ספרי׳ — **אוצר החסידים** — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא״ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו״ר מנחם מענדל שליט״א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים״

770 איסטערן פּאַרקווי סניף אה״ק כפר חב״ד ברוקלין, נ. י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי׳ תהא שנת נפלאות בכל

צדי״ק שנה להולדת כ״ק אדמו״ר שליט״א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד׳

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֶב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ, וְצֶאֱצָאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרֲכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה ׀ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה ׀ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרֲכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:
בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.
אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן לחבריל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל בפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קטו.

תפילה על ארכיות הגלות שיעשה למען שמו שלא יתחלל:

א לֹא לָנוּ | יְהוָה לֹא־לָנוּ כִּי־לִשְׁמְךָ תֵּן כָּבוֹד עַל־חַסְדְּךָ עַל־אֲמִתֶּךָ: ב לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם
אַיֵּה־נָא אֱלֹהֵיהֶם: ג וֵאלֹהֵינוּ בַשָּׁמָיִם כֹּל אֲשֶׁר־חָפֵץ עָשָׂה: ד עֲצַבֵּיהֶם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה
יְדֵי אָדָם: ה פֶּה־לָהֶם וְלֹא יְדַבֵּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ: ו אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יִשְׁמָעוּ אַף לָהֶם
וְלֹא יְרִיחוּן: ז יְדֵיהֶם | וְלֹא יְמִישׁוּן רַגְלֵיהֶם וְלֹא יְהַלֵּכוּ לֹא־יֶהְגּוּ בִגְרוֹנָם: ח כְּמוֹהֶם יִהְיוּ
עֹשֵׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר־בֹּטֵחַ בָּהֶם: ט יִשְׂרָאֵל בְּטַח בַּיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: י בֵּית אַהֲרֹן בִּטְחוּ
בַיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: יא יִרְאֵי יְהוָה בִּטְחוּ בַיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: יב יְהוָה זְכָרָנוּ יְבָרֵךְ
יְבָרֵךְ אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל יְבָרֵךְ אֶת־בֵּית אַהֲרֹן: יג יְבָרֵךְ יִרְאֵי יְהוָה הַקְּטַנִּים עִם־הַגְּדֹלִים: יד יֹסֵף
יְהוָה עֲלֵיכֶם עֲלֵיכֶם וְעַל־בְּנֵיכֶם: טו בְּרוּכִים אַתֶּם לַיהוָה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: טז הַשָּׁמַיִם
שָׁמַיִם לַיהוָה וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי־אָדָם: יז לֹא הַמֵּתִים יְהַלְלוּ־יָהּ וְלֹא כָּל־יֹרְדֵי דוּמָה:
יח וַאֲנַחְנוּ | נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

קטז.

שבחים גדולים להקדוש־בריך־הוא והיאך דוד אמר בדין הוא לאהוב אותו על כל הטובות שעשה לו כמה ניסים ואינו יודע מה גמול ישלם לו שאי אפשר להשיב לו על כל הגמול שעשה עמו:

א אָהַבְתִּי כִּי־יִשְׁמַע | יְהוָה אֶת־קוֹלִי תַּחֲנוּנָי: ב כִּי־הִטָּה אָזְנוֹ לִי וּבְיָמַי אֶקְרָא: ג אֲפָפוּנִי |
חֶבְלֵי־מָוֶת וּמְצָרֵי שְׁאוֹל מְצָאוּנִי צָרָה וְיָגוֹן אֶמְצָא: ד וּבְשֵׁם־יְהוָה אֶקְרָא אָנָּה יְהוָה מַלְּטָה
נַפְשִׁי: ה חַנּוּן יְהוָה וְצַדִּיק וֵאלֹהֵינוּ מְרַחֵם: ו שֹׁמֵר פְּתָאיִם יְהוָה דַּלֹּתִי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ: ז שׁוּבִי
נַפְשִׁי לְמְנוּחָיְכִי כִּי־יְהוָה גָּמַל עָלָיְכִי: ח כִּי חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת־עֵינִי מִן־דִּמְעָה אֶת־רַגְלִי
מִדֶּחִי: ט אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יְהוָה בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים: י הֶאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד: יא אֲנִי
אָמַרְתִּי בְחָפְזִי כָּל־הָאָדָם כֹּזֵב: יב מָה־אָשִׁיב לַיהוָה כָּל־תַּגְמוּלוֹהִי עָלָי: יג כּוֹס־יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא
וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא: יד נְדָרַי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נֶגְדָּה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ: טו יָקָר בְּעֵינֵי יְהוָה הַמָּוְתָה
לַחֲסִידָיו: טז אָנָּה יְהוָה כִּי־אֲנִי עַבְדֶּךָ אֲנִי־עַבְדְּךָ בֶּן־אֲמָתֶךָ פִּתַּחְתָּ לְמוֹסֵרָי: יז לְךָ אֶזְבַּח זֶבַח
תּוֹדָה וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא: יח נְדָרַי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נֶגְדָּה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ: יט בְּחַצְרוֹת | בֵּית
יְהוָה בְּתוֹכֵכִי יְרוּשָׁלִָם הַלְלוּיָהּ:

אגרות קודש

ב״ה, כ״ז תמוז, תשי״ח
ברוקלין.

שלום וברכה!...

באיחור זמן הגיע לידי מכתב כת״ר שי׳ ותוכנו, אולי טוב לעשות שידוך עם בנו שי׳.

והנה ראיתי בהאברכים דכאן ובכ״מ אשר כשמתחילים לדבר עמהם מענינים כהנ״ל, הרי זה מביא תומ״י לפזור הנפש ולפעמים הכי תכופות הרי זה ללא תועלת, כיון שנמשך כמה זמן עד שמוצאים הצעה מתאימה ויהי׳ הענין נוגע לפועל, ובהתאם לגילו הרך של בנו שי׳ הרי חשש הנ״ל הוא בתוקף עוד יותר, שלכן לדעתי לאחרי שלפי דעת כת״ר יבוא הזמן לחשוב ע״ד חתונה בפועל וכן תהי׳ הצעה בפועל, אזי יש להתבונן באם להציע לו תיכף.

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קטו, קטז ..... ג

ג) מאמר ד״ה ואתחנן אל הוי׳ וגו׳
שבת פרשת ואתחנן, שבת נחמו, ט״ז מנחם-אב ה׳תשכ״ה..... ה

ד) שיחת שבת פרשת ואתחנן,
שבת נחמו ט״ז מנחם-אב, ה׳תשכ״ה .....יב

ה) משיחות שבת פרשת ואתחנן,
י״ג מנחם-אב, ה׳תש״נ ..... יז

ו) לקוטי שיחות פרשת ואתחנן כרך יט.....כה

ז) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ״ק הרה״ג הרה״ח המקובל
ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל .....לג

ח) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת ואתחנן..... לד

ט) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת ואתחנן .....לה

י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת ואתחנן ..... סה

יא) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת ואתחנן ..... סו

יב) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת ואתחנן .....פא

יג) הלכה יומית לעיון ברמב״ם.....פד

שיעורי רמב״ם

יד) – ג׳ פרקים ליום לשבוע פרשת ואתחנן ..... פז

טו) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת ואתחנן ..... קסג

טז) – ספר המצוות לשבוע פרשת ואתחנן..... קעט

יז) נביאים וכתובים
ישעיה פרק כט, איוב פרק ו.....קפ

יח) משניות – מסכת שביעית
ביאור קהתי.....קפב

יט) עין יעקב מסכת סוכה.....קפט

כ) מסכת בבא קמא עם ביאורים
מדף עה עד דף פא ..... קצ

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כא) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן ..... ריח

כב) שולחן ערוך הלכות שבת
לפי לוח רב יומי אדמו״ר הזקן..... ריח

כג) תורה אור
אדמו״ר הזקן .....רכא

כד) שערי תשובה
אדמו״ר האמצעי ..... רכב

כה) מאמרי הצ״צ – מאמרי הצ״צ תרי״ד-תרט״ו
אדמו״ר ה״צמח צדק״ .....רכג

כו) תורת שמואל תרל״ב
אדמו״ר מוהר״ש ..... רכד

כז) שיעורים בהמשך המאמרים – תער״ב
אדמו״ר מוהרש״ב.....רכה

כח) ספר המאמרים קונטרסים חלק א
אדמו״ר מוהריי״צ.....רכו

כט) ספר השיחות ה׳ש״ת-תש״א בלה״ק
אדמו״ר מוהריי״צ..... רכז

ל) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רכח

לא) אגרות קודש
מכתב הרבי מוהריי״צ לרבנית חיה מושקא..... רכט

לב) רמב״ם הלכות בית הבחירה ..... רלב

לג) פרקי אבות פרק ד..... רלד

לד) חומש לקריאה לציבור לשבת פרשת ואתחנן .....רלה

לה) קריאת התורה למנחת שבת קודש.....רמד

לו) לוח זמנים לשבוע פרשת ואתחנן ..... רמו

לז) סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש .....רמז

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

בס"ד. שבת פרשת ואתחנן, שבת נחמו, ט"ז מנחם־אב, ה'תשכ"ה

(הנחה בלתי מוגה)

וָאֶתְחַנַּן אֶל יְהוָ֔ה וְגו'[1], וְאֵיתָא בְּ׳סִפְרֵי׳[2] שְׁנֵי פַּרְנָסִים טוֹבִים עָמְדוּ לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל, מֹשֶׁה וְדָוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל, וְהָיוּ יְכוֹלִים לְתְלוֹת כו׳ בְּמַעֲשֵׂיהֶם הַטּוֹבִים, וְלֹא בִּקְּשׁוּ מִן הַמָּקוֹם שֶׁיִּתֵּן לָהֶם אֶלָּא חִנָּם כו׳. וּמַה אֵלּוּ כו׳, מִי שֶׁאֵינוֹ כו׳ עַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה שֶׁלֹּא יְבַקֵּשׁ מִלְּפָנֵי הַמָּקוֹם שֶׁיִּתֵּן לוֹ אֶלָּא חִנָּם. דָּבָר אַחֵר: וָאֶתְחַנַּן אֶל ה', עֲשָׂרָה לְשׁוֹנוֹת נִקְרֵאת תְּפִלָּה כו׳. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה אִיתָא בְּ׳מִדְרַשׁ רַבָּה׳[3], עֲשָׂרָה לְשׁוֹנוֹת נִקְרֵאת תְּפִלָּה, וְאֵלּוּ הֵן כו׳, וּמִכּוּלָּן לֹא נִתְפַּלֵּל מֹשֶׁה אֶלָּא בִּלְשׁוֹן תַּחֲנוּנִים כו׳, מִכָּאן אַתָּה לָמֵד שֶׁאֵין לִבְרִיָּה כְּלוּם אֵצֶל בּוֹרְאוֹ, שֶׁהֲרֵי מֹשֶׁה כו׳ לֹא בָּא אֶלָּא בִּלְשׁוֹן תַּחֲנוּנִים. (וּמַמְשִׁיךְ שָׁם) לָמָּה נֶאֱמַר מֹשֶׁה אֶלָּא בִּלְשׁוֹן תַּחֲנוּנִים כו׳, כְּדֵי אָמַר הַקָּבָ״ה לְמֹשֶׁה: וְחַנֹּתִי[4] אֶת אֲשֶׁר אָחֹן כו׳, מִי שֶׁאֵין לוֹ בְּיָדַי, ״וְחַנֹּתִי״ בְּמַתָּנַת חִנָּם אֲנִי עוֹשֶׂה עִמּוֹ וְכו׳.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה[5], שֶׁלְּפִי הַ׳מִּדְרָשׁ רַבָּה׳, ״וָאֶתְחַנַּן״ הוּא אֶחָד מֵעֲשָׂרָה לְשׁוֹנוֹת שֶׁנִּקְרֵאת תְּפִלָּה, שֶׁכְּלוּלוֹתָהּ (כְּפִי שֶׁצְּרִיכָה לִהְיוֹת מִלְכַתְּחִילָה עַל־פִּי ״תּוֹרַת אֱמֶת״) הוּא בְּאוֹפֶן הַקָּשׁוּר עִם עֲבוֹדַת הָאָדָם וְזִכּוּיוֹתָיו כו׳ [וּלְהָעִיר גַּם מֵהַפֵּירוּשׁ שֶׁ״תְּפִלָּה״ מִלְּשׁוֹן הִתּוֹפֵל וּמְחַבֵּר[6], כִּי צָרִיךְ לִהְיוֹת חִבּוּר וְשַׂיָּכוּת לָזֶה שֶׁמִּתְפַּלֵּל אֵלָיו, עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁהוּא אוֹמֵן שֶׁעֲשָׂאָהוּ[7], וְיֵשׁ לוֹ זְכֻיּוֹת וְכו׳], שֶׁלָּכֵן רָאוּי הוּא שֶׁתִּתְמַלֵּא בַּקָּשָׁתוֹ, אֶלָּא שֶׁאֵין לְתָבוֹעַ מֵהַקָּבָ״ה וְלִתְלוֹת אֶת

1) ריש פרשתנו. 2) וראה גם פירוש רש״י שם - נתבאר בארוכה בהתוועדות. 3) דב״ר פ״ב, א. 4) תשא לג, יט. 5) בהבא לקמן - ראה לקו״ש חכ״ד ע׳ 28 ואילך (גם ממאמר זה). 6) תו״א תרומה עט, סע״ד. סה״מ תש״ט ע׳ 79 ובהערת כ״ק אדמו״ר שליט״א שם. 7) תענית כ, ריש ע״ב.

ביאור בדרך אפשר

1 נאמר בתחילת פרשת השבוע, משה רבינו אומר לבני ישראל:
2 **וָאֶתְחַנַּן** התחננתי **אֶל יְהוָ֔ה וְגו'**[1] ובקשתי מהקדוש־ברוך־הוא להיכנס
3 לארץ ישראל, **וְאֵיתָא** מובא **בְּ׳סִפְרֵי׳**[2] מדרש הלכתי על החומשים
4 במדבר ודברים **שְׁנֵי פַּרְנָסִים** מנהיגים, רועים **טוֹבִים עָמְדוּ לָהֶם**
5 **לְיִשְׂרָאֵל, מֹשֶׁה וְדָוִד מֶלֶךְ**
6 **יִשְׂרָאֵל, וְהָיוּ יְכוֹלִים לְתְלוֹת**
7 את הבקשות שלהם מהקדוש־ברוך־
8 הוא **כו׳ בְּמַעֲשֵׂיהֶם הַטּוֹבִים**
9 ולבקש את מילוי בקשותיהם בזכות
10 מעשיהם, **וְלֹא בִּקְּשׁוּ מִן הַמָּקוֹם**
11 **שֶׁיִּתֵּן לָהֶם אֶלָּא** בתור מתנת
12 **חִנָּם כו׳** ולא בגלל הזכויות שלהם.
13 ומכאן לומדים חכמינו ז"ל ב׳ספרי׳
14 **וּמַה אֵלּוּ כו׳** משה רבנו ודוד
15 המלך שהיו להם מעלות וזכויות רבות
16 מכל־מקום ביקשו לקבל מהקדוש־
17 ברוך־הוא מתנת חינם, **מִי שֶׁאֵינוֹ**
18 בכל המעלות והזכויות הללו אלא הוא
19 אדם פשוט **כו׳ עַל־אַחַת־כַּמָּה־**
20 **וְכַמָּה** כל־שכן וקל־וחומר **שֶׁלֹּא**
21 **יְבַקֵּשׁ מִלְּפָנֵי הַמָּקוֹם שֶׁיִּתֵּן לוֹ**
22 בגלל זכויות **אֶלָּא חִנָּם.**
23 **דָּבָר אַחֵר** דרשה נוספת דורשים
24 חכמינו ז"ל ב׳ספרי׳ על פסוק זה:
25 **וָאֶתְחַנַּן אֶל ה',** עֲשָׂרָה
26 **לְשׁוֹנוֹת נִקְרֵאת תְּפִלָּה כו׳.**
27 **וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה אִיתָא** מובא גם
28 **בְּ׳מִדְרַשׁ רַבָּה׳**[3], עֲשָׂרָה
29 **לְשׁוֹנוֹת נִקְרֵאת תְּפִלָּה, וְאֵלּוּ**
30 **הֵן כו׳** והמדרש מפרט את עשר
31 הלשונות שבהן נקראת התפילה,
32 **וּמִכּוּלָּן לֹא נִתְפַּלֵּל מֹשֶׁה** כאן
33 כאשר ביקש מהקדוש־ברוך־הוא
34 להיכנס לארץ **אֶלָּא בִּלְשׁוֹן**
35 **תַּחֲנוּנִים כו׳, מִכָּאן אַתָּה**
36 **לָמֵד שֶׁאֵין לִבְרִיָּה כְּלוּם** כל
37 ערך וחשיבות **אֵצֶל** לגבי **בּוֹרְאוֹ,**
38 **שֶׁהֲרֵי מֹשֶׁה כו׳** עם כל מעלותיו
39 הגדולות **לֹא בָּא אֶלָּא בִּלְשׁוֹן**
40 **תַּחֲנוּנִים.** (וּמַמְשִׁיךְ שָׁם
41 במדרש) **לָמָּה לֹא בָּא מֹשֶׁה**
42 **אֶלָּא בִּלְשׁוֹן תַּחֲנוּנִים כו׳** ולא
43 ביקש שהקדוש־ברוך־הוא ימלא את
44 בקשתו בגלל זכות מסויימת, הסיבה
45 לכך היא כי **כָּךְ אָמַר הַקָּבָ״ה**
46 **לְמֹשֶׁה: וְחַנֹּתִי**[4] **אֶת אֲשֶׁר אָחֹן**

ביאור בדרך אפשר

47 **כו׳, מִי שֶׁאֵין לוֹ בְּיָדַי** מעלות וזכויות, **״וְחַנֹּתִי״ בְּמַתָּנַת חִנָּם**
48 **אֲנִי עוֹשֶׂה עִמּוֹ וְכו׳** ולכן ביקש משה שגם התפילה שלו תתמלא כמתנת
49 חינם.
50 **וְהָעִנְיָן** הפנימי **בָּזֶה**[5] על־פי חסידות, **שֶׁלְּפִי הַ׳מִּדְרַשׁ רַבָּה׳,**
51 **״וָאֶתְחַנַּן״ הוּא אֶחָד מֵעֲשָׂרָה**
52 **לְשׁוֹנוֹת שֶׁנִּקְרֵאת** בהם **תְּפִלָּה,**
53 **שֶׁכְּלוּלוֹתָהּ** התוכן והמשמעות
54 הכללית של ענין התפילה **(כְּפִי**
55 **שֶׁצְּרִיכָה לִהְיוֹת** התפילה
56 **מִלְכַתְּחִילָה עַל־פִּי ״תּוֹרַת**
57 **אֱמֶת״) הוּא בְּאוֹפֶן הַקָּשׁוּר**
58 **עִם עֲבוֹדַת הָאָדָם וּזְכוּיוֹתָיו**
59 **כו׳** ולעבודה הרוחנית של האדם בעת
60 התפילה וכן למידת הזכויות הרוחניות
61 שלו יש משמעות לעניין שתפילתו
62 תתקבל ובקשתו תיענה **[וּלְהָעִיר**
63 **גַּם מֵהַפֵּירוּשׁ שֶׁ״תְּפִלָּה״** בה
64 האדם מתקרב אל הקדוש־ברוך־הוא
65 ומתחבר עם האלוקות היא **מִלְּשׁוֹן**
66 **הִתּוֹפֵל וּמְחַבֵּר**[6] כלשון המשנה
67 ״התופל כלי חרס״, היינו שמייצר את
68 הכלים על ידי חיבור והדבקת העפר
69 במים ובאש, **כִּי צָרִיךְ לִהְיוֹת**
70 **חִבּוּר וְשַׂיָּכוּת** בין האדם המתפלל
71 **לָזֶה שֶׁמִּתְפַּלֵּל אֵלָיו,** הוא
72 הקדוש־ברוך־הוא, **עַל־יְדֵי־זֶה**
73 **שֶׁהוּא** הקדוש־ברוך־הוא **אוֹמֵן**
74 **שֶׁעֲשָׂאָהוּ**[7] הבורא שיצר ועשה
75 אותו, **וְיֵשׁ לוֹ זְכֻיּוֹת** ולעניין
76 החיבור של האדם לאלוקות בתפילה
77 אכן יש חשיבות לזכויות שלו שהודות
78 לכך החיבור הוא נעלה יותר ופועל את
79 פעולתו **וְכו׳], שֶׁלָּכֵן** בגלל
80 הזכויות שלו **רָאוּי הוּא**
81 **שֶׁתִּתְמַלֵּא בַּקָּשָׁתוֹ, אֶלָּא שֶׁאֵין**
82 **לְתָבוֹעַ מֵהַקָּבָ״ה** שימלא את
83 הבקשה שבתפילה **וְלִתְלוֹת אֶת**

ביאור בדרך אפשר

הַתְּפִלָּה בִּזְכוּת עַצְמוֹ[8], שֶׁהֲרֵי יָדוּעַ שֶׁאֲפִילּוּ מַה שֶּׁהַקָּבָ"ה נוֹתֵן בְּתוֹרַת שָׂכָר על מעשיו הטובים של האדם, אֵין זֶה בְּאוֹפֶן שֶׁהוּא הקדוש־ברוך־הוא מְחוּיָב לִיתֵּן, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[9] וּלְךָ ה' חֶסֶד כִּי אַתָּה תְּשַׁלֵּם לְאִישׁ כְּמַעֲשֵׂהוּ, שֶׁגַּם הַתַּשְׁלוּם "כְּמַעֲשֵׂהוּ" שבא בתור תשלום שכר על מעשיו הטובים של האדם הוּא חֶסֶד שֶׁל הַקָּבָ"ה[10] ולא דבר שהקדוש־ברוך־הוא מחוייב בו, כביכול, מצד הדין [וְהַיְנוּ, וטעם הדבר, מדוע באמת כל השפעה מלמעלה נחשבת חסד מצד הקדוש־ברוך־הוא לאדם, לְפִי שֶׁכְּלָלוּת הָעִנְיָן האמור בזוהר דְּאִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא אִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא התעוררות מלמטה, מצד האדם, להתקרב לאלוקות, פועלת שתהיה התעוררות מלמעלה, מצד הקדוש־ברוך־הוא להתקרב אל האדם ולהשפיע לו, וכיוון שדבר זה הוא כלל וסדר קבוע, לכאורה מעשי האדם למטה מחייבים תשלום שכר מלמעלה, אבל לאמתו של דבר הכלל והסדר הזה הוּא רַק מִפְּנֵי שֶׁכָּךְ עָלָה בִּרְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ[11] ולא מפני הכרח כלשהו, דבר שלא שייך כלל לגבי הקדוש־ברוך־הוא, וְאַף שֶׁלְּאַחֲרֵי שֶׁעָלָה בִּרְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ שֶׁהָעֲבוֹדָה של האדם למטה תְּעוֹרֵר ותמשיך התגלות והשפעה מלמעלה (מִפְּנֵי רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ) נַעֲשֶׂה כֵּן בֶּאֱמֶת[12] ו'אתערותא דלעילא', מִכָּל־מָקוֹם זֶה גּוּפָא הוּא רַק מִפְּנֵי חַסְדּוֹ יִתְבָּרֵךְ[13], וְלָכֵן (שַׁיָּךְ וְ)צָרִיךְ אפילו אם יש לאדם זכויות רבות כמו שמצינו במשה רבינו לְהִתְפַּלֵּל לַהקָּבָ"ה ולא לחשוב שהשפע מגיע לו בגלל הזכויות שלו ומעשיו הטובים, וְעַד לְתַפְּלָה בקשה לקבל חינם, מצד חסדו של הנותן ולא בגלל מעשה או זכות של המקבל כלל (אַף שֶׁבֶּאֱמֶת אֵין זוֹ 'מַתְּנַת חִנָּם', כֵּיוָן שֶׁהָאָדָם רָאוּי לְכָךְ מִצַּד עֲבוֹדָתוֹ וְזְכוּיוֹתָיו, אבל הבקשה והתפילה היא שיקבל מתנת חינם) עד כאן הוא התוכן הכללי של התפילה כפי שעולה מדברי ה'מדרש רבה'.

ביאור בדרך אפשר

1 הַתְּפִלָּה בִּזְכוּת עַצְמוֹ[8], שֶׁהֲרֵי יָדוּעַ שֶׁאֲפִילּוּ מַה
2 שֶּׁהַקָּבָ"ה נוֹתֵן בְּתוֹרַת שָׂכָר, אֵין זֶה בְּאוֹפֶן
3 שֶׁהוּא מְחוּיָב לִיתֵּן, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[9] וּלְךָ ה' חֶסֶד
4 כִּי אַתָּה תְּשַׁלֵּם לְאִישׁ כְּמַעֲשֵׂהוּ, שֶׁגַּם הַתַּשְׁלוּם
5 "כְּמַעֲשֵׂהוּ" הוּא חֶסֶד שֶׁל הַקָּבָ"ה[10] [וְהַיְנוּ, לְפִי
6 שֶׁכְּלָלוּת הָעִנְיָן דְּאִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא אִתְעָרוּתָא־
7 דִּלְעֵילָא הוּא רַק מִפְּנֵי שֶׁכָּךְ עָלָה בִּרְצוֹנוֹ
8 יִתְבָּרֵךְ[11], וְאַף שֶׁלְּאַחֲרֵי שֶׁעָלָה בִּרְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ
9 שֶׁהָעֲבוֹדָה תְּעוֹרֵר (מִפְּנֵי רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ) נַעֲשֶׂה כֵּן
10 בֶּאֱמֶת[12], מִכָּל־מָקוֹם זֶה גּוּפָא הוּא רַק מִפְּנֵי
11 חַסְדּוֹ יִתְבָּרֵךְ], וְלָכֵן (שַׁיָּךְ וְ)צָרִיךְ לְהִתְפַּלֵּל
12 לַהקָּבָ"ה, וְעַד לְתַפְּלָה בִּלְשׁוֹן תַּחֲנוּנִים, כְּמוֹ
13 שֶׁמְּבַקְּשִׁים 'מַתְּנַת חִנָּם' (אַף שֶׁבֶּאֱמֶת אֵין זוֹ
14 'מַתְּנַת חִנָּם', כֵּיוָן שֶׁהָאָדָם רָאוּי לְכָךְ מִצַּד
15 עֲבוֹדָתוֹ וּזְכוּיוֹתָיו). וְאִלּוּ לְפִי הַ'סִּפְרִי',
16 "וָאֶתְחַנַּן" (שֶׁהִיא הַבַּקָּשָׁה שֶׁהַקָּבָ"ה יִתֵּן חִנָּם)
17 אֵינוֹ בְּכְלָל עֲשָׂרָה לְשׁוֹנוֹת שֶׁנִּקְרֵאת תְּפִלָּה
18 (שֶׁקְּשׁוּרָה עִם עֲבוֹדָה וּזְכֻיּוֹת כוי), לְהֵיוֹתוֹ
19 בְּמַדְרֵגָה כָּזוֹ שֶׁנִּרְגָּשׁ אֶצְלוֹ שֶׁאֵין לוֹ זְכֻיּוֹת,
20 שֶׁבִּגְלָלָם יִהְיֶה רָאוּי שֶׁהַקָּבָ"ה יְמַלֵּא בַּקָּשָׁתוֹ, וְלָכֵן אֵינוֹ מְבַקֵּשׁ מִן הַמָּקוֹם שֶׁיִּתֵּן לוֹ אֶלָּא
21 'חִנָּם', 'מַתְּנַת חִנָּם' מַמָּשׁ.
22
23 **וְיֵשׁ** לְהוֹסִיף בָּזֶה, דְּהִנֵּה מִבְּאָר בִּדְרוּשֵׁי
24 חַסִידוּת[13] שֶׁעֲשָׂרָה לְשׁוֹנוֹת שֶׁל תְּפִלָּה הֵם
25 כְּנֶגֶד עֶשֶׂר סְפִירוֹת שֶׁבְּמַלְכוּת דַּאֲצִילוּת, וּבַקָּשַׁת
26 'מַתְּנַת חִנָּם' הִיא בְּחִינַת כֶּתֶר שֶׁבְּמַלְכוּת, שֶׁמְּצַד

ביאור בדרך אפשר

42 שֶׁבֶּאֱמֶת אֵין זוֹ 'מַתְּנַת חִנָּם', כֵּיוָן שֶׁהָאָדָם רָאוּי לְכָךְ מִצַּד
43 עֲבוֹדָתוֹ וּזְכוּיוֹתָיו, אבל הבקשה והתפילה היא שיקבל מתנת חינם) עד
44 כאן הוא התוכן הכללי של התפילה כפי שעולה מדברי ה'מדרש רבה'.
45 וְאִלּוּ לְפִי הַ'סִּפְרִי', "וָאֶתְחַנַּן" (שֶׁהִיא הַבַּקָּשָׁה שֶׁהַקָּבָ"ה
46 יִתֵּן חִנָּם) אֵינוֹ בִּכְלָל עֲשָׂרָה
47 לְשׁוֹנוֹת שֶׁנִּקְרֵאת תְּפִלָּה
48 (שֶׁקְּשׁוּרָה עִם עֲבוֹדָה וּזְכֻיּוֹת
49 כוי), אלא מדובר בתחינה ובקשה
50 שאינה מוגדרת כתפילה שבה אכן יש
51 חשיבות לזכויות של המתפלל אלא
52 בקשה מתוך גישה שאכן אין לו כל
53 זכויות, לִהְיוֹתוֹ בְּמַדְרֵגָה כָּזוֹ
54 שֶׁנִּרְגָּשׁ אֶצְלוֹ כפי שהוא רואה את
55 עצמו שֶׁאֵין לוֹ זְכֻיּוֹת שֶׁבִּגְלָלָם
56 יִהְיֶה רָאוּי שֶׁהַקָּבָ"ה יְמַלֵּא
57 בַּקָּשָׁתוֹ, וְלָכֵן אֵינוֹ מְבַקֵּשׁ מִן
58 הַמָּקוֹם שֶׁיִּתֵּן לוֹ אֶלָּא 'חִנָּם',
59 'מַתְּנַת חִנָּם' מַמָּשׁ ללא כל קשר
60 למעשים ולזכויות שלו ובעיניו אין לו
61 זכויות כלל.
62 **וְיֵשׁ** לְהוֹסִיף בָּזֶה, דְּהִנֵּה
63 מִבְּאָר בִּדְרוּשֵׁי מאמרי
64 חַסִידוּת[13] שֶׁעֲשָׂרָה לְשׁוֹנוֹת
65 שֶׁל תְּפִלָּה הנזכרים בדברי חכמינו
66 ז"ל הֵם כְּנֶגֶד עֶשֶׂר סְפִירוֹת
67 שֶׁבְּמַלְכוּת דַּאֲצִילוּת, כמבואר
68 בקבלה וחסידות, הספירות 'מתכללות'
69 זו בזו ובכל אחת מעשר הספירות יש
70 את כל עשר הבחינות (בספירת
71 החכמה, לדוגמא, יש חכמה שבחכמה,
72 בינה שבחכמה, וכן הלאה עד מלכות
73 שבחכמה), ועשר הלשונות של תפילה
74 הם כנגד עשר הספירות כפי שהן
75 בספירת המלכות שבעולם האצילות
76 (חכמה שבמלכות, בינה שבמלכות, וכן
77 הלאה, עד מלכות שבמלכות), וּבַקָּשַׁת
78 'מַתְּנַת חִנָּם' הִיא בְּחִינַת כֶּתֶר
79 שֶׁבְּמַלְכוּת, בחינת 'כתר עליון' היא למעלה מהספירות (שההתחלה
80 והראשית שלהן היא בחכמה, כמו כתר כפשוטו שהוא מעל הראש והמוח),
81 ובעניננו הבקשה בתור מתנת חינם היא למעלה מעשר העניינים שבתפילה,
82 המרומזים בעשר הלשונות, שהם כנגד עשר הספירות, שֶׁמְּצַד בְּחִינָה זוֹ,

---

8) ראה ברכות יו"ד, ב. 9) תהלים סב, יג. 10) ראה בהנסמן באוה"ת שה"ש (כרך ב) ע' תשמט ואילך. ועוד. ועיין שו"ע אדה"ז או"ח סצ"ח ס"ה. 11) לקו"ת שמע"צ פג, ב. שה"ש יב, א. ועוד. וראה בארוכה ד"ה אדון עולם תש"ג פ"ו. 12) ראה לקו"ש ח"ד ע' 1133 הערה 13. וש"נ. 13) אוה"ת פרשתנו ע' קיח.

ביאור בדרך אפשר

׳כתר שבמלכות׳, הבחינה שלמעלה מהספירות כפי שהיא יורדת ומאירה בספירה האחרונה, ספירת המלכות, **כּוּלָּא קַמֵּיהּ כְּלָא חָשִׁיב** הכול לפניו כלא נחשב, כלומר, מדריגה שלגביה כל המציאות לא תופסת מקום כלל וכאילו אינה קיימת.

וְאוּלַי יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁשְּׁנֵי הָאוֹפָנִים הַנַּ״ל בְּ׳מַתְּנַת חִנָּם׳ האופן עליו מדובר ב׳מדרש רבה׳, בו לזכויות של האדם יש משמעות ומכל ־מקום הוא מבקש מתנת חינם והאופן בו מדובר ב׳ספרי׳ שגם בעיני האדם עצמו אין לו כל זכויות ו׳כלא חשיב׳ **הֵם כְּנֶגֶד שְׁתֵּי הַבְּחִינוֹת שֶׁבָּהֶתֵר** ב׳כתר עליון׳ עצמו יש ׳חיצוניות הכתר׳ הנקראת ׳אריך אנפין׳ (המקביל לו בכוחות הנפש הוא כוח הרצון) ו׳פנימיות הכתר׳ הנקראת ׳עתיק יומין׳ (והמקביל לו בכוחות הנפש הוא כוח העונג). **מִצַּד חִיצוֹנִיּוּת הַכֶּתֶר (׳אֲרִיךְ׳) שֶׁיֵּשׁ חֲשִׁיבוּת לַנִּבְרָאִים וַעֲבוֹדָתָם, הָעִנְיָן דְּ׳מַתְּנַת חִנָּם׳ הוּא רַק בִּלְשׁוֹן הַמִּתְפַּלֵּל**[14] אבל מצד עניין התפילה עצמו, כפי שהוא מלכתחילה, למעשים ולזכויות יש חשיבות, **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן מִצַּד פְּנִימִיּוּת הַכֶּתֶר (׳עַתִּיק׳) דְּכוּלָּא קַמֵּיהּ לָא חָשִׁיב מַמָּשׁ** ולגביו כל המציאות היא חסרת ערך לחלוטין, **אֶפְשָׁר לְבַקֵּשׁ רַק בְּתוֹרַת ׳מַתְּנַת חִנָּם׳ בֶּאֱמֶת** ואין מקום כלל לבקש בגלל זכויות ומעשים טובים.

ב) וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁעִנְיַן הַתְּפִלָּה בְּאוֹפָן דְּ׳מַתְּנַת חִנָּם׳ הוא **עִנְיַן תְּפִלַּת הַשַּׁבָּת, שֶׁהֲרֵי עִנְיַן הַשַּׁבָּת הוּא בְּאוֹפָן שֶׁל מַתָּנָה, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל**[15] **מַתָּנָה טוֹבָה יֵשׁ לִי בְּבֵית גְּנָזַי, וְשַׁבָּת שְׁמָהּ.** וּבִפְרָטִיּוּת יוֹתֵר, הִנֵּה גַּם עִנְיַן הַתְּפִלָּה שֶׁבִּימוֹת הַחוֹל הוּא בְּחִינַת הַשַּׁבָּת, כַּיָּדוּעַ שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הָאֶרֶת הַשַּׁבָּת כְּפִי שֶׁנִּמְשֶׁכֶת **בִּימוֹת הַחוֹל**[16]. **וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁשְּׁנֵי אוֹפַנִּים וּפֵירוּשִׁים הַנַּ״ל בְּעִנְיַן ״וְאָתְחַנַּן״, תְּפִלָּה שֶׁרַק נֶאֱמֶרֶת בִּלְשׁוֹן תַּחֲנוּנִים כְּמוֹ שֶׁמְּבַקְּשִׁים ׳מַתְּנַת חִנָּם׳ (כְּפֵירוּשׁ הַ׳מִּדְרָשׁ רַבָּה׳), וּתְפִלָּה שֶׁהִיא בַּקָּשַׁת ׳מַתְּנַת חִנָּם׳** מתוך תחושה של האדם שאין לו זכויות ואין לו מציאות כלל **(כְּפֵירוּשׁ הַ׳סִּפְרִי׳), הֵם שְׁנֵי הָעִנְיָנִים דִּתְפִלַּת יְמוֹת הַחוֹל וּתְפִלַּת הַשַּׁבָּת**[17], **דִּתְפִלַּת יְמוֹת הַחוֹל, עִם הֱיוֹתָהּ בְּחִינַת שַׁבָּת, הֲרֵי זוֹ בְּחִינַת הַשַּׁבָּת שֶׁבִּימוֹת הַחוֹל** ולא עניין השבת לאמתו, **וְלָכֵן הַתְּפִלָּה הִיא בְּאוֹפָן שֶׁל עֲבוֹדָה וִיגִיעָה** וכדי להתעלות ולהתקרב לאלוקות על האדם להתייגע הרבה כי הוא מצידו עסוק ושקוע בענייניים גשמיים וחומריים ענייני חול, **וְיֵשׁ בָּהּ גַּם הָעִנְיָן דַּאֲמִירַת תַּחֲנוּן** שמחייבת התייחסות והתעסקות עם דברים לא רצויים, חטאים ועוונות **כו׳, אֲבָל בְּיוֹם הַשַּׁבָּת הַתְּפִלָּה אֵינָהּ בְּאוֹפָן שֶׁל עֲבוֹדָה וִיגִיעָה כו׳** כי בגלל קדושת השבת האדם נמצא במעמד ומצב מרומם יותר והוא מנותק מענייני החול והחומריות, **וְאֵין בָּהּ** בתפילות השבת **אֲמִירַת ״סְלַח לָנוּ״** בקשת סליחה ומחילה על חטאים

ביאור בדרך אפשר

וּבִפְרָטִיּוּת יוֹתֵר, הִנֵּה בנוסף לכך שתפילת השבת היא, באופן כללי, מתוך הרגשה שהאדם מבקש ׳מתנת חינם׳ **גַּם עִנְיַן הַתְּפִלָּה שֶׁבִּימוֹת הַחוֹל הוּא בְּחִינַת הַשַּׁבָּת** כי לעומת ענייני החולין שהאדם עוסק בהם בשעות אחרות של היום, זמן התפילה, והתוכן של עבודת התפילה הוא בדוגמת שבת לעומת ימות החול, **כַּיָּדוּעַ** בתורת החסידות **שֶׁזֶּהוּ** עניין התפילה **עִנְיַן הָאֶרֶת הַשַּׁבָּת כְּפִי שֶׁנִּמְשֶׁכֶת** ובאה לידי ביטוי וגילוי **בִּימוֹת הַחוֹל**[16].

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁשְּׁנֵי אוֹפַנִּים וּפֵירוּשִׁים הַנַּ״ל בְּעִנְיַן ״וְאָתְחַנַּן״, תְּפִלָּה שֶׁרַק נֶאֱמֶרֶת בִּלְשׁוֹן תַּחֲנוּנִים כְּמוֹ שֶׁמְּבַקְּשִׁים ׳מַתְּנַת חִנָּם׳ (כְּפֵירוּשׁ הַ׳מִּדְרָשׁ רַבָּה׳), וּתְפִלָּה שֶׁהִיא בַּקָּשַׁת ׳מַתְּנַת חִנָּם׳ מִמָּשׁ מתוך תחושה של האדם שאין לו זכויות ואין לו מציאות כלל **(כְּפֵירוּשׁ הַ׳סִּפְרִי׳), הֵם שְׁנֵי הָעִנְיָנִים דִּתְפִלַּת יְמוֹת הַחוֹל וּתְפִלַּת הַשַּׁבָּת**[17], **דִּתְפִלַּת יְמוֹת הַחוֹל, עִם הֱיוֹתָהּ בְּחִינַת שַׁבָּת, הֲרֵי זוֹ בְּחִינַת הַשַּׁבָּת שֶׁבִּימוֹת הַחוֹל, וְלָכֵן הַתְּפִלָּה הִיא בְּאוֹפָן שֶׁל עֲבוֹדָה וִיגִיעָה כו׳, וְאֵין בָּהּ אֲמִירַת ״סְלַח לָנוּ״** בתפילות השבת **אֲמִירַת ״סְלַח לָנוּ״** בקשת סליחה ומחילה על חטאים

מַתָּנָה מהקדוש־ברוך־הוא לבני ישראל, **כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל**[15] בגמרא **מַתָּנָה טוֹבָה יֵשׁ לִי בְּבֵית גְּנָזַי, וְשַׁבָּת שְׁמָהּ.**

---

14) ולכן נכלל בעשרה לשונות של תפילה, כי חיצוניות הכתר הוא מקיף הקרוב, ויתירה מזו - מתלבש בעשר ספירות. ולהעיר שכל תפילה ה״ז ״יהי רצון״ חדש - כתר, ובמילא מובן ששלימותה היא כשהיא באופן של ״בכל מאדך״ (כתר).
15) שבת י, ב. 16) ראה תו״א ויקהל פח, א. לקו״ת בהר מא, א. 17) ראה המשך תער״ב ח״ב ע׳ א׳קכח ואילך. וראה שם ע׳ א׳צב. ע׳ א׳צו.

(כֵּיוָן שֶׁכְּבָר בְּעֶרֶב שַׁבָּת לְאַחֲרֵי חֲצוֹת, עוד לפני כניסת
השבת הִנֵּה כמאמר הזוהר ״כָּל דִּינִין מִתְעַבְּרִין מִינָהּ״ כל הדינים
עוברים ממנה ואינם קיימים וְכוי[18]), אֶלָּא הַתְּפִלָּה בשבת, בשונה
מימות החול, הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁל מַתָּנָה, וסדר הדברים הוא שבשבת עצמה
יש התעלות מדרגה לדרגה הֵן
בְּתְפִלַּת לֵיל שַׁבָּת, וּבְאוֹפֶן
נַעֲלֶה יוֹתֵר בְּיוֹם הַשַּׁבָּת,
וּבִפְרָט בְּיוֹם הַשַּׁבָּת לְאַחֲרֵי
חֲצוֹת, הזמן שבו יש התגלות של
בחינה נעלית באלוקות הנקראת בזוהר
רַעֲוָא דְרַעֲוִין[19], רצון הרצונות
(כללות העניין הוא שלכל בחינה בסדר
ההשתלשלות קדם רצון להתהוות
בחינה זו (בחינת כתר), ובראשית כל
ההשתלשלות יש רצון כללי (כתר
כללי, הנקרא ״אדם קדמון״) שהוא
הרצון לכל הרצונות וכל הבחינות
כלולות בו בהשוואה אחת) שֶׁאָז
לאחר חצות היום, בזמן תפילת מנחה,
הוּא עִקַּר עִנְיַן הַמַּתָּנָה דְּיוֹם
הַשַּׁבָּת[20] כמבואר בחסידות
ש׳מתנה׳ היינו המשכה והשפעה
שבאה מלמעלה, לא מצד עבודת
האדם, ועניין זה קיים בהדגשה יתירה
בעת ׳רעוא דרעוין׳, כמבואר ב׳המשך׳
תער״ב לאדמו״ר הרש״ב נ״ע לגבי
מעלת סעודה שלישית שהיא לעת
המנחה של שבת על שתי הסעודות
הקודמות: ״... סעודה שלישית הוא
גילוי בחינת פנימיות עתיק... מפני
שהב׳ סעודות הן מה שבאתערותא
דלתתא אתערותא דלעילא דליל שבת
הוא על־ידי עבודת הבירורים ממש כו׳,
וכמו כן ביום השבת הוא גם כן העונג מכל אשר עשה כו׳... על כן ההמשכה
היא בחינת העונג הבא בהתלבשות כו׳, אבל סעודה שלישית היא בחי׳
אתערותא דלעילא מצד עצמה והוא עניין צדיק אוכל לשובע בבחינת המשכה
מלמעלה למטה... על כן הוא בחינת העונג העצמי כמו שהוא בעצמותו כו׳.
ובזה יובן מה שאין קידוש בסעודה זו... מפני שהיא בחינת אתערותא דלעילא
מצד עצמה בחינת מתנה טובה...״.

ג) וְיֵשׁ לְקַשֵּׁר כָּל זֶה עִם בֵּאוּר רַבֵּנוּ הַזָּקֵן בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳[21] עוד זה ביקש משה רבנו ״אֶעְבְּרָה נָא״ את הירדן ואראה״ את הארץ
(שעל בְּעִנְיַן המשמעות הפנימית של מאמר חכמינו ז״ל
״אֵין וָאֶתְחַנַּן אֶלָּא מַתְּנַת חִנָּם״, שֶׁעַל־יְדֵי כְּנִיסָתוֹ לָאָרֶץ
גו׳[22]) רָצָה מֹשֶׁה לִפְעוֹל אֵצֶל בעבודת
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מַדְרֵגָה כָּזוֹ ה׳ שֶׁאֵי־אֶפְשָׁר לְהַגִּיעַ אֵלֶיהָ
עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הַנִּבְרָאִים מצד
עצמם, שֶׁזּוֹהִי בְּחִינַת
אִתְעֲרוּתָא־דִלְעֵילָא התעוררות
(והמשכה) מלמעלה, מצד האלוקות,
שֶׁלְּמַעְלָה לְגַמְרֵי מֵאִתְעֲרוּתָא־
דִלְתַתָּא התעוררות (והתעלות) מצד
האדם עצמו. וְזֶהוּ פֵּירוּשׁ הַלָּשׁוֹן
׳מַתְּנַת חִנָּם׳, מתנה מלמעלה שלא
תלוייה בפעולה של האדם מלמטה
כְּמוֹ שמבואר בחסידות לגבי
המשמעות הפנימית של ״חִנָּם בְּלֹא
מִצְוֹת״[23], הַיְנוּ, מַדְרֵגָה
שֶׁהִיא לְמַעְלָה מִבְּחִינַת
הַמִּצְוֹת ולמעשה המצוות אין את
הכוח להגיע למדריגה זו ולגרום
להמשכה והשפעה ממדריגה זו.
וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר סְבָרַת
הַ׳סִּפְרִי׳ שֶׁ״וָאֶתְחַנַּן״ עם היותו
עניין של תחנונים אֵינוֹ מֵעֲשָׂרָה
לְשׁוֹנוֹת שֶׁל תְּפִלָּה, כִּי
הַתְּפִלָּה הִיא עֲבוֹדָה בְּדֶרֶךְ
אִתְעֲרוּתָא־דִלְתַתָּא[24] מלמטה,
על־ידי עבודה מצד האדם וכאן מדובר
בהמשכה שעבודת האדם אין בכוחה
לגרום, וְלָכֵן כְּדֵי לִפְעוֹל אֵצֶל
הַקָּבָ״ה מִלּוּי הַמְבוּקָּשׁ
שתתמלא הבקשה של משה רבינו דְּ״אֶעְבְּרָה נָא וְאֶרְאֶה״ גו׳,
שֶׁהָיָה פּוֹעֵל אֵצֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אילו בקשת משה רבינו הייתה
מתמלאת והוא היה עובר את הירדן ונכנס לארץ, אֶת הַגִּלּוּי בְּדֶרֶךְ
אִתְעֲרוּתָא־דִלְעֵילָא, המשכה מלמעלה שאין בכוחו של האדם להמשיך
ולעורר, הוּצְרַךְ לִהְיוֹת גַּם אוֹפֶן הַבַּקָּשָׁה מֵעֵין זֶה[25], באופן
שההתעוררות וההמשכה היא לא מצד עבודת האדם כלל וְהַיְנוּ, לְבַקֵּשׁ

ביאור בדרך אפשר

(כֵּיוָן שֶׁכְּבָר בְּעֶרֶב שַׁבָּת לְאַחֲרֵי חֲצוֹת, הִנֵּה ״כָּל דִּינִין מִתְעַבְּרִין מִינָהּ״ וְכוי[18]), אֶלָּא הַתְּפִלָּה הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁל מַתָּנָה, הֵן בְּתְפִלַּת לֵיל שַׁבָּת, וּבְאוֹפֶן נַעֲלֶה יוֹתֵר בְּיוֹם הַשַּׁבָּת, וּבִפְרָט בְּיוֹם הַשַּׁבָּת לְאַחֲרֵי חֲצוֹת, רַעֲוָא דְרַעֲוִין[19], שֶׁאָז הוּא עִקַּר עִנְיַן הַמַּתָּנָה דְּיוֹם הַשַּׁבָּת[20].

ג) וְיֵשׁ לְקַשֵּׁר כָּל זֶה עִם בֵּאוּר רַבֵּנוּ הַזָּקֵן בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳[21] בְּעִנְיַן ״אֵין וָאֶתְחַנַּן אֶלָּא מַתְּנַת חִנָּם״, שֶׁעַל־יְדֵי כְּנִיסָתוֹ לָאָרֶץ (״אֶעְבְּרָה נָא וְאֶרְאֶה״ גו׳[22]) רָצָה מֹשֶׁה לִפְעוֹל אֵצֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מַדְרֵגָה כָּזוֹ שֶׁאֵי־אֶפְשָׁר לְהַגִּיעַ אֵלֶיהָ עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הַנִּבְרָאִים, שֶׁזּוֹהִי בְּחִינַת אִתְעֲרוּתָא־דִלְעֵילָא שֶׁלְּמַעְלָה לְגַמְרֵי מֵאִתְעֲרוּתָא־דִלְתַתָּא. וְזֶהוּ פֵּירוּשׁ הַלָּשׁוֹן ׳מַתְּנַת חִנָּם׳, כְּמוֹ ״חִנָּם בְּלֹא מִצְוֹת״[23], הַיְנוּ, מַדְרֵגָה שֶׁהִיא לְמַעְלָה מִבְּחִינַת הַמִּצְוֹת. וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר סְבָרַת הַ׳סִּפְרִי׳ שֶׁ״וָאֶתְחַנַּן״ אֵינוֹ מֵעֲשָׂרָה לְשׁוֹנוֹת שֶׁל תְּפִלָּה, כִּי הַתְּפִלָּה הִיא עֲבוֹדָה בְּדֶרֶךְ אִתְעֲרוּתָא־דִלְתַתָּא[24], וְלָכֵן כְּדֵי לִפְעוֹל אֵצֶל הַקָּבָ״ה מִלּוּי הַמְבוּקָּשׁ דְּ״אֶעְבְּרָה נָא וְאֶרְאֶה״ גו׳, שֶׁהָיָה פּוֹעֵל אֵצֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַגִּלּוּי בְּדֶרֶךְ אִתְעֲרוּתָא־דִלְעֵילָא, הוּצְרַךְ לִהְיוֹת גַּם אוֹפֶן הַבַּקָּשָׁה מֵעֵין זֶה[25], וְהַיְנוּ, לְבַקֵּשׁ (לֹא

---

18) זח״ב קלה, ב. 19) ראה זהר ח״ב פח, סע״ב. ח״ג קכט, א (אד״ר). רפח, ב (אד״ז). וראה סידור עם דא״ח רד, ג. המשך תרס״ו ע׳ תקמה. 20) ראה המשך תער״ב שם. אוה״ת ויקהל ח״ז ע׳ ב׳תשצד. בהר ע׳ תרטז7. סה״מ תר״ל ס״ע רמד. עטר״ת ע׳ תיא. ה׳ש״ת ע׳ 86. 21) ריש פרשתנו (ג, א. ג, ג ואילך). וראה גם ד״ה ואתחנן בס׳ מאמרי אדמו״ר הזקן תקס״ד. ובארוכה - באוה״ת עה״פ. 22) פרשתנו שם, כה. 23) ע״ד לשון חז״ל (ספרי ורש״י) עה״פ בהעלותך יא, ה - הובא בלקו״ת ג, ג. 24) כמבואר גם בלקו״ת כאן (ב, ג. ד, א). ובארוכה באוה״ת (ע׳ נא ואילך). 25) להעיר גם מסד״ה ואתחנן תער״ג

ביאור בדרך אפשר

(לא בְּלָשׁוֹן שֶׁל תְּפִלָּה, שֶׁקְּשׁוּרָה עִם זְכוּיוֹת כּוּ׳, אֶלָּא) ׳מַתְּנַת חִנָּם׳ מַמָּשׁ, שֶׁאֵינָהּ קְשׁוּרָה כְּלָל עִם זְכוּיוֹת כּוּ׳

כמבואר לעיל לגבי המשמעות של ׳מתנת חינם׳ על־פי דברי ה׳ספרי׳.

אַךְ סְבָרַת הַ׳מִּדְרָשׁ רַבָּה׳ הִיא שֶׁגַּם ״וָאֶתְחַנַּן״ הוּא מֵעֲשָׂרָה לְשׁוֹנוֹת שֶׁל תְּפִלָּה ויש לבאר מהו תוכן העניין ומה התכוון משה רבינו בבקשה מתוך גישה זו שלזכויות, היינו עבודת האדם, יש כן משמעות בנושא התפילה.

וְיוּבָן בְּהַקְדִּים הַמְבֹאָר בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳[26] שֶׁבַּקָּשַׁת מֹשֶׁה הַנַּ״ל בקשה ל׳מתנת חינם׳ שלא תלוייה בזכויות של האדם (שֶׁתִּהְיֶה בְּחִינַת אִתְעַרוּתָא־דִּלְעֵילָּא שֶׁלְּמַעְלָה מֵאִתְעַרוּתָא־דִּלְתַתָּא, המשכה והשפעה ממקור נעלה שעבודת האדם לא ׳נוגעת׳ ולא ׳מגיעה׳ לשם) הוּא עִנְיַן הַתּוֹרָה, שֶׁהֲרֵי עַל־יָדָהּ נִמְשָׁךְ על־ידי (לימוד) התורה מִבְּחִינַת ״אָנֹכִי מִי שֶׁאָנֹכִי״ וכמבואר בחסידות שלכן התחלת עשרת הדברות היא ב״אנכי (ה׳ אלוקיך)״, כי ״ה׳ אלוקיך״ הם שמות קדושים המתייחסים לדרגות פרטיות מוגדרות באלוקות, ואילו ׳אנכי׳ מתייחס לאין־סוף עצמו ׳אנכי מי שאנכי״, היינו הקדוש־ברוך־הוא בעצמו שֶׁהִיא בחינת ׳אנכי מי שאנכי׳ לְמַעְלָה מַעְלָה מֵאִתְעַרוּתָא־דִּלְתַתָּא הבאה מצד האדם, וּבָאָה בְּדֶרֶךְ מַתָּנָה מלמעלה.

אַךְ עַל־פִּי־זֶה אֵינוֹ מוּבָן מַה

ביאור בדרך אפשר

שֶׁאוֹמְרִים שֶׁבַּקָּשַׁת מֹשֶׁה לֹא נִתְקַיְּמָה עַכְשָׁו, בזמן הגלות ותתקיים רק לעתיד לבוא בימות המשיח הֲרֵי יֶשְׁנוֹ עִנְיַן הַתּוֹרָה שהיא המשכה באופן של מתנת חינם שֶׁעַל־יָדָהּ נִמְשָׁךְ גַּם עַתָּה מִבְּחִינָה זוֹ דְּאִתְעַרוּתָא־דִּלְעֵילָּא בְּלִי אִתְעַרוּתָא־דִּלְתַתָּא[27]?

וּמְבָאֵר הַ׳צֶּמַח צֶדֶק׳[28], שֶׁבַּקָּשַׁת מֹשֶׁה הָיְתָה שֶׁהַהַמְשָׁכָה שֶׁעַל־יְדֵי הַתּוֹרָה (שֶׁבָּאָה בְּדֶרֶךְ מַתָּנָה וְאִתְעַרוּתָא־דִּלְעֵילָּא כַּנַּ״ל) וְאִתְעַרוּתָא־דִּלְעֵילָּא כַּנַּ״ל) והיא המשכה ממקור עליון ביותר, למעלה מההגבלה של העולם לגמרי, תרד למטה עד אשר תִּפְעַל לְמַטָּה בָּעוֹלָם[29], שֶׁזֶּהוּ הַיִּתְרוֹן בַּחִדּוּשׁ שֶׁבַּתְּפִלָּה לְגַבֵּי הַתּוֹרָה[30], שֶׁפְּעוּלַת התורה היא (בְּעִקָּר) לְמַעְלָה (בְּעוֹלָם הָאֲצִילוּת), בָּעוֹלָמוֹת הָעֶלְיוֹנִים (שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן שֶׁ״הַקָּבָּ״ה קוֹרֵא וְשׁוֹנֶה כְּנֶגְדּוֹ״[31] כאשר יהודי לומד תורה למטה בעולם, הקדוש־ברוך־הוא, כביכול, קורא ושונה כנגדו והדבר פועל המשכה וגילוי, אבל הגילוי הוא בעולמות העליונים), וְאִלּוּ עַל־יְדֵי הַתְּפִלָּה פּוֹעֲלִים לְשַׁנּוֹת הַנִּבְרָאִים הגשמיים שבעולם הזה מִכְּמוּת שֶׁהֵם כעת ולחולל בהם שינוי בפועל, שֶׁיִּתְרַפֵּא הַחוֹלֶה וְיֵרֵד הַגֶּשֶׁם כּוּ׳, וְהַיְנוּ לְפִי שֶׁהַתְּפִלָּה בָּאָה בְּדֶרֶךְ מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה והיא התעוררות להתקרב לאלוקות מצד האדם כפי שהוא למטה בעולם הזה הגשמי, וְלָכֵן פּוֹעֶלֶת בַּמַּטָּה כִּי זֶהוּ הַמָּקוֹם שֶׁבּוֹ היא התפילה

1 בְּלָשׁוֹן שֶׁל תְּפִלָּה, שֶׁקְּשׁוּרָה עִם זְכוּיוֹת כּוּ׳,
2 אֶלָּא) ׳מַתְּנַת חִנָּם׳ מַמָּשׁ, שֶׁאֵינָהּ קְשׁוּרָה כְּלָל
עִם זְכוּיוֹת כּוּ׳.
4 אַךְ סְבָרַת הַ׳מִּדְרָשׁ רַבָּה׳ הִיא שֶׁגַּם ״וָאֶתְחַנַּן״
5 הוּא מֵעֲשָׂרָה לְשׁוֹנוֹת שֶׁל תְּפִלָּה. וְיוּבָן
6 בְּהַקְדִּים הַמְבֹאָר בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳[26] שֶׁבַּקָּשַׁת
7 מֹשֶׁה הַנַּ״ל (שֶׁתִּהְיֶה בְּחִינַת אִתְעַרוּתָא־דִּלְעֵילָּא
8 שֶׁלְּמַעְלָה מֵאִתְעַרוּתָא־דִּלְתַתָּא) הוּא עִנְיַן הַתּוֹרָה,
9 שֶׁהֲרֵי עַל־יָדָהּ נִמְשָׁךְ מִבְּחִינַת ״אָנֹכִי מִי שֶׁאָנֹכִי״,
10 שֶׁהִיא לְמַעְלָה מַעְלָה מֵאִתְעַרוּתָא־דִּלְתַתָּא, וּבָאָה
11 בְּדֶרֶךְ מַתָּנָה. אַךְ עַל־פִּי־זֶה אֵינוֹ מוּבָן מַה
12 שֶׁאוֹמְרִים שֶׁבַּקָּשַׁת מֹשֶׁה לֹא נִתְקַיְּמָה עַכְשָׁו, הֲרֵי
13 יֶשְׁנוֹ עִנְיַן הַתּוֹרָה שֶׁעַל־יָדָהּ נִמְשָׁךְ גַּם עַתָּה
14 מִבְּחִינָה זוֹ דְּאִתְעַרוּתָא־דִּלְעֵילָּא בְּלִי אִתְעַרוּתָא־
15 דִּלְתַתָּא[27]. וּמְבָאֵר הַ׳צֶּמַח צֶדֶק׳[28], שֶׁבַּקָּשַׁת מֹשֶׁה
16 הָיְתָה שֶׁהַהַמְשָׁכָה שֶׁעַל־יְדֵי הַתּוֹרָה (שֶׁבָּאָה
17 בְּדֶרֶךְ מַתָּנָה וְאִתְעַרוּתָא־דִּלְעֵילָּא כַּנַּ״ל) תִּפְעַל
18 לְמַטָּה בָּעוֹלָם[29], שֶׁזֶּהוּ הַיִּתְרוֹן בַּחִדּוּשׁ שֶׁבַּתְּפִלָּה
19 לְגַבֵּי הַתּוֹרָה[30], שֶׁפְּעוּלַת הַתּוֹרָה הִיא (בְּעִקָּר)
20 לְמַעְלָה (בְּעוֹלָם הָאֲצִילוּת), בָּעוֹלָמוֹת הָעֶלְיוֹנִים
21 (שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן שֶׁ״הַקָּבָּ״ה קוֹרֵא וְשׁוֹנֶה כְּנֶגְדּוֹ״[31]),
22 וְאִלּוּ עַל־יְדֵי הַתְּפִלָּה פּוֹעֲלִים לְשַׁנּוֹת הַנִּבְרָאִים
23 מִכְּמוּת שֶׁהֵם, שֶׁיִּתְרַפֵּא הַחוֹלֶה וְיֵרֵד הַגֶּשֶׁם כּוּ׳,
24 וְהַיְנוּ לְפִי שֶׁהַתְּפִלָּה בָּאָה בְּדֶרֶךְ מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה,
25 וְלָכֵן פּוֹעֶלֶת בַּמַּטָּה כִּי זֶהוּ הַמָּקוֹם שֶׁבּוֹ הִיא

(בהמשך תער״ב) בטעם אומרו ״להראות את עבדך״ - בדרך שפלות, עיי״ש. 26) שם ב, ד. ובארוכה באוה״ת שם. 27) ובלקו״ת שם (ג, סע״ד ואילך): אלא שהרי אמרו רז״ל [יבמות קט, ב] כל האומר אין לי אלא תורה אפילו תורה אין לו, כי גם המשכה זו שע״י התורה צ״ל ע״י שיתפלל תחילה מקרב איש ולב עמוק כו׳ (שעי״ז מזכך גופו ונפשו הבהמית כו׳), ועם היות שגם ע״י התורה לבד בלי הקדמת התפילה נמשך ג״כ המשכה עליונה מבחי׳ אתעדל״ע לבד, אך עכ״ז הרי נודע שיש מעלות ומדריגות אין קץ בהמשכה זו, ולכן לא דמי התורה שקודם התפילה לעסק התורה שאחר התפילה, וזהו מאמר אבא בנימין על תפילתי שתהא סמוכה למיטתי כו׳. אך עיקר בקשת משה הי׳ להמשיך בחי׳ ראי׳ בעסק התורה כו׳. 28) אוה״ת פרשתנו ס״ע נד ואילך. 29) ע״ד הורדת גשמים דרשב״י שהיא ע״י תורה (זח״ג נט, ב. נת׳ במאמרי אדמו״ר הזקן אתהלך לאניא (ע׳ רי ואילך). אוה״ת אחרי (כרך א) ע׳ רנד ואילך. סה״מ תרכ״ז ע׳ רסז ואילך. ועוד). 30) ראה תניא קו״א רד״ה להבין מ״ש בפע״ח (קנה, א). 31) ראה תנא דבי אליהו רבה פי״ח. ילקוט שמעוני איכה רמז תתרלד.

ביאור בדרך אפשר

שֶׁבּוֹ הִיא הַתְּפִלָּה ולכן יש לה השפעה על המתרחש כאן בעולם הזה התחתון. וּמֹשֶׁה רָצָה לִפְעוֹל שֶׁגַּם הַמַּמְשָׁכָה מלמעלה לְמַטָּה תִּהְיֶה בְּדֶרֶךְ אִתְעָרוּתָא־דִלְעֵילָּא (עַל־יְדֵי הַתּוֹרָה) ולא באתערותא דלתתא על ידי התפילה. וְלָכֵן סְבִירָא־לֵיהּ לְי׳מְדַרֵּשׁ רַבָּה׳ ודעתו היא שֶׁגַּם בַּקָּשַׁת ׳מַתְּנַת חִנָּם׳ שֶׁל מֹשֶׁה הָיְתָה לָשׁוֹן שֶׁל תְּפִלָּה וכוונתו היתה לעורר ולהמשיך המשכה מלמעלה על ׳אתערותא דלתתא׳, כֵּיוָן שֶׁמֹּשֶׁה רָצָה שֶׁיִּהְיֶה חִבּוּר שְׁתֵּי הַמַּעֲלוֹת, תפילה לשון תופל ומחבר, שֶׁאַף־עַל־פִּי שֶׁהַהַמְשָׁכָה בָּאָה בְּדֶרֶךְ ׳מַתְּנַת חִנָּם׳ (אִתְעָרוּתָא־דִלְעֵילָּא) והיא המשכה שבדרך כלל אי אפשר להמשיך ב׳אתערותא דלתתא׳ שאינה מגעת עד כדי כך, מִכָּל־מָקוֹם תּוּמְשַׁךְ עַד לְמַטָּה שהוא מַטָּה (בְּמָקוֹם הַתְּפִלָּה דווקא כאן למטה), וְלָכֵן למעשה הָיוּ בְּתְפִלָּתוֹ שְׁנֵי הָעִנְיָנִים, שֶׁהָיְתָה לָשׁוֹן שֶׁל תְּפִלָּה שבו יש משמעות לעבודת האדם, אֲבָל בְּאוֹפֶן שֶׁעִנְיָנָהּ הוּא בַּקָּשַׁת ׳מַתְּנַת חִנָּם׳ בלי להתחשב במצבו של האדם.

ד) וְאַף־עַל־פִּי־כֵן למרות רצונו ובקשתו, שעניינה מבואר לעיל באריכות, לֹא פָּעַל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עִנְיָן זֶה שההמשכה תהיה ב׳אתערותא דלעילא׳ ובכל זאת תומשך למטה ביותר בְּתְפִלָּתוֹ, כֵּיוָן שֶׁתַּכְלִית הַכַּוָּנָה היא שֶׁכָּל הָעִנְיָנִים יִהְיוּ עַל־יְדֵי עֲבוֹדָה של האדם מלמטה דַּוְקָא ולא ב׳אתערותא דלעילא׳. וְלָכֵן הִנֵּה אַף־עַל־פִּי[32] שֶׁבִּגְלַל שֶׁמֹּשֶׁה לֹא נִכְנַס לָאָרֶץ הָיְתָה הַכְנִיסָה לָאָרֶץ עַל־יְדֵי יְהוֹשֻׁעַ, פְּנֵי לְבָנָה[33], שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שִׁינּוּיִים, וּבְמֵילָא הָיָה יָכוֹל לִהְיוֹת אַחַר־כָּךְ עִנְיַן הַגְּלוּת [מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן אִם הַכְנִיסָה לָאָרֶץ הָיְתָה עַל־יְדֵי מֹשֶׁה, שֶׁאָז הָיְתָה בְּאוֹפֶן שֶׁל גְּאוּלָה נִצְחִית (כֵּיוָן שֶׁלֹּא הָיְתָה תְּלוּיָה בַּעֲבוֹדַת הַמַּטָּה וגם אם מצד העבודה של בני ישראל יש ירידה, אין זה גורם את הגלות)], ואם כן לכאורה יש חסרון בכניסה לארץ על־ידי יהושע מִכָּל־מָקוֹם דַּוְקָא עַל־יְדֵי־זֶה יֶשְׁנָהּ מַעֲלַת הָעֲבוֹדָה, כלשון הכתוב לְמַעֲשֵׂה יָדֶיךָ תִּכְסוֹף[34], היינו שהקדוש־ברוך־הוא משתוקק, כביכול, למעשיו של האדם, שֶׁעבודת האדם מַמְשִׁיכָה אוֹר נַעֲלֶה יוֹתֵר[35] (לְמַעְלָה גַּם מֵהָאוֹר שֶׁנִּמְשָׁךְ עַל־יְדֵי ׳מַתְּנַת חִנָּם׳), שֶׁיִּתְגַּלֶּה אור נעלה זה לְמַטָּה בַּגְּאוּלָה הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁלֵמָה, עַל־יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, שֶׁהמשיח קָשׁוּר גַּם עִם מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, שֶׁהֵרֵי "גּוֹאֵל רִאשׁוֹן הוּא גּוֹאֵל אַחֲרוֹן"[36], יָבֹא וְיִגְאָלֵנוּ בִּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ מַמָּשׁ, וּבִשְׁנֵי הָאוֹפַנַּיִם שֶׁבָּזֶה בגאולה האמורים בדברי חכמינו ז"ל על הפסוק "אני ה׳ בעתה אחישנה" שהכתוב מרמז על שני אופנים בגאולה, בְּאוֹפֶן שֶׁל "בְּעִתָּהּ"[37], עַל־יְדֵי־זֶה מצידו שֶׁהַקָּבָ"ה "קֵץ שָׂם לַחֹשֶׁךְ"[38] בבוא העת, אוֹ בְּאוֹפֶן

1 הַתְּפִלָּה. וּמֹשֶׁה רָצָה לִפְעוֹל שֶׁגַּם הַמַּמְשָׁכָה
2 לְמַטָּה תִּהְיֶה בְּדֶרֶךְ אִתְעָרוּתָא־דִלְעֵילָּא (עַל־יְדֵי
3 הַתּוֹרָה). וְלָכֵן סְבִירָא־לֵיהּ לְי׳מְדַרֵּשׁ רַבָּה׳ שֶׁגַּם
4 בַּקָּשַׁת ׳מַתְּנַת חִנָּם׳ שֶׁל מֹשֶׁה הָיְתָה לָשׁוֹן שֶׁל
5 תְּפִלָּה, כֵּיוָן שֶׁמֹּשֶׁה רָצָה שֶׁיִּהְיֶה חִבּוּר שְׁתֵּי
6 הַמַּעֲלוֹת, שֶׁאַף־עַל־פִּי שֶׁהַהַמְשָׁכָה בָּאָה בְּדֶרֶךְ
7 ׳מַתְּנַת חִנָּם׳ (אִתְעָרוּתָא־דִלְעֵילָּא), מִכָּל־מָקוֹם
8 תּוּמְשַׁךְ עַד לְמַטָּה מַטָּה (בְּמָקוֹם הַתְּפִלָּה), וְלָכֵן
9 הָיוּ בְּתְפִלָּתוֹ שְׁנֵי הָעִנְיָנִים, שֶׁהָיְתָה לָשׁוֹן שֶׁל
10 תְּפִלָּה, אֲבָל בְּאוֹפֶן שֶׁעִנְיָנָהּ הוּא בַּקָּשַׁת ׳מַתְּנַת
11 חִנָּם׳.
12 ד) וְאַף־עַל־פִּי־כֵן לֹא פָּעַל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עִנְיָן
13 זֶה בְּתְפִלָּתוֹ, כֵּיוָן
14 שֶׁתַּכְלִית הַכַּוָּנָה הִיא שֶׁכָּל הָעִנְיָנִים יִהְיוּ עַל־יְדֵי
15 עֲבוֹדָה דַּוְקָא. וְלָכֵן הִנֵּה אַף־עַל־פִּי[32] שֶׁבִּגְלַל
16 שֶׁמֹּשֶׁה לֹא נִכְנַס לָאָרֶץ הָיְתָה הַכְנִיסָה לָאָרֶץ
17 עַל־יְדֵי יְהוֹשֻׁעַ, פְּנֵי לְבָנָה[33], שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שִׁינּוּיִים,
18 וּבְמֵילָא הָיָה יָכוֹל לִהְיוֹת אַחַר־כָּךְ עִנְיַן הַגָּלוּת
19 [מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן אִם הַכְנִיסָה לָאָרֶץ הָיְתָה עַל־יְדֵי
20 מֹשֶׁה, שֶׁאָז הָיְתָה בְּאוֹפֶן שֶׁל גְּאוּלָה נִצְחִית (כֵּיוָן
21 שֶׁלֹּא הָיְתָה תְּלוּיָה בַּעֲבוֹדַת הַמַּטָּה)], מִכָּל־מָקוֹם
22 דַּוְקָא עַל־יְדֵי־זֶה יֶשְׁנָהּ מַעֲלַת הָעֲבוֹדָה, לְמַעֲשֵׂה
23 יָדֶיךָ תִּכְסוֹף[34], שֶׁמַּמְשִׁיכָה אוֹר נַעֲלֶה יוֹתֵר[35]
24 (לְמַעְלָה גַּם מֵהָאוֹר שֶׁנִּמְשָׁךְ עַל־יְדֵי ׳מַתְּנַת
25 חִנָּם׳), שֶׁיִּתְגַּלֶּה לְמַטָּה בַּגְּאוּלָה הָאֲמִתִּית
26 וְהַשְּׁלֵמָה, עַל־יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, שֶׁקָּשׁוּר גַּם עִם
27 מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, שֶׁהֵרֵי "גּוֹאֵל רִאשׁוֹן הוּא גּוֹאֵל
28 אַחֲרוֹן"[36], יָבֹא וְיִגְאָלֵנוּ בִּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ מַמָּשׁ,
29 וּבִשְׁנֵי הָאוֹפַנַּיִם שֶׁבָּזֶה, בְּאוֹפֶן שֶׁל "בְּעִתָּהּ"[37],
30 עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁהַקָּבָ"ה "קֵץ שָׂם לַחֹשֶׁךְ"[38], אוֹ

ביאור בדרך אפשר

חכמינו ז"ל שמעלת משה על יהושע היא בדוגמת מעלת השמש על הירח שאור השמש גדול הרבה יותר ולכן משה נקרא "פני חמה" ויהושע נקרא "פני לבנה", וכשם שהשמש מאירה תמיד באותה מידה אבל באור הירח יש שינויים במהלך החודש, כך אילו הכניסה לארץ היתה על ידי משה רבנו, הכניסה היתה נצחית, ללא שינויים במשך הזמן, וכיוון שלמעשה הכניסה הייתה על־ידי יהושע, יש אפשרות שיהיו בה שינויים, וּבְמֵילָא הָיָה יָכוֹל לִהְיוֹת אַחַר־כָּךְ עִנְיַן הַגָּלוּת שהוא סתירה מוחלטת לכניסה לארץ [מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן אִם הַכְנִיסָה לָאָרֶץ הָיְתָה עַל־יְדֵי מֹשֶׁה, שֶׁאָז הָיְתָה בְּאוֹפֶן שֶׁל גְּאוּלָה נִצְחִית (כֵּיוָן שֶׁלֹּא הָיְתָה תְּלוּיָה בַּעֲבוֹדַת הַמַּטָּה וגם אם מצד העבודה של בני ישראל יש ירידה, אין זה גורם את הגלות)], ואם כן לכאורה יש חסרון בכניסה לארץ על־ידי יהושע מִכָּל־מָקוֹם דַּוְקָא עַל־יְדֵי־זֶה יֶשְׁנָהּ מַעֲלַת הָעֲבוֹדָה, כלשון הכתוב לְמַעֲשֵׂה יָדֶיךָ תִּכְסוֹף[34], היינו שהקדוש־ברוך־הוא משתוקק, כביכול, למעשיו של האדם, שֶׁעבודת האדם מַמְשִׁיכָה אוֹר נַעֲלֶה יוֹתֵר[35] (לְמַעְלָה גַּם מֵהָאוֹר שֶׁנִּמְשָׁךְ עַל־יְדֵי ׳מַתְּנַת חִנָּם׳), שֶׁיִּתְגַּלֶּה אור נעלה זה לְמַטָּה בַּגְּאוּלָה הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁלֵמָה, עַל־יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, שֶׁהמשיח קָשׁוּר גַּם עִם מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, שֶׁהֵרֵי "גּוֹאֵל רִאשׁוֹן הוּא גּוֹאֵל אַחֲרוֹן"[36], יָבֹא וְיִגְאָלֵנוּ בִּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ מַמָּשׁ, וּבִשְׁנֵי הָאוֹפַנַּיִם שֶׁבָּזֶה בגאולה האמורים בדברי חכמינו ז"ל על הפסוק "אני ה׳ בעתה אחישנה" שהכתוב מרמז על שני אופנים בגאולה, בְּאוֹפֶן שֶׁל "בְּעִתָּהּ"[37], עַל־יְדֵי־זֶה מצידו שֶׁהַקָּבָ"ה "קֵץ שָׂם לַחֹשֶׁךְ"[38] בבוא העת, אוֹ בְּאוֹפֶן

32) בהבא לקמן - ראה אוה"ת פרשתנו ע׳ סה ואילך. וש"נ. 33) ב"ב עה, א. 34) איוב יד, טו. 35) ראה אוה"ת שם ע׳ פז. ע׳ קט ואילך. 36) ראה שמו"ר פ"ב, ו. זח"א רנג, א. שער הפסוקים פ׳ ויחי. לקו"ש חי"א ע׳ 8 ואילך. ספר השיחות תשנ"ב ח"א ע׳ 98 ואילך. 37) ישעי׳ ס, כב. סנהדרין צח, א. 38) איוב כח, ג.

ביאור בדרך אפשר

דְּ״אַחִישֶׁנָּה״[37], במהירות עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין תְּשׁוּבָה וּבְאוֹפֶן שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵי הָעִנְיָנִים של ״בעיתה״ ו״אחישנה״ עִם כָּל הַמַּעֲלוֹת שֶׁבְּכָל אֶחָד מֵהֶם[40] ובכללות, באופן של ״בעיתה״ יש מעלת העבודה ובאופן של ״אחישנה״ יש את המעלה של אור נעלה יותר. וְכָל זֶה נִפְעָל בְּיוֹם הַשַּׁבָּת, שֶׁיֵּשׁ בָּהּ בְּחִינָה שֶׁלְּמַעְלָה גַּם מִ׳מַּתָּנַת חִנָּם׳*, כמבואר בהערת

ביאור בדרך אפשר

הרבי בשולי הגיליון כאן במעלת השבת הן על פי הקבלה והן על פי נגלה וְעַל־יְדֵי־זֶה יְכוֹלִים לְבַטֵּל אֶת כָּל הַגְּזֵרוֹת של דברים לא רצויים כוי, וּבִכְלָלָם גַּם שְׁלֹשֶׁת הַשְּׁבוּעוֹת[44] שהשביע הקדוש־ברוך־הוא את בני ישראל כוי ואחת מהן היא שֶׁלֹּא יִדְחֲקוּ אֶת הַקֵּץ[45] כי הבקשה באופן של ׳מתנת חינם׳ מבטלת את כל הגזירות. וְכֵן תִּהְיֶה לָנוּ, בַּעֲגָלָא במהירות דִּידַן שלנו, היינו מהר לפי המושגים שלנו, מהירות כפשוטה.

בְּאוֹפֶן דְּ״אַחִישֶׁנָּה״[37], עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין תְּשׁוּבָה וּמִיַּד הֵן נִגְאָלִין[39], וּבְאוֹפֶן שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵי הָעִנְיָנִים עִם כָּל הַמַּעֲלוֹת שֶׁבְּכָל אֶחָד מֵהֶם[40]. וְכָל זֶה נִפְעָל בְּיוֹם הַשַּׁבָּת, שֶׁיֵּשׁ בָּהּ בְּחִינָה שֶׁלְּמַעְלָה גַּם מִ׳מַּתָּנַת חִנָּם׳*, וְעַל־יְדֵי־זֶה יְכוֹלִים לְבַטֵּל אֶת כָּל הַגְּזֵרוֹת כוי, וּבִכְלָלָם גַּם שְׁלֹשֶׁת הַשְּׁבוּעוֹת[44] כוי שֶׁלֹּא יִדְחֲקוּ אֶת הַקֵּץ[45]. וְכֵן תִּהְיֶה לָנוּ, בַּעֲגָלָא דִּידַן.

---

*) עֶשֶׂר לְשׁוֹנוֹת שֶׁבַּתְּפִלָּה – עֶשֶׂר סְפִירוֹת[41] (לְכָל הַיּוֹתֵר כִּבְשָׁרְשָׁן בַּ׳אֲרִיךְ אַנְפִּין׳).

מַתָּנַת חִנָּם - כֶּתֶר[41] (לְכָל הַיּוֹתֵר ׳עַתִּיקָא־קַדִּישָׁא׳ הַשַּׁיָּךְ (מִתְלַבֵּשׁ) בַּ׳אֲרִיךְ־אַנְפִּין׳). עֲבִיד נַיְחָא[42], גַּם־כֵּן מֵעֵין (עַל־כָּל־פָּנִים) דְּאִתְעֲרוּתָא־דִלְתַתָּא. שְׁבוּעָה מִתְלַבֶּשֶׁת וּמַשְׁבִּיעָה אֶת עֶשֶׂר הַכֹּחוֹת ״לְקַיֵּם - שֶׁהֵם הַמְקַיְּמִים - אֶת הַמִּצְוָה״).

לְמַעְלָה מֵהַנַּ״ל - מְנוֹתֵן מַתָּנָה לְאַחֵר - כְּשֶׁנּוֹתֵן לְזֶה שֶׁהוּא ״עַצְמוֹ״ (בְּדִוגְמַת (וְעוֹד יוֹתֵר) עֲדִיפוּת מַתָּנָה לְזֶה שֶׁרָאוּי לְיוֹרְשׁוֹ) - יִבְחַר לָנוּ (׳עַתִּיקָא קַדִּישָׁא׳ שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִתְלַבְּשׁוּת בַּ׳אֲרִיךְ אַנְפִּין׳, ג׳ רֵאשׁוֹנוֹת דְּ׳עַתִּיקָא קַדִּישָׁא׳ וּלְמַעְלָה מִזֶּה וְכוי).

בְּגִמְלָה יֵשׁ לוֹמַר: הֲפָרַת הַשְּׁבוּעָה (ראה ב״ב עד, א). תְּשׁוּבָה מוֹעִילָה אֲפִילוּ עַל עָוֹן שְׁבוּעָה. הַצִּוּוּי בְּנִגְלָה אַל תְּתָיֵאֵשׁ מִן הַפּוּרְעָנִיּוּת (עיי״ש בפירש״י אבות פ״א) - הוּא בִּלֹּא הַגְּבָלָה.

וְאוּלַי יֵשׁ לְפָרֵשׁ עַל־פִּי־זֶה הַשִּׁינּוּי בְּשַׁבָּת (י, ב): הַנּוֹתֵן מַתָּנָה לַחֲבֵרוֹ כוי מַתָּנָה טוֹבָה וְשַׁבָּת שְׁמָהּ.

שְׁנֵי עִנְיָנִים בְּשַׁבָּת: 1) מַתָּנָה 2) מַתָּנָה טוֹבָה (נִתְבָּאֵר בְּ[43]...).

---

39) ראה רמב״ם הל׳ תשובה פ״ז ה״ח. 40) ראה שערי אורה פז, א ואילך. 41) ראה לעיל סוס״א. 42) ראה המשך תער״ב שבהערה 17. 43) תיבה זו אינה ברורה בכתי״ק (המו״ל).44) ולכן אין זה בסתירה להאמור לעיל (בשיחות - הערה 20) שמתנת חינם אינה מועילה לבטל שבועה, כיון שמדובר כאן אודות בחי׳ שלמעלה גם ממתנת חינם. 45) ראה כתובות קיא, א.

אגרות קודש

ב״ה, כ״ו מנ״א, תשי״ח
ברוקלין.

...בענין המקוה: משי״כ שעשו עוד אוצר מן הצד כדי שתהי׳ זריעה - הנה עפ״י האופן דכי״ק אדנ״ע שהיא מקוה ע״ג האוצר והוא רצה שיעלו מי התחתונה ע״ג רצפת העליונה (ע״פ הרי״ל שי׳ לנדא) הנה ה״ז זריעה באופן היותר מועיל, שא״צ השקה כלל לכל הדיעות, כמובן. - גם אם לא יעלו על הרצפה, יש לסדר שהשאובים יפלו ישר בנקב ההולך לאוצר התחתון, דהיינו זריעה, וא״כ האוצר שמן הצד מהו מוסיף? - (אם לא לזהירות בעלמא אולי יתקלקל אוצר התחתון).

בס"ד. שיחת ש"פ ואתחנן, שבת נחמו, ט"ז מנחם־אב, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

א. בהתחלת פרשתנו מעתיק רש"י תיבת "ואתחנן", ומפרש: "אין חנון בכל מקום אלא לשון מתנת חנם, אף־על־פי שיש להם לצדיקים לתלות במעשיהם הטובים, אין מבקשים מאת המקום אלא מתנת חנם, לפי שאמר לו וחנותי את אשר אחון[1], אמר לו בלשון ואתחנן. ד"א זה אחד מעשרה לשונות שנקראת תפלה, כדאיתא בספרי".

וצריך להבין:

א) מדוע כותב רש"י "אין חנון בכל מקום אלא כו'" - הרי ענינו של רש"י הוא לפרש פירוש הכתוב על אתר, ולא לקבוע כללים בנוגע לשאר המקומות, ואם כן, הוה־ליה־למימר ש"ואתחנן" פירושו "מתנת חנם"?

ומה גם שמקורו של רש"י הוא ב'ספרי', כפי שרש"י מסיים: "כדאיתא בספרי", ושם נתפרש שזוהי בקשה "שיתן .. חנם", ולא נזכר "כלל" בנוגע ל"כל מקום".

ב) מהו דיוק הלשון ש"מבקשים .. מתנת חנם" - דלכאורה מספיק לומר שמבקשים חנם, כלשון ה'ספרי': "לא בקשו מן המקום שיתן להם אלא חנם"?

ולהעיר, שבמדרש[2] נזכר אמנם הלשון "מתנת חנם", אבל מקורו של רש"י הוא ב'ספרי', ושם הלשון הוא "חנם" (ולא "מתנת חנם").

ג) מהו הטעם שרש"י אינו מסתפק בפירוש "אין חנון .. אלא לשון מתנת חנם", אלא מביא פירוש נוסף, "ד"א זה אחד מעשרה לשונות שנקראת תפלה"; ולאידך גיסא, לא די בפירוש השני כשלעצמו (דאם כן, היה רש"י מביא רק פירוש זה), אלא יש צורך גם בפירוש הקודם, ואדרבה, זהו הפירוש הראשון והעיקרי, ורק בגלל שיש בו איזה קושי, יש צורך גם בפירוש השני.

ד) לשם מה מסיים רש"י "כדאיתא בספרי", ולא כדרכו בריבוי מקומות שמביא מדברי רז"ל ללא ציון המקור?

יש מפרשים, שכיון שרש"י אומר שישנם "עשרה לשונות שנקראת תפלה", ואינו מפרט אותם, לכן מסיים "כדאיתא בספרי", שמי שרוצה יוכל לעיין ב'ספרי' ששם נתפרטו כל העשרה לשונות. אבל דוחק גדול לפרש כן, כיון שבפשוטו של מקרא - שזהו ענינו של פירוש רש"י - לא נוגע מה הם עשרה הלשונות של תפלה, ובמילא אין צורך לציין היכן נתפרטו. ועל כן צריך לומר, שהסיום "כדאיתא בספרי" נוגע לפירוש רש"י עצמו.

וכמדובר כמה פעמים, שכל ענינים אלו צריכים להיות מובנים בפשטות הכתובים.

ב. ויש לומר הביאור בזה[3]:

כאשר ה'בן חמש למקרא' לומד תיבת "ואתחנן", הנה כיון שזוהי הפעם הראשונה והיחידה בכל התורה שנאמרה תיבה זו, צריך רש"י לפרש שזהו "לשון מתנת חנם".

ומוסיף רש"י "אין חנון בכל מקום אלא לשון מתנת חנם"[4] - שכיון שזהו הפירוש "בכל מקום", בהכרח לפרש שגם כאן ביקש משה "מתנת[5] חנם", כדרך הצדיקים, ש"אף־על־פי שיש להם .. לתלות במעשיהם

1) תשא לג, יט.
2) דב"ר פרשתנו פ"ב, א.
3) בהבא לקמן ניתוספו כמה ענינים ממענה כ"ק אדמו"ר שליט"א על שאלות ה'חוזרים' (המו"ל).
4) ראה גם לקו"ש (דלקמן בפנים) ע' 31 הערה 29.
5) "מתנת חנם", ולא "חנם" סתם - כי: "חנם" סתם, יכול להיות גם באופן שזהו דבר חסר־ערך, שלכן נותנים אותו בחנם, או שכאשר פלוני מבקש ומפציר הרבה, ורוצים להיפטר ממנו,

הטובים, אין מבקשים מאת המקום אלא מתנת חנם", כי לולי זאת, מסתבר יותר לומר שבנוגע לבקשה על הכניסה לארץ שהיתה נוגעת למשה ביותר, לא היה סומך על בקשת מתנת חנם, שאי אפשר לתבוע[6], כמו שכר שמגיע לו.

וכיון שבקשת מתנת חנם הוא ענין של חידוש, שהרי על־פי תורה הסדר הוא ש"ונתתי גשמיכם גו'" תלוי ב"אם בחוקותי תלכו גו'"[7] - הוצרך רש"י להביא הוכחה שדרכו של הקדוש־ברוך־הוא ליתן מתנת חנם: "לפי שאמר לו וחנותי את אשר אחון[8], אמר לו בלשון ואתחנן".

ג. אבל, לפי פירוש זה אינו מובן: אם זוהי דרך הצדיקים ש"אין מבקשים מאת המקום אלא מתנת חנם" - למה נאמר "ואתחנן" רק כאן, ולא בכל התפילות שנזכרו בתורה?!

ודוחק לומר שממה שכתוב כאן "ואתחנן", שהוא "לשון מתנת חנם", למדים בנוגע לכל התפילות ש"אין מבקשים .. אלא מתנת חנם", כי לימוד זה יכול להיות רק בנוגע מכאן ולהבא, ולא בנוגע למה שכתוב לפני זה, ואם כן, הוה־ליה־למימר הלשון "ואתחנן" בפעם הראשונה שנזכרה תפלה גבי משה.

ובפרט בתפלתו על מרים, ששם הוא זקוק לכאורה למתנה, כיון שצריך לבטל מה שלקתה על עסקי דבה כו'[9]; מה־שאין־כן בתפלת משה "אעברה נא ואראה את הארץ גו'"[10] - הרי כיון שהסיבה לכך ש"נגזרה גזירה"[11] אינה בגלל משה עצמו, אלא כמו שכתוב לפני זה[12] "גם בי התאנף ה' בגללכם לאמר גם אתה לא תבוא שמה", וכמו שכתוב בהמשך פרשתנו[13] "ויתעבר ה' בי למענכם", ופירש רש"י: "בשבילכם, אתם גרמתם לי, וכן הוא אומר[14] ויקציפו על מי מריבה וירע למשה בעבורם", והיינו, שהחטא דמי מריבה לא היה באשמתו של משה, אלא בגלל שבני־ישראל הקציפו, לכן נפלט מפיו כו' ("ער האָט זיך אַרויסגערעדט מיט אַ וואָרט") - לא היה משה זקוק לבקש מתנת חנם, אלא היה יכול לתלות במעשיו הטובים.

ולכן מפרש רש"י פירוש נוסף: "ד"א זה אחד מעשרה לשונות (של ענין אחד) שנקראת תפלה", ולפעמים משתמשים בלשון זה, ולפעמים בלשון אחר.

אך גם לפירוש זה קשה: למה דוקא כאן היתה תפלת משה בלשון "ואתחנן", לשון של תחנונים (מה־שאין־כן "ויצעק"[15] וכיוצא בזה), ולכן צריך גם לפירוש הראשון.

ד. ורש"י מסיים "כדאיתא בספרי":

המשך הביאור - שכוונת רש"י לשלול פירוש המדרש, שב' הענינים דמתנת חנם וא' הלשונות שנקראת תפלה הם בפירוש אחד, והיינו, ש"ואתחנן" הוא לשון של תפלה, שהיא מצד זכויות ומעשים טובים של המתפלל, אלא שהיא בלשון תחנונים ("תחנונים ידבר רש"[16]), שמבקש שיתנו לו בתור מתנת חנם, אלא

אזי נותנים לו, כדי שיפסיק לבלבל כו'. ולכן מוסיף רש"י ומדגיש שאין זה "חנם" סתם, אלא "מתנת חנם", באופן של מתנה דוקא, שיש בה מעלה אפילו לגבי מכירה (ועאכו"כ לגבי חנם סתם), כדברי הגמרא במסכת ב"ב (נג, רע"א. וש"נ): "כל הנותן בעין יפה הוא נותן".

ולהעיר גם ממ"ש (בהעלותך יא, ה) "זכרנו גו' אשר נאכל במצרים חנם", ופירש רש"י: "חנם מן המצוות". ואילו בקשת משה רבינו להיכנס לארץ ישראל לא היתה אלא בשביל קיום המצוות, כמארז"ל (סוטה יד, א) "מפני מה נתאוה משה רבינו ליכנס לא"י, וכי לאכול מפרי' הוא צריך או לשבוע מטובה הוא צריך, אלא כך אמר משה, הרבה מצוות נצטוו ישראל ואין מתקיימין אלא בא"י, אכנס אני לארץ כדי שיתקיימו כולן על ידי".

6) וכפי שפירש רש"י מ"ש "וחנותי את אשר אחון", "אותן פעמים שאתרצה לחון .. לא הבטיחו אלא עתים אענה כו'".

7) ר"פ בחוקותי.

8) ואף ש"עד כאן לא הבטיחו אלא עתים אענה ועתים לא אענה", הרי "בשעת מעשה אמר לו הנה אנכי כורת ברית, הבטיחו שאינן חוזרות ריקם".

9) פרש"י ר"פ שלח.

10) פרשתנו ג, כה.

11) פרש"י שם, כד.

12) דברים א, לז.

13) שם, כו.

14) תהלים קו, לב.

15) בהעלותך יב, יג.

16) משלי יח, כג.

"כדאיתא בספרי", ששם הובאו ב' פירושים[17], ולפירוש הא', "ואתחנן" אינו לשון של תפלה, מצד זכויות ומעשים טובים, אלא בקשת מתנת חנם ממש[18].

[ובהתאם לכך הם ב' הפירושים (וסדרם) במענה הקדוש־ברוך־הוא למשה, "רב לך"[13]: לפי הפירוש שביקש מתנת חנם ממש - שיפסיק לבקש, "שלא יאמרו הרב כמה קשה והתלמיד כמה סרבן", דכיון שמבקש בתור מתנת חנם, אין הגבלה כמה יוכל לבקש[19]; ולפי הפירוש שזהו לשון של תפלה, מצד זכויותיו - "הרבה מזה שמור לך רב טוב הצפון לך"[20]].

וביאור הפלוגתא - ובהקדם, שגם לאחרי ש"דמיתי שמא הותר הנדר"[21] בנוגע לשבועתו של הקדוש־ברוך־הוא שלא יכנס לארץ (דכיון שנדר שהותר מקצתו הותר כולו, בטלה השבועה[22]), עדיין יש צורך לבטל מה ש"נגזרה גזירה"[23]: לדעת המדרש - על־ידי תפלה, שמועילה גם לאחרי גזר דין, ולדעת ה'ספרי' - אין תפלה מועילה לאחרי גזר דין, ולכן הוצרך לבקש מתנת חנם (ואף־על־פי־כן, כיון שהגזירה על משה נחשבת לגזירת הציבור, שבה מהני תפלה[24] גם לאחר גזר דין, היה לו לתלות כו'[25], אלא שמצד ענוותנותו החשיב משה את זכותו וכחו - כשל יחיד[26]).

וביאור פלוגתת הבבלי והירושלמי בענין "שתלד אשתי זכר הרי זו תפלת שוא", שלדעת הירושלמי[27] מועילה תפלה לשנות מנקבה לזכר ("אף היושבת על המשבר"), כשהיא דרך מתנת חנם שאין בה הגבלות, ולדעת הבבלי[28], מיד לאחרי ארבעים יום שכבר נקבע צורת הולד, אזי התפילה (שלפי גדרי והגבלות המתפלל) היא "תפלת שוא" - הוגה על־ידי כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק כ"ד עמוד 28 ואילך.

* * *

17) נתבאר, שרק ע"ד הדרוש (מדרש) יכולים לחבר שני הפירושים יחד, משא"כ ע"ד ההלכה (ספרי), וכן ע"ד הפשט (פירוש רש"י), שכנגד עולם העשי' (ראה לקו"ש ח"ה ע' 1 הערה 3) - ה"ה שני פירושים ("ד"א כו'").

דוגמא לדבר: בענין המצוות, (עצם ו)מעשה המצוה וברכת המצוה - ע"פ פנימיות התורה ענינם אחד, "שע"י הברכה היא שנעשית ההמשכה להיות עשיית המצוה באתעדל"ת גורם אתעדל"ע" (לקו"ת פרשתנו ב, ד), אבל ע"פ נגלה דתורה, וכן בפשטות הענינים, ה"ה ב' ענינים: הברכה - בדיבור, והמעשה - ב"דבר אחר".

18) והטעם שרש"י מפרש בפשש"מ כהספרי דוקא - דמכיון שהגזירה על משה היתה "בגללכם" (כנ"ל ס"ג), ובנ"י לא תקנו את זה, לא תועיל תפלה שהיא בזכות מע"ט, ולכן הוצרך לבקש מתנת חנם* (ראה לקו"ש שבפנים הערה 37).

19) ובפרט מצד גודל מעלת תפלת הצדיקים, שגם כאשר מאיזו סיבה אינה פועלת ההמשכה למטה, ה"ה פועלת למעלה יחודים עליונים כו'.

20) וכיון ש"אלו ואלו דברי אלקים חיים" (עירובין יג, ב. וש"נ), הרי שני הפירושים אמת: ב"רב לך" - בפשטות - שהרי מלכתחילה אינם סותרים זל"ז; וגם ב"ואתחנן" - כי, מה שמשה ביקש מתנת חנם, ה"ז רק מצד גודל ענוותנותו כו', אבל מצד האמת, כפי שכלפי שמיא גליא, אינו זקוק לבקש מתנת חנם, אלא יכול שפיר להתפלל בא' מלשונות של תפלה.

21) פרש"י ריש פרשתנו.

22) אבל לולי זאת, גם מתנת חנם לא היתה מועילה לבטל שבועה (כי־אם גזירה בלבד).

23) ועפ"ז יומתק מה שאמר משה "זכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך אשר נשבעת להם גו'" (תשא לב, יג), זכות אבות וגם שבועה: זכות אבות - לבטל הגזירה, ושבועה - לבטל השבועה, דכיון שקדמה השבועה לאבות להכניס את בנ"י לארץ, הרי השבועה שלאח"ז שלא יכנסו לארץ לא חלה מעיקרא.

24) אבל תלוי בשני הפירושים בזה, וא' מהם - שציבור צריך להתפלל על זה.

25) "במעשיהם הטובים" של רועה - שעיקרם הוא דוקא עניני מרעה הצאן.

26) וכל זה - בתפלה על עצמו, משא"כ בתפלה על הזולת, שבו צריך לראות רק את הטוב והזכות כו' (כדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר בכמה שיחות (ראה סה"ש תרצ"א ע' 158. ועוד)). ולכן, על מרים הי' משה יכול להתפלל בלשון של תפלה, ללא צורך בבקשת מתנת חנם. וכל זה - נוסף לכך שזהו ענין של ציבור, שהרי מרים אחת משלשת הרועים (ראה תענית ט, א), וכל בני ישראל הוזקקו לבארה.

27) ברכות פ"ט ה"ג.

28) שם ס, א.

*) ואעפ"כ שייך לומר ש"יש להם לצדיקים לתלות במעשי**הם** הטובים" – כי: מה שיענישהו **בגללכם** – ה"ז צריך הסברה. ועכצ"ל שהוא מפני איזו שייכות שיש להנענש עם ההנהגה דבגללכם (או שחזר בההדרכה שלו, או כפרש"י – ב"שחת **עמך**" (תשא לב, ז), **וכיו"ב**). ועל זה יכול הי' לתלות כו' – לשלול השייכות.

ה. מאמר (כעין שיחה) דיבור־המתחיל ואתחנן אל הוי' גו'.

לאחרי המאמר אמר כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א, שבודאי סיימו כבר את לימוד ה'לקוטי תורה' השייך לפרשת השבוע (ואלו שעדיין לא סיימו - יסיימו קודם הבדלה), ולכן יאמרו "לחיים" וכו'[29].

* * *

ו. עומדים אנו בשבת נחמו, התחלת ה'שבע דנחמתא', שבהם נעשה התיקון דתלתא דפורענותא - תיקון כללות ענין החורבן והגלות, בגאולה האמיתית והשלימה על־ידי משיח צדקנו.

וענין זה קשור עם התגלות תורת החסידות, כמו שכתב באגרת הבעל־שם־טוב[30] אודות המענה של משיח על השאלה "אימת אתי מר": "לכשיפוצו מעיינותיך חוצה", שזהו ענין התגלות תורת הבעל־שם־טוב, שבה יסד דרך חדשה בעבודת ה', כולל גם ההמשך על־ידי ממלא מקומו הרב המגיד, ולאחריו רבינו הזקן, שיסד דרך חדשה בתורת החסידות גופא, ולכן הוצרך להיות נשמה חדשה כו' (כפי שמבאר כבוד־קדושת מורי־וחמי אדמו"ר בכמה שיחות ומכתבים[31]).

ובקשר לזה, הנה בערב שבת קודש, חמשה עשר באב, הגיעו לכאן כמה ביכלאַך חסידות, וביניהם נמצא מאמר קצר (שורות אחדות בלבד) של אדמו"ר הזקן, שנמצא כבר בכמה ספרים, אבל החידוש בביכל זה - שבו מופיע בכותרת זמן אמירת המאמר: ערב ט' באב בסעודה!

וזה לשון המאמר[32]:

מורי זלה"ה היה נוהג כשנפלה לו איזה השגה במוחו היה אומרה בפה, אף שלא יבינו השומעים כל כך, שהיה מדברה רק כמו בפני עצמו כו'. והטעם לזה הוא בכדי להמשיך את ההשגה שנפלה לו, בזה העולם, בבחינת יציאת הדיבור כשמדברה בפיו על־ידי־זה שמדברה בצירופי אותיות הדיבור ממשיכה לעולם הזה, ואזי כשימשיכנה לעולם הזה יוכל אחר אף שהוא בסוף העולם להשיגה על־ידי יגיעתו בתורה ועבודה, שיוכל ליפול במוחו זו ההשגה, מאחר שישנה בעולם הזה על־ידי שהמשיכה בדברו אותה ביציאות הדיבור כנזכר לעיל, לכך יכולה ליפול במוח אחר על־ידי יגיעתו כנזכר לעיל. אבל אם לא היה ממשיכה לעולם הזה על־ידי הדיבור כו', אף שייגע אחר הרבה, לא ישיגנה במוחו, שאינה נמצאת בזה העולם, שהיא בשמים כו', וד"ל. וזה היה כוונתו שהיה מדברה בפני עצמו שלא לצורך השומעים, רק בכדי שימשיכנה לעולם הזה כו', ויוכל ליפול במוח אחר כשייגע בתורה ותפלה כנזכר לעיל וד"ל.

ז. והנה, אף שלא נתברר אם אמירת המאמר היתה בסעודה המפסקת או בסעודה שלפני זה, מכל־מקום, כיון שצויין בכותרת שזוהי סעודת ערב תשעה באב, משמע, שיש לזה קשר ושייכות עם הענין דתשעה באב.

והענין בזה:

ענינו של תשעה באב הוא - היפך הגילוי, כמו שכתוב[33] "נאלמתי דומיה", אבל תכלית הכוונה בזה היא שעל־ידי־זה יהיה ענין הגילוי, והיינו, שההעלם הוא הכנה אל הגילוי.

ועל־דרך מאמר רז"ל[34] "אין מגלין רזי תורה אלא למי שלבו דואג בקרבו", והרי ענין הדאגה הוא היפך הגילוי, אלא, שזוהי הכנה לגילוי רזי תורה, ומה גם שהדאגה גופא היא מפני רזי התורה.

---

29) ראה גם תורת מנחם חמ"ד ע' 144. וש"נ.
30) כש"ט בתחלתו. ובכ"מ.
31) ראה סה"ש תש"ו ריש ע' 22. וש"נ.
32) נדפס לאח"ז במאמרי אדה"ז הקצרים ע' תסד. וש"נ.
33) תהלים לט, ג. וראה אוה"ת נ"ך ח"ב ע' א'מח.
34) ראה חגיגה יג, א.

וזהו גם תוכן הענין שנתבאר במאמר הנ״ל (שנאמר בסעודת ערב תשעה באב) אודות אמירת דבר תורה בפה אף שלא יבינו השומעים כל־כך, כדי להמשיך הענין בעולם, שעל־ידי־זה יהיה אפשר להשיגו לאחרי זה - שאף־על־פי שבשעת מעשה אין השומעים מבינים את הענין, כך, שעדיין אין זה גילוי, הרי זה הכנה להגילוי.

וזהו גם כללות הענין דהתגלות תורת החסידות, שזוהי ההכנה לשלימות הגילוי דפנימיות התורה שיהיה לעתיד־לבוא.

והיינו, שאף שעיקר הענין דגילוי פנימיות התורה שייך לזמן דלעתיד־לבוא, ולא לזמן הזה, ועל־דרך מה שכתוב בסיום פרשתנו: ״היום לעשותם״, ומפרש רש״י: ״למחר לעולם הבא ליטול שכרם״, מכל־מקום, ישנו הענין ד״עולמך תראה בחייך״[35], וזוהי ההכנה לעיקר ושלימות הגילוי לעתיד־לבוא.

* * *

ח. הביאור בפירוש רש״י בסוף פרשתנו, ״היום לעשותם״, ״ולמחר לעולם הבא ליטול שכרם״ - שאין כוונת רש״י לומר שאין שכר לצדיקים[36] בעולם־הזה (בניגוד למה שכתוב לפני זה ״ומשלם לשונאיו גו׳״, ״בחייו משלם לו גמולו הטוב״), שהרי על־פי פשוטו של מקרא משלם הקדוש־ברוך־הוא לצדיקים גמולם הטוב בעולם הזה, אלא שבעולם הזה (״היום״) יש רק קבלת השכר שהקדוש־ברוך־הוא נותן, אבל אין לבני ישראל כח ליטול מעצמם, ולכן, יכולים להתערב סיבות צדדיות שיגרמו שהשכר לא יומשך בפועל (כסיפור הגמרא[37] אודות קיום מצות כיבוד אב ושילוח הקן, בהיותו מהרהר בעבודה־זרה, שבית־דין של מעלה מקטרג ומעכב נתינת השכר), ואילו ״למחר״ תהיה לבני ישראל הבעלות ״ליטול שכרם״ בעצמם, ללא עיכובים[38] - הוגה על־ידי כבוד־קדושת אדמו״ר שליט״א, ונדפס ב׳לקוטי שיחות׳ חלק כ״ט עמוד 41 ואילך.

35) ברכות יז, סע״א.

36) ומה גם שמ״ש בתחלת הפסוק, ״ושמרת את המצוה גו׳״, קאי בפשטות לא רק על צדיקים, אלא גם על אלו שנזכרו בפסוק שלפנ״ז, וכמ״ש הרמב״ם (באגרת השמד ואגרת תימן) שאפילו ירבעם בן נבט שחטא והחטיא את הרבים, חייב לקיים גם את הציווים שמדברי סופרים, כמו עירוב תבשילין.

37) קידושין לט, ב. וש״נ.

38) וכן הוא גם ביום השבת, שבו סגורים כל הבתי־דינים כו׳ (ביצה לו, ב), ובמילא אין מקום לקטרוג כו׳, ולכן יכול להיות הענין ד״ליטול שכרם״, מעין ודוגמת המעמד ומצב דלעתיד לבוא, שאז יקויים היעוד (זכרי׳ יג, ב) ״את רוח הטומאה אעביר מן הארץ״.

אגרות קודש

ב״ה, י״ג מנחם אב, ה׳תשי״ד
ברוקלין, נ.י.

שלום וברכה!

... על כל אחד ואחד מאתנו, הן באה״ק ת״ו והן אלו שבחו״ל, לדעת האמת הברורה אשר השתתפותו אליבא דנפשי׳ בעניני כ״ק מו״ח אדמו״ר כמאז כן עתה, הנה כמו שבעת היותו בעלמא דין הי׳ כ״ק מו״ח אדמו״ר עומד ומשמש להשפיע להמשתתפים הם וב״ב בהמצטרך להם בגו״ר, הרי גם עתה, כמנהג רועי ישראל הנאמנים, עומד ומשמש במרום להשפיע להמשתתפים בעניניו להם וב״ב בגו״ר, ועוד יותר מבחייהו, כמובא בזהר ונתבאר באגה״ק לרבנו הזקן סי׳ כ״ז וביאורו,

והשפעות אלו שהוא מעורר הנה אינן רק המשכורת בעד העבודה כרשום בצ״ק מהמוסד המתאים, אלא עיקרה היא בבני וחיי ובריאות הנכונה, ושהמזוני יהי׳ בברכה וכו׳. והאריכות אך למותר.

בברכת הצלחה בעבדתו בקדש ובעניניו הפר[טיי]ם.

בס״ד. משיחות ש״פ ואתחנן, י״ג מנחם־אב ה׳תש״נ.

– תרגום מאידית –

א. הפטרת השבת – השבת הראשונה ד״שבע דנחמתא״[1] – מתחילה ב״נחמו נחמו עמי״[2].

והנה, במדרשי חז״ל מבוארים כמה טעמים בכפל ד״נחמו נחמו״ (כדלקמן). ואחד מהם באיכה רבה[3]: ״את מוצא שבדבר שחטאו ישראל בו לקו ובו מתנחמין כו׳, חטאו בכפליים דכתיב[4] חטאה חטאה ירושלים, ולקו בכפליים דכתיב[5] כי לקחה מיד ה׳ כפליים בכל חטאותי׳, ומתנחמים בכפליים דכתיב נחמו נחמו עמי יאמר אלקיכם״. ועד״ז מובא בילקוט שמעוני[6]: ״כתיב נחמו נחמו עמי, למה שני פעמים, רבי אומר לפי שכל מכות הללו שלקו כפולות היו, שכן ירמי׳ אומר שבר על שבר נקרא[7], בכה תבכה[8] כו׳ וכל כך למה, לפי שחטאה בכפליים שנאמר[9] כי שתים רעות עשה עמי, וכיון שחטאו בכפליים לקו בכפליים כו׳ ולפי שמצוותי׳ כפולות נחמותי׳ כפולות שנאמר נחמו נחמו עמי כו׳״.

ויש במדרש זה כמה דברים הדורשים ביאור:

א) איך יתכן לומר שכאשר עשו חטא – אפילו ״חטאו בכפליים״ – יהי׳ על כך עונש כפול ונחמה כפולה (״לקו בכפליים, מתנחמים בכפליים״): אפילו כאשר החטא הוא כפול – הרי העונש ונחמה ע״ז היא, שעל כל חטא מקבלים עונש אחד ואח״כ ישנה (ע״י התשובה) נחמה אחת[10],

מהלשון ״לקו בכפליים (והפסוק המובא על כך – ״כי לקחה מיד ה׳ כפליים בכל חטאותי׳״) מתנחמים בכפליים״, משמע שהעונש והנחמה הם כפולים (אפילו כאשר החטא הוא חטא אחד [דאל״כ – מאי קמ״ל: הרי זה דבר הפשוט שמקבלים עונש על חטא, ולאח״ז – נחמה, ומהו החידוש בזה שבשביל ש״חטאו בכפליים״, ״לקו בכפליים״ ו״מתנחמים בכפליים״?!] ולכאורה – איך אפשר לומר בכלל שהקב״ה יעניש על חטא בכפליים[11] ח״ו, ולהעיר מהכלל[12]: ״מרובה מדה טובה כו׳״[13]?!

ב) כיון שמדובר, לכאורה, אודות ב׳ נחמות (על ב׳ המכות) – לשון הפסוק הי׳ צ״ל ״נחמו עמי נחמו עמי״ שמדגיש יותר שבנ״י (״עמי״) מתנחמים ב׳ פעמים; משא״כ מהלשון ״נחמו נחמו עמי״ משמע שישנו (רק) אירוע אחד שמורכב מנחמה כפולה.

ובפרט ע״פ המבואר במדרשי חז״ל נוספים[14] שהכפל ד״נחמו נחמו״ מבטא ב׳ ענינים שונים בנחמה: נחמה אחת ״על בית ראשון״, והב׳ ״על בית שני״ (כנגד ב׳ הפעמים ד״בכה תבכה״), ויתירה מזו: לפי פירושים אחרים במדרש, ב׳ הנחמות (אינם רק ב׳ ענינים שונים, אלא) הם ענינים הפכיים מן הקצה אל הקצה: ״נחמוה עליונים נחמוה תחתונים, נחמוה חיים, נחמוה מתים, נחמוה בעולם הזה נחמוה לעולם הבא, נחמוה על עשרת השבטים נחמוה על שבט יהודה ובנימין״; וכן להפירוש ש״נחמו נחמו״ הם כנגד ב׳ הנחמות דהקב״ה והנביאים – ״אני[15] ואתם נלך ונחמנה, הוי נחמו נחמו עמי, נחמוה נחמוה עמי (העיי״ן בחיריק, ופירוש – עמדי)״,

וע״פ כל פירושים אלו הי׳ מתאים יותר, לכאורה, שיהי׳ כתוב ״נחמו עמי נחמו עמי״ שמשמעו ב׳ נחמות שונות (״נחמו עמי״ על הבית

1) ראה תוד״ה ראש – ר״ה לא, ב. טואו״ח סו״ס תכח. ועוד.
2) ישעי׳ מ, א.
3) ספ״א.
4) איכה א, ח.
5) ישעי׳ שם, ב.
6) איכה רמז תתריח.
7) ירמי׳ ד, כ.
8) איכה שם, ב.
9) ירמי׳ ב, יג.
10) ד״ה נחמו – בספר המאמרים אידיש ע׳ 126.
11) רד״ה נחמו תרכ״ו (סה״מ תרכ״ו ע׳ קצה). תער״ב (המשך תער״ב ח״א ע׳ עז).
12) סוטה יא, א. וש״נ.
13) בשלמא הנחמה בכפליים – הוא מפני שמדה טובה מרובה כו׳, אבל מה שייך לקחה בכפליים כו׳, ומפני שלקתה בכפליים לכן ניחמה בכפליים (המשך תער״ב שם).
14) יל״ש ישעי׳ רמז תמד. פסיקתא דפ׳ נחמו.
15) יל״ש שם רמז תמג. פסיקתא שם.

הראשון, ו"נחמו עמי" פעם שני' על הבית השני, או נחמה אחת על עשרת השבטים ונחמה שני' על שבט יהודה ובנימין וכו'), ולא "נחמו נחמו עמי"[16] שמשמעו ש"עמי" מתנחם בנחמה כפולה, היינו נחמה אחת שיש בה ב' נחמות.

ג) "מצוותי' כפולות" – מאן דכר שמי'?! מדובר כאן על "חטאו בכפליים" שהביא ל"לקו בכפליים" ולכן "מתנחמים בכפליים" – ומדוע מזכיר ש"מצוותי' כפולות"[17], ויתירה מזו – שהטעם לכך ש"מתנחמים בכפליים" הוא "לפי שמצוותי' כפולות" (היפך מתחילת הענין שזהו לפי ש"לקו בכפליים")[18].

ד) מהו הפירוש ד"מצוותי' כפולות"?

ב. והביאור בזה:

מהלשון "חטאו בכפליים, לקו בכפליים, מצוותי' כפולות, נחמותי' כפולות" מובן, כנ"ל, שלא מדובר אודות ב' חטאים, וכנגדם – ב' עונשים, ב' מצוות, וכנגדם – ב' נחמות, אלא אודות כפליים – חטא כפול שמביא לעונש כפול ומצוות כפולות שמביאות לנחמה כפולה.

ולכן (וההכרח ע"ז הוא מכך ש)נאמר בפסוק "נחמו נחמו עמי", ולא "נחמו עמי נחמו עמי": אילו נאמר "נחמו עמי נחמו עמי" היתה המשמעות שישנם ב' נחמות (שונות) [כולל גם הפירוש ש"נחמו עמי" הב' הוא לאו דוקא עמוק יותר מ"נחמו עמי" הא', ואינו אלא הכפלה כדי לחזק את הנחמה]; "נחמו נחמו עמי" פירושו ש"עמי" האחד והיחיד מתנחם בנחמה כפולה – נחמה בכפליים – "נחמו נחמו", ב' לשונות של נחמה המתייחס לאותו "עמי" [שמזה מובן ש"נחמו" הב' הוא עוד ענין, ודרגא, בנחמה].

ועפ"ז מובן גם שכל הפירושים (הנ"ל) במדרז"ל בכפל ד"נחמו נחמו" אין משמעם ב' נחמות שונות, אלא נחמה אחת שהיא כפולה – על בית ראשון ועל בית שני, נחמה עליונים נחמה תחתונים וכו'.

ג. בית המקדש – שעליו קאי ה"נחמו נחמו" – הי' בית כפול, בית גשמי ורוחני גם יחד בגלוי: בית המקדש כולו וכל חלק ממנו (לא הי' מורכב משני חלקים – חלק גשמי וחלק רוחני, אלא כל כולו) הי' בית גשמי שהוא מקדש (רוחני) לה' – "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם"[19].

וגם בנין המשכן והמקדש לא הי' באופן כזה שקודם הביאו את הדברים הגשמיים ובנו את המקדש ולאח"ז הם נעשו כלי לרוחניות, אלא כבר בלקיחת תרומת המשכן, "זהב וכסף ונחושת גו'" (וכל י"ג (ט"ו) הדברים הגשמיים) היתה צ"ל, כציווי התורה, באופן ד"ויקחו לי תרומה – לי לשמי"[20] (רוחניות). וכמו"כ בנוגע לעשיית המשכן: "ועשו לי מקדש – לי לשמי"[21].

ועאכו"כ לאחרי גמר עשיית המשכן והמקדש שהביאה להשראת השכינה – שאזי ה' בגלוי כיצד כל מציאות המשכן והמקדש היא כפול – גשמי ורוחני גם יחד: בנין גשמי וכלים גשמיים שיש בהם "ושכנתי בתוכם" בגלוי[22] [ועד שגם לאחר חורבן ביהמ"ק "בקדושתן הן עומדין", כי "שכינה אינה בטלה"[23]]. ועד"ז גם בעבודה במקדש, שעיקרה עבודת הקרבנות, שהיתה ע"י הקרבת בהמות גשמיות "לשמה" – לשם ששה דברים[24] כו'.

עפ"ז מובן שחורבן ביהמ"ק הי' חורבן כפול (לקו בכפליים): אין הכוונה לשני שלבים ודרגות

---

16) וגם לפי פרש"י (ישעי' שם) שהכפל "נחמו נחמו" פירושו – "נחמו אתם נביאי נחמו את עמי" (היינו, שזהו הדיבור לנביאים שינחמו את ישראל) – "אינו מובן מהו ענין הדבור לנביאים שינחמו והלא דבור הנבואה זהו גופא הנחמה, וכשאומר לנביאים נחמו הרי המשמעות שיש איזה נחמה לבד דבור הנבואה עצמה, וצ"ל מהו הנחמה הזאת" (המשך תער"ב שם. סה"מ אידיש שם). וראה לקמן הערה 50.

17) ובפרט שבאיכ"ר שם לא הוזכר ענין זה (דמצוותי' כפולות) כלל.

18) הכוונה בזה בפשטות היא, דכשם שה"לקו בכפליים" בא כתוצאה מהחטא בכפליים, כמו"כ הנחמה בכפליים באה ע"ז שמקיים מצוות שכפולות הן. אבל צריך ביאור בזה שמלשון המדרש משמע, שהכפל דנחמה קשור בזה שמצוותי' כפולות, וגם – מהו הפירוש דמצוותי' כפולות, כדלקמן בפנים.

19) תרומה כה, ח.

20) ר"פ תרומה ובפרש"י.

21) פרש"י תרומה כה, ח.

22) ולא כמו שאר דברים גשמיים בעולם, דהגם שיש בהן חיות רוחנית – ה"ז לא בגלוי, ועכ"פ הרוחניות והגשמיות הם לא באותו גילוי, עד שבגלוי – הגשמיות והרוחניות הם כמו שני דברים נפרדים, משא"כ הביהמ"ק הוא בית אחד כפול מרוחניות וגשמיות בגלוי.

23) רמב"ם הל' ביהב"ח פ"ו הט"ז.

24) זבחים מו, ב – במשנה. וש"נ.

בחורבן, אלא חורבן אחד שיש בו תוכן כפול[25]: חורבן גשמי ורוחני בבת אחת; ולכן גם הנחמה ע"ז היא נחמה בכפליים: "נחמו נחמו", דהיינו, לא שתי נחמות שונות ("נחמו עמי נחמו עמי"), אלא נחמה כפולה – נחמה גשמית ורוחנית בבת אחת, ובלשון המדרש: "נחמוה עליונים נחמוה תחתונים" יחד. ועד – בשלימות הנחמה בביהמ"ק השלישי, "מקדש אדנ־י כוננו ידיך"[26], שיהי' מקדש נצחי[27], השלימות דבית כפול – מקדש רוחני שלמעלה (שבנוי ומשוכלל למעלה[28]) שמתלבש במקדש הגשמי שלמטה, כך שנעשה מקדש אחד – גשמי ורוחני גם יחד.

ד. הטעם והכח לזה ש"לקו בכפליים" ו"מתנחמים בכפליים" הוא מכיון שבנין וחורבן ביהמ"ק תלוי בעבודת האדם שגם היא כפולה – "מצוותי' כפולות" (והעדר קיומם הוא כפול, "חטאו בכפליים"):

עי"ז שעבודת בנ"י היא בשלימות, נשאר ביהמ"ק בשלימות ו"מפני חטאינו" הוא נחרב; ויתירה מזו: בית המקדש משקף את כללות עבודת האדם – לעשות דירה לו יתברך בתחתונים[29], שכל העולם כולו יהי' מקום ראוי להשראת השכינה (בדוגמא ל"ושכנתי בתוכם" במקדש), על־ידי העבודה בתורה ומצוות, שמזככים וממשיכים בגשמיות העולם קדושה ורוחניות, עד שנעשית דירה לו יתברך.

העולם (עוה"ז הגשמי) נברא באופן שהעולם (מלשון העלם והסתר) מסתיר ומעלים אלקות (ז.א. שאלקות הוא כדבר נוסף לעולם), ועי"י עבודת בנ"י בתורה ומצוות, המלובשים בתוך דברים גשמיים, מחדירים אלקות (כח וחיות רוחני) בגשמיות העולם, עד שעושים את העולם (תחתונים) דירה לו יתברך – דירה אחת ויחידה, דירה כפולה, גשמית ורוחנית גם יחד: דירה גשמית (תחתונים), שאלקות (רוחניות) שורה שם בגלוי – עד שהקב"ה עצמו (לו יתברך) נמצא שם בגלוי, בכל עצמותו.

וענין זה נעשה ע"י העבודה דתורה ומצוות, ש"מצוותי' כפולות": שלימות קיום המצוות היא כאשר פעולת המצוה היא כפולה, פעולה אחת ויחידה שמכילה בתוכה שתי ענינים: פעולה גשמית עם דבר גשמי (מצוות ה"ה מלובשות בדברים גשמיים, תפילין בקלף גשמי וכיו"ב, וקיומם הוא בכחות גשמיים), וביחד עם זה – כוונת המצוה, כוונה רוחנית בידיעה ורגש האדם בקיום המצוה, שיקיימנה לשמה.

וכשם שהעולם בכלל הוא עולם גשמי שצריכים לגלות בו את הנשמה הרוחנית (אלקות), כמו"כ הוא גם באדם (עולם קטן זה האדם[30]), המורכב מגוף ונשמה, ובאופן ששניהם הינם מציאות אחת (ולא יתכן להפריד ביניהם, שחלק זה שייך לגוף וחלק זה – לנשמה).

ועד"ז עבודת היהודי צ"ל עם גופו ונשמתו גם יחד, עי"ז שהוא משתמש בגופו ובכחותיו הגשמיים ככלים להכחות הרוחניים של הנשמה, בכך שמקיים תורה ומצוות, באופן כפול כנ"ל, ועי"ז פועל – שכל מציאותו היא מציאות אחת ויחידה שעובדת את הקב"ה באופן שהוא כפול – בנשמתו וגופו גם יחד. ועי"ז – הוא גם מגלה בגשמיות העולם את "נשמתה", האלקות (והכוונה אלקית) שבעולם, אלקים בגימטריא הטבע[31].

והפירוש בזה הוא, לא רק שיהודי צריך לעבוד את ה' בין בנשמתו ובין בגופו, שבכך אין כל חידוש – כיון ש"אני נבראתי לשמש את קוני"[32], והרי ה"נבראתי" כולל הן את נשמתו והן את גופו (ועד"ז בעולם – "כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו"[33], בראו הן הנשמה והן הגוף); החידוש ב"מצוותי' כפולות" הוא – ששלימות עבודת ה' היא, לא בכך שקיימים אצלו שני אופני עבודה שונים (אופן אחד בנשמתו, ואופן אחר בגופו)[34], אלא שאצלו ישנה עבודה אחת, שהיא כפולה – בגשמיות ורוחניות גם יחד.

---

25) ולפי הפירוש שה"לקו (ונחמה) בכפליים" קאי על בית ראשון ועל בית שני – ראה לקמן הערה 62.

26) בשלח טו, יז.

27) זח"א כח, א.

28) רש"י ותוס' סוכה מא, סע"א.

29) ראה תניא פל"ו.

30) ראה תנחומא פקודי ג. תקו"ז תס"ט (ק, א). ועוד.

31) ראה סד"ה נחמו (בסה"מ אידיש) שהפירוש ב"מצוותי' כפולות" הוא – שכל מצוה יש לה פעולה כפולה: זיכוך האדם וזיכוך העולם. וכאן נתבאר, שזיכוך זה עצמו (באדם ובעולם) הוא באופן כפול, של הנשמה וגוף יחד (ולא כמו ב' עבודות נפרדות).

32) משנה וברייתא סוף קידושין.

33) אבות ספ"ו.

34) ולהעיר מב' דרגות וסוגים בעבודה – עובדי ה' בנשמתם,

ה. וקיום המצוות בשלימות באופן ד"כפולות" — הוא בשתי הקצוות:

המצוות שעיקר קיומן הוא ברגש הלב וידיעה בשכל (רוחנית) — צריך לקיימם באופן שמשפיע גם על הכלים והאברים גשמיים שבגוף, עד לחלקו (הגשמי) בעולם, ולא רק שעבודתו, המצוה משפיעה עליהם, אלא ששניהם יחד (החלק הגשמי והחלק הרוחני של המצוה) נעשים מאוחדים בתור עבודה אחת.

כמו מצות התפילה — שהיא (בעיקר) עבודה שבלב (איזו היא עבודה שבלב זוהי תפלה[35]), ועד"ז במצוות התלויות בלב, אהבת ה', יראת ה': רגש הלב (ע"ד הרגיל) הוא רגש רוחני, שלא פועל בהכרח שינוי והזזה בגשמיות הלב; השלימות ב"ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך"[36] היא, שנוסף להרגש והכוונה שבלב, שהאהבה תחדור ותפעל שינוי והזזה בבשר לב הגשמי, רגש האהבה לה' הוא גם פיזי — שמרגיש איך שליבו משתוקק ובוער כאש (כרשפי אש) עם אהבה לקב"ה; ליבו דופק בגשמיות עם יראה ופחד מפני הקב"ה. עד שנעשית אהבה אחת ויחידה — רגש רוחני ביחד עם הזזה גשמית של הלב [כולל ונוסף על "בכל לבבך — בשני יצריך"[37]: עד שזה משפיע וחודר עד "בכל מאדך — בכל ממונך"[37], חלקו בעולם.

ועד"ז במצות תלמוד תורה, ומצוות התלויות בשכל ומחשבה, שבזה החידוש גדול יותר:

שכל הוא עדין ורוחני יותר מרגש; ריחוק השכל מגשמיות הוא רחוק יותר מאשר ריחוק ההרגש מגשמיות[38]. כמו שהאדם מבין זאת בפשטות ממנו אישית: כאשר יש לו הרגש בלב אזי הוא חש לפעמים תזוזה ותנועה בליבו (נוסף על זה שהלב הרי מתנענע בתמידות); משא"כ כשהוא מבין סברא אי"ז מביא לתזוזה במוחו הגשמי (המוח הוא "קר", ובכלל אינו מתנענע).

השלימות בלימוד התורה (ומזה נשתלשל גם במחשבה והתעמקות בשכל בכלל) הוא כאשר השכל והמחשבה הם ביגיעה והתעמקות כזאת שפועלת שינוי ותזוזה גם במוחו הגשמי, וכמבואר בספרי רפואה (הובא בחסידות) שעל־ידי העמקה בשכל נעשים יותר קמטים במוח הגשמי, וזה מרחיב את המוח הגשמי ונותן אפשרות להבנה עמוקה ורחבה יותר. ז.א. שנעשית מצוה ופעולה כפולה — השכל והמוח הגשמי ביחד לומדים תורה.

ויתירה מזו: שלימות לימוד התורה צ"ל באופן ד"ערוכה בכל רמ"ח איברים" (שאז פועלים בלימוד התורה שהיא "משתמרת"[39]). וכמנהג ישראל — שבזמן לימוד התורה, ועד"ז בזמן התפלה[40], מנענעים א"ע (את הגוף הגשמי) "על שם כל[41] עצמותי[42] תאמרנה"[43], אע"פ שלכאורה תנועת הגוף מבלבלת להתעמקות ולהתעסק בדבר שכל, ויתירה מזו: אפילו תלמידים לפני רבם מתנענעים, אע"פ ש"מורא רבך כמורא שמים"[44], ועד"ז בשעת התפלה כשעומדים כעבדא קמי מרי' [ומאן דמחוי במחוג קמי מלכא כו' ה"ז מרידה במלכות[45], ועאכו"כ לעמוד לפני מלך ולהתנענע...] — כיון שהשלימות בלימוד התורה ועבודת התפלה היא כאשר העבודה חודרת ופועלת גם בגוף הגשמי (עד — ע"ד מנפשי' כרע[46]).

ועד"ז גם לאידך גיסא: המצוות (רוב המצוות) שעיקר קיומן הוא בגשמיות, במעשה בפועל — השלימות בהם היא כשישנה בהם גם כוונת המצוה לשמה. כמו במצות הצדקה — כללות כל המצוות: אע"פ שעיקר המצוה היא נתינת הצדקה במעשה בפועל, שזה עושה את "החיית נפש העני", שבזה לא חשובה כוונת הנותן, הידיעה והרגש שלו

עובדי ה' בגופם (ראה המשך תרס"ו ע' קנז ואילך. סה"מ תש"ח ע' 210 ואילך).

35) תענית ב, א.

36) ואתחנן ו, ה.

37) ברכות נד, א.

38) ראה תניא פל"ז (נד, סע"א).

39) עירובין נד, רע"א.

40) שו"ע אדה"ז או"ח סו"ס מח. ושם הובא זה גבי קריאת התורה ותפלה. ובכ"מ הובא מנהג זה גם גבי לימוד.

41) תהלים לה, יו"ד.

42) להעיר, שבהגוף ג' ענינים בכלל: גידים, שבהם הדם הוא הנפש; למטה יותר — בשר שהוא רך; ולמטה יותר — עצמות שהם קשים שבהם מודגש יותר ה"גשמיות" שבהם. והחידוש דכל עצמותי תאמרנה, שהאמירה דתורה ותפלה פועלת גם בהעצמות.

43) שו"ע אדה"ז שם גבי תפלה. ולהעיר שבתניא שם הובא כתוב זה גבי תורה.

44) אבות פ"ד מי"ב.

45) חגיגה ה, ב.

46) ירושלמי ברכות פ"ב סה"ד. תוד"ה עיון — שבת קיח, ב.

שבזה, ועד שהמאבד סלע ומצאה עני כו' הרי המאבד קיים מצות צדקה[47], אע"פ שאין לו בזה שום כוונה ודעת (ואדרבה – יתכן שאם הי' יודע מזה הוא לא הי' מעוניין לתתו לצדקה) – מכל־מקום, שלימות מצות הצדקה היא כשישנה בזה הכוונה, הידיעה ורגש האדם שבזה, בסבר פנים יפות וכו', כמבואר בהלכה הדרגות במעלת הצדקה[48].

ו. ומזה מובן, ש"חטאינו" (שבגללם הרי "גלינו מארצנו") היינו חטא כפול – חסרון (חטא מלשון חסרון[49]) הן ברוחניות והן בגשמיות, ולכן גם החורבן והגלות (תוצאת החטא) כפולים – "לקו בכפליים", הן ברוחניות והן בגשמיות (בין באדם ובין בעולם[31]), בין בבנ"י – שנשלחו לגלות, ובין באלקות כביכול – שהקב"ה נמצא כביכול בגלות[50];

ועי"ז שיש בבנ"י קיום המצוות, "מצוותי' כפולות", נעשה נחמה בכפליים – "נחמו נחמו עמי", נשמה בגוף, בגשמיות וברוחניות גם יחד, "נחמוה עליונים נחמוה תחתונים", עד להשלימות בזה – בבנין ביהמ"ק הכפול, כנ"ל.

ז. ובעומק יותר – יש לומר:

הנחמה שקשורה עם גשמיות (תחתונים), שנפעלת ע"י החלק הגשמי שבמצוה (שאין בה טעם ודעת) – שורשה הוא ממקום שנעלה יותר מנחמה רוחנית (עליונים) שבאה מהחלק הרוחני שבמצוה (כוונת המצוה שיש בה טעם ודעת) – מדרגא שלמעלה מטעם ודעת, ולכן היא מתבטאת בקיום המצוה במעשה (אפילו ללא כוונה), מצד הביטול שלמעלה מטעם ודעת; רק בכדי שהדבר יהי' בשלימות, צ"ל בזה גם ההמשכה בטעם ודעת – הכוונה (רוחניות) של המצוה.

ויש לומר, שזהו הטעם הפנימי לכך שהמאבד סלע ומצאה עני ה"ה מקיים מצות צדקה אע"פ שאין לו בזה כוונה כלשהי (ואדרבה – אפשר שכוונתו להיפך כנ"ל) – כי המצב של המאבד סלע (לגריעותא) למטה מטעם ודעת, מקורו בשרש הענינים הוא מעבודה שלמעלה מטעם ודעת. אלא שמזה נשתלשל הענין דהמאבד לגריעותא, ע"ד איזהו שוטה המאבד מה שנותנים לו[51].

ויש לומר, שהמעלה בזה (קיום המצוה באופן שלמעלה מטעם ודעת) נראית גם בגלוי במצות הצדקה הנ"ל (כללות כל המצוות) – שהשלימות במצוה היא כאשר הנותן אינו יודע מי הוא המקבל[52]. ויתירה מזו: עי"ז יש לו את שתי המעלות במצוה – הכוונה ברצון שהוא לא יראה מי הוא המקבל, וביחד עם זה – המעלה שלמעלה מטעם ודעת, נוסף על המעלה העיקרית בקיום המצוה בגשמיות.

ומעין זה הוא גם בכל המצוות, שקיום המצוה בפועל (בגשמיות) קשור עם קבלת עול שלמעלה מטעם ודעת, והידיעה באופן קיום המצוה וכוונת המצוה – היא ההמשכה בטעם ודעת.

עפ"ז נמצא שהפירוש ב"מצוותי' כפולות" הוא לא רק שזה כולל ענין כפול, גשמיות ורוחניות, אלא גם השלימות שלמעלה מטעם ודעת. בסגנון אחר: הכפל במצוות כולל לא רק שתים, אלא ריבוי עד א"ס (ע"ד הפירוש ב"כפליים לתושי'"[53]), ז.א. שזו נקודה אחת שכוללת כל הקוים וכל המעלות והשלימויות: גשמיות, רוחניות, טעם ודעת, למטה מטעם ודעת, למעלה מטעם ודעת, חיבור שניהם יחד וכו'.

ויש לומר שהטעם לכך הוא, כי כפל זה מראה שזה קשור עם העצם, עצמותו ומהותו ית', שלמעלה מכל גדרי גשמיות ורוחניות וחיבור שניהם, ולכן נכללים כולם, בלי חילוק כלל, בכפל.

ח. עפ"ז מובן גם הכפל ד"נחמו נחמו" – שזה, בעצם, נקודה אחת, לשון יחיד ("עמי") הכוללת כל מיני שלימויות, כפי שזה מתבטא בכל הקוים: "כל אלה הנחמות (מ"נחמו נחמו עמי") עתידה לימות המשיח"[54]. משיח הוא בחי' יחידה הכללית[55], הקשורה עם יחידה לייחדך, עצמותו

47) ספרי תצא כד, יט.
48) רמב"ם הל' מתנות עניים פרק י'.
49) לקו"ת מטות פב, א. ובכ"מ.
50) ראה ד"ה נחמו בסה"מ אידיש שם. תרכ"ו והמשך תער"ב שם.
ובמ"א נתבאר (אוה"ת פרשתנו ע' ב'ר ואילך. נ"ך ע' א'רטו. ד"ה נחמו תרס"ט, עת"ר תער"ב) שהכפל "נחמו נחמו" קאי על בחי' מקיף ופנימי והתחברות שניהם, עיי"ש. ובהמשך תער"ב שם מבאר בזה דברי רש"י דלעיל הערה 16.

51) חגיגה ג, סע"ב. וש"נ.
52) רמב"ם שם ה"ח.
53) שמו"ר פמ"ו, א.
54) פי' הרד"ק עה"פ.
55) רמ"ז לזח"ג רס, ב. ועוד.

ית', הכולל שלימות כל הקוים וכל הענינים: גם השלימות שלמעלה מטעם ודעת – כידוע שמשיח בא בהיסח הדעת, שנאמר[56] מצאתי דוד עבדי[57], וביחד עם זה – שלימות דטעם ודעת, כידוע שמשיח יהי' רב (נוסף להיותו מלך)[58], המלמד תורה לכל העם כולו, תורתו של משיח. וכיון שכן, צ"ל ההכנה לקבלת המשיח ע"י לימוד (בטעם ודעת) המעיינות, תורתו של משיח, "יפוצו מעיינותיך חוצה".

וכך גם אצל הקב"ה כביכול: הקב"ה אומר ש"מצאתי דוד עבדי"[59], באופן של מציאה בהיסח הדעת, למעלה מטעם ודעת שלמעלה כביכול; וביחד עם זה אנו מוצאים שהבחירה בדוד עבדי באה דרך סדר השתלשלות, שמשתי האחיות רות וערפה, נשארה רות עם נעמי [שזה מורה על גילוי הבחירה בין שני שווים, רות וערפה], וכתוצאה מכך יצא ממנה ישי, וישי הוליד את דוד[60], ובחיי דוד עצמו הקב"ה בחן אותו בצאן[61] כו', עד שבחר בו להעמיד את מלכות בית דוד.

ומזה מובן, שה"נחמו נחמו" בכפליים (שקאי בעיקר על ימות המשיח) מדגיש את נקודת היחידה של משיח בן דוד, שכולל את כל הקוים והשלימויות, עד א"ס, כמבואר במדרש הנ"ל (ס"א) – נחמוה עליונים נחמוה תחתונים, עולם הזה עולם הבא וכו'[62].

ט. ויש לקשר זה עם פרשת ואתחנן: "ואתחנן אל ה' גו' אעברה נא ואראה את הארץ הטובה גו'" קאי על תפלת משה להיכנס לארץ־ישראל, אשר אם תפלת משה היתה מתקבלת והי' מכניס את בנ"י לארץ ישראל ובונה את בית המקדש, אזי לא הי' המקדש חרב והיתה זו גאולה נצחית[63].

תפלת משה כוללת בה הרבה מעלות – כמאחז"ל[64] שמשה התפלל תקט"ו תפלות כמנין "ואתחנן". ומבואר בכ"מ[65] שתקט"ו רומז על ההמשכה דט"ו, בחי' י"ה, שלמעלה מסדר השתלשלות, בת"ק – מהלך ת"ק שנה בין רקיע לרקיע כו', עד ט"ו פעמים ת"ק[66] – שלימות סדר ההשתלשלות.

ולאחר מכן באים לפ' עקב – "והי' עקב תשמעון", שמדגיש גם את השלימות שלמעלה מסדר השתלשלות וטעם ודעת – עקב שמורה על קבלת עול, ותשמעון בפירושו שמיעה וקבלת עול, וביחד עם זה – "תשמעון", מלשון שמיעה והבנה, טעם ודעת, וזה נמשך בכל הדרגות דסדר ההשתלשלות, עד לבחי' עקב, העקביים וסוף דכל הדרגות, בזמן ובמקום.

ואח"כ – "ושמר ה' אלקיך לך את הברית ואת החסד אשר נשבע לאבותיך": הן המעלה ד"את הברית ואת החסד אשר נשבע לאבותיך", שהאבות הן הן המרכבה – מעלת הביטול שלמעלה מטעם ודעת, כפי שזה קודם מתן תורה, קודם למעליותא – ביטול שלמעלה מטעם ודעת שבתורה; ואיך שזה נמשך לבנ"י לאחרי מתן־תורה, כפי שהתורה ניתנת בטעם ודעת בזמן ובמקום דעולם הזה הגשמי.

י. ע"פ הנ"ל ישנו גם קשר בין שבת נחמו וחמשה עשר באב (שמתברך משבת נחמו, ולפעמים חלה קביעותו בשבת נחמו עצמו), וכן ביאור בענין שקשור עם חמשה עשר באב:

הגמרא אומרת (בסוף מס' תענית), ש"מחמשה עשר באב ואילך תשש כחה של חמה כו' מכאן ואילך דמוסיף יוסיף", ופרש"י: "מחמשה עשר באב ואילך דמוסיף לילות על הימים לעסוק בתורה יוסיף חיים על חייו". וענין זה מובא גם להלכה:

---

56) תהלים פט, כא.
57) סנהדרין צז, סע"א.
58) ראה סהמ"צ להצ"צ מצות מינוי מלך.
59) ועפ"ז יומתק מ"ש "מצאתי דוד עבדי", כי בכתוב זה קאי על מעלת דוד (מלכא משיחא) בתור עבדי, שמורה על הביטול שלמעלה מטעם ודעת. ולכן הוא באופן של "מצאתי", מציאה הבאה בהיסח הדעת.
60) רות א, יו"ד ואילך.
61) שמו"ר פ"ב, ג.
62) ועפ"ז מובן שגם הכפל דנחמו על בית ראשון ועל בית שני קאי על שלימות שיש בשני בתי מקדשות אלו (עבודת הצדיקים ועבודת התשובה) – ראה סד"ה נחמו עת"ר. לקו"ש ח"ט ע' 61 ואילך.

63) ראה מגלה עמוקות אופן קפה (הובא בילקוט ראובני פרשתנו). אלשיך אוה"ח ועוד ריש פרשתנו. אוה"ת פרשתנו ע' סה. צג. (כרך ו') ב'רא. ועוד.
64) ראה דב"ר פי"א, ט.
65) אוה"ת פרשתנו ע' קטז.
66) תוס' וחדא"ג מהרש"א – חגיגה יג, א.

"ויש לאדם להתחיל ללמוד בלילה מט"ו באב ואילך". "מט"ו באב ואילך יוסיף מעט מעט"[67].

וצריך להבין: מדוע מוסיפים גם שהשכר שניתן עבור הוספה בעסק התורה (מט"ו באב ואילך), הוא "יוסיף חיים על חייו"? ויש לומר: שמזה למדים שהשלימות בלימוד התורה היא כאשר הלימוד הוא באופן של כפל – שנכללות בו כל המעלות והשלימויות, הן רוחניות והן גשמיות, שנוסף על המעלה ברוחניות (קיום מצות תלמוד תורה) יש בה גם המעלה, שזה משפיע בגשמיות, במצב של "חיינו ואורך ימינו", "כדכתיב[68] הוא חייך, וכתיב[69] אורך ימים ושנות חיים ושלום יוסיפו לך"[70], שע"י ההוספה בלימוד התורה ניתוסף גם בחיים גשמיים, באריכות ימים בפשטות.

ולהוסיף, שעי"ז שמנצלים את ההוספה באריכות הלילה ללימוד התורה – מגלים בעולם את הנשמה והפנימיות של הלילה (ואריכות הלילה), ש"לא איברא ליליא אלא לגירסא"[71].

וענין זה (הוספה בלימוד התורה מט"ו באב ואילך) מרומז גם בפרשתנו שבה מדובר אודות קיני קניזי וקדמוני, וכידוע[72] שבעבודת האדם הרי קיני קניזי וקדמוני הם כנגד הג' מוחין, שעיקר עבודתם הוא – בלימוד התורה, בהבנה והשגה.

יא. ובנוגע לפועל:

כדאי ונכון לפרסם ולהכריז בכל מקום ומקום את הוראת חז"ל ש"מחמשה עשר באב ואילך דמוסיף לילות על הימים לעסוק בתורה יוסיף חיים על חייו",

החל מה"הכרזה ופרסום" בעצמו, שזה יעורר אצל כל אחד הוספה בלימוד התורה, בכמות ואיכות,

וכמו"כ לפרסם ולעורר את בני ביתו, וכל יהודי שיכול להשפיע ולעורר אותו.

ההוספה בלימוד התורה עצמה יש בה מעלה נוספת כאשר מצטרפים לשיעור בתורה ברבים (ולא "בד בבד"[73]), "שנים שיושבים ועוסקים בתורה", עד "עשרה שיושבים ועוסקים בתורה"[74]. ולכן כדאי לנצל את ההוראה מחמשה עשר באב – להוסיף במיוחד בשיעורי תורה ברבים, ע"י יסוד שיעורים חדשים במקומות שעדיין לא קיים בהם שיעור, ולחזק ולהרחיב השיעורים שכבר קיימים.

וההוספה בלימוד התורה – תביא בודאי להוספה בתלמוד גדול שמביא לידי מעשה[75], הוספה בקיום המצוות בהידור, ובאופן של "מצוותי' כפולות", כנ"ל בארוכה.

וכאמור, ההכרזה ופרסום בנוגע להוספה בלימוד התורה צ"ל בהדגשה – עם הוספה שעי"ז "יוסיף חיים על חייו", היינו שישנה ההבטחה דתורתנו הקדושה, תורת אמת, שעי"ז יתוסף אריכות ימים בפשטות אצל המוסיף בלימוד התורה!

אשר, עצם הידיעה בזה, מחזקת יהודי לקבל החלטה טובה להוספה בלימוד התורה, ולהתעלות מעל הבלבולים, דאגות הפרנסה וכיו"ב, ולהעמיד א"ע במצב של "אוכלי המן" (ש"לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן"[76]), עכ"פ בשעת הלימוד, ולהתמסר ללימוד התורה, באופן ד"כל עצמותי תאמרנה", בהתעמקות ונעימות ("געשמאק") (כנ"ל), ביודעו שהקב"ה מספק לו כל צרכיו וצרכי

67) וראה גם ב"ח לטור או"ח סרל"ח: "האחרונים קבלו לומר משכבי כו' ומקומי עד שכבי קומי . . מט' באב שאומרים קומי עד חג השבועות שאומרים שכבי, קומי, חייב לקום קודם אור הבוקר כו' ללמוד, כיון דהלילות ארוכים". ועפ"ז ה"ז מט' באב*. ויש לומר שהוא ע"ד שבהטעם דבטלה גזירת מתי מדבר קבעו היו"ט, כמו שהי' בפעם הראשונה, ביום שנתברר – ט"ו באב (תענית ל, ב וברש"י ותוס' שם. איכ"ר פתיחה לג), אף שנתברר שבטלה בט' באב שלפניו (ראה מת"כ לאיכ"ר שם). וראה גם לקו"ש חי"ט ע' 447 בהערה. חכ"ד ע' 273 הערה 25.

68) ס"פ נצבים.

69) משלי ג, ב.

70) רשב"ם ב"ב קכא, ב.

71) עירובין סה, א. טושו"ע או"ח סרל"ח.

72) ד"ה אל תצר את מואב לאדמו"ר האמצעי.

*) ולהעיר ממנהג ישראל לקדש הלבנה במוצאי תשעה באב, די"ל שלאחרי שנתברר בט"ו באב שבטלה הגזירה בתשעה באב, יש מקום לקדש הלבנה תיכף במוצאי תשעה באב, שקידוש לבנה מורה על קידוש ועלי' בלבנה, ובישראל הדומין ומונין ללבנה. ולהעיר מהמובא בספרים שקידוש לבנה הוא סגולה לאריכות ימים ולנסיעות כו' (וי"ל הטעם ע"פ מ"ש בפנים בנוגע להוספה באריכות ימים הבאה ע"י הוספה בלימוד התורה מט"ו באב ואילך).

73) וסיום הכתוב (ירמי' נ, לו) ונואלו (כדרז"ל ברכות סג, ב. וש"נ).

74) אבות פ"ג מ"ו.

75) קידושין מ, ב. וש"נ.

76) מכילתא ר"פ בשלח. שם טז, ד.

בני ביתו, ואפילו אם ישנה דאגה – ה"ה מקבל החלטה שהדבר לא יפריע לו, וע"י עצם ההחלטה בזה – הקב"ה מברך אותו, שמלכתחילה לא יהי' לו דאגות (ובפרט שכך צ"ל ע"פ דין שכל יהודי ראוי לקבל ע"פ דין והלכה "כסעודת שלמה בשעתו", ואף יותר מכן[77]), ולומד תורה במנוחת הנפש ומנוחת הגוף, באריכות ימים ושנים טובות, מתוך בריאות הגוף והנשמה.

עד שזוכים – כל יהודי וכל בנ"י בתוך כלל ישראל, "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו"[78] – לגאולה האמיתית והשלימה, ועוברים, בלי הפסק כלל מחיינו עתה, לחיים נצחיים, ולקיום היעוד בסיום וחותם מסכת תענית: "בנין בית המקדש שיבנה במהרה בימינו", "ואמר ביום ההוא הנה אלקינו זה קוינו לו ויושיענו זה ה' קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו".

77) ב"מ רפ"ז.

78) בא יו"ד, ט.

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום רביעי עמ' ב

סותרות זו את זו. מתרצת הגמרא, תְּרֵי תַּנָּאֵי וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר – אכן שני תנאים הם שנחלקו בדבריו.

הגמרא מביאה ברייתא בענין 'וטבחו' כולו: תָּנוּ רַבָּנָן, הַגּוֹנֵב אֶת הַקִּיטַּעַת – בהמה שנקטעה ידה או רגלה, וְאֶת הַחִינָּרֶת – או אם גנב בהמה צולעת בידה או ברגלה, וְאֶת הַסּוּמָא – או אם גנב בהמה עיוורת, וְכֵן הַגּוֹנֵב בְּהֵמַת הַשּׁוּתָּפִין, וטבח או מכר, בכל אלו חַיָּיב ארבעה וחמשה, לפי שמכר את כל מה שגנב בלא שיור. וְשׁוּתָּפִים שֶׁגָּנְבוּ יחדיו, וטבחו או מכרו, פְּטוּרִים.

שואלת הגמרא: וְהָתַנְיָא בברייתא אחרת, שׁוּתָּפִין שֶׁגָּנְבוּ וטבחו או מכרו, חַיָּבִין ארבעה וחמשה. ושלא כדברי הברייתא כאן שפטורים. משיבה הגמרא, אָמַר רַב נַחְמָן, לֹא קַשְׁיָא, כָּאן – מה ששנינו בברייתא כאן שפטורים, מדובר בְּשׁוּתָּף שֶׁגָּנַב מֵחֲבֵירוֹ – שהגנב הוא זה שהיה שותף בבהמה, וגנב את חלקו של חבירו, וכיון ללא היתה כל הטביחה והמכירה בגניבה אלא בחלקו של חבירו בלבד פטור. וְכָאן – מה ששנינו בברייתא השנייה שחייבים, מדובר בְּשׁוּתָּף שֶׁגָּנַב מֵעַלְמָא – בשני שותפים שגנבו יחדיו בהמה של אדם אחר, ונעשו שותפים בגניבה, ולכך חייבים שהרי כל הטביחה והמכירה בגניבה.

רבא מקשה על תירוץ זה: אִיתְּמַר רָבָא לְרַב נַחְמָן, ממה ששנינו בברייתא, יָכוֹל – שמא נאמר ששׁוּתָּף שֶׁגָּנַב מֵחֲבֵירוֹ את חלקו, וְכן שׁוּתָּפִין שֶׁגָּנְבוּ יחדיו בהמה שאינה שלהם, וטבחו או מכרו יְהוּ חַיָּבִין, תַּלְמוּד לוֹמַר 'וּמָכְרוֹ' ומשמע כּוּלּוֹ בְּעֵינָן – שצריך שתהא הטביחה והמכירה כולה בגניבה, וְלֵיכָּא – ובשני אופנים אלו אינו כן, שהשותף שגנב מחבירו טובח או מוכר בגניבה רק את חלק חבירו, ושנים שגנבו יחדיו מאדם אחר כל אחד מהם טובח רק חצי מהבהמה. ומבואר שאף שותפים שטבחו או מכרו פטורים ושלא כתירוצו של רב נחמן.

רב נחמן חוזר ומתרץ באופן אחר: אֶלָּא אָמַר רַב נַחְמָן, לֹא קַשְׁיָא, כָּאן – מה ששנינו בברייתא השנייה שחייבים, מדובר בְּשׁוּתָּף שֶׁטָּבַח לְדַעַת חֲבֵירוֹ – שאחר שגנבו השותפים את הבהמה, טבח אחד מהם את כל הבהמה בהסכמת הגנב השני, ונעשה שליח לטבוח את חלקו, ולכך הרי זה כמו שטבחו יחדיו את כל הבהמה וחייבים לשלם ארבעה וחמשה. ואילו כָּאן – מה ששנינו בברייתא כאן ששותפים שטבחו פטורים, מדובר בְּשׁוּתָּף שֶׁלֹּא לְדַעַת חֲבֵירוֹ – שאחד משהשותפים שגנבו טבח שלא בהסכמת הגנב השני, ונמצא שלא טבח את כל מה שגנב, ולכך פטור.

הגמרא מביאה כמה ספיקות בענין זה:

בָּעֵי רַבִּי יִרְמְיָה, הגונב בהמה וּמְכָרָהּ חוץ מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם – ששייר לעצמו שלושים יום לעשות בה מלאכה, ולאחריהם יקבלה הלוקח, או שמכרה חוץ מִמְּלַאכְתָּהּ – שאם ירצה הלוקח יוכל לשחטה, אך אם יעשה בה מלאכה תהיה המלאכה שייכת למוכר, או שמכרה חוץ מֵעוֹבָרָהּ – שאם תלד יהיה העובר שייך למוכר, מַהוּ, האם נחשב הדבר שלא מכרו כולו ופטור, או שאין זה שיור וחייב.

הגמרא מבארת את הספק האחרון, שמכרה חוץ מעוברה: אַלִּיבָּא דְּמַאן דְּאָמַר 'עוּבָּר יֶרֶךְ אִמּוֹ הוּא' – שהעובר נחשב כאחד מאיברי אמו, לֹא תִּבְעֵי לָךְ – אין להסתפק אם נחשב העובר לשיור או לא, דְּהָא שַׁיֵּיר בָּהּ – שהרי שייר בבהמה עצמה, שהעובר הוא כאבר שלה. כִּי תִּבְעֵי לָךְ, אַלִּיבָּא דְּמַאן דְּאָמַר דְּעוּבָּר לַאו יֶרֶךְ אִמּוֹ, אלא נחשב כבהמה בפני עצמה, והם שני גופים, ולדעתו יש להסתפק מַאי, מֵימַר אָמְרִינַן – האם יש לומר כֵּיוָן דְּמִחּוּבָּר בָּהּ – העובר באמו, הרי הוא כבהמה אחת, ואם שייר את העובר חָזֵי שִׁיּוּר במכירת האם ופטור, אוֹ דִלְמָא, כֵּיוָן דְּלִמְפְרַשׁ מִינָּהּ קָאֵי – כיון שהעובר עומד לפרוש מאמו, אינו נחשב כבהמה אחת וכששיירו במכירה לֹא חָזֵי שִׁיּוּר וחייב על מכירת האם.

אִיבָּא דְּאָמְרֵי – יש שביארו הספק בדרך אחרת, האם נאמר כֵּיוָן דְּלַאו יֶרֶךְ אִמּוֹ הוּא, לֹא חָזֵי שִׁיּוּר, שהרי העובר כגוף בפני עצמו, אוֹ דִלְמָא, כֵּיוָן דְּצָרִיךְ לְאִשְׁתָּרוּיֵי בַּהֲדָהּ בִּשְׁחִיטָה – כיון שהעובר צריך להיות ניתר עם אמו בשחיטתה, ואם מתה בלא שחיטה ונמצא בבטנה אף הוא נאסר באכילה, נמצא ששחיטת האם מועילה לוולד והרי הוא ניתר בשחיטתה, וכששיירו במכירה כְּמַאן דְּשַׁיֵּיר גְּוּפָהּ דְּמֵי – הרי זה כמו ששייר בגוף הבהמה דבר הניתר עמה בשחיטתה, ופטור. תֵּיקוּ:

ספק נוסף, בָּעֵי רַב פָּפָּא, נְגִיחָה לבהמה שלימה, ולאחר מכן קְטָעָהּ לרגלה, וְמָכָרָהּ, מַהוּ, האם חייב ארבעה וחמשה על מכירה זו או לא. וצדדי הספק, מִי אַמְרִינַן, מַאי דְּנָגַח הָא לֹא זַבְּין – הרי לא מכר את כל מה שגנב, שהרי גנב בהמה שלימה ומכרה ללא רגלה, ואין זה 'ומכרו כולו' ופטור, אוֹ דִלְמָא, מַה דְּזַבֵּין הָא לֹא שַׁיֵּיר – הרי לא שייר כלום במכירה ומכר את כל מה שהיה בידו בשעת המכירה, ונחשב 'ומכרו' כולו וחייב. תֵּיקוּ:

הגמרא מביאה ברייתא באופנים הנכללים בכלל 'טביחה' או 'מכירה' להתחייב עליהם ארבעה וחמשה: תָּנוּ רַבָּנָן, גָּנַב בהמה, וְגָנַן אותה לְאַחֵר כדי שיטבח אותה, וְטָבַח אותו אדם את הבהמה, או שְׁגָנַב וְגָנַן לְאַחֵר כדי שימכור אותה, וּמָכַר אותו אדם את הבהמה,

לקוטי־שיחות פרשת ואתחנן כרך יט

מתורגם ללשון הקודש

א.
דין "בר מצרא"

מן הפסוק[1] "ועשית הישר והטוב בעיני ה'" נלמד הדין של "בר מצרא"[2]. כאשר אדם מוכר שדהו לזולתו, זכותו של "בר־המצר" – האדם שיש לו שדה הגובל לשדה הנמכר – לסלק את מי שלקח את השדה ולקנות את השדה לעצמו, כי טובתו של "בר מצרא" היא ששדותיו יהיו סמוכים זה לזה.

הדין של "בר מצרא", כפי שהוא מובא בגמרא, וכך פוסק גם הרמב"ם ועוד[2], הוא: כאשר הלוקח כבר קנה את השדה, ומסלקים אותו מן השדה משום "ועשית הישר והטוב"[3]. מזה מובן, שהחובה של "ועשית הישר והטוב" חלה בעיקר על הלוקח, כיון שלגביו אין הבדל בין רכישת שדה זה או אחר, ואילו לגבי בר־המצר "ישר וטוב" לו לקנות שדה זה[4].

כך מובן גם מהדין בגמרא[5], ש"זבין (= מכר) לעכו"ם לית בה משום דינא דבר מצרא... עכו"ם ודאי לאו בר ועשית הישר והטוב". כלומר, זהו דין החל על הלוקח, ולכן אינו חל כאשר "זבין לעכו"ם".

ב.
שני הסברים למהותו של דין "בר מצרא"

אך את מהותו של דין "בר מצרא" ניתן לבאר בשני אופנים:

א) זהו ענין של הנהגות ישרות וטובות בלבד. כלומר, תוקף הקנין של הלוקח אינו נפגם, אלא שחכמים חייבו לנהוג בדרך של "ישר וטוב", ולכן חייב הקונה למסור זאת לבר־המצר, וכך גם בהלכות השונות של "בר מצרא".

ב) החובה של "ועשית הישר והטוב" גורמת לכך שבר־המצר זוכה בבעלות מסויימת על השדה. ולכן חייב הקונה למסור את השדה לבר־המצר לא רק משום חובת התנהגות טובה שחלה עליו, אלא משום שהשדה שייך לבר־המצר, כנאמר ב"נימוקי יוסף"[6]: "כאילו יש לו קצת קנין בגופו של קרקע".

ג.
ההבדל בין שני ההסברים

ההבדל בין שני הסברים הוא: לפי ההסבר הראשון, שדין "בר מצרא" הוא התנהגות טובה, הרי הוא נאמר ללוקח, שהוא צריך להתנהג באופן ישר וטוב ולמסור את השדה לבר־המצר, ורק במקרה שהוא מסרב, בית־דין מחייב אותו.

לפי ההסבר השני, שזהו דין לגבי קנין הקרקע, הרי שלמרות שגם כאן מכוון הפסוק "ועשית הישר והטוב" כלפי הלוקח, הרי הציווי וקיומו בפועל הוא גם כלפי בית־דין: משום "ועשית הישר והטוב" נתנו חכמים לבר־המצר קנין מסויים בשדה, והם החלישו את קנינו של הלוקח, ולכן צריך הלוקח להסתלק.

ד.
המחלוקת בין רש"י לבין הרמב"ם

לפי זה יש לומר שזוהי מחלוקת בין "ראשונים", ובמיוחד מודגשים חילוקי הדעות בין רש"י לרמב"ם:

לגבי הטעם לדין של "בר מצרא", משום "ועשית הישר והטוב", אומר רש"י[7]: "דבר שאי אתה נחסר כל־כך שתמצא קרקעות במקום אחר ולא תטריח על בן־המצר להיות נכסיו חלוקים"[8].

הרמב"ם[9] מסביר את הדין ואת טעמו: "יש לחבירו שהוא בצד המצר שלו ליתן דמים ללוקח ולסלק אותו.. ודבר זה משום שנאמר ועשית הישר והטוב, אמרו חכמים הואיל והמכר אחד הוא טוב וישר הוא שיקנה מקום זה בן־המצר יותר מן הרחוק"[10].

---

*) וסיום מס' סוכה.

1) פרשתנו ו, יח.

2) ב"מ קח, א. רמב"ם הלכות שכנים פי"ב ה"ח (אבל אינו מעתיק "בעיני הוי'". כן ממשיך אח"כ בהיפך הסדר "טוב וישר הוא" וכן בסוף הל' שכנים. וכן הוא בכ"מ בטור וכו'. וצ"ע). – ובשו"ע אדה"ז הל' מכירה כו' סוס"ה "ועשית הישר והטוב בעיני ה' אלקיך". – וכנראה הוא טה"ד. ויש לברר בדפוסים הקודמים.

3) וכן בטושו"ע חו"מ ריש הלכות מצרנות (סי' קעה).

4) וכמפורש בכמה מקומות, וראה לקמן בהערות.

5) שם קח, ב. וראה לקמן בפנים.

6) ב"מ שם ד"ה והלכתא צריך למקנא מיני'. וראה לקמן הערה 16.

7) שם קח, א ד"ה ועשית.

8) וברא"ש ב"מ שם סו"ס כ: אף בזה שייך הישר והטוב כי ימצא להחזיק במקום אחר.

9) הלכות שכנים שם.

10) עד"ז הוא לשון הטור שם, אבל: א) לא כתבו בתחילת דבריו כטעם על עצם דין ד"בר מצרא" אלא כהקדמה "לפיכך אם יש שום הפסד למוכר כו'". ב) בשינוי לשון קצת: דינא ד"בר מצרא" תקנת חכמים הוא משום ועשית הטוב והישר הואיל והוא רוצה למכור כו'.

כלומר, לדעת רש"י זוהי התנהגות נאותה[11] הנאמרת ללוקח – "דבר שאי אתה נחסר... ולא תטריח על בן המצר...". וכפי שמדגיש זאת רש"י בהמשך הסוגיא, בענין "זבין לעכו"ם, עכו"ם לאו בר ועשית..." – "ואין לנו לומר על דין בר־מצר ועשית הישר והטוב אלא ללוקח... ללוקח נאמר משוך ידך ויקחנה זה".

ואילו לדעת הרמב"ם, אין זה מעשה טוב של הלוקח בלבד (לטובת בר־המצר), אלא זוהי התנהגות טובה באופן כללי, כדברי חכמים[12] שזהו הטוב והישר (ובהתחלה – בעיקר לגבי בר־המצר): "יש לחבירו... אמרו חכמים... טוב וישר הוא שיקנה..." – זהו דבר שהוא טוב וישר בעצם הענין. והוא נעשה בכח שנתנו חכמים[13] לבר־המצר קנין מסויים בגוף השדה.

עפ"ז מובן מדוע אומר הרמב"ם[14] לגבי הענין של "זבין לעכו"ם" כך: "המוכר לעכו"ם משמתין אותו עד שיקבל עליו כל אונס מן העכו"ם, עד שינהוג העכו"ם עם בן־המצר שלו בדיני ישראל" – א) הוא משמיט את הטעם הנאמר בגמרא "עכו"ם ודאי לאו בר ועשית הטוב והישר הוא"[15] ב) הוא מוסיף על דברי הגמרא "עד שינהוג העכו"ם עם בן המצר שלו בדיני ישראל"[16] – כי הדין של בר־המצר אינו מחייב רק את הלוקח לנהוג באופן של "ישר וטוב"[17].

ה.
המשמעות הכללית של מחלוקת זו

כבר הוסבר פעמים רבות, שישנם כמה ענינים והלכות בתורה, אשר למרות שבמבט ראשון נראה שהם ענינים שונים אשר אין קשר ביניהם, בכל זאת, כיון שזוהי תורה אחת, ניתן, באמצעות עיון כראוי, למצוא נקודה משותפת ביניהם, או למצוא שהם בנויים על בסיס משותף, כפי שמוצאים בספריהם של גדולי ישראל, ובמיוחד אצל הגאון הראגוטשובי.

לפי האמור לעיל יש לומר, ששני ההסברים בענין "בר מצרא" יש להם משמעות כללית, שניתן ליישמה בכל ענין בהתאם לפרטיו המיוחדים: האם הענין של שכנות יוצר קשר עמוק ופנימי בין השכנים, שינוי במהותו של השכן (בענייננו – קנין מסויים בשדה). או שהקשר הוא חיצוני בלבד (בענייננו – חובת התנהגות מסויימת על האנשים)[18].

התוצאות מכך מתבטאות בכמה וכמה ענינים. ובאופן כללי, לפי ההגדרה הידועה, בשלושת ההיבטים הכלליים: עולם, שנה, נפש[19].

בעולם: הקשר עקב שכנות מקום בענין "בר מצרא", כדלעיל.

---

11) וראה לשון הרא"ש (שם סי' כג): וכיון שלא גילה ללוקח מיד שידע בקניי' שהוא חפץ שינעשה עמו טובה ויניח לו השדה.

12) ולהעיר מתשובות מיימוניות לספר קנין (סי' טז): הרי הוא קרוב למ"ע.

13) להעיר מביאור הרגצובי במחלוקת דר"ע ור"י (צפע"נ לירושלמי סנהדרין פ"א ה"א. מהדו"ת עט, ג) אם המשפט עושה קנין או רק חיוב. וראה צפע"נ עה"ת (עה"פ ועשית הישר והטוב) במחלוקת דר"ע ור"י ובהנסמן שם.

14) שם פי"ב ה"ז.

15) ומה שבגמרא קאמר "עכו"ם ודאי לאו בר ועשית הישר והטוב", יש לפרש להרמב"ם דמכיון דלעכו"ם אין שייך כל ענין המצוות לא תקנו בזה בכלל דין "בר מצרא".

16) ואולי י"ל עוד נפק"מ: לדעת הרמב"ם חיוב "ועשית הישר והטוב" חל כשנעשה זה בר מיצר (וראה גם נמוק"י שבהערה 6) וא"כ זהו גם בנוגע להמוכר שהרי חסר גם בבעלות המוכר (אף שדין בר מצרא דוועשית הישר והטוב לא הטילו חכמים על המוכר). וכן משמע קצת ממ"ש בהנוגע להמוכר לעכו"ם ולא כמ"ש בגמרא (וכבפנים). וראה דבריו שם ריש פי"ד (טוש"ע שם סעיף לא).

משא"כ אם זהו רק דין של הנהגה טובה דלוקח הרי זה נעשה רק כאשר כבר קנאה לוקח, ואין שייכות להמוכר כמפורש בפרש"י שם ד"ה עכו"ם לאו בר כו'. וראה רא"ש שם סוף סכ"ד "אלא שתקנת חכמים היא משום הישר והטוב, והתקנה אינו אלא כשנתחזק בה כבר הלוקח ובאה לרשותו", וכן הביא שם (סי' כח) מ"ש בגמרא "עכו"ם לאו בר ועשית הישר והטוב" (וראה לעיל הערה 11, 8 דעת הרא"ש). וראה בהערה הבאה.

וראה לקו"ש [המתורגם] חי"ח ע' 31 הערה 11 שעל המוכר יש האיסור דלפני עור.

17) ועפ"ז יש לבאר כמה שינויים בין פרש"י ורמב"ם בפי' המשך הסוגיא שם, ולדוגמא: א) בגמרא שם (קח רע"ב) "מכר כל נכסיו לאחד לית בה משום דינא דבר מצרא". ובפרש"י ד"ה לית "שלא תקנו חכמים ללוקח להסתלק לעשות הישר והטוב לבעל המצר שהוא רעה למוכר שזה לא יקנה השאר כו'". וברמב"ם (פי"ב ה"ו) "אין בעל המצר של שדה אחת מסלק את הלוקח מאותה השדה שהרי היא והאחרת קנה כאחד". דרש"י מדגיש צד ההפסד והלוקח "לא תקנו חכמים ללוקח להסתלק.. שהוא רעה למוכר" (ועד"ז הוא ברא"ש שם סכ"ז), והרמב"ם מדגיש (הדין) הקנין שבזה והבר־מיצר. וראה לח"מ שם פי"ג ה"ח.

ב) שם בגמרא "לאשה וליתמי כו' לית בה משום דינא דבר מצרא", ובפרש"י שם: "מכר לאשה לא מסלקין לה דלאו אורח ארעא לאהדורי ולבקש מי שיש לו קרקעות למכור ומה שבא לידה ראשון אין לנו לומר ועשית הישר והטוב להחריקה מעליו וכן יתמי", וברמב"ם (שם הי"ג וי"ד): המוכר ליתומים קטנים אין בו דין בעל המצר הטוב והישר שעושין חסד עם אלו יתר מבעל המצר. וכן המוכר לאשה.. חסד הוא שתעמוד הקרקע בידה". דלרש"י מספיק השלילה "אין לנו לומר כו' להחריקה מעליו", ולהרמב"ם צריך טעם חיובי (ובהקנין) שידחה לדין בר־מצרא. וראה מלחמות ה' ב"מ שם.

גם יש לבאר עפ"ז מש"כ הרא"ש (שם ר"ס כג) "אין ליפות כח המצרן כ"כ כו'" (המשך הלשון נעתק לעיל הערה 11). ועוד.

18) ראה גם לקו"ש חל"ג ע' 11 ואילך.

19) "אשר על ענין ג' בחינות אלו הוא יסוד של הספר יצירה" (אוה"ת יתרו ע' תתטז ואילך).

ו.
ה"שכנות בזמן" תוספת שבת

בשנה: בענין של זמן. בדין של תוספת מחול על הקודש ביום הכיפורים (אשר לדעת הכל היא מן התורה)[20] ובשבת ויום־טוב (לפי הדעות השונות בזה, אם היא מן התורה או מדרבנן)[21], אשר יש בה ענין של "שכנות" בין הזמן שלפני שבת ולאחריה לבין השבת. שגם כאן ייתכנו ב' אופנים[22]:

א) השכנות יוצרת קשר פנימי: הזמן שלפני ולאחרי השבת משתנה עקב "שכנותו" לשבת, ומקבל[23] מעצם קדושת השבת[24].

ב) הזמן עצמו אינו מתקדש בקדושת שבת, אך עקב "שכנותו" לשבת חלה על האדם חובת ההכנה לשבת[25].

ז.
ההבדל בדיעות לגבי קדושת התוספת

לפי זה ניתן לומר שזהו ההסבר למחלוקת בין הפוסקים, אם בזמן התוספת ניתן לקיים את מצות קידוש וכדומה:

לפי הדעות[26] שבזמן התוספת ניתן לקיים את מצות קידוש ואכילת שבת וכדומה, הרי זה משום שלדעתם זמן התוספת מתקדש בקדושת שבת ויום־טוב[27].

(אך למרות זאת, גם לפי דעות אלו[28] הרי בחג הפסח אסור לקדש ולקיים את מצות אכילת פסח בזמן התוספת, משום שמצוות אלו תלויות במציאות של לילה, וה"שכנות" אינה יכולה לשנות את מציאות הזמן, למציאות של לילה[29]).

לעומת זאת, לפי הדעות שהתוספת היא רק לגבי איסור האדם במלאכה[30], הרי זה משום שלשיטתם קשור זמן התוספת לזמן השבת רק באופן חיצוני, ואינו נעשה חלק מן השבת. לפיכך יכול האדם בזמן זה להוסיף על עצמו בלבד את איסור עשיית מלאכה וכדומה[23], אך אינו יכול לקיים בזמן זה את המצוות[31] הקשורות לזמן השבת דוקא[32].

ח.
הקנס של משמרת "בילגה" והסיבות לכך

בנפש: בסוף מסכת סוכה נאמר במשנה, שקנסו את משמרת הכהנים של "בילגה" [למרות שההלכה היא

---

20) ראה ביצה (ל, א): תוס' יוהכ"פ מדאורייתא. יומא פא, ב. וש"נ. רמב"ם הל' שביתת עשור פ"א ה"ו (לצום ולהתענות). טושו"ע (ואדה"ז) סתר"ח (בעינוי ובאיסור מלאכה).

21) רי"ף יומא שם. רא"ש שם פ"ח ס"ח. שו"ע או"ח (ואדה"ז) סרס"א ס"ב (ס"ד). שו"ע אדה"ז ר"ס תר"ח. ודעת הרמב"ם בזה כו' – ראה נו"כ לרמב"ם שם. ולטושו"ע בסי' רס"א, תר"ח. שד"ח כללים מערכת תיו כלל נד.

22) בכל הבא לקמן ראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] חט"ז ע' 248 ואילך.

23) אלא שלזה צריך להיות גם קבלה כדמשמע מפשטות הל' בשו"ע או"ח שם. וכן מפורש בקו"א לשו"ע אדה"ז סרס"א סק"ג. אבל להעיר דכתב שם, שגם הביה"ש הוא בכלל התוס' בע"כ אף אם הוא יום כיון שהוא סמוך לחשיכה ממש, ואף שלא קבלו הרי מקובל ועומד הוא מהר סיני. וראה ריטב"א ר"ה ט, א (ד"ה יכול קרוב לסופו) ובהמצויין לקמן הערה 32.

24) להעיר ממכילתא יתרו עה"פ זכור: זכור מלפניו ושמור מלאחריו מכאן אמרו מוסיפין מחול על הקודש, משל לזאב שהוא טורף מלפניו ומלאחריו, שהטרף נעשה דם ובשר הזאב, אבל – לאידך גיסא – זהו לא בשעה שטורף והורג כ"א לאחר זמן. וראה בארוכה לקו"ש שם.

25) ראה לשון הרמ"א או"ח סי' רנו. והוספת אדה"ז שם: "שצריך להוסיף כו'".

26) כ"מ דעת הר"י מקורביל בתוס' פסחים צט, ב ד"ה עד. רא"ש שם ס"ב. ובברכות פ"ד ס"ו. הרי"א ורבינו ירוחם הובאו בב"י סרס"ז. ט"ז או"ח סו"ס רצא. סו"ס תרסח בארוכה. דיעה הא' בשו"ע אדה"ז סרס"ז ס"ג (וראה מ"א שם סק"א בסופו). שו"ע אדה"ז סתע"ב ס"ב.

27) ראה לשון הטו"ז סו"ס תרסח "והוה כמו בלילה ומחר ממש". וראה תוד"ה יכול (מו"ק ג, ב) לענין תוס' שביעית: "איכא למימר דמבחריש ובקציר מפקינן דצריך תוספות כלומר שהשביעית מתחלת משנה הששית וכל דין שביעית יהי' לששית, דהכי קאמר רחמנא דשביעית מתחלת קודם שנת השביעית" (ואף שכתבו רק להקס"ד. הרי במסקנא י"ל שממעט רק מחיוב מלקות וכמו דממעטינן (ביומא שם ע"א) תוספות מעונש ואזהרה). ולהעיר מט"ז שם סתר"ח דמאן דיליף מחריש וקציר תשבות ס"ל דה"ה נמי כל שבת ויו"ט בעי תוס'.

28) תוס' ורא"ש שבהערה 26. שו"ע או"ח (ואדה"ז) סתע"ב סוס"א (ס"ב). וברמ"א (ואדה"ז) או"ח סתרל"ט ס"ג (ס"כ) – מב"י בשם או"ח לענין אכילה בלילה הא' בסוכה.

29) אבל ראה לשון הט"ז שבהערה 27. מג"א או"ח סרס"ז סוסק"א.

30) ראה תוס' כתובות מז, א ד"ה דמסר (בתי' הא'). שו"ע אדה"ז סרס"א שם. סתצ"א ס"ג. מנ"ח מצוה שכג סק"א.

31) ראה גאונים הובאו ברשב"א ברכות (כז, ב), ב"י לטאו"ח סו"ס רסז – שאינו אומר קידוש ולא הבדלה עד הערב. וראה לענין אכילת סעודת שבת – מהרש"ל הובא בט"ז שם סרצ"א. ועוד. דיעה הב' בשו"ע אדה"ז סרס"ז שם [אבל שם "צריך לאכלן בעיצומו של יום ולא בתוספתו" (ראה ב"ח לטאו"ח ר"ס תעב). ולהעיר גם מרש"ל בתשובה שהובא בט"ז שם סתרס"ח].

32) לכאורה מזה נפק"מ גם: אם מצות תוס' היא מ"ע פרטית, דהוי מעצם קדושת היום (והוי מ"ע שהזז"ג), או דהוי מ"ע כללית לכל היו"ט כו'. ראה ביאור הרי"פ פערלא לסהמ"צ רס"ג עשה לד (קצח, א ואילך).

ולהעיר ע"ד כהנ"ל מצפע"נ להרמב"ם הל' שביתת עשור שם, לענין תוס' דיוהכ"פ בעינוי: דזה הוה גדר מצוה לא גדר איסור... וגם נ"מ אם על התוספות יש שם יוהכ"פ או הוא דבר בפני עצמו. ונ"מ אם יוהכ"פ מכפר כו'. וראה שו"ת צפע"נ (דווינסק) ח"ב סוסל"ב.

"שהנכנסין חולקין בצפון"[33] – המשמרת המתחילה את עבודתה מקבלת את חלקה בקדשים בצפון, שזהו החלק העיקרי[34] אף־על־פי־כן] "בילגה לעולם חולקת בדרום (כמו ה"יוצאין") וטבעתה קבועה וחלונה סתומה"[35].

בגמרא מובאים לכך שני טעמים: א) משום "מעשה במרים בת בילגה שהמירה דתה...", כפי שהסיפור מובא בגמרא בהרחבה. ב) משום ש"משמרתו שוהה לבוא".

לאחר מכן שואלת הגמרא: "בשלמא למאן דאמר משמרתו שוהה לבוא, היינו דקנסינן לכולה משמרה (= משום כך קונסים את כל המשמרת), אלא למאן דאמר מרים בת בילגה שהמירה דתה, משום ברתיה קנסינן ליה לדידיה (= משום בתו קנסו אותו)? אמר אביי: אין (= כן). כדאמרי אינשי שותא דינוקא בשוקא או דאבוה או דאימיה (= כפתגם המקובל: שיחתו של תינוק בשוק היא משל אביו או משל אמו). ומשום אבוה ואימיה קנסינן לכולה משמרה? אמר אביי: אוי לרשע אוי לשכינו, טוב לצדיק טוב לשכינו, שנאמר[36] אמרו צדיק כי טוב, כי פרי מעלליהם יאכלו".

מזה שהדיון בגמרא הוא על הטעם הראשון, "מעשה במרים בת בילגה...", נראה, שזהו הטעם העיקרי[37] לכך שמשמרת זאת נקנסה[38].

והנה בסוף המסכת ממשיך רש"י ואומר "מכאן אמרו אוי לרשע אוי לשכינו, וממילא טוב לצדיק טוב לשכינו, דמדה טובה מרובה".

מזה שלצורך הענין של "טוב לצדיק טוב לשכינו" נזקק רש"י לכלל "מדה טובה מרובה", מובן, שאין הוא גורס בגמרא את ההוכחה מן הפסוק "אמרו...", ואמנם הוכחה זו אינם נמצאת במספר דפוסי הגמרא[39],

33) כדי שיראו שהן נכנסין, והיוצאין חולקין בדרום כדי שיראו שהן יוצאין.

34) ראה רש"י במשנה סוכה שם ד"ה הנכנסים ש"הצפון עיקר שהרי קבעו הכתוב לשחיטת קדשי קדשים". ובפיה"מ שם: "כי השחיטה בצפון כו'".

ולכאורה הול"ל הטעם (עכ"פ – כעוד טעם) דלחם הפנים שולחנו בצפון. וי"ל דחלוקה זו ה"ה גם בקרבנות המזבח*) (סוכה נה, ב (במשנה**)) והמזבח ה"ה לדעת הרוב (רובו) בדרום העזרה (ראה זבחים נט, א).

35) הפירוש בזה – ראה לקמן בפנים ס"ט.

36) ישעי' ג, י.

37) וע"ד הכלל בפסק הלכה – ראה יד מלאכי כללי הש"ס כלל תט־תי. אבל ראה בפי' ר"ח כאן "ומסקנא דשמעתין מפני ששהתה כו'".

38) וטעם זה דוקא כתב הרמב"ם בפירוש המשניות.

39) כמו שהובא בדק"ס.

*) ומה שהרמב"ם (הל' תמידין ומוספין פ"ד הי"ב) הביא רק דחלוקת **לחה"פ** (להנכנסין) היא בצפון (ולא בנוגע חלוקת שאר קדשים כו') – כי "הרמב"ם כו' אינם אלא מעתיקי הגמ' כו'" (יד מלאכי כללי הרמב"ם ס"ב), ובמשנה **מפורש** רק בנוגע לחלוקת לחה"פ.

) כן מוכרח לומר בנוגע לחילוק שתי הלחם בחגה"ש (במשנה שם), שחלוקתם היא בצפון – שהרי מכיון שחלוקתם היא **ביחד עם חלוקת לחם הפנים* – כלשון המשנה שהי' אומר בחדא מחתא "הילך מצה הילך חמץ** וכפי' – **ששולל** שלא נאמר שמחליף, שהשלילה אינה מודגשת כשאומר בהפסק זמן בין זל"ז. ובפרט להגירסא (ראה שינויי נוסחאות במשנה שם) "הילך מצה הילך חמץ, הילך מצה הילך חמץ" (ב' פעמים), דפירוש הפשוט בזה הוא, ד"הילך **מצה** (הילך חמץ)" לכהן **השני** הוא **לאחרי** "(הילך מצה) הילך **חמץ**" לכהן הראשון –

הרי מובן, שב' החלוקות היו במקום אחד.

והנה בנוגע לחלוקת עורות התמידין ומוספין (כברש"י ד"ה באימורי (במשנה שם) ד"ה ובמוספין (שם נו, ב)), שבפשטות אין החלוקה ביחד עם חלוקת לחה"פ – כי חלוקת לחה"פ היא תיכף לאחרי הקטרת הבזיכים כפרש"י פסחים (נח, א ד"ה בזיכים) [במשנה מנחות (צט, ב) "הקטירו הבזיכין והחלות מתחלקות כו'" – אבל שם אפשר לפרש דכוונתו רק לבאר דבזיכין מתירין החלוקה (או דשולל שלא לאחרה למוצש"ק כבשבת שביוהכ"פ (כבהמשך המשנה שם)), משא"כ בפרש"י פסחים שם מפורש "וחולקין הלחם **מיד**" – שנכללת באותה השעה **דבזיכין**], ועורות התמידין והמוספין – הרי לא הקריבו תמיד של בין הערביים עד לאחרי חלוקת לחה"פ, וכן המוספין – לדעת ר"ע (פסחים שם) בזיכין **קודמין** למוספין.

ועוד ועיקר גם לדעת ר"י וכ"פ הרמב"ם (הל' תמידין ומוספין פ"ד הי"ב) דמוספין קודמין לבזיכין – העורות אין ראויים להשתמש בהם בשבת (ראה פרש"י ד"ה בתרתי שבת קסז, סע"ב. תוד"ה טומנין שם מט, סע"א) ובפרט – שהחלוקה הצריכה חתיכת הערר (כן – כיון דגם מליחתם הייתה בעזרה (מדות פ"ה מ"ג) מסתבר שהייתה סמוכה לחלוקתם), היתה צ"ל חלוקתם וגם ערר **דהתמיד דהבוקר** במוצ"ש*** (ע"ד חלוקת לחה"פ בשבת שחל ביו"כ דמתחלקות לערב – משנה מנחות שם) – אפשר לדחוק ולומר דחלוקתם לא היתה דוקא במקום חלוקת לחה"פ. וראה לקמן הערה 48.

*) ואין להקשות מפרש"י פסחים (הובא לקמן בפנים ההערה) דחלוקת לחם הפנים נעשית בהשעה דבזיכין ואח"כ מקריבין ה(מוספין וה)תמיד כו', וא"כ אין זמן לחלק עוד דברים עם לחה"פ – שהרי אין בפרש"י שאא"פ לחלקו בפחות משעה – ובלאה"כ מסתבר לומר של' רש"י וחולקין הלחם מיד כולל גם **אכילתו**, שהרי תכלית החלוקה היא האכילה. ולהעיר דכשאין אוכלים אותם מיד מתחלקות לערב (משנה מנחות, הובא לקמן בפנים ההערה).

ולהעיר, דלכאורה צ"ע האם ברהמ"ז (שהיא מה"ת) אחרי אכילת לחה"פ היא הפסק או היסח הדעת בעבודת המקדש – אבל אינו דכש"כ היא מברכה ועשה"ד וכו' (תמיד דפ"ה).

**) וראה ערוך לנר (לסוכה נו, א ד"ה והילך מצה) שקו"ט בזה. וצע"ק בלשון המאירי כאן.

***) בערוך לנר סוכה (נו, ב) דמקשה על פרש"י וממשיך "וא"ל דהפי' הוא שיחלקו במו"ש דא"כ מאי פריך לקמן ואילו במוספין חולקין לא קתני, דילמא לכך לא קתני דלא איירי רק מה שחלקו בשבת כשהיו נכנסין שנים ממשמר זה ושנים ממשמר זה" – אבל תירוץ פרש"י מובן, שהרי החלוקה שבמשנה כוללת גם חלוקת שבת דיוהכ"פ, ואז כל החלוקה היא **במוצש"ק** ולא כשהיו נכנסין כו'. (גם: תירוצו "דלא איירי רק כו'" – צריך תירוץ למה לא איירי כו'). ואולי מביאו רק לסיוע לפירושו.

ויש להבין את הסיבה לכך, מהו ההבדל אם ההוכחה היא מן הפסוק או מן הכלל "מדה טובה מרובה".

ט.

"טבעתה קבועה וחלונה סתומה"

כדי להבין זאת יש להסביר תחילה את המשמעות של "טבעתה קבועה וחלונה סתומה", אשר בכך ישנם שני פירושים:

רש"י מפרש[40], שב"טבעתה קבועה" הכוונה היא לטבעות "שהיו בעזרה במקום בית המטבחיים... והיו נתונות באבני רצפה, והטבעת פתוחה מצד אחד, והופכה למעלה ומכניס צואר הבהמה לתוכה וחוזר והופך פתחה לתוך הרצפה, וטבעת של בילגה קבועה ואינה נהפכת כדי שתשתמש בשל אחרים"[41].

ולגבי "חלונה סתומה" מפרש רש"י "חלונות היו בבית החליפות בעובי כתלי התאים ששם גונזים את סכיניהם[42]... וסתמו חלונה של בילגה". כלומר, הן ה"טבעת" והן ה"חלון" היו לצורך השחיטה וכליה.

הרמב"ם בפירוש המשניות מפרש: "טבעתה קבועה וחלונה סתומה" – "טבעת לכל משמר היו תולין בהם הבהמות ומפשיטין אותם והיו כולם קבועות בכתלים וכשהיתה נכנסה משמרה היתה תולה אותה טבעת לרמוז שהעבודה שלה. וכמו כן היו שם עשרים וארבע חלונות ושם בגדי כהונה חלון לכל משמרה..." – הטבעת היא לצורך הפשטת הקרבן והחלונות לצורך בגדי כהונה.

י.

ההבדל בין פירוש רש"י לפירוש הרמב"ם

ההבדל בין הפירושים הוא: לפי פירוש רש"י הקנס של בילגה הוא בענינים הקשורים גם לנשים, כי שחיטה "כשירה בזרים ובנשים", ואפילו מלכתחילה שוחטין (בסכין ארוך)[43], ורק "מקבלה ואילך מצות כהונה"[44].

אך לפי פירוש הרמב"ם, קנסו את בילגה בדברים שאינם קשורים לנשים – הפשטת הקרבנות[45] על הטבעות בעזרה[46], ובגדי כהונה לצורך העבודה[47], והרי נשים פסולות לעבודה.

היסוד למחלוקתם הוא: לדעת רש"י קונסים את המשמרה, עקב ה"שכינות", רק בדברים הקשורים לשכן הרשע, לנערה (מרים – מפני שגם היא יכולה לעשות דברים אלו)[48], וכך מודגש בעונש ובבזיון שזה בגלל הנערה.

---

40) במשנה שם נו, סע"א ד"ה וטבעתה וד"ה חלונה.

41) וכן הובא במאירי כאן. ועד"ז פי' בר"ח כאן שהיו לתועלת השחיטה.

42) וכן פירש בירושלמי כאן בסוף המסכ'. פי' ב' במאירי כאן. וברי"ח הובא זה, וגם חלונות שהיו נותנים שם בגדיהם (כברמב"ם דלקמן בפנים).

43) זבחים לא, סע"ב ואילך. רמב"ם ריש הל' פסוה"מ.

44) שם לב, א. רמב"ם הל' ביאת המקדש פ"ט ה"ו. הל' פסוה"מ פ"א הכ"ב.

45) אף שכשרה בזרים – יומא כו, ב ואילך. רמב"ם הל' ביאת מקדש פ"ט ה"ו. ובתוס' קדושין עו, ב ד"ה אין: "אפילו בעבודות הכשירות בזרים כגון שחיטה או הפשט אע"ג דשחיטה כשירה בנשים ובעבדים כו'" (וראה תוד"ה חד כתובות כד, סע"ב). ולהעיר מרד"ק לדה"י ב כט, לד עה"פ רק הכהנים היו למעט ולא יכלו להפשיט כו' ויחזקום אחיהם הלוים: ואע"פ שמקבלת הדם ואילך מצות כהונה שעת הדוחק הי' זה.

46) ראה תמיד פ"ג מ"ה. מדות פ"ג מ"ה. רמב"ם הל' ביה"ב פ"ה הי"ג.

וראה קידושין נב, ב ורש"י ותוס' שם ד"ה וכי אשה. ירושלמי מע"ש פ"ה ה"ג. תוספתא ערכין פ"ב ה"א. שעה"מ על הרמב"ם שם פ"ז הי"ח. ועוד.

47) ובסהמ"צ להרמב"ם מ"ע לג: בזמן שבגדיהם עליהם כהונתם עליהם כו'.

48) ולפ"ז צ"ל שהקנס ש"חולקת בדרום" הוא לא בשביל חלוקת לחם הפנים שנאכלים רק לזכרי כהונה (תוספתא זבחים פ"ו, ז), כ"א בעיקר בשביל שאר דברים הנחלקים שם*, וכגון עורות המוספין**, ועוד. ראה סוכה שם, ב. פרש"י שם ד"ה ובמוספין. דהא דאתותב ר"י בגמרא הוא רק בזה ששתי משמרות חולקין, אבל לא בהנוגע לזה שהמשמרה "חולקין ביניהם" (כל' רש"י במשנה ד"ה הנכנסים). וראה בפי' ר"ח בגמרא: ונתברר כי המוספין של משמר היוצא הן בלבד.

ולהעיר שבברייתא שבגמרא "מעשה במרים בת בלגה" מסיים: "וכששמעו חכמים בדבר קבעו את טבעתה וסתמו את חלונה" (ולא הובא זה ש"חולקת בדרום" כ"א בסיומו "אע"פ ששכנו כו'").

---

*) דלכאורה חלוקת כל הענינים דיום השבת היתה במקום **אחד**. וראה לעיל הערה 34 ובשוה"ג הב' שם.

ולכאורה גם חלוקת משמרת בלגה בימי הסוכות **שעל סדר המשמרות** (משנה סוכה נה, ריש ע"ב) הייתה בדרום, דזיל בתר טעמא.

וצ"ע וחיפוש האם גם החלוקה דמשמרת בלגה בימות **החול** דמשמרתה (שבזה גם השייך לנשים) היתה בדרום (דלשון המשנה "**לעולם** חולקת בדרום" אפשר לפרש גם במובנו הכי כולל – **כל** החלוקות דמשמרת בלגה).

ובכל אופן צ"ע בנוגע להחלוקה דקרבנות הרגלים **ד"כל** המשמרות שוות" (משנה סוכה נה, ב) – האם גם בזה כהן ממשמרה דבלגה הבא לעבוד חולק בדרום (וגם **זה** נכלל ב"**לעולם** חולקת בדרום"), או אולי כיון שבזה הא ד"**כל** המשמרות **שוות**" אינו מפני שעתה **זמנה** של **משמרה דבלגה**, כ"א מפני עבודתו **דהיחיד** – חולק כשאר המשמרות.

**) אבל ראה לעיל שוה"ג הב' להערה 34, דלכאורה חלוקת עורות המוספין והתמידין היתה בלילה.

ואילו לדעת הרמב״ם, הקנס הוא גם בענינים שאין להם כלל קשר[49] לרשע – לנערה[50].

וזה קשור למשמעות הכללית של המושג ״שכינות״: האם השכינות גורמת לקשר מהותי־פנימי ולשינוי, עד שזו נעשית מציאות השכן, או שהקשר הוא חיצוני בלבד,

וכל אחד מהנ״ל נוקט בשיטתו: לשיטת רש״י השכינות היא קשר חיצוני בלבד ואינה משפיעה על מהותו של ה״שכן״, כאמור לעיל בענין השדה של בר־מצרא.

וכן הוא נוקט בשיטתו באופן כללי לפרש פשוטם של דברים, והמשמעות הפשוטה של ״קנסינן לכולה משמרה״, היא לקנס ועונש מצד הרשע.

מזה לומד רש״י שגם העונש והבזיון שלה, עקב השכינות, הוא רק בענין השחיטה אשר יש לו קשר לרשע עצמו (אשה)[51], כי זוהי רק תוצאה ממעשהו של הרשע.

ואילו לשיטת הרמב״ם, שהשכינות יוצרת קשר מהותי[52], ובענייננו, שב״אוי לשכינו״ אין הכוונה רק לענין חיצוני, עונשו של ה״שכן״, אלא גם לגבי הרשעות שהשכינות משפיעה על מהותו של השכן,

ויש לומר שהוא סובר בכך גם לפי שיטתו בהלכות דעות[53]: ״דרך ברייתו של אדם להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחר רעיו וחביריו...״, כפי שהוא מרחיב שם.

ולכן מובן שגם העונש והבזיון אינם מוגבלים לענינים הקשורים לגורם, לרשע (הנערה)[54], כי העונש הוא עקב רשעותו של השכן עצמו[55].

יא.
ההבדל שבין ההוכחות השונות ל״טוב לצדיק טוב לשכינו״

לפי זה מובן ההבדל, אם ״טוב לצדיק טוב לשכינו״ נלמד מההוכחה ״שנאמר אמרו צדיק כי טוב...״, או שלומדים ענין זה מן הכלל והסברא, כדלעיל:

ההוכחה מן הפסוק ״אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו״ היא בפשטות[56]: כיון שהפסוק פותח בלשון יחיד – ״אמרו צדיק כי טוב״ – ומסיים בלשון רבים: ״ כי פרי מעללי הצדיק״? אלא, שאכן לכך מתכוונת הגמרא בהוכחה הנלמדת מן הפסוק: מפני השכינות, לא זו בלבד שהשכנים מקבלים את התוצאה, השכר משום מעשי הצדיק, אלא יותר מכך, ״פרי מעלליהם יאכלו״ – חל בהם עצמם שינוי עד אשר מעללי הצדיק נעשים גם ״מעלליהם״.

ואת זאת ״אמרו צדיק כי טוב״, אומרים לצדיק – או אודות הצדיק, בשבח הצדיק[57] – מפני שהענין של ״פרי מעלליהם יאכלו״ הוא עקב שכנותם לצדיק – הם למדו ממנו[58] והשתנו.

ומובן, שלפי שיטת רש״י כדלעיל, שהשכינות אינה משפיעה על מהותו של השכן[59], אלא זהו קשר חיצוני

---

49) ומודגשת ביותר שיטתו, בזה שפירש ״טבעתה קבועה״ בנוגע להפשט הבהמה, ואילו במשנה (מדות שם) נאמר מפורש הטבעות ״שעליהן שוחטין״, וכ״פ הרמב״ם עצמו בפיה״מ מדות שם וברפ״ד דתמיד. סוף מע״ש (אלא שהוא כ׳ שאוסרין בהם רגלי הנשחט ויוכלו לשוחטו, וע״ד פי׳ הר״ח כאן). ובהל׳ ביה״ב שם הי״ד. משא״כ הפשט הבהמה הי׳ ב״אונקליות של ברזל״ – משנה תמיד ומדות שם ובפיה״מ שם. משנה פסחים סד, א (ובפיה״מ שם).

וגם בנוגע לחלונות הרי מפרש לא כמפורש בירושלמי כאן (כנ״ל הערה 42). ולהעיר שבפיה״מ כאן כ׳ ״היו שם כד* חלונות״ ובפ״ח מהל׳ כלי המקדש ה״ג ״ששה ותשעים״. וראה כ״מ שם.

50) אבל זה שכתב שחולקת בדרום בלחם הפנים (שאסור לנשים) דוקא כמפורש בדבריו – הוא כמבואר לעיל שוה״ג הא׳ להערה 34.

ומ״מ הרי הי׳ הקנס גם בחלוקת לחה״פ שאינה שייכת לנשים.

51) ואף שמפשטות לשון הגמרא ״ומשום אבוה ואימי׳ קנסינן לכולה משמרה, אמר אביי אוי לרשע אוי לשכינו״ משמע לכאורה ד״אוי לרשע כו׳״ הוא לא מצד הנערה אלא מצד אבוה ואימי׳ (דשותא דינוקא.. או דאבוה כו׳), הרי: א) קאמר בגמרא לפנ״ז או דאבוה או דאימי׳, ודברים אלה אינם שייכים לאימי׳. ב) ועיקר: מזה שבנוגע לקנס האב ״אמר אביי אין כדאמרי אינשי כו׳״. משא״כ בהנוגע לקנס המשמרה לא קאמר ״אין״ משמע שהקנס למשמרה בא לא (רק) מצד אבוה ואמי׳ אלא מצד הנערה שעלי׳ אמרו ״אוי לרשע כו׳״. וכן מוכח מפרש״י לפנ״ז ד״ה סתמו חלונה: ולקמן פריך ומשום דידה קנסינן לכולה משמרה. וראה דק״ס שהובאה גירסא ״משום הכי קנסינן״. אבל ראה רע״ב סוף המסכתא. יד דוד כאן.

52) ומה שהרמב״ם לא ס״ל תוס׳ בשבת ויו״ט (לכמה דיעות) – ראה בהמצויין לעיל הערה 21 – י״ל.

53) רפ״ו.

54) ובדבריו מפורש רק ע״ד הנערה ולא באבוה ואימי׳. ומסיים: וגזרו חכמי אותו הדור על כל המשמרה** שיצאה מתוכה תרבות רעה זו כו׳.

55) ועפ״ז מובנים השינויים דפרש״י והרמב״ם בתוכן הקנס: בפרש״י במשנה ד״ה וטבעתה כ׳ דהקנס הוא ״כדי שתשתמש בשל אחרים וגנאי הוא לה״. וברמב״ם ״ולא הניחו לה סימן שיורה עלי׳ שעבודה שלה״. ולהעיר מירושלמי כאן ״ויעקרו אותה ממקומה כו׳״. וראה לשון המאירי. ולקמן בפנים סי״ב.

56) עיון יעקב לע״י.

57) מפרשים שם (ישעי׳ ג, יוד).

58) להעיר מפרש״י במדבר ג, לח.

59) ומזה שעל השאלה ״ומשום אבוה ואימי׳ קנסינן לכולה משמרה – אמר אביי אוי לרשע״ ולא ״אין״ כבקנס האב (כדלעיל הערה 51) מוכח, שלא קנסינן להמשמרה עצמה כ״א מסובב זה מעונש הנערה כו׳.

---

*) ביד דוד כאן כ׳ דט״ס ברמב״ם וצ״ל כבהל׳ כלי המקדש שם. אבל להעיר שכ״ה בתוספתא כאן (פ״ד, יב). אבל ל״ג למה הם משמשות.

**) כ״ה בתרגום קאפח. וכ״כ במאירי. אבל בתרגום שלפנינו: כל המשפחה.

בלבד[60], אי אפשר להביא הוכחה מן הפסוק "אמרו צדיק כי טוב...".

ולכן הוא מביא את ההוכחה לענין של "טוב לצדיק טוב לשכינו" מן הכלל "דמדה טובה מרובה": אם בצד השלילי רואים שמפני שכינות חיצונית לרשע "אוי לשכינו", ק"ו שהשכינות לצדיק היא "טוב לצדיק טוב לשכינו".

יב.
"מדה טובה מרובה"

אך העניין אינו חלק: לשם מה יש צורך, לדעת רש"י, בפרט ש"מדה טובה מרובה", והרי אף אילו היתה ה"מדה טובה" זהה למדה ההפוכה לה, גם אז היה ניתן להסיק מ"אוי לרשע אוי לשכינו" שגם "טוב לצדיק טוב לשכינו"?

ההסבר לכך הוא:

הקנס של משמרת בילגה לא פגע בפנימיות מהותה, אלא בחיצוניות בלבד: לא אסרו עליה את העבודה או חלק ממנה, אלא קנסו אותה בגנאי ובזיון[61] בפרטים מסויימים בעבודה.

וזאת בהתאם לענין של "אוי לרשע אוי לשכינו" בכלל, כי הענין של פורענות ועונש על ישראל בכלל הוא בחיצוניות בלבד ולא בפנימיות. כמאמר חז"ל[62] על העונש הקשה ביותר "אי אתה עכור לעולם הבא".

בהתאם לכך שבכלל, הרע אצל יהודי הוא חיצוני בלבד[63] וטפל בנוסף למציאותו[64], ולכן גם העונש הוא חיצוני וזמני בלבד.

לעומת זאת, ב"טוב לצדיק טוב לשכינו", השפע הטוב המגיע על ידי השכינות לצדיק, הוא מהותי ונצחי ומשפיע על פנימיות היהודי.

ולכן מובן שאין די אילו "טוב לצדיק טוב לשכינו" היא במדה זהה לכיוון ההפוך, "אוי לרשע אוי לשכינו", כי, כאמור, על ידי שכינות חיצונית לרשע גם ההשפעה היא חיצונית, ואילו השכינות לצדיק, ואפילו קשר חיצוני בלבד, משפיע הצדיק על היהודים־שכניו השפעה פנימית ומהותית, ומביא להם טובה בפנימיות.

לפיכך צריך רש"י לומר "דמדה טובה מרובה", ובזה מובן ש"טוב לשכינו" של הצדיק היא השפעה פנימית ומהותית[65].

יג.
"סור מרע" ו"עשה טוב" בעניני "בר מצרא" ו"תוספת שבת ויו"ט"

בשני ענינים אלו, "אוי לרשע אוי לשכינו – טוב לצדיק טוב לשכינו", נרמזת המשמעות של שני הענינים הכלליים אשר בענין השכינות כדלעיל: "בר מצרא" ו"תוספת שבת ויום־טוב":

המשמעות של "אוי לרשע אוי לשכינו" בעבודת האדם היא: הביטוי "אוי"[66] מורה על צער, כפי שנראה בטבעם של בני־אדם, שאדם השרוי בצער עמוק מתבטא בזעקה "אוי", והצער על החטאים היא עבודת התשובה הגורמת להכנעת וביטול הרע[67].

ואלה הם שני הענינים: "אוי לרשע..." היא שבירת הרע. כלומר, עבודה של "סור מרע", ובנפש האדם – מרירות וכובד ראש. ואילו "טוב לצדיק..." היא עבודה של "עשה טוב", ובנפש האדם – שמחה.

כאשר יהודי עובד על עצמו ומגיע לשני כיוונים אלו נגרם גם "אוי לשכינו" – שבירת וביטול הרע, סור מרע, גם אצל "שכינו", וכן "טוב לשכינו" – "ועשה טוב" אצל "שכינו".

ובעולם, באופן כללי, אלה הם שני הענינים של "בר מצרא" ו"תוספת שבת ויום־טוב":

הדין של "בר מצרא" כפשוטו מחייב את האדם לנהוג להיפך מטבעו – למסור את השדה הקנויה כדי לא לגרום נזק או אפילו רק טרחה לזולתו, וזוהי העבודה של "סור מרע".

---

60) ועפ"ז מובן מה שהביא רש"י בתחילת פירושו "בתורת כהנים תניא וחלצו את האבנים נגע באבן שבמקצוע שניהן חולצין ואע"פ שהנגע לא נראה אלא בביתו של זה מחמת שהיתה עינו צרה בכליו חבירו לקה בשבילו מכאן אמרו כו'". שזה ששכינו לקה הוא רק בזה "שבמקצוע", ולא כגירסתנו (ופשטות הפירוש) בתו"כ עה"פ (מצורע יד, מ). ורש"י לשיטתי' בחולין קכח ב ד"ה שבזוית. וראה נגעים פי"ב מ"ו. וברע"ב ומשנה אחרונה שם.

61) ראה לעיל הערה 55 דעת רש"י.

62) סנהדרין מג, ב.

63) ראה מאמר דש"פ בראשית תרנ"ט.

64) ראה רמב"ם הל' גרושין ספ"ב.

65) ועפ"ז יומתק מ"ש הר"ח "אשרי לצדיק אשרי לשכינו" (שמשנה מלשון הגמרא "טוב לצדיק כו'"), כי "אשרי" הוא לשון הילול ושבח והוא על עוצם ריבוי התענוג שבמצוות (לקו"ת בשלח א, ד. במדבר יח, ב. ועוד) שהוא טוב פנימי ונצחי.

– וראה צ"צ הוספה לתהלים בתחילתה (בהוצאת קה"ת תשמ"ח – נדפס במקומו בריש תהלים ע' ט) בפי' אשרי ואיך שזהו היפך ד "אוי".

66) עפ"פ חסידות ראה צ"צ לאיכה (ע' 11 ואילך. אוה"ת לנ"ך ח"ב ע' א'מ), לתהלים (הוספה בתחלתה. ובהוצאת תשמ"ח – ע' ט).

67) ראה ד"ה תקעו חצר"ת בצעקת "איי". וראה מלאכת שלמה לנגעים שם: "מצאתי מוגה אי לרשע". – "אי" ע"ד החסידות ראה צ"צ לאיכה עה"פ איכה (ע' 12 ואילך. אוה"ת נ"ך ע' א'מא).

וכך גם בענין של "בר מצרא" באופן כללי, שאין מדובר בעניני קדושה ומצוה, אלא בקשר לשדה וכדומה, עניני הרשות, ששם יש לדאוג בעיקר ל"סור מרע".

לעומת זאת, ב"תוספת שבת ויום־טוב" מדובר על "עשה טוב": תוספת בעניני שבת ויום־טוב, הוספת טוב וקדושה לעולם.

יד.

אלול - "אוי לרשע ואוי לשכינו"

לפי האמור לעיל, בפירוש השני של "אוי לרשע אוי לשכינו" יובן הנאמר ב"מגלה עמוקות"[68] ש"אלול" ראשי תיבות "אוי לרשע ואוי[69] לשכינו": כי, לכאורה ניתן לשאול: חודש אלול הוא חודש הרחמים והסליחות, ומהו הקשר בינו לבין ענין הפורענות של "אוי לרשע ואוי לשכינו"?

אלא לפי האמור לעיל המשמעות היא, ש"אוי לרשע" היא שבירת הרע על ידי תשובה בחודש אלול, ו"אוי לשכינו" היא ההשפעה של שבירת הרע בחודש אלול על שכינו הסמוך לו, חודש אב.

ההסבר לכך הוא: נאמר בזהר[70], שהחדשים הקשורים ליעקב אבינו הם ניסן, אייר וסיון, חדשים של קדושה. ולפי זה צריך היה גם עשיו לקבל שלושה חדשים, אך הוא קיבל רק "תרין ירחין" (= שני חדשים) תמוז אב, ואיהו לא אשתכח ואתאביד (= לא מצא, ונאבד ממנו) דהא אלול לאו דיליה הוא ". בחודש אב עצמו יש רק תשעה ימים "דיליה" ולא יותר מכך.

מזה מובן[71] שיש הבדל בין חודש אב – לאחר תשעה באב – לבין אלול.

ולכן רומז "אוי לרשע" לאלול עצמו: אז שוברים ומכניעים את הרע והרשע לגמרי, אין נותנים לו להיאחז בזמן, למרות שזמן זה היה צריך להיות שייך לו, "אוי לשכינו" – ההשפעה של שבירת הרע שמשפיע חודש אלול על הזמן הסמוך לו, "שכינו", שגם בחודש אב – מתשעה באב ואילך "אתאביד ולא אשתכח",

ולכן נאמר ב"קרבן נתנאל"[72], שהנאמר על חודש אב: "מאן דאית ליה דינא (= מי שיש לו משפט) בהדי עכו"ם (= עם גוי) לישתמיט מיניה (= יתחמק ממנו)" מכוון רק עד הזמן שלאחר תשעה באב.

טו.

המטרה: תוספת קדושה

אך מטרת שבירת הרע היא להגיע על־ידי־זה להוספה ב"עשה טוב", בגילוי אור.

וזוהי גם תכלית שבירת הרע בחודש אב, שבאמצעותו מביאים לתוספת אור – "מנחם אב", שלאחר שבירת הרע – אוי לרשע – בכל אחד מתשעת הימים, נעשה "אב" עצמו "מנחם", ועד כדי נחמה בכפליים[73], "נחמו נחמו עמי"[74], עד "אנכי אנכי הוא מנחמכם"[75].

לאחר מכן מגיעים לחודש אלול, חודש הרחמים[76], המשכת השפע לעולם מי"ג מדות הרחמים שלמעלה מהשתלשלות, שזוהי הכנה לכתיבה וחתימה טובה בראש השנה, שכל אחד ואחת נכתבים ונחתמים לאלתר בספרן של צדיקים גמורים[77].

(משיחת כ' מנ"א תשי"ד, ו' תשרי תשכ"ח)

---

68) עה"ת פ' עקב (נה, א).

69) בגמ' שלפנינו (ובתו"כ ובנגעים שם: אוי לשכינו (בלא וא"ו). אבל בע"י כאן (ובהד"ה שברש"י בגמ', ובע"י, פי' הר"ח כאן, פרש"י במדבר ג, כט) הוא כבפנים.

70) ח"ב עח, ב. ולהעיר מזהר שם יב, א. וראה מגלה עמוקות שם. ושם לפנ"ז (נד, ג): משה גרם שנסתלק חודש אלול לטב ולא יהי' לחולקי' של עשו רק ג' חדשים (תמוז אב טבת) ולא ד'.

71) וכן משמע במגלה עמוקות אופן קז. וראה לקולוי"צ אגרות־קודש (ע' תו, תי) בהחילוק דאב ואלול.

72) על הרא"ש תענית פ"ד סק"ה.

73) איכה רבתי ספ"א.

74) ישעי' מ, א.

75) שם נא, יב.

76) ראה או"ח ר"ס תקפא. לקו"ת ראה לב, א ואילך.

ולהעיר מלקו"ש [המתורגם] ח"ט (ע' 79. 92) שחודש אב בכלל הוא העבודה דמרירות, וחודש אלול (מ' יום אחרונים שהיו ברצון) הוא העבודה מתוך שמחה. ולפ"ז באלול ב' הענינים "אוי לרשע ואוי לשכינו" – שבירה וביטול הרע, וגם טוב לצדיק טוב לשכינו.

77) ר"ה טז, ב.

בראשית כט, לב־לג: וַתַּהַר לֵאָה וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ רְאוּבֵן כִּי אָמְרָה כִּי־רָאָה יְהוָה בְּעָנְיִי כִּי עַתָּה יֶאֱהָבַנִי אִישִׁי: וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתֹּאמֶר כִּי־שָׁמַע יְהוָה כִּי־שְׂנוּאָה אָנֹכִי וַיִּתֶּן־לִי גַּם־אֶת־זֶה וַתִּקְרָא שְׁמוֹ שִׁמְעוֹן:

ל

טעם דקריאת שֵׁם השבטים הי' ע"י האמהות" לֵאה ורחל, ולֹא ע"י יעקב

בלקוטי תורה בד"ה[1] היום הזה כו' בפרשת תבא בפירוש לתהלה ולשם כו' מבואר שָׁם דשֵׁם הוא בחי' בינה ע"ש.

וטעמא דהא מילתא מה ששמות הוא מבינה[2] ולא חכמה.

י"ל, כי שֵׁם שהוא ענין אותיות מוגבלות בצירוף זה דוקא, ולא בצירוף אחר, הוא בבינה דוקא הנקראת[3] ספר, שספר הוא ענין אותיות מוגבלות באופן כך דוקא ולא באופן אחר, משא"כ חכמה בחי' סופר הוא למעלה מבחי' אותיות מוגבלות בצירוף זה דוקא, כי מחכמה יכול להיות הצירופים באופן אחר לגמרי.

וכמו בתורה שבכתב ותורה שבעל־פה, שבתורה שבכתב צ"ל האותיות בתמונתם כצלמם בל יחסיר ובל יעדיף, ודוקא בצירוף שניתנו, משא"כ בתורה שבעל־פה זה אומר באותיות אלו וזה אומר באותיות אלו, וכמ"ש בלקוטי תורה[4] בד"ה ושאבתם מים בששון דרוש הראשון ע"ש.

וזהו שהשֵׁם הוא מצד בינה, ולא מצד חכמה. ולכן לאה ורחל הנוקבין[5], קראו בשמות לכל הי"ב שבטים, ולא יעקב הדכורא[6].

לקוטי לוי יצחק, ליקוטים על פסוקי תנ"ך ומאחז"ל עמוד קמז

---

1) לקוטי תורה פרשת כי תבוא מב, ב וז"ל: לתהלה ולשם ולתפארת, כי תהלה מלשון בהלו נרו שהוא לשון אורה בחי' חכמה ראי', ושֵׁם הוא בחי' בינה שנקרא שֵׁם הגדול, ותפארת הוא בחי' דעת שהוא כולל חסד וגבורה כו'". ע"ש. ראה הערה 2

2) פירוש: (ראה תניא פרק ג. הערה 5 לקמן) ההבדל בין חכמה" לבינה" הוא:

חכמה היא נקודת הרעיון והסברא קודם שנתפרטת לפרטים, ונקראת במאמרי חסידות בשם ברק המבריק", כי נקודת השכל היא כמו הברקה, שמרגיש הארה במוחו שעל ידה מיושב הכל, אף שבשעת ההברקה עדיין אין האדם מסוגל להסביר את הסברא, כי גם לעצמו אין כאן דבר מבוסס ומבואר, ואינה אלא נקודה, גרעין של המצאה, ובינה" היא כשאדם מרחיב ומפתח את הרעיון וההברקה שעלה במוחו ומברר היטב את כל פרטי הענין לארכם ולרחבם.

ומכאן ההבדל ב'אותיות' השכל: בבינה", שהיא תפיסת השכל לכל פרטיו, השכל מלובש באותיות ממש, בתיבות מסודרות שהן מבטאות את הרעיון והסברא; משא"כ בחכמה שאינה אלא נקודה והברקה למעלה מתפיסה והתיישבות, אין כאן 'אותיות' אלא הברקה והארה פשוטה" (אַ דערהער") שאין לה אותיות מסויימות עדיין.

3) ראה הערה 4.

4) לקוטי תורה דרושים לסוכות עמוד פ, ב וז"ל: יובן מארז"ל ע"פ כי טובים דודיך מיין ערבים עלי דברי סופרים יותר מיינה של תורה. והענין דהנה מבואר בספר יצירה בשלשה דברים ברא הקב"ה את עולמו בסופר וספר וסיפור. סופר הוא בחי' חכמה המשפיע לספר שהיא בינה בחי' מחשבה. וסיפור הוא בחינת דיבור המקבל מספר שהוא בינה שהרי בלתי מחשבה א"א לדבר. (וזהו שבשלשה דברים אלו ברא הקב"ה עולמו כי התהוות העולמות הוא מבחי' דבר ה' שהיא בחי' סיפור, והדיבור מקבל ממחשבה שנק' ספר שהוא נמשך מבחי' חכמה איה סופר, וזהו בראשית ברא והיינו ע"י שמחכמה נמשך לבחי' מחשבה וממחשבה לדבור).

וזהו ערבים עלי דברי סופרים בחי' סופר שהוא חכמה ושם הוא שרש תורה שבעל־פה יותר מיינה של תורה והיא בחי' תשב"כ שנק' ספר והוא בחי' בינה . . (ועמ"ש בד"ה איה סופר [תורה אור נג, ג], וע"פ שחורה אני [שיר השירים ז, א] מענין סופר ודברי סופרים כו'), ע"ש.

5) דרחל ולאה האמהות (הנוקבין) הם בחי' בינה, ויעקב האב (הדכורא) הוא בחי' חכמה כנ"ל. וראה לקוטי לוי יצחק כאן וז"ל: ובדוגמא הולד כמו שהוא נתהווה מאמו, הנה בהתהוותו בבטן אמו נעשה בו ציור אברים מחולקים ומובדלים זה מזה, יד ימין בפ"ע ויד שמאל בפ"ע, וידים בפ"ע ורגליים בפ"ע. משא"כ הולד בהתהוותו מאביו, דהיינו בטיפת אביו, הנה בהטיפה אין שום התחלקות, וכל האברים דהולד כשהם בטיפת האב הם אחד ובחי' א' ממש. כי זהו ההפרש בין בינה לחכמה, שבינה עושה התחלקות, כי ענין בינה הוא התחלקות השכל לפרטי פרטים, וחכמה הוא נקודה אחת, עיי"ש.

6) ועפי"ז יש לפרש ענין שינוי השם בחולה ר"ל, שאם נגזר עליו שימות ר"ל, משנין לו שם אחר ויחי', והיינו שאם מצד החיות דבינה נגזר עליו שימות, שאין לו חיות, וזהו מה שחולה גימט' מ"ט, דהיינו שמצד מ"ט שערי בינה כלה החיות שלו, משנין לו שם אחר שממשיכים מחכמה מקור החיים כמ"ש והחכמה תחי', ויחי'. ודוקא מצד חכמה יכולים לעשות לו שם אחר, משא"כ מבינה, וכמובן". (לקוטי לוי יצחק כאן)

ג, כג – ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר

משה רבינו התפלל להציל את בנ"י מהגלות ומחורבן בהמ"ק וכו'

איתא במדרש איכא (פתיחתא כ"ד) שהקב"ה צוה לירמי' שילך על קברי אבות, ואחר כך על קברו של משה, ומשה עמד ואמר לירמי' אני אלך ואציל את ישראל, כשראו ישראל אותו, אמרו הא בן עמרם יציל אותנו כדאיתא במדרש איכה. קודשא בריך הוא כל מילין סתימין דאיהו עביד אעלין באורייתא קדישא, והיכן מבואר ענין זה בתורה. אבל נוכל לומר שבכאן נרמז ענין זה.

ולכן פתח ואתחנן שביקש על חן שיהי' לירמי' ועל כל ישראל, ואל שדי יתן להם רחמים לפני כל שוביהם בעת ההיא, על אותו עת צרה שהי' ליעקב בשעת החורבן, ההוא כתיב שהוצרך משה לעמוד מקברו ונתבקש לפני הקב"ה שיבא בעצמו מקברו, לאמר שיעורר הספד.

ובמלת ההיא נרמזין בו שלשה דברים שנעשו לישראל בשעת החורבן, שנחרב ארץ ישראל וירושלים, ונשרף המקדש כמ"ש בפסוק. וזה נרמז במלת ההי"א, ה"ר ה"בית לבמות יער י"רושלים לעיים תהי' א"רץ י"שראל (ירמי' כו, יח). וידוע שב' חורבנין ב"ית שני ה' אחרונה שבשם, על זה אמר אדנ"י בית ראשון ה' ראשונה שבשם, ועל זה אמר הוי"ה בנקודות אלקים, שהראה הקב"ה למשה חורבן בית ראשון, ועל זה אמר את גדלך. על בית שני שנחסרו ה' דברים, כמ"ש ביומא (דף ך"א [ע"ב]) על פסוק (חגי א, ח) ואכבד חסר ה', על זה אמר את ידך החזקה, על בית שני שנחסרו ממנו ה' דברים כמנין אצבעות שביד.

והנה התפלל משה על אותו עת אעברה נא, רוצה אני לקום מקברי ואציל את ישראל כמ"ש במדרש וארא מי ימחה בידי, ואמר ג' לשונות וארא את הארץ, שרצה להציל כל ארץ ישראל שהוא גלות י' שבטים. ואחר כך גלות יהודה ובנימין שהוא ירושלים, אמר ההר הטוב הזה. ואחר כך על בית המקדש על הר הבית אמר הלבנון.

השיב לו הקב"ה כבר יצאה הגזירה רב לך על ב' חורבנין, ואל תוסף דבר אלי עוד, שאי אפשר להחזיר אותם. גם רמז במלת נ"א, על חן של ירמי' שיהי' לו בעיני נ"בוזרא"דן.

מגלה עמוקות אופן פה

רמזים שביקש משה ליכנס לא"י כדי שיהי' השם והכסא שלם וכמו שיהי' לע"ל וכו'

הנה מלחמת עמלק[1] היא מצוה אחת שצוה הקב"ה לישראל בכניסתן לארץ מג' מצות (סנהדרין כ:), שסימנם מצות ה' 'ברה 'מאירת 'עינים (תהלים יט, ט), בר"ת מן 'ברה 'מאירת 'עינים, נרמזין ג' מצות אלו שנצטוו ישראל בכניסתן לארץ, דהיינו ב' של בר"ה 'בנין בית המקדש, מ' של מאירת למנות להם 'מלך, ע' של עיני"ם מלחמת 'עמלק. וסימנם מב"ע, נוטריקון 'מושל 'בגבורתו 'עולם (שם סו, ז), והי' חושב שיקיים שלשתן 'משה 'בן 'עמרם, אבל באמת שלא יתקיימו עד שיבא 'מנחם 'בן 'עמיאל וכו'.

וידוע (תנחומא תצא סימן יא) שאין השם מלא אלא במחיית זרעו של עמלק. ולכן נתאוה משה לכניסת ארץ ישראל ולהשלים השם והכסא, וג' מצות אלו שנצטוו, הם להשלים ג' אותיות שחסרים מכס יה, דהיינו בבנין בית המקדש ישלימו אות א' של כסא, כי שמה ישבו כסאות למשפט (תהלים קכב, ו), ובית המקדש הוא כסא ה', כמו שכתוב כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשינו (ירמי' יז [יב]), רצה לומר מקום המקדש הוא כסא כבוד, נמצא שבבנין של בית המקדש נשלם אות א' של כסא. ובמינוי מלך נשלם אות ה' מן השם, כי הוצרך המלך להיות ממלכות בית דוד שהוא מלכות שמים ה' אחרונה של השם, כמ"ש דוד כי בכה ארון גדוד (תהלים יח [ל]), אמר בכה בתוספת ה'. ובמחיית זרעו של עמלק שפגם באות ברית שהיא רזא דו' גוף וברית חשבינן חד, הרי שבג' מצות אלו יושלם התיקון של השם והכסא.

ולכן אמר משה ואתחנן אל ה' בעת ההיא, ר"ל שרצה לתקן באותו עת מה שצוה הקב"ה לאמר לדורות, ההוא כתיב, ר"ת אותן אותיות החסרים מן השם שהוא ה"ו, ומן הכסא שהוא א', רצה הוא לתקן עתה, ולפי שאי אפשר להכרית זרעו של עמלק אלא מי שיניקתו משם של ב"ן שהוא בעולם העשיי', כי עמלק הוא יסוד כל"ב, ולכן הוא מאמין בצורת כלב, ולכן נקרא עמלק כדאיתא במדרש (שמו"ר פרשה ס"ה, תנחומא תצא סי' ט) עם שלקק בכלב[2] וכו'. ולכן התחיל משה בכאן מאחר שאתה החלות להראות לי להלחם עם עמלק, כמ"ש אנכי נצב על ראש הגבעה (שמות יז [ט]) וכו'.

ומי שמתחיל במצוה ראוי לגמור כדאיתא (בסוטה דף יג [ע"ב]), את ידך החזקה שראוי לסייע אל המצוה שנשבעת שם בידך החזקה, כמ"ש כי יד על כס יה (שמות יז (טז), גם שם הראה לו ידו החזקה כאשר ירים משה את ידו וגבר ישראל. לכן סיים אשר מי אל בשמים ובארץ, הזכיר כאן שמים וארץ, בסוד כה אמר י"י 'השמים כסאי 'והארץ 'הדום רגלי (ישעי' סו, א), תסתכל תמן ותמצא שם מלא בראשי אתוון והכסא באמצע, כה אמר י"י 'השמים ראשי תיבות י"ה, 'והארץ 'הדום ראשי תיבות ו"ה, והכסא באמצע וכו'.

השיב הקב"ה רב לך, אתה חושב להלחם בעמלק לפי שיניקתם מן שם של ב"ן[3] שקראתי אותך בן ביתי, אבל הגדולה שלך היא בסוד של מ"ה שהוא יותר גבוה מן שם של ב"ן, כמ"ש מה שם בנו (משלי ל [ד]) שהוא משה (זוהר ח"ב קצ"ז ע"א), לכן אל תוסף דבר, אבל צו את יהושע שהוא ישלים מלחמות עמלק מדור דור, מדורו של שאול שיניקתו מן שם ב"ן, לדורו של מרדכי שהי' גם כן משבט בנימין (מגילה י"ב ע"ב), דתמן שם של ב"ן, לכן חזקה"ו ואמצה"ו בגימטריא מרדכ"י.

מגלה עמוקות אופן קמ

---

1) מלחמת עמלק . . מג' מצות . . שסימנם מצות ה' ברה מאירת עינים וכו': עיין בזה רשימות

2) כל"ב בגי' ב"ן ע"ש.

3) עיין באריכות בפנים הספר שעמלק סוד כל"ב בגי' ב"ן.

◆ יום ראשון י' מנחם־אב ◆

ג (כג) **וָאֶתְחַנַּן אֶל־יְהוָה בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר:**

רש"י ◂ **וָאֶתְחַנַּן** • אֵין חִנּוּן בְּכָל מָקוֹם אֶלָּא לְשׁוֹן מַתְּנַת חִנָּם, אַף־עַל־פִּי שֶׁיֵּשׁ לָהֶם לְצַדִּיקִים לִתְלוֹת בְּמַעֲשֵׂיהֶם הַטּוֹבִים, אֵין מְבַקְּשִׁים מֵאֵת הַמָּקוֹם אֶלָּא מַתְּנַת חִנָּם, לְפִי שֶׁאָמַר לוֹ "וְחַנֹּתִי אֶת־אֲשֶׁר אָחֹן", אָמַר לוֹ בִּלְשׁוֹן "וָאֶתְחַנַּן". דָּבָר אַחֵר: זֶה אֶחָד מֵעֲשָׂרָה לְשׁוֹנוֹת שֶׁנִּקְרֵאת תְּפִלָּה, כִּדְאִיתָא בַּ׳סִּפְרֵי׳. **בָּעֵת הַהִוא** • לְאַחַר שֶׁכָּבַשְׁתִּי אֶרֶץ סִיחוֹן וְעוֹג, דִּמִּיתִי שֶׁמָּא הֶחָתַר הַגֶּדֶר (ספרי). **לֵאמֹר** • זֶה אֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת שֶׁאָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַמָּקוֹם: ׳אֵינִי מַנִּיחֲךָ עַד שֶׁתּוֹדִיעֵנִי אִם תַּעֲשֶׂה שְׁאֵלָתִי, אִם לָאו׳.

כג **וָאֶתְחַנַּן אֶל־יְהוָה לֵאמֹר:**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקוטי־שיחות חלק כ"ד עמוד 28 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

פְּעֻלַּת מֹשֶׁה בִּבְטוּל הַגְּזֵרָה

וָאֶתְחַנַּן אֶל־יְהוָה

אֵין חִנּוּן . . אֶלָּא לְשׁוֹן מַתְּנַת חִנָּם . . דָּבָר אַחֵר זֶה אֶחָד מֵעֲשָׂרָה לְשׁוֹנוֹת שֶׁנִּקְרֵאת תְּפִלָּה. (ג, כג. ובפירוש רש"י)

וְיֵשׁ לְבָאֵר טַעַם הַחִלּוּק בֵּין ב' פְּרוּשִׁים אֵלּוּ, דְּהִנָּה אַף שֶׁמּשֶׁה הִתְפַּלֵּל לְכָנֵס לָאָרֶץ כִּי חָשַׁב "שֶׁמָּא הֶחָתַר הַגֶּדֶר" (רש"י 'דבור המתחיל' שלאחרי־זה) הֲרֵי אַף הוּא יָדַע שֶׁכְּבָר "נִגְזְרָה גְּזֵרָה" (לשון רש"י לקמן פסוק כד) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לָאָרֶץ. וְהִנֵּה בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה' (יז, ב ואילך) יֵשׁ מַחֲלוֹקֶת אִם תְּפִלָּה מוֹעִילָה לְאַחַר גְּזַר דִּין. וּמַסְקָנַת הַגְּמָרָא שָׁם דְּבִגְזַר דִּין עַל הַיָּחִיד לֹא מְהַנֵּי, וְעַל הַצִּבּוּר מְהַנֵּי.

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לוֹמַר דְּבָזֶה נֶחְלְקוּ שְׁנֵי הַפֵּרוּשִׁים בְּרַשִׁ"י הַנַּ"ל, דְּיֵשׁ אוֹמְרִים דְּהַגְּזֵרָה עַל מֹשֶׁה כְּגִזְרַת הַצִּבּוּר הָיָה, דַּהֲרֵי "מֹשֶׁה הוּא יִשְׂרָאֵל וְיִשְׂרָאֵל הֵם מֹשֶׁה" (רש"י (חוקת כא, כא) 'דבור המתחיל' וישלח ישראל) וְלָכֵן שַׁפִּיר הָוֵי "וָאֶתְחַנַּן" לְשׁוֹן תְּפִלָּה, כִּי בְּגִזַר דִּין עַל הַצִּבּוּר מְהַנֵּי תְּפִלָּה גַּם אַחַר גְּזַר דִּין, אֲבָל יֵשׁ אוֹמְרִים דְּהַגְּזֵרָה עַל מֹשֶׁה הִיא כְּגִזְרָה עַל יָחִיד גְּרִידָא. וְלָכֵן אִי־אֶפְשָׁר לוֹמַר דְּ"וָאֶתְחַנַּן" לְשׁוֹן תְּפִלָּה הוּא, וְצָרִיךְ לוֹמַר דְּבִקֵּשׁ מֹשֶׁה "מַתְּנַת חִנָּם".

(כד) **אֲדֹנָי יֱהוִה אַתָּה הַחִלּוֹתָ לְהַרְאוֹת אֶת־עַבְדְּךָ אֶת־גָּדְלְךָ וְאֶת־יָדְךָ הַחֲזָקָה אֲשֶׁר מִי־אֵל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה כְמַעֲשֶׂיךָ וְכִגְבוּרֹתֶךָ:**

כד **יְיָ אֱלֹהִים אַתְּ שָׁרֵיתָא לְאַחֲזָאָה יָת עַבְדָּךְ יָת רְבוּתָךְ וְיָת יְדָךְ תַּקֵּקְתָּא דִּי אַתְּ הוּא אֱלָהָא דִּשְׁכִינְתָּךְ בִּשְׁמַיָּא מִלְעֵלָּא וְשַׁלִּיט בְּאַרְעָא וְלֵית דְּיַעְבֵּד כְּעוֹבָדָיךְ וּכְגֻבְרָתָךְ:**

רש"י ◂ **ה' אֱלֹהִים** • רַחוּם בַּדִּין. **אַתָּה הַחִלּוֹתָ לְהַרְאוֹת אֶת־עַבְדְּךָ** • (שם) פָּתַח, לִהְיוֹת עוֹמֵד וּמִתְפַּלֵּל, אַף־עַל־פִּי שֶׁנִּגְזְרָה גְּזֵרָה. אָמַר לוֹ: מִמְּךָ לָמַדְתִּי, שֶׁאָמַרְתָּ לִי (שמות לב): "וְעַתָּה, הַנִּיחָה לִי", וְכִי תּוֹפֵס הָיִיתִי בְּךָ? אֶלָּא לְפִתּוֹחַ פֶּתַח, שֶׁבִּי הָיָה תָּלוּי לְהִתְפַּלֵּל עֲלֵיהֶם, כְּמוֹ כֵן הָיִיתִי סָבוּר לַעֲשׂוֹת עַכְשָׁו. **אֶת־גָּדְלְךָ** • זוֹ מִדַּת טוּבְךָ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (במדבר יד): "וְעַתָּה יִגְדַּל נָא כֹּחַ ה'". **וְאֶת־יָדְךָ** • זוֹ יְמִינְךָ שֶׁהִיא פְּשׁוּטָה לְכָל בָּאֵי עוֹלָם. **הַחֲזָקָה** • שֶׁאַתָּה כּוֹבֵשׁ בְּרַחֲמִים אֶת מִדַּת הַדִּין הַחֲזָקָה. **אֲשֶׁר מִי־אֵל וְגוֹ'** • אֵינְךָ דּוֹמֶה לְמֶלֶךְ בָּשָׂר־וָדָם, שֶׁיֵּשׁ לוֹ יוֹעֲצִים וְסַנְקְתַּדְרִין הַמַּמְחִין בְּיָדוֹ כְּשֶׁרוֹצֶה לַעֲשׂוֹת חֶסֶד וְלַעֲבֹר עַל מִדּוֹתָיו. אַתָּה, אֵין מִי יִמְחֶה בְּיָדְךָ אִם תִּמְחֹל לִי וּתְבַטֵּל גְּזֵרָתְךָ. וּלְפִי פְּשׁוּטוֹ: "אַתָּה הַחִלּוֹתָ לְהַרְאוֹת אֶת עַבְדְּךָ", מִלְּחֶמֶת סִיחוֹן וְעוֹג, כִּדְכְתִיב (דברים ב): "רְאֵה הַחִלֹּתִי תֵּת לְפָנֶיךָ", הַרְאֵנִי מִלְחֶמֶת ל"א מְלָכִים.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

ג (כג) **וָאֶתְחַנַּן אֶל ה'.** שְׁמוֹנָה שֵׁמוֹת נִקְרְאוּ לִתְפִלָּה, וְאֵלּוּ הֵן, תְּפִלָּה, תְּחִינָּה, צְעָקָה, וְעָקָה, נְפִילָה, פְּגִיעָה, רִנָּה, שִׁיחָה, וּבְכֻלָּן לֹא הִתְפַּלֵּל מֹשֶׁה אֶלָּא בִּתְחִינָּה. וְלָמָּה, לְפִי שֶׁבִּשָּׁעָה שֶׁאָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא (שמות לג יג) הוֹדִיעֵנִי נָא אֶת דְּרָכֶיךָ, בְּאֵיזוֹ מִדָּה אַתָּה מַנְהִיג עוֹלָמְךָ, וְאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא (שם פסוק יט) וְחַנֹּתִי אֶת אֲשֶׁר אָחֹן, כְּלוֹמַר כָּל מַה שֶׁאֲנִי עוֹשֶׂה עִמָּהֶם מַתְּנַת חִנָּם אֲנִי נוֹתֵן לָהֶם, אָמַר לוֹ מֹשֶׁה בְּאוֹתָהּ מִדָּה שֶׁאָמַרְתָּ לִי הִתְנַהֵג וְתֵן לִי בְּמַתְּנַת חִנָּם שֶׁאֶעֱבוֹר אֶת הַיַּרְדֵּן, לְכָךְ אָמַר **וָאֶתְחַנַּן** לְשׁוֹן וְחַנֹּתִי (ראה דב"ר ב א). דָּבָר אַחֵר, שֶׁהִתְפַּלֵּל מֹשֶׁה חֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה תְּפִלּוֹת כְּמִנְיַן **וָאֶתְחַנַּן** (דב"ר יא יא; תורה כד

(כה) אֶעְבְּרָה־נָּא וְאֶרְאֶה אֶת־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הָהָר הַטּוֹב הַזֶּה וְהַלְּבָנוֹן:

כה אֶעְבְּרָה כְּעַן וְאֶחֱזֵי יָת אַרְעָא טַבְתָּא דִּי בְּעִבְרָא דְיַרְדְּנָא טוּרָא טָבָא הָדֵין וּבֵית מַקְדָּשָׁא:

רמ"י ◂ אֶעְבְּרָה־נָּא • אֵין 'נָא' אֶלָּא לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה. הָהָר הַטּוֹב הַזֶּה • זוֹ יְרוּשָׁלַיִם. וְהַלְּבָנוֹן • (יומא לט) זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי שיחות ליל ד' דחול־המועד סוכות תשמ"ו – מתוך 'לקראת שבת')

רְצוֹן מֹשֶׁה לְהִכָּנֵס לָאָרֶץ

אֶעְבְּרָה־נָּא וְאֶרְאֶה אֶת־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה (ג, כה)

בַּגְּמָרָא (סוטה יד, א) אָמְרוּ: "מִפְּנֵי מָה נִתְאַוָּה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ לִכָּנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל? וְכִי לֶאֱכוֹל מִפִּרְיָהּ הוּא צָרִיךְ אוֹ לִשְׂבֹּעַ מִטּוּבָהּ הוּא צָרִיךְ? אֶלָּא כָּךְ אָמַר מֹשֶׁה: הַרְבֵּה מִצְוֹת נִצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל, וְאֵין מִתְקַיְּמִין אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. אֶכָּנֵס אֲנִי לָאָרֶץ כְּדֵי שֶׁיִּתְקַיְּמוּ כֻּלָּן [כָּל הַמִּצְוֹת] עַל יָדִי".

וְהִנֵּה, דִּיּוּק הַלָּשׁוֹן "שֶׁיִּתְקַיְּמוּ כֻּלָּן עַל יָדִי" תָּמוּהַּ, דִּלְכְאוֹרָה הָיָה לִיהּ לְמֵימַר "שֶׁאֲקַיֵּם אֶת כֻּלָּם".

וְהַבֵּאוּר בָּזֶה:

יָדוּעַ שְׁמִדָּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ הִיא מִדַּת הָאֱמֶת, כִּדְאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ (שמות רבה ה, י) "אֱמֶת זֶה מֹשֶׁה", שְׁמִדָּה זוֹ מוֹרָה עַל נִצְחִיּוּת וּקְבִיעוּת. וְלָכֵן 'מַעֲשֶׂה יְדֵי מֹשֶׁה נִצְחִיִּים' הֵמָּה, לְלֹא כָּל שִׁנּוּי. וְכַנַּאֲמָר בַּגְּמָרָא (סוטה ט, א) "מֹשֶׁה וְדָוִד לֹא שָׁלְטוּ שׁוֹנְאֵיהֶם בְּמַעֲשֵׂיהֶם" (ראה גם לקוטי־שיחות חלק כ"ו עמוד 4).

וּמִטַּעַם זֶה, אֵיתָא בִּסְפָרִים (מגלה עמוקות אופן קפה, ועוד) שֶׁאִם מֹשֶׁה הָיָה מַכְנִיס אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָאָרֶץ, לֹא הָיָה שַׁיָּךְ עִנְיָן שֶׁל גְּלוּת וְכוּ', וְהָיְתָה זוֹ יְשִׁיבָה נִצְחִית לְעוֹלָם, כֵּיוָן שֶׁמַּעֲשֵׂה יָדָיו נִצְחִיִּים.

וְזֶהוּ תֹּכֶן בַּקָּשָׁתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה "שֶׁיִּתְקַיְּמוּ כֻּלָּן (כָּל הַמִּצְוֹת) עַל יָדִי", דִּבְבַקָּשָׁתוֹ זוֹ לֹא בִּקֵּשׁ אַנַפְשֵׁיהּ "אֶכָּנֵס לָאָרֶץ כְּדֵי שֶׁאֲנִי אֲקַיֵּם אֶת כָּל הַמִּצְוֹת", דִּלְטוֹבַת עַצְמוֹ קָא מְבָעֵי?. אֶלָּא טַעַם רְצוֹנוֹ לִכָּנֵס אֶל הָאָרֶץ, הוּא בִּכְדֵי "שֶׁ[הַמִּצְוֹת] יִתְקַיְּמוּ עַל יָדוֹ", הַיְינוּ שֶׁהֶחְפְּצוֹ הָיָה שֶׁהַמִּצְוֹת יִתְקַיְּמוּ בָּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל מִכֹּחוֹ שֶׁלּוֹ, וְכָךְ יִהְיוּ קַיָּמִים לְעוֹלָם, לְלֹא כָּל הֶפְסֵק שֶׁל גָּלוּת.

(כו) וַיִּתְעַבֵּר יְהוָה בִּי לְמַעַנְכֶם וְלֹא שָׁמַע אֵלָי וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי רַב־לָךְ אַל־תּוֹסֶף דַּבֵּר אֵלַי עוֹד בַּדָּבָר הַזֶּה:

כו וַהֲוָה רְגַז מִן קֳדָם יְיָ עֲלַי בְּדִילְכוֹן וְלָא קַבֵּיל מִנִּי וַאֲמַר יְיָ לִי סַגִּי לָךְ לָא תּוֹסֵף לְמַלָּלָא קֳדָמַי עוֹד בְּפִתְגָמָא הָדֵין:

רמ"י ◂ וַיִּתְעַבֵּר ה' • (ספרי) נִתְמַלֵּא חֵמָה. לְמַעַנְכֶם • בְּשִׁבְילְכֶם, אַתֶּם גְּרַמְתֶּם לִי. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהלים קו) : "וַיַּקְצִיפוּ עַל־מֵי מְרִיבָה וַיֵּרַע לְמֹשֶׁה בַּעֲבוּרָם". רַב־לָךְ • (ספרי) שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: הָרַב כַּמָּה קָשָׁה, וְהַתַּלְמִיד כַּמָּה סָרְבָן וּמַפְצִיר. דָּבָר אַחֵר: "רַב־לָךְ", הַרְבֵּה מִזֶּה שָׁמוּר לָךְ, רַב־טוּב הַצָּפוּן לָךְ.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(כו) **רַב לָךְ.** אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, רִבּוֹן הָעוֹלָמִים אִם נָדַרְתָּ וְנִשְׁבַּעְתָּ שֶׁלֹּא אֶכָּנֵס לָאָרֶץ, לְךָ וְהַתֵּר נִדְרְךָ כְּמוֹ שֶׁהִתַּרְתָּ לִי נִדְרֵי כְּשֶׁנִּשְׁבַּעְתִּי לִיתְרוֹ, כִּדְפֵירֵשׁ רַשִׁ"י בְּפָרָשַׁת וְאֵלֶּה שְׁמוֹת (ב כא). אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, מֹשֶׁה **רַב לָךְ,** כְּלוֹמַר יֵשׁ רַב עָלֶיךָ שֶׁיָּכוֹל לְהַתִּיר נִדְרְךָ, אֲבָל אֲנִי אֵין לִי רַב עָלַי וְאֵין לִי מִי שֶׁיַּתִּיר נִדְרֵי (מדרש אגדה): דָּבָר אַחֵר, **רַב לָךְ,** בְּ**רַב** בִּשַּׂרְתָּ (במדבר טז ז) רַב לָכֶם בְּנֵי לֵוִי, בְּ**רַב** בִּשְׂרוּהוּ **רַב לָךְ.** דָּבָר אַחֵר, יֵשׁ לְךָ רַב, וּמִנּוּ יְהוֹשֻׁעַ, שֶׁהִגִּיעַ זְמַנּוֹ לְמָלוֹךְ (סוטה יג:). דָּבָר אַחֵר, **רַב לָךְ אַל תּוֹסֶף דַּבֵּר,** אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, רִבּוֹן הָעוֹלָמִים לִי קָרָאתָ עַבְדְּךָ שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יב ז) לֹא כֵן עַבְדִּי מֹשֶׁה, וְלִלְוָיָתָן עֶבֶד שֶׁנֶּאֱמַר (איוב מ כח) תִּקָּחֶנּוּ לְעֶבֶד עוֹלָם, וְהִתְחַנֵּן לְפָנֶיךָ שֶׁנֶּאֱמַר (שם פסוק כז) הֲיַרְבֶּה אֵלֶיךָ תַּחֲנוּנִים, וְכָרַתָּ עִמּוֹ וְשָׁמַעְתָּ לוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שם פסוק כח) הֲיִכְרֹת בְּרִית עִמָּךְ תִּקָּחֶנּוּ לְעֶבֶד עוֹלָם. וַאֲנִי עַבְדְּךָ הִתְחַנַּנְתִּי לְפָנֶיךָ וְאָמַרְתָּ אֵלַי (שמות לד י) הִנֵּה אָנֹכִי כֹּרֵת בְּרִית וגו', וְלֹא תִּתְקַיְּמִים בִּי שֶׁאַתָּה אוֹמֵר אֵלַי עֲלֵה וּמֵת בָּהָר (להלן לב נ). וְעוֹד כָּתַבְתָּ בַּתּוֹרָה (שמות כא ה־ו) וְאִם אָמוֹר יֹאמַר הָעֶבֶד אָהַבְתִּי וגו' וַעֲבָדוֹ לְעֹלָם. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא **רַב לָךְ,** בַּעַל רִיב שֶׁלְּךָ כְּבָר הוֹצִיא עָלֶיךָ גְּזֵירָה שֶׁתָּמוּת, וְזֶהוּ אָדָם הָרִאשׁוֹן שֶׁאָכַל מֵעֵץ הַדַּעַת וְגָרַם מִיתָה לְכָל בְּרִיָּה. וְזֶהוּ שֶׁאָמַר אִיּוֹב (כ ו) אִם יַעֲלֶה לַשָּׁמַיִם שְׁאוֹ וגו', שֶׁאֲפִילּוּ אִם יַעֲלֶה אָדָם לַשָּׁמַיִם כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה, שֶׁדָּשׁ הָעֵב בְּרַגְלָיו כְּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת וְדִיבֵּר אֵלָיו הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא פָּנִים אֶל פָּנִים, וְכֵיוָן שֶׁהִגִּיעַ זְמַנּוֹ לָמוּת נִשְׁתַּבְּרוּ כְּנָפָיו וְנָפַל לִפְנֵי מַלְאַךְ הַמָּוֶת. וְעוֹד כְּתִיב (שם ג יט) וְעֶבֶד חָפְשִׁי מֵאֲדֹנָיו, שֶׁאֲפִילּוּ לְקָחוֹ רַבּוֹ בְּאֶלֶף זוּז, כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ זְמַנּוֹ לָמוּת אֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר עַבְדִּי אַתָּה וְלֹא תֵּלֵךְ לָמוּת (תנחומא ד, ו): תורה כז

(כז) עֲלֵה ׀ רֹאשׁ הַפִּסְגָּה וְשָׂא עֵינֶיךָ יָמָּה וְצָפֹנָה וְתֵימָנָה וּמִזְרָחָה וּרְאֵה בְעֵינֶיךָ כִּי־לֹא תַעֲבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה:

כז סַק לְרֵישׁ רָמְתָא וּזְקוֹף עֵינָיךְ לְמַעֲרְבָא וּלְצָפּוּנָא וְלִדְרוֹמָא וּלְמַדִּינְחָא וַחֲזֵי בְּעֵינָיךְ אֲרֵי לָא תְעִבַר יָת יַרְדְּנָא הָדֵין:

רש"י◂ **וּרְאֵה בְעֵינֶיךָ** • בְּקַשְׁתָּ מִמֶּנִּי: "וְאֶרְאֶה אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה". אֲנִי מַרְאֶה לְךָ אֶת כֻּלָּהּ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לד): "וַיַּרְאֵהוּ ה' אֶת כָּל הָאָרֶץ".

(כח) וְצַו אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וְחַזְּקֵהוּ וְאַמְּצֵהוּ כִּי־הוּא יַעֲבֹר לִפְנֵי הָעָם הַזֶּה וְהוּא יַנְחִיל אוֹתָם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּרְאֶה:

כח וּפַקֵּד יָת יְהוֹשָׁעַ וְתַקְּפֵהִי וְאַמְּצֵהִי אֲרֵי הוּא יֵעְבַר קֳדָם עַמָּא הָדֵין וְהוּא יַחְסֵן יָתְהוֹן יָת אַרְעָא דִּי תֶחֱזֵי:

רש"י◂ **וְצַו אֶת־יְהוֹשֻׁעַ** • עַל הַטָּרְחוֹת וְעַל הַמַּשָּׂאוֹת וְעַל הַמְּרִיבוֹת. **וְחַזְּקֵהוּ וְאַמְּצֵהוּ** • בְּדִבְרֵךְ, שֶׁלֹּא יֵרֵךְ לִבּוֹ לוֹמַר: 'כְּשֵׁם שֶׁנֶּעֱנַשׁ רַבִּי עֲלֵיהֶם, כָּךְ סוֹפִי לֵיעָנֵשׁ עֲלֵיהֶם'! מַבְטִיחוֹ אֲנִי, כִּי הוּא יַעֲבֹר וְהוּא יַנְחִיל. **כִּי־הוּא יַעֲבֹר** • אִם יַעֲבֹר לִפְנֵיהֶם יִנָּחֲלוּ, וְאִם לָאו, לֹא יִנָּחֲלוּ. וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא כְּשֶׁשָּׁלַח מִן הָעָם אֶל הָעַי, וְהוּא יָשַׁב: (יהושע ז) "וַיַּכּוּ מֵהֶם אַנְשֵׁי הָעַי וגו'", וְכֵיוָן שֶׁנָּפַל עַל פָּנָיו, אָמַר לוֹ: "קֻם לָךְ", 'קֻם לְךָ' כְּתִיב, אַתָּה הוּא הָעוֹמֵד בְּמִקּוֹמְךָ וּמְשַׁלֵּחַ אֶת בָּנַי לְמִלְחָמָה, "לָמָּה זֶּה אַתָּה נוֹפֵל עַל פָּנֶיךָ", 'לֹא כָךְ אָמַרְתִּי לְמֹשֶׁה רַבְּךָ: אִם הוּא עוֹבֵר, עוֹבְרִין. וְאִם לָאו, אֵין עוֹבְרִין'?!.

(כט) וַנֵּשֶׁב בַּגָּיְא מוּל בֵּית פְּעוֹר: פ

כט וִיתֵבְנָא בְּחֵילְתָא לָקֳבֵל בֵּית פְּעוֹר:

רש"י◂ **וַנֵּשֶׁב בַּגָּיְא וְגוֹ'** • (ספרי) וְנִצְמַדְתֶּם לַעֲבוֹדַת אֱלִילִים, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן: "וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל, שְׁמַע אֶל־הַחֻקִּים", וְהַכֹּל מָחוּל לְךָ, וַאֲנִי לֹא זָכִיתִי לְמָחֵל לִי.

ד (א) וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל שְׁמַע אֶל־הַחֻקִּים וְאֶל־הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אָנֹכִי מְלַמֵּד אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת לְמַעַן תִּחְיוּ וּבָאתֶם וִירִשְׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם נֹתֵן לָכֶם:

א וּכְעַן יִשְׂרָאֵל שְׁמַע לְקְיָמַיָּא וּלְדִינַיָּא דִּי אֲנָא מְאַלֵּף יָתְכוֹן לְמֶעְבַּד בְּדִיל דְּתֵיחוֹן וְתֵיתוּן וְתֵירְתוּן יָת אַרְעָא דִּי יְיָ אֱלָהָא דַּאֲבָהַתְכוֹן יָהֵב לְכוֹן:

(ב) לֹא תֹסִפוּ עַל־הַדָּבָר אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם וְלֹא תִגְרְעוּ מִמֶּנּוּ לִשְׁמֹר אֶת־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם:

ב לָא תּוֹסְפוּן עַל פִּתְגָמָא דִּי אֲנָא מְפַקֵּד יָתְכוֹן וְלָא תִמְנְעוּן מִנֵּהּ לְמֵטַר יָת פִּקּוּדַיָּא דַּייָ אֱלָהֲכוֹן דִּי אֲנָא מְפַקֵּד יָתְכוֹן:

רש"י◂ **לֹא תֹסִפוּ** • (ספרי שם) כְּגוֹן: חָמֵשׁ פָּרָשִׁיּוֹת בִּתְפִלִּין, חֲמֵשֶׁת מִינִין בְּלוּלָב וְחָמֵשׁ צִיצִיּוֹת, וְכֵן "לֹא תִגְרְעוּ".

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

ד (ב) **לֹא תֹסִפוּ (עליו) [וגו']**. שֶׁאִם תּוֹסִיפוּ תִּגְרְעוּ, דְּכָל הַמּוֹסִיף גּוֹרֵעַ. שֶׁאִם תַּעֲשֶׂה חֲמִשָּׁה צִיצִיּוֹת גָּרַעְתָּ גַּם הָאַרְבָּעָה, שֶׁהֲרֵי אֵינָם כְּלוּם מֵאַחַר שֶׁלֹּא עָשִׂיתָ הַמִּצְוָה כְּהִלְכָתָהּ. וְכֵן פֵּירַשׁ רַשִׁ"י, חָמֵשׁ פָּרָשִׁיּוֹת שֶׁבִּתְפִילִּין וְחָמֵשׁ מִינִין שֶׁבַּלּוּלָב. אֲבָל אִם יָשַׁב שְׁמוֹנָה יָמִים בַּסּוּכָּה, לֹא בָּא הַשְּׁמִינִי עִם הַשִּׁבְעָה, וּמַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי: תורה ג

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת שמחת בית השואבה תשי"ד – תורת מנחם התוועדויות י עמ' 61)

לא תוסיפו ולא תגרעו (ד, ב)

שָׁמַעְתִּי מֵאמוי"ר זַ"ל, שֶׁמְּצָוֹת סְכָּה רוֹמֶזֶת עַל שְׁלֵמוּת הַקִּיּוּם שֶׁל רמ"ח מִצְוֹות עֲשֵׂה, וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב (ישעיה ד, ו) וְסֻכָּה תִּהְיֶה . . לְמַחֲסֶה וּלְמִסְתּוֹר מִזֶּרֶם וּמִמָּטָר: זר"ם הוּא אֶחָד פָּחוֹת מִרמ"ח, וּמט"ר הוּא אֶחָד יוֹתֵר מִרמ"ח, וְהַסֻּכָּה שׁוֹמֶרֶת הֵן מִפְּנֵי זר"ם, לֹא תִּגְרְעוּ, וְהֵן מִפְּנֵי מט"ר, לֹא תוֹסִיפוּ.

(ג) עֵינֵיכֶם הָרֹאוֹת אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה בְּבַעַל פְּעוֹר כִּי כָל־הָאִישׁ אֲשֶׁר הָלַךְ אַחֲרֵי בַעַל־פְּעוֹר הִשְׁמִידוֹ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִקִּרְבֶּךָּ:

ג עֵינֵיכוֹן חָזָן יָת דִּי עֲבַד יְיָ בְּבַעֲל פְּעוֹר אֲרֵי כָּל גַּבְרָא דִּי אֲזַל בָּתַר בַּעַל פְּעוֹר שֵׁצְיֵהּ יְיָ אֱלָהָךְ מִבֵּינָךְ:

(ד) וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּיהוָה אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים כֻּלְּכֶם הַיּוֹם:

ד וְאַתּוּן דְּאַדְבַּקְתּוּן בְּדַחֲלְתָּא דַיְיָ אֱלָהֲכוֹן קַיָּמִין כֻּלְּכוֹן יוֹמָא דֵּין:

... ביום י"ז תמוז ותשעה־באב יש לומדים (אף שמעטים הם ביותר – ולא נתפרסם כלל וכלל) בתורה (בנביאים) פרשת היום על־דבר "צום הרביעי" ו"צום החמישי" (על־דרך שבכל יום אומרים שירו של יום וכיוצא־בזה), ויתירה מזה – התורה היא נצחית גם לעתיד־לבוא, כולל חלקים אלו בנביאים המדברים על־דבר הצומות; אלא **שבתורת אמת** ותורה **אור** – מאיר בגלוי הטוב שבכל דבר, היינו הטוב שבצומות אלו, כפי שייהפכו לששון ולשמחה ולמועדים **טובים** לעתיד־לבוא, ואדרבה – על־ידי הלימוד בנוגע להירידה לפי שעה, הרי־זה מגדיל השמחה וה'יום טוב'.

(משיחת שבת פרשת פינחס ה'תשמ"ח – הערה 36)

הפטרה לתשעה באב בירמיהו פרק ח-ט

עטרת מרים

יג (ה' אומר) אָסֹף אֲסִיפֵם שיתאספו לְהִתְעַנֵּין מַה לַּעֲשׂוֹת, כִּי רְצוֹנִי לַעֲשׂוֹת עִמָּהֶם סוֹף וְכָלָה נְאֻם־יְהוָה (דִּבְרֵי הָעָם) - הֲלֹא אֵין עֲנָבִים בַּגֶּפֶן וְאֵין תְּאֵנִים בַּתְּאֵנָה וְהֶעָלֶה נָבֵל וְאֵין אוֹכֶל לְהָשִׁיב נָפֶשׁ, (תְּשׁוּבַת הַשֵּׁם) אֵיךְ אֶתֵּן לָהֶם עֲנָבִים וּתְאֵנִים, הֲלֹא וָאֶתֵּן לָהֶם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה הֲלֹא יַעַבְרוּם עֲלֵיהֶם: יד (דִּבְרֵי הָעָם) עַל־מָה אֲנַחְנוּ יֹשְׁבִים בְּלִי עֲצָה וּגְבוּרָה לְמִלְחָמָה הֵאָסְפוּ וְנָבוֹא אֶל־עָרֵי הַמִּבְצָר לְהִלָּחֵם מִשָּׁם עִם הָאוֹיֵב, (תְּשׁוּבַת הַנָּבִיא) מַה יֵּצֵא מִזֶּה, וְנִדְמָה נִשְׁתּוֹק שָׁם כִּי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ הִדְמָנוּ נִהְיֶה שָׁם כַּאֲבֵלִים הַיּוֹשְׁבִים וְדוֹמְמִים כִּי ה' וַיַּשְׁקֵנוּ מֵי־רֹאשׁ בְּמָקוֹם פּוֹס תַּנְחוּמִים הַנִּיתָן לַאֲבֵלִים, כִּי חָטָאנוּ לַיהוָה: טו (דִּבְרֵי הָעָם) הֲלֹא רָאוּי קַוֵּה לְקַוּוֹת לְשָׁלוֹם וּמַדּוּעַ וְאֵין טוֹב (תְּשׁוּבַת הַנָּבִיא) מִפְּנֵי שֶׁהָיָה רָאוּי לְקַוּוֹת לְעֵת מַרְפֵּא וְהִנֵּה בָעָתָה עוֹדָם מַחֲזִיקִים בְּרָעָתָם:

יג אָסֹף אֲסִיפֵם נְאֻם־יְהוָה אֵין עֲנָבִים בַּגֶּפֶן וְאֵין תְּאֵנִים בַּתְּאֵנָה וְהֶעָלֶה נָבֵל וָאֶתֵּן לָהֶם יַעַבְרוּם: יד עַל־מָה אֲנַחְנוּ יֹשְׁבִים הֵאָסְפוּ וְנָבוֹא אֶל־עָרֵי הַמִּבְצָר וְנִדְמָה־שָּׁם כִּי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ הִדְמָנוּ וַיַּשְׁקֵנוּ מֵי־רֹאשׁ כִּי חָטָאנוּ לַיהוָה: טו קַוֵּה לְשָׁלוֹם וְאֵין טוֹב לְעֵת מַרְפֵּא וְהִנֵּה בְעָתָה: טז מִדָּן נִשְׁמַע נַחֲרַת סוּסָיו מִקּוֹל מִצְהֲלוֹת אַבִּירָיו רָעֲשָׁה כָּל־הָאָרֶץ וַיָּבֹאוּ וַיֹּאכְלוּ אֶרֶץ וּמְלוֹאָהּ עִיר וְיֹשְׁבֵי בָהּ: יז כִּי הִנְנִי מְשַׁלֵּחַ בָּכֶם נְחָשִׁים צְפְעֹנִים אֲשֶׁר אֵין־לָהֶם לָחַשׁ וְנִשְׁכוּ אֶתְכֶם נְאֻם־יְהוָה: יח מַבְלִיגִיתִי עָלַי יָגוֹן עָלַי לִבִּי דַוֶּי: יט הִנֵּה־קוֹל שַׁוְעַת בַּת־עַמִּי מֵאֶרֶץ מַרְחַקִּים יְהוָה אֵין בְּצִיּוֹן אִם־מַלְכָּהּ אֵין בָּהּ מַדּוּעַ אם תְּשׁוּבוּ אֵלָיו וְאִו יִמְצָא לָהֶם מַדּוּעַ אם

עטרת מרים

טו (דִּבְרֵי הָעָם) הֲלֹא מִדָּן שֶׁנִּתְבַּדֵּךְ מִיַּעֲקֹב לִהְיוֹת 'הַנּוֹשֵׁךְ עֲקֵבֵי סוּס וַיִּפֹּל רוֹכְבוֹ' אַחוֹר' נִשְׁמַע עַתָּה נַחֲרַת סוּסָיו שֶׁל הָאוֹיֵב מִקּוֹל מִצְהֲלוֹת אַבִּירָיו רָעֲשָׁה כָּל־הָאָרֶץ וּבְכָל זֹאת לֹא נָשַׁךְ הַנָּחָשׁ עֲקֵבֵי סוּס וְרוֹכְבוֹ וְהִנֵּה וַיָּבֹאוּ וַיֹּאכְלוּ אֶרֶץ וּמְלוֹאָהּ עִיר וְיֹשְׁבֵי בָהּ: יז (תְּשׁוּבַת ה') כָּעֵת בְּבָר הַכֹּל הָפוּךְ כִּי הִנְנִי מְשַׁלֵּחַ בָּכֶם נְחָשִׁים צְפְעֹנִים שֶׁהֵם קְשִׁים מִנָּחָשׁ אֲשֶׁר אֵין לָהֶם לָחַשׁ בְּלֹא הַשְׁבָּעָה וְנִשְׁכוּ אֶתְכֶם וְלֹא אֶת סוּסֵיכֶם נְאֻם־יְהוָה: יח (דִּבְרֵי הָעָם) מַבְלִיגִיתִי מַה שֶּׁהִתְחַזַּקְתִּי עָלַי יָגוֹן לְבַל אַתְמִיד בָּהּ, אֲבָל לֹא אוּכַל עוֹד כִּי עָלַי לִבִּי דַוֶּי וְנִגַּע הַחֳלִי עַד הַנֶּפֶשׁ: יט הִנֵּה־קוֹל שַׁוְעַת בַּת־עַמִּי מֵאֶרֶץ צוֹעֲקִים מִפַּחַד הָאוֹיֵב הֲבָא מַאֶרֶץ מַרְחַקִּים יְהוָה אֵין בְּצִיּוֹן אִם־מַלְכָּהּ אֵין בָּהּ זֹאת, הַיְהוָה וְכִי ה' אֵין בְּצִיּוֹן אִם־מַלְכָּהּ אֵין בָּהּ מַדּוּעַ אם תְּשׁוּבוּ אֵלָיו וְאִו יִמְצָא לָהֶם מַדּוּעַ אם

עטרת מרים

כֵּן הִכְעַסְוּנִי בְּפִסְלֵיהֶם בְּהַבְלֵי נֵכָר: כ הֲלֹא בְּכֶר עָבַר קָצִיר כָּלָה
קֶיץ וּבָכָל וְאֵת וַאֲנַחְנוּ לוֹא נוֹשָׁעְנוּ עֵדְיָן: כא עַל־שֶׁבֶר בַּת־עַמִּי עַל
הַפּוּרְעָנוּת הָעַתִּידָה לָבוֹא הָשְׁבַּרְתִּי נִשְׁבַּרְתִּי לְגַמְרֵי גַּם קָדַרְתִּי הָשְׁחַר תְּאָרִי
שַׁמָּה הַתְמָהוֹן הֶחֱזָקָתְנִי: כב הֲכִי הַצָּרִי שֹׁרֶף אֵילָן מְיוּחָד לִרְפוּאָה אֵין
בְּגִלְעָד שֶׁהוּא מְקוֹם הַצָּרִי, רוֹצֶה
לוֹמַר: וְכִי אֵין בְּיָדָם תּוֹרָה וּמִצְוֹת,
אִם־כֵּן אֵין שָׁם וְכִי אֵין לָהֶם
חֲכָמִים לְהוֹרוֹתָם הַדֶּרֶךְ כִּי מַדּוּעַ לֹא
עָלְתָה אֲרֻכַת רְפוּאַת בַּת־עַמִּי
לְהַחֲזִירָם לַמּוּטָב, וּלְבַטֵּל אֶת הַגְּזֵרָה:
כג הִלְוַאי יִהְיֶה מִי שֶׁיִּתֵּן רֹאשִׁי מַיִם
מָלֵא מִי בְכִי וְעֵינַי מְקוֹר הַנּוֹבֵעַ
דִּמְעָה וְאֶבְכֶּה יוֹמָם וָלַיְלָה אֶת
חַלְלֵי בַת־עַמִּי: א מִי־יִתְּנֵנִי
לִצְרִי בַּמִּדְבָּר מָלוֹן אֹרְחִים, וְ
וְאֶעֱזְבָה אֶת־עַמִּי וְאֵלְכָה מֵאִתָּם
אֶל מָלוֹן הַמִּדְבָּר כִּי כֻלָּם מְנָאֲפִים
עֲצֶרֶת קְבוּצַת בּוֹגְדִים: ב וְגַם הֵמָּה
וַיַּדְרְכוּ הִזְמִינוּ אֶת־לְשׁוֹנָם הוֹרָה
לְקַשְׁתָּם הַדְרִיכָה לְדַבֵּר שֶׁקֶר וְלֹא
לֶאֱמוּנָה גָּבְרוּ אֵלֶּה עַל אֵלֶּה בָּאָרֶץ
שֶׁיִּשְׁפְּטוּ מִשְׁפָּט אֱמֶת וְיִשְׁמְעוּ
הָעוֹשְׂקִים כִּי מֵרָעָה מִמַּעֲשֵׂה רָעָה
אֶל מַעֲשֵׂה רָעָה ו יָצָאוּ וְאוֹתִי
לֹא־יָדָעוּ נְאֻם־יְהוָה: ג אֲנִי מִצְוָה
לָכֶם אִישׁ מֵרֵעֵהוּ הִשָּׁמֵרוּ הֵיוּ
נִשְׁמָרִים וְזֶה מִזֶּה וְעַל־כָּל עַל שׁוּם
אָח אַל־תִּבְטָחוּ כִּי כָל־אָח עָקוֹב
יַעְקֹב מֵרָמָה אֶת אָחִיו וְכָל־רֵעַ
רָכִיל יַהֲלֹךְ וְצָרִיךְ לְהִשָּׁמֵר מִמֶּנּוּ:
ד וְאִישׁ כָּל אִישׁ בְּרֵעֵהוּ יְהָתֵלּוּ

עטרת מרים

וּמִלְעִיג, וֶאֱמֶת לֹא יְדַבֵּרוּ כִּי לִמְּדוּ הִרְגִּילוּ לְשׁוֹנָם דַּבֶּר־שֶׁקֶר הַעֲוֹת
נִלְאוּ נִתְיַגְּעוּ כְּבֹר לְהַעֲוֹת וּלְעַקֵּם הַדְּבָרִים: ה אֲמַר הָאֵל יִתְבָּרַךְ מָה יוֹעִיל
שִׁבְתְּךָ בְּתוֹךְ עִם מִרְמָה שֶׁלֹּא תוּכַל לְהַשִּׁיבָם אֵלַיִךְ, וּבַעֲבוּר עִקְּמָם
בְּמִרְמָה מֵאֲנוּ לְדַעַת־אוֹתִי נְאֻם־יְהוָה: ו לָכֵן כֹּה אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת הִנְנִי צוֹרְפָם בִּיפוּרִין לְהַסִּיר
מַהֶם סִיגֵי הֶעָוֹן וּבְחַנְתִּים אִם יִשָּׁאֲרוּ
סִיגִים, כִּי־אַיִךְ אֶעֱשֶׂה כִּי אֵינִי אוֹכֵל
לְהַנִּיחָם בְּדַעְתָּם מִפְּנֵי שֶׁהֵם נִקְרָאִים
בַּת־עַמִּי: ז חֵץ (שוחט) שָׁחוּט לְשׁוֹנָם מִרְמָה דִּבֶּר בְּפִיו שָׁלוֹם אֶת־רֵעֵהוּ יְדַבֵּר
מְשׁוּחַ, הַהוֹרֵג מֵרָחוֹק, נִדְמֶה לְשׁוֹנָם
וְעוֹד מִרְמָה דִּבֶּר כִּי בְּפִיו שָׁלוֹם
אֶת־רֵעֵהוּ יְדַבֵּר וּבְקִרְבּוֹ יָשִׂים
אָרְבּוֹ מַאֲרֵב: ח וְכִי הַעַל מַעֲשִׂים
כָּאֵלֶּה לֹא־אֶפְקֹד מֵהֶם נְאֻם־יְהוָה אִם בְּגוֹי
לְהִפָּרַע מֵהֶם אֲשֶׁר לֹא תִתְנַקֵּם נַפְשִׁי:
ט עַל הֶהָרִים אֶשָּׂא בְכִי וָנֶהִי וְעַל־נְאוֹת מִדְבָּר קִינָה כִּי נִצְתוּ מִבְּלִי־אִישׁ עֹבֵר וְלֹא
שָׁמְעוּ קוֹל מִקְנֶה מֵעוֹף הַשָּׁמַיִם וְעַד־בְּהֵמָה נָדְדוּ הָלָכוּ: י וְנָתַתִּי אֶת־יְרוּשָׁלַם לְגַלִּים מְעוֹן
תַּנִּים וְאֶת־עָרֵי יְהוּדָה אֶתֵּן שְׁמָמָה מִבְּלִי יוֹשֵׁב: יא מִי־הָאִישׁ הֶחָכָם וְיָבֶן
אֵת זֹאת וּמִי הַנָּבִיא וַאֲשֶׁר
דִּבֶּר פִּי־יְהוָה אֵלָיו וְיַגֶּדָהּ עַל־

מְרַחֲקִים הַיהוָה אֵין בְּצִיּוֹן אִם־מַלְכָּהּ אֵין
בָּהּ מַדּוּעַ הִכְעֲסוּנִי בִּפְסִלֵיהֶם בְּהַבְלֵי נֵכָר:
כ עָבַר קָצִיר כָּלָה קַיִץ וַאֲנַחְנוּ לוֹא
נוֹשָׁעְנוּ: כא עַל־שֶׁבֶר בַּת־עַמִּי הָשְׁבָּרְתִּי
קָדָרְתִּי שַׁמָּה הֶחֱזָקָתְנִי: כב הַצֳּרִי אֵין
בְּגִלְעָד אִם־רֹפֵא אֵין שָׁם כִּי מַדּוּעַ לֹא
עָלְתָה אֲרֻכַת בַּת־עַמִּי: כג מִי־יִתֵּן רֹאשִׁי
מַיִם וְעֵינִי מְקוֹר דִּמְעָה וְאֶבְכֶּה יוֹמָם
וָלַיְלָה אֵת חַלְלֵי בַת־עַמִּי: א מִי־יִתְּנֵנִי
בַּמִּדְבָּר מְלוֹן אֹרְחִים וְאֶעֱזְבָה אֶת־עַמִּי
וְאֵלְכָה מֵאִתָּם כִּי כֻלָּם מְנָאֲפִים
עֲצֶרֶת בּוֹגְדִים: ב וַיַּדְרְכוּ אֶת־לְשׁוֹנָם
לְקַשְׁתָּם שֶׁקֶר וְלֹא
בַּמִּדְבָּר מְלוֹן אֹרְחִים וְאֶעֱזְבָה אֶת־עַמִּי
וְאֵלְכָה מֵאִתָּם כִּי כֻלָּם מְנָאֲפִים עֲצֶרֶת
בּוֹגְדִים: ב וַיַּדְרְכוּ אֶת־לְשׁוֹנָם קַשְׁתָּם שֶׁקֶר
וְלֹא לֶאֱמוּנָה גָּבְרוּ בָאָרֶץ כִּי מֵרָעָה אֶל־
רָעָה ו יָצָאוּ וְאוֹתִי לֹא־יָדָעוּ נְאֻם־יְהוָה:
ג אִישׁ מֵרֵעֵהוּ הִשָּׁמֵרוּ וְעַל־כָּל־אָח אַל־
תִּבְטָחוּ כִּי כָל־אָח עָקוֹב יַעְקֹב וְכָל־רֵעַ
רָכִיל יַהֲלֹךְ: ד וְאִישׁ בְּרֵעֵהוּ יְהָתֵלּוּ וֶאֱמֶת

לֹא יְדַבֵּרוּ לִמְּדוּ לְשׁוֹנָם דַּבֶּר־שֶׁקֶר הַעֲוֹת נִלְאוּ: ה שִׁבְתְּךָ בְּתוֹךְ מִרְמָה בְּמִרְמָה מֵאֲנוּ
דַּעַת־אוֹתִי נְאֻם־יְהוָה: ו לָכֵן כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הִנְנִי צוֹרְפָם וּבְחַנְתִּים כִּי־אֵיךְ אֶעֱשֶׂה
מִפְּנֵי בַּת־עַמִּי: ז חֵץ (שוחט) שָׁחוּט לְשׁוֹנָם מִרְמָה דִּבֶּר בְּפִיו שָׁלוֹם אֶת־רֵעֵהוּ יְדַבֵּר
וּבְקִרְבּוֹ יָשִׂים אָרְבּוֹ: ח הַעַל־אֵלֶּה לֹא־אֶפְקֹד־בָּם נְאֻם־יְהוָה אִם בְּגוֹי אֲשֶׁר־כָּזֶה לֹא תִתְנַקֵּם
נַפְשִׁי: ט עַל־הֶהָרִים אֶשָּׂא בְכִי וָנֶהִי וְעַל־נְאוֹת מִדְבָּר קִינָה כִּי נִצְתוּ מִבְּלִי־אִישׁ עֹבֵר וְלֹא
שָׁמְעוּ קוֹל מִקְנֶה מֵעוֹף הַשָּׁמַיִם וְעַד־בְּהֵמָה נָדְדוּ הָלָכוּ: י וְנָתַתִּי אֶת־יְרוּשָׁלַם לְגַלִּים מְעוֹן
תַּנִּים וְאֶת־עָרֵי יְהוּדָה אֶתֵּן שְׁמָמָה מִבְּלִי יוֹשֵׁב: יא מִי־הָאִישׁ הֶחָכָם וְיָבֶן אֵת זֹאת וַאֲשֶׁר

עטרת מרים

מָהּ אָבְדָה הָאָרֶץ לְגַמְרֵי עַד שֶׁלֹּא תִּהְיֶה רְאוּיָה לְיָשׁוּב כְּלָל נִצְּתָה
כַּמִּדְבָּר מִבְּלִי עֹבֵר: יב וַיֹּאמֶר יְהוָה בַּעֲצְמוֹ, עַל־עָזְבָם אֶת־תּוֹרָתִי
אֲשֶׁר נָתַתִּי לִפְנֵיהֶם שֶׁלֹּא לִמְּדוּ אֶת הַתּוֹרָה וְלִבָּן וְלֹא־שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי
לְקַיֵּם מִצְוֹתֶיהָ וְלֹא־הָלְכוּ בָהּ בְּדֶרֶךְ הַתּוֹרָה: יג וַיֵּלְכוּ אַחֲרֵי שְׁרִרוּת
לִבָּם מַה שֶּׁלִּבָּם רָאָה וְחָמַד וְאַחֲרֵי הַבְּעָלִים אֲשֶׁר לִמְּדוּם הָרִגּוּלוּם
אֲבוֹתָם: יד לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי
מַאֲכִילָם אֶת־הָעָם הַזֶּה לַעֲנָה עֵשֶׂב מַר, וְהִשְׁקִיתִים מֵי־רֹאשׁ
אֶרֶס נָחָשׁ, רוֹצֶה לוֹמַר: אֶבִיא עֲלֵיהֶם צָרוֹת שׁוֹנוֹת: טו וַהֲפִצוֹתִים אֲפִלּוּ
אוֹתָם בַּגּוֹיִם בִּמְקוֹמוֹת אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ לֹא הִכִּירוּ מֵעוֹלָם גַּם הֵמָּה גַּם
וַאֲבוֹתָם וְשִׁלַּחְתִּי אַחֲרֵיהֶם אֶל הַמְּקוֹמוֹת אֲשֶׁר יָנוּסוּ אֶת־הַחֶרֶב עַד
כַּלּוֹתִי אוֹתָם: טז כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הִתְבּוֹנָנוּ בְּפִרְעָנוּת
הַקְּרוֹבָה לָבֹא וְקִרְאוּ מְעַתָּה לַמְקוֹנְנוֹת הַנָּשִׁים הַיּוֹדְעוֹת לְסָפוֹד
וּלְקוֹנֵן עַל הַמֵּתִים וּתְבוֹאֶינָה לְקוֹנֵן עַל הַמֵּתִים וְאֶל־הַחֲכָמוֹת בְּדִבְרֵי
הֶסְפֵּד וְקִינָה שִׁלְחוּ וְתָבוֹאנָה: יז וּתְמַהֵּרְנָה וְתִשֶּׂנָה וְתָרֵמָּה
עָלֵינוּ נֶהִי יְלֵלָה לְמַעַן יִתְעוֹרְרוּ לִבְבֵנוּ וְתֵרַדְנָה עֵינֵינוּ דִּמְעָה
וְעַפְעַפֵּינוּ יִזְּלוּ־מָיִם: יח כִּי קוֹל נֶהִי נִשְׁמַע מִצִּיּוֹן שֶׁאוֹמְרִים אֵיךְ
שֻׁדַּדְנוּ בָּשְׁנוּ מְאֹד כִּי־עָזַבְנוּ אָרֶץ לְצֵאת בַּגּוֹלָה כִּי הֵאִוִּיבִים

עטרת מרים

הִשְׁלִיכוּ מִשְׁכְּנוֹתֵינוּ לִשְׁפוֹן בְּמָקוֹם רָחוֹק: יט חוּץ מִזֶּה כִּי־שָׁמַעְנָה אַתֶּן
נָשִׁים הַמְקוֹנְנוֹת דְּבַר־יְהוָה עַל שֶׁהָיָה הַדָּבָר בְּהַשְׁגָּחָה וְלֹא בְּמִקְרֶה וְתִקַּח
וּתְקַבֵּל אָזְנֶכֶם דְּבַר־פִּיו לָכֵן וְלַמְּדָנָה בְּנוֹתֵיכֶם לְשָׁאת נֶהִי
וְאִשָּׁה תִּלְמַד אֶת רֵעוּתָהּ קִינָה: כ כִּי־עָלָה מָוֶת הָאוֹרֵב הַמְּמִית
בְּחַלּוֹנֵינוּ דֶּרֶךְ הַחַלּוֹנוֹת וְכָךְ בָּא
בְּאַרְמְנוֹתֵינוּ לְהַכְרִית עוֹלֵל
מֵחוּץ מֵאֲחוֹרֵי הַבָּתִּים, שָׁשָׁם שׁוֹחֲקִים
הַתִּינוֹקוֹת, וְכֵן הִכְרִית הַבַּחוּרִים
מֵרְחֹבוֹת שָׁשָׁם מִנְהָגָם לְלֶכֶת תָּמִיד:
כא מַאֲמַר ה׳ אֶל הַנָּבִיא דַּבֵּר כֹּה נְאֻם־יְהוָה וְנָפְלָה
נִבְלַת הָאָדָם פִּגְרֵי אָדָם יִפְּלוּ עַל
הָאָרֶץ כְּדֹמֶן מֵאֲחֵי הַקּוֹצֵר וְאֵין מְאַסֵּף: כב כֹּה ׀ אָמַר יְהוָה
אַל־יִתְהַלֵּל חָכָם בְּחָכְמָתוֹ כִּי לֹא יוּכַל לְהַצִּיל נַפְשׁוֹ בְּחָכְמָתוֹ וְאַל־
יִתְהַלֵּל הַגִּבּוֹר בִּגְבוּרָתוֹ לְהַצִּיל נַפְשׁוֹ בִּגְבוּרָתוֹ אַל־יִתְהַלֵּל עָשִׁיר
בְּעָשְׁרוֹ כִּי לֹא יִפְדֶּה נַפְשׁוֹ בְּעָשְׁרוֹ: כג כִּי אִם־בְּזֹאת יִתְהַלֵּל
הַמִּתְהַלֵּל בְּעַצְמוֹ, הַשֹּׂכֵל וְיָדַע שֶׁהִשְׂכִּיל וְיָדַע אוֹתִי כִּי אֲנִי יְהוָה
וְאֵין עוֹד מִלְּבַדִּי, וַאֲנִי הוּא הָעֹשֶׂה חֶסֶד לְאוֹהֲבַי וּלְשׁוֹמְרֵי מִצְוֹתַי, וַאֲנִי
הוּא הָעוֹשֶׂה מִשְׁפָּט לְהַפְרַע מִן הָרְשָׁעִים וּצְדָקָה בָּאָרֶץ לְקַבֵּל אֶת
הַשָּׂבִים כִּי־בְאֵלֶּה חָפַצְתִּי לָתֵת לְכָל אֶחָד כְּגִמּוּלוֹ נְאֻם־יְהוָה:

דְּבָר פִּי־יְהוָה אֵלָיו וַיִּגְדַּהּ עַל־מָהּ אָבְדָה
הָאָרֶץ נִצְּתָה כַּמִּדְבָּר מִבְּלִי עֹבֵר:
יב וַיֹּאמֶר יְהוָה עַל־עָזְבָם אֶת־תּוֹרָתִי אֲשֶׁר
נָתַתִּי לִפְנֵיהֶם וְלֹא־שָׁמְעוּ בְקוֹלִי וְלֹא־
הָלְכוּ בָהּ: יג וַיֵּלְכוּ אַחֲרֵי שְׁרִרוּת לִבָּם
וְאַחֲרֵי הַבְּעָלִים אֲשֶׁר לִמְּדוּם אֲבוֹתָם:
יד לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל הִנְנִי מַאֲכִילָם אֶת־הָעָם הַזֶּה
לַעֲנָה וְהִשְׁקִיתִים מֵי־רֹאשׁ: טו וַהֲפִצוֹתִים
בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ הֵמָּה וַאֲבוֹתָם
וְשִׁלַּחְתִּי אַחֲרֵיהֶם אֶת־הַחֶרֶב עַד כַּלּוֹתִי
אוֹתָם: טז כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הִתְבּוֹנָנוּ
וְקִרְאוּ לַמְקוֹנְנוֹת וּתְבוֹאֶינָה וְאֶל־הַחֲכָמוֹת
שִׁלְחוּ וְתָבוֹאנָה: יז וְתִמַהֵרְנָה וְתָרֵמְנָה
עָלֵינוּ נֶהִי וְתֵרַדְנָה עֵינֵינוּ דִּמְעָה וְעַפְעַפֵּינוּ
יִזְלוּ־מָיִם: יח כִּי קוֹל נֶהִי נִשְׁמַע מִצִּיּוֹן אֵיךְ
שֻׁדַּדְנוּ בֹשְׁנוּ מְאֹד כִּי־עָזַבְנוּ
אָרֶץ לְצֵאת בַּגּוֹלָה כִּי הֵאִוִּיבוּ
מִשְׁכְּנוֹתֵינוּ: יט כִּי־שִׁמַעְנָה נָשִׁים דְּבַר־יְהוָה
וְתִקַּח אָזְנְכֶם דְּבַר־פִּיו וְלַמֵּדְנָה בְנוֹתֵיכֶם נֶהִי וְאִשָּׁה רְעוּתָהּ קִינָה: כ כִּי־עָלָה מָוֶת בְּחַלּוֹנֵינוּ
בָּא בְּאַרְמְנוֹתֵינוּ לְהַכְרִית עוֹלֵל מִחוּץ בַּחוּרִים מֵרְחֹבוֹת: כא דַּבֵּר כֹּה נְאֻם־יְהוָה וְנָפְלָה
נִבְלַת הָאָדָם כְּדֹמֶן עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה וּכְעֹמֶר מֵאַחֲרֵי הַקֹּצֵר וְאֵין מְאַסֵּף: כב כֹּה ׀ אָמַר יְהוָה
אַל־יִתְהַלֵּל חָכָם בְּחָכְמָתוֹ וְאַל־יִתְהַלֵּל הַגִּבּוֹר בִּגְבוּרָתוֹ אַל־יִתְהַלֵּל עָשִׁיר בְּעָשְׁרוֹ: כג כִּי
אִם־בְּזֹאת יִתְהַלֵּל הַמִּתְהַלֵּל הַשְׂכֵּל וְיָדֹעַ אוֹתִי כִּי אֲנִי יְהוָה עֹשֶׂה חֶסֶד מִשְׁפָּט וּצְדָקָה
בָּאָרֶץ כִּי־בְאֵלֶּה חָפַצְתִּי נְאֻם־יְהוָה:

עטרת מרים

ו דִּרְשׁוּ יְהוָה בְּהִמָּצְאוֹ קְרָאֻהוּ בְּהְיוֹתוֹ קָרוֹב:
ז יַעֲזֹב רָשָׁע דַּרְכּוֹ וְאִישׁ אָוֶן מַחְשְׁבֹתָיו וְיָשָׁב
וְיָשׁוּב אֶל־יְהוָה וְיִרַחֲמֵהוּ וְאֶל־אֱלֹהֵינוּ וְיִשׁ תִּקְוָה כִּי־יַרְבֶּה לִסְלוֹחַ:
ח כִּי לֹא מַחְשְׁבוֹתַי מַחְשְׁבֹתֵיכֶם כִּי אֲנִי מֻרָבֶּה לִסְלוֹחַ וְלֹא יִשָּׁאֵר אֲצִלִי
מֵהֶעָוֹן דָּבָר וְלֹא דַרְכֵיכֶם דְּרָכָי
דְּרָךְ בְּשָׂר־וָדָם לַעֲנוֹשׁ אֶת הַמּוֹרֵד בּוֹ
וְאֵין מוֹעִיל תְּשׁוּבָה וּפִיּוּם, אֲבָל דַּרְכִי
לֹא כֵן הִיא נְאֻם יְהוָה: ט וְאֵין
כָּאן רַק הֶבְדֵּל בְּפִחוּת וְיֶתֶר, אֶלָּא כִּי
כְּמוֹ גָּבְהוּ שָׁמַיִם מֵאָרֶץ כֵּן גָּבְהוּ
בְּהֶבְדֵּל רַב דְּרָכַי מִדַּרְכֵיכֶם
וּמַחְשְׁבֹתַי מִמַּחְשְׁבֹתֵיכֶם כִּי דֶּרֶךְ
בָּשָׂר־וָדָם שֶׁלֹּא יְמְחוֹל כְּלָל וְכִלָּל, וְדַרְכִי
לִמְחוֹל מִכֹּל וְכֹל: י כִּי כַּאֲשֶׁר יֵרֵד
הַגֶּשֶׁם וְהַשֶּׁלֶג מִן־הַשָּׁמַיִם
וְשָׁמָּה לֹא יָשׁוּב רֵיקָם כִּי אִם־
הִרְוָה הִשְׁבִּיעַ אֶת־הָאָרֶץ
וְהוֹלִידָהּ מוֹצִיא הַצֶּמַח מֵהַזָּרִעַ
בְּעוֹמֶק הָאָרֶץ וְהִצְמִיחָהּ הַצֶּמַח
מִפֹּעַל לְאָרֶץ וְנָתַן זֶרַע לַזֹּרֵעַ וְלֶחֶם
לָאֹכֵל: יא כֵּן יִהְיֶה דְּבָרִי אֲשֶׁר
יֵצֵא מִפִּי לֹא־יָשׁוּב אֵלַי רֵיקָם כִּי
אִם־עָשָׂה אֶת־אֲשֶׁר חָפַצְתִּי
וְהִצְלִיחַ אֲשֶׁר שְׁלַחְתִּיו שֶׁבַּוַּדַּאי
תִּתְקַיֵּם הַבְטָחָתִי: יב וְזוֹהִי הַהַבְטָחָה
כִּי־בְשִׂמְחָה תֵּצֵאוּ מִן הַגָּלוּת
וּבְשָׁלוֹם תּוּבָלוּן תּוּבְאוּ לְאַרְצְכֶם,
הֶהָרִים וְהַגְּבָעוֹת יִפְצְחוּ לִפְנֵיכֶם
רִנָּה דֶּרֶךְ מָשָׁל, וְכָל־עֲצֵי הַשָּׂדֶה
יִמְחֲאוּ־כָף יכו בְּכַפֵּיהֶם לְשִׂמְחָה, גַּם
זֶה עִנְיַן מְלִיצָה: יג תַּחַת בִּמְקוֹם
הַנַּעֲצוּץ הָרְשָׁעִים יַעֲלֶה בְּרוֹשׁ
יִמְשְׁלוּ צַדִּיקִים וְתַחַת הַסִּרְפָּד
וְנַעֲצוּץ הֵם מִינֵי קוֹצִים יַעֲלֶה הֲדַס
וְהָיָה הַדָּבָר הַזֶּה לַיהוָה לְשֵׁם
גְּבוּרָה לְאוֹת עַד עוֹלָם לֹא יִכָּרֵת:
א אָמַר לִבְנֵי הַגָּלוּת כֹּה אָמַר יְהוָה
שִׁמְרוּ מִשְׁפָּט בֵּין אָדָם לַחֲבֵירוֹ
וַעֲשׂוּ צְדָקָה בֵּין אָדָם לַמָּקוֹם,
כִּי־קְרוֹבָה יְשׁוּעָתִי לָבוֹא עַל יְדֵי
זֶה וְצִדְקָתִי לְהִגָּלוֹת וְרַק הַתְּשׁוּבָה
מְעַכֶּבֶת בִּיאַת הַמָּשִׁיחַ: ב אַשְׁרֵי
אֱנוֹשׁ יַעֲשֶׂה־זֹּאת אֶת הָאָמוּר
לְמַטָּה וּבֶן־אָדָם יַחֲזִיק בָּהּ שֹׁמֵר

עטרת מרים

שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ מִלְּחַלְּלוֹ וְשֹׁמֵר יָדוֹ מֵעֲשׂוֹת כָּל־רָע: ג וְאַל־יֹאמַר
בֶּן־הַנֵּכָר הַנִּלְוֶה אֶל־יְהוָה לְהַאֲמִין בּוֹ לֵאמֹר הַבְדֵּל יַבְדִּילַנִי יְהוָה
מֵעַל עַמּוֹ בְּעֵת יִקָּבְלוּ הַטּוֹבָה וְלֹא אַקְבִּיל עִמָּהֶם, וְאִם כֵּן לָמָּה אֶצְדַּק
וְאַל־יֹאמַר הַסָּרִיס הֵן אֲנִי עֵץ יָבֵשׁ וְאֵינִי מְגַדֵּל פְּרִי, וְלֹא יִשָּׁאֵר שְׁמִי
לְזִכָּרוֹן וְעַל מָה אֲשֶׁר דַּרְכִי: ד כִּי־
כֹה ׀ אָמַר יְהוָה לַסָּרִיסִים אֲשֶׁר
יִשְׁמְרוּ אֶת־שַׁבְּתוֹתַי וּבָחֲרוּ
בַּאֲשֶׁר חָפַצְתִּי וּמַחֲזִיקִים אוֹחִזִים
בִּבְרִיתִי בְּתוֹרָתִי: ה וְנָתַתִּי לָהֶם
בְּבֵיתִי בַּהֵיכָל וּבְחוֹמֹתַי בְּמוֹשָׁב
הַסַּנְהֶדְרִין וְהַזְּקֵנִים יָד מָקוֹם מַעֲלָה
וְשֵׁבָח וָשֵׁם שֶׁיִּזָּכֵר לְטוֹבָה, וְהוּא דָּבָר
טוֹב יוֹתֵר מִזִּכָּרוֹן הַבָּא מִבָּנִים
וּמִבָּנוֹת שֵׁם לְטוֹבָה עַד עוֹלָם
אֶתֵּן־לוֹ אֲשֶׁר לֹא יִכָּרֵת זִכְרוֹן
שְׁמוֹ: ו וּבְנֵי הַנֵּכָר וּבְנֵי הָעַמִּים
הַנִּלְוִים עַל־יְהוָה אֶל ה׳ לְשָׁרְתוֹ
וּלְאַהֲבָה אֶת־שֵׁם יְהוָה לִהְיוֹת

הפטרה לתענית ציבור בישעיה פרק נה

ו דִּרְשׁוּ יְהוָה בְּהִמָּצְאוֹ קְרָאֻהוּ בְּהְיוֹתוֹ
קָרוֹב: ז יַעֲזֹב רָשָׁע דַּרְכּוֹ וְאִישׁ אָוֶן
מַחְשְׁבֹתָיו וְיָשָׁב אֶל־יְהוָה וִירַחֲמֵהוּ וְאֶל־
אֱלֹהֵינוּ כִּי־יַרְבֶּה לִסְלוֹחַ: ח כִּי לֹא
מַחְשְׁבוֹתַי מַחְשְׁבֹתֵיכֶם וְלֹא דַרְכֵיכֶם
דְּרָכָי נְאֻם יְהוָה: ט כִּי־גָבְהוּ שָׁמַיִם מֵאָרֶץ
כֵּן גָּבְהוּ דְרָכַי מִדַּרְכֵיכֶם וּמַחְשְׁבֹתַי
מִמַּחְשְׁבֹתֵיכֶם: י כִּי כַּאֲשֶׁר יֵרֵד הַגֶּשֶׁם
וְהַשֶּׁלֶג מִן־הַשָּׁמַיִם וְשָׁמָּה לֹא יָשׁוּב כִּי אִם־הִרְוָה אֶת־הָאָרֶץ
וְהוֹלִידָהּ וְהִצְמִיחָהּ וְנָתַן זֶרַע לַזֹּרֵעַ וְלֶחֶם לָאֹכֵל: יא כֵּן יִהְיֶה דְּבָרִי
אֲשֶׁר יֵצֵא מִפִּי לֹא־יָשׁוּב אֵלַי רֵיקָם כִּי אִם־עָשָׂה אֶת־אֲשֶׁר חָפַצְתִּי
וְהִצְלִיחַ אֲשֶׁר שְׁלַחְתִּיו: יב כִּי־בְשִׂמְחָה תֵּצֵאוּ וּבְשָׁלוֹם תּוּבָלוּן
הֶהָרִים וְהַגְּבָעוֹת יִפְצְחוּ לִפְנֵיכֶם רִנָּה וְכָל־עֲצֵי הַשָּׂדֶה יִמְחֲאוּ־כָף:
יג תַּחַת הַנַּעֲצוּץ יַעֲלֶה בְרוֹשׁ וְתַחַת הַסִּרְפָּד יַעֲלֶה הֲדַס וְהָיָה
לַיהוָה לְשֵׁם לְאוֹת עוֹלָם לֹא יִכָּרֵת: א כֹּה אָמַר יְהוָה שִׁמְרוּ מִשְׁפָּט
וַעֲשׂוּ צְדָקָה כִּי־קְרוֹבָה יְשׁוּעָתִי לָבוֹא וְצִדְקָתִי לְהִגָּלוֹת: ב אַשְׁרֵי
אֱנוֹשׁ יַעֲשֶׂה־זֹּאת וּבֶן־אָדָם יַחֲזִיק בָּהּ שֹׁמֵר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ וְשֹׁמֵר יָדוֹ
מֵעֲשׂוֹת כָּל־רָע: ג וְאַל־יֹאמַר בֶּן־הַנֵּכָר הַנִּלְוֶה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר
הַבְדֵּל יַבְדִּילַנִי יְהוָה מֵעַל עַמּוֹ וְאַל־יֹאמַר הַסָּרִיס הֵן אֲנִי עֵץ יָבֵשׁ:
ד כִּי־כֹה ׀ אָמַר יְהוָה לַסָּרִיסִים אֲשֶׁר יִשְׁמְרוּ אֶת־שַׁבְּתוֹתַי וּבָחֲרוּ
בַּאֲשֶׁר חָפַצְתִּי וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי: ה וְנָתַתִּי לָהֶם בְּבֵיתִי וּבְחוֹמֹתַי
יָד וָשֵׁם טוֹב מִבָּנִים וּמִבָּנוֹת שֵׁם עוֹלָם אֶתֵּן־לוֹ אֲשֶׁר לֹא יִכָּרֵת:
ו וּבְנֵי הַנֵּכָר הַנִּלְוִים עַל־יְהוָה לְשָׁרְתוֹ וּלְאַהֲבָה אֶת־שֵׁם יְהוָה

עטרת מרים

לוֹ לַעֲבָדִים כָּל מִי בָהֶם אֲשֶׁר שִׁמֵּר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי: ז וַהֲבִיאוֹתִים אֶל הַר קָדְשִׁי וְשִׂמַּחְתִּים בְּבֵית תְּפִלָּתִי עוֹלֹתֵיהֶם וְזִבְחֵיהֶם לְרָצוֹן עַל מִזְבְּחִי כִּי בֵיתִי בֵּית תְּפִלָּה יִקָּרֵא לְכָל הָעַמִּים: ח נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה מְקַבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד אֲקַבֵּץ עָלָיו לִנְקְבָּצָיו:

עטרת מרים

לוֹ לַעֲבָדִים כָּל מִי בָהֶם אֲשֶׁר שִׁמֵּר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי: ז כְּשֶׁיָּבוֹאוּ לְהִתְגַּיֵּר: וַהֲבִיאוֹתִים אֶת הָעוֹשִׂים כָּל אֵלֶּה אֶל הַר קָדְשִׁי אֶל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְשִׂמַּחְתִּים בְּבֵית תְּפִלָּתִי בְּבֵית הַמּוּכָן לְהִתְפַּלֵּל שָׁם

עטרת מרים

לְפָנַי, עוֹלֹתֵיהֶם וְזִבְחֵיהֶם יִהְיוּ מְקֻבָּלִים לְרָצוֹן עַל־מִזְבְּחִי כִּי בֵיתִי בֵּית־תְּפִלָּה יִקָּרֵא יִהְיֶה מוּכָן לְכָל־הָעַמִּים: ח נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה מְקַבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד אֲקַבֵּץ גֵּרִים עָלָיו על יִשְׂרָאֵל לִהְיוֹת נוֹסָפִים לְנִקְבָּצָיו מִיִּשְׂרָאֵל:

זכריה פרק ח

א וַיְהִי דְּבַר־יְהוָה צְבָאוֹת לֵאמֹר: ב כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת קִנֵּאתִי לְצִיּוֹן קִנְאָה גְדוֹלָה
וְחֵמָה גְדוֹלָה קִנֵּאתִי לָהּ: ג כֹּה אָמַר יְהוָה שַׁבְתִּי אֶל־צִיּוֹן וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלִָם וְנִקְרְאָה
יְרוּשָׁלַם עִיר־הָאֱמֶת וְהַר־יְהוָה צְבָאוֹת הַר הַקֹּדֶשׁ: ד כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת עֹד יֵשְׁבוּ
זְקֵנִים וּזְקֵנוֹת בִּרְחֹבוֹת יְרוּשָׁלִָם וְאִישׁ מִשְׁעַנְתּוֹ בְּיָדוֹ מֵרֹב יָמִים: ה וּרְחֹבוֹת הָעִיר יִמָּלְאוּ
יְלָדִים וִילָדוֹת מְשַׂחֲקִים בִּרְחֹבֹתֶיהָ: ו כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת כִּי יִפָּלֵא בְּעֵינֵי שְׁאֵרִית הָעָם
הַזֶּה בַּיָּמִים הָהֵם גַּם־בְּעֵינַי יִפָּלֵא נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת: ז כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הִנְנִי מוֹשִׁיעַ
אֶת־עַמִּי מֵאֶרֶץ מִזְרָח וּמֵאֶרֶץ מְבוֹא הַשָּׁמֶשׁ: ח וְהֵבֵאתִי אוֹתָם וְשָׁכְנוּ בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלִָם וְהָיוּ־לִי
לְעָם וַאֲנִי אֶהְיֶה לָהֶם לֵאלֹהִים בֶּאֱמֶת וּבִצְדָקָה: ט כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת תֶּחֱזַקְנָה יְדֵיכֶם
הַשֹּׁמְעִים בַּיָּמִים הָאֵלֶּה אֵת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה מִפִּי הַנְּבִיאִים אֲשֶׁר בְּיוֹם יֻסַּד בֵּית־יְהוָה צְבָאוֹת
הַהֵיכָל לְהִבָּנוֹת: י כִּי לִפְנֵי הַיָּמִים הָהֵם שְׂכַר הָאָדָם לֹא נִהְיָה וּשְׂכַר הַבְּהֵמָה אֵינֶנָּה וְלַיּוֹצֵא
וְלַבָּא אֵין־שָׁלוֹם מִן־הַצָּר וַאֲשַׁלַּח אֶת־כָּל־הָאָדָם אִישׁ בְּרֵעֵהוּ: יא וְעַתָּה לֹא כַיָּמִים
הָרִאשֹׁנִים אֲנִי לִשְׁאֵרִית הָעָם הַזֶּה נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת: יב כִּי־זֶרַע הַשָּׁלוֹם הַגֶּפֶן תִּתֵּן פִּרְיָהּ
וְהָאָרֶץ תִּתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ וְהַשָּׁמַיִם יִתְּנוּ טַלָּם וְהִנְחַלְתִּי אֶת־שְׁאֵרִית הָעָם הַזֶּה אֶת־כָּל־אֵלֶּה:
יג וְהָיָה כַּאֲשֶׁר הֱיִיתֶם קְלָלָה בַּגּוֹיִם בֵּית יְהוּדָה וּבֵית יִשְׂרָאֵל כֵּן אוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם וְהְיִיתֶם
בְּרָכָה אַל־תִּירָאוּ תֶּחֱזַקְנָה יְדֵיכֶם: יד כִּי כֹה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת כַּאֲשֶׁר זָמַמְתִּי לְהָרַע לָכֶם
בְּהַקְצִיף אֲבֹתֵיכֶם אֹתִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וְלֹא נִחַמְתִּי: טו כֵּן שַׁבְתִּי זָמַמְתִּי בַּיָּמִים הָאֵלֶּה
לְהֵיטִיב אֶת־יְרוּשָׁלִַם וְאֶת־בֵּית יְהוּדָה אַל־תִּירָאוּ: טז אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ דַּבְּרוּ אֱמֶת
אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ אֱמֶת וּמִשְׁפַּט שָׁלוֹם שִׁפְטוּ בְּשַׁעֲרֵיכֶם: יז וְאִישׁ | אֶת־רָעַת רֵעֵהוּ
אַל־תַּחְשְׁבוּ בִּלְבַבְכֶם וּשְׁבֻעַת שֶׁקֶר אַל־תֶּאֱהָבוּ כִּי אֶת־כָּל־אֵלֶּה אֲשֶׁר שָׂנֵאתִי נְאֻם־יְהוָה:

יח וַיְהִי דְּבַר־יְהוָה צְבָאוֹת אֵלַי לֵאמֹר: יט כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת צוֹם הָרְבִיעִי וְצוֹם הַחֲמִישִׁי
וְצוֹם הַשְּׁבִיעִי וְצוֹם הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה לְבֵית־יְהוּדָה לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה וּלְמוֹעֲדִים טוֹבִים וְהָאֱמֶת
וְהַשָּׁלוֹם אֱהֵבוּ: כ כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת עַד אֲשֶׁר יָבֹאוּ עַמִּים וְיוֹשְׁבֵי עָרִים רַבּוֹת:
כא וְהָלְכוּ יוֹשְׁבֵי אַחַת אֶל־אַחַת לֵאמֹר נֵלְכָה הָלוֹךְ לְחַלּוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה וּלְבַקֵּשׁ אֶת־יְהוָה
צְבָאוֹת אֵלְכָה גַּם־אָנִי: כב וּבָאוּ עַמִּים רַבִּים וְגוֹיִם עֲצוּמִים לְבַקֵּשׁ אֶת־יְהוָה צְבָאוֹת
בִּירוּשָׁלִַם וּלְחַלּוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה: כג כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת בַּיָּמִים הָהֵמָּה אֲשֶׁר יַחֲזִיקוּ
עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים מִכֹּל לְשֹׁנוֹת הַגּוֹיִם וְהֶחֱזִיקוּ בִּכְנַף אִישׁ יְהוּדִי לֵאמֹר נֵלְכָה עִמָּכֶם כִּי שָׁמַעְנוּ
אֱלֹהִים עִמָּכֶם:

◆ יום שני י״א מנחם־אב ◆

(ה) רְאֵה ׀ לִמַּדְתִּי אֶתְכֶם חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים כַּאֲשֶׁר
צִוַּנִי יְהוָה אֱלֹהָי לַעֲשׂוֹת כֵּן בְּקֶרֶב הָאָרֶץ אֲשֶׁר
אַתֶּם בָּאִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ:

ה חֲזוֹ דְּאַלֵּפִית יָתְכוֹן קְיָמַיָּא וְדִינַיָּא כְּמָא דִּי פַּקְּדַנִי יְיָ אֱלָהִי לְמֶעְבַּד כֵּן בְּגוֹ אַרְעָא דִּי אַתּוּן עַלִין תַּמָּן לְמֵירְתַהּ:

(ו) וּשְׁמַרְתֶּם וַעֲשִׂיתֶם כִּי הִוא חָכְמַתְכֶם וּבִינַתְכֶם
לְעֵינֵי הָעַמִּים אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֶת כָּל־הַחֻקִּים הָאֵלֶּה
וְאָמְרוּ רַק עַם־חָכָם וְנָבוֹן הַגּוֹי הַגָּדוֹל הַזֶּה:

ו וְתִטְּרוּן וְתַעְבְּדוּן אֲרֵי הִיא חָכְמַתְכוֹן וְסוּכְלְתָנוּתְכוֹן לְעֵינֵי עַמְמַיָּא דִּי יִשְׁמְעוּן יָת כָּל קְיָמַיָּא הָאִלֵּין וְיֵמְרוּן לְחוֹד עַם חַכִּים וְסוּכְלְתָן עַמָּא רַבָּא הָדֵין:

רמ״י ◂ וּשְׁמַרְתֶּם • זוֹ מִשְׁנָה. וַעֲשִׂיתֶם • כְּמַשְׁמָעוֹ. כִּי הִוא חָכְמַתְכֶם וּבִינַתְכֶם וְגוֹ׳ • בְּזֹאת תֵּחָשְׁבוּ חֲכָמִים וּנְבוֹנִים לְעֵינֵי הָעַמִּים.

(ז) כִּי מִי־גּוֹי גָּדוֹל אֲשֶׁר־לוֹ אֱלֹהִים קְרֹבִים אֵלָיו
כַּיהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּכָל־קָרְאֵנוּ אֵלָיו:

ז אֲרֵי מָן עַם רַב דִּי לֵהּ אֱלָהָא קָרִיב לֵהּ לְקַבָּלָא צְלוֹתֵהּ בְּעִדָּן עַקְתֵּהּ כַּיְיָ אֱלָהָנָא בְּכָל עִדָּן דַּאֲנַחְנָא מְצַלִּין קֳדָמוֹהִי:

(ח) וּמִי גּוֹי גָּדוֹל אֲשֶׁר־לוֹ חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים צַדִּיקִם
כְּכֹל הַתּוֹרָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לִפְנֵיכֶם הַיּוֹם:

ח וּמָן עַם רַב דִּי לֵהּ קְיָמִין וְדִינִין קַשִׁיטִין כְּכֹל אוֹרַיְתָא הָדָא דִּי אֲנָא יָהֵב קֳדָמֵיכוֹן יוֹמָא דֵּין:

רמ״י ◂ חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים צַדִּיקִם • הֲגוּנִים וּמְקֻבָּלִים.

(ט) רַק הִשָּׁמֶר לְךָ ׀ וּשְׁמֹר נַפְשְׁךָ מְאֹד פֶּן־תִּשְׁכַּח
אֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־רָאוּ עֵינֶיךָ וּפֶן־יָסוּרוּ מִלְּבָבְךָ
כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ וְהוֹדַעְתָּם לְבָנֶיךָ וְלִבְנֵי בָנֶיךָ:

ט לְחוֹד אִסְתַּמַּר לָךְ וּטְרַ נַפְשָׁךְ מְאֹד פֶּן־תִּתְנַשֵּׁא לַחֲדָא דַּיְלָמָא תִּנְשֵׁי יָת פִּתְגָמַיָּא דִּי חֲזוֹ עֵינָיִךְ וְדַיְלְמָא יְעִדּוּן מִלְּבָבָךְ כֹּל יוֹמֵי חַיָּיךְ וְתְהוֹדְעִנּוּן לִבְנָיךְ וְלִבְנֵי בְנָיךְ:

רמ״י ◂ רַק הִשָּׁמֶר לְךָ וְגוֹ׳ פֶּן־תִּשְׁכַּח אֶת־הַדְּבָרִים • אָז, כְּשֶׁלֹּא תִּשְׁכְּחוּ אוֹתָם וְתַעֲשׂוּם עַל אֲמִתָּתָם, תֵּחָשְׁבוּ חֲכָמִים וּנְבוֹנִים, וְאִם תְּעַוְּתוּ אוֹתָם מִתּוֹךְ שִׁכְחָה, תֵּחָשְׁבוּ שׁוֹטִים.

(י) יוֹם אֲשֶׁר עָמַדְתָּ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּחֹרֵב בֶּאֱמֹר יְהוָה אֵלַי הַקְהֶל־לִי אֶת־הָעָם וְאַשְׁמִעֵם אֶת־דְּבָרַי אֲשֶׁר יִלְמְדוּן לְיִרְאָה אֹתִי כָּל־הַיָּמִים אֲשֶׁר הֵם חַיִּים עַל־הָאֲדָמָה וְאֶת־בְּנֵיהֶם יְלַמֵּדוּן׃

י יוֹמָא דִּי קַמְתָּא קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ בְּחוֹרֵב דְּאָמַר יְיָ לִי כְּנוֹשׁ (אַכְנֵשׁ) קֳדָמַי יָת עַמָּא וְאַשְׁמְעִנּוּן יָת פִּתְגָמַי דִּי יֵלְפוּן לְמִדְחַל קֳדָמַי כָּל יוֹמַיָּא דִּי אִנּוּן קַיְמִין עַל אַרְעָא וְיָת בְּנֵיהוֹן יַלְפוּן׃

רמ״ו ◂ יוֹם אֲשֶׁר עָמַדְתָּ • מוֹסֵב עַל מִקְרָא שֶׁלְּמַעְלָה אֲשֶׁר רָאִיתָ אֶת הַקּוֹלוֹת וְאֶת הַלַּפִּידִים. יִלְמְדוּן • מִמֶּנּוּ: ״אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ״, יוֹם אֲשֶׁר עָמַדְתָּ בְּחוֹרֵב, יֵלְפוּן לְעַצְמָם. יְלַמְּדוּן • יְאַלְּפוּן לַאֲחֵרִים.

(יא) וַתִּקְרְבוּן וַתַּעַמְדוּן תַּחַת הָהָר וְהָהָר בֹּעֵר בָּאֵשׁ עַד־לֵב הַשָּׁמַיִם חֹשֶׁךְ עָנָן וַעֲרָפֶל׃

יא וּקְרֵבְתּוּן וְקַמְתּוּן בְּשִׁפּוֹלֵי טוּרָא וְטוּרָא בָּעַר בְּאֶשָׁתָא עַד צִית שְׁמַיָּא חֲשׁוֹכָא עֲנָנָא וַאֲמִיטְתָא׃

(יב) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֲלֵיכֶם מִתּוֹךְ הָאֵשׁ קוֹל דְּבָרִים אַתֶּם שֹׁמְעִים וּתְמוּנָה אֵינְכֶם רֹאִים זוּלָתִי קוֹל׃

יב וּמַלִּיל יְיָ עִמְּכוֹן מִגּוֹ אֶשָׁתָא קַל פִּתְגָמִין אַתּוּן שָׁמְעִין וּדְמוּת לֵיתֵיכוֹן חָזָן אֶלָּהֵן קָלָא׃

(יג) וַיַּגֶּד לָכֶם אֶת־בְּרִיתוֹ אֲשֶׁר צִוָּה אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים וַיִּכְתְּבֵם עַל־שְׁנֵי לֻחוֹת אֲבָנִים׃

יג וְחַוִי לְכוֹן יָת קְיָמֵהּ דִּי פַקִּיד יָתְכוֹן לְמֶעְבַּד עֲשַׂרְת פִּתְגָמִין וּכְתָבִנּוּן עַל תְּרֵין לוּחֵי אַבְנַיָּא׃

(יד) וְאֹתִי צִוָּה יְהוָה בָּעֵת הַהִוא לְלַמֵּד אֶתְכֶם חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים לַעֲשֹׂתְכֶם אֹתָם בָּאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ׃

יד וְיָתִי פַּקִּיד יְיָ בְּעִדָּנָא הַהִיא לְאַלָּפָא יָתְכוֹן קְיָמִין וְדִינִין לְמֶעְבַּדְכוֹן יָתְהוֹן בְּאַרְעָא דִּי אַתּוּן עָבְרִין תַּמָּן לְמֵירְתַהּ׃

רמ״ו ◂ וְאֹתִי צִוָּה ה׳ בָּעֵת הַהִוא לְלַמֵּד אֶתְכֶם • תּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה.

(טו) וְנִשְׁמַרְתֶּם מְאֹד לְנַפְשֹׁתֵיכֶם כִּי לֹא רְאִיתֶם כָּל־תְּמוּנָה בְּיוֹם דִּבֶּר יְהוָה אֲלֵיכֶם בְּחֹרֵב מִתּוֹךְ הָאֵשׁ׃

טו וְתִסְתַּמְרוּן לַחֲדָא לְנַפְשָׁתֵיכוֹן כְּי לָא חֲזֵיתוּן כָּל דְּמוּת בְּיוֹמָא דִּי מַלִּיל יְיָ עִמְּכוֹן בְּחוֹרֵב מִגּוֹ אֶשָׁתָא׃

(טז) פֶּן־תַּשְׁחִתוּן וַעֲשִׂיתֶם לָכֶם פֶּסֶל תְּמוּנַת כָּל־סָמֶל תַּבְנִית זָכָר אוֹ נְקֵבָה׃

טז דִּילְמָא תְּחַבְּלוּן וְתַעְבְּדוּן לְכוֹן צֶלֶם דְּמוּת כָּל צוּרָא דְּמוּת דְּכַר אוֹ נֻקְבָא׃

רמ״ו ◂ סָמֶל • צוּרָה.

(יז) תַּבְנִית כָּל־בְּהֵמָה אֲשֶׁר בָּאָרֶץ תַּבְנִית כָּל־צִפּוֹר כָּנָף אֲשֶׁר תָּעוּף בַּשָּׁמָיִם׃

יז דְּמוּת כָּל בְּעִירָא דִּי בְאַרְעָא דְּמוּת כָּל צִפַּר גַּדְפָא דִּי פָרַח בַּאֲוִר רְקִיעַ שְׁמַיָּא׃

(יח) תַּבְנִית כָּל־רֹמֵשׂ בָּאֲדָמָה תַּבְנִית כָּל־דָּגָה אֲשֶׁר־בַּמַּיִם מִתַּחַת לָאָרֶץ׃

יח דְּמוּת כָּל רַחֲשָׁא דִּי בְאַרְעָא דְּמוּת כָּל נוּנֵי דִּי בְמַיָּא מִלְּרַע לְאַרְעָא׃

(יט) וּפֶן־תִּשָּׂא עֵינֶיךָ הַשָּׁמַיְמָה וְרָאִיתָ אֶת־הַשֶּׁמֶשׁ וְאֶת־הַיָּרֵחַ וְאֶת־הַכּוֹכָבִים כֹּל צְבָא הַשָּׁמַיִם וְנִדַּחְתָּ וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לָהֶם וַעֲבַדְתָּם אֲשֶׁר חָלַק יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֹתָם לְכֹל הָעַמִּים תַּחַת כָּל־הַשָּׁמָיִם:

יט וְדִילְמָא תִּזְקוֹף עֵינָיךְ לִשְׁמַיָּא וְתֶחֱזֵי יָת שִׁמְשָׁא וְיָת סִיהֲרָא וְיָת כּוֹכְבַיָּא כֹּל חֵילֵי שְׁמַיָּא וְתִטְעֵי וְתִסְגּוּד לֶהוֹן וְתִפְלְחִנּוּן דִּי זַמִּין יְיָ אֱלָהָךְ יָתְהוֹן לְכֹל עַמְמַיָּא תְּחוֹת כָּל שְׁמַיָּא:

רש״י ◂ וּפֶן־תִּשָּׂא עֵינֶיךָ • לְהִסְתַּכֵּל בַּדָּבָר וְלָתֵת לֵב לְטָעוֹת אַחֲרֵיהֶם. אֲשֶׁר חָלַק ה׳ וְגוֹ׳ לְכֹל הָעַמִּים • (מגילה ח) לְהָאִיר לָהֶם. דָּבָר אַחֵר: לֶאֱלָהוּת, לֹא מְנָעָן מִלְּטָעוֹת אַחֲרֵיהֶם, אֶלָּא הֶחֱלִיקָם בְּדִבְרֵי הַבְלֵיהֶם לְטָרְדָם מִן הָעוֹלָם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהלים לו): ״כִּי הֶחֱלִיק אֵלָיו בְּעֵינָיו לִמְצֹא עֲוֹנוֹ לִשְׂנֹא״.

(כ) וְאֶתְכֶם לָקַח יְהוָה וַיּוֹצִא אֶתְכֶם מִכּוּר הַבַּרְזֶל מִמִּצְרַיִם לִהְיוֹת לוֹ לְעַם נַחֲלָה כַּיּוֹם הַזֶּה:

כ וְיָתְכוֹן קָרִיב יְיָ לְדַחְלְתֵּהּ וְאַפֵּק יָתְכוֹן מִכּוּרָא דְּפַרְזְלָא מִמִּצְרַיִם לְמֶהֱוֵי לֵהּ לְעַמָּא אַחֲסָנָא כְּיוֹמָא הָדֵין:

רש״י ◂ מִכּוּר • הוּא כְּלִי שֶׁמְּזַקְּקִין בּוֹ אֶת הַזָּהָב.

(כא) וַיהוָה הִתְאַנַּף־בִּי עַל־דִּבְרֵיכֶם וַיִּשָּׁבַע לְבִלְתִּי עָבְרִי אֶת־הַיַּרְדֵּן וּלְבִלְתִּי־בֹא אֶל־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה:

כא וּמִן קֳדָם יְיָ הֲוָה רָגַז עֲלַי עַל פִּתְגָמֵיכוֹן וְקַיֵּים בְּדִיל דְּלָא לְמֵעְבַר יָת יַרְדְּנָא וּבְדִיל דְּלָא לְמֵיעַל לְאַרְעָא טָבָא דִּי יְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ אַחֲסָנָא:

רש״י ◂ הִתְאַנַּף • נִתְמַלֵּא רֹגֶז. עַל דִּבְרֵיכֶם • עַל אוֹדוֹתֵיכֶם, עַל עִסְקֵיכֶם.

(כב) כִּי אָנֹכִי מֵת בָּאָרֶץ הַזֹּאת אֵינֶנִּי עֹבֵר אֶת־הַיַּרְדֵּן וְאַתֶּם עֹבְרִים וִירִשְׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה הַזֹּאת:

כב אֲרֵי אֲנָא מָאִית בְּאַרְעָא הָדָא לֵית אֲנָא עָבַר יָת יַרְדְּנָא וְאַתּוּן עָבְרִין וְתֵירְתוּן יָת אַרְעָא טָבָא הָדָא:

רש״י ◂ כִּי אָנֹכִי מֵת וְגוֹ׳ • אֵינֶנִּי עוֹבֵר. מֵאַחַר שֶׁמֵּת, מֵהֵיכָן יַעֲבֹר? אֶלָּא אַף עַצְמוֹתַי אֵינָם עוֹבְרִים.

(כג) הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן־תִּשְׁכְּחוּ אֶת־בְּרִית יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר כָּרַת עִמָּכֶם וַעֲשִׂיתֶם לָכֶם פֶּסֶל תְּמוּנַת כֹּל אֲשֶׁר צִוְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:

כג אִסְתַּמָּרוּ לְכוֹן דִּילְמָא תִּתְנְשׁוּן יָת קְיָמָא דַּייָ אֱלָהֲכוֹן דִּי גְזַר עִמְּכוֹן וְתַעְבְּדוּן לְכוֹן צֶלֶם דְּמוּת כֹּלָּא דִּי פַקְּדָךְ יְיָ אֱלָהָךְ:

רש״י ◂ תְּמוּנַת כֹּל • תְּמוּנַת כָּל דָּבָר. אֲשֶׁר צִוְּךָ ה׳ • אֲשֶׁר צִוְּךָ שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת.

(כד) כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵשׁ אֹכְלָה הוּא אֵל קַנָּא: פ

כד אֲרֵי יְיָ אֱלָהָךְ מֵימְרֵהּ אֶשָּׁא אָכְלָא הוּא אֵל קַנָּא:

רש״י ◂ אֵל קַנָּא • מְקַנֵּא לְנִקְמָם, אנפרדמנ״ט בְּלַעַ״ז (אייפער), מִתְחָרֶה עַל רָגְזוֹ, לְהַפְרַע מֵעוֹבְדֵי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים.

(כה) כִּי־תוֹלִיד בָּנִים וּבְנֵי בָנִים וְנוֹשַׁנְתֶּם בָּאָרֶץ וְהִשְׁחַתֶּם וַעֲשִׂיתֶם פֶּסֶל תְּמוּנַת כֹּל וַעֲשִׂיתֶם הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה־אֱלֹהֶיךָ לְהַכְעִיסוֹ:

כה אֲרֵי תּוֹלְדוּן בְּנִין וּבְנֵי בְנִין וְתִתְעַתְּקוּן בְּאַרְעָא וּתְחַבְּלוּן וְתַעְבְּדוּן צֶלֶם דְּמוּת כֹּלָּא וְתַעְבְּדוּן דְּבִישׁ קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ לְאַרְגָּזָא קֳדָמוֹהִי:

רמ״ו◂ **וְנוֹשַׁנְתֶּם** • (סנהדרין לח) רָמַז לָהֶם שֶׁיִּגְלוּ מִמָּנָּה לְסוֹף ח׳ מֵאוֹת וְנ״ב שָׁנָה, כְּמִנְיַן ״וְנוֹשַׁנְתֶּם״, וְהוּא הִקְדִּים וְהִגְלָם לְסוֹף שְׁמוֹנָה מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים, וְהִקְדִּים ב׳ שָׁנִים לִ״וְנוֹשַׁנְתֶּם״ כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְקַיֵּם בָּהֶם: ״כִּי אָבֹד תֹּאבֵדוּן״, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר (דניאל ט): ״וַיִּשְׁקֹד ה׳ עַל־הָרָעָה וַיְבִיאֶהָ עָלֵינוּ, כִּי־צַדִּיק ה׳ אֱלֹהֵינוּ״, צְדָקָה עָשָׂה עִמָּנוּ שֶׁמִּהֵר לַהֲבִיאָהּ ב׳ שָׁנִים לִפְנֵי זְמַנָּהּ.

(כו) הַעִידֹתִי בָכֶם הַיּוֹם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ כִּי־אָבֹד תֹּאבֵדוּן מַהֵר מֵעַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ לֹא־תַאֲרִיכֻן יָמִים עָלֶיהָ כִּי הִשָּׁמֵד תִּשָּׁמֵדוּן:

כו אַסְהֶדִית בְּכוֹן יוֹמָא דֵין יָת שְׁמַיָּא וְיָת אַרְעָא אֲרֵי מֵיבַד תֵּיבְדוּן בִּפְרִיעַ מֵעַל אַרְעָא דִּי אַתּוּן עָבְרִין יָת יַרְדְּנָא לְתַמָּן לְמֵירְתַהּ לָא תּוֹרְכוּן יוֹמִין עֲלַהּ אֲרֵי אִשְׁתֵּצָאָה תִּשְׁתֵּצוּן:

רמ״ו◂ **הַעִידֹתִי בָכֶם** • הִנְנִי מַזְמִינָם לִהְיוֹת עֵדִים שֶׁהִתְרֵיתִי בָּכֶם.

(כז) וְהֵפִיץ יְהוָה אֶתְכֶם בָּעַמִּים וְנִשְׁאַרְתֶּם מְתֵי מִסְפָּר בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר יְנַהֵג יְהוָה אֶתְכֶם שָׁמָּה:

כז וִיבַדַּר יְיָ יָתְכוֹן בְּעַמְמַיָּא וְתִשְׁתָּאֲרוּן עַם דְּמִנְיָן בְּעַמְמַיָּא דִּי יְדַבַּר יְיָ יָתְכוֹן לְתַמָּן:

(כח) וַעֲבַדְתֶּם־שָׁם אֱלֹהִים מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם עֵץ וָאֶבֶן אֲשֶׁר לֹא־יִרְאוּן וְלֹא יִשְׁמְעוּן וְלֹא יֹאכְלוּן וְלֹא יְרִיחֻן:

כח וְתִפְלְחוּן תַּמָּן לְעַמְמַיָּא פָּלְחֵי טַעֲוָתָא עֹבַד יְדֵי אֲנָשָׁא אָעָא וְאַבְנָא דִּי לָא יֶחֱזוּן וְלָא שָׁמְעִין וְלָא אָכְלִין וְלָא מְרִיחִין:

רמ״ו◂ **וַעֲבַדְתֶּם־שָׁם אֱלֹהִים** • כְּתַרְגּוּמוֹ, מְשֻׁאַתֶּם עוֹבְדִים לְעוֹבְדֵיהֶם, כְּאִלּוּ אַתֶּם עוֹבְדִים לָהֶם.

(כט) וּבִקַּשְׁתֶּם מִשָּׁם אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּמָצָאתָ כִּי תִדְרְשֶׁנּוּ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשֶׁךָ:

כט וְתִתְבְּעוּן מִתַּמָּן דַּחֲלְתָּא דַיְיָ אֱלָהָךְ וְתִשְׁכַּח אֲרֵי תִבְעֵי מִן קֳדָמוֹהִי בְּכָל לִבָּךְ וּבְכָל נַפְשָׁךְ:

(ל) בַּצַּר לְךָ וּמְצָאוּךָ כֹּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאַחֲרִית הַיָּמִים וְשַׁבְתָּ עַד־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְקֹלוֹ:

ל כַּד יֵעוֹק לָךְ וְיַשְׁכְּחֻנָּךְ כֹּל פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין בְּסוֹף יוֹמַיָּא וּתְתוּב לְדַחֲלְתָּא דַיְיָ אֱלָהָךְ וּתְקַבֵּל לְמֵימְרֵהּ:

(לא) כִּי אֵל רַחוּם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא יַרְפְּךָ וְלֹא יַשְׁחִיתֶךָ וְלֹא יִשְׁכַּח אֶת־בְּרִית אֲבֹתֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לָהֶם:

לא אֲרֵי אֱלָהָא רַחֲמָנָא יְיָ אֱלָהָךְ לָא יִשְׁבְּקִנָּךְ וְלָא יְחַבְּלִנָּךְ וְלָא יִתְנְשֵׁי יָת קְיָמָא דַּאֲבָהָתָךְ דִּי קַיֵּים לְהוֹן:

רמ״ו◂ **לֹא יַרְפְּךָ** • מִלְּהַחֲזִיק בְּךָ בְּיָדָיו. וּלְשׁוֹן ״לֹא יַרְפְּךָ״, לְשׁוֹן לֹא יַפְעִיל הוּא, לֹא יִתֵּן לְךָ רְפְיוֹן, לֹא יַפְרִישׁ אוֹתְךָ מֵאֶצְלוֹ, וְכֵן (שיר ג): ״אֲחַזְתִּיו וְלֹא אַרְפֶּנּוּ״, שֶׁלֹּא נִנְקַד אֶרְפֶּנּוּ. כָּל לְשׁוֹן רְפְיוֹן מוֹסֵב עַל לְשׁוֹן מַפְעִיל וּמַתְפַּעֵל, כְּמוֹ (מלכים ב ד) ״הַרְפָּה־לָהּ״, תֵּן לָהּ רְפְיוֹן. (דברים ט) ״הֶרֶף מִמֶּנִּי״, הַתְרַפֵּה מִמֶּנִּי.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(כה־כו) **כִּי תוֹלִיד.** כְּלוֹמַר שֶׁתֹּאמְרוּ כְּבָר נִתְיַשַּׁבְנוּ בָּאָרֶץ וְלֹא יִרְבֶּה עוֹד כַּעַס וְהַשְׁחָתָה, הִנְנִי מֵעִיד עֲלֵיכֶם דְּבָרִים שֶׁהֵם קַיָּמִים לְעוֹלָם, דְּהַיְינוּ שָׁמַיִם וְאָרֶץ, **כִּי אָבֹד תֹּאבֵדוּן** וְלֹא יוֹעִיל לָכֶם מַה שֶּׁתִּתְיַשְּׁבוּ בָּהּ. דָּבָר אַחֵר, פֵּירְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל (סנהדרין לח) אִם תִּהְיוּ בָּאָרֶץ כְּמִנְיַן **וְנוֹשַׁנְתֶּם**, **אָבֹד תֹּאבֵדוּן**, וּצְדָקָה עָשָׂה לָנוּ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שֶׁהִקְדִּים שְׁתֵּי שָׁנִים הַחוּרְבָּן לְמִנְיַן **וְנוֹשַׁנְתֶּם**, הָדָא הוּא דִּכְתִיב (דניאל ט יד) וַיִּשְׁקֹד ה׳ עַל הָרָעָה וַיְבִיאֶהָ עָלֵינוּ כִּי צַדִּיק ה׳ אֱלֹהֵינוּ: תורה כו

(לב) כִּי שְׁאַל־נָא לְיָמִים רִאשֹׁנִים אֲשֶׁר־הָיוּ לְפָנֶיךָ לְמִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים ׀ אָדָם עַל־הָאָרֶץ וּלְמִקְצֵה הַשָּׁמַיִם וְעַד־קְצֵה הַשָּׁמַיִם הֲנִהְיָה כַדָּבָר הַגָּדוֹל הַזֶּה אוֹ הֲנִשְׁמַע כָּמֹהוּ:

רס"ו◂ **לְיָמִים רִאשׁוֹנִים •** עַל יָמִים רִאשׁוֹנִים. **וּלְמִקְצֵה הַשָּׁמַיִם •** וְגַם שְׁאַל לְכָל הַבְּרוּאִים אֲשֶׁר מִקָּצֶה אֶל קָצֶה, זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ. (חגיגה יב) וּמִדְרָשׁוֹ: מְלַמֵּד עַל קוֹמָתוֹ שֶׁל אָדָם, שֶׁהָיְתָה מִן הָאָרֶץ עַד הַשָּׁמַיִם, וְהוּא הַשִּׁעוּר עַצְמוֹ אֲשֶׁר מִקָּצֶה אֶל קָצֶה. **הֲנִהְיָה כַּדָּבָר הַגָּדוֹל הַזֶּה •** וּמַהוּ הַדָּבָר הַגָּדוֹל? "הֲשָׁמַע עָם וְגוֹ'".

(לג) הֲשָׁמַע עָם קוֹל אֱלֹהִים מְדַבֵּר מִתּוֹךְ־הָאֵשׁ כַּאֲשֶׁר־שָׁמַעְתָּ אַתָּה וַיֶּחִי:

לג הֲשָׁמַע עַמָּא קַל מֵימְרָא דַיְיָ מְמַלֶּל מִגּוֹ אֶשָּׁתָא כְּמָא דִּי שְׁמַעְתָּ אַתְּ וְיִתְקַיָּם:

(לד) אוֹ ׀ הֲנִסָּה אֱלֹהִים לָבוֹא לָקַחַת לוֹ גוֹי מִקֶּרֶב גּוֹי בְּמַסֹּת בְּאֹתֹת וּבְמוֹפְתִים וּבְמִלְחָמָה וּבְיָד חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה וּבְמוֹרָאִים גְּדֹלִים כְּכֹל אֲשֶׁר־עָשָׂה לָכֶם יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֶיךָ:

לד אוֹ נִסִּין דִּי עֲבַד יְיָ לְאִתְגַּלָּאָה לְמִפְרַק לֵהּ עַם מִגּוֹ עַם בְּנִסִּין בְּאָתִין וּבְמוֹפְתִין וּבְקֶרָבָא וּבִידָא תַקִּיפָא וּבִדְרָעָא מְרָמָא וּבְחֶזְוָנִין רַבְרְבִין כְּכֹל דִּי עֲבַד לְכוֹן יְיָ אֱלָהֲכוֹן בְּמִצְרַיִם לְעֵינָיךְ:

רס"ו◂ **אוֹ הֲנִסָּה אֱלֹהִים •** הֲכִי עָשָׂה נִסִּים שׁוּם אֱלֹהַּ, לָבֹא לָקַחַת לוֹ גּוֹי וְגוֹ'? כָּל הַהִ"ן הַלָּלוּ תְּמִיהוֹת הֵן, לְכָךְ נְקוּדוֹת הֵן בַּחֲטַף פַּתָּח: הֲנִהְיָה, הֲנִשְׁמַע, הֲשָׁמַע, הֲנִסָּה. **בְּמַסֹּת •** עַל־יְדֵי נִסְיוֹנוֹת הוֹדִיעָם גְּבוּרוֹתָיו, כְּגוֹן: (שמות ח) "הִתְפָּאֵר עָלַי", אִם אוֹכַל לַעֲשׂוֹת כֵּן, הֲרֵי זֶה נִסָּיוֹן. **בְּאֹתֹת •** בְּסִימָנִים, לְהַאֲמִין שֶׁהוּא שְׁלוּחוֹ שֶׁל מָקוֹם, כְּגוֹן (שם ד): "מַה זֶּה בְּיָדֶךָ"?. **וּבְמוֹפְתִים •** הֵם נִפְלָאוֹת, שֶׁהֵבִיא עֲלֵיהֶם מַכּוֹת מֻפְלָאוֹת. **וּבְמִלְחָמָה •** בַּיָּם, שֶׁנֶּאֱמַר (שם יד): "כִּי ה' נִלְחָם לָהֶם".

(לה) אַתָּה הָרְאֵתָ לָדַעַת כִּי יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים אֵין עוֹד מִלְבַדּוֹ:

לה אַתְּ אִתְחֲזֵיתָא לְמִדַּע אֲרֵי יְיָ הוּא אֱלָהִים לֵית עוֹד בַּר מִנֵּהּ:

רס"ו◂ **הָרְאֵתָ •** כְּתַרְגּוּמוֹ: 'אִתְחֲזֵיתָא', כְּשֶׁנָּתַן הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אֶת הַתּוֹרָה, פָּתַח לָהֶם שִׁבְעָה רְקִיעִים, וּכְשֶׁם שֶׁקָּרַע אֶת הָעֶלְיוֹנִים, כָּךְ קָרַע אֶת הַתַּחְתּוֹנִים, וְרָאוּ שֶׁהוּא יְחִידִי, לָכֵן נֶאֱמַר: "אַתָּה הָרְאֵתָ לָדַעַת".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ד עמ' 1170)

אַתָּה הָרְאֵתָ לָדַעַת . . אֵין עוֹד מִלְבַדּוֹ (ד, לה)

הָרְאֵיתָ - כָּל יְהוּדִי 'רוֹאֶה' וּמַאֲמִין, מִצַּד נִשְׁמָתוֹ, בְּאַחְדוּתוֹ שֶׁל הַבּוֹרֵא: הוּא לְבַדּוֹ הוּא וְאֶפֶס זוּלָתוֹ. אַךְ צָרִיךְ לִהְיוֹת גַּם **לָדַעַת** – יֵשׁ לְהָבִיא אֱמוּנָה זוֹ גַּם בִּידִיעָה וְהֶבְנָה שִׂכְלִית. שֶׁכֵּן, אָדָם אֵינוֹ מִתְאַחֵד עִם דָּבָר שֶׁמַּאֲמִין בּוֹ, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן דָּבָר שֶׁמְּבִינוֹ בְּשִׂכְלוֹ. וְהַדָּבָר חָשׁוּב בְּמִיָּחֵד בָּאֱמוּנַת הַיִּחוּד, כִּי כַּאֲשֶׁר נִשְׁאָר כֹּחַ וְעִנְיָן מְסָיָם שֶׁלֹּא חָדַר לְתוֹכוֹ הַיִּחוּד, הֲרֵי זֶה **הֶפְךְ וּמְנֻגָּד** לַיִּחוּד.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(לב) **כִּי שְׁאַל נָא וגו'.** כְּלוֹמַר אִם תִּשְׁאַל מִפְּנֵי מַה מִקְפִּיד הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עָלֵינוּ יוֹתֵר מִכָּל הָאוּמוֹת, **כִּי שְׁאַל נָא לְיָמִים רִאשׁוֹנִים**, כְּלוֹמַר אִם עָשָׂה כָּךְ לְשׁוּם אוּמָה בָּעוֹלָם **אוֹ הֲנִסָּה אֱלֹהִים** וגו', כָּל זֶה שְׁאַל: תורה לג

(לד) **וּבְמִלְחָמָה.** הוּא קוֹרֵא לְיָם סוּף מִלְחָמָה, מִשּׁוּם דִּכְתִיב שָׁם (שמות יד יד) ה' יִלָּחֵם לָכֶם: תורה לה

(לו) מִן־הַשָּׁמַיִם הִשְׁמִיעֲךָ אֶת־קֹלוֹ לְיַסְּרֶךָּ וְעַל־הָאָרֶץ הֶרְאֲךָ אֶת־אִשּׁוֹ הַגְּדוֹלָה וּדְבָרָיו שָׁמַעְתָּ מִתּוֹךְ הָאֵשׁ:

לו מִן שְׁמַיָּא אַשְׁמְעָךְ יָת קָל מֵימְרֵהּ לְאַלָּפוּתָךְ וְעַל אַרְעָא אַחְזָךְ יָת אֶשָּׁתֵהּ רַבְּתָא וּפִתְגָמוֹהִי שְׁמַעַתְּ מִגּוֹ אֶשָּׁתָא:

(לז) וְתַחַת כִּי אָהַב אֶת־אֲבֹתֶיךָ וַיִּבְחַר בְּזַרְעוֹ אַחֲרָיו וַיּוֹצִאֲךָ בְּפָנָיו בְּכֹחוֹ הַגָּדֹל מִמִּצְרָיִם:

לז וְחֲלַף אֲרֵי רְחִים יָת אֲבָהָתָךְ וְאִתְרְעֵי בִּבְנוֹהִי בַּתְרוֹהִי וְאַפְּקָךְ בְּמֵימְרֵהּ בְּחֵילֵהּ רַבָּא מִמִּצְרָיִם:

רש"י◂ **וְתַחַת כִּי אָהַב • וְכָל זֶה "תַּחַת אֲשֶׁר אָהַב".** **וַיּוֹצִאֲךָ בְּפָנָיו • כְּאָדָם הַמַּנְהִיג בְּנוֹ לְפָנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר** (שם יד): "וַיִּסַּע מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים הַהֹלֵךְ וְגוֹ' וַיֵּלֶךְ מֵאַחֲרֵיהֶם". דָּבָר אַחֵר: "וַיּוֹצִאֲךָ בְּפָנָיו", בְּפָנֵי אֲבוֹתָיו, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים עח): "נֶגֶד אֲבוֹתָם עָשָׂה פֶּלֶא". וְאַל תִּתְמַהּ עַל שֶׁהִזְכִּירָם בִּלְשׁוֹן יָחִיד, שֶׁחֲרֵי כְתָבָם בִּלְשׁוֹן יָחִיד (שם): "וַיִּבְחַר בְּזַרְעוֹ אַחֲרָיו".

(לח) לְהוֹרִישׁ גּוֹיִם גְּדֹלִים וַעֲצֻמִים מִמְּךָ מִפָּנֶיךָ לַהֲבִיאֲךָ לָתֶת־לְךָ אֶת־אַרְצָם נַחֲלָה כַּיּוֹם הַזֶּה:

לח לְתָרָכָא עַמְמִין רַבְרְבִין וְתַקִּיפִין מִנָּךְ מִן קֳדָמָךְ לְאָעָלוּתָךְ לְמִתַּן לָךְ יָת אַרְעֲהוֹן אַחֲסָנָא כְּיוֹמָא הָדֵין:

רש"י◂ **מִמְּךָ מִפָּנֶיךָ • סָרְסֵהוּ וְדָרְשֵׁהוּ: לְהוֹרִישׁ מִפָּנֶיךָ גּוֹיִם גְּדוֹלִים וַעֲצוּמִים מִמְּךָ. כַּיּוֹם הַזֶּה • כַּאֲשֶׁר אַתָּה רוֹאֶה הַיּוֹם.**

(לט) וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל־לְבָבֶךָ כִּי יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל־הָאָרֶץ מִתָּחַת אֵין עוֹד:

לט וְתִדַּע יוֹמָא דֵין וּתְתוּב לְלִבָּךְ אֲרֵי יְיָ הוּא אֱלָהָא דִּשְׁכִינְתֵּהּ בִּשְׁמַיָּא מִלְעֵלָּא וְשַׁלִּיט עַל אַרְעָא מִלְרָע לֵית עוֹד:

~ נקודות משיחות קודש ~

לִפְעָמִים אָמְנָם נָקֵל לְקַיֵּם אֶת הַמִּצְוֹת, אֲבָל לִפְעָמִים יֶשְׁנָם קְשָׁיִים וְנִסְיוֹנוֹת כּוֹ', כְּמוֹ בִּזְמַן שֶׁהָיוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל "בַּמִּדְבָּר הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא נָחָשׁ שָׂרָף וְעַקְרָב גו'" (עקב ח, טו), וְגַם אָז הָיוּ צְרִיכִים לֵידַע שֶׁ"אֵין עוֹד מִלְבַדּוֹ" (ואתחנן שם, לה).

וְלֹא רַק כַּאֲשֶׁר יֶשְׁנָם נִסְיוֹנוֹת קָשִׁים, כְּמוֹ שֶׁהָיָה בְּרוּסְיָא, אֶלָּא גַּם כַּאֲשֶׁר מְדוּבָּר אוֹדוֹת עִנְיָנִים שֶׁאֵין בָּהֶם מַמָּשׁ, לְלֹא חֶסְרוֹן כִּיס וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה (דְּכֵיוָן שֶׁהַקָּבָ"ה הוּא עֶצֶם הַטּוֹב, אֵינוֹ מְנַסֶּה אוֹתוֹ אֶלָּא בְּעִנְיָנִים כָּאֵלּוּ), וּלְדוּגְמָא: כַּאֲשֶׁר נִרְאֶה לוֹ שֶׁמְּכַבְּדִים אֶת פְּלוֹנִי (וְהָעִיקָר מַה שֶּׁנּוֹגֵעַ לוֹ - שֶׁמְּכַבְּדִים אֶת פְּלוֹנִי!... הוּא מִצִּדּוֹ לֹא זָקוּק לְכָךְ שֶׁיְּכַבְּדוּ אוֹתוֹ, אֲבָל מַפְרִיעַ לוֹ מַה שֶּׁמְּכַבְּדִים אֶת פְּלוֹנִי!) יוֹתֵר מִמַּה שֶּׁמְּכַבְּדִים אוֹתוֹ (גַּם כַּאֲשֶׁר לַאֲמִתּוֹ שֶׁל דָּבָר, יֶשְׁנָם הַסְּבוּרִים שֶׁדַּוְקָא הוּא מְקַבֵּל אֶת הַכָּבוֹד הַגָּדוֹל יוֹתֵר)!... וְהוּא לֹא מִתְבַּיֵּשׁ בְּכָךְ שֶׁדָּבָר כָּזֶה מַפְרִיעַ לוֹ וּמְבַלְבֵּל אוֹתוֹ מֵעֲבוֹדָתוֹ זֶה כְּבָר כַּמָּה חֳדָשִׁים!

- בְּמִקְרֶה נוֹדַע לוֹ שֶׁמְּכַבְּדוּ אֶת פְּלוֹנִי. וּבְיָדְעוֹ תּוֹרַת הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב שֶׁכָּל דָּבָר הוּא (לֹא בְּמִקְרֶה, אֶלָּא) בְּהַשְׁגָּחָה פְּרָטִית (ראה כתר־שם־טוב בהוספות סקע"ט ואילך. וש"נ), מִתְעוֹרֶרֶת אֶצְלוֹ קוּשְׁיָא עַל הַקָּבָ"ה: הֵיתָכֵן שֶׁהָיְתָה כָּזֹאת מִלְּפָנָיו יִתְבָּרֵךְ לְהַעֲנִיק כָּבוֹד לִפְלוֹנִי, בָּהּ בְּשָׁעָה שֶׁהַכָּבוֹד מַגִּיעַ לוֹ?!... וְקוּשְׁיָא זוֹ מְבִיאָה אוֹתוֹ לִידֵי מַסְקָנָא, שֶׁאֵין זֶה מֵהַקָּבָ"ה, אֶלָּא מִבֵּית־דִּין שֶׁל מַעְלָה!...

וְהַגַּע עַצְמְךָ: הוּא לָמַד חֲסִידוּת, וְגַם שָׁמַע מַאֲמָרֵי חֲסִידוּת מִכ"ק אַדְמוּ"ר (מְהוֹרָשַׁ"ב) נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן, וְיוֹדֵעַ הָעִנְיָן דְּ"אֵין עוֹד מִלְבַדּוֹ", וְגַם יוֹדֵעַ הַפְּרוּשׁ דְּ"הֲוָיָ' הוּא הָאֱלֹקִים", שֶׁהֲוָיָ' הָיָה הֹוֶה וְיִהְיֶה כְּאֶחָד, וְאֱלֹקִים בְּגִימַטְרִיָּא הַטֶּבַע, כּוּלָּא חַד; וְאַף־עַל־פִּי־כֵן כְּשֶׁבָּא לִידֵי נִסָּיוֹן בְּדָבָר הֶכֵי קַל, כְּמוֹ בְּעִנְיַן הַכָּבוֹד, אֲזַי מְאַבֵּד אֶת כָּל מְצִיאוּתוֹ ("עֶר פאַרלירט זיך אינגאַנצן"), עַד שֶׁיֵּשׁ לוֹ טְעָנוֹת עַל הַקָּבָ"ה!... אֵיזֶ שִׁיּוּף בְּכֹלָּל לָבֹא בִּטְעָנוֹת עַל הַקָּבָ"ה, בָּהּ בְּשָׁעָה שֶׁנִּבְרָא וּבוֹרֵא אֵינָם בְּעֶרֶךְ זֶה לָזֶה כְּלָל, וְאִם־כֵּן אֵיךְ יוּכַל נִבְרָא לְהָבִין וּלְהָכִיל אֶת שֶׁכָּל הַבּוֹרֵא, בְּמִכָּל־שֶׁכֵּן וְקַל־וָחֹמֶר מֵרִיחוּק הָעֶרֶךְ שֶׁבֵּין "פִּילָא" לְ"קוּפָּא דְּמַחְטָא"!...

וּבְכֵן: הָאֱמֶת הִיא, שֶׁכֵּיוָן שֶׁ"כָּל יִשְׂרָאֵל בְּנֵי מְלָכִים הֵם" (שבת סז, א. וש"נ), אֲזַי מַגִּיעַ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁיִּהְיוּ לוֹ כָּל הָעִנְיָנִים "מִיָּדוֹ הַמְלֵאָה הַפְּתוּחָה הַקְּדוֹשָׁה וְהָרְחָבָה", כָּךְ שֶׁלֹּא יִהְיוּ לוֹ קוּשְׁיוֹת כוּ'; אֲבָל, גַּם כַּאֲשֶׁר הַמַּצָּב אֵינוֹ כֵּן, וְיֵשׁ לוֹ קוּשְׁיוֹת כוּ', עָלָיו לְדַעַת שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן שֶׁל נִסָּיוֹן -

"כִּי מְנַסֶּה ה' אֱלֹקֵיכֶם אֶתְכֶם לָדַעַת הֲיִשְׁכֶם אֹהֲבִים גו'" (פ' ראה יג, ד) - עַל־דֶּרֶךְ שֶׁמְּצִינוּ בְּאִיּוֹב, שֶׁהָיָה צַדִּיק, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן הָיוּ לוֹ יִסּוּרִים כו' כְּדֵי לְנַסּוֹתוֹ, אֶלָּא שֶׁכָּאן לֹא מְדוּבָּר אוֹדוֹת יִסּוּרִים חַס־וְשָׁלוֹם, אֶלָּא רַק עִנְיְנֵי קַטְנוּת, כְּמוֹ מְנִיעַת הַכָּבוֹד בְּלִבַּד (אֲפִילוּ לֹא בּוּשָׁה בָּרַבִּים...), כְּדֵי לְנַסּוֹתוֹ וְלִבְחוֹן אֶת מַעֲמָדוֹ וּמַצָּבוֹ, לְאַחֲרֵי שָׁנִים רַבּוֹת שֶׁלּוֹמֵד חֲסִידוּת וְכוּ', הַאִם הִגִּיעַ לְדַרְגָּא כָּזוֹ שֶׁלֹּא יַפְרִיעַ לוֹ הַדָּבָר עַד כְּדֵי לָבֹא בִּטְעָנוֹת לַהַקָּבָ"ה!...

דּוּגְמָא לַדָּבָר (ראה גם תו"מ חלק ל"ב ע' 175. וש"נ): כַּאֲשֶׁר יְהוּדִי שׁוֹאֵל רַב אוֹדוֹת עוֹף, וְהָרַב פּוֹסֵק שֶׁהָעוֹף טָרֵף - אֲזַי מַשְׁלִיךְ אֶת הָעוֹף לְלֹא אוֹמֶר וּדְבָרִים; וְאִילּוּ בְּ"דִּין תּוֹרָה" עִם חֲבֵרוֹ עַל שָׁוֶה פְּרוּטָה (פָּחוֹת מִשָּׁוְיוֹ שֶׁל הָעוֹף), כַּאֲשֶׁר הָרַב פּוֹסֵק לְטוֹבַת חֲבֵרוֹ, אֲזַי מִתְרַעֵם עַל הָרַב וּמַרְעִישׁ נְגָדּוֹ. וְטַעַם הַדָּבָר - בִּגְלַל שֶׁאִכְפַּת לוֹ (לֹא הַהֶפְסֵד שֶׁלּוֹ, אֶלָּא) הָרֶוַח שֶׁל חֲבֵרוֹ!...

(מ) וְשָׁמַרְתָּ אֶת־חֻקָּיו וְאֶת־מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם אֲשֶׁר יִיטַב לְךָ וּלְבָנֶיךָ אַחֲרֶיךָ וּלְמַעַן תַּאֲרִיךְ יָמִים עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ כָּל־הַיָּמִים: פ

מ וְתִטַּר יָת קְיָמוֹהִי וְיָת פִּקּוּדוֹהִי דִּי אֲנָא מְפַקֶּדְךָ יוֹמָא דֵין דִּי יֵיטַב לָךְ וְלִבְנָיךְ בַּתְרָךְ וּבְדִיל דְּתוֹרִיךְ יוֹמִין עַל אַרְעָא דִּי יְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ כָּל יוֹמָיָא:

◆ יום שלישי י"ב מנחם־אב ◆

(מא) אָז יַבְדִּיל מֹשֶׁה שָׁלֹשׁ עָרִים בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְרְחָה שָׁמֶשׁ:

מא בְּכֵן יַפְרֵשׁ מֹשֶׁה תְּלַת קִרְוִין בְּעִבְרָא דְּיַרְדְּנָא מִדְּנַח שִׁמְשָׁא:

רש"י◂ **אָז יַבְדִּיל •** נָתַן לֵב לִהְיוֹת חָרֵד לַדָּבָר שֶׁיַּבְדִּילֵם. (מכות י) וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינָן קוֹלְטוֹת עַד שֶׁיַּבְדִּילוּ אוֹתָן שֶׁבְּאֶרֶץ כְּנַעַן, אָמַר מֹשֶׁה: 'מִצְוָה שֶׁאֶפְשָׁר לְקַיְּמָהּ, אֲקַיְּמֶנָּה'. **בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְרְחָה שָׁמֶשׁ •** בְּאוֹתוֹ עֵבֶר שֶׁבְּמִזְרָחוֹ שֶׁל יַרְדֵּן. **מִזְרְחָה שָׁמֶשׁ •** לְפִי שֶׁהוּא דָּבוּק, נְקוּדָה רֵישׁ בַּחֲטָף, מִזְרָח שֶׁל שֶׁמֶשׁ, מְקוֹם זְרִיחַת הַשֶּׁמֶשׁ.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לט עמ' 19)

אָז יַבְדִּיל מֹשֶׁה שָׁלֹשׁ עָרִים (ד, מא) **נָתַן לֵב לִהְיוֹת חָרֵד לַדָּבָר שֶׁיַּבְדִּילֵם, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן קוֹלְטוֹת עַד שֶׁיַּבְדִּילוּ אוֹתָן שֶׁבְּאֶרֶץ כְּנַעַן** (רש"י)

יֵשׁ לְהָבִין, מַדּוּעַ לֹא קָלְטוּ שְׁלֹשׁ הֶעָרִים בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן עַד שֶׁהִבְדִּילוּ אוֹתָן שֶׁבְּאֶרֶץ כְּנַעַן? וַהֲרֵי בְּנֵי גָּד וּבְנֵי רְאוּבֵן וַחֲצִי שֵׁבֶט מְנַשֶּׁה כְּבָר הִתְיַשְּׁבוּ בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן, וּמַדּוּעַ לֹא יִקְבְּלוּ לְאַלְתַּר אֶת הַהַגָּנָה שֶׁל עָרֵי מִקְלָט. וְאוּלַי יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁלֹּא הָיוּ צְרִיכִים לְעָרֵי מִקְלָט, כִּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיוּ דְּבוּקִים בַּמָּקוֹם, כַּכָּתוּב (לעיל פסוק ד) וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּה' אֱלֹקֵיכֶם חַיִּים כֻּלְּכֶם הַיּוֹם, וְלֹא הָיוּ שַׁיָּכִים כְּלָל לְעִנְיָן שֶׁל הֶפֶךְ הַחַיִּים. וּמֵצַד נַעֲלֶה זֶה נִפְעַל עַל יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, שֶׁהֶעֱלָה אֶת יִשְׂרָאֵל לִדְבֵקוּת זוֹ, וּלְאַחֲרֵי הִסְתַּלְּקוּתוֹ יָרְדוּ מִדַּרְגָּתָם וְהִצְרְכוּ לְעָרֵי מִקְלָט.

(מב) לָנֻס שָׁמָּה רוֹצֵחַ אֲשֶׁר יִרְצַח אֶת־רֵעֵהוּ בִּבְלִי־דַעַת וְהוּא לֹא־שֹׂנֵא לוֹ מִתְּמֹל שִׁלְשֹׁם וְנָס אֶל־אַחַת מִן־הֶעָרִים הָאֵל וָחָי:

מב לְמֵעִירוֹק תַּמָּן קָטוֹלָא דִּי יִקְטוֹל יָת חַבְרֵהּ בְּלָא מַנְדְּעֵי וְהוּא לָא סָנֵי לֵהּ מֵאִתְמַלֵּי וּמִדְקַמּוֹהִי וְיֵעְרוֹק לְחַד מִן קִרְוַיָּא הָאִלֵּין וְיִתְקַיָּם:

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(מא) **אָז יַבְדִּיל מֹשֶׁה.** אָז לְשׁוֹן שִׁירָה, כְּמוֹ אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה (שמות טו א). כִּי כְּשֶׁשָּׁמְעוּ שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא (במדבר לה לג) וְלָאָרֶץ לֹא יְכֻפַּר לַדָּם [וגו'] כִּי אִם בְּדַם שֹׁפְכוֹ, אָמְרוּ וְכִי מִי שֶׁהָרַג בְּשׁוֹגֵג יִהְיֶה נֶהֱרָג, כֵּיוָן שֶׁהִגִּיד מֹשֶׁה רְפוּאָתוֹ שֶׁל דָּבָר לִבְרוֹחַ לְעָרֵי מִקְלָט אָז אָמְרוּ שִׁירָה. וְהֵיינוּ דְּאָמְרִי אֵינָשֵׁי, מִי שֶׁאוֹכֵל הַתַּבְשִׁיל יוֹדֵעַ טַעְמוֹ, כָּךְ מֹשֶׁה כְּשֶׁהָרַג הַמִּצְרִי וּבָרַח יָדַע מָה עָנְשָׁן שֶׁל הוֹרְגִים לִבְרוֹחַ (תנחומא ישן הוספה ד):

מִזְרְחָה שָׁמֶשׁ. כָּל הָרוֹצְחִין בּוֹרְחִין [שָׁמָּה]. אָדָם הָרִאשׁוֹן שֶׁקָּנַס מִיתָה עַל בְּנֵי הָעוֹלָם בָּרַח לְמִזְרָח, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ג כד) וַיַּשְׁכֵּן מִקֶּדֶם לְגַן עֵדֶן וגו'. קַיִן בָּרַח לְמִזְרָח, שֶׁנֶּאֱמַר (שם ד טז) וַיֵּצֵא קַיִן מִלִּפְנֵי ה' וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ נוֹד קִדְמַת עֵדֶן (תנחומא ישן שם): תורה מב

(מג) אֶת־בֶּצֶר בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ הַמִּישֹׁר לָרְאוּבֵנִי וְאֶת־
רָאמֹת בַּגִּלְעָד לַגָּדִי וְאֶת־גּוֹלָן בַּבָּשָׁן לַמְנַשִּׁי׃

מג יָת בֶּצֶר בְּמַדְבְּרָא בְּאַרְעָא מֵישְׁרָא לְשִׁבְטָא דִּרְאוּבֵן וְיָת רָאמוֹת בַּגִּלְעָד לְשִׁבְטָא דְּגָד וְיָת גּוֹלָן בְּמַתְנָן לְשִׁבְטָא דִּמְנַשֶּׁה׃

(מד) וְזֹאת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל׃

מד וְדָא אוֹרַיְתָא דִּי סַדַּר מֹשֶׁה קֳדָם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

רש״י ◂ וְזֹאת הַתּוֹרָה • זוֹ שֶׁהוּא עָתִיד לְסַדֵּר אַחַר פָּרָשָׁה זוֹ.

(מה) אֵלֶּה הָעֵדֹת וְהַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר דִּבֶּר
מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּצֵאתָם מִמִּצְרָיִם׃

מה אִלֵּין סָהֲדָוָתָא וּקְיָמַיָּא וְדִינַיָּא דִּי מַלִּיל מֹשֶׁה עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִפְּקֳהוֹן מִמִּצְרָיִם׃

רש״י ◂ אֵלֶּה הָעֵדֹת וְגוֹ׳ אֲשֶׁר דִּבֶּר • הֵם הֵם אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּצֵאתָם מִמִּצְרַיִם, חָזַר וְשָׁנָאָה לָהֶם בְּעַרְבוֹת מוֹאָב.

(מו) בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בַּגַּיְא מוּל בֵּית פְּעוֹר בְּאֶרֶץ סִיחֹן
מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבּוֹן אֲשֶׁר הִכָּה מֹשֶׁה
וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּצֵאתָם מִמִּצְרָיִם׃

מו בְּעִבְרָא דְיַרְדְּנָא בְּחֵילְתָא לָקֳבֵל בֵּית פְּעוֹר בְּאַרְעָא דְסִיחוֹן מַלְכָּא דֶאֱמֹרָאָה דִּי יָתֵב בְּחֶשְׁבּוֹן דִּי מְחָא מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִפְּקְהוֹן מִמִּצְרָיִם׃

(מז) וַיִּירְשׁוּ אֶת־אַרְצוֹ וְאֶת־אֶרֶץ ו עוֹג מֶלֶךְ־הַבָּשָׁן
שְׁנֵי מַלְכֵי הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְרָח שָׁמֶשׁ׃

מז וְיָרִיתוּ יָת אַרְעֵהּ וְיָת אַרְעָא דְעוֹג מַלְכָּא דְּמַתְנָן תְּרֵין מַלְכֵי אֱמֹרָאָה דִּי בְּעִבְרָא דְיַרְדְּנָא מִדְּנַח שִׁמְשָׁא׃

רש״י ◂ אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן • שֶׁהוּא בַּמִּזְרָח, שֶׁהָעֵבֶר הַשֵּׁנִי הָיָה בַּמַּעֲרָב.

(מח) מֵעֲרֹעֵר אֲשֶׁר עַל־שְׂפַת־נַחַל אַרְנֹן וְעַד־הַר
שִׂיאֹן הוּא חֶרְמוֹן׃

מח מֵעֲרֹעֵר דִּי עַל כֵּיף נַחֲלָא דְאַרְנֹן וְעַד טוּרָא דְשִׂיאֹן הוּא חֶרְמוֹן׃

(מט) וְכָל־הָעֲרָבָה עֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְרָחָה וְעַד יָם
הָעֲרָבָה תַּחַת אַשְׁדֹּת הַפִּסְגָּה׃ פ

מט וְכָל מֵישְׁרָא עִבְרָא דְיַרְדְּנָא לְמָדִינְחָא וְעַד יַמָּא דְמֵישְׁרָא תְּחוֹת מַשַּׁפּוֹךְ מְרָמָתָא׃

◆ יום רביעי י״ג מנחם־אב ◆

ה (א) וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם
שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אֶת־הַחֻקִּים וְאֶת־הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר
אָנֹכִי דֹבֵר בְּאָזְנֵיכֶם הַיּוֹם וּלְמַדְתֶּם אֹתָם וּשְׁמַרְתֶּם
לַעֲשֹׂתָם׃

א וּקְרָא מֹשֶׁה לְכָל יִשְׂרָאֵל וַאֲמַר לְהוֹן שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יָת קְיָמַיָּא וְיָת דִּינַיָּא דִּי אֲנָא מְמַלֵּל קֳדָמֵיכוֹן יוֹמָא דֵין וְתִלְפּוּן יָתְהוֹן וְתִטְּרוּן לְמֶעְבְּדְהוֹן׃

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(מג) **אֶת בֶּצֶר בַּמִּדְבָּר.** וְהוּא שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (משלי כח יז) אָדָם עָשֹׁק בְּדַם נָפֶשׁ עַד בּוֹר יָנוּס וגו׳, כְּלוֹמַר אָדָם שֶׁנֶּאֱנַס לִשְׁפּוֹךְ דַּם נָפֶשׁ כְּלוֹמַר שֶׁהָרַג בְּשׁוֹגֵג, עַד מָקוֹם אוֹתוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ (בראשית לז כט) וַיָּשָׁב רְאוּבֵן אֶל הַבּוֹר, יָנוּס לְמִקְלָט, דְּהַיְינוּ **בֶּצֶר בַּמִּדְבָּר לָרְאוּבֵנִי** (תנחומא ישן שם): תורה מד

(ב) יְהוָה אֱלֹהֵינוּ כָּרַת עִמָּנוּ בְּרִית בְּחֹרֵב׃

ב יְיָ אֱלָהָנָא גְּזַר עִמָּנָא קְיָם בְּחוֹרֵב׃

(ג) לֹא אֶת־אֲבֹתֵינוּ כָּרַת יְהוָה אֶת־הַבְּרִית הַזֹּאת כִּי אִתָּנוּ אֲנַחְנוּ אֵלֶּה פֹּה הַיּוֹם כֻּלָּנוּ חַיִּים׃

ג לָא עִם אֲבָהָתָנָא גְּזַר יְיָ יָת קְיָמָא הָדָא אֶלָּהֵן עִמָּנָא אֲנַחְנָא אִלֵּין הָכָא יוֹמָא דֵּין כֻּלָּנָא קַיָּמִין׃

רש״י ◂ לֹא אֶת־אֲבֹתֵינוּ • בִּלְבָד כָּרַת ה׳ וְגוֹ׳, כִּי אִתָּנוּ וְגוֹ׳.

(ד) פָּנִים ׀ בְּפָנִים דִּבֶּר יְהוָה עִמָּכֶם בָּהָר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ׃

ד מְמַלֵּל עִם מַמְלַל מֵלִיל יְיָ עִמְּכוֹן בְּטוּרָא מִגּוֹ אֶשָּׁתָא׃

רש״י ◂ פָּנִים בְּפָנִים • אָמַר רַבִּי בְּרֶכְיָה: כְּךָ אָמַר כְּדֶרֶךְ שֶׁהַסַּרְסוּר עוֹשֶׂה בֵּין הַמּוֹכֵר לַלּוֹקֵחַ, הָרֵי מֹשֶׁה: אַל תֹּאמְרוּ, אֲנִי מַטְעֶה אֶתְכֶם עַל לֹא דָבָר, הַמּוֹכֵר עַצְמוֹ מְדַבֵּר עִמָּכֶם׳.

(ה) אָנֹכִי עֹמֵד בֵּין־יְהוָה וּבֵינֵיכֶם בָּעֵת הַהִוא לְהַגִּיד לָכֶם אֶת־דְּבַר יְהוָה כִּי יְרֵאתֶם מִפְּנֵי הָאֵשׁ וְלֹא־עֲלִיתֶם בָּהָר לֵאמֹר׃ ס

ה אֲנָא הֲוֵיתִי קָאֵם בֵּין מֵימְרָא דַּייָ וּבֵינֵיכוֹן בְּעִדָּנָא הַהִיא לְחַוָּאָה לְכוֹן יָת פִּתְגָמָא דַּייָ אֲרֵי דְחֶלְתּוּן מִקֳּדָם אֶשָּׁתָא וְלָא סְלֶקְתּוּן בְּטוּרָא לְמֵימָר׃

רש״י ◂ לֵאמֹר • מוּסָב עַל: ״דִּבֶּר ה׳ עִמָּכֶם בָּהָר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ״, לֵאמֹר: ״אָנֹכִי ה׳ וְגוֹ׳, וְאָנֹכִי עוֹמֵד בֵּין ה׳ וּבֵינֵיכֶם״.

(ו) אָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים׃

ו אֲנָא יְיָ אֱלָהָךְ דִּי אַפֵּקְתָּךְ מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדוּתָא׃

(ז) לֹא־יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל־פָּנָי׃

ז לָא יְהֵי לָךְ אֱלָהּ אָחֳרָן בַּר מִנִּי׃

רש״י ◂ עַל־פָּנָי • בְּכָל מָקוֹם אֲשֶׁר אֲנִי שָׁם, וְזֶהוּ כָּל הָעוֹלָם. דָּבָר אַחֵר: כָּל זְמַן שֶׁאֲנִי קַיָּם. עַשֶּׂרֶת הַדִּבְּרוֹת כְּבָר פֵּרַשְׁתִּים.

(ח) לֹא־תַעֲשֶׂה לְךָ פֶסֶל כָּל־תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וַאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתָּחַת וַאֲשֶׁר בַּמַּיִם מִתַּחַת לָאָרֶץ׃

ח לָא תַעְבֵּד לָךְ צֶלֶם כָּל דְּמוּת דִּי בִשְׁמַיָּא מִלְּעֵלָּא וְדִי בְאַרְעָא מִלְּרַע וְדִי בְמַיָּא מִלְּרַע לְאַרְעָא׃

(ט) לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תָעָבְדֵם כִּי אָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵל קַנָּא פֹּקֵד עֲוֹן אָבוֹת עַל־בָּנִים וְעַל־שִׁלֵּשִׁים וְעַל־רִבֵּעִים לְשֹׂנְאָי׃

ט לָא תִסְגּוּד לְהוֹן וְלָא תִפְלְחִנּוּן אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלָהָךְ אֵל קַנָּא מַסְעַר חוֹבֵי אֲבָהָן עַל בְּנִין מְרַדִּין עַל דַּר תְּלִיתַי וְעַל דַּר רְבִיעַי לְשַׂנְאָי׃

(י) וְעֹשֶׂה חֶסֶד לַאֲלָפִים לְאֹהֲבַי וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָי׃ ס

י וְעָבֵד טִיבוּ לְאַלְפֵי דָּרִין לְרַחֲמַי וּלְנָטְרֵי פִּקּוֹדָי׃

(יא) לֹא תִשָּׂא אֶת־שֵׁם־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא כִּי לֹא יְנַקֶּה יְהוָה אֵת אֲשֶׁר־יִשָּׂא אֶת־שְׁמוֹ לַשָּׁוְא׃ ס

יא לָא תְימֵי יָת שְׁמָא דַּייָ אֱלָהָךְ לְמַגָּנָא אֲרֵי לָא יְזַכֵּי יְיָ יָת דִּי יְמֵי בִשְׁמֵהּ לְשִׁקְרָא׃

(יב) שָׁמוֹר אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃

יב טַר יָת יוֹמָא דְשַׁבְּתָא לְקַדָּשׁוּתֵהּ כְּמָא דִי פַקְּדָךְ יְיָ אֱלָהָךְ׃

רש"י◂ שָׁמוֹר • וּבָרְאשׁוֹנוֹת הוּא אוֹמֵר: "זָכוֹר"! שְׁנֵיהֶם בְּדִבּוּר אֶחָד וּבְתֵיבָה אַחַת נֶאֶמְרוּ, וּבִשְׁמִיעָה אַחַת נִשְׁמְעוּ (מכילתא). כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ • קֹדֶם מַתַּן־תּוֹרָה בְּמָרָה.

(יג) שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל־מְלַאכְתֶּךָ׃

יג שִׁתָּא יוֹמִין תִּפְלַח וְתַעְבֵּד כָּל עֲבִדְתָּךְ׃

(יד) וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־תַעֲשֶׂה כָל־מְלָאכָה אַתָּה ׀ וּבִנְךָ־וּבִתֶּךָ וְעַבְדְּךָ־וַאֲמָתֶךָ וְשׁוֹרְךָ וַחֲמֹרְךָ וְכָל־בְּהֶמְתֶּךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ לְמַעַן יָנוּחַ עַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ כָּמוֹךָ׃

יד וְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה שַׁבְּתָא קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ לָא תַעְבֵּד כָּל עִבִידָא אַתְּ וּבְרָךְ וּבְרָתָךְ וְעַבְדָּךְ וְאַמְתָּךְ וְתוֹרָךְ וַחֲמָרָךְ וְכָל בְּעִירָךְ וְגִיּוֹרָךְ דִי בְקִרְוָךְ בְּדִיל דִי יְנוּחַ עַבְדָּךְ וְאַמְתָּךְ כְּוָתָךְ׃

(טו) וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיֹּצִאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרֹעַ נְטוּיָה עַל־כֵּן צִוְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לַעֲשׂוֹת אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת׃ ס

טו וְתִדְכַּר אֲרֵי עַבְדָּא הֲוֵיתָא בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם וְאַפְּקָךְ יְיָ אֱלָהָךְ מִתַּמָּן בִּידָא תַקִּיפָא וּבִדְרָעָא מְרָמָא עַל כֵּן פַּקְּדָךְ יְיָ אֱלָהָךְ לְמֶעְבַּד יָת יוֹמָא דְשַׁבְּתָא׃

רש"י◂ וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ וְגוֹ' • עַל־מְנָת־כֵּן פְּדָאֲךָ, שֶׁתִּהְיֶה לוֹ עֶבֶד וְתִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כ עמ' 203. יב עמ' 111)

וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם . . אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת (ה, טו)

כָּתַב הָרמב"ם (מורה נבוכים ב, לא. הובא ברמב"ן פסוק יב), שֶׁהַטַּעַם עַל שְׁמִירַת שַׁבָּת שֶׁנֶּאֱמַר בְּפָרָשַׁת יִתְרוֹ, זָכָר לְמַעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית, הוּא כְּבוֹד הַיּוֹם וְהַגְדִּילוֹ . . אֲמָנָם תִּיתּוֹ **לָנוּ** תּוֹרַת הַשַּׁבָּת וְצִוּוֹתוֹ **אוֹתָנוּ** (וְלֹא שְׁאַר הָעַמִּים, שֶׁגַּם הֵם נִבְרְאוּ בְּשִׁשֶּׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית) הוּא . . לְסִבַּת הֱיוֹתֵנוּ עֲבָדִים בְּמִצְרַיִם, אֲשֶׁר לֹא הָיִינוּ עוֹבְדִים בְּרְצוֹנֵנוּ . . וְלֹא הָיִינוּ יְכוֹלִים לִשְׁבֹּת. וּרְאֵה בְּ'שַׁעַר הַכּוֹלֵל' (פי"ז סכ"ט), שֶׁזֶּהוּ הַהֶבְדֵּל בֵּין תְּפִלַּת עַרְבִית וּמוּסָף שֶׁל שַׁבָּת, שֶׁבָּהֶן אוֹמְרִים זָכָר לְמַעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בִּתְפִלַּת שַׁחֲרִית.

(טז) כַּבֵּד אֶת־אָבִיךָ וְאֶת־אִמֶּךָ כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְמַעַן ׀ יַאֲרִיכֻן יָמֶיךָ וּלְמַעַן יִיטַב לָךְ ׀ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ׃ ס

טז יַקַּר יָת אֲבוּךְ וְיָת אִמָּךְ כְּמָא דִי פַקְּדָךְ יְיָ אֱלָהָךְ בְּדִיל דְּיוֹרְכוּן יוֹמָיךְ וּבְדִיל דְּיוֹטַב לָךְ עַל אַרְעָא דַּייָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ׃

רש"י◂ כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ • (סנהדרין נו) אַף עַל כִּבּוּד אָב וָאֵם נִצְטַוּוּ בְּמָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות טו): "שָׁם שָׂם לוֹ חֹק וּמִשְׁפָּט".

(יז) לֹא תִרְצָח ס וְלֹא תִנְאָף ס וְלֹא תִגְנֹב ס וְלֹא־תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ עֵד שָׁוְא׃ ס

יז לָא תִקְטוֹל נָפֶשׁ. וְלָא תִגּוּף. וְלָא תִגְנוֹב (נַפְשָׁא). וְלָא תַסְהֵד בְּחַבְרָךְ סַהֲדוּתָא דְשִׁקְרָא׃

רש"י◂ וְלֹא תִנְאָף • אֵין לְשׁוֹן 'נאוף' אֶלָּא בְּאֵשֶׁת אִישׁ.

(יח) וְלֹא תַחְמֹד אֵשֶׁת רֵעֶךָ ס וְלֹא תִתְאַוֶּה בֵּית רֵעֶךָ שָׂדֵהוּ וְעַבְדּוֹ וַאֲמָתוֹ שׁוֹרוֹ וַחֲמֹרוֹ וְכֹל אֲשֶׁר לְרֵעֶךָ: ס

יח וְלָא תַחְמֵד אִתַּת חַבְרָךְ וְלָא תֵרוֹג בֵּית חַבְרָךְ חַקְלֵהּ וְעַבְדֵהּ וְאַמְתֵהּ תּוֹרֵהּ וְחַמָּרֵהּ וְכֹל דִּי לְחַבְרָךְ:

רס"י ◂ **וְלֹא תִתְאַוֶּה •** לָא תֵרוֹג, אַף הוּא לְשׁוֹן חֶמְדָּה, כְּמוֹ (בראשית ב): "נֶחְמָד לְמַרְאֶה" דְּמְתַרְגְּמִינַן: 'דְּמְרַגַּג לְמֶחֱזֵי'.

◆ יום חמישי י"ד מנחם־אב ◆

(יט) אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה דִּבֶּר יְהוָה אֶל־כָּל־קְהַלְכֶם בָּהָר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ הֶעָנָן וְהָעֲרָפֶל קוֹל גָּדוֹל וְלֹא יָסָף וַיְכְתְּבֵם עַל־שְׁנֵי לֻחֹת אֲבָנִים וַיִּתְּנֵם אֵלָי:

יט יָת פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין מַלִּיל יְיָ עִם כָּל קְהָלְכוֹן בְּטוּרָא מִגּוֹ אֶשָּׁתָא עֲנָנָא וַאֲמֵיטְתָא קָל רַב וְלָא פְסַק וּכְתָבִנּוּן עַל תְּרֵין לוּחֵי אַבְנַיָּא וִיהַבִנּוּן לִי:

רס"י ◂ **וְלֹא יָסָף •** מְתַרְגְּמִינַן: 'וְלָא פְסַק', (לְפִי שֶׁמִּדַּת הַשֶּׁר וְהַדָּם אֵינוֹ יָכוֹל לְדַבֵּר כָּל דְּבָרָיו בְּנְשִׁימָה אַחַת, וְצָרִיךְ לְהַפְסִיק, וּמִדַּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵינוֹ כֵּן, לֹא הָיָה פּוֹסֵק, וּמְשַׁלֵּא הָיָה פּוֹסֵק, לֹא הָיָה מוֹסִיף), **כִּי קוֹלוֹ חָזָק וְקָיָם** לְעוֹלָם. דָּבָר אַחֵר: "וְלֹא יָסָף", לֹא הוֹסִיף לְהֵרָאוֹת **בְּאוֹתוֹ פֵּמְבִי.**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות ואתחנן חלק ד)

בְּמַתַּן־תּוֹרָה חָדַר הַקּוֹל שֶׁל עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת גַּם בְּתוֹךְ הָעוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי, מִשּׁוּם שֶׁהָיָה "קוֹל גָּדוֹל וְלֹא יָסָף", קוֹל לְלֹא הַגְבָּלוֹת - כִּי חֲרֵי רוּחָנִיּוּת וְגַשְׁמִיּוּת הֵם הָפְכִיִּים: גַּשְׁמִיּוּת אֵינָהּ יְכוֹלָה "לִסְפּוֹג" רוּחָנִיּוּת, וְרוּחָנִיּוּת אֵינָהּ יְכוֹלָה לַחֲדוֹר בַּגַּשְׁמִיּוּת; דַּוְקָא ה'קוֹל **גָּדוֹל**', שֶׁהוּא לְמַעְלָה מֵהַגְבָּלוֹת וְהִשְׂתַּלְשְׁלוּת, וְשֶׁלְּפָנָיו גַּשְׁמִיּוּת וְרוּחָנִיּוּת שָׁוִים, דַּוְקָא הוּא יָכוֹל לַחֲדוֹר גַּם בַּגַּשְׁמִיּוּת. עַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא גַּם בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם: כֹּחַ זֶה, שֶׁהַתּוֹרָה שֶׁאָדָם לוֹמֵד תַּחֲדוֹר גַּם בַּ'עֲקֵב', אֵינוֹ מִצַּד הַשֵּׂכֶל שֶׁבַּתּוֹרָה, שֶׁכֵּן אֵין כָּל שֵׂיכוּת בֵּין שֵׂכֶל וְדוֹמֶם, אֶלָּא שֶׁזֶּה מִצַּד הָאֱלֹקוּת שֶׁבְּתוֹכָהּ, וּלְגַבֵּי אֱלֹקוּת אֵין כָּל הַגְבָּלוֹת. וְכַאֲשֶׁר לִימוּד הַתּוֹרָה חוֹדֵר בְּכָל הָעוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי, מֵשִׁיב שֶׁהָיָה "קוֹל גָּדוֹל וְלֹא יָסָף", קוֹל לְלֹא הַגְבָּלוֹת - כִּי חֲרֵי רוּחָנִיּוּת וְגַשְׁמִיּוּת הֵם הָפְכִיִּים: גַּשְׁמִיּוּת אֵינָהּ יְכוֹלָה "לִסְפּוֹג" רוּחָנִיּוּת, וְרוּחָנִיּוּת אֵינָהּ יְכוֹלָה לַחֲדוֹר בַּגַּשְׁמִיּוּת; דַּוְקָא ה'קוֹל **גָּדוֹל**', שֶׁהוּא לְמַעְלָה מֵהַגְבָּלוֹת וְהִשְׂתַּלְשְׁלוּת, וְשֶׁלְּפָנָיו גַּשְׁמִיּוּת וְרוּחָנִיּוּת שָׁוִים, דַּוְקָא הוּא יָכוֹל לַחֲדוֹר גַּם בַּגַּשְׁמִיּוּת. עַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא גַּם בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם: כֹּחַ זֶה, שֶׁהַתּוֹרָה שֶׁאָדָם לוֹמֵד תַּחֲדוֹר גַּם בַּ'עֲקֵב', אֵינוֹ מִצַּד הַשֵּׂכֶל שֶׁבַּתּוֹרָה, שֶׁכֵּן אֵין כָּל שֵׂיכוּת בֵּין שֵׂכֶל וְדוֹמֶם, אֶלָּא שֶׁזֶּה מִצַּד הָאֱלֹקוּת שֶׁבְּתוֹכָהּ, וּלְגַבֵּי אֱלֹקוּת אֵין כָּל הַגְבָּלוֹת. וְכַאֲשֶׁר לִימוּד הַתּוֹרָה חוֹדֵר בְּכָל

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ד עמ' 1093)

קוֹל גָּדוֹל וְלֹא יָסָף (ה, יט) **שְׁמַעְנוּ נְתַנְבְּאוּ כָּל הַנְּבִיאִים שֶׁעָמְדוּ** (שמות רבה כח, ו) הַמִּדְרָשׁ מְלַמְּדֵנוּ, שֶׁבְּמַתַּן תּוֹרָה נִתְּנוּ כָּל חִדּוּשֵׁי הַתּוֹרָה שֶׁל כָּל הַדּוֹרוֹת. עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת נֶאֶמְרוּ מִפִּי הקב"ה בְּכְבוֹדוֹ וּבְעַצְמוֹ, וְנֶאֶמְרוּ לְכָל יְהוּדִי בְּתוֹר יָחִיד, לֹא רַק בְּתוֹר חֵלֶק מֵהַכְּלָל. וְהוּא הַדִּין לְדִבְרֵי הַנְּבִיאִים וְהַחֲכָמִים: מַהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרַךְ אוֹמֵר אוֹתָם לְכָל יְהוּדִי, אֶלָּא שֶׁלֹּא נִתְגַּלּוּ עַד שֶׁבָּא נָבִיא אוֹ חָכָם פְּלוֹנִי.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות חלק ד עמוד 1092 – מתוך 'לקראת שבת')

הַמַּעֲלָה בְּקוֹל דְּמַתַּן תּוֹרָה

קוֹל גָּדוֹל וְלֹא יָסָף (ה, יח)

שֶׁלֹּא הָיְתָה לוֹ בַּת־קוֹל (שמות רבה פרשת יתרו)

צָרִיךְ בֵּאוּר, מַהִי הַמַּעֲלָה הַגְּדוֹלָה בְּקוֹל שֶׁהַקּוֹל דְּמַתַּן תּוֹרָה לֹא הָיְתָה לוֹ בַּת־קוֹל? וּבְפֶרֶט לְפִי הַיְדוּעַ דְּקוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא לֹא עֲבִיד נִיסָּא לְמִגְנָא, צָרִיךְ־עִיּוּן לָמָּה הָצְרְכוּ לְגַם זֶה? וְיֵשׁ לְבָאֵר זֶה עַל־פִּי הַמְבֹאָר בַּסְּפָרִים הַקְּדוֹשִׁים (ראה תניא פרק ל"ו), דְּהַגְּלוּי הָאֱלֹקִי שֶׁהָיָה בְּשָׁעַת מַתַּן תּוֹרָה, הוּא מֵעֵין הַגְּלוּי שֶׁיִּהְיֶה לָעֲתִיד־לָבֹא, שֶׁאָז יִתְגַּלֶּה אוֹר ה' בְּתַכְלִית הַגְּלוּי לְלֹא כָּל הֶסְתֵּר וְצִמְצוּם, עַד שֶׁתִּתְחַדֵּר הַקְּדֻשָּׁה בַּדָּבָר הַגַּשְׁמִי עַצְמוֹ, וּכְמַאֲמַר הַכָּתוּב "וְרָאוּ כָּל בָּשָׂר יַחְדָּו כִּי פִי ה' דִּבֵּר" (ישעי' מ, ה).

וְהִנֵּה טֶבַע הַקּוֹל הוּא, שֶׁכְּשֶׁהוּא מַגִּיעַ וּמַכֶּה בְּאֵיזֶה דָּבָר

משיחת יום שמחת תורה תשמ"ב

בלתי מוגה

מו. בנוגע לכללות ענין הלוחות (שהוזכר לעיל) – כאן המקום להעיר ענין מסויים. ובהקדים:
הוזכר לעיל שמקומם הקבוע של הלוחות הוא - בארון, כמ"ש "אין בארון רק שני לוחות האבנים גו'". ותכלית השלימות שבזה - כאשר הלוחות היו בארון בתוך בית המקדש, לאחרי שבנ"י הגיעו "אל המנוחה ואל הנחלה", כי כאשר הלוחות היו בארון כפי שהי' במשכן (לא בארון שעשה משה כו'), הי' זה באופן של עראי וכו'.

וגם לאחרי חורבן ביהמ"ק נשארו הלוחות בארון באופן של קביעות - כמ"ש הרמב"ם (הל' ביהב"ח רפ"ד) ש"בעת שבנה שלמה המלך את הבית וידע שסופו ליחרב, בנה בו מקום לגנוז בו הארון למטה במטמוניות עמוקות ועקלקלות, ויאשיהו המלך צוה וגנזו במקום שבנה שלמה כו'". וגם להדעה שהארון נלקח בגלות כו' - הרי גם עתה נמצאים שם הלוחות באופן של קביעות כו'.

והנה, ידוע הכלל שלא ברא הקב"ה בעולמו דבר אחד לבטלה, ובפרט כאשר מדובר אודות עניני קדושה. ועפ"ז מובן שהלוחות היו ממלאים את כל חלל הארון, באופן שלא נשאר מקום פנוי ומקום ריק, כי אם הי' נשאר מקום ריק, הרי מקום זה הוא לבטלה ח"ו. וע"ד שמצינו שכלי שרת מקדשים כשהם מלאים דוקא.

וכמפורש בגמרא (ב"ב יד, א) "ארון שעשה משה אמתיים וחצי ארכו ואמה וחצי רחבו ואמה וחצי קומתו באמה בת ששה טפחים, והלוחות ארכן ששה ורחבן ששה ועוביין שלשה, מונחות כנגד ארכו של ארון, כמה לוחות אוכלות בארון כו', פירנסת ארון לארכו צא ופרנס ארון לרחבו, כמה לוחות אוכלות בארון ששה טפחים וכו'" - זאת אומרת, שע"פ חשבון הגמרא הי' הארון מלא באופן שלא הי' בו מקום פנוי.

ועפ"ז הרי בהכרח לומר שכל א' מהלוחות הי' ריבוע של ששה טפחים על ששה טפחים, ואי אפשר לומר שקצהו העליון של הלוחות הי' בצורת חצי עיגול, כי אז יוצא שמלמטה הי' אמנם הארון מלא לגמרי, אבל מלמעלה נשאר מקום פנוי, בגלל הצורה דחצי עיגול - וזה היפך משמעות הגמרא.

מז. ולפלא הכי גדול - שישנם כמה וכמה מוסדות וארגונים שמציירים ב"סמל" שלהם את הלוחות בצורת חצי עיגול מלמעלה - היפך דברי הגמרא!
והמדובר גם אודות מוסדות חינוך שמחנכים ילדי ישראל על טהרת הקודש - הנה מבלי הבט על זה שתכלית כוונת המוסד היא להגן על הילדים מפני השפעה מבחוץ כו', ולפעול עליהם שהנהגתם תהי' באופן ד"כל מעשיך יהיו לשם שמים" ו"בכל דרכיך דעהו", ועאכו"כ בנוגע ללימוד התורה וכו', אעפ"כ, כאשר הם מציירים את הלוחות (על גבי טפסים השייכים למוסד, פנקסי קבלות וכו'), שבהם כלולים כל עניני התורה כולה, כמבואר בירושלמי עה"פ "מזה ומזה הם כתובים", שבלוחות "כתובים" כל עניני התורה כולה, אפילו מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש - הרי הם מציירים זאת באופן הפכי מדברי הגמרא!

וכאמור לעיל שע"פ דברי הגמרא בהכרח לומר שצורת הלוחות היתה באופן של ריבוע (ולא חצי עיגול מלמעלה) - וזהו ענין המפורש בגמרא מסכת בבא בתרא, שהיא בין שבעת המסכתות הנלמדות בישיבות!

ישנו רב מסויים בבאר-שבע - לא חסיד חב"ד - שפירסם לאחרונה ספר, ובו מבאר גם אודות צורת הלוחות - שע"פ דברי הגמרא במסכת בבא בתרא, בהכרח לומר שהלוחות היו מרובעות, ולא בצורת חצי עיגול. ומסיים שלפלא בעיניו מדוע מציירים בכל מקום את הלוחות בצורת חצי עיגול, ולא כפי דברי הגמרא במסכת בבא בתרא!

והטענה הידועה שלא רוצים להוציא לעז על הראשונים - מאחר שמוסד זה קיים כבר כמה וכמה שנים, וכך ציירו את הלוחות במשך כל הזמן כו' - הנה טענה זו אין לה מקום כלל כאשר מדובר אודות ענין שנוגע לחינוך ילדי ישראל!

דהנה, כאשר הילד מקבל תעודה מזמן לזמן, ובה מופיע ציור הלוחות בצורת חצי עיגול מלמעלה, מתקבל אצלו ללא כל ספק שכן היתה צורת הלוחות. ואח"כ כאשר ילמד את הגמרא הנ"ל, יווכח שמה שהונח אצלו בפשטות כתוצאה מהלימוד במוסד זה, הרי זה היפך פשטות הגמרא! וכתוצאה מזה - הרי הוא מאבד את כל האימון במלמד ומחנך שלו. גם כאשר ילמדו עמו דבר אמיתי מתחילתו ועד סופו!

ולכן, בהכרח לתקן ענין זה, ואין לחשוב שזהו דבר של מה בכך, כי אפילו כאשר מדובר אודות דבר קטן נאמר אל תהי בז לקטנות, ועאכו״כ כאשר מדובר אודות ענין הקשור עם הלוחות, שהם יסוד כל התורה כולה!

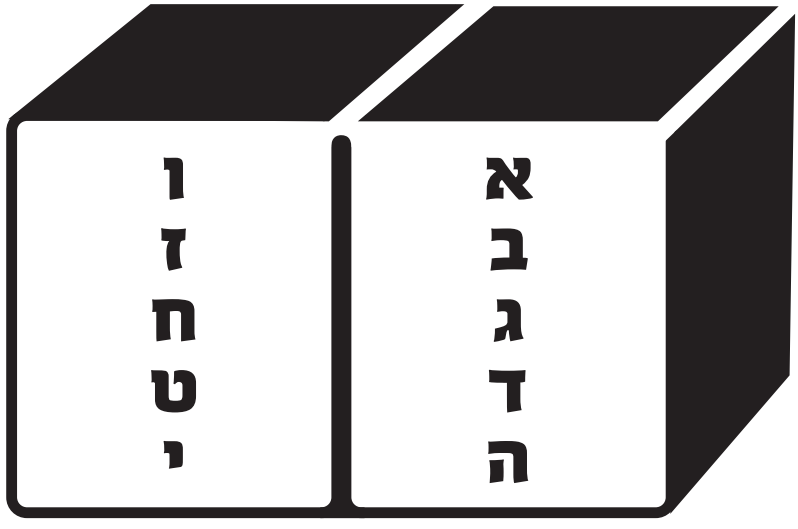
ובפרט שבענין זה ישנו דבר נוסף:

מקור ציור הלוחות בצורת חצי עיגול נלקח מאומות העולם, וציור זה הוא היפך דברי הגמרא. וא״כ, כאשר מציירים את הלוחות בצורת חצי עיגול – הרי מעדיפים את גירסת אומות העולם על דברי הגמרא!

ויה״ר שמכאן ולהבא יתקנו ענין זה ובפרט שתיקון הדבר אינו כרוך עם קושי מיוחד, כי הרי מידי פעם מדפיסים טפסים הנ״ל, וכשם שאפשר לשנות את שמו של ה״פרעזידענט״ של המוסד וכו׳ [ועד ששוכחים לגמרי מה״פרעזידענט״ הקודם, ורק במקרים היוצאים מן הכלל משאירים לו איזה תואר כבוד!] - כמו כן אפשר לשנות את ציור הלוחות, היינו, שבמקום צורת חצי עיגול, יהיו הלוחות מצויירים בצורת ריבוע.

ובפרט ע״פ האמור לעיל שזהו ענין הקשור עם חינוך ילדי ישראל – והרי ענין החינוך צריך להיות בתכלית השלימות, וכפי שרואים במוחש שטבע האדם הוא שגם בהיותו במעמד ומצב שאינו רוצה להטריח את עצמו לקיים דבר מסויים בתכלית השלימות, אלא הוא מסתפק בקיום הדבר ע״ד המיצוע כו׳ - הנה כאשר מדובר אודות חינוך בניו, הרי הוא מתייגע ומשתדל ביותר להעניק להם את החינוך הטוב ביותר, בתכלית השלימות.

ושלימות החינוך הרי זה גם כאשר מדובר אודות מנהגי ישראל – כידוע מ״ש הרשב״א שאסור לבטל מנהג נשים זקנות שבישראל, אפילו כאשר חכמי ישראל אומרים באופן אחר. ועד״ז כאשר מדובר אודות הידור מצוה, אע״פ שאין זה לעיכובא, כגון: ד׳ דפנות בסוכה, אע״פ שע״פ דין מספיק ב׳ דפנות וטפח כו׳. ועאכו״כ כאשר מדובר אודות ענין הקשור עם הלוחות, שזהו יסוד ושורש כל התורה כולה.

גַּשְׁמִי, הוּא נֶעְצָר וְחוֹזֵר מִמֶּנּוּ הֵד, אַף אִם נִסְפָּג הַקּוֹל בַּדָּבָר הַגַּשְׁמִי, הִנֵּה אָז לֹא תִּהְיֶה בַּת־קוֹל.
וְעַל־פִּי־זֶה יוּבָן מַה שֶּׁהַקּוֹל דְּמַתַּן תּוֹרָה לֹא הָיְתָה לוֹ בַּת־קוֹל, שֶׁזֶּהוּ מִשּׁוּם שֶׁהַגִּלּוּי הָיָה בְּאֹפֶן כָּזֶה שֶׁהַקּוֹל חָדַר וְנִסְפַּג בְּגַשְׁמִיּוּת הָעוֹלָם עַצְמוֹ, וְלָכֵן לֹא הָיְתָה לוֹ בַּת־קוֹל.

(כ) וַיְהִי כְּשָׁמְעֲכֶם אֶת־הַקּוֹל מִתּוֹךְ הַחֹשֶׁךְ וְהָהָר בֹּעֵר בָּאֵשׁ וַתִּקְרְבוּן אֵלַי כָּל־רָאשֵׁי שִׁבְטֵיכֶם וְזִקְנֵיכֶם:

כ וַהֲוָה כַּד שְׁמַעְכוֹן יָת קָלָא מִגּוֹ חֶשׁוֹכָא וְטוּרָא בָּעֵר בְּאֶשָׁתָא וְקָרֶבְתּוּן לְוָתִי כָּל רֵישֵׁי שִׁבְטֵיכוֹן וְסָבֵיכוֹן:

(כא) וַתֹּאמְרוּ הֵן הֶרְאָנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֶת־כְּבֹדוֹ וְאֶת־גָּדְלוֹ וְאֶת־קֹלוֹ שָׁמַעְנוּ מִתּוֹךְ הָאֵשׁ הַיּוֹם הַזֶּה רָאִינוּ כִּי־יְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם וָחָי:

כא וַאֲמַרְתּוּן הָא אַחְזָנָא יְיָ אֱלָהָנָא יָת יְקָרֵהּ וְיָת רְבוּתֵהּ וְיָת קַל מֵימְרֵהּ שְׁמַעְנָא מִגּוֹ אֶשָׁתָא יוֹמָא הָדֵין חֲזֵינָא אֲרֵי יְמַלֵּל יְיָ עִם אֱנָשָׁא וְיִתְקַיָּם:

(כב) וְעַתָּה לָמָּה נָמוּת כִּי תֹאכְלֵנוּ הָאֵשׁ הַגְּדֹלָה הַזֹּאת אִם־יֹסְפִים ׀ אֲנַחְנוּ לִשְׁמֹעַ אֶת־קוֹל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עוֹד וָמָתְנוּ:

כב וּכְעַן לְמָא נְמוּת אֲרֵי תֵּיכְלִנָּנָא אֶשָׁתָא רַבְּתָא הָדָא אִם מוֹסְפִין אֲנַחְנָא לְמִשְׁמַע יָת קָל מֵימְרָא דַּייָ אֱלָהָנָא עוֹד וּמָיְתִין אֲנַחְנָא:

(כג) כִּי מִי כָל־בָּשָׂר אֲשֶׁר שָׁמַע קוֹל אֱלֹהִים חַיִּים מְדַבֵּר מִתּוֹךְ־הָאֵשׁ כָּמֹנוּ וַיֶּחִי:

כג אֲרֵי מָן כָּל בִּשְׂרָא דִּי שְׁמַע קָל מֵימְרָא דַּייָ קַיָּמָא מְמַלֵּל מִגּוֹ אֶשָׁתָא כְּוָתָנָא וְאִתְקַיָּם:

(כד) קְרַב אַתָּה וְשְׁמַע אֵת כָּל־אֲשֶׁר יֹאמַר יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאַתְּ ׀ תְּדַבֵּר אֵלֵינוּ אֵת כָּל־אֲשֶׁר יְדַבֵּר יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֵלֶיךָ וְשָׁמַעְנוּ וְעָשִׂינוּ:

כד קָרֵב אַתְּ וּשְׁמַע יָת כָּל דִּי יֵימַר יְיָ אֱלָהָנָא וְאַתְּ תְּמַלֵּל עִמָּנָא יָת כָּל דִּי מַלֵּל יְיָ אֱלָהָנָא עִמָּךְ וּנְקַבֵּל וְנַעְבֵּד:

כה ◂ וַאֲתָּה תְּדַבֵּר אֵלֵינוּ • הִתְפַּשְׁתֶּם אֶת כִּחִי כִּנְקֻבָּה, שֶׁנִּצְטַעַרְתִּי עֲלֵיכֶם וּרְפִיתֶם אֶת יָדַי, כִּי רָאִיתִי שֶׁאֵינְכֶם חֲרֵדִים לְהִתְקָרֵב אֵלַיו מֵאַהֲבָה. וְכִי לֹא הָיָה יָפֶה לָכֶם לִלְמֹד מִפִּי הַגְּבוּרָה וְלֹא לִלְמֹד מִפִּנַי?

(כה) וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת־קוֹל דִּבְרֵיכֶם בְּדַבֶּרְכֶם אֵלָי וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי שָׁמַעְתִּי אֶת־קוֹל דִּבְרֵי הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבְּרוּ אֵלֶיךָ הֵיטִיבוּ כָּל־אֲשֶׁר דִּבֵּרוּ:

כה וּשְׁמִיעַ קֳדָם יְיָ יָת קָל פִּתְגָמֵיכוֹן בְּמַלָּלוּתְכוֹן עִמִּי וַאֲמַר יְיָ לִי שְׁמִיעַ קֳדָמַי יָת קָל פִּתְגָמֵי עַמָּא הָדֵין דִּי מַלִּילוּ עִמָּךְ אַתְקִינוּ כָּל דִּי מַלִּילוּ:

(כו) מִי־יִתֵּן וְהָיָה לְבָבָם זֶה לָהֶם לְיִרְאָה אֹתִי וְלִשְׁמֹר אֶת־כָּל־מִצְוֹתַי כָּל־הַיָּמִים לְמַעַן יִיטַב לָהֶם וְלִבְנֵיהֶם לְעֹלָם:

כו לְוַי דִּי יְהֵי לִבָּא הָדֵין לְהוֹן לְמִדְחַל קֳדָמַי וּלְמִטַּר יָת כָּל פִּקּוֹדַי כָּל יוֹמַיָּא בְּדִיל דְּיֵיטַב לְהוֹן וְלִבְנֵיהוֹן לְעָלַם:

(כז) לֵךְ אֱמֹר לָהֶם שׁוּבוּ לָכֶם לְאָהֳלֵיכֶם:

כז אֲזַל אֱמַר לְהוֹן תּוּבוּ לְכוֹן לְמַשְׁכְּנֵיכוֹן:

(כח) וְאַתָּה פֹּה עֲמֹד עִמָּדִי וַאֲדַבְּרָה אֵלֶיךָ אֶת כָּל־הַמִּצְוָה וְהַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תְּלַמְּדֵם וְעָשׂוּ בָּאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנֹכִי נֹתֵן לָהֶם לְרִשְׁתָּהּ׃

כח וְאַתְּ הָכָא קֵים עִמִּי וַאֲמַלֵּל עִמָּךְ יָת כָּל פִּקּוּדַיָּא וּקְיָמַיָּא וְדִינַיָּא דִּי תַלְפִּנּוּן וְיַעְבְּדוּן בְּאַרְעָא דִּי אֲנָא יָהֵב לְהוֹן לְמֵירְתַהּ׃

(כט) וּשְׁמַרְתֶּם לַעֲשׂוֹת כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֶתְכֶם לֹא תָסֻרוּ יָמִין וּשְׂמֹאל׃

כט וְתִטְּרוּן לְמֶעְבַּד כְּמָא דִּי פַקִּיד יְיָ אֱלָהֲכוֹן יָתְכוֹן לָא תִסְטוּן יַמִּינָא וּשְׂמָאלָא׃

(ל) בְּכָל־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֶתְכֶם תֵּלֵכוּ לְמַעַן תִּחְיוּן וְטוֹב לָכֶם וְהַאֲרַכְתֶּם יָמִים בָּאָרֶץ אֲשֶׁר תִּירָשׁוּן׃

ל בְּכָל אָרְחָא דִּי פַקִּיד יְיָ אֱלָהֲכוֹן יָתְכוֹן תְּהָכוּן בְּדִיל דְּתֵיחוֹן וְייֵיטַב לְכוֹן וְתוֹרְכוּן יוֹמִין בְּאַרְעָא דִּי תֵירְתוּן׃

ו (א) וְזֹאת הַמִּצְוָה הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לְלַמֵּד אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת בָּאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ׃

א וְדָא תַפְקֻדְתָּא קְיָמַיָּא וְדִינַיָּא דִּי פַקִּיד יְיָ אֱלָהֲכוֹן לְאַלָּפָא יָתְכוֹן לְמֶעְבַּד בְּאַרְעָא דִּי אַתּוּן עָבְרִין תַּמָּן לְמֵירְתַהּ׃

(ב) לְמַעַן תִּירָא אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹר אֶת־כָּל־חֻקֹּתָיו וּמִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ אַתָּה וּבִנְךָ וּבֶן־בִּנְךָ כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ וּלְמַעַן יַאֲרִכֻן יָמֶיךָ׃

ב בְּדִיל דְּתִדְחַל קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ לְמִטַּר יָת כָּל קְיָמוֹהִי וּפִקּוּדוֹהִי דִּי אֲנָא מְפַקֶּדָךְ אַתְּ וּבְרָךְ וּבַר בְּרָךְ כָּל יוֹמֵי חַיָּיךְ וּבְדִיל דְּיוֹרְכוּן יוֹמָיךְ׃

(ג) וְשָׁמַעְתָּ יִשְׂרָאֵל וְשָׁמַרְתָּ לַעֲשׂוֹת אֲשֶׁר יִיטַב לְךָ וַאֲשֶׁר תִּרְבּוּן מְאֹד כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ לָךְ אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ׃ פ

ג וּתְקַבֵּל יִשְׂרָאֵל וְתִטַּר לְמֶעְבַּד דִּי ייֵיטַב לָךְ וְדִי תִסְגּוּן לַחֲדָא כְּמָא דִּי מַלִּיל יְיָ אֱלָהָא דַּאֲבָהָתָךְ לָךְ אַרְעָא עָבְדָא חֲלַב וּדְבָשׁ׃

◆ יום שישי ט״ו מנחם־אב ◆

(ד) שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה ׀ אֶחָד׃

ד שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלָהָנָא יְיָ חַד׃

רמ״ש◄ **ה׳ אֱלֹהֵינוּ ה׳ אֶחָד** • ה׳ שֶׁהוּא אֱלֹהֵינוּ עַתָּה וְלֹא אֱלֹהֵי הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, הוּא עָתִיד לִהְיוֹת ה׳ אֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר (צפניה ג): ״כִּי אָז אֶהְפֹּךְ אֶל־עַמִּים שָׂפָה בְּרוּרָה לִקְרֹא כֻלָּם בְּשֵׁם ה׳״, וְנֶאֱמַר (זכריה יד): ״בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה ה׳ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד״.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

ו (ד) **שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה׳ אֱלֹהֵינוּ ה׳ אֶחָד.** בְּלֹא שְׁלֹשָׁה אַזְכָּרוֹת אֵי אֶפְשָׁר. שֶׁאִם אָמַר **שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה׳ אֶחָד**, כָּל אוּמָּה וְאוּמָּה אוֹמֶרֶת עַל עֲבוֹדָה־זָרָה שֶׁלָּהֶם שֶׁהוּא אֶחָד. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר **אֱלֹהֵינוּ** יוֹדֵעַ שֶׁעַל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הוּא מְדַבֵּר. וְאִם הָיוּ אוֹמְרִים **ה׳ [אֱלֹהֵינוּ] אֶחָד** מַשְׁמַע אֱלֹהֵינוּ אֶחָד מִן הָאֱלֹהוּת, וְכָל־שֶׁכֵּן אִם הָיוּ אוֹמְרִים **אֱלֹהֵינוּ אֶחָד**. אֲבָל כְּשֶׁאָנוּ כּוֹפְלִים, הָכִי קָאָמַר, **ה׳** שֶׁהוּא אָדוֹן שֶׁלָּנוּ, הוּא **אֶחָד** בָּאֲדָנוּת וְאֵין עוֹד מִלְבַדּוֹ: וְצָרִיךְ לוֹמַר אַל מֶלֶךְ נֶאֱמָן קוֹדֶם **שְׁמַע יִשְׂרָאֵל**, לְפִי שֶׁבְּשֶׁלֹּשׁ תֵּיבוֹת הַלָּלוּ עִם בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד, תִּמְצָא בְּקְרִיאַת שְׁמַע רמ״ח תֵּיבוֹת כְּנֶגֶד רמ״ח אֵיבָרִים. וְכָל הָאוֹמֵר רמ״ח תֵּיבוֹת שֶׁבְּקְרִיאַת שְׁמַע כְּתִקְּנָן

(ה) וְאָהַבְתָּ֞ אֵ֣ת יְהוָ֣ה אֱלֹהֶ֗יךָ בְּכָל־לְבָבְךָ֙ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ֔ וּבְכָל־מְאֹדֶֽךָ׃

ה וְתִרְחַם יָת יְיָ אֱלָהָךְ בְּכָל לִבָּךְ וּבְכָל נַפְשָׁךְ וּבְכָל נִכְסָךְ׃

רש״י ◂ **וְאָהַבְתָּ** • (ספרי) עֲשֵׂה דְּבָרָיו מֵאַהֲבָה, אֵינוֹ דּוֹמֶה עוֹשֶׂה מֵאַהֲבָה לְעוֹשֶׂה מִיִּרְאָה: הָעוֹשֶׂה אֵצֶל רַבּוֹ מִיִּרְאָה, כְּשֶׁהוּא מַטְרִיחַ עָלָיו, מַנִּיחוֹ וְהוֹלֵךְ לוֹ. **בְּכָל־לְבָבְךָ** • (ברכות נד) בִּשְׁנֵי יְצָרֶיךָ. דָּבָר אַחֵר: ״בְּכָל לְבָבְךָ״, שֶׁלֹּא יִהְיֶה לִבְּךָ חָלוּק עַל הַמָּקוֹם. **וּבְכָל־נַפְשְׁךָ** • אֲפִלּוּ הוּא נוֹטֵל אֶת נַפְשֶׁךָ. **וּבְכָל־מְאֹדֶךָ** •

(שם סא ב) בְּכָל מָמוֹנֶךָ: יֵשׁ לְךָ אָדָם שֶׁמָּמוֹנוֹ חָבִיב עָלָיו מִגּוּפוֹ, לְכָךְ נֶאֱמַר: ״וּבְכָל־מְאֹדֶךָ״. דָּבָר אַחֵר: ״בְּכָל מְאֹדֶךָ״, בְּכָל מִדָּה וּמִדָּה שֶׁמּוֹדֵד לָךְ, בֵּין בְּמִדָּה טוֹבָה, בֵּין בְּמִדַּת פֻּרְעָנוּת, וְכֵן בְּדָוִד הוּא אוֹמֵר (תהלים קטז): ״כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא וּגוֹ׳, צָרָה וְיָגוֹן אֶמְצָא וּגוֹ׳״.

(ו) וְהָי֞וּ הַדְּבָרִ֣ים הָאֵ֗לֶּה אֲשֶׁ֤ר אָנֹכִי֙ מְצַוְּךָ֣ הַיּ֔וֹם עַל־לְבָבֶֽךָ׃

ו וִיהוֹן פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין דִּי אֲנָא מְפַקֶּדָךְ יוֹמָא דֵין עַל לִבָּךְ׃

רש״י ◂ **וְהָיוּ הַדְּבָרִים וְגוֹ׳** • וּמַהוּ אַהֲבָה? ״וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה״, שֶׁמִּתּוֹךְ כָּךְ אַתָּה מַכִּיר בַּהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, וּמִדָּבֵק בִּדְרָכָיו (ספרי). **מְצַוְּךָ הַיּוֹם** • (שם) לֹא יִהְיוּ בְעֵינֶיךָ כִּדְיוֹטַגְמָא יְשָׁנָה, שֶׁאֵין אָדָם סוֹפְנָהּ, אֶלָּא כַּחֲדָשָׁה שֶׁהַכֹּל רָצִין לִקְרָאתָהּ. דְּיוֹטַגְמָא, מִצְוֹת הַמֶּלֶךְ הַבָּאָה בְּמִכְתָּב.

(ז) וְשִׁנַּנְתָּ֣ם לְבָנֶ֔יךָ וְדִבַּרְתָּ֥ בָּ֖ם בְּשִׁבְתְּךָ֣ בְּבֵיתֶ֑ךָ וּבְלֶכְתְּךָ֤ בַדֶּ֙רֶךְ֙ וּבְשָׁכְבְּךָ֔ וּבְקוּמֶֽךָ׃

ז וְתִתְנַנּוּן לִבְנָיךְ וּתְמַלֵּל בְּהוֹן בְּמִתְּבָךְ בְּבֵיתָךְ וּבְמֵהָכָךְ בְּאָרְחָא וּבְמִשְׁכְּבָךְ וּבְמָקִימָךְ׃

רש״י ◂ **וְשִׁנַּנְתָּם** • (שם) לְשׁוֹן חִדּוּד הוּא: שֶׁיִּהְיוּ מְחֻדָּדִים בְּפִיךָ, שֶׁאִם יִשְׁאָלְךָ אָדָם דָּבָר, לֹא תְּהֵא צָרִיךְ לְגַמְגֵּם בּוֹ, אֶלָּא אֲמֹר לוֹ מִיָּד. **לְבָנֶיךָ** • אֵלּוּ הַתַּלְמִידִים. מָצִינוּ בְּכָל מָקוֹם שֶׁהַתַּלְמִידִים קְרוּיִים בָּנִים, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יד): ״בָּנִים אַתֶּם לַה׳ אֱלֹהֵיכֶם״, וְאוֹמֵר (מלכים ב ב): ״בְּנֵי הַנְּבִיאִים אֲשֶׁר בֵּית אֵל״. וְכֵן בְּחִזְקִיָּהוּ שֶׁלִּמֵּד תּוֹרָה לְכָל יִשְׂרָאֵל, קְרָאָם בָּנִים, שֶׁנֶּאֱמַר (ד״ה ב כט): ״בָּנַי עַתָּה אַל־תִּשָּׁלוּ״. וּכְשֵׁם שֶׁהַתַּלְמִידִים קְרוּיִים בָּנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: ״בָּנִים אַתֶּם לַה׳ אֱלֹהֵיכֶם״, כָּךְ הָרַב קְרוּי אָב, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים ב ב): ״אָבִי אָבִי רֶכֶב יִשְׂרָאֵל וְגוֹ׳״. **וְדִבַּרְתָּ בָּם** • (ספרי) שֶׁלֹּא יְהֵא עִקָּר דִּבּוּרְךָ אֶלָּא בָּם, עֲשֵׂם עִקָּר וְאַל תַּעֲשֵׂם טָפֵל. **וּבְשָׁכְבְּךָ** • (שם) יָכֹל אֲפִלּוּ שָׁכַב בַּחֲצִי הַיּוֹם? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״וּבְקוּמֶךָ״, יָכֹל אֲפִלּוּ עָמַד בַּחֲצִי הַלַּיְלָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ״, דֶּרֶךְ אֶרֶץ דִּבְּרָה תּוֹרָה: זְמַן שְׁכִיבָה וּזְמַן קִימָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (יעוין לקוטי־שיחות חלק ט עמוד 33 – מתוך 'לקראת שבת')

הֶכְרֵחַ הַפֵּרוּשׁ ד״לְבָנֶיךָ – אֵלּוּ הַתַּלְמִידִים״

וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ

לְבָנֶיךָ – אֵלּוּ הַתַּלְמִידִים. מָצִינוּ בְּכָל מָקוֹם שֶׁהַתַּלְמִידִים קְרוּיִים בָּנִים. (ו, ז. ובפירוש רש״י).

צָרִיךְ לְהָבִין: מָה רָאָה רַשִׁ״י לְהוֹצִיא אֶת הַכָּתוּב מִפְּשׁוּטוֹ, וּלְפָרֵשׁ שֶׁ״בָּנֶיךָ – אֵלּוּ הַתַּלְמִידִים״. וּבְפֶרֶט, שֶׁעִנְיָנוֹ שֶׁל פֵּרוּשׁ רַשִׁ״י הוּא (כִּלְשׁוֹנוֹ בְּעַצְמוֹ) ״אֲנִי לֹא בָּאתִי אֶלָּא לְפָשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא״? (בראשית ג, ח).

וְהַבֵּאוּר בָּזֶה:

עַל הַפָּסוּק שֶׁאָמַר יַעֲקֹב לְשִׁמְעוֹן (בראשית מט, ז) ״אֲחַלְּקֵם בְּיַעֲקֹב וַאֲפִיצֵם בְּיִשְׂרָאֵל״, מְפָרֵשׁ רַשִׁ״י ״אֵין לְךָ עֲנִיִּים וְסוֹפְרִים וּמְלַמְּדֵי תִּינוֹקוֹת אֶלָּא מִשִּׁמְעוֹן, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ נְפוּצִים״. מִכָּאן מַשְׁמַע, כִּי מְלַמְּדֵי תִּינוֹקוֹת הָיוּ מְבֻקָּשִׁים מְאֹד בְּקֶרֶב עַם יִשְׂרָאֵל, עַד שֶׁכִּמְעַט שֵׁבֶט שָׁלֵם הִתְפָּרְנֵס מֵעִסּוּק זֶה.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מְשַׁמֵּר רמ״ח אֵיבָרָיו, וְזֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (משלי ד ד) שְׁמֹר מִצְוֹתַי וֶחְיֵה, אֱמֹר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שְׁמוֹר אֶת שֶׁלִּי וַאֲנִי אֶשְׁמוֹר אֶת שֶׁלְּךָ. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן חֲלַפְתָּא מָשָׁל (למלך) [לְאָדָם] שֶׁהָיָה לוֹ כֶּרֶם בִּיהוּדָה וִירֻשָּׁתוֹ בַּגְּלִיל, וּלְאֶחָד יֵשׁ לוֹ כֶּרֶם בַּגְּלִיל וִירֻשָּׁתוֹ בִּיהוּדָה, בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה צָרִיךְ זֶה שֶׁבִּיהוּדָה לֵילֵךְ לַגְּלִיל וְזֶה שֶׁבַּגְּלִיל לֵילֵךְ לִיהוּדָה לְפַרְנֵס כָּל אֶחָד צָרְכֵי כַּרְמוֹ, לְיָמִים פָּגְעוּ זֶה בָּזֶה, אָמְרוּ לָמָּה אָנוּ מַטְרִיחִין, אֲנִי אֲפַרְנֵס כַּרְמְךָ שֶׁבְּעִירִי וְאַתָּה תְּפַרְנֵס כַּרְמִי שֶׁבְּעִירְךָ, וְהִזְהִיר בָּהּ שֶׁאִם אַתָּה מְשַׁמֵּר הֵיטֵב אֶת שֶׁלִּי אֲנִי אֶשְׁמוֹר הֵיטֵב אֶת שֶׁלְּךָ (תנחומא קדושים ו); תורה ה

וְעַל־כֵּן, כְּשֶׁנְּבוֹא לְפָרֵשׁ אֶת פַּשְׁטוּת הַכָּתוּב כָּאן "וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ" לֹא נוּכַל לוֹמַר שֶׁקָּאֵי עַל הַבָּנִים, כִּי אִם הָאָב בְּעַצְמוֹ חַיָּב לְלַמֵּד אֶת בְּנוֹ תּוֹרָה, לָמָּה יֵשׁ צֹרֶךְ בְּמִלְּמְדֵי תִּינוֹקוֹת. דְּאַף שֶׁנִּדְרָשִׁים הֵם עֲבוּר יְתוֹמִים אוֹ עֲבוּר בְּנֵי עַם־הָאָרֶץ, הֲרֵי אֵלּוּ מִקְרִים מוּעָטִים, וְאֵיךְ הַתּוֹרָה אוֹמֶרֶת שֶׁכְּמַעַט שֶׁבָּט שָׁלֵם יִתְעַסֵּק בְּלִמּוּד תִּינוֹקוֹת (וְלִהְיוֹת סוֹפְרִים) בְּעוֹד שֶׁהַצֹּרֶךְ בָּזֶה הוּא לְעִתִּים רְחוֹקוֹת!?

וּמִלְּבַד זֹאת: יֶלֶד בֶּן חָמֵשׁ לְמִקְרָא' (שֶׁבַּשְּׁבִילוֹ נוֹעָד פֵּרוּשׁ רַשִׁ"י, לְפִי הוֹרָאַת הַמִּשְׁנָה בְּאָבוֹת "בֶּן חָמֵשׁ שָׁנִים לְמִקְרָא") שֶׁלּוֹמֵד אֶת הַפָּסוּק, אֵינוֹ יָכוֹל לְהָבִין שֶׁיֵּשׁ חִיּוּב עַל אָבִיו לְלַמְּדוֹ תּוֹרָה בְּעַצְמוֹ, בְּשָׁעָה שֶׁהוּא וַחֲבֵרָיו לוֹמְדִים אֵצֶל מְלַמְּדִים.

וּמוּבָן מַה שֶּׁרַשִׁ"י הָכְרַח לְפָרֵשׁ כִּי "לְבָנֶיךָ – אֵלּוּ הַתַּלְמִידִים", דְּלֹא נִתַּן לְפָרֵשׁ אֶת פְּשַׁט הַכָּתוּב דְּקָאֵי עַל הַבָּנִים.

(ח) **וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל־יָדֶךָ וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ:**

ח וְתִקְטְרִנּוּן לְאָת עַל יְדָךְ וְיִהוֹן לְטִטָפֹת בֵּין עֵינָיךְ:

רש"י **וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל־יָדֶךָ • אֵלּוּ תְּפִלִּין שֶׁבַּזְּרוֹעַ. וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ • אֵלּוּ תְּפִלִּין שֶׁבָּרֹאשׁ.** (סנהדרין ד) **וְעַל שֵׁם מִנְיַן פָּרָשִׁיּוֹתֵיהֶם נִקְרְאוּ טֹטָפֹת, טָט בְּכַתְפֵי שְׁתַּיִם, פַּת בְּאַפְרִיקֵי שְׁתַּיִם.**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות חלק ל"ט עמוד 22 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

הַחלוּק בֵּין תְּפִלִּין שֶׁל־יָד לִתְפִלִּין שֶׁל־רֹאשׁ בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם

וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל־יָדֶךָ וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ: (ו, ח)

בְּנוֹגֵעַ לִתְפִלִּין שֶׁל־יָד נָקֹט הַכָּתוּב הַלָּשׁוֹן "וּקְשַׁרְתָּם", וְאִלּוּ בִּתְפִלִּין שֶׁל־רֹאשׁ כָּתַב "וְהָיוּ", וּמְזֶה מוּכָח דִּבְתִפְלִּין שֶׁל־יָד הַמִּצְוָה הִיא רַק מַעֲשֵׂה הַקְּשִׁירָה, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן תְּפִלִּין שֶׁל־רֹאשׁ – מְצָוָתָן שֶׁיִּהְיוּ מֻנָּחִים עַל הָרֹאשׁ, וְנִמְצָא שֶׁכָּל רֶגַע שֶׁהֵן עַל הָרֹאשׁ מְקַיֵּם מִצְוַת תְּפִלִּין (וראה בצפנת פענח על הרמב"ם (הלכות תפילין פרק ד הלכה ד. מהדורא תנינא ע, ד. פט, א) שביאר על־פי חילוק זה לשון הרמב"ם).

וְיֵשׁ לְבָאֵר זֶה בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם לְקוֹנוֹ:

הַחלוּק הַפְּנִימִי בֵּין תְּפִלִּין שֶׁל־יָד וּתְפִלִּין שֶׁל־רֹאשׁ הוּא כַּמְּבֹאָר בְּ'שֻׁלְחָן עָרוּךְ' (אורח חיים סימן כה סעיף ה) דִּתְפִלִּין שֶׁל־יָד שֶׁמַּנִּיחִים עַל הַזְּרוֹעַ כְּנֶגֶד הַלֵּב - מוֹרֶה עַל עֲבוֹדַת הַמִּדּוֹת, לְשַׁעְבֵּד לְהַקָּבָ"ה "הַלֵּב שֶׁהוּא עִקַּר הַמַּאֲוַוּת וְהַמַּחֲשָׁבוֹת", וּתְפִלִּין שֶׁל־רֹאשׁ "עַל הָרֹאשׁ כְּנֶגֶד הַמּוֹחַ" – לְשַׁעְבֵּד "הַנְּשָׁמָה שֶׁהִיא בַּמּוֹחַ" לַהקָּבָ"ה.

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר הַחִלּוּק הַנַּ"ל בֵּין תְּפִלִּין שֶׁל־יָד וּתְפִלִּין

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יט עמ' 54)

וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ וְהָיוּ לְטוֹטָפוֹת בֵּין עֵינֶיךָ (ו, ח) **תְּפִלִּין דְּמָארֵי עָלְמָא מַה כְּתִיב בְּהוּ, וּמִי כְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בָּאָרֶץ** (ברכות ו, א) הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב אוֹמֵר, שֶׁהַ'תְּפִלִּין שֶׁל יָד' שֶׁל הקב"ה הֵם הַיְּהוּדִים הַפְּשׁוּטִים, וְהַ'תְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ' הֵם בַּעֲלֵי הַתּוֹרָה. כְּשֵׁם שֶׁהַנָּחַת תְּפִלִּין שֶׁל יָד קוֹדֶמֶת לְהַנָּחַת תְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ, כָּךְ גַּם עֲבוֹדָתוֹ שֶׁל יְהוּדִי פְּשׁוּט, הָעוֹבֵד אֶת ה' בְּקַבָּלַת עֹל, קוֹדֶמֶת לַעֲבוֹדַת בַּעַל מוֹחִין (ספר השיחות ת"ש עמ' 133). וְיֵשׁ לְבָאֵר עַל פִּי הַיְּדוּעַ בְּתוֹרַת הַחֲסִידוּת, שֶׁהַבִּטּוּל שֶׁל יִרְאָה וְקַבָּלַת עֹל, אֲפִלּוּ יִרְאָה תַּתָּאָה, קָשׁוּר לְבִטּוּל הָעַצְמִי שֶׁל עֶצֶם הַנֶּפֶשׁ, יְחִידָה שֶׁבַּנֶּפֶשׁ, שֶׁלְּמַעְלָה מֵעֲבוֹדַת תְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ.

(ט) **וּכְתַבְתָּם עַל־מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ: ס**

ט וְתִכְתְּבִנּוּן עַל מְזוּזְיָן דְּבֵיתָךְ וְתִקְבְּעִנּוּן בְּסִפֵּי בֵּיתָךְ וּבְתַרְעָיךְ:

רש"י **מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ • מְזוּזוֹת כְּתִיב, שֶׁאֵין צָרִיךְ אֶלָּא אַחַת. וּבִשְׁעָרֶיךָ • לְרַבּוֹת שַׁעֲרֵי חֲצֵרוֹת וְשַׁעֲרֵי מְדִינוֹת וְשַׁעֲרֵי עֲיָרוֹת** (יומא יא).

(י) וְהָיָה כִּי־יְבִיאֲךָ ׀ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לָתֶת לָךְ עָרִים גְּדֹלֹת וְטֹבֹת אֲשֶׁר לֹא־בָנִיתָ:

י וִיהֵי אֲרֵי יְעֵלְנָךְ יְיָ אֱלָהָךְ לְאַרְעָא דִּי קַיֵּים לַאֲבָהָתָךְ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לְמִתַּן לָךְ קִרְוִין רַבְרְבָן וְטָבָן דִּי לָא בְנֵיתָא:

(יא) וּבָתִּים מְלֵאִים כָּל־טוּב אֲשֶׁר לֹא־מִלֵּאתָ וּבֹרֹת חֲצוּבִים אֲשֶׁר לֹא־חָצַבְתָּ כְּרָמִים וְזֵיתִים אֲשֶׁר לֹא־נָטָעְתָּ וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ:

יא וּבָתִּין מְלָן כָּל טוּב דִּי לָא מַלֵּיתָא וְגֻבִּין פְּסִילָן דִּי לָא פְסַלְתָּא כַּרְמִין וְזֵיתִין דִּי לָא נְצַבְתָּא וְתֵיכוֹל וְתִשְׂבָּע:

רס״י ◂ **חֲצוּבִים** • לְפִי שֶׁהוּא מְקוֹם טְרָשִׁין וּסְלָעִים, נוֹפֵל בּוֹ לְשׁוֹן חֲצִיבָה.

(יב) הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תִּשְׁכַּח אֶת־יְהוָה אֲשֶׁר הוֹצִיאֲךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים:

יב אִסְתַּמַּר לָךְ דִּילְמָא תִנְשֵׁי יָת דַּחֲלָתָא דַיְיָ דִּי אַפֵּקָךְ מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדוּתָא:

רס״י ◂ **מִבֵּית עֲבָדִים** • כְּתַרְגּוּמוֹ: ׳מִבֵּית עַבְדוּתָא׳, מִמָּקוֹם שֶׁהָיִיתֶם שָׁם עֲבָדִים.

(יג) אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תִּירָא וְאֹתוֹ תַעֲבֹד וּבִשְׁמוֹ תִּשָּׁבֵעַ:

יג יָת יְיָ אֱלָהָךְ תִּדְחַל וְקֳדָמוֹהִי תִּפְלַח וּבִשְׁמֵהּ תְּקַיֵּם:

רס״י ◂ **וּבִשְׁמוֹ תִּשָּׁבֵעַ** • אִם יֵשׁ בְּךָ כָּל הַמִּדּוֹת הַלָּלוּ, שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁאַתָּה יָרֵא אֶת שְׁמוֹ, תְּהֵא זָהִיר בִּשְׁבוּעָתְךָ, שֶׁאַתָּה יָרֵא אֶת שְׁמוֹ וְעוֹבֵד אוֹתוֹ, אָז בִּשְׁמוֹ תִּשָּׁבֵעַ, וְאִם לָאו, לֹא תִּשָּׁבֵעַ.

(יד) לֹא תֵלְכוּן אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים מֵאֱלֹהֵי הָעַמִּים אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיכֶם:

יד לָא תְהָכוּן בָּתַר טָעוֹת עַמְמַיָּא מִטָּעוֹת עַמְמַיָּא דִּי בְסַחֲרָנֵיכוֹן:

רס״י ◂ **מֵאֱלֹהֵי הָעַמִּים אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיכֶם** • וְהוּא הַדִּין לָרְחוֹקִים, אֶלָּא לְפִי שֶׁאַתָּה רוֹאֶה אֶת סְבִיבוֹתֶיךָ תּוֹעִים אַחֲרֵיהֶם, הֱצַרְךָ לְהַזְהִיר עֲלֵיהֶם בְּיוֹתֵר.

(טו) כִּי אֵל קַנָּא יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּקִרְבֶּךָ פֶּן־יֶחֱרֶה אַף־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בָּךְ וְהִשְׁמִידְךָ מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה: ס

טו אֲרֵי אֵל קַנָּא יְיָ אֱלָהָךְ שְׁכִנְתֵּהּ בֵּינָךְ דִּילְמָא יִתְקֹף רָגְזָא דַיְיָ אֱלָהָךְ בָּךְ וְיִשֵּׁצָךְ מֵעַל אַפֵּי אַרְעָא:

(טז) לֹא תְנַסּוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם כַּאֲשֶׁר נִסִּיתֶם בַּמַּסָּה:

טז לָא תְנַסּוּן קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן כְּמָא דִי נַסִּתוּן בְּנִסְיָתָא:

רס״י ◂ **בַּמַּסָּה** • כְּשֶׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם, שֶׁנִּסּוּהוּ בַּמַּיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יז): ״הֲיֵשׁ ה׳ בְּקִרְבֵּנוּ״?.

(יז) שָׁמוֹר תִּשְׁמְרוּן אֶת־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְעֵדֹתָיו וְחֻקָּיו אֲשֶׁר צִוָּךְ:

יז מִטַּר תִּטְּרוּן יָת פִּקּוּדַיָּא דַיְיָ אֱלָהֲכוֹן וְסָהֲדָוָתֵהּ וּקְיָמוֹהִי דִּי פַקֶּדָךְ:

(יח) וְעָשִׂיתָ הַיָּשָׁר וְהַטּוֹב בְּעֵינֵי יְהוָה לְמַעַן יִיטַב לָךְ וּבָאתָ וְיָרַשְׁתָּ אֶת־הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֶיךָ:

יח וְתַעְבֵּד דְּכָשַׁר וּדְתָקֵן קֳדָם יְיָ בְּדִיל דְּיֵיטַב לָךְ וְתֵעוֹל וְתֵירַת יָת אַרְעָא טַבְתָּא דִּי קַיֵּים יְיָ לַאֲבָהָתָךְ:

רש"י ◂ הַיָּשָׁר וְהַטּוֹב • זוֹ פְּשָׁרָה, לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין.

(יט) לַהֲדֹף אֶת־כָּל־אֹיְבֶיךָ מִפָּנֶיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה: ס

יט לְמִתְבַּר יָת כָּל בַּעֲלֵי דְבָבָךְ מִקֳדָמָךְ כְּמָא דִּי מַלִּיל יְיָ:

רש"י ◂ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר • וְהֵיכָן דִּבֶּר? (שמות כג) "וְהַמּוֹתִי אֶת כָּל הָעָם וְגוֹ'".

(כ) כִּי־יִשְׁאָלְךָ בִנְךָ מָחָר לֵאמֹר מָה הָעֵדֹת וְהַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֶתְכֶם:

כ אֲרֵי יִשְׁאֲלִנָּךְ בְּרָךְ מְחָר לְמֵימָר מָא סָהֲדָוָתָא וּקְיָמַיָּא וְדִינַיָּא דִּי פַקִּיד יְיָ אֱלָהָנָא יָתְכוֹן:

רש"י ◂ כִּי־יִשְׁאָלְךָ בִנְךָ מָחָר • יֵשׁ מָחָר שֶׁהוּא אַחַר זְמַן.

(כא) וְאָמַרְתָּ לִבְנְךָ עֲבָדִים הָיִינוּ לְפַרְעֹה בְּמִצְרָיִם וַיּוֹצִיאֵנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם בְּיָד חֲזָקָה:

כא וְתֵימַר לִבְרָךְ עַבְדִין הֲוֵינָא לְפַרְעֹה בְּמִצְרַיִם וְאַפְּקָנָא יְיָ מִמִּצְרַיִם בִּידָא תַקִּיפָא:

(כב) וַיִּתֵּן יְהוָה אֹתֹת וּמֹפְתִים גְּדֹלִים וְרָעִים ׀ בְּמִצְרַיִם בְּפַרְעֹה וּבְכָל־בֵּיתוֹ לְעֵינֵינוּ:

כב וִיהַב יְיָ אָתִין וּמוֹפְתִין רַבְרְבִין וּבִישִׁין בְּמִצְרַיִם בְּפַרְעֹה וּבְכָל אֱנָשׁ בֵּיתֵהּ לְעֵינָנָא:

(כג) וְאוֹתָנוּ הוֹצִיא מִשָּׁם לְמַעַן הָבִיא אֹתָנוּ לָתֵת לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֵינוּ:

כג וְיָתָנָא אַפֵּיק מִתַּמָּן בְּדִיל לְאַעָלָא יָתָנָא לְמִתַּן לָנָא יָת אַרְעָא דִּי קַיֵּים לַאֲבָהָתָנָא:

(כד) וַיְצַוֵּנוּ יְהוָה לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־הַחֻקִּים הָאֵלֶּה לְיִרְאָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְטוֹב לָנוּ כָּל־הַיָּמִים לְחַיֹּתֵנוּ כְּהַיּוֹם הַזֶּה:

כד וּפַקְּדָנָא יְיָ לְמֶעְבַּד יָת כָּל קְיָמַיָּא הָאִלֵּין לְמִדְחַל יָת יְיָ אֱלָהָנָא לְטַב לָנָא כָּל יוֹמַיָּא לְקַיָּמוּתָנָא כְּיוֹמָא הָדֵין:

(כה) וּצְדָקָה תִּהְיֶה־לָּנוּ כִּי־נִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה הַזֹּאת לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּנוּ: ס

כה וְזָכוּתָא תְּהֵי לָנָא אֲרֵי נִטַּר לְמֶעְבַּד יָת כָּל תַּפְקֻדְתָּא הָדָא קֳדָם יְיָ אֱלָהָנָא כְּמָא דִּי פַקְּדָנָא:

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(כ) **כִּי יִשְׁאָלְךָ בִנְךָ מָחָר.** זוֹ שְׁאֵלַת בֶּן חָכָם מֵאוֹתָן אַרְבָּעָה בָּנִים הַנִּזְכָּרִים בַּהַגָּדָה. וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא אוֹמֵר **אֶתְכֶם** דְּמַשְׁמַע כְּמוֹ 'לָכֶם וְלֹא לוֹ' (מכילתא יג יד), מִכָּל־מָקוֹם כֵּיוָן שֶׁאָמַר **אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֱלֹהֵינוּ** אֵינוֹ מוֹצִיא עַצְמוֹ מִן הַכְּלָל כְּמוֹ רָשָׁע שֶׁאוֹמֵר (שמות יב כו) מָה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם, וְהַאי דְּקָאָמַר **אֶתְכֶם**, לְפִי שֶׁעֲדַיִין לֹא נוֹלַד בְּאוֹתָהּ שָׁעָה שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא צִיָּה אוֹתָהּ מִצְוָה: תורה כא

◆ שבת קודש ט״ז מנחם־אב ◆

ז (א) כִּי יְבִיאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה בָא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ וְנָשַׁל גּוֹיִם־רַבִּים ׀ מִפָּנֶיךָ הַחִתִּי וְהַגִּרְגָּשִׁי וְהָאֱמֹרִי וְהַכְּנַעֲנִי וְהַפְרִזִּי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי שִׁבְעָה גוֹיִם רַבִּים וַעֲצוּמִים מִמֶּךָּ׃

א אֲרֵי יְעֵלְנָךְ יְיָ אֱלָהָךְ לְאַרְעָא דִּי אַתְּ עָלֵל לְתַמָּן לְמֵירְתַהּ וְיתֶרֶךְ עַמְמִין סַגִּיאִין מִן קֳדָמָךְ חִתָּאֵי וְגִרְגָּשָׁאֵי וֶאֱמֹרָאֵי וּכְנַעֲנָאֵי וּפְרִזָּאֵי וְחִוָּאֵי וְיבוּסָאֵי שַׁבְעָא עַמְמִין סַגִּיאִין וְתַקִּיפִין מִנָּךְ׃

רש״י◂ וְנָשַׁל • לְשׁוֹן הַשְׁלָכָה וְהַתָּזָה, וְכֵן (דברים יט) : ״וְנָשַׁל הַבַּרְזֶל״.

(ב) וּנְתָנָם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנֶיךָ וְהִכִּיתָם הַחֲרֵם תַּחֲרִים אֹתָם לֹא־תִכְרֹת לָהֶם בְּרִית וְלֹא תְחָנֵּם׃

ב וְיִמְסְרִנּוּן יְיָ אֱלָהָךְ קֳדָמָךְ וְתִמְחִנּוּן גַּמָּרָא תִּגְמַר יָתְהוֹן לָא תִגְזַר לְהוֹן קְיָם וְלָא תְרַחֵם עֲלֵיהוֹן׃

רש״י◂ וְלֹא תְחָנֵּם • (ע״ז כ) לֹא תִתֵּן לָהֶם חֵן, אָסוּר לוֹ לָאָדָם לוֹמַר : ׳כַּמָּה נָאֶה כְּנַעֲנִי הַזֶּה׳ ! דָּבָר אַחֵר : לֹא תִתֵּן לָהֶם חֲנִיָּה בָּאָרֶץ.

(ג) וְלֹא תִתְחַתֵּן בָּם בִּתְךָ לֹא־תִתֵּן לִבְנוֹ וּבִתּוֹ לֹא־תִקַּח לִבְנֶךָ׃

ג וְלָא תִתְחַתַּן בְּהוֹן בְּרָתָךְ לָא תִתֵּן לִבְרֵהּ וּבְרָתֵהּ לָא תִסַּב לִבְרָךְ׃

(ד) כִּי־יָסִיר אֶת־בִּנְךָ מֵאַחֲרַי וְעָבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְחָרָה אַף־יְהוָה בָּכֶם וְהִשְׁמִידְךָ מַהֵר׃

ד אֲרֵי יַטְעֵנִין יָת בְּרָךְ מִבָּתַר פָּלְחָנִי וְיִפְלְחוּן לְטַעֲוָת עַמְמַיָּא וְיִתְקֵף רָגְזָא דַיְיָ בְּכוֹן וְיוֹשֵׁצָךְ בְּפֵרִיעַ׃

רש״י◂ כִּי־יָסִיר אֶת־בִּנְךָ מֵאַחֲרַי • (קידושין סח) בְּנוֹ שֶׁל כְּנַעֲנִי, כְּשֶׁיִּשָּׂא אֶת בִּתְּךָ יָסִיר אֶת בִּנְךָ אֲשֶׁר תֵּלֵד לוֹ בִּתְּךָ מֵאַחֲרַי, לָמַדְנוּ שֶׁבֶּן בִּתְּךָ הַבָּא מִן הַכְּנַעֲנִית קָרוּי בִּנְךָ, אֲבָל בֶּן בִּנְךָ הַבָּא מִן הַכְּנַעֲנִית אֵינוֹ קָרוּי בִּנְךָ אֶלָּא בְּנָהּ, שֶׁהֲרֵי לֹא נֶאֱמַר עַל בִּתּוֹ : ׳לֹא תִקַּח כִּי תָסִיר אֶת בִּנְךָ מֵאַחֲרַי׳, אֶלָּא ״כִּי יָסִיר אֶת בִּנְךָ וְגוֹ׳״.

(ה) כִּי אִם־כֹּה תַּעֲשׂוּ לָהֶם מִזְבְּחֹתֵיהֶם תִּתֹּצוּ וּמַצֵּבֹתָם תְּשַׁבֵּרוּ וַאֲשֵׁרֵיהֶם תְּגַדֵּעוּן וּפְסִילֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ׃

ה אֲרֵי אִם כְּדֵין תַּעְבְּדוּן לְהוֹן מַדְבְּחָתֵיהוֹן תְּתָרְעוּן וְקָמָתְהוֹן תְּתַבְּרוּן וַאֲשֵׁרֵיהוֹן תְּקוֹצְצוּן וְצַלְמֵי טַעֲוָתְהוֹן תּוֹקְדוּן בְּנוּרָא׃

רש״י◂ מִזְבְּחֹתֵיהֶם • שֶׁל בִּנְיָן. מַצֵּבֹתָם • אֶבֶן אַחַת. וַאֲשֵׁרֵיהֶם • אִילָנוֹת שֶׁעוֹבְדִין אוֹתָם.

(ו) כִּי עַם קָדוֹשׁ אַתָּה לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּךָ בָּחַר ׀ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִהְיוֹת לוֹ לְעַם סְגֻלָּה מִכֹּל הָעַמִּים אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה׃

ו אֲרֵי עַם קַדִּישׁ אַתְּ קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ בָּךְ אִתְרְעִי יְיָ אֱלָהָךְ לְמִהֱוֵי לֵהּ לְעַם חַבִּיב מִכֹּל עַמְמַיָּא דִּי עַל אַפֵּי אַרְעָא׃

(ז) לֹא מֵרֻבְּכֶם מִכָּל־הָעַמִּים חָשַׁק יְהוָה בָּכֶם וַיִּבְחַר בָּכֶם כִּי־אַתֶּם הַמְעַט מִכָּל־הָעַמִּים׃

ז לָא מִדְּסַגִּיאִין אַתּוּן מִכָּל עַמְמַיָּא צָבֵי יְיָ בְּכוֹן וְאִתְרְעֵי בְכוֹן אֲרֵי אַתּוּן זְעִירִין מִכָּל עַמְמַיָּא׃

רש״י◂ לֹא מֵרֻבְּכֶם • כְּפִשׁוּטוֹ. וּמִדְרָשׁוֹ : לְפִי שֶׁאֵין אַתֶּם מַגְדִּילִים עַצְמְכֶם כְּשֶׁאֲנִי מַשְׁפִּיעַ לָכֶם טוֹבָה, לְפִיכָךְ ״חָשַׁק ה׳ בָּכֶם״. כִּי־אַתֶּם הַמְעַט • הַמְמַעֲטִין עַצְמְכֶם, כְּגוֹן אַבְרָהָם שֶׁאָמַר (בראשית יח) :

"וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר", וּכְגוֹן מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן שֶׁאָמְרוּ (שמות טז): "וְנַחְנוּ מָה", לֹא כְּנֶבוּכַדְנֶאצַּר שֶׁאָמַר (ישעיה יד): "אֶדַּמֶּה לְעֶלְיוֹן", וְסַנְחֵרִיב שֶׁאָמַר (שם לו): "מִי בְּכָל אֱלֹהֵי הָאֲרָצוֹת", וְחִירָם שֶׁאָמַר (יחזקאל כח): "אֵל אָנִי מוֹשַׁב אֱלֹהִים יָשַׁבְתִּי". **כִּי אַתֶּם הַמְעַט** • חֲרֵי 'כִּי' מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן 'דְּהָא'.

ח אֲרֵי מְדַרְחַם יְיָ יָתְכוֹן וּמִדְנָטַר יָת קְיָמָא דִּי קַיֵּים לַאֲבָהָתְכוֹן אַפֵּק יְיָ יָתְכוֹן בִּידָא תַּקִּיפָא וּפָרְקָךְ מִבֵּית עַבְדוּתָא מִידָא דְּפַרְעֹה מַלְכָּא דְּמִצְרָיִם:

(ח) כִּי֙ מֵאַהֲבַ֣ת יְהוָ֔ה אֶתְכֶ֖ם וּמִשָּׁמְר֣וֹ אֶת־הַשְּׁבֻעָ֑ה אֲשֶׁ֨ר נִשְׁבַּ֤ע לַאֲבֹתֵיכֶם֙ הוֹצִ֣יא יְהוָ֔ה אֶתְכֶ֕ם בְּיָ֖ד חֲזָקָ֑ה וַיִּפְדְּךָ֙ מִבֵּ֣ית עֲבָדִ֔ים מִיַּ֖ד פַּרְעֹ֥ה מֶֽלֶךְ־מִצְרָֽיִם׃

רס"ו **כִּי מֵאַהֲבַת ה'** • חֲרֵי 'כִּי' מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן 'אֶלָּא', לֹא מֵרֹב אֶתְכֶם חָשַׁק ה' בָּכֶם אֶלָּא מֵאַהֲבַת ה' אֶתְכֶם. **וּמִשָּׁמְרוֹ אֶת הַשְּׁבוּעָה** • מֵחֲמַת שָׁמְרוֹ אֶת הַשְּׁבוּעָה.

ט וְתִדַּע אֲרֵי יְיָ אֱלָהָךְ הוּא אֱלָהֵי מְהֵימְנָא נָטֵר קְיָמָא וְחִסְדָּא לְרַחֲמוֹהִי וּלְנָטְרֵי פִּקּוּדוֹהִי לְאַלְפֵי דָרִין:

(ט) וְיָדַעְתָּ֗ כִּֽי־יְהוָה֙ אֱלֹהֶ֔יךָ הֽוּא־הָאֱלֹהִ֖ים הָאֵ֣ל הַנֶּאֱמָ֑ן שֹׁמֵ֤ר הַבְּרִית֙ וְהַחֶ֣סֶד לְאֹהֲבָ֔יו וּלְשֹׁמְרֵ֖י מִצְוֹתָ֥יו לְאֶ֖לֶף דּֽוֹר׃

רס"ו **לְאֶלֶף דּוֹר** • וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר (דברים ה): "לַאֲלָפִים". כָּאן שֶׁהוּא סָמוּךְ אֵצֶל "לְשׁוֹמְרֵי מִצְוֹתָיו", הָעוֹשִׂין מִיִּרְאָה, הוּא אוֹמֵר לְאֶלֶף. וּלְהַלָּן שֶׁהוּא סָמוּךְ אֵצֶל "לְאוֹהֲבָיו", הָעוֹשִׂין מֵאַהֲבָה, **שֶׁשְּׁכָרָם יוֹתֵר גָּדוֹל**, הוּא אוֹמֵר לַאֲלָפִים. **לְאוֹהֲבָיו** • אֵלּוּ הָעוֹשִׂין מֵאַהֲבָה. **וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָיו** • אֵלּוּ הָעוֹשִׂין מִיִּרְאָה.

י וּמְשַׁלֵּם לְסָנְאוֹהִי טָבָן דִּי אִנּוּן עָבְדִין קֳדָמוֹהִי בְּחַייֵהוֹן לְאוֹבָדֵיהוֹן לָא מְאַחַר עֹבַד טָב לְסָנְאוֹהִי טָבְנָן דִּי אִנּוּן עָבְדִין קֳדָמוֹהִי בְּחַייֵהוֹן מְשַׁלַּם לְהוֹן:

(י) וּמְשַׁלֵּ֥ם לְשֹׂנְאָ֖יו אֶל־פָּנָ֑יו לְהַאֲבִידֽוֹ לֹ֥א יְאַחֵ֖ר לְשֹׂנְאוֹ֙ אֶל־פָּנָ֔יו יְשַׁלֶּם־לֽוֹ׃

רס"ו **וּמְשַׁלֵּם לְשֹׂנְאָיו אֶל־פָּנָיו** • בְּחַיָּיו, מְשַׁלֵּם לוֹ גְּמוּלוֹ הַטּוֹב, כְּדֵי לְהַאֲבִידוֹ מִן הָעוֹלָם הַבָּא.

יא וְתִטַּר יָת פִּקְדָּנָא וְיָת קְיָמָא וְיָת דִּינַיָּא דִּי אֲנָא מְפַקֶּדָךְ יוֹמָא דֵּין לְמֶעְבְּדָהוֹן:

פ פ פ

(יא) וְשָׁמַרְתָּ֣ אֶת־הַמִּצְוָ֗ה וְאֶת־הַחֻקִּים֙ וְאֶת־ הַמִּשְׁפָּטִ֔ים אֲשֶׁ֥ר אָנֹכִ֖י מְצַוְּךָ֣ הַיּ֑וֹם לַעֲשֹׂתָֽם׃

רס"ו **הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם** • (עירובין נד) וּלְמָחָר, לָעוֹלָם הַבָּא, לִטֹּל שְׂכָרָם:

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

ז (ז־יא) **לֹא מֵרֻבְּכֶם.** רַשְׁבַּ"ם הָיָה מְחַבֵּר זֶה הַפָּסוּק וּפָסוּק רִאשׁוֹן דְּוְהָיָה (פסוק יב), וּמְפָרֵשׁ הָכִי, **לֹא מֵרֻבְּכֶם חָשַׁק ה' בָּכֶם כִּי־אִם מֵאַהֲבַת ה' אֶתְכֶם וּמִשָּׁמְרוֹ אֶת הַשְּׁבוּעָה.** וְאִם תֹּאמַר כֵּיוָן שֶׁלֹּא חָשַׁק בָּנוּ כִּי־אִם מִכֹּחַ תּוֹקֶף הַשְּׁבוּעָה אִם כֵּן לָמָּה נִטְרַח לְקַיֵּים מִצְוֹתָיו, לָכָךְ כָּתִיב **וְיָדַעְתָּ כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ הוּא הָאֱלֹהִים** וגו' **שֹׁמֵר הַבְּרִית,** מְמִתִּין בְּרִית הַשְּׁבוּעָה וְהַחֶסֶד עַד שֶׁיִּמְצָא **אוֹהֲבָיו וְשׁוֹמְרֵי מִצְוֹתָיו לְאֶלֶף דּוֹר,** כְּלוֹמַר עַד אֶלֶף דּוֹר הוּא מַמְתִּין עַד שֶׁיִּמְצָא דּוֹר כָּשֵׁר שׁוֹמְרֵי הַמִּצְוֹת לְקַבֵּל שְׂכַר הַשְּׁבוּעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבוֹתֵינוּ:

וּמְשַׁלֵּם לְשֹׂנְאָיו אֶל פָּנָיו. כְּלוֹמַר לְאוֹתָם שֶׁהֵם שׁוֹנְאָיו מְיַד מְשַׁלֵּם לָהֶם גְּמוּל מַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם, **וְלֹא יְאַחֵר לִשְׂנֹאוֹ,** לְכֵן **וְשָׁמַרְתָּ** [וגו'] **אֶת הַחֻקִּים** וגו', **וְהָיָה עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן,** כְּלוֹמַר אִם תַּעֲשׂוּ כֵּן וּשְׁמַרְתֶּם, וְשָׁמַר ה' אֱלֹהֶיךָ לְךָ מִיָּד אֶת הַבְּרִית וְאֶת הַחֶסֶד, לֹא יְמַתִּין לְאֶלֶף [דּוֹר] אֶלָּא לְךָ יְשַׁלֵּם זֶה הַגְּמוּל הַטּוֹב, כִּי הָרִאשׁוֹן לִשְׁמוֹעַ הַמִּצְוֹת יִהְיֶה זָרִיז וְנִשְׁכָּר:

חסלת פרשת ואתחנן

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (רשימות קונטרס סו עמ' 8)

הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם (ז, יא) **וּלְמָחָר לָעוֹלָם הַבָּא לְטוֹל שְׂכָרָם** (רש"י) **לַעֲשׂוֹתָם** – הַיְנוּ הָעֲבוֹדָה בַּזְּמַן הַזֶּה, שֶׁעַל־יָדָהּ נִמְשָׁךְ אוֹר בְּגַשְׁמִיּוּת הָעוֹלָם, אֲבָל רַק בְּהָעֹלֶם. **לְקַבֵּל שְׂכָרָם** – הַיְנוּ גִּלּוּי הַהִתְעַנּוּג הָעֶלְיוֹן לָעָתִיד לָבוֹא, בִּגְמַר הָעֲבוֹדָה. וּמָצִינוּ שְׁתֵּי בְּחִינוֹת אֵלֶּה גַּם בַּזְּמַן הַזֶּה עַצְמוֹ: בַּעֲבוֹדַת **שֵׁשֶׁת יְמֵי הַחוֹל**, שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלַאכְתֶּךָ, הַמַּטָּרָה הִיא לְהַמְשִׁיךְ אוֹר וּקְדֻשָּׁה בְּדָבָרִים גַּשְׁמִיִּים. אַךְ **שַׁבָּת** הוּא גִּלּוּי הַהִתְעַנּוּג, וְקָרָאתָ לַשַּׁבָּת עֹנֶג, שֶׁבָּא עַל יְדֵי הַקְדָּמַת שֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה, כְּמַאֲמָר מִי שֶׁטָּרַח בְּעֶרֶב שַׁבָּת יֹאכַל בְּשַׁבָּת.

קי"ח פסוקים, עזיא"ל סימן. חסלת פרשת ואתחנן

הפטרה לפרשת ואתחנן לשמו"ת ולקריאה בציבור נדפסה לקמן עמ' רמא

אגרות קודש

ב"ה, י"ג מנ"א, תשי"ד
ברוקלין.

הרה"ח הוו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מוהרנ"ץ שי'

שלום וברכה!

... מ"ש אודות האברך שנגע בזקנו, הנה צריך הי' להרבות עליו ריעים, ובפרט שאחיו הגדול ממנו מתנהג כדבעי.

וגם להסביר לו, על פי המובא בס' דרך מצותך חלק ב' ע"פ והוא רחום, אשר י"ג ת"ד הם נגד י"ג מדות הרחמים, וכל אלו שאין יכולים לתבוע הצטרכותם מהשי"ת בדין כ"א במדת חסד ורחמים, הרי מדה כנגד מדה - יש להם להשאיר בשלימות התיקוני דיקנא, עיי"ש בארוכה. ובמילא מובן, שאברך הצריך להסתדר בפרנסה ובשידוך טוב וכו' ומוכרח לרחמי השי"ת בכלל, עליו להדר בהי"ג ת"ד. ובודאי ימצא האותיות המתאימות לזה.

בשאלתו אודות מכירו... כיון שיש רופא אומר שאין צריכים נתוח, ורק שיזהר באכו"ש וכו', הנה עליו להתנהג מתאים להוראה זו, ולהתחזק בבטחונו בהשי"ת הרופא כל בשר ומפליא לעשות. ומנוחת הנפש היא אחת הרפואות היותר מועילות למיחושים כשל הנ"ל.

כן במה ששואל הנ"ל, שאין מזדמן לו קונים על הבית שקנה בשביל פרנסה. הנה יקח את השי"ת לשותף - ע"י שיבטיח לצדקה, מעט יותר ממעשר מהריוח, ומה טוב קרוב לחומש - ומובטח שותף הנ"ל להביא ברכה והצלחה מתאים להפסק עשר בשביל שתתעשר.

וכאשר יראה השגחה פרטית בזה, הרי כדאי שגם אח"כ יתעסק בקניית בית לפרנסה ע"ד זה נוסף על מה שיתעסק ג"כ במלאכתו - אן אימפעט, ובהפסקי מנוחה כפי הדרוש.

בברכה.

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - י' מנחם־אב פרק כ, מפרק נה עד סוף פרק נט	**יום רביעי -י"ג מנחם־אב** מפרק סט עד סוף פרק עא
יום שני - י"א מנחם־אב מפרק ס עד סוף פרק סה	**יום חמישי - י"ד מנחם־אב** מפרק עב עד סוף פרק עו
יום שלישי - י"ב מנחם־אב מפרק סו עד סוף פרק סח	**יום שישי - ט"ו מנחם־אב** פרק כ, מפרק עז עד סוף פרק עח
שבת קודש - ט"ז מנחם־אב פרק כ מפרק עט עד סוף פרק פב	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון י' מנחם־אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 206, ב. קטנתי מכל... עד עמ' קד, הפנים וגו':

אַחַר בִּיאָתוֹ מִפֶּטֶרְבּוּרְג

ב. – אגרת זו כתב רבנו הזקן לאחר ששב מפטרבורג, (שם היה כלוא במאסר כתוצאה מהלשנה שהוגשה נגדו בגין פרסמו תורת ושיטת החסידות. שחרורו מהמאסר הביע (גם) הסכמה מצד הממשלה להתפשטות תורת החסידות. כיוון שהמאסר היה הרי (כמאמר הרבניים[1]) תוצאה מקטרוג למעלה על שיטתו של רבנו הזקן, "להוריד" את תורת החסידות בשכל ובהבנה, כפי שהדבר מתבטא בחסידות חב"ד, ולהפיצה באופן שתגיע אל כל אחד מישראל, הרי מובן, שהשחרור למטה בא כתוצאה מביטול הקטרוג למעלה, ואדרבה – ניתנה הסכמה וניתן כוח לפרסם את תורת החסידות לפי שיטתו של רבנו הזקן) – אז כתב רבנו הזקן אגרת קודש זו סימן ב. דבר המרמז, שאז החלה התקופה **השניה** בהתפשטות תורת ושיטת החסידות. מעניין לציין, שכאן כתוב "פרק ב" אחרי שצויין שזה נכתב "אחר ביאתו מפ"ב".

בסימן כ"ז של "אגרת הקודש", שם מובאת, לפני הפנים של האגרת, הקדמה (המסבירה את המאורע שבגללו כתב רבנו הזקן אותה אגרת), כתוב בתחילה "סימן כ"ז", ולאחר מכן ההקדמה לאגרת. ואילו באגרת שלפנינו מובאת בתחילה ההקדמה ולאחריה "סימן ב'", וזאת מפני שסימן ב' – התקופה השניה (או בלשון החסידות[2] "גדלות שני") החלה אחרי ביאתו מפטרבורג.

"קָטַנְתִּי מִכֹּל הַחֲסָדִים וּמִכָּל כּוֹ"[3] – מילים אלו אמר יעקב אבינו בתור הקדמה לבקשתו, שהקב"ה יציל אותו מעשו. למרות שהקב"ה הרי הבטיח לו[4] "והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך", הרי שלא היה לו ממה לפחד? אלא כיוון ש"קטנתי מכל החסדים" – בגין כל החסדים שעשה אתו הקב"ה, נעשה יעקב קטן יותר והוא מפחד שהוא נתון במצב שהוא זקוק לבקש מחדש "הצילני נא", שהקב"ה יציל אותו. ומה שרבנו הזקן מביא מהפסוק רק המילים "**מכל החסדים**", ואת המילים "מכל האמת" אין הוא מביא בפירוש, רק המלה "ומכל" ו"וגומר" – הסביר פעם הרבי שליט"א, שלפי פירוש רש"י, הכוונה ב"חסדים" היא שהקב"ה עשה אתו חסדים שלא הבטיח לו, והכוונה ב"אמת" מה שהקב"ה אימת וקיים ההבטחה שהבטיח לו במפורש. ואילו בגאולתו של רבנו הזקן, היו אמנם "חסדים" בגלוי, אבל "אמת" – קיום הבטחה גלויה לרבנו הזקן – הרי לא היה, שהרי לא היתה שום הבטחה גלויה לגאולתו. לכן אין רבנו הזקן מביא בפירוש "(ומכל) האמת". ומה שהוא מביא את המלה "**ומכל**" וגם מרמז על ה"אמת" ב"וגו'", הרי זה מפני שלאמיתו של דבר, קיימת הבטחה שהובטחה לכל אחד מישראל ההולך בדרך התורה והמצוות, ש"אם בחוקותי תלכו" יחולו עליו כל הברכות הכתובות לאחר מכן בפרשה[5], ובמיוחד לנשיא בישראל המוסר את נפשו לפרסם שיטת החסידות. אלא, כיוון שלא היתה זו הבטחה מפורשת לרבנו הזקן בפרט, הרי ביחס אליו בפרט, ההבטחה היא באופן של העלם (לא בגלוי, שהכוונה היא אליו), לכן גם רבנו הזקן מרמז זאת באופן של העלם במלה "וגו'".

אגרת הקדש

אחר ביאתו מפ"ב.

ב קטנתי מכל החסדים ומכל כו'. פי' שבכל חסד וחסד שהקדוש ב"ה עושה לאדם צריך להיות שפל רוח במאד. כי חסד דרועא ימינא. וימינו תחבקני. שהיא בחי' קרבת אלהים ממש ביתר שאת מלפנים. וכל הקרוב אל ה' ביתר שאת והגבה למעלה מעלה. צריך להיות

פֵּרוּשׁ, – שהרי רש"י[6] מפרש, שה"קטנתי" בא כתוצאה מכל החסדים וכל האמת, כלומר, ש"נתמעטו **זכויותי** על ידי החסדים והאמת שעשית עמי". על כך אומר הרמב"ן "ואינו נכון **בלשון** הכתוב", שהרי בפסוק כתוב "קטנתי", **אני** נעשיתי קטן יותר ולא שהזכויות נתקטנו, מיעוט באיכות ולא מיעוט בכמות[7], והרמב"ן מפרש באופן אחר[8] את ה"קטנתי", שאני **קטן מדי** לקלוט את כל החסדים והאמת. בהתאם לפירושו זה של הרמב"ן, הרי ה"קטנתי" אינו תוצאה מהחסדים והאמת, כי־אם שהוא קטן מדי ואינו זכאי לכל החסדים והאמת. ברם, רבנו הזקן מפרש כפירוש רש"י, שה"קטנתי" הוא תוצאה מהחסדים והאמת, כפשטות הפסוק "קטנתי **מכל החסדים**", שמהחסדים והאמת נעשה "קטנתי". אלא שרבנו הזקן יפרש זאת באופן שה"קטנתי" מוסב אכן על האדם עצמו, שהוא עצמו התקטן כתוצאה מריבוי החסדים והאמת (ולא שה**זכויות** נתקטנו ונתמעטו ובגלל כך נתקטן גם הוא[9], אלא שה"קטנתי" הוא תוצאה **ישירה** מהחסדים והאמת). זה מה שרבנו הזקן אומר "**פירוש**", כלומר, "קטנתי" מוסב אכן על האדם, ובכל זאת זה בא כתוצאה מהחסדים והאמת, **שֶׁבְּכָל חֶסֶד וָחֶסֶד שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עוֹשֶׂה לָאָדָם צָרִיךְ** – האדם לעצמו, **לִהְיוֹת שָׁפֵל רוּחַ בִּמְאֹד.** – להחזיק עצמו נמוך ביותר כתוצאה מהחסד שעשה אתו הקב"ה, **כִּי חֶסֶד** – למעלה, בספירות העליונות, **דְּרוֹעָא יְמִינָא,** – הוא הבחינה של זרוע הימין, ענין של ימין וקירוב, **"וִימִינוֹ תְּחַבְּקֵנִי"**[10], – הימין שלמעלה מקיף את האדם, **שֶׁהִיא בְּחִינַת קִרְבַת אֱלֹהִים מַמָּשׁ בְּיֶתֶר שְׁאֵת מִלְּפָנִים,** – בחסד שעושה הקב"ה עם האדם, נעשה האדם קרוב יותר אל הקב"ה מאשר היה לפני שנעשה אתו החסד, **וְכָל הַקָּרוֹב אֶל ה' בְּיֶתֶר שְׁאֵת וְהַגָּבֹהַּ לְמַעְלָה מַעֲלָה - צָרִיךְ לִהְיוֹת** – בתוך עצמו, **יוֹתֵר**

---

1. ראה לקוטי שיחות ח"א ע' 74. **2.** ראה אור התורה במדבר ע' שסז ואילך. **3.** וישלח לב, יא. **4.** ויצא כח, טו. **5.** בחוקותי כו, ג. **6.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מיוסד בש"ס שבת לב, א". **7.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה חדא"ג שם". **8.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכן הוא בב"ר כאן". **9.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כבחדא"ג שם". **10.** שיר השירים ב, ו.

שֶׁפַע רוּחַ לְמַטָּה מַטָּה, – עליו להחזיק עצמו נמוך מאוד מאוד, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[11]: **"מֶרְחוֹק ה' נִרְאָה לִי".** – כשהקב"ה נראה לאדם על ידי החסד שהוא עושה אתו – צריך הדבר לפעול על האדם הרגשה של "מרחוק", להחזיק עצמו בריחוק ובנמיכות, או שהכוונה היא, שהכלי לקלוט את "ה' נראה לי" – הוא כשהאדם מחזיק עצמו "מרחוק" ובנמיכות.

וְכַנּוֹדָע, דְּכְלָא "קַמֵּיהּ" דַּוְקָא - כְּלָא חָשִׁיב, – וכידוע שהכל נחשב **לגביו** דוקא ככלום, אפילו המדריגה הנעלית ביותר, להיות "קמי", לפניו, קרוב אליו יתברך, היא "בלא חשיב", היא בטלה ובאילו איננה קיימת כלל (שכן, לגביו לא נחשב ולא קיים שום דבר), **וְאִם־כֵּן כָּל שֶׁהוּא "קַמֵּיהּ" יוֹתֵר** – כל מי שהוא יותר "לפניו", קרוב יותר אליו יתברך, **הוּא יוֹתֵר כְּלָא וְאַיִן וְאֶפֶס.** – כל אחת משלש המילים – "כלא", "אין" ו"אפס" – מבטאת אופן התבטלות מיוחד הבא מצד ה"קמי", מצד הקירוב אליו יתברך, **וְזוֹ הִיא בְּחִינַת יָמִין שֶׁבְּקְדֻשָּׁה, וְחֶסֶד** – הנמשך **לְאַבְרָהָם,** – כלשון הפסוק[12]: "תתן אמת ליעקב חסד לאברהם", הרי זה בבחינה ובאופן של ביטול. **שֶׁאָמַר**[13]: – אברהם אבינו: **"וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר".** – החסד "פעל" על אברהם אבינו את תכלית הביטול, עד שהחזיק עצמו ל"עפר ואפר"; שכן, כיוון שהימין שבקדושה למעלה הוא כך – שענין החסד הוא ביטול – לכן פועל הדבר גם במי שנמשך אליו החסד – ענין ההתבטלות, **וְזוֹ הִיא גַּם־כֵּן מִדָּתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב.** – שהחסד פעל בו תכלית ההתבטלות. **וּבְזֹאת תִּתְנַצֵּל** – יעקב, **עַל יִרְאָתוֹ מִפְּנֵי עֵשָׂו,** **וְלֹא** – היה, **דַּי לוֹ בְּהַבְטָחָתוֹ**[14]: – של הקב"ה אליו: **"וְהִנֵּה אָנֹכִי עִמָּךְ כוּ'",** – "ושמרתיך בכל אשר תלך", **מִפְּנֵי הֱיוֹת קָטָן יַעֲקֹב בִּמְאֹד מְאֹד בְּעֵינָיו, מֵחֲמַת רִבּוּי הַחֲסָדִים** – כפי שאמר[14]: **"כִּי בְמַקְלִי כוּ'",** – "עברתי את הירדן הזה ועתה הייתי לשני מחנות", וסבר ש– **וְאֵינוֹ רָאוּי וְכַדַאי כְּלָל לְהִנָּצֵל כוּ',** וּכְמַאֲמַר **רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה**[15]: – שיעקב פחד, **"שֶׁמָּא יִגְרֵם הַחֵטְא",** – שלא יינצל, **שֶׁנִּתְּמָה בְּעֵינָיו שֶׁחְטָא.** – עד כדי כך פעל בו החסד ביטול והתקטנות, להחזיק עצמו במצב של חוטא. זה פירוש "קטנתי מכל החסדים", שריבוי החסדים פעל בו "קטנתי", להרגיש עצמו קטן ונמוך, עד לידי פחד שמא חטא, וזקוק הוא לבן לבקש מחדש "הצילני נא", למרות שכבר הובטח לו "והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך" וכו'. ההוראה מהאמור לכל אחד מישראל היא, שכל חסד שהקב"ה עושה אתו, צריך הדבר לפעול בו "קטנתי", להחזיק עצמו קטן ונמוך. מה שרבנו הזקן אומר "שבכל חסד וחסד", פירש פעם הרבי שליט"א, שהכוונה היא לשני סוגי חסדים: ישנו חסד של סדר ההשתלשלות הבא בענין של חסד הנעשה עם האדם על פי הטבע, וישנו חסד שלמעלה מהשתלשלות הבא בענין של חסד הנעשה עם האדם באופן שלמעלה מן הטבע. לכן הוא אומר גם הטעם "כי חסד דרועא ימינא", שזה ענין אחד, ו"ימינו תחבקני", שזה ענין שני, שכן "חסד דרועא ימינא" הוא חסד של הספירות העליונות, חסד של סדר השתלשלות, שזה אור בכלי, כמו הזרוע שהוא חיות וכוח באבר, ו"וימינו תחבקני" הוא ימין וחסד עליון שלמעלה מהשתלשלות, שמחבק (סובב) בלבד את האדם באופן של מקיף (ואינו מתלבש בפנימיות כמו חיות הזרוע באבר), מפני שזה למעלה מהתלבשות אורות בכלים. **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּ'זֶה לְעֻמַּת זֶה',** – הצד הנוגד לחסד של קדושה, **הוּא יִשְׂמָעֵאל חֶסֶד דְּקִלְפָּה,** – שכן, הניגוד לחסד של קדושה, לאברהם, הוא ישמעאל, חסד של "קליפה"; והניגוד ליצחק, גבורה של קדושה, הוא עשו, גבורה של קליפה, שלגביו, אצל מי שהוא בבחינת ישמעאל – **כָּל שֶׁהַחֶסֶד גָּדוֹל - הוּא הוֹלֵךְ וְגָדֵל בְּגֹבַהּ וְגַסּוּת הָרוּחַ וְרֹחַב לִבּוֹ.** – ועל יהודי להישמר ולהיזהר מאופן חסד זה של ישמעאל, שחסד זה לא יפעול ח"ו עליו גדלות וגסות הרוח, אלא עליו להשתדל שהחסד יהיה אצלו באופן של חסד של קדושה, כמו שהיה אצל אברהם ואצל יעקב, שהחסד פועל ביטול וענוה. **וְלוֹאת** – ולכן, **בָּאתִי מִן הַמּוֹרִיעִים מוֹדָעָה רַבָּה לִכְלָלוּת אנ"ש,** – לכל החסידים, **עַל רִבּוּי הַחֲסָדִים אֲשֶׁר הִגְדִּיל ה' לַעֲשׂוֹת עִמָּנוּ,** – שבחינת חסד הרי נקראת בשם "גדולה" (המדות העליונות כפי שהן מנויות בפסוק[16]: "לך ה' הגדולה והגבורה" וכו', הרי הכוונה ב"הגדולה" היא למדת החסד), וגדולה מבטאת מדריגה גבוהה יותר בחסד מאשר חסד סתם, לכן אומר רבינו הזקן "אשר הגדיל ה' לעשות עמנו", החסד **הגדול** שעשה ה' אתנו – חסידים – בגאולתו של רבינו הזקן – יפעול חסד זה **לְאֶחָז בְּמִדּוֹתָיו שֶׁל יַעֲקֹב - "שְׂאֵר עַמּוֹ" וּ"שְׂאֵרִית יִשְׂרָאֵל",** – בני ישראל נקראים הרי "שאר עמו"[17] ו"שארית ישראל"[18], שיש בהם המדה של "שאר" ושל "שארית", **שֶׁמְּשִׁישִׁים עַצְמָן** – ומחזיק עצמו, **כְּשִׁרַיִם וּמוֹתָרוֹת**[19]

אגרת הקדש

1 יותר שפל רוח למטה מטה כמ"ש מרחוק ה' נראה
2 לי. וכנודע דכולא קמי' דווקא כלא חשיב. וא"כ
3 כל שהוא קמי' יותר הוא יותר כלא ואין ואפס וזו
4 בחי' ימין שבקדושה וחסד לאברהם שאמר אנכי
5 עפר ואפר. וזו היא ג"כ מדתו של יעקב. ובזאת
6 התנצל על יראתו מפני עשו ולא די לו בהבטחתו
7 והנה אנכי עמך כו'. מפני היות קטן יעקב במאד
8 מאד בעיניו מחמת ריבוי החסדים כי במקלי כו'.
9 ואינו ראוי וכדאי כלל להנצל כו'. וכמארז"ל שמא
10 יגרום החטא שנדמה בעיניו שחטא. משא"כ בזלע"ז
11 הוא ישמעאל חסד דקליפה. כל שהחסד גדול
12 הוא הולך וגדל בגובה וגסות הרוח ורוחב לבו.
13 ולזאת באתי מן המודיעים מודעה רבה לכללות
14 אנ"ש על ריבוי החסדים אשר הגדיל ה' לעשות עמנו
15 לאחזו במדותיו של יעקב שאר עמו ושארית ישראל

---

11. ירמיה לא, ב. **12.** מיכה ז, ב. **13.** וירא יח, כז. **14.** וישלח שם. **15.** ברכות ד, א. **16.** דה"א כט, יב. **17.** ראה ישעי' יא, יא. **18.** ראה ירמי' ו, ט. לא, ו. ועוד. **19.** ראה ר"ה יז, א.

– דבר שאין הוא עיקר כלל, אלא שיריים מדבר שהוא מיותר,
מָשָׁל שֶׁאֵין בּוֹ שׁוּם צָרְךְ.
לִבְלְתִּי רוּם לִבָּם
מֵאֲחֵיהֶם כּוֹ', – המנגדים
שגרמו למאסרו של רבינו
הזקן, וְלֹא לְהָרִים
עֲלֵיהֶם פֶּה, – שלא לדבר
אליהם ברחבות ובתנועה
של ניצחון, **אוֹ לְשָׁרֵק**
עֲלֵיהֶם חֲסַר־וָשָׁלוֹם, הַם
מִלְּהַזְכִּיר בְּאַוְהָרָה
נוֹרָאָה, – שלא לעשות זאת, רַק **לְהַשְׁפִּיל רוּחָם וְלִבָּם, בְּמִדַּת**
אֱמֶת לְיַעֲקֹב, מִפְּנֵי כָּל
אָדָם, בִּנְמִיכוּת רוּחַ,
וּמַעֲנָה רַךְ מֵשִׁיב חֵמָה,
"וְרוּחַ נְבֵאָה כּוֹ"[20], **וְכֻלֵּי**
הַאי וְאוּלֵי – ועל ידי כל
זה, ואולי, **יִתֵּן ה' בְּלֵב**
אֲחֵיהֶם – המנגדים,
"כַּמַּיִם הַפָּנִים וְגוֹ"[21]: –
שזה יבטל התנגדותם וגם
הם יתנהגו באופן כזה.

אגרת הקדש

שמשים עצמו כשיריים ומותרות ממש שאין בו שום צורך. לבלתי רום לבבם מאחיהם כו' ולא להרחיב עליהם פה או לשרוק עליהם ח"ו. הם מלהזכיר באזהרה נוראה רק להשפיל רוחם ולבם במדת אמת ליעקב מפני כל אדם בנמיכות רוח ומענה רך משיב חימה. ורוח נבאה כו'. וכולי האי ואולי יתן ה' בלב אחיהם כמים הפנים וגו':

יום שני י"א מנחם־אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קד, ג. וילבש... עד עמ' 208, וגבול [ח"ו]:

ג. "וַיִּלְבַּשׁ – לבוש של **צְדָקָה כַּשִּׁרְיָן,** – המגין על הגוף, **וְכוֹבַע**
יְשׁוּעָה בְּרֹאשׁוֹ"[1]. – למרות שהפסוק מוסב כלפי הקב"ה, שהוא
ילבש לבושים של צדקה וישועה לבני ישראל, ולבושים של
נקמה (כפי שהוא מסיים בפסוק) כלפי אומות העולם, אך כיוון
שהכלי לקליטת (או
להתהוות) הענינים
שלמעלה[2] – נוצר מן
הענינים שבני ישראל
עושים למטה מעין ודוגמה
מהם, הרי הכוונה היא
(גם), שבעבודת הצדקה
של בני ישראל ישנו הענין
שצדקה היא לבוש, כמו
שריון המגין על הגוף,
וכובע ישועה בשביל
הראש, **וְדָרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ**
זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה[3]: **מַה**
שִּׁרְיוֹן וֶה כָּל קִלְפָּה
וְקִלְפָּה – מהן מורכב השריון, **מִצְטָרֶפֶת לְשִׁרְיוֹן גָּדוֹל, אַף**
צְדָקָה - כָּל פְּרוּטָה וּפְרוּטָה – שנותנים לצדקה, **מִצְטָרֶפֶת**
לְחֶשְׁבּוֹן גָּדוֹל. – לכאורה, אותו דבר שמובן במשל מובן מאליו
גם בנמשל: כשם שבשריון מתהווה מפרטים רבים – ענין גדול
אחד, כך בנמשל, מתהווה מהרבה פרטים ענין וחשבון אחד גדול.
מה מוסיף, איפוא, המשל, שבלעדו לא היו מבינים את הדבר
בנמשל? אלא הפירוש הוא: **פְּרוּשׁ, שֶׁהַשִּׁרְיוֹן עָשׂוּי קַשְׂקַשִּׂים** –
כעין קשקשי הדג, **עַל נְקָבִים, וְהֵם** – הקשקשים, **מְגִנִּים שֶׁלֹּא**
יִכָּנֵס חֵץ בַּנְּקָבִים, וְכָכָה הוּא מַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה: – שגם בצדקה
ישנו הענין של נקבים וקשקשים המגינים על הנקבים, כפי
שיסביר להלן, את זה מוסיף המשל על הנמשל, שישנו ענין של
נקבים, והקשקשים – הפרוטות – מגינים על הנקבים.
וּבְאוֹר הָעִנְיָן, – מהו ענין ה"נקבים" שה"קשקשים" של מעשה
הצדקה מגינים עליהם? **כִּי**
גְּדוֹלָה צְדָקָה מִכָּל
הַמִּצְוֹת, שֶׁמֵּהֶן –
מהמצוות בכלל, **נַעֲשִׂים** –
נוצרים, **לְבוּשִׁים**
לְהַנְּשָׁמָה[4], – כדי
שהנשמה תוכל לקבל את
הגילוי של גן־עדן ושלא
תתבטל, היא זקוקה
ללבושים שבאמצעותם
תוכל לקבל את הגילוי.
לבושים אלה מתהווים
ממעשה המצוות,
הַנִּמְשָׁכִים – הלבושים
נמשכים, **מֵאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא** – ומכיוון שהם באים
ממקום שהוא אין־סוף, לכן אפשר לקבל על ידם הגילוי של גן
־עדן שהוא גילוי של אין־סוף ובלי גבול, **מַבְחִינַת "סוֹבֵב כָּל**
עָלְמִין" – שהוא אור שאינו מצומצם לפי ערך הנבראים,
להתלבש בפנימיות גלויה בהם, כי־אם בחינה של סובב ומקיף
מעליהם, ואור זה פועל בהם בהיותו למעלה מהם, **(בְּמֵאָר**
הַפְּרוּשׁ – של, **"מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין" וְ"סוֹבֵב כָּל עָלְמִין"**
בִּלְקוּטֵי אֲמָרִים[5], – בחלק הראשון של ספר ה"תניא", **עַיֵּן שָׁם)**
– לבושים אלה שמבחינת "סובב כל עלמין", מתהווים

---

20. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה אינו מובן: 1) מה מוסיף בזה. 2) למה מרמז בכותבו גו' דכל ג' הכתובים (משלי טו, יג. יז, כב. יח, יד) המדברים ברוח נכאה לכאורה אין שייכים לכאן כלל (ואדרבא אינם לטובה). 3) לפני זה בהכתוב מענה גו' מביא כל הענין וכאן מרמזו ב"גו'". וי"ל דכוונתו למשלי (יז, כב) ורוח נכאה תיבש גרם. דגרם ענינו תוקף וקשה להתפייס (ב"ר ספי"ז. וי"ג וכן גם באדר"נ פ"ט – עה"פ עצם מעצמי) וע"י רוח נכאה יהי' לא רק משיב חמה כ"א גם שיתפייסו ועוד יותר וכולי האי כו' כמים הפנים וגו'. וכיון דפשוטו דהסיום הכתוב אינו בטוב לכן רק רמזו ב"גו'". **21.** משלי כז, יט. **1.** ישעי' נט, יז. **2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "וכפי' אדה"ז דע מה למע' – ממך (היום יום י"ג באייר)". **3.** ב"ב ט, ב. **4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "כמשנ"ת לקמן סכ"ט". **5.** פרק מ"ח.

אגרת הקדש

ורצון העליון ב"ה. ועיקר המשכה זו מאור א"ס ב"ה הוא לבוש ואור מקיף לי"ס דאבי"ע המשתלשלות מעילה לעילה וממדרגה למדרגה כו' הנקראות בשם ממלא כ"ע. פי' כי אור א"ס ב"ה מתלבש ומאיר בתוך כל השתלשלו' הע"ס דאבי"ע והוא המאציל הע"ס דאצילות המשתלשלו' לבי"ע ע"י צמצום עצום המבואר בע"ח ונקרא אור פנימי. וע"י קיום המצות נמשך אור מקיף הנ"ל ומאיר תוך הע"ס דאבי"ע ומתייחד עם האור פנימי ונקרא יחוד קוב"ה ושכינתי' כמ"ש במ"א. ומהארה דהארה מאור מקיף הנ"ל ע"י צמצום רב נעשה לבוש לבחי' נר"ן של האדם בג"ע התחתון והעליון שיוכלו ליהנות ולהשיג איזה השגה והארה מאור א"ס ב"ה כמ"ש במ"א. וזה שאמרו רז"ל שכר מצוה בהאי עלמא ליכא. כי בעוה"ז הנשמי ובעל גבול וצמצום רב ועצום מאד מאד א"א להתלבש שום הארה מאור א"ס ב"ה כ"א ע"י י"ס הנקראים גופא בזוה"ק. חסד דרועא ימינא כו'. לפי שכמו שאין ערוך לו להגוף הגשמי

1 בְּאִתְעָרוּתָא דִלְתַתָּא, – בהתעוררות שמלמטה, הִיא מְצַוַת ה'
2 וְרָצוֹן הָעֶלְיוֹן בָּרוּךְ־הוּא. – שכיוון שהמצוה היא רצון העליון,
3 הבחינה של רצון (שהוא כח מקיף) וסובב – לכן נמשכים
4 על־ידה לבושים מבחינת "סובב כל עלמין". וְעִיקַּר הַמְשָׁכָה זוֹ
5 מֵאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־
6 הוּא, הוּא לְבוּשׁ וְ"אוֹר
7 מַקִּיף" לְעֶשֶׂר סְפִירוֹת –
8 של ארבעת העולמות,
9 דַּאֲצִילוּת־בְּרִיאָה־
10 יְצִירָה־עֲשִׂיָּה,
11 הַמְּשׁתַלְשְׁלוֹת – עשר
12 הספירות של ארבעת
13 העולמות, משתלשלות
14 מֵעֵלָּה לְעֵלָּה וּמִמַּדְרֵגָה
15 לְמַדְרֵגָה כוּ', הַנִּקְרָאוֹת
16 – הספירות נקראות, בְּשֵׁם
17 "מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין". –
18 ההמשכה מאור אין־סוף
19 ברוך־הוא ו'סובב כל
20 עלמין' הנמשכת על ידי
21 המצוות, נעשית בעיקר
22 לבוש ומקיף
23 להשתלשלותן של
24 הספירות. ברם, לכאורה,
25 כיוון שהספירות עצמן הן הרי אלקות – האלקות – של
26 העולמות, מדוע, איפוא, נדרשת המשכה מאור אין־סוף כלבוש
27 לספירות? פָּרוּשׁ, – הכוונה היא, כִּי אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא
28 מְתַלְבֵּשׁ וּמֵאִיר בְּתוֹךְ כָּל הִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָעֶשֶׂר סְפִירוֹת – של
29 העולמות, דַּאֲצִילוּת־בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, – כלומר, הוא
30 מאיר בהם בפנימיות, באופן של התלבשות, וְהוּא הַמַּאֲצִיל
31 הָעֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת, הַמְּשׁתַלְשְׁלוֹת לְבְרִיאָה־יְצִירָה־
32 עֲשִׂיָּה, – כידוע שהספירות והפרצופים של עולם ה"אצילות",
33 מאירים בעולמות "בריאה", "יצירה", "עשיה", והם מהווים
34 האלקות שבעולמות אלה. אך, כיצד מתבצעת ההאצלה של
35 הספירות של עולם ה"אצילות" ומה שאור אין־סוף מאיר,
36 בהשתלשלות הספירות של שאר העולמות? הרי זה – עַל־יְדֵי
37 צִמְצוּם עָצוּם הַמְבֹאָר בְּ – ספר 'עֵץ חַיִּים', – שאין זה סתם
38 צמצום ומיעוט של האור, אלא זהו סילוק של האור באופן
39 שאור שהוא אין־סוף ובלי גבול יוכל להיות נאצל ולהאיר
40 באופן של גבול, וְנִקְרָא "אוֹר פְּנִימִי", – אור המתלבש
41 בפנימיות, שכן הוא מצומצם לפי ערך הדבר שבו הוא מתלבש.
42 וְעַל־יְדֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת נִמְשָׁךְ "אוֹר מַקִּיף" הַנִּזְכָּר לְעֵיל,
43 וּמֵאִיר תּוֹךְ הָעֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת־בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה,
44 וּמִתְיַחֵד עִם ה"אוֹר פְּנִימִי", – הרי מאיר אז בתוך האור
45 הפנימי (בסדר ההשתלשלות) אור שהוא בבחינת אין־סוף,
46 וְנִקְרָא "יְחוּד קֻדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא – מה שהוא קדוש ומובדל,
47 למעלה מהעולם, בחינת "סובב כל עלמין", וְשָׁכְנְתֵּיהּ", – עם
48 האור הפנימי הנקרא "שכינה", על שם ששוכן ומתלבש
49 בהשתלשלות, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר[6], – שעל־ידי
50 מצוות נעשה יחוד של קודשא־בריך־הוא עם השכינה שלו,
51 שלכן אומרים לפני קיום
52 המצוות "לשם יחוד
53 קודשא־בריך־הוא
54 ושכינתיה", שכן המצוות
55 "פועלות" יחוד זה,
56 המשכת אור ה"סובב כל
57 עלמין" הנקרא "קודשא־
58 בריך־הוא" – באור
59 ה"ממלא כל עלמין"
60 הנקרא "שכינה". זה, אם
61 כן, עיקר ההמשכה
62 הנמשכת מאור אין־סוף
63 על ידי מצוות – ההמשכה
64 מאור אין־סוף
65 בהשתלשלות הספירות
66 של העולמות, וּמֵהָאָרָה
67 דְּהָאָרָה מ"אוֹר מַקִּיף"
68 הַנִּזְכָּר לְעֵיל, עַל־יְדֵי
69 צִמְצוּם רַב, נַעֲשָׂה לְבוּשׁ
70 לְבְחִינוֹת נֶפֶשׁ־רוּחַ־
71 נְשָׁמָה שֶׁל הָאָדָם בְּגַן־עֵדֶן הַתַּחְתּוֹן וְהָעֶלְיוֹן, שֶׁיּוּכְלוּ –
72 הנפש־רוח־נשמה של האדם, לֵיהָנוֹת וּלְהַשִּׂיג אֵיזֶה הַשָּׂגָה
73 וְהֶאָרָה מֵאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, – המאיר בגן־עדן, כי
74 בהעדר לבוש זה, לא היתה הנשמה, שהיא בעלת גבול, יכולה
75 לקבל ולהשיג הארה מאור אין־סוף שהוא בלי גבול, כְּמוֹ
76 שֶׁמְּבוֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר. – להלן ב"אגרת הקודש"[7]. וְזֶה שֶׁאָמְרוּ
77 רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה[8]: "שְׂכַר מִצְוָה בְּהַאי עָלְמָא לֵיכָא",
78 – שכר מצוה בעולם הזה – אין. חכמינו ז"ל לא אומרים ששכר
79 מצוה אינו ניתן בעולם הזה כי־אם בעולם הבא, אלא הם
80 אומרים, שבעולם הזה אין שום שכר מצוה. כִּי בָּעוֹלָם הַזֶּה
81 הַנְּשָׁמִי וּבַעַל גְּבוּל וְ – החיות שבו הוא ב־צִמְצוּם רַב וְעָצוּם
82 מְאֹד מְאֹד, אִי אֶפְשָׁר – לכן, לְהִתְלַבֵּשׁ – בעולם הזה, שׁוּם
83 הֶאָרָה מֵאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, כִּי־אִם – אלא, אך ורק
84 עַל־יְדֵי – באמצעות עֶשֶׂר סְפִירוֹת, הַנִּקְרָאִים "גּוּפָא"[9] בַּהֲדֵי
85 הַקָּדוֹשׁ: – כפי שרבינו הזקן מסביר מיד להלן שכהשוואת הגוף
86 לנשמה, שהגוף הוא באין־ערוך לגבי הנשמה, כך הספירות הן
87 באין־ערוך לגבי אין־סוף, ומאחר שהשכר למעשה המצוות הוא
88 המשכה מ"אין־סוף" – אין הוא יכול להתלבש בעולם זה, ולכן
89 "שכר מצוה בהאי עלמא – ליכא", אין בעולם הזה סוג המשכה
90 התלבשותית כזו, כי ההמשכות המתלבשות בעולם זה באות רק
91 על ידי העשר ספירות הנקראות בזוהר הקדוש "גופא", "חֶסֶד
92 דִּרוֹעָא יְמִינָא כוּ'". – חסד – נקרא זרוע ימין, וגבורה – זרוע

---

6. **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "להעיר מח"א פמ"א. אבל אין לומר שלזה מתכוון – דא"כ הול"ל "בלק"א" – כדלעיל **בזו** האגרת בנוגע לסוכ"ע". **7.** סימן כ"ט. **8.** קידושין לט, ב. **9.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "שבאין ערוך בירידה לנשמה דילי' – אוא"ס".

שמאל, וכך הלאה. **לְפִי**, שֶׁכְּמוֹ שֶׁאֵין עֵרֶךְ לוֹ לְהַגּוּף הַנַּשְׁמִי לְגַבֵּי הַנַּשְׁמָה, כָּךְ אֵין עֵרֶךְ כְּלָל לְעֲשֶׂר סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת לְגַבֵּי הַמַּאֲצִיל הָעֶלְיוֹן אֵין־סוֹף־הוּא, כִּי – שכן, אֲפִלּוּ חָכְמָה עִלָּאָה, – עליונה, שֶׁהִיא רֵאשִׁיתָן, – של העשר ספירות, הִיא בִּבְחִינַת עֲשָׂיָה גּוּפָנִית לְגַבֵּי אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, - כשם שעשיה גופנית של האדם מרוחקת מעצם הנפש שלו, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּלִקּוּטֵי אֲמָרִים. – בחלק הראשון של ספר התניא", בהגדה שבפרק ב[10]. וְאִי לְזֹאת, – ולכן, בְּמַעֲשֶׂה הַצְדָקָה וּגְמִילוּת חֲסָדִים, שֶׁאָדָם עוֹלֶה בְּמַדְרֵגוֹת הַקְּדֻשָּׁה – הנה[11], – הרי, אם בצדקה וגמילות חסדים יש לאדם משהו שכר – הפירות – בעולם הזה, הכוונה היא שבמצוות אלו אכן יורד לעולם הזה משהו מהאור הנזכר לעיל, וזאת מפני שֶׁיֵּשׁ נְקֻבִּים, עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל, בְּלִבּוּשׁ הָעֶלְיוֹן הַמַּקִּיף עַל – בחינת "גּוּפָא", הֵם הַכֵּלִים דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת, – שמשהו מהכלים של עשר הספירות ירדו דרך הנקבים לעולם הזה, לְהָאִיר מֵהֶם וּלְהַשְׁפִּיעַ אוֹר וְשֶׁפַע מִ"חֶסֶד" – שהוא בחינת דְּרוֹעָא יְמִינָא" – הזרוע הימנית, נמשך אֹרֶךְ יָמִים בָּעוֹלָם הַזֶּה הַנַּשְׁמִי, וְעֹשֶׁר וְכָבוֹד – נמשכים בעולם הזה, מִ"דְּרוֹעָא שְׂמָאלָא", – מספירת הגבורה שהיא בחינת הזרוע השמאלית, וְכֵן – נמשכת השפעה למטה מִבְּתִפְאֶרֶת – מספירת התפארת, וְהוֹד וְהָדָר וְחֶדְוָה וְכוּ'[12]: – נמשכים למטה מספירות הוד, יסוד, וכו'. כל האמור הוא השפעה הנמשכת למטה על ידי הנקבים למשל הנוצרים בלבוש ובאור המקיף הנמשך בתוך הספירות. אַךְ כְּדֵי שֶׁלֹּא יִינָקוּ הַחִיצוֹנִים לְמַעְלָה – הקליפות, מֵאוֹר וְשֶׁפַע הַמִּשְׁתַּלְשֵׁל וְיוֹרֵד לְמַטָּה מַטָּה עַד עוֹלָם הַזֶּה הַנַּשְׁמִי, – בשעה שההשפעה מצטמצמת כל כך, הרי זה נותן מקום שיוכלו החיצונים לינוק מזה. כשמאיר האור כמו שהוא, הרי הכלי לקליטתו הם רק הספירות וענינים של קדושה; ואילו כשהאור יורד למטה אחרי צמצומים רבים עד לעולם הזה הגשמי, יש מקום ח"ו שהחיצונים יוכלו לקבל יניקה מאור זה, וְכֵן לְמַטָּה – וכך גם למטה יש צורך לְהָגֵן עַל הָאָדָם וּלְשָׁמְרוֹ וּלְהַצִּילוֹ מִכָּל דָּבָר רַע בְּנַשְׁמִיּוּת וּבְרוּחָנִיּוּת, – שזה ענין שיכול להיות למטה על ידי יניקת החיצונים – ויש צורך למנוע זאת, לְזֹאת – ולכן, חוֹזֵר וּמֵאִיר אוֹר הַמַּקִּיף וְסוֹתֵם הַנֶּקֶב, עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל, – הנקב שנוצר על ידי מעשה הצדקה וגמילות חסדים חוזר ונסתם, כדי שהחיצונים לא יוכלו לקבל שום יניקה מההשפעה הנשפעת על ידי הנקב למשל, שכן מהאור המקיף אין הם יכולים לקבל יניקה, כִּי הוּא – האור המקיף בא מִבִּחִינַת אֵין־סוֹף וְסוֹבֵב כָּל עָלְמִין כַּנּוְקָבָא לְעֵיל. – שמשם אין החיצונים יכולים לקבל יניקה. הרי, שגם במעשה הצדקה וגמילות חסדים יש ענין של נקבים וקשקשים הסותמים את הנקבים. הנקבים משמשים כפתיחה באור המקיף ובלבוש, דרכה ירדו "פירותיהן" כשכר לאדם שבעולם הזה. והקשקשים הם האור המקיף הסותם את הנקבים שלא תוכל להיות יניקה לחיצונים, ולפי זה הרי זה מכוון למשל השריון העשוי מנקבים וקשקשים המגינים על הנקבים. וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה: – כשם שבשריון מצטרפת כל קליפה וקליפה לשריון גדול, כך בצדקה "מִצְטָרֶפֶת – כל פרוטה ופרוטה, לְחֻשְׁבּוֹן גָּדוֹל" הַיְקָא, – המלה "גדול" הוא בדיוק, "כִּי גָּדוֹל ה' וּמְהֻלָּל מְאֹד"[13], בְּלִי סוֹף וְתַכְלִית וּגְבוּל [חַס־וְשָׁלוֹם]: – הרי שעל־ידי הפרוטות של צדקה ממשיכים מהבחינה של "גדול ה'", כפי שהוי' המרמז על עשר הספירות, י' חכמה, ה' בינה, ו' ששת המדות, וה' אחרונה מלכות[14] – מקבל מאין־סוף וזן בבחינת "גדולה" מ"אין־סוף".

אגרת הקדש

לגבי הנשמה כך אין ערוך כלל לי"ס דאצילות לגבי המאציל העליון א"ס ב"ה. כי אפי' ח"ע שהיא ראשיתן היא בבחי' עשיה גופנית לגבי א"ס ב"ה כמ"ש בלק"א. ואי לזאת במעשה הצדקה וגמ"ח שאדם אוכל מפירותיהן בעוה"ז יש נקבים עד"מ בלבוש העליון המקיף על גופא הם הכלים די"ס. להאיר מהם ולהשפיע אור ושפע מחסד דרועא ימינא אורך ימים בעוה"ז הגשמי ועושר וכבוד מדרועא שמאלא. וכן בתפארת. והוד והדר וחדוה וכו': אך כדי שלא ינקו החיצונים למעלה מאור ושפע המשתלשל ויורד למטה מטה עד עוה"ז הגשמי. וכן למטה להגין על האדם ולשמרו ולהצילו מכל דבר רע בגשמיות וברוחניות. לזאת חוזר ומאיר אור המקיף וסותם הנקב עד"מ. כי הוא מבחי' א"ס וסובב כ"ע כנ"ל. וזהו שאמרו רז"ל מצטרפת לחשבון גדול דייקא כי גדול ה' ומהולל מאד בלי סוף ותכלית וגבול [ח"ו]:

---

10. **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "יותר נ"ל שהכוונה לח"ב פ"ח־ט – ששם יש **בי' נוסף** על מש"כ כאן, משא"כ בההג"ה **דאדרבא**. ואף דבאגה"ת פ"ד (ועוד) מוסיף "ח"ב" על מש"כ "בלק"א" – הוא משום דשם מציין המקום **בדיוק** וכהסיום פי"א, משא"כ כאן". **11.** קידושין מ, א. **12.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "לכאורה השמיט נצח והמו "וכו'". וכנראה זהו ע"פ זח"ב (צח, סע"א ורע"ב – הובא בצ"צ לתהילים קד, א) דהוד והדר וחדוה הם נה"י. [ועפמש"כ שם י"ל ג"כ מה שכתב כאן כינויים אלו ולא נה"י]. ואואפ"ל ד"וכו'" היינו מל' שהיא **כולי** דכהנ"ל". **13.** תהלים מח, ב. **14.** ראה לעיל אגרת התשובה פ"ד.

יום שלישי י"ב מנחם־אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 208, אך מי הוא... עד עמ' קה, תדרשנו:

אגרת הקדש

אך מי הוא הגורם לירידת האור והשפע לעוה"ז הגשמי מי"ם הנקראים גופא הוא היחוד הנ"ל שהיא תוספת הארה והשפעה מבחי' אור א"ס המאציל העליון ב"ה ביתר שאת על ההארה וההשפעה שבתחילת האצילות וההשתלשלות וכו'. וראשית תוספת ההארה וההשפעה היא לראשית הי"ם וזה הוא וכובע ישועה בראשו ישועה הוא מלשון וישע ה' אל הבל ואל מנחתו. והוא ירידת האור והשפע דש"ע נהורין שבזוה"ק. וכמ"ש יאר ה' פניו אליך. יאר פניו אתנו סלה. אתנו הוא ע"י מעשה הצדקה. וזה הוא זורע צדקות מצמיח ישועות. וככה יאר ה' פניו אליהם צדקתם עומדת לעד וקרנם תרום בישועה מצמיח קרן ישועה צמח צדקה מהכובע ישועה הנ"ל.

כנפש תדרשנו:

אַךְ מִי הוּא הַגּוֹרֵם לִירִידַת הָאוֹר וְהַשֶּׁפַע לָעוֹלָם הַזֶּה הַנִּגְשָׁמִי מְעֻשֶּׂר סְפִירוֹת הַנִּקְרָאִים **"גּוּפָא"**[15], – מה הגורם, שאור כזה, שרק עשר הספירות של "אצילות" הן כלים אליו – ירד למטה בעולם הזה הגשמי? – **הוּא** הַיִּחוּד **הַנִּזְכָּר לְעֵיל,** – היחוד של הוא ושכינתיה", היחוד של האור שבבחינת "אין־סוף עם האור שמאיר בפנימיות והשתלשלות, הנעשה על ידי המצוות, **שֶׁהִיא תּוֹסֶפֶת הָאָרָה וְהַשְׁפָּעָה** מִבְּחִינַת **אוֹר אֵין־סוֹף** – **הַמַּאֲצִיל הָעֶלְיוֹן בָּרוּךְ־הוּא,** – שמאציל עשר הספירות של עולם ה"אצילות", **בְּיֶתֶר שְׁאֵת** עַל הַהָאָרָה וְהַהַשְׁפָּעָה – הנמשכות ב"אצילות", **שֶׁבִּתְחִלַּת הָאֲצִילוּת** – של עולם ה"אצילות", **וְהַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת** – של הספירות, **וְכוּ'**. – הרי, כיוון שנמשכת תוספת אור שלמעלה מעלה מ"אצילות", ולגבי אור זה, "אצילות" ו"עשיה" שוים (כי האור הוא אין־סוף) – לכן יכולה להימשך מצד אור זה השפעה מעשר ספירות של "אצילות" לעולם הזה הגשמי. **וְרֵאשִׁית תּוֹסֶפֶת הָאָרָה וְהַהַשְׁפָּעָה,** – הנמשכת בספירות ד"אצילות", **הִיא לְרֵאשִׁית הָעֶשֶׂר סְפִירוֹת.** – לספירת ה"חכמה" שהיא ראשיתן של עשר הספירות. **וְזֶה הוּא** – מה שכתוב אחרי "וְכוֹבַע צְדָקָה כְּשִׁרְיוֹן" – **"וְכוֹבַע יְשׁוּעָה בְּרֹאשׁוֹ" - "יְשׁוּעָה" הוּא מִלְּשׁוֹן "וַיֹּשַׁע ה' אֶל הֶבֶל וְאֶל מִנְחָתוֹ"**[16], – הרי שישועה היא מלשון פניה, שהקב"ה נפנה ונמשך, **וְהוּא יְרִידַת** – והמשכת **הָאוֹר וְהַשֶּׁפַע דְּ** – של בחינת **ש"ע נְהוֹרִין** – אורות, **שֶׁבַּזּוֹהַר הַקָּדוֹשׁ**[17], – אור שהוא למעלה מעלה מעשר הספירות של "אצילות": הש' מרמז על בחינת חב"ד, ג' המוחין, כפי שהם במדריגה של מאות – שלש מאות, והע' מרמז על ז' המדות כפי שכל אחת מהן כוללת עשר – שבעים, אור נעלה זה ("וכובע ישועה") נמשך "בראשו", בראשיתן של עשר הספירות. **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[18]: **"יָאֵר ה' פָּנָיו** – הפנימיות שלו, פנימיות השפע של אור אין־סוף, **אֵלֶיךָ",** – אל בני ישראל כאן למטה, **"יָאֵר פָּנָיו** – הפנימיות שלו, **אִתָּנוּ סֶלָה"**[19]. –**"אִתָּנוּ"** – כדי שהאור של פניו יתברך יימשך ויהיה **אתנו** כאן למטה, **הוּא עַל־יְדֵי מַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה. וְזֶה הוּא** – מה שכתוב[20]: **"זוֹרֵעַ צְדָקוֹת - מַצְמִיחַ יְשׁוּעוֹת".** – שצדקה מביאה את ענין הישועות, שיהיו צמיחה וגילוי מבחינת ישועה, מהאור של ש"ע נהורין. **וְכָכָה**[21] **יָאֵר ה' פָּנָיו אֲלֵיהֶם, צִדְקָתָם עוֹמֶדֶת לָעַד**[22], – שכן, ההמשכה האמורה, **שיורדת עתה** בגילוי למטה הרי היא מהפירות בלבד, ואילו ה"קרן" ו"עצם" השכר, איננו יורד עתה בגילוי למטה, אלא נשאר בהעלם, עד לעתיד לבוא בעולם התחיה, שאז יתגלה שכר המצוה עצמו כאן למטה, כי אז יאיר ויתלבש האור ה"סובב כל עלמין" למטה. – כפי שרבנו הזקן מסביר זאת להלן ב"אגרת הקודש" סימן ל"ב, **וְקַרְנָם תָּרוּם בִּישׁוּעָה "מַצְמִיחַ קֶרֶן יְשׁוּעָה", "צֶמַח צְדָקָה"** – שהקב"ה עושה עם ישראל, **מֵה"כּוֹבַע יְשׁוּעָה" הַנִּזְכָּר לְעֵיל, כְּנֶפֶשׁ תִּדְרְשֵׁנוּ:** – כפי הנפש הדורשת אותו.

---

15. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שלמעלה – דאוא"ס – א"כ ה"ה באי"ע בעילוי לגבי עוה"ז". **16.** בראשית ד, ד. **17.** ראה זח"א ד, ב. ח"ג קלג, ב. ובכ"מ. **18.** נשא ו, כה. **19.** תהלים סז, ב. **20.** נוסח ברכות ק"ש של שחרית. **21.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מכאן – פניית אדה"ז למקבלי האגרת – נותני הצדקה". **22.** תהלים קיב, ג.

יום רביעי י"ג מנחם־אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קה, ד. אין ישראל... עד עמ' קו, ושבי' בצדקה.

אגרת הקדש

ד אין ישראל נגאלין אלא בצדקה שנא' ושביה בצדקה. כתיב צדק לפניו יהלך והול"ל ילך. אך הענין עפ"י מ"ש לך אמר לבי בקשו פני פי' בקשו פנימית הלב כי הנה בלהב יסוד האש האלקית שבלב (נ"א הנה בהלב [יסוד האש האלקית שבלב]) יש ב' בחי'. בחי' חיצוניות ובחי' פנימיות. חיצוני' הלב היא התלהבות המתלהבת מבחי' הבינה והדעת בגדולת ה' א"ס ב"ה (להתבונן) [להתבונן] בגדולתו ולהוליד מתבונה זו אהבה עזה כרשפי אש וכו'. ופנימי' הלב היא הנקודה שבפנימיות הלב ועומקא דליבא שהיא למעלה מעלה מבחי' הדעת והתבונה שיוכל האדם להתבונן בלבו בגדולת ה'. וכמ"ש ממעמקים קראתיך ה' מעומקא דליבא (ועד"מ כמו במילי דעלמא לפעמים יש ענין גדול מאד מאד שכל חיות האדם תלוי בו ונוגע עד נקודת פנימיות הלב ועד בכלל וגורם לו לפעמים לעשות מעשים ולדבר דברים שלא בדעת כלל) וזלע"ז ככה הוא ממש בעבודה שבלב. והיינו לפי שבחי' נקודת פנימית הלב היא למעלה מבחי' הדעת המתפשט ומתלבש במדות שנולדו מחב"ד כנודע. רק היא בחי' הארת חכמה

ד. "אין ישראל נגאלין אלא בצדקה"[1], – בזכות הצדקה, שֶׁנֶּאֱמַר[2]: "וְשָׁבֶיהָ בְּצֶדְקָה". – והשבים אליה – אל ציון – יפדו על ידי צדקה, שעל ידי צדקה שבים בני ישראל לציון ונגאלים מהגלות. **כְּתִיב:** – כתוב[3]: "צֶדֶק לְפָנָיו יְהַלֵּךְ", **וַהֲוֵי לֵיהּ לְמֵימַר: "יֵלֵךְ".** – ולא "יהלך", שהרי משמעות "ילך" היא שהוא – הצדק – ילך, ואילו "יהלך" – שהוא יגרום לדבר אחר ללכת. ממה שנאמר "יהלך" מסתבר, איפוא, שהכוונה היא על ענין אחר שהצדק – צדקה – גורם בו הליכה. **אַךְ הָעִנְיָן,** – הוא, **עַל־פִּי מַה שֶּׁכָּתוּב**[4]: "לְךָ אָמַר לִבִּי **בַּקְּשׁוּ פָנָי",** – פירושו הפשוט של הפסוק הוא, – לך ובשליחותך (של הקב"ה) אומר לי לבי: חפש את הפנים והפנימיות שלי (כפי שרש"י מפרש פסוק זה), והוא מסיים: "את פניך ה' אבקש", אני אכן עושה כך ואני מחפש ה"פנים" שלך, ה'. ברם, לפי זה, ש"פני" היינו הפנים שלמעלה, הפנימיות שלמעלה, לא היה צריך, לכאורה, לומר לאחר מכן "את פניך ה' אבקש", אלא "את **פניך** אבקש" שהרי גם בחלקו הראשון של הפסוק הוא מדבר על הפנים שלמעלה. לכן, מפרש כאן רבנו הזקן, ש"פני" היינו הפנימיות של הלב היהודי (ו"פניך ה'" הכוונה לפנימיות שלמעלה) **פֵּרוּשׁ,** – "בקשו פני" היינו, **בַּקְּשׁוּ פְּנִימִיּוּת הַלֵּב.** – שאיננה בגלוי, ויש לחפשה ולגלותה. **כִּי הִנֵּה, בְּלַהַב יְסוֹד הָאֵשׁ הָאֱלֹקִית שֶׁבַּלֵּב** – שהיא האהבה הלוהטת לאלקות המהווה יסוד האש של הנפש האלקית, כפי שאמר רבנו הזקן בפרק ג' שבחלק הראשון של ה"תניא", (**נֶפֶשׁ אֲחֵרֶת: הִנֵּה, בְּהַלֵּב [יְסוֹד הָאֵשׁ הָאֱלֹקִית שֶׁבַּלֵּב]**) **יֵשׁ ב' בְּחִינוֹת: בְּחִינַת חִיצוֹנִיּוּת, וּבְחִינַת פְּנִימִיּוּת.** – אהבה חיצונית ואהבה פנימית. **חִיצוֹנִיּוּת הַלֵּב, הִיא הִתְלַהֲבוּת** – של אהבה, **הַמִּתְלַהֶבֶת מִבְּחִינַת הַבִּינָה וְהַדַּעַת** – ההתעמקות, **בִּגְדֻלַּת ה'** – שהוא, **אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, (לְהִתְבּוֹנֵן) [לְהִתְבּוֹנֵן] בְּגָדְלָתוֹ, וּלְהוֹלִיד מִתְּבוּנָה זוֹ אַהֲבָה עַזָּה כְּרִשְׁפֵּי אֵשׁ וְכוּ'.** – שזה חיצוניות הלב של הנפש האלקית – אהבה שנוצרת על ידי שכל והבנה בגדולת ה'. אהבה זו גלויה ומורגשת בלב היכן שהאדם מרגיש את אהבתו לה'. **וּפְנִימִיּוּת הַלֵּב, הִיא הַנְּקֻדָּה שֶׁבִּפְנִימִיּוּת הַלֵּב וְעֻמְקָא דְּלִבָּא,** – ועומק הלב, **שֶׁהִיא לְמַעְלָה מַעְלָה מִבְּחִינַת הַדַּעַת וְהַתְּבוּנָה שֶׁיּוּכַל הָאָדָם לְהִתְבּוֹנֵן בְּלִבּוֹ בְּגָדְלַת ה',** – האדם בשכלו ובהתבוננותו, לא היה יכול אף פעם ליצור בקרבו אהבה גדולה ועמוקה כזו, אלא היא ניתנת מלמעלה לנשמה, כפי שיסביר להלן, ועל האדם לגלות אהבה זו בתוכו. **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[5]: **"מִמַּעֲמַקִּים קְרָאתִיךָ ה'" - "מֵעֻמְקָא דְּלִבָּא"** – מעומק הלב. לכן נאמר "ממעמקים" לשון רבים, שכן בלב יש עומק ועומק לעומק, (**וְעַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל, כְּמוֹ בְּמִלֵּי דְּעָלְמָא,** – בעניני העולם, לא בעניני עבודת ה', **לִפְעָמִים יֵשׁ עִנְיָן גָּדוֹל מְאֹד מְאֹד שֶׁכָּל חִיּוּת הָאָדָם תָּלוּי בּוֹ וְנוֹגֵעַ** – הענין, **עַד נְקֻדַּת פְּנִימִיּוּת הַלֵּב וְעַד בִּכְלָל, וְגוֹרֵם לוֹ לִפְעָמִים לַעֲשׂוֹת מַעֲשִׂים וּלְדַבֵּר דְּבָרִים שֶׁלֹּא בְּדַעַת כְּלָל)*.** – שכן הדבר נוגע בעצם הנפש שלמעלה מדעת ומהבנה. **וְזֶה לְעֻמַּת זֶה,** – בעבודת ה' ישנם אותם ענינים שישנם בעניני העולם, ולכן כשם שבמילי דעלמא ישנו לפעמים ענין הנוגע בפנימיות שלמעלה מדעת, **בָּכָה הוּא מַמָּשׁ בַּעֲבוֹדָה שֶׁבַּלֵּב.** – באהבתו של יהודי להקב"ה – שישנה אהבה הנוגעת בעצם הנשמה, שהיא למעלה מדעת ומהבנה. **וְהֵינוּ, לְפִי שֶׁבְּחִינַת נְקֻדַּת פְּנִימִית הַלֵּב הִיא לְמַעְלָה מִבְּחִינַת הַדַּעַת הַמִּתְפַּשֶּׁטֶת וּמִתְלַבֶּשֶׁת** – שהדעת מתפשטת ממקומה ומתלבשת **בְּמִדּוֹת שֶׁנּוֹלְדוּ מֵחָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת כְּנוֹדָע,** רק – נקודת פנימיות הלב, **הִיא בְּחִינַת הָאָרַת חָכְמָה עֶלְיוֹנָה שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַבִּינָה וְהַדַּעַת,**

---

1. ראה הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א לקמן סוף סימן ט. **2.** ישעי' א, כז. **3.** תהלים פה, יד. **4.** שם כז, ח. **5.** תהלים קל, א. זח"ב סג, ב.

*) חצאי העיגול הם בספר ה"תניא" המקורי. ברם, הרבי שליט"א מעיר, שסיום חצאי עיגול אלה צריך לבוא להלן, אחרי המילים "שבכל נפש מישראל".

אגרת הקדש

עליונה שלמעלה מהבינה והדעת ובה מלובש וגנוז אור ה' ממש כמ"ש ה' בחכמה כו' והיא היא בחי' ניצוץ אלקות שבכל נפש מישראל. ומה שאין כל אדם זוכה למדרגה זו לעבודה שבלב מעומקא דלבא בבחי' פנימיות היינו לפי שבחינה זו היא אצלו בבחי' גלות ושביה והיא בחינת גלות השכינה ממש כי היא היא בחינת ניצוץ אלהות שבנפשו האלהית וסבת הגלות הוא מאמר רז"ל גלו לבבל שכינה עמהם דהיינו מפני שהלביש בחינת פנימית נקודת לבבו בזה לעומת זה דהיינו בלבושים צואים דמילי דעלמא ותאות עוה"ז הנקרא בשם בבל והיא בחינת ערלה המכסה על הברית ונקודה הפנימית שבלב ועל זה נאמר ומלתם את ערלת לבבכם. והנה במילה יש שני בחינות מילה ופריעה שהן ערלה גסה וקליפה דקה וכן בערלת הלב יש ג"כ תאות גסות ודקות מילה ופריעה ומל ולא פרע כאלו לא מל מפני שסוף סוף עדיין נקודת פנימית הלב היא מכוסה בלבוש שק דק בבחינת גלות ושביה. והנה על מילת הערלה ממש כתי' ומלתם את ערלת לבבכם אתם בעצמכם אך להסיר הקליפה הדקה זהו דבר הקשה על האדם וע"ז נא' בביאת המשיח ומל ה' אלהיך את

1 **וּבָהּ** – בחכמה העליונה, **מְלֻבָּשׁ וְגָנוּז אוֹר ה' מַמָּשׁ, כְּמוֹ**
2 **שֶׁכָּתוּב**[6]: **"ה' בְּחָכְמָה כו'"**, – אור אין־סוף מלובש ב"חכמה",
3 **וְהִיא הִיא בְּחִינַת נִיצוֹץ אֱלֹקוּת שֶׁבְּכָל נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל.** –
4 מ"הניצוץ האלקי" שהוא למעלה לגמרי מ"דעת" ו"השגה" –
5 באה האהבה שבפנימיות
6 הלב, שלמעלה מדעת
7 ומהשגה[7]. **וּמַה שֶּׁאֵין כָּל**
8 **אָדָם זוֹכֶה לְמַדְרֵגָה זוֹ,**
9 **לַעֲבוֹדָה שֶׁבַּלֵּב מֵעֻמְקָא**
10 **דְּלִבָּא** – מעומק הלב,
11 **בְּבְחִינַת פְּנִימִיּוּת,** –
12 כיוון שאהבה ועבודה זו
13 באות מצד הניצוץ האלקי
14 שבנשמה – וניצוץ אלקי
15 זה הרי קיים בכל אחד
16 מישראל – היה צריך,
17 איפוא, כל אחד להגיע
18 למדריגה זו ולעבודה זו –
19 **הֵינוּ לְפִי שֶׁבְּחִינָה זוֹ**
20 **הִיא אֶצְלוֹ בְּבְחִינַת גָּלוּת**
21 **וְשִׁבְיָה, וְהִיא בְּחִינַת**
22 **גָּלוּת הַשְּׁכִינָה מַמָּשׁ,** –
23 בנפשו של יהודי, **כִּי הִיא**
24 – השכינה, **הִיא בְּחִינַת**
25 **נִיצוֹץ אֱלֹהוּת שֶׁבְּנַפְשׁוֹ**
26 **הָאֱלֹהִית.** – וכאשר
27 בחינה זו של הניצוץ
28 האלקי של הנשמה
29 נמצאת בגלות – הרי זה גלות ה"שכינה", וכיוון שבחינת הניצוץ
30 האלקי נמצאת בגלות, אין היא פועלת בנפש שתהיה העבודה
31 של האהבה מפנימיות הלב. **וְסִבַּת הַגָּלוּת,** – של הניצוץ
32 האלקי שבנשמה, **הוּא מַאֲמַר**[8] **רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה**[9]:
33 **"גָּלוּ לְבָבֶל - שְׁכִינָה עִמָּהֶם"**, – לגבי הגלות של הניצוץ
34 הפרטי שבכל אחד מישראל, הכוונה היא, שבשעה שהוא נמצא
35 ב"בבל", הוא עושה מעשי "בבל" – נמצאת השכינה יחד אתו
36 בגלות. **דְּהֵינוּ מִפְּנֵי שֶׁהִלְבִּישׁ בְּחִינַת פְּנִימִית נְקֻדַּת לְבָבוֹ**
37 **בְּ"זֶה לְעֻמַּת זֶה"**, – בענינים שהם "לעומת זה", הניגוד,
38 לקדושה, **דְּהַיְנוּ** – שהלביש עצמו **בְּלְבוּשִׁים צוֹאִים דְּמִלֵּי**
39 **דְּעָלְמָא** – דברי חולין של עולם, **וְתַאֲוַת עוֹלָם הַזֶּה, הַנִּקְרָא**
40 **בְּשֵׁם "בָּבֶל"**, – ובגלל כך, ישנה גלות השכינה – של הניצוץ
41 האלקי שלו – ב"בבל", בעניני עולם ותאוות. **וְהִיא** – וענין זה
42 בנפש הוא, **בְּחִינַת עָרְלָה הַמְכַסָּה עַל הַבְּרִית** ו־על ה־**נְּקֻדָּה**
43 **הַפְּנִימִית שֶׁבַּלֵּב. וְעַל זֶה נֶאֱמַר**[10]: **"וּמַלְתֶּם אֵת עָרְלַת**
44 **לְבַבְכֶם"**. – שצריכה להיות העבודה של "ומלתם את ערלת
45 לבבכם", להסיר את המכסה המסתיר על הנקודה הפנימית
46 שבלב. כפי שמובא[11] בענין מילה **זו** – ענין התשובה, שכשם
47 שבגלות השכינה הכללית של כל בני ישראל, הרי "אם ישראל
48 עושין תשובה – מיד הן נגאלין"[12], שתשובה מביאה לגאולת
49 השכינה, כך גם בגלות של הניצוץ האלקי שבכל אחד מישראל,
50 שעל ידי תשובה באה
51 הגאולה לשכינה הפרטית
52 שלו – לניצוץ האלקי
53 שלו, שהכיסוי וההעלם
54 מוסרים ונתגלית הנקודה
55 הפנימית. **וְהִנֵּה, בַּמִּילָה**
56 **יֵשׁ שְׁנֵי** – שתי **בְּחִינוֹת:**
57 **מִילָה וּפְרִיעָה, שֶׁהֵן**
58 **עָרְלָה גַּסָּה וּקְלִפָּה דַּקָּה.**
59 – "מילה" מסירה את
60 הערלה הגסה, ו"פריעה"
61 מסירה את הקליפה הדקה
62 המכסה על הברית, **וְכֵן** –
63 וכך הדבר **בְּעָרְלַת הַלֵּב** –
64 לגביה כתוב "ומלתם את
65 ערלת לבבכם", **יֵשׁ גַּם־כֵּן**
66 **תַּאֲוֹת גַּסּוֹת** – שהן
67 למשל כמו הערלה הגסה,
68 **וְדַקּוֹת** – ותאוות דקות
69 שהן למשל כמו הקליפה
70 הדקה, והסרת הערלה
71 הגסה והקליפה הדקה,
72 התאוות הגסות והתאוות
73 הדקות, היא על ידי **מִילָה**
74 **וּפְרִיעָה;** – בעבודה הרוחנית של הנפש, **וּ"מָל וְלֹא פָרַע -**
75 **כְּאִלּוּ לֹא מָל"**[13], – כך הוא הדין לגבי מילת הערלה הגשמית,
76 ערלת הגוף, וכך גם במילה הרוחנית ("ומלתם את ערלת
77 לבבכם"), שאם אין הוא מסיר את המכסה של התאוות הדקות,
78 ענין הפריעה, חסר אז כל ענין המילה, **מִפְּנֵי שֶׁסּוֹף סוֹף עֲדַיִן**
79 **נְקֻדַּת פְּנִימִית הַלֵּב הִיא מְכֻסָּה בְּלְבוּשׁ שַׁק דַּק,** – של
80 קליפה, **בִּבְחִינַת גָּלוּת וְשִׁבְיָה.** – הנקודה הפנימית שבלבו
81 נמצאת עדיין בגלות ושביה, ודוקא כשישנו גם הענין של
82 פריעה, של התאוות הדקות – אז נגאלת הנקודה הפנימית.
83 **וְהִנֵּה, עַל מִילַת הָעָרְלָה מַמָּשׁ** – הסרת התאוות הגסות, **כְּתִיב**
84 – כתוב: **"וּמַלְתֶּם אֵת עָרְלַת לְבַבְכֶם" - אַתֶּם בְּעַצְמְכֶם.** –
85 "ומלתם", שאתם תמולו, את זאת בכוחו של כל יהודי לעשות
86 בעצמו. שכן, על ידי תשובה הוא מבטל ומסיר את המכסה
87 וההסתר שהתאוות מכסות ומסתירות על הנקודה הפנימית
88 שבלב. **אַךְ לְהָסִיר הַקְּלִפָּה הַדַּקָּה,** – הנוצרת מהתאוות
89 הדקות, **זֶהוּ דָּבָר הַקָּשֶׁה עַל הָאָדָם, וְעַל זֶה נֶאֱמַר**[14] **בִּבְיאַת**
90 **הַמָּשִׁיחַ: "וּמָל ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת לְבָבְךָ כו', לְאַהֲבָה אֶת ה'**

---

6. משלי ג, יט. **7.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ועיין ח"א פי"ט". **8.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אולי צ"ל 'כמאמר'". **9.** מגילה כט, א. **10.** עקב י, טז. **11.** ראה ספר הליקוטים דא"ח – צ"צ ערך מילה. **12.** סנהדרין צח, א. רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה. **13.** שבת קלז, ב במשנה. **14.** נצבים ל, ו.

אגרת הקדש

לבבך כו' לאהבה את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך למען חייך כלומר למען כי ה' לבדו הוא כל חייך משמ. שלכן אהבה זו היא מעומקא דלבא מנקודה פנימית ממש כנ"ל ולמעלה מבחינת הדעת ולכן משיח בא בהיסח הדעת לכללות ישראל והיא גילוי בחינת נקודה פנימית הכללית ויציאת השכינה הכללית מהגלות והשביה לעד ולעולמי עולמים וכן כל ניצוץ פרטי מהשכינה שבנפש כל אחד מישראל יוצאת מהגלות והשביה לפי שעה בחיי שעה זו תפלה ועבודה שבלב מעומקא דלבא מבחינת נקודה הפנימית הנגלית מהערלה ועולה למעלה לדבקה בו בתשוקה עזה בבחינת למען חייך והוא גם כן בבחי' היסח דעת האדם כי בחינה זו היא למעלה מדעת האדם והתבוננותו בגדולת ה' רק היא בחינת מתנה נתונה מאת ה' מן השמים מהארת בחי' פנים העליונים כמ"ש יאר ה' פניו אליך וכמ"ש ומל ה' אלקיך כו'. אך מודעת זאת כי אתערותא דלעילא היא באתערותא דלתתא דוקא בבחינת העלאת מ"נ כמשארז"ל אין טפה יורדת מלמעלה כו'. ולכן צריך האדם לעשות בעצמו תחלת מילה זו להסיר ערלת הלב וקליפה הגסה ודקה המלבישות ומכסות על בחינת נקודת פנימית הלב שהיא בחינת אהבת ה' בחינת למען חייך שהיא בגלות בתאוות עוה"ז שהם ג"כ בבחי' למען חייך בזלע"ז כנ"ל והיינו ע"י נתינת הצדקה לה' מממונו שהוא חיותו ובפרט מי שמזונותיו מצומצמים ודחיקא

1 אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ לְמַעַן חַיֶּיךָ", כְּלוֹמַר לְמַעַן
2 כִּי ה' לְבַדּוֹ הוּא כָּל חַיֶּיךָ מַמָּשׁ, – שלא תהיה אהבה שהיא
3 כוח וגילוי בלבד מהנפש, אלא אהבה באופן שהוא חייך ממש.
4 וכשם שאדם אינו מרגיש את חייו כדבר נפרד ממנו, אלא זה
5 הוא עצמו, כך שלא
6 ירגישו את האהבה כדבר
7 נפרד, אלא כאהבה
8 עצמית שאינה נרגשת
9 כלל. שֶׁלְּבֵן אַהֲבָה זוֹ
10 הִיא מֵעֻמְקָא דְּלִבָּא –
11 באה מעומק הלב, מִנְּקֻדָּה
12 פְּנִימִית מַמָּשׁ כְּנִזְכָּר
13 לְעֵיל, – והיא וּלְמַעְלָה
14 מִבְּחִינַת הַדַּעַת. –
15 למעלה מהבנה והרגשה.
16 וְלָכֵן מָשִׁיחַ בָּא בְּהֶסַּח
17 הַדַּעַת לְכְלָלוּת יִשְׂרָאֵל,
18 – ב'כלל ישראל' יהיה זה
19 בהיסח הדעת, וְהֵיא –
20 ביאת המשיח, גִּלּוּי
21 בְּחִינַת נְקֻדָּה פְּנִימִית
22 הַכְּלָלִית, – של כל בני
23 ישראל, וִיצִיאַת הַשְּׁכִינָה
24 הַכְּלָלִית – של כלל
25 ישראל, מֵהַגָּלוּת
26 וְהַשְׁבָיָה, לָעַד וּלְעוֹלְמֵי
27 עוֹלָמִים. – כפי שהדבר
28 מוסבר לגבי גאולת
29 ויציאת השכינה הפרטית
30 – הניצוץ האלקי – שהיא
31 בהיסח הדעת, למעלה
32 מדעת והשגה – כך גם
33 לגבי היציאה של השכינה
34 הכללית של כלל ישראל, תהיה יציאתה מהגלות וגאולתו של
35 כלל ישראל על ידי המשיח בהיסח הדעת. אמיתת הענין של
36 "ומל ה' אלקיך את לבבך" ו"לאהבה את ה' אלקיך כי הוא חייך"
37 תהיה אמנם, כאמור, בביאת המשיח, אך, גם כעת – יסביר להלן
38 – ישנה יציאה מהגלות של השכינה הפרטית (של הניצוץ
39 האלקי) – על־כל־פנים יציאה לפי שעה – בעבודת התפלה.
40 ובלשון רבנו הזקן: וְכֵן, כָּל נִיצוֹץ פְּרָטִי מֵהַשְּׁכִינָה שֶׁבְּנֶפֶשׁ
41 כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל יוֹצֵאת מֵהַגָּלוּת וְהַשְׁבָיָה לְפִי שָׁעָה,
42 בְּ"חַיֵּי שָׁעָה" זוֹ תְּפִלָּה, – כפי שהגמרא[15] קוראת לתפילה "חיי
43 שעה", וְ־ב־עֲבוֹדָה שֶׁבַּלֵּב מֵעֻמְקָא דְּלִבָּא, – מעומק הלב,
44 מִבְּחִינַת נְקֻדָּה הַפְּנִימִית הַנִּגְלֵית מֵהָעֲרְלָה, – המכסה עליה,
45 וְעוֹלֶה לְמַעְלָה, לְדָבְקָה בּוֹ בְּתְשׁוּקָה עֲזָה בְּבְחִינַת "לְמַעַן
46 חַיֶּיךָ". – שהאלקות היא כל חייו, וְהוּא – היציאה לפי שעה של
47 הנקודה הפנימית בעבודת התפילה, היא גַּם כֵּן – כמו הגאולה
48 הכללית, בִּבְחִינַת הֶסַּח דַּעַת הָאָדָם, כִּי בְּחִינָה זוֹ הִיא
49 לְמַעְלָה מִדַּעַת הָאָדָם וְהִתְבּוֹנְנוּתוֹ בִּגְדֻלַּת ה', רַק הִיא
50 בְּחִינַת מַתָּנָה נְתוּנָה מֵאֵת ה' מִן הַשָּׁמַיִם, מֵהָאָרַת בְּחִינַת
51 פָּנִים הָעֶלְיוֹנִים, –
52 מהפנימיות שלמעלה,
53 כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[16]: "יָאֵר ה'
54 פָּנָיו – הפנימיות שלו,
55 אֵלֶיךָ", וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב:
56 "וּמָל ה' אֱלֹקֶיךָ כו'". –
57 שלפי שעה קיים הדבר גם
58 עתה. אַךְ מוּדַעַת זֹאת,
59 כִּי "אִתְעָרוּתָא דִלְעֵילָא"
60 הִיא בְּ"אִתְעָרוּתָא
61 דִּלְתַתָּא" דַּוְקָא, – כל
62 התעוררות מלמעלה
63 הנמשכת לאדם, באה
64 דוקא על ידי ההתעוררות
65 שהאדם מעורר על ידי
66 עבודתו למטה, הרי אפילו
67 ענין הבא **מלמעלה** דוקא,
68 ואין בכוח עבודת האדם
69 לפעול ולהמשיך ענין זה –
70 בכל זאת זקוקים
71 להתעוררות מלמטה גם
72 להמשכה מסוג זה,
73 בִּבְחִינַת הַעֲלָאַת "מַיִן
74 נוּקְבִין", – ההתעוררות
75 והתשוקה מצד המקבל,
76 המהוות כלי להמשכת
77 "מיין דוכרין" – השפע מן
78 המשפיע, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ
79 רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־
80 לִבְרָכָה[17]: "אֵין טִפָּה יוֹרֶדֶת מִלְמַעְלָה כו'". – שאין עולים
81 בנגדה טפיים". וְלָכֵן צְרִיךְ הָאָדָם לַעֲשׂוֹת בְּעַצְמוֹ תְּחִלַּת מִילָה
82 זוֹ, לְהָסִיר עָרְלַת הַלֵּב וּקְלִפָּה הַגַּסָּה וְדַקָּה, הַמַּלְבִּישׁוֹת
83 וּמְכַסּוֹת עַל בְּחִינַת נְקֻדַּת פְּנִימִית הַלֵּב, שֶׁהִיא – פנימיות
84 נקודת הלב, היא בְּחִינַת אַהֲבַת ה', בְּחִינַת "לְמַעַן חַיֶּיךָ", –
85 שהאלקות היא כל חייו, שֶׁהִיא בְּגָלוּת בְּתַאֲוֹת עוֹלָם הַזֶּה,
86 שֶׁהֵם – התאוות הן גַּם כֵּן בִּבְחִינַת – ובאופן של – "לְמַעַן חַיֶּיךָ"
87 בְּ"זֶה לְעֻמַּת זֶה", – בצד המנוגד לקדושה, שהוא מושקע
88 בתאוות עד שהן כל חייו, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל. – שישנם דברים שכל
89 חיי האדם תלויים בהם, והוא שקוע בהם בכל פנימיות לבו,
90 וְהֵינוּ, – הסרת הערלה האמורה, היא עַל־יְדֵי נְתִינַת הַצְּדָקָה
91 לַה' מִמָּמוֹנוֹ, שֶׁהוּא – הממון הוא חַיּוּתוֹ. – כפי שרבנו הזקן
92 מסביר בפרק ל"ז שבחלק הראשון, שבכל אדם – כיוון שבממונו

15. שבת י', א. **16.** נשא ו, כה. **17.** זח"ג רמז, ב. תענית כה, ב.

הוא יכול לקנות דבר שנותן לו חיי נפשו, הרי שבממון שהוא נותן לצדקה, הוא נותן "חיי נפשו" להקב"ה, **וּבִפְרָט מִי שֶׁמְּזוֹנוֹתָיו מְצֻמְצָמִים וְדַחִיקָא לֵיהּ שַׁעֲתָא טוּבָא,** – והשעה דוחקת לו במדה מרובה, שמצב פרנסתו דחוק לו מאד באותה שעה, **שֶׁנּוֹתֵן מֵחַיָּיו מַמָּשׁ.** – כשהוא נותן צדקה מבלי הבט על מצבו הקשה, **וּבִפְרָטוּת אִם** – הוא **נֶהֱנֶה מִינַּיְהוּ** – שהוא "חי" ממסחרו או ממלאכתו **כַּפָּיו,** – נקודת פנימיות הלב, **שֶׁאִי־אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא עָסַק בָּהֶם פְּעָמִים רַבּוֹת בְּבְחִינַת נְקֻדַּת פְּנִימִית** – חלב מעומק הלב, **דִּלְבָּא,** – המנהג העולם בעסקיהם במו"מ וכה"ג **וְהַרְבֵּה פְּעָמִים** – בדרך כלל **מְצַוֶּה עַל בָּנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ** – להזהר בכך **אִי פְּעָמִים לְהַרְוִיחַ** – עסק בכך אי פעם להרוויח **כְּשֶׁפּוֹ מִתּוֹךְ הַנְּקוּדָה הַפְּנִימִית** של לבו, **וַהֲרֵי עַתָּה הַפַּעַם כְּשֶׁמַּפְזֵר מִינַּיְהוּ** – שלא לפי מעמדו, **וְנוֹתֵן לַה' בְּשִׂמְחָה וּבְטוּב לֵבָב** - הנה בָּזֶה **הִנֵּה פּוֹדֶה נַפְשׁוֹ מִשַּׁחַת,** דְּהַיְנוּ – שהוא פודה בְּחִינַת נְקֻדַּת פְּנִימִית לְבָבוֹ, **שֶׁהָיְתָה** – עד לאותה שעה, **בִּבְחִינַת גָּלוּת וְשִׁבְיָה בְּתוֹךְ הַקְּלִפָּה נֶגֶף אוֹ דַקָּה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[18]: **"מִכָּל מִשְׁמָר נְצֹר לִבֶּךָ" - "מִשְׁמָר" פֵּרוּשׁ בֵּית הָאֲסוּרִים,** – ופירוש הפסוק "מכל משמר נצור לבך" הוא – שמור את לבך שלא יהא נתון במאסר ובגלות בתוך הקליפות והתאוות, הרי שעד לאותה שעה היה לבו בגלות ובשביה, **וְעַתָּה נִפְדֵּית** – נקודת פנימיות לבבו, **מֵהַחִיצוֹנִים** – מהקליפות, **בְּצִדְקָה זוֹ.** **וְזֶה גַּם כֵּן לְשׁוֹן "פְּרִיעָה"** – כמוסבר לעיל, שהסרת הקליפה הדקה, התאוות הדקות, נקראת בשם "פריעה", הרי זה גם כן פירוש המלה "פריעה" – **עִנְיַן פְּרִיעַת חוֹב**[19], **שֶׁנִּתְחַיֵּב וְנִשְׁתַּעְבֵּד לַחִיצוֹנִים שֶׁמָּשְׁלוּ בּוֹ עַל נְקֻדַּת פְּנִימִיּוּת לִבָּבוֹ.** וְזֶהוּ – מה שהפסוק אומר "וְשָׁבְיָהּ בִּצְדָקָה" – שגם אלה שהיו נתונים בבחינת שביה, נפדים ונגאלים על ידי צדקה.

אגרת הקדש

ליה שעתא טובא שנותן מחייו ממש ובפרטות אם נהנה מיגיע כפיו שא"א שלא עסק בהם פעמים רבות בבחי' נקודת פנימית הלב מעומקא דלבא כמנהג העולם בעסקיהם במו"מ וכה"ג והרי עתה הפעם כשמפזר מיגיעו ונותן לה' בשמחה ובטוב לבב הנה בזה פודה נפשו משחת דהיינו בחינת נקודת פנימית לבבו שהיתה בבחי' גלות ושביה בתוך הקליפה גמה או דקה כמ"ש מכל משמר נצור לבך משמר פי' בית האסורים ועתה נפדה מהחיצונים בצדקה זו וזה גם כן לשון פריעה ענין פריעת חוב שנתחייב ונשתעבד לחיצונים שמשלו בו על נקודת פנימיות לבבו וזהו ושביה בצדקה.

יום חמישי י"ד מנחם־אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קו, וזהו צדק... עד עמ' 212, סלה אבי"ר:

וְזֶהוּ "צֶדֶק לְפָנָיו יְהַלֵּךְ", – ששאלו לעיל, שהיה צריך לומר "ילך" ולא "יהלך", שכן "יהלך" משמעו שהוא גורם למישהו אחר ללכת – **"לְפָנָיו" - הוּא מִלְּשׁוֹן פְּנִימִיּוּת,** – לפנימיות שלו, **וְ"יְהַלֵּךְ" - הוּא מִלְּשׁוֹן הוֹלָכָה, שֶׁמּוֹלִיךְ** – הצדק – הצדקה – מוליך **אֶת פְּנִימִית הַלֵּב לַה',** **וְאַחַר־כָּךְ** – לפי הפסוק: **יָשִׂים לְדֶרֶךְ ה' פְּעָמָיו**[20], – שהוא יתנהג בדרך ה', **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[21]: **"וְהָלַכְתָּ בִּדְרָכָיו", "אַחֲרֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם תֵּלֵכוּ"**[22], **בְּכָל מַעֲשֶׂה הַמִּצְוֹת, וְתַלְמוּד תּוֹרָה** – שהוא **כְּנֶגֶד כֻּלָּן**[23], – ובכל הענינים האלה של מצוות ותורה, ילך בדרך ה' באופן של הליכה, **שֶׁכֻּלָּן** – התורה והמצוות שלו **עוֹלִין לַה' עַל־יְדֵי פְּנִימִית הַלֵּב,** – שהוא גילה על ידי עבודת הצדקה, **בֵּירֵר שְׁאֵת וּמַעֲלֶה מַעֲלָה** – העליה על ידי פנימיות הלב היא נעלית הרבה יותר **מֵעֲלִיָּתָן לַה' עַל־יְדֵי חִיצוֹנִית הַלֵּב, הַנּוֹלֶדֶת מֵהַהִתְבּוֹנָה וְהַדַּעַת** – בגדלות ה' **לִבָּדָן, בְּלִי הָאֶרַת פָּנִים מִלְמַעְלָה אֶלָּא בִּבְחִינַת הֶסְתֵּר פָּנִים, כִּי אֵין הַפָּנִים הָעֶלְיוֹנִים מְאִירִים לְמַטָּה אֶלָּא בְּאַתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא,** – בהתעוררות מלמטה, **בְּמַעֲשֶׂה הַצְּדָקָה הַנִּקְרָא "שָׁלוֹם".** – מעשה הצדקה עושה שלום בין מעלה למטה, וזו הדרך היחידה

אגרת הקדש

וזהו צדק לפניו יהלך לפניו הוא מלשון פנימיות ויהלך הוא מלשון הולכה שמוליך את פנימית הלב לה' ואחר כך ישים לדרך ה' פעמיו כמ"ש והלכת בדרכיו אחרי ה' אלהיכם תלכו בכל מעשה המצות ות"ת כנגד כולן שכולן עולין לה' על ידי פנימית הלב ביתר שאת ומעלה מעלה מעליתן לה' ע"י חיצונית הלב הנולד מהתבונה והדעת לבדן בלי הארת פנים מלמעלה אלא בבחינת הסתר פנים כי אין הפנים העליונים מאירים למטה אלא באתערותא דלתתא במעשה הצדקה הנקרא שלום. וז"ש פדה בשלום נפשי

---

18. משלי ד, כג. **19.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עיין תקו"ז תל"ז: ודמא דמטיפין מפריעה למיהב מזונא כו'. ועד"ז תכ"ד בסופו. ועיין סהמ"צ להצ"צ מצות עגלה ערופה. לבוש ליו"ד סרס"ה ס"ק". **20.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "הל' פעמיו (ובהמשך לזה לקמן פעמינו) – מציין הצ"צ (לתהלים עה"פ) לד"ה פעמון ורמון (נדפס באוה"ת תצוה)". **21.** תבוא כח, ט. **22.** ראה יג, ה. **23.** משנה ריש פאה.

שהפנימיות שלמעלה תאיר ותתגלה למטה. וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב[24]: "פָּדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי", – שלפי מאמר חכמינו ז"ל[25] זה מוסב על צדקה וגמילות חסדים הנקראים "שלום", "נַפְשִׁי" דַּיְקָא[26]. – המלה "נפשי" היא בדיוק. שכן, זה מוסב על השכינה שהיא הנפש של יהודי; וכך בכל אחד מישראל – על הניצוץ האלקי שלו המחיה את נפשו, הנפרדים על ידי "שלום", על ידי מעשה הצדקה. וְזֶהוּ גַּם כֵּן הַטַּעַם שֶׁנִּקְרָא הַצְדָּקָה "שָׁלוֹם", לְפִי שָׁנַעֲשֶׂה – על ידי הצדקה, שָׁלוֹם בֵּין יִשְׂרָאֵל לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה[27], דְּהַיְנוּ עַל־יְדֵי פְּרִיוֹן נַפְשׁוֹתֵיהֶן, הֵם חֵלֶק ה' מַמָּשׁ, – נפשותיהם שהן חלק מה' ממש, והן ניפרדות מִידֵי הַחִיצוֹנִים, – מידי הקליפות, וּבִפְרָט צְדָקַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, – רבנו הזקן כתב אגרת זו – וכך אגרות רבות שבחלק "אגרת הקודש" שב"תניא" – בהקשר לנתינת צדקה עבור "כולל חב"ד" בארץ ישראל, להחזקת תלמידי החברייא של רבי מנחם מענדל מהורודוק וחבריו שהתיישבו בארץ ישראל, שֶׁהִיא צְדָקַת ה' מַמָּשׁ, – צדקה למקום שבו שם הוי' בהתגלות, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[28]: "תָּמִיד עֵינֵי – והמשכה פנימית של ה' אֱלֹהֶיךָ בָּהּ", – בארץ ישראל, "וְהָיוּ עֵינַי וְלִבִּי שָׁם כָּל הַיָּמִים"[29]. – הרי שבארץ ישראל מאירה המשכה פנימית מהוי', והצדקה שעושים עם תלמידי חכמים שבארץ ישראל, היא צדקת ה' ממש, וְהִיא – צדקת ארץ ישראל, שֶׁעָמְדָה לָנוּ לִפְדוּת חַיֵּי נַפְשֵׁנוּ מֵעֲצַת הַחוֹשְׁבִים לְדַחוֹת פְּעָמֵינוּ, – מעצת הרוצים להזיק לנו, וְתַעֲמֹד לָנוּ לָעַד, לְשׁוּם – להעמיד, נַפְשֵׁנוּ בְּחַיִּים אֲמִתִּיִּים, מֵחַיֵּי הַחַיִּים, לְאוֹר – להאיר, בְּאוֹר הַחַיִּים, אֲשֶׁר "יָאֵר ה' פָּנָיו אִתָּנוּ סֶלָה", אָמֵן כֵּן יְהִי רָצוֹן:

אגרת הקדש

נפשי דייקא. וזהו ג"כ הטעם שנקרא הצדקה שלום לפי שנעשה שלום בין ישראל לאביהם שבשמים כמארז"ל דהיינו על ידי פדיון נפשותיהן הם חלק ה' ממש מידי החיצונים ובפרט צדקת א"י שהיא צדקת ה' ממש כמ"ש תמיד עיני ה' אלהיך בה והיו עיני ולבי שם כל הימים והיא שעמדה לנו לפדות חיי נפשנו מעצת החושבים לדחות פעמינו ותעמוד לנו לעד לשום נפשנו בחיים אמיתים מחיי החיים לאור באור החיים אשר יאר ה' פניו אתנו סלה אכי"ר:

יום שישי ט"ו מנחם־אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 212, ה. ויעש דוד שם... עד עמ' 214, שמבין הכל:

ה. "וַיַּעַשׂ דָּוִד שָׁם"[1]. – פירושו הפשוט של פסוק זה, הוא: דוד עשה שם טוב לבני ישראל – בקברו מתיהם של השונאים, כפירושו של רש"י, או: דוד קנה לעצמו שם, על ידי גבורתו – כפי פירוש שאר המפרשים, וּפֵרַשׁ בַּהֲדַר הַקָּדוֹשׁ[2], מְשׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר[3]: "וַיְהִי דָּוִד עֹשֶׂה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה לְכָל עַמּוֹ כו'", – הזוהר הקדוש מפרש של"ויעש דוד שם" יש קשר לאמור להלן שדוד היה עושה משפט וצדקה לכל עמו, ובעשייתו משפט וצדקה, עשה את ה"שם" היינו שמו הקדוש של הקב"ה. "בָּבָה בַּר בִּי שִׁמְעוֹן וְאָמַר: מַאן עָבִיד שְׁמָא קַדִּישָׁא בְּכָל יוֹמָא – מי "עושה" את השם הקדוש (של הקב"ה) בכל יום? – זה שנותן צדקה לעני. הדברים טעונים הסבר: א) כיצד מתאים לומר על שמו הקדוש של הקב"ה הביטוי לעשות שם (בלשון הפסוק "ויעש", וכלשון הזוהר הקדוש "עביד")? ב) כיצד עושים דבר זה על ידי ענין הצדקה? וְיוּבַן בְּהַקְדִּים מַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה[4] עַל פָּסוּק[5]: "כִּי בְיָהּ ה' צוּר עוֹלָמִים" - בְּיָהּ – באות ה' של שם הוי', נִבְרָא עוֹלָם הַזֶּה, בְּיו"ד – ובאות יו"ד של שם הוי', נִבְרָא עוֹלָם הַבָּא. – מה היא השייכות שיש דוקא בין העולם הזה לאות ה' של שם הוי', ובין העולם הבא דוקא לאות י' של שם הוי'? לשם כך מסביר רבנו הזקן מהו ענינו של עולם הבא וגן־עדן, ובכך תובן השייכות של עולם הבא לאות י' של שם הוי': פֵּרוּשׁ, שֶׁהַתַּעֲנוּג שֶׁמִּתְעַנְּגִים נִשְׁמוֹת הַצַּדִּיקִים וְנֶהֱנִין מִזִּיו הַשְּׁכִינָה הַמֵּאִיר בְּגַן־עֵדֶן עֶלְיוֹן וְתַחְתּוֹן, הוּא שֶׁמִּתְעַנְּגִים בְּהַשָּׂגָתָם וְהַשְׂכָּלָתָם, – תענוג של שכל ושל

אגרת הקדש

ה ויעש דוד שם ופי' בזוה"ק משום שנאמר ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו כו' בכה ר"ש ואמר מאן עביד שמא קדישא בכל יומא מאן דיהיב צדקה למסכני כו'. ויובן בהקדים מאמר רז"ל ע"פ כי ביה ה' צור עולמים בה' נברא עוה"ז ביו"ד נברא עוה"ב. פי' שהתענוג שמתענגים נשמות הצדיקים ונהנין מזיו השכינה המאיר בג"ע עליון ותחתון הוא שמתענגים בהשגתם והשכלתם

---

24. תהלים נה, י. **25.** ברכות ח, א ובפרש"י. **26.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דהול"ל אותי וכמו "פדית אותי" (תהלים לא, ו)". **27.** תוספתא פאה פרק א'. **28.** עקב יא, יב. **29.** מלכים א ט, ג. **1.** שמואל ב ח, יג. **2.** זח"ג קיג, ב. **3.** פסוק טו. **4.** מנחות כט, ב. ירושלמי חגיגה פ"ב ה"א. **5.** ישעי' כו, ד.

הבנה, **שֶׁמַּשְׂכִּילִים** – בכוח ה"חכמה", **וְיוֹדְעִים** – בכוח ה"דעת", **וּמַשִּׂיגִים** – בכוח ה"בינה", שהוא הכוח להבנה והשגה, בשלשה כוחות אלה של חכמה־בינה־דעת, הם מבינים **אֵיזֶה הַשָּׂנָה בְּאוֹר וְחַיּוּת הַשּׁוֹפֵעַ שָׁם מֵאֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, בְּבְחִינַת גִּלּוּי** – באופן, שהחיות המאירה שם מ"אין־סוף" היא בגילוי, והם משיגים מהותה של חיות זו, שלא כמו בעולם הזה, שהחיות באה שם באופן של העלם, וההשגה שיכולים להשיג שם באותה חיות, היא ידיעת המציאות בלבד ולא השגת המהות, ואילו בגן־עדן החיות היא בבחינת גילוי, שמשיגים את המהות של החיות, שהיא בבחינת גילוי **לְנַשְׁמָתָם וְרוּחַ בִּינָתָם, לְהָבִין וּלְהַשִּׂיג אֵיזֶה הַשָּׂנָה כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי מַדְרֵגָתוֹ וּלְפִי מַעֲשָׂיו,** – ב"לקוטי לוי יצחק" לאביו של הרבי שליט"א, הגאון הצדיק רבי לוי יצחק נשמתו ־עדן מפרש, "לפי מדריגתו" הכוונה לנשמות שבגן־עדן העליון – שהשגתן היא בהתאם למדריגת הכוונה ורעותא־דלבא שלהן, שהיא עבודה של מוחין, ומוחין מתוארים במלה "מדריגה", כפי שהוא מציין שם מ"שער היחוד והאמונה" פרק ט' שלגבי מוחין חב"ד מוסיף רבנו הזקן המלה "ומדרגת"; ו"לפי מעשיו" הכוונה לנשמות שבגן־עדן התחתון, הזוכות לכך על ידי מצוות מעשיות דוקא, שלכן זה נקרא "לפי מעשיו"[6]. בכל אופן מובן שהתענוג שבגן־עדן הוא תענוג של שכל ושל הבנה באלקות, **וְלָכֵן נִקְרָא עוֹלָם הַבָּא בְּשֵׁם "בִּינָה" בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ.** – שכן, שם מאירה ספירת ה"בינה"[7], שתהיה לנשמות השגה והבנה באלקות; **וְהַשְׁפָּעָה זוֹ נִמְשֶׁכֶת מִבְּחִינַת חָכְמָה עִלָּאָה,** – חכמה עליונה, **שֶׁהִוא** – החכמה העליונה, **מְקוֹר הַהַשְׂכָּלָה וְהַהַשָּׂנָה הַנִּקְרָא בְּשֵׁם בִּינָה,** – "חכמה" היא מקור ההשגה של "בינה", **וְהוּא** – וזהו, **קַדְמוּת הַשֵּׂכֶל קֹדֶם שֶׁבָּא לִכְלַל גִּלּוּי הַשָּׂנָה וַהֲכָנָה, רַק עַדַיִן הוּא בִּבְחִינַת הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר,** – זוהי הבחינה ב"חכמה" שלמעלה משכל והבנה, שלא כמו החיצוניות של "חכמה" שהיא נקודת ההשכלה בה כבר מאיר אור השכל, אלא שם זה בבחינת "נקודה" ו"כלל" – ורק לאחר מכן באים הדברים בפרטים של "בינה"; ואילו כאן מדובר אודות מדריגה זו של "חכמה" שלמעלה לגמרי משכל, **רַק שֶׁמִּמֶּנּוּ מִזְּעִיר שָׁם וְזָעִיר שָׁם** – מעט מן המעט, **שׁוֹפֵעַ וְנִמְשָׁךְ מִשָּׁם לְבְחִינַת בִּינָה,** – על השפעה זו להיות מועטה ואחרי צמצום ועוד צמצום, זהו כפל הלשון "זעיר שם זעיר שם", על ידי צמצום אחד נעשית ההשפעה מועטה, ובמעט זה צריך להיות שוב צמצום כדי שיגיע אז משהו ("זעיר שם") בבחינת ה"בינה". שכן, אחרי הצמצום הראשון אין ההשפעה יכולה עדיין לרדת בהבנת ה"בינה", רק אחרי הצמצום השני היא באה ונשפעת ב"בינה", **לְהָבִין וּלְהַשִּׂיג שֵׂכֶל הַנַּעֲלָם** – שכל כזה שבעצם הוא נעלם, למעלה מהשגה – יומשך ויהיה בר־השגה, זהו הרי "זיו השכינה", הארה מ"אין־סוף" המאירה בגן־עדן, שבעצם היא למעלה לגמרי מהבנתו של נברא – לא משנה אם זה נברא כמו נשמה כפי שהיא בגן־עדן העליון או בגן־עדן התחתון – וכדי שהארה זו תרד ותגיע להשגת השכל של הנברא, עליה לעבור צמצום אחר צמצום, עד לירידתה בהשגת והבנת הנשמה. ברם, אחרי כל הצמצומים הרי זו המהות של אלקות, שהיא הרי השגת הנשמה בגן־עדן – השגה במהות האלקות. **וְלָכֵן** – זה **נִקְרָא בְּשֵׁם "נְקֻדָּה בְּהֵיכָלָא" בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ**[8], – שזוהי נקודה של "חכמה" כפי שהיא מאירה בהיכל ה"בינה", שגם בהיותה ב"בינה", בהבנה ובהשגה, היא עדיין "נקודה" שלמעלה מהפרטים של הבנה והשגה ש"בינה" מייצגת עצמה בהן. **וְזוֹ הִיא תְּמוּנַת יו"ד שֶׁל שֵׁם הַוָיָ"ה בָּרוּךְ־הוּא.** – תמונת וציור האות יו"ד הוא הרי "נקודה", המרמז[9] על הנקודה של ספירת ה"חכמה", **וְנִקְרָא "עֵדֶן", אֲשֶׁר עָלָיו נֶאֱמַר[10]: "עַיִן לֹא רָאֲתָה כִּוְּ".** – שאין בזה שום השגה כלל. שכן, הוא בעצם אור שלמעלה משכל ומהשגה, **וְנִקְרָא[11] "אַבָּא יָסַד בְּרֵתָא".** – חכמה היא "אבא" והיא היסוד לאותיות הנקראות "ברתא", בחינת "בת" ו"מלכות", כפי שיסביר להלן. איזו שייכות יש ל"ברתא" ("מלכות" – אותיות הדיבור) ל"חכמה"? לכאורה יש לאותיות הדיבור שייכות למדות ול"בינה", כמו למשל באדם המדבר (באותיות הדיבור) או ענין של מדות או ענין של השגת השכל. אך, איזו שייכות יש בין אותיות הדיבור ל"חכמה" שהיא (כמוסבר לעיל) למעלה מענין השגת השכל? רבנו הזקן יסביר

אגרת הקדש

שמשכילים ויודעים ומשיגים איזה השגה באור וחיות השופע שם מא"ס ב"ה בבחינת גילוי לנשמתם ורוח בינתם להבין ולהשיג איזה השגה כאו"א לפי מדרגתו ולפי מעשיו ולכן נקרא עולם הבא בשם בינה בזוה"ק והשפעה זו נמשכת מבחי' ח"ע שהוא מקור ההשכלה וההשגה הנקרא בשם בינה והוא קדמות השכל קודם שבא לכלל גילוי השגה והבנה רק עדיין הוא בבחי' העלם והסתר רק שמעט מזעיר שם זעיר שם שופע ונמשך משם לבחינת בינה להבין ולהשיג שכל הנעלם ולכן נקרא בשם נקודה בהיכלא בזוה"ק וזו היא תמונת יו"ד של שם הוי' ב"ה ונקרא עדן אשר עליו נאמר עין לא ראתה כו' ונקרא אבא יסד ברתא. פי' כי הנה

---

6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה אגה"ק סכ"ט (קנ, ב) דהלבושים בגעה"ע מרעותא וכוונה ובגעה"ת - דמצות מעשיות ממש, וכ"ה בקו"א קנה, רע"א. ובכ"מ. וראה לקו"ת ואתחנן רד"ה וזאת המצוה". **7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "גם בגעה"ת (אף שבערך געה"ע - הוא מל') ראה אוה"ת ח"ש (קיד, א). לקו"ת ואתחנן י, ב. ובכ"מ". **8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "בארוכה בלקו"ת ר"פ ראה וש"נ". **9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "תמונת האות מורה על ציור ההמשכה וההתגלות כו' (הגה ברפי"ב דשעהיוה"א)".
10. ישעי' סד, ג. **11.** זח"ג רכח, א.

להלן, שאותיות הדיבור נוצרות מ"חכמה" דוקא – ובלשונו: פֵּרוּשׁ, כִּי הִנֵּה הִתְהַוּוּת אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר – של הנפש, הַיְנָ"ה מֵה' מוֹצְאוֹת הַפֶּה - אֵינָן דָּבָר מֻשְׂכָּל – שנאמר שהשכל מחייב יציאתן של האותיות מה"מוצאות", וְלֹא – וכן גם לא מֻטְבָּע בְּמֻטְבָּע מוֹצָאוֹת הַלָּלוּ, – יש לפעמים ענין שאיננו על פי שכל, אך כך הדבר מצד טבעו, ואילו כאן זה גם לא מטבע ה"מוצאות", לְהוֹצִיא מְבֻטָּא הָאוֹתִיּוֹת עַל־יְדֵי הַהֶבֶל וְהַקּוֹל הַמַּכֶּה בָּהֶן – ב"מוצאות", ההכאה של ההבל והקול ב"מוצאות", אינה מחייבת יציאתן של אותיות הדיבור, עַל־פִּי דֶּרֶךְ – וסדר הַטֶּבַע וְלֹא עַל־פִּי דֶּרֶךְ הַשֵּׂכֶל – השכל אינו מחייב שמהכאת ההבל והקול ב"מוצאות", תצאנה אותיות אלו ואלו, בְּגוֹן הַשְּׁפָתַיִם, עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל, שֶׁאוֹתִיּוֹת בומ"פ – בי"ת, וי"ו, מ"ם, פ"א, יוֹצְאוֹת מֵהֶן – בשפתיים שהן יותר גלויות ונראות לעין האנושית – קל יותר לראות ולהרגיש איך שהאותיות הבאות על ידי תנועת השפתיים, אינן על פי שכל או על פי טבע, שכן – אֵין הַטֶּבַע וְלֹא הַשֵּׂכֶל נוֹתֵן לִיצִיאַת מְבֻטָּא אַרְבַּע חֻלְקֵי שְׁנוֵי בְּטוּי אוֹתִיּוֹת אֵלּוּ, – לא השכל ולא הטבע מחייבים שמתנועת השפתיים יצאו ארבעה סוגי ביטויים שונים המתבטאים בארבעת האותיות בי"ת, וי"ו, מ"ם ופ"א, עַל־פִּי שְׁנוֵי תְּנוּעַת הַשְּׁפָתַיִם, – שבביטוי האות בי"ת, למשל, תנועת השפתיים היא באופן אחד, ובאות וי"ו באופן שני וכו', שֶׁמִּתְנוֹעֲעוֹת – השפתיים, בְּהֶבֶל אֶחָד וְקוֹל אֶחָד הַפּוֹגֵעַ בָּהֶן בְּשָׁוֶה – נגיעת ההבל והקול בשפתיים בשעה שהוא מבטא האות בי"ת, או האות וי"ו, או האות מ"ם ופ"א – הוא אותו הבל ואותו קול, הרי שמצד ההבל והקול לא בא עדיין השינוי בביטוי אות זו או אות אחרת, ומן ההכרח לומר שהשינוי בא בעקבות תנועת השפתיים, שבשעת ביטוי האות בי"ת תנועת השפתיים שונה מאשר בשעת ביטוי האות ו' למשל. בהתאם לכך, הרי היה צריך להיות שהאדם בשכלו יכוון אחרת נענוע השפתיים ברצותו לבטא האות בי"ת, ואחרת ברצותו לבטא האות וי"ו[12], או שהיה צריך להיות כך בטבע, שבדרך הטבע ירצה לנענע את השפתיים אחרת כדי לבטא את השוני של כל אות – ולמעשה אין הדבר כך, וְאַדְרַבָּה, שְׁנוּי הַתְּנוּעוֹת שֶׁמַּשְׁפָּתַיִם הוּא לְפִי שְׁנוּי בְּטוּי הָאוֹתִיּוֹת שֶׁבִּרְצוֹן הַנֶּפֶשׁ, – לפי השינויים שברצון, לְבַטֵּא בַּשְּׂפָתַיִם כִּרְצוֹנָהּ, – של הנפש, לוֹמַר: אוֹת ב' אוֹ ו' אוֹ מ' אוֹ פ'. – כשברצותו לבטא את האות בי"ת, למשל, מתנענעות השפתיים בדרך ממילא באופן שונה מאשר כשהוא רוצה לבטא האות וי"ו וכדומה – ביטויה של האות היא היא שמביאה את השינוי בתנועת השפתיים, וְלֹא לְהֵפֶךְ, שֶׁיִּהְיֶה רְצוֹן הַנֶּפֶשׁ וְכַוָּנָתָהּ לַעֲשׂוֹת שְׁנוּי תְּנוּעוֹת הַשְּׂפָתַיִם כְּמוֹ שֶׁהֵן מִתְנַעֲנְעוֹת עַתָּה בְּכִטּוּיֵי ד' אוֹתִיּוֹת אֵלּוּ. וְכַנִּרְאֶה בְּחוּשׁ, – וכמו שאנו רואים בבהירות ובמוחש, שֶׁאֵין הַנֶּפֶשׁ מִתְבּוֹנֶנֶת וְיוֹדַעַת – איך לְכָל שְׁנוּי תְּנוּעוֹת הַשְּׂפָתַיִם בְּשִׁנּוּיִים אֵלּוּ. – לגבי כל אות לחוד, וכיוון שאין הנפש מתכוונת ואיננה יודעת כלל איך לכוון ולעשות את השינוי בתנועות השפתיים בהתאם לאות שברצונו לבטא – הרי, שהשוני בתנועת השפתיים אינו בא בכוונה זו, כדי לבטא אות מסויימת, אלא להיפך, כיוון שהאדם רוצה לומר אותיות מסויימות, מתנועעות השפתיים כך בדרך ממילא. וְיוֹתֵר נִרְאֶה כֵּן בְּכִטּוּי הַנְּקֻדּוֹת, – קמץ, או פתח וכדומה, שֶׁכְּשֶׁהַנֶּפֶשׁ רְצוֹנָהּ לְהוֹצִיא מִפִּיהָ נְקֻדַּת קָמֶץ - אֲזַי מְמֵילָא נִקְמָצִים הַשְּׂפָתַיִם, וּבְפָתְחָהּ - נִפְתָּחִים הַשְּׂפָתַיִם, וְלֹא שֶׁרְצוֹן הַנֶּפֶשׁ לְקָמֵץ וְלֹא לִפְתֹּחַ – את השפתיים, כְּלָל וּכְלָל. וְאֵין לְהַאֲרִיךְ בְּדָבָר הַפָּשׁוּט וּמוּבָן וּמְשֻׂכָּל לְכָל מַשְׂכִּיל, שֶׁמִּבְטָא הָאוֹתִיּוֹת וְהַנְּקֻדּוֹת הוּא לְמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל הַמָּשָׁג וּמוּבָן, אֶלָּא – האותיות באות מְשֻׂכָּל הַנַּעֲלָם וְקַדְמוּת הַשֵּׂכֶל – זה שלפני ולמעלה מהשכל, שזוהי "חכמה", שֶׁבְּנֶפֶשׁ הַמְדַבֶּרֶת, וְלָכֵן אֵין הַתִּינוֹק יָכוֹל לְדַבֵּר, אַף שֶׁמֵּבִין הַכֹּל: – שכן, הדיבור אינו בא מהשכל הגלוי שהוא מבין, כי־אם מ"חכמה" שלמעלה מכך – וכוח זה עדיין אינו מפותח וגלוי אצלו. על־כל־פנים, הרי שאותיות הדיבור באות מ"חכמה", שזהו הענין של "אבא יסד ברתא", שהיסוד ל"ברתא" – "מלכות" ואותיות הדיבור – הוא "אבא", "חכמה".

אגרת הקדש

התהוות אותיות הדבור היוצאות מה' מוצאות הפה אינן דבר מושכל ולא מוטבע במטבע מוצאות הללו להוציא מבטא האותיות ע"י ההבל והקול המכה בהן עפ"י דרך הטבע ולא על פי דרך השכל כגון השפתים עד"מ שאותיות בומ"פ יוצאות מהן אין הטבע ולא השכל נותן ליציאת מבטא ארבע חלקי שינויי ביטוי אותיות אלו על פי שינויי תנועת השפתים שמתנועעות בהבל אחד וקול אחד הפוגע בהן בשוה ואדרבה שינוי התנועות שבשפתים הוא לפי שינוי ביטוי האותיות שברצון הנפש לבטא בשפתים כרצונה לומר אות ב' או ו' או מ' או פ' ולא להיפך שיהיה רצון הנפש וכונתה לעשות שינוי תנועות השפתים כמו שהן מתנענעות עתה בביטויי ד' אותיות אלו. וכנראה בחוש שאין הנפש מתכוונת ויודעת לכוין כלל שינוי תנועות השפתים בשינויים אלו ויותר נראה כן בביטוי הנקודות שכשהנפש רצונה להוציא מפיה נקודת קמץ אזי ממילא נקמצים השפתים ובפתח נפתחים השפתים ולא שרצון הנפש לקמוץ ולא לפתוח כלל וכלל ואין להאריך בדבר הפשוט ומובן ומושכל לכל משכיל שמבטא האותיות והנקודות הוא למעלה מהשכל המושג ומובן אלא משכל הנעלם וקדמות השכל שבנפש המדברת ולכן אין התינוק יכול לדבר אף שמבין הכל:

12. **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "ע"ד הקולות מהכינור ע"י הכאה באצבע על הנימין כו' (המשך תרס"ו עמוד תמז)".

יום שבת קודש ט״ז מנחם־אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ׳ 214, אך האותיות... עד עמ׳ קח, וי״ב ע״ש)]:

עד כאן הוסבר מאמר חכמינו ז״ל, שהעולם הבא נברא מהאות יו״ד שבשם הוי׳. שכן, האות יו״ד, "חכמה", היא המקור ממנו נמשכת ההמשכה של גן עדן שבעולם הבא. ברם, בהתאם למה שאמר בענין "אבא יסד ברתא", שאותיות הדיבור באות מ"חכמה", הרי שגם העולם הזה, שנברא על ידי אותיות הדיבור שלמעלה, נמשך מהיו״ד של "חכמה", מדוע, איפוא, אומרים חכמינו ז״ל, שרק העולם הבא נברא ביו״ד ואילו העולם הזה נברא בה׳ שבשם הוי׳? יסביר רבנו הזקן להלן, ששני ענינים באותיות הדיבור: צורת (ציור) האותיות, בה נראה השוני בין אות לאות, באה אכן מ"חכמה"; ואילו גוף (וחומר) האותיות, שהוא ה"הבל" – בא מן הלב. וגם למעשה הדבר כך, שישנה הפנימיות של האותיות הבאה מ"חכמה", וממנה התהוות הנבראים הרוחניים (שיש בהם ענין החכמה והבנה באלקות), והגוף וחיצוניות אותיות הדיבור שלמעלה בא מ"הבל", והוא האות ה׳ של שם הוי׳, ומזה היתה ההתהוות של העולם הזה. ובלשון רבנו הזקן:

אגרת הקדש

אַךְ הָאוֹתִיּוֹת – שכאמור באות מ"חכמה", **הֵן בְּבְחִינַת חֹמֶר וְצוּרָה,** – שישנם ה"חומר" של האותיות וה"צורה" של האותיות, **הַנִּקְרָא פְּנִימִית וְחִיצוֹנִית,** – ה"חומר" של האותיות הוא החיצוניות של האותיות (הגוף של האותיות), וה"צורה" של האותיות היא הפנימיות והרוחניות של האותיות, **כִּי הֵגַם שֶׁמְּקוֹרָן** – של האותיות, **הוּא מִקַּדְמוּת הַשֵּׂכֶל** – מבחינת ה"חכמה" שהיא למעלה וקודמת לשכל **וּרְצוֹן הַנֶּפֶשׁ,** – שכאמור, מרצון הנפש לבטא אות זו או אחרת, בא ציורה של האות, **זוֹ הִיא בְּחִינַת צוּרַת שְׁנוּי הַמְּבְטָא שֶׁבְּכ״כ אוֹתִיּוֹת,** – בשינוי שבין אות לאות בשעת ביטויין. **אֲבָל בְּחִינַת חֹמֶר וְגוּף הִתְהַוּוּתָן, וְהוּא בְּחִינַת חִיצוֹנִיּוּתָן, הוּא הֶהָבֶל הַיּוֹצֵא מֵהַלֵּב, שֶׁמִּמֶּנּוּ מִתְהַוֶּה קוֹל פְּשׁוּט הַיּוֹצֵא מֵהַגָּרוֹן, וְאַחַר־כָּךְ נֶחֱלָק לְכ״כ הֲבָרוֹת, וּבְטוּי כ״כ אוֹתִיּוֹת** – החלוקה והשוני נעשים **בְּה׳ מוֹצָאוֹת הַיְדוּעוֹת: אחה״ע**[13] – האותיות א׳, ח׳, ה׳, ע׳ באות **מֵהַגָּרוֹן, גיכ״ק** – האותיות ג׳, י׳, כ׳, ק באות **מֵהַחֵךְ כוּ׳.** – האותיות ב׳, ו, מ׳, פ׳ – בומ״ף – באות מהשפתיים וכו׳. **וּמְבְטָא** – וציור **הַהֶבֶל** – ההבל כשלעצמו יש לו גם כן צורה של ביטוי וצליל, גם כשאין הוא מתבטא באות, **הוּא אוֹת ה׳** – בצאת ההבל מהפה נשמע הצליל של אות ה׳, שהיא **"אָתָא כַּלִּילָא כוּ׳"**, – אות קלה, שאין בה ממש וממשות של אות מושלמת, **וְהוּא מְקוֹר הַחֹמֶר וְגוּף הָאוֹתִיּוֹת טָרֶם הִתְחַלְּקוּתָן לְכ״כ** – אותיות. הרי, שהאות ה׳ "מייצגת" את מקור ה"גוף" של האותיות. **וְלָכֵן אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה, שֶׁעוֹלָם הַזֶּה נִבְרָא בְּה׳:** – של שם הוי׳, כלומר שהעולם הזה נברא מחיצוניות וגוף האותיות שלמעלה, שמקורן באות ה׳ של שם הוי׳.

וְהִנֵּה, הֲגַם – למרות, **שֶׁהִיא ה׳ תַּתָּאָה, ה׳ אַחֲרוֹנָה שֶׁבְּשֵׁם הָוָי״ה,** – הדיבור שלמעלה הוא הרי הבחינה של "מלכות", "דבר מלך שלטון"[14], והאות ה׳ שהיא מקור הדיבור, היא הה׳ האחרונה (תתאה) של שם הוי׳, שהיא בחינת ה"מלכות", **וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה דָּרְשׁוּ זֶה** – שביו״ד נברא עולם הבא ובה׳ נברא עולם הזה, **עַל פָּסוּק: "כִּי בְיָהּ",** – ה׳ צור עולמים", כיצד, איפוא, אנו מסבירים כאן, שהכוונה במאמר חכמינו ז״ל בה׳ נברא העולם הזה, היא הה׳ תתאה (האחרונה), מקור ההבל של אותיות הדיבור? **הֵינוּ** – הרי זה, **לְפִי שֶׁמְּקוֹרָהּ וְרֵאשִׁיתָהּ לָבֹא לִבְחִינַת גִּלּוּי מֵהָעֶלֶם הַיּוּ״ד** – ש"העלם" היו״ד של "חכמה" הוא הרי המקור והשורש לכל סוג של גילוי, גם הגילוי של עולם הבא וגם הגילוי של עולם הזה, כמו באותיות גם הציור של האותיות וגם החומר של האותיות, אלא שבבואם בהתגלות, כפי שהם באים במאוחר יותר, הרי ציור האותיות והגילוי של עולם הבא, באים מהיו״ד עצמה, מ"חכמה" עצמה, ואילו הגילוי של החומר וחיצוניות האותיות, באים מהבל הלב, ה׳ תתאה (אחרונה) של שם הוי׳, הרי הראשית והמקור, כשמתחיל הגילוי של עולם הזה – **הוּא מֶשְׁפָּע וְנִמְשָׁךְ מִבְּחִינַת ה׳ עִלָּאָה,** – האות ה׳ הראשונה שבשם הוי׳, **שֶׁיֵּשׁ לָהּ** – לציור ותמונת האות ה׳, **הִתְפַּשְׁטוּת אֹרֶךְ וְרֹחַב,** – וזאת כדי **לְהוֹרוֹת** – להראות, **עַל בְּחִינַת בִּינָה,** – ה׳ עילאה של שם הוי׳, היא בחינת "בינה", **שֶׁהִיא הִתְפַּשְׁטוּת הַשֵּׂכֶל הַנַּעֲלָם בִּבְחִינַת גִּלּוּי וְהַשָּׂגָה בְּהַרְחָבַת הַדַּעַת,**

אך האותיות הן בבחינת חומר וצורה הנקרא פנימית וחיצונית כי הגם שמקורן הוא מקדמות השכל ורצון הנפש זו היא בחינת צורת שינוי המבטא שבכ״ב אותיות אבל בחינת החומר וגוף התהוותן והוא בחי׳ חיצוניותן הוא ההבל היוצא מהלב שממנו מתהוה קול פשוט היוצא מהגרון ואח״כ נחלק לכ״ב הברות וביטוי כ״ב אותיות בה׳ מוצאות הידועות אחה״ע מהגרון גיכ״ק מהחיך כו׳ ומבטא ההבל הוא אות ה׳ אתא קלילא כו׳ והוא מקור החומר וגוף האותיות טרם התחלקותן לכ״ב ולכן ארז״ל שעוה״ז נברא בה׳:

והנה הגם שהיא ה׳ תתאה ה׳ אחרונה שבשם הוי׳ ורז״ל דרשו זה על פסוק כי ביה היינו לפי שמקורה וראשיתה לבא לבחי׳ גילוי מהעלם היו״ד הוא מושפע ונמשך מבחינת ה׳ עילאה שיש לה התפשטות אורך ורוחב להורות על בחינת בינה שהיא התפשטות השכל הנעלם בבחי׳ גילוי והשגה בהרחבת הדעת

13. הערת כ״ק אדמו״ר שליט״א: "טעם שינוי סדרן אחה״ע ולא אהח״ע כסדר הא״ב מובן ע״פ מ״ש בזח״ב קכג, א (ועייג״כ ע״ח שער דרושי הצלם ד״ב)". **14.** קהלת ח, ד.

וְהַשְׁפָּעָתָהּ – של ה' עילאה, בינה, מִסְתַּיֶּמֶת בַּלֵּב, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּתִּקּוּנִים[15], דְּ"בִינָה - לִבָּא, וּבָהּ הַלֵּב מֵבִין", – ש"בינה" היא בחינת הלב, ובה הלב מבין, הרי שהשפעת ה"בינה" היא בלב, וּמִשָּׁם יוֹצֵא הַהֶבֶל – שהוא, מְקוֹר גִּלּוּי גּוֹף הָאוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר, הַמַּתְגַּלּוֹת בָּהּ' מוֹצָאוֹת מֵהֶעֱלֵם – שהיו עד אז בהעלם, הַיּוּ"ד – ביו"ד, וְתְמוּנַת ה' הַתָּאָה – האות ה' האחרונה שבשם הוי', כְּתִיבָתָהּ – כשכותבים אותה היא הרי גַּם כֵּן בְּהִתְפַּשְׁטוּת אוֹרָךְ – וְרֹחַב, כפי שהדבר ב"ה' עילאה", אלא שב"ה' עילאה" זה מראה על התפשטות ההשגה, ואילו ב"ה' תתאה" – מוֹרֶה עַל הִתְפַּשְׁטוּת בְּחִינַת מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרַךְ, "מַלְכוּת כָּל עוֹלָמִים", – ספירת המלכות היא מקור כל העולמות, והיא מתפשטת לְמַעְלָה וּלְמַטָּה וּלְד' סְטְרִין, הַמִּתְפַּשְׁטוֹת – המעלה והמטה וד' רוחות העולם מתפשטות וְנִמְשָׁכוֹת מֵאוֹתִיּוֹת דְּבַר ה', – מאותיות דיבורו של הקב"ה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּקֹהֶלֶת[14]: "בַּאֲשֶׁר דְּבַר מֶלֶךְ שִׁלְטוֹן", – דיבורו של המלך שולט, כפי שהדבר במלוכה למטה, שההנהגה שהמלך מנהיג את המלוכה היא על ידי דיבורו, שהוא מצווה לעשות, כך גם למעלה פועל הדיבור שלמעלה את התפשטות המלוכה של הקב"ה בכל ששת קצוות העולם, במעלה, מטה וד' רוחות, המקיפים את כללות העולם, כְּמוֹ שֶׁמְּבוֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר [וּלְהָבִין מְעַט מִזֶּעִיר – משהו עָנְיַן וּמָהוּת אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר בָּאֱלֹהוּת, שֶׁאֵין לוֹ דְּמוּת הַגּוּף וְלֹא הַנֶּפֶשׁ חַס־וְשָׁלוֹם, – כיצד, איפוא, מתאים לומר למעלה הענין של אותיות הדיבור, חיצוניות וגוף, ופנימיות ונפש של אותיות הדיבור? – כְּבָר נִתְבָּאֵר בְּדַרְדְּ אֲרֻכָּה וּקְצָרָה (בִּלְקוּטֵי אֲמָרִים – ספר ה"תניא", חֵלֶק ב פֶּרֶק יא וְיב, עַיֵּן שָׁם)]: – על־כל־פנים, הרי, לכן אומרים חכמינו ז"ל שהעולם הזה נברא מאותיות הדיבור שלמעלה, שמקורם הוא האות ה' של שם הוי'.

אגרת הקדש

והשפעתה מסתיימת בלב וכמ"ש בתיקונים דבינה לבא ובה הלב מבין ומשם יוצא ההבל מקור גילוי גוף האותיות הדבור המתגלות בה' מוצאות מהעלם היו"ד ותמונת ה' תתאה בכתיבתה גם כן בהתפשטות אורך ורוחב מורה על התפשטות בחי' מלכותו יתברך מלכות כל עולמים למעלה ולמטה ולד' סטרין המתפשטות ונמשכות מאותיות דבר ה' כמ"ש בקהלת באשר דבר מלך שלטון כמ"ש במ"א. [ולהבין מעט מזעיר ענין ומהות אותיות הדבור באלהות שאין לו דמות הגוף ולא הנפש ח"ו כבר נתבאר בדרך ארוכה וקצרה (בלק"א ח"ב פי"א וי"ב ע"ש)]:

15. תקו"ז בהקדמה ("פתח אליהו").

אגרות קודש

ב"ה, י"ב מנ"א, תשי"ד

ברוקלין.

הרה"ח הוו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ

מוה"ר שלמה חיים שי'

שלום וברכה!

... מה שכתבתי מכבר אודות זמן החופש, הנה ידוע השקפתי בזה והנקודה שמה שיש נוהגין שלימי הסליחות ורוב חדש תשרי יוצאים הנם מכותלי הישיבה ונמצאים בביתם, הרי בכל הישיבות בכלל ועאכו"כ בישיבה שענינה ת"ת ביראת שמים דוקא הוא היפך השכל לגמרי כמובן. וגם אם מפני איזה סיבה שתהי' מוכרחים ליתן חופש גם בשבועות הנ"ל הרי יש להשתדל בזה ביותר וביותר שעכ"פ רוב ימים הנ"ל ועיקרם ימצאו התלמידים דוקא בכותלי הישיבה, ומזה מובן ומוכרח ג"כ שעל הר"מ והר"י השייכים לתועלת התלמידים בכיוון הנ"ל חובתם וזכותם ביחוד להיות ג"כ בכותלי הישיבה במשך ימים אלו אף שאפשר וקרוב שבני ביתם לא יהיו שבעי רצון כ"כ מסדר כזה אבל זכות הרבים תלוי בהם, והאריכות בזה אך למותר...

יום ראשון

יום רביעי | י מנחם אב | ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: ואתחנן, רביעי עם פירש״י.
תהלים: נה־נט.
תניא: ב. קטנתי . . . הפנים וגו׳.

מסיפורי אאזמו״ר: א) מתחלה הי׳ אגה״ק קטנתי מסיימת ״ורוח נכאה כו׳״, ואחרי אשר אמר רבינו הגדול שלש פעמים – בליאזנא – המאמר כמים הפנים גו׳ כפירש״י ולא כתרגומו, אז הוסיף התיבות ״וכולי האי – הפנים וגו׳״, ובזה נטע בהחסידים מידות טובות.

ב) וועז דער רבי וואָלט ניט געשטעלט די דריי ווערטער ״במדת אמת ליעקב״ – באגה״ק קטנתי – וואָלט ער געהאַט נאָך פופציג טויזענט חסידים, אבער דער רבי מאָנט מדת אמת.

מִסְפּוּרֵי אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מַהֲרַ״שׁ]: א) מִתְּחִלָּה הָיְתָה אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ ״קָטַנְתִּי״ מְסַיֶּמֶת ״וְרוּחַ נְכֵאָה כו׳״, וְאַחֲרֵי אֲשֶׁר אָמַר רַבֵּנוּ הַגָּדוֹל שָׁלֹשׁ פְּעָמִים – בְּלִיאָזְנָא – הַמַּאֲמָר ״כַּמַּיִם הַפָּנִים״ גו׳ כְּפֵרוּשׁ רַשׁ״י וְלֹא כְּתַרְגּוּמוֹ, אָז הוֹסִיף הַתֵּבוֹת ״וְכֻלֵּי הַאי – הַפָּנִים וְגוֹ׳״, וּבָזֶה נָטַע בְּהַחֲסִידִים מִדּוֹת טוֹבוֹת.

ב) אִלּוּלֵי הָיָה הָרַבִּי מַכְנִיס אֶת שֵׁשׁ הַמִּלִּים ״בְּמִדַּת אֱמֶת לְיַעֲקֹב״ – בְּאִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ ״קָטַנְתִּי״ – הָיוּ לוֹ עוֹד חֲמִשִּׁים אֶלֶף חֲסִידִים, אַךְ הָרַבִּי תּוֹבֵעַ מִדַּת אֱמֶת.

יום שני

יום חמישי | יא מנחם אב | ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: ואתחנן, חמישי עם פירש״י.
תהלים: ס־סה.
תניא: ג. וילבש . . . 208 (ח״ו).

רַבֵּנוּ הַזָּקֵן הָלַךְ לְמַעֲרִיטְשׁ, בְּיַחַד עִם אָחִיו מַהֲרִי״ל בִּשְׁנַת תקכ״ד. מַהֲרִי״ל הָלַךְ בְּלִי רְשׁוּת בֵּיתוֹ [=אִשְׁתּוֹ], וְלָכֵן חָזַר מִדַּרְכּוֹ, וְרַבֵּנוּ בָּא לְמַעֲרִיטְשׁ - וְשָׁהָה שָׁם, בַּפַּעַם הָרִאשׁוֹנָה, עַד אַחֲרֵי חַג הַפֶּסַח תקכ״ה. שְׁבוּעַיִם הָיָה מְסֻפָּק אִם לְהִשָּׁאֵר שָׁם, וְהַמַּאֲמָר הָרִאשׁוֹן שֶׁשָּׁמַע הָיָה ״נֶחָמוּ נֶחָמוּ״. וְיֵשׁ בָּזֶה סָפֵק אִם הוּא הַמַּאֲמָר הָרִאשׁוֹן לְבוֹאוֹ, אוֹ הָרִאשׁוֹן לְאַחַר הַשְּׁבוּעַיִם שֶׁהֶחְלִיט לְהִשָּׁאֵר וְנִתְקַשֵּׁר.

יום שלישי

יום שישי | יב מנחם אב | ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: ואתחנן, ששי עם פירש״י.
תהלים: סוסח.
תניא: אך מי . . . תדרשנו.

דער רבי – אדמו״ר הזקן – האָט געזאָגט פון מעזריטשער מגיד פון בעש״ט ווועגען: ואהבת לרעך כמוך איז א פירוש וביאור אויף ואהבת את ה׳ אלקיך. אז מ׳האָט האָלט א אידען, האָט מען האָלט דעם אויבערשטען, ווייל א איד האָט דאָך אין זיך א חלק אלקה ממעל, איז אז מ׳האָט האָלט דעם אידען, דעם אינוועניג פון איהם, ממילא האָט מען האָלט דעם אויבערשטען.

הָרַבִּי – אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן – אָמַר בְּשֵׁם הַמַּגִּיד מִמֵּעֲזְרִיטְשׁ, מִשְׁמוֹ שֶׁל הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב: "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ" הוּא פֵּרוּשׁ וּבֵאוּר עַל "וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹקֶיךָ": כַּאֲשֶׁר אוֹהֲבִים יְהוּדִי, אוֹהֲבִים אֶת הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, שֶׁכֵּן יְהוּדִי יֵשׁ לוֹ חֵרֵי בְּתוֹכוֹ חֵלֶק אֱלֹקָה מִמַּעַל, חֵרֵי שֶׁכַּאֲשֶׁר אוֹהֲבִים אֶת הַיְהוּדִי, אֶת הַפְּנִימִיּוּת שֶׁבּוֹ, מְמַילָא אוֹהֲבִים אֶת הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא.

יום רביעי

שבת — יג מנחם אב — ה'תש"ג

בשעת קריאת עשה"ד עומדים ופניהם אל הס"ת.

שיעורים. חומש: ואתחנן, שביעי עם פירש"י.
תהלים: סט־עא.
תניא: ד. אין . . . קו בצדקה.

בְּשָׁעַת קְרִיאַת עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת עוֹמְדִים וּפְנֵיהֶם אֶל הַסֵּפֶר–תּוֹרָה.

"וְדִבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ גו'", וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה: "וְדִבַּרְתָּ בָּם – בְּדִבְרֵי תוֹרָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר". אָמְנָם בְּעֶסֶק הַתּוֹרָה גּוּפָא יֵשׁ כַּמָּה חִלּוּקֵי מַדְרֵגוֹת, וּמְבָאֵר כָּאן כָּל הַמַּדְרֵגוֹת: בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ – הוּא מַעֲמַד הַנְּשָׁמָה לְמַעְלָה בְּאוֹצַר הַנְּשָׁמוֹת, קֹדֶם יְרִידָתָהּ לְמַטָּה, וְעוֹסֶקֶת שָׁם בַּתּוֹרָה. בְּלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ – קָאֵי עַל הַזְּמַן שֶׁהַנְּשָׁמָה יוֹרֶדֶת מֵעוֹלָם לְעוֹלָם וּמִמַּדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה, עַד בּוֹאָהּ לְמַטָּה לְעוֹלָם הַתַּחְתּוֹן לְהִתְלַבֵּשׁ בְּגוּף גַּשְׁמִי, וּמַתְחִיל לָלֶכֶת בְּדֶרֶךְ עוֹלָם זֶה עַד יְמֵי זִקְנָה וְשֵׂיבָה, עַד וּבְשָׁכְבְּךָ בְּבוֹא יְמֵי פְּקֻדָּתוֹ, וְגַם אָז הִנֵּה הַתּוֹרָה תִּשְׁמֹר עָלָיו כַּמְבֹאָר בְּשִׁשֵּׁי דְּאָבוֹת, עַד וּבְקִיצֹתָ כְּאָמוּר "וַהֲקִיצוֹתָ גו'".

יום חמישי

יום ראשון — יד מנחם אב — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: עקב, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: עב־עו.
תניא: וזהו צדק . . . סלה אכי"ר.

בְּמִנְחָה אֵין אוֹמְרִים תַּחֲנוּן.

י"ד מְנַחֵם אָב תש"א – נִמְלְאוּ חֲמִשִּׁים שָׁנָה מִיּוֹם שֶׁאָמַר לִי אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"בּ] שֶׁאַתְחִיל לִרְשֹׁם הַסִּפּוּרִים שֶׁמְּסַפֵּר לִי. כַּאֲשֶׁר הִתְחִיל הַ"צֶּמַח צֶדֶק" לִכְתֹּב בְּעִנְיְנֵי נִגְלֶה וַחֲסִידוּת, אָמַר לוֹ אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן: "וּקְנֵה לְךָ חָבֵר", וְקָנָה (קוּף בְּקָמֶץ, נוּן בְּסֶגוֹל) – לְשׁוֹן קוּלְמוּס – לְךָ חָבֵר. פַּעַם אָמַר אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"בּ] בְּשֵׁם אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן: וְקָנֶה – לְשׁוֹן קוּלְמוּס – לְךָ חָבֵר, וּפֵרֵשׁ אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"בּ]: קוּלְמוּס הַלֵּב; שֶׁכָּל דָּבָר שֶׁלּוֹמְדִים צָרִיךְ "לְחִיוֹת" אוֹתוֹ.

יום שישי

יום שני — טו מנחם אב — ה'תש"ג

אֵין אוֹמְרִים תַּחֲנוּן.

שיעורים. חומש: עקב, שני עם פירש"י.
תהלים: עז־עח.
תניא: ה. ויעש . . . 214 שמבין הכל.

רוֹשֶׁם אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"בּ]: מַעֲלַת טו בְּאָב עַל כָּל טו בַּחֹדֶשׁ, שֶׁזֶּהוּ רַק הַשְׁלֵמוּת בְּהַגְלוּי, אֲבָל מִכָּל־מָקוֹם הִיא רַק בְּחִינַת מְקַבֵּל, אֲבָל בְּטו בְּאָב הָאוֹר בָּהּ בְּקִבְיעוּת, לְפִי שֶׁהֶעֱלְיָה הִיא לְפִי עֶרֶךְ עֹצֶם הַיְרִידָה דְּתִשְׁעָה בְּאָב,.. וְזֶהוּ "תָּשַׁשׁ כֹּחָהּ שֶׁל חַמָּה", עַכּו"ם [=עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת] מוֹנִים לְחַמָּה בִּישָׁא, וּבְט"ו תָּשַׁשׁ כּוֹ' בְּמִכָּל־שֶׁכֵּן מִזְּמַן הַבַּיִת שֶׁהָיוּ נִכְנָעִים לִשְׁלֹמֹה, כָּל־שֶׁכֵּן לֶעָתִיד, "וְנֶהֱרוּ אֵלָיו", בִּבְחִינַת בְּטוּל לְגַמְרֵי, וְאֶת רוּחַ הַטֻּמְאָה אַעֲבִיר כּוֹ', וּמֵעֵין זֶה בְּטו בְּאָב תָּשַׁשׁ כּוֹ'.

שבת קודש יום שלישי **טז מנחם אב** ה'תש"ג

שיעורים. חומש: עקב, שלישי עם פירש"י
תהלים: עט־פב.
תניא: אך . . . קח וי"ב ע"ש.

נסיעות הבעש"ט בתחילת ההתגלות שלו היו ע"ד שלשה ענינים: פדיון שבוים, חיזוק התורה ויראת שמים, התגלות פנימיות התורה. אדמו"ר האמצעי הי' מבאר בזה: גליא שבתורה נקרא מים און צו וואסער גייט מען. פנימיות התורה נקרא אש און פאר פייער האָט מען מורא. דערפאר דארף דער משפיע גיין צום מקבל און זאָגען איהם: האָב קיין מורא ניט ווייל ה' אלקיך אש אוכלה הוא.

נְסִיעוֹת הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב בִּתְחִלַּת הַהִתְגַּלּוּת שֶׁלּוֹ הָיוּ עַל דְּבַר שְׁלשָׁה עִנְיָנִים: פִּדְיוֹן שְׁבוּיִים, חִזּוּק הַתּוֹרָה וְיִרְאַת שָׁמַיִם, הִתְגַּלּוּת פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה. אַדְמוֹ"ר הָאֶמְצָעִי הָיָה מְבָאֵר בָּזֶה: גַּלְיָא שֶׁבַּתּוֹרָה נִקְרָא "מַיִם", וְאֶל מַיִם – הוֹלְכִים. פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה נִקְרָא "אֵשׁ", וּמֵאֵשׁ – מְפַחֲדִים. לָכֵן צָרִיךְ הַמַּשְׁפִּיעַ לְלֶכֶת אֶל הַמְקַבֵּל וְלוֹמַר לוֹ: אַל תִּירָא, כִּי "ה' אֱלֹקֶיךָ אֵשׁ אוֹכְלָה הוּא".

אגרות קודש

ב"ה, ו' מנ"א, תשי"ח
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מר"ח מנחם, בו כותב שלומד שנה השני' בישיבה אבל לא קבל הרבה, ובזמן האחרון אינו לומד כי מבטל זמן וכו' ולכן ספק אצלו איך יסתדר ומה יעשה בעתיד הקרוב, וכותב סברות בזה והוא בגיל ט"ז.

והנה מובן וגם פשוט ע"פ הוראת תורתנו תורת חיים שעליו להמשיך בלימוד בישיבה בהתמדה ושקידה, כי כל הטעמים האמורים הן מפיתויי היצר המסית את האדם בכל מיני תחבולות ובלבד למנוע אותו להתנהג מתאים להוראות תורתנו תורת חיים.

ומה שכותב שמבטל זמן וכו' הרי הודיעו חז"ל יגעת ולא מצאת אל תאמין, שלכן אם ירצה באמת לא לבד שלא יבטל זמנו אלא יצליח בלימוד יותר על הרגיל, והרי דוקא ימים שבגילו הם ימי האושר, כוונתי שבאם מנצלים אותם כדבעי הרי הם סוללים הדרך לאשרו האמיתי של האדם, אושר רוחני וגשמי גם יחד, וכאמור ידע ברור שרק בו הדבר תלוי, ובאם יחליט באמת בזה בתוקף במתאים, הנה אף שאפשר שידמה לו שהתחלה באופן זה קשה, הרי מזמן לזמן יווכח שהקישוים בחלקם מדומים הם וגם החלק שישנו, אין קשה כ"כ להתגבר עליו, וכמאמר הידוע אין לך דבר העומד בפני הרצון.

בודאי יודע משלשת השיעורים דחומש תהלים ותניא הידועים וישמור עליהם עכ"פ מכאן ולהבא.

בברכה לבשו"ט בכל האמור,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

דבר שלא בא לעולם

יום ראשון י' מנחם אב ה'תשע"ו

הלכות מכירה פרק כב, הלכה א: אֵין אָדָם מַקְנֶה דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם.

שני טעמים נאמרו בדבר: א. החיסרון הוא בעצם כוח הקנין, שאינו יכול לחול על דבר שאינו קיים. ב. אין כאן הסכמה גמורה של שני הצדדים לעסקה, כי כאשר הדבר הנקנה אינו בעולם, המוכר אינו גומר בדעתו למכור והלוקח אינו סומך לגמרי על המוכר שיקיים את העסקה כאשר הדבר יבוא לעולם.

ובזה תלוי מה שדנו הראשונים בדין אדם שהקנה דבר שלא בא לעולם ונשבע שלא יחזור בו. הריב"ש (סי' שכח) הביא מדברי ה'טור' בשם הרא"ש שהקנין חל, והוכיח ממכירת הבכורה על ידי עשיו ליעקב שאע"פ שעדיין לא היתה בעולם חל הקנין מאחר ועשיו נשבע על כך ליעקב ("ויאמר יעקב השבע לי כיום וישבע לו").

ומבואר מדבריו שהחיסרון בדבר שלא בעולם הוא מצד העדר גמירות דעת לקנין, וכאשר מצטרפת לכך שבועה יש כאן גמירות דעת מוחלטת מצד המוכר, והקונה סמוך ובטוח בקיום הדבר, ולכן הקנין חל.

אך הריב"ש כתב שהשבועה אינה מועילה כדי שיחול הקנין על דבר שאינו בעולם, כי החיסרון הוא בעצם כוח ההקנאה ולא בגמירות הדעת, ולכן השבועה אינה מועילה.

ואת הראיה ממכירת הבכורה הוא דוחה וכותב כי מכירה זו נעשתה קודם מתן תורה, ויתכן שאז היה ניתן להקנות דבר שלא בא לעולם ועיקר הדין התחדש במתן תורה.

וכן כתב המבי"ט (קריית ספר כאן) שאין אדם מקנה דבר שלא בעולם משום שבכל דיני הקנינים שמצאנו בתורה משמע שהדבר הנקנה נמצא בשעת המכר, כמו 'וכי תמכרו ממכר לעמיתיך', שמשמעו שהדבר הנקנה קיים.

וה'שואל ומשיב' (תניינא ח"ד סי' צז) דן אם המוכר והקונה חשבו שהדבר הנקנה בא לעולם ועשו קנין, והתברר שטעו ובעת הקנין עדיין לא בא לעולם. וכתב שהדבר תלוי בשני הביאורים: אם החיסרון הוא בעצם כוח הקנין, מאחר ולמעשה מתברר שהדבר לא היה בעולם אין המכר חל, אך אם החיסרון הוא מצד גמירות דעת, הרי מאחר וסברו שהדבר קיים בעולם היתה מצידם גמירות דעת והמכר חל.

מתי הולכים בממון אחר הרוב?

יום שני י"א מנחם אב ה'תשע"ו

הלכות מכירה, פרק כו הלכה ח: וְזֶה עֵקֶר גָּדוֹל: בְּכָל דִּבְרֵי מַשָּׂא וּמַתָּן הוֹלְכִין אַחַר לְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם בְּאוֹתוֹ הַמָּקוֹם וְאַחַר הַמְּנָהָג.

להלן (פכ"ח הט"ו) כתב הרמב"ם שהולכים אפילו "אחר לשון רוב אנשי המקום הידועים להם".

ויש להבין: הרי הלכה היא שאין הולכין בממון אחר הרוב (ב"ב צב, א), וכהסברו של הרשב"ם (שם, ד"ה לשחיטה), שאם אין הולכים אחר הרוב הרי זה כמחצה על מחצה והמוציא מחברו עליו הראיה?

ויש לבאר:

הכלל שאין הולכים בממון אחר הרוב אמור רק כאשר עמדת המיעוט ידועה. ולדוגמה: המוכר לחבירו חבית. מאחר שהרוב קורא לחבית חבית ולכד כד, ורק המיעוט קורא גם לכד חבית (ודעת מיעוט זה ידועה), הרי אם המוכר נותן לקונה כד בטענה שלכך נתכוין באומרו 'חבית', אין הקונה יכול לתבוע חבית בנימוק שהרוב קורא לחבית חבית, כי אין זו טענה להוציא ממון מבעליו (ב"ק כז, א).

אמנם, אם בעת המכירה דעת המיעוט לא ידועה - דעת הרוב קובעת, ואף אם יתברר אחר כך שדעת המיעוט שונה, אי אפשר לבטל את המקח בטענת "אין הולכין בממון אחר הרוב", כי אין לומר שדעת המוכר היתה כדעת המיעוט שהרי דעה זו לא היתה ידועה בשעת המקח.

וזהו שהדגיש הרמב"ם (בפרק כח) וכתב שיש ללכת אחר "לשון רוב אנשי המקום הידועים להם", כי כאשר דעת הרוב בלבד ידועה בעת המקח, גם בממון הולכים אחר הרוב.

(נחל יצחק סי' סא, ענף ד).

'זכין לאדם שלא בפניו' - במכירה

יום שלישי י"ב מנחם אב ה'תשע"ו

הלכות מכירה פרק ל, הלכה א: הַמּוֹכֵר שֶׁמָּכַר קַרְקַע אוֹ מִטַּלְטְלִין, וְזָכָה בָּהֶן הַלּוֹקֵחַ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ - יַד הַלּוֹקֵחַ עַל הָעֶלְיוֹנָה; וְאִם רָצָה לוֹקֵחַ - אֵין הַמּוֹכֵר יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ

כאשר המוכר זיכה ללוקח על ידי אדם אחר, מדין 'זכין לאדם שלא בפניו' (הל' זכיה ומתנה פ"ד ה"ב), יד הלוקח על העליונה ואין המוכר יכול לחזור בו.

והקשה ה'מחנה אפרים' (הל' זכיה ומתנה סי' ו):

נאמר בגמרא (ערובין פא, ב): 'טבח' שזיכה לקונה על ידי אחר חלק מבשר בהמה שעומדת לשחיטה – לא קנה (אף שכבר שילם לו) כיון שחוב הוא לו כי "אין אדם רוצה להרבות בהוצאה", ואין חבין לאדם שלא בפניו (ורק בזמנים מיוחדים שבהם כל ישראל עושים סעודות, זכות היא לו וקונה כשזיכו לו על ידי אחר). ואם כן, מכירה היא חוב לקונה ולא זכות!

ותירץ:

אכן, בדברי מאכל אין אדם רוצה להוציא את כספו ולכן

אין המוכר יכול לזכות לקונה על ידי אחר כי חוב הוא לו, אך הרמב"ם כאן מדבר בדברים שאינם של מאכל (קרקע או מטלטלין), ובזה המכירה היא זכות לקונה ואפשר לזכות לו על ידי אחר.

וה'אור שמח' (הל' מכירה פכ"ט הי"א) מחלק:

הקניה היא זכות לקונה כאשר הוא לבדו יכול לחזור בו והמוכר אינו יכול לחזור בו, וזאת רק אם הקונה לא שילם עדיין. ובאופן זה מדבר כאן הרמב"ם שהאדם שזיכה עבור הקונה לא שילם למוכר מכספו של הקונה, והרי זו זכות בשבילו וקנה ואין המוכר יכול לחזור בו.

ואילו בנידון במסכת ערובין (שם), שה'טבח' זיכה לקונה על ידי אחר חלק מבשר הבהמה, מדובר שהקונה כבר שילם עבור חלקו, כמו שכתב רש"י (ד"ה שאין ללוקח) "שנתן לו דינר מבעוד יום בשווה דינר בשר", וכאשר הכסף נמצא בידי המוכר ויכול לעכבו אצלו ולא להחזירו לקונה הרי זה חוב בשבילו, ולכן לא קנה כי אין חבין לאדם אלא בפניו.

האם ספינה 'מהלכת'?

יום רביעי י"ג מנחם אב ה'תשע"ו

הלכות זכיה ומתנה פרק א, הלכה ה: דָּגִים שֶׁקָּפְצוּ לְתוֹךְ הַסְּפִינָה – קָנָה בַּעַל הַסְּפִינָה... וְאֵינָהּ חָצֵר הַמְּהַלֶּכֶת, שֶׁהַמַּיִם הֵן שֶׁמּוֹלִיכִין אוֹתָהּ, וְאֵינָהּ הוֹלֶכֶת מֵחֲמַת עַצְמָהּ.

האם אדם זוכה במציאה הנמצאת ברכבו, מדין 'קנין חצר'?

אף על פי שאדם קונה חפץ שהגיע לרשותו, אינו קונה חפצים המונחים על גבי בהמתו כי 'חצר המהלכת' אינה קונה (הל' מכירה פ"ג הי"ג), אך לגבי ספינה מבואר כאן שקונה את הדגים שקפצו לתוכה ואינה נחשבת כחצר המהלכת, משום 'שהמים הם שמוליכין אותה ואינה הולכת מחמת עצמה'.

ואם כן, החיסרון ב'חצר המהלכת' הוא כשמהלכת בעצמה, אך אם כוח חיצוני מוליך אותה אין זה בכלל חצר המהלכת. ולפי זה יש לדון האם רכב נחשב כ'חצר מהלכת' או לא. ונחלקו הדעות בדבר:

יש אומרים שיש לדמות רכב לבהמה ולא לספינה, כי הספינה אינה נעה בעצמה אלא על ידי דחיפה מאחרים (המים המוליכים אותה), ואילו בכלי רכב ההליכה היא מכוח עצמו ולא מבחוץ (ראה תורת הקנינים ב ע' מד).

ולעומתם יש אומרים שעיקר הנידון הוא האם יש לדבר כוח הילוך עצמי או לא, וגם ברכב אין בגלגלים עצמם כוח הילוך אלא על ידי המנוע ולכן אינו בכלל חצר מהלכת (ראה מנחת אשר גיטין ע' קנו, וראה עוד פתחי חשן קנינים ע' רז).

אמנם אדמו"ר הזקן (או"ח סי' קסז סט"ז) מבאר באופן אחר את החילוק בין ספינה לבהמה. וכתב שהספינה אינה נחשבת מהלכת כי 'המים הולכים תחתיה והיא נחה לעולם על אותם המים'. ונמצא שלדעתו אין הדבר תלוי בשאלה האם יש לדבר כוח הילוך עצמי או לא אלא שהספינה אינה נחשבת כ'מהלכת' ממקום למקום משום שהמים שנחה עליהם במקום הראשון הולכים תחתיה והיא נחה עליהם גם במקומה הבא. ולפי זה נראה שרכב נחשב כחצר המהלכת שהרי הוא בוודאי עובר ממקום למקום ואינו נח באותו מקום (ראה חשוקי חמד ב"מ ע' נח).

פדיון הבן על ידי זיכוי לכהן

יום חמישי י"ד מנחם אב ה'תשע"ו

הלכות זכיה ומתנה פרק ד, הלכה ב: הַמְזַכֶּה לַחֲבֵרוֹ בְּמַתָּנָה עַל יְדֵי אַחֵר – כֵּיוָן שֶׁהֶחֱזִיק בָּהּ אַחֵר... זָכָה חֲבֵרוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִגִּיעַ הַמַּתָּנָה לְיָדוֹ, וְאֵין הַנּוֹתֵן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ... שָׁוְּכִין לְאָדָם שֶׁלֹּא בְּפָנָיו.

בפדיון בן בכור, האב נותן חמשה סלעים לכהן ואם אין שם כהן שיקבל את הכסף, האם יכול האב לתת את הכסף לאדם אחר על מנת שיזכה בו עבור הכהן מדין "זכין לאדם שלא בפניו"?

ה'מחנה אפרים' (הל' זכיה ומתנה סי' לג) הביא את דעת ה'ים של שלמה' (קדושין פ"א סי' נד) שהאב יכול לפדות את בנו כשיזכה לכהן חמש הסלעים על ידי אחר, אך חולק עליו וסובר שעדיין לא נתקיימה המצוה בכך, כי כל זמן שהכסף לא הגיע לידי הכהן חייב האב באחריותו ולא זכה בו הכהן (והזכיה מועילה רק לענין שלא יוכל האב לחזור בו), וסיים: "אם אין כהן בעיר, אין תקנה לקיים המצוה כשיזכה לו על ידי אחר".

ותמה עליו ה'אמרי בינה' (דיני פדיון הבן סי' ז):

אמנם אם הכסף ייאבד ולא יגיע לידי הכהן אין כאן זכיה ולא נתקיימה המצוה, אבל אם לבסוף הכהן קיבל את הכסף ונתרצה לזכייתו הרי הוא זוכה בכסף למפרע כשזיכה לו האב על ידי אחר, ונתקיימה המצוה!

ויתירה מזו מבאר ה'חתם סופר' (שו"ת יור"ד סי' רצז):

אף שהאב חייב באחריותם של חמש הסלעים עד שיגיעו לידי הכהן, מכל־מקום מיד כשזיכה לו האב על ידי אחר יצא חובת המצוה, וחיוב האחריות אינו מבטלו כי הבן כבר פדוי והכסף שחייב לתת לו הרי זה ככל אחריות שיש לו על ממון חברו.

מתנה או הלוואה?

יום שישי ט"ו מנחם אב ה'תשע"ו

הלכות זכיה ומתנה פרק ז, הלכה יד: הַשּׁוֹלֵחַ תְּשׁוּרָה לַחֲבֵרוֹ, אוֹ שֶׁנָּתַן לוֹ מָעוֹת כְּשֶׁמָּטָה יָדוֹ, וְהוּא מְמָאֵן לִקַּח, וְזֶה נִשְׁבַּע שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא תִּקַּח, וְהִפְצִיר בּוֹ עַד שֶׁלָּקַח, וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן – אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ, הֲרֵי אֵלּוּ מַתָּנָה, וְאֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר הוּא וְלִתְבַּע, עַד שֶׁיְּפָרֵשׁ שֶׁהוּא מִלְוָה.

ויש לומר כי מדובר כאן בשני מקרים שונים, ודיניהם

חלוקים זה מזה:

בתחילה כתב הרמב"ם 'השולח תשורה לחברו', ו'השולח' משמעו שהנותן נמצא בריחוק מקום מהמקבל ושולח לו את התשורה על ידי שליח.

ולאחר מכן כותב: 'או שנתן לו מעות כשמטה ידו והוא ממאן ליקח... והפציר בו עד שלקח'. וכאן בודאי נמצא לידו שאם לא כן כיצד הפציר בו. ואם כן בהכרח לומר ש'הפצרה' זו נאמרה רק לגבי חלקה השני של ההלכה, כאשר 'נתן לו מעות כשמטה ידו', אך בחלק הראשון, לגבי 'השולח תשורה', מדובר ללא הפצרה.

ומזה עולה ההבדל להלכה בין שני המקרים. במקרה הראשון נפסק שבכל אופן הסיוע ניתן במתנה ולא כהלוואה, ואילו במקרה השני נוקטים שמדובר במתנה רק כאשר הנתינה היתה מלווה בהפצרה ושכנוע לקבלת הסיוע.

וטעם ההבדל, כי במקרה הראשון לא מדובר ש'מטה ידו' של המקבל והוא זקוק לעזרה ולכן מסתבר שאין הכוונה להלוואה שהרי אין דרך לתת הלוואה למי שאינו זקוק לה, אלא בוודאי הכוונה היא לשם מתנה, לאות אהבה וידידות, ולכן אין צורך בהפצרה כדי להוכיח שהכוונה למתנה.

אך במקרה השני מדובר באדם הזקוק לסיוע ובא חברו ונתן לו מעות כדי לסייעו ולא פירש אם הכוונה להלוואה או למתנה, ובמקרה זה בהחלט יתכן שכוונתו להלוואה ורק אם מתחילה הנזקק מיאן לקחת והפציר בו עד שלקח, בוודאי הכוונה היתה למתנה, כי אם היה מדובר בהלוואה לא היה ממאן והנותן לא היה מפציר בו.

(דבר יהושע א, צג)

מכירת ספר תורה

שבת קודש ט"ז מנחם אב ה'תשע"ו

הלכות זכיה ומתנה פרק יא, הלכה טו: שָׁכִיב מְרַע שֶׁאָמַר: נָכְסַי לִפְלוֹנִי – נוֹטֵל כָּל הַמִּטַּלְטְלִין... וְהַתְּפִלִּין עִם שְׁאָר סְפָרִים – הַכֹּל בִּכְלַל הַנְּכָסִים. אֲבָל סֵפֶר תּוֹרָה – יֵשׁ בּוֹ סָפֵק אִם הוּא בִּכְלַל נְכָסִים אוֹ אֵינוֹ; לְפִיכָךְ, אִם תְּפָסוֹ – אֵין מוֹצִיאִין מְיָדוֹ.

את הספק האם ספר תורה נכלל ב'נכסים' פירשו התוספות (בבא בתרא קנא, א ד"ה איבעיא. לפי גירסת הגמרא שלפנינו): היות ובדרך כלל אסור למכור ספר תורה (מגילה כז, א) אינו יכול להחשב כ'נכס', או שמא כיון שלפעמים מותר למכרו, כגון "ללמוד תורה ולישא אשה" (שם), הריהו בכלל 'נכסים'.

וכן נפסק ב'שלחן ערוך' (חו"מ סי' רמח סי"א) "אמר נכסי לפלוני - נוטל כל המטלטלין... אבל ספר תורה יש בו ספק אם הוא בכלל נכסים".

אך ב'שלחן ערוך' 'אורח חיים'(סי' קנג ס"י) פסק: "יש אומרים דיחיד בשלו - אפילו ספר תורה מותר למכרו ולעשות בדמיו כל מה שירצה". והיא דעת הרא"ש והמרדכי (הובא בבית יוסף סי' קנג ד"ה) שהאיסור למכור ספר תורה הוא רק בספר תורה של רבים, שקדושת רבים חלה עליו, אבל ספר תורה של יחיד מותר למכור. אך הרמב"ם (הל' ס"ת פ"י ה"ב) אוסר גם מכירת ספר תורה של יחיד, וזוהי הדעה השניה ב'שולחן ערוך' (שם) "ויש מי שאוסר, אלא אם כן ללמוד תורה או לישא אשה".

והקשה ה'מגן אברהם' (שם סקכ"ב, וראה במחה"ש שם): מדוע ב'חושן משפט' הביא ה'שלחן ערוך' רק את דעת הרמב"ם, שאסור למכור אפילו ספר תורה של יחיד ולכן האומר 'נכסי לפלוני' ספק אם הספר תורה נכלל בנכסים, ואילו ב'אורח חיים' הביא גם את הדעה שליחיד מותר למכור ספר תורה שלו, ויתירה מזו: דעה זו הובאה כדעה ראשונה שהיא העיקרית?

ותירץ ה'חתם סופר' (הגהות לאו"ח שם):

בגמרא (מגילה שם) מבואר שהמוכר ספר תורה אינו רואה סימן ברכה לעולם, והביא ה'בית יוסף' (שם. בשם המרדכי) שהדברים אמורים גם לדעת המתירים למכור ספר תורה של יחיד. ולפי זה יש לומר, שכיון שגם לדעת המתיר למכור ספר תורה של יחיד לא יראה המוכר סימן ברכה בכספי מכירה זו, למעשה לא ימכור, ואם כן גם לדעה זו יש להסתפק האם ספר תורה יכול להיחשב כ'נכס'. ולפי זה, ההלכה ב'חשן משפט' שהאומר 'נכסי לפלוני' ספק אם ספר תורה נכלל בהם - היא גם לדעה המתירה למכור ספר תורה.

אגרות קודש

ב"ה, י"ב מנ"א, תשט"ו

ברוקלין.

הרה"ג והרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ

מוה"ר אפרים אליעזר שי' הכהן

שלום וברכה!

ז"ע נתקבל מכתבו מצום החמישי יהפך בקרוב לששון ולשמחה, ונהניתי ממ"ש שחזר המאמר ציון במשפט תפדה שבלקו"ת, ונפגשו מחשבותינו יחד, כיון שבאותו שבת עצמו אלא שבצהרים עשיתי כהנ"ל, ובמשך איזה ימים נדפס המאמר עם הגהות אדמו"ר הצ"צ ומוסגר בזה. ויה"ר שיקוים בקרוב ציון במשפט תפדה ושבי' בצדקה ברוחניות, שזה עצמו הוא הכנה וכלי לקיום כפשוטו, ולמטה מעשרה טפחים.

בברכה.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – י'־ט"ז מנחם־אב תשע"ו

יום ראשון י' מנחם־אב ה'תשע"ו

הִלְכוֹת מְכִירָה

פֶּרֶק שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים[1]

1) נתבארו בו דיני המוכר דבר שלא בא לעולם או שאינו ברשותו, וכן המקנה למי שאינו בעולם או שאינו בן קנייה, והמוכר דבר שאין בו ממש, ודין ההקדש והעניים בדבר שאינו בעולם.

1 **א. אֵין[2] אָדָם מַקְנֶה דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם. בֵּין**
2 **בְּמֶכֶר, בֵּין בְּמַתָּנָה, בֵּין בְּמַתְּנַת שְׁכִיב מְרַע[3]. כֵּיצַד?**
3 **מַה שֶּׁתּוֹצִיא שָׂדֶה זוֹ מָכוּר לָךְ, מַה שֶּׁיּוֹצִיא אִילָן**
4 **זֶה[4] נָתוּן לָךְ, תְּנוּ מַה שֶּׁתֵּלֵד בְּהֵמָה זוֹ לְפִלּוֹנִי[5] - לֹא**
5 **קָנָה כְּלוּם[6]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

~ נקודות משיחות קודש ~

הכלל בקניינים הוא ש"אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם" ואם מכר פירות דקל לחברו לפני שצמחו הפירות יכול לחזור בו גם לאחר שצמחו ורק אם הקנה דקל לפירותיו הרי שהגוף מצוי ויכול להקנות את פירותיו.

ובזה ישנו חילוק אם הקנה הפירות להקדש או לעניים או לנדרים, כגון שאמר כל מה שתלד בהמתי יהיה הקדש, קניינו קניין.

כי אע"פ שאי אפשר שיחול ההקדש על דבר שלא בא לעולם, יש חיוב גברא לקיים מה שנדר (הלכות מכירה פכ"ג ה"ב) אבל בסתם קניין אינו יכול להקנות דבר שבא לעולם.

ובפנימיות העניינים התוכן הכללי של עבודת ה' הוא לעשות קניין לקב"ה שהוא "קונה שמים וארץ" היינו למסור לו את כל ענייניו ומעשיו שיהיה ניכר שהכל רכושו של הקב"ה על ידי שהנהגתו במחשבה דיבור ומעשה היא תמיד כפי רצון הקב"ה.

ובזה ישנו חילוק בין גוף ובין פירות, שהגוף הוא האדם עצמו היינו גופו ונשמתו, והפירות הם הפעולות שנעשות על ידיו בעולם.

והנה, כשמקנה יהודי את גופו לקב"ה והרי הוא בדרגת צדיק שגופו קנוי לה' כי הכניע מידותיו ויצרו עד כדי כך שאינם קיימים בו עוד (לכן נקראו הצדיקים עבדי ה' על שם שכל גופם שייך לקב"ה) אזי הפירות שלו - המחשבה דיבור ומעשה קנויים לקב"ה בדרך ממילא ואינו צריך לעשות מלחמה שלא לעשות פעולה שהיא נגד רצון ה'.

אבל צריך האדם לדעת שאם אין בכוחו ואינו בדרגא להקנות כל גופו לה' אלא רק את פעולותיו - פירותיו - יכול להקנות רק מה שמקיים עכשיו כי אינו יכול להיות בטוח שינצח בעתיד במלחמה התמידית עם היצר. אף־על־פי־כן גם במצב שאינו יכול לפעול קניין הגוף ולשונות לגמרי את המדות שבלב והרצון במוח שיהיו קנויים לה', ישנה העצה שיקנה את הגוף לפירותיו כלומר שיעורר בשעת התפילה את אהבת ה' בהתגלות בלבו וזה פועל שהרע שבלבו יהיה כאדם שישן (תניא פרק י"ג) ואז, גם אם אינו יכול לשנות את עצם המדות שבלבו הרי בכל זאת יש בכוחו לפעול כפיה על מדותיו ואז גם פירותיו - מחשבה דיבור ומעשה שלו - קנויים לה'.

(לקו"ש בהר תשמ"ו)

2) הנושא הזה אם אדם מקנה לחבירו דבר שלא בא לעולם או לא, העסיק כמה דורות של תנאים ואמוראים, ובשני מקומות בתלמוד (יבמות צג. וקידושין סב:) מנו שורה של תנאים ואמוראים, שכולם ב"שיטה" אחת, שאדם מקנה לחבירו דבר שלא בעולם, וכלל הלכתי בידינו: "אין הלכה כשיטה" (מגיד משנה). 3) למתנת שכיב מרע ישנו רק יתרון אחד, שאינה זקוקה לקניין, אבל באופן שהקניין לא חל, אין עדיפות כל שהיא לשכיב מרע, ומקור הלכה זו בבבא בתרא קמז: ועיין שם ברשב"ם דיבור המתחיל אמר רב נחמן. 4) ייתכן, שבכוונה הביא רבינו את הדוגמא של מכירה - בשדה, ואת זו של מתנה - באילן, משום שהשדה מוציא הרבה, והאילן באופן יחסי מעט, ומתאים יותר להדגים מכר בשדה, ומתנה באילן (סמ"ע, סימן רט, סעיף קטן ח). 5) זוהי מתנת שכיב מרע. 6) אפילו לאחר שבאו הדברים לעולם, ראה להלן הלכה ב.

6 **ב. הַמּוֹכֵר פֵּרוֹת דֶּקֶל[7] לַחֲבֵרוֹ - יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ[8] אַף**
7 **לְאַחַר שֶׁבָּאוּ הַפֵּרוֹת לָעוֹלָם. וְאִם שָׁמַט[9] הַלּוֹקֵחַ**
8 **וְאָכַל - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ[10]. וְכָל הַחוֹזֵר בּוֹ מִשְּׁנֵיהֶם**
9 **- אֵין חַיָּב לְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע[11].**

7) לפני שבאו לעולם. וכרב נחמן (בבא מציעא סו:) שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, כנ"ל. 8) אבל מבחינה מוסרית ראוי לו שלא יחזור בו (תוספות בבא מציעא סו: דיבור המתחיל התם) [וקל וחומר הוא: אם הנושא ונותן בדברים בלבד, ראוי לו לעמוד בדיבורו, ואם חזר בו הוא ממחוסרי אמנה (למעלה פרק ז הלכה ח) - כל שכן למכירה שלפנינו]. 9) הוריד. גמרא שם. 10) שכל זמן שלא חזרו בהם מן המקח, הוא נשאר קיים, אחרי שלא רצוי הדבר לחזור מן המקח. 11) שלא תקנו "מי שפרע" אלא באופן שקניינו קניין גמור מן התורה, ראה למעלה פרק ז הלכה א ופרק שלישי הלכה א.

10 **ג. אֲבָל הַפּוֹסֵק[12] עַל שַׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק[13], וְלֹא הָיָה אוֹתוֹ**
11 **הַמִּין שֶׁפָּסַק עָלָיו בִּרְשׁוּת מוֹכֵר - חַיָּב לְקַנּוֹת[14] וְלִתֵּן**
12 **לַלּוֹקֵחַ מַה שֶּׁפָּסַק. וְאִם חָזַר - מְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע[15].**

ד. מִי שֶׁפָּסַק עַל שַׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק שֶׁיִּתֵּן אַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע, אִם הָיוּ שְׁבֻלִּים[16] - הֲרֵי זֶה קָנָה לְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע. וְהוּא שֶׁיֵּרָאֶה[17] לוֹ בַּגֹּרֶן, אוֹ שֶׁיֹּאמַר לוֹ בַּשּׁוּק 'הֲרֵינִי סוֹמֵךְ עָלֶיךָ'. אֲבָל אִם לֹא נִרְאָה בַּגֹּרֶן וְלֹא אָמַר לוֹ 'הֲרֵינִי סוֹמֵךְ עָלֶיךָ' - לֹא סָמְכָה דַּעְתּוֹ[18] שֶׁל מוֹכֵר, וְאֵינוֹ מְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע; שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר[19]: שֶׁמָּא פָּסַק עִם אַחֵר[20], וְאֵין צָרִיךְ לְחִטִּים אֵלּוּ.

ה. דָּבָר שֶׁאֵין בִּרְשׁוּתוֹ שֶׁל מַקְנֶה - אֵינוֹ נִקְנֶה, וַהֲרֵי הוּא כְּדָבָר שֶׁלֹּא בָּא לְעוֹלָם[21]. כֵּיצַד? מַה שֶּׁאִירַשׁ[22] מֵאַבָּא מָכוּר לָךְ, מַה שֶּׁתַּעֲלֶה מְצוֹדָתִי מִן הַיָּם נָתוּן לָךְ, שָׂדֶה זוֹ לְכָשֶׁאֶקָּחֶנָּה[23] קְנוּיָה לָךְ - לֹא קָנָה כְּלוּם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ו. מִי שֶׁהָיָה מוֹרִישׁוֹ[24] גּוֹסֵס[25] וְנָטוּי לָמוּת, וְרָצָה לְמַכֵּר מִנְכָסָיו[26] מְעַט[27] כְּדֵי לְהוֹצִיא הַדָּמִים בְּצָרְכֵי קְבוּרָה[28], הוֹאִיל וְהַבֵּן עָנִי[29], וְאִם יַמְתִּין עַד שֶׁיָּמוּת וְיִמְכֹּר - יִשְׁתַּהֵא הַמִּת וְיִתְבַּזֶּה, תִּקְּנוּ חֲכָמִים, שֶׁאִם מָכַר וְאָמַר: מַה שֶּׁאִירַשׁ מֵאָבִי הַיּוֹם מָכוּר לָךְ - מִמְכָּרוֹ קַיָּם. וְכֵן צַיָּד עָנִי שֶׁאֵין לוֹ מַה שֶּׁיֹּאכַל, שֶׁאָמַר: מַה שֶּׁתַּעֲלֶה מִן הַיָּם מְצוֹדָתִי הַיּוֹם מָכוּר לָךְ - מִמְכָּרוֹ קַיָּם, מְשׁוּם כְּדֵי חַיָּיו[30].

12) כלומר, פסק לו המחיר ונתן לו כסף. 13) דווקא אם יצא השער, כלומר, המחיר הקבוע, אבל אם לא יצא השער אינו חייב לקנות וליתן ללוקח אלא אדרבה אסור לעשות כן מחמת איסור ריבית (להלן פרק ט מהלכות מלווה הלכה א), שהרי נותן לו פירות במחיר של עכשיו כמו שפסק בזמן שעלה מחיר הפירות והרי זה כ"אגר נטר", כלומר, תמורת הכסף שנתן לו עכשיו ושהה אצלו כל הזמן (ש"ך סימן רט סעיף קטן יג). 14) כן כתב הרי"ף בפרק ד דבבא בתרא על מה שאמרו שם (סט:) "ארעא ודיקלי: חזינן אי אית ליה דקלים יהיב ליה תרי דיקלי. ואי לא, זבין ליה תרי דיקלי" (=המוכר לחבירו שדה ודקלים: אם יש לו דקלים, נותן לו שני דקלים. ואם לאו - קונה ונותן לו שני דקלים) ועל זה כתב הרי"ף: "מהא שמעינן דמאן דמזבן ליה לחבריה מידי דשכיח למיזבן אף על גב דליתיה להיא מידי ברשותיה, מיחייב למיזבן ולמיתן ליה, וקיימא לן נמי פוסקים על שער שבשוק ואף על גב שאין לו (בבא מציעא עב:) ותניא נמי בתוספתא (בבא מציעא פרק ד הלכה א) המוכר פירות לחבירו בחזקת שיש לו ונמצא שאין לו, לאו כל הימנו לאבד זכותו של זה" (אלפס ישן בהגהות הב"ח שם, וכן הוא בכמה מקורות נוספים, ראה בתוספות ראשונים שם) [וברור הדבר שחיוב זה, לקנות וליתן ללוקח הוא כדי שלא יהא מחוסר אמנה כמו שכתב הרשב"ם (בבבא בתרא שם דיבור המתחיל זבין ליה). וראה להלן]. 15) [כלומר, אם חזר לאחר שקנה, שאז קנה הלוקח כדין כל קונה בכסף בלי משיכה (למעלה פרק ז הלכה א). ואף על פי ש"דבר שאינו ברשותו של מקנה - אינו נקנה, והרי הוא כדבר שלא בא לעולם" (להלן הלכה ה) - אין זה אלא ב"שדה זו לכשאקחנה", אבל האומר לחבירו: "שדה סתם לכשאקחנה קנוייה לך" - הרי זה קנה. לפי שיש כאן סמיכות דעת של קונה, שוודאי ימצא המוכר לקנות, מאחר שאותו המין נמצא בשוק, ומחירו קבוע. וראה להלן פרק כד הלכה יג בדין "קרקע ודקלים אני מוכר לך" שרבינו נטה שם מדברי הרי"ף שהובאו למעלה, לפי שהדקלים, שסביב קרקע זו שמכר לו, דינם כשדה זו, שהלוקח לא סמך דעתו שיוכל לקנותם].

16) כן פירש רבינו מה שאמרו בגמרא שם "תערא חריפא", כלומר שער מוקדם לפני הקציר, כשהתבואה בשיבוליה. 17) כלומר, מה שאמרנו למעלה (הלכה ג) שהפוסק על שער שבשוק, חייב לקנות וליתן ואם חזר אחר כך מקבל מי שפרע - אינו אלא לאחר הקציר, שאז סמכה דעתם של הלוקח ושל המוכר, אבל כשהתבואה עודה בשיבוליה אין המוכר סומך דעתו אלא בתנאים דלהלן. 18) וסמיכות דעת היא הבסיס לכל קניין, והיעדרה גורם לביטול הקניין.

19) המוכר אומר בלבו. 20) כן אמרו שם: "מאן דיהיב זוזי אתרעא חריפא, לבי תרי תלתא יהיב", כלומר, מי שנותן כסף על שער חריף, לשניים או לשלושה הוא נותן, שאם לא תצליח התבואה אצל זה ייקח אצל שני ואין כאן סמיכות דעת מצד המוכר.

21) בבא מציעא טז: 22) תוספתא בנדרים סוף פרק ו והובאה בבבא מציעא שם. 23) שם בבבא מציעא מימרא של רב שקנה, מפני שסובר כרבי מאיר: "אדם מקנה דבר שלא בא לעולם" ואין הלכה כמותו. [ונראה מדברי רבינו, שרק אם אמר לו: "שדה זו", לא קנה, אבל אם אמר לו: "שדה סתם, כלומר, איזו שהיא, לכשאקחנה קנוייה לך" - קנה, שיש כאן סמיכות הדעת מצד הקונה, שוודאי יעלה בידו של מוכר לקנות איזו שדה שהיא. וראה למעלה הלכה ג. ומה שאמר רבא בבבא מציעא שם: "האלוקים אמר רב אפילו בשדה זו, מכדי רב כמאן אמרה לשמעתיה כרבי מאיר דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם כו'", שנראה מזה שגם בשדה סתם אינה קנוייה אלא לדעת רבי מאיר (ועיין מהר"ם והגהות הג"ר צבי הירש חיות שם) - דעת רבינו שבשדה סתם קנה אפילו לדעת חכמים החולקים על רבי מאיר, ומה שאמר "מכדי רב כמאן אמרה לשמעתיה כרבי מאיר". אין זה מכוח הלכה זו, אלא מכוח מה שאמר למעלה (שם טז:) בדין "חזר ולקחה מבעלים הראשונים" וסובר רבא שכל זה מפני שסובר כרבי מאיר שאדם מקנה דבר שלא בא לעולם ולא כסוגיית הגמרא שם, ומה שאמרו שם טז. "אמר רבא הכא סמכא דעתיה" - בכתב יד רומי הנוסחא שם "אמר רבה" (דקדוקי סופרים שם) ומה שאמרו שם "אמר רבא זו צריכה לפנים" הנוסחה בכתב יד "אמר אביי"].

24) אביו או מוריש אחר. ואף על פי שבגמרא שם אמרו: "מה שאירש מן אבא היום מכור לך" - סובר רבינו שאביו לאו דווקא, שהרי הטעם הוא משום כבוד המת. 25) רי"ף שם בשם ירושלמי. 26) של מוריש. 27) ואם אינו מוצא למכור בשיעור מצומצם, יכול למכור אף יותר מכפי הצורך (מגיד משנה). 28) בירושלמי שם, נזכרו צרכי תכריכין, ולדעת הרא"ש (הביאו הסמ"ע, סימן ריא סעיף קטן ג) אף

האבן ששמים על הקבר, הוא בכלל צרכי קבורה. 29) שאם יש לו משלו, לא תיקנו חכמים שתהא מכירתו מכירה (סמ"ע שם סעיף קטן ד) [לפי שהלכה היא שאם אין לאב ויש לבן, כופין את הבן לזון את אביו (פרק ו מהלכות ממרים הלכה ג) והוא הדין שכופין אותו לכבדו אחר מותו]. 30) לדעת רב האי תיקנו כן רק לכדי חיי יום, אך מסתימות לשון רבינו שלא הזכיר פרט זה, מדייק הסמ"ע (שם סעיף קטן ו) שיכול למכור מה שתעלה מצודתו מן הים ביום אחד, אף על פי שיהיה בו חיי ימים הרבה.

1 **ז. הַבֵּן[31] שֶׁמָּכַר בְּנִכְסֵי אָבִיו בְּחַיֵּי אָבִיו, וּמֵת הַבֵּן**
2 **בְּחַיֵּי הָאָב וְאַחַר כָּךְ מֵת הָאָב - בֶּן הַבֵּן מוֹצִיא[32] מִיַּד**
3 **הַלָּקוֹחוֹת; שֶׁהֲרֵי אָבִיו מָכַר דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא עֲדַיִן**
4 **לְרִשׁוּתוֹ, וְנִמְצְאוּ הַנְּכָסִים בִּרְשׁוּת הָאָב, וְזֶה יוֹרֵשׁ**
5 **אֲבִי אָבִיו[33]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

31) בבא בתרא קנט. 32) גם הבן עצמו יכול לבטל את המכירה. שהרי הוא דבר שלא בא לעולם, אלא שאם הוא עצמו מבטלה, חייב להחזיר את הדמים שקיבל, ואילו בן־הבן אין לו כל זיקה לחוב אביו, לפי שהוא בא מכוח אבי־אביו (מגיד משנה בשם הרשב"א). ובשולחן ערוך (חושן משפט סימן ריא סעיף ג) מביא הלכה זו כהמשך של ההלכה הקודמת, היינו, שהבן מכר כשאביו היה גוסס, ועל כן אם היה הבן קיים לא היה יכול להוציא אף את הקרקע, שהרי אז יש תוקף, מטעם תקנת חכמים לקנין זה, מה שאין כן בן־הבן. אבל אם מת הבן בחיי האב לא חלה המכירה ולא תיקנו בה חכמים משום כבוד המת, שהרי אף למאן דאמר "אדם מקנה דבר שלא בא לעולם" - אין זו מכירה באופן שמת הבן בחיי האב (ב"ח שם). 33) כך הגדירו את זכות הירושה, שבן הבן יורש באופן בלתי־אמצעי את אבי אביו, והוא עומד במקום הבן - אביו, ולכן הוא אינו חייב אף להחזיר את הדמים, אם לא השתמשו בהן לצרכי קבורת אבי אביו (סמ"ע שם סעיף קטן ז).

6 **ח. מִי שֶׁנָּתַן קַרְקַע[34] מַתָּנָה לַחֲבֵרוֹ, וְנָתַן לוֹ עַל**
7 **גַּבָּהּ[35] מֵאָה דִינָרִין: אִם הָיוּ הַדִּינָרִין מְצוּיִין בִּרְשׁוּתוֹ**
8 **- כְּיָון שֶׁזָּכָה בַּשָּׂדֶה זָכָה בַּדִּינָרִין[36]; וְאִם אֵין לוֹ דִינָר**
9 **- אֵין מְחַיְּבִין אֶת הַנּוֹתֵן לִתֵּן לוֹ מֵאָה דִינָרִין, עַד**
10 **שֶׁיָּבִיא הַוּכָּחָה[37] רְאָיָה שֶׁהָיָה לָזֶה דִינָרִין בְּעֵת**
11 **הַמַּתָּנָה. וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר מִטַּלְטְלִין שֶׁמַּקְנֶה אָדָם**
12 **אוֹתָם עַל קַרְקַע: אִם אֵינָם בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר אוֹ הַנּוֹתֵן**
13 **- לֹא קָנָה; שֶׁאֵין אָדָם מַקְנֶה דָּבָר שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ[38].**

34) שלא שאלו בקידושין (כו־כז) אלא אם צריך "צבורים" בקניין אגב או אין צריך (ראה למעלה פרק ג הלכה ט) - אבל לא נסתפקו כלל אם צריך שיהיו בעין וברשותו, עיין מגיד משנה. 35) כלומר, אמר לו: "קנה אותם על גבי קרקע זו" (ראה למעלה שם). 36) בקניין אגב. 37) לפי הכלל הידוע: "המוציא מחבירו עליו הראייה" (מגיד משנה). 38) בבבא קמא סט: אמרו שאין אדם מקדיש דבר שאינו ברשותו. ופשוט שהוא הדין שאינו מקנה דבר שאינו ברשותו. וראה להלן.

14 **ט. מִי שֶׁהָיָה לוֹ פִּקָּדוֹן[39] בְּיַד אַחֵר - הֲרֵי זֶה מַקְנֵהוּ[40]**
15 **בֵּין בְּמֶכֶר בֵּין בְּמַתָּנָה; לְפִי שֶׁהַפִּקָּדוֹן בִּרְשׁוּת בְּעָלָיו**
16 **הוּא[41], וַהֲרֵי הוּא בְּחֶזְקַת שֶׁהוּא קַיָּם. וְאִם כָּפַר בּוֹ[42]**
17 **זֶה שֶׁהֶפְקֵד אֶצְלוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַקְנוֹתוֹ; שֶׁזֶּה כְּמִי**
18 **שֶׁאָבַד, שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ[43]. אֲבָל הַמַּלְוֶה, הוֹאִיל**
19 **וּלְהוֹצָאָה נִתָּנָה, אֵינָהּ בָּעוֹלָם, וְאֵין אָדָם יָכוֹל**
20 **לְהַקְנוֹתָהּ אֶלָּא בְּמַעֲמַד שְׁלָשְׁתָּן. וְהוּא דָּבָר שֶׁאֵין לוֹ**
21 **טַעַם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְאִם הָיְתָה מִלְוָה בְּשָׁטָר - מַקְנֶה**
22 **אֶת הַשָּׁטָר בִּכְתִיבָה וּמְסִירָה; שְׁהֲרֵי יֵשׁ כָּאן דָּבָר**
23 **הַנִּמְסָר לִקְנוֹת שִׁעְבּוּד שֶׁבּוֹ.**

39) מקור הלכה זו: עובדה של רב פפא שהקנה לרב שמואל בר אבא פיקדון שהיה לו ביד אחרים (בבא בתרא עז: "הוו ליה תריסר אלפי זוזי". ולא כנוסחת הספרים בבבא קמא קד: "הווה מסיק תריסר אלפי זוזי" שמשמע שהמדובר בהלוואה, ראה להלן). 40) בקניין אגב קרקע, ראה למעלה פרק ו הלכה ז. 41) אף שאינו בביתו ממש. 42) שמעתה הרי הוא כגזלן, ראה להלן. 43) כן אמרו בבבא קמא סח: "אמר רבי יוחנן גזל ולא נתייאשו הבעלים שניהם אינן יכולין להקדישו זה (=הגזלן) לפי שאינו שלו, וזה (=הנגזל) לפי שאינו ברשותו" והוא הדין שאינו יכול להקנות מאותו הטעם (מגיד משנה).

24 **י. כְּשֵׁם שֶׁאֵין אָדָם מַקְנֶה דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם, כָּךְ**
25 **אֵין אָדָם מַקְנֶה לְמִי שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם. וַאֲפִלּוּ עֻבָּר**
26 **הֲרֵי הוּא כְּמִי שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם, וְהַמְזַכֶּה לְעֻבָּר - לֹא**
27 **קָנָה. וְאִם הָיָה בְּנוֹ, הוֹאִיל וְדַעְתּוֹ שֶׁל אָדָם קְרוֹבָה**
28 **אֵצֶל בְּנוֹ - קָנָה[44].**

44) גמרא שם. ונראה מסתימת לשון רבינו שאין הבדל בזה בין בריא לבין שכיב מרע, ועיין במגיד משנה שיש מחלקים בזה. [ודווקא מזכה בקניין, אבל באמירה בלבד - לא קנה. ואף על פי שסברא זו ש"דעתו של אדם קרובה אצל בנו", מועילה אף באמירה בלבד (פרק כ"ג מהלכות אישות הלכה י"ג־יד) - אין זה אלא בדבר שלא בא לעולם (פרק ו מהלכות זכייה ומתנה הלכה יז), שאין סברא זו מועילה אלא באופן שיש חיסרון אחד בלבד: דבר שלא בא לעולם, או אמירה, אבל כשישנם שני החסרונות: גם דבר שלא בא לעולם וגם אמירה בלבד - לא קנה. ועיין בהלכות זכייה ומתנה שם].

29 **יא. הָאוֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ: נְכָסַי לַבָּנִים שֶׁתְּהֵא לְדֵי מְזוֹנִי - הֲרֵי**
30 **אֵלּוּ לֹא יִקְנוּ כְּלוּם; שֶׁכֵּיָון שֶׁלֹּא נִתְעַבְּרָה בָּהֶן בִּשְׁעַת**
31 **הַמַּתָּנָה, עֲדַיִן לֹא בָּאוּ כְּדֵי לִהְיוֹת דַּעְתּוֹ קְרוֹבָה לָהֶם.**

32 **יב. הַמַּקְנֶה לְמִין מִמִּינֵי חַיָּה - לֹא הִקְנָה כְּלוּם.**
33 **הִקְנָה קְצָת נְכָסָיו לִבְהֵמָה אוֹ לְמִי שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם,**
34 **וְחָזַר וְאָמַר לַחֲבֵרוֹ: קְנֵה כִּבְהֵמָה זוֹ, אוֹ כְּעֻבָּר זֶה -**
35 **לֹא קָנָה כְּלוּם[45]. אָמַר לוֹ: קְנֵה אַתָּ וּבְהֵמָה זוֹ, אוֹ**
36 **אַתָּ וְעֻבָּר זֶה - קָנָה מֶחֱצָה[46].**

45) כשם שהבהמה או העובר לא קנו. 46) שם כרב נחמן. שכיוון שאמר "את ובהמה", וודאי כוונתו שהבהמה תקנה חצי והאדם יקנה חצי, ומכיוון שלא תלה קניית האדם בקניית הבהמה - קנה האדם חצי.

יג. אֵין אָדָם מַקְנֶה לֹא בְּמֶכֶר וְלֹא בְּמַתָּנָה אֶלָּא דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַמָּשׁ[47]; אֲבָל דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ מַמָּשׁ - אֵינוֹ נִקְנֶה.

47) גוף, עצם.

יד. כֵּיצַד? אֵין אָדָם מַקְנֶה רֵיחַ הַפֵּרוֹחַ הַזֶּה, אוֹ טַעַם הַדָּבָשׁ הַזֶּה, אוֹ עִין[48] הַבְּדֹלַח[49] הַזֶּה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. לְפִיכָךְ[50], הַמַּקְנֶה לַחֲבֵרוֹ אֲכִילַת פֵּרוֹת דֶּקֶל זֶה[51], אוֹ דִּירַת בַּיִת זֶה[52] - לֹא קָנָה; עַד שֶׁיַּקְנֶה לוֹ גּוּף הַבַּיִת לָדוּר בּוֹ, וְגוּף הָאֵילָן לֶאֱכֹל פֵּרוֹתָיו[53], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

48) צבע, מראה. 49) אבן טובה. 50) בבא בתרא קמז: ואף על פי שהזכירו שם שכיב מרע - הרי בארו שם: "מה שאין בבריא אין בשכיב מרע", כלומר, אין לשכיב מרע אלא יתרון אחד: שאינו זקוק לקניין. אבל אם בבריא לא מועיל הקניין - אין כוח גם במתנת שכיב מרע, שאינה עדיפה ממתנת בריא. 51) ואכילה עצמה היא דבר שאין בו ממש, אם כי הפירות הם דבר שיש בו ממש. ואף על פי שהם בעולם (סמ"ע סימן ריב סעיף קטן א) וראה ברשב"ם שם דיבור המתחיל אמר רב נחמן, שנראה מדבריו שהמדובר שהפירות אינם בעולם. 52) כלומר, הדיור בבית זה. שהדיור אין בו ממש. 53) וכל שכן אם מוכר הפירות עצמם - כיוון שהם בעולם.

טו. דִּין הַהֶקְדֵּשׁ[54] וְדִין הָעֲנִיִּים וְדִין הַנְּדָרִים אֵינוֹ כְּדִין הַהֶדְיוֹט בְּקִנְיָנָיו. שְׁאִלּוּ אָמַר אָדָם: כָּל מַה שֶּׁתִּלֵּד בְּהֶמְתִּי יִהְיֶה הֶקְדֵּשׁ[55] לְבֶדֶק הַבַּיִת[56], אוֹ יִהְיֶה אָסוּר עָלַי, אוֹ אֶתְּנֶנּוּ לְצְדָקָה - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מִתְקַדֵּשׁ לְפִי שֶׁאֵינוֹ בָּעוֹלָם, הֲרֵי זֶה חַיָּב לְקַיֵּם דְּבָרוֹ[57]; שֶׁנֶּאֱמַר: כְּכָל הַיֹּצֵא מִפִּיו יַעֲשֶׂה[58].

54) כל הלכה זו הביא רבינו גם בפרק ו מהלכות ערכין הלכה לא. מסברת עצמו והקדים לה: ""ויראה לי". 55) בהלכות ערכין שם כתב: "הרי עלי להקדישו". 56) [צריך עיון, הרי המקדיש בהמה טהורה תמימה לבדק הבית עובר בעשה (פרק ה מהלכות ערכין הלכה ה) והיאך יכול לקבל על עצמו נדר שיקדישנו - הרי הוא מושבע ועומד מהר סיני שלא יקדישנה לבדק הבית (ראה פרק ג מהלכות נדרים הלכה ז) ובפרק ו מהלכות ערכין שם לא כתב "לבדק הבית"]. 57) הראב"ד חולק על דברי רבינו וכתב: "שאם חייב עצמו בכך שאמר אתן לעניים כך וכך - כלומר מן הפירות שיצאו בכרם שלי - הרי זה חייב עצמו וייתן. אבל אם אמר יינתן לעניים כך וכך מפירות שלא באו לעולם לא קנו עניים" וכן דעת הגאונים להלן הלכה יז והובאו דבריהם בטור שם. 58) בהלכות ערכין שם מביא רבינו שהוא עובר "משום בל תאחר ולא יחל דברו ומשום ככל היוצא מפיו יעשה". והעיר על זה הלחם משנה שם.

טז. וְהוֹאִיל וְהַדָּבָר כֵּן[59], אִם צִוָּה אָדָם כְּשֶׁהוּא שָׁכִיב מְרַע וְאָמַר: כָּל מַה שֶּׁיּוֹצִיא אִילָן זֶה לַעֲנִיִּים, אוֹ כָּל שְׁכַר בַּיִת זֶה לַעֲנִיִּים - זָכוּ בָּהֶן הָעֲנִיִּים[60].

59) שיש חיוב לקיים נדר אפילו בדבר שלא בא לעולם. 60) מכיוון שבמתנת בריא חייב הנותן לקיים דברו מטעם נדר, כמו שכתב למעלה, תיקנו חכמים כן גם בשכיב מרע, כדי שלא תיטרף דעתו עליו, אף על פי שהנותן שהתחייב מתורת נדר, מת ואיננו, ויורשיו לא התחייבו (אבן האזל, ועיין כסף משנה).

יז. יֵשׁ גְּאוֹנִים[61] שֶׁחוֹלְקִין עַל דָּבָר זֶה וְאוֹמְרִים, שֶׁאֵין הָעֲנִיִּים זוֹכִין אֶלָּא בִּדְבָרִים שֶׁהֶדְיוֹט קוֹנֶה בָּהֶן, וּלְפִיכָךְ לֹא יִזְכּוּ בְּדָבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם[62]. וְאֵין דַּעְתִּי נוֹטָה לִדְבָרִים אֵלּוּ; שֶׁאֵין אָדָם מְצַוֶּה לְהַקְנוֹת, וְהוּא מְצַוֶּה לְקַיֵּם דְּבָרָיו בִּצְדָקָה אוֹ בְּהֶקְדֵּשׁ, כְּמוֹ שֶׁהוּא מְצַוֶּה לְקַיֵּם הַנֵּדֶר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בַּעֲרָכִין[63].

61) שיטתם כדעת הראב"ד, למעלה הלכה טו, והובאו דבריהם בטור שם. 62) ראייה לדבריהם מדברי הגמרא בבבא קמא לו: שאדם אחד אמר שכסף שביד אחרים יתנוהו לעניים, ונראה שם שלא קנו אותו העניים, וזהו מטעם שאינו ברשותו כמו שכתב הרי"ף שם. הרי שגם מטעם נדר אין כאן שום חיוב כיוון שלא אמר "אתנהו לעניים". ולדעת רבינו יש לפרש שם כפירוש רבינו חננאל (בתוספות דיבור המתחיל יד) שזכו בו עניים עיין שם. 63) פרק ו הלכה לא־לג. אבל שם מפורש: "הרי עלי להקדישו". וצריך עיון.

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים[1]

1) נתבארו בו דיני המקנה גוף הדבר לפירותיו, והמוכר גוף דבר לזמן, והקונה פירות שובך או פירות כוורת דבורים (ומה דין מוכר עם הלוקח) [ומה בין שוכר ולוקח] והדומה לזה.

א. מַקְנֶה[2] אָדָם הַגּוּף לְפֵרוֹתָיו[3]. בֵּין בְּמֶכֶר[4], בֵּין בְּמַתָּנָה, בֵּין בְּמַתָּנַת שָׁכִיב מְרַע[5]. וְאֵין זֶה מַקְנֶה דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם[6], שֶׁהֲרֵי הַגּוּף מָצוּי[7] וּמַקְנֶה לַפֵּרוֹת[8]. הָא לְמָה זֶּה דּוֹמֶה?[9] לְשׁוֹכֵר בַּיִת אוֹ שָׂדֶה לַחֲבֵרוֹ, שֶׁלֹּא הִקְנָה לוֹ הַגּוּף[10], אֶלָּא הֲנָאַת הַגּוּף[11].

2) כלומר, יכול להקנות, ויש תוקף לקנינו. 3) מקור דברי רבינו בבבא־בתרא קמז: "אמר רב נחמן, שכיב מרע וכו' עד שיאמר תנו בית זה לפלוני וידור בו, תנו דקל זה לפלוני ויאכל פירותיו", וראה להלן פ"י מהלכות זכיה ומתנה הלכה טו. וכן הוא בגיטין מג. "עד כאן לא קאמרי רבנן אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, אלא כגון פירות דקל, דהשתא מיהא ליתנהו (= שעכשיו עדיין אינם בעולם), אבל הכא (= במוכר עבד לקנס, שאם יגחנו שור יהא קנסו של הלוקח) הא קאי שור והא קאי עבד (הנה השור והנה העבד)". ועיין שם ב'תוספות' מב: ד"ה עבד. 4) בגמרא

שם הובאה הלכה זו במתנה, אך הוא־הדין במכר, כי אין הפרש בענין זה בין מכר למתנה. 5) הנושא במימרא הנזכרת הוא שכיב מרע, אך הגמרא מסכמת סמוך למימרא זו את העיקרון: "דבר שאינו בבריא, אינו בשכיב מרע", המשוה לענין זה, שכיב מרע ובריא כאחד. 6) כמו מקנה פירות של הדקל (ולא דקל לפירותיו). ועיין לעיל פכ"ב, הל' ב. 7) הגוף הוא דבר מצוי ובא לעולם. 8) והוא לא מקנה את הפירות, שהם דבר שלא בא לעולם, אלא את הגוף המצוי בעולם, אם כי בצורה מוגבלת - לפירותיו. 9) רבינו רוצה בהשוואה זו להדגיש את המושג של הקניית גוף להנאות ותשמישים מוגבלים על־ידי מושג דומה, אך שכיח יותר, והוא: השכירות, אם כי יש הפרש להלכה בין "גוף לפירות" לבין "שכירות" (להלן הלכה ח) [וראה להלן הלכה ט והערה נה]. 10) שהרי את הבית או את השדה הוא חייב להחזיר, כעבור זמן־מה. 11) את זכות הדירה, והיינו שהקנה לו את הגוף להנאה זו של הדירה, אבל לא שהקנה לו את הדירה או את הנאת הגוף, כי זהו דבר שאין בו ממש וגם דבר שלא בא לעולם, ולא קנה, כמבואר בגמרא בבא־בתרא שם. ורבינו לא נכנס עכשיו לנושא זה, וסמך על בירורו להלן פ"י מהלכות זכיה ומתנה הלכה טו.

1 **ב. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁמָּכַר אוֹ שֶׁנָּתַן שָׂדֶה לְפֵרוֹתֶיהָ[12],**
2 **בֵּין לִזְמַן קָצוּב, בֵּין כָּל יְמֵי חַיָּיו שֶׁל מוֹכֵר אוֹ שֶׁל**
3 **לוֹקֵחַ, וְהוּא הַדִּין לְמוֹכֵר וּלְנוֹתֵן אִילָן לְפֵרוֹתָיו[13], אוֹ**
4 **רָחֵל לְגִזָּתָהּ[14], אוֹ בְּהֵמָה וְשִׁפְחָה לְוַלְדוֹתֵיהֶם[15], אוֹ**
5 **עֶבֶד לְמַעֲשֶׂה יָדָיו[16] - בַּכֹּל מִמְכָּרוֹ אוֹ מַתְּנוֹתָיו**
6 **קַיָּמִין[17].**

12) גיטין מז: "המוכר שדהו לפירות". 13) בבא־בתרא שם. 14) לא ידוע לי המקור המדוייק לדוגמא זו. 15) שבת קלה: "בלוקח שפחה לעוברה". 16) בכתובות נח. אמרו: "יקדשו ידיך לעושיהם", והוא־הדין למוכר עבד למעשה ידיו. 17) והוא קונה מיד, אפילו טרם באו הפירות לעולם (סמ"ע רט, ס"ק טו), וכך לשון השו"ע: "ואם מכר אילן לפירותיו וכו', קנה מיד, ואין אחד מהן יכול לחזור בו" (שם, סעיף ד).

7 **ג. מָכַר[18] עַבְדּוֹ לְקָנָס[19], שֶׁאִם יִגַּח[20] וְיָמוּת[21] יִהְיֶה**
8 **קְנָס שֶׁל לוֹקֵחַ - הֲרֵי זֶה סָפֵק[22]. לְפִיכָךְ[23] לֹא קָנָה;**
9 **וְאִם תָּפַשׂ[24] הַקְּנָס - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ.**

18) בגיטין (מב־מג), היא בעיא שלא נפתרה. 19) רק לענין קנס, אבל לא לענינים אחרים. 20) שאם שור של אדם שלישי יגח את העבד. 21) העבד ימות מן הנגיחה, שאז משלם בעל השור קנס לבעל העבד: שלשים שקלים, כמפורש בפסוק (שמות כא, לב). 22) אחרי שהבעיא נשארה תלויה ללא פתרון, וצדדי הספק הם: שמא זה דומה ל"אילן לפירותיו" (למעלה הלכה א־ב), או שמא אינו דומה לשם, שהרי הפירות רגילים לבוא, והם יוצאים מגוף האילן, ואילו הקנס אינו יוצא מגוף העבד. וגם אין זה ברור שיבוא, כי שמא בכלל לא יקרה מקרה הנגיחה, ואף אם יקרה, שמא יודה בעל השור וייפטר מקנס כדין "מודה בקנס" (גמרא גיטין שם, ו'תוספות' שם מה: ד"ה עבד). 23) כדין כל ספק משפטי, שאנו דנים בו: "המוציא מחבירו עליו הראיה". 24) רבינו לשיטתו, שבכל ספק משפטי יש תוקף לתפיסה.

10 **ד. מָכַר[25] אִילָן לָזֶה וּפֵרוֹתָיו לְאַחֵר[26] - לֹא שְׁיֵר**
11 **מְקוֹם הַפֵּרוֹת[27], וְאֵין לָאַחֵר כְּלוּם[28]. אֲבָל[29] אִם מָכַר**
12 **אִילָן וְשִׁיֵּר פֵּרוֹתָיו לְעַצְמוֹ - הֲרֵי שִׁיֵּר מְקוֹם**
13 **הַפֵּרוֹת[30]. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פָּרַשׁ[31], לְנַבֵּי עַצְמוֹ בְּעַיִן**
14 **יָפָה מְשַׁיֵּר[32].**

25) בעיא בבבא־בתרא קמח. (כפירוש ה'תוספות' שם ד"ה איבעיא להו) ונפתרה שם בצורת "אם תמצי לומר". 26) פירותיו של האילן - ולא גוף האילן לפירותיו, וזהו דבר שלא בא לעולם. 27) כלומר, אין אנו אומרים שהמוכר התכוון להשאיר לשני מקום באילן לפירות, כמו "דקל לפירותיו", כיון שלא הביע זאת במפורש. 28) ולא בירר רבינו, למי שייכים הפירות? הרשב"א כתב מפורש שהם ללוקח ראשון (מגיד־משנה). וכן פסק בשולחן־ערוך (חושן־משפט סימן רט סעיף ט) "וראשון קנה דקל ופירותיו". 29) שם, בעיא שנפתרה. 30) היינו, הענפים, מקום שבו גדלים הפירות (רשב"ם, ו'תוספות' שם) ושוב אינם נחשבים כדבר שלא בא לעולם. 31) שלא אמר מפורש שהוא משאיר לעצמו גם את מקום הפירות. 32) ולכן, אף שלא הזכיר את השיור בגוף האילן, אנו אומדים את דעתו, שבוודאי השאיר.

15 **ה. הַמּוֹכֵר גּוּף הַקַּרְקַע[33] לִזְמַן קָצוּב[34] - הֲרֵי זֶה**
16 **מְכִירָה[35]; וּמִשְׁתַּמֵּשׁ הַלּוֹקֵחַ בַּגּוּף כְּחֶפְצוֹ[36] וְאוֹכֵל**
17 **הַפֵּרוֹת כָּל זְמַן הַמְּכִירָה, וּבַסּוֹף תַּחֲזֹר לִבְעָלֶיהָ.**

33) כלומר, לא רק לפירותיו, אלא את גוף הקרקע עצמו מכר לכל תשמישיו, ברם לא לצמיתות. 34) לתאריך מוגבל. 35) יש תוקף משפטי למכירה זו, והלוקח קונה את הגוף כמו שהוא, אף שאינו אלא לזמן מוגבל. ומקור הדבר בבבא־קמא סח. שנתמעטה מכירה לשלשים יום מתשלומי ארבעה וחמשה בענין גנב משום שנאמר "וטבחו או מכרו", הוקשה מכירה לטביחה: "מה טביחה שאינה חוזרת, אף מכירה שאינה חוזרת" - הרי שלולא זה הרי היא מכירה גמורה (ביאור הגר"א לחושן־משפט סימן ריב ס"ק ט). 36) כלומר, חוץ ממה שאוכל הפירות, זוכה הוא גם בגוף עצמו לכל תשמישיו, וראה להלן הלכה ו.

18 **ו. וּמַה הֶפְרֵשׁ יֵשׁ בֵּין הַמּוֹכֵר קַרְקַע לִזְמַן קָצוּב וּבֵין**
19 **הַמַּקְנֶה אוֹתָהּ לְפֵרוֹתֶיהָ?[37] שֶׁהַקּוֹנֶה לְפֵרוֹת - אֵינוֹ**
20 **יָכוֹל לְשַׁנּוֹת צוּרַת הַקַּרְקַע, וְלֹא יִבְנֶה וְלֹא יַהֲרֹס[38];**
21 **אֲבָל הַקּוֹנֶה לִזְמַן קָצוּב[39] - הוּא בּוֹנֶה וְהוֹרֵס[40],**
22 **וְעוֹשֶׂה בְּכָל זְמַנּוֹ הַקָּצוּב כְּמוֹ שֶׁעוֹשֶׂה הַקּוֹנֶה קִנְיַן**
23 **עוֹלָם לְעוֹלָם.**

37) כלומר, אף־על־פי שלכאורה אין הפרש ביניהם, וגם בגמרא (גיטין מח.) השוו מכירה לזמן קצוב - דהיינו, מכירת קרקע בזמן שהיובל נוהג שאינה אלא עד היובל - להמוכר שדהו לפירות, שבשניהם אין ללוקח אלא קנין

פירות בלבד, ועם כל זה יש הפרש בין קנין פירות למוכר הגוף לזמן קצוב, ומהו ההפרש? (ביאור הגר"א שם ס"ק יא). 38) שהרי אין לו זכות בגוף עצמו, אלא לפירות היוצאים ממנו ולא יותר. וכן מפורש בבבא־בתרא נ: שאין לבעל רשות לחפור בורות שיחין ומערות בנכסי מלוג של אשתו, אע"פ שקנויים לו לפירות (ביאור הגר"א שם ס"ק יב). 39) שכאן יש לו זכות בגוף עצמו, אם כי לזמן מוגבל בלבד. 40) מקור דבריו ממה שאמרו בירושלמי סוף פ"ד דגיטין: "קנה שדה ביובל (פירוש: בזמן שהיובל נוהג - כן נראה ברשב"א לגיטין מז.) רבי אילא אמר, קנה קרקע (פירוש: כקונה קרקע לזמן קצוב), אבא בר ממל אמר, לא קנה קרקע (פירוש: לא קנה גוף הקרקע, כנ"ל, אלא יש לו בה קנין פירות בלבד). מתיב רבי אבא בר ממל לרבי אילא, על דעתך דאת אמר קנה קרקע, יחפור בה בורות שיחין ומערות. אמר לו: התורה אמרה ושב לאחוזתו - בעיינו". הרי שלולא הפסוק הזה, רשאי הקונה קרקע לזמן קצוב שיש לו בה קנין הגוף - לחפור בה בורות שיחין ומערות (וראה בראב"ד ומגיד־משנה כאן, ובמשנה־למלך פי"א מהלכות שמיטה ויובל הלכה א ובאבן־האזל כאן). וראה ברש"י ערכין כט: ד"ה וחדא (ביאור הגר"א לחו"מ סימן ריב ס"ק יג).

1 **ז. וּמַה הֶּפְרֵשׁ יֵשׁ בֵּין הַמּוֹכֵר שָׂדֶה זוֹ לְפֵרוֹתֶיהָ וּבֵין**
2 **הַמּוֹכֵר פֵּרוֹת שָׂדֶה זוֹ לַחֲבֵרוֹ?[41] שֶׁהַמּוֹכֵר פֵּרוֹת**
3 **הַשָּׂדֶה - אֵין לַלּוֹקֵחַ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּשָׂדֶה זוֹ כְּלָל, אֲפִלּוּ**
4 **לְהִכָּנֵס, אֶלָּא בִּשְׁעַת הוֹצָאַת הַפֵּרוֹת[42], וְיֵשׁ לְבַעַל**
5 **הַשָּׂדֶה לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ כְּחֶפְצוֹ; אֲבָל הַמּוֹכֵר שָׂדֶה**
6 **לְפֵרוֹתֶיהָ - אֵין בַּעַל הַשָּׂדֶה יָכוֹל לְהִכָּנֵס בָּהּ אֶלָּא**
7 **מִדַּעַת הַלּוֹקֵחַ[43], וְיֵשׁ לַלּוֹקֵחַ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ כְּחֶפְצוֹ[44].**

41) הכסף־משנה תמה על זה: הרי הפרש גדול יש ביניהם, שמוכר שדה לפירות קנה, ומוכר פירות שדה לא קנה. וה'טור' שם כתב: "פירוש: אחר שבאו [הפירות] לעולם" (ועיין משנה־למלך). [אבל בדפוס רומי כתוב: "ומה הפרש יש בין המוכר שדה לפירותיה ובין המוכר פירות שדה זו לחבירו שלא קנה כמו שביארנו" וכן הוא בכ"י תימן. ולפי"ז מתפרשים דברי רבינו בפשטות, שזה עצמו הוא שואל: מה הפרש בין זה לזה, שבזה קנה ובזה לא קנה. והוא מסביר כי במוכר שדה לפירות יש לו ללוקח להשתמש בשדה כחפצו, ובעל השדה אינו יכול להכנס בה אלא מדעת הלוקח, ואם־כן זהו קנין הגוף. ואילו המוכר פירות השדה, אף־על־פי שעדיין לא חזר בו המוכר, והלוקח אוכל פירותיה (ראה למעלה פכ"ב הלכה ב) - אין ללוקח להשתמש בשדה כלל, אפילו להכנס, לא בשעת הוצאת הפירות, ובעל השדה משתמש בה כחפצו, ואם־כן אין זה קנין הגוף, אלא קנין פירות בלבד, ולפיכך אינו קונה הפירות שאינם בעולם]. 42) [כל זמן שלא חזר בו המוכר, כנ"ל]. 43) שהרי יש לו לנטעה או לזרעה כל זמן שירצה או להובירה (להלן הלכה ח). וב'תוספות' בבבא־בתרא כז. ד"ה לא, כתבו שיכול לשטוח בקרקע זו פירות לייבש, עיי"ש. וכן נראה מדברי רבינו להלן. ולכן אין בעל השדה יכול להכנס בה אלא מדעת הלוקח. 44) וכנראה שיכול להפיק ממנה כל ההנאות, כמו שכתבו ה'תוספות' בבבא־בתרא שם, ובלבד שלא ישנה צורת הקרקע ולא יבנה ולא יהרוס, כמו שכתב למעלה הלכה ו.

8 **ח. וּמַה הֶּפְרֵשׁ יֵשׁ בֵּין הַקּוֹנֶה שָׂדֶה זוֹ לְפֵרוֹתֶיהָ וּבֵין**
9 **הַשּׁוֹכֵר שָׂדֶה מֵחֲבֵרוֹ? שֶׁהַקּוֹנֶה שָׂדֶה לְפֵרוֹתֶיהָ - יֵשׁ**
10 **לוֹ לְנָטְעָהּ אוֹ לְזָרְעָהּ[45] כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה[46] אוֹ**
11 **לְהוֹבִירָהּ[47]; וְהַשּׁוֹכֵר אֵינוֹ כֵן[48], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּעִנְיַן**
12 **שְׁכִירוּת[49]. וְאֵין הַשּׁוֹכֵר רַשַּׁאי לְהַשְׁכִּיר[50]; אֲבָל**
13 **הַקּוֹנֶה מַקְנֶה לַאֲחֵרִים כָּל מַה שֶּׁקָּנָה.**

45) למרות שהבעלים שזרעוה בשנה שעברה, היו מעוניינים אולי להובירה השנה. 46) שהלוקח נעשה בעל הבית לתקופת המכירה, ואין הוא חייב לדאוג ולהביא בחשבון מה שיהיה אחריו. 47) להשאירה ריקה, בלתי חרושה וזרועה, - ועושים כן כדי שלא תנוצל הקרקע יותר מדי - ואף שהבעלים הובירו אותה בשנה הקודמת, והיו אולי מעוניינים שהיא תזרע השנה, שלא תעמוד שממה יותר מדי. ומקור הדברים נראה מכתובות פ: "בעל שמכר קרקע לפירות לא עשה ולא כלום - שמא תכסיף", ופירש"י שם: "שלא יחוש הלוקח לזבלה ולטייבה (=לחרשה) וכו'". הרי שמותר לו לעשות כן (ביאור הגר"א שם ס"ק יח). 48) שאם נוהגים הבעלים לזרעה שנה ולהובירה שנה, אין השוכר רשאי לשנות (סמ"ע, שם ס"ק טז), שהשוכר אין לו אלא זכות הנאה בלבד ולא בעלות, ולפיכך הוא חייב להזהר בשמירת החפץ ולדאוג גם לעתידו. 49) פ"ח הלכות ג, ו, ח, שאין החוכר (=השוכר) יכול לעשות בה כרצונו. 50) (גיטין כט. ופ"א מהלכות שכירות הלכה ד). לפי שאין לו בעלות על החפץ, רק זכות הנאה אישית. ואף־על־פי שבפ"ה מהלכות שכירות הלכה ה כתב רבינו שלא אמרו חכמים אין השוכר רשאי להשכיר אלא במטלטלין ולא בקרקע (ראה כסף־משנה) - יתכן כי כוונת רבינו כאן למטלטלין. שאף הם הוזכרו למעלה הלכה ב: "רחל לגיזתה או בהמה לוולדותיה" (ראה משנה־למלך). [ואפשר שלא כתב כן רבינו שם, אלא באופן שבעל השדה נמצא בשדה, שכן כתב שם: "אבל בקרקע או בספינה, **שהרי בעלה עמה**, אין אומר כן (=אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר)", אבל אם אין בעל השדה עמה - אין השוכר רשאי להשכיר, כמו במטלטלין].

14 **ט. הַמּוֹכֵר פֵּרוֹת שׁוֹבָךְ[51] וּפֵרוֹת כַּוָּרֶת לַחֲבֵרוֹ - קָנָה.**
15 **וְאֵין זֶה מוֹכֵר דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם, לְפִי שֶׁאֵינוֹ**
16 **מוֹכֵר יוֹנִים שֶׁיִּוָּלְדוּ אוֹ דָּבָשׁ שֶׁיָּבוֹא לַכַּוָּרֶת, אֶלָּא**
17 **הוּא מוֹכֵר שׁוֹבָךְ לְפֵרוֹתָיו אוֹ כַּוָּרֶת לְדִבְשָׁהּ[52]; שֶׁהֲרֵי**
18 **הוּא כְּשׁוֹכֵר[53] אַמַּת הַמַּיִם לַחֲבֵרוֹ[54], שֶׁהוּא נֶהֱנֶה בְּכָל**
19 **מַה שֶּׁיְּצוּד בָּהּ[55], כָּךְ זֶה הִקְנָה שׁוֹבָךְ זֶה לְפֵרוֹתָיו,**
20 **כְּמוֹ שֶׁמּוֹכֵר אִילָן לְפֵרוֹתָיו. וְדִין כֻּלָּם כְּדִין הַשּׁוֹכֵר**
21 **בַּיִת[56] מֵחֲבֵרוֹ, כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ[57], שֶׁהוּא נֶהֱנֶה בְּכָל**
22 **הֲנָיוֹת שֶׁיֵּשׁ בּוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

51) משנה בבא־בתרא פ. ושם: "הלוקח פירות שובך. . . פירות כוורת". "שובך" הוא קן של יונים. ו"כוורת הם

הבתים שעושים הדבורים מן השעווה ויצניעו בהם הדבש" (רבינו בפירוש המשנה שם). ומכאן שקונה פירות שובך וכוורת - קנה, ואין זה דבר שלא בא לעולם. 52) הראב"ד חולק על זה, וכתב: "דוקא שאמר לו כך". כלומר, דוקא אם אמר לו במפורש "שובך לפירותיו" ו"כוורת לדבשה". ודעת רבינו, ששובך וכוורת עצמן אינן חשובות כלל, והן טפילות לגבי היונים והדבורים, ולפיכך אע"פ שאמר פירות שובך ופירות כוורת, הרי זה כאילו אמר מפורש: שובך לפירותיו וכוורת לדבשה (סמ"ע סימן ריג ס"ק א בשם 'בית יוסף'). 53) בשו"ע חו"מ סימן ריג סעיף א הביא: "שהרי הוא כמוכר". 54) לפי נוסחתנו "השוכר", צ"ל "מחבירו". 55) רוצה לומר, שכשם שבאמת המים קנה הדגים, אף־על־פי שאינם צומחים מהמים, כמו־כן קנה היונים והדבורים בשובך וכוורת, אע"פ שפירותיהם באים מן החוץ (סמ"ע שם, ס"ק א). 56) [אף־על־פי שלמעלה הלכה ח, כתב רבינו שיש הפרש בין קונה שדה לפירות לבין שוכר שדה, בענייננו אין הפרש ביניהם, שהרי לענין קנין היונים, הדבש והדגים, שבשובך שבכוורת ובאמת המים, אין הפרש בין שוכר לקונה, וכל ההפרש אינו אלא בזה שהקונה שדה יכול לשנות ולהנות בה כחפצו. וכמו־כן לענין "אין השוכר רשאי להשכיר", אין כאן הפרש שהרי בקרקעות אין קפידא בזה (ראה למעלה הערה ח) והשובך והכוורת ואמת המים הרי דינם כקרקע שבעלם עמהם ולא כמטלטלין שאין בעלם עמהם]. 57) למעלה הלכה א, וראה שם הערה ח.

י. הַבִּיצִים[58] וְהָאֶפְרוֹחִין עַצְמָן שֶׁיֵּשׁ בַּשּׁוֹבָךְ - לֹא קָנָה אוֹתָם בַּעַל שׁוֹבָךְ[59] כָּל זְמַן שֶׁלֹּא פָּרְחוּ[60]. וְדָבָר זֶה גְּזֵרַת חֲכָמִים הִיא, וּמִשּׁוּם 'לֹא תִקַּח הָאֵם עַל הַבָּנִים' נָגְעוּ בָהּ[61]. לְפִיכָךְ, הָרוֹצֶה לְהַקְנוֹת אֶפְרוֹחִים וּבֵיצִים אֵלּוּ לַחֲבֵרוֹ - מְטַפֵּחַ[62] עַל הַשּׁוֹבָךְ שֶׁיִּפָּרְחוּ הָאֵמָהוֹת וְיִגְבְּהוּ מֵעַל הָאָרֶץ, וְאַחַר כָּךְ יַקְנֶה אוֹתָן לַחֲבֵרוֹ[63] בְּקִנְיָן[64], אוֹ עַל גַּבֵּי קַרְקַע[65], אוֹ בְּשָׁאָר דְּבָרִים שֶׁהַמְּטַלְטְלִין נִקְנִין בָּהֶן[66].

58) חולין קמא: קמב. 59) וממילא אינו יכול להקנות לאחרים. 60) "שאם היו אפרוחים מפריחים, שאינן צריכין לאמן, - אינו חייב לשלחו" (פי"ג מהלכות שחיטה הלכה ט) - סמ"ע סימן ריג ס"ק ב, ועיין מגיד־משנה וכסף־משנה. 61) כלומר, גזרו חכמים איסור על לקיחת הביצים והאפרוחים כל זמן שהאם רובצת עליהם, משום שמא יקח את האם. כי דעת רבינו שדין שילוח הקן, מן התורה, אינו אלא בלקיחת האם מעל הבנים. כמו שנאמר "לא תקח האם על הבנים", אבל לקיחת הבנים מן האם אינה אסורה מן התורה, אבל דעת הראב"ד ב'שיטה מקובצת' לבבא־מציעא קב. שאף זה אסור מן התורה, משום שנאמר "שלח תשלח את האם", ואחר־כך "והבנים תקח לך". וכן נראה בגמרא שם. 62) מכה בטפחו, כלומר בידו (חולין קמא:). 63) ואז, אפילו אם חוזרת האם אינו חייב לשלחה עוד, כי דין שלוח הקן אינו אלא בקן של הפקר ולא במזומן, כמו שדרשו חכמים (בבא־מציעא קב.) "כי יקרא קן צפור, כי יקרא - פרט למזומן", וכיון שזכה בקן, כלומר בביצים או באפרוחים, שהם הם ה"קן" (רש"י שם) - שוב אין עליו איסור בלקיחת האם (סמ"ע, שם ס"ק ד). 64) חליפין. 65) בקנין "אגב". 66) כלומר במשיכה או בהגבהה. [ואינו קונה מטעם חצר, מפני שהשובך אינו אלא כמושכר לו, כמו שכתב למעלה הלכה ט, ודעת רבינו שחצר המושכרת אינה קונה לשוכר אלא למשכיר, כמו שכתב בפ"ו מהלכות שכירות הלכה ה. וראה למעלה פ"ג הלכה ו (ועיין שם הערה כט) – אור־שמח].

יא. הַלּוֹקֵחַ[67] פֵּרוֹת שׁוֹבָךְ מֵחֲבֵרוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לְטֹל כָּל הַגּוֹזָלוֹת שֶׁיִּוָּלְדוּ בּוֹ מֵעַתָּה[68], מִפְּנֵי שֶׁהָאֵמָהוֹת[69] בּוֹרְחוֹת[70], נִמְצָא שֶׁהֶחֱרִיב כָּל הַשּׁוֹבָךְ; אֶלָּא מַנִּיחַ מֵהֶן[71] כְּדֵי לְיַשֵּׁב הַשּׁוֹבָךְ.

67) משנה בבא־בתרא פ. 68) אחרי המכירה. 69) ואת האמהות לא קנה, שהרי הוא קנה פירות שובך ולא את השובך. והאמהות הם יסוד השובך. 70) מתוך בדידות והעדר חברה. 71) מהגוזלות שנולדו.

יב. וְכַמָּה מַנִּיחַ? אִם הָיוּ בּוֹ[72] אִמָּהוֹת[73] וּבָנוֹת[74] בְּעֵת מְכִירַת הַפֵּרוֹת - מַנִּיחַ בְּרִיכָה[75] רִאשׁוֹנָה שֶׁיִּוָּלְדוּ הָאִמָּהוֹת, כְּדֵי שֶׁיִּצְטַוְּתוּ הָאִמָּהוֹת עִם הַבְּרִיכָה הָרִאשׁוֹנָה[76] וְעִם הַבָּנוֹת שֶׁעִמָּהֶם[77]; וּמַנִּיחַ מִמַּה שֶּׁיִּוָּלְדוּ הַבָּנוֹת שְׁתֵּי בְּרֵיכוֹת[78], כְּדֵי שֶׁיִּצְטַוְּתוּ הַבָּנוֹת[79] עִם שְׁתֵּי הַבְּרֵיכוֹת שֶׁהוֹלִידוּ[80]; וְכָל הַנּוֹלָד מֵאַחַר שְׁתֵּי בְּרֵיכוֹת שֶׁל בָּנוֹת וְהַבְּרֵיכָה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁל אִמָּהוֹת[81] - חֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ.

72) לפי גירסת הרי"ף שם. ועיין סמ"ע (סימן רכ ס"ק כז) הדן בפרוטרוט על הגירסאות האלו, ופירוש הסוגיא לפי הגירסאות. 73) היינו הזוג, זכר ונקבה ביחד, נקרא "אמהות" (סמ"ע שם ס"ק כו). 74) אף הן זוג, - זכר ונקבה (סמ"ע שם). ואותן, כלומר האמהות והבנות - לא מכר, כי הן הן השובך, והרי מכר רק פירות השובך ולא השובך עצמו (סמ"ע שם). 75) כל זוג נקרא בריכה. 76) זו שנולדה להן עתה. 77) כלומר, אלו שהיו בעת המכירה, כי לדעת רבינו צריכה האם שני זוגות לחברה: האחד שהיה בעת המכירה, ועוד אחד נוסף שמשאיר הקונה, ואין כן דעת רשב"ם. 78) כשם שהאמהות צריכות צוות של שתי בריכות שנולדו להן, כן צריכות הבנות צוות של שתי בריכות, שנולדו להן. 79) כי אין הבנות מוצאות צוות בחברת אמותיהן, אלא דוקא בחברת ילדיהן הן (גמרא שם). 80) באופן שצריך להשאיר חמשה זוגות: א. זוג האמהות. ב. זוג הבנות (ושניהם היו בעת המכירה). ג. זוג נוסף שילדו האמהות. ד־ה. שני זוגות שילדו הבנות שהיו בעת המכירה. 81) ולא הזכיר רבינו מה דין הבריכות שיוולדו לבריכה הראשונה (=שילדו האמהות אחר המכירה), והבריכות שיוולדו לשתי הבריכות שנולדו לבנות, אם הן של הלוקח או הן של המוכר, ועיין סמ"ע שם.

יג. הַלּוֹקֵחַ[82] פֵּרוֹת[83] כַּוֶּרֶת מֵחֲבֵרוֹ - נוֹטֵל שְׁלֹשָׁה נְחִילִים[84] זֶה אַחַר זֶה[85]; מִכָּאן וְאֵילַךְ[86] - נוֹטֵל נָחִיל וּמַנִּיחַ נָחִיל, כְּדֵי לְיַשֵּׁב[87] אֶת הַכַּוֶּרֶת.

82) משנה בבא־בתרא פ. ולפי פירושה בברייתא, בניגוד לפירושים אחרים של האמוראים, וכפירוש זה הכריעו גם הרי"ף והרשב"ם. 83) דוקא שקנה את הפירות ולא את הכוורת. ולכן צריך להשאיר כדי קיום הכוורת. 84) חבורה של דבורים. 85) הדבורים מולידים כל תשעה־עשרה ימים נחיל של דבורים. 86) טיב הדבורים הנולדים הולך ופוחת, והוא לוקח את שלושת הראשונים המשובחים, ומכאן ואילך רק לסירוגין. 87) שהכוורת תהיה מיושבת, מאוכלסת ולא תחרב, והיינו, שיהיה לאמהות צוותא בוולדותיהן, שהרי קנה רק פירות ולא את הכוורת, ולפיכך חייב הוא להשאיר את הכוורת על האמהות, שהן יסוד הכוורת, ואף כמה נחילים של דבורים, שיהיו צוותא לאמותיהם, שלא תברחנה.

1 **יד. הַלּוֹקֵחַ[88] חַלּוֹת דְּבַשׁ מֵחֲבֵרוֹ - מַנִּיחַ בַּכַּוֶּרֶת שָׁתֵּי**
2 **חַלּוֹת[89], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפְרְחוּ[90] הַדְּבוֹרִים וְיֵלְכוּ לָהֶן[91].**

88) משנה (שם). 89) הדבורים מייצרים חלות של שעוה, ובתוכן הדבש. 90) מחוסר מזון, כי החלות מיועדות למזון הדבורים בימות החורף שאין עושים בהם דבש. 91) והלוקח קנה רק את החלות, ולא את הכוורת, ולפיכך חייב הוא להשאיר כדי קיום הכוורת.

3 **טו. הַלּוֹקֵחַ[92] זֵיתִים מֵחֲבֵרוֹ לָקֵץ[93] - מַנִּיחַ הָאִילָן[94]**
4 **סָמוּךְ לָאָרֶץ שְׁתֵּי גְּרוֹפִיּוֹת[95] וְקוֹצֵץ. לָקַח בְּתוֹלַת**
5 **שְׁקָמָה[96] - מַגְבִּיהַּ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים וְקוֹצֵץ. סַדָּן שֶׁל**
6 **שְׁקָמָה[97] - שְׁנֵי טְפָחִים[98]. וּבִשְׁאָר אִילָנוֹת - טֶפַח**
7 **וְקוֹצֵץ. בְּקָנִים וּבְגֶפָנִים - מִן הַפֶּקֶק[99] וּלְמַעְלָה.**
8 **בְּדֶקֶל וַאֲרָזִים - חוֹפֵר וּמְשָׁרֵשׁ[100], לְפִי שֶׁאֵין גִּזְעוֹ**
9 **מַחֲלִיף[101].**

92) משנה, שם. 93) כלומר, לא מכרו אלא לקוץ אותו, אבל לא לכלותו לגמרי, ולפיכך חייב להשאיר מהגזע שלו בכדי שיוכל לצמוח שוב אחרי שיקוץ אותו, אלא שבכל אילן ואילן יש מדה אחרת, הכל לפי טבעו. 94) בדפוס רומי: "מן האילן", וכעין זה בשולחן־ערוך (חושן־משפט סימן רט, סעיף יד). 95) כלומר, שני אגרופים (כסף־משנה). וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם: "ושתי גרופיות, שיעור שני טפחים על הארץ". ולא עירבם יחד עם סדן של שקמה שאף בו השיעור שני טפחים - מפני שבשקמה יש הבדל בין סדן לבתולה (כסף־משנה, ועיין מגיד־משנה). 96) גמרא שם פ: "ובתולת השקמה" היא שקמה שלא קצצו אותה מעולם, ולכן זקוקה היא לשיור גדול, בכדי שתוכל לצמוח מחדש. "שקמה" הוא עץ שמגדל תאנים מדבריות. 97) שקמה שכבר קצצוה פעם אחת ושוב גדלה - נקראת "סדן השקמה". 98) כיון ששכבר נקצצה פעם - די לה בשיור שני טפחים. 99) הקשר שבאילן, היינו הקשר התחתון, ואת הקשר עצמו, ומלמטה ממנו יש להשאיר למוכר (סמ"ע סימן רטז, ס"ק מב). 100) קוצץ אותו עם השרשים. 101) אחרי שקצצו אותו מראשו, אף אם ישאירו סמוך לשרשים, לא יצמח יותר, ולכן אין תועלת להשאיר בו, שהרי בין כך לא יצמח מחדש. בגמרא שם העלו שאין כל הארזים שווים בזה, וישנם כאלה שגזעם מחליף, ומובן מאליו שאלו דינם כשאר אילנות, ויש להשאיר בהם כדי שיחזרו ויצמיחו.

פֶּרֶק אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים[1]

1) נתבארו משפטי הקונה אילן או אילנות מה דינו עם המוכר, וכן המוכר קרקע ומשייר אילנות וכן אם מכר קרקע ואילנות כיצד צריך לכתוב לו והנמשך אחר זה רוצה לומר אם מאיכות הכתיבה אם כמשייר אי זה דבר, ונסתיים הפרק בביאור דבר שנמכר ללוקח וחוזר המוכר מפני פגם משפחה.

10 **א. הַמּוֹכֵר[2] שְׁלֹשָׁה[3] אִילָנוֹת בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ[4], וַאֲפִלּוּ הָיוּ**
11 **שָׁלֹשׁ נְטִיעוֹת[5] קְטַנּוֹת[6] אוֹ שְׁלֹשָׁה בְּנֵי אִילָן[7] - הֲרֵי**
12 **יֵשׁ[8] לַלּוֹקֵחַ קַרְקַע הָרְאוּי לָהֶם[9]. וַאֲפִלּוּ[10] יָבְשׁוּ[11]**
13 **הָאִילָנוֹת אוֹ נִקְצְצוּ[12] - יֵשׁ לוֹ[13] קַרְקַע הָרָאוּי לָהֶם,**
14 **וְקָנָה[14] כָּל הָאִילָנוֹת[15] שֶׁבֵּינֵיהֶם[16].**

2) משנה בבא־בתרא פא. 3) כשהם עומדים כחצובה, כדלהלן הלכה ג, הם מהווים גוש חשוב. 4) בתוך שדה שיש למוכר. 5) [לענין שמיטה, כתב רבינו (פ"ג מהלכות שמיטה הלכה ו): "אי זו היא נטיעה, זה האילן הקטן כל זמן שקוראין לו נטיעה"]. 6) שהרי שנינו "אילנות" סתם, ובין גדולים ובין קטנים במשמע (מגיד־משנה). [וכן נראה ממה ששאל רב ירמיה (שם פג.) "מכר לו שלשה בדי אילן, מהו" ועל כרחנו שכוונתו בדים צעירים, כנטיעות, שאילו בבדים זקנים יש לו קרקע, כמפורש למעלה (שם פב.) "דילמא מסקא ארעא שרטון (=שמא יתכסו ענפי האילן בעפר) ואמרית לי תלתא זבינת לי, ואית לי ארעא" (וראה ביאור הגר"א סימן רטז ס"ק יג). וכן מבואר בתוספתא בבא־בתרא (פ"ד, הוצאת צוקמ. עמ' 403): "קנה שלשה, קנה קרקע - וכמה יהיו רחוקים זה מזה ממטע עשרה לבית סאה". ובבבא־בתרא עב. "הקדיש שלשה אילנות ממטע עשרה לבית סאה (כלומר, נטיעות קטנות שהן ממטע עשר לבית סאה, ואילו אילנות גדולים הם ממטע שלשה לבית סאה, רשב"ם שם. וכן כתבו ה'תוספות' בערכין יד. ד"ה הקדיש) - הרי הקדיש את הקרקע ואת האילנות שביניהם". הרי שדין נטיעות כדין אילנות לענין הקדש ולענין מכירה. ועיין רמב"ם פ"ד מהלכות ערכין וחרמין הלכה יז, לפי נוסחת המגיה שם בלחם־משנה]. 7) בגמרא (שם פג.) "בעי רב ירמיה, מכר לו שלשה בדי אילן, מהו" ופירש רשב"ם שמכר לו אילן אחד שיש לו שלשה בדים מרוחקים זה מזה ארבע אמות (ראה להלן הלכה ג), והעלה הקרקע שירטון ונראים הבדים כאילו הם שלשה אילנות נפרדים. וצד הספק שבדבר הוא: כיון שהם יונקים מגוף האילן - הם אילן אחד, או כיון שכל אחד מהם מושרש בקרקע - הם שלשה אילנות. ונחלקו הראשונים בביאור מסקנת הגמרא: לדעת רשב"ם הם שלשה אילנות, ולדעת ר"י בן מיגש הם אילן אחד (מגיד־משנה) ודעת רבינו כדעת רשב"ם. [ולפני בעל המגיד־משנה היתה, כנראה, נוסחא אחרת בדברי רבינו: "שלשה בדי אילנות" וכ"ה אמנם בכ"י תימן, והכוונה למוכר שלשה בדים משלשה אילנות, ואם כן אין זו בעיית רב ירמיה בגמרא (שהרי שם מפורש "שלשה בדי אילן" וראה ברשב"ם שם), והכריע המגיד־משנה

כנוסחא שלפנינו "שלשה בדי אילן", לפי שע"פ הנוסחא הנ"ל צריך־עיון למה השמיט רבינו את בעיית הגמרא, וראה להלן הלכה ו והערה עו]. 8) שגוש של שלשה אילנות נקרא שדה אילן (סמ"ע סימן רטז, ס"ק טז), ולפיכך אף־על־פי שלא התנה במפורש שיקנה את הקרקע - קנה אותה, כי כל הקרקע הראוי להם, היינו כל השדה מסביבם, נחשב לשטח המחיה שלהם. 9) כל השטח מסביב לאילנות, הדרוש לשם הטיפול בהם, וראה להלן הלכה ב. 10) כתוצאה מזה, שהקרקע היא של הלוקח. 11) משנה (שם פא.). 12) ברייתא (שם פג.). 13) ויכול לטעת אחרים במקומם. 14) ברייתא (שם פג.). 15) הרשב"ם (שם, ד"ה ואת האילנות) מוסיף: "קטנים", וכן הביא ה'טור' (סימן רטז). וכתב ה'בית יוסף' שהדבר הוא פשוט, שאין זה הגיוני שאילנות גדולים יהיו בטלים אגב שלושת האילנות שקנה. 16) [נראה שהמדובר כשיש בין כל אחד ואחד משלושת האילנות שקנה - רווח של שש עשרה אמה (ראה להלן הלכה ג) באופן שאילנות אלו, שביניהם, אינם עושים אותם רצופים, אבל אם אין בין שלושת האילנות אלא רווח מצומצם של ארבע אמות - הם נעשים רצופים על־ידי האילנות שביניהם, ומקורבים זה לזה פחות מארבע אמות ואין לו קרקע, כדלהלן הלכה ד. ועיין 'תוספות' ב"ב עב. ד"ה ואת האילנות].

1 **ב.** וְכַמָּה[17] הִיא הַקַּרְקַע הָרְאוּי לָהֶם? תַּחְתֵּיהֶם[18]
2 וּבֵינֵיהֶם[19] וְחוּצָה לָהֶם[20] כְּמִלֹּא הָאוֹרֶה וְסַלּוֹ[21]. וְזֶה[22]
3 הַמָּקוֹם שֶׁהוּא מְלֹא הָאוֹרֶה וְסַלּוֹ[23] אֵין אֶחָד[24]
4 מִשְּׁנֵיהֶם יָכוֹל לְזָרְעוֹ אֶלָּא מְדַעַת חֲבֵרוֹ[25].

17) בעיא בגמרא (פב.) בלשון זה. 18) תחת האילנות וגופי האילנות. ברייתא (שם) ומימרא של רבי חייא בר אבא בשם רבי יוחנן, ושלא כהתקפת רבי אלעזר. 19) השטח המגולה בין גופי אילן זה לגופי אילן זה (רשב"ם). 20) סביב האילנות, ממקום שכלים נופותיהן ולחוץ (רשב"ם). 21) שטח הדרוש לעמידת מלקט הפירות והסל בידו. [ושיעורו שתי אמות - ר"ש שירליאו בשביעית פ"א מ"ב]. "אורה" הוא מלקט התאנים. "בוצר" - מלקט הענבים. "קוצר" - בתבואה, "גודר" - בתמרים ו"מוסק" - בזיתים (רשב"ם, שם ד"ה כמלוא אורה וסלו). 22) ברייתא שם, וכמסקנת אביי והנמקתו, ולא כרב יוסף. 23) אבל השטח שתחת האילנות ובין האילנות - כולו של הלוקח והוא זורעם (רשב"ם ומגיד־משנה). 24) בעל השדה אינו זורע, לפי שהעפר נעשה רך ורטוב על־ידי החרישה, הזריעה ומי הגשמים, ואם יפלו שם פירות האילנות - יטנפו ויפסדו, והרי השטח משועבד ללוקח לשם לקיטת הפירות. והלוקח אינו זורע, שהרי אין המקום שלו, ואין לו בעלות עליו, והוא קיבל רק זכות להשתמש בו לשם לקיטת הפירות. 25) בהסכמתו ורשותו.

5 **ג.** בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[26] כְּשֶׁהָיוּ[27] שְׁלֹשָׁה הָאִילָנוֹת
6 עוֹמְדִין[28] כְּמוֹ שְׁלֹשָׁה פְּטָפוֹטֵי[29] כִּירָה[30] שֶׁשּׁוֹפְתִין[31]
7 עֲלֵיהֶן אֶת הַקְּדֵרָה, שֶׁהֲרֵי הֵן[32] שְׁנַיִם זֶה כְּנֶגֶד זֶה[33]
8 וְהַשְּׁלִישִׁי מְכֻוָּן בֵּינֵיהֶן וּמֵרֵחַק מֵהֶן[34]. וְהוּא[35] שֶׁיִּהְיוּ
9 בֵּין כָּל אִילָן וְאִילָן מֵאַרְבַּע אַמּוֹת[36] וְעַד שֵׁשׁ
10 עֶשְׂרֵה[37].

26) שקנה קרקע. 27) כשמואל - ולפי גירסת הרי"ף כרבי יוחנן - ולא כרב (בבא־בתרא פג:), וכן הכריע הרי"ף. 28) ביחס זה לזה. 29) רגלי. 30) שהיא בעלת שלש רגלים. זה פירושו של רבינו למילה: "חצובא", המובאת בגמרא שם. 31) מעמידים. 32) זה נתינת טעם להלכה זו (סמ"ע, סי' רטז ס"ק כג.), כלומר, מכיון שהם עומדים בצורה זו, אין אפשרות להעביר את המחרישה בין האילנות, ולפיכך אין הקרקע ראויה לזריעה, ומן הסתם מכר אותה ללוקח אגב האילנות (ועיין רשב"ם שם ד"ה כל־שכן כחצובא, וסמ"ע שם). 33) בשורה אחת. 34) היינו כנגד המקום הפנוי שביניהן, וזהו הציור: 35) ברייתא והכרעת הלכה של רבא (שם פג.). 36) שזו מדת־השטח הדרושה להעביר המחרישה לטובת האילנות (רשב"ם פב: ד"ה מארבע אמות), או שזהו השטח הדרוש ליניקתם (סמ"ע, סימן רטז, ס"ק כד), ואם אין ביניהם ארבע אמות, הרי כאילו האילנות עומדים להעקר (רשב"ם שם ד"ה וכמה יהא ביניהם, וסמ"ע שם). 37) ושש עשרה בכלל, כמו שמוכח מההלכה הבאה (מגיד־משנה). וכן היא דעת ה'תוספות' (שם, ד"ה כמה), ולדעת הרשב"ם (שם פב: ד"ה ועד ט"ז, ופג. ד"ה שש עשרה אמות). עד ולא עד בכלל.

11 **ד.** וּמֵהֵיכָן[38] הוּא מוֹדֵד? מִן הָעֵקֶר[39] הָרָחָב[40] שֶׁל
12 אִילָנוֹת. אֲבָל אִם לֹא הָיוּ[41] עוֹמְדִין כַּצּוּרָה הַזֹּאת[42],
13 אוֹ שֶׁהָיוּ מְקֹרָבִים פָּחוֹת[43] מֵאַרְבַּע אַמּוֹת אוֹ מְרֻחָקִין
14 יוֹתֵר[44] מִשֵּׁשׁ עֶשְׂרֵה[45] אַמָּה, אוֹ שֶׁלִּקְחָן זֶה אַחַר
15 זֶה[46], אוֹ[47] שֶׁמָּכַר לוֹ שְׁנַיִם בְּתוֹךְ שָׁדֵהוּ וְאֶחָד עַל
16 הַמֶּצַח[48], אוֹ שְׁנַיִם בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ וְאֶחָד בְּתוֹךְ שֶׁל
17 חֲבֵרוֹ[49], אוֹ שֶׁהִפְסִיק בּוֹר[50] אוֹ אַמַּת הַמַּיִם[51] אוֹ
18 רְשׁוּת הָרַבִּים[52] בֵּינֵיהֶם - הֲרֵי זֶה[53] אֵין לוֹ קַרְקַע[54].
19 לְפִיכָךְ לֹא קָנָה[55] הָאִילָנוֹת שֶׁבֵּינֵיהֶם; וְאִם[56] יָבֵשׁ
20 הָאִילָן אוֹ נִקְצַץ[57] - יֵלֵךְ לוֹ[58].

38) בעיית רב ירמיה בגמרא (שם פג.). 39) "מקום יציאת האילן מן הארץ" (טור). 40) בגמרא (שם) פתרו את הבעיא ממשנה בכלאים, ושם שמודדים לענין כלאים מ"העיקר השני", ופירשו ה'תוספות' (שם ד"ה הרכובה בגפן) שהראייה היא מהמילה "העיקר", כלומר, שמודדים מן העיקר, היינו מן המקום הסמוך לקרקע, שהוא רחב, ולא מגובה הגזע שהוא קצר (כסף־משנה). 41) שם פג. 42) אלא שהם עומדים בשורה אחת, מה שמאפשר הזריעה ביניהם, ואין להניח מן הסתם שהמוכר ויתר על הקרקע לטובת לוקח האילנות. 43) ברייתא שם. וראה למעלה הערה לה. 44) מכאן שאם אין אלא שש עשרה אמה בדיוק - קנה קרקע, וראה למעלה הערה לו. 45) שאז אין צירוף ביניהם. 46) ברייתא שם פג. שהרי בשעה שקנה את השנים הראשונים לא קנה קרקע, וכי יקנה את הקרקע עכשיו, שהוא קונה רק אילן יחידי? 47) מכאן ועד "רשות הרבים ביניהם" - בעיות בגמרא (שם) שלא נפתרו ונשארו בסימן שאלה ("תיקו"), וכתב הרי"ף: "וקיימא־לן דכל תיקו

דממונא, חומרא לתובע וקולא לנתבע", היינו, שכל ספק בעניני ממון מחמירים ביחס לתובע המוציא, ומקילים ביחס לנתבע המוחזק, ולפיכך בספקות אלו שלפנינו אין הלוקח יכול להוציא את הקרקע מהמוכר. 48) גבול השדה, שכיון שהוא על הגבול ולא בתוך השדה, אינו מצטרף עם שאר האילנות. 49) שקנה המוכר אילן בשדה חבירו עם הקרקע סביבו, ומכיון שאין כל שלושת האילנות בשדהו - אינם מצטרפים. 50) מלא מים, וזה חשוב כהפסק בין האילנות ומונע הצטרפותם. 51) נחל או תעלה, וכאן המים צפים למעלה, וההפסק בולט עוד יותר. 52) דרך שיש רשות לרבים לעבור בו. ואע"פ שסתם רשות הרבים רחבה שש עשרה אמה - אינה מפסיקה אלא מצד היותה רשות הרבים, אבל שטח שאינו רשות הרבים ורחב שש עשרה אמה, אינו מפסיק לדעת רבינו, ראה למעלה הערה לו והערה מג. אבל הרשב"ם וה'תוספות' שם פירשו ברשות הרבים שהיא פחות משש־עשרה אמה. 53) בגמרא הוסיפו כאן עוד בעיא: "ריכבא דדיקלא" - רכב דקלים, היינו גוש גדול של הרבה דקלים ביחד, אם זה חשוב הפסק? והשמיטוה רבינו והרי"ף. [ונראה שהם סוברים שלפי הגמרא בבבא־בתרא סב: שמצר המובלע ויש עליו רכב דקלים, דנים בו שודא דדיינא (ראה למעלה הלכה טו) - יש לדון כן גם כאן, שהרי רכב הדקלים מובלע בתוך האילנות, והדבר מסור לבית־דין לדון שקנה אותו הלוקח, ואם כן אינו הפסק]. 54) וכאן לא מועילה תפיסה כמו בכל ספק ממון, לפי שקרקע בחזקת בעליה עומדת (מגיד־משנה). 55) שהרי את האילנות הוא קונה רק כחלק מן הקרקע, וכאן לא קנה הקרקע עצמה, וראה שם (פג.) בברייתא. 56) היינו, עד השורש, ומדובר במין אילן שאין גזעו מחליף, אבל במין שגזעו מחליף - כשחוזר וצומח מחדש מאותו הגזע עצמו, אין זה אילן חדש ונחשב לאילן הקודם (רמ"א בסימן רטז, סעיף ז בשם ה'טור'). 57) היינו שהזקין ונקצץ עד השורש כמו ביבש, וגם כאן בשאין גזעו מחליף (הרא"ש בפרק המוכר את הספינה בשם רבינו יונה). 58) שהלוקח לא קנה אפילו את מקום האילנות, ואינו יכול לטעת אילנות חדשים באותו המקום.

1 **ה. כָּל מִי שֶׁקּוֹנֶה שְׁלֹשָׁה אִילָנוֹת וְיֵשׁ לוֹ קַרְקַע[59],**
2 **אִם[60] הִגְדִּילוּ[61] וְהוֹצִיאוּ חֹטֶר[62] - יָקֹץ, כְּדֵי שֶׁלֹּא**
3 **יִמָּעֵט הַדֶּרֶךְ עַל בַּעַל הַשָּׂדֶה[63]. וְכָל הַשָּׁרִיגִין[64]**
4 **וְהָאֲמִירִים[65] הַיּוֹצְאִים מֵהֶם, וַאֲפִלּוּ מִן הַשָּׂרָשִׁים[66] -**
5 **הֲרֵי הֵן שֶׁל בַּעַל הָאִילָנוֹת, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לוֹ קַרְקַע[67].**

59) שקנה אותם באופן שיש לו גם קרקע. 60) משנה, שם פא. 61) התפשטו. 62) [הוא ענף היוצא מן הגזע, מלשון הכתוב (ישעיה יא, א): "ויצא חטר מגזע ישי". וראה להלן]. 63) [שאף־על־פי שבעל האילנות קנה גם את הקרקע שמחוץ לאילנות (למעלה הלכה א) - סובר רבינו שיש לבעל השדה דרך בה, אבל בקרקע שתחתיהם, שבעל האילנות יכול לזרעה (למעלה הערה כא), ודאי שאין לבעל השדה דרך בה. ועכשיו שהגדילו האילנות והוציאו חוטר מגזעם, יטען הלוקח ששיעור השטח שתחתיהם הוא מהחוטר שבגזע וירחיב את גבול שטחו לזריעה ובזה ימעט הדרך לבעל השדה. וכן יש לפרש בלשון רבינו, בפירוש המשנה שכתב: "הגדילו ישפה, לפי שיאמר לו המוכר - למה תניח הענפים שמתפשטים וממלאים שאר קרקע". וראה בכסף־משנה ובסמ"ע סימן רטז ס"ק כו]. 64) ענפים של עצי גפן. 65) ענפים שבראש האילנות. 66) שהם תחת הקרקע. וראה להלן הלכה ז. 67) ולפיכך אף הענפים שיוצאים מן הקרקע הם שלו, משא"כ בקונה שני אילנות, שאין לו קרקע, ולפיכך אין לו ענפים שיוצאים מן השורש, אלא רק מה שיוצא למעלה מן האדמה (להלן הלכה ז).

6 **ו. הַקּוֹנֶה[68] שְׁנֵי אִילָנוֹת בְּתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ - אֵין לוֹ**
7 **קַרְקַע[69]. לְפִיכָךְ[70], אִם מֵת[71] הָאִילָן אוֹ נִקְצַץ[72] - אֵין**
8 **לוֹ כְּלוּם[73]. הִגְדִּילוּ שְׁנֵי אִילָנוֹת וְהוֹצִיאוּ שָׂרִיגִים**
9 **וַאֲמִירִים[74] - יָקֹץ[75]; שֶׁמָּא יִצְמְחוּ בָּאָרֶץ[76], וְיֹאמַר**
10 **לַמּוֹכֵר: שְׁלֹשָׁה אִילָנוֹת[77] מָכַרְתָּ לִי וְיֵשׁ לִי קַרְקַע.**

68) משנה בבבא־בתרא פא. 69) קנין גמור. אבל יש לו זכות בקרקע (שתחתיהם וביניהם וחוצה להם, כמלוא האורה וסלו) לעמוד שם וללקוט את הפירות (הרמ"א סימן רטז, סעיף ט). 70) כלשון הברייתא (שם פג.). 71) לשון המשנה, ופירושה: יבש. וכן בברייתא: "יבש האילן". והיינו שאין גזעו מחליף, כי אחרת אין זה אילן חדש, אלא נחשב עולה מן הגזע (ראה למעלה הערה נה). 72) ברייתא שם. 73) לטעת אילן אחר במקומו, שהרי אף המקום שתחת האילנות אינן של הלוקח. 74) העולים מן הגזע ושייכים לבעל האילנות, כדלהלן הלכה ז. 75) מסקנת רב נחמן (שם פב.), ומה שאמרו במשנה (שם פא.) "הגדילו לא ישפה", היינו שהם של לוקח, אבל חייב הוא לקוץ אותם מפני הטעם המבואר להלן (רשב"ם שם ומגיד־משנה בשם ר"י בן מיגש). 76) כלומר, יתכסו בעפר, ויצמחו בארץ, ובעבור זמן רב יתהווה מרחק רב בינם ובין האילן כשיעור ארבע אמות ויותר, ויראו כאילן חדש, ויטען הלוקח שקנה לכתחילה שלשה אילנות. 77) ואף־על־פי שאפשר להסיר את העפר, ולראות כי קיים המשך בין הענף ובין האילן - אם היה כן בשעת המכירה, יש לו ללוקח קרקע, כמו שכתב רבינו למעלה (הלכה א): "שלשה בדי אילן", וכפירוש רשב"ם שם, עיין שם הערה ו. וראה מגיד־משנה כאן.

11 **ז. כָּל הָעֵצִים[78] שֶׁקּוֹצֵץ בַּעַל שְׁנֵי הָאִילָנוֹת מֵהֶן:**
12 **הָעוֹלֶה מִן הַגְּזָעִים, וְהוּא הָרוֹאֶה פְּנֵי הַחַמָּה[79] - הֲרֵי**
13 **הוּא שֶׁל בַּעַל הָאִילָנוֹת; וְהָעוֹלֶה מִן הַשָּׂרָשִׁים,**
14 **וְהוּא שֶׁאֵינוֹ רוֹאֶה פְּנֵי הַחַמָּה[81] - הֲרֵי הוּא שֶׁל בַּעַל**
15 **הַשָּׂדֶה[82]. וּבִדְקָלִים[83] - אֵין לְבַעַל הַדֶּקֶל[84] מִן**
16 **הָעוֹלֶה[85] כְּלוּם, לְפִי שֶׁאֵין לוֹ גֶּזַע[86].**

78) משנה, שם פא. ופירושה בגמרא, שם פב. 79) והיינו כל האילן, מלבד מה שממנו מתחת לקרקע (רשב"ם פב. ד"ה כל שרואה פני החמה). 80) שהרי האילנות הם שלו, והוא־הדין לכל מה שיוצא מהם. 81) והיינו, כל מה שגדל מתחת לקרקע. 82) שאף־על־פי שהוא מסתעף מן האילן של הלוקח, - מכיון שצומח מתחת לקרקע, והקרקע היא למוכר, אף הענפים היוצאים מן הקרקע הם למוכר (וראה

סמ"ע שם ס"ק לד). 83) עצי תמרים. אם מכר לחבירו דקל אחד או שני דקלים שלא קנה קרקע, כנ"ל בהלכה ו. 84) מימרת רב נחמן (שם פב.) וכפי פירושו של רב פפא. 85) מן הענפים העולים מן הדקל. 86) היינו, שאין הגזע של עץ הדקל מוציא ענפים אלא הם יוצאים מהשרשים, ואלו אינם לבעל האילן, כמבואר למעלה (מגיד־משנה).

1 **ח. הַמּוֹכֵר[87] קַרְקַע וְשָׁיַיר[88] אִילָנוֹת[89] - הֲרֵי יֵשׁ לוֹ**
2 **חֲצִי הַקַּרְקַע[90] כֻּלָּהּ[91]; שָׁאַלוּ[92] לֹא שָׁיַיר בַּקַּרְקַע, הֲרֵי**
3 **אוֹמֵר[93] לוֹ הַלּוֹקֵחַ ׳עֲקֹר אִילָנְךָ׳[94]. וְכֵן אִם שָׁיַיר שְׁנֵי**
4 **הָאִילָנוֹת בְּלִבַּד - יֵשׁ לוֹ[95] קַרְקַע הָרָאוּי לָהֶם[96];**
5 **שָׁאֲלוּ[97] לֹא שָׁיַיר הַקַּרְקַע, הָיָה הַלּוֹקֵחַ אוֹמֵר לוֹ ׳עֲקֹר**
6 **אִילָנְךָ וָלֵךְ׳[98].**

87) בבא בתרא לז. 88) לעצמו. 89) שלשה אילנות, לכל הפחות. 90) בגמרא שם נאמר סתם: "יש לו קרקע" ולא הוגדרה הכמות, אך כנראה שרבינו למד דבר זה מהדין המובא בגמרא לפניו, והוא זה שרבינו מביאו בסוף ההלכה הבאה (=מכר קרקע לאחד ואילנות לאחר), שהרי טעם אחד לשני הדינים האלו (מגיד־משנה) והם מובאים בגמרא זה ליד זה, ומן הסתם להורות שתוכן אחד להם (ביאור הגר"א, סימן רטז ס"ק כו). וחצי הקרקע שכתב רבינו, היינו חצי הקרקע הצריך לאילנות, כמו שכתב ר"י בן מיגש, והמדובר הוא כשהאילנות זקוקים לכל הקרקע (אבן־האזל). 91) היינו, מכל הקרקע הראויה לאילנות כנ"ל. 92) והוא הטעם שנתן בגמרא להלכה זו. 93) ויש להניח שיאמר לו כן, מכיון שהאילנות מקלקלים את האדמה (גמרא שם), על־ידי השרשים, או שהם מעכבים את המחרישה (רשב"ם שם ד"ה דקא מכחשי). 94) אפילו כשהאילן עודנו טוען פירות. שרק המוכר שני אילנות אינו יכול לומר לו כן כל זמן שהאילן חי (ראה למעלה הלכה ו), לפי שהזכיר לו במכירתו "אילנות" ולא "עצים", אבל כאן לא הזכיר בשיורו "אילנות" (רמב"ן). ואם כן כששייר, כוונתו לכל הקרקע השייך לאילנות, וזה אי־אפשר שהרי מכר הקרקע ללוקח. ולפיכך חולקים בקרקע: זה נוטל חצי וזה נוטל חצי (אבן־האזל). 95) בבא־בתרא עא. מימרא של רב הונא. 96) [כלומר, לא רק בשייר לו שלשה אילנות יש לו הקרקע הראוי להם (אלא שכיון שמכר ללוקח את הקרקע, יש גם ללוקח - ויחלוקו, כנ"ל), אלא גם בשני אילנות, שאע"פ שאם מכר אין ללוקח קרקע, אם מתו האילנות (למעלה הלכה ו) - בשייר, יש לו קרקע הראוי להם, אבל מאחר שגם ללוקח יש קרקע, שהרי מכר לו הקרקע, - הם חולקים גם כאן כמו למעלה: זה נוטל חצי, וזה נוטל חצי]. 97) גמרא שם. 98) אפילו כשהאילנות עודם נושאים פירות, כנ"ל הערה צג.

7 **ט. הַמּוֹכֵר[99] אֶת הָאִילָנוֹת[100] וְשָׁיַיר אֶת הַקַּרְקַע - יֵשׁ**
8 **לְבַעַל הָאִילָנוֹת קַרְקַע הָרָאוּי לָהֶם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[101].**
9 **מָכַר[102] אֶת הַקַּרְקַע לְאֶחָד וְאֶת הָאִילָנוֹת לְאַחֵר,**
10 **וְהֶחֱזִיק זֶה בָּאִילָנוֹת וְהֶחֱזִיק זֶה בַּקַּרְקַע - זֶה קָנָה**
11 **הָאִילָנוֹת עִם חֲצִי הַקַּרְקַע[103], וְזֶה שֶׁהֶחֱזִיק בַּקַּרְקַע**
12 **קָנָה חֲצִי הַקַּרְקַע בִּלְבַד.**

99) בבא־בתרא לז: מחלוקת רבי עקיבא ורבנן, והלכה כרבי עקיבא. 100) שלשה אילנות. 101) למעלה הלכה ב. והשמיענו בזה, שלא רק המוכר שלשה אילנות מתוך שדה אילנות, שכיון שהשאיר גם לו אילנות, ודאי מכר לו גם קרקע, שכשם שדאג לעצמו כן דאג ללוקח (ובזה לא נחלקו ר"ע וחכמים), אלא אפילו אם לא היו לו אלא שלשה אילנות, ומכרם ללוקח והשאיר לעצמו רק את הקרקע, באופן שלעצמו אין כאן שיור עבור אילנות (ובזה נחלקו ר"ע וחכמים) - יש לו ללוקח קרקע הראוי לאילנות לפי שהלכה כרבי עקיבא (אור־שמח, ועיין ׳תוספות׳ ב"ב שם ד"ה מכר). 102) שם לז. כרב פפא. 103) אף כאן מדובר כשכל הקרקע צריך לאילנות כנ"ל בהערה פט. [ומה שכתב רבינו בפי"ב מהלכות טוען ונטען הלכה יז, שאם "החזיק אחד באילנות, ואחד החזיק בקרקע, זה שהחזיק באילנות - יש לו האילנות וקרקע שצריכין לו והוא כמלוא האורה וסלו חוצה לכל אילן ואילן, וזה שהחזיק בקרקע יש לו שאר הקרקע" - שם מדובר כשאין כל הקרקע צריך לאילנות, ולפיכך אין לבעל האילנות בשאר הקרקע כלום. ולפי שיש שם קרקע חוץ מזה שלצורך האילנות, לא קנה המחזיק בקרקע בשטח שצריך לאילנות, אלא במה שחוץ מזה. ועיין במגיד־משנה כאן, ובלחם־משנה שם].

13 **י. הָאַחִין[104] שֶׁחָלְקוּ, אֶחָד נָטַל פַּרְדֵּס[105] וְאֶחָד נָטַל**
14 **שְׂדֵה לָבָן[106] - יֵשׁ לְבַעַל הַפַּרְדֵּס אַרְבַּע אַמּוֹת[107] בְּתוֹךְ**
15 **שְׂדֵה לָבָן סְמוּכוֹת לְסוֹף הָאִילָנוֹת שֶׁל פַּרְדֵּס; שֶׁעַל**
16 **מְנָת כֵּן חָלְקוּ[108]. וְאֵין צָרִיךְ לְפָרֵשׁ דָּבָר זֶה, מִפְּנֵי**
17 **שֶׁהוּא דָּבָר יָדוּעַ.**

104) ברייתא בבבא־בתרא ז. 105) סתם פרדס הוא של רימונים (ראה להלן הלכה יד והערה קנה). ובברייתא שם הנוסחא "שדה כרם". וברי"ף: "שדה פרדס". 106) שדה תבואה. 107) שטח הדרוש לעבודת הכרם (רש"י שם ד"ה ארבע אמות). 108) ולפיכך, אף שלא הותנה על זה מראש - כאילו הותנה.

18 **יא. הַמּוֹכֵר[109] שָׂדֶה לַחֲבֵרוֹ, וְהָיוּ בָהּ דְּקָלִים[110],**
19 **וְאָמַר לוֹ ׳חוּץ[111] מִדֶּקֶל פְּלוֹנִי׳: אִם דֶּקֶל טוֹב[112]**
20 **וּמְשֻׁבָּח[113] הוּא - אוֹתוֹ הַדֶּקֶל לְבַדּוֹ הוּא שֶׁשִּׁיַּיר[114],**
21 **וְהַשְּׁאָר לַלּוֹקֵחַ[115]; וְאִם דֶּקֶל רַע[116] הוּא שֶׁשִּׁיַּיר - לֹא**
22 **קָנָה[117] מִן הַדְּקָלִים[118] כְּלוּם[119].**

109) בבא־בתרא סט: 110) טובים ורעים. 111) שאם לא אמר לו "חוץ", היה הלוקח קונה השדה על כל הדקלים שבה, אף שלא הוזכרו במפורש (להלן פרק כו הלכה ב. וראה להלן בפרק זה הלכה יד). 112) "לא הטוב שבכולן אלא מן הטובים" (מגיד־משנה בשם ר"י בן מיגש). 113) ולא בינוני (ודלא כהרשב"ם שם), אלא מן המשובחים. 114) שכיון שהוא טוב ומשובח, מסתבר שלא נתכוין לשייר אלא אותו בלבד. 115) כנראה שאף הטובים ממנו בכלל, שלא הוציא אלא דקל זה בלבד. וכן נראה מדברי הרשב"ם שם. 116) היינו, שאינו טוען קב תמרים, רשב"ם שם. ואינו רע שבכולן אלא מן הרעים (מגיד־משנה בשם ר"י בן

מיגש). 117) שאנו אומרים שכוונתו היתה לא להוציא רק דקל זה אלא כל האילנות, וכאילו אמר: "אפילו זה הרע אני משאיר לי", שאחרת למה באמת השאיר לו לעצמו את הרע דוקא (רשב"ם שם). 118) כנראה שבא לציין שרק הדקלים לא קנה, אבל שאר האלינות שלא שייר - קנה. וכדעת הי"א שמביא הרמ"א (רטז סעיף ג). 119) לדעת הרשב"ם (שם ד"ה כ"ש) לא קנה את הטובים ממנו, אבל קנה את הרעים ממנו, אם ישנם כאלו, שהרי אז אין ה"כל־שכן" הזה. אך ממילת "כלום" שהדגיש רבינו, נראה שלא קנה אף את הגרועים ממנו (מגיד־משנה וכסף־משנה). שכיון שאינו יכול ליהנות מדקל זה - ודאי כוונתו היתה להשאיר אף את הגרועים ביותר, אלא שלא שם לב לציין במפורש את הרעים שברעים (סמ"ע שם ס"ק ד).

יב. מָכַר[120] לוֹ שָׂדֶה, וְאָמַר לוֹ 'חוּץ מִן הָאֵילָנוֹת'[121]: **אִם יֵשׁ בּוֹ דְּקָלִים בְּלִבַד[122] - שִׁיֵּר הַדְּקָלִים; וְאִם יֵשׁ בּוֹ גְּפָנִים בְּלִבַד - שִׁיֵּר הַגְּפָנִים. וְכֵן שְׁאָר הָאֵילָנוֹת[123]. הָיוּ בָּהּ גְּפָנִים וּדְקָלִים - לֹא שִׁיֵּר אֶלָּא הַגְּפָנִים[124]; אִילָנוֹת וּגְפָנִים - לֹא שִׁיֵּר אֶלָּא אִילָנוֹת; וְכֵן אִילָנוֹת וּדְקָלִים - שִׁיֵּר אִילָנוֹת[125]; שֶׁהַמּוֹכֵר - בְּעַיִן יָפָה הוּא מוֹכֵר[126].**

וְאִם[127] הַדְּקָלִים שִׁיֵּר[128] - לֹא שִׁיֵּר[129] אֶלָּא כָּל דֶּקֶל גָּבוֹהַּ שֶׁעוֹלִים[130] לוֹ בְּחֶבֶל[131], וְהַשְּׁאָר[132] הֲרֵי הוּא שֶׁל לוֹקֵחַ[133]. וְאִם[134] שְׁאָר הָאֵילָנוֹת[135] הוּא שֶׁשִּׁיֵּר[136] - לֹא שִׁיֵּר בָּהֶם אֶלָּא כֹּל שֶׁאֵין הָעֹל[137] כּוֹבְשׁוֹ[138]; וְכֹל שֶׁהָעֹל כּוֹבְשׁוֹ[139] - הֲרֵי הוּא שֶׁל לוֹקֵחַ[140], וּבִכְלַל הַשָּׂדֶה[141] נֶחְשָׁב.

120) שם סט־ע. 121) ואם לא אמר כן, מכר את כל האילנות בכלל השדה, ראה להלן הערה קנט. 122) ["אילנות" הוא שם כולל. ומשתמשים בביטוי זה כשישנם בשדה כמה מיני אילנות. אבל אם יש רק מין אחד או אפילו שני מינים - קוראים בשמם: "דקלים" ו"גפנים". ואעפי"כ אם אמר "חוץ מן האילנות" ואין כאן אלא דקלים - ודאי כוונתו עליהם, אע"פ שלא הזכירם בשמם. והוא הטעם לגפנים שבסמוך שאם אין בשדה אלא גפנים - הם בכלל אילנות]. 123) [כגון שיש "זיתים" לבד או "תפוחים" לבד וכו', ואמר: "חוץ מן האילנות" הם בכלל זה אע"פ שלא הזכירם בשמם, כנ"ל. וראה בסמ"ע סימן רטז ס"ק ח]. 124) טעם הדבר כמו שמבאר רבינו, ראה להלן. 125) [המוקף, חסר בדפוס רומי ובכתב־יד תימן, וכן הנוסחא בגמרא (ב"ב שם) לפי כ"י מינכן. ועיין בדקדוקי סופרים. וקצת חסר גם בכ"י רומי עיי"ש. וראה להלן בהערה הסמוכה]. 126) [ושייר לעצמו הגרוע. כי דקלים משובחים יותר מגפנים, לפי שאין בטיפולם הוצאה מרובה כמו שיש בגפנים (ראה כתובות עט. וב'תוספות' שם ד"ה אילני), אע"פ שבנוגע לפירות - הגפנים טובים יותר (בבא־קמא צב.) ועיין בהשגת הראב"ד ובמגיד־משנה]. 127) מימרא של רב, ולפי סיכום הגמרא (שם סט־ע). 128) כגון שאמר מפורש: "חוץ מן הדקלים". 129) לעצמו. 130) שזה הוא קנה־המידה לגובהו של הדקל. 131) שהוא כל כך גבוה, שצריך חבל בכדי לעלות עליו ללקוט את הפירות הנמצאים בראשו. 132) היינו, כל הדקלים הנמוכים משיעור זה. לפי שסתם דקל הוא גבוה, ואם אינו כן - אינו בכלל השיור, שהרי אמר: "חוץ מן הדקלים". 133) ואם אין שם אלא דקלים נמוכים, שייר אותם לעצמו (מ"מ בשם ר"י בן מיגש, ורמ"א בשם ה'טור'), כשם שאם אמר "אילנות" ואין שם אלא "דקלים" (בן מיגש), שמכיוון שאין אחרים לא יכול היה להתכוון אלא לאלו (וכן כתב רמ"ה שם). 134) מימרא של דייני גולה, ולפי סיכום הגמרא (שם ע.). 135) ובהם לא שייך השיעור של "עולים לו בחבל", שהרי יש להם ענפים הרבה, ואפשר לעלות עליו בלי חבל. 136) כגון שאמר מפורש: "חוץ מן האילנות". 137) עץ מסביב לצואר הבהמה, ובו מוסרות למשוך בהם את הבהמה. 138) כופפו. כלומר, אין השור והמחרישה כופפים אותו ועוברים עליו. ואז נחשב ל"אילן". 139) שהוא קטן ודק, והעול כופף אותו, והשור עובר עליו בלי הפרעה. 140) אבל אם אין אלא דקים, שייר את הדקים האלו (רמ"א בשם ה'טור', שם רטז, סעיף ז) הואיל ואין אחרים ולא יכול היה להתכוון אלא אליהם (כמו בדקלים, למעלה הערת קלג). 141) ואינם נחשבים כאילנות נפרדים, שיהיו בכלל תנאו: "חוץ מן האילנות".

יג. הָאוֹמֵר[142] לַחֲבֵרוֹ: קַרְקַע וּדְקָלִים אֲנִי מוֹכֵר לָךְ, אֲפִלּוּ לֹא הָיוּ לוֹ[143] דְּקָלִים, אִם רָצָה[144] לִקְנוֹת לוֹ שְׁנֵי[145] דְּקָלִים - חֲרֵי זֶה נִקְנֶה הַמֻּקָּח[146], וְאֵין הַלּוֹקֵחַ יָכוֹל לוֹמַר לוֹ: אֵינִי לוֹקֵחַ אֶלָּא קַרְקַע שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דְּקָלִים. וְאִם אָמַר[147]: קַרְקַע בִּדְקָלִים[148], אֲנִי מוֹכֵר לָךְ, אִם הָיוּ בוֹ[149] שְׁנֵי דְּקָלִים - קָנָה; וְאִם לָאו - מֻקָּח טָעוּת הוּא, וְחוֹזֵר[150]. וְאִם[151] אָמַר לוֹ: קַרְקַע שֶׁל דְּקָלִים אֲנִי מוֹכֵר לָךְ - אֵין לוֹ דְּקָלִים; שֶׁאֵין בַּלָּשׁוֹן הַזֶּה[152] אֶלָּא קַרְקַע הָרְאוּי לִדְקָלִים[153].

142) בבא־בתרא סט: 143) לא באותו הקרקע ולא מחוצה לו. 144) ראה להלן בהערה קמו. 145) שסתם "דקלים" אינו פחות משנים. 146) כנוסחא שלפנינו ברי"ף (פ"ד דבבא־בתרא). אבל בנוסחת רי"ף ישן, כתוב שחייב לקנות לו שני דקלים. והעיר על זה הראב"ד כאן, וכתב: "הרב חייב לקנות שני דקלים". [וברור הדבר שאין כוונת רבינו כאן לומר שאין המוכר חייב לקנות לו ממקום אחר, אלא שכאן מדובר באופן שהלוקח מביע התנגדות למוכר, ואינו רוצה שיקנו לו ממקום אחר, בטענה כי לא התכוון אלא לקרקע שיש דקלים בתוכו, ובזה השמיע לנו רבינו שאין שומעים לו, אלא אם רצה המוכר לדחותו יכול לדחותו ולקנות לו שני דקלים ממקום אחר. אבל אם לא התנגד הלוקח, ומסכים שיקנה לו ממקום אחר - בוודאי חייב המוכר לקנות לו ממקום אחר, וכמו שכתב למעלה שם. וכדעת הרי"ף בנוסחא ישנה, וכמו שכתב רבינו עצמו למעלה פרק כב הלכה ב. ועיין שם בהערה יד]. 147) שם. 148) וביטוי זה, בניגוד לביטוי הקודם: "קרקע ודקלים", משמעו, שהדקלים נמצאים בקרקע עצמה. 149) בקרקע עצמו, ולא מחוצה לו. 150) המקח מתבטל, ושניהם - המוכר והלוקח, יכולים לחזור בהם. ואע"פ שאין דין אונאה בקרקע (למעלה פי"ג הלכה ח) - יש בו דין של מקח טעות

(למעלה פרק טו הלכה ג). 151) גם זה שם. 152) "קרקע של דקלים". 153) ואפילו אם יש בו דקלים, אין הלוקח מקבלם. ואין כן דעת הרשב"ם (שם ד"ה ארעא ביה דיקלי), ועיין מגיד־משנה.

1 **יד. הַמּוֹכֵר**[154] **פַּרְדֵּס**[155] **לַחֲבֵרוֹ, צָרִיךְ**[156] **שֶׁיִּכְתֹּב לוֹ:**
2 **קְנֵה לְךָ דְּקָלִים וּתְמָרִים**[157] **וְהוּצִין**[158]**. וְאַף עַל פִּי**
3 **שֶׁקָּנָה כָּל אֵלּוּ אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ אוֹתָם**[159]**, נוֹיֵי**
4 **הַשֶּׁטַח הֵם**[160]**. וְכֵן**[161] **הַמּוֹכֵר**[162] **קַרְקַע**[163] **לַחֲבֵרוֹ,**
5 **צָרִיךְ**[164] **לִכְתֹּב לוֹ: וְלֹא הִנַּחְתִּי**[165] **לְפָנַי בְּמֶכֶר זֶה**
6 **כְּלוּם**[166]**; כְּדֵי לְהִסְתַּלֵּק מִן הַדִּינִין וְהַטְעָנוֹת**[167].

154) שם סט: 155) בגמרא ובריי"ף שם: "קרקע", ולא פרדס. ואולי הביא רבינו "פרדס" להשמיענו, שאף שפרדס כולל אילנות, בכל זאת רצוי לכתוב מפורש שקונה את האילנות, וכל־שכן אם לו שדה סתם, שוודאי צריך לציין אותם במפורש, אע"פ שגם בשדה אם לא כתב - קנה האילנות, כמפורש להלן פרק כו הלכה ב (סמ"ע סימן רטז, ס"ק א) [להלן פרק כח הלכה יד, נראה שסתם פרדס הוא מרימונים, וכן נראה מן הפסוק בשיר השירים (ד, יג) "שלחיך פרדס רמונים", וכן כתב רבינו יהונתן בבבא־מציעא קד. (הובא ב'שיטה מקובצת' שם) ודברי רבינו שהביא פרדס מתמרים, צריכים עיון]. 156) כן בגמרא שם. ופירושו "רצוי", וב'טור' הביא: "טוב לו". 157) הם הפירות (ביאור הגר"א שם ס"ק א). 158) הם הולבים (ביאור הגר"א שם, וכן נראה ב'ערוך' ערך הץ). ובגמרא יש עוד מילה אחת: "ציצין", ורבינו השמיטה, ואינה גם בריי"ף. 159) שם בגמרא. וכן נראה במשנה (שם סח:) שלא מיעטו מכלל שדה אלא חרוב המורכב וסדן השקמה. וראה למעלה הערה קכא. ולהלן פרק כו הלכה ב ובהערות לב־מז שם. 160) בלשון הגמרא שם: "שופרא דשטרא". 161) הוא הדין. 162) מימרא של אביי (שם סא:). 163) בגמרא שם: "מידי" (=דבר) והוא שם כולל לכל דבר הנמכר. אבל מכיון שמדובר כאן בשטר, על כרחנו שאין זה אלא בקרקע, שהרי מטלטלין לאו בני שטרא נינהו (בבא־קמא עט:). 164) רצוי. 165) = ולא השארתי. 166) כדי שלא תתעורר שאלת הגבולות והמצרים, ושלא יטעון המוכר, שמצרים הרחיב לו ללוקח, כלומר, שרשם מצרים רחבים, ובאמת מכר לו פחות מתחום זה (ראה למעלה פכ"א הי"ז), ואף שמן הדין, אין מקום לטענה זו, שהרי המוכר לחבירו שדה, קנה אותה כולה אפילו היא גדולה הרבה (חו"מ סימן ריט, סעיף א), אלא־אם־כן היא חלוקה באמצע וגדורה לכמה שדות (ראה למעלה פכ"א הלכה יז, והערה קכג). 167) ושמא יבוא לפני בית־דין טועים, ויפסקו לו שדה בת תשעה קבין בלבד (כמינימום של שדה) - סמ"ע סימן רטז ס"ק ג.

7 **טו. הַמּוֹכֵר**[168] **בַּיִת לַחֲבֵרוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁכָּתַב לוֹ**
8 **'וְהִקְנֵיתִי לְךָ עֻמְקוֹ וְרוּמוֹ'**[169]**, צָרִיךְ לִכְתֹּב לוֹ**[170] **'קְנֵה**
9 **לְךָ מִקַּרְקַע**[171] **הַתְּהוֹם**[172] **עַד רוּם רָקִיעַ'**[173]**. שֶׁהָעֹמֶק**
10 **וְהָרוּם אֵינוֹ נִקְנֶה בִּסְתָם**[174]**; וְכֵיוָן שֶׁקָּנָה**[175] **הָעֹמֶק**
11 **וְהָרוּם - קָנָה הָרוּם שֶׁהוּא הָאֲוִיר בִּלְבַד**[176]**, וְהָעֹמֶק**
12 **שֶׁהוּא עֲבִי הָאָרֶץ**[177]**, אֲבָל לֹא קָנָה**[178] **הַבִּנְיָנוֹת**[179]
13 **שֶׁבַּמַּעֲמַקִּים**[180]**; וְשֶׁבָּאֲוִיר**[181]**; וְכֵיוָן שֶׁכָּתַב לוֹ 'מִקַּרְקַע**
14 **הַתְּהוֹם עַד רוּם רָקִיעַ'**[182] **- קָנָה הַבּוֹר**[183] **וְהַדּוּת**[184]
15 **שֶׁבָּעֲבִי הַקַּרְקַע**[185]**, וְהַמַּעֲזִיבוֹת**[186] **וְהַמְּחִילוֹת**[187] **שֶׁבֵּין**
16 **הַמַּעֲזִיבוֹת לְמַעְלָה**[188].

168) מימרא של רב דימי, בבבא־בתרא סג: 169) ותוספת לשון זו, באה לרבות את תחום המכירה. 170) בשטר המכירה. אם מתכוון להקנות לו גם בנינים יתרים, שמתחת לבית ושעל גבו, כמבואר להלן. 171) צ"ל: "מקרקע", וכן הוא בכ"י תימן ובשו"ע (סי' ריד, סעיף ג). 172) שכבת הקרקע האחרונה שבמעמקי האדמה. כלומר, עד הסוף, והיינו: כל העומק. 173) שהוא, סוף הרום, והיינו, כל הרום. 174) כלומר, אם לא כתב מפורש עומק ורום (גמרא שם). 175) אחרי שכתב לו מפורש "עומק ורום". 176) שתהא רשות ללוקח להגביה ולבנות באויר שעל הבית, ולשלול זכות זו מאת המוכר, ואם לא כתב לו יכול המוכר לבנות למעלה מהבית על גבי עמודים (כי הרי על כתלי הבית ממש אסור לו לבנות שאותם מכר ויצאו מרשותו), ואילו ללוקח אין רשות זו (מגיד־משנה). 177) לענין זה שיכול הלוקח לחפור בורות תחת קרקע הבית, ולשלול זכות זו מאת המוכר. ואם לא כתב לו, יכול המוכר לחפור מחוץ לבית ולהמשיך בחפירה מתחת לאדמה עד שיגיע למטה מן הבית, בתנאי שלא יגרום נזק לבית עצמו על־ידי ערעור אשיותיו (רשב"ם שם, ולדעת ר"י בן מיגאש אינו יכול לחפור בקרקע מחשש שמא יזיק). ואילו הלוקח אינו רשאי לעשות כן, ואם חפר בורות, הם של מוכר (מגיד־משנה בשם ר"י מיגאש). 178) אף שכתב עומק ורום, כל זמן שלא כתב "מקרקע התהום וכו' עד רום רקיע". 179) בדפוס רומי: "הבמות". וצריך להיות: "הבניות" או "הבנינות". ובשו"ע (חו"מ סימן ריד, סעיף ג): "הבנינים". 180) בעומק האדמה, היינו בור ודות, דלהלן. 181) היינו המחילות שלמעלה, דלהלן. 182) אף שלא כתב לו "עומק ורום" - שמשפט זה עצמו משמעותו גם עומק ורום, וגם הבנינים שלמטה ושלמעלה (מגיד־משנה). 183) "חפירה בקרקע" (פירוש המשניות), ומים מכונסים בו (רשב"ם ד"ה היינו בור והיינו דות). 184) "בנוי על הקרקע" (פירוש המשניות), וראה להלן פרק כה הלכה ב והערה כד. 185) שתשמישם נפרד מן הבית, שאינו עשוי אלא לשאוב ממנו מים (רשב"ם ד"ה אע"פ שכתב לו עומקא ורומא), ולפיכך לא קנה אלא אם כתב בנוסח זה, ולא מספיק אם כתב לו "עומק ורום" בלבד. 186) התקרות. בכ"י תימן חסירה מילה זו. 187) חפירות, כגון מקואות (ראה ב'תוספות' שם ד"ה אהני). 188) כלומר, מחילות שעל פני התקרה, ולא אלו שמתחת לתקרה בכיוון לפנים הבית. וסובר רבינו כדעת ה'תוספות' שם. אבל דעת רשב"ם, שמה שכתב "רום רקיע" אינו מוסיף כלום והוא מיותר. ודינו של גג, שיש לו מעקה עשרה טפחים, לדעת רבינו - להלן פכ"ה הלכה ב.

17 **טז. הַמּוֹכֵר**[189] **בַּיִת לַחֲבֵרוֹ עַל מְנָת**[190] **שֶׁדִּיּוֹטָא**[191]
18 **עֶלְיוֹנָה שֶׁלּוֹ**[192] **- הֲרֵי זוֹ שֶׁלּוֹ**[193]**. וְאִם רָצָה לְהוֹצִיא**

בָּהּ[194] זִיזִין[195] - מוֹצִיא[196]. וְאִם[197] נָפְלָה[198] - חוֹזֵר וּבוֹנֶה אוֹתָהּ[199]. וְאִם רָצָה לִבְנוֹת עַל גַּבָּהּ[200] - בּוֹנֶה כְּשֶׁהָיָה מִקֹּדֶם[201].

189) מימרא של ריש לקיש (ב"ב סג.). 190) שהוסיף את התנאי דלהלן. והוא־הדין אם אמר "חוץ", וגמרא ערוכה היא בבבא־בתרא קמח: (רשב"ם שם סג. ד"ה אמר ר"ל). 191) הרשב"ם (ד"ה אמר ר"ל זאת אומרת) מפרש: גג שיש לו מעקה גבוה עשרה טפחים. וכיוצא בזה מפרש במגיד־משנה. 192) ויש כאן יתור לשון, שהרי בין כך היא שלו, כמפורש להלן (פכ"ה הלכה ב) שהמוכר את הבית לא מכר את הגג שיש לו מעקה גבוה עשרה טפחים, ולפיכך אנו אומרים שכוונתו ביתור־לשון זה להשאיר לו זכויות שונות בקשר לגג זה. 193) לדעת הרשב"ם (שם סג: ד"ה שאם רצה) - הרי זו שלו ולא ליורשיו, כיון שלמדים דבר זה רק מיתור לשון. וכמו שאמרו שם סג. בבן לוי שמכר שדה לישראל, ואמר לו על־מנת שהמעשר שלו, שהרי הוא שלו ולא ליורשיו, וכ"ה בדברי רבינו בפ"ו מהלכות מעשר הלכה יט. ועיין משנה־למלך כאן בשם הריב"ש. 194) מהדיוטא לחצר. ובלעדי התנאי היה נטול רשות זאת (רשב"ם שם). והמדובר באופן שמכר החצר ללוקח. ויש מפרשים להיפך: להוציא זיזים מהחצר של המוכר, אל הדיוטא (מגיד־משנה, וכ"ה ב'תוספות' שם). 195) לוחות או מוטות. 196) כדעת רב זביד שם, וכן פסק הרי"ף. 197) כדעת רב פפא, וכמסקנת הגמרא (שם סד.). 198) הדיוטא הזאת. 199) את הדיוטא, שבלעדי התנאי לא היה יכול להקימה מחדש (רשב"ם ד"ה רב פפא אמר). 200) כלומר, לבנות על גבי הדיוטא. 201) כלומר, באותה מדת־בנין שהיתה על גבי הדיוטא ולא יותר. ועיין ראב"ד. ולמד כן רבינו ממה שאמרו בגמרא (ב"ב סד.) שמה שאמר רב פפא "שאם רצה לבנות על גבה - בונה" - היינו אם נפלה. ומפרש רבינו שנפלה, היינו בשני אופנים: א' שנפלה הדיוטא עצמה וחוזר ובונה אותה. ב' אם היה בנין על גבי הדיוטא ונפל, חוזר ובונה אותו. שכן מורח פשטות לשון רב פפא: "שאם רצה לבנות על גבה" - שהכוונה לבנות על גבי הדיוטא, והיינו כשהיה בנין מקודם ונפל. ועיין ביאור הגר"א סימן ריד ס"ק לח.

יז. הַמּוֹכֵר[202] קִבְרוֹ[203], אוֹ דֶּרֶךְ קִבְרוֹ[204], אוֹ מָקוֹם מַעֲמָדוֹ[205], אוֹ בֵּית הֶסְפֵּדוֹ[206] - בָּאִין בְּנֵי מִשְׁפָּחָה[207] וְקוֹבְרִים שָׁם[208] בְּעַל כָּרְחוֹ[209], מִשּׁוּם פְּגַם מִשְׁפָּחָה[210], וְנוֹתְנִין דְּמֵי הַקֶּבֶר שֶׁקָּבְרוּ בּוֹ לַלּוֹקֵחַ[211], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ[212].

202) ברייתא בכתובות פד. 203) כלומר, בית קברות משפחתי שלו. 204) הדרך המובילה לקבר. 205) היו מקומות שנהגו לעשות "מעמד" בבית הקברות אחר הקבורה, וכן היו עושים: עם שובם מקבורת המת, עומדים ויושבים שבע פעמים ואומרים לפני הקרובים דברי קינות וכיוצא בהן (ראה פי"ב מהלכות אבל ה"ד). 206) מקום שהיו מספידים שם את המת. 207) של המוכר. 208) את המוכר שמת, או את בני משפחתו. 209) של הלוקח. 210) שגנאי הוא להם שיהיו אחרים נקברים עמהם, והם ייקברו בקבורת אחרים (רש"י בכתובות שם). 211) כתובות שם. ורק בעד מקום הקבר צריך לשלם ללוקח, מפני שהקבר אסור בהנאה - ולא יוכל הלוקח שוב להשתמש במקום זה לשום דבר והרי הפסיד הכל, ולפיכך מסלקים אותו ונותנים לו בחזרה את כספו, אבל עבור הדרך ומקום המעמד ובית ההספד, שאינם נאסרים בהנאה, אין צורך לשלם ללוקח, שהרי אין צורך להוציאם מידו, אלא שירשה לבני המשפחה להשתמש במקום לצרכי המת ואחר־כך ישתמש בהם כחפצו (סמ"ע סימן ריז ס"ק טו). 212) כלומר, מכר לו בסתמא ולא פירש שמוכר לו על־מנת שיחזור וימכור למשפחתו, כשימות הוא, כדי שיקברוהו בקבר משפחתו.

יום שני י"א מנחם־אב ה'תשע"ו

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים[1]

1) נתבארו בו הדברים הנכללים במכירת הבית (בשאינן) [ושאינן] נכללין, וכן במכירת החצר ובית הבד והמרחץ.

א. הַמּוֹכֵר דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ תַּשְׁמִישִׁין[2] - לֹא מָכַר אֶת הַתַּשְׁמִישִׁין, אֶלָּא אִם כֵּן פֵּרֵשׁ[3]. כֵּיצַד? מָכַר[4] אֶת הַבַּיִת[5] - לֹא מָכַר אֶת הַיָּצִיעַ שֶׁסְּבִיבוֹת הַבַּיִת[6], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא פְּתוּחַ[7] לְתוֹכוֹ. בַּמֶּה[8] דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיָה רוֹחַב הַיָּצִיעַ אַרְבַּע אַמּוֹת אוֹ יָתֵר[9]; אֲבָל פָּחוֹת מִזֶּה[10] - הֲרֵי הוּא בִּכְלַל הַבַּיִת. וְכֵן[11] הָעֲלִיָּה שֶׁעַל גַּבֵּי הַבַּיִת הַפְּתוּחָה לְתוֹכוֹ בַּאֲרֻבָּה בְּמַעֲזִיבַת הַבַּיִת[12] - הֲרֵי הוּא בִּכְלַל הַבַּיִת[13].

2) דברים המשמשים לסיפוק צרכים מסויימים, הקשורים עם הדבר המסויים שמכר. 3) שהתנה מפורש, שמוכר את הדבר ואת תשמישיו. 4) משנה בבבא בתרא סא. 5) סתם (רבינו גרשום ורשב"ם) ולא פירש כלום בדבר תשמישי הבית. 6) כפירושו של רב יוסף שם. "והוא כמו חדר שעושין סביבות כתלי הבית מבחוץ כמו שהיה במקדש ... ויש שעושים כן בתוך עוביו של כותל" (רי"ף). וכן פירש רבינו במשנה שם: "יציע הוא חלל בין שני כותלים". וכל זה דווקא אם הוא מבחוץ או בעובי הכותל, אבל אם הוא בפנים הבית - נמכר בכלל הבית (כסף משנה). ויש שם פירוש אחר בגמרא שיציע הוא "אפתא" כלומר עלייה שעל גבי הבית (רי"ף), ואין הלכה כן. 7) "שאין לה פתח אחר, אלא מן הבית נכנסים לתוכו" (סמ"ע, ריד, סעיף קטן ב), ועם זה אינה בטילה לגבי הבית (משנה שם), הואיל וחשוב הוא (גמרא שם). 8) מימרא של מר זוטרא (שם). 9) שאז הוא חשוב וקובע מקום לעצמו. 10) שאינו חשוב. 11) לפירוש האחר בגמרא שם זהו "יציע" שבמשנה ואם כן אינה מכורה בכל הבית, אף על פי שהיא פתוחה לתוכו - אם רחבה ארבע אמות. אבל הרי"ף ורבינו פסקו להלכה כרב יוסף, ולפי זה עלייה זו אינה "יציע" והיא בכלל הבית אם פתוחה לתוכו אף על פי שרחבה ארבע אמות. 12) "שהיא קרקעיתה של אותה העלייה וממנו נכנס ויוצא.

בָּהּ[194] זִיזִין[195] - מוֹצִיא[196]. וְאִם[197] נָפְלָה[198] - חוֹזֵר וּבוֹנֶה אוֹתָהּ[199]. וְאִם רָצָה לִבְנוֹת עַל גַּבָּהּ[200] - בּוֹנֶה כְּשֶׁהָיָה מִקֹּדֶם[201].

189) מימרא של ריש לקיש (ב"ב סג.). 190) שהוסיף את התנאי דלהלן. והוא־הדין אם אמר "חוץ", וגמרא ערוכה היא בבבא־בתרא קמח: (רשב"ם שם סג. ד"ה אמר ר"ל). 191) הרשב"ם (ד"ה אמר ר"ל זאת אומרת) מפרש: גג שיש לו מעקה גבוה עשרה טפחים. וכיוצא בזה מפרש במגיד־משנה. 192) ויש כאן יתור לשון, שהרי בין כך היא שלו, כמפורש להלן (פכ"ה הלכה ב) שהמוכר את הבית לא מכר את הגג שיש לו מעקה גבוה עשרה טפחים, ולפיכך אנו אומרים שכוונתו ביתור־לשון זה להשאיר לו זכויות שונות בקשר לגג זה. 193) לדעת הרשב"ם (שם סג: ד"ה שאם רצה) - הרי זו שלו ולא ליורשיו, כיון שלמדים דבר זה רק מיתור לשון. וכמו שאמרו שם סג. בבן לוי שמכר שדה לישראל, ואמר לו על־מנת שהמעשר שלו, שהרי הוא שלו ולא ליורשיו, וכ"ה בדברי רבינו בפ"ו מהלכות מעשר הלכה יט. ועיין משנה־למלך כאן בשם הריב"ש. 194) מהדיוטא לחצר. ובלעדי התנאי היה נטול רשות זאת (רשב"ם שם). והמדובר באופן שמכר החצר ללוקח. ויש מפרשים להיפך: להוציא זיזים מהחצר של המוכר, אל הדיוטא (מגיד־משנה, וכ"ה ב'תוספות' שם). 195) לוחות או מוטות. 196) כדעת רב זביד שם, וכן פסק הרי"ף. 197) כדעת רב פפא, וכמסקנת הגמרא (שם סד.). 198) הדיוטא הזאת. 199) את הדיוטא, שבלעדי התנאי לא היה יכול להקימה מחדש (רשב"ם ד"ה רב פפא אמר). 200) כלומר, לבנות על גבי הדיוטא. 201) כלומר, באותה מדת־בנין שהיתה על גבי הדיוטא ולא יותר. ועיין ראב"ד. ולמד כן רבינו ממה שאמרו בגמרא (ב"ב סד.) שמה שאמר רב פפא "שאם רצה לבנות על גבה - בונה" - היינו אם נפלה. ומפרש רבינו שנפלה, היינו בשני אופנים: א' שנפלה הדיוטא עצמה וחוזר ובונה אותה. ב' אם היה בנין על גבי הדיוטא ונפל, חוזר ובונה אותו. שכן מורח פשטות לשון רב פפא: "שאם רצה לבנות על גבה" - שהכוונה לבנות על גבי הדיוטא, והיינו כשהיה בנין מקודם ונפל. ועיין ביאור הגר"א סימן ריד ס"ק לח.

יז. הַמּוֹכֵר[202] קִבְרוֹ[203], אוֹ דֶּרֶךְ קִבְרוֹ[204], אוֹ מָקוֹם מַעֲמָדוֹ[205], אוֹ בֵּית הֶסְפֵּדוֹ[206] - בָּאִין בְּנֵי מִשְׁפָּחָה[207] וְקוֹבְרִים שָׁם[208] בְּעַל כָּרְחוֹ[209], מִשּׁוּם פְּגַם מִשְׁפָּחָה[210], וְנוֹתְנִין דְּמֵי הַקֶּבֶר שֶׁקָּבְרוּ בּוֹ לַלּוֹקֵחַ[211], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ[212].

202) ברייתא בכתובות פד. 203) כלומר, בית קברות משפחתי שלו. 204) הדרך המובילה לקבר. 205) היו מקומות שנהגו לעשות "מעמד" בבית הקברות אחר הקבורה, וכן היו עושים: עם שובם מקבורת המת, עומדים ויושבים שבע פעמים ואומרים לפני הקרובים דברי קינות וכיוצא בהן (ראה פי"ב מהלכות אבל ה"ד). 206) מקום שהיו מספידים שם את המת. 207) של המוכר. 208) את המוכר שמת, או את בני משפחתו. 209) של הלוקח. 210) שגנאי הוא להם שיהיו אחרים נקברים עמהם, והם ייקברו בקבורת אחרים (רש"י בכתובות שם). 211) כתובות שם. ורק בעד מקום הקבר צריך לשלם ללוקח, מפני שהקבר אסור בהנאה - ולא יוכל הלוקח שוב להשתמש במקום זה לשום דבר והרי הפסיד הכל, ולפיכך מסלקים אותו ונותנים לו בחזרה את כספו, אבל עבור הדרך ומקום המעמד ובית ההספד, שאינם נאסרים בהנאה, אין צורך לשלם ללוקח, שהרי אין צורך להוציאם מידו, אלא שירשה לבני המשפחה להשתמש במקום לצרכי המת ואחר־כך ישתמש בהם כחפצו (סמ"ע סימן ריז ס"ק טו). 212) כלומר, מכר לו בסתמא ולא פירש שמוכר לו על־מנת שיחזור וימכור למשפחתו, כשימות הוא, כדי שיקברוהו בקבר משפחתו.

יום שני י"א מנחם־אב ה'תשע"ו

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים[1]

1) נתבארו בו הדברים הנכללים במכירת הבית (בשאינן) [ושאינן] נכללין, וכן במכירת החצר ובית הבד והמרחץ.

א. הַמּוֹכֵר דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ תַּשְׁמִישִׁין[2] - לֹא מָכַר אֶת הַתַּשְׁמִישִׁין, אֶלָּא אִם כֵּן פֵּרֵשׁ[3]. כֵּיצַד? מָכַר[4] אֶת הַבַּיִת[5] - לֹא מָכַר אֶת הַיָּצִיעַ שֶׁסְּבִיבוֹת הַבַּיִת[6], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא פְּתוּחַ[7] לְתוֹכוֹ. בַּמֶּה[8] דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיָה רוֹחַב הַיָּצִיעַ אַרְבַּע אַמּוֹת אוֹ יָתֵר[9]; אֲבָל פָּחוֹת מִזֶּה[10] - הֲרֵי הוּא בִּכְלַל הַבַּיִת. וְכֵן[11] הָעֲלִיָּה שֶׁעַל גַּבֵּי הַבַּיִת הַפְּתוּחָה לְתוֹכוֹ בַּאֲרֻבָּה בְּמַעֲזִיבַת הַבַּיִת[12] - הֲרֵי הוּא בִּכְלַל הַבַּיִת[13].

2) דברים המשמשים לסיפוק צרכים מסויימים, הקשורים עם הדבר המסויים שמכר. 3) שהתנה מפורש, שמוכר את הדבר ואת תשמישיו. 4) משנה בבבא בתרא סא. 5) סתם (רבינו גרשום ורשב"ם) ולא פירש כלום בדבר תשמישי הבית. 6) כפירושו של רב יוסף שם. "והוא כמו חדר שעושין סביבות כתלי הבית מבחוץ כמו שהיה במקדש ... ויש שעושים כן בתוך עוביו של כותל" (רי"ף). וכן פירש רבינו במשנה שם: "יציע הוא חלל בין שני כותלים". וכל זה דווקא אם הוא מבחוץ או בעובי הכותל, אבל אם הוא בפנים הבית - נמכר בכלל הבית (כסף משנה). ויש שם פירוש אחר בגמרא שיציע הוא "אפתא" כלומר עלייה שעל גבי הבית (רי"ף), ואין הלכה כן. 7) "שאין לה פתח אחר, אלא מן הבית נכנסים לתוכו" (סמ"ע, ריד, סעיף קטן ב), ועם זה אינה בטילה לגבי הבית (משנה שם), הואיל וחשוב הוא (גמרא שם). 8) מימרא של מר זוטרא (שם). 9) שאז הוא חשוב וקובע מקום לעצמו. 10) שאינו חשוב. 11) לפירוש האחר בגמרא שם זהו "יציע" שבמשנה ואם כן אינה מכורה בכל הבית, אף על פי שהיא פתוחה לתוכו - אם רחבה ארבע אמות. אבל הרי"ף ורבינו פסקו להלכה כרב יוסף, ולפי זה עלייה זו אינה "יציע" והיא בכלל הבית אם פתוחה לתוכו אף על פי שרחבה ארבע אמות. 12) "שהיא קרקעיתה של אותה העלייה וממנו נכנס ויוצא.

וזה הוא פיתחה" (רי"ף). 13) אף על פי שרחבה ארבע אמות. לפי שהיא חלק מן הבית.

ב. הַמּוֹכֵר אֶת הַבַּיִת - לֹא מָכַר אֶת הַחֲדָר[14] שֶׁלְּפָנִים מִמֶּנּוּ[15], אַף עַל פִּי שֶׁמָּצָר לוֹ[16] מְצָרִים הַחִיצוֹנִים[17]; וְלֹא אֶת הַגָּג[18], בִּזְמַן שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַעֲקֶה עֲשָׂרָה[19] טְפָחִים וְיֵשׁ בּוֹ רֹחַב אַרְבַּע אַמּוֹת, וְלֹא[20] אֶת הַבּוֹר[21] הֶחָפוּר בַּקַּרְקַע[22], וְלֹא אֶת הַדּוּת הַבָּנוּי בַּבּוֹר[23], אַף עַל פִּי שֶׁמָּכַר לוֹ[24] הָעֹמֶק וְהָרוּם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

14) "רגילין היו לבנות חדר לפנים מהבית להצניע שם ממונם וכליהם, ואין תשמישן לדור בו כתשמיש הבית והיציע" (סמ"ע סימן ריד סעיף קטן ו, מדברי הרשב"ם דיבור המתחיל ולא את החדר). 15) מסתימת לשון רבינו נראה שהמדובר גם בחדר שאינו רחב ארבע אמות (מגיד משנה) וגם באופן שהוא פתוח לבית (כמו שכתב הרשב"ם שם), מכיוון שאין תשמישו כשל הבית. 16) ציין לו את הגבולות של הבית. 17) כלומר, מחוץ לחדר, באופן שהגבולות כוללים אף את ה"חדר" בתוכם, אף על פי כן אין הוא כלול במכירת הבית, לפי שאנו אומרים: "מצרים הרחיב לו", כלומר, הרחיב אותם למעלה מהמידה (וראה למעלה פרק כא הלכה יז) כן היא מסקנת הגמרא שם סא: 18) משנה שם. 19) שאז הוא מקום חשוב, ואינו בטל כלפי הבית. 20) משנה שם סד. 21) עשוי לאגירת מים, והוא תשמיש נפרד מזה של הבית עצמו. 22) קרקע קשה, שמחזיקה את המים. 23) אם קרקע הבור היא מעפר תיחוח, שאינו מחזיק את המים, בונים בו כותל של אבנים להחזקת המים, ומפירוש המשניות לרמב"ם נראה קצת שהבניין בולט מעל לבור על פני הקרקע, שכך הם דבריו (שם): "בור הוא חפירה בקרקע, והדות בנוי על הקרקע". וראה למעלה פרק כד הלכה טו. 24) וכתב כך מפורש בשטר המכירה.

ג. וְצָרִיךְ[25] הַמּוֹכֵר לְקָנוֹת לוֹ דֶּרֶךְ מִן הַלּוֹקֵחַ, כְּדֵי לְהִכָּנֵס בְּבוֹר זֶה אוֹ לַדּוּת שֶׁשִּׁיֵּר[26]; שֶׁכָּל הַמּוֹכֵר - בְּעַיִן יָפָה[27] מוֹכֵר. וְאִם אָמַר[28] לוֹ: מָכַרְתִּי לְךָ הַבַּיִת חוּץ מִן הַבּוֹר אוֹ הַדּוּת - אֵין צָרִיךְ[29] לְקָנוֹת לוֹ דֶּרֶךְ. וְכֵן הַמּוֹכֵר בּוֹר אוֹ דוּת בִּלְבַד[30] - אֵין הַלּוֹקֵחַ צָרִיךְ לְקָנוֹת לוֹ דֶּרֶךְ[31], אֶלָּא נִכְנָס לְתוֹךְ בֵּיתוֹ שֶׁל מוֹכֵר עַד הַדּוּת[32] וּמְמַלֵּא[33].

25) גם זה במשנה שם וכרבי עקיבא ופסקו בגמרא (שם סה.) הלכה כמותו. 26) ייתכן, כי כוונת רבינו להדגיש שמה שאמרו "צריך ליקח לו דרך", אין זה אלא ב"בור ודות", אבל לו ב"חדר" ו"גג", המובאים לפני זה בהלכה א. וגם להלן פרק כו הלכה ד דקדק רבינו לכתוב כן. 27) ואינו מוכר בצמצום, ולא שייר לעצמו חלק בשטח שמכר. כן מסקנת הגמרא (שם סה:) בטעם דברי רבי עקיבא. 28) כן הוא במשנה שם, שבזה מודה גם רבי עקיבא. 29) שתנאי זה היה מיותר, שהרי בין כך ה"בור ודות" הם שלו, ולא היה צריך להתנות על זה, ובהתאם לכלל המקובל, שכל "לשון יתירה באה לרבות" אנו אומרים שהתכוון בריבוי דברים זה להתנות להשאיר לעצמו גם את הדרך. 30) ועיכב את הבית לעצמו. 31) שם במשנה כרבי עקיבא. ומאותו הטעם האמור, שמוכר בעין יפה מוכר, ומכר לו גם את הדרך. 32) בכתב־יד תימן: "הבור". 33) מים מן הבור או הדות.

ד. שְׁנֵי[34] בָּתִּים זֶה לִפְנִים[35] מִזֶּה, מָכַר שְׁנֵיהֶם לִשְׁנַיִם אוֹ נָתַן שְׁנֵיהֶם לִשְׁנַיִם - אֵין לָהֶם דֶּרֶךְ זֶה עַל זֶה[36]; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם נָתַן הַחִיצוֹן[37] וּמָכַר הַפְּנִימִי. אֲבָל[38] אִם מָכַר הַחִיצוֹן וְנָתַן הַפְּנִימִי - יֵשׁ לוֹ[39] דֶּרֶךְ[40]; שֶׁכָּל הַנּוֹתֵן - בְּעַיִן יָפָה נוֹתֵן יוֹתֵר[41] מִן הַמּוֹכֵר[42].

34) ברייתא שם סה. 35) ואי אפשר לפנימי לצאת החוצה כי אם דרך החיצונה (סמ"ע, ריד סעיף קטן לז). 36) כלומר, כשם שאין לחיצון דריסה לפנימי, כך אין לפנימי זכות לעבור דרך החיצוני וחייב הוא לפייס את החיצון, שייתן לו דרך לעבור. ואף על פי שאם מכר רק את הפנימי והשאיר לעצמו את החיצוני, היה לפנימי דרך עליו, מפני שמוכר בעין יפה הוא מוכר - כאן שמכר את שניהם לשניים, כשם שעינו טובה לזה, כך היא טובה לזה, ומה שהוא עין יפה לזה, הוא עין רעה לזה, ולפיכך אין להם דרך זה על זה. ואמנם אם לא מכר לשניהם כאחד, אלא מקודם מכר את הפנימי והשאיר את החיצוני לעצמו, כיוון שזכה הפנימי בדרך על המוכר - אין זכות זו מסתלקת אף כשמכר אחר כך גם את החיצוני לשני (מגיד משנה בשם ר"י בן מיגאש). 37) שוודאי אין לו לפנימי דרך על החיצון, שהרי הנותן, נותן בעין יפה יותר מהמוכר, כמו שמסיק מיד אחרי זה. 38) מסקנת הגמרא שם. 39) לפנימי. 40) על החיצון. 41) שהרי אף החכמים הסוברים, שמוכר בעין רעה מוכר, מודים שנותן בעין יפה נותן, הרי שיש עדיפות למקבל מתנה על הקונה, ביחס לטובה מבעל הבית. 42) ודווקא שמכר ונתן כאחד, אבל אם מכר את החיצון תחילה ואחרי כן נתן את הפנימי, לא זכה הפנימי בדרך, שהרי תיכף שמכר את החיצון והשאיר לעצמו את הפנימי - אבד את הדרך על החיצון, שהרי מוכר בעין יפה מוכר, ואם כן כשנתן אחרי זה את הפנימי לשני, לא יכול לתת לו אלא מה שבידו, והיינו בלי דרך על החיצון (מגיד משנה בשם ר"י בן מיגאש).

ה. הַמּוֹכֵר[43] אֶת הַבַּיִת - מָכַר[44] אֶת הַתַּנּוּר[45] וְאֶת הַכִּירַיִם[46], וְאֶת מַלְבְּנוֹת[47] הַפִּתָּחִים הַמְּחֻבָּרִין בְּטִיט[48], וְאֶת הַדֶּלֶת[49] וְאֶת הַנֶּגֶר[50] וְאֶת הַמַּנְעוּל[51], אֲבָל לֹא הַמַּפְתֵּחַ[52]. וּמָכַר[53] אֶת הַמַּכְתֶּשֶׁת[54] הַקְּבוּעָה[55], אֲבָל לֹא אֶת הַמַּטַּלְטֶלֶת[56]. וּמָכַר אֶת הָאַצְטְרֶבִיל[57], אֲבָל לֹא אֶת הַכְּלִי שֶׁהַקֶּמַח יוֹרֵד לְתוֹכוֹ, שֶׁהוּא כְּמוֹ כְּפִיפָה[58] שֶׁל עֵץ[59]. וְלֹא מָכַר[60] אֶת מַלְבְּנוֹת[61] כַּרְעֵי[62] הַמִּטָּה, וְלֹא[63] אֶת מַלְבְּנוֹת הַחַלּוֹנוֹת[64], אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מְחֻבָּרִין בְּטִיט[65], מִפְּנֵי שֶׁהֵן לְנוֹי[66]. וּבִזְמַן[67] שֶׁאָמַר 'הוּא וְכָל מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ' - הֲרֵי כֻּלָּן[68] מְכוּרִין.

43) משנה שם סה. 44) ברשב"ם שם דיבור המתחיל מכר, נתן כלל קבוע לכל ההלכות הבאות: "כל תשמישי בית הקבועים מכורים בכלל בית, והמטלטלין אינם מכורים" וכן הוא בשולחן ערוך סימן ריד סעיף יא. 45) המחובר לקרקע (רשב"ם. וכן כתב המגיד משנה, ועיין להלן). 46) אף הם מחוברים לקרקע (רשב"ם ומגיד משנה) ויש בהם שני חללים מלמעלה לשפיתת שתי קדרות. ואף על פי שבמשנה שלפנינו הנוסחא "ולא את התנור ולא את הכיריים" - הרי בכי"מ הנוסחא: "מכר תנור, מכר כיריים" וכן הוא ברשב"ם, ברי"ף ובספר המקח והממכר לרב האי שער כ. וכתב שם הרשב"ם שלפי נוסחא זו המדובר במחוברים לקרקע, שבתלושים בוודאי לא קנה. 47) עמודים של עץ מסביב למזוזות הבית מלמטה ולמעלה בצורת מרובע, והדלת שוקף עליהן (בבא בתרא סט.). 48) בגמרא (שם) הסיקו שאם הם מחוברים בטיט, הם בוודאי בכלל הבית. והסתפקו שם באופן שהם מחוברים רק ביתידות. והרמב"ם הדגיש "בטיט", שב"יתידות" הרי זה ספק, ובכל ספק בממונות אנו פוסקים לקולא לנתבע, היינו למוכר. 49) משנה שם. 50) ברייתא (שם סה:) והוא בריח הקבוע בכותל (סמ"ע סעיף קטן מב), ונקרא כך על שנגרר מקצה הכותל לקצהו (ערוך, ערך נגר א). 51) לנעול בו את הבית (ברייתא שם). והוא קבוע (רשב"ם שם). 52) אף על פי שהוא קבוע בדלת (גמרא שם) - כיוון שקל מאוד להוציאו מן הדלת, היינו שאין מזיזין אותו מן הפותחת ולטלטלו (רשב"ם שם דיבור המתחיל והוא מפתח). 53) משנה ובריייתא (שם סה.). 54) "כלי ששוחקים וכותשים בו הדברים הגסים כגון מכתשת אבן" (רבינו בפירוש המשניות). 55) בקרקע (רשב"ם שם). 56) שאינה קבועה בקרקע ומטלטלין אותה לפעמים ממקום למקום. 57) בסיס של עץ שעליו מעמידים הריחיים (רבינו בפירוש המשניות). והוא קבוע בקרקע (רבינו גרשום). 58) סל. 59) והוא פירוש המלה "קלת" שהובאה במשנה. וכן הוא בפירוש המשניות שלו: "עגול מעץ שעושים סביב הריחיים, כדי שלא יתפזר כלום מן הקמח". 60) זה שמכר את הבית (ר"י בן מיגאש, ודעת רשב"ם ראה להלן). 61) חתיכות עץ המחוברות לקרקע, שנותנים תחת המיטה, שלא תדבק בקרקע, והסתפקו בגמרא (בבא בתרא סט.) אם הם בכלל הבית (ואילו המחוברים למטה - בוודאי אינם בכלל בית, גמרא שם). והשאירו זאת בתיקו, ולפיכך דינו ככל ספק בדיני ממונות: לקולא לנתבע. ולדעת הרשב"ם שם המדובר במוכר מיטה, והסתפקו במלבנות שאינם מחוברים למיטה, ואילו המחוברים לה - בוודאי מכורים איתה. 62) רגלי. 63) אף זו בעייה בגמרא (שם) שלא נפתרה. 64) עמודים מסביב החלונות בצורה רבועית. 65) כך נראה בגמרא שם, שהבעייה היא במחוברין בטיט. ומאחר שלא נפתרה, דן בה רבינו ככלל ספק בממון: לטובת הנתבע. ורשב"ם שם, פירש שהבעייה היא במחוברין ביתידות, אבל המחוברות בטיט - בוודאי קנה. ודעתו שגם הבעייה (במחוברות ביתידות) - נפתרה בדרך "אם תמצי לומר" - שקנה. 66) ואינם כל כך בכלל תשמישי הבית (גמרא שם). 67) משנה ובריייתא (שם). 68) כל אלו ששלל אותם לעיל ושהם שנויים במשנה ובברייתא הנ"ל ואף המלבנות שלא נזכרו לא במשנה ולא בברייתא, ואם כן אין מקור מפורש שגם הם נמכרים בכלל הבית, אם אמר: "הוא וכל מה שבתוכו" - סובר רבינו שאינם גרועים, בעניין זה, מכל יתר הדברים השנויים במשנה (מגיד משנה). ודעת רשב"ם (שם) שרק תשמישים המיוחדים לבית זה - נכללים בזה.

ו. הַמּוֹכֵר[69] אֶת הֶחָצֵר - מָכַר בּוֹרוֹת שִׁיחִין[70] וּמְעָרוֹת[71] שֶׁבְּתוֹכָהּ[72], וְכָל הַבָּתִּים[73] הַחִיצוֹנִים[74] וְהַפְּנִימִים[75], וּבָתִּים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן הַחוֹל[76], וְהַחֲנֻיּוֹת הַפְּתוּחוֹת לְתוֹכָהּ[77]; אֲבָל שֶׁאֵינָן פְּתוּחוֹת לְתוֹכָהּ[78] - אֵינָן נִמְכָּרוֹת עִמָּהּ. הָיוּ פְּתוּחוֹת לְכָאן וּלְכָאן[79]: אִם רֹב הַשִּׁמּוּשׁ לְתוֹכָהּ - נִמְכָּרוֹת עִמָּהּ; וְאִם לָאו - אֵינָן נִמְכָּרוֹת עִמָּהּ. וְלֹא מָכַר אֶת הַמִּטַּלְטְלִין[80] שֶׁבְּתוֹכָהּ. וּבִזְמַן שֶׁאָמַר 'הִיא וְכָל מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ' - הֲרֵי כֻּלָּן[81] מְכוּרִין. בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ - לֹא מָכַר אֶת הַמֶּרְחָץ[82] וְלֹא בֵּית הַבַּד[83] שֶׁבְּתוֹכָהּ[84].

69) משנה ובריייתא שם סז. 70) שיח הוא בור ארוך וצר (רש"י בבא קמא נ: דיבור המתחיל חריצין ונעיצין). 71) בורות מרובעים ומכוסים בתקרה (רש"י שם). 72) בניגוד למוכר בית שלא מכר בור ודות (למעלה הלכה ב) - מכר חצר, מכר אותם מפני שדרך החצרות להיות בהן בורות ואין דרך הבית בכך (ר"י בן מיגאש). 73) ברייתא שם. 74) הנמצאים בשפת החצר, אבל פתוחים אליו (רשב"ם שם דיבור המתחיל החיצונים). 75) בפנים החצר, אף שאין להם פתח לחצר והכניסה והיציאה הן דרך הבית החיצון (סמ"ע סימן רטו סעיף קטן ב בשם הר"ן). 76) לתעשיית הזכוכית (רשב"ם שם בשם ר"ח). 77) שאין מוכרים אלא לבני חצר זו (רשב"ם שם). 78) אלא לרשות הרבים. 79) לתוכה ולרשות הרבים. 80) היינו, תשמישי הבית הבלתי־קבועים, אותם שאינם נמכרים עם הבית (למעלה הלכה ה) - אינם נמכרים גם עם החצר, וכל שכן מטלטלין סתם שאינם תשמישי הבית (רשב"ם שם). 81) כל התשמישים המטלטלים. 82) שאינו בכלל חצר (רשב"ם שם דיבור המתחיל לא את המרחץ), ויש לו שם בפני עצמו ואינו מצוי בכל חצר (סמ"ע שם סעיף קטן א). 83) בית שבו עוצרים שמן מהזיתים. 84) מפני אותו הטעם שיש במרחץ.

ז. הַמּוֹכֵר[85] אֶת בֵּית הַבַּד [86]- מָכַר[87] אֶת הָאֶבֶן[88] הַגְּדוֹלָה הַבְּנוּיָה בָּאָרֶץ[89] שֶׁטּוֹחֲנִים עָלֶיהָ זֵיתִים, וְאֶת הַכְּלוֹנָסָאוֹת[90] שֶׁל אֶרֶז שֶׁסּוֹמְכִין בָּהֶן בְּעֵת טְחִינַת הַזֵּיתִים, וְאֶת הַיְּקָבִים[91], וְאֶת הַכֵּלִים[92] שֶׁנּוֹתְנִין בָּהֶן אֶת הַזֵּיתִים הַפְּתוּשִׁין, וְהֵם הַמַּפְרְכוֹת; אֲבָל לֹא מָכַר אֶת הָרֵחַיִם הָעֶלְיוֹנָה[93]. וּבִזְמַן שֶׁאָמַר 'הוּא וְכָל מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ' - הֲרֵי כֻּלָּן מְכוּרִין. בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ - לֹא מָכַר[94] אֶת הַכּוֹבְשִׁין[95] שֶׁמְּכַבְּשִׁין בָּהֶן הַזֵּיתִים[96], וְלֹא אֶת הַגַּלְגַּל[97], וְלֹא אֶת הַקּוֹרָה, וְלֹא אֶת הַסַּקִּין[98], וְלֹא אֶת הַמַּרְצוּפִין[99].

85) משנה ובריייתא שם סז: 86) תהליך עצירת השמן היה

(כפי שנמצא במשנה במסכת מנחות פו.) כך: בתחילה היו כותשים את הזיתים במכתשת, או טוחנים אותם בריחיים (לפי דעה אחרת), אחר כך שמים אותם בסל, והם היו זבים מאליהם, ושמן זה הוא שמן ראשון. אחרי כן היו טוענים על הזיתים קורה, והשמן הנסחט על ידה הוא השמן השני, ואחרי כן היו טוחנים אותם בריחיים, וטוענים עליהם את הקורה, וזה היה שמן שלישי. 87) אף בעניין זה מביא הרשב"ם (שם) את הכלל של הלכה זו: תשמישים קבועים, הם בכלל בית הבד, ושאינם קבועים אינם בכללו. 88) זה פירושו של רבינו למלה "ים" שבמשנה, שעליה אמרו בגמרא שהיא "טלפחא" (=עדשה), וכן כתב בפירוש המשניות: "ים־האבן שטוחנים בתוכו הזיתים". 89) כן כתב גם ר"י מיגאש. 90) כך פירשו בגמרא את המלה "בתולות" שבמשנה, והם עמודים שנועצים אותם בראש הגת להעמיד בהם את הקורה, וכן הוא בפירוש המשניות. 91) ברייתא שם. והם בורות או נקבים בקרקע, שהשמן יורד לתוכם (רשב"ם ומגיד משנה). והתוספות (דיבור המתחיל ים־טלפחא) בשם הערוך, מפרשים שאלו הם סלים שמביאים בהם הזיתים. ואף שאינם מחוברים הם בכלל הבד. ולא הזכירו את היקב־הגת עצמה, מפני שזה עיקרו של הבד, ופשוט הוא שנמכר עימו. 92) המחוברים בקרקע. וייתכן כי אף אם הם תלושים, - בטלים הם אגב בית הבד, וראה למעלה. 93) אבל הריחיים התחתונה - מכורה. והיא "האבן הגדולה" שלמעלה. 94) במשנה שם מפורש שאם אמר לו "הוא וכל מה שבתוכו" - גם העבירים (= הכובשים) והגלגל והקורה מכורים. ורבינו פסק כברייתא שם. ואולי גרס כן גם במשנה (מגיד משנה וכסף משנה). 95) זה פירוש הגמרא למלה "עבירין" שבמשנה. 96) בפירוש המשנה כתב רבינו: "שמכבידים אותן על האמתחות, ששמים בהם הזיתים הכתושים, ועליהם נתלית האבן וכובשן". 97) שמגלגל האבן ומגביה אותה ומכביד על הזיתים הכתושים, והשמן יוצא" (פירוש המשניות). 98) ברייתא שם. ובמשנה לא הוזכרו. 99) אף זה בברייתא ולא במשנה. והם שקים לשאת בהם את הזיתים, אלא שהשקים הם מנוצה של עיזים, והמרצופין מעור.

1 **ח. אָמַר לוֹ[100]: בֵּית הַבַּד וְכָל תַּשְׁמִישָׁיו[101] אֲנִי מוֹכֵר**
2 **לְךָ - כֵּלִין[102] מְכוּרִין. הָיוּ[103] חוּצָה לָהּ[104] חֲנֻיּוֹת[105]**
3 **שֶׁשּׁוֹטְחִים[106] בָּהֶן הַזֵּיתִים אוֹ הַשֶּׁמֶן[107]: אִם[108]**
4 **מָצָר לוֹ[109] מְצָרִים[110] הַחִיצוֹנִים[111] שֶׁלָּהֶן - קָנָה הַכֹּל;**
5 **וְאִם לָאו[112] - לֹא קָנָה אֶלָּא מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ[113].**

100) ברייתא שם סח. בעניין מרחץ, אבל בשקלא וטריא (שם) השוו בית הבד למרחץ בעניין זה. 101) משמע אפילו תשמיש כל דהו. 102) כל המנויים למעלה בהלכה הקודמת ואף שקים ומרצופין בכלל (סמ"ע סימן רטו סעיף קטן יב). 103) בגמרא (שם) העלו הלכה זו על כל פרטיה, על רקע של עובדה מסויימת. 104) מחוץ לבית הבד. 105) שמוכרין בהם גם צרכי מאכל כגון פת ויין, ולכך נקראים חנויות (סמ"ע שם, סעיף קטן יג). 106) לייבשם ולהכינם על ידי כך להוציא שמנם בבית הבד. 107) "שומשום" בעברית, והוא מין זרעונים, שעוצרים מהן שמן. 108) נוסף על התנאי: "וכל תשמישיו" (סמ"ע שם סעיף קטן יד). 109) ציין לו. 110) גבולות. 111) מחוץ לחנויות, באופן שגם הן כלולות בתוך הגבולות. 112) שלא מצר לו המצרים או לא התנה מפורש: "וכל תשמישיו". 113) אבל לא את החנויות שמחוצה לה.

6 **ט. הַמּוֹכֵר[114] אֶת הַמֶּרְחָץ[115] - מָכַר אֶת בֵּית**
7 **הַנְּסָרִים[116] שֶׁיּוֹשְׁבִין עֲלֵיהֶן[117] כְּשֶׁהֵן עֲרֵמִים, וְאֶת**
8 **בֵּית הַיְקָמִים[118] שֶׁנּוֹטְלִין בָּהֶן הַמַּיִם, וְאֶת בֵּית**
9 **הַסַּפְסָלִין[119] שֶׁיּוֹשְׁבִין עֲלֵיהֶן בַּחֲצַר הַמֶּרְחָץ כְּשֶׁהֵן**
10 **לְבוּשִׁים, וְאֶת בֵּית הַוִּילָאוֹת[120] שֶׁמְּסַתַּפְּגִין[121] בָּהֶן;**
11 **אֲבָל[122] לֹא מָכַר אֶת הַנְּסָרִים עַצְמָן, וְאֶת הַיְקָמִים**
12 **עַצְמָן, וְלֹא אֶת הַסַּפְסָלִין עַצְמָן, וְלֹא אֶת הַוִּילָאוֹת**
13 **עַצְמָן. וּבְזְמַן שֶׁאָמַר לוֹ 'הוּא וְכָל מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ' -**
14 **הֲרֵי כֻּלָּן מְכוּרִין. בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ[123] - לֹא מָכַר**
15 **הַבְּרֵכוֹת הַמְסַפְּקוֹת לוֹ מַיִם בֵּין בִּימוֹת הַחַמָּה[124] בֵּין**
16 **בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים, וְלֹא בֵּית כְּנוּס הָעֲצִים[125]. וְאִם**
17 **אָמַר[126] לוֹ: מֻרְחָץ וְכָל תַּשְׁמִישָׁיו אֲנִי מוֹכֵר לָךְ -**
18 **הֲרֵי הֵן כֻּלָּן מְכוּרִין, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן חוּצָה לוֹ[127].**

114) משנה ובברייתא שם סז: 115) בית העשוי לרחוץ בו, והוא מורכב משלושה חדרים: פנימי לרחיצה, בינוני להלבשה, וחיצוני שעומדים בו לבושים. ומפורש בתוספתא בבא בתרא פרק ג: "המוכר את המרחץ מכר את הבתים הפנימיים ובתים החיצוניים". 116) בית שמצניעים בו לוחות עץ. 117) בפירוש המשניות שלו הביא רבינו: "לוחות ששמים עליהם הבגדים". 118) מקום שמחזיקים בו את היקמים, הם ספסלאות של עץ שמשתמשים בהם בבית המרחץ ונותנים בהם מים לפני כל אחד ואחד (מגיד משנה בשם ר"י בן מיגאש). 119) מקום שמחזיקים בו הספסלים. וכן כתב רבינו בפירוש המשניות: "כיסאות", וכ"אית דגרסי" ברשב"ם בברייתא. ובברי"ף הביא כן גם במשנה כגירסת רבינו "ספסלים". 120) מקום שמחזיקים בו הוילאות. וכגירסת הרי"ף. אבל לפנינו במשנה: "בלניות". 121) שסופגים בהם את המים מהגוף אחרי הרחיצה, ובפירוש המשניות כתב רבינו: "יריעות או סינרים לכסות את הערווה". 122) משנה ובברייתא (שם). בהתאם לכלל שרק התשמישים הקבועים ומחוברים הם בכלל הנכסים דלא ניידי, אבל לא התשמישים המטלטלין. 123) כלומר, אף אם אמר: "כל מה שבתוכו". 124) שאז המים הם מועטים ואפשר היה להעלות על הדעת שהם בטלים אגב המרחץ (רשב"ם שם סח. דיבור המתחיל בין בימות החמה). 125) כן בברייתא (ובמשנה "ולא את אוצרות של עצים"). היינו, שלא מכר, לא את העצים ולא את הבית. וכך מפורש בתוספתא: "לא מכר לא את הבית ולא את העצים", מפני שאין זה תשמיש מיוחד למרחץ כל כך, שהרי בעצים אפשר להשתמש גם לעניינים אחרים (סמ"ע סעיף קטן יח). 126) בברייתא שם סח. 127) מחוץ למרחץ. ואף על פי שלא מצר לו מצרים החיצונים (ראה למעלה הלכה ח). ומה שהצריכו בגמרא שם

להרחיב לו המצרים - שם מדובר בבית הבד, ולא במרחץ. [ומה שאמרו שם "תנינא אם אמר בית המרחץ וכל תשמישיו" - גירסת הרי"ף ורא"ש שם "בית הבד" וכן הוא בכי"מ]. ודעת הרשב"ם שם שאין הבדל בין בית הבד לבית המרחץ (הגהות מיימוני).

פֶּרֶק שִׁשָּׁה וְעֶשְׂרִים[1]

1) נתבארו בו הדברים הנכללין במכירת העיר ושאינן נכללין, וכן במכירת שדות, ומשפט חילוף המתנה מן המכר במה שנזכר בפרק כה ובפרק זה ודין מנהג המקומות.

1 **א. הַמּוֹכֵר[2] אֶת הָעִיר - מָכַר בָּתִּים[3], וּבוֹרוֹת[4] שִׂיחִין**
2 **וּמְעָרוֹת, וּמֶרְחָצָאוֹת, וְשׁוֹבָכוֹת[5], וּבֵית הַבַּדִּים, וּבֵית**
3 **הַשַּׁלְחִין שֶׁבָּהּ[6] וְהַסְּמוּכִין לָהּ[7], וְאֶת הֶחָרָשִׁין[8]**
4 **הַמֻּקָּפִין[9] לָהּ, וְאֶת הַשָּׂדוֹת הַיְדוּעוֹת לָהּ[10], וְאֶת**
5 **הַבִּיבָרִין[11] שֶׁל חַיָּה וְעוֹפוֹת וְדָגִים שֶׁפָּנֶיהָם[12]**
6 **כְּנֶגְדָּהּ[13], אַף עַל פִּי שֶׁהֵן רְחוֹקִים[14] מִמֶּנָּה; אֲבָל לֹא**
7 **מָכַר הַמִּסְטַלְטְלִין[15] שֶׁבְּתוֹכָהּ. וּבְזְמַן שֶׁאָמַר לוֹ 'הִיא**
8 **וְכָל מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ אֲנִי מוֹכֵר לָךְ' - הֲרֵי כֻּלָּן[16] מְכוּרִין.**
9 **וּבֵין כָּךְ וּבֵין כָּךְ[17] - לֹא מָכַר לֹא אֶת שְׁיָרֶיהָ[18], וְלֹא**
10 **אֶת בְּנוֹתֶיהָ[19], וְלֹא הֶחָרָשִׁין הַמֻּקָּצִין מִמֶּנָּה[20], וְלֹא**
11 **אֶת הַחֵלֶק שֶׁיֵּשׁ לָהּ בַּיָּם[21], וְלֹא אֶת הַחֵלֶק שֶׁיֵּשׁ לָהּ**
12 **בַּיַּבָּשָׁה[22], וְלֹא אֶת בִּיבְרֵי חַיָּה וְעוֹפוֹת וְדָגִים שֶׁאֵין**
13 **פְּנֵיהֶם כְּנֶגְדָּהּ[23].**

2) משנה ובברייתא, בבא־בתרא סח. 3) ולא ראו צורך להזכיר חצרות, שהם עיקר העיר (רשב"ם שם ד"ה מכר את הבתים). 4) אף שאינם בכלל בית (למעלה פכ"ה ה"ב) - הרי הם בכלל עיר. וכן כל הרשומים להלן. 5) מקום מושבם של יונים. 6) הן הגינות שבתוך העיר (וכמאן־דאמר דבית השלחין היינו גינוניתא, ועיין רשב"ם שם - הגר"א סימן רטו ס"ק ז). 7) אף הם גינות, וכן כתב הרשב"ם שם: "גינוניתא, גינות הסמוכין לעיר ושבתוך העיר". 8) יערות (ברייתא שם). ובכ"י תימן: "החורשין". 9) הסמוכים. כן מסקנת הגמרא שם, על רקע של סתירה בין שתי ברייתות, שיש הבדל בין "מוקצין לה", היינו סמוכים לה - לפי דעת רבינו, לבין "מוקצין ממנה", היינו רחוקים ממנה. ועיין רשב"ם שם ד"ה המוקצים לה. 10) שיודעים שהן שייכות לעיר (ערוך־השלחן). פרט ל"פיסקי באגי" שאינן ידועות ששייכות לעיר - אינן מכורות. ועיין ב"ח שם. והיינו כמאן־דאמר דבית השלחין היינו "באגי", וכן מסקנת הגמרא שם שרש "פיסקי באגי" אינם מכורים, אבל באגי (= השדות הסמוכות לעיר) - מכורים (הגר"א סימן רטו, ס"ק ו). 11) מקום גדור מיוחד להחזיק בו בעלי חיים שונים. [ולדעת רבינו נתן אב הישיבה בפירושו למשנה (שבת פי"ג) היא מלה מורכבת "בי־בר", כמו בית־בר בית־מקום לחיות בר. וראה מש"כ שם עמוד 56 הערה 2]. 12) כלומר, הפתח שלהם (שם סח: וברשב"ם ד"ה דנגיח קאיהי לגאו). 13) כנגד העיר. 14) בגמרא לא הוזכר פרט זה, אבל למדו רבינו מתוך זה שביחס לחורשות, חילקו בגמרא בין סמוכים לרחוקים. ואילו ביחס לביבריו, לא חילקו אלא בין פתחיהם כנגד העיר לבין אם אינם פתוחים כנגדה, הרי שבהם אין חילוק בין סמוך לרחוק. 15) היינו, אף העשויים לשימוש אלא שאינם קבועים ומחוברים, וכל־שכן סתם מטלטלין שאינם תשמישים, כגון אוצרות של תבואה שבוודאי אינם מכורים (רשב"ם ד"ה אבל לא את המטלטלין). 16) כלשון התוספתא (ב"ב פ"ג, הוצאת צוק"מ עמ' 402). ובמשנה מפורש: "אפילו היו בה בהמה ועבדים". 17) תוספתא שם. 18) הם "פסקי באגי" (גמרא שם). ולדעת רשב"ם, הם קטעי בקעה שסלע מפסיק בינם לבין העיר. ולדעת רבינו, הם פסקי שדות שאינם ידועים ששייכים לעיר (ב"ח סימן רטו). 19) כפרים הסמוכים לה (רשב"ם ד"ה ולא בנותיה). 20) הרחוקים ממנה. 21) אי בים, הנושא את שם העיר ושייך לעיר. 22) היינו, חלק של העיר הנמצא רחוק ומופלג מן העיר, ונושא את שם העיר (רשב"ם). [וכנוסחת כ"י מינכן שם: "היה לה חלק אחד בים וחלק אחד ביבשה - אין נמכרין עמה". וכ"ה ביד רמ"ה]. 23) כלומר, שאין פתחם כנגד העיר, אלא הצד החיצון.

14 **ב. הַמּוֹכֵר[24] אֶת הַשָּׂדֶה[25] - מָכַר אֶת הָאֲבָנִים[26]**
15 **הַסְּדוּרוֹת לְגָדֵר[27], וְאֶת הָאֲבָנִים שֶׁמֻּנָּחוֹת עַל**
16 **הָעֲמָרִים[28], מִפְּנֵי שֶׁהֵן לְצָרְכָּהּ[29]. וּמָכַר אֶת הַקָּנִים[30]**
17 **הַחֲלָקִים[31] הַמֻּנָּחִין תַּחַת הַגְּפָנִים[32] כְּדֵי לְהַעֲמִיד אֶת**
18 **הַכֶּרֶם[33], מִפְּנֵי שֶׁהֵן לְצָרְכָּהּ[34]. וּמָכַר אֶת הַתְּבוּאָה**
19 **הַמְחֻבֶּרֶת לַקַּרְקַע, אַף עַל פִּי שֶׁהִגִּיעַ לְהַקָּצֵר[35]. וּמָכַר**
20 **אֶת מְחִיצַת הַקָּנִים[36] שֶׁהִיא פְּחוּתָה מִבֵּית רֹבַע[37], אַף**
21 **עַל פִּי שֶׁהַקָּנִים שָׁלָהּ עֲבִים וַחֲזָקִים[38]. וּמָכַר אֶת**
22 **הַשּׁוֹמָרָה[39] הָעֲשׂוּיָה[40] בְּטִיט[41], אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ**
23 **קְבוּעָה[42]. וּמָכַר[43] אֶת הֶחָרוּב[44] שֶׁאֵינוֹ מֵרִכָּב[45] וְאֶת**
24 **בְּתוּלַת הַשִּׁקְמָה[46], אַף עַל פִּי שֶׁהֵן עֲבִים[47]. וּמָכַר[48]**
25 **כָּל הַדְּקָלִים שֶׁבָּהּ. אֲבָל לֹא מָכַר אֶת הָאֲבָנִים שֶׁאֵינָן**
26 **סְדוּרוֹת[49] לְגָדֵר, וְלֹא אֶת הָאֲבָנִים שֶׁאֵינָן מֻנָּחוֹת עַל**
27 **גַּבֵּי הָעֲמָרִין, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מוּכָנוֹת[50] לְכָךְ; וְלֹא**
28 **אֶת הַקָּנִים שֶׁבַּכֶּרֶם שֶׁאֵינָן מֻנָּחִין[51] תַּחַת הַגְּפָנִים, אַף**
29 **עַל פִּי שֶׁהֵן מְשֻׁפִּין וַחֲלָקִים[52] וּמוּכָנִים לְכָךְ; וְלֹא אֶת**
30 **הַתְּבוּאָה הָעֲקוּרָה[53] מִן הַקַּרְקַע, אַף עַל פִּי[54] שֶׁהִיא**
31 **צְרִיכָה[55] לַשָּׂדֶה. וּבְזְמַן[56] שֶׁאָמַר לוֹ 'הִיא וְכָל מַה**
32 **שֶּׁבְּתוֹכָהּ' - הֲרֵי כֻּלָּן מְכוּרִין.**

24) משנה בבא־בתרא סח: 25) ובה יש קנה־מידה מיוחד ביחס לתשמישים, והוא שאף תשמישים שאינם קבועים בקרקע, אבל הם מיוחדים לשדה זה ואין מזיזים אותם ממקומם, אף הם בכלל השדה (רשב"ם ד"ה האבנים שהן לצרכה, וסמ"ע סי' רטו ס"ק כו). 26) כך הוא במשנה. ובגמרא יש שני פירושים, אשר לטיבם של האבנים האלו, ורבינו הביא שניהם להלכה, שלענין הדין שניהם אמת (מגיד־משנה). 27) המסודרות בתוך השדה לעשות מהן גדר לשדה. אבל אם אינן סדורות, אע"פ שהן צבורות, אינן נמכרות עם השדה (גמרא שם סט.). 28) אחרי קצירת העמרים, שוטחים אותם על פני השדה, ושמים עליהם אבנים שלא יתפזרו על־ידי הרוח (רשב"ם שם סט.). והנה בגמרא שם אמרו שלדעת רבנן החולקים על רבי מאיר "הוא

דמחתן", ולדעת רשב"ם היינו שהן מונחות בתוך השדה. ולדעת ה'תוספות' (שם ד"ה והוא) צריך שיהיו מונחות פעם אחת על העמרים. והזמנה גרידא אינה מספיקה לענין זה (סמ"ע שם ס"ק כט). ומדברי רבינו נראה שגם עכשיו בעת הקנייה, הן מונחות על העמרים. 29) לצורך קבוע של השדה. ואף־על־פי שאינם מחוברים לה. 30) משנה, שם סח: 31) המפוצלים (רשב"ם ד"ה קנים המחולקין) או שהוסרו קליפותיהם, שלא יתליעו ('תוספות' ד"ה מחולקין, בשם ה'ערוך'). 32) כלומר, העומדים תחת הגפנים. וראה למעלה הערה כז בדין אבנים. 33) כלומר, לסמוך את הגפנים. ומכאן שהמוכר לחבירו "שדה" - הגפנים בכלל (רשב"ם שם). וראה למעלה פכ"ד הי"ד והערה קנט. ולהלן הערה מז. 34) לצורך השדה (= הגפנים שבתוכה). 35) שהיא בשלה, עד שראויה לקצירה. כן הוא במשנה ובגמרא שם. 36) זה לשון רבינו בפירוש המשנה: "ומחיצת הקנים, מקום שנטועים בו הקנים בלבד". ולפנינו במשנה: "חיצת הקנים". ופירשה הרשב"ם: "קנים הרבה הגדילים בקלח אחד" (ועיין 'תוספות יום טוב' וסמ"ע ס"ק ל). 37) רובע סאה. ולפיכך היא נטולת חשיבות ובטילה אגב השדה (משנה שם). 38) ועם זה בטלים אגב השדה (גמרא שם סט.). 39) הסוכה של שומרי הכרם. 40) כגירסת רבינו חננאל והרי"ף (ובמשנה שלפנינו: "שאינה עשויה בטיט", וראה להלן). 41) שכיון שהיא טוחה סביב בטיט - היא נחשבת קבועה ועומדת בשדה (סמ"ע, ס"ק לא). ודעת רשב"ם בהיפך: כיון שאינה טוחה בטיט - אינה חשובה, והיא בטלה לגבי השדה. 42) כן הוא בגמרא. 43) משנה, שם. 44) אילן המגדל חרובים. 45) כשהחרוב מזדקן ונעשה חזק, מרכיבים אותו באילנות אחרים. וזה שהוא צעיר עדיין אינו חשוב, ובטל הוא אגב השדה. 46) אילן שעושה מין תאנים. וכשעודנו צעיר ולפני שחתכו ענפיו, הוא נקרא: "בתולת השקמה". והוא בטל לגבי השדה. 47) שענפיה עבים. כן הוא בגמרא שם. 48) אין זה מפורש במשנה, ולמדה רבינו מהא דלעיל, שהמוכר את השדה מכר את הגפנים שבה (עיי"ש הערה לב), ומהא דלהלן שלא מיעטו אלא חרוב המורכב וסדן השקמה - הרי שאילנות אחרים הם בכלל השדה. וכן מפורש בתוספתא פ"ג דבבא־בתרא (הוצאת צוק"מ עמ' 14, 402). וראה עוד למעלה פרק כד הלכה יב והערה קכא, ושם הי"ד והערה קנט. 49) אף שהן צבורות לצרכי הגדר, וכחכמים ולא כרבי מאיר (שם סט.). 50) עומדות מזומנות לתשמיש זה. ואף כאן כחכמים ולא כרבי מאיר (שם). 51) שאינם עומדים. ראה למעלה הערה לא. 52) זה פירוש המילה "משופין", ואף זה כחכמים ולא כרבי מאיר (שם). 53) התלושה. 54) כן הוא בגמרא (שם). 55) לשוטחה על פני השדה לייבשה (רשב"ם שם). 56) משנה (שם סח:).

1 **ג. בֵּין כָּךְ[57] וּבֵין כָּךְ - לֹא מָכַר[58] מְחִיצַת הַקָּנִים**
2 **שֶׁהִיא בֵּית רֹבַע[59], אַף עַל פִּי[60] שֶׁהַקָּנִים שְׁבָּהּ דַּקִּים**
3 **וּקְטַנִּים. וְלֹא[61] מָכַר עֲרוּגָה[62] קְטַנָּה[63] שֶׁל בְּשָׂמִים[64]**
4 **שֶׁיֵּשׁ לָהּ שֵׁם בִּפְנֵי עַצְמוֹ, כְּגוֹן[65] שֶׁקּוֹרִין לָהּ בִּי**
5 **וַרְדָּא[66] שֶׁל פְּלוֹנִי. וְלֹא אֶת הַשּׁוֹמֶרָה בְּזְמַן שֶׁאֵינָהּ**
6 **עֲשׂוּיָה בְּטִיט[67], אַף עַל פִּי שֶׁהִיא קְבוּעָה בָּאָרֶץ. וְלֹא**
7 **מָכַר אֶת הֶחָרוּב הַמֻּרְכָּב[68] וְלֹא סַדָּן[69] שֶׁל שִׁקְמָה,**
8 **וַאֲפִלּוּ הֵן דַּקִּים[70]. וְלֹא מָכַר[71] אֶת הַבּוֹר[72] שֶׁבָּהּ, וְלֹא**
9 **אֶת הַגַּת[73], וְלֹא אֶת הַשּׁוֹבָךְ[74], בֵּין חֲרֵבִים[75] בֵּין**
10 **שְׁלֵמִים[76].**

57) משנה, שם. 58) מפני שכל המנויים להלן: מחיצת הקנים שהיא בית רובע, ערוגת בשמים, חרוב המורכב וכו', נחשבים כשדה בפני עצמם ואינם נכללים במשפט: "כל מה שבתוכו", שהוא מכר לו שדה אחת ולא שתי שדות (רשב"ם שם ד"ה לא את חיצם הקנים, ומגיד־משנה כאן). 59) שאז היא נחשבת כשדה נפרד. 60) גמרא, שם סט. 61) מימרא של רבי יוחנן, שם. 62) גינה בצורת מלבן מרובע. כלשון רבינו בפירוש המשנה (כלאים פ"ג מ"א): "עושים בגינות ערוגות מרובעות כדי לזרוע בם הירקות", ו"לשון עברי הוא מערוגת מטעה" (יחזקאל יז, ז) – 'תוספות יום טוב' שם. 63) ואין בה בית רובע (רשב"ם שם). 64) לדעת הרשב"ם (שם), הוא־הדין לכל שדה שיש לה שם בפני עצמו, אלא ששדה של בשמים הדרך לקרוא לה שם מיוחד (ד"ה לא את חיצת הקנים בלבד). 65) פירוש רב פפא, למימרת רבי יוחנן (שם). 66) בית הוורד. 67) כגירסת הר"ח והרי"ף. והטעם, שכיון שאינה טוחה מסביבה בטיט, הרי היא כדבר המטלטל ואינה בטלה לשדה (ובמשניות שלפנינו, הגירסא להיפך: "שהיא עשויה בטיט". לפי שאז היא חשובה ואינה בטלה אגב השדה, וזוהי דעת רשב"ם. וראה למעלה הערות לט־מ). 68) שמרכיבים את החרוב אחרי שהוא מזדקן, ואז יש לו חשיבות מיוחדת ונחשב כשדה בפני עצמו. 69) גזע העץ, כשהשקמה מזקינה, קוצצים את עוביה, ואחרים באים במקומם ואז נקראת בשם "סדן", ונעשית חשובה ביותר, ואינה בטילה אגב השדה. 70) כלומר, החרוב והסדן הם דקים (גמרא שם). 71) מפני שכל אלו והמנויים להלן, הם דברים נפרדים ובלתי כלולים בתוך השדה, משנה שם עא. 72) בור של מים בתוך השדה להשקות את השדה. 73) מקום שדורכים בו ענבים. 74) מושבם של יונים. וכל אלו אינם נמכרים בכלל השדה, אע"פ שאמר לו: "כל מה שבתוכה" (רשב"ם שם). 75) מלשון חורבן שאין מים בבור ואין יונים בשובך וכו'. 76) כלומר, מיושבים.

11 **ד. וְצָרִיךְ[77] הַמּוֹכֵר לְקָנוֹת לוֹ דֶּרֶךְ[78] מִן הַלּוֹקֵחַ, כְּדֵי**
12 **שֶׁיֵּלֵךְ בָּהּ עַד אוֹתוֹ הַבּוֹר אוֹ אוֹתוֹ הַדּוּת אוֹ אוֹתוֹ**
13 **הַגַּת אוֹ אוֹתוֹ הַשּׁוֹבָךְ[79] שֶׁנִּשְׁאֲרוּ לוֹ בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה.**
14 **וְאִם[80] פֵּרַשׁ וְאָמַר 'חוּץ מֵאֵלּוּ - אֵינוֹ צָרִיךְ לְקַחַת לוֹ**
15 **[דֶּרֶךְ][81].**

77) משנה, שם. כרבי עקיבא ולא כחכמים. 78) שהמוכר, בעין יפה הוא מוכר, ואנו מניחים שלא השאיר לעצמו דרך בתוך השדה שמכר, אף שהוא צריך לה לשם הליכה אל הדברים שהשאירם בשדה. 79) דקדק לכתוב רק אלו, שרק להם צריך לקנות דרך ולא לאחרים הנזכרים בהלכה זו, וכן נראה ברשב"ם שם ד"ה במוכר (הגר"א סימן רטו ס"ק יז). וראה במגיד־משנה, ולמעלה פרק כה הלכה ג

ה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[82] בְּמוֹכֵר; מִפְּנֵי[83] שֶׁהָיָה לוֹ לַלּוֹקֵחַ[84] לְפָרֵשׁ[85] וְלֹא פֵּרַשׁ[86], אֵין לוֹ[87] אֶת אֵלּוּ[88]. אֲבָל הַנּוֹתֵן מַתָּנָה - קָנָה[89] אֶת כֻּלָּן[90]; בֵּין בְּשָׂדֶה, בֵּין בְּבַיִת, בֵּין בְּחָצֵר, בֵּין בְּבֵית הַבַּד[91]. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: הַנּוֹתֵן קַרְקַע[92] בְּמַתָּנָה - קָנָה הַמְקַבֵּל כָּל הַמְחֻבָּר[93] לָהּ[94], עַד שֶׁיְּפָרֵשׁ[95].

~ נקודות משיחות קודש ~

"אבל הנותן מתנה קנה את כולן".

ההבדל שבין מתנה למכר וירושה הוא, שבמכר וירושה צריכה להיות שייכות ואחיזה ללוקח או ליורש, שהרי הירושה היא דווקא בקרובו של המוריש ומכירה היא לזה ששילם מנכסיו תמורת הדבר הנמכר. מה שאין כן במתנה אפשר שלא יהיה למקבל שום שייכות ואחיזה למתנה הניתנת לו רק מצד חסדו וטובו של הנותן, ולכן הדין שאם נתן במתנה גם אם לא פירש המקבל קנה הכל כיוון שאין לו שום אחיזה ושייכות למתנה ואינו יכול לפרש דבר.

ומבואר בהמשך "וככה" פרק עא. שהגם שבעניין התורה הלשון הוא "נותן התורה" ו"אשר נתן לנו", מכל־מקום יש בנתינת התורה את כל שלושת העניינים ירושה, מכר ומתנה (עיי"ש).

(לקו"ש ו"ג ע' 115 הע' 23)

ו. וְכֵן[96] הָאַחִין[97] שֶׁחָלְקוּ[98], וְזָכָה אֶחָד מֵהֶן[99] בַּשָּׂדֶה - זָכָה בְּכֻלָּן[100]. וְהַמַּחֲזִיק[101] בְּנִכְסֵי הַגֵּר[102], הֶחֱזִיק בַּשָּׂדֶה - זָכָה בְּכֻלָּן[103]. וְהַמַּקְדִּישׁ[104] אֶת הַשָּׂדֶה - הִקְדִּישׁ כֻּלָּן.

ז. אַף בְּמוֹכֵר וְלוֹקֵחַ אֵין כָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מֵעִנְיָנִים[105] אֲמוּרִים אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁאֵין שָׁם מִנְהָג, וְלֹא שָׁמוֹת יְדוּעִים[106] לְכָל דָּבָר וְדָבָר בִּפְנֵי עַצְמוֹ; אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁהַמּוֹכֵר כָּךְ מָכַר כָּךְ - הֲרֵי זֶה מָכוּר, וְסוֹמְכִין עַל הַמִּנְהָג[107]. וְכֵן מָקוֹם שֶׁאֵין קוֹרִין אֶלָּא בַּיִת[108] לַבַּיִת לְבַדּוֹ, אוֹ שֶׁקּוֹרִין בַּיִת לַבַּיִת וְכָל סְבִיבוֹתָיו וּלְכֹל שֶׁעַל גַּבָּיו - הוֹלְכִין אַחַר לְשׁוֹן אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם. וְכֵן הַדַּיִן בְּמוֹכֵר חָצֵר אוֹ שָׂדֶה אוֹ עִיר אוֹ מַטַּלְטָלִין - בַּכֹּל הוֹלְכִין אַחַר הַשְּׁמוֹת הָעֲרוּכוֹת בְּפִי הַכֹּל.

ח. וְזֶה עִקָּר גָּדוֹל: בְּכָל דִּבְרֵי מַשָּׂא וּמַתָּן הוֹלְכִין אַחַר לְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם בְּאוֹתוֹ הַמָּקוֹם וְאַחַר הַמִּנְהָג. אֲבָל מָקוֹם שֶׁאֵין יָדוּעַ בּוֹ מִנְהָג וְלֹא שֵׁמוֹת מְיֻחָדִין, אֶלָּא יֵשׁ קוֹרִין כָּךְ וְיֵשׁ שֶׁקּוֹרִין כָּךְ - עוֹשִׂים כְּמוֹ שֶׁפֵּרְשׁוּ חֲכָמִים בִּפְרָקִים אֵלּוּ.

80) משנה, שם. ובזה אף רבי עקיבא מודה (שם). 81) לפי שהתנאי מיותר, שהרי בין כך היא שלו, ולפיכך אנו אומרים, שבא להוסיף בענין דרך.

82) [שישנם כמה דברים שאינם מכורים בכלל שדה, בית, חצר ובית־הבד, אפילו אם אמר לו "דבר זה וזה וכל מה שבתוכו" וראה להלן]. 83) כדבריו של יהודה בן נקוסא (שם). 84) כן כתב גם בפירוש המשניות, וכ"ה ברשב"ם שם בשם ר"ת. 85) שהרי הוא נותן מעות, ואינו מתבייש לעמוד על המקח ולפרש ברורות מה כלול במכר. 86) והוא לא עשה כן ולא פירש. 87) הפסיד בגלל ההזנחה שלו. 88) שאע"פ שאמרו: המוכר בעין יפה הוא מוכר - היינו לענין זה שמה שמכר מפורש מכר הכל ולא עיכב לעצמו כלום, אבל לא עד כדי כך שיכלול במכירתו יותר ממה שפירש (רשב"ם ד"ה במכר). 89) המקבל, שהוא מתבייש לומר לנותן שיפרט לו בדיוק את פרטי המתנה (פירוש המשניות). 90) היינו, כל אלה שאינם בכלל המכר, וגם אלה שאינם אפילו בכלל "כל מה שבתוכה", כגון חרוב המורכב (רשב"ם שם ד"ה אבל בנותן מתנה, ורמב"ן בשם ר"י מיגאש), בכל זאת הם בכלל המתנה. 91) [נראה שאף מרחץ בכלל זה, אע"פ שהשמיטו רבינו. אבל עיר אינה בכלל זה. שהרי לדעת רבינו אין לכלול במתנה אלא "דבר המחובר לה", פרט למטלטלין ופרט לדבר המחובר שהוא מחוצה לה. ואילו בעיר אין לך דבר לכלול במתנתו אלא מטלטלין או דברים שהם מחוצה לה]. 92) כי דוקא בקרקע קיים הפרש זה בין מכר ומתנה, אבל לא במטלטלין כגון ספינה (מגיד־משנה). 93) פרט לתלוש. ואפילו תבואה התלושה הצריכה לקרקע (ולדעת הרשב"ם, אם צריכה לקרקע, הרי היא בכלל). 94) דוקא מה שבתוך הדבר הניתן, כגון בור ודות וחרוב. אבל לא במה שנמצא חוצה לו, כגון יציע וחדר (מגיד־משנה בשם ר"י בן מיגאש). [וראה למעלה הערה צ].

95) הנותן, מה הוא מוציא מכלל המתנה.

96) מילת ההשוואה מתוספת הרמב"ם היא. 97) משנה, שם. 98) שמכיון שבאו לחלוק, רוצים להסתלק אחד מהשני לגמרי (סמ"ע סימן רטו ס"ק מא). 99) כלומר, כל אחד מהן. ובמשנה שם: "וזכו בשדה". 100) כלומר, "בכל שהוא קבוע ועומד בשדה" (סמ"ע שם). 101) עשה קנין חזקה (משנה שם). 102) שהם הפקר, וכל הקודם ועושה בהם קנין זכה. 103) אף בהרוב המורכב וכיוצא בו, אע"פ שהוא כשדה אחר, והמחזיק בשדה אינו קונה את השדה השניה הסמוכה לה, אם יש מיצר ביניהם (ראה להלן פ"א מהלכות זכיה ומתנה הלכה ז) - כאן נקנה החרוב, שהרי אין מיצר בינו ובין שאר השדה (רשב"ם שם ד"ה החזיק בכולה, וסמ"ע ס"ק מב). 104) שהמקדיש מקדיש בעין יפה באותה המידה של מתנה, ואף כאן לא היה למקבל ההקדש, כלומר הגזבר, לפרש - כמו מקבל מתנה (למעלה הערה צ).

105) בכ"י תימן: "מעניינם". 106) שמות ידועים לנושאי המכירה, כלומר, מה כלול בכלל הבית או השדה. 107) כן הוא בתוספתא פ"ד דבבא־בתרא (הוצאת צוק"מ עמ' 24, 403) וכן כתב רב האי בספר "המקח והממכר" שער כ בסופו. וראה למעלה פרק יז הלכה ו, ולהלן פכ"ז הי"א, ופכ"ח הט"ו. 108) מקור הדברים בבבא־בתרא סא: ובבא־קמא כז.

פֶּרֶק שִׁבְעָה וְעֶשְׂרִים[1]

1) נתבארו בו הדברים הנכללין במכירת הספינה ושאינן נכללין, וכן בכל שאר המטלטלין אם בהמות ואם עבדים ואם שאר הדברים.

1 **א. הַמּוֹכֵר[2] אֶת הַסְּפִינָה - מָכַר אֶת הַתֹּרֶן[3], וְאֶת**
2 **הַגֵּס[4], וְאֶת הָעֲגָנִים[5] שֶׁלָּהּ, וְאֶת כָּל הַמְּשׁוֹטִין[6]**
3 **הַמַּנְהִיגִין[7] אוֹתָהּ[8], וְאֶת הַכֶּבֶשׁ[9] וְהָאַסְכָּלָה שֶׁעוֹלִין**
4 **בָּהֶן לַסְּפִינָה וְיוֹרְדִין עָלֶיהָ, וְאֶת בֵּית הַמַּיִם[10]**
5 **שֶׁבְּתוֹכָהּ; אֲבָל לֹא מָכַר[11] אֶת הַבְּצִית[12], וְהִיא**
6 **הַסְּפִינָה הַקְּטַנָּה[13] שֶׁהוֹלְכִים בָּהּ עַל הַמַּיִם הַקְּרוֹבִים**
7 **לַיַּבָּשָׁה[14]; וְלֹא מָכַר הַדּוּגִית[15], וְהִיא הַסְּפִינָה הַקְּטַנָּה**
8 **שֶׁצָּדִין[16] בָּהּ הַמַּלָּחִים אֶת הַדָּגִים; וְלֹא מָכַר אֶת**
9 **הָעֲבָדִים הָעוֹשִׂין בָּהֶן[17], וְלֹא אֶת הַמַּרְצוּפִין[18], וְלֹא**
10 **אֶת הַסְּחוֹרָה[19] שֶׁבְּתוֹכָהּ. וּבִזְמַן שֶׁאָמַר לוֹ 'הִיא וְכָל**
11 **מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ אֲנִי מוֹכֵר' - הֲרֵי כֻּלָּן מְכוּרִין.**

2) משנה בבבא־בתרא עג. ובריית‍א שם. 3) עמוד גבוה, שעליו תולין את הנס (ראה להלן). 4) הוילון או המפרש שפורסין על התורן, להוליך את הספינה ברוח. 5) ברזלים כעין מזלגות של ברזל הקשורים בשלשלאות, שמשליכים לתוך הים, לעגן את הספינה ולהעמידה. 6) כן הוא בגמרא, בפירוש למילה "מנהיגין" שבמשנה. והם עצים שבהם משוטטים ומושכים את הספינה (יד רמ"ה). ויש מפרשים "החבלים שבהם מושכים את הספינה ומכניסים אותה לנמל" (מגיד־משנה בשם ר"י מיגאש). 7) משוטים אלו, מנהיגים ומושכים את הספינה בים. 8) בנוסח הגמרא שלנו, חסרה מילה זו לגמרי. ו"אסכלה" שבברייתא (שהובאה בסמוך) היא ה"כבש של הספינה שעולים בו" (רשב"ם בשם רב האי ור"ח), אבל יש מפרשים שהיו שם שני סולמות: האחד שבו עולים מהיבשה אל הספינה, והשני שבו יורדים מפתח הספינה אל קרקעית הספינה. לאחד קראו "כבש", ולשני - "אסכלא" (סמ"ע סימן רב ס"ק ד). וזהו מה שכתב רבינו "שעולין - ויורדין עליה". 9) מקום בספינה, שאוצרים בו מים מתוקים, כיון שמי הים הם מלוחים ובלתי ראויים לשתיה. 10) שכל אלו המנויים להלן, אף שהם עשויים לצרכי הספינה, אין שם הספינה עליהם, ואפשר להשתמש בהם גם לצרכים אחרים. 11) כתנא־קמא, ולא כרבי נתן (שם). 12) הקשורה לגדולה, ועוברים מן הגדולה עליה סמוך ליבשה. 13) לפי שאין הספינה הגדולה יכולה להתקרב אל היבשה, מפני שאין שם נמל־מים־עמוק, ולפיכך עוברים ממנה לספינה קטנה ועל־ידה יורדים אל היבשה. 14) כתנא־קמא, ולא כסומכוס (שם). 15) בגמרא (שם) אמר רבא "ביצית היינו דוגית", והפרש השמות תלוי רק במוצא הגיאוגרפי של התנאים: רבי נתן הוא בבלי, ובמקומו קראו לספינה קטנה: ביצית. וסומכוס הוא מארץ־ישראל, ושם קראו לה: דוגית. אבל דעת רבינו שיש ששינוי השם כרוך גם בשינוי המהות, והוא: שבבבל שהימים והנהרות לא היו עמוקים אצל שפתם, ולפיכך היה צריך לעבור בהם מהספינה הגדולה לקטנה והיא הביצית. ואולי על שם הביצה שעל שפת היאורות הבבליים. ובא"י היו המים שעל שפת הים עמוקים, לא היו משתמשים בספינות הקטנות האלו אלא לשם צידת דגים. ומה שאמר רבא ש"ביצית היינו דוגית", רוצה לומר שהמדובר כאן באותה הספינה הקטנה, אלא משתמשים בה לצרכים שונים, וכתוצאה מזה העלו לה שמות שונים במקומות שונים (כסף־משנה). 16) העובדים בספינות (משנה, שם). 17) שקים גדולים שבהם משימים הסחורה שבספינה (רשב"ם שם עז:). 18) פירושו של רב פפא (שם עז:) למלה "אנתיקי" שבמשנה, ולכאורה זה מיותר, אחרי שגם השקים, הקבועים יותר בספינה, אינם נמכרים אתה, ואולי לא הובא זה אלא להשמיענו, שאף הסחורה כלולה בביטוי: "היא וכל מה שבתוכה" (כן כתבו ה'תוספות' שם עג. ד"ה ולא את האנתיקי). 19) משנה (שם עז:).

ב. הַמּוֹכֵר[20] אֶת הַקָּרוֹן[21] - לֹא מָכַר אֶת הַפְּרֻדוֹת[22], 12
בִּזְמַן[23] שֶׁאֵינָן קְשׁוּרוֹת עִמּוֹ[24]; מָכַר אֶת הַפְּרֻדוֹת - 13
לֹא[25] מָכַר אֶת הַקָּרוֹן. מָכַר אֶת הַצֶּמֶד[26] - לֹא מָכַר[27] 14
אֶת הַבָּקָר; מָכַר אֶת הַבָּקָר - לֹא מָכַר אֶת הַצֶּמֶד, 15
וַאֲפִלּוּ[28] בְּמָקוֹם שֶׁקּוֹרִין מִקְצָתָן[29] לַצֶּמֶד[30] בָּקָר. 16

20) "מין מן העגלות" (פירוש המשניות). 21) בפירוש המשניות (שם) הביא רבינו שני פירושים, וזה לשונו: "ופרדות עצים הנפרדים ממנו, שמושכות אותו. ויש מפרשים - קיבוץ פרדה. כלומר, הבהמות שמושכות את הקרון". 22) גמרא שם. על רקע של סתירה בין הברייתא והמשנה. 23) בשעת מכירה, ואם קשורות עם הקרון בשעת מכירה - נמכרות הן עמו (מגיד־משנה). ויש אומרים, שכל זה אינו אלא במוכר, אבל במשכיר, שאין דרך לשכור פרדות מאחר וקרון מאחר - נמכרות הן עם הקרון אע"פ שאינן קשורות עמו (נמוקי־יוסף). 24) כנראה, מסתימת הלשון, שאף אם הקרון והפרדות קשורים - אין הקרון נמכר עמהן. וכן הביא הרמ"א (סי' רב סעיף ב) בשם ה'טור'. והטעם, שהפרדות אפשר לרכוב עליהן בלי הקרון, ולא כן בקרון בלי הפרדות, ולפיכך אין הפרדות קשורות כל־כך בקרון כמו שהקרון קשור בהן (סמ"ע, שם ס"ק ז). 25) "העול שבצוארי השוורים, המחבר אותם" (פירוש המשניות). 26) ולא הזכיר את הפרט של "קשורות", ולדעת ר"י בן מיגאש והרמב"ן דין צמד ובקר לענין קשורות, כדין קרון ופרדות (מגיד־משנה). [וכן יש ללמוד מדברי התוספתא (בבא־בתרא תחלת פ"ד): "מכר את הצמד מכר את הבקר, מכר את הבקר לא מכר את הצמד". וזהו בניגוד למשנה: "מכר את הצמד לא מכר את הבקר". ועל־כרחנו שהתוספתא עוסקת באופן שהם קשורים, בדומה לתירוץ הגמרא בענין קרון ופרדות]. אבל דעת הרשב"ם שבצמד ובקר לא קנה אפילו אם הם קשורים, והוכיח כן ממה שאמרו בגמרא (עח:) "תנא, מילי מילי קתני", ואין ללמוד דבר מדבר. והרמ"א (רב סעיף ד) פסק כדעת ר"י בן מיגאש, וראה להלן הלכה ג והערה לא. 27) יוצא מתוך השקלא־וטריא (שם עז:). 28) אבל אם כולם קוראים כך, הם נמכרים יחד (בסוגיא שם). וראה להלן פרק כח הלכה טו והערה קכד. 29) כלומר, לצמד עם בקר ביחד, קוראים "בקר". וזה מוסב על "מכר את הבקר, לא מכר את הצמד"

ג. הַמּוֹכֵר[31] אֶת הָעֹל[32] - מָכַר אֶת הַפָּרָה[33]; מָכַר אֶת הַפָּרָה - לֹא מָכַר אֶת הָעֹל. מָכַר אֶת הָעֲגָלָה[34] - מָכַר אֶת הַבָּקָר[35]; מָכַר אֶת הַבָּקָר - לֹא מָכַר אֶת הָעֲגָלָה. וְאֵין הַדָּמִים רְאָיָה[36] בְּכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[37].

(ועיין סמ"ע שם ס"ק י). 30) הראב"ד ציין כאן את המקור בתוספתא, ואמנם נמצאת הלכה זו שם (בבא־בתרא בתחילת פ"ד), אלא שלשונה קטוע כדלהלן: "מכר את העול, מכר את הפרות, לא מכר את העול". אבל בספר "המקח והממכר" לרב האי, שער כ הביא הלכה זו במלואה, ונראה שמקורו בתוספתא זו. וזה לשונו: "דגרסי' מכר את העול מכר את הפרה, מכר את הפרה לא מכר את העול" (תוספות ראשונים).

31) במסכת כלים (פי"ד משנה ד) פירש רבינו, עול של עגלה שהוא "העץ הנמשך בין שתי הבהמות, אשר יוליכו העגלה יקרא עול". וכיוצא בזה צריך לפרש עול של פרה, שהוא העץ ששמים על צוארי הפרה למשוך אותה בו. 32) לכאורה, הצמד זהה עם העול, ויש כאן סתירה להלכה הקודמת, שהמוכר את הצמד לא מכר את הבקר, ורמז על זה המגיד־משנה. וגם עצם הלכה זו תמוה, האיך תימכר הפרה אגב העול (טור' סימן רב). ואמנם הראב"ד השיג בזה על רבינו, בטענה, ש"אע"פ שהוא כן בתוספתא אין סומכין עליה, שאין הטעם שלה ברור". אבל הסמ"ע (שם ס"ק יא) כתב שכאן בעול, מדובר שהוא קשור עם הפרה, ובאופן זה גם בצמד נמכר הבקר עמו, ראה למעלה שם הערה כה. 33) אף כאן ישנה סתירה למה שכתוב בהלכה הקודמת "המוכר את הקרון לא מכר את הפרדות" (ראה במגיד־משנה וכסף־משנה). ולדעת הסמ"ע (שם ס"ק יא) אף כאן מדובר כשהבקר קשור לעגלה, ובאופן זה גם בקרון ופרדות - קנה הפרדות. 34) כנראה מהראב"ד, שאף כאן המקור הוא התוספתא. וכן ציין ב"באר הגולה" (סימן רב אות י), וכן הוא בספר "המקח והממכר" שם: "דגרסי' כו' מכר את העגלה מכר את הפרה, מכר את הפרה לא מכר את העגלה". אבל לפנינו בתוספתא ליתא. 35) משנה (שם עז:) כחכמים, ולא כרבי יהודה. 36) שאף שנתן הלוקח סכום כסף גדול, המתאים לקנין שני הדברים, ועולה הרבה יותר על ערך האחד, אין זה משמש הוכחה לטיב הקנין, ועיין להלן הלכה ה. ושם כל פרטי הדין ואף הנמקתו. 37) שהלשון המקובלת נוגדת לראיית הדמים.

ד. וְכֵן[38] הַמּוֹכֵר[39] אֶת הַחֲמוֹר - מָכַר[40] אֶת הַמַּרְדַּעַת[41] וְאֶת הָאֶפְךָ[42], אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן עָלָיו[43]; אֲבָל לֹא מָכַר[44] אֶת הַשַּׂק[45] וְלֹא מִרְכֶּבֶת הַנָּשִׁים[46], וַאֲפִלּוּ[47] הָיוּ עָלָיו[48] בְּשָׁעַת הַמֶּכֶר.

38) מילת ההשוואה שהוסיף רבינו, מכוונת, כנראה, למה שנאמר בהלכה ה, שגם בענינים אלה אין הדמים ראיה. 39) משנה בבא־בתרא עח. בהתאם לפירושו של עולא בגמרא שם. 40) הכלל בזה הוא כדלהלן: כלי הרכיבה הם בכלל מכירת החמור (ואין בזה שום מחלוקת תנאים), שסתם חמור עומד לרכיבה, אבל כלי המשא שלו אינם בכלל (כדעת תנא־קמא של נחום המדי במשנה שם), וכך יוצא מתוך המימרא של עולא. 41) "כעין אוכף (= כר) שמניחים על החמור כל היום כולו כדי שיתחמם" (רמ"א, רב סעיף ז). 42) כעין "כלי עץ נתון על המרדעת לרכיבה או כדי למנוע חיכוך המשאות" (רמ"א שם). 43) זו היא דעת ר"י בן מיגאש, והוא מוכיח כן מתוך זה שנסתפקו בגמרא, אם פלוגתת התנאים בכלי המשא היא כשאינם עליו, או בעודם עליו. ואילו בכלי רכיבה, שעליהם אמר עולא שלדברי הכל הם מכורים - בהם לא ציין שהמדובר בעודם עליו, הרי שבהם אין הבדל זה קיים. אך ראשונים אחרים סוברים, שדבר זה תלוי בפתרון הבעיא: אם בכלי משא מדובר כשאינם עליו, ברור שכלי רכיבה אף אם אינם עליו - הם בכלל. אבל אם בכלי משא מדובר בעודם עליו, מסתבר שגם בכלי רכיבה לא קנה אלא אם עודן עליו. ומכיון שהבעיא לא נפתרה, אין מוציאין מידי הנתבע, היינו, מידי המוכר. יוצא במסקנא, שכלי משא אינם מכורין אף בעודן עליו, וכלי רכיבה מכורים רק אם עודם עליו (מגיד־משנה). 44) כתנא־קמא ולא כנחום המדי, במשנה שם. 45) העשוי לשים בתוכו משא. 46) שזה גם כן כעין כלי משא, שהאשה אינה רוכבת כגבר, אלא יושבת כמשא. [כן הוא ברשב"ם שם ובסמ"ע (סי' רב ס"ק יב). וראה בפסחים ג. ולהלן פ"ד מהלכות שכירות הלכה ה]. 47) דבר זה הוא, כאמור, בעיא בגמרא שלא נפתרה, ולפיכך פסק שלא קנה, לפי שהמוציא מחבירו עליו הראיה, וכן כתב הרי"ף. 48) בברייתא שם אמרו: "שאם אמר הוא וכל מה שעליה - כולן מכורין", והביאו הרמ"א בסימן רב סעיף ז. ופלא שרבינו השמיטו.

ה. וְאֵין[49] הַדָּמִים רְאָיָה[50]. שֶׁאִם[51] טָעָה[52] בִּכְדֵי שֶׁהַדַּעַת[53] טוֹעָה - יֵשׁ לוֹ[54] אוֹנָאָה[55] אוֹ בְּטוּל מֶקַח[56], כְּדִין כָּל הַמּוֹכֵר וְלוֹקֵחַ[57]; וְאִם[58] טָעָה בִּכְדֵי שֶׁאֵין[59] הַדַּעַת טוֹעָה - לֹא[60] בָּטַל הַמֶּקַח, שֶׁזֶּה[61] מַתָּנָה[62] נָתַן לוֹ, וְאֵין לוֹ אֶלָּא[63] הַחֲמוֹר[64] בִּלְא שַׂקִּים[65]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא[66] בָּזֶה אֵין מְבִיאִין בּוֹ רְאָיָה מִן הַדָּמִים.

49) משנה, שם עז: כחכמים ולא כרבי יהודה. 50) היינו, שאם נתן הלוקח דמים, שסכומם עולה על ערך נושא המכירה, אין אומרים שזה ראייה שהתכוון לכלול במכירה זו עוד דברים, כגון אם קנה צמד, ונתן מאה זהובים, אין אומרים: כיון שבעד צמד לבדו לא היה נותן סכום גדול כזה, אלא ודאי התכוון גם לצירוף הבקר (סמ"ע שם ס"ק טו). 51) כלומר, ודינו של העודף כדלהלן. 52) היינו, הטעות היא, שהוסיף דמים יותר משטוה מחיר נושא המכירה. 53) שהטעות אינה מופרזת, רק שאפשר להניח שהלוקח טעה, ונתן יותר מכפי שצריך, מתוך אי־הבנה. 54) אין אנו אומרים שהתוספת בדמים באה לכלול תוספת בחפצים, אלא שהתכוון באמת רק לנושא המכירה, ואשר לעודף דמים שנתן - היה זה מחמת טעות. וזה כלול במסגרת "אונאה", ולכן הדין הוא כמו בכל אונאה. 55) אם ההפרש הוא ב"שתות". 56) אם ההפרש הוא ביותר מ"שתות". 57) ראה למעלה פרק יב. 58) כלשון האחרון בגמרא, וכפי הנמקת הרשב"ם (ד"ה בכדי שהדעת

טועה) שהתשובה הראשונה היא דוחק. 59) שההפרש הוא מוגזם, ואין להניח שהיתה כאן טעות, שאין אדם טועה עד כדי כך. 60) אף כאן, אין אנו אומרין, שהתכוון בתוספת דמים זו לתוספת דברים. ולא עוד אלא שכאן אף אין דנים דין אונאה, ואין המוכר יכול לתבוע את העודף, שבו נתאנה. 61) העודף הזה. 62) שמכיון שלא יתכן שאדם טועה בשיעור כזה, אנו אומרים שהתכוון לתת לו את העודף הזה בתורת מתנה. וזה הוא כלל בכל דיני אונאה, שאם האונאה היא מופרזת, בכדי שאין הדעת טועה - אין בה דין אונאה, והיא נחשבת כמתנה. וראה בפ"ד מהלכות מלוה ולוה הלכה י. 63) כלומר, אינו מקבל את דמיו שנתן יותר משויו של נושא המכירה בחזרה, וכן אינו מקבל תוספת דברים על זה שכרגיל. 64) רבינו נותן דוגמא מההלכה האחרונה שעסק בה. 65) היינו, כלי המשא. 66) בכל השטחים, שאפשר היה כאילו להניח, שהדמים ישמשו הוכחה להכליל יותר דברים בנושא המכירה.

1 **ו. הַמּוֹכֵר[67] אֶת הַשִּׁפְחָה - מָכַר בֵּילִים[68] שֶׁעָלֶיהָ,**
2 **אֲפִלּוּ הֵם מֵאָה; אֲבָל לֹא[69] מָכַר הַשִּׁירִים[70] וְלֹא**
3 **הַנְּזָמִים[71] וְלֹא הַטַּבָּעוֹת וְלֹא אֶת הַקַּטְלָאוֹת[72]**
4 **שֶׁבְּצַוָּארָהּ. וְאִם[73] אָמַר לוֹ 'שִׁפְחָה וְכָל מַה שֶּׁעָלֶיהָ'**
5 **- הֲרֵי כֻּלָּן מְכוּרִין, אַף עַל פִּי שֵׁשׁ עָלֶיהָ בֵּילִים שֶׁל**
6 **מֵאָה מָנֶה.**

67) תוספתא בבא־בתרא פ"ד, והביאה הרי"ף פרק המוכר את הספינה. 68) בגדים. 69) והכלל הוא: מכר את הבגדים ולא את התכשיטים שעליה, כי כל אלו שהוא מונה להלן ושמוציאם מכלל המכירה - אינם מלבושים אלא תכשיטים. 70) אצעדות. 71) טבעות ששמים באף או באוזן (ועיין שבת נט: ורמב"ם פי"ט מהלכות שבת הלכה ז). 72) תכשיט של אשה הנתון בצואר בדוחק, והאשה חונקת עצמה בה כאילו היא קוטלת את עצמה, כדי שתראה בעלת בשר, וכך הם דברי רבינו בפירוש המשניות (פרק במה אשה, שבת נז.): "וקטלא - חונקת, והיא חוטין שעורכין בה גרגרי זהב וקושרין אותה על הצואר בדוחק כאדם החונק את עצמו" (וראה בשו"ע חו"מ סימן רכ, סעיף ט). 73) כן בתוספתא שם.

7 **ז. הָאוֹמֵר[74] לַחֲבֵרוֹ: שִׁפְחָה מְעֻבֶּרֶת אֲנִי מוֹכֵר לָךְ,**
8 **פָּרָה מְעֻבֶּרֶת אֲנִי מוֹכֵר לָךְ - מָכַר לוֹ אֶת הַוָּלָד[75].**
9 **שִׁפְחָה מֵנִיקָה[76] אֲנִי מוֹכֵר לָךְ, פָּרָה מֵנִיקָה[77] אֲנִי**
10 **מוֹכֵר לָךְ - לֹא מָכַר לוֹ אֶת הַוָּלָד[78]. חֲמוֹרָה[79] מֵנִיקָה**
11 **אֲנִי מוֹכֵר לָךְ - מָכַר לוֹ אֶת הַפִּיטָם[80]; שֶׁאֵין[81] אָדָם**
12 **קוֹנֶה חֲמוֹרָה לַחֲלָבָהּ[82].**

74) תוספתא פ"ד דבבא־בתרא (הוצאת צוקמ. עמ' 3, 403). 75) שהרי אמר לו: "מעוברת". 76) תוספתא שם. 77) משנה בבא־בתרא עח: (לפי פירושו של רב פפא). וכן הוא בתוספתא שם (לפי כ"י ווין ודפוס ראשון - תוספות ראשונים). 78) מפני שיד הלוקח על העליונה, והמוכר יכול לומר שהתכוון במילה "מניקה", שיוכל הלוקח להשתמש בחלב הפרה, ולנצל את השפחה בתור מינקת לבנו של הלוקח, אבל לא התכוון למכור את הוולד של הפרה או של השפחה (סמ"ע שם ס"ק כ). 79) משנה שם, לפי פירושו של רב פפא שם. 80) חמור קטן. ובגמרא (שם) דרשו את המילה מלשון סיחה נאה, שחמור קטן הולך אחרי קריאה אליו, הנאמרת בנחת, ולא כן חמור זקן הזקוק לרסן ולמרדעת (ועיין שם רשב"ם ד"ה שמהלך אחרי סיחה נאה). 81) הוא הטעם שנתן בגמרא. 82) "שידוע שחלב האתון לא יצלח לכל, אם כן לאיזה תועלת אמר חמור מניקה, אלא כדי שימכור הסיח עמה" (רבינו בפירוש המשנה).

13 **ח. הָאוֹמֵר[83] לַחֲבֵרוֹ: רֹאשׁ[84] עֵבֶד זֶה אוֹ רֹאשׁ חֲמוֹר**
14 **זֶה אֲנִי מוֹכֵר לָךְ - הֲרֵי זֶה מָכַר חֲצָיוֹ[85]. וְכֵן הַדִּין**
15 **בְּכָל אֵיבָר שֶׁהַנְּשָׁמָה[86] תְּלוּיָה בּוֹ[87]. אָמַר לוֹ: יַד[88]**
16 **עֵבֶד זֶה אוֹ יַד חֲמוֹר זֶה אֲנִי מוֹכֵר לָךְ - מְשַׁמְּנִין[89]**
17 **בֵּינֵיהֶם. וְכֵן הַדִּין בְּכָל אֵיבָר שֶׁאֵין הַנְּשָׁמָה תְּלוּיָה**
18 **בּוֹ. אָמַר לוֹ: רֹאשׁ פָּרָה זוֹ אֲנִי מוֹכֵר לָךְ - לֹא מָכַר**
19 **אֶלָּא הָרֹאשׁ בִּלְבַד[90]; שְׁהֵרֵי[91] רֹאשָׁהּ נִמְכָּרֶת[92] תָּמִיד**
20 **בַּמִּטְבָּחַיִם[93].**

83) ערכין ד: וירושלמי בבא־קמא פ"ה הלכה א. וראה עוד להלן. 84) והוא אבר שהנשמה תלויה בו. ראה להלן. 85) של העבד או של החמור. מאחר שהוא אבר שהחיות תלויה בו, רואים אותו כחצי הגוף. בערכין ד: אמר: "ראש עבד זה הקדש, הוא והקדש שותפין בו. ראש עבד מכור לך, משמנין ביניהם. ראש חמור זה הקדש, הוא והקדש שותפין בו. ראש עבד מכור לך, משמנין ביניהם. ראש חמור זה הקדש, הוא והקדש שותפין בו. ראש חמור מכור לך, משמנין ביניהם". ונראה שרבינו גרס שם: "ראש עבד מכור לך, הוא וחבירו שותפים. יד עבד זה מכור לך, משמנין ביניהם" (לחם־משנה בפ"ה מהלכות ערכין הלכה יז, ועיין ביאור הגר"א סימן רכ, ס"ק טז). וראה להלן שיש סמך לנוסחא זו בירושלמי. 86) החיות. 87) הרי זה מכר חציו. כן מפרש בירושלמי (בבא־קמא פ"ה הלכה א) "רגלה מכורה לך, מכר חציה". וחסרון רגל בבהמה עושה אותה טריפה, אם נחתכה מן הארכובה ולמעלה (פ"ח מהלכות שחיטה הלכה יא). וראה בתמורה יא. שדבר שעושה אותה טריפה, הוא אבר שהנשמה תלויה בו (אור שמח). ועיין בראב"ד ובמגיד־משנה. 88) והוא אבר שאין הנשמה תלויה בו, ודין זה לא הוזכר לא בברייתא בערכין שם ולא בירושלמי שם, אבל יש ללמדו ממה שהזכירו שם ראש ורגל, מכלל שאם מכר אבר שאין הנשמה תלויה בו - לא מכר חציו. ולדעת הלחם־משנה (בהלכות ערכין שם) גרס רבינו כן בערכין שם. 89) "לשון שומא. כלומר, שישומו אותו אבר שמכר לאיזה מלאכה הוא ראוי, ולפי שוויו יטול" (סימן רכ, סעיף יב) וראה למעלה פרק כא הלכה כב. 90) ברייתא שם. 91) כדברי רב פפא, בגמרא שם. 92) שרגילים למכור את הראש של פרה לחוד, מכיון שהוא ראוי לאכילה, אבל ראש העבד או ראש החמור, שאינם לאכילה, אין דרך למכרם לחוד, וכוונתו היתה למכור חציים. 93) מקום ששוחטים הבהמות.

1 **ט. מָכַר אֶת הָרֹאשׁ[94] בְּבְהֵמָה גַּסָּה[95] - לֹא[96] מָכַר אֶת**
2 **הָרַגְלַיִם; מָכַר אֶת הָרַגְלַיִם - לֹא מָכַר אֶת הָרֹאשׁ.**
3 **מָכַר אֶת הַקֶּנֶה[97] - לֹא מָכַר אֶת הַכָּבֵד; מָכַר אֶת**
4 **הַכָּבֵד - לֹא מָכַר אֶת הַקֶּנֶה. אֲבָל בִּבְהֵמָה דַּקָּה: מָכַר**
5 **אֶת הָרֹאשׁ - מָכַר אֶת הָרַגְלַיִם; מָכַר אֶת הָרַגְלַיִם -**
6 **לֹא מָכַר אֶת הָרֹאשׁ. מָכַר אֶת הַקֶּנֶה - מָכַר אֶת**
7 **הַכָּבֵד; מָכַר אֶת הַכָּבֵד - לֹא מָכַר אֶת הַקֶּנֶה.**

94) משנה בבא־בתרא פג: 95) בקר (פירוש המשניות, שם). 96) כך היו, כנראה, שימושי הלשון המקובלים באותה התקופה. 97) הריאה, ונקראת על שם הקנה שלה (רשב"ם), כלומר, הקנה בצירוף הריאה. וב'תוספות' (שם ד"ה מכר) הוסיפו גם לב.

8 **י. הַמּוֹכֵר[98] אֶת הַבּוֹר[99] - לֹא מָכַר אֶת מֵימָיו[100]. מָכַר**
9 **אֶת הָאַשְׁפָּה[101] - מָכַר אֶת זִבְלָהּ[102]. מָכַר כַּוָּרֶת[103] -**
10 **מָכַר דְּבוֹרִים. מָכַר שׁוֹבָךְ[104] - מָכַר אֶת הַיּוֹנִים.**

98) כתנא־קמא בברייתא (ב"ב עט:) ולא כרבי נתן (שם). 99) שמכונסים בו מים לשתייה. 100) במשנה (שם עח:) נאמר שהמוכר בו מכר את מימיו. אך בגמרא (שם עט:) אמרו שמשנה זו היא דעת יחיד, הוא רבי נתן. וכן פסק הרי"ף שאין הלכה כמשנה. ואע"פ שכלל בידינו: "סתם במשנה, ומחלוקת בברייתא, הלכה כמשנה" - כיון שאמרו בגמרא שהמשנה היא יחידאה, אין הלכה כמותה (כסף־משנה). ויש פוסקים הלכה כמשנה (רשב"ם). 101) מקום מיוחד, שמחזיקין בו זבל. 102) שבטל אגב האשפה. 103) מקום שמגדלים בו דבורים. 104) מקום שמחזיקים בו יונים.

11 **יא. אַל[105] יָלוּז[106] מֵעֵינֶיךָ הָעִקָּר הַגָּדוֹל בִּדְבָרִים אֵלּוּ,**
12 **שֶׁהוּא מִנְהַג הַמְּדִינָה[107] וְהַשְּׁמוֹת[108] הַיְדוּעִים בְּיִחוּד**
13 **לְכָל דָּבָר וְדָבָר. וּבְמָקוֹם שֶׁאֵין מִנְהָג וְלֹא שֵׁם שֶׁהַכֹּל**
14 **אוֹמְרִים לוֹ בְּיִחוּד וְלֹא שְׁתוּף[109] - הוֹלְכִין אַחַר אֵלּוּ**
15 **הַכְּלָלוֹת שֶׁבְּאַרְוִי חֲכָמִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[110].**

105) חזרה על הסיכום, שנאמר בסוף הפרק הקודם, וכן נמצא גם במקומות אחרים. וריבוי החזרות נראה מוזר קצת. 106) יסור, מלשון הכתוב (משלי ג, כא): "בני אל ילוזו מעיניך". 107) העיקר הזה, תכנו הוא: מנהג המדינה. שבכל עניני מקח וממכר - הולכים לפי הנוהג המקומי. 108) שבכל דיון על קביעת נושאי המכירה, קובעים השמות, שהנוהג הוא לתת במקום המכר לנושאים אלו. 109) היינו, ששם זה מיוחד רק לנושא זה, ואיננו שם שיתופי לנושאים הרבה. 110) פרק כו הלכה ח.

יום שלישי י"ב מנחם־אב ה'תשע"ו

פֶּרֶק שְׁמוֹנָה וְעֶשְׂרִים[1]

1) נתבארו בו משפטי הקרקע אי זה דבר נמדד עימו וכן כל המשפטים התלויים בעניין המדידה והשיעור כשהזכירו הלוקח או המוכר (מודה) [מידה], וכל הנמשך אחר זה.

א. **הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ[2]: בֵּית כּוֹר[3] עָפָר[4] אֲנִי מוֹכֵר לָךְ,** 16
וְהָיוּ בְּתוֹךְ הַשָּׂדוֹת גְּאָיוֹת קְטַנּוֹת[5] עֲמֻקִּים עֲשָׂרָה 17
טְפָחִים[6], אַף עַל פִּי[7] שֶׁאֵין בָּהֶן מַיִם[8], אוֹ סְלָעִים 18
גְּבוֹהִים עֲשָׂרָה טְפָחִים - אֵין נִמְדָּדִין[9] בִּכְלַל הַבַּיִת 19
כּוֹר; שֶׁאֵין אָדָם רוֹצֶה לִתֵּן מְעוֹתָיו בְּמָקוֹם אֶחָד, 20
וְנִרְאִין כִּשְׁנַיִם אוֹ שְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת[10]. וְלוֹקֵחַ אֵלּוּ 21
הַגֵּאָיוֹת וְהַסְּלָעִים בִּכְלַל הַבַּיִת כּוֹר בְּלֹא דָּמִים[11]. 22
הָיוּ[12] פְּחוֹת מִכָּאן - נִמְדָּדִין עִמָּהּ[13]. 23

2) משנה בבבא בתרא קב: 3) שטח שראוי לזרוע בו שלושים סאה. והנה, מידת סאה על סאה, היא חמישים על חמישים (=אלפיים וחמש מאות בסך הכל), ואם כן כור, שהוא שלושים סאה הוא שבעים וחמש אלף אמה. וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם. 4) היינו, שהוא ראוי לזריעה, ויש דין ודברים בין הרשב"ם ותוספות (שם) אם זה פרט הכרחי בקביעת הלכה זו, שאם אמר בית כור סתם, לדעת הרשב"ם, שמא התכוון הלוקח לשימוש בקרקע זו לצרכים אחרים ולא לזריעה, שאז מצב השדה המתואר לקמן אינו מפריע לתכניתו, וידו על התחתונה. 5) תרגום עברי למלה ארמית "נקעים" שבמשנה. 6) לדעת רשב"ם (דיבור המתחיל אין נמדדין עמה) המדובר כשרחבם ארבעה טפחים, שאז הם מהווים רשות נפרדת בדיני שבת. ראה בפרק י"ד מהלכות שבת הלכה א. 7) מסקנת הגמרא (שם קג.). 8) והרי אפשר לזרוע בהם. 9) לא מצטרפים, גאיות או סלעים אלו, למידת השטח, שנקבע בין הצדדים במכר. 10) שהרי גאיות וסלעים אלו הם רשות בפני עצמם. 11) ייתכן כי למד זאת רבינו מלשון המשנה "אינן נמדדין עימה" - אינן נמדדין עם השדה, אבל נכללים בה ונמכרים איתה. וסובר רבינו כי הם דומים לכל הנמכרים בכלל שדה, בית, עיר ומרחץ (למעלה פרק כה ופרק כו). והמגיד משנה הביא דברי ר"י בן מיגאש שהפודה שדה מהקדש לוקח הסלעים והגאיות בלי פדיון והוא הדין לקונה שדה, שהם שלו בלא דמים. 12) משנה שם. 13) שאינם רשות בפני עצמם.

ב. **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[14]? כְּשֶׁלֹּא הָיָה בָּהֶן[15] אֶלָּא** 24
בֵּית אַרְבָּעָה קַבִּין[16], וְהָיוּ[17] הָאַרְבָּעָה קַבִּין מֻבְלָעִין 25
בְּתוֹךְ חֲמֵשֶׁת[18] קַבִּין[19], וּמֻבְלָעִין בְּתוֹךְ רֻבָּהּ[20] שֶׁל 26
שָׂדֶה; אֲבָל הָיְתָה יְתֵרָה עַל אַרְבָּעָה קַבִּין, אוֹ שֶׁהָיוּ 27
מְפֻזָּרִין הַרְבֵּה[21], אוֹ אֵינָן מֻבְלָעִין[22], אַף עַל פִּי שֶׁאֵין 28
בָּהֶן עֲשָׂרָה - אֵינָן נִמְדָּדִין עִמָּהּ. הָיוּ נִבְלָעִין רֻבָּן[23] 29
בִּמְעוּטָהּ[24] אוֹ מְעוּטָן[25] בְּרֻבָּהּ, אוֹ שֶׁהָיוּ מֻחְלָקִין[26] 30
כְּמוֹ חוּט[27] שָׁוֶה אוֹ כְּמוֹ עִגּוּל[28] אוֹ כְּמוֹ מְשֻׁלָּשׁ[29], 31
אוֹ שֶׁהָיוּ בַּצְּדָדִין[30], אוֹ שֶׁהָיוּ דֶּרֶךְ עֲקַלְתּוֹן[31] - כָּל 32
אֵלּוּ סָפֵק[32], וְהַמּוֹצִיא[33] מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. וְכֵן[34] 33
אִם הָיוּ[35] עָפָר מִלְמַעְלָה[36] וְסֶלַע מִלְמַטָּה, אוֹ[37] סֶלַע 34
מִלְמַעְלָה וְעָפָר מִלְמַטָּה - הֲרֵי זֶה סָפֵק[38]. 35

14) שגאיות וסלעים פחותים מעשרה טפחים - נמדדים עם השדה. מימרא של רבי יצחק שם קג. 15) בכל הגאיות או הסלעים יחד. 16) היינו, לכור, ולפי ערך זה למידות־שטח

אחרות (רשב"ם דיבור המתחיל טרשין, וסמ"ע שם סעיף קטן ח) - היינו חלק אחד מארבעים וחמישה, שהרי הכור הוא מאה ושמונים קבים - שאין אדם מוותר על יותר מזה. 17) הסתייגות, שהוסיף רב עוקבא בר חמא (שם). 18) לפני הכסף־משנה הייתה הגירסה: "עשרת" וכן הוא בדפוס רומי. 19) ולא בפחות מזה, שאז נחשב כסלע יחידי (להלן הלכה ג). ולא ביותר מזה, שנמצא מקלקל לו את כל השדה (סמ"ע שם סעיף קטן יב). 20) מימרא של רב חייא בר אבא בשם רבי יוחנן, שם. וכפי נוסחת כתב יד מינכן שם: "אמר רב חייא בר אבא" (ולא "רב חייא בר אבא אמר", כלפנינו) ולפי זה לא בא רב חייא בר אבא לחלוק אלא להוסיף. וכן גירסת הרי"ף והרא"ש. וצריך שיהיו רצועה צרה וארוכה המובלעת ברובה של שדה, דהיינו, שישה עשר סאה לבית כור, כשאין בה אלא ארבעה קבים, ועוד קב אחד בר זריעה ביניהם, ביחד חמישה קבים, ראה בסמ"ע שם סעיף קטן י. 21) יותר מחמישה קבים. 22) לא בחמישה קבים אלא בפחות מזה, ולא ברובה של שדה. 23) בעייה בגמרא (שם קג.). 24) היינו, שרוב השטח של ארבעת קבים אלו מפוזר בתוך מיעוט של השדה ורק חלק קטן ממנו מפוזר בתוך הרוב, כגון, שהייתה הרצועה רחבה במיעוט של השדה וצרה ברוב השדה. והשאלה אם זה נחשב כמפוזר בתוך רוב השדה, אחרי שכללות השטח נמצאת בו, או מכיוון שרוב השטח הוא רק במיעוטו של השדה הרי זה כאילו לא נתמלא התנאי של מובלעין בתוך רובה של השדה. 25) כן הוא בדפוס רומי ובכתב יד תימן. אבל המגיד משנה כתב שהנוסחה המדוייקת היא "ומיעוטן" וכן כתב רשב"ם שם: "והכי גרסינן רובן במיעוטה ומיעוטן ברובה, מהו "תיקו". וחדא בעייא היא. 26) שורה של בעיות בגמרא (שם קג.־ קג:). ועניין הבעייה, שאם הסלעים יש להם צורות אלו זה מכביד להעביר את המחרשה בשטח שביניהם, ומפסיד, על כן, את השימוש אף ביתר השדה. 27) בגמרא: "כשורה". 28) בגמרא "כשיר". 29) מלה זו אינה בגירסתנו בגמרא, אבל כגירסת רב האי שם: "כחצובה" (מגיד־משנה), והיינו, שלוש רגלים. 30) בגמרא שם: "איצטדין", והיינו, שקרניים יוצאים מהסלעים לצדדים אחרים של השדה. 31) הסלעים מפוזרים בצורה של קו מעוקם. 32) שכל הבעיות האלו לא נפתרו בגמרא. 33) נאמר על כל אחד מהצדדים כמו שמפרש הטור (ריח). שאם הלוקח לא שילם עדיין, אין המוכר יכול להוציא ממנו את כסף התמורה, ואם הלוקח כבר שילם מוכרח הוא לקבל את הקרקע כמו שהיא. 34) אף היא בעייה בגמרא (שם קג:), שהובאה בשם רב אשי (אחרי שהובאה שם הברייתא בעניין סלע יחידי, ושלכן פירשוה הרשב"ם ור"י מיגאש שהיא מוסבת על הברייתא הנ"ל). 35) היינו, סלעים גבוהים עשרה. 36) כלומר, ואפשר במידת מה לזרוע בעפר זה, אם כי היניקה מופרעת על ידי הסלע שתחתיו (סמ"ע שם, סעיף קטן כ), וזרעים מסויימים אפשר לזרוע בעפר זה (ר"ן). 37) מפני שאם הסלע הוא רק למעלה, אפשר בנקל לעקור אותו ולזרוע בעפר שתחתיו (סמ"ע שם, סעיף קטן כא). 38) אף זו היא בעייה שלא נפתרה (שם).

1 **ג. הָיָה[39] בָּהּ סֶלַע יְחִידִי, אֲפִלּוּ בֵּית רֹבַע[40] לְכוֹר - אֵין**
2 **נִמְדָּד עִמָּהּ. וְאִם הָיָה[41] סָמוּךְ לַמֻּצָּר[42], אֲפִלּוּ כָּל**
3 **שֶׁהוּא[43] - אֵין זֶה נִמְדָּד עִמָּהּ[44]. הִפְסִיק[45] עָפָר בֵּין סֶלַע**
4 **לַמֻּצָּר[46] - הֲרֵי זֶה סָפֵק[47].**

39) ברייתא שם. 40) לפי גירסת רב האי ורבינו תם, ולפנינו בגמרא: "אפילו כל שהוא". והמדובר בסלעים שאינם גבוהים עשרה טפחים, שנמדדים עימה אם אינם אלא ארבעה קבים, ועל זה אמר שאם הייתה אבן גדולה אחת - אפילו אינה אלא כשיעור בית רובע הקב לכור - אינה נמדדת עימה (רשב"א - מגיד משנה). 41) שם. 42) ליד גבול השדה. 43) אפילו רק אבן קטנה אחת. 44) שרק הסלעים שבתוך השדה בטלים לגבי השדה, אבל אלה הנמצאים בסופה, קרוב לגבול, אינם בטלים לגבה. 45) שם, בעייה של רב פפא. 46) אם נשאר שטח קטן של עפר בין הסלע לגבול, שאז היא בעייה (שם), אם סלע זה נחשב עוד לקרוב למיצר, או לא. 47) הבעייה לא נפתרה בגמרא.

5 **ד. אָמַר[48] לוֹ: כְּבֵית כּוֹר עָפָר אֲנִי מוֹכֵר לָךְ, אֲפִלּוּ**
6 **הָיוּ בָּהּ גֵּאָיוֹת עֲמֻקּוֹת עֲשָׂרָה טְפָחִים אוֹ יוֹתֵר, אוֹ**
7 **סְלָעִים גְּבוֹהִים עֲשָׂרָה טְפָחִים אוֹ יוֹתֵר - הֲרֵי אֵלּוּ**
8 **נִמְדָּדִין עִמָּהּ[49].**

48) משנה שם קב: 49) מפני שלא אמר לו "בית כור עפר", אלא "כבית כור עפר" - "משמע כמות שהוא בין סלעים בין עפר [ובין גאיות] - כבית כור עפר ולא בית כור עפר ממש" (רשב"ם שם דיבור המתחיל כבית כור, ומגיד משנה). ומכיוון שלא חילק רבינו כאן בין אם יש בהם ארבעת קבים או יותר מזה, כמו שחילק בהלכה ב - נראה שאין חילוק בזה מאחר שאמר "כבית כור עפר". ומה שאמר רבי יצחק (שם קג.) "טרשים שאמרו בית ארבעת קבין" זה מוסב רק על הרישא של המשנה כשאמר "בית כור עפר", וכן נראה מזה שמימרא זו של רבי יצחק נקבעה אחרי הפיסקא של המשנה "פחות מכאן נמדדין עימה", שהיא מהרישא של המשנה. ודעת רשב"ם שמימרת רבי יצחק מוסבת גם על הסיפא של "כבית כור" - וזה מתאים לנוסחת ספרים אחרים שלא גרסו שם את הפיסקא מהמשנה.

9 **ה. הָאוֹמֵר[50] לַחֲבֵרוֹ: בֵּית כּוֹר עָפָר אֲנִי מוֹכֵר לָךְ,**
10 **מִדָּה בְּחֶבֶל[51], אִם פְּחֹת כָּל שֶׁהוּא - מְנַכֶּה[52] לוֹ מִן**
11 **הַדָּמִים[53]; וְאִם הוֹתִיר[54] כָּל שֶׁהוּא - יַחֲזִיר לוֹ[55].**

50) משנה שם קג: 51) "כלומר, בצמצום - כמו שמודדים במידת החבל לא פחות ולא יותר" (רשב"ם שם). ורבינו בפירוש המשניות כתב: "ומידה בחבל מורה על הקפדה על מדידת אותה קרקע". שמעלה לכתחילה את ההנחה משיעור הבית כור. 52) בערך הפחת. 53) אף על פי שאין אונאה בקרקעות (למעלה פרק י"ג הלכה ח) - זו אינה אונאה, אלא טעות, וטעות לעולם חוזרת, בהתאם לכלל הידוע של רבא: "כל דבר שבמידה ושבמשקל ושבמניין, אפילו פחות מכדי אונאה חוזר (בבא בתרא צ.). וראה למעלה פרק ט"ו הלכה ב, שדעת רבינו שבמקרה זה "נקנה המקח ומחזיר את

הטעות". וראה במגיד משנה. 54) שיש יותר מבית כור. 55) למוכר.

1 **ו. אָמַר[56]: בֵּית כּוֹר עָפָר אֲנִי מוֹכֵר לָךְ[57] - הֲרֵי[58] זֶה**
2 **כְּמִי שֶׁפֵּרֵשׁ וְאָמַר[59]: בֵּית כּוֹר עָפָר, בֵּין חָסֵר בֵּין**
3 **יָתֵר[60]. וְאִם פִּחֵת מִן הַמִּדָּה אֶחָד מֵאַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים,**
4 **שֶׁהוּא רֻבַּע[61] לְכָל סְאָה[62], אוֹ הוֹתִיר כָּךְ רֻבַּע לְכָל**
5 **סְאָה - הִגִּיעוּ[63]. יָתֵר עַל כֵּן - יַחְשֹׁב עִמּוֹ עַל כָּל**
6 **הָרְבָעִים כֻּלָּן[64] שֶׁחָסְרוּ אוֹ הוֹסִיפוּ; וְכֹל שֶׁפִּחֵת מִבֵּית**
7 **כּוֹר - יְנַכֶּה לוֹ מִן הַדָּמִים, וְכֹל שֶׁהוֹסִיף עַל בֵּית כּוֹר**
8 **- יַחֲזִיר לוֹ.**

56) משנה שם קג: וגמרא שם קד. 57) ולא הוסיף בדבריו, לא "מידה בחבל" ולא "בין חסר ובין יתר", וזהו "בית כור סתם", המהווה בעייה בגמרא, אם דינו כראשון או כשני. 58) מסקנת הגמרא (שם קד.). 59) זה הובא במשנה שם. 60) היינו, בערך בית כור, ובלשונו של רבינו בפירוש המשניות: "שנתפייסו שניהם בקרוב המידה". ולפיכך אין הקפדה אם קצת פחות או יותר, אבל לא במידה מופרזת, שהרי סוף סוף הזכיר "בית כור". 61) רבע הקב. 62) היא שישה קבים, ורבע הקב הוא אחד מארבעה ועשרים בסאה. ובבית כור, זהו שלושים רבעי הקב שהם שבעה קבים ומחצית הקב. 63) קיבל מה שקיבל, היינו, שהמקח קיים כמו שהוא, ואין אחד יכול לתבוע מהשני, לא את הפחת ולא את היתרון. 64) היינו, שאם יש חיסרון או יתרון יותר על המידה הראוייה, חייבים לעשות חשבון לא רק במה שיותר על המידה, אלא על כל מה שחסר או יתר (גמרא שם קד:).

9 **ז. וּמַה הוּא מַחֲזִיר לוֹ[65]? אִם הָיְתָה הַתּוֹסֶפֶת פְּחוּתָה**
10 **מִתְּשִׁעָה קַבִּין[66] - מַחֲזִיר לוֹ דָּמִים כְּשָׁעַת הַמְּכִירָה[67],**
11 **לְיַפּוֹת כֹּחַ הַמּוֹכֵר[68]; וְאִם הָיְתָה הַתּוֹסֶפֶת סְמוּכָה**
12 **לְשָׁדֶה אַחֶרֶת שֶׁל מוֹכֵר - מַחֲזִיר לוֹ אוֹתָהּ הַתּוֹסֶפֶת**
13 **קַרְקַע; שֶׁהֲרֵי סוֹמֵךְ אוֹתָהּ לְשָׂאָר שְׂדוֹתָיו וְאֵינוֹ**
14 **מַפְסִיד כְּלוּם. הָיְתָה הַתּוֹסֶפֶת יְתֵרָה עַל תִּשְׁעָה קַבִּין[69]**
15 **- נוֹתְנִין[70] רֻבַּע לְכָל סְאָה וּסְאָה, וְהַנִּשְׁאָר[71] יָתֵר עַל**
16 **הָרְבָעִים, אִם יֵשׁ בּוֹ תִּשְׁעָה קַבִּין - נוֹתֵן לוֹ כָּל**
17 **הָרְבָעִים כֻּלָּן עִם הַיָּתֵר מִן הַקַּרְקַע, וְנוֹתְנוֹ לוֹ[72]**
18 **כְּשָׁעָה שֶׁלְּקָחָהּ מִמֶּנּוּ[73].**

65) הלוקח למוכר, במקרה שיש יתרון על המידה, האם בדמים או בקרקע? (משנה קג:). 66) מידת שטח קרקעי הראוייה להיקרא: "שדה" (בבא בתרא יא.). 67) היינו, אם הייתה בזול בשעת המכירה והוקרה אחר כך - נותן לו לפי הזול (ראה להלן בתחילת הלכה ח). ומקור הדברים שם קד. ולא ייפו כוחו של מוכר, להכריח את הלוקח שיקנה ביוקר, שהרי הלוקח אומר לו: אני איני רוצה לקנות קרקע שלך, ואם אתה רוצה להכריחני לפי תקנת חכמים, תן לי אותה בשער הזול (ר"י בן מיגאש)) ומה שאמר רבינו "לייפות כוח המוכר" - אינו אלא לומר שאם רצה, לוקח הקרקע כדלהלן. 68) שאם רצה - מחזיר לו הלוקח את הקרקע, כי בעצם היה צריך לקבל את הקרקע שלו בחזרה, אלא שייפו חכמים את כוחו לקבל דמים, כיוון שהיתרון הוא פחות מלהיות שדה, והוא נטול ערך בשבילו. 69) שאז היא ראוייה להיקרא שדה (שם יא.), ואין המוכר מפסיד כלום, אם הוא מקבל את הקרקע שלו בחזרה. 70) אין נותנים ללוקח, אלא מחשבין ומנכים מן התוספת את החלק שהיה ראוי להיות שייך ללוקח, ורק את היתר מצרפים לתשעה קבים. 71) מקור דברי רבינו שם קד: "ואי איכא מילתא יתירא לתשעת קבין הדרי" וכפירוש ה"יש מפרשים" שברשב"ם: "שצריך ט' קבין יותר לבד כל הרבעים כולם". אבל הדברים צריכים עיון שהרי כל דבר ראוי למוכר - כשיש שדה בת תשעה קבין ביחד עם הרבעים - למה לא יתן לו הלוקח קרקע ולמה נכריח את הלוקח לתת לו דמים עד שיהיו תשעה קבין חוץ מהרבעים (מגיד משנה). 72) בכתב יד תימן: "ונותנה לו". [כלומר, אם המוכר משאירה ביד הלוקח, וראה להלן]. 73) כלומר, כשער הזול (כדלהלן תחילת הלכה ח). [וקל וחומר הוא ממה שאמרו למעלה בפחות מתשעה קבין שהלוקח מחזיר הדמים, לפי תקנת חכמים שתיקנו לטובת המוכר, ואף על פי כן לא כפו את הלוקח לקנות כשער של עכשיו אלא כשער הזול - ביותר מתשעה קבין שלא תיקנו חכמים שיחזיר הלוקח הדמים, אלא הלוקח מכריח את המוכר לקבל בחזרה את הקרקע - על אחת כמה וכמה שאין המוכר יכול להכריח את הלוקח לקנותה כשער היוקר].

19 **ח. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[74]? כְּשֶׁהִיא בְּזוֹל בְּשָׁעַת**
20 **מִמְכָּר וְיוֹקִירָה בְּשָׁעַת הַחְזָרַת הַיָּתֵר[75]; אֲבָל אִם**
21 **הָיְתָה בְּיֹקֶר וְהוּזְלָה[76] - אוֹמְרִין לַלּוֹקֵחַ: אִם רָצִיתָ**
22 **לִתֵּן לוֹ דְּמֵי הַתּוֹסֶפֶת כֻּלָּהּ[77] - תֵּן לוֹ דָּמִים כְּפִי**
23 **הַמִּמְכָּר[78], וְאִם רָצִיתָ לִתֵּן לוֹ קַרְקַע - תֵּן לוֹ כְּמוֹ**
24 **שֶׁשָּׁוָה עַכְשָׁו[79].**

74) שייפו חכמים כוחו של לוקח שמחזיר לו דמים כשער הזול. בין בתשעה קבין ובין בפחות, כנ"ל. 75) והמוכר רוצה להכריח את הלוקח לקבלה כשער היוקר. בבא בתרא שם: "כשהוא נותן לו (=מוכר ללוקח) נותן לו כשער שלקח ממנו - דהווה זולא מעיקרא ויקרא לה השתא". 76) והלוקח רוצה להכריח את המוכר למכרה לו בזול. 77) בין אם הייתה התוספת תשעה קבין שצריך להחזירה למוכר ובין אם הייתה פחות מזה שאם רצה המוכר מקבל דמיה, כדלעיל. 78) ואינך יכול להכריח את המוכר למכרה לך כשער הזול של עכשיו. 79) כלומר, אין המוכר יכול לסרב לקבל את הקרקע שלו בחזרה אף על פי שהוזלה בהיותה בידי הלוקח.

25 **ט. וְדִין חֲצִי קַב בְּגִנָּה - כְּדִין תִּשְׁעָה קַבִּין בְּשָׂדֶה:**
26 **שֶׁאִם הוֹתִיר בְּגִנָּה פָּחוֹת מֵחֲצִי קַב עַל הָרְבָעִים -**
27 **אֵינוֹ מַחֲזִיר לוֹ אֶלָּא דָּמִים[80]; הוֹתִיר חֲצִי קַב[81] -**
28 **מַחֲזִיר לוֹ אֶת כָּל הָרְבָעִים עִם הַיָּתֵר בְּדָמִים[82] אוֹ**
29 **קַרְקַע כְּשָׁעַת הַזּוֹל שֶׁל עֵת הַחֲזָרָה[83].**

80) ואינו יכול להכריחו לקבל הקרקע. אבל משלם לו כשער הזול של שעת המכירה, כנ"ל בהלכה ז. 81) חוץ מהרבעים, כנ"ל. 82) ואם הייתה ביוקר והוזלה, מקבלה

הלוקח ביוקר, ואינו יכול להכריח את המוכר למכרה לו בזול, כנ"ל הלכה ח. 83) ואין המוכר יכול לסרב לקבלה, לאחר שהוזלה ביד הלוקח, כנ"ל בהלכה ח.

י. מָכַר שָׂדֶה[84] וְנַעֲשֵׂית גִּנָּה[85] בְּיַד לוֹקֵחַ, אוֹ גִּנָּה וְנַעֲשֵׂית שָׂדֶה[86] - הֲרֵי זֶה סָפֵק[87] אִם מְחַשֵּׁב לוֹ כַּדִּין שֶׁהָיְתָה בְּעֵת הַמֶּכֶר אוֹ כַּדִּין שֶׁהוּא עַתָּה[88].

84) שאם אין בה תשעה קבין מחזיר לו הלוקח דמים. 85) כגון, שנתגלו בה מים. וכפי שהיא עתה, אין לכוף את הלוקח להחזיר לו דמים, כיוון שיש בה חצי קב. 86) כגון, שייבש בו המעיין. 87) שהבעייה שם לא נפתרה. 88) ולא פירש רבינו מהו דינו של ספק זה. ונראה שאין כופין את הלוקח, שהמוציא מחבירו עליו הראייה. ועיין במגיד משנה.

יא. הָאוֹמֵר[89] לַחֲבֵרוֹ: בֵּית כּוֹר עָפָר אֲנִי מוֹכֵר לָךְ, מִדָּה בְּחֻבֶּלְ[90], בֵּין חָסֵר בֵּין יָתֵר[91], אוֹ[92] שֶׁאָמַר: בֵּית כּוֹר אֲנִי מוֹכֵר לָךְ, בֵּין חָסֵר בֵּין יָתֵר, מִדָּה בְּחֻבֶּלְ - הַלֵּךְ[93] אַחַר הַפָּחוּת שֶׁבַּלְּשׁוֹנוֹת[94], וְאֵין לוֹ אֶלָּא כַּדִּין[95], אִם חָסֵר אִם יָתֵר.

89) כחכמים בגמרא שם קה. 90) שלפי זה מנכה או מחזיר אפילו כל שהוא (למעלה הלכה ה). 91) שלפי זה אם חסר או יתר אחד מעשרים וארבעה הרי זו מחילה (למעלה הלכה ו), והרי סתירה בדבריו. 92) כלומר, שאין הפרש איזו לשון נאמרה בראשונה ואיזו באחרונה, בניגוד לשיטת בן ננס שהולכים אחרי הלשון האחרונה. 93) לשון הגמרא, שם קה. והטעם, שספק לנו איזו לשון היא עיקר, ולפיכך הולכין אחרי הפחות שבלשונות. 94) בפירוש המשנה שם כתב רבינו: "ואין הלכה כבן ננס, אבל יקח הלוקח וכו' הפחות שבשעורין, וזהו שאמר וכו' הפחות שבלשונות". הרי דעתו כדעת רשב"ם. ראה להלן. 95) כלומר: כדין המוציא מחבירו, שעליו הראייה" (ב"ח סימן ריח). ודעת רשב"ם שהלוקח הוא המוציא מחבירו לפי שהמוכר יש לו "חזקת מרא קמא" וכדעת רב נחמן בבבא מציעא קב: וראה בפרק ז מהלכות שכירות הלכה ב. וכן מפורש בדברי רבינו בפירוש המשניות. ראה למעלה.

יב. מָכַר לוֹ בֵּית כּוֹר, וְאָמַר לוֹ: בַּסִּימָנִין וּבַמְּצָרִים[96], פֹּחֶת שְׁתוּת אוֹ הוֹתִיר שְׁתוּת - הַגִּיעוֹ[97]; פֹּחֶת יָתֵר עַל שְׁתוּת - יְנַכֶּה לוֹ מִן הַדָּמִים; הוֹסִיף[98] לוֹ יָתֵר עַל שְׁתוּת - יִתֵּן לוֹ דָּמִים אוֹ קַרְקַע, הַכֹּל לְפִי הַשִּׁיּוּר. אִם הִנִּשְׁאַר בַּשָּׂדֶה פָּחוֹת מִתִּשְׁעָה קַבִּין, וּבַגִּנָּה פָּחוֹת מֵחֲצִי קַב, וְלֹא הָיָה סָמוּךְ לִשְׂדֵה הַמּוֹכֵר - מַחֲזִיר לוֹ הַדָּמִים[99].

96) גבולות, שהגדיר לו את הסימנים והגבולות של הקרקע העומדת למכירה. 97) כלומר, הרי זו מחילה, שאין הלוקח יכול לתבוע ניכוי אם חסר, ולא המוכר לתבוע חזרה אם יתר. ואף על פי שאם אמר לו "בית כור" סתם, או אמר לו "בית כור הן חסר הן יתר" אין שם מחילה אלא אם פיחת או הותיר חלק אחד מעשרים וארבעה (למעלה הלכה ו) - כאן שסימן לו המצרים, הרי זה כאומר לו "שדה מכורה לך, בין שהיא גדולה, בין שהיא קטנה" ומה שאמר לו בתחילת דבריו "בית כור" מועיל שאם פיחת או הותיר יותר משתות שאין זו מחילה (רשב"ם שם). 98) מסקנת הרמב"ם עצמו, המשווה דין זה עם אלו הקודמים, וכנראה אף לעניין זה, שאם יש יותר משתות שחייב להחזיר אף את השתות, וכן בחיסרון, שלכל עניין הם שווים (כסף משנה, והמגיד משנה העלה את הדבר בצריך־עיון). 99) כמו שכתב רבינו למעלה הלכה ז־ט.

יג. הַמּוֹכֵר לַחֲבֵרוֹ שָׂדֶה שֶׁהַלּוֹקֵחַ יוֹדֵעַ אוֹתָהּ וְאֶת מְצָרֶיהָ וּכְבָר הֲרָגַל בָּהּ, אֲפִלּוּ אָמַר לוֹ "יֵשׁ בְּמִשְׁיָחָתָהּ[100] מֵאתַיִם[101]", וְנִמְצֵאת מֵאָה וַחֲמִשִּׁים - הִגִּיעוֹ, שֶׁהֲרֵי יָדָעָהּ וְקִבֵּל עָלָיו. וְזֶה שֶׁהִזְכִּיר לוֹ הַחֶשְׁבּוֹן - כְּלוֹמַר, שֶׁהוּא יָפֶה כְּמוֹ שָׂדֶה אַחֶרֶת שֶׁיֵּשׁ בְּמִשְׁיָחָתָהּ מָאתַיִם[102].

100) במידתה. 101) בגמרא יש: "עשרים, וחמש עשרה" במקום "מאתיים, ומאה וחמישים" אבל היחס הוא זהותי, והיינו, שההפרש הוא ברבע. וכתב המגיד משנה שיש אומרים שאף עד למחצית קיים המקח. 102) ולהשביח מקחו התכוון, אף על פי שלאמיתו של דבר אינה שווה כן (רשב"ם. וכן נראה מדברי רבינו - ב"ח שם).

יד. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: בֵּית כּוֹר פְּלוֹנִי[103] אֲנִי מוֹכֵר לָךְ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בְּמִשְׁיָחָתוֹ אֶלָּא לֶתֶךְ[104] - הִגִּיעוֹ; שֶׁלֹּא מָכַר לוֹ אֶלָּא מָקוֹם הַנִּקְרָא בֵּית כּוֹר. לְפִיכָךְ צָרִיךְ הַמּוֹכֵר[105] לְהָבִיא רְאָיָה שֶׁהוּא נִקְרָא בֵּית כּוֹר. וְכֵן הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: כֶּרֶם שֶׁלִּי בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי[106] אֲנִי מוֹכֵר לָךְ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ גְּפָנִים[107] - הִגִּיעוֹ; וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ קוֹרִין אוֹתוֹ כֶּרֶם. וְכֵן הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: פַּרְדֵּס זֶה אֲנִי מוֹכֵר לָךְ, אֲפִלּוּ אֵין בּוֹ רִמּוֹנִים[108] - הִגִּיעוֹ; וְהוּא שֶׁיִּקָּרֵא פַּרְדֵּס. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן.

103) כן כתב הראב"ד (בשיטה מקובצת שם): "האומר לחבירו בית כור זה אני מוכר לך - זה וזה גרסינן". ומשמע דווקא אם אומר "זה" או "פלוני", אבל אם אמר לו בית כור סתם, צריך לתת לו בית כור שלם (קצות החושן, סימן ריח סעיף קטן א). 104) חצי כור. 105) בברייתא שם נאמר: "והוא שנקרא בית כור", ומזה נראה שהמוכר צריך להוכיח שזה נקרא כך. וכן כתב רבינו למעלה פרק כא הלכה כא, עיין שם. 106) ביטוי זה - כביטוי "בית כור פלוני", ראה למעלה. 107) שזה הנותן את השם "כרם". 108) כמו שנאמר (שיר השירים ד, יג): "שלחיך פרדס רימונים" (שיטה מקובצת בשם הרב יהונתן). וראה למעלה פרק כד הלכה יד.

טו. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ - בְּמָקוֹם שֶׁאֵין שָׁם מִנְהָג, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ; אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ מִנְהָג - הַלֵּךְ אַחַר הַמִּנְהָג, וְאַחַר לְשׁוֹן רֹב אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם[109] הַיְדוּעִים לָהֶן.

109) אף על פי שאין הולכים בממון אחר הרוב (למעלה

פרק כו הלכה ה) - בעניין הלשון, הכל מודים שהולכים אחר הרוב, שהוא קובע הלשון לכל העולם, וגם המיעוט יודע שזוהי הלשון המקובלת, וראה למעלה פרק כז הלכה ב (אבן האזל).

פֶּרֶק תִּשְׁעָה וְעֶשְׂרִים[1]

1) נתבארו בו דיני החרש והשוטה והקטן והשיכור וכל פרטיהן במקח וממכר.

1 **א. שְׁלֹשָׁה אֵין[2] מֶקָּחָן[3] מֶקַח וְאֵין מִמְכָּרָן[4] מִמְכָּר[5],**
2 **דִּין תּוֹרָה: הַחֵרֵשׁ, הַשּׁוֹטֶה וְהַקָּטָן. אֲבָל[6] חֲכָמִים**
3 **תִּקְּנוּ שֶׁיִּהְיֶה הַחֵרֵשׁ וְהַקָּטָן[7] נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן וּמַעֲשָׂיו**
4 **קַיָּמִין, מִשּׁוּם[8] כְּדֵי חַיָּיו[9].**

2) כמו שמפורש בהרבה מקומות בש"ס, ולדוגמא במשנה (גיטין נט:) שמציאת חרש שוטה וקטן אין בה איסור גזל מן התורה, אלא חכמים אסרוה מפני דרכי שלום (וראה פי"ח מהלכות גזילה ואבידה הלכה ב) - הרי שאין קנינם קנין מן התורה. 3) כשהם קונים. 4) כשהם מוכרים. 5) לא הזכיר רבינו אלא מקח וממכר, שאנו זקוקים להקנאתם של אלו: להקנות את המקח (כשהם המוכרים) ולהקנות את הדמים (כשהם הקונים), אבל מתנה לא הזכיר. ונראה שהוא סובר שבמתנה יש להם קנין מן התורה, מפני שדעת אחרת מקנה להם. וכן נראה בפ"ח מהלכות לולב הלכה י, ועיין שם בהערה עב. וראה בפ"ד מהלכות זכייה ומתנה הלכה ז. 6) משנה וגמרא, גיטין נט. 7) אבל בשוטה לא תיקנו (להלן הלכה ד). 8) שם, אצל קטן, והוא־הדין לחרש (מגדל עוז). 9) ראה להלן הלכה ו, שכל זה במטלטלין אבל לא בקרקע.

5 **ב. הַחֵרֵשׁ[10] כֵּיצַד נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן? חֵרֵשׁ שֶׁאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ**
6 **וְלֹא מְדַבֵּר[11], אוֹ מְדַבֵּר וְאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ כְּלוּם - מוֹכֵר**
7 **וְלוֹקֵחַ הַמַּטַּלְטְלִין בִּרְמִיזָה[12], אֲבָל לֹא בְּקַרְקַע[13]. וְאַף**
8 **בְּמַטַּלְטְלִין לֹא יִתְקַיְּמוּ מַעֲשָׂיו עַד שֶׁבּוֹדְקִין[14] אוֹתוֹ**
9 **בְּדִיקוֹת רַבּוֹת[15] וּמִתְיַשְּׁבִין בַּדָּבָר.**

10) משנה, בגיטין נט. "חרש רומז ונרמז, ובן בתירא אומר קופץ ונקפץ במטלטלין". 11) והוא החרש ש"דיברו בו חכמים בכל מקום" (תרומות פ"א משנה ב). 12) כתנא־קמא ולא כבן בתירא במשנה שם. 13) סובר רבינו, שמה שנאמר במשנה שם "במטלטלין" - אינו לבן־בתירא בלבד אלא גם לתנא־קמא. והראב"ד חולק על זה (מאירי גיטין שם עמוד 234, ועיין מגיד־משנה). ומה שאמרו במשנה שם: "חרש" - גם חרש שמדבר ואינו שומע בכלל. ומה שאמרו (בתרומות שם) שחרש שדיברו בו חכמים בכל מקום, הוא חרש שאינו שומע ואינו מדבר - אין זה אלא חרש הנמנה ביחד עם שוטה וקטן, אבל אם נאמר חרש לחוד, בלי סמיכות לשוטה וקטן, - אף חרש שמדבר ואינו שומע בכלל. וזהו מה שאמרו בגיטין עא. "מדבר ואינו שומע - זהו חרש", שלכאורה אין הלכה מיוחדת לחרש זה, אבל הכוונה למשנה בגיטין הנ"ל, שחרש רומז ונרמז, ועל זה אמרו שגם מדבר ואינו שומע זהו חרש לענין זה (הגר"א בחושן־משפט סימן רלה ס"ק נד, ונתיבות־המשפט ב'משפט האורים' שם ס"ק כ). [ומה שאמרו בגיטין שם: "מדבר ואינו שומע זהו חרש, שומע ואינו מדבר זהו אלם, וזה וזה הרי הן כפקחין לכל דבריהם" - אין הכוונה ב"זה וזה" גם למדבר ואינו שומע, אלא "זה וזה" היינו גם "שומע ואינו מדבר" וגם "אלם" שדיבר ושוב נשתתק, ועל זה אמר ששניהם כפקחין (אלא שבתוספתא פ"א דתרומות, הנוסחא להיפך: "שומע ואינו מדבר זהו אילם, מדבר ואינו שומע זה הוא חרש, וזה וזה הרי הוא כפיקח לכל דבר". וראה ב'דרישה' סימן רלה, ס"ק יט בסופו). וכן נראה שפירש המאירי שם (עמוד 251 ד"ה אע"פ שבפקח), אבל מדבר ואינו שומע אינו כפקח לכל דבריו. ואינו מוכר בקרקעות, לפי שבקרקעות צריך חריפות יתירה, שהרי גם בן יג שנה אינו יכול למכור קרקעות, עד שיהא יודע בטיב משא ומתן, כמו שכתב רבינו להלן הלכה יב ('נתיבות' שם). וראה במגיד־משנה וכסף־משנה]. 14) כמו שבודקין לגיטין. וראה להלן הלכה ג שבודקין מי שנשתתק. 15) יותר ממה שבודקים את מי שנשתתק, שאין דעתו צלולה כל־כך (סמ"ע שם ס"ק מח).

10 **ג. אֶלָּם[16] שֶׁשּׁוֹמֵעַ וְאֵינוֹ מְדַבֵּר, אוֹ מִי שֶׁנִּשְׁתַּתֵּק[17] -**
11 **מֶקָּחוֹ[18] מֶקַח וּמִמְכָּרוֹ מִמְכָּר וּמַתְּנוֹתָיו קַיָּמוֹת בַּכֹּל, בֵּין**
12 **בְּמַטַּלְטְלִין בֵּין בְּקַרְקַע[19]. וְהוּא שֶׁיִּבָּדֵק כְּדֶרֶךְ שֶׁבּוֹדְקִין**
13 **לְגִטִּין[20], אוֹ יִכְתֹּב בִּכְתַב יָדוֹ[21].**

16) גיטין עא. 17) אחרי שמקודם ידע לדבר, בניגוד לשומע ואינו מדבר - שאינו יכול לדבר מיום הוולדו. 18) ברייתא, גיטין שם: "כשם שבודקין אותו (=את הנשתתק - רש"י) לגיטין, כך בודקין אותו למשאות ולמתנות (=למשא ומתן)". 19) שהרי אף לגיטין הוא כפיקח ממש. 20) ראה פ"ב מהלכות גירושין הלכה טז. 21) ראה בהלכות גירושין, שם.

14 **ד. הַשּׁוֹטֶה[22] - אֵין[23] מֶקָּחוֹ מֶקַח וְאֵין מִמְכָּרוֹ מִמְכָּר**
15 **וְאֵין מַתְּנוֹתָיו קַיָּמוֹת. וּבֵית דִּין[24] מַעֲמִידִים**
16 **אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לְשׁוֹטִים, כְּדֶרֶךְ שֶׁמַּעֲמִידִין לִקְטַנִּים.**

22) ראה הגדרתו בחגיגה ג: ובפ"ט מהלכות עדות הלכה ט. 23) בהרבה מקומות בספרות התלמודית, מהם: כתובות כ. ובבא־בתרא קנה: 24) נלמד ממימרא של מר עוקבא בכתובות מח. וראה בפי"א מהלכות נחלות הלכה יא.

17 **ה. מִי[25] שֶׁהוּא עֵת שׁוֹטֶה וְעֵת שָׁפוּי[26], כְּגוֹן אֵלּוּ**
18 **הַנִּכְפִּין[27] - בְּעֵת שֶׁהוּא שָׁפוּי כָּל מַעֲשָׂיו קַיָּמִין,**
19 **וְזוֹכֶה לְעַצְמוֹ וְלַאֲחֵרִים כְּכָל בֶּן דַּעַת. וּצְרִיכִין**
20 **הָעֵדִים לַחְקֹר הַדָּבָר הֵיטֵב, שֶׁמָּא בְּסוֹף שְׁטוּתוֹ[28] אוֹ**
21 **בִּתְחִלַּת[29] שְׁטוּתוֹ עָשָׂה מַה שֶּׁעָשָׂה[30].**

25) כתובות כ. וראש השנה כח. 26) בדעה צלולה. 27) חולי נופל. 28) היינו, שעדיין לא עברה שטותו לגמרי. 29) שכבר התחילה השטות, וראה בסמ"ע סימן רל"ה ס"ק נב. 30) שאז אין מעשיו כלום.

22 **ו. קָטָן[31] עַד שֵׁשׁ שָׁנִים - אֵין הַקְּנָיָתוֹ לַאֲחֵרִים**
23 **כְּלוּם[32]; וּמִשֵּׁשׁ שָׁנִים[33] עַד שֶׁיַּגְדִּיל[34], אִם יוֹדֵעַ[35]**

בְּטִיב[36] מַשָּׂא וּמַתָּן - מֶקַח, וּמִמְכָּרוֹ מִמְכָּר, וּמַתָּנָתוֹ[37] קַיֶּמֶת[38]. בֵּין[39] בְּדָבָר מְרֻבֶּה[40], בֵּין בְּדָבָר מוּעָט; בֵּין בְּמַהֲנַת בָּרִיא, בֵּין בְּמַהֲנַת שְׂכִיב מְרַע[41]. וְדָבָר זֶה מִדִּבְרֵי חֲכָמִים, כְּמוֹ שֶׁאֲמָרוּ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִבָּטֵל, וְלֹא יִמָּצֵא מִי שֶׁיִּמְכֹּר לוֹ, וְלֹא יִקַּח מִמֶּנּוּ. וְהַכֹּל בְּמִשְׁתַּלְטְלִין[42]; אֲבָל בְּקַרְקַע - אֵינוֹ מוֹכֵר וְלֹא נוֹתֵן[43] עַד שֶׁיַּגְדִּיל.

31) גיטין נט. משנה וגמרא. וראה בפ"ד מהלכות אישות הלכה ז. 32) אבל לעצמו זוכה לפני זה, כמו שיוצא מהמימרא של רבא בגיטין סה. וראה במגיד־משנה ובסמ"ע סימן רלה ס"ק ב. 33) [היינו שגמרו שש שנים, והוא נכנס בתחילת השנה השביעית (מאירי שם עמוד 235). וראה להלן הלכה ח והערה מט]. 34) שיהיה גדול - בן שלש־עשרה שנים ויום אחד. 35) יוצא מתוך השקלא־וטריא בגיטין שם. וראה להלן הלכה ח. 36) ענין (סמ"ע ס"ק ד), או טבע (ערוך' ערך טיב). 37) שם, כמר בר רב אשי. 38) וגם כאן משום כדי חייו, שכל נותן מתנה לחבירו - בוודאי קיבל ממנו איזו טובת הנאה מקודם. 39) שם. 40) שבוודאי עשה לו המקבל טובה מרובה. 41) שזה רק בדיבור. 42) משנה, שם. וראה למעלה הערה יב. 43) דקדק לכתוב "אינו מוכר ולא נותן" להורות שלקנות הוא יכול, כמו שהסביר להלן הלכה יא.

זֶמֶּה[44] דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּקָטָן שֶׁאֵין לוֹ אַפּוֹטְרוֹפּוֹס; אֲבָל אִם הָיָה[45] לוֹ אַפּוֹטְרוֹפּוֹס - אֵין מַעֲשָׂיו כְּלוּם[46], אֲפִלּוּ בְּמִשְׁתַּלְטְלִין, אֶלָּא מִדַּעַת הָאַפּוֹטְרוֹפּוֹס; שֶׁאִם רָצָה לְקַיֵּם מֶקַח וּמִמְכָּרוֹ וּמַתָּנָתוֹ בְּמִשְׁתַּלְטְלִין[47] - קַיָּם.

44) מימרא של רפרם, בכתובות ע. 45) שאז אין כאן חשש יותר משום כדי חייו. 46) בין במקח וממכר ובין במתנה, כמו שכתב להלן, ובניגוד לדעת הר"ח שהובאה בהגהות מיימוניות כאן, וב'תוספות' כתובות שם ד"ה אבל, שבמתנה אפילו אם היה לו אפוטרופוס - מתנתו מתנה. 47) ולא בקרקע.

ח. בּוֹדְקִין[48] אֶת הַקָּטָן אִם יוֹדֵעַ בְּטִיב מַשָּׂא וּמַתָּן[49] אוֹ אֵינוֹ יוֹדֵעַ; לְפִי שֵׂיכֶל קָטָן חָכָם וְנָבוֹן, שֶׁהוּא יוֹדֵעַ וְהוּא בֶּן שֶׁבַע[50], וְיֵשׁ אַחֵר, שֶׁאֲפִלּוּ בֶּן שֶׁלֹּשׁ עֶשְׂרֵה אֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּטִיב מַשָּׂא וּמַתָּן. קָטָן הַיּוֹדֵעַ בְּטִיב מַשָּׂא וּמַתָּן שֶׁאֵין לוֹ אַפּוֹטְרוֹפּוֹס, שֶׁנָּשָׂא וְנָתַן בְּמִשְׁתַּלְטְלִין וְטָעָה - דִּינוֹ כְּדִין הַגָּדוֹל: פָּחוֹת מִשְּׁתוּת - מְחִילָה[51], שְׁתוּת - מַחֲזִיר הַהוֹנָיָה, יָתֵר עַל שְׁתוּת - בָּטֵל מֶקַח, כְּמוֹ שֶׁשִּׁבְּאַרְנוּ[52]. וַאֲנִי אוֹמֵר[53], שֶׁאֵין מֶקַח הַקָּטָן וּמִמְכָּרָיו בְּמִשְׁתַּלְטְלִין קַיָּמִין אֶלָּא בְּשֶׁמָּשַׁךְ אוֹ הִמְשִׁיךְ[54]; אֲבָל אִם נָתַן מָעוֹת עַל הַמֶּקַח וְחָזַר[55] בּוֹ - אֵינוֹ מְקֻבָּל מִי שֶׁפָּרַע, וַאֲחֵרִים שֶׁחָזְרוּ בּוֹ - מְקֻבָּלִין מִי שֶׁפָּרַע.

48) גיטין נט. שהכל תלוי בחריפותו של הקטן. 49) פירוש: במטלטלין (מגיד־משנה). 50) [היינו בתחילת השנה השביעית, ראה למעלה הלכה ו והערה לב]. 51) גיטין שם: "עד שתות כגדול" כלומר עד שתות - מחילה. והראב"ד תמה על זה, על־פי הכלל הידוע: "יתומים אינם בני מחילה", וכנראה שפירש "עד שתות כגדול" - מלמעלה, כלומר עד שתות בטל מקח, ואילו בפחות משתות לא דיברו (מאירי). ולדעת רבינו צריך לומר, שדין מחילה ביתומים אינו חמור יותר מגוף הדין של מקח וממכר, שאע"פ שאינם בני משא ומתן - תיקנו להם חכמים את אלו, משום כדי חייהם, כמו כן תיקנו להם גם דיני אונאה, מאותו הטעם. 52) לעיל פי"ב ה"ב־ד. 53) למד כן ממה שאמרו גיטין נב. (ופסקה רבינו למעלה פ"ט ה"ד ואילך) בנכסי יתומים שיש להם אפוטרופוס, שאין קונים מהם בכסף, ולמד מזה גם לקטן עצמו (מגיד־משנה). 54) וגם נתנו לו מעות. אבל במשיכה לחוד לא קונים מהם, ואם רצו חוזרים בהם (למעלה שם ה"ג). 55) שגם גדול אינו קונה בכסף, אלא שחייב ב"מי שפרע", וראה למעלה בפרק ט.

ט. וְכֵן[56] אִם קָנוּ[57] מִיַּד הַקָּטָן אוֹ הִשְׁכִּיר מְקוֹם[58] הַמִּטַּלְטְלִין, וְחָזַר בּוֹ - לֹא קָנָה הַלּוֹקֵחַ; שֶׁאֵין מוֹצִיאִין מִידֵי הַקָּטָן בַּדִּין[59], וְאֵין קִנְיָן מִיַּד הַקָּטָן כְּלוּם[60]; שֶׁהַקִּנְיָן בִּשְׁטָר[61], וְאֵין הָעֵדִים חוֹתְמִין אֶלָּא עַל שְׁטָר שֶׁל אָדָם גָּדוֹל[62].

56) נמשך אחרי "ואני אומר" שבהלכה הקודמת. 57) בקנין חליפין. 58) אחד מדרכי הקנין, שהלוקח קונה או שוכר את המקום בו נמצאים מטלטלין מסויימים העומדים למכירה, ואחרי שקנה את המקום, קונה את המטלטלין שעליו בתורת קנין "חצר", ולא צריך קנין אחר. 59) שבקנין כסף או בקנין חליפין, נשארים המטלטלין ברשות היתומים, מה־שאין־כן בקנין משיכה, שהלוקח מושכם לרשותו. וגם בדין השכיר מקום המטלטלין, אע"פ שלהלכה הם עומדים ברשות הקונה, כיון ששכר את מקומם - למעשה הם עומדים בבית הקטן, וצריך להוציאם מהם בדין. והראב"ד נתן בזה טעם אחר: שכירות הרי היא כמכר (בבא־מציעא נו:) וכשם שאינו יכול למכור קרקעות (למעלה הלכה ו), כן אינו יכול להשכירם. 60) אפילו באופן שאין המטלטלין ברשותו של הקטן, ואין צריך להוציאם מידו (סמ"ע שם ס"ק כה). 61) בכ"י תימן "כשטר", וכ"ה בשו"ע שם סעיף ה. כלומר, כל קנין עומד להכתב, כמו שאמרו כמה פעמים בגמרא (ומהם: גיטין נא. ובבא־בתרא מ.), וסובר רבינו שצריך שיהיה הקנין ראוי לכתיבה. 62) בבא־בתרא קנה.

י. וְכֵן[63] קָטָן שֶׁקָּנָה מִטַּלְטְלִין, וְקָנוּ מִיָּדוֹ, וְשָׂכַר[64] מֵהֶם הַמָּקוֹם - לֹא קָנָה עַד שֶׁיִּמְשֹׁךְ, לְפִי שֶׁאֵינוֹ זוֹכֶה בַּדְּרָכִים שֶׁזּוֹכִין בָּהֶן הַגְּדוֹלִים[65]. רְאָיָה לַדָּבָר: שְׂאֵין חָצֵר[66] שֶׁל קָטָן וְלֹא אַרְבַּע אַמּוֹת[67] שֶׁלּוֹ קוֹנִין לוֹ[68], מִפְּנֵי שֶׁנִּתְרַבּוּ מִדִּין שִׁלּוּחוֹת[69] וְלֹא מִדִּין יָדוֹ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[70], וְלֹא יִהְיֶה הַקִּנְיָן[71] אוֹ שְׁכִירוּת הַמָּקוֹם גָּדוֹל מֵחֲצֵרוֹ[72]. אֲבָל הַקִּנְיָן, שֶׁנִּתְרַבְּתָה

חֲצֵרָהּ מְיֻדָּה[73] - תִּקְנֶה הַמִּטַּלְטְלִין מֵאֲחֵרִים אִם קָנוּ מְיֻדָּה[74] אוֹ בִּשְׁכִירוּת מָקוֹם.

63) גם זה המשך למה שכתב למעלה (הלכה ח), "ואני אומר". 64) בכ"י תימן: "וקנו ממון (צ"ל "מהן") או שכר". וכ"ה ב'טור': "וקנה מידם או שכר". "וקנה", היינו קנין סודר. 65) כלומר, לא תיקנו לו חכמים לקטן אלא קנין משיכה ולא קנין סודר. 66) כלל הוא, שחצרו - היינו כל רשותו הפרטית של האדם, קונה לו כל מה שנמצא בתוכו. 67) תקנת חכמים, שכל אדם קונה כל מה שנמצא מונח בלי בעלים בארבע אמות סביבו, למנוע מחלוקת והתנצחות (בבא־מציעא י.) 68) שם י: ויא. ודעת הראב"ד (להלן הי"א) שלא אמרו קטן אין לו חצר אלא במציאה, אבל במקח וממכר שדעת אחרת מקנה לו - יש לו חצר. 69) ואין הקטן קונה בקנין חצר, מפני שאין קטן יכול לעשות שליח (בבא־מציעא שם). 70) [צריך לומר "שנתבאר", והוא בפרק יז מהלכות גזילה ואבדה הלכה י].

71) קנין סודר. 72) באופן שלא תיקנו חכמים בקטן אלא קנין משיכה בלבד ולא קניינים אחרים. 73) "שכשם שהיא מתגרשת בגט המגיע לידה, כך מתגרשת בגט המגיע לחצרה, וכשם שיש לה חצר לענין גט, כך יש לה לענין מציאה" (פי"ז מהלכות גזילה שם). ומקור הדברים מבבא־מציעא יא. ויב. 74) בכ"י תימן: "קנו מידן", וב'טור': "קנתה מידן". שמכיון שמצאנו בקטנה שחצרה כידה (מה־שאין־כן בקטן) - הרחיבו גם חכמים את קניניה, ועיין ש"ך סימן רלה ס"ק ג.

יא. יֵרָאֶה לִי, שֶׁקָּטָן שֶׁקָּנָה קַרְקַע וְנָתַן דָּמִים וְהֶחֱזִיק[75] בַּקַּרְקַע - תַּעֲמֹד בְּיָדוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מְמָכָּרוֹ בְּקַרְקַע כְּלוּם[76]; שֶׁהַקָּטָן כְּמִי שֶׁאֵינוֹ בְּפָנָיו הוּא, וְזָכִין לְאָדָם שֶׁלֹּא בְּפָנָיו[77], וְאֵין חָבִין לוֹ אֶלָּא בְּפָנָיו[78].

75) דוקא אם נתן דמים והחזיק, אבל אם לא נתן דמים - דרך הקטן לחזור בו, שקרובה דעתו לגבי הדמים (סמ"ע ס"ק כט). 76) למעלה הלכה ו. - בכל זאת קניינו קנין, כמו שמבאר. ולפי זה, צריך לפרש מה שישנו במשנה (גיטין נט.) "הפעוטות מקחן מקח וממכרן ממכר במטלטלין" - שתיבת "במטלטלין" איננה אלא על "ממכרן ממכר", אבל ב"מקחן מקח" - אפילו בקרקע. 77) קידושין מב. ושם מדובר גם בקטנים. [ואין קנין זה מן התורה, שהרי "זכין לאדם" אינו אלא על־ידי אחר (ראה להלן פ"ד מהלכות זכיה הלכה ב, וב'קצות החושן' סימן רלה, תחילת ס"ק ד), אלא תקנת חכמים היא כאן. ולא תיקנו אלא בחזקה, שהיא כמשיכה, שהביא הקרקע לרשותו, אבל בקנין אחר לא תיקנו. ולפיכך גם מטלטלין לא קנה בקנין סודר (למעלה ה"י) וראה בראב"ד ובמגיד־משנה]. 78) משנה, בגיטין יא:

יב. קָטָן שֶׁהִגְדִּיל, וְהֵבִיא הַזָּכָר שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת אַחַר שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה[79] וְהַבַּת אַחַת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה[80], אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּטִיב מַשָּׂא וּמַתָּן - מָקָח וּמִמְכָּרוֹ מִמְכָּר וּמַתָּנָתוֹ מַתָּנָה בְּמִטַּלְטְלִין[81]; אֲבָל בְּקַרְקַע - אֵין מַעֲשָׂיו קַיָּמִין עַד שֶׁיִּהְיֶה יוֹדֵעַ בְּטִיב מַשָּׂא וּמַתָּן אַחַר שֶׁהִגְדִּיל[82].

79) ראה פ"ב מהלכות אישות הלכה י. 80) שם הלכה א. 81) היינו, אף מן התורה, עיין בבבא־בתרא קנה: ". . . מטלטלי דזביניה זביני" (בן יג שנה שאינו יודע בטיב משא ומתן, ועיין רשב"ם שם). 82) כן דעת הרי"ף, שמעשה של רבא שם היה במוכר בנכסיו, וגרס שם "ההוא פחות מבן עשרים דאזל זבין נכסי, אתא לקמיה דרבא כו' אמר להו זביניה לאו זביני" (מפני שלא ידע בטיב משא ומתן, ולא גרסינן "דאזל זבין נכסי אבוה") וכן שם מה ששלח גידל בר מנשיא בתינוקת בת ארבע־עשרה שנה ויום אחד, ואמרו לו אם יודעת בטיב משא ומתן מקחה מקח, - הכל מדובר במוכר נכסיו ולא נכסי אביו.

יג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּקַרְקַע שֶׁלּוֹ[83]; אֲבָל קַרְקַע שֶׁיָּרַשׁ[84] מֵאֲבוֹתָיו אוֹ מִשֶּׁאָר מוֹרִישָׁיו[85] - אֵין מִמְכָּרוֹ מִמְכָּר עַד שֶׁיִּהְיֶה בֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה[86], אַף עַל פִּי שֶׁהֵבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת וְיוֹדֵעַ בְּטִיב מַשָּׂא וּמַתָּן[87]; שֶׁמָּא יִמְכֹּר בְּזוֹל, מִפְּנֵי שֶׁדַּעְתּוֹ נוֹטָה אַחַר הַמָּעוֹת[88], וַעֲדַיִן לֹא נִתְיַשְּׁבָה דַּעְתּוֹ בְּדַרְכֵי הָעוֹלָם.

83) שקנה אחר שהגדיל, וידע בטיב משא ומתן (למעלה הי"ב), או אפילו כשהיה קטן (למעלה הי"א). 84) מימרא של שמואל, בבבא־בתרא קנו. ושל רבא, בגיטין סה. 85) אע"פ שבגמרא (שם ושם) לא נזכרו אלא "נכסי אביו" - סובר רבינו שאין הבדל ביניהם, שכיון שלא טרח בנכסים אלו - עלול הוא למכרם מתוך קלות דעת (הגר"א סימן רלה, ס"ק כו). והרשב"א חולק וסובר ש"נכסי אביו" דוקא, שלא תיקנו חכמים אלא בדבר המצוי, וזה אינו אלא ירושה מאב (מגיד־משנה). 86) כרבא בגיטין שם, וכרב הונא בר חיננא בשם רב נחמן, ולא כרבא בשמו (ב"ב קנה.) ובאופן זה ממכרו ממכר אפילו אם אינו יודע בטיב משא ומתן (מגיד־משנה בשם ר"י בן מיגאש). 87) שאם אינו יודע בטיב משא ומתן - אינו יכול למכור אפילו בנכסיו. ואם כן, מה שאמרו "בנכסי אביו עד שיהא בן עשרים" - הכוונה אפילו באופן שיודע בטיב משא ומתן. 88) בבא־בתרא קנו. "זימנין דמקרקשי ליה זוזי. אבל נכסים שקנה כיון שטרח בהם, אין דעתו קלה למכרם (הגר"א, הובא למעלה הערה פד). [ודין מטלטלין שירש, לא נזכר כאן, ובשו"ע סימן רלה סעיף ט כתב: "וכשהוא בן עשרים שנה שלימות והביא שתי שערות, מוכר בין במטלטלין בין בקרקעות, בין שלו בין של אביו". והעיד הגר"א (שם ס"ק לג) ש"בין במטלטלין" מיותר, שהרי במטלטלין מוכר אפילו בפחות מבן כ'. ואם נניח כי בשל אביו אינו מוכר אפילו במטלטלין כל זמן שאינו בן כ' - הדברים מיושבים, וראה להלן הלכה יז והערה קד].

יד. מַתְּנָתוֹ[89] כְּשֶׁהוּא פָּחוֹת[90] מִבֶּן עֶשְׂרִים, בֵּין[91] מַתָּנַת בְּרִיא בֵּין מַתָּנַת שְׂכִיב מְרַע - הֲרֵי זוֹ קַיֶּמֶת; שֶׁאִלּוּ[92] לֹא הִגִּיעַ לוֹ הֲנָיָה גְּדוֹלָה - לֹא נָתַן, וְהוּא דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מָצוּי תָּמִיד[93], וְאָמְרוּ חֲכָמִים: תְּתַקֵּיֵם מַתָּנָתוֹ[94], כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ דְּבָרָיו נִשְׁמָעִין[95].

טו. בַּמֶּה[96] דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁהוּא מוֹכֵר קַרְקַע אָבִיו כְּשֶׁהוּא בֶּן עֶשְׂרִים? כְּשֶׁהֵבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת אוֹ כְּשֶׁנּוֹלְדוּ לוֹ סִימָנֵי סָרִיס[97]; אֲבָל אִם לֹא הֵבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת וְלֹא נַעֲשָׂה סָרִיס - קָטָן הוּא, וְאֵין מִמְכָּרוֹ בְּקַרְקַע מִמְכָּר, וַאֲפִלּוּ בִּנְכָסָיו, עַד שֶׁיַּגְדִּיל לְרֹב שְׁנוֹתָיו[98].

טז. מִי[99] שֶׁמָּכַר בֵּין בִּנְכָסָיו בֵּין בִּנְכְסֵי אָבִיו וָמֵת, וּבָאוּ קְרוֹבָיו וְעָרְעוּ שֶׁהָיָה קָטָן בְּשָׁעַת הַמֶּכֶר[100], וּבִקְּשׁוּ לְבָרְרָן[101] - אֵין שׁוֹמְעִין לָהֶם לְנַוְּלוֹ[102]. וְעוֹד, שֶׁהַסִּימָנִים מְשַׁתְּנִין בַּמִּיתָה[103]. וַחֲזָקָה הִיא, שֶׁאֵין הָעֵדִים חוֹתְמִין עַל הַשְּׁטָר אֶלָּא אִם כֵּן יָדְעוּ בְּוַדַּאי שֶׁהַמּוֹכֵר גָּדוֹל[104].

יז. פָּחוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שֶׁמָּכַר קַרְקַע אָבִיו[105] - חוֹזֵר[106] וּמוֹצִיא מִיַּד הַלּוֹקֵחַ, בֵּין קֹדֶם עֶשְׂרִים בֵּין אַחַר עֶשְׂרִים. וּמוֹצִיא מִן הַלּוֹקֵחַ כָּל הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל[107]. וְאִם הוֹצִיא הוֹצָאוֹת אוֹ שֶׁנָּטַע וְזָרַע - שָׁמִין לוֹ[108] וּמַחֲזִיר אֶת הַשְּׁאָר. כַּדִּין הָיָה הוֹרוּ רַבּוֹתַי. וַאֲנִי אוֹמֵר, שֶׁאֲפִלּוּ קָטָן שֶׁמָּכַר קַרְקַע מִנְּכְסֵי אָבִיו, וּכְשֶׁנַּעֲשָׂה בֶּן עֶשְׂרִים לֹא מִחָה - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר[109]; שֶׁכֵּיוָן שֶׁלָּקַח הַמָּעוֹת וְנִשְׁתַּמֵּשׁ הַלּוֹקֵחַ בְּקַרְקַע זוֹ לְפָנָיו כְּשֶׁהוּא בֶּן עֶשְׂרִים וְלֹא מִחָה - נִתְקַיְּמָה בִּידֵי הַלּוֹקֵחַ, שֶׁהֲרֵי רָצָה בְּמִמְכָּרוֹ.

96) שם קנה: מימרא של אמימר. 97) שאינו ראוי להוליד, וסימניו מפורשים בפ"ב מהלכות אישות הלכה יג. 98) היינו שלשים וחמש שנה ויום אחד (הלכות אישות שם, הלכה יא).

99) ברייתא שם קנה. מעשה שבא לפני רבי עקיבא. 100) ואין ממכרו ממכר (למעלה הלכה טו). 101) אם היו בו סימני גדלות. 102) [במסכת שמחות (פ"ד הי"ב) הובא אותו מעשה שהובא בבבא־בתרא שם בלשון זה: "אל יבדק, מאחר שנסתם הגולל אין מזיזין את המת ממקומו". וכן הוא בשו"ע יורה־דעה (סוף סימן שסג). ואע"פ שאיסור ניוול המת הוא אפילו לפני הקבורה, כמפורש בחולין יא: - אין זה אלא בבדיקת איבריו הפנימיים, אם אינו טריפה, אבל לבדוק מבחוץ אם יש לו שתי שערות, אין זה ניוול. ועיין בהגהות 'בית הלל' ליורה־דעה שם]. 103) גם נימוק זה שם. כלומר, שאע"פ שלא נמצאו הסימנים לאחר מיתה, יתכן שהיו מחיים ונשתנו לאחר מיתה. 104) שם קנה. וראה למעלה הלכה ט.

105) [ובנכסי עצמו, אם אינו יודע בטיב משא ומתן, אע"פ שגוף הקרקע אינו מכור - אינו מוציא הפירות, שהרי מטלטלין הם ובמטלטלין מכירתו מכירה (למעלה הלכה יב, אבל בנכסי אביו אף במטלטלין אין מכירתו מכירה (ראה למעלה הלכה יג והערה פז) ועיין סמ"ע סימן רלה ס"ק יד]. 106) שמכירתו אינה מכירה (למעלה הלכה יג). 107) שהרי שלא בדין אכל. 108) כדין אריס, למחצה לשליש ולרביע, שאע"פ שלכאורה דינו כיורד שלא ברשות, כיון שלא נתיישבה עוד דעתו של המוכר (למעלה הי"ג) ויורד שלא ברשות בשדה שאינה עשויה ליטע, שמין לו וידו על התחתונה (פ"י מהלכות גזילה ואבידה ה"ד) ואינו מקבל כאריס - כאן תיקנו חכמים שיקבל כאריס, שאם לא כן יפסיד את השדה כיון שיודע שבכל שעה אפשר להוציאה מידו, וכמו שמצאנו בבעל בנכסי אשתו קטנה (כתובות פ. - הגר"א שם ס"ק מה, והסמ"ע שם ס"ק מא נסתפק בזה). 109) כמו שמצאנו בקטנה שנתקדשה, שאם גדלה שעה אחת ושתקה, שזקוקה לגט, ואינה יוצאה במיאון (פי"א מהלכות גירושין הלכה ו). וכמו כן בקטן שנתגייר ע"י בי"ד ולא מיחה כשנתגדל, ששוב אינו יכול לחזור בו (פ"י מהלכות מלכים הלכה ג). ועיין עוד בפ"כ מהלכות אישות הלכה יג (מגיד־משנה והגר"א ס"ק מו).

יח. הַשִּׁפּוֹר[110] - מֶקַח, וּמִמְכָּרוֹ מִמְכָּר, וּמַתָּנוֹתָיו קַיָּמִין. וְאִם[111] הִגִּיעַ לִשְׁכִירוּתוֹ שֶׁל לוֹט, וְהוּא הַשִּׁפּוֹר שֶׁעוֹשֶׂה וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ מָה עוֹשֶׂה[112] - אֵין מַעֲשָׂיו כְּלוּם, וַהֲרֵי הוּא כְּשׁוֹטֶה[113] אוֹ כְּקָטָן פָּחוֹת מִבֶּן שֵׁשׁ[114].

110) תוספתא תרומות פ"ג, ובבלי עירובין סה. 111) מימרא של רבי חנינא בעירובין שם. 112) כמו שנאמר (בראשית יט, לג): "ולא ידע בשכבה ובקומה". וראה בפ"ד מהלכות אישות הלכה יח. 113) למעלה הלכה ד. 114) למעלה הלכה ו.

פֶּרֶק שְׁלֹשִׁים[1]

1) נתבארו בו משפטי המוכר דבר לאחר שלא מדעתו, וכן דין העבד עם אדון, ודין האשה עם הבעל, ודין האפוטרופוסין בנכסי יתומים. ונסתיים הפרק בדין המוכר או הנותן ביום שבת קודש, ונסתיימו ההלכות.

א. הַמּוֹכֵר שֶׁמָּכַר קַרְקַע אוֹ מְטַלְטְלִין, וְזָכָה בָּהֶן הַלּוֹקֵחַ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ[2] - יַד הַלּוֹקֵחַ עַל הָעֶלְיוֹנָה[3]; וְאִם רָצָה לוֹקֵחַ - אֵין הַמּוֹכֵר יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ[4], וְאִם לֹא רָצָה[5] - תַּחֲזֹר לִבְעָלֶיהָ[6]. לְפִיכָךְ[7] כּוֹתְבִין[8] שְׁטָר לַמּוֹכֵר אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַלּוֹקֵחַ עִמּוֹ. וּלְעוֹלָם[9] הַלּוֹקֵחַ[10] נוֹתֵן שְׂכַר הַסּוֹפְרִים[11], וַאֲפִלּוּ מָכַר שָׂדֵהוּ מִפְּנֵי רָעָתָהּ[12].

2) כגון שזיכה לו המוכר על־ידי אחר (ראה להלן פ"ד מהלכות זכיה ומתנה הלכה ב). 3) כדי שתהיה זאת זכות גמורה. בהתאם לכלל הידוע: "זכין לו לאדם, שלא בפניו, ואין חבין לו אלא בפניו" (הלכות זכיה ומתנה שם). 4) לפי שקנאה הלוקח. כן הוא בקידושין ז. שאם אמר לחבירו הילך מנה ותהא שדך מכורה לפלוני, קנה אותו

פלוני השדה, מדין עבד כנעני. וכן בבבא־קמא קב: שאם קנה מישהו שדה בשביל ראש הגולה, קנה האחרון (ביאור הגר"א סימן רלה ס"ק סד). 5) כששמע שמכרו לו הקרקע או המטלטלין - התנגד מיד ולא רצה לקבל (להלן פ"ד שם הל' ב־ג). 6) "שזכות היא שתנתן לו מתנה [או מקח], אם ירצה. אבל אם לא ירצה, אין נותנין מתנה לאדם בעל־כרחו" (שם הלכה ב). ומקור הדברים בבבא־בתרא קלז: קלח. 7) אחרי שאין כל חשש הפסד ללוקח, שתמיד יכול לחזור, אם המוכר מזכה לו בלי ידיעתו. 8) משנה בבא־בתרא קסז: 9) היינו, אפילו במקרה המפורט לקמן. 10) משנה, שם. 11) שכותב את שטר המכירה. שכן תיקנו חכמים, שמי שנשכר יתן שכר הסופר (מלאכת שלמה בשם רשב"א). [ורמז לדבר, מה שנאמר בירמיה (לב, מד): "שדות בכסף יקנו, וכתוב בספר וחתום" - הרי שהקונה הוא הכותב]. 12) גמרא שם, קסח. "כדאמרי אינשי זבנית קנית, זבינת אוביד" (= פתגם עממי אומר: קנית - נשכרת, מכרת - הפסדת) - ר"י בן מיגאש ורמ"ה, מהגמרא בבבא־מציעא נא.

1 **ב. וְכֵן[13] הָעֵבֶד שֶׁקָּנָה[14] אוֹ מָכַר, אוֹ נָתַן מַתָּנָה אוֹ**
2 **נִתְּנָה לוֹ - יַד הָאָדוֹן עַל הָעֶלְיוֹנָה; אִם רָצָה[15] לְקַיֵּם**
3 **מַעֲשָׂיו - הֲרֵי אֵלּוּ קַיָּמִין[16], וְאִם לֹא רָצָה - בָּטְלוּ**
4 **כָּל מַעֲשָׂיו[17]. וּבְדָבָרִים בִּלְבַד הוּא שֶׁמְּקַיֵּם הָאָדוֹן אוֹ**
5 **מְבַטֵּל, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְקָנוֹת מִמֶּנּוּ כְּלוּם.**

13) ספר "המקח והממכר" שם. וזהו בהתאם לכלל הידוע בספרות התלמודית: מה שקנה עבד קנה רבו (קידושין כג: ולהלן פ"ג מהלכות זכיה ומתנה הלכה יב). 14) [כעין זה מצאנו בתוספתא פ"ט דבבא־בתרא (הוצאת צוקמ. עמ' 41019): "המוכר שדה חבירו במעמד חבירו לא עשה כלום, כתב מקיימני אחריו דבריו קיימין". הרי שהסכמתו אח"כ משווה לקנין מעמד משפטי (אור שמח). וכן הוא בקידושין נב: במי שקידש אשה בדבר שאינו שלו, ובא בעל הדבר ונתן הסכמתו, שהרי אלו קידושין. והוא־הדין לתורם פירות חבירו ובא בעל הפירות והסכים, שהרי זו תרומה, וראה בדברי רבינו בפ"ד מהלכות תרומות הלכה ג]. 15) הסכים והודיע על כך מיד. 16) ואין צורך בפעולת קנין חדשה של האדון. 17) "שמה שאמרו שיד העבד כיד רבו - לזכות בעבורו, ולא לחייב כלל, אפילו במה שהוא בזכות" (כגון שקנה בזול גדול, או מכר ביוקר גדול – 'נתיבות המשפט' סימן רלה, משנה"א ס"ק לד) – מגיד־משנה. והמוכר צריך להחזיר את דמי המקח לאדון (מגיד־משנה בשם רב האי). ואין העבד קונה המתנה לפי שאין לו קנין בלי רבו, ועיין אור־שמח ואבן־האזל.

6 **ג. וְכֵן[18] הָאִשָּׁה שֶׁמָּכְרָה אוֹ נָתְנָה מַתָּנָה, בֵּין בִּנְכָסֵי**
7 **בַּעְלָהּ בֵּין בִּנְכָסֵי צֹאן בַּרְזֶל[19] שֶׁהִכְנִיסָה לוֹ, בֵּין**
8 **בִּדְבָרִים שֶׁיִּחֵד[20] לָהּ בִּכְתֻבָּתָהּ בֵּין בִּנְכָסֵי מְלוֹג[21], בֵּין**
9 **בְּקַרְקָעוֹת בֵּין בְּמִטַּלְטְלִין, וְכֵן אִם לָקְחָה אוֹ נִתְּנָה**
10 **[לָהּ מַתָּנָה] - יַד הַבַּעַל עַל הָעֶלְיוֹנָה; וְאִם רָצָה**
11 **לְקַיֵּם[22] - יְקַיֵּם[23], אִם רָצָה לְבַטֵּל - יְבַטֵּל[24] הַכֹּל.**
12 **אֲבָל[25] הַבַּעַל שֶׁמָּכַר אוֹ נָתַן, בֵּין קַרְקַע שֶׁהִכְנִיסָהּ[26]**
13 **לוֹ אִשְׁתּוֹ בִּכְתֻבָּתָהּ אוֹ קַרְקַע שֶׁהִכְנִיס לָהּ שׁוּם[27]**
14 **מְשֻׁלָּח[28] בֵּין קַרְקַע שֶׁיִּחֵד לָהּ בִּכְתֻבָּתָהּ, אַף עַל פִּי**
15 **שֶׁקָּנוּ[29] מִיַּד הָאִשָּׁה אַחַר שֶׁקִּיְּמָה מַעֲשָׂיו - הֲרֵי כָּל**
16 **מַה שֶּׁעָשָׂה בָּטֵל[30]; מִפְּנֵי[31] שֶׁהִיא אוֹמֶרֶת[32]: נַחַת רוּחַ**
17 **עָשִׂיתִי לְבַעְלִי[33].**

18) מקור דברי רבינו, בספר "המקח והממכר" שער ד. 19) נכסים שהאשה מכניסה לבעלה, והוא זוכה אף בגופם של אלו, אלא שהוא נושא באחריות במקרה של אבדן או כליון, ומכאן המונח "ברזל", שהאשה יכולה לבטוח בהם בבטחון של ברזל. 20) כל נכסי הבעל משועבדים לכתובת האשה, ועם זה יש שהוא מייחד שדה מסויים לגביית הכתובה, ואז אין הבעל יכול למכור שדה זה בלי הסכמתה. 21) נכסים שהאשה מכניסה לבעלה, והבעל אינו זוכה בגופם אלא בפירותיהם, אבל אינו נושא באחריות להם ואם אבדו או כלו, אבדו לאשה. ו"מלוג" היינו מריטה ותלישה, כמורט השערות ומניח הראש, כן הוא אוכל הפירות ומניח הקרן ('ערוך' ערך מלג, וראה בפט"ז מהלכות אישות הלכה א והערה ט). 22) בנכסים שלו הטעם פשוט: יד האשה כיד בעלה, ואם הוא מקיים הרי שפעולת האשה נחשבת כפעולתו, ובנכסים המשותפים כגון נכסי צאן ברזל ומלוג, צריך בעצם הסכמת שניהם, והרי בזה שהיא הקדימה למכור, יש גם משום הסכמתה. 23) משנה, בגיטין נה: 24) שהאשה יכולה רק לעשות פעולות לזכות בעלה, ולא לחובתו כמו בעבד, ובנכסים המשותפים בכל אופן הרי צריך גם הסכמתו. 25) משנה בגיטין שם. ולפי ההסתייגות של האמוראים בבבא־בתרא מט: וראה בפכ"ב מהלכות אישות הלכה יח. 26) והיינו נכסי צאן ברזל (וראה לחם־משנה בהלכות אישות שם). 27) שהבעל כותב לה שדה נגד הנדוניא שהיא הכניסה לו. 28) כן גירסת ה'תוספות' שם בניגוד לגירסת הרשב"ם. 29) ולכאורה יש הסכמת שניהם. 30) המגיד־משנה מפרש שהמקח בטל על אתר, אך רבינו בפירוש המשניות בגיטין, אומר מפורש: "ויכולה להוציא מידי הלוקח כשתגבה כתובתה", הרי שעד אותו הזמן המקח קיים. 31) וטענה זו ישנה רק בנכסים אלו המנויים, שהיא בוטחת עליהם במיוחד ואינה להוטה למכרם. 32) היינו אם היא באמת אומרת כך, וראה 'בית שמואל' אבן־העזר סימן צ ס"ק נח. 33) אבל לא הסכימה לכך בלב שלם.

18 **ד. מָכַר אוֹ נָתַן נִכְסֵי מְלוֹג, בֵּין בְּקַרְקָעוֹת בֵּין**
19 **בְּמִטַּלְטְלִין - יַד הָאִשָּׁה עַל הָעֶלְיוֹנָה; רָצְתָה[34]**
20 **לְבַטֵּל - מְבַטְּלָה[35], וְאִם[36] קִיְּמָה[37] מַעֲשָׂיו[38] - קָנוּ**
21 **הַלָּקוֹחוֹת[39].**

34) שבנכסים שלה צריך הסכמת שניהם, של הבעל ושל האשה. 35) ובטל המכר אף לפירות, שהם לגמרי ברשות הבעל, כתובות צ: 36) בבא־בתרא ג. 37) שבנכסי מלוג, אין היא יכולה לטעון טענת "נחת רוח עשיתי לבעלי", מכיון שהם כולם שלה, ואין כאן חשש לעורר איבת הבעל, אם לא תסכים. וראה להלן הלכה ו והערה נה. 38) בכ"י

תימן: מעשיו. 39) בקנין הבעל, ואין צורך בפעולת־קנין שלה.

1 **ה. בַּעַל שֶׁמָּכַר מִטַּלְטְלִין שֶׁל נְכְסֵי צֹאן בַּרְזֶל אוֹ**
2 **מִטַּלְטְלִין שֶׁנָּתַן[40] לָהּ מְשֻׁלּוֹ[41], אַף עַל פִּי[42] שֶׁאֵינוֹ[43]**
3 **רַשַּׁאי[44], אִם עָבַר וּמָכַר אוֹ נָתַן - הַלָּקוֹחוֹת,**
4 **וְאֵין[46] הָאִשָּׁה יְכוֹלָה לְהוֹצִיא מִיָּדָם. וְכֵן[47] יֵשׁ לוֹ**
5 **לְבַעַל לְמִכֹּר כָּל נְכָסָיו, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן תַּחַת יַד**
6 **שְׁעְבּוּד הַכְּתוּבָּה. וְאִם תְּבוֹא[48] לִטְרֹף[49] - טוֹרֶפֶת;**
7 **אֶלָּא אִם כֵּן[50] כָּתְבָה[51] לַלּוֹקֵחַ תְּחִלָּה[52] וְקִנּוּ[53] מִיָּדָהּ.**

40) בכ"י תימן ובדפוס רומי: שנתן לה. וכ"ה בשו"ע אבן־העזר סימן צ סעיף טו. 41) שאז דינם כדין נכסי צאן ברזל. ועיין שם ב'חלקת מחוקק' ס"ק מט, וב'בית שמואל' ס"ק נב. 42) בבלי יבמות סו: ומגיד־משנה בשם ירושלמי, כתובות פרק מציאת האשה. 43) כל ההמשך, לשון הירושלמי. 44) מביטוי זה למד רבינו, כנראה, שאינו רשאי לכתחילה, אבל בדיעבד - הקנין קיים. 45) זו היא גם דעת רב האי ב"מקח וממכר", שער ו. וראשונים אחרים, ביניהם הרשב"א, חולקים עליו. 46) ואין זה דומה לקרקע, שנשארת תמיד קיימת, והאשה שמה את בטחונה עליה, משא"כ במטלטלין, שאין דעתה סומכת עליהם, שהרי בנכסי צאן ברזל הוא יכול בלעדי זה לכלות אותם עד גמירא (מגיד־משנה בשם הרשב"א), ובין כך ובין כך הרי הוא נושא באחריות והיא תקבל את התמורה, אף אם הוא מוכר (חלקת מחוקק שם). 47) כתובות פא: ושם מובא הדבר כפשוט ביותר ומובן מאליו. 48) במקרה של גירושין או אלמנות. 49) לגבות את כתובתה מקרקע זו שמכר הבעל, ושהיתה, כמו כל נכסי הבעל, משועבדת לכתובתה. 50) כתובות צה. 51) שדין ודברים אין לה עם לוקח זה. 52) היינו קודם שמכר הבעל, אבל לאחר שמכר הבעל, יכולה היא לטעון: "נחת רוח עשיתי לבעלי", שם. 53) בקנין חליפין, גם זה שם.

8 **ו. הָאִשָּׁה[54] שֶׁמָּכְרָה אוֹ נָתְנָה נְכְסֵי צֹאן בַּרְזֶל לְבַעְלָהּ**
9 **- לֹא קָנָה[55], וְיֵשׁ[56] לָהּ לַחֲזֹר וּלְהוֹצִיא מִיָּדוֹ, כְּמוֹ**
10 **שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִישׁוּת[57]. בֵּית[58] דִּין שֶׁמָּכְרוּ[59] אוֹ**
11 **לָקְחוּ בְּנִכְסֵי יְתוֹמִים, בֵּין בְּקַרְקַע בֵּין בְּמִטַּלְטְלִין,**
12 **וְכֵן[60] הָאַפּוֹטְרוֹפּוֹסִין[61], בֵּין[62] שֶׁמִּנּוּ אוֹתָם בֵּית דִּין**
13 **בֵּין שֶׁמִּנָּה אוֹתָן אֲבִי יְתוֹמִים - מָקָח וּמִמְכָּרָן**
14 **מְמֻכָּר[63], אֲבָל[64] מַתְּנָתָם אֵינָהּ כְּלוּם; שֶׁאֵין אָדָם נוֹתֵן**
15 **דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ.**

54) בבא־בתרא נ. 55) שיכולה היא לטעון: "נחת רוח עשיתי לבעלי". אבל בנכסי מלוג, אינה יכולה לטעון כן. וראה למעלה הלכה ד והערה לו, ובפכ"ב מהלכות אישות הלכה יז. 56) שהאשה יכולה לתבוע במקרה של גירושין ואלמנות את נכסי צאן הברזל כמו שהם - אם הם קיימים. 57) פכ"ב הלכה יח. 58) סמיכות ההלכות האלו, הנראות רחוקות אלו מאלו, היא בזה, שהן דנות בהגבלות המוטלות על בא־כח בנכסים. 59) שהם אינם גרועים מאפוטרופוס המתמנה על־ידם (ראה להלן), והם נקראים "אביהן של יתומים" (וראה ביאור הגר"א חושן־משפט סימן רלה, ס"ק סח). 60) תוספתא תרומות פ"א, והובאה בגיטין נב. 61) מילה מורכבת משתי מילים רומיות: "פטר" (= אב), ו"פוס" (= בן): מפקח. 62) גיטין שם. 63) וראה פרטים בפי"א מהלכות נחלות. 64) כמו שמנמק הרמב"ם בסמוך, ויוצא מתוך התוספתא הנ"ל, שאין האופטרופוס רשאי לתת אפילו צדקה בשביל היתומים, וגם במקח וממכר הם נתונים להגבלות, ויש הרבה דברים שאינם רשאים לעשות (מגיד־משנה).

16 **ז. הַמּוֹכֵר[65] אוֹ הַנּוֹתֵן בְּשַׁבָּת, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּיוֹם**
17 **טוֹב, אַף עַל פִּי שֶׁמַּכִּין אוֹתוֹ[66] - מַעֲשָׂיו קַיָּמִין. וְכֵן**
18 **כָּל מִי שֶׁקָּנוּ[67] מִיָּדוֹ בְּשַׁבָּת - הַקִּנְיָן קַיָּם, וְכוֹתְבִין**
19 **לְאַחַר הַשַּׁבָּת וְנוֹתְנִין.**

65) מקור הלכה זו בתוספתא ביצה פ"ד (הוצאת צוקמ. עמ' 207): "אין דנין וכו' ולא מקדשין ולא מעריכין (ואיסורם משום מקח וממכר - ביצה לז.) וכו' וכולן שעשאן בין אנוסין ובין שוגגין ובין מזידין ובין מוטעין - מה שעשה עשוי [בשבת, ואין צריך לומר ב'יום טוב' - דפוס ראשון]" והובאה ברי"ף פ"ה דביצה בשם ירושלמי. ולומד משם לדין קנין בשבת וב'יום טוב'. 66) מכת מרדות, "על שעבר על דברי חכמים" (ש"ע, סימן רלה סעיף כח). 67) קנין חליפין, שאף זה אסור בשבת.

סְלִיקוּ לְהוּ הִלְכוֹת מְכִירָה בְּסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא

יום ד' י"ג מנחם־אב ה'תשע"ו

הִלְכוֹת זְכִיָּה וּמַתָּנָה

עִנְיַן אֵלּוּ הַהֲלָכוֹת לֵידַע דִּין זוֹכֶה מִן הַהֶפְקֵר הֵיאַךְ יִקְנֶה וּבַמֶּה יִקְנֶה. וְדִין נוֹתֵן מַתָּנָה וּמְקַבֵּל מַתָּנָה.
וְאֵי זוֹ מַתָּנָה חוֹזֶרֶת וְאֵי זוֹ אֵינָהּ חוֹזֶרֶת.
וּבְאוּר כָּל הַדִּינִין אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) נתבארו בו אלו דברים הם העיקר שכל המחזיק בהם זכה בהם, ומה משפטי המחזיק בהם, במה קנה בחזקתו, ודין גוי עם ישראל בקנייתו שיש צד שהנכסים הם כהפקר.

20 **א. הַהֶפְקֵר, כָּל הַמַּחֲזִיק בּוֹ - זָכָה[2]. וְכֵן[3] הַמִּדְבָּרוֹת**
21 **וְהַנְּהָרוֹת וְהַנְּחָלִים[4], כֹּל שֶׁבָּהֶן[5] - הֶפְקֵר, וְכָל הַקּוֹדֵם**
22 **בָּהֶן - זָכָה. כְּגוֹן הָעֲשָׂבִים וְהָעֵצִים וְהַפֵּרוֹת שֶׁל**
23 **אִילָנוֹת שֶׁל יַעַר[6] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן.**

2) נדרים מג. ומקומות רבים אחרים בתלמוד. וראה בפרק ב מהלכות נדרים הלכה יד שכתב רבינו: "ומה הוא ההפקר, הוא שיאמר אדם נכסים אלו הפקר לכל, בין במטלטלין בין בקרקעות. וכיצד דין ההפקר, כל הקודם וזכה בו קנהו לעצמו ונעשה שלו". 3) היינו, צורה שנייה של הפקר, דברים שהם מופקרים ועומדים, שאף פעם לא היו שייכים לאיש. וראה בבא קמא יג: 4) מלשון הכתוב (דברים ח,

ז) "ארץ נחלי מים". וראה בפרק ג מהלכות מתנות עניים הלכה ב ובפרק ט מהלכות רוצח הלכה ב. 5) מה שמוצאים בהם, כמו שמפרש רבינו בסמוך. 6) יער הוא הפקר וכן נראה במכות ז: "יער רשות לניזק ולמזיק ליכנס לשם" (מגדל עוז). ומה שכתב רבינו "של יער" - מוסב על כל הנ"ל, היינו על עשבים ועצים ופירות. [ומסתימת לשון רבינו נראה, שהכוונה גם לתלושים וגם למחוברים ולא כרבי שמעון בן אלעזר בתוספתא בבא קמא פרק ח שאמר: "תלושין שבמדבר (בבבלי בבא קמא פא: "תלושין שבהרים") הרי הן של כל השבטים, ומחוברין הרי הן של אותו השבט", שלדעת רבינו דעת יחיד היא ואין חכמים מודים לו. והראב"ד בהשגה שכתב: "דווקא לאותו השבט" כוונתו לפסוק כרבי שמעון בן אלעזר הנ"ל, וראה מגיד משנה ולחם משנה ואבן האזל].

ב. הָאַד דְּגִים מִן הַיְּמִים[7] וּמִן הַנְּהָרוֹת, אוֹ שֶׁאַד עוֹפוֹת אוֹ מִינֵי חַיּוֹת[8] - הוֹאִיל וְאֵין לָהֶם בְּעָלִים, זָכָה. וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יָצוּד בִּשְׁדֵה חֲבֵרוֹ[9]. וְאִם אָד שָׁם - קָנָה[10]. וְאִם הָיוּ הַדָּגִים בְּבֵיבָרִים[11] שֶׁל בְּעָלִים, וְכֵן חַיָּה וָעוֹף שֶׁבְּבֵיבָרִים, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בֵּיבָר גָּדוֹל וְהוּא מְחֻפָּר צִידָה - הֲרֵי זֶה שֶׁל בַּעַל הַבֵּיבָרִים[12], וְהַאָד מִשָּׁם - הֲרֵי זֶה גַּזְלָן[13].

7) כלומר, הימים הגדולים. פרט לימה של טבריא, שיש לו דינים מיוחדים לעניין זה, ראה בפרק ה מהלכות נזקי ממון הלכה ג. 8) במדברות וביערות שהם הפקר, כנ"ל. 9) לפי שאין לו להיכנס לשדה חבירו שלא ברשותו. ורק להציל את נחיל הדבורים שלו, שברח, התירו לו להתהלך בשדה חבירו (בבא קמא קיד.). 10) אם עשה קניין. והמדובר בשדה שאינה משתמרת, ובעל השדה אינו עומד בצד שדהו, ולפיכך לא זכה מטעם קניין חצר, - שאין חצרו של אדם קונה לו אלא אם היא משתמרת, או אם עומד בצידה (בבא מציעא יא.). וראה להלן הלכה ד. 11) [ביבר הוא כלי להחזקת חיות־בר ודגים]. 12) שהרי הם משתמרים בביבר, וחצר המשתמרת קונה לו לאדם אפילו שלא מדעתו (בבא מציעא שם). 13) כלומר, עובר על "לא תגזול" מן התורה, ואפשר להוציאה בדיינים כמו שמפרש הראב"ד בהלכה ג (לחם משנה שם).

ג. אֲבָל[14] הַלּוֹקֵחַ דָּגִים מִתּוֹךְ מְצוּדָתוֹ[15] שֶׁל חֲבֵרוֹ כְּשֶׁהוּא[16] בְּתוֹךְ הַיָּם[17], אוֹ שֶׁלָּקַח חַיָּה מִמְּצוּדָתוֹ[18] כְּשֶׁהִיא פְרוּסָה בַּמִּדְבָּר - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה[19] מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[20]. וְאִם[21] הָיָה[22] הַמְּצוּדָה כֵּלִי[23], וְלָקַח מִתּוֹךְ הַמְּצוּדָה - הֲרֵי זֶה גַּזְלָן[24].

14) משנה בגיטין נט: וכתנא קמא. 15) מצודה זו היא: חוט ארוך ובו כמה מחטים שעל ידם ניצודים הדגים. 16) בכתב יד תימן: "כשהיא". 17) בניגוד לביברים, שלמעלה. 18) גם מצודה זו היא על ידי חוט ובה מחטים לתפיסת החיות. 19) אבל אין בו משום גזל ממש, שיהא אפשר להוציאו בדיינים, "מפני שעדיין לא הגיעו ליד הזוכה בהן" (לשון רבינו בפרק ו מהלכות גזילה הלכה יב), לפי שאין בית קיבול למצודות אלו, וראה להלן. 20) "מפני דרכי שלום" (משנה שם). 21) גיטין ס: וסא. 22) בכתב יד תימן: "הייתה". 23) שיש לה בית קיבול. 24) ואפשר להוציאו בדיינים (ראב"ד). שכליו של אדם קונים לו (גיטין שם, שבזה אין פלוגתא בין תנא קמא ורבי יוסי).

ד. הַפּוֹרֵס מְצוּדָה[25] בִּשְׁדֵה חֲבֵרוֹ וְצָד בָּהּ חַיָּה אוֹ עוֹף, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ רְשׁוּת לַעֲשׂוֹת דָּבָר זֶה[26] - קָנָה[27]. וְאִם הָיָה[28] עוֹמֵד בַּעַל הַשָּׂדֶה בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ[29] וְאָמַר[30]: זָכְתָה לִי שָׂדִי - קָנָה בַּעַל הַשָּׂדֶה[31], וְאֵין לְבַעַל הַמְּצוּדָה כְּלוּם.

25) מצודה סתם היא חוט ארוך ובה מחט, כמבואר למעלה בהלכה ג, וראה להלן. 26) כמו שכתב למעלה בהלכה ב. 27) מדברי סופרים, משום דרכי שלום, כמו שכתב למעלה בהלכה ג. 28) בבא מציעא יא. 29) המדובר בשדה שאינה משתמרת שהרי במשתמרת אינו צריך לעמוד בצד שדהו (פרק י"ז מהלכות גזילה ואבידה הלכה ח). 30) לאחר שהחיה והעוף כבר היו ניצודים במצודה. 31) ובטל קניינו של בעל המצודה, ואין כאן משום "דרכי שלום", שלא תיקנו תקנה זו אלא בפורס מצודה בשדה הפקר, אבל לא לפורס בשדה חבירו שלא ברשות, ובייחוד כשבעל השדה עומד וצווח שהוא עצמו רוצה לזכות בזה, ראה מגיד משנה. ולא חילק רבינו בין אם החכה רצה כדרכה לבין אם הייתה רגלה שבורה כמו שחילק בהלכות גזילה (שם הלכה יא) - שהרי כאן המדובר כשכבר היו ניצודים במצודה, ודינם כצבי שבור וכגוזלות שלא פרחו שנקנים לבעל השדה (אף על פי שאינה משתמרת, אם עומד בצד שדהו) וראה בראב"ד ובמגיד משנה, כסף משנה ולחם משנה.

ה. דָּגִים[32] שֶׁקָּפְצוּ לְתוֹךְ הַסְּפִינָה - קָנָה בַּעַל הַסְּפִינָה; שֶׁזּוֹ כְּחָצֵר הַמְשׁתַּמֶּרֶת הִיא[33]. וְאֵינָהּ חָצֵר הַמְּהַלֶּכֶת[34], שֶׁהַמַּיִם הֵן שֶׁמּוֹלִיכִין אוֹתָהּ, וְאֵינָהּ הוֹלֶכֶת מֵחֲמַת עַצְמָהּ[35].

32) בבא מציעא ט: 33) וקונה, כאמור, בלי עמידת בעל החצר בחצרו ובלי אמירתו. 34) שאינה קונה (למעלה פרק ג מהלכות מכירה הלכה יג). 35) כן בגמרא שם.

ו. גֵּר[36] שֶׁמֵּת וְלֹא הוֹלִיד יִשְׂרָאֵל אַחַר שֶׁנִּתְגַּיֵּר[37] - אֵין לוֹ יוֹרְשִׁין, אֶלָּא כָּל הַקּוֹדֵם וְהֶחֱזִיק בְּנָכְסָיו - זָכָה. וְאֵין בַּעַל הַמֵּצָר[38] יָכוֹל לְסַלְּקוֹ[39] בְּדָמִים, שֶׁזּוֹ כְּמַתָּנָה[40] הִיא[41].

36) משנה בבבא בתרא מב. וגמרא שם נג. ועוד. 37) היינו, שלא הוליד אחרי שנתגייר, אף על פי שלידתו הייתה בקדושה, אחר שנתגייר, כיוון שהולידו טרם שנתגייר (מגיד משנה). ובלשון השולחן ערוך (רעב סעיף א): "ולא הניח בן, שהורתו ולידתו בקדושה". וראה קידושין יז:־יח. ותוספות שם דיבור המתחיל כאן שהורתו, ובבא בתרא קמט. בעובדא דאיסור גיורא. 38) בעל השדה, הגובל עם שדה הגר. 39) כדין בעל מצרא (פרק י"ב מהלכות שכנים הלכה ה). 40) ובמתנה אין דין בעל מצרא (פרק י"ג שם

הלכה א). 41) שכשם שבמתנה, אין בעל המצר יכול לטעון, - כמו שהוא טוען במכר - "קנה לך במקום אחר ואל תיכנס בגבולי", שרק זה רצה לתת לו מתנה ורק במקום זה ולא במקום אחר - אף בהפקר הדבר כן, שהרי אינו יכול למצוא נכסי הפקר במקום אחר, ראה בלחם משנה.

1 **ז. שְׁתֵּי[42] שָׂדוֹת בְּנִכְסֵי הַגֵּר וּמֻצָּר[43] אֶחָד בֵּינֵיהֶן:**
2 **הֶחֱזִיק בְּאַחַת מֵהֶן לְקִנְיָן תְּנָאָה[44]. הֶחֱזִיק בָּהּ**
3 **לְקִנְיָן אוֹתָהּ וְאֶת חֲבֵרְתָּהּ - זוֹ שֶׁהֶחֱזִיק בָּהּ קָנָה,**
4 **אֲבָל חֲבֵרְתָּהּ לֹא קָנָה[45]. הֶחֱזִיק בָּהּ כְּדֵי[46] לְקִנְיָן אֶת**
5 **חֲבֵרְתָּהּ - לֹא קָנָה אַחַת מֵהֶן; חֲבֵרְתָּהּ - מִפְּנֵי שֶׁלֹּא**
6 **הֶחֱזִיק בָּהּ, וְאוֹתָהּ - מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הֶחֱזִיק בָּהּ כְּדֵי**
7 **לְקִנְיָן אֶת חֲבֵרְתָּהּ. הֶחֱזִיק[47] בָּהּ כְּדֵי לְקִנְיָן אוֹתָהּ וְלִקְנוֹת אֶת**
8 **חֲבֵרְתָּהּ וְאֶת הַמֻּצָּר שֶׁבֵּינֵיהֶן[48], אוֹ שֶׁהֶחֱזִיק בַּמֻּצָּר**
9 **לִקְנוֹת שְׁתֵּיהֶן[49] - הֲרֵי זֶה סָפֵק[50]; וְאִם בָּא אֶחָד**
10 **וְהֶחֱזִיק בָּהּ כְּדֵי לִקְנוֹתָהּ - זָכָה הָאַחֲרוֹן[51].**

42) בבא בתרא נג. מימרא של רב אסי בשם רבי יוחנן. 43) משעול בין שדות (רמ"א סימן רעה, סעיף ד) או נקע וגדר, המהווים גבול בין השדות, וראה פירוש רבינו גרשום שם נה. דיבור המתחיל המצר. 44) כלומר, קנה כולה, כדלהלן הלכה י ששדה המצויינת במצריה (=בגבולות סביב לה), כיוון שהכיש מכוש אחד קנה כולה. 45) אבל במכר, אם החזיק בשדה אחד קנה שדות הרבה, ואף הנמצאים במדינות רחוקות (קידושין כז. ולמעלה פרק א מהלכות מכירה הלכה יט), משום שמתן הדמים מצרף את כל השדות לחטיבה אחת (הגהות מיימוני ורשב"ם שם), ויש שכתבו דמתנה הרי היא כמכר בעניין זה מפני שדעת אחרת מקנה אותו (מגיד משנה, ועיין משנה למלך). 46) "שאין אדם קונה שלא מדעתו" (רשב"ם שם, דיבור המתחיל אף אותה לא קנה). 47) בעייה בגמרא (שם). 48) והבעייה היא אם קנה אף את השדה השניה, כיוון שנתכוון לקנות גם את המצר, או אולי לא קנה גם את המצר (רשב"ם שם, דיבור המתחיל או דלמא). 49) אף זו בעייה שם, שמא קנה שתיהן, מאחר שהמצר הוא ה"אפסר" (=החבל) של השדות. 50) כי הבעייה לא נפתרה. 51) שחזקתו ברורה, ואין חזקת הראשון המפוקפקת יכולה לעמוד נגדה (מגיד משנה).

11 **ח. וְכֵן[52] שְׁנֵי בָּתִּים זֶה לִפְנֵים מִזֶּה[53], שֶׁהֶחֱזִיק בְּאֶחָד**
12 **מֵהֶן[54] לִקְנוֹתוֹ וְלִקְנוֹת אֶת הַשֵּׁנִי - לֹא קָנָה אֶלָּא זֶה**
13 **שֶׁהֶחֱזִיק בּוֹ בִּלְבַד. הֶחֱזִיק בְּאֶחָד מֵהֶן כְּדֵי לִקְנוֹת אֶת**
14 **הַשֵּׁנִי - אַף זֶה שֶׁהֶחֱזִיק בּוֹ לֹא קָנָה.**

52) בבא בתרא שם, מימרא של רב נחמן בשם רבה בר אבוה. 53) אחד פנימי ואחד חיצוני, שמן הפנימי עוברים אל החיצוני. 54) בין בפנימי, בין בחיצוני, כן הוא לפי גירסת הרי"ף. בניגוד לגירסת רשב"ם, שלפיה, אם החזיק בפנימי קנה אף החיצון שמשועבד לפנימי.

15 **ט. הַמַּחֲזִיק[55] בִּשְׁטָר[56] מִנִּכְסֵי הַגֵּר כְּדֵי לִקְנוֹת אֶת**
16 **הַקַּרְקַע הַכְּתוּבָה בְּאוֹתוֹ שְׁטָר - לֹא קָנָה[57] אֶלָּא**
17 **הַשְּׁטָר בִּלְבַד, לָצֵאת[58] עַל פִּי צְלוֹחִיתוֹ[59] וְכַיּוֹצֵא[60] בָּזֶה.**

55) בבא קמא מט: 56) שטר קניין, או שטר מתנה של הגר, ולא שטר חוב כפירוש רש"י שם. 57) שהרי לא עשה בה קניין, כן הובא בגמרא שם: "המחזיק בשטרותיו של גר וכו' אדעתא דארעא הוא דמחזיק [בשטר] ובארעא הא לא אחזיק" - הרי שפשוט הדבר שלא קנה הקרקע בהגבהת השטר. 58) שימוש אפשרי של הנייר. 59) בגמרא שם הסתפקו באופן שהחזיק בשטר בסתם, אם כוונתו לקרקע ולא קנה השטר או שנתכוון גם לשטר, ולא נפשטה הבעייא. ואילו באופן שנתכוון בוודאי לקנות הקרקע, לא הסתפקו כלל, שוודאי לא קנה השטר. ואם כן דברי רבינו תמוהים משני צדדים, שהוא כתב שהמחזיק כדי לקנות את הקרקע, קנה השטר. אבל יש אומרים שסוגיא זו אינה סוברת שחצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו (בבא מציעא יא.) - אבל לפי מה שאנו פוסקים להלכה, שחצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו (פרק י"ז מהלכות גזילה הלכה ח), אין ספק שאפילו אם לא נתכוון כלל לקנות השטר - קנה השטר (ש"ך סימן ערה סעיף קטן ג, ועיין תוספות בבא בתרא נד. דיבור המתחיל אדעתא). 60) שימושים דומים של הנייר.

18 **י. שָׂדֶה[61] הַמְצֻיֶּנֶת[62] בְּמִצָּרֶיהָ - כֵּיוָן שֶׁהִכִּישׁ[63] בָּהּ**
19 **מַכּוּשׁ אֶחָד[64] - קָנָה אֶת כֻּלָּהּ; וְאִם[65] אֵינָהּ מְצֻיֶּנֶת**
20 **בְּמִצָּרֶיהָ - קוֹנֶה מְמֻנָּה בְּאוֹתוֹ מַכּוּשׁ[66] כְּדֵי שֶׁיֵּלֵךְ**
21 **הַצֶּמֶד[67] בְּשָׁעַת חֲרִישָׁה וְיַחֲזֹר[68]. הַמֻּצָּר[69] וְהֶחָצֵב[70]**
22 **שֶׁמְּתַחֲמִין בּוֹ תְּחוּמִין[71] מַפְסִיקִין בְּנִכְסֵי הַגֵּר, וְכָל**
23 **הַמַּחֲזִיק בַּשָּׂדֶה - לֹא קָנָה אֶלָּא עַד הַמֻּצָּר אוֹ עַד**
24 **הֶחָצֵב.**

61) בבא בתרא נד. כרב נגד שמואל מפני שרב נחמן עשה מעשה כמותו (מגיד משנה). 62) שגבולותיה בולטים וגלויים (רבינו גרשום שם דיבור המתחיל המסויימת). והמדובר בנכסי הגר, שאילו במכירה ונתן דמים קונה במכוש אחד כמה שדות (פרק א מהלכות מכירה הלכה יט וראה למעלה הלכה ז). 63) היכה, חפר. 64) חפירה אחת. 65) גמרא שם. 66) כן מפרש רבינו מה שאמרו שם: "אינה מסויימת במיצריה, עד כמה? אמר רב פפא כדאזיל תיירא דתורי והדר", כלומר, עד כמה הוא קונה במכוש אחד. ורשב"ם מפרש אחרת, ועיין תוספות שם. 67) שני שוורים החורשים יחד. 68) שהצמד עושה תלם אחד באורך מסויים של השדה, - לא כל האורך - וחוזר. ושיעור אורך זה הוא קונה במכוש אחד. 69) =הגבול. שם נה. מימרא של רב אסי בשם רבי יוחנן. 70) צמח שיש לו שרשים יורדים בעומק הארץ - אינם נוטים לכאן ולכאן, ובו תיחם יהושע חלקי השבטים (בבא בתרא נו.) ועל כן נקרא חצוב (פירוש המשניות לרבינו בפרק א מכלאים משנה ח). 71) שעושים תחומין.

25 **יא. כָּל הַמַּפְסִיק לְפֶאָה[72] - מַפְסִיק בְּנִכְסֵי הַגֵּר[73]. כֵּיצַד?**
26 **הָיָה שָׁם נַחַל אוֹ אַמַּת הַמַּיִם וְכַיּוֹצֵא בָּהּ[74] -**
27 **לֹא קָנָה אֶלָּא עַד הַנַּחַל אוֹ עַד הָאַמָּה. וְכָל הַמַּפְסִיק**
28 **בִּרְשׁוּת שַׁבָּת[75] - מַפְסִיק בְּנִכְסֵי הַגֵּר[76], כְּגוֹן שֶׁהָיָה**
29 **בֵּין שְׁתֵּי הַשָּׂדוֹת רְשׁוּת הַיָּחִיד[77] אוֹ מַרְמִלִּית[78], אֲפִלּוּ**
30 **הָיָה בֵּינֵיהֶם רְשׁוּת[79] שֶׁחוֹלֶקֶת לְגַטִּין[80].**

72) היינו, שהפסקה זו מהווה גבול בין השדות, וצריך לתת פאה לכל שדה לחוד, שאין מניחין את הפאה משדה על חברתה, ראה בפרק ג מהלכות מתנות עניים הלכה א. 73) אין דבר זה מפורש בתלמוד, אבל למדו רבינו בקל וחומר מפאה, שכן אמרו בבבא בתרא נה. "המצר והחצב מפסיקין בנכסי הגר, אבל לעניין פאה וטומאה לא" - ואם כן דברים המפסיקים בפאה בוודאי מפסיקים בנכסי הגר (מגיד משנה). 74) שמפסיקים לפאה, פאה פרק ב משנה א, ורבינו שם הלכה ב. 75) לעניין הוציא חצי שיעור לרשות אחת וחצי שיעור לרשות אחרת ויש הפסק ביניהן, שאין חצאי השיעור מצטרפים (פרק י"ח מהלכות שבת הלכה כד). 76) אף זה אינו מפורש וגם זה נלמד בקל וחומר משבת שכן אמרו שם נה: "אבל לשבת לא", כלומר המצר והחצב שהם מפסיקים בנכסי הגר, אינם מפסיקים לשבת, ואם כן דברים המפסיקים לשבת, בוודאי שהם מפסיקים לפאה (מגיד משנה). 77) הלכות שבת שם. 78) כלומר, אפילו כרמלית שאינה מפסקת ברשויות שבת (הלכות שבת שם) - מפסקת כאן, שהרי גם החצב שאינו אלא "מקום פטור" (רשב"ם בבא בתרא נו. דיבור המתחיל רבא אמר) חוצץ כאן (למעלה הלכה י), וכל שכן שהכרמלית מפסיקה, שהרי הכרמלית חשובה יותר כרשות בפני עצמה מאשר מקום פטור (ראה בפרק י"ד מהלכות שבת הלכה יא), ועיין לחם משנה. 79) היינו, אפילו מקום פטור, עיין ברשב"ם שם. וראה להלן. 80) היינו, שאם השאיל הבעל מקום בחצירו לאשתו, על מנת לזרוק שמה הגט, וזרק ונפל בעמוד העומד על יד המקום המושאל, נחשב עמוד זה כרשות אחרת, ואינו כלול במקום המושאל, ואם השאיל לה מקום אחד, לא השאיל לה שני מקומות. וכמה דברים חולקים שם רשות בעניין גיטין: א. מקום שיש בו ארבע אמות על ארבע אמות. ב. מקום שגבוה עשרה טפחים אף על פי שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות. ג. מקום שיש לו שם לווי אף על פי שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות ואינו גבוה עשרה טפחים (פרק ה מהלכות גירושין הלכה ט). הרי שגם מקום פטור חולק רשות לעניין גיטין, והוא הדין לנכסי הגר. ורא"ה לזה ממה שאמר רבא (בבא בתרא נו.): "רשות שבת כרשות גיטין", הרי שהשווה שניהם, ואם רצו לומר שלעניין נכסי הגר המצר והחצב מפסיקין ולעניין שבת אינם מפסיקין (שם נו:), הוא הדין שבנכסי הגר יותר מפסיק מלעניין גיטין.

יב. כָּל דָּבָר[81] הַמַּפְסִיק לְטֻמְאָה - מַפְסִיק בְּנִכְסֵי הַגֵּר[82]. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁנִּכְנַס אָדָם לְבִקְעָה זוֹ, וְטֻמְאָה בַּבִּקְעָה בְּצִדָּהּ אַחֶרֶת[83], וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אִם הִגִּיעַ לְמָקוֹם שֶׁמַּחֲזִיקִין אוֹתוֹ הַטֻּמְאָה[84] אִם לָאו - כָּל מָקוֹם שֶׁמַּחֲזִיקִין אוֹתוֹ לְטֻמְאָה, הֲרֵי הוּא כְּמָקוֹם אַחֵר מַחְלָק בִּפְנֵי עַצְמוֹ.

81) משנה טהרות פרק ו משנה ה ומובאה בבבא בתרא נו: 82) שהרי (שם נו.) רצו לומר שהמצר והחצב שמפסיקין בנכסי הגר אינם מפסיקין לעניין טומאה, ואם כן אלו שמפסיקין לעניין טומאה כל שכן שמפסיקין בנכסי הגר. 83) כלומר, בבקעה אחרת, שאף על פי שהנכנס לבקעה שיש בה כמה שדות וטומאה באחת מהן ואינו יודע לאיזה שדה נכנס, הרי הוא טמא וכדעת חכמים ולא כרבי אליעזר בבבא בתרא שם (פרק כ מהלכות אבות הטומאה הלכה ט) - כאן שהוא מסופק אם נכנס לבקעה זו, גם לחכמים דרבי אליעזר, הוא טהור (לחם משנה). 84) כלומר, אותה הבקעה שבה נמצאת אותה השדה הטמאה..

יג. בְּקִעָה[85] גְּדוֹלָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שָׂדוֹת רַבּוֹת, וְכֻלָּן שֶׁל גֵּר אֶחָד, וְלֹא הָיָה בֵּינֵיהֶן[86] לֹא מֵצַר וְלֹא חָצָב וְלֹא דָּבָר מְחַבְּרִים הַמַּפְסִיקִין, וּבָא אֶחָד וְהֶחֱזִיק בְּמִקְצָת הַבִּקְעָה לִקְנוֹת אֶת כֻּלָּהּ - כֹּל הַנִּקְרָא עַל שֵׁם אוֹתוֹ הַגֵּר קוֹנֶה אוֹתוֹ.

85) בבא בתרא נו. מימרא של רבי מרינוס. 86) [ביניהם, כלומר, בין השדות לא היה מצר ולא שום דבר המפסיק, אבל מסביב הייתה כל הבקעה מסויימת במצריה, שאם לא כן לא קנה אלא "כדי שילך הצמד בשעת חרישה ויחזור" (למעלה הלכה י). ועיין מגיד משנה מה שהאריך בדברי רבינו, ולפי הנ"ל הכל מבורר].

יד. עַכּוּ"ם שֶׁמָּכַר מִטַּלְטְלִין לְיִשְׂרָאֵל, אוֹ קָנָה מִטַּלְטְלִין מִיִּשְׂרָאֵל - קוֹנֶה בְּמְשִׁיכָה[87] וּמַקְנֶה בְּמְשִׁיכָה אוֹ בְּדָמִים[88]. אֲבָל הַקַּרְקַע - אֵינוֹ קוֹנֶה אוֹתוֹ מִיִּשְׂרָאֵל אֶלָּא בְּשִׁטָר[89], וְאֵינוֹ מַקְנֶה אוֹתוֹ לְיִשְׂרָאֵל אֶלָּא בְּשִׁטָר[90]; שְׁאֵין דַּעְתּוֹ[91] סוֹמֶכֶת אֶלָּא עַל הַשִּׁטָר[92]. לְפִיכָךְ[93], יִשְׂרָאֵל שֶׁלָּקַח שָׂדֶה מִן הָעַכּוּ"ם וְנָתַן הַדָּמִים[94], וְקִדֵּם[95] שֶׁהֶחֱזִיק בָּהּ בָּא יִשְׂרָאֵל אַחֵר וְהֶחֱזִיק בָּהּ בַּדֶּרֶךְ שֶׁמַּחֲזִיקִין בְּנִכְסֵי הַגֵּר[96] - זָכָה אַחֲרוֹן, וְנוֹתֵן לָרִאשׁוֹן אֶת הַדָּמִים[97]. מִפְּנֵי שֶׁהָעַכּוּ"ם מֵעֵת שֶׁלָּקַח הַדָּמִים סִלֵּק רְשׁוּתוֹ, וְיִשְׂרָאֵל לֹא קָנָה עַד שֶׁיַּגִּיעַ הַשִּׁטָר לְיָדוֹ, וְנִמְצְאוּ נְכָסִים אֵלּוּ בִּנְכָסֵי מִדְבָּר[98], שֶׁכָּל הַמַּחֲזִיק בָּהֶן - זָכָה.

87) כאמימר ולא כרב אשי, עבודה־זרה עא. 88) כלומר, קונה ומקנה במשיכה וקונה ומקנה בדמים (מגיד משנה וכסף משנה), כמו שנראה בעבודה־זרה שם. בניגוד למה שנאמר בבכורות יג. שאין הגוי קונה אלא או בדמים או במשיכה. ועיין תוספות עבודה־זרה שם דיבור המתחיל שקילו ומגיד משנה וכסף משנה. 89) עם נתינת הכסף (למעלה פרק א מהלכות מכירה הלכה יז). מקור הדברים בבבא בתרא לה: מימרא של רב יהודה בשם רב: "גוי אין לו חזקה אלא בשטר" ומפרשה רבינו לעניין חזקת קניין ולא לעניין חזקת שלוש שנים, ועיין רשב"ם שם. וטעם הדבר: שאם יקנה בחזקה יבוא להחזיק באלימות (מגיד משנה שם). 90) שם במימרא של רב: "ישראל הבא מחמת גוי הרי הוא כגוי - אין לו חזקה אלא בשטר" ופירשה כנ"ל בחזקת קניין. וישראל הבא מחמת גוי היינו הקונה מן הגוי (כסף משנה שם). ועוד שם נד: מימרא של שמואל. 91) של הישראל הקונה מן הגוי (משנה למלך, וראה מגיד משנה וכסף משנה שם). 92) שמא יחזור וייקחנו הגוי ממנו באלימות. והיינו, אפילו במקום שאין כותבין את השטר, שהרי במקום שכותבים, אף ישראל מישראל אינו קונה אלא בשטר (למעלה פרק א שם הלכה ד - לחם

משנה). 93) שם נד: מימרא של רב יהודה בשם שמואל, וכן שם עובדא, שרב נחמן עשה בה כשמואל. 94) שנסתלק הגוי מן הקרקע (כדלהלן בדברי רבינו), שהרי אצלו נגמר הקניין על ידי קבלת הכסף, אלא שהישראל אינו קונה בזה מאחר שלא סמכה דעתו על הגוי בלי שטר (גמרא שם). 95) אבל קדם הראשון והחזיק בה - קנה הוא מן ההפקר, שהחזקה שלו אינה גרועה מזו של השני, ויש חולקים על רבינו בזה (מגיד משנה). 96) מפני שחזקה בנכסי הגר שונה מזו הרגילה, כמו שיבואר להלן בפרק ב הלכה א־ב. 97) כן כתב רב האי בספר המקח והממכר שער יד. לפי שקרקע זה כמשכון ביד הלוקח הראשון, על מעותיו שנתן לגוי, והרי זה דומה למשכון הגר ביד ישראל ובא ישראל אחר והחזיק בו, שלוקח ממנו הראשון כנגד מעותיו, כמו שכתב רבינו להלן פרק ב הלכה טו (רא"ש בבבא בתרא פרק ג סימן סה). 98) כלומר, הפקר. ראה למעלה הלכה א.

1 **טו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמָקוֹם שֶׁאֵין מִשְׁפָּט**
2 **יָדוּעַ לַמֶּלֶךְ; אֲבָל[99] אִם דִּין אוֹתוֹ הַמֶּלֶךְ וּמִשְׁפָּטוֹ**
3 **שֶׁלֹּא יִזְכֶּה בַּקַּרְקַע אֶלָּא מִי שֶׁכּוֹתְבִים בִּשְׁטָרוֹ אוֹ הַנּוֹתֵן**
4 **דָּמִים וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ - עוֹשִׂין כְּפִי מִשְׁפַּט**
5 **הַמֶּלֶךְ; שֶׁכָּל[100] דִּינֵי הַמֶּלֶךְ בְּמָמוֹן[101] עַל פִּיהֶן דָּנִין.**

99) כבא בתרא שם. 100) בהתאם לכלל הידוע של שמואל: "דינא דמלכותא דינא" בבא בתרא שם, ועוד. 101) דווקא בממון, אבל לא באיסורים, וכן הוא במשנה גיטין י: שכל השטרות של גויים כשרים משום "דינא דמלכותא דינא", חוץ מגיטי נשים.

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) נתבאר בו אי זו חזקה קונה בנכסי ההפקר ומהות החזקה, וכל הנמשך אחר זה.

6 **א. נִכְסֵי גֵּר שֶׁאֵין לוֹ יוֹרְשִׁים[2], וְנִכְסֵי הַהֶפְקֵר, וְשָׂדֶה**
7 **שֶׁמְּכָרָהּ הָעַכּוּ"ם לְיִשְׂרָאֵל וַעֲדַיִן לֹא הֶחֱזִיק בָּהּ[3] -**
8 **כֻּלָּם דִּינָם שָׁוֶה[4]: כָּל הַמַּחֲזִיק בָּהֶם בְּדֶרֶךְ מִדְרֵכֵי**
9 **הַחֲזָקָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מְכִירָה[5] - קָנָה[6], חוּץ**
10 **מֵאֲכִילַת הַפֵּרוֹת[7].**

2) ראה למעלה פרק א הלכה ו. 3) שם הלכה יד. 4) לפי שכולם הפקר. 5) פ"א הלכה ח. 6) משנה בבא־בתרא מב. 7) בבא־בתרא נז. ונד. שאינו קונה אלא כשעושה דבר לטובת השדה, כדלהלן.

11 **ב. כֵּיצַד? הַלּוֹקֵחַ קַרְקַע מֵחֲבֵרוֹ, וְהֶחֱזִיק בָּהּ**
12 **בַּאֲכִילַת פֵּרוֹתֶיהָ - קָנָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[8]; אֲבָל בְּנִכְסֵי**
13 **הֶפְקֵר אוֹ נִכְסֵי הַגֵּר, אֲפִלּוּ אָכַל פֵּרוֹת הָאִילָן כַּמָּה**
14 **שָׁנִים - לֹא קָנָה גּוּף הָאִילָן וְלֹא גּוּף הַקַּרְקַע, עַד**
15 **שֶׁיַּעֲשֶׂה מַעֲשֶׂה בְּגוּף הָאָרֶץ אוֹ יַעֲבֹד עֲבוֹדָה בָּאִילָן.**
16 **וּמַעֲשֶׂה[9] בְּאִשָּׁה אַחַת, שֶׁאָכְלָה פֵּרוֹת דֶּקֶל[10] שֶׁל**
17 **עֶשְׂרֵה שָׁנָה, וּבָא אֶחָד וְהֶחֱזִיק בָּאִילָן בַּעֲבוּדָה**
18 **שֶׁעָבַד בְּגוּף הָאִילָן[11]; וּבָא מַעֲשֶׂה לִפְנֵי חֲכָמִים,**
19 **וְאָמְרוּ: זֶה הָאַחֲרוֹן קָנָה.**

8) בפ"א מהלכות מכירה הלכה טו־טז. והראב"ד חולק על דברי רבינו, כאן ושם. 9) שם נד. 10) של הפקר. 11) בגמרא שם: "רפיק תותיה פורתא (= חרש תחתיו מעט)".

20 **ג. יֵשׁ[12] דְּבָרִים רַבִּים, שֶׁאִם הֶחֱזִיק בָּהֶן הַלּוֹקֵחַ[13] -**
21 **לֹא קָנָה עַדַיִן, וְאִם הֶחֱזִיק בְּאֶחָד מֵהֶן בְּנִכְסֵי הַגֵּר**
22 **אוֹ בְּנִכְסֵי הֶפְקֵר - קָנָה. כֵּיצַד? הַמּוֹצֵא[14] פַּלְטֵרִים[15]**
23 **גְּדוֹלִים[16] בְּנוּיִין בְּנִכְסֵי הַגֵּר אוֹ בְּנִכְסֵי הֶפְקֵר, וְסִיֵּד[17]**
24 **בָּהֶן סִיּוּד אֶחָד אוֹ כִּיֵּר[18] בָּהֶן כִּיּוּר אֶחָד, כְּגוֹן אַמָּה**
25 **אוֹ יוֹתֵר[19] כְּנֶגֶד[20] הַפֶּתַח - קָנָה.**

12) שם נז. ושם מנו את ההבדלים, שבין נכסי הגר לבין נכסי חבירו. 13) לא כתב רבינו "הלוקח מחבירו" (כמו שכתב למעלה בתחילת הלכה ב) לפי שכאן לא מדובר בחזקת קנין אלא בחזקת שלש שנים, שבזה אינו קונה אם נרה או היטיבה בדברים אחרים, אלא־אם־כן אכל פירותיה, כמפורש בפי"ב מהלכות טוען ונטען הלכה ט. כן פירש רבינו יהושע הנגיד, נכדו של רבינו (הובא בכסף־משנה), ואילו בלוקח שדה מחבירו - קנה בכל פעולה שעושה לטובת השדה אע"פ שלא אכל פירותיה, וכן מפורש בפ"א מהלכות מכירה הלכה יב, שאם חיבר המים לשדה כיון שהועיל לה קנה, ואם כן פשוט שהוא־הדין לנרה וכיוצא בה. וראה להלן הערה כה. 14) שם נג: 15) ארמונות. 16) כן הוא בגמרא שם (והרשב"ם מוחק גירסא זו) - וכוונתו להדגיש, כנראה, שאף בארמונות גדולים קונים בציור קטן. 17) טח. 18) צייר, והיינו, ציורים פעוטים כגון פרחים וצעצועים, בניגוד לצורה (להלן הלכה ד) שהיא צורה של בעל־חי. 19) וברורה שיטת רבינו, שאף ביותר מאמה צריך שיהיה נגד הפתח (שלא כדעת רשב"ם). ועיין מגיד־משנה ולחם־משנה. 20) בכותל מול הכניסה, ששם נראה יותר ויש לו חשיבות מיוחדת.

26 **ד. הַצָּר[21] צוּרָה[22] בְּנִכְסֵי הַגֵּר - קָנָה. וְהַמַּצִּיעַ[23]**
27 **מַצָּעוֹת[24] בְּנִכְסֵי הַגֵּר - קָנָה[25]. הַנָּר[26] אֶת הַשָּׂדֶה**
28 **בְּנִכְסֵי הַגֵּר - קָנָה[27]. הַמְפַצֵּל[28] זְמוֹרוֹת הַגָּפֶן אוֹ**
29 **שְׁרִיגֵי[29] אִילָנוֹת וְכַפּוֹת תְּמָרִים בְּנִכְסֵי הַגֵּר: אִם**
30 **דַּעְתּוֹ[30] לַעֲבֹד[31] הָאִילָן - קָנָה[32]; וְאִם דַּעְתּוֹ לְהַאֲכִיל**
31 **הָעֵצִים לִבְהֵמָה - לֹא קָנָה[33].**

21) מימרא של רב, שם נד. 22) של חיה ושל עוף (רשב"ם). וכיון שהיא חשובה ביותר, אין צריך שיעור אמה כמו בכיור, שלמעלה הלכה ג (רשב"ם). ודרך אגב למדנו מכאן, שאין איסור בעשיית צורות של חיה ושל עוף (הגהות מיימוניות אות ב). 23) שם נג: מימרא של רב ששת, המסתמך על ברייתא אחת. 24) מחצלאות לשכיבה. 25) כיון שייפה הקרקע בהצעתו (מגיד־משנה בשם ר"י מיגש). ויש מפרשים שאע"פ שלא ייפה הקרקע, קנה. ואינו דומה לאכילת פירות, כיון שנהנה מגוף הקרקע. ומקור הדברים מהפסוק "ושבו בעריכם אשר תפשתם" (ירמיה מ, י) - במה תפשתם בישיבה (רשב"ם, וכן הוא בקיצור במגיד־משנה). [אבל בדברי רבינו אי־אפשר לפרש כן, שבאופן זה קונה גם בלוקח מחבירו. וקל־וחומר הוא: אם

אכילת פירות קונה - זה שנהנה מגוף הקרקע, בוודאי שקונה. וכן כתב רבינו בפ"א מהלכות מכירה הט"ו שאם שטח בה פירות או העמיד בה בהמה - קנה]. 26) חרש, שם נז. 27) לכאורה נראה מכאן שבמכר לא קנה בניר. ובפ"א מהלכות מכירה הלכה טז כתב רבינו: המוכר שדה לחבירו ונכנס בה הלוקח וזרעה או נרה - הרי זה קנה". ואע"פ שבדפוס רומי וכ"י אברבנאל חסרה כאן בבא זו (של "הנר את השדה בנכסי הגר - קנה") - ברור שנשמטה בדילוג. וחוץ מזה, בלי בבא זו ישנה סתירה בדברי רבינו, שכאן נראה בדבריו שבלוקח שדה מחבירו אינו קונה אלא באכילת פירות, ולא בפעולה שעשה לטובת השדה, ולפיכך הדגיש בסייד וצר צורה וכו' שדווקא בנכסי הגר קונה, ואילו בפ"א מהלכות מכירה כתב רבינו שנרה וזרעה (הלכה טז) ופתח לה מים (הלכה יב) - קונה. ולפירושו של רבינו יהושע הנגיד (למעלה הערה יא) שכוונת רבינו כאן להוציא חזקת שלש שנים ולא חזקת קנין - הכל ברור ופשוט. 28) חותך, שם נד. מימרא של שמואל. 29) ענפי. 30) שהוא מגלה אותה ע"י מעשיו, כלהלן בהלכה הבאה. 31) שמתכוון לעשות תיקון באילן, על־ידי חיתוך הענפים המיותרים. 32) שתיקון באילן הוא מדרכי החזקה. 33) שזו היא אכילת פירות, שאינה קונה בנר. ואף־על־פי שממילא נתקן האילן, כיון שאינו מכוון לתקן, אינו קונה (הגהות מיימוניות).

1 **ה. כֵּיצַד?[34] הָיָה[35] כּוֹרֵת מִכָּאן וּמִכָּאן[36] - חֲרֵי חֶזְקָתוֹ**
2 **שֶׁנִּתְכַּוֵּן לַעֲבוֹדַת הָאִילָן; הָיָה כּוֹרֵת מֵרוֹחַ אַחַת -**
3 **אֵינוֹ מִתְכַּוֵּן אֶלָּא לָעֵצִים. וְכֵן[37] הַמְלַקֵּט עֵצִים**
4 **וַעֲשָׂבִים וַאֲבָנִים מִן הַשָּׂדֶה: אִם דַּעְתּוֹ לְתַקֵּן הָאָרֶץ[38]**
5 **- קָנָה[39]; וְאִם לָעֵצִים[40] - לֹא קָנָה[41].**

34) כלומר, איך אנו יודעים אם דעתו לאילן או להאכיל העצים לבהמה. 35) שם נד. 36) כלומר, מכל צדי האילן. 37) שם, מימרא שניה של שמואל. 38) לנקותה ולהכשירה לחרישה. 39) שזה תיקון בגוף הקרקע. 40) להכין לו עצים או עשבים או אבנים, לתשמישו. 41) שזו היא אכילת פירות.

6 **ו. כֵּיצַד? לִקֵּט[42] הַגֵּס[43] וְהַדַּק[44] - חֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקַת**
7 **שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְתַקֵּן אֶת הָאָרֶץ; לִקֵּט הַגֵּס וְלֹא הַדַּק - חֲרֵי**
8 **זֶה בְּחֶזְקַת שֶׁנִּתְכַּוֵּן לָעֵצִים[45]. וְכֵן הַמְשַׁוֶּה[46] פְּנֵי**
9 **הָאָרֶץ: אִם דַּעְתּוֹ לְתַקֵּן הָאָרֶץ - קָנָה; וְאִם דַּעְתּוֹ**
10 **לְהַשְׁוֹת מָקוֹם שֶׁיַּעֲמִיד[47] בּוֹ גֹּרֶן[48] - לֹא קָנָה[49].**

42) שם. 43) עצים גדולים. 44) עצים קטנים. 45) שרק הגדולים ראויים לשימוש. 46) שם. 47) שזו היא הנאת שימוש, ולא תיקון, הואיל והקרקע עומדת לחרישה. 48) לדוש שם תבואה. 49) לדעת רשב"ם שם אין זה אלא בגורן שאינו קבוע, שכיון שאחרי הדישה יחרוש מקומו, אין זה תיקון לשדה. אבל אם עשהו גורן קבוע - קנה, שזהו תיקון לשדה.

11 **ז. כֵּיצַד? הָיָה[50] לוֹקֵחַ עָפָר מִמָּקוֹם גָּבוֹהַּ וְנוֹתְנוֹ**
12 **לְמָקוֹם הַנָּמוּךְ - חֲרֵי זֶה מְתַקֵּן הָאָרֶץ; רְאִינוּהוּ**
13 **שֶׁאֵינוֹ מַקְפִּיד עַל זֶה, אֶלָּא מַשְׁלִיךְ הֶעָפָר וְהַצְּרוֹרוֹת**
14 **בְּכָל מָקוֹם בְּלֹא הַקְפָּדָה - חֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת שֶׁאֵינוֹ**
15 **מִתְכַּוֵּן אֶלָּא לְהַשְׁוֹת מָקוֹם לְדִישׁ. וְכֵן הַפּוֹתֵחַ[51] מַיִם**
16 **לְתוֹךְ הָאָרֶץ: אִם לְתַקֵּן הָאָרֶץ - קָנָה; וְאִם לָצוּד[52]**
17 **הַדָּגִים לֹא קָנָה.**

50) שם. 51) שם. 52) אף זו הנאת שימוש.

18 **ח. כֵּיצַד? עָשָׂה מָקוֹם שֶׁיִּכָּנְסוּ בּוֹ הַמַּיִם בִּלְבַד[53] -**
19 **חֲרֵי זֶה מִתְכַּוֵּן לְתַקֵּן[54] הָאָרֶץ; עָשָׂה שְׁנֵי פְּתָחִים,**
20 **אֶחָד לְהַכְנִיס וְאֶחָד לְהוֹצִיא - חֲרֵי זֶה מִתְכַּוֵּן לָצוּד**
21 **דָּגִים.**

53) בלי שער יציאה. 54) שיתעכבו המים במקום וישקו את השדה.

22 **ט. הַבּוֹנֶה[55] פַּלְטֵרִין גְּדוֹלִים בְּנִכְסֵי הַגֵּר, וּבָא אַחֵר**
23 **וְהֶעֱמִיד לָהֶם דְּלָתוֹת[56] - קָנָה הָאַחֲרוֹן[57]; שֶׁהָרִאשׁוֹן**
24 **לֹא עָשָׂה בְּגוּף הָאָרֶץ כְּלוּם[58], וַהֲרֵי[59] הוּא כְּמִי**
25 **שֶׁעָשָׂה גַּל אֲבָנִים עַל הָאָרֶץ שֶׁאֵינוֹ קוֹנֶה, שֶׁהֲרֵי לֹא**
26 **הוֹעִיל בְּגֻדֵּר[60] זֶה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא רָחָב בְּיוֹתֵר וּמְפֻלָּשׁ,**
27 **וְאֵין צוּרַת אוֹתוֹ הַבִּנְיָן מוֹעֶלֶת[61] לוֹ עַד שֶׁיַּעֲמִיד**
28 **דְּלָתוֹת.**

55) שם נג: מימרא של רב נחמן בשם רבה בר אבוה. 56) יש מפרשים, שהעמיד הדלתות ונעלן, שאם לא נעל, גם הוא לא עשה כלום, כמו הראשון, ואע"פ שבמכירה קונה בנעילת דלת לחוד (פ"א מהלכות מכירה הלכה י, ועיין שם בכסף־משנה) - בגר שאין דעת אחרת מקנה צריכים גם העמדה (לחם־משנה). ויש מפרשים, שגם בלא נעל - קנה, שכיון שעל־ידי העמדת הדלתות ישנה אפשרות לנעול, הרי זו עשייה גמורה וקנה, ראה בהגהות מיימוניות. 57) נראה מדברי ר"י בן מיגש, שגם מה שבנה הראשון הוא הפקר וזכה בו השני (מגיד־משנה). 58) כיוון בזה לדברי רבו ר"י בן מיגש, שכתב: "שלא חפר הראשון יסודות, שחפירות הקרקע ליסודות - כנר את השדה, שמתקנה לזריעה ואע"פ שלא זרעה - קנה" (ועיין מגיד־משנה וכסף־משנה בשם הר"ן). 59) שם. 60) כלומר, אין לומר שבנין זה יהווה תיקון מבחינת היותו גדר. 61) כלומר, אין עדיין כל תועלת בבנין שהוא בלי דלתות, שאי־אפשר עדיין להנות ממנו ולגור בו כמו שהוא. ומכאן שאם יש תועלת, כגון שעשה מקום לזבל או לדיר בהמות - קנה (מגיד־משנה וכסף־משנה).

29 **י. הַמַּפְקִיעַ[62] הַזֶּרַע[63] לְתוֹךְ הַתְּלָמִים[64] - לֹא קָנָה;**
30 **שֶׁבְּעֵת שֶׁהִשְׁלִיךְ הַזֶּרַע לֹא הִשְׁבִּיחַ כְּלוּם[65], וּבְעֵת**
31 **שֶׁצָּמַח וְהִשְׁבִּיחַ - שֵׁבַח הַבָּא מֵאֵלָיו הוּא, וְאֵינוֹ**
32 **קוֹנֶה.**

62) שם נג: נד. מימרא של רב יהודה. 63) אמנם בגמרא שם הוזכר זרע מסויים - "לפת". 64) חריצים, שהיו כבר לפניו. והוא לא כיסה את הזרע (רשב"ם שם). 65) אחרי שלא כיסה את הזרע.

יא. הָיְתָה[66] מְחִיצָה בִּנְכְסֵי הַגֵּר, וּבָא זֶה וְעָשָׂה מְחִיצָה אַחֶרֶת עַל גַּבָּהּ - לֹא קָנָה[67], וַאֲפִלּוּ[68] נִבְלְעָה מְחִיצָה הַתַּחְתּוֹנָה וְהֶרֵי הָעֶלְיוֹנָה קַיֶּמֶת; שֶׁבְּעֵת שֶׁבָּנָה לֹא הוֹעִיל, וּבְעֵת שֶׁהוֹעִיל - מֵאֲלָיו בָּא הַמַּעֲשֶׂה.

66) עירובין כה. מימרא של רב חסדא. 67) לפי שהיא מיותרת ואין בה כל תועלת. 68) בגמרא שם הוסקה הלכה זו מתוך השוואה למימרא המשמשת מקור להלכה הקודמת.

יב. הַמַּחֲזִיק[69] בִּנְכְסֵי הַגֵּר וּבָהֶפְקֵר וְהוּא אֵין דַּעְתּוֹ לִקְנוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁבָּנָה וְגָדַר - לֹא קָנָה[70].

69) נלמד מן ההלכה הבאה, וראה שם ציון המקור. 70) יש אומרים, שכל זה אינו אלא בהפקר או בנכסי הגר, אבל במתנה - קנה, כיון שדעת אחרת מקנה אותו (קצות־החושן סימן רעה, ס"ק ד).

יג. הָעוֹדֵר[71] בִּנְכְסֵי הַגֵּר וּכְסָבוּר[72] שֶׁהֵן שֶׁלּוֹ - לֹא קָנָה. עָדַר[73] בִּנְכְסֵי גֵּר זֶה וּכְסָבוּר שֶׁל גֵּר אַחֵר - הוֹאִיל וְנִתְכַּוֵּן בְּמַעֲשָׂיו אֵלּוּ לִזְכוֹת מִן הַהֶפְקֵר, הֲרֵי זֶה קָנָה.

71) החורש. יבמות נב: מימרא של רב יוסף. 72) כגון שהוא שכן, ונכסיו גובלין עם נכסי הגר. 73) שם, מימרא של אביי.

יד. הָיָה[74] מַשְׁכּוֹן[75] יִשְׂרָאֵל בְּיַד הַגֵּר, וּכְשֶׁמֵּת הַגֵּר בָּא יִשְׂרָאֵל וְהֶחֱזִיק בְּמַשְׁכּוֹן זֶה - מוֹצִיאִין[76] אוֹתוֹ מִיָּדוֹ; שֶׁכֵּיוָן שֶׁמֵּת הַגֵּר בָּטַל שִׁעְבּוּדוֹ[77].

74) בבא־קמא מט: מימרא של רבה. 75) אפילו משכנו שלא בשעת הלואתו (מגיד־משנה, וראה בש"ך סימן רעה, ס"ק ז). 76) שאין בו לגר (= הבעל־חוב) במשכון זה, אלא שעבוד להלוואתו, ומה שאמרו: "בעל־חוב קונה משכון" (בבא־מציעא פב.) - אינו אלא להתחייב באחריות שמירתו (פ"י מהלכות שכירות הלכה א), אבל אינו זוכה בו להיות כשלו, שהרי הלוה יכול תמיד לפדותו בדמים (ראה 'תוספות' שם ד"ה משכונו של ישראל). 77) וזוכה בו הלוה, מיד עם מיתת הגר.

טו. הָיָה[78] מַשְׁכּוֹן הַגֵּר בְּיַד יִשְׂרָאֵל, וּבָא יִשְׂרָאֵל אַחֵר וְהֶחֱזִיק בּוֹ[79] - לוֹקֵחַ מִמֶּנּוּ הָרִאשׁוֹן כְּנֶגֶד מְעוֹתָיו[80], וְהָאַחֲרוֹן קָנָה אֶת הַשְּׁאָר.

78) בבא־קמא שם, המשך המימרא של רבה. 79) אם לא הקדימו בעל החוב, כדלהלן הלכה טז. 80) שהשעבוד שחל על נכסי הגר אינו נפקע מנכסיו, אף שמת הגר, ולאו דוקא שיש משכון בידי המלוה, אלא אף אם יש לו על הגר מלוה בשטר או בעדים (מגיד־משנה בהלכה טז).

טז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[81] בְּשֶׁלֹּא הָיָה הַמַּשְׁכּוֹן בַּחֲצַר הָרִאשׁוֹן; אֲבָל אִם הָיָה בַּחֲצֵרוֹ - חֲצֵרוֹ קוֹנָה לוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ[82], כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ בְּעִנְיַן מְצִיאָה[83], וְאֵין לָזֶה הָאַחֲרוֹן כְּלוּם.

81) מסקנות הגמרא שם. 82) ואף־על־פי שאינו עומד בצד חצרו. כלל ידוע של רבי יוסי בר חנינא, בבבא־מציעא יא. וכל זה אינו אלא בחצר המשתמרת, אבל אם אינה משתמרת, אינה קונה אלא אם עומד על ידה, וראה לעיל פ"א הלכה ד. 83) פי"ז מהלכות גזילה ואבידה ה"ח.

יז. גֵּר[84] שֶׁמֵּת, וּבִזְּזוּ יִשְׂרָאֵל אֶת נְכָסָיו[85], וְהָיוּ בָּהֶן עֲבָדִים גְּדוֹלִים - קָנוּ[86] עַצְמָן בְּנֵי חוֹרִין; אֲבָל הָעֲבָדִים הַקְּטַנִּים - הֲרֵי הֵן כִּבְהֵמָה, וְכָל הַמַּחֲזִיק בָּהֶן[87] - זָכָה בָּהֶם. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ[88] דַּרְכֵי הַחֲזָקָה שֶׁיִּקְנוּ בָהֶם אֶת הָעֲבָדִים.

84) גיטין לט. 85) כלומר, תפסו נכסיו וזכו בהם מן ההפקר, כדין גר שמת ואין לו יורשין שנכסיו הפקר, ראה למעלה הלכה א. 86) שהם קודמים לאחרים, לזכות בעצמם. 87) בקטנים שאין להן יד לזכות בעצמם (וראה 'תוספות' שם ד"ה קטנים). כאבא שאול ולא כחכמים, שכן הכריע רבי יהושע בן לוי (גיטין שם). וראה 'תוספות' קידושין כג. ד"ה ואיכא דאמרי. 88) בפ"ב מהלכות מכירה, הלכה א־ד.

יח. גֵּר[89] שֶׁמֵּת, וּבִזְּזוּ יִשְׂרָאֵל אֶת נְכָסָיו, וְשָׁמְעוּ שֶׁעֲדַיִן לֹא מֵת, אוֹ שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּן, אוֹ שֶׁאִשְׁתּוֹ מְעֻבֶּרֶת[90] - כֻּלָּן חַיָּבִין לְהַחֲזִיר. הֶחֱזִירוּ כֻּלָּן, וְאַחַר כָּךְ שָׁמְעוּ שֶׁשְּׁמוּעָה רִאשׁוֹנָה אֱמֶת הָיְתָה וּבָרִאשׁוֹנָה מֵת, אוֹ מֵת בְּנוֹ מִקֹּדֶם[91], אוֹ הִפִּילָה אִשְׁתּוֹ[92], כָּל הַמַּחֲזִיק בַּשְּׁנִיָּה[93] - קָנָה, וּבָרִאשׁוֹנָה[94] - לֹא קָנָה[95].

89) בבא־בתרא קמב. בברייתא. וכתב הגר"א (סימן רעה, ס"ק כט) שרבינו גרס במסקנת הגמרא שם: "איכא בינייהו (בין אביי שאמר שלפיכך לא קנו בחזקה הראשונה, מפני ששם מדובר באופן שנתברר שבזמן החזקה הראשונה היה העובר קיים ויש לו זכות בירושה הבאה מאיליה, לבין רבא שאף הוא מודה שיש לעובר זכות בירושה (ועיין ב'אבן האזל'), אלא שכאן מדובר אף באופן שנתברר לבסוף שבזמן החזקה הראשונה כבר מת הבן או כבר הפילה, ואעפ"כ לא קנה, מפני שרפוי הדבר בידי המחזיקים ולא נתכוונו לקנות, והא ראיה שמיד ששמעו שיש לו בן החזירו הנכסים) ששמעו בו שמת, ולא מת, ומת" (וכ"ה בתוספות רי"ד - אור שמח). וזהו פירושו: שמעו בו, כלומר בגר עצמו, שמת (ואז החזיקו בנכסיו). ולא מת, כלומר שוב שמעו בו שלא מת והחזירו הנכסים. ומת, כלומר, שוב שמעו ששמועה ראשונה אמת. לאביי, כיון שנתברר שמת לפני החזקה - קנו. ולרבא, לא קנו - כיון שגם כאן היה הדבר רפוי בידם. ופסק רבינו כרבא. 90) שאע"פ שהמזכה לעובר לא קנה (פכ"ב מהלכות מכירה הלכה י), בירושה הבאה מאליה - יש לו לעובר זכות, כאביי שם. ואף רבא לא חלק עליו, אלא שתירץ באופן אחר. ראה למעלה הערה פז. 91) לפני שהחזיקו בראשונה. שאם מת אחר־כך אין כל חידוש של קנו בראשונה, שהרי הנכסים של העובר. ראה למעלה. 92) גם כאן מדובר כשהפילה אשתו מקודם, שאם לא כן, אין שום חידוש בזה כנ"ל. 93) בפעם השניה, אחרי שהראשונים החזירו את הנכסים. 94) אלה

שהחזיקו הראשונים בנכסים אלו. 95) שבזה שהחזירו, גילו דעתם שלכתחילה היה הקנין רופף בידם, ולא נתכוונו לקנין של ממש, וזהו הפירוש בדברי רבא: "ורפויי רפיא בידיהם".

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) נתבאר בו שווי המתנה למכר בעניינן ותנאיהם ומהות המקבלים כגון גוי ועבד ואשה.

1 **א. הַנּוֹתֵן מַתָּנָה לַחֲבֵרוֹ - אֵין הַמְקַבֵּל זוֹכֶה בָּהּ אֶלָּא**
2 **בְּאֶחָד מִן הַדְּרָכִים שֶׁהַקּוֹנֶה זוֹכֶה בָּהֶן בְּמִקָּחוֹ[2]: אִם**
3 **מְטַלְטְלִין רוֹצֶה לְתֵּן לוֹ - עַד שֶׁיַּגְבִּיהַ, אוֹ שִׁימְשׁוֹ**
4 **דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהַגְבִּיהַּ[3], אוֹ יִקְנֶה בְּאֶחָד מִשְּׁאָר**
5 **הַדְּבָרִים שֶׁהַמַּטַלְטְלִין נִקְנִין בָּהֶן[4]; וְאִם קַרְקַע אוֹ**
6 **עֲבָדִים נָתַן לוֹ - עַד שֶׁיְּחַזִּיק בְּדֶרֶךְ שֶׁמַּחֲזִיק הַלּוֹקֵחַ[5],**
7 **אוֹ עַד שֶׁיַּגִּיעַ שְׁטַר מַתָּנָה לְיָדוֹ[6]. אֲבָל בִּדְבָרִים לֹא**
8 **זָכָה הַמְקַבֵּל, אֶלָּא כָּל אֶחָד מֵהֶן עַד־דִּין יָכוֹל לַחֲזֹר**
9 **בּוֹ[7].**

2) בבא־בתרא קנא. מעשה באמו של רב עמרם חסידא, שרצתה לתת מתנה, ועל זה שואלת שם הגמרא: "והא לא משך (המקבל)?" וכן יש בכמה מקומות בגמרא (מגיד־משנה). 3) ראה פ"ג מהלכות מכירה, הלכה א־ב. 4) קנין חצר (שם הלכה ז). קנין אגב קרקע (שם הלכה ח) וקנין סודר (שם פ"ה הלכה ה). 5) חזקת קנין בקרקע בפ"א מהלכות מכירה הלכה ג־ח, וחזקת קניין בעבדים שם פ"ב הלכה א־ב. 6) ראה שם פ"א הלכה ג־ז, ופ"ב הלכה א. 7) ואין בזה אפילו משום מחוסר אמנה, חוץ ממתנה מועטת (פ"ז מהלכות מכירה, הלכה ט).

10 **ב. מָחַל[8] לַחֲבֵרוֹ חוֹב שֶׁיֵּשׁ לוֹ עָלָיו, אוֹ נָתַן[9] לוֹ**
11 **הַפִּקָּדוֹן שֶׁהָיָה מֻפְקָד אֶצְלוֹ - חֲרֵי זוֹ מַתָּנָה הַנִּקְנֵית**
12 **בִּדְבָרִים בִּלְבַד, וְאֵין צָרִיךְ דָּבָר אַחֵר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[10].**

8) קידושין טז. ועוד מקומות אחרים, ראה ב'תוספות' סנהדרין ו. ד"ה צריכה קנין. 9) מכאן שבפקדון כיון שהוא בעין, צריך לשון מתנה דוקא ולא מועילה לשון מחילה (לחם־משנה ומשנה־למלך). 10) פ"ה מהלכות מכירה הלכה יא, וראה במגיד־משנה שם.

13 **ג. וְכֵן הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: מָנֶה שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ תְּנֵהוּ לָזֶה**
14 **- קָנָה[11], וְאֵין אֶחָד[12] מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ. בֵּין שֶׁנָּתַן**
15 **הַמָּנֶה בְּחוֹב שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֶצְלוֹ[13], בֵּין שֶׁנָּתְנוּ לוֹ מַתָּנָה;**
16 **בֵּין שֶׁהָיָה חוֹב אֶצְלוֹ[14], בֵּין שֶׁהָיָה פִּקָּדוֹן אֶצְלוֹ, כְּמוֹ**
17 **שֶׁבֵּאַרְנוּ[15].**

11) והוא דין מעמד שלשתן (גיטין יג:). 12) מכל השלשה. 13) כלומר, הנותן פרע למקבל חוב שהיה חייב לו. ראה בשו"ע חושן־משפט סימן קכו, סעיף א. ומקור הדברים לפי גירסת הרי"ף בגיטין יד. "הנהו גינאי וכו' יהבינהו ניהליה למרי ארעא בטסקא" (הגר"א שם). 14) אצל הנפקד. 15) פ"ו מהלכות מכירה, הלכה ח.

18 **ד. כְּשֵׁם שֶׁאֵין צְרִיכִים עֵדִים לְעִנְיַן מֶקַח וּמִמְכָּר**
19 **אֶלָּא לְגַלּוֹת הַדָּבָר בִּלְבַד אִם הָיְתָה שָׁם טַעֲנָה**
20 **וְכִפְירָה[16], כָּךְ בְּמַתָּנוֹת וּמַתָּנוֹת אֵין צְרִיכִין עֵדִים**
21 **אֶלָּא מִפְּנֵי הַמְשַׁקְּרִים[17].**

16) קידושין סה: "לא איברו סהדי אלא לשקרי (= לא נבראו עדים אלא כנגד השקרנים)". 17) כן כתב בפ"ה מהלכות מכירה, הלכה ט.

22 **ה. כְּשֵׁם שֶׁמּוֹכֵר צָרִיךְ לְסַיֵּם[18] הַמִּמְכָּר, כְּמוֹ**
23 **שֶׁבֵּאַרְנוּ[19], כָּךְ הַנּוֹתֵן. כֵּיצַד? הַכּוֹתֵב לַחֲבֵרוֹ 'קַרְקַע**
24 **מִנְּכָסַי[20] נְתוּנָה לָךְ', אוֹ[21] שֶׁכָּתַב לוֹ 'כָּל נְכָסַי קְנוּיִין**
25 **לָךְ חוּץ מִמְּקֹצָתָן' - הוֹאִיל וְלֹא סִיֵּם הַדָּבָר שֶׁנָּתַן**
26 **לוֹ[23] וְאֵינוֹ יָדוּעַ, לֹא קָנָה כְּלוּם; וְאֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר**
27 **לוֹ 'תֵּן לִי פָּחוּת שֶׁבִּנְכָסֶיךָ', עַד שֶׁיְּסַיֵּם לוֹ הַמָּקוֹם**
28 **שֶׁנָּתַן לוֹ. אֲבָל[24] אִם אָמַר לוֹ 'חֵלֶק כָּךְ וְכָךְ בְּשָׂדֶה**
29 **פְּלוֹנִית' - הוֹאִיל וְסִיֵּם הַשָּׂדֶה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא סִיֵּם**
30 **הַחֵלֶק, נוֹטֵל אוֹתוֹ חֵלֶק מִן הַפָּחוּת שֶׁבְּאוֹתָהּ שָׂדֶה[25].**

18) להגדיר את נושא המכירה, מהותו ומקומו. 19) בפרק כא מהלכות מכירה, הלכה א־ג. 20) יוצא מתוך הפסקא הבאה. 21) פאה פ"ג משנה ח. הובאה בגיטין ח: -ט. כפי שהובנה ע"י הרי"ף והר"י מיגש (הובאו דבריהם במגיד־משנה). 22) ולא הגדיר מה הם מקצת הנכסים שלא נתן לו. 23) ש"נכסים" ו"קרקע" הם שמות כוללים לכל הסוגים: שדות וכרמים, גנות ופרדסים, יערות, הרים וגבעות וכו' וכו' שהכל נקרא "נכסים" ו"קרקע". אבל אם סיים לו סוג מיוחד, כגון אם אמר לו בית מבתי אני מוכר לך - מכירתו מכירה, ונותן לו הקטן שבהם (פכ"א מהלכות מכירה, הלכה יט). וכמו כן אם אמר לו חלק כך וכך בשדה פלונית, כדלהלן (מגדל עוז). 24) בבא־בתרא קז: במשנה. וראה בפכ"א מהלכות מכירה, הלכה כב. 25) שיד הלוקח על התחתונה.

31 **ו. כָּל הַנּוֹתֵן[26] מַתָּנָה עַל תְּנַאי, בֵּין שֶׁהִתְנָה נוֹתֵן בֵּין**
32 **שֶׁהִתְנָה הַמְקַבֵּל[27], וְהֶחֱזִיק הַמְקַבֵּל וְזָכָה בָּהּ: אִם**
33 **נִתְקַיֵּם הַתְּנַאי - נִתְקַיֵּם[28] הַמַּתָּנָה[29]; וְאִם לֹא נִתְקַיֵּם**
34 **הַתְּנַאי - בָּטְלָה הַמַּתָּנָה, וְיַחֲזִיר פֵּרוֹת שֶׁאָכַל[30]. וְהוּא**
35 **שֶׁיִּהְיֶה הַתְּנַאי כָּרָאוּי[31].**

26) נזכר בכמה מקומות בתלמוד. ומקור הדברים בתנאם של בני גד ובני ראובן, שמשה רבינו כשנתן להם את עבר הירדן, התנה עמם על־מנת שיעברו את הירדן (במדבר לב). 27) קידושין מט: במשנה "וכן היא (= האשה מקבלת את הקידושין) שהטעתו (= שהתנתה עמו ולא נתקיים תנאה - לא נתקיימו הקידושין)". 28) במשנה־למלך ובשו"ע (רמא, סעיף ט) "נתקיימה". 29) היינו, מעת קיום התנאי ואילך (פ"ו מהלכות אישות, הלכה טו). 30) בבא־מציעא סה: וכ"כ רבינו בפי"א מהל' מכירה, הלכה יא. 31) ראה להלן בהלכה ז.

36 **ז. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[32], שֶׁכָּל תְּנָאִין שֶׁיֵּשׁ בְּמַתָּנוֹת אוֹ בְּמֶקַח**
37 **וּמִמְכָּר צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה תְּנַאי כָּפוּל, וְהֵן[33] קוֹדֶם**
38 **לְלָאו[34], וּתְנַאי קוֹדֶם לְמַעֲשֶׂה[35], וְיִהְיֶה תְּנַאי שֶׁאֶפְשָׁר**

לְקַיְּמוֹ[36]. וְאִם חָסֵר אֶחָד מֵאֵלּוּ - הַתְּנַאי[37] בָּטֵל, וּכְאִלּוּ אֵין שָׁם תְּנַאי[38].

32) בפ"ו מהלכות אישות, הלכה א־ב. 33) התנאי החיובי. 34) גיטין עה: דברי רבא. 35) בבא־מציעא צד. במשנה וגיטין עה. והיינו שהתנה לפני שעשה הקונה מעשה הקנין (שם הלכה ד). ולדעת הראב"ד (שם הלכה א) צריך שדיבור התנאי יקדים לדיבור על המעשה. 36) כרבי יהודה בן תימא (בבבא־מציעא שם), ולא כחכמים החולקים עליו. וטעם כל אלו, לפי שדיני תנאי נלמדו מתנאי בני גד ובני ראובן, ושם היו כל ארבעה דברים אלו. קידושין סא. גיטין עה. ופד. ו'תוספות' שם ד"ה על־מנת. 37) על יתר משפטי התנאי שלא הזכירם רבינו, ראה מגיד־משנה בפ"ו מהלכות אישות, הלכה א. 38) כן כתב גם בהלכות אישות שם, הלכה ב.

ח. וְכָל הָאוֹמֵר 'עַל מְנָת - כְּאוֹמֵר 'מֵעַכְשָׁו' דָּמֵי[39], וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְכְפֹל הַתְּנַאי[40]. כָּךְ הוֹרוּ מְקֻצָּת הַגְּאוֹנִים[41], וְלָזֶה דַּעְתִּי נוֹטָה. וְרַבּוֹתַי[42] הוֹרוּ, שֶׁאֵין צָרִיךְ לְכְפֹל הַתְּנַאי וּלְהַקְדִּים הֵן לְלָאו אֶלָּא בְּגִטִּין וּבְקִדּוּשִׁין בִּלְבָד[43]. וְאֵין לְדָבָר זֶה רְאָיָה[44].

39) גיטין עד. ושם מימרא של רב הונא בשם רבי (וכן הוא בהלכות אישות שם, הלכה יז. ובפ"ח מהלכות גירושין, הלכה א). כלומר, כשם שבאומר "מעכשיו" נתקיים המעשה למפרע, לכשיתקיים התנאי, כמו באומר "על מנת". 40) והוא־הדין ליתר משפטי התנאי, חוץ מתנאי שאי־אפשר לקיימו, ראה בהלכות אישות שם. והטעם בזה הוא: שרק בתנאי של "אם" שאין המעשה מתקיים מיד אלא עם קיום התנאי, ונמצא התנאי מבטל המעשה, שהרי אילולא התנאי היה המעשה מתקיים מיד. אבל בתנאי של "מעכשיו" או של "על מנת", שהוא כמו "מעכשיו", שהמעשה מתקיים למפרע ואין התנאי בא לבטל לגמרי את המעשה - בזה אין צורך לשלשה ממשפטי התנאי: תנאי כפול, הן קודם ללאו ותנאי קודם למעשה (הלכות אישות שם, הערה נז בשם הראב"ד, וראה במשנה־למלך כאן). 41) רב האי גאון, הובא ברא"ש גיטין פ"ו אות ט (הלכות אישות שם, הערה נג). 42) ובהלכות אישות שם הלכה יד, כתב: "יש מקצת גאונים אחרונים", והם הרי"ף ורבינו שמואל בן חפני הכהן (שם הערה מד). 43) ולא בדיני ממון: כי אין הלכה כרבי מאיר (קידושין סא.) ש"כל תנאי שאינו כתנאי בני גד ובני ראובן אינו תנאי", ורק בגיטין וקידושין החמירו (מגיד־משנה בהלכות אישות שם, הערה מה שם). 44) ובהלכות אישות שם מביא רבינו גם ראייה לדעתו, וכתב: "ואין ראוי לסמוך על דבר זה, שכל שכפילת התנאי עם שאר הארבעה דברים וכו' למדו אותם חכמים אם יעברו וכו' ותנאי זה לא היה בגיטין ולא בקידושין, ובזה הורו גדולי הגאונים הראשונים (= השאילתות ובה"ג - שם הערה מו), וכן ראוי לעשות". ועיין ראב"ד כאן שקיים דעת רב האי, ודחה הראיה מבני גד ובני ראובן.

ט. הַנּוֹתֵן[45] מַתָּנָה עַל מְנָת לְהַחֲזִיר - הֲרֵי זוֹ מַתָּנָה[46]. בֵּין שֶׁהִתְנָה לְהַחֲזִיר מִיָּד[47], בֵּין שֶׁהִתְנָה לְהַחֲזִירָהּ לְזְמַן קָצוּב, אוֹ כָּל יְמֵי חַיָּיו שֶׁל אֶחָד מֵהֶם[48], אוֹ כָּל יְמֵי חַיָּיו שֶׁל פְּלוֹנִי - הֲרֵי זוֹ מַתָּנָה, בֵּין בְּמִטַּלְטְלִין[49] בֵּין בְּקַרְקַע[50]. וְאוֹכֶלֶת[51] פֵּרוֹת כָּל זְמַן הַמַּתָּנָה.

45) בבא־בתרא קלז: מימרא של רבא. 46) אם קיים תנאו וחזר לבסוף (פ"ח מהלכות לולב הלכה י, ושו"ע חושן־משפט סימן רמא, סעיף ו). ואם אמר כל ימי חייו של מקבל, כדלהלן, יחזירו יורשיו. ואם אמר כל ימי חיי הנותן, יחזיר המקבל ליורשי הנותן. 47) כגון אתרוג לצאת בו (בבא־בתרא שם). 48) בעובדא של האשה ורב ביבי בר אביי (בבא־בתרא שם), מדובר בנתן לכל ימי חיי המקבל. וסובר רבינו שהוא־הדין בנותן לכל ימי חיי הנותן. 49) כגון אתרוג ושור. שם. 50) בעובדא הנזכרת ברב ביבי בר אביי (שם). 51) כמו בעובדא הנ"ל שהאשה נתנה האילן במתנה על־מנת להחזיר, לרב ביבי בר אביי, והוא אכל פירותיו.

י. הָאוֹמֵר[52] לַחֲבֵרוֹ: שׁוֹר זֶה אֲנִי נוֹתֵן לְךָ בְּמַתָּנָה עַל מְנָת שֶׁתַּחֲזִירֵהוּ, הִקְדִּישׁוֹ וְהֶחֱזִירוֹ - הֲרֵי זֶה מֻקְדָּשׁ[53] וּמֻחְזָר[54]. אָמַר לוֹ: עַל מְנָת שֶׁתַּחֲזִירֵהוּ לִי[55] - אֵינוֹ קָדוֹשׁ[56]; שֶׁלֹּא הִתְנָה עָלָיו אֶלָּא שֶׁיַּחֲזִיר דָּבָר הָרָאוּי לוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[57].

52) בבא־בתרא שם, מימרא של רבא בשם רב נחמן, וכפירושו של רב אשי. 53) שכל זמן שהוא זוכה במתנה, היא כולה שלו ויכול לעשות בה הכל. 54) שהגוף מוחזר בעין, ובזה נתמלא התנאי, ואף שהמצב החוקי של החפץ נשתנה בינתיים, הרי סוף־סוף התנאי היה על החזרת אותו החפץ, והוא הוחזר. 55) ומילה מיותרת זו באה להדגיש: דבר הראוי לי, שאוכל להשתמש בו, וההנמקה שם בגמרא, בדברי רב אשי. 56) שמכיון שבטל תנאי, בטלה המתנה, ואין בידי המקבל להקדישה. 57) אם החזירו באופן שאינו ראוי לו לנותן.

יא. אָסוּר[58] לְיִשְׂרָאֵל לִתֵּן לְעַכּוּ"ם מַתְּנַת חִנָּם; אֲבָל נוֹתֵן הוּא לְגֵר תּוֹשָׁב[59]. שֶׁנֶּאֱמַר: לַגֵּר אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ[60] תִּתְּנֶנָּה וַאֲכָלָהּ, אוֹ מָכֹר לְנָכְרִי - בְּמִכִּירָה וְלֹא בְּמַתָּנָה; אֲבָל לְגֵר תּוֹשָׁב - בֵּין בְּמִכִּירָה בֵּין בְּנִתִּינָה[61], מִפְּנֵי שֶׁאַתָּה מְצַוֵּהוּ לְהַחֲיוֹתוֹ[62], שֶׁנֶּאֱמַר: גֵּר וְתוֹשָׁב וָחַי עִמָּךְ.

58) עבודה זרה כ. כרבי יהודה ש"דברים ככתבם" ולא כרבי מאיר. 59) גוי שקיבל עליו שבע מצוות בני נח, ואז מותר לנו להושיבו בינינו, ולכן נקרא "גר תושב". ואין מקבלים אותו אלא בזמן שהיובל נוהג (פי"ד מהלכות איסורי ביאה, הלכה ז־ח. וראה עוד בפ"י מהלכות עבודה זרה הלכה ו, בפ"כ מהלכות שבת הלכה יד, ובפ"ח מהלכות מלכים הלכה י־יא). 60) בגמרא עבודה זרה שם, הביאו גם הפסוק: "לא תחנם". וגם בפ"י מהלכות ע"ז הלכה ד הביא רבינו רק פסוק זה: "לגר אשר בשעריך וגו'". ועיין ב'ספר המצוות' (ל"ת נ) וב'מנחת חינוך' (מצוה תכו). 61) כלומר, לא הכריחתו התורה לתת לו במתנה, אלא רשות בידו לתת, אבל יכול גם

למכור. וראה 'תוספות' שם ד"ה ורבי מאיר. 62) שם כ. וסה. כלומר, ומשום כך חייב הוא למכור לו, על־כל־פנים.

1 **יב. הַנּוֹתֵן מַתָּנָה לְעֶבֶד אוֹ לְאִשָּׁה - קָנָה הַבַּעַל**
2 **וְהָאָדוֹן[63]; אֶלָּא שֶׁהָאָדוֹן קוֹנֶה לַגּוּף[64], וְהַבַּעַל קוֹנֶה**
3 **אוֹתָהּ לַפֵּרוֹת[65].**

63) קידושין כג: לדברי הכל, גם לרבי מאיר וגם לרבנן, גם לרב ששת וגם לרבי אלעזר. 64) כפי שיוצא מסתימת הלשון: "אין קנין לעבד בלא רבו" (ראה 'תוספות' שם ד"ה ורבי אלעזר). 65) כן כתב גם בפ"ז מהלכות נדרים הלכה יז, ומקור הדברים בירושלמי, כתובות פ"ו שאמרו: "אע"ג דלרבי מאיר עביד יד העבד כיד רבו, זכתה האשה זכה בעלה, - מודה שאין עליה אלא אכילת פירות בלבד". וראה 'תוספות' שם.

4 **יג. נָתַן מַתָּנָה לְאִשָּׁה עַל מְנָת שֶׁאֵין לְבַעְלָהּ רְשׁוּת**
5 **בָּהּ, וּלְעֶבֶד עַל מְנָת שֶׁאֵין לְרַבּוֹ רְשׁוּת בּוֹ - קָנָה**
6 **הָאָדוֹן וְקָנָה הַבַּעַל[66]. אֲבָל[67] הַנּוֹתֵן מַתָּנָה לְאִשָּׁה אוֹ**
7 **לְעֶבֶד, וְהִתְנָה עִמָּהֶן הַנּוֹתֵן בְּגוּפָהּ שֶׁל מַתָּנָה שֶׁתִּהְיֶה**
8 **לְךָ וְכָךְ[68] - לֹא קָנָה הָאָדוֹן וְלֹא קָנָה הַבַּעַל.**

66) קידושין שם כרב ששת ולפי דברי רבי מאיר, או כרבי אלעזר ולפי דברי הכל, ונדרים פח. כרב ושמואל. 67) נדרים שם כשמואל, וראה להלן הלכה יד. 68) כלומר, חוץ מהתנאי השלילי שהתנה, שלא יזכה האדון או הבעל, אלא התנה גם תנאי חיובי, שהעבד או האשה יזכו בחפץ לשימושים מסויימים, וממילא אין הבעל יכול לקנות, שאף שלאשה ולעבד עצמם אין בו קנין, אלא לדבר זה, אין בו שום קנין לאדון או לבעל.

9 **יד. כֵּיצַד? הַנּוֹתֵן מַתָּנָה לְאִשָּׁה וְאָמַר לָהּ: הֲרֵי**
10 **הַמָּעוֹת הָאֵלּוּ נְתוּנִים לָךְ בְּמַתָּנָה עַל מְנָת שֶׁתִּלְבְּשִׁי**
11 **בָּהֶן, אוֹ עַל מְנָת שֶׁתִּשְׁתִּי בָּהֶם, וְתַעֲשִׂי מַה שֶּׁתִּרְצִי[69]**
12 **בְּלֹא רְשׁוּת הַבַּעַל[70] - לֹא קָנָה הַבַּעַל. וְכֵן אִם אָמַר**
13 **לְעֶבֶד[71]: עַל מְנָת שֶׁתֹּאכַל בָּהֶן וְתִשְׁתֶּה בָּהֶן, עַל מְנָת**
14 **שֶׁתֵּצֵא[72] בָּהֶם לְחֵרוּת, אוֹ עַל מְנָת שֶׁתַּעֲשֶׂה בָּהֶם כָּל**
15 **מַה שֶּׁתִּרְצֶה בְּלֹא רְשׁוּת אָדוֹן שֶׁלְּךָ - לֹא קָנָה הָאָדוֹן.**
16 **וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

69) כלומר: "או תעשי מה שתרצי וכו'". וכן כתב להלן בעבד (משנה־למלך). ודלא כרב (נדרים שם) שאמר: צריך לפרט, אבל אם אמר לה: "מה שתרצי תעשי", קנה אותה בעלה - אלא כשמואל (שם) שאף באופן זה לא קנה הבעל (מגיד־משנה). 70) שצריך שני תנאים: השלילי, - ע"מ שאין וכו', והחיובי, התנאי בגוף החפץ (מגיד־משנה). 71) דעת רבינו שדין העבד והאשה שוים בתחום זה, וראה הגהות מיימוניות אות ג. 72) קידושין שם, כרבי אלעזר לדעת חכמים. וכאן אין צריך להוסיף "בלא רשות אדון" - כיון שאמר לו: "שתצא בהם לחירות". וכן נראה מדברי רבינו בפ"ה מהלכות עבדים ה"א, וכן אמנם לא נזכר זאת בגמרא קידושין שם (לחם־משנה).

17 **טו. הַנּוֹתֵן[73] כָּל נְכָסָיו לְעַבְדּוֹ - קָנָה, וְיָצָא בֶּן חוֹרִין,**
18 **וְקָנָה שְׁאָר הַנְּכָסִים. וְאִם[74] שִׁיֵּר כָּל שֶׁהוּא, אֲפִלּוּ**
19 **מַטַּלְטְלִין[75] - לֹא קָנָה כְּלוּם; שֶׁאֵין[76] זֶה גֵּט חֵרוּת**
20 **גָּמוּר, שֶׁהֲרֵי שִׁיֵּר[77] בּוֹ בַּגֵּט[78], וּמִתּוֹךְ שֶׁלֹּא נִשְׁתַּחְרֵר**
21 **לֹא קָנָה כְּלוּם.**

73) פאה פ"ג מ"ח, והובאה בגיטין ח: ובבא־בתרא קמט: 74) שם. 75) בבא־בתרא קנ. מימרא של רב דימי בר יוסף בשם רבי אלעזר. ולאו דוקא אם שייר קרקע, שבזה בוודאי לא יצא לחירות, שאפשר לפרשו שהכוונה לשייר העבד עצמו שהוא כקרקע. 76) ההנמקה של רב אשי בגיטין ט. ושל רב נחמן בבבא־בתרא קנ: 77) גט אשה - צריך שיהיה כורת לגמרי היחסים בין הבעל והאשה, לפי שנאמר "ספר כריתות", וכמו־כן גט חירות של עבד, שנלמד בגזירה שוה "לה לה" מאשה, צריך שיכרות היחסים שבין האדון והעבד. 78) בשטר השחרור. ואף־על־פי שאמר לו: עצמך וכל נכסיי קנויים לך וכו' חוץ מטלית פלונית - אין כורת והגט בטל (להלן פ"ז מהלכות עבדים ה"א) וראה מגיד־משנה ולחם־משנה.

יום ה' י"ד מנחם־אב ה'תשע"ו

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) נתבאר בו המקבל מתנה ואינו רוצה בה או שלא הגיעה לידו, ודין הזוכה במתנה על יד אחרים או על יד רשותו, ודין אם נחלקו זה אומר נתתיה וזה אומר לא קיבלתיה או שאומר בהיפך.

22 **א. הַמְקַבֵּל אֶת הַמַּתָּנָה וְזָכָה[2] בָּהּ, וְאַחַר שֶׁבָּאָה לְיָדוֹ**
23 **וְהוּא שׁוֹתֵק חָזַר בּוֹ וְאָמַר 'אֵינִי רוֹצֶה בָּהּ'[3], אוֹ 'אֵינִי**
24 **מְקַבְּלָהּ'[4], אוֹ 'הֲרֵי הִיא בְּטֵלָה'[5], אוֹ שֶׁאָמַר 'מוּם זֶה**
25 **נִרְאָה לִי בָּהּ'[6] - לֹא אָמַר כְּלוּם[7]. וּכְשֵׁם שֶׁאֵין הַנּוֹתֵן**
26 **יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ, כָּךְ הַמְקַבֵּל אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ אַחַר**
27 **שֶׁזָּכָה. מַתָּנָה זוֹ שֶׁאָמַר הַמְקַבֵּל 'אֵינִי רוֹצֶה בָּהּ' אַחַר**
28 **שֶׁבָּאת לְיָדוֹ - הֲרֵי הִיא הֶפְקֵר, וְכָל הַקּוֹדֵם בָּהּ - זָכָה**
29 **בָּהּ; שֶׁהֲרֵי הִפְקִירָהּ הַמְקַבֵּל אַחַר שֶׁזָּכָה בָּהּ. אֲבָל[8]**
30 **אִם הָיָה צוֹוֵחַ מֵעִקָּרוֹ - לֹא קָנָה הַמְקַבֵּל, וְחוֹזֶרֶת[9]**
31 **לַבְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים.**

2) בקניין הראוי. 3) "אי אפשי בה". בבא בתרא קלז: "אמר רב יהודה אמר שמואל הכותב נכסיו לאחר ואמר הלה אי אפשי בהן - קנה, ואפילו עומד וצווח", אם שתק מעיקרא. 4) היינו "אינה מתנה" שבברייתא שם. ורבינו גרס כגירסת הספרים בגיטין לב. ובכריתות כד. שהובאה בתוספות שם דיבור המתחיל מבוטלת "אי אפשי בה, בטלה היא, אינה מתנה - דבריו קיימין" וכמסקנת הגמרא בכריתות שם ש"דבריו קיימין" אינו שיחזרו לבעלים אלא שהוא לא קנה אותם, והם הפקר אין הכוונה לעבר וחוזר לבעל המתנה אלא לעתיד והם הפקר. 5) בגמרא שם "בטלה היא" ורבינו אינו מחלק ביניהם (ועיין ראב"ד). וכן נראה להלן הלכה יג שכתב "או שאמר בטילה, אבל אם אמר סתם "בטילה היא", לא אמר כלום. וכן כתב המגיד משנה שם. 6) המדובר במום גלוי שוודאי ראה אותו מיד ומכיוון

ששתק אז ודאי הסכים וקיבל, וכשאומר עתה "מום זה נראה לי בה" אינו יכול לבטל את המתנה למפרע (ראה כסף משנה). 7) שכל אלו אינן לשונות של עבר, לבטל המתנה למפרע, אלא לשונות של להבא. 8) בבא בתרא קלח. מסקנת רבי אבא בר ממל. 9) לפי פירוש התוספות (שם דיבור המתחיל כאן).

1 **ב. הַמְזַכֶּה[10] לַחֲבֵרוֹ בְּמַתָּנָה עַל יְדֵי אַחֵר - כְּגוֹן שֶׁהֶחֱזִיק בָּהּ אַחֵר, כְּגוֹן שֶׁמָּשַׁךְ הַמַּטַלְטָלִין אוֹ הִגִּיעַ**
2 **שְׁטַר הַקַּרְקַע לְיָדוֹ אוֹ הֶחֱזִיק בַּקַּרְקַע, זָכָה חֲבֵרוֹ, אַף**
3 **עַל פִּי שֶׁלֹּא הִגִּיעַ הַמַּתָּנָה לְיָדוֹ, וְאֵין הַנּוֹתֵן יָכוֹל**
4 **לַחֲזֹר בּוֹ. אֲבָל[11] הַמְקַבֵּל - יָדוֹ עַל הָעֶלְיוֹנָה: אִם**
5 **רָצָה[12] - מְקַבֵּל; אִם לֹא רָצָה - אֵינוֹ מְקַבֵּל. שֶׁזְּכִין[13]**
6 **לְאָדָם שֶׁלֹּא בְּפָנָיו, וְאֵין חָבִין לוֹ אֶלָּא בְּפָנָיו; וּזְכוּת**
7 **הוּא שֶׁתִּנָּתֵן לוֹ מַתָּנָה, אִם יִרְצֶה, אֲבָל אִם לֹא יִרְצֶה**
8 **- אֵין נוֹתְנִין מַתָּנָה לְאָדָם בְּעַל כָּרְחוֹ.**
9

10) גיטין יא: במשנה. 11) בבא בתרא קלח. 12) הסכים מפורש מיד עם קבלת המתנה לידו, או שתק ולא מחה. 13) גיטין שם במשנה.

10 **ג. זָכָה[14] לוֹ עַל יְדֵי אַחֵר, וְכְשֶׁשָּׁמַע הַמְקַבֵּל שָׁתַק,**
11 **וְאַחַר כָּךְ צָוַח וְאָמַר 'אֵינִי מְקַבְּלָהּ' - הֲרֵי זֶה סָפֵק[15]**
12 **אִם זֶה שֶׁשָּׁתַק כְּבָר רָצָה[16], וְזֶה שֶׁחָזַר וְצָוַח חָזַר**
13 **בּוֹ[17]; אוֹ שֶׁשָּׁתַק מִפְּנֵי[18] שֶׁעֲדַיִן לֹא הִגִּיעַ לְיָדוֹ**
14 **כְּלוּם[19], וְזֶה שֶׁצָּוַח הוֹכִיחַ[20] סוֹפוֹ עַל תְּחִלָּתוֹ[21].**
15 **לְפִיכָךְ: אִם קָדַם אַחֵר וְזָכָה בָּהּ לְעַצְמוֹ - אֵין[22]**
16 **מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ; שֶׁמָּא הַמְקַבֵּל זָכָה, וְכֵיוָן שֶׁאָמַר**
17 **'אֵינִי רוֹצֶה בָּהּ' הֲרֵי הִפְקִירָהּ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[23], וְזֶה**
18 **שֶׁקָּדַם וּלְקָחָהּ מִן הַהֶפְקֵר - זָכָה. וְאִם חָזְרוּ הַבְּעָלִים**
19 **הָרִאשׁוֹנִים וּתְפָשׂוּהָ מִיַּד זֶה שֶׁקָּדַם וְזָכָה בָּהּ - אֵין**
20 **מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדָם; שֶׁמָּא הַמְקַבֵּל לֹא זָכָה, וְכֵיוָן**
21 **שֶׁאָמַר 'אֵינִי רוֹצֶה' הוֹכִיחַ סוֹפוֹ עַל תְּחִלָּתוֹ, וְלֹא**
22 **קָנָה אוֹתָהּ, וּבִרְשׁוּת בְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים הִיא קַיֶּמֶת**
23 **עֲדַיִן.**

14) בבא בתרא שם. מימרא של רב נחמן בר יצחק, ובברייתא המובאת על ידו, ובה מחלוקת על נושא זה בין החכמים ורבן שמעון בן גמליאל, לפי הפירוש של רבא בחולין לט: 15) בבבא בתרא שם לא הכריעו בין התנאים, ובחולין (שם) הביאו עובדא, שלא רצו בה להכריע. 16) ששתיקה זו כמו כל שתיקה שפירושה הסכמה. 17) ודינו כמו שכתב בהלכה א. 18) כדברי רבא (בבא בתרא שם). 19) ואין לו עדיין על מה לצווח או למחות. 20) גילה. 21) שאף אז כששתק דעתו הייתה לשלילה. 22) כדין כל ספק בממון. 23) בהלכה א.

24 **ד. רְאוּבֵן שֶׁרָצָה לִתֵּן מֵאָה דִינָרִין לְשִׁמְעוֹן, וְשָׁלַח**
25 **לוֹ הַמֵּאָה עַל יְדֵי לֵוִי: אִם אָמַר לוֹ 'זְכֵה[24] בְּמֵאָה זוּז**
26 **לְשִׁמְעוֹן', אוֹ 'תֵּן[25] מֵאָה זוּז לְשִׁמְעוֹן' - אֵינוֹ יָכוֹל**
27 **לַחֲזֹר בּוֹ[26]; אֲבָל אִם אָמַר לוֹ 'הוֹלֵךְ[27] מֵאָה זוּז**
28 **לְשִׁמְעוֹן' - יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ עַד שֶׁיַּגִּיעַ הַמֵּאָה לְיַד**
29 **שִׁמְעוֹן.**

24) בלשון זו אין כל ספק שוודאי זכה המקבל, אף על פי שלא הגיע לידו, כיוון שבא ליד השליח, ראה גיטין יא: יד. ועוד. 25) גיטין יא: "כל האומר תנו כאומר זכו". 26) רק לעניין זה, שאינו יכול לחזור בו, אמרו "תן - כזכה", אבל לעניין זכייה אין הדבר כן, אלא אינו זוכה עד שיגיע לידו, כמפורש להלן הלכה יא. אולם כל זה אינו אלא באומר "תן", אבל באומר "זכה" - זכה מיד (ראה פרק ו מהלכות עבדים הלכה א). ומה שכתב רבינו "אינו יכול לחזור בו" - לא כתב אלא על "תן" ולא על "זכה". 27) ומשמעותו שהנותן עושה אותו רק שליח להולכה, ולא שנותן לו לזכות מיד בשביל המקבל, שם יד: ולב: (וראה להלן פרק י הלכה יב בדין שכיב מרע). ודקדק רבינו לכתוב "ראובן שרצה ליתן וכו'" שדווקא במתנה הדין כן, אבל בפריעת חוב אינו יכול לחזור בו (פרק ט"ז מהלכות מלוה ולוה הלכה ב) וכן בהחזרת פיקדון כשהנפקד כפר בו עד עכשיו (פרק א מהלכות שכירות הלכה ו), ועיין ראב"ד.

30 **ה. הָלַךְ[28] לֵוִי בְּמֵאָה זוּז שֶׁנִּשְׁתַּלְּחוּ עִמּוֹ לְהוֹלִיכָן**
31 **לְשִׁמְעוֹן, וּבִקֵּשׁ שִׁמְעוֹן וְלֹא מְצָאָהוּ - יַחֲזִיר**
32 **לְרְאוּבֵן[29]. מֵת[30] שִׁמְעוֹן בְּחַיֵּי רְאוּבֵן - יַחֲזִיר**
33 **לְרְאוּבֵן[31] אוֹ לְיוֹרְשָׁיו[32]. מֵת רְאוּבֵן בְּחַיֵּי שִׁמְעוֹן -**
34 **יִתֵּן הַמֵּאָה לְשִׁמְעוֹן אוֹ לְיוֹרְשָׁיו[33]; שֶׁמִּצְוָה[34]**
35 **לְקַיֵּם דִּבְרֵי הַמֵּת, וְאַף עַל פִּי שֶׁאָמַר הַדְּבָרִים וְהוּא בָּרִיא[35],**
36 **שֶׁהֲרֵי הַמֵּאָה בְּיָדוֹ שֶׁל שָׁלִיחַ עַדַיִן[36].**

28) המשך להלכה הקודמת והמדובר כשאמר לו "הולך". ומקור הדברים בברייתא שם יד: 29) שהרי הולך לאו כזכי, ולא זכה השליח בשביל המקבל. 30) ברייתא שם. 31) כנ"ל, שלא זכה עדיין שמעון, והנותן התכוון רק לשמעון ולא ליורשיו. 32) של ראובן אם מת ראובן אחרי מיתת שמעון. 33) שהרי מיד עם מיתת ראובן, זכה בהם שמעון, מפני הטעם הבא בסמוך ש"מצוה לקיים דברי המת", וממנו זכו היורשים (עיין רש"י שם וש"ך סימן קכה סעיף קטן לג). 34) גיטין שם ברייתא בשם רבי מאיר. 35) כדברי רב פפא שם. ובדין שכיב מרע, ראה להלן פרק י הלכה יב. 36) שלא החזיר לראובן בחייו של זה ובידו לקיים דברי המת. [בתוספות כתובות ע. דיבור המתחיל הא, הוכיחו שלא אמרו מצוה לקיים דברי המת אלא אם נמסר ליד שליש לשם כך (וראה להלן פרק י"א הלכה כג בהגהות מיימוני אות ט), שאם לא כן למה הוצרכו לתקן בשכיב מרע שיהיו דבריו ככתובין וכמסורין. וזה גם מקור לדברי רבינו].

37 **ו. אֵין אָדָם זוֹכֶה בְּמַתָּנָה לַחֲבֵרוֹ עַד שֶׁיִּהְיֶה הַזּוֹכֶה**
38 **גָּדוֹל[37] וּבֶן דַּעַת. וְאֶחָד אִישׁ וְאֶחָד אִשָּׁה[38], וַאֲפִלּוּ**
39 **אֵשֶׁת אִישׁ[39], וְעֶבֶד וְשִׁפְחָה[40]. אֲבָל הָעַכּוּ"ם אֵינוֹ**
40 **זוֹכֶה; הוֹאִיל וְאֵין רָאוּי לִשְׁלִיחוּת לְעוֹלָם[41], כָּךְ אֵינוֹ**
41 **זוֹכֶה לְיִשְׂרָאֵל[42]. וּכְשֵׁם שֶׁאֵין יִשְׂרָאֵל נַעֲשֶׂה שָׁלִיחַ**
42 **לְעַכּוּ"ם[43], כָּךְ אֵינוֹ זוֹכֶה לְעַכּוּ"ם[44].**

37) עירובין עט: במשנה וקידושין מב. מימרא של רב יצחק.

38) עירובין שם. 39) עירובין שם: "על ידי אשתו". 40) בעירובין שם: "ולא על ידי עבדו ושפחתו הכנענים, מפני שידן כידו", הרי שרק על ידי עבדו אינו יכול לזכות לאחרים, אבל על ידי עבד כנעני של אחר יכול הוא לזכות לאחרים. וראה בפרק א מהלכות עירובין הלכה כ. 41) להוציא מדברי רב אשי לפי לשון אחת בבבא מציעא עא: שרק לעניין תרומה אין שליחות לגוי, אבל לעניין אחר יש לו שליחות. 42) שזכייה היא מטעם שליחות. 43) מסקנת הגמרא שם, בניגוד לרב אשי בלשון אחרונה. 44) מסקנת הגמרא שם, בניגוד לרבינא, שאמר שישראל זוכה לגוי מדברי סופרים.

1 **ז. קָטָן[45] שֶׁנּוֹתְנִין לוֹ צְרוֹר[46] וְזוֹרְקוֹ[47], אֶגּוּז**
2 **וְנוֹטְלוֹ[48] - זוֹכֶה לְעַצְמוֹ[49], וְאֵינוֹ זוֹכֶה לַאֲחֵרִים;**
3 **פָּחוֹת[50] מִזֶּה - לֹא זָכָה לְעַצְמוֹ וְלֹא לַאֲחֵרִים. וְכֵן**
4 **הַשּׁוֹטֶה אֵינוֹ זוֹכֶה לֹא לוֹ[51] וְלֹא לַאֲחֵרִים. וְהַמְזַכֶּה**
5 **לְשׁוֹטֶה עַל יְדֵי בֶּן דַּעַת - זָכָה[52]. אֲבָל הַחֵרֵשׁ**
6 **זוֹכֶה[53] לְעַצְמוֹ[54], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת גְּזֵלָה[55].**

45) גיטין סה. מימרא של רבא. 46) אבן. 47) הרי יודע הוא לברוח מן הרע. 48) הרי שיודע לבחור בטוב. 49) מן התורה. לפי שדעת אחרת מקנה לו (מגיד משנה כאן ובפרק כ"ט מהלכות מכירה הלכה א. עיין שם), אבל במציאה אין לו קניין מן התורה אלא מדרבנן משום דרכי שלום (פרק י"ז מהלכות גזילה הלכה יב). 50) שם. 51) מן התורה, אבל מדרבנן, זכה, ואסור לגזול ממנו מפני דרכי שלום (פרק י"ז מהלכות גזילה הלכה יב). ומקור הדבר ממה שאמרו ביבמות קיג: ששוטה אין לו יד לקנות (קצות החושן סימן רמג סעיף קטן ה). ויש שהביאו מסוגיית הגמרא ביבמות לא. וכתובות כ. [ואף על פי ששם מדובר במקח וממכר, שגם בקטן אינו מן התורה, כיוון שנתינת הדמים שלו אינה נתינה (מגיד משנה פרק כ"ט מהלכות מכירה הלכה א) - סובר רבינו שכל עיקר תקנת חכמים בקטן וחרש במקח וממכר משום כדי חייהם (פרק כ"ט מהלכות מכירה הלכה א) אינו אלא מפני שיש להם קניין מן התורה במתנה. ושוטה שלא תקנו בו חכמים קניין במקח וממכר, הוא מפני שאין לו שום קניין מן התורה, ואף לא במתנה, וראה להלן לגבי חרש]. 52) שוודאי אינו גרוע מקטן בן יום אחד דלהלן הלכה ח (סמ"ע רמג סעיף קטן ל). ומה שאמרו ביבמות קיג. שפיקח שנשא שוטה, זכתה בכתובה שכתב לה - על כורחך כשזיכה לה על ידי אחר, וראה במגיד משנה. אבל צריך עיון ממה שאמרו בבבא מציעא עב. שזכין לקטן מפני שעתיד להיות גדול, ואין זכין לגוי שבלי מעשה גירות לא יהיה ישראל, ואם כן גם שוטה, מי יודע אם יתרפא, ואף אם יתרפא זה לא יהיה ממילא אלא על ידי מעשה. וראה בקצות החושן שם סעיף קטן ו. 53) והיינו, כאמור, במציאה מפני דרכי שלום, ובמתנה מן התורה. 54) [נלמד מתוך מה שתיקנו חכמים שמקחו מקח וממכרו ממכר, משום כדי חייו (למעלה פרק כ"ט מהלכות מכירה הלכה א) ואם אין לו עיקר קניין מן התורה במתנה לא היו חכמים מתקנים במקח וממכר. וההבדל בין שוטה לחרש הוא: שוטה אין לו יד (יבמות קיג:) ואילו חרש יש לו יד שהרי חרשת מקבלת גיטה (שם קיב:), ראה בקצות החושן שם סעיף קטן ה]. ורק לעצמו יש לו יד אבל לזכות לאחרים אינו יכול, כמפורש בבבא מציעא ח. 55) פרק יז הלכה ד, שחרש אינו מקנה לאחרים (ראה בהערה הקודמת. ועיין מגדל עוז ולחם משנה).

7 **ח. זָכִין[56] לְקָטָן אֲפִלּוּ בֶּן יוֹם אֶחָד[57], וּלְגָדוֹל[58] בֵּין**
8 **בְּפָנָיו בֵּין שֶׁלֹּא בְּפָנָיו[59]. וַחֲצֵרוֹ[60] שֶׁל אָדָם קוֹנָה לוֹ**
9 **שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ. אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ עוֹמֵד שָׁם, כֵּיוָן**
10 **שֶׁהִגִּיעַ הַמַּתָּנָה לַחֲצֵרוֹ[61] - כְּאִלּוּ זָכָה בָּהּ אַחֵר[62].**

56) כלומר, אחר זוכה עבורו, בבא בתרא קנו: במשנה, ונראה מדברי רבינו שזהו מן התורה. וכנוסחת הספרים (שהובאה בתוספות כתובות יא. דיבור המתחיל מטבילין) בבבא מציעא שם שגרסו "קטן - אף על גב דלית ליה שליחות אית ליה זכייה" ולא גרסו "מדרבנן" וכן הוא בכמה כתבי יד. וראה בדקדוקי סופרים לבבא מציעא שם. 57) [שהרי למאן דאמר אדם מקנה לדבר שלא בא לעולם מזכין אף לעובר. בבא בתרא קמא: וראה למעלה פרק כ"ב מהלכות מכירה הלכה י]. 58) שם קנו: במשנה לפי רבי יהושע. ולפי רבי מאיר בברייתא שם - גם לדברי רבי אליעזר. 59) משנה בגיטין יא: וראה למעלה הלכה ב. 60) בבא קמא מט: מימרא של רבי יוסי בר חנינא. 61) או לאוויר חצרו, ראה בפרק ה מהלכות גירושין הלכה ג. 62) כלומר, כאילו זכה בה על ידי שליח, שחצר מטעם שליחות היא (בבא מציעא י:).

11 **ט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[63]? בְּחָצֵר הַמִּשְׁתַּמֶּרֶת[64];**
12 **אֲבָל בְּחָצֵר שְׁאֵינָהּ מִשְׁתַּמֶּרֶת[65], כְּגוֹן שֶׁדַּהוּ וְחָרְבָתוּ**
13 **- עַד שֶׁיִּהְיֶה עוֹמֵד בְּצִדָּהּ[66] וְיֹאמַר: זָכְתָה לִי שָׂדִי[67].**
14 **וְכֵן אַרְבַּע[68] אַמּוֹת[69] שֶׁל אָדָם שֶׁהוּא עוֹמֵד בְּצִדָּן[70]**
15 **קוֹנִין לוֹ[71], בְּסִמְטָא[72] אוֹ בְּצִדֵּי רְשׁוּת הָרַבִּים[73] אוֹ**
16 **בְּחָצֵר שֶׁאֵין לָהּ בְּעָלִים[74]; אֲבָל בִּרְשׁוּת הָרַבִּים[75] אוֹ**
17 **בִּשְׂדֵה חֲבֵרוֹ[76] - אֵינוֹ זוֹכֶה עַד שֶׁיַּגִּיעַ מַתָּנָה לְיָדוֹ.**
18 **וּקְטַנָּה[77] תִּזְכֶּה לָהּ חֲצֵרָהּ[78] וְאַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁלָּהּ; אֲבָל**
19 **הַקָּטָן[79] אֵינוֹ זוֹכֶה עַד שֶׁתַּגִּיעַ מַתָּנָה לְיָדוֹ אוֹ עַד**
20 **שֶׁיִּזְכֶּה לוֹ אַחֵר.**

63) שחצרו קונה לו, אף על פי שאינו עומד שם. 64) שם יא. שאז היא נחשבת כשליח המשמר דבר הנשלח על ידו (כסף משנה בשם הר"ן). 65) שאז אינו דומה לשליח (שם). 66) שאז היא משתמרת על ידו. וראה במגיד משנה פרק י"ז מהלכות גזילה הלכה ח. שיש מחלוקת בין המפרשים אם צריך לעמוד בתוך השדה או שאפשר לעמוד גם מחוצה לה. ודעת רבינו, שגם במתנה צריך שיעמוד בצד שדהו ודלא כרב פפא בבבא מציעא יא: אלא כפי התירוץ הראשון שם בגמרא. וכן נראה בקידושין כו: ויש פוסקים כרב פפא (מגיד משנה). 67) דעת רבינו שבחצר שאינה משתמרת ועומד בצידה צריך גם אמירה. כמו שאמרו במשנה (שם יא.): "ראה אותן רצין וכו' ואמר זכתה לי שדי וכו'". וכן כתב רבינו בהלכות גזילה שם. ובתוספות שם דיבור המתחיל זכתה, כתבו ש"אמר" לאו דווקא.

1 י. הַמַּתָּנָה[80] כְּגֵט[81], שֶׁאֵין אָדָם יָכוֹל לִמְסֹר דְּבָרִים[82]
2 לְשָׁלִיחַ. כֵּיצַד? אָמַר לִשְׁלֹשָׁה: אִמְרוּ לְפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי
3 שֶׁיִּכְתְּבוּ וְיַחְתְּמוּ בִּשְׁטַר מַתָּנָה וְיִתְּנוּהָ לְפְלוֹנִי - אֵין
4 זֶה כְּלוּם[83]; וְאִם אָמְרוּ לְאוֹתָן הָעֵדִים וְכָתְבוּ וְנָתְנוּ
5 לַמְקַבֵּל - לֹא קָנָה. וְכֵן אִם אָמַר לִשְׁנַיִם: כִּתְבוּ
6 וְחִתְמוּ בִּשְׁטַר מַתָּנָה וּתְנוּהוּ לְפְלוֹנִי - אֵינָן יְכוֹלִין
7 לוֹמַר לְסוֹפֵר לְכְתֹּב, אֶלָּא הֵן עַצְמָן כּוֹתְבִין, כְּמוֹ
8 בְּגֵט[84].

80) גיטין כט. כשמואל וכרבא, ולא כרב ואביי. 81) וראה פרק ב מהלכות גירושין הלכה ו. 82) שהשליח יאמר דברים מסויימים למישהו, במקום שיעשה פעולה מסויימת. 83) שדברים אינם נמסרים לשליח (משנה גיטין סו:) אפילו אם אמר להם שיאמרו לאחרים (שם עא.). וראה בהלכות גירושין שם. וכל שכן אם אמר להם רק: "תנו גט לאשתי". שאף על פי שהם שלושה ונראה שעשה אותם בית־דין שיאמרו לאחרים לכתוב ולחתום - לא קנה שאין זה עדיף מ"אומר אמרו" וראה בלחם משנה פרק ב מהלכות גירושין הלכה ה. [וכתב הטור בשם הראב"ד "וכל שכן אם חתמו הם בעצמם והוא הדין אם אומר להם תנו" ואף על פי שלפנינו בראב"ד אין הנוסחא כן. נראה שנוסחת הטור היא הנכונה, וזהו פירושו: אם "אומר אמרו" לא מועיל למה שאמר ואם אמרו לעדים וכתבו לא קנה - כל שכן שאם לא עשו כמאמרו אלא חתמו הם בעצמם, שוודאי לא עשו כלום, שהרי על זה לא נצטוו (ולפי הנראה נפלו מלים אלו "וכל שכן אם חתמו הם בעצמם" בטעות מלשון הראב"ד הנ"ל אל תוך דברי המגיד־משנה, ועיין לחם משנה) "והוא הדין אם אומר להם תנו" כלומר גם באומר להם תנו, אומרים שבורור הדבר שעשאם בית־דין ולא מועיל אם הם חתמו בעצמם, שהרי לא נצטוו על כך, ולעשות שליח לכתיבה גם כן אינם יכולים, שדברים אינם נמסרים לשליח, כנ"ל. וראה להלן בהערה הבאה]. 84) שם במשנה גיטין סו.־סו: "אמר לשניים תנו גט לאשתי הרי אלו יכתבו ויתנו". [ואף על פי שכבר כתב רבינו שאפילו אומר מפורש "אמרו לפלוני ולפלוני וכו'", לא מועיל - אם קל וחומר הוא שבאומר "כתבו וחתמו וכו'", שאינם יכולים לומר לסופר לכתוב - יש חידוש באומר "כתבו וחתמו", שהרי ב"אומר אמרו", לא מועיל אם כתבו וחתמו בעצמם, כנ"ל, ואילו ב"כתבו וחתמו", "הרי הן עצמם כותבים", ויש מקום לטעות, שכיוון שהם עצמם יכולים לעשות מעשה - יכולים לעשות גם שליח, ומשמיענו רבינו שגם באופן זה אינם יכולים למנות שליח. וכתב הראב"ד (הובא במגדל עוז): "והוא הדין אם אמר להם (לשניים) תנו צריכין הם לכתבו". כלומר, בניגוד לאומר לשלושה תנו, שעשה אותם בית־דין, ואינם יכולים לכתוב בעצמם (חוץ ממה שאינם יכולים לעשות שליח) - באומר לשניים "תנו", לא עשאם בית־דין, אלא כוונתו שיכתבו בעצמם. וכן מפורש במשנה גיטין שם, ובמקום "צריכין" שבדבריו - צריך להיות "יכולין", וראה באור שמח].

9 יא. הַכּוֹתֵב[85] בִּשְׁטָר 'נָתַתִּי'[86] שֶׁדֶּה פְּלוֹנִית לְפְלוֹנִי',
10 אוֹ שֶׁכָּתַב 'נִתַּתִּיהָ'[87] לוֹ', אוֹ 'הֲרֵי הִיא שֶׁלּוֹ' - הֲרֵי
11 זוֹכֶה בָּהּ כְּשֶׁגִּיעַ הַשָּׁטָר לְיָדוֹ. אֲבָל[88] אִם כָּתַב בַּשָּׁטָר
12 'אֶתְּנֶנָּהּ[89] לוֹ', אַף עַל פִּי שֶׁהֵעִידוּ עָלָיו הָעֵדִים - לֹא
13 זָכָה הַמְקַבֵּל[90], עַד שֶׁיֹּאמַר לְעֵדִים 'כִּתְבוּ שְׁטַר מַתָּנָה
14 וּתְנוּ לוֹ', וְכוֹתְבִין[91] וְנוֹתְנִין לוֹ; שֶׁאֵין[92] הַמְקַבֵּל זוֹכֶה
15 עַד שֶׁיַּגִּיעַ שְׁטַר הַמַּתָּנָה לְיָדוֹ[93], אוֹ עַד שֶׁיִּזְכֶּה לוֹ בּוֹ
16 עַל יְדֵי אֲחֵרִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[94].

85) גיטין מ: בברייתא. 86) לשון עבר. 87) זוהי גירסת הרי"ף. וצריך עיון מה בין "נתתי" ל"נתתיה" - שניהם מלשון עבר (סמ"ע סימן רמה, סעיף קטן א). ובגמרא שם: "נתונה", והוא לשון הווה. 88) כחכמים ולא כרבי מאיר (שם). 89) לשון עתיד. 90) שאין כאן נתינה אלא הבטחה לתת. 91) אפילו הלשון "אתננה לו", שרק אם נותן השטר מידו ליד המקבל, שהמתנה מתקיימת מיד, צריך לכתוב בלשון עבר "נתתי" או בלשון הווה "נתונה", אבל אם אומר לעדים שיכתבו ויתנו, שאין המתנה מתקיימת עתה כשנותן לעדים אלא אחר כך כשיבוא השטר לידי המקבל - בזה אפשר לכתוב גם לשון עתיד "אתננה" (כסף משנה). 92) וממילא אף הלשון: "אתננה" היא טובה, אחרי שאין המקבל זוכה, אלא אחרי שמוסרים את השטר לידו, ולשעה זו כיוון הנותן בלשון "אתננה" (כסף משנה). 93) [ראה בפרק ו מהלכות עבדים הלכה א ש"תן" אינו כ"זכה" ולא

זכה עד שיגיע לידו. וראה ברש"י גיטין ט: וברי"ף שם].
94) למעלה הלכה ב.

1 **יב. הָאוֹמֵר[95] 'נָתַתִּי שָׂדֶה פְּלוֹנִית לְפְלוֹנִי', וְהוּא**
2 **אוֹמֵר 'לֹא נָתַן לִי'[96] - חוֹשְׁשִׁין[97] שֶׁמָּא זָכָה לוֹ עַל**
3 **יְדֵי אַחֵר[98]. אֲבָל אִם אָמַר 'כָּתַבְתִּי וְנָתַתִּי לוֹ'[99], וְהוּא**
4 **אוֹמֵר 'לֹא כָּתַב וְלֹא נָתַן לִי': אֵם הַמְקַבֵּל מַהֲנָה הוּא**
5 **שֶׁאָמַר כֵּן - הוֹדָאַת בַּעַל דִּין[100] כְּמֵאָה עֵדִים הוּא,**
6 **וַהֲנוֹתֵן אוֹכֵל פֵּרוֹת שָׂדֵהוּ; וְאִם בֶּן הַמְקַבֵּל הוּא**
7 **שֶׁאָמַר 'לֹא נָתַתָּ לְאָבִי שָׂדֶה זוֹ', וְהוּא אוֹמֵר 'כָּתַבְתִּי**
8 **וְנָתַתִּי לוֹ' - מַנִּיחִין אֶת הַפֵּרוֹת עַל יְדֵי שָׁלִישׁ עַד**
9 **שֶׁיִּוָּדַע הַדָּבָר הֵיאַךְ הוּא[101].**

95) שם, המשך הברייתא. 96) המדובר, כשהמקבל רוצה במתנה אלא שמספר האמת שלא קיבלה (סמ"ע רמה סעיף קטן ז). 97) יש לשון "חשש" שאינו ספק, אלא וודאי (תוספות שם דיבור המתחיל חיישינן). וכן לשון התוספתא (בבא בתרא פרק י): "לא אמר כלום", והיינו, שאין מתחשבים כלל עם דברי המקבל. ברם בשולחן־ערוך חושן משפט סימן רמה, סעיף ד, מביא המחבר לשון "דאיכא למימר", והיינו, שיש לומר, ואין וודאות גמורה. ולכאורה, זהו פירוש המלה "שמא". 98) וזה לא ידע על זה כלל. וכך אנו יכולים על ידי זה לסלק את הסתירה שביניהם ולאמת את דברי שניהם. 99) היינו, שהנותן מדגיש שהוא בעצמו נתן לידי המקבל, ואין המקבל יכול לטעות בזה. 100) הוא המקבל שהוא זכור יותר מן הנותן, לפי שהנותן הייתה לו מחשבה לתת לפני שייתן, ופעמים שהוא סבור שכבר נתן (מגיד משנה בשם התוספות). ויש מפרשים, שלעולם מקבלים את ההודאה של התובע ולא של הנתבע, מאחר שישנה התנגשות בין הודאתו של זה לבין הודאתו של זה, אנו אומרים העמד ממון בחזקתו (רשב"א שם). 101) על ידי עדים. מפני שהדבר ספק, שמא קיבל זה את המתנה והבן אינו יודע, ואם כן אין הודאתו הודאה (גיטין שם).

10 **יג. מְקַבֵּל מַהֲנָה שֶׁטָּעַן וְאָמַר: זוֹ שֶׁתַּחַת יָדִי אֵינָהּ**
11 **מַתָּנָה בְּיָדִי, אֶלָּא שׁוֹמֵר אֲנִי עָלֶיהָ וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, אוֹ**
12 **שֶׁאָמַר: בְּטֵלָה הָיְתָה מִתְּחִלָּתָהּ, לְפִי שֶׁלֹּא קִבַּלְתִּיהָ**
13 **אֶלָּא בְּעַל כָּרְחִי בְּאֹנֶס אוֹ בְּטָעוּת, וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים**
14 **אֵלּוּ - דִּבְרֵיו קַיָּמִין[102]; וְנִשְׁבָּע עַל זֶה שְׁבוּעַת**
15 **הֵסֶת[103], וְתַחֲזֹר לִבְעָלֶיהָ.**

102) גיטין לב. מימרא של רב ששת (לפי נוסחה שלפנינו): "מקבל מתנה שאמר לאחר שבאת מתנה לידו - בטילה היא (משמע בטילה הייתה מקודם שקיבלתי - רש"י), אינה מתנה - דבריו קיימין". וראה למעלה הלכה א. 103) הראב"ד מעיר כאן שעניין השבועה כאן הוא "רעיון רוח", ואמנם לא מצינו שבועה אצל הודאת בעל הדין, שהרי הוא מוותר על שלו, ומה מקום לשבועה? אך המגיד־משנה מפרש, שכאן מדובר, שבעלי חוב של המקבל רוצים לגבות את חובם מהשדה, ולפיכך צריך להישבע שאינו מערים עליהם, וכן הביא בשולחן־ערוך סי' רמה סעיף ז. ואף על פי שבפרק ב מהלכות מלוה ולוה הלכה ב כתב רבינו שאם יש לו ללווה ממון וטוען שהוא של אחרים אינו נאמן אלא בעדים - כאן, שידוע שהיו הנכסים של הנותן, נאמן הוא לאמר שלא קבלם במתנה ושנשארו ברשותו של הנותן (לחם משנה).

16 **יד. טָעַן הַנּוֹתֵן וְאָמַר 'שׁוֹמֵר אַתָּה עָלֶיהָ', אוֹ שֶׁאָמַר**
17 **'שְׁלֹא מִדַּעְתִּי[104] נְתַתִּיהָ', אוֹ 'גְּזוּלָה הִיא בְּיָדְךָ', וְזֶה**
18 **אוֹמֵר 'אַתָּה נָתַתָּ לִי' - נִשְׁבָּע[105] הַמְקַבֵּל שְׁבוּעַת הֵסֶת**
19 **וְנִפְטָר.**

104) שלא מרצוני. 105) כדין כל כופר בכול, כיוון שהמטלטלין בידו, ראה פרק ח מהלכות טוען ונטען הלכה א, ובקרקעות, כשיש לו חזקת שלוש שנים, ועיין פרק י"א שם הלכה א.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) נתבאר בו איכות עשיית המתנה שצריך שלא תהיה מסותרת, וכל הנמשך אחר זה, ודין שתי שטרות על שדה אחת שניהם במכר או אחד במתנה ואחד במכר, וכל הנמשך.

20 **א. הַנּוֹתֵן[2] מַתָּנָה, בֵּין בָּרִיא בֵּין חוֹלֶה[3], צָרִיךְ**
21 **שֶׁתִּהְיֶה גְלוּיָה וּמְפֹרֶסֶמֶת. אָמַר[4] לְעֵדִים: כִּתְבוּ בַּסֵּתֶר**
22 **וּתְנוּ לוֹ - אֵינָהּ כְּלוּם; שֶׁזֶּה מַעֲרִים כְּדֵי לְאַבֵּד מָמוֹן**
23 **אֲחֵרִים[5], שֶׁיַּחֲזֹר וְיִמְכֹּר אַחַר שֶׁיִּתֵּן.**

2) בבא־בתרא מ: מימרא של רב יהודה, ש"מתנה טמירתא (מסותרת)" אינה כלום. 3) נלמד מדברי הרי"ף בבבא־בתרא שם בשם רב האי, והעתיקו רבינו להלן פ"ט הלכה א. ובין במתנה במקצת נכסיו, בין בכל נכסיו (ראה שם הערה ב). 4) כלשון הראשון של רב יוסף, שאמר בפירוש מימרתו של רב יהודה (שם). ולפי זה, אם לא אמר לכתוב בסתר, אע"פ שלא אמר לעשותה בפרהסיא - אין זו "מתנה טמורה". ואילו ללשון השני, גם זו היא מתנה טמורה, כיון שלא אמר לעשותה בפרהסיא. וראה להלן הערה ה. 5) היינו הלקוחות המאוחרים למתנה, כהמשך דברי רבינו. והראב"ד מפרש, ש"אחרים" - היינו מקבל המתנה, כלומר: הוא מכר אותה מקודם לאחר ואחר־כך הוא נותנה במתנה לזה, ולפיכך הוא רוצה שהדבר ייעשה בסתר, והוא מערים לאבד "ממון אחרים", היינו הטובה שקיבל מקודם ממקבל המתנה שתמורתה נתן לו המתנה. וכנראה שבספר שהיה לפני הראב"ד היו חסירות המילים "שיחזור וימכור אחר שיתן", ועיין מגיד־משנה.

24 **ב. לְפִיכָךְ[6], כָּל שְׁטָר מַתְּנַת קַרְקַע[7] שֶׁאֵין כָּתוּב בּוֹ:**
25 **וְאָמַר לָנוּ פְּלוֹנִי הַנּוֹתֵן שֶׁכִּבּוּ בַּשָּׁוְקִים וּבָרְחוּבוֹת**
26 **וְכִתְבוּ לוֹ מַתָּנָה גְלוּיָה וּמְפֹרֶסֶמֶת, וְכַיּוֹצֵא[8] בְּעִנְיָנִים**
27 **אֵלּוּ - חוֹשְׁשִׁין[9] לָהּ שֶׁמָּא מַתָּנָה מְסֻתֶּרֶת הִיא, וְלֹא**
28 **זָכָה הַמְקַבֵּל.**

6) כלומר, לפי שאמרנו ש"מתנה מסותרת", אינה כלום, אם לא אמר להסתיר וגם לא אמר לפרסם, שבזה נחלקו שתי הלשונות של רב יוסף (ראה למעלה הערה ג), ספק הוא,

וחוששין שמא מתנה מסותרת היא, וכמו שאמרו בגמרא שם: "סתמא מאי - רב אשי אמר חיישינן, והלכתא חיישינן" (לחם־משנה). 7) גם במטלטלין יש דין של "מתנה מסותרת" (מגיד־משנה), ומה שכתב רבינו "קרקע" הוא מחמת סוף הדברים שכתב: "חוששין שמא מתנה מסותרת היא, ולא זכה המקבל". וזה לא שייך אלא בקרקע שעומדת בחזקת בעליה הראשונים, אבל במטלטלין, אם הם ביד המקבל, הם בחזקתו (הגר"א סימן רמב, ס"ק י). 8) היינו, ביטויים דומים, המדגישים את הפומביות. 9) כרב אשי שם, וכמו שכתב הרי"ף. וראה למעלה הערה ה.

ג. הַכּוֹתֵב[10] שְׁתֵּי מַתָּנוֹת עַל שָׂדֶה אַחַת, הָרִאשׁוֹנָה מְסֻתֶּרֶת וְהָאַחֲרוֹנָה גְּלוּיָה וּמְפֻרְסֶמֶת - אַחֲרוֹן קָנָה[11]. וַאֲפִלּוּ הָיְתָה הָרִאשׁוֹנָה סְתָם, וְאֵין בָּהּ לֹא עִנְיַן סְתִירָה וְלֹא עִנְיַן גְּלוּי, אֶלָּא מַתָּנָה סְתָם[12] - הָאַחֲרוֹן קָנָה.

10) בבא־בתרא שם. 11) ואין המתנה הראשונה יכולה לשמש כמודעה לבטל המתנה השניה (ראה פ"י מהלכות מכירה הלכה א) - לפי שנעשתה בסתר (מסקנת הגמרא שם). 12) שאמרנו למעלה שחוששים שמא מתנה מסותרת היא, ולא זכה המקבל מספק, כיון שקרקע בחזקת בעליה עומדת (למעלה הערה ו) - הרי היא ברשות הבעלים ליתנה לאחר.

ד. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[13], שֶׁהַמּוֹסֵר מוֹדָעָה וְאַחַר כָּךְ נָתַן - הַמַּתָּנָה בְּטֵלָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין[14] זֶה אֹנֶס. שֶׁאֵין הוֹלְכִין בְּמַתָּנָה[15] אֶלָּא אַחַר דַּעַת הַנּוֹתֵן; הוֹאִיל[16] וְגִלָּה דַּעְתּוֹ שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה בָּהּ - מַתָּנָתוֹ בְּטֵלָה. לְפִיכָךְ[17], מִי שֶׁהָיוּ הַדְּבָרִים מוֹכִיחִין שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ לְתֵת מַתָּנָה זוֹ[18], אֲפִלּוּ שֶׁנְּתָנָהּ מַתָּנָה גְּלוּיָה וְנִמְצֵאת שֶׁנְּתָנָהּ מִקֹּדֶם מַתָּנָה מְסֻתֶּרֶת - הֲרֵי שְׁתֵּי הַמַּתָּנוֹת בְּטֵלוֹת: הָרִאשׁוֹנָה - מִפְּנֵי שֶׁהִיא מְסֻתֶּרֶת; וְהַשְּׁנִיָּה - מִפְּנֵי שֶׁהַדָּבָר מוֹכִיחַ שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה, וַהֲרֵי קֶדְמָה זוֹ הַמַּתָּנָה שֶׁנִּמְצְאָה כְּמוֹ מוֹדָעָה לָהּ[19].

13) בפרק י מהלכות מכירה הלכה ג. ומקור הדברים בבבא־בתרא שם. 14) בניגוד לפירוש רשב"ם שם, ד"ה גילוי מילתא בעלמא. 15) בניגוד למכר, שמקבל כסף, שאז אין מודעה גרידא מספיקה, אלא אם הוא אנוס, כי יתכן שבשעת המכירה גמר למכור מפני שהיה צריך לדמים, מה שאין לומר כן במתנה. 16) שם: "במתנה, גילוי מילתא בעלמא היא". 17) כלל מופשט שהסיק רבינו מהעובדא שבהלכה הבאה המובאת בגמרא (שם). 18) ובהוכחה זו גרידא, אין אנו יכולים לבטל המתנה השניה, אלא בהצטרף גם המתנה המוסתרת המשמשת כאן כמודעה. 19) בבא־בתרא שם. ואף שמתנה טמירה כשהיא לעצמה, אינה מספיקה לשמש כמודעה, כאמור למעלה הלכה ג - כאן מצטרפת ההוכחה, שאין דעת הנותן ליתן מתנה זו לשני, לבטל המתנה השניה.

ה. מַעֲשֶׂה[20] בְּאֶחָד, שֶׁרָצָה לִשָּׂא אִשָּׁה. אָמְרָה לוֹ: אֵינִי נִשֵּׂאת לְךָ עַד שֶׁתִּכְתֹּב לִי כָּל נְכָסֶיךָ. שָׁמַע בְּנוֹ הַגָּדוֹל וְצָוַח עַל שֶׁמַּנִּיחוֹ רֵיקָן. אָמַר לְעֵדִים: לְכוּ וְהָחְבְּאוּ וְכִתְבוּ לוֹ כָּל נְכָסַי בְּמַתָּנָה. וְאַחַר כָּךְ כָּתַב לָהּ כָּל נְכָסָיו וְנִשָּׂאָהּ. וּבָא מַעֲשֶׂה לִפְנֵי חֲכָמִים, וְאָמְרוּ: הַבֵּן לֹא קָנָה וְהָאִשָּׁה לֹא קָנְתָה; שֶׁהֲרֵי לֹא בִּרְצוֹנוֹ כָּתַב לָהּ, וּכְאָנוּס[21] בַּדָּבָר הוּא, שֶׁהֲרֵי גִּלָּה דַּעְתּוֹ בַּמַּתָּנָה הָרִאשׁוֹנָה, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא בְּטֵלָה מִפְּנֵי שֶׁהִיא מְסֻתֶּרֶת. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בְּעִנְיָנִים אֵלּוּ[22].

20) הובאה בבבא־בתרא שם. 21) "כאנוס", ולא אנוס ממש. שלא היה אונס גמור, שהרי אם ירצה לא ישאנה ולא יתן לה נכסיו (מגיד־משנה) - ובכל זאת בטלה המתנה בצירוף המודעה, ע"י המתנה המסותרת. 22) היינו, כל מקום שיש צירוף של שני גורמים: הוכחות בגוף המתנה, ומתנה טמירה קודמת לה, אם כי מתנה טמירה גרידא אינה נחשבת מודעה, וההוכחות כשלעצמן אינן מספיקות לבטל את המתנה - שתיהן ביחד מבטלות את המתנה.

ו. שְׁנֵי[23] שְׁטָרוֹת שֶׁזְּמַנָּן[24] בְּיוֹם אֶחָד, וְהֵן כְּתוּבִין עַל שָׂדֶה אַחַת, בֵּין בְּמֶכֶר בֵּין בְּמַתָּנָה: אִם דֶּרֶךְ אֲנָשִׁים הַמָּקוֹם לִכְתֹּב שָׁעוֹת[25] - כָּל הַקּוֹדֵם זָכָה[26]; וְאִם אֵין דֶּרֶךְ הַמָּקוֹם לִכְתֹּב שָׁעוֹת - הֲרֵי הַדָּבָר מָסוּר לַדַּיָּנִים[27]: כֹּל שֶׁדַּעְתָּם נוֹטָה[28] לְהַעֲמִיד שָׂדֶה זוֹ בְּיָדוֹ - יַעֲמִידוּ[29].

23) כתובות צד. 24) התאריך, שבו נכתבו השטרות. 25) [ונמסר בלי עדים, שכיון שחתמו בו עדים הוא כשר גם בלי עדי מסירה (פ"א מהלכות גירושין הלכה טז), ואם כן אי־אפשר לברר מי קדם במסירה]. 26) שם צד: כלומר כל ששטרו מוקדם, הוא זכה, שכיון ששטרו נכתב קודם בוודאי גם נמסר קודם, כשם שאנו תולים כך בשטרות אחרים, שאחד מהם מוקדם ביום או בכמה ימים (מגיד־משנה). 27) מקביל לביטוי התלמודי: "שודא דדיינא". וכשמואל בניגוד לרב (כתובות שם). 28) שהם משערים, למי היתה דעתו של הנותן נוטה יותר ואותו היה מעדיף על השני, ובוודאי לו מסר מקודם. וה'תוספות' בבבא־בתרא לה. ד"ה שודא, פירשו ש"שודא דדיינא" היינו שהדיינים עושים כרצונם. וראה בסמ"ע סימן רמ, ס"ק יב. 29) שהרי לשיטת רבי אלעזר, שעדי מסירה כרתי (כורתים או חותכים את הגט) בגט ובכל השטרות, הכל תלוי למי נמסר השטר ראשון, וברור שיש כאן אחד שזכה, אם כי אין אנו יודעים מיהו - האפשרות שהשטרות נמסרו כאחד היא נדירה ואין להביאה בחשבון - ומוטב לנו, איפוא, לתת לאחד על סמך השערת הדיינים, מאשר לקיים חלוקה (מגיד־משנה).

ז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשְׁטָר שֶׁאֵין[31] בּוֹ קִנְיָן[32], אֶלָּא[33] קָנָה שָׂדֶה זוֹ בִּשְׁטָר זֶה, שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִין מִי הוּא מִשְּׁנֵיהֶם שֶׁהִגִּיעַ[34] שְׁטָרוֹ לְיָדוֹ תְּחִלָּה; אֲבָל אִם הָיָה בְּכָל שְׁטָר מֵהֶן קִנְיָן[35] - כֹּל שֶׁקָּדַם לוֹ הַקִּנְיָן זָכָה, וְיִשְׁאֲלוּ[36] הָעֵדִים. וְכֵן אִם הָיוּ שָׁם[37] עֵדִים שֶׁזֶּה הִגִּיעַ לְיָדוֹ שְׁטָר מַתָּנָתוֹ תְּחִלָּה - קָנָה הָרִאשׁוֹן[38].

30) שהכל תלוי במסירת השטר, שמי שנמסר לו קודם, הוא

זכה. הרי"ף בכתובות פרק מי שהיה נשוי (שם). 31) שלא הוזכר בו. 32) סתם קנין, הוא קנין חליפין. 33) שהשטר הוא הוא הקנין. 34) ואין השטר קונה אלא עם המסירה, ולפיכך מי שהגיע לידו תחלה - קונה תחלה, ולפיכך אנו מסתמכים על שעות כראייה לקדימת המסירה, ואם אין כותבים שעות - סומכים על הכרעת הדיינים, כמו שפורט בהלכה שלמעלה. 35) כלומר, שכתוב בו "וקנינא מפלוני וכו'" ואין השטר אלא לראייה. 36) את עדי החתימה, מי קדם בקנין. ואם אי־אפשר לברר מי קדם, נוהגים כמו בהלכה הקודמת: "שודא דדיינא" (טור סימן רמ). 37) באופן שלא כתוב בו קנין. 38) למסירה, אף שאינו הראשון לכתיבה, ואף שהשטר השני נמסר אף הוא באותו היום, וראה סמ"ע שם ס"ק טו.

1 **ח. שְׁנֵי[39] שְׁטָרוֹת הַיּוֹצְאִים עַל שָׂדֶה אַחַת בְּשֵׁם קוֹנֶה**
2 **אֶחָד, וְאֵין זְמַנָּם שָׁוֶה[40]: אִם הָיָה שְׁטָר אֶחָד מֻכָּר**
3 **וְאֶחָד מַתָּנָה: אִם הָיָה הַשְּׁטָר הָרִאשׁוֹן מַתָּנָה וְהַשֵּׁנִי**
4 **שְׁאַחֲרָיו מֻכָּר - לֹא בִּטֵּל הָאַחֲרוֹן אֶת הָרִאשׁוֹן; שֶׁיֵּשׁ**
5 **לוֹמַר: לְהוֹסִיף לוֹ אַחֲרָיוּת[41] חָזַר וְכָתַב בְּשֵׁם מֻכָּר[42].**
6 **אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיָה כָּתוּב שָׁם אַחֲרָיוּת, שְׁאַחֲרָיוּת**
7 **טָעוּת[43] סוֹפֵר הוּא. וְכֵן[44] אִם הָרִאשׁוֹן מֻכָּר וְהַשֵּׁנִי**
8 **מַתָּנָה - קָנָה הַשֵּׁדֶה מִזְּמַן רִאשׁוֹן; שֶׁלֹּא כָּתַב לוֹ**
9 **שְׁטַר מַתָּנָה אֶלָּא לְיַפּוֹת כֹּחוֹ, וּמְשׁוּם דִּין בֶּן**
10 **הַמָּצָר[45].**

39) כתובות מד. מימרא של רב נחמן. 40) זה ביום אחד, וזה ביום שני. ונתעורר ספק אולי ביטל השני את הראשון, שכיון שיש ביד בעל השטר שני השטרות, הרי זה כאילו מודה שהראשון בטל, וראה להלן הלכה ט. 41) שאם יטרפנו בעל חובו, יחזיר לו דמיו. 42) שהרי סתם מתנה - אין בה אחריות. 43) שאנו אומרים, שהמוכר ציוה לכתוב באחריות, והסופר טעה ושכח, ולפיכך אפילו לא כתובה אחריות מפורש, הרי היא כאילו כתובה (בבא־מציעא יד. ולמעלה פי"ט מהלכות מכירה הלכה ג). 44) אף זה בגמרא שם. 45) שהוא קודם לקנות השדות הגובלות עם שדהו (פי"ב מהלכות שכנים הלכה ה), אבל במתנה אין דין בר־מצרא (שם פי"ג הלכה א). ואע"פ שמתנה שכתוב בה אחריות, דינה כמכירה, ויש בה דין בר־מצרא (שם) - כאן שלא כתב בשטר מתנה שום אחריות אע"פ שכתב לו גם שטר מכר - אין בו דין בר־מצרא (מגיד־משנה בשם רשב"א). אבל יש להבין כאן, כיצד אפשר לבטל המכירה בשטר מתנה שאחר־כך (משנה־למלך). ויש אומרים ש"לייפות כחו" היינו שתהיה לו האפשרות ללוקח להעלים את שטר המכירה ולגלות רק את שטר המתנה, ובזה יסלק ממנו את טענת הבר־מצרא, ואם כן אין ראיה ששטר המתנה מבטל את שטר המכירה שלפניו, שהרי לצורך הנ"ל נכתב. ואמנם אם יתברר שיש לו גם שטר מכר, לא יסתלק הבר־מצרא, וראה במגיד־משנה.

11 **ט. הָיוּ שְׁנֵי הַשְּׁטָרוֹת בְּמֻכָּר אוֹ שְׁנֵיהֶם בְּמַתָּנָה: אִם[46]**
12 **הוֹסִיף בַּשֵּׁנִי כְּלוּם[47] - הֲרֵי הָרִאשׁוֹן קַיָּם[48], שֶׁלֹּא**
13 **כָּתַב הַשֵּׁנִי אֶלָּא מִפְּנֵי הַתּוֹסֶפֶת; וְאִם[49] לֹא הוֹסִיף -**
14 **בִּטֵּל שְׁטָר שֵׁנִי אֶת הָרִאשׁוֹן[50], וְאֵין לוֹ אַחֲרָיוּת אֶלָּא**
15 **מִזְּמַן הַשֵּׁנִי[51]. לְפִיכָךְ[52], כָּל הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל הַלּוֹקֵחַ**
16 **מִזְּמַן רִאשׁוֹן עַד זְמַן שֵׁנִי - מַחֲזִיר אוֹתָם[53]. וְאִם הָיָה**
17 **עַל אוֹתָהּ שָׂדֶה חֹק לַמֶּלֶךְ בְּכָל שָׁנָה - הַנּוֹתֵן אוֹ**
18 **הַמּוֹכֵר נוֹתֵן אוֹתוֹ חֹק עַד זְמַן הַשְּׁטָר הַשֵּׁנִי[54].**

46) כתובות שם, מימרא של רב פפא, כפירוש והוספה לדברי רב נחמן. 47) אע"פ שלא הודגש בשטר שזוהי הוספה, אלא שמידת השטח הוגדלה בשטר זה, ביחס לשטר הקודם, וראה להלן. 48) וכנראה שכוונת רבינו, שאת העיקר גובה המקבל מזמן הראשון, ואת התוספת מזמן השני (מגיד־משנה). ואע"פ שבשתי כתובות ובאחת מהן תוספת על השניה (בלי הדגשת התוספת), פסק רבינו (בפט"ז מהלכות אישות, הלכה כט) ש"גובה באיזה מהן שתרצה ותבטל השניה", ואם כן גם כאן צריך להיות כן, שאם רצה לפי השטר הראשון אין לו אלא כפי הכתוב בו, בלי התוספת, ואם רצה לפי השטר השני, יש לו גם העיקר וגם התוספת מהזמן השני (וכן אמנם דעת רש"י בכתובות שם) - אין לדמות שטר לכתובה, שבכתובה הדרך לכתוב "ואוסיפית לך וכו'", וכיון שלא הדגיש ההוספה בכתובה השניה, אין כוונתו להוסיף, אלא אם רצתה גובה מזו ואם רצתה גובה מזו, אבל במכירה אין הדרך לכתוב כן, ולפיכך אף שלא הדגיש ההוספה, הרי הוא כאילו הדגיש, וגובה העיקר מזמן ראשון והתוספת מזמן שני (סמ"ע סימן רמ ס"ק ז, והגר"א שם ס"ק ח). 49) מימרא של רב נחמן, שם. 50) בגמרא שם, נחלקו בטעמו של דבר: לרב אחא הוא, מפני שבקבלת השטר השני, מוותר המקבל על שעבודו מזמן השטר הראשון עד זה של השני. ולרפרם, מפני שבזה מודה המקבל שהראשון מזויף, ורבינו פסק כרפרם, ראה להלן. 51) שאם בא בעל חובו של הנותן או המוכר וטרף ממנו מזמן השטר הראשון עד זמן השטר השני, אינו יכול לחזור ולתבוע מהנותן או מהמוכר. 52) לפי סוגיית הגמרא שם, מילה זו תמוהה, שהרי רבינו העתיק את דברי רב נחמן (שם) כלשונם, ועל זה נחלקו שם רב אחא ורפרם, הנ"ל, ואמרו שההבדל ביניהם אם הלוקח או הנותן מחזירים הפירות שבין זמן השטר הראשון לבין זמן השטר השני, וכן אם הוא משלם מס המלך לזמן הנ"ל - שלדעת רב אחא, שהלוקח מוותר על שעבודו, אינו מחזיר הפירות, והוא משלם מס המלך; ולדעת רפרם, שהלוקח מודה שהשטר הראשון מזויף, מחזיר הוא את הפירות, והמוכר משלם מס המלך. והנה דעת רבינו להלן ברורה כרפרם, אבל זה לא כלול במילים "ביטל שטר שני את הראשון", כנ"ל, ואם כן מאי לפיכך? (לחם־משנה). 53) אחרי שהלוקח מודה שהשטר הראשון מזויף, ואין לו אלא מזמן השטר השני. 54) כנ"ל לדעת רפרם. ושם אמרו עוד הבדל שלישי - שלרב אחא, עדי השטר הראשון כשרים. ואילו לרפרם, הם פסולים (וראה ב'תוספות' שם ד"ה איכא בינייהו), ורבינו השמיט דבר זה (לחם־משנה).

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) נתבאר בו משפטי האומדנות במתנה שאומדין כוונת

הנותן למה הייתה ולמי נתכוונן אחר זה, ומשפטי הדברים שהן נקנין בגילוי הדעת בלבד או באמירה שלא בקניין, ומשפט הקידושין והסבלונות שבין איש לארוסתו ולא נגמר העניין ביניהם, והנמשך אחר זה.

1 **א. לְעוֹלָם[2] אוֹמְדִין[3] דַּעַת[4] הַנּוֹתֵן. אִם הָיוּ הַדְּבָרִים**
2 **מַרְאִין סוֹף דַּעְתּוֹ - עוֹשִׂין עַל פִּי הָאֹמֶד, אַף עַל פִּי**
3 **שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ. כֵּיצַד? מִי[5] שֶׁהָלַךְ בְּנוֹ לִמְדִינַת הַיָּם,**
4 **וְשָׁמַע[6] שֶׁמֵּת, וְנָתַב כָּל נְכָסָיו[7] לְאַחֵר מַתָּנָה גְּלוּיָה**
5 **גְּמוּרָה[8], וְאַחַר כָּךְ בָּא בְּנוֹ - אֵין מַתָּנָתוֹ קַיֶּמֶת;**
6 **שֶׁהַדְּבָרִים מוֹכִיחִין, שֶׁאִלּוּ יָדַע שֶׁבְּנוֹ קַיָּם - לֹא הָיָה**
7 **נוֹתֵן כָּל נְכָסָיו[9]. לְפִיכָךְ[10], אִם שִׁיֵּר מִנְּכָסָיו כָּל**
8 **שֶׁהוּא, בֵּין קַרְקַע בֵּין בְּמַטַּלְטְלִין[11] - מַתָּנָתוֹ קַיֶּמֶת[12].**

2) בבא־בתרא קמו: כרבי שמעון בן מנסיא שאמר: "אזלינן בתר אומדנא". וכן פסק רב נחמן, שם קלב. 3) בדיני ממונות, יש וצריך תנאי כפול (למעלה פ"ג הלכה ז־ח), ויש שמספיק גילוי דעת גרידא (למעלה פי"א מהלכות מכירה הלכה ח), ויש שאפילו אומד הדעת קובע, כמו כאן. וראה 'תוספות' קידושין מט: ד"ה דברים שבלב. 4) על רקע הנסיבות ועל יסוד הערכה פסיכולוגית, אנו משערים דעתו של הנותן, אף שהוא עצמו לא פירש אותה. 5) בבא־בתרא שם. 6) לא פירש רבינו אם זה בשכיב מרע, או אף בבריא, כמו שפירש בהלכה ב. ויש אומרים, שהדברים אמורים רק בשכיב מרע. אבל בבריא אע"פ שבא בנו, מתנתו קיימת, שאם על עצמו לא חס ולא השאיר לעצמו כלום, קל־וחומר שעל בנו אינו חס (וראה בכתובות עט. 'טור' חו"מ סימן רמו בשם הרמב"ן, וראה ביאור הגר"א שם ס"ק ג). 7) דוקא "כל נכסיו", אבל אם השאיר לעצמו כל שהוא מנכסיו - מתנתו קיימת, כמו שמפרש בסמוך, וכן הוא לשון הברייתא הנזכרת, וראה עוד להלן. 8) ראה למעלה פ"ה הלכה א־ב. 9) מבלי להשאיר כלום לבנו. 10) כלומר, כיון שכל ההוכחה היא מזה שלא השאיר כלום - לפיכך אם השאיר כל שהוא, שבטלה ההוכחה הנ"ל - מתנתו קיימת. 11) כן הוא בבבא־בתרא קמט: ראה להלן בסמוך. 12) מקור דברי רבינו, מלשון הברייתא הנ"ל של רבי שמעון בן מנסיא "וכתב כל נכסיו" (וכן הוא בתוספתא כתובות פ"ד (הוצאת צוקמ. עמ' 265.14) לפי כ"י ווין ודפוס ראשון) - הרי שדווקא אם כתב כל נכסיו, אבל אם שייר - מתנתו מתנה, כנ"ל. ועוד שבגמרא בבא־בתרא שם, השוו דין ברייתא זו לדין מתנת שכיב מרע, ושם מפורש במשנה: "שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחרים, ושייר קרקע כל שהוא - מתנתו קיימת, לא שייר קרקע כל שהוא - אין מתנתו קיימת". ושם קמט: אמרו שקרקע לאו דוקא, אלא אפילו שייר מטלטלין, מתנתו קיימת, וראה להלן פ"ח הלכה טו (מגיד־משנה), ושם הלכה ז והערה מח.

9 **ב. וְכֵן[13] הַכּוֹתֵב[14] כָּל נְכָסָיו מַתָּנָה[15] לְאֶחָד מִבָּנָיו,**
10 **בֵּין שֶׁהָיָה בָּרִיא[16] בֵּין שֶׁהָיָה שָׁכִיב מֵרַע, אֲפִלּוּ[17] הָיָה**
11 **בֵּן קָטָן הַמֻּטָּל בַּעֲרִיסָה[18] - לֹא עָשָׂהוּ אֶלָּא[19]**
12 **אַפּוֹטְרוֹפּוֹס[20], וַהֲרֵי הוּא בְּכָל הַנְּכָסִים כְּאֶחָד מֵאֶחָיו.**
13 **אֲמָדַן דַּעַת הוּא, שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן אֶלָּא לִהְיוֹת אֶחָיו**
14 **נִשְׁמָעִין[21] לוֹ. וְאִם שִׁיֵּר כָּל שֶׁהוּא, בֵּין קַרְקַע בֵּין**
15 **בְּמַטַּלְטְלִין - זָכָה הַבֵּן בַּמַּתָּנָה[22].**

13) מילת קישור זו, באה לציין שאף הלכה זו, כמו זו הקודמת, שייכת למסגרת ההלכות מטעם אומד הדעת, ובשתיהן, אם שייר כל שהוא - מתנתו מתקיימת. 14) שם קלא: [דוקא כותב, שבכתיבה מכוון להוציא קול ולהחשיבו כדי שיכבודוהו, אבל באמירה בלבד שאין לה קול, בוודאי אין כוונתו לעשותו אפוטרופוס. וכן כתב רבינו להלן פ"ו מהלכות נחלות הלכה ב, והיא דעת הר"ח (הובא ברא"ש פרק יש נוחלין סימן לא, עיין שם) והרי"ף שם. ומקורם ממשנת רבי יוחנן בן ברוקא (בבא בתרא קל.) שאם אמר בני פלוני יירשני - דבריו קיימין (ראה להלן פי"ב הלכה א). וכל־שכן אם אמר בלשון מתנה, שוודאי קנה. ר"י מיגאש ב"ב קלא: לפי דעה זו]. 15) [לדעת רבינו, הר"ח והרי"ף, אין הבדל בענין זה בין מתנה לבין ירושה, אלא בין כותב לאומר, שבאומר - זכה בין במתנה ובין בירושה (ראה למעלה), ובכותב - לא זכה לא במתנה ולא בירושה (שלא כהגהת חוות־יאיר על הרי"ף שם), ולא כדעת רשב"ם (ב"ב קל.) שעיקר החילוק בין מתנה, שיש חשש של אפוטרופסות, לבין ירושה שלא שייך בה אפוטרופסות, לפי שאפוטרופוס אינו יורש. ועיין שם שבנה יסודו ממה שאמר רב הונא (ב"ב קלג.): "שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחר - רואים אם ראוי ליורשו, נוטלן משום ירושה" ואילו לדעת הרי"ף ורבינו, מדובר שם בבת בין הבנות וכיוצא בזה, שלא שייך שם ענין אפוטרופסות (ראה להלן פ"ט הלכה ה). ומה שדקדק רבינו לכתוב כאן "מתנה", הוא מחמת "בריא" שהביא להלן, שבו לא מועילה לשון ירושה בהעברת נכסים מבן לבן, אלא לשון מתנה דוקא (בבא־בתרא קלא. וקכו: וראה בדברי רבינו להלן פי"ב הלכה ב, ובפ"ו מהלכות נחלות הלכה ד־ה]. 16) בבא־בתרא קלב. בעיא של רבא, שאולי דוקא בשכיב מרע אמרו, שלא נתכוון אלא להיות אחיו נשמעין לו, מאחר שהוא הולך למות. אבל בבריא, לא אמרו כן. ולא נפתרה בעיא זו, ומכיון שבכל ספק הלכתי בדיני ממונות, הולכים לקולא לנתבע - אין מוציאים כאן מחזקת הבנים, וקובעים להלכה שלא עשאו אלא אפוטרופוס (רי"ף שם). 17) שם, מימרא של רב חנילאי בר אידי בשם שמואל, כתשובה לבעיא שהועלתה שם. 18) שלכאורה, אין מקום להשתדלות זו לכבודו. 19) בבא־בתרא שם. 20) להלן הלכה ד, בדין "הכותב כל נכסיו לאשתו", כתב רבינו: "אף־על־פי שקנו מידו - לא עשאה אלא אפוטרופא", וצריך־עיון למה השמיטו כאן. 21) שאין להניח שיקיים אדם הפלייה בין הבנים, ויתן את כל נכסיו רק לאחד מהם, ומן הסתם התכוון רק לחזק את כבודו ומשמעתו בין האחים. אבל אם כתב כל נכסיו לזר, שאין מקום להשערה זו שהתכוון למשמעת, אחרי שאין עליו הדאגה לכבודו של אדם זה - מתנתו מתנה. 22) שם קנ: מימרא של רבא בשם רב נחמן. שכיון שלא כתב לו כל הנכסים, בוודאי נתכוון למתנה גמורה, ולא לעשותו אפוטרופוס.

16 **ג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[23] שֶׁכָּתַב לְבֵן[24] בֵּין הַבָּנִים;**
17 **אֲבָל אִם כָּתַב כָּל נְכָסָיו לְבֵן בֵּין הַבָּנוֹת[25], אוֹ לְבַת[26]**

בֵּין הַבָּנוֹת, אוֹ לְאֶחָד מִן הַיּוֹרְשִׁין[27] בֵּין שְׁאָר הַיּוֹרְשִׁין, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא שִׁיֵּר כְּלוּם - מַתְּנָתוֹ קַיֶּמֶת[28].

23) כן הוא ברי"ף בבא־בתרא פרק יש נוחלין (קלא:), ומקור דבריו ממה שאמר רב הונא (שם קלג.): "שכיב מרע שכתב כל נכסיו כו' נוטלן משום ירושה". וכתב על זה שם שדברי רב הונא בשאר יורשין, כגון בת בין הבנות ואח בין האחים, אבל בן בין הבנים בכתיבה לא עשאו אלא אפוטרופוס. ואם תאמר: "בנו מאי טעמא לא קנה בכתובה - וכל היורשים קנו - כבר אמרו עלה בגמרא דהלכתא בלא טעמא היא, ואין לנו אלא מה שאמרו חכמים". ובגמרא שבידי הרי"ף לא היה כתוב (שם קלא:) "איבעיא להו, בת אצל הבנים ואשה אצל האחים", שלפי"ז מפורש אליבא דרבינא שגם "בת אצל הבנים" - לא קנתה, אלא היה כתוב: "איבעיא להו, אשה אצל האחים" (רא"ש שם סימן לא) וכ"ה בגמרא כ"י ה' שבידי בעל "דקדוקי סופרים". 24) אע"פ שלדעת הרי"ף (למעלה) זוהי הלכה בלי טעם - יש בזה קצת מן ההגיון, שהבנות בלא זה יכבדו את הבן. 25) בנות שהן יורשות, כגון בנות בניו שמתו בחייו (ערוך השלחן). [ועיין 'נתיבות' סימן רמו ס"ק א, וראה בבבא־בתרא קמג: "ולסלוקי לברתי מעישור קאתי"]. 26) שאין הוא דואג לכבודה כמו לזה של הבן. 27) שוודאי אינו דואג לכבודו. 28) שלא אמרו אלא בכותב לאחד מבניו.

ד. וְכֵן[29] הַכּוֹתֵב[30] כָּל נְכָסָיו[31] לְאִשְׁתּוֹ, בֵּין בְּרִיא בֵּין שָׁכִיב מְרַע, אַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ[32] - לֹא עָשָׂאָהּ אֶלָּא אַפּוֹטְרוֹפָּא עַל יוֹרְשָׁיו. בֵּין שֶׁהָיוּ יוֹרְשָׁיו בָּנָיו מִמֶּנָּה אוֹ מֵאִשָּׁה אַחֶרֶת[33], אוֹ אֶחָיו[34] אוֹ שְׁאָר יוֹרְשִׁין[35]. וְאִם[36] שִׁיֵּר כָּל שֶׁהוּא, בֵּין קַרְקַע בֵּין מַטַּלְטְלִין - קָנְתָה כָּל שֶׁכָּתַב לָהּ.

29) אף כאן מדובר בענין אומד הדעת. 30) שם קלא: מימרא של רב יהודה בשם שמואל. 31) בלשון מתנה (וראה במגיד־משנה למעלה הלכה ב, שכן גרס בגמרא שם) שאם בלשון ירושה אפילו אם שייר כל שהוא לא קנתה, לפי שאינה ראויה ליורשו, ראה בפ"ו מהלכות נחלות הלכה ב־ה. 32) אף שלכאורה, לעשות אפוטרופוס אין צורך בקנין. והמקור לזה, ממה שאמר בסתם: "הכותב כל נכסיו" - משמע בין בקנין ובין שלא בקנין (נמוקי־יוסף). וכן מדין מתנת בריא, שאמרו שהיא צריכה קנין. וכן ממה שאמרו להלן "שייר כל שהוא" וגם בזה צריך קנין, הרי שגם קנין אינו מועיל כאן (ביאור הגר"א לאבן־העזר סימן קז, ס"ק ב). ואם נכתב הקנין בשטר השכיב־מרע צריך לכתבו בלשון יפוי כח ותוספת על המתנה, שאם לא כן, בטל השטר לגמרי, כדלהלן פ"ח הלכה י ('חלקת מחוקק' שם ס"ק א). 33) שם, בעיא שנפתרה, ולשתי הדעות, של רבינא ושל רב עוירא, ושניהם בשם רבא. 34) כרבינא בשם רבא, ולא כרב עוירא (לפי גירסת הרי"ף שם). 35) למד מדין אחיו, והרא"ש בתשובה חולק על זה, ראה ב'חלקת מחוקק' שם ס"ק ג. 36) שם קנ: מימרא של רבא בשם רב נחמן.

ה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[37] בִּנְשׂוּאָה; אֲבָל אִם כָּתַב כָּל נְכָסָיו לְאִשְׁתּוֹ אֲרוּסָה[38] אוֹ לִגְרוּשָׁה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא שִׁיֵּר כְּלוּם - חֲרֵי הִיא כִּשְׁאָר בְּנֵי אָדָם[39], וּמַתְּנָתוֹ קַיֶּמֶת.

37) שם קלא: כדבר פשוט. 38) שעדיין אינו דואג כל כך לכבודה. 39) ראה להלן הלכה ו שאחר, שאינו יורש - קנה.

ו. הַכּוֹתֵב[40] כָּל נְכָסָיו לְאָחִד מִבָּנָיו וּלְאַחֵר - זֶה הָאַחֵר קָנָה חֲצִי[41] הַנְּכָסִים בְּמַתָּנָה, וְנִשְׁאַר הַחֲצִי לְבָנָיו; וְהַבֵּן שֶׁנָּתְנוּ לוֹ - אַפּוֹטְרוֹפּוֹס מִנָּהוּ עַל שְׁאָר אֶחָיו[42].

40) שם קלא: כדבר פשוט, ועיין שם ברשב"ם ד"ה פשיטא, שפירש באופן אחר, ודחה דברי יש מפרשים כפירוש רבינו, וראה בהגהות מיימוניות. 41) ואחרי שנתן את החצי הראשון לאחר, החצי הנשאר הוא "כל הנכסים". 42) שכשם שאילו נתן את החצי הראשון לאחר, קודם שנתן את החצי השני לבנו - ברור שהחצי השני הוא "כל הנכסים", כן הוא הדין כשנתן ביחד. וראה בסמ"ע, סימן רמו ס"ק טז.

ז. וְכֵן[43] אִם כָּתַב כָּל נְכָסָיו[44] לְאִשְׁתּוֹ וּלְאַחֵר - זֶה הָאַחֵר קָנָה מֶחֱצָה, וְאִשְׁתּוֹ אַפּוֹטְרוֹפָּא עַל מֶחֱצָה.

43) שם בגמרא. 44) שם קלב. ברייתא, וכחכמים.

ח. כָּל אִשָּׁה שֶׁקָּנְתָה כָּל נִכְסֵי בַּעְלָהּ בְּמַתָּנָה[45] - אִבְּדָה כְּתֻבָּתָהּ[46], וְתִקָּרַע[47]. לְפִיכָךְ, אִם יָצָא שְׁטַר חוֹב עָלָיו, וְהָלְכוּ כָּל הַנְּכָסִים בְּחוֹבוֹ שֶׁקָּדַם הַמַּתָּנָה[48] - תִּשָּׁאֵר הִיא בְּלֹא כְלוּם, וְלֹא תִּקַּח בִּכְתֻבָּתָהּ שֶׁקָּדְמָה הַחוֹב[49]; שֶׁאֲמַדַּן[50] דַּעַת הוּא, שֶׁבַּהֲנָאָה[51] שֶׁבָּאָה לָהּ בִּשְׁמוּעָה זוֹ שֶׁכָּתַב לָהּ כָּל נְכָסָיו אִבְּדָה כָּל זְכוּת שֶׁיֵּשׁ לָהּ בַּנְּכָסִים חוּץ[52] מִמַּתָּנָה זוֹ.

45) דוקא באופן שקנתה במתנה, כגון אשתו גרושה או ארוסה (גמרא שם), או כל אשה, כלשון רבינו, אלא שכתב לה בלשון ברורה שזו היא מתנה ולא אפוטרופסות. אבל באופן שעשאה אפוטרופסות, לא אבדה כתובתה (מגיד־משנה מהגמרא שם). 46) היינו, שעבוד כתובתה על נכסים אלו, ראה להלן. 47) לאו דוקא. שהרי רק על נכסים אלו ויתרה, אך אם הבעל קונה נכסים חדשים, חל שעבוד הכתובה עליהם (רשב"ם שם ד"ה אבדה כתובתה, וכן כתבו ה'חלקת מחוקק' סימן קז ס"ק ח, והבית־שמואל שם ס"ק ו). 48) וגובה מן הדין מנכסים אלו של המתנה, אך ששעבוד הכתובה קודם לחוב. ולולא ויתרה, היתה היא קודמת לגבות את כתובתה מן החוב. 49) צ"ל "שקדמה לחוב". כלומר, והיה דינה לגבות כתובתה מנכסים אלו, לפי שהיא קודמת למתנה – אעפ"כ אינה גובה, שהרי ויתרה. 50) כן מסקנת הגמרא שם. 51) שזה גורם לה נחת רוח מיוחדת. שיוצאת שמועה שהיא חשובה לבעלה, עד שהוא מוכן לתת לה את כל נכסיו במתנה, ותמורת הנאה זו היא מוותרת על שעבוד הכתובה. 52) חוץ מזכות זו, לזכות בנכסים אלו בתורת מתנה.

ט. וְכֵן הַפּוֹתֵב[53] נְכָסָיו לִבָּנָיו, בֵּין זְכָרִים בֵּין נְקֵבוֹת[54], בֵּין בָּרִיא[55] בֵּין שָׁכִיב מְרַע, וְכָתַב לְאִשְׁתּוֹ עִמָּהֶן קַרְקַע[56] כָּל שֶׁהוּא - הוֹאִיל וְעָשָׂה אוֹתָהּ שֻׁתָּף בֵּין הַבָּנִים וְלֹא מָחֲתָה, אִבְּדָה כְּתֻבָּתָהּ[57], וְאֵינָהּ טוֹרֶפֶת מִנְּכָסִים אֵלּוּ כְּלוּם; אֲבָל[58] מִנְּכָסָיו שֶׁיִּבְאוּ לוֹ אַחַר אֵלּוּ - נוֹטֶלֶת מֵהֶן כְּתֻבָּתָהּ.

53) פאה פ"ג משנה ז, והובאה בבבא־בתרא קלב. 54) יוצא מתוך העובדא, שם קלב: "פלגא לברת". 55) בגמרא שם, בעיא של רבא שאולי בבריא שמצפה שיקנה עוד נכסים אינה מוותרת כלום, ולא נפתרה. ולפיכך אינה יכולה להוציא ממון מספק, ועיין בפירוש המשנה לרבינו שם (מגיד־משנה). 56) דוקא קרקע ולא מטלטלין, ראה להלן הלכה י. 57) כלומר, על־ידי הנאה זו, שהפכה שותף עם יתר הבנים, מוותרת היא על שעבוד כתובתה. והיא מימרת רב נחמן בבבא־בתרא שם. ונראה שאין צורך בהסכמתה המפורשת, אלא מכיון שלא מחתה - אבדה כתובתה. [וכן כתב רבינו בפירוש המשנה (פאה שם) והביא ראיה לכך מלשון המשנה "שאמרו אבדה כתובתה ולא אמר איבדה" (ובכמה כתבי־יד הנוסחא אמנם "איבדה", ראה ב"נוסחאות המשנה" במשנת מכון הרי פישל) רוצה לומר, כי בשתיקותה - אבדה" (לשון רבינו שם). ואע"פ שהגמרא שם הוכיחה מברייתא של רבי יהודה שאמר "אימתי שהיתה שם וקבלה עליה" - סובר רבינו שסוגיא זו אינה להלכה, שמה שאמרו שאימתי דרבי יהודה לפרש דברי חכמים (סנהדרין כה.) אינו אלא במשנה ולא בברייתא (רמב"ן במלחמות שם, ו'תוספות' בעירובין פא: ד"ה ה"ג. ועיין בדק"ס שם עמוד 364 הערה ק' בשם הריטב"א). ועוד שיש גורסים בדברי רבי יהודה "במה דברים אמורים" (ריטב"א בדק"ס שם, וכ"ה ברז"ה וברמב"ן שם ובריבמ"ץ בפאה שם) ו"במה דברים אמורים" הוא לחלוק, לדעת רבי יוחנן בעירובין פב. (רמב"ן שם), וכן סובר שמואל (שגם עליו סובבת קושיית הגמרא שם) בעירובין פא: וגם מהבעיא של רבא שם, בדין בריא (ראה למעלה הערה טז) נראה שאין צורך שתקבל בפירוש, שאם קבלה בפירוש, מה בין בריא לשכיב מרע. וכן דעת הירושלמי בפאה שם שהביאו דברי רב ושמואל ורבי יוסי בר' חנינא (שבבבלי שם) ולא הקשו עליהם מהברייתא הנ"ל של רבי יהודה - הרי שבירושלמי הבינו שפירוש דברי חכמים, בלא קבלה בפירוש]. 58) שם קלג. מדברי רב כהנא, וכהלכה מוסכמת.

י. כָּתַב[59] לָהּ עִמָּהֶן מִטַּלְטְלִין[60] בִּלְבַד, אוֹ[61] שֶׁשִּׁוּוֹ[62] לְעַצְמוֹ קַרְקַע[63] כָּל שֶׁהוּא - כְּתֻבָּתָהּ קַיֶּמֶת. וְתַקָּנַת הַגְּאוֹנִים[64] הִיא, שֶׁאֲפִלּוּ שִׁוּוֹ מִטַּלְטְלִים כָּל שֶׁהוּא. שֶׁהֲרֵי[65] הִיא אוֹמֶרֶת[66]: מַמָּה שֶׁשִּׁוִּיתָ אֲנִי גּוֹבָה; וּמִתּוֹךְ שֶׁתֵּרֵד לְמַה שֶׁשִּׁוִּיתָ תֵּרֵד לִשְׁאָר נְכָסִים וְתִטְרַף[67].

59) בברייתא, המביאה הדין הנ"ל בהלכה הקודמת - כתוב מפורש: "וכתב לה קרקע", וכן מפורש בדברי רב נחמן בתוך דיון על רקע עובדא מסויימת (שם קלב:). 60) מפני שאינם חשובים בעיניה, ובוודאי לא ויתרה על כתובתה בגללם. 61) שם קלג. מדברי רב יימר על רקע עובדא מסויימת. 62) מפני הטעם, שמביא רבינו בסוף ההלכה. 63) אפילו דקל (שם בדברי רב יימר). ודוקא קרקע, אבל לא מטלטלין (שם קנ:) מפני שבתקופה התלמודית לא גבתה האשה כתובתה מיתומים ממטלטלין. 64) כלומר, לפי תקנת הגאונים, שהאשה יכולה לגבות כתובתה מן היתומים אף ממטלטלין (פרק טז מהלכות אישות הלכה ז) - אין להבדיל גם כאן בין שייר קרקע לשייר מטלטלין (מגיד־משנה, וראה בשו"ע אהע"ז סימן קז סעיף ב). 65) ההנמקה הבאה בדברי רב יימר (שם קלג.). 66) וממילא אין היא מוותרת כלל על שעבודה, שהרי היא בטוחה לגבות מזה שנשאר, בין קרקע ובין מטלטלין. 67) תגבה בכח השעבוד שיש לה עליהם.

יא. הַפּוֹתֵב[68] כָּל נְכָסָיו לִבָּנָיו, וְכָתַב לְאִשְׁתּוֹ חֵלֶק עִמָּהֶן[69], וּמֵת אֶחָד מִן הַבָּנִים בְּחַיֵּי אָבִיו[70] - הֲרֵי זוֹ תִּגְבֶּה כְּתֻבָּתָהּ מֵחֶלֶק[71] זֶה שֶׁמֵּת; שֶׁלֹּא אִבְּדָה כְּתֻבָּתָהּ אֶלָּא מִלְּטָרַף מֵהֶן[72].

68) שם קלב: קלג. מימרא של רב כהנא. 69) כנ"ל בהלכה ט. 70) ולא הניח בנים, ואם כן אביו יורש את החלק שנתן לו. 71) שהרי זה כאילו קנה הבעל נכסים חדשים. 72) כלומר, מלטרוף מן היורשים (מגיד־משנה). אבל מנכסים שבאו לו, לאב, אחר אלו, הרי היא נוטלת מהן כתובתה (למעלה הלכה ט). ונכסים אלו שירש האב, אחרי שכתב כל נכסיו, מבנו - אינם פחותים מנכסים שקנה מאחר, וגובה מהם (גמרא שם).

יב. הָרוֹצֶה[73] לְהַנְשֹׁא, וְכָתְבָה כָּל נְכָסֶיהָ בֵּין לִבְנָהּ[74] בֵּין לְאַחֵר[75], וְאַחַר כָּךְ נִשֵּׂאת, וְנִתְגָּרְשָׁה[76] אוֹ[77] שֶׁמֵּת בַּעְלָהּ - מַתְּנָתָהּ בְּטֵלָה[78]; שֶׁזּוֹ מַבְרַחַת הִיא, וְלֹא כָּתְבָה כָּל נְכָסֶיהָ אֶלָּא לְהַבְרִיחַ מִבַּעְלָהּ[79] שֶׁלֹּא יִירָשֶׁנָּה[80], וּכְשֶׁתִּהְיֶה צְרִיכָה לָהֶן[81] יַחְזְרוּ לָהּ[82]. לְפִיכָךְ, אִם מֵתָה הִיא בְּחַיֵּי בַּעְלָהּ - קָנָה הַמְקַבֵּל מַתָּנָה אֶת הַכֹּל[83]. וְאִם[84] שִׁיְּרָה כְּלוּם, אֲפִלּוּ מִטַּלְטְלִין[85] - מַתְּנָתָהּ קַיֶּמֶת[86]; וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה - אֵינָהּ חוֹזֶרֶת.

73) כתובות עח: עט. מימרא של רב חנילאי בר אידי בשם שמואל. 74) בכתובות שם נזכרה "בתו". ובבבא־בתרא קנא. נזכר "בנו". 75) וכל־שכן הוא: אם בכותבת לבנה או לבתה, אמרו "לא שביק אינש נפשיה ויהיב לאחריני" (=אין אדם מזניח עצמו ונותן לאחרים) – קל־וחומר בכותב לאחר (שם בגמרא בדברי רבא). 76) שם. 77) תוספת של רבינו. 78) לגבי קנין הגוף. אבל לגבי פירות, הרי היא שלו, כל זמן שהיא תחת בעלה (להלן הלכה יג). ואע"פ שאין למקבל בה קנין הגוף - אין הבעל יורשה, שעשאום חכמים כנכסים שאינם ידועים לבעל, ולא זכה בהם כלל (כתובות עט. וראה בפכ"ב מהלכות אישות הלכה ח־ט). 79) אומד הדעת הוא, אף שלא אמרה כן בפירוש (מגיד־משנה בשם הר"י מיגאש, וראה 'תוספות' כתובות עח: ד"ה כתבתינהו, וכן נראה מדברי רבינו, שהרי סדר הלכה זו

בסמוך להלכות אחרות של אומד הדעת). 80) רק לגבי קנין הגוף היתה כוונת הברחה מבעלה, שלא יירשה ולא יחלטו הנכסים אצלו לאחר מותה, אבל לגבי אכילת הפירות, כל זמן שהנכסים ברשותו - לא היתה כוונת הברחה מבעלה, כדי שלא יאכל הפירות, אלא המקבל אוכל פירות, כדלהלן הלכה יג]. 81) היינו, כשתתגרש, או כשימות הבעל. 82) שאין אדם מזניח את עצמו לגמרי לטובת אחרים, ואפילו הם בניו (כתובות עט. מדברי רבא ורב נחמן). 83) כן כתב רבינו גם בהלכות אישות שם הלכה ט. 84) כרבי זירא בכתובות עט. ורבא בשם רב נחמן בבבא־בתרא קנ: 85) בבא־בתרא שם. 86) אלא־אם־כן גילתה דעתה מפורש, שאז אין מתנתה מתנה, כתובות שם ובבא־בתרא קנא. (ועיין שם ב'תוספות' ד"ה אפילו) וראה בהלכות אישות שם.

1 **יג. כָּל הַנּוֹתְנִין כָּל נְכְסֵיהֶם, מִשֶּׁתִּבְטַל הַמַּתָּנָה**
2 **וְיַחְזְרוּ כָּל הַנְּכָסִים לַבְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים אֵין הַמְקַבֵּל**
3 **מַתָּנָה מַחֲזִיר פֵּרוֹת[87]; שֶׁאֲפִלּוּ נָתַן הָאָדָם מַתָּנָה**
4 **בְּפֵרוּשׁ עַל מְנָת לְהַחֲזִיר כָּל יְמֵי חַיֵּי פְּלוֹנִי - הֲרֵי זֶה**
5 **אוֹכֵל פֵּרוֹת כָּל זְמַן הַמַּתָּנָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[88].**

87) שכל זמן שהיא תחת בעלה, היא ברשות המקבל. וכן נראה בבבא־בתרא קנא. ועיין ב'תוספות' שם ד"ה גליא - וראה ב'אור שמח'. 88) למעלה פ"ג הלכה ט. וכל־שכן כאן שהמתנה ניתנה באופן סתמי, כאילו לתמיד, ורק אנו מסיקים מאומד הדעת שהיא זמנית גרידא. אבל במתנה בטעות כמו למעלה הלכה א - הפירות חוזרים (לחם־משנה).

6 **יד. מִי[89] שֶׁשָּׁלַח כֵּלִים מִמְּדִינַת הַיָּם[90], וְאָמַר: יִנָּתְנוּ**
7 **אֵלּוּ לִבְנֵי - הֲרֵי אֵלּוּ יִנָּתְנוּ לַבָּנִים וְלַבָּנוֹת. הָרְאוּיִ[91]**
8 **לְבָנִים, כְּגוֹן סְפָרִים[92] וּכְלֵי מִלְחָמָה[93] - לַבָּנִים;**
9 **וְהָרְאוּיִ לְבָנוֹת, כְּגוֹן כְּלֵי מֶשִׁי הַצְּבוּעִים[94] וַחֲלִי**
10 **זָהָב[95] - יִטָּלוּם הַבָּנוֹת[96]. הָיוּ רְאוּיִין לְזָכָרִים וְלִנְקֵבוֹת**
11 **- יִטְלוּ אוֹתָן הַזְּכָרִים[97]. וְכֵן[98] הַמְשַׁלֵּחַ[99] כֵּלִים לְבֵיתוֹ**
12 **סְתָם, וְהָיוּ בָּהֶן כֵּלִים הָרְאוּיִין לְבָנוֹת[100] - יִטְלוּ אוֹתָן**
13 **בְּנוֹתָיו[101]; אָמְדַן דַּעַת הוּא שֶׁלָּהֶן שָׁלַח. וְאִם אֵין לוֹ**
14 **בָּנוֹת, אוֹ שֶׁהָיוּ בְּנוֹתָיו נְשׂוּאוֹת - יִטְלוּ אוֹתָן נְשֵׁי**
15 **בָנָיו[102]; שֶׁהַדַּעַת נוֹטָה שֶׁלָּהֶן שָׁלַח.**

89) ירושלמי כתובות פרק שני דייני גזרות, הובא ברי"ף בבבא־בתרא קמג: וברשב"ם שם. ובבריא, אבל בשכיב מרע אין הבנות בכלל (ירושלמי שם, ובבלי בבא־בתרא שם, וכן כתב רבינו להלן פי"א הלכה א). שבחייו רוצה לכבד בנותיו כדי שתהיינה חביבות על בעליהן, אבל בשעת מיתה אינו רוצה לעקור נחלה דאורייתא (נמוקי־יוסף בבא־בתרא שם, דפוס ווילנא דף סו ע"ב). 90) מארץ רחוקה, הנמצאת מעבר לים. 91) זה לא נזכר בירושלמי שם, אבל למדו רבינו ממה שאמרו בבבלי בבא־בתרא קמג: באופן ששלח לביתו סתם (הובא להלן), ורבינו הרכיב את שתי ההלכות יחד בכדי להשוות את דעת שני התלמודים (כסף־משנה). 92) [שאין דרכה של אשה ללמוד, שהרי כל המלמד את בתו תורה - כאילו מלמדה תפלות (סוטה כ.) ואף תורה שבכתב לא ילמד אותה לכתחילה, כמו שכתב רבינו בפ"א מהלכות תלמוד תורה הלכה יג]. 93) [שהאשה אסורה בהם, משום "לא יהיה כלי גבר על אשה" - נזיר נט. ופי"ב מהלכות עבודה זרה, הלכה י]. 94) פסחים קח. "ונשים בראוי להן - בבגדי צבעונין". 95) נזם זהב. פי"ב מהלכות עבודה זרה, שם. 96) כאן לא הזכיר רבינו שאם הן נשואות - יתן לכלותיו, כמו שכתב להלן בדין אמר "לביתי" - שדווקא אם אמר "לביתי" אף כלותיו בכלל, אבל אם אמר "לבני" - רק בניו ובנותיו בכלל, ולא "כלותיו" (משנה־למלך וב"ח בחושן־משפט סימן רמז, וראה בסמ"ע וש"ך שם ס"ק א). 97) פשוט הוא, שדעתו של אדם קרובה יותר לבנו מלבתו, שהרי אפילו לאשת בנו דעתו קרובה יותר מלבתו הנשואה (להלן באמר "לביתי"). והטעם, מפני שעל בנו לפרנסה, כל־שכן בבנו ובבתו, שדעתו קרובה יותר אצל הבן (מגיד־משנה). וכן נראה גם בלשון הירושלמי (כתובות שם) "והבנות בכלל" - שדין קדימה לבנים. ויש מנמקים בזה, שבעצם הדבר כיון שאמר "לבני" ביטוי זה במשמעותו הראשונית מכוון רק לבנים, ורק אם יש דברים שהם ראויים רק לבנות, אנו משערים שלא יתכן שהתכוון בזה לבנים אלא לבנות, אבל דבר הראוי לשניהם ינתן לבנים. ובדין אמר "לביתי" דלהלן, והיו דברים הראויים לבנים ולבנות, ראה להלן הערה צט. 98) יש דיון בין המפרשים, אם יש דמיון בין הלכה זו, לבין מה שנאמר למעלה (באומר "לבני"). ראה להלן הערה צט. 99) בבבא־בתרא קמג: 100) ואם הם ראויים לבנים, ינתן לבנים (גמרא שם). והשמיט זאת רבינו כאן, מפני שכבר כתב כן למעלה. ואם ראויים לבנים ולבנות, יש אומרים שאף כאן, כמו למעלה, הבנים קודמים. ויש אומרים, שאין זה אמור אלא למעלה כשאמר "לבני", ואז הבנים קודמים (ראה לחם־משנה). 101) פנויות. והן קודמות לנשי בניו (גמרא שם). ואם יש לו אשה, מה דינו? ראה במשנה־למלך ובשו"ע חו"מ סימן רמז סעיף ב. 102) ואם לא היו נשים לבניו - יטלו בנותיו הנשואות (סמ"ע סימן רמז ס"ק ה).

16 **טו. הַמַּשְׁיא[103] בְּנוֹ גָּדוֹל[104] לִבְתּוּלָה בְּבַיִת - קָנָה[105]**
17 **הַבַּיִת. וְהוּא[106] שֶׁיִּהְיוּ נְשׂוּאִין רְאשׁוֹנִים לְזֶה הַבֵּן,**
18 **וְלֹא הִשִּׁיא הָאָב בֵּן אַחֵר קֹדֶם לוֹ[107], וְלֹא[108] שִׁיֵּר**
19 **הָאָב בְּזֶה הַבַּיִת שֶׁיִּחַד לוֹ כְּלוּם. וּדְבָרִים[109] אֵלּוּ**
20 **כַּהֲלָכָה שֶׁאֵין לָהֶם טַעַם הֵם, וְנִגְעוּ[110] חֲכָמִים בַּדָּבָר**
21 **הַזֶּה מֵאֲמְדַן הַדַּעַת, שֶׁמִּרֹב שִׂמְחָתוֹ וְאַהֲבָתוֹ גָּמַר[111]**
22 **וְהִקְנָהוּ הַבַּיִת, שֶׁהֲרֵי לֹא שִׁיֵּר בָּהּ לְעַצְמוֹ כְּלוּם[112].**
23 **לְפִיכָךְ, אִם שִׁיֵּר שָׁם אֲפִלּוּ פַּךְ[113] אֶחָד - לֹא קָנָה**
24 **הַבַּיִת. יְחִד[114] לוֹ בַּיִת וּכְלֵי בַּיִת, אַף עַל פִּי[115] שֶׁשִּׁיֵּר**
25 **בַּבַּיִת כְּלִי אֶחָד לְעַצְמוֹ, אוֹ[116] הָיָה לוֹ שָׁם אוֹצָר[117]**
26 **וְכַיּוֹצֵא בּוֹ - קָנָה כְּלֵי הַבַּיִת, אֲבָל הַבַּיִת לֹא קָנָה.**

103) בבבא־בתרא קמד. מימרא של רבי חנינא. 104) כלומר: "גדול שבבניו" (רמ"ה). 105) הבן. 106) כלומר: ודוקא. 107) אבל אם השיא האב, בת קודם לו - כיון שלגבי זכרים, הנישואין של עכשיו הם ראשונים, זכה הבן בבית, וכן כתב הרא"ש (בבא־בתרא פ"ט סימן יא).

108) מדברי רב ירמיה שם, שתירץ ברייתא שהובאה כסתירה למימרת רבי חנינא. וכן אמרו שם עוד אמוראים. 109) מימרא של מר זוטרא, שם. 110) הנימוק הוא של רבינו, ואינו במקור התלמודי. ולפיכך אמרו: "כהלכתא בלא טעמא", ולא אמרו "הלכתא בלא טעמא" - שקצת טעם יש בזה. וראה 'תוספות' שם, ד"ה כהלכתא. 111) ושיערו חכמים שאין אהבה ושמחה גמורה, אלא דוקא כשישנם כל התנאים הנ"ל. 112) וזו הוכחה שרוקן את הבית למוסרו לבנו. 113) שם, עובדא של רב אשי כשהשיא את בנו. 114) ברייתא שם. 115) מכאן דקדק המגיד־משנה, שאם לא השאיר כלום בבית, וקנה הבן את הבית עצמו, כל־שכן שקנה עם הבית אף את כלי הבית, שזהו שאומר רבינו שאפילו לא קנה את הבית קנה את הכלים, וכל־שכן אם קנה הבית, שוודאי קנה הכלים. 116) מימרא של רב ירמיה. 117) מחסן לתבואה.

1 **טז. יְחִד[118] לוֹ בַּיִת וַעֲלִיָּה[119] - בַּיִת קָנָה, עֲלִיָּה לֹא**
2 **קָנָה[120]. וְכֵן[121] אִם יְחִד לוֹ בַּיִת וְאַכְסַדְרָה[122] - בַּיִת**
3 **קָנָה, אַכְסַדְרָה לֹא קָנָה[123]. שְׁנֵי[124] בָּתִּים זֶה לִפְנִים**
4 **מִזֶּה - לֹא קָנָה אֶלָּא הָאֶחָד שֶׁנִּשָּׂא בּוֹ.**

118) שם, כדבר פשוט. 119) היינו, שלבית שבו התקיימו הנישואין יש עוד עלייה. 120) מפני שהעלייה אינה חלק של הבית לענין זה, והיא רשות נפרדת [וראה בפכ"ה מהלכות מכירה הלכה א, ופ"ט מהלכות נדרים הלכה טו]. 121) בעיא בגמרא שלא נפתרה. ומספק, כדין כל ספק הלכתי בדיני ממונות, אין מוציאין מן המוחזק, היינו, האב (הגהות מיימוניות). 122) מרפסת, שממנה נכנסים לבית. 123) מפני שאין בה תשמיש בית ('תוספות' שם, ד"ה בית ואכסדרה). 124) אף זו בעיא שלא נפתרה, שם.

5 **יז. כְּבָר בֵּאֲרְנוּ בְּנִשּׂוּאִין[125], שֶׁשְּׁנַיִם[126] שֶׁהָיָה בֵּינֵיהֶם**
6 **שִׁדּוּכִין[127], וּפָסַק[128] זֶה עַל יְדֵי[129] בְּנוֹ וְזֶה עַל יְדֵי**
7 **בִּתּוֹ, וְאָמְרוּ[130]: כַּמָּה[131] אַתָּה נוֹתֵן לְבִנְךָ?[132] כָּךְ**
8 **וְכָךְ ! וְכַמָּה אַתָּה נוֹתֵן לְבִתְּךָ?[133] כָּךְ וְכָךְ ! וְעָמְדוּ**
9 **וְקִדְּשׁוּ[134] - קָנוּ בַּאֲמִירָה[135]. וְאֵין[136] קוֹנִין בַּאֲמִירָה**
10 **זוֹ עַד שֶׁעַת נִשּׂוּאִין; שֶׁכָּל הַפּוֹסֵק[137] - דַּעְתּוֹ לִכְנֹס.**
11 **וּצְרִיכִין שֶׁיִּהְיוּ הַדְּבָרִים שֶׁהֵן פּוֹסְקִין מְצוּיִין**
12 **בִּרְשׁוּתוֹ; שֶׁאֵין אָדָם מַקְנֶה דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם,**
13 **כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[138]. וּדְבָרִים אֵלּוּ לֹא נִתְּנוּ לְהַכָּתֵב[139],**
14 **לְפִיכָךְ[140] אֵינָן כְּשָׁטָר[141] עַד שֶׁיִּטְרַף[142] בָּהֶן.**

125) פכ"ג מהלכות אישות הלכה יב־טו. 126) היינו, אבי החתן ואבי הכלה, ובהלכות אישות (שם הלכה יב) הוסיף רבינו אף האיש והאשה עצמם. וראה במגיד־משנה. 127) התקשרות לנישואין. 128) התחייב. 129) בשביל. 130) אמירה בלבד, בלי קנין וכתיבה. 131) כתובות קב: מימרא של רב גידל בשם רב. 132) בהלכות אישות (שם יד) ציין רבינו "ובנישואין ראשונים". ולפני המגיד־משנה היתה כנראה שם הגירסא: "לבנו הגדול", ראה מגיד־משנה ולחם־משנה כאן. 133) בהלכות אישות שם, כתב רבינו: "בין קטנה ובין גדולה". 134) זו לשונו של רב גידל.

ומזה נראה, שדווקא בעת קידושין ממש, ולא קודם לזה ולא לאחר מכן. וראה בפכ"ג מהלכות אישות הלכה יז, ובהערה עה שם. 135) בלי קנין, והטעם בגמרא (כתובות שם) בסיום דברי רבא: מפני הנאת החיתון, יש כאן גמירות דעת גמורה. כלומר, ולא צריך קנין, שכרגיל, משמש סמל מוחשי לגמירות דעת. 136) יוצא מתוך דברי המשנה, כתובות סו. ומפורש בירושלמי שם. וראה הלכות אישות שם הלכה טו. 137) דברי רב ספרא, בירושלמי שם. 138) פכ"ב מהלכות מכירה הלכה ה. ושם, שדבר שאינו ברשותו של המקנה, הוא כדבר שלא בא לעולם. ועיין 'בית שמואל' אבן־העזר סימן נא ס"ק ד. [בהלכות מכירה שם הלכה י, ולהלן פ"ח הלכה ה כתב רבינו שהמזכה לעובר, אע"פ שלא בא לעולם - קנה, שדעתו של אדם קרובה אצל בנו, ובפכ"ג מהלכות אישות הלכה יד השתמש רבינו בסברא, ש"דעתו של אדם קרובה אצל בנו", כסיבה לזה שדברים אלו נקנין באמירה, ואעפ"כ זה לא מועיל להקנות לדבר שלא בא בעולם, לפי שיש כאן "תרתי לריעותא" (=שני חסרונות): דברים בעלמא בלי קנין, וגם דבר שלא בא לעולם, וראה להלן פ"ח שם הערה סב]. 139) בכתובות שם: "א"ל רבינא לרב אשי, דברים הללו [=הנקנין באמירה] ניתנו ליכתב או לא ניתנו ליכתב, א"ל לא ניתנו ליכתב" ופירש רבינו "לא ניתנו ליכתב" כלומר, שאף אם נכתבו אין להם תוקף של שטר (וראה בראב"ד ומגיד־משנה, וכן דעת הגאונים במאירי שם) ואין דעות כל המפרשים שוות בזה (ראב"ד, ועיין 'תוספות' שם). 140) כלומר, מכיון שאין להם תוקף של שטר, כנ"ל. 141) שיש, כידוע, הפרש בין מלוה בעל־פה, שגובה רק מנכסים בני חורין, שנמצאים ברשותו של הלוה, לבין מלוה בשטר, שגובה אף מנכסים משועבדים, היינו, שנמכרו לאחרים. 142) שיגבה מן הלקוחות. שלא עלה על דעתם להשתעבד אלא מנכסים בני חורין, ולא מנכסים משועבדים (מגיד־משנה ומאירי).

15 **יח. הַמְקַדֵּשׁ[143] אֶת הָאִשָּׁה, אֲפִלּוּ קִדְּשָׁהּ בְּאֶלֶף**
16 **דִּינָר[144], בֵּין שֶׁחָזְרָה הִיא[145] בֵּין שֶׁחָזַר הוּא[146], בֵּין**
17 **שְׁמֵת[147] הוּא בֵּין שֶׁמֵּתָה הִיא - אֵין הַקִּדּוּשִׁין**
18 **חוֹזְרִין[148] לְעוֹלָם, אֶלָּא חֲרֵי הֵן מַתָּנָה גְּמוּרָה שֶׁאֵין**
19 **לָהֶם חֲזָרָה.**

143) בבא־בתרא קמה. פלוגתא בין התנאים והאמוראים בברייתא ובגמרא, וראה להלן. 144) בברייתא שם: "קדשה בככר". 145) ובעלה גרש אותה בהסכמתו לדרישתה ('חלקת מחוקק' סימן נ ס"ק א). 146) וגירשה. ובזה אין שום פלוגתא, כי הרי הוא גרם. 147) ואף בזה הכל מודים, מכיון שהיא יכולה לטעון: הבו לי בעלי ואשמח בו (גמרא שם). [וברש"י לכתובות עו: "דמאן־דאמר קידושין לאו לטיבועין ניתנו - שאם מת החתן הקידושין חוזרין", ולפי הגמרא בבבא־בתרא שם, אם מת החתן - אף למאן־דאמר קידושין לאו לטיבועין ניתנו, אין הקידושין חוזרין. אבל ברש"י מהדורא קמא (בשטמ"ק שם) כתב: "במארס את הבתולה ומתה, האב חייב להחזיר את הקידושין לבעל, לפי שלא ניתנו קידושין לטיבועין"]. 148) בגמרא שם: "אמר רב פפא, הלכתא בין שמת הוא,

בין שמתה היא והדר ביה הוא (=חזר בו הוא) - קידושין לא הדרי (=כסף הקידושין אינו חוזר), הדרא ביא איהי (=חזרה בה היא) אפילו קידושי נמי הדרי. אמימר אמר, קידושי לא הדרי, גזירה שמא יאמרו קידושין תופסין באחותה". כלומר, אם ירא שהקידושין חוזרין, יחשבו שהקידושין היו בטעות ולא תפסו, וממילא מותר המקדש באחותה. [ומתוך זה, שרבינו לא העתיק גזירה זו בחזרה היא, ואדרבה כלל ביחד חזר הוא וחזרה היא - נראה שאין זה מטעם גזירה, אלא על־פי הדין, מפני שפוסק כרבי יהודה הנשיא שאמר "קידושין לטיבועין ניתנו" (בבא־בתרא שם) כלומר, כסף הקידושין נטבעין, נשקעין לעולם אצלה ולא היה בדעת המקדש ליתן לה דוקא אם יחיו ביחד, אלא נתכוון למתנה גמורה בכל אופן. ולפיכך הביא הלכה זו כאן בהלכות זכיה ומתנה. ובפרק זה, שכולו עוסק באומדן דעת במתנה, ולא הביאה בהלכות אישות, שאין טעמה מפני החשש שיתירו את אחותה, אלא שזוהי מתנה גמורה על־פי דיני המתנות. וכן פסק המאירי בכתובות עו: (עמוד 823) כמאן־דאמר קידושין לטיבועין ניתנו. וראה במרדכי קידושין פ"ג סימן תקלה, ובמגיד־משנה כאן].

1 **יט. וְאִם הָיוּ קִדּוּשֵׁי טָעוּת - חוֹזְרִין הַמָּעוֹת**[149].

149) כן מפורש בכתובות שם, בדברי רב נחמן בר יצחק.

2 **כ. וְהַמְקֻדֶּשׁ**[150] **אֲחוֹתוֹ**[151] **- הַמָּעוֹת מַתָּנָה**[152]. **אָדָם**
3 **יוֹדֵעַ שֶׁאֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּעֲרָיוֹת, וְאֵין זֶה טוֹעֶה,**
4 **אֶלָּא גָּמַר וְנָתַן לְשֵׁם מַתָּנָה.**

150) קידושין מו: ובבא־מציעא טו: ושם מחלוקת בזה בין רב ושמואל, ופסק כשמואל, בהתאם לכלל הידוע שהלכה כשמואל בדיני ממונות. 151) שהיא מן העריות המפורשות בתורה (פ"א מהלכות אישות הלכה ה) ואין קידושין תופסין בה (שם פ"ד הלכה יב). 152) בפ"ט מהלכות גזילה הלכה ז, פסק רבינו, בקונה שדה מחבירו והכיר הלוקח שגזילה היא ביד המוכר, שמחזיר לו הקרן, כדעת רב שם (בניגוד לשמואל), שאדם יודע שקרקע אין לו, וגמר ונתן לשם פקדון. ויש מחלקים, לפי סוגיית הגמרא בבבא־מציעא שם, בין נכרי שנותן לו רק לפקדון, לבין אחות שנותן לה לשם מתנה. ועיין לחם־משנה כאן, ומשנה־למלך בהלכות גזילה שם.

5 **כא. הַשּׁוֹלֵחַ**[153] **סְבָלוֹנוֹת**[154] **לְבֵית חָמִיו, בֵּין מֵרִבִּין**[155]
6 **בֵּין מוּעָטִין**[156]**, בֵּין שֶׁאָכַל**[157] **שָׁם סְעֻדַּת אֵרוּסִין בֵּין**
7 **שֶׁלֹּא אָכַל, בֵּין שֶׁמֵּת הוּא בֵּין שֶׁמֵּתָה הִיא, אוֹ שֶׁחָזַר**
8 **בּוֹ הָאִישׁ - יַחְזְרוּ הַסְּבָלוֹנוֹת כֻּלָּן**[158]**, חוּץ מִן הַמַּאֲכָל**
9 **וְהַמַּשְׁקֶה**[159].

153) בבא־בתרא קמו. וקמו: 154) מלשון סבל, משא, שנושאין אותו מיד זה ליד זה (מדברי רבינו בפירוש המשניות). 155) שוודאי חוזרים, כמפורש במשנה שם. וכפירושו של הר"י בן מיגאש, שאפילו אם אכל חוזר וגובה, ראה להלן. 156) במועטין, מפורש במשנה שם שאין נגבין, אבל רבינו פוסק כדעת רבין (שם קמו:), ראה להלן. 157) רבינו מפרש המשנה הנ"ל כדעת ר"י בן מיגאש, שבין במרובין ובין במועטין מדובר כשאכל, וסוף המשנה הוא המשך של הרישא (שחילקה בין אכל שאינו נגבה לבין לא אכל שגובה), שאם לא אכל חוזר וגובה אפילו במועטין, ואם אכל אינו גובה במועטין, ואילו במרובין אפילו אם אכל חוזר וגובה. וכשבא רבין שם ואמר שלעולם סבלונות חוזרים, על־כרחנו שאפילו במועטין ואפילו אם אכל, הם חוזרים. 158) היינו, כל אלה שעודם קיימים ולא בלו. אבל אם בלו - דינם כמאכל ומשקה, כמו שכתב רבינו בפירוש המשנה שם. 159) שנאכלו ואינם קיימים.

10 **כב. וְכֵן כֵּלִים מוּעָטִים שֶׁשָּׁלַח לָהּ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ שָׁם**
11 **בְּבֵית אֲבִיהָ**[160]**: אִם נִשְׁתַּמְּשָׁה בָּהֶן וּבָלוּ אוֹ אָבְדוּ -**
12 **אֵינָן מִשְׁתַּלְּמִין; אֲבָל אִם הָיוּ קַיָּמִין - חוֹזֵר הַכֹּל,**
13 **וְגוֹבֶה אוֹתָם בְּבֵית דִּין; שֶׁהַדָּבָר יָדוּעַ שֶׁלֹּא שִׁלָּחָם**
14 **אֶלָּא דֶּרֶךְ נוֹי בִּלְבָד.**

160) המפורש במשנה שם, שאינן נגבין שהרי פירש לה שתשתמש בבית אביה, - גם על זה חלק שם רבין ואמר שכל שהוא קיים חוזר לעולם.

15 **כג. חֲזָרָה**[161] **הֵיא בָּהּ - חוֹזֵר הַכֹּל; וַאֲפִלּוּ הַמַּאֲכָל**
16 **וְהַמַּשְׁקֶה**[162] **נוֹתֶנֶת דָּמָיו בְּזוֹל**[163]**. וּכְבָר הִסְכִּימוּ**
17 **הַגְּאוֹנִים, שֶׁאִם הָיוּ דְּמֵי מַאֲכָל וּמַשְׁקֶה [שָׁוֶה] שִׁשָּׁה**
18 **- מִשְׁתַּלֶּמֶת אַרְבָּעָה**[164]**, אִם חֲזָרָה בָּהּ; שֶׁלֹּא נָתַן לָהּ**
19 **מַתָּנָה זוֹ אֶלָּא לְדַעַת שֶׁלֹּא תַּחֲזֹר בָּהּ.**

161) בבא־בתרא שם, סוף המימרא של רבין. 162) שכבר כלו. 163) פחות משווים האמיתי של האוכל, משלמין בזול, מכיון שאלמלי ידע זה האוכל שהוא ישא בהוצאות, לא היה אוכל את המאכלים היקרים. 164) בגמרא שלפנינו שם, מפורש כן: "עד כמה בזול עד תילתא". אבל בכל כתבי־היד שם חסרות מילים אלו, וכן אינן ברי"ף. ולפיכך מביא זאת רבינו בשם הגאונים.

20 **כד. הוֹרוּ רַבּוֹתַי, שֶׁאִם הָיָה מִנְהַג הַמְּדִינָה שֶׁיַּעֲשֶׂה**
21 **כָּל אָדָם סְעֻדָּה וַיַּאֲכִיל לְרֵעָיו, אוֹ יְחַלֵּק מָעוֹת**
22 **לַשַּׁמָּשִׁים וְלַחַזָּנִין**[165] **וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וְעָשָׂה כְּדֶרֶךְ**
23 **שֶׁעוֹשִׂין כָּל הָעָם, וְחָזְרָה בָּהּ - מְשַׁלֶּמֶת הַכֹּל; שֶׁהֲרֵי**
24 **גָּרְמָה לוֹ לְאַבֵּד מָמוֹן, וְכָל הַגּוֹרֵם לְאַבֵּד מָמוֹן חֲבֵרוֹ**
25 **- מְשַׁלֵּם**[166]**. וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ לוֹ עֵדִים כַּמָּה הוֹצִיא, שֶׁאֵין**
26 **זֶה נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל**[167].

165) [היינו שליחי ציבור. וכן דעת רבינו בפי"ד מהלכות תפלה הלכה ח. ולא כמו שכתבו ה'תוספות' ברכות לד. ד"ה לא יענה, שחזן הוא שמש בית הכנסת]. 166) כמו שכתב רבינו בפ"ז מהלכות חובל ומזיק הלכה ז. והיינו מטעם "דיני דגרמי", וכמו שהסבירו ה'תוספות' (בבבא־בתרא כב: ד"ה זאת אומרת, בשם הר"י) שאם נעשה ההיזק בשעת מעשה, הרי זה דיני דגרמי וחייב לשלם, ואף כאן כעת שחוזרת בה, נעשה ההיזק (ט"ז באהע"ז סימן נ ס"ק ד). והראב"ד חולק על דברי רבינו, וראה במגיד־משנה. [ואע"פ שבחזרתה לא נתכוונה להזיק, ולדעת רבינו אין חיוב

ב"גרמי", אלא במתכוון להזיק (ראה בפ"ו מהלכות סנהדרין הלכה א) - יש להבדיל בין דיין שטעה, שאם נחייבהו לשלם, לא ידון לעולם, כמו שכתב הרי"ף בפ"ד דסנהדרין (ראה בסמ"ע סימן כה ס"ק ו), לבין מזיק אחר, שאע"פ שלא התכוון להזיק - חייב לשלם. ומה שכתב רבינו בתשובה בדין הפורץ גדר לפני בהמת חברו, שאם נתכוון כדי שתזיק - חייב, ואם לא נתכוון לכך פטור (ראה פ"ד מהלכות נזקי ממון הלכה ב, במגדל־עוז ובמגיד־משנה) - כנראה שבפורץ גדר הקילו יותר, מפני שההיזק אינו בא מיד בשעת המעשה]. 167) [אע"פ שבנגזל תיקנו חכמים שיהא נשבע ונוטל (פ"ד מהלכות גזילה הלכה א) וכמו כן במזיק (פ"ז מהלכות חובל ומזיק הלכה יז) ובמוסר ממון חבירו לגוי, שהוא מדיני דגרמי, השאירו חכמים ב"תיקו" אם עשו תקנה זו או לא (ב"ק סב.) ופסק רבינו שאם תפש הנמסר אין מוציאין מידו, ונשבע וזוכה במה שתפש (שם פ"ח הלכה ז) - כאן בחזרה בה שלא התכוונה להזיק אין הדין כן, מפני שכל תקנה זו אינה אלא מדין קנס (הלכות גזילה שם) ולא קנסו חכמים שוגג אטו מזיד, כמו שכתב רבינו בפ"ז מהלכות חובל ומזיק הלכה ג. וראה באבן־האזל].

יום שישי ט"ו מנחם־אב ה'תשע"ו

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) נתבארו בו משפטי השושבינות - והוא מנהג ברוב המדינות ששולחים החברים זה לזה מעות ביום חתונתן - ויש ביניהם משפט ודין לפי שאינן מתנה גמורה אלא על דעת להשתלם, וכל הנמשך בזה.

1 **א. מִנְהָג[2] פָּשׁוּט בְּרֹב הַמְּדִינוֹת, שֶׁבִּזְמַן שֶׁיִּשָּׂא אָדָם**
2 **אִשָּׁה מְשַׁלְּחִין לוֹ רֵעָיו וּמְיֻדָּעָיו מָעוֹת, כְּדֵי שֶׁיִּתְחַזֵּק**
3 **בָּהֶן עַל הַהוֹצָאָה שֶׁמּוֹצִיא בְּאִשְׁתּוֹ, וּבָאִים אוֹתָן**
4 **הָרֵעִים וְהַמְיֻדָּעִים שֶׁשָּׁלְחוּ לוֹ וְאוֹכְלִין וְשׁוֹתִין עִם**
5 **הֶחָתָן בְּשִׂבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה אוֹ בְּמִקְצָתָן, הַכֹּל כְּמִנְהַג**
6 **הַמְּדִינָה. וְאֵלּוּ הַמָּעוֹת[3] שֶׁמְּשַׁלְּחִין נִקְרָאִין**
7 **שׁוּשְׁבִינוּת[4]; וְאוֹתָם שֶׁשָּׁלְחוּ הַמָּעוֹת וְאוֹכְלִין וְשׁוֹתִין**
8 **עִם הֶחָתָן נִקְרָאִים שׁוּשְׁבִינִין.**

2) דין השושבינות במשנה בבא בתרא קמד: ובגמרא שם קמה: 3) ש"לא נאמרו דיני שושבינות אלא במעות בלבד" (להלן הלכה טו, מהמשנה שם). 4) מלשון רייעות. וראה רשב"ם שם דיבור המתחיל הכי גרסינן האחין.

9 **ב. הַשּׁוּשְׁבִינוּת[5] אֵינָהּ מַתָּנָה גְּמוּרָה. הַדְּבָרִים**
10 **יְדוּעִים, שֶׁלֹּא שָׁלַח זֶה עֲשָׂרָה דִינָרִין בִּשְׁבִיל שֶׁיֹּאכַל**
11 **וְיִשְׁתֶּה בָּזֶה[6]; וְלֹא שָׁלַח אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁבַּדַּעְתּוֹ הָיָה,**
12 **שֶׁאִם יִשָּׂא הוּא אִשָּׁה - יַחֲזֹר וְיִשְׁלַח לוֹ כְּמוֹ שֶׁשָּׁלַח**
13 **לוֹ. לְפִיכָךְ, אִם נָשָׂא זֶה אִשָּׁה וְלֹא הֶחֱזִיר לוֹ**
14 **הַשּׁוּשְׁבִינוּת - הֲרֵי זֶה תּוֹבְעוֹ בַּדִּין[7] וּמוֹצִיא מִמֶּנּוּ.**

5) משנה וגמרא שם קמה: 6) [בכתב יד אברבנאל: "בזוז", ובכתב יד תימן: "בזוז אחד". וראה בגמרא שם: "עד זוזא"]. 7) משנה ובברייתא שם.

15 **ג. וְאֵין יָכוֹל לְתָבְעוֹ עַד שֶׁיִּשָּׂא כְּדֶרֶךְ שֶׁנָּשָׂא הוּא[8].**
16 **כֵּיצַד? רְאוּבֵן שֶׁנָּשָׂא בְּתוּלָה[9], וְשָׁלַח לוֹ שִׁמְעוֹן**
17 **שׁוּשְׁבִינוּת, וְאַחַר כָּךְ נָשָׂא שִׁמְעוֹן אַלְמָנָה[10] - אֵינוֹ**
18 **יָכוֹל לְתָבְעַ לְהַחֲזִיר לוֹ הַשּׁוּשְׁבִינוּת; שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר**
19 **לוֹ: אֵינִי מַחֲזִיר לְךָ אֶלָּא בְּבְתוּלָה, כְּמוֹ שֶׁנָּתַתָּ לִי.**
20 **וְכֵן אִם שָׁלַח לוֹ בְּנִשּׂוּאֵי אַלְמָנָה - אֵינוֹ יָכוֹל לְתָבְעוֹ**
21 **לְהַחֲזִיר לוֹ בְּנִשּׂוּאֵי בְּתוּלָה.**

8) כלומר, באותם התנאים ממש, לא גרועים ולא מעולים, כמו שמפרש להלן. ומקור דבריו בברייתא שם: "עשו עימו בשנייה (=בנישואי אשתו שנייה), וביקש לעשות עימו בראשונה, יכול לומר לו לכשתינשא אשה אחרת, אעשה עמך". ומזה מוכח שאם עשה עימו בשמחה קטנה אינו יכול לתבעו לשמחה גדולה. אבל צריך עיון שהשמיט רבינו בבא זו. 9) ששמחתה מרובה. 10) ששמחתה מועטת.

22 **ד. עָשָׂה[11] רְאוּבֵן מִשְׁתֶּה בְּגָלוּי וּבְפַרְהֶסְיָא, וְעָשָׂה**
23 **שִׁמְעוֹן בְּצִנְעָה, אוֹ[12] שֶׁעָשָׂה רְאוּבֵן בְּצִנְעָה, וְשִׁמְעוֹן**
24 **בְּפַרְהֶסְיָא - אֵינוֹ יָכוֹל לְתָבְעוֹ; שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ: אֵינִי**
25 **עוֹשֶׂה עִמְּךָ אֶלָּא כְּדֶרֶךְ שֶׁעָשִׂיתָ עִמִּי.**

11) שם בברייתא. 12) אף זה לא הוזכר בברייתא.

26 **ה. רְאוּבֵן שֶׁנָּשָׂא אִשָּׁה, וְשָׁלַח לוֹ שִׁמְעוֹן שׁוּשְׁבִינוּת**
27 **וְאָכַל וְשָׁתָה עִמּוֹ[13], וְאַחַר כָּךְ נָשָׂא שִׁמְעוֹן כְּנִשּׂוּאֵי**
28 **רְאוּבֵן עַצְמָן, וּבָא רְאוּבֵן וְאָכַל וְשָׁתָה עִמּוֹ; אוֹ**
29 **שֶׁקָּרָא לוֹ שִׁמְעוֹן וְלֹא רָצָה לָבוֹא[14]; אוֹ שֶׁהָיָה**
30 **בַּמְּדִינָה וְשָׁמַע קוֹל טַבְלָא[15], בְּמָקוֹם שֶׁאֵין דַּרְכָּן**
31 **לִקְרוֹת אֶחָד אֶחָד אֶלָּא כָּל הַשּׁוֹמֵעַ יָבוֹא, וְשָׁמַע וְלֹא**
32 **בָּא - חַיָּב לְהַחֲזִיר לוֹ הַשּׁוּשְׁבִינוּת כֻּלָּהּ[16]; שֶׁהֲרֵי**
33 **יָדַע[17] וְלֹא בָּא, אוֹ קָרָא לוֹ בְּמָקוֹם שֶׁדַּרְכָּן לִקְרוֹת**
34 **אֶחָד אֶחָד וְלֹא בָּא.**

13) בזה בוודאי מחזיר לו כל השושבינות. 14) גם בזה אין ספק שמחזיר לו כל השושבינות ואינו מנכה לו כלום, שהרי קרא לו ולא בא. 15) לוח חלק שעליו מכים בקורנוס להזמנת האורחים. [וכנראה שלפני רבינו הייתה הגירסא בבבא בתרא קמה: "הווה במתא (=היה בעיר) ושמע קול טבלא, איבעי ליה למיתא (=הרי עליו לבוא)". ולפנינו גירסה אחרת]. 16) כלומר, בלי ניכוי כלל. 17) על ידי קול הטבלא, במקום שאין קוראין כל אחד.

35 **ו. לֹא[18] הָיָה רְאוּבֵן בַּמְּדִינָה - מְנַכִּין[19] לוֹ דְּמֵי מַה**
36 **שֶּׁאָכַל וְשָׁתָה שִׁמְעוֹן אֶצְלוֹ, וּמַחֲזִיר לוֹ שְׁאָר**
37 **הַשּׁוּשְׁבִינוּת[20]. וְכֵן אִם הָיָה בַּמְּדִינָה וְלֹא קְרָאָהוּ[21] אוֹ**
38 **לֹא הוֹדִיעוֹ[22] - מְנַכִּין לוֹ; וְיֵשׁ לוֹ עָלָיו תַּרְעֹמֶת[23]**
39 **מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הוֹדִיעוֹ.**

18) נלמד מתוך ראשית המימרא שם, שדווקא אם היה במדינה צריך לבוא. 19) שם בגמרא. 20) ואין לו עליו תרעומת, על שלא קראו לו ולא הודיעו לו, שהרי לא היה במדינה. 21) נראה שרבינו גרס שם כגירסת כתב־יד

מינכן: "לא ידע, איבעי ליה לאודועיה, לא אודעיה תרעומת אית ליה". והיינו, במקום שדרכן לקרות כל אחד ואחד. 22) על ידי קול טבלא במקום שאין קוראים לכל אחד ואחד. ונלמד מהרישא שם שאם שמע קול טבלא היה עליו לבוא - ומזה מוכח שאם לא שמע, יש לו עליו תרעומת על שלא הודיעו. 23) שם בגמרא.

1 **ז. וְכַמָּה[24] מְנַכִּין? נָהֲגוּ[25] בְּנִכּוּי: אִם דִּינָר אֶחָד שָׁלַח**
2 **לוֹ שְׁמָעוֹן[26] - אֵינוֹ מַחֲזִיר לוֹ כְּלוּם, שֶׁהֲרֵי[27] זֶה דְּמֵי**
3 **מַה שֶּׁאָכַל; וְאִם יָתֵר עַל הַדִּינָר עַד סֶלַע[28] - מְנַכֶּה**
4 **לוֹ מֵחֲצָה[29].**

24) שם. 25) כך אמר שם אביי, שכן נהגו בני גגנא. 26) בתור שושבינות. 27) כרגיל אוכל אדם בסעודת חתן בעד דינר אחד, אם שלח לו רק דינר. 28) שאז מאכילים אותו בריווח יותר. 29) [ומכיוון שהסכום הוא קטן אין אומדין דעת המשלח, ואין חוששין שמא הוא צר עין, עיין לחם משנה].

5 **ח.[30] מִסֶּלַע וּלְמַעְלָה - אוֹמְדִין דַּעַת הַמְשַׁלֵּחַ וְשִׁעוּר**
6 **הַשּׁוֹשְׁבִינוּת: אִם אָדָם חָשׁוּב - מְנַכֶּה לוֹ מֵחֲצָה[31];**
7 **וְאִם צַר עַיִן וּמְדַקְדֵּק בְּהוֹצָאָתוֹ - אֵינוֹ מְנַכֶּה לוֹ אֶלָּא**
8 **שִׁעוּר מַה שֶּׁאָכַל וְשָׁתָה[32], וּמְשַׁלֵּם לוֹ הַשְּׁאָר.**

30) [ציון הלכה ח כאן הוא טעות, שהכול קשור ביחד: "אומדין דעת המשלח ושיעור השושבינות (רש"ש). כלומר, אומדין דעתו אם הוא צר עין. וכמו כן מחשבין כמה שלח לו, בכדי לדעת כמה היא מחצה, באופן שהוא אדם חשוב. וכן בכתב־יד תימן ובדפוס רומי הכול מחובר כנ"ל. וכן נראה בבית יוסף אבן העזר סימן ס]. 31) אף שמסכום גדול הרי המחצית הרבה יותר ממה שאכל, אין מדרכו של אדם חשוב לעשות חשבון מדוייק. והוא מוכן להעניק יותר ממה שהוא מקבל. 32) [כלומר, דינר אחד ולא יותר. ואף על פי שאם שלח שלושה דינרין מנכה לו דינר ומחצה כמבואר למעלה, זה אינו אלא באופן הנ"ל שאין אומדין ואין מחשבין כלל, אבל כאן שאומדין ומחשבין - מחשבין בדיוק, כעין מה שכתב רבינו בפרק יח מהלכות מכירה הלכה יא, שאם בא לנפות מנפה את הכל, עיין שם].

9 **ט. מֵת[33] שְׁמָעוֹן קֹדֶם שֶׁיִּשָּׂא אִשָּׁה, אוֹ[34] שֶׁנָּשָׂא וּמֵת**
10 **בְּתוֹךְ יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה - אֵין רְאוּבֵן חַיָּב לְהַחֲזִיר לְיוֹרְשֵׁי**
11 **שִׁמְעוֹן כְּלוּם; שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לָהֶם: תְּנוּ לִי שׁוֹשְׁבִינִי**
12 **וְאֶשְׁמַח עִמּוֹ.**

33) שם קמד: בגמרא. 34) יוצא מתוך דברי רב יוסף (שם קמה.) שדווקא אחרי שכלו כל שבעת ימי המשתה אפשר לדרוש את השושבינות.

13 **י. לְפִיכָךְ[35], אִם שָׁמַח עִמּוֹ[36] וְאַחַר כָּךְ מֵת שִׁמְעוֹן,**
14 **אוֹ קָרָא לוֹ וְלֹא בָּא[37], אוֹ שֶׁלֹּא הָיָה בַּמְּדִינָה[38],**
15 **שֶׁלֹּא הוֹדִיעוֹ[39] - הוֹאִיל וְשָׁלְמוּ יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה וְאַחַר**
16 **כָּךְ מֵת שִׁמְעוֹן, חַיָּב רְאוּבֵן לְהַחֲזִיר הַשּׁוֹשְׁבִינוּת**
17 **לְיוֹרְשָׁיו; אוֹ כֻּלָּהּ[40], אוֹ בְּנִכּוּי אִם לֹא הוֹדִיעוֹ אוֹ לֹא**
18 **הָיָה עִמּוֹ בַּמְּדִינָה[41].**

35) מימרא של רב יוסף (שם). 36) שכבר נתחייב להחזיר השושבינות. 37) כאמור למעלה הלכה ה שבמקרה זה מחזיר לו כל השושבינות. 38) שמחזיר לו השושבינות בניכוי מה שאכל ושתה (למעלה הלכה ו). 39) שגם בזה מנכה לו (שם). 40) כשקרא לו ולא בא. 41) שאינו חייב לשלם ליורשים, אלא כמה שהיה משלם לשושבין עצמו.

19 **יא. מֵת[42] רְאוּבֵן וְאַחַר כָּךְ נָשָׂא שִׁמְעוֹן אִשָּׁה,**
20 **וְשָׁלְמוּ יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה: מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לְגְבּוֹת**
21 **הַשּׁוֹשְׁבִינוּת מִיּוֹרְשִׁין - כּוֹפִין יוֹרְשֵׁי רְאוּבֵן לְהַחֲזִיר**
22 **בְּנִכּוּי[43]; וּמָקוֹם שֶׁלֹּא נָהֲגוּ - אֵין הַיּוֹרְשִׁין מְשַׁלְּמִין**
23 **כְּלוּם.**

42) כבר העיר הראב"ד שאין מקור בגמרא למנהג בעניין שובינות. אולם רבינו למד כן מדיני סבלונות בקידושין כשם שלמדו משם (מה שנאמר בהלכה ט) שאם מת שמעון אין ראובן חייב להחזיר מפני שאומר ליורשי שמעון: תנו לי שושביני ראובן ואשמח בו, וזה נלמד כמו שאמרו שם לעניין קידושין שאם מת הבעל אין האשה חייבת להחזיר המתנות מפני שאומרת להם תנו לי בעלי ואשמח עימו - כמו כן למד רבינו דין זה של מת ראובן שתלוי במנהג, ממה שאמרו שם שאם מתה האשה "מקום שנהגו להחזיר קידושין מחזירין, מקום שנהגו שלא להחזיר אין מחזירין". וכן כתב ר"י מיגאש. 43) שהרי אביהם לא היה ולא אכל שם, וכבר כתב למעלה (הלכה ו) שאם לא היה ראובן במדינה מנכין לו דמי מה שאכל ושתה שמעון אצלו.

24 **יב. מֵת[44] רְאוּבֵן אַחַר שֶׁנָּשָׂא שִׁמְעוֹן אִשָּׁה, וְשָׁלְמוּ**
25 **יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה[45] - כּוֹפִין אֶת יוֹרְשָׁיו וּמְשַׁלְּמִין**
26 **הַשּׁוֹשְׁבִינוּת בְּכָל מָקוֹם; שֶׁהֲרֵי נִתְחַיֵּב אֲבִיהֶן לְשַׁלֵּם.**
27 **וְאִם כֻּלָּהּ הָיָה חַיָּב לְשַׁלֵּם - מְשַׁלְּמִין כֻּלָּהּ; וְאִם**
28 **בְּנִכּוּי - מְשַׁלְּמִין בְּנִכּוּי.**

44) המגיד־משנה מביא את דברי הר"י מיגאש ומסתמך על הסברה הפשוטה, שכיוון שנתחייב האב - חייבים היורשים לשלם את חובו, אבל באמת אפשר למצוא מקור מפורש להלכה זו, והיא: המימרא של רב אסי בשם רבי יוחנן (בבבא בתרא שם) כפירוש למשנה, ושם שאם מת השושבין, נגבית השושבינות מבניו, והיינו באופן הנ"ל כשמת ראובן אחרי שבעת ימי המשתה, שהרי באופן אחר - זה תלוי במנהג (למעלה הלכה יא). 45) או כגון ששמח עימו ואחר כך מת (למעלה הלכה י). שאם לא שמח ומת בתוך ימי המשתה אין ראובן חייב (למעלה הלכה ט).

29 **יג. חֲמִשָּׁה[46] דְּבָרִים נֶאֱמְרוּ בְּשׁוֹשְׁבִינוּת: נִגְבֵּית בְּבֵית**
30 **דִּין, שֶׁאֵינָהּ אֶלָּא כְּמוֹ מִלְוָה[47]. וְאֵינָהּ מְשְׁתַּלֶּמֶת אֶלָּא**
31 **בְּעוֹנָתָהּ[48] כְּעֵין נְשׂוּאֵי רִאשׁוֹן[49]; שֶׁזֶּה כְּמוֹ תְּנַאי**
32 **הוּא, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ שֶׁעַל דַּעַת זֶה שְׁלָחָהּ[50].**
33 **וְאֵין בָּהּ מִשּׁוּם רִבִּית. אֲפִלּוּ שָׁלַח לוֹ דִּינָר וְהֶחֱזִיר**
34 **לוֹ עֲשָׂרָה - מֻתָּר; שֶׁלֹּא עַל מְנָת לְהוֹסִיף[51] לוֹ שָׁלַח.**
35 **וְאֵין הַשְׁבָּעִית מְשַׁמֶּטֶתְהּ[52]; שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִגְשׁ אוֹתוֹ**
36 **וּלְהָבִיעוֹ עַד שֶׁיִּשָּׂא כְּדֶרֶךְ שֶׁנָּשָׂא הוּא[53]. וְאֵין הַכְּכוּר**
37 **נוֹטֵל בָּהּ פִּי שְׁנַיִם[54] כְּשֶׁתַּחֲזֹר לַיּוֹרְשִׁין; מִפְּנֵי שֶׁהוּא**

רָאוּי[55], וְאֵין הַבְּכוֹר נוֹטֵל בְּרָאוּי, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּמְקוֹמוֹ[56].

46) ברייתא שם קמה. וההנמקה שלה בגמרא שם קמה: 47) כלומר, ולא כמתנה. 48) כשמגיעה עונת הנישואין לחבירו. 49) כמו שכתב רבינו למעלה הלכה ג והלכה ה. 50) שיחזיר לו בעת נישואיו ולא קודם לכן "שיכול לומר לו: איני רוצה לקבל [עתה] שאני רוצה לשמוח עימך, כדרך ששמחת עימי (מגיד משנה). 51) שיכול היה גם לתת פחות, והוסיף לו מרצונו הטוב, מחמת ידידות וריעות. 52) ויכול לתבוע את השושבינות אחרי שמיטה. 53) והרי זה דומה למלווה את חבירו לעשר שנים, היינו, שזמן הפירעון מאוחר לשביעית, שאין השביעית משמטתו (פרק ט מהלכות שמיטה ויובל הלכה ט), אחרי שאינו יכול ליגוש אותו עכשיו בהגיע השנה השביעית. ואמנם אם היו הנישואין בשנה השביעית - השביעית משמטתה בסופה, שהרי הגיע זמנה (מגיד משנה). 54) כדין בכור, שנוטל חלק כפול בירושה. 55) שאינו מוחזק ביד המוריש בעת מיתתו, וחוב שהוא ביד אחרים הרי הוא ראוי (פרק ג מהלכות נחלות הלכה א). 56) בהלכות נחלות שם.

יד. הַשּׁוֹלֵחַ תְּשׁוּרָה[57] לַחֲבֵרוֹ[58], אוֹ שֶׁנָּתַן לוֹ מָעוֹת כְּשֶׁמָּטָה יָדוֹ[59], וְהוּא מְמָאֵן לִקַּח, וְזֶה נִשְׁבַּע שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא תִּקַּח, וְהִפְצִיר בּוֹ עַד שֶׁלָּקַח[60], וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ, הֲרֵי אֵלּוּ מַתָּנָה, וְאֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר הוּא[61] וְלִתְבַּע, עַד שֶׁיְּפָרֵשׁ שֶׁהוּא מִלְוָה.

57) [היא מנחה שלוחה ממיני אוכלים כמו שנאמר (שמואל־א ט, ז): "כי הלחם אזל מכלינו ותשורה אין להביא". ולא פירש שהיא מתנה אלא שלח לו בסתם]. 58) [ואף על פי שלא מיאן לקבל, ולא הפציר בו. לפי שתשורה ממיני אוכלים, לעולם היא מתנה, וכמו שכתב להלן הלכה טו בדין שולח לחבירו כדי יין]. 59) שאינו מצווה לתת לו צדקה דווקא אלא להחזיק בידו גם על ידי הלוואה או עשיית שותפות איתו או להמציא לו מלאכה - כדי לחזק את ידו עד שלא יצטרך לבריות, כמפורש בפרק ח מהלכות מתנות עניים הלכה ז]. 60) [דווקא אם נתן בצורה זאת של הפצרה, אבל אם נתן מעות סתם הרי זו הלוואה כמו בשושבינות (למעלה הלכה א ולהלן הלכה טו). ונראה שלכך תיקנו במשלוח מנות בפורים שישלח בשר או תבשיל או מיני אוכלים (פרק ב מהלכות מגילה הלכה טו, ועיין ביצה יד: במשנה), שמשלוח זה הוא למתנה ואילו מעות הם להלוואה כנ"ל. פרט למתנות לאביונים, שאף על פי שהן מעות, כיוון שנותנן לעני הפושט יד ומבקש, בוודאי כוונתו למתנה ולא להלוואה. ומסתבר, לפי זה, שעני הנותן לחבירו אפילו פירות בוודאי כוונתו על מנת להחזיר. ולפיכך כתב רבינו בפרק ו מהלכות מתנות עניים הלכה יז: "מעשר עני וכו' ואין עושין שושבינות", הרי שגם בנתינת פירות יש דין שושבינות, כיוון שהנותן הוא עני. ואילו בהלכות שמיטה ויובל, שלא מדובר בעני, כתב (פרק ו שם הלכה י): "דמי שביעית וכו' ואין עושין בהן שושבינות", דקדק לכתוב "דמי שביעית", שרק בדמים יש דין שושבינות, אבל בפירות אין דין שושבינות כנ"ל. וכמו כן בהלכות מעשר שני (פרק ג הלכה כא), שאף שם לא מדובר בעני, נראה שהמדובר בדמי מעשר שני (עיין שם) ועליהם כתב ש"אין עושין בהן שושבינות", אבל בפירות אין דין שושבינות. וכן מדוקדקים דברי התוספתא שדין מעשר עני המדבר בפירות נשנה לחוד במסכת פאה שם, ואילו דיני מעשר שני ושביעית, שהמדובר בהם בדמים, נשנו ביחד בשביעית פרק ז. וראה בתוספתא כפשוטה, בפאה שם עמוד 40]. 61) בכתב יד תימן חסרה תיבת "הוא".

טו. וְכֵן הַשּׁוֹלֵחַ[62] לַחֲבֵרוֹ כַּדֵּי יַיִן וְכַדֵּי שֶׁמֶן וּפֵרוֹת בְּעֵת הַנִּשּׂוּאִין - אֵין נִגְבִּין בְּבֵית דִּין, מִפְּנֵי שֶׁהִיא גְּמִילוּת חֲסָדִים; וְלֹא נֶאֶמְרוּ דִּינֵי שׁוֹשְׁבִינוּת אֶלָּא בְּמָעוֹת בִּלְבַד[63].

62) שם קמד: בסוף המשנה. 63) הראב"ד כתב על שתי ההלכות (הלכה יא והלכה טו) שדבר זה אינו מחוור, לפי שהוא מפרש כרשב"ם, שכאן מדובר שלא בעת הנישואין או כשאינו אוכל אצלו, ולפי זה אין הבדל בין מעות ליין, ועיין באור שמח.

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) נתבאר אי זה אדם נידון כבריא ואי זה נידון כשכיב מרע לעניין חילופי דיניהן במתנות, והחילוק שיש בין שכיב מרע למצווה מחמת מיתה ומשפטיהם ומתנותיהם.

א. הַסּוּמָא אוֹ הַפִּסְחָ[2] אוֹ הַגִּדֵּם[3], אוֹ הַחוֹשֵׁשׁ בְּרֹאשׁוֹ אוֹ בְּעֵינָיו אוֹ בְּיָדוֹ אוֹ בְּרַגְלוֹ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[4] - הֲרֵי הוּא כְּבָרִיא לְכָל דְּבָרָיו[5] בְּמִקָּחוֹ אוֹ בְּמִמְכָּרוֹ וּמַתְּנוֹתָיו.

2) שנקטעו רגליו. 3) שנקטעו ידיו. 4) שאינו חושש בכל גופו. 5) שכן כתוב בשטר שכיב מרע (בבא־בתרא קנג.): "כד הוה קציר ורמי בערסיה (=כשהיה חולה ושוכב במיטה)". ומכאן, שכל שלא הגיע למצב זה אינו נחשב כשכיב מרע.

ב. אֲבָל הַחוֹלֶה שֶׁתְּשָׁשׁ כֹּחַ כָּל הַגּוּף וְכָשַׁל כֹּחוֹ מֵחֲמַת הֶחֳלִי עַד שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַלֵּךְ עַל רַגְלָיו בַּשּׁוּק, וַהֲרֵי הוּא נוֹפֵל עַל הַמִּטָּה - הוּא [הַנִּקְרָא] שָׁכִיב מְרַע[6], וּמִשְׁפְּטֵי מַתְּנוֹתָיו אֵינָם כְּמַתְּנַת בָּרִיא. כֵּיצַד?[7] שָׁכִיב מְרַע שֶׁצִּוָּה וְאָמַר לִתֵּן לְפְלוֹנִי כָּךְ וְכָךְ, בֵּין בְּחֹל[8] בֵּין בְּשַׁבָּת[9], בֵּין כָּתַב[10] בֵּין לֹא[11] כָּתַב - זָכוּ הַכֹּל כְּשֶׁיָּמוּת[12] בְּכָל מַה שֶּׁנָּתַן לָהֶם, וְאֵינוֹ[13] צָרִיךְ קִנְיָן; שְׁדִבְרֵי שָׁכִיב מְרַע כִּכְתוּבִין[14] וְכִמְסוּרִין[15] הֵן[16]. וְדָבָר זֶה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[17]. וְאַף עַל פִּי[18] שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶם, עָשׂוּ אוֹתָהּ כְּשֶׁל תּוֹרָה[19], כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּטָּרֵף[20] דַּעְתּוֹ עָלָיו כְּשֶׁיֵּדַע שֶׁאֵין דְּבָרָיו קַיָּמִים[21].

6) כלומר, "שוכב חולה". "ואלישע חלה את חליו" (מלכים־ב יג, יד) תורגם: "ואלישע מרע ית מרעיה". 7) כחכמים, ולא כרבי אליעזר (שם קנו.). וכרבי יהושע, ולא כרבי

אליעזר (שם קנו:). 8) שיכול לכתוב. 9) שאינו יכול לכתוב. 10) שם קנג. עובדא במתנת שכיב מרע, שהיה כתוב בה, ועוד מקומות. [ואם עבר וכתב בשבת, ראה בפרק ל מהלכות מכירה הלכה ז]. 11) משנה, שם קנו: וכן שם קעה. 12) שם קלז. וראה להלן הלכה ח. 13) שם קנא: מימרא של רב נחמן. 14) היינו, כקרקע שקונים בשטר. 15) היינו, כמטלטלין שקונין במסירה או במשיכה. 16) שם, קנא. 17) שם, קמז: כרבא בשם רב נחמן, ולא כרבי זירא בשם רב, וכרב נחמן בשם רבה בר אבוה, שלמדו זאת מן התורה. ויש אומרים שגם לדעתם הוא מדברי סופרים, והפסוקים שמצאו אינם אלא אסמכתא, וראה ב'תוספות' שם קמז. ד"ה מנין. 18) מסקנת הגמרא שם, על רקע של סתירה בין שתי מימרות של רב נחמן. 19) לענין מחילת שטר חוב (שם). וראה להלן פ"י הלכה ב. 20) תבולבל. 21) שם בדברי רב נחמן, ולפי הפירוש השני של הרשב"ם שם ד"ה מתנת. וכמו שכתב שם ד"ה ועשאוה כשל תורה, שמאותו הטעם, שלא תטרף דעתו, עשאוה כשל תורה.

1 **ג. לְפִיכָךְ[22], אִם[23] אָמַר "קְנוּ[24] מִמֶּנִּי" - אֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת[25]**
2 **קוֹנִין[26] מִמֶּנּוּ; שֶׁזֶּה הַקִּנְיָן אֵינוֹ צָרִיךְ[27].**

22) כלומר, כיון שחששו שמא תטרף דעתו עליו. 23) מימרא של רבי לוי, בבבא־בתרא קנו: 24) שאין לו בטחון גמור שיקיימו את דבריו באמירתו גרידא. 25) שאסור לעשות בו קנין, וכל פעולה של מקח וממכר (פרק כג מהלכות שבת הלכה יב). [ואע"פ שזה הקנין אינו צריך ואינו מועיל - אסור, מפני שנראה כקונה. ועיין שם הלכה יד]. 26) אם כי הקנין מיותר - עושים זאת כדי להפיס דעתו (גמרא שם). 27) והריהו כאילו אינו, ולפיכך התירוהו בשכיב מרע. ומכאן, שאם הקנין הכרחי כגון במתנת שכיב מרע במקצת (להלן הלכה טו) - לא התירוהו אף בשכיב מרע, בנגוד לשיטת הרשב"ם שם ד"ה קונין משכיב ומרע וכו', וה'תוספות' שם, ד"ה קונין משכ"מ. ומה שהתירו בגט שכיב מרע שתסגור ותפתח הדלת ותקנה הגט בשבת (גיטין עז:) - שם אין קנין החזקה ניכר כל־כך אלא דומה כנועל בית לשמרו, ולפיכך התירוהו בשכיב מרע (מאירי שם, ולחם־משנה כאן).

3 **ד. וְאֵין[28] שְׁכִיב מְרַע צָרִיךְ לוֹמַר "אַתֶּם עֵדַי"[29], אֶלָּא**
4 **כָּל הַשּׁוֹמֵעַ אֶת דְּבָרָיו הֲרֵי זֶה עֵד; שֶׁאֵין[30] אָדָם**
5 **מְשַׁטֶּה בְּשָׁעַת מִיתָּה[31].**

28) בבא־בתרא קעה. מסקנה סופית של רבא. 29) כדין כל הודאה שצריך לומר כן, שאם לא - אומר לו: "משטה הייתי בך" (סנהדרין כט: ופ"ו מהלכות טוען ונטען הלכה ו). 30) כך נמק רבא את מסקנתו, אחר שפתר את הבעיא (וראה הגהות הב"ח שם אות א). 31) אבל בריא, אם לא אמר "אתם עדי", יכול לומר משטה אני בך, כמבואר למעלה. [ושם בגמרא הכריעו גם, שאין צריך לומר "כתובו", ורבינו השמיטו. וראה במגיד־משנה בשם הרשב"א, וצ"ע].

6 **ה. שְׁכִיב מְרַע[32] שֶׁצִּוָּה לָתֵת מַתָּנָה לְעֶבֶד שֶׁבִּמְעֵי**
7 **אִמּוֹ - זָכָה[33] הָעֶבֶד; מִפְּנֵי[34] שֶׁדַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם קְרוֹבָה**
8 **אֵצֶל בְּנוֹ[35], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[36].**

32) הוא־הדין לבריא, כמו שנראה מדברי רבינו בפכ"ב מהלכות מכירה הלכה י (ראה מגיד־משנה שם), אלא שבשכיב מרע מספיק באמירה, ואילו בבריא צריך קנין. וראה פירוש המשניות לרבינו, בבבא־בתרא פרק מי שמת (קמ:) [ואע"פ שמטעם זה ש"דעתו של אדם קרובה אצל בנו", אמרו שפסיקות דמים לבן ולבת בעת הקידושין נקנית באמירה (למעלה פ"ו הלכה יז, ובפכ"ג מהלכות אישות הלכה יד) - אין זה אלא בדבר שבא לעולם (למעלה פ"ו הי"ז), אבל אם ישנם "תרתי לריעותא" (=שני חסרונות): דברים בעלמא בלי קנין, וגם אינו בעולם כמו בריא האומר לתת מתנה לעובר - לא קנה, ולא מועילה הסברא שדעתו של אדם קרובה אצל בנו, וראה למעלה פ"ו הערה קלז]. 33) אע"פ שהמזכה לעובר לא קנה, שהרי הוא כמי שלא בא לעולם (הלכות מכירה, שם). 34) כרבי יצחק בשם רבי יוחנן, שם קמב: שהעלה נימוק זה להסביר את המשנה שם קמ: שרבינו מביא את תוכנה להלן הלכה ו. 35) ויש כאן גמירות דעת גמורה, וזה מועיל אף שאינו בעולם. 36) בהלכות מכירה, שם.

9 **ו. אָמַר[37]: אִם[38] יָלְדָה אִשְׁתִּי זָכָר - יִטֹּל מָנֶה, וְאִם**
10 **נְקֵבָה - מָאתַיִם[40], וְיָלְדָה זָכָר - נוֹטֵל מָנֶה; יָלְדָה**
11 **נְקֵבָה - נוֹטֶלֶת מָאתַיִם; יָלְדָה זָכָר וּנְקֵבָה[41] - הַזָּכָר**
12 **נוֹטֵל מָנֶה, וְהַנְּקֵבָה מָאתַיִם; יָלְדָה טֻמְטוּם[42]**
13 **וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס[43] - נוֹטֵל כַּפָּחוּת שֶׁבִּשְׁנֵיהֶם[44].**

37) משנה שם קמ: והיינו, שכיב מרע, הנזכר לעיל, שהרי בבריא צריך קנין ולא די באמירה בלבד. וראה במגיד־משנה מה שכתב בשם ר"י מיגאש. 38) שם. 39) כלומר אם תלד, וכ"ה במשנה שם. 40) כן דרכו של אב לדאוג יותר לבתו, שאינה יכולה לחזר אחר מזונותיה, כבן (שם קמא.). 41) כלומר, תאומים. [ונראה שלפני רבינו היתה הנוסחא במשנה שם: "האומר אם ילדה אשתי זכר יטול מנה, ילדה זכר יטול מנה. נקבה מאתים, ילדה נקבה נוטלת מאתים. ילדה זכר ונקבה, זכר נוטל מנה, נקבה נוטלת מאתים". וכן הוא בכ"י מינכן (והמילים "אם זכר מנה, אם נקבה מאתים" שלפני המילים "ילדה זכר ונקבה" - חסרות) ולפי"ז על־כרחנו נפרש "ילדה זכר ונקבה" - היינו שילדה תאומים, ומה שאמרו ברישא "האומר אם ילדה אשתי וכו'", היינו שאמר שני הדברים ביחד: אם ילדה זכר יטול מנה, נקבה מאתים. ורשב"ם שם גרס במשנה כמו שהוא לפנינו, ופירש ששתי בבות הן במשנה. וילדה זכר ונקבה, היינו ילדה זכר או נקבה, אבל בתאומים אין להם כלום. והוכיח כן מהגמרא, שם קמא: באומר "המבשרני". ורבינו סובר שרק שם אין להם כלום, מפני שלידת תאומים אינה בשורה בשבילו. אבל כשמזכה לבניו - מזכה גם לתאומים, שהרי הם ילדיו – לחם־משנה]. 42) אדם שמקומם של אברי המין - אטום. ולא ידוע אם הוא זכר או נקבה. וראה בפ"ב מהלכות שופר הלכה א. 43) זה שיש לו שני אברי המין, גם של זכר וגם של נקבה. ודעת רבינו, שדינו כספק זכר וספק נקבה, ראה בפ"ב מהלכות אישות הלכה כד. ולגבי

קדושת הבכור, נתמעט בפירוש (בכורות מב. וראה בפ"ב מהלכות בכורות, הלכה ה). 44) כן פסק גם בפ"ה מהלכות נחלות, הלכה ב. ומקור הדברים, מהרישא של המשנה שם: "הניח בנים ובנות וטומטום וכו' הזכרים דוחים אותו אצל נקבות וכו' הנקבות דוחות אותו אצל זכרים", ובדעת רבא בגמרא שם ש"דוחים אותו ויש לו", כפחות שבשניהם. ומה שאמרו במשנה שם: "האומר אם תלד אשתי זכר וכו' ילדה טומטום אינו נוטל" - הוא לדעת רבן שמעון בן גמליאל, שאמר בדין מקדיש עובר אם זכר ואם נקבה, ש"אם ילדה טומטום ואנדרוגינוס, אין קדושה חלה עליהן", שלדעתו אין כוונת המקדיש אלא לזכר ודאי או לנקבה ודאית. ואין הלכה כמותו, אלא שאם אמר "אם זכר לעולה, ואם נקבה לשלמים" אין קדושה חלה על הטומטום, שהרי אפילו אם הקדישו בפירוש לכך אינו קדוש, לפי שאינו ראוי לקרבן, אמנם אם יאמר "אם זכר ואם נקבה - הרי אלו למזבח", וילדה טומטום - ימכר ויביא בדמיו כל קרבן שירצה. שכן הדין במקדיש טומטום ואנדרוגינוס (ראה בפ"ג מהלכות איסורי מזבח, הלכה י). ולזה נתכוון רבינו במה שכתב בפט"ו מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ח, ש"אם אמר אם תלד זכר וכו' וילדה טומטום וכו' הרי הן חולין כמו שביארנו", וזה ודאי נמשך למה שכתב לפני־זה בהלכה ו "כמו שביארנו בהלכות איסורי מזבח", והיינו בפ"ג שם הלכה י, כלומר שאינו קדוש מצד שאינו ראוי למזבח, וזה תלוי באיזה לשון אמר, אם אמר "לעולה" - אין עליו קדושה כלל. ואם אמר "למזבח" - ימכר ויביא בדמיו כל קרבן שירצה. שכן הדין במקדיש טומטום ואנדרוגינוס (ראה בפ"ג מהלכות איסורי מזבח, הלכה י). ולזה נתכוון רבינו במה שכתב בפט"ו מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ח, ש"אם אמר אם תלד זכר וכו' וילדה טומטום וכו' הרי הן חולין כמו שביארנו", וזה ודאי נמשך למה שכתב לפני־זה בהלכה, ו"כמו שביארנו בהלכות איסורי מזבח", והיינו בפ"ג שם הלכה י, כלומר שאינו קדוש מצד שאינו ראוי למזבח, וזה תלוי באיזה לשון אמר, אם אמר "לעולה" אין עליו קדושה כלל ואם אמר "למזבח" - ימכר ויביא בדמיו איזה קרבן שירצה, כנ"ל, אבל לעולם כוונת המקדיש גם לטומטום ואנדרוגינוס. וכמו שכתב כאן. ועיין מגיד־משנה ולחם־משנה כאן, ובלח"מ בהלכות איסורי מזבח שם.

1 **ז. שְׁכִיב מְרַע[45] שֶׁאָמְרוּ לוֹ: נְכָסָיו לְמִי? וְאָמַר לָהֶם:**
2 **דּוֹמֶה[46] שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּן אוֹ שֶׁאִשְׁתּוֹ מְעֻבֶּרֶת, עַכְשָׁו[47]**
3 **שֶׁאֵין לוֹ בֵּן אוֹ שֶׁאֵין אִשְׁתּוֹ מְעֻבֶּרֶת נְכָסָיו לְפִלּוֹנִי[48];**
4 **וְנוֹדַע שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּן אוֹ שֶׁהָיְתָה אִשְׁתּוֹ מְעֻבֶּרֶת, אַף עַל**
5 **פִּי שֶׁהִפִּילָה אוֹ מֵת הַבֵּן אַחַר כָּךְ - אֵין[49] מַתְּנָתוֹ**
6 **מַתָּנָה.**

45) שם, קמו: - קמז. 46) עד עכשיו חשב. 47) ששאלתם העמידה אותו על הטעות. 48) "נכסיו" ולא "כל נכסיו" - הרי ששייר לעצמו כל שהוא, וראה להלן. 49) בגמרא שם אמרו שזה אפילו לחכמים שחולקים על רבי שמעון בן מנסיא, ואינם הולכים אחרי אומד הדעת, באופן שהלך בנו למדינת הים ושמע שמת ועמד וכתב כל נכסיו לאחר ואחר־כך בא בנו - מודים הם כאן כיון שגילה דעתו מפורש. ואע"פ שרבינו פוסק כרבי שמעון בן מנסיא (לעיל פ"ו הלכה א) - הביא גם הלכה זו, להשמיענו שאע"פ שלענין אומדנא (בפ"ו שם) יש הבדל בין כתב כל נכסיו לבין שייר לעצמו כל שהוא - כאן במפרש, אפילו אם שייר לעצמו, אין מתנתו מתנה.

7 **ח. מַתָּנַת[50] שָׁכִיב מְרַע אֵינָהּ קוֹנָה אֶלָּא לְאַחַר**
8 **מִיתָה[51]. וְאֵין אַחֵר זוֹכֶה בַּדָּבָר שֶׁצִּוָּה לוֹ, בֵּין**
9 **בְּמַקֶּרְקְעֵי בֵּין בְּמִטַּלְטְלֵי, אֶלָּא לְאַחַר מִיתָה[52].**

50) בבא־בתרא קלה. ויותר מפורש שם קלז. 51) כלומר, לאחר גמר המיתה, ולא עם גמר המיתה. וכרבא ולא כאביי, ואף אביי חזר בו (שם). 52) כלומר, לא זו בלבד שאין קנינו אלא לאחר מיתה - אלא שגם אינו זוכה בזה למפרע משעת אמירה ולא כדעת ה'תוספות' (גיטין יד: ד"ה הא) שזוכה למפרע. וראה 'קצות החושן' סימן רנ ס"ק א שהאריך בזה.

10 **ט. לְפִיכָךְ[53] מוֹצִיאִין לִכְתֻבַּת[54] הָאִשָּׁה וּמְזוֹן**
הָאַלְמָנָה וְהַבָּנוֹת[55] מִיַּד אֵלּוּ שֶׁצִּוָּה לָתֵת לָהֶם[56];
שֶׁהֲרֵי בְּמִיתָתוֹ[57] נִתְחַיְּבוּ הַנְּכָסִים בַּכְּתֻבָּה וּבַמְּזוֹנוֹת,
וְאִלּוּ שֻׁנְּתַן לָהֶם לֹא יִקְנוּ אֶלָּא לְאַחַר מִיתָה.

53) כלומר, לפי שמתנת שכיב מרע אינה קונה אלא לאחר מיתה. 54) היינו, "כתובת בנין דכרין" (פט"ז מהלכות אישות הלכה ז), שהיא כירושה ואינה גובה מנכסים משועבדים (=לקוחות ומקבלי מתנה) כמפורש בכתובות נב: ונה. וכן פסק רבינו בפי"ט שם הלכה ט. אבל סתם כתובה - גובה אף ממשועבדים (פט"ז שם הלכה י). ועיין מגיד־משנה. 55) שאין מוציאין למזון האשה והבנות מנכסים משועבדים (גיטין מח: ופרק יח מהלכות אישות הלכה יג). 56) בבא־בתרא קלג. מימרא של רבא, לגבי מזון האלמנה. וסובר רבינו שהוא־הדין למזון הבנות ולכתובת בנין דכרין. והראב"ד בפי"ט מהלכות אישות שם חולק על רבינו בזה, עיין שם. 57) אין הכוונה ל"עם גמר מיתה", לעומת מתנת שכיב מרע שהיא "לאחר גמר מיתה" (ראה בבא־בתרא קלז.), שהרי כתובת בנין דיכרין היא כירושה (למעלה הערה נג) וירושה אינה אלא לאחר גמר מיתה (ועיין 'קצות החושן' סימן רנב ס"ק א) - אלא בשניהם, גם בכתובת בנין דיכרין ומזון האשה והבנות, וגם במתנת שכיב מרע, אין הדבר נגמר אלא לאחר גמר מיתה. ומה שכתב "במיתתו" היינו לאחר גמר המיתה, ולפי ששניהם באים כאחד - אין מתנת שכיב מרע יכולה לבטל מזון האשה והבנות וכתובת בנין דיכרין. וכן כתב הרי"ף בבבא־בתרא פרק ח (קלג.) וכן כתב גם רבינו בעצמו בפי"ט מהלכות אישות שם: "הואיל ומתנת שכיב מרע אינה קונה אלא לאחר מיתה - הרי המתנה וחיוב הנכסים בתנאים אלו (=מזון האלמנה והבנות וכתובת בנין דיכרין) באין כאחד, ולפיכך אלמנתו ובנותיו ניזונות מנכסיו, ובניו יורשים כתובת אמן שמתה בחיי בעלה". וב'קצות החושן' שם הטעים הלכה זו, שמתנת שכיב מרע שבאה בבת אחת עם התנאים הנ"ל אינה מבטלת אותם, מפני שמתנת שכיב מרע

אינה אלא "דברי תלמיד", כלומר מרצונו של האדם עצמו, ואילו מזון האשה והבנות וכתובת בנין דיכרין הם "דברי הרב", כלומר תקנת חכמים, וכלל הוא בידינו - דברי הרב ודברי התלמיד, דברי הרב קודמין, ומקור לזה דברי הגמרא בתמורה כה. "אמר על הבכור עם יציאת רובו (=שאז נתקדש מאליו בקדושת בכורה), עולה (=יתקדש לעולה) - דברי הרב (=קדושת בכורה שהיא במצות התורה) ודברי התלמיד (=קדושת עולה שהיא בנדבת לבו של האדם) דברי מי שומעים?" כלומר, חלה עליו קדושת בכורה. וראה בלחם־משנה כאן. ועיין בהלכות אישות שם הערה נז. ולהלן פרק יב הלכה י ובהערה מג.

1 **י. מַתְּנַת[58] שְׁכִיב מְרַע שֶׁכָּתוּב בָּהּ קִנְיָן[59], בֵּין שֶׁהָיְתָה**
2 **בְּמַקָּצָת[60] נְכָסָיו בֵּין שֶׁהָיְתָה בְּכָל נְכָסָיו[61] - חוֹשְׁשִׁין**
3 **לָהּ שֶׁמָּא לֹא גָּמַר לְהַקְנוֹתוֹ אֶלָּא בְּשֶׁטָּר[62]; וְהוֹאִיל[63]**
4 **וּמַתָּנָה זוֹ לֹא תִּקְנָה אֶלָּא לְאַחַר מִיתָה - אֵין שְׁטָר**
5 **לְאַחַר מִיתָה, וְהֲרֵי הַמַּתָּנָה בְּטֵלָה[64].**

58) בבא־בתרא קנב. כשמואל, שהלכה כמותו בדיני ממונות, ולא כרב. 59) והוא־הדין לקנין גרידא בלי כתיבה (הגהות מיימוניות). 60) והיינו, שגילה דעתו בפירוש שנותן מחמת מיתה, שאז אינו צריך קנין (להלן הלכה יז), אבל באופן אחר, הקנין אינו מיותר אלא אדרבה - הכרחי, כמבואר להלן הלכה טו (מגיד־משנה). וראה ברשב"ם וב'תוספות' שם ד"ה מתנת שכיב מרע. 61) שאין צריך קנין (למעלה הלכה ב). 62) שוויתר על הזכות של שכיב־מרע, ורוצה להקנות לו בקנין רגיל. 63) שהרי עם כל זה, אינו מכוון אלא למתנת שכיב מרע, שהיא לאחר מיתה, כנ"ל. 64) יש אומרים, שאף אם נמסר השטר למקבל בחיי הנותן, אינו קונה, אחרי שכוונת הנותן היתה שיקנה אחר מיתה (הגהות מיימוניות). וראה להלן הלכה יב, ובמה שכתבנו שם. [ומה שכתב להלן פרק יב (הלכה טו) שזמנו של שטר מוכיח עליו שכוונתו להקנות הגוף מהיום, ומה שכתב "לאחר מיתה" אינו אלא לפירות - אין זה אלא במתנת בריא, אבל במתנת שכיב מרע, אין זמנו מוכיח עליו, שמקנה לו הגוף מהיום, - שוודאי לא נתכוון להקנות לו אלא לאחר מיתה].

6 **יא. וְאִם[65] קָנוּ מִמֶּנּוּ כְּדֵי[66] לְיַפּוֹת כֹּחַ הַמַּקַּבֵּל[67],**
7 **כְּגוֹן[68] שֶׁכָּתוּב: וְקָנִינוּ מִמֶּנּוּ מוֹסִיף עַל מַתָּנָה זוֹ -**
8 **הֲרֵי הִיא קַיֶּמֶת[69].**

65) שם בגמרא, דברי רבא ואחרים. 66) והדגיש את זה מפורש בעת הקנין או בשטר כדלהלן. 67) ולא לבטל זכות מתנת שכיב־מרע. 68) על נוסח אחר, ראה להלן הלכה יג. 69) והיא מתנת שכיב מרע.

9 **יב. שְׁכִיב מְרַע[70] שֶׁאָמַר 'כִּתְבוּ[71] וְתְנוּ לְפְלוֹנִי**
10 **מָנֶה', וּמֵת קֹדֶם שֶׁיִּכְתְּבוּ וְיִתְּנוּ לוֹ[73] - אֵין כּוֹתְבִין**
11 **וְאֵין נוֹתְנִין; שֶׁמָּא לֹא גָּמַר לְהַקְנוֹתוֹ אֶלָּא בְּשֶׁטָּר,**
12 **וְאֵין שְׁטָר לְאַחַר מִיתָה.**

70) שם קלה: מימרא של רבי אלעזר, והסכים לו רבי יוחנן. 71) שטר קנין. 72) קרקע שוה מנה, שקנינה בשטר (וראה לחם־משנה). [והמדובר במצווה מחמת מיתה שאינו צריך קנין (להלן הלכה יז). וראה למעלה הלכה י]. 73) שאם כתבו ומסרו בחיים, קנה המקבל מיד, שאינה גרועה ממתנת בריא, ומכאן שמדובר בשטר קנין, ומנה היינו קרקע שוה מנה (לחם־משנה).

13 **יג. וְאִם אָמַר 'כִּתְבוּ' כְּדֵי לְיַפּוֹת כֹּחַ הַמַּקַּבֵּל, כְּגוֹן[74]**
14 **שֶׁאָמַר 'תְּנוּ מָנֶה לִפְלוֹנִי', וְאָמַר 'אַף כִּתְבוּ וּתְנוּ לוֹ'**
15 **- הֲרֵי אֵלּוּ כּוֹתְבִין וְחוֹתְמִין וְנוֹתְנִין לְאַחַר מִיתָה.**

74) שם קלו.

16 **יד. שְׁכִיב מְרַע[75] שֶׁכָּתַב כָּל[76] נְכָסָיו מַתָּנָה סְתָם[77],**
17 **וְלֹא שִׁיֵּר כְּלוּם[78], אִם עָמַד - חוֹזֵר[79]. וַאֲפִלּוּ[80] קָנוּ**
18 **מִיָּדוֹ כְּדֵי לְיַפּוֹת אֶת כֹּחוֹ[81]. בֵּין שֶׁהִקְנָה כָּל נְכָסָיו**
19 **לְאֶחָד[82] בֵּין שֶׁכָּתָבָם לִשְׁנַיִם[83]. שֶׁאֹמֶד דַּעַת הוּא,**
20 **שֶׁלֹּא נָתַן זֶה הַכֹּל[84], אֶלָּא שֶׁנִּתְכַּוֵּן שֶׁלֹּא יִקְנוּ כְּלוּם**
21 **אֶלָּא לְאַחַר מוֹתוֹ.**

75) משנה, שם קמו: ומימרא של שמואל שם קנא: 76) ודוקא כל, כדלקמן. 77) שלא כתב מפורש שזו היא מתנת שכיב מרע, וראה להלן הלכה יז. 78) במשנה, שם: "ולא שייר בקרקע", אבל בגמרא שם קנ: שקרקע לאו דוקא, ואפילו מטלטלין - הם שיור. וראה להלן הלכה טו. 79) כלשונו של שמואל. ובמשנה שם: "אין מתנתו קיימת", שאפילו לא חזר במפורש, המתנה בטלה מאליה, אם עמד, וראה להלן הלכה כו, ובשו"ע סימן רנ סעיף ב. 80) שם, כדברי שמואל. 81) שבלי זה אינו קונה אפילו לאחר מיתה, כמבואר למעלה הלכה יא. 82) גיטין ט. מימרא של רב נחמן. 83) במשנה, ובמימרא של שמואל: "הכותב כל נכסיו לאחרים", - לשון רבים. וראה בשו"ע שם סעיף יא, ובסמ"ע שם ס"ק לב. 84) כלומר בחייו, שאין אדם נותן כל נכסיו לאחרים כל זמן שהוא חי.

22 **טו. שִׁיֵּר[85] כְּלוּם לְעַצְמוֹ, בֵּין קַרְקַע[86] בֵּין מְטַלְטְלִין[87]**
23 **- הֲרֵי[88] זוֹ מַתָּנָה בְּמַקָּצָת, וּסְתָמָהּ[89] כְּמַתְּנַת בָּרִיא,**
24 **שֶׁקּוֹנֶה מִזְּמַן הַכְּתִיבָה[90]. לְפִיכָךְ אֵינוֹ חוֹזֵר[91]. וְהוּא**
25 **שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ; שֶׁמַּתְּנַת שְׁכִיב מְרַע בְּמַקָּצָת צְרִיכָה**
26 **קִנְיָן[92], בֵּין עָמַד[93] בֵּין לֹא עָמַד.**

85) משנה, שם קמו: וגמרא שם קנא: 86) משנה, שם. 87) גמרא שם קנ: 88) משנה, שם. 89) כשלא כתב מפורש כי היא מתנת שכיב מרע. 90) [בפ"א מהלכות מכירה הלכה ז, כתב רבינו בשטר מכירה או מתנה: "כיון שהגיע השטר לידו קנה", וכן כתב להלן הלכה יח. וכן הוא בשו"ע חושן־משפט סימן קצא סעיף א (ועיין שם בביאור הגר"א ס"ק ב), ואם כן צריך להיות כאן: "מזמן הנתינה", כלומר: נתינת השטר ליד המקבל]. 91) כיון שכבר קנה מחיים. והמגיד־משנה (להלן הלכה טז) הביא כן בלשון הגמרא בבא־בתרא קנא: ובמשנה (שם קמו:) "שייר קרקע כל שהוא - מתנתו קיימת". 92) גמרא שם קנא: 93) ככל מתנת בריא.

27 **טז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁנָּתַן סְתָם; שֶׁהֲרֵי אָנוּ**

אוֹמְדִין דַּעְתּוֹ וְאוֹמְרִין: הוֹאִיל וְשִׁיֵּר[94], לֹא נִתְכַּוֵּן אֶלָּא לְהַקְנוֹת לוֹ מֵחַיִּים בְּמַתָּנַת בְּרִיא.

94) וזהו סימן שלא מחמת מיתה נתן, שהרי שייר לעצמו, אלא האמין שיחיה עוד ויצטרך לשיור זה.

יז. אֲבָל[95] אִם נָתַן לוֹ הַמִּקְצָת בְּפֵרוּשׁ בְּמַתְּנַת שְׁכִיב מְרַע[96], שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא לְאַחַר מִיתָה - אֵינוֹ צָרִיךְ קִנְיָן. וְאִם עָמַד - חוֹזֵר; וְאִם לֹא עָמַד - זֶהוּ הַמִּקְצָת. וְאִם הָיָה בָּהּ קִנְיָן - לֹא קָנָה אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה מַיְפֶּה כֹּחוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[97].

95) שם בגמרא. 96) זהו "מצוה מחמת מיתה" בגמרא שם, ולהלן הלכה כג. וראה בהשגת הראב"ד. 97) למעלה הלכה י־יא.

יח. אַל תִּטְעֶה בִּשְׁכִיב מְרַע שֶׁכָּתַב כָּל נְכָסָיו וּפֵרֵשׁ שֶׁנָּתַן הַכֹּל מֵעַכְשָׁו וְהִקְנָה מֵחַיִּים[98]; שֶׁאֵין[99] זֶה מַתְּנַת שְׁכִיב מְרַע, אֶלָּא כְּשֶׁאָר כָּל מַתְּנוֹת הַבְּרִיאִים, שֶׁאִם הִגִּיעַ הַשָּׁטָר לְיַד הַמְקַבֵּל אוֹ שֶׁקָּנוּ מִיַּד הַנּוֹתֵן - קָנָה הַכֹּל, וְאֵין יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ.

98) כלומר, אל תטעה שזוהי מתנת שכיב מרע. 99) כלומר, אלא דע שאין זה מתנת שכיב מרע, כיון שפירש שמקנה לו מחיים. וזה נלמד מתוך ההלכה הבאה, שאם כתב לו מחיים בלבד הרי זו מתנת בריא. וכן הוא בכמה מקומות בתלמוד, שישנה מתנת שכיב מרע שהיא במתנת בריא (מגיד־משנה).

יט. הַנּוֹתֵן[100] מַתָּנָה כְּשֶׁהוּא שְׁכִיב מְרַע, וְכָתַב בָּהּ 'מֵחַיִּים וּבְמָוֶת', אוֹ 'מֵחַיִּים[101] וּבַמָּוֶת', בֵּין בַּכֹּל בֵּין בְּמִקְצָת[102] - הוֹאִיל וְכָתוּב בּוֹ 'וּבַמָּוֶת', הֲרֵי זוֹ מַתְּנַת שְׁכִיב מְרַע. שֶׁזֶּה שֶׁכָּתוּב בָּהּ 'וּבַמָּוֶת' - שֶׁלֹּא יְקֻנֶּה אֶלָּא לְאַחַר מִיתָה[103]; וְזֶה שֶׁכָּתוּב בָּהּ 'מֵחַיִּים' - סִימָן לְיַשֵּׁב אֶת דַּעְתּוֹ שֶׁיִּחְיֶה מֵחֳלִי זֶה[104].

100) בבא־בתרא קנג. ושם מחלוקת רב ושמואל על רקע עובדא מסויימת, ונהרדעי פסקו כרב. 101) כאמימר ולא כרבא, שאם כתב "מחיים" כוונתו שיקנה מחיים, אלא גם בזה, כאומר "בחיים", כוונתו לסימן טוב וליישב דעתו, כדלהלן. 102) שהרי כתב בפירוש "ובמות" (וראה למעלה הלכה טז). וראה במגיד־משנה ולחם־משנה. 103) כיון שהוא שכיב מרע. ואולם, בריא הכותב כן, כוונתו להקנות לו מהיום ועד עולם (לקמן פי"ב הלכה טז). 104) גמרא שם. שלפי שהזכיר מיתתו, לא רצה להיות פותח פיו לשטן, ולפיכך כתב שם "בחיים" או "מחיים", לאמר: המקום יצילני מחולי זה ולא אמות (רשב"ם שם).

כ. שְׁכִיב מְרַע[105] שֶׁנָּתַן הַנְּכָסִים[106], שֶׁהַדָּבָר גָּלוּי[107] שֶׁהֵן כָּל נְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לוֹ - הֲרֵי זֶה כְּמַתָּנָה בְּמִקְצָת, וְאִם קָנוּ מִיָּדוֹ[108] וְעָמַד[109] - אֵינוֹ חוֹזֵר; חוֹשְׁשִׁין[110] אָנוּ, שֶׁמָּא[111] נִשְׁאֲרוּ לוֹ נְכָסִים אֲחֵרִים בְּמִדְרַנַּת הַיָּם. עַד שֶׁיֵּאָמַר 'כָּל נְכָסַי שֶׁהֵן אֵלּוּ'[112], אוֹ[113] שֶׁהָיָה מֻחְזָק[114] שֶׁאֵין לוֹ נְכָסִים אֶלָּא אֵלּוּ, וְאַחַר כָּךְ תִּהְיֶה הַמַּתָּנָה בַּכֹּל.

105) שם קמח: מימרא של רב אחא בר מניומי בשם רב נחמן. 106) ולא כתב בשטר "כל נכסי נתונים לך". ומה שאמרו שם: "שכתב כל נכסיו לאחרים", היינו שפירט כל הנכסים הידועים לנו (רשב"ם ור"י מיגאש שם). 107) כלומר, שעד כמה שגלוי וידוע לנו, אין לו כאן נכסים אחרים. 108) שהרי מתנה במקצת צריכה קנין. 109) ואם מת זוכה המקבל אף בלי קנין, כדין מתנת שכיב מרע בכולה. וכל החשש, שמא היא מתנה במקצת, אינו אלא לטובת המקבל (מגיד־משנה). ויש חולקים עליו. וראה הגהת הרמ"א לחושן־משפט סימן רנ סעיף ט. 110) בספרות התלמודית, משתמשים בביטוי "חוששים" אף להקל, וראה סמ"ע שם ס"ק כט. 111) אחרי שלא כתב מפורש: "כל הנכסים". ויש אומרים שגם הקנין מראה שהתכוון למתנת בריא (משנה־למלך בשם הרשב"א). 112) כעין גירסת הר"ח והרי"ף: "כל נכסיי אלו הן". ובנוסחתו שם: "כל נכסי". ויש אומרים שאם הלשון "כל נכסיי אלו הן" אינו נותן מקום לשיור, כל־שכן שהלשון "כל נכסיי" מוכיח שאין לו יותר (מגיד־משנה בשם ר"י מיגאש, וראה בכסף־משנה). 113) כתשובת מר בר רב אשי, שם. 114) והיינו, שמקובל בסביבה זו, שאדם זה אין לו נכסים יותר, ולא שצריך עדים על כך. וראה סמ"ע שם ס"ק לא.

כא. שְׁכִיב מְרַע[115] שֶׁכָּתַב כָּל נְכָסָיו לַאֲחֵרִים - רוֹאִין: אִם כְּמִחַלֵּק[116] כָּתָבָם: מֵת - קָנוּ[117] כֻּלָּן, עָמַד - חוֹזֵר[118] בְּכֻלָּן; וְאִם[119] כִּנְמַלֵּךְ[120], אַחַר שֶׁשִּׁיֵּר חָזָר וְכָתַב, וְקָנוּ[121] מִיָּדוֹ עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד: מֵת - קָנוּ כֻּלָּן[122], עָמַד - אֵינוֹ חוֹזֵר אֶלָּא בָּאַחֲרוֹן; שֶׁהֲרֵי נָתַן לוֹ כָּל הַנְּכָסִים הַנִּשְׁאָרִים.

115) מימרא של רב יוסף בר מניומי בשם רב נחמן (שם). 116) שלכתחילה היה בדעתו לחלק את כל נכסיו, כגון שחילק לכולם בבת אחת, בלי הפסק. ראה שו"ע סימן רנ סעיף יא. 117) אפילו בלי קנין, כדין שכיב מרע (שו"ע שם). 118) אף אם היה קנין בייפוי כח (ראה שו"ע שם). 119) לשון המימרא. 120) שלכתחילה לא היה בדעתו לחלק כל נכסיו. וההוכחה לכך היא ההפסקה שבין מתן למתן, ויוצא שלראשונים היתה זו מתנה במקצת, ולאחרון היא מתנה בכולה. 121) כדין מתנת שכיב מרע במקצת, שצריכה קנין. 122) גם האחרון, ואע"פ שאצלו היא מתנת שכיב מרע בכולה. וצריך לאמר שקנינו היה בייפוי כח, כנ"ל הלכה י־יא (ראב"ד ומגיד־משנה).

כב. הַכּוֹתֵב[123] כָּל נְכָסָיו[124] לְעַבְדּוֹ[125] וְעָמַד - חוֹזֵר בַּנְּכָסִים, וְאֵינוֹ חוֹזֵר בָּעֶבֶד; שֶׁהֲרֵי יָצָא[126] עָלָיו שֵׁם בֶּן חוֹרִין.

123) גיטין ט. מימרא של רב יוסף בר מניומי בשם רב נחמן. 124) דוקא כל נכסיו, אבל אם שייר - אף עצמו לא קנה (פ"ז מהלכות עבדים הלכה א). 125) שנכסיו קנויים לו, וגם הוא עצמו קנוי לעצמו ויוצא לחרות (הלכות עבדים שם

הלכה ב). 126) ואין בן חורין חוזר ונעשה עבד, ואדוניו יודעים זאת, ולפיכך יש להניח שכוונתם היתה לשחרר העבד מיד. וראה 'תוספות' שם ד"ה ואינו (מגיד־משנה בשם הרשב"א, ובשו"ע חושן־משפט סימן רנ סעיף טו, וסמ"ע שם ס"ק מח).

כג. שְׁכִיב מְרַע[127] שֶׁצִּוָּה מֵחֲמַת מִיתָה, כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה דַּעְתּוֹ נוֹטָה שֶׁהוּא מֵת וַדַּאי, וְנִפַּר[128] דָּבָר זֶה מִכְּלַל דִּבָּרָיו[129], אַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ[130] בְּמִקְצָת, אִם עָמַד - חוֹזֵר.

127) שם קנא: פסק דין של רב נחמן. ודוקא שכיב מרע, אבל בריא שציוה מחמת המיתה, אין דינו כמצוה מחמת מיתה, אלא־אם־כן מת סמוך לצוואתו יום או יומיים (הגהות מיימוניות להלן הכ"ד). 128) אף שלא אמר מפורש, וכל־שכן אם אמר כן מפורש, וראה בשו"ע שם סימן רנ סעיף ז. 129) כמו האשה שהתאוננה ואמרה: "וי, שאשה זו הולכת למות", ואמרו זוהי מצוה מחמת מיתה (בבא־בתרא שם). 130) כן פסק רב נחמן שם. והיינו בייפוי כח. אחרת לא היה קונה המקבל אפילו כשלא עמד, כאמור למעלה הלכה יז.

כד. וְהַמְפָרֵשׁ[131] בַּיָּם[132], וְהַיּוֹצֵא בְּשַׁיָּרָא[133], וְהַיּוֹצֵא בְּקוֹלָר[134], וְהַמְסַכֵּן[135], וְהוּא שֶׁקָּפַץ עָלָיו הֶחָלִי[136] וְהִכְבִּיד עָלָיו חָלְיוֹ[137] - כָּל אֶחָד מֵאַרְבַּעְתָּן[138] כְּמִצַּוֶּה מֵחֲמַת מִיתָה, וַהֲרֵי דְּבָרָיו כִּכְתוּבִין וְכִמְסוּרִין, וּמְקַיְּמִין אוֹתָן אִם מֵת[139]; וְאִם נִצַּל וְעָמַד[140], אֲפִלּוּ קָנוּ מִיָּדוֹ בְּמִקְצָת - חוֹזֵר, כְּדִין כָּל מְצַוֶּה מֵחֲמַת מִיתָה.

131) המפליג לדרך רחוקה. משנה גיטין סה: לענין גט. ובגמרא שם סו. הביאו המימרא של רב הונא, המשווה מתנה לגט. והיינו, שגם במתנה - דין אלו כמצוה מחמת מיתה. 132) שהדרך בים היא הרת סכנות. 133) עם חבר אנשים למדבר, וראה פירוש המשניות לרבינו, שם. 134) מובל מטעם המלכות מבית הסוהר לגרדום, וראה פירוש המשניות, שם. 135) הוספה של רבי שמעון שזורי במשנה שם. ובחולין עה: פסקו כמותו. 136) ירושלמי גיטין פ"ו הלכה ז (הובא בר"ן לגיטין שם). 137) היינו, שתש כל הגוף. 138) זו היא שיטת הרי"ף, שמה שאמר רב הונא שמתנה דומה לגט, שהוא כמצוה מחמת מיתה, היינו בכל ארבעת הדברים האלו, ואע"פ שהיוצא בשיירה והמפרש בים, דעתם לחזור, ואינם הולכים למות - אף הם כמצוי מחמת מיתה הם, לפי שדעתם לעזוב מקום זה, ולהשתקע במקום אחר, לפיכך אם חזרו לכאן, מתנתם בטלה אפילו אם נתנו מקצת מנכסיהם ובקנין (נמוקי־יוסף לב"ב פ"ט בשם רבינו יונה, וראה סמ"ע סימן רנ ס"ק כב). ויש חולקים על זה ואומרים שרק מסוכן ויוצא בקולר שהולכים למות, דינם כמצוי מחמת מיתה (הרא"ש בגיטין שם). 139) [זהו ביוצא בקולר ובמסוכן, ואילו יוצא בשיירא ומפרש בים - כשהגיעו למחוז חפצם והשתקעו שם, וראה בהערה למעלה]. ועיין 'באר היטב' סימן רנ ס"ק יז. 140) ויוצא בשיירא ומפרש בים שחזרו למקומם הראשון, כנ"ל.

כה. שְׁכִיב מְרַע[141] שֶׁנִּפְתַּק מֵחֲלִי לָחֲלִי, אִם[142] לֹא עָמַד[143] וְלֹא הָלַךְ עַל מִשְׁעַנְתּוֹ בַּשּׁוּק[144] - מַתְּנָתוֹ מַתָּנָה[145].

141) שנתן כל נכסיו, או ציוה מחמת מיתה וחילק מקצת נכסיו. גיטין עג. מימרא של רבי אלעזר בשם רב, וכן מסקנת הגמרא שם. 142) מסקנת הגמרא שם. 143) בין החולי הראשון לבין החולי השני. 144) דוקא בשוק. אבל הלך במשענת בבית אין זו עמידה (חושן־משפט סימן רנ סעיף ב בהגהת הרמ"א). 145) שבוודאי יש בו עדיין מחולי ראשון, ומת מחמתו.

כו. עָמַד[146] בֵּין הֶחָלִי שֶׁצִּוָּה בּוֹ וּבֵין הֶחָלִי שֶׁמֵּת מִמֶּנּוּ וְהָלַךְ עַל מִשְׁעַנְתּוֹ[147] - אוֹמְדִין אוֹתוֹ עַל פִּי רוֹפְאִים[148]: אִם מֵחֲמַת חָלִי הָרִאשׁוֹן מֵת - מַתְּנָתוֹ קַיֶּמֶת; וְאִם[149] לָאו - אֵין מַתְּנָתוֹ קַיֶּמֶת. וְאִם הָלַךְ בַּשּׁוּק בְּלֹא מִשְׁעֶנֶת - אֵינוֹ צָרִיךְ אֹמֶד[150], אֶלָּא בָּטְלוּ[151] מַתְּנוֹתָיו הָרִאשׁוֹנוֹת.

146) גיטין עב. במשנה, לענין גט. ובגמרא (שם עב:) אמר רב הונא שגיטו של שכיב מרע כמתנתו, וכתב הר"ן שם שלכל הענינים שווים הם. 147) כיון שלא הלך עוד כדרכו בלי משענת, מתעורר אצלנו ספק, שמא עוד לא הבריא מחולי ראשון. 148) זה לא נזכר במשנה, והיא תוספת של רבינו, כי אמידה של בריאות יכולה להיות רק על־פי מומחים לה. ובפ"ט מהלכות גירושין הלכה יח, לא הביא זאת רבינו. 149) יוצא מתוך השקלא־וטריא, שם. 150) [כן אמרו בגיטין שם לענין גט, לדעת רב הונא הסובר שגם בגיטו של שכיב מרע, אם עמד חוזר כמו במתנתו - שאם הלך בלי משענת אינו צריך אומד, ופשוט שהוא־הדין במתנה. ואף־על־פי שגם בהלך בלי משענת, יתכן שהחולי הראשון גרם לו ליפול לחולי השני אשר ממנו מת - אין אנו חוששים לכך, אלא כיון שעמד מחוליו הראשון, בטלה המתנה, וכמו כן בטל הגט לדעת רב הונא, שגם אם עמד חוזר. אבל לפי דברי רבה ורבא שחלקו על רב הונא (שם עג.) וסוברים שבגט אפילו אם עמד אינו חוזר, וכל הספק אינו אלא מפני שאמר בתנאו: "זה גיטך מהיום אם מתי מחולי זה" - יש חשש אף בהלך בלי משענת שמא גרם לו החולי הראשון ליפול לחולי השני, ונמצא שמת מחולי זה שעליו דיבר. ולפיכך לא חילק רבינו בפ"ט מהלכות גירושין הלכה יח בדין זה של "האומר הרי זה גיטך מעכשיו אם מתי מחולי זה" בין הלך במשענת לבין הלך בלי משענת, שבכל אופן צריך אומד, שאע"פ שלענין "עמד" הרי זה "עמד" כנ"ל, לענין "אם מתי מחולי זה" יש חשש שמותו נגרם לו מחוליו הראשון, ועיין כסף־משנה]. 151) היינו מאליהן, אע"פ שלא אמר שחזר בו. וכן הוא בשו"ע חושן־משפט סימן רנ סעיף ב, ועיין שם בביאור הגר"א ס"ק ה שהביא מקור לזה.

כז. מַתָּנַת[152] שְׁכִיב מְרַע שֶׁאֵין כָּתוּב בָּהּ[153] שֶׁמִּתּוֹךְ

1 **הֶחָלִי הַזֶּה שֶׁצִּוָּה בּוֹ מֵת**[154]**, וְאֵין הָעֵדִים מְצוּיִין**
2 **לִשְׁאֹל לָהֶם**[155]**, אַף עַל פִּי שֶׁהֲרֵי זֶה הַמְצַוֶּה מֵת**[156] **-**
3 **הֲרֵי הַמַּתָּנָה בְּטֵלָה**[157]**. שֶׁאֵין מִיתָתוֹ רְאָיָה**[158]**; שֶׁמָּא**
4 **מֵחָלִי שֶׁנָּתַן בּוֹ הַמַּתָּנָה נִרְפָּא**[159]**, וְאַחַר כָּךְ חָלָה חָלְיוֹ**
5 **אַחֵר וָמֵת**[160]**. לְפִיכָךְ הַנְּכָסִים בְּחֶזְקַת הַיּוֹרְשִׁין**[161]**, עַד**
6 **שֶׁיָּבִיא**[162] **רְאָיָה**[163] **שֶׁמִּתּוֹךְ הֶחָלִי הַזֶּה שֶׁנָּתַן בּוֹ מַתָּנָה**
7 **זוֹ מֵת.**

152) שם קנג. וכאביי ולא כרבה, שאת שיטת רבה העמידו כרבי נתן, ואת רבי נתן זיהו אחרי כן עם רבי מאיר שהוא יחיד ואין הלכה כמותו, אלא כחכמים (רי"ף שם), בניגוד לרשב"ם שם ד"ה חולים, שפוסק כרבה וכרבי נתן, שהוא מפורסם בספרות התלמודית כדיין מומחה. 153) וכיון שלא כתבו בו כן, אפשר שנתרפא מאותו חולי ושוב מת מחולי אחר, ואין למקבל כלום כנ"ל הלכה כו. 154) אחרי מות המצווה, היו עושים שטר שישמש לראיה ביד המקבל, והיו כותבים בו שמתוך אותו חולי מת (רשב"ם שם). 155) שאם יש עדים שמת מתוך חולי זה - זוכה המקבל. כן יוצא מתוך דברי רבי יעקב שם קנג: (וראה 'תוספות' שם ד"ה והן). וכן נראה מדברי רב הונא שם קנד. 156) והיה לנו לומר שקברו מוכיח עליו, כלומר, הרי הוא מת לפנינו, ויש כאן "חזקה דהשתא" (=חזקה של עכשיו), שמכיון שרואים אותו עכשיו מת, בוודאי מת מחולי זה - אין אנו אומרים כן, אלא חוששים שמא מת מחולי אחר, כדלהלן. 157) שהרי אם עמד מחולי ראשון - נתבטלה המתנה, כמבואר בהלכה הקודמת. 158) כאביי שם, שרוב החולים חיים, ולפיכך אין אנו מתחשבים עם המצב של עכשיו, שהוא מת לפנינו, אלא מניחים שהבריא מחוליו הראשון ומת אחרי־כן ממחלה אחרת. 159) כלומר, אין כאן הנחה ודאית, אלא ספק הדבר בידינו. 160) ואם כן, המתנה בטלה, כנ"ל. 161) מכיון שהדבר ספק, כאמור, מעמידים הנכסים בחזקת הבעלים הראשונים, כדין כל ספק, וראה להלן פ"ט הלכה כג שאם החזיק המקבל במטלטלין, על הנותן להביא ראיה. 162) המקבל. 163) בעדים.

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) נתבארו בו משפטי שכיב מרע שציווה להסתיר מתנתו, ומשפט הלשון שהוא מועיל באמירתו, ואיכות המקבלים כגוי ועבד וגו', ואם המקבל רוצה במתנה, ודיני חזרת השכיב מרע בפירוש או שהיא ניכרת מתוך מעשיו והנמשך אחר זה, וכן גם כן אם כתב חלוקת נכסיו ולא יצא הכתב מרשותו, והדומה לזה.

8 **א. שְׁכִיב מְרַע**[2] **שֶׁצִּוָּה וְאָמַר: לֹא תְּגַלּוּ מַתָּנָה זוֹ וְלֹא**
9 **תּוֹדִיעוּ בָהּ אָדָם אֶלָּא לְאַחַר מִיתָתִי**[3] **- הֲרֵי זוֹ מַתָּנָה**
10 **קַיֶּמֶת, וְאֵינָהּ מַתָּנָה מְסֻתֶּרֶת; שֶׁבְּעֵת שֶׁהִקְנָה**[4]**, שֶׁהוּא**
11 **אַחַר מוֹתוֹ, הֲרֵי אָמַר**[5] **'גַּלּוּ אוֹתָהּ'.**

2) רי"ף בבבא־בתרא פרק ג בשם רב האי גאון - ומקור לזה בתוספתא שם פ"ח: "הכותב דייתיקי (=מתנת שכיב מרע) והיה מתיירא מן היורשין, נכנסין אצלו כמבקרין אותו ושומעין דבריו מבפנים ויוצאין וכותבין מבחוץ". הרי שאע"פ שנזהר שלא לגלות, אין זו "מתנה טמורה" שלהלן, שאינה מתנה (רמב"ן בבבא־בתרא מ:). 3) מכאן שאם צוה להעלים אף לאחר מיתה, אינה מתנה, כמו כל "מתנה טמורה", ולפיכך כלל רבינו לעיל פ"ה הלכה א יחד את הבריא ואת השכיב־מרע בדין זה של מתנה גלויה (מגיד־משנה). ואף־על־פי שכל עיקר פסול "מתנה טמורה" אינו אלא שמא יחזור הנותן וימכור לאחר, אחר נתינה זו, ונמצא מפסיד ללוקח (למעלה שם), וזה לא שייך כאן, שהרי מחיים יכול הוא לחזור בו (למעלה פ"ח הלכה יד). וגם לאחר מיתה אין חשש, כי רק הנותן מתנה טמורה, עורר עליו את החשד, בנתנו מתנה טמורה, אבל את היורשים אין לחשוד בכך - וצריך לומר שלא חילקו חכמים בגזירתם, וכיון שתיקנו כן בבריא - גזרו גם בשכיב מרע ('קצות החושן' סימן רמב ס"ק ד). 4) שהקנין חל. 5) והיינו, שלא רק שלא צוה להעלים אחר מותו כמו שצוה לעשות את זה לפני מותו, אלא גם אמר מפורש שיגלו אותה אחרי מותו, וראה למעלה פ"ה הלכה ב, שכל שלא אמר כן מפורש - הרי היא מתנה טמורה, ואינה מתנה.

12 **ב. מְצַוֶּה**[6] **מֵחֲמַת מִיתָה אֵין צָרִיךְ לוֹמַר 'גַּלּוּ אֶת**
13 **הַמַּתָּנָה'**[7]**, אֶלָּא אַף עַל פִּי שֶׁהִיא כְּתוּבָה סְתָם - אֵין**
14 **חוֹשְׁשִׁין לָהּ שֶׁמָּא מְסֻתֶּרֶת הִיא**[8]**.**

6) הרי"ף, שם בשם רב האי גאון. 7) שמתוך טרדתו אינו יכול להאריך, וכמו כן לא הצריכו בו, לענין גט, לומר "תנו" כמפורש בגיטין סו: (כסף־משנה). 8) אבל אם אמר להם במפורש: "אל תגלו" - הרי זו מתנה טמורה ואינה כלום ('קצות החושן' שם).

15 **ג. שְׁכִיב מְרַע**[9] **שֶׁצִּוָּה וְאָמַר: יִטֹּל פְּלוֹנִי**[10] **כָּל נְכָסַי,**
16 **אוֹ מִקְצָת נְכָסַי**[11]**, אוֹ 'יַחֲזִיק', אוֹ 'יִזְכֶּה', אוֹ 'יִקְנֶה'**
17 **- כֵּלָן לְשׁוֹן מַתָּנָה הִיא**[12]**. וְכֵן**[13] **אִם אָמַר**[14] **'יַחְסֵן'**[15]
18 **אוֹ 'יִירַשׁ' עַל**[16] **מִי שֶׁרָאוּי**[17] **לְיָרְשׁוֹ - הֲרֵי זֶה קָנָה.**

9) בבא־בתרא קמח: מימרא של רב ששת. 10) אם כי לשון עתיד הוא, ואינו קונה בבריא (למעלה פ"ב מהלכות מכירה הלכה ח). 11) [לפי המבואר להלן, צריך לפרש כאן באופן שציוה במפורש שהוא נותן לו במתנת שכיב־מרע (ראה למעלה פ"ח הלכה יז). שאם לא כן, דינה כמתנת בריא ולא מועילה בה לשון עתיד]. 12) בכ"י תימן: "הן". [ואע"פ שכל אלו לשון עתיד הן, ואינן מועילות במתנת בריא (ראה פ"ב מהלכות מכירה הלכה ח, ובראב"ד שם) - במתנת שכיב מרע הן מועילות, לפי שאין אדם משטה בשעת מיתה ובוודאי מכוון הוא להקנאה גמורה (רמ"ה שם). ויש מפרשים, מפני שבשכיב־מרע אין הקנין נגמר אלא לאחר מיתה, ולפיכך מועילה לשון עתיד (ב"ח סימן רנג), או מפני שבשכיב מרע הקילו שלא תטרף דעתו עליו (לבוש שם, ולפי כל הטעמים הנ"ל אין הדברים אמורים אלא במתנת שכיב מרע בכולה, אבל במתנת שכיב מרע במקצת נכסיו, שדינה כמתנת בריא, אינה מועילה לשון עתיד, וראה בהערה שלמעלה]. 13) ברייתא שם. 14) ואף אלו לשונות של עתיד הן. 15) לשון ירושה בארמית. 16) לפי שיטת רבי יוחנן בן ברוקה (שם קל.),

שהלכה כמותו, ששכיב מרע יכול לעשות אחד הראוי ליורשו כיורש יחידי (ראה להלן פ"ו מהלכות נחלות הלכה ב). 17) שראוי באותה השעה להיות אחד מן היורשין, כגון בן בין הבנים או אח בין האחים כשאין בן.

ד. אָמַר[18] "יֶהֱנֶה[19] פְּלוֹנִי בָּהֶן", "יַעֲמֹד בָּהֶן", "יִשָּׁעֵן בָּהֶן" - לֹא קָנָה[20].

18) בבא־בתרא שם, בעיא שלא נפתרה. 19) יש מקום לספק, אם כוונתו להנאה של מתנה או לאיזו הנאה כל שהיא, וכן בביטויים הסמוכים: "יעמד" "ישען" לא ברור אם התכוון למתנה, או לאיזה שמושים מסויימים, וזו היא הבעיא. 20) כבכל ספק משפטי, שהמוציא מחבירו - עליו להביא ראיה.

ה. שְׁכִיב מְרַע[21] שֶׁכָּתַב כָּל נְכָסָיו לְאַחֵר[22]: אִם אֵינוֹ רָאוּי לְיָרְשׁוֹ - נוֹטְלָן מִשּׁוּם מַתָּנָה[23]; וְאִם רָאוּי לְיָרְשׁוֹ - נוֹטְלָן מִשּׁוּם יְרֻשָּׁה[24]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה הַיּוֹרֵשׁ הַזֶּה אַחַת מִבְּנוֹתָיו, אוֹ אֶחָד מִכָּל בְּנֵי בָנָיו, אוֹ אֶחָד מִכָּל אֶחָיו, וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִשְּׁאָר יוֹרְשִׁין; אֲבָל אִם כְּתָבָהוּ לְאֶחָד מִבָּנָיו - לֹא עָשָׂהוּ אֶלָּא אַפּוֹטְרוֹפּוֹס, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[25].

21) שם קלג. מימרא של רב הונא. 22) אפילו כתב מפורש בלשון מתנה (ראב"ד להלן הלכה ו. וכ"כ רבינו להלן פי"ב הלכה ד). 23) ואם אמר לזה: "אחריך לפלוני" - אחרי מות זה, שייכים הנכסים לפלוני האחר, כמבואר להלן פי"ב ה"ד. 24) ואפילו אמר לו: "אחריך לפלוני", אין לאותו פלוני כלום בנכסים אחרי מות הראשון, כיון שמקבל בירושה, וירושה אין לה הפסק (ראה להלן שם). כן הוא בגמרא בבא־בתרא שם בביאור ההבדל בענין זה בין ירושה ומתנה. 25) למעלה פ"ו הלכה ב־ג.

ו. מִי[26] שֶׁאָמְרוּ לוֹ בִּשְׁעַת[27] מִיתָתוֹ: נְכָסֶיךָ לְמִי הֵן? שֶׁמָּא לְפְלוֹנִי? וְאָמַר לָהֶן: אֶלָּא לְמִי? רוֹאִין: אִם רָאוּי לְיָרְשׁוֹ - נוֹטְלָן מִשּׁוּם יְרֻשָּׁה; וְאִם לָאו - נוֹטְלָן מִשּׁוּם מַתָּנָה[28].

26) בבא־בתרא שם. מימרא של רב נחמן. 27) תשובה בלשון תמיהה. וזה נחשב כהסכמה לדבריהם, וכאילו אמר מעצמו לתת את נכסיו לפלוני. 28) ראה למעלה, בהבדל שבין ירושה לבין מתנה.

ז. גֵּר[29] שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּן שֶׁאֵין הוֹרָתוֹ בְּקִדֻּשָּׁה[30] - הוֹאִיל וְאֵינוֹ יוֹרְשׁוֹ[31], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ[32], כָּךְ אֵינוֹ יָכוֹל לְתֵּן לוֹ כָּל נְכָסָיו בְּמַתָּנַת שְׁכִיב מְרַע, לֹא כָּל נְכָסָיו וְלֹא מִקְצָתָן[33]. שֶׁלְּשׁוֹן יְרֻשָּׁה וּמַתָּנָה לְגַבֵּי יוֹרֵשׁ אֶחָד הֵן[34]; וְאִם תֹּאמַר יִקְנֶה, נִמְצָא זֶה יוֹרֵשׁ אֶת אָבִיו[35].

29) בבא־בתרא קמט. מימרא של רבא, על רקע העובדא של איסור גיורא (איסור הגר). 30) כלומר, נתעברה ממנו בעודו גוי, ואחר־כך נתגיירו. 31) בבא־בתרא שם. שהרי גם הבן וגם האב הם גרים, וגר אינו יורש גר, לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים (קידושין יז:) 32) פ"ו מהלכות נחלות, הלכה י. 33) [אם נתן לו בפירוש במתנת שכיב מרע שאינו אלא לאחר מיתה, שאם לא כן דינה כמתנת בריא, כמבואר למעלה פ"ח הלכות טז־י ('ערוך השלחן' סי' רנו ס"ק א). וראיה לכך מסוגיית הגמרא בבבא־בתרא שם, ממה שאיסור גיורא לא נתן מתנת שכיב מרע במקצת. ודברי הגר"א סימן רנו ס"ק א צ"ע]. 34) כלומר, שכל דין מתנת שכיב מרע ביורשים, הוא רק מתורת ירושה, שהרי אפילו אומר לו בלשון מתנה, הרי זה כירושה (להלן פי"ב הלכה ד). והוא מלשון הרי"ף שם. 35) גזירת חכמים היא ('בית יוסף' סימן רנו) שמי ששמע שנתן לבן זר מתנת שכיב מרע, בין בלשון ירושה ובין בלשון מתנה, יחשוב שבן זה יורש את אביו והוא בנו גמור לכל דבר, ואם יהיו לו עוד שני אחים שהורתם ולידתם בקדושה, וימות אחד מהם בלי בנים, והוא יחלוץ לאשתו - יאמרו שתנשא לשוק (עיין 'תוספות' קידושין יח. ד"ה כאן, ו'ערוך השולחן' שם).

ח. לְפִיכָךְ[36], אִם נָתַן לְגֵר מִשְּׁאָר הַגֵּרִים[37] - מַתְּנָתוֹ קַיֶּמֶת[38].

36) כן מפורש בדברי הרי"ף שם. 37) שהורתם שלא בקדושה, ואינו בדין ירושה גם מאביו. 38) שאין בזה שום גזירה שמא יחשבוה לבנו יורשו, ראה למעלה. וכל־שכן שיכול ליתן מתנת שכיב מרע לישראל. וראה ב'תוספות' בבא־בתרא שם ד"ה כל, שכתבו שגר שאין לו יורשין - אינו יכול לתת מתנת שכיב מרע לשום אדם, כיון שהוא אינו בר ירושה, כלומר אינו מוריש.

ט. שְׁכִיב מְרַע[39] שֶׁהוֹדָה שֶׁיֵּשׁ לוֹ לִפְלוֹנִי אֶצְלִי כָּךְ וְכָךְ[40], תְּנוּהוּ לוֹ[41]; אוֹ שֶׁאָמַר: כְּלִי פְלוֹנִי פִּקָּדוֹן הוּא בְּיָדִי לִפְלוֹנִי, תְּנוּהוּ לוֹ; חָצֵר פְּלוֹנִית שֶׁל פְּלוֹנִי הוּא; חוֹב שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיַד פְּלוֹנִי אֵינוֹ שֶׁלִּי, שֶׁל פְּלוֹנִי הוּא - בְּכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן הוֹדָאָתוֹ הוֹדָיָה[42]. וַאֲפִלּוּ[43] הוֹדָה הַגֵּר לִבְנוֹ שֶׁאֵין הוֹרָתוֹ בְּקִדֻּשָּׁה - דְּבָרָיו קַיָּמִין[44]. אֲפִלּוּ הוֹדָה שְׁכִיב מְרַע לְעַכּוּ"ם[45] - נוֹתְנִין[46] לוֹ.

39) בבא־בתרא שם. 40) מדברי רב ושמואל שם. 41) שאם לא אמר כן, יש חשש שהתכוון רק שלא להשביע את בניו (להלן פ"י הלכה ד), ובמקום שאין חשש זה אמנם לא צריך שיאמר "תנו" (עיין שם). 42) שהודאת בעל הדין - כמאה עדים, והיא כהודאת בריא, שאם עמד אינו חוזר, שאין זו מתנה אלא הודאה שהדבר של המקבל (מגיד־משנה בשם ר"י מיגאש). 43) בבא־בתרא שם, שאיסור הגר הודה שנכסיו שייכים לבנו שלא היתה הורתו בקדושה. 44) שאין זו מתנה אלא הודאה שהנכסים שייכים למקבל, כנ"ל. ואין כאן ענין מתנת שכיב מרע. 45) שאסור לתת לו מתנת חנם, ואין בו דין מתנת שכיב מרע, כמבואר להלן. 46) שאין כאן מתנה אלא הודאה שהנכסים שייכים לגוי, כנ"ל.

י. אֲבָל שְׁכִיב מְרַע שֶׁצִּוָּה לִתֵּן לְעַכּוּ"ם מַתָּנָה - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ; שֶׁזֶּה כְּמִי שֶׁצִּוָּה לַעֲבֹר עֲבֵרָה[47] מִנְּכָסָיו.

47) כמבואר למעלה פ"ג הלכה יא, שאסור לתת מתנה לגוי. ואע"פ שלא נמצא מקור להלכה זו בגמרא (באר הגולה סימן רנו אות ח) - סברא היא: כיון שמתנת שכיב מרע היא תקנת חכמים - לא תיקנו חכמים במקום איסור (משנה־למלך).

1 **יא. אָמַר[48]: פְּלוֹנִי עַבְדִּי עָשׂוּ אוֹתוֹ בֶּן חוֹרִין[49], אוֹ[50]**
2 **שֶׁאָמַר[51]: עָשִׂיתִי אוֹתוֹ בֶּן חוֹרִין[52], אוֹ הֲרֵי הוּא בֶּן**
3 **חוֹרִין[53] - כּוֹפִין[54] אֶת הַיּוֹרְשִׁין וּמְשַׁחְרְרִין אוֹתוֹ[55];**
4 **שֶׁעֶבֶד יֶשְׁנוֹ בְּמִקְצָת מִצְוֹת[56].**

48) תוספתא גיטין פ"ה (הוצאת צוקמ. עמ' 330.14): "האומר עשו פלוני עבדי בן חורין לאחר מיתה - לא אמר כלום, וכופין את היורשים לקיים דברי המת". וכן הוא בירושלמי שם פ"א הלכה ה, שאם אמר מפורש שחררו (בלשון ציווי), הכל מודים שכופין את היורשים. וכן פסק רבינו להלן פ"ו מהלכות עבדים הלכה ד. וכן בבבלי גיטין מ. 49) כוונתו לצוות שישחררוהו לאחר מותו, כלשון התוספתא הנ"ל, שהרי מתנת שכיב מרע אינה אלא לאחר מיתה, והמדובר במתנת שכיב מרע בכל נכסיו או במצוה מחמת מיתה (למעלה פ"ח הלכות יד־טז). 50) ירושלמי שם. וכן בבבלי שם מ: 51) בירושלמי ובבבלי שם אמרו, שכל זה בשטר, וכן כתב רבינו בפ"ז מהלכות עבדים הלכה ב. ברם, כל זה אינו אלא שיהא משוחרר לגמרי, אבל שיהא דינו כהפקר ושיכופו היורשים לשחררו - די באמירה בלבד. 52) כלומר, בלשון זה רוצה לשחרר אותו, ושיחול השחרור לאחר מיתה, כנ"ל. 53) אף זה לשון שחרור, וראה להלן. 54) תוספתא שם ("לענין עשו אותו בן חורין") וירושלמי שם (לענין "עשיתי" ו"הרי הוא"). 55) בלשון "עשו אותו בן חורין" עדיין הוא עבד גמור, אלא שכיון שציוה לשחררו, מצוה לקיים דברי המת. ובלשון "עשיתי אותו בן חורין" ו"הרי הוא בן חורין" הרי הוא כאילו הפקירו, כנ"ל, והמפקיר עבדו ומת, היורש כותב לו גט שחרור (פ"ח מהלכות עבדים הלכה יג, וכ"ה בשו"ע יו"ד סימן רסז סעיף עד), ולפי שגילה דעתו לשחררו - מצוה על היתומים לקיים דברי אביהם. ואע"פ שהמשחרר עבדו עובר בעשה (פ"ט מהלכות עבדים הלכה ו), והיאך אנו כופים את היורשים (באומר "עשו אותו בן חורין") לעבור על דברי תורה - כל האיסור לשחרר עבדו אינו אלא בשחרור בחינם, כעין מה שאמרה תורה בגויים "לא תחנם", ודרשו חכמים (ע"ז כ.): "לא תתן להם מתנת חינם", אבל אם עשה לו העבד טובה, אין איסור זה. וכיון שאמר שישחררוהו בוודאי עשה לו טובה, שהרי הוא בחזקת כשרות, ובוודאי לא יצווה לעבור על איסור 'עשה' (מגיד־משנה בשם רשב"א. וראה בהשמטות הרמב"ן לגיטין לח:). 56) אלו שהאשה חייבת בהן. כלומר, אע"פ שלגוי אסור לתת שום מתנה, אף באופן שהגוי נתן לו פעם מתנה, שהרי איסור מתנה לגוי נלמד מהפסוק (דברים יד, כא) "לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה או מכור לנכרי" - "לנכרי במכירה ולא בנתינה" (פ"י מהלכות ע"ז הלכה ד), וזו אינה מכירה, שהרי אינו חייב לתת לו מתנה זו - כיון שעבד ישנו במקצת מצוות, מותר ליתן לו מתנה (אבן־האזל). [אבל עדיין לא מבורר, למה הוצרך רבינו לטעם זה, שעבד ישנו במקצת מצוות, הרי גם לגר תושב מותר ליתן מתנה, כמפורש למעלה פ"ג הלכה יא].

5 **יב. אָמַר[57]: פְּלוֹנִית שִׁפְחָתִי[58] עֲשׂוּ לָהּ קֹרֶת רוּחַ -**
6 **עוֹשִׂין לָהּ קֹרֶת רוּחַ, וְאֵינָהּ עוֹבֶדֶת אֶלָּא עֲבוֹדָה**
7 **שֶׁהִיא רוֹצָה בָּהּ מִכָּל הָעֲבוֹדוֹת הַיְדוּעוֹת לַעֲבָדִים**
8 **בְּאוֹתוֹ מָקוֹם[59].**

57) גיטין מ. מימרא של רב שמואל בר יהודה בשם רבי יוחנן. 58) והוא־הדין לעבד (מגיד־משנה). 59) כדעת הרי"ף שם. ולדעת רש"י שם, ד"ה ועושין לה קורת רוח, אם אין רוחה מתקררת אלא בשחרור, כופין את היורשין לשחררה. וכל זה משום מצוה לקיים את דברי המת (גמרא שם).

9 **יג. שְׁכִיב מְרַע[60] שֶׁכָּתַב כָּל נְכָסָיו לְאַחֵר, וְאָמַר**
10 **הַלָּה: אֵינִי רוֹצֶה בָּהֶן - לֹא קָנָה.**

60) בבא־בתרא קלז: קלח. מימרות מנוגדות של שמואל ורבי יוחנן, והכריע רבי אבא בר ממל שם, שאם אמר מיד, אינו רוצה - לא קנה. וכתב שם הרי"ף שהמדובר בשכיב מרע שדבריו ככתובים וכמסורים. אבל בבריא, לא מספיק מה שכתב אלא צריך למסור השטר למקבל. וראה למעלה פ"ד הלכה א בדין מתנת בריא.

11 **יד. שָׁתַק[61] וְאַחַר כָּךְ צָוַח - קָנָה; שֶׁהִבְרֵי שְׁכִיב מְרַע**
12 **כִּכְתוּבִין וְכִמְסוּרִין הֵן, וְכֵיוָן שֶׁשָּׁתַק אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר**
13 **בָּהֶן.**

61) שם, כדברי ההכרעה של רבי אבא בר ממל. והמדובר כששתק גם לאחר מיתה, אבל אם שתק מחיים ושוב צווח - לא קנה, שהרי מתנת שכיב מרע אינה קונה אלא לאחר מיתה. וכן כתב הנמוקי־יוסף בבבא־בתרא פ"ט דפוס ווילנא דף סב. ד"ה משזכה (נתיבות־המשפט סימן רמה, ב'משפט האורים' ס"ק ו).

14 **טו. שְׁכִיב מְרַע[62] שֶׁכָּתַב לָזֶה, וְחָזַר וְכָתַב לְאַחֵר -**
15 **הָאַחֲרוֹן קָנָה[63]; שֶׁיֵּשׁ[64] לוֹ לַחֲזֹר עַד שֶׁיָּמוּת[65]. בֵּין**
16 **בַּכֹּל בֵּין בְּמִקְצָת[66], בֵּין לְעַצְמוֹ בֵּין לְאַחֵר[67]. וַאֲפִלּוּ[68]**
17 **כָּתַב וְזָכָה[69] לָרִאשׁוֹן, וְכָתַב וְזָכָה לָאַחֲרוֹן - הָאַחֲרוֹן**
18 **קָנָה; שֶׁשְּׁכִיב מְרַע שְׁזָכָה, עַדַיִן מַתְּנַת שְׁכִיב מְרַע**
19 **הִיא.**

62) שם קנב: מימרת רב דימי, ש"דייתיקי מבטלת דייתיקי". 63) שהכתיבה השניה ביטלה את הראשונה. 64) שם קמו: במשנה. 65) שהרי אין המתנה חלה כי־אם אחר מיתה. 66) כוונת רבינו למתנת שכיב מרע בכל נכסיו, וחזר בו ממקצת נכסיו. ומקור הדברים שחזרה מועילה במקצת נכסיו, הוא מהלכה יז, עיין שם (הגר"א סימן רנ ס"ק ל. ועיין כסף־משנה כאן). 67) כגון כאן, שהוא חוזר בו מהמתנה כדי לתת אותה לאחר. 68) שם קנב: כשמואל ולא כרב. 69) לדעת ר"י בן מיגאש שם, היינו שזיכה לו על־ידי אחר, ועשה כן כדי לייפות כחו (ראה למעלה פ"ח הלכה י, ולהלן הלכה יז, ובסמ"ע שם ס"ק מג).

טז. אֲבָל[70] שְׁכִיב מְרַע שֶׁפָּתַב וְזָכָה וְקָנוּ[71] מִיָּדוֹ - אֵין לְאַחַר קִנְיָן כְּלוּם, וְאֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ לֹא לְאַחַר וְלֹא לְעַצְמוֹ[72], בֵּין שֶׁנָּתַן הַכֹּל בֵּין שֶׁנָּתַן מִקְצָת[73].

70) מימרא של שמואל, שם. 71) היינו, שיש שני דברים: זיכוי וקנין. ומכיון שטרח כל־כך - סימן הוא שהתכוון למתנת בריא, וקנה מיד. 72) שם קנג. בשם רב הונא מכופרי. 73) לדעת הש"ך (רנ ס"ק טז) היינו כשפירש שנותן במתנת שכיב מרע, שבאופן אחר דינה כמתנת שכיב מרע (למעלה פ"ח הלכה יז) שאם לא כן למה לנו זיכוי וקנין, הרי מתנה במקצת לעולם היא כמתנת בריא. ברם, דעת ר"י בן מיגאש, שאם פירש דינה כמתנת שכיב מרע - אע"פ שזכה וקנה.

יז. שְׁכִיב מְרַע[74] שֶׁחָזַר בְּמִקְצָת - חָזַר בַּכֹּל[75]. כֵּיצַד? נָתַן[76] כָּל נְכָסָיו לָרִאשׁוֹן, וְקָנוּ[77] מִיָּדוֹ כְּדֵי לְיַפּוֹת אֶת כֹּחוֹ[78], וְחָזַר וְנָתַן מִקְצָתָן לְאַחֵר, וְקָנוּ מִיָּדוֹ כְּדֵי לְיַפּוֹת אֶת כֹּחוֹ[79] - הַשֵּׁנִי קָנָה[80], אֲבָל הָרִאשׁוֹן לֹא קָנָה כְּלוּם[81], בֵּין שֶׁעָמַד בֵּין שֶׁמֵּת.

74) שם קמח: בעיא שנפשטה. 75) [ב'שולחן ערוך' שם סעיף יב כתב: "מסתמא חזר בכל", כנראה שאין זה דבר ברור, ואעפי"כ אין להוציא ממון מספק מן היורשים. וראה למעלה פ"ח הלכה כז, ולהלן הערה עח]. 76) ברייתא שם. 77) כלומר, אף שגם קנו מידו (מגיד־משנה). 78) שאם לא כן, הקנין גורע, כמו שכתב למעלה פ"ח הלכה י. 79) [מכיון שהדבר ספק (ראה למעלה הערה עג) - כתב רבינו "וקנו מידו" שמא היא מתנה במקצת, ו"כדי לייפות את כחו" שמא היא "מתנה בכולה" ואינה צריכה קנין, והקנין גורע כדלעיל פ"ח הלכה י, אלא־אם־כן ייפה את כחו (שם הלכה יא) וראה ב'אור שמח']. 80) [גבי ראשון, כתב שלא קנה בין שעמד בין שמת, וכאן לא פירש, ונראה שאינו קונה אלא לאחר מיתה, שהרי ספק הוא שמא היא מתנה בכולה, שאינה קונה אלא לאחר מיתה, ראה למעלה הערה עג]. 81) שהרי חזר בו הנותן.

יח. נָתַן[82] מִקְצָת נְכָסָיו[83] וְקָנוּ[84] מִיָּדוֹ, וְאַחַר כָּךְ נָתַן כֻּלָּן לְאַחֵר[85], וְקָנוּ[86] מִיָּדוֹ כְּדֵי לְיַפּוֹת אֶת כֹּחוֹ[87]: אִם מֵת - קָנָה הָרִאשׁוֹן הַמִּקְצָת, וְקָנָה הַשֵּׁנִי אֶת הַשְּׁאָר[88]; וְאִם עָמַד - רִאשׁוֹן קָנָה[89], שֵׁנִי לֹא קָנָה[90].

82) ברייתא שם, ולפי מסקנת הגמרא. 83) שדינה כמתנת בריא. 84) סתם בלי יפוי כח כדין מתנה במקצת (למעלה פ"ח הלכה טו). 85) וזו היא מתנת שכיב מרע בכולה, ראה למעלה פ"ח הלכה כא. 86) אף שקנו. 87) שאם לא כן, הקנין גורע - כדלעיל פ"ח הלכה י. 88) כדין מתנת שכיב מרע בכולה. 89) שהיא מתנה במקצת, שדינה כמתנת בריא. 90) כדין מתנת שכיב מרע בכולה, שאם עמד חוזר (למעלה פ"ח הלכה יד).

יט. שְׁכִיב מְרַע[91] שֶׁהִקְדִּישׁ כָּל נְכָסָיו וְלֹא שִׁיֵּר כְּלוּם, אוֹ הִפְקִיר אוֹ חִלֵּק לַעֲנִיִּים, אִם[92] עָמַד - חוֹזֵר בַּכֹּל[93].

91) שם קמח: בעיות שלא נפשטו, אם אף אלו דינם כדין כל מתנת שכיב מרע, או שמא ביחס להקדש ועניים והפקר שהוא גם לעניים וגם לעשירים - מתכוון הוא להקנות בלב שלם, בין אם יחיה ובין אם ימות. 92) הבעיות שלא נפתרו בגמרא, ונשארו בתיקו. 93) כדין כל ספק בממון, שהמוציא מחבירו - עליו להביא ראיה. ולדעת רבינו, ההקדש או העניים והזוכים מן ההפקר, הם ה"מוציאים" בניגוד לדעת הרא"ש (הביאו הגהות מיימוניות), שאין מבטלים מעשה על יסוד אומדנא של ספק.

כ. מָצָא[94] כְּשֶׁהוּא[95] שְׁכִיב מְרַע - מִמְּקוֹמוֹ קָיָם בַּבְּרִיא.

94) נלמד ממה שנאמר בהלכה הבאה. 95) השו"ע (סימן רנ סעיף ג) מוסיף כאן: "אם מקצתם מכר". שהרי אם מכר הכל, זהו הדין בהלכה הבאה.

כא. מָכַר[96] כָּל נְכָסָיו: אִם הַמָּעוֹת עַצְמָן קַיָּמוֹת[97], אִם עָמַד - חוֹזֵר; וְאִם הוֹצִיא הַמָּעוֹת - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר.

96) שם קמט. 97) הרי כאילו יש לנו הוכחה שהתכוון לחזור בו, אם יעמוד, שלפיכך שמר במיוחד על כסף המכירה, להחזירו עם הבראתו. ור"י מיגאש פירש להיפך: אם המעות קיימות, אינו חוזר, שהמעות הללו הן שיור, ואין זו "מתנה בכולה". ועיין מגיד־משנה.

כב. מַתָּנָה[98] שֶׁהִיא סְתָם, וְלֹא נִתְפָּרֵשׁ בָּהּ שֶׁהָיְתָה בָּרִיא כְּשֶׁנָּתַן אוֹ שֶׁהָיָה שְׁכִיב מְרַע, הוּא אוֹמֵר: שְׁכִיב מְרַע הָיִיתִי[99], וַהֲרֵי עָמַדְתִּי[100], וְאֶחֱזֹר בְּמַתָּנָתִי; וּמְקַבֵּל מַתָּנָה אוֹמֵר: בָּרִיא הָיָה[101], וְאֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר - עַל הַמְקַבֵּל[102] לְהָבִיא רְאָיָה[103] שֶׁבָּרִיא הָיָה. לֹא מָצָא רְאָיָה - נִשְׁבָּע[104] הַנּוֹתֵן שְׁבוּעַת הֶסֵּת[105] וְיִפָּטֵר, וְתַעֲמֹד הַמַּקַּרְקַע בְּחֶזְקַת הַנּוֹתֵן[106].

98) שם קנג. במשנה, כחכמים ולא כרבי מאיר. 99) כלומר, ונתתי כל נכסיי שיזכה בהם המקבל לאחר מיתה. 100) אף שעכשיו הוא בריא, אין אנו מעמידים אותו בחזקת בריא, ודלא כרבי נתן שם קנג: 101) ונתן נכסיו בקנין. 102) כדין כל ספק בממון, שהמוציא מחבירו - עליו להביא ראיה. 103) בעדים. 104) כדין כל כופר בכל. 105) מתקנת חכמים. 106) שקרקע עומדת תמיד בחזקת בעליה הראשונים.

כג. אֲבָל אִם הָיוּ מְטַלְטְלִין בְּיַד הַמְקַבֵּל - מִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר 'שֶׁלִּי הֵן'[107], יִשְׁבַּע הֶסֵּת[108] שֶׁבָּרִיא הָיָה כְּשֶׁנָּתַן לוֹ מַתָּנָה זוֹ.

107) כדין כל מחזיק במטלטלין (פ"ח מהלכות טוען ונטען הלכה א). וראה במגיד־משנה. 108) שהרי גם הטוען "שלי הן", נשבע היסת (הלכות טוען ונטען שם).

כד. מִי[109] שֶׁמֵּת וְנִמְצֵאת[110] מַתָּנָה קְשׁוּרָה עַל יְרֵכוֹ[111], אַף עַל פִּי שֶׁהִיא בְּעֵדִים, וְקָנוּ מִיָּדוֹ לְיַפּוֹת כֹּחַ אֵלּוּ שֶׁנָּתַן לָהֶם[112] - הֲרֵי זוֹ אֵינָהּ כְּלוּם; שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: כְּתָבָהּ וְנִמְלַךְ[113].

109) בבא־בתרא קלה: 110) בכת"י תימן: "ונמצאת". 111) מה שמסלק את החשש, שמא השטר מזויף. 112) והואיל וייפה כחם, אין לחשוש שמא לא גמר להקנות להם אלא בשטר, ואין שטר לאחר מיתה - כמפורש למעלה פ"ח הלכה יא. ולפיכך הוצרך רבינו לטעם שמא נמלך, וכן פירש ר"י מיגאש. [וכ"ה במשנה בבבא־מציעא יח. "מצא דייתיקי וכו' הרי זה לא יחזיר, שאני אומר כתובין היו ונמלך עליהן שלא ליתנן"]. אבל הרשב"ם שם פירשה, כנראה, בלי יפוי כח, שהרי כתב שם בטעם הדברים, שכיון שלא אמר השכיב־מרע שיתנו, אלא כתב שטר - שמא לא גמר להקנות אלא בשטר, ואין שטר לאחר מיתה. 113) התחרט. וחוששין כן, כיון שלא ציוה בפיו. וכן פירש ר"י מיגאש.

1 **כה. וְאִם**[114] **זָכָה בָּהּ לְאַחֵר**[115]**, בֵּין מִן הַיּוֹרְשִׁין**[116]
2 **בֵּין שֶׁאֵינוֹ מִן הַיּוֹרְשִׁין - כָּל הַדְּבָרִים שֶׁבָּהּ**
3 **קַיָּמִין**[117]**, כְּכָל מַתְּנַת שְׁכִיב מְרַע.**

114) משנה, שם. 115) כגון שהמתנה כללה כמה אנשים שהזכירם בשטר, וזיכה את המתנה לאחד מהם. ולדעת התוי"ט (בבא־בתרא פ"ח משנה ו) צ"ל "לאחד", וכ"ה בכ"י תימן. 116) והחידוש שבדבר, שאף זיכוי השטר ליורש, משמש גילוי דעת גם למי שאינו יורש, וראה סמ"ע שם. 117) שהמסירה לאחד, משמשת גילוי דעת על רצונו של הנותן לקיים את הדברים הכתובים בשטר, ושאין דעתו לחזור בו.

4 **כו. וְכֵן**[118] **מִי שֶׁכָּתַב שְׁטַר חוֹב עַל עַצְמוֹ בְּשֵׁם**
5 **אַחֵר**[119]**, אוֹ בְּשֵׁם אֶחָד מִבָּנָיו [אוֹ] מִן הַיּוֹרְשִׁין, וְנָתַן**
6 **הַשְּׁטָר עַל**[120] **יַד שָׁלִישׁ, וְאָמַר לוֹ: יִהְיֶה זֶה אֲצְלְךָ,**
7 **וְלֹא פֵּרֵשׁ לוֹ כְּלוּם**[121]**, אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ: הַנַּח עַד שֶׁאֹמַר**
8 **לְךָ מַה תַּעֲשֶׂה, וָמֵת - הֲרֵי זוֹ אֵינָהּ כְּלוּם.**

118) משנה בבבא־מציעא כ. "מצא שטר בין שטרותיו, ואינו יודע מה טיבו - יהא מונח עד שיבוא אליהו", שמא הפקידו הלוה אצלו וכתב ללוות ולא לוה (באר הגולה סימן רנ סעיף כה, ועיין במגיד־משנה וכסף־משנה). 119) בשביל אחר, שהוא חייב ממון לאותו אחר. 120) כ"ה בדפוס רומי ובכ"י תימן. ובדפוסים חדשים נדפס בטעות "עד". 121) שמא כתב ללוות ולא לוה, כנ"ל.

יום ש"ק ט"ז מנחם־אב ה'תשע"ו

פֶּרֶק עֶשִׂירִי[1]

1) נתבארו בו משפטי שכיב מרע הנותן מעות או חובות או המודה בהן לאחרים, ומה שנמשך אחר זה, וכן אם נאמר ליורש בחלום שהן של אחרים, ודין אם אמרו היתומים שעשו כדבר אביהם, או שאמרו שחזרו בו אם נאמנין, ודין שכיב מרע השולח מתנה לאחר ולא הגיע לידו, ודין הנותן מתנות לאחרים הרבה ולא הספיקו הנכסים לשיעורי המתנות, או שיצא עליהן חוב כיצד דינן, ודין שכיב מרע הנותן דבר שאין בו ממש.

9 **א. שְׁכִיב מְרַע**[2] **שֶׁאָמַר: תְּנוּ**[3] **מָנֶה**[4] **לְפְלוֹנִי, וּמֵת -**

9) בבא בתרא קמז: וקמח. מימרא של רבא בשם רב נחמן. אף כאן במחלק כל נכסיו או במצווה מחמת מיתה. 10) יש אומרים שאין דין זה אמור אלא בהלוואה שביד ישראל, אבל בהלוואה שביד גוי, שנאמר עליו (תהלים קמד, ח): "אשר פיהם דיבר שווא וימינם ימין שקר", אין אמון לישראל בהם, ואף השכיב מרע אין דעתו סומכת עליו, שיפרע חובו (הגהות מיימוני בשם רבינו אליעזר ממיץ). 11) קל וחומר הוא מהלוואה, שאינה בעין (ועיין בבבא בתרא שם שישנה סברא ש"מעמד שלושתן" אינו מועיל אלא בפיקדון ולא בהלוואה), ואף על פי כן, מועילים דברי שכיב מרע כקניין בבריא - כל שכן שדבריו מועילים בפיקדון שהוא בעין. וכן נראה בבבא בתרא קמט. בעניין

10 **יִתְּנוּ לְאַחֵר מִיתָה; שֶׁדִּבְרֵי שְׁכִיב מְרַע כִּכְתוּבִין**
11 **וְכִמְסוּרִין דָּמוּ**[5]**, וְאֵין**[6] **חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא עַל מָנֶה קָבוּר**[7]
12 **הוּא אוֹמֵר**[8]**.**

2) גיטין יג. במשנה, ולפי פירושו של רב פפא. 3) לעומת מה שכתב למעלה פרק ח הלכה יב שאם אמר: "כתבו ותנו לפלוני מנה", שאין כותבין ונותנין אחר מיתה, שכיוון שאמר גם "כתבו", לא גמר להקנות אלא בשטר ואין שטר לאחר מיתה. 4) בין "מנה זו" בין מנה סתם. 5) בגמרא שם, ועוד בכמה מקומות בש"ס. ומדובר כאן במחלק כל נכסיו, שלאחד יצאה בחלקו מנה, או אף בנותן לאחד מנה בלבד, אלא שמצווה מחמת מיתה (ראה למעלה שם הלכה יז), שאם לא כן, הרי זו כמתנת בריא שצריכה קניין (שם הלכה טו), וכאן אפילו קניין לא יועיל, שהרי מטבע אינה נקנית בחליפין (פרק ו מהלכות מכירה הלכה א), וראה שולחן־ערוך סימן רנג סעיף יח. 6) מסקנת הגמרא שם, בניגוד לדעת רב. 7) טמון אי־שם. 8) אלא נותנים מהרכוש הגלוי שיש לו. ברם לדעת הרשב"א (הובא במגיד־משנה) אין זה אלא אם יש כסף בעין, נותנים, אבל אם אין כסף בעין, אין מוכרים מהנכסים לתת לו את תמורתם, כי "מנה" פירושה: כסף מזומן, ולא שווה מנה. וכן נראה מדברי רבינו בפרק ג מהלכות טוען ונטען הלכה ח (מגיד משנה, ועיין שם).

13 **ב. וְכֵן**[9] **שְׁכִיב מְרַע שֶׁאָמַר: הַלְוָאָה**[10] **אוֹ פִקָּדוֹן**[11]
14 **שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיַד פְּלוֹנִי תְּנוּ אוֹתָהּ לִפְלוֹנִי - דְּבָרָיו קַיָּמִין,**
15 **וְאֵין צָרִיךְ לְמַעֲמַד שְׁלָשְׁתָּן**[12]**. וְכֵן**[13] **אִם אָמַר: תְּנוּ**
16 **שְׁטָר פְּלוֹנִי לִפְלוֹנִי - זָכָה בַּמֶּה שֶׁיֵּשׁ בַּשְּׁטָר**[14]**, וּכְאִלּוּ**
17 **כָּתַב**[15] **וּמָסַר**[16]**, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מָשַׁךְ הַשְּׁטָר. וְאֵין**[17]
18 **הַיּוֹרֵשׁ**[18] **יָכוֹל לִמְחֹל שְׁטָר זֶה שֶׁנָּתַן בְּמַתְּנַת שְׁכִיב**
19 **מְרַע. וּמִפְּנֵי מָה הַמּוֹכֵר אוֹ נוֹתֵן שְׁטַר חוֹב לַחֲבֵרוֹ,**
20 **וְחָזַר וּמְחָלוֹ הַיּוֹרֵשׁ - מָחוּל**[19]**; וּשְׁכִיב מְרַע שֶׁנָּתַן**
21 **שְׁטַר חוֹב, אֵין הַיּוֹרֵשׁ יָכוֹל לִמְחֹל? מִפְּנֵי שֶׁקִּנְיַן**
22 **הָרְאָיָה בִּשְׁטָר מִדִּבְרֵיהֶם**[20]**, לְפִיכָךְ הַיּוֹרֵשׁ עֲדַיִן זֶה**
23 **הַשְּׁטָר שֶׁלּוֹ הוּא מִן הַתּוֹרָה וּמוֹחֲלוֹ; וּמַתְּנַת שְׁכִיב**
24 **מְרַע, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מִדִּבְרֵיהֶם, עָשׂוּ אוֹתָהּ כְּשֶׁל**
25 **תּוֹרָה, וּכְאִלּוּ קָנָה מָמוֹן שֶׁבִּשְׁטָר מִן הַתּוֹרָה וְהִגִּיעַ**
26 **לְיָדוֹ וְלֹא נִשְׁאַר לַיּוֹרֵשׁ בּוֹ קִנְיָן, וּלְפִיכָךְ אֵינוֹ מוֹחֵל.**

איסור גיורא. 12) מדברי הרי"ף שם. כלומר, דברי שכיב מרע הם כאילו מסר ב"מעמד שלושתן", המועיל בברירא (למעלה פרק ג הלכה ג). וכן מבואר בגמרא (בבא בתרא שם). 13) שם קנא. פסק הלכה של רב נחמן. 14) כלומר, לא רק בנייר של השטר, אלא גם במה שכתוב בו. 15) שטר מתנה על השטר הזה. 16) ראה בפרק ו מהלכות מכירה הלכה יא. ואף על פי ששם מפורש שאינו קונה אלא אם כתב בשטר המכירה (או המתנה) "קנה שטר פלוני וכל השעבוד שיש בו" - כאן בשכיב מרע, אף על פי שלא פירש שיקנה השטר וכל שעבודו, אנו תולים שהכביד עליו חליו ולפיכך לא באה מחשבתו לידי ביטוי, וכן אמרו גם לעניין גיטין שאף על פי שבריא האומר "כתבו גט לאשתי" אין כותבים ונותנים עד שיאמר "תנו" - בשכיב מרע, כותבים ונותנים אף באופן זה כמו שכתב רבינו בפרק ב מהלכות גירושין הלכה יב (כסף משנה בשם הר"ן). 17) שם קמז: מימרא של רב נחמן. 18) דווקא היורש, אבל השכיב־מרע עצמו הרי הוא יכול גם לחזור בו ממתנתו, וכך מפורש ברי"ף בפרק מי שמת (בבא בתרא שם). 19) כמפורש בפרק ו מהלכות מכירה הלכה יב. 20) כלומר, התוכן הכתוב בו אינו דבר ריאלי (וראה להלן הלכה טו), וכלשונו של רבינו (למעלה פרק ו מהלכות מכירה הלכה י): "ואין הראייה נתפסת בידי", ולפיכך אין בו קניין מן התורה.

1 **ג. שְׁכִיב מְרַע**[21] **שֶׁאָמַר: מָנֶה לְפְלוֹנִי בְּיָדִי, אִם אָמַר**
2 **'תְּנוּ'**[22] **- נוֹתְנִין, לֹא אָמַר 'תְּנוּ' - אֵין נוֹתְנִין; שֶׁמָּא**[23]
3 **לֹא אָמַר 'מָנֶה יֵשׁ לְפְלוֹנִי בְּיָדִי' אֶלָּא כְּדֵי שֶׁלֹּא**
4 **יֹאמְרוּ עַל יוֹרְשָׁיו שֶׁיֵּשׁ לָהֶן מָמוֹן**[24].

21) שם קעד: מימרא של רב ושמואל. 22) ששוב אין חשש שמא עושה כן כדי שלא יאמרו על יורשיו שיש להם ממון. 23) שם בגמרא. 24) בלשון הגמרא שם: "אדם עשוי שלא להשביע את בניו".

5 **ד. לְפִיכָךְ**[25]**, אִם אָמַר זֶה דֶּרֶךְ הוֹדָאָה**[26]**, וְלֹא הָיָה**
6 **שָׁם חֲשַׁשׁ הַעֲרָמָה - נוֹתְנִין אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא אָמַר**
7 **'תְּנוּ'.**

25) כן הוא בריי"ף בפרק גט פשוט, והוכיח זאת ממימרא אחרת שם (הובאה להלן הלכה ח): "שכיב מרע שאמר מנה לפלוני בידי ואמרו יתומים חזר ואמר לנו אבא פרעתיו נאמנין", הרי שאם לא אמרו כן - נותנין, ולפיכך חילק בין אמר כן דרך הודאה לבין אמר כן דרך הערמה. 26) היינו, שניכר מדבריו שזו היא הודאה רצינית. ואף על פי שבבריא שהודה יש טענת "השבעה" אפילו אם הודה בדרך הודאה, כמפורש בדברי רבינו בפרק ז מהלכות טוען ונטען הלכה א - בשכיב מרע אין חוששים כל כך. והא ראייה, שהרי טענת "השטאה" ישנה בבריא ואינה בשכיב מרע כלל (למעלה פרק ח הלכה ד). ועיין לחם משנה כאן.

8 **ה. כַּיּוֹצֵא**[27] **בּוֹ: רָאוּ אֶת אֲבִיהֶם שֶׁהִטְמִין מָעוֹת**
9 **בְּשָׂדֶה**[28] **תֵּבָה וּמִגְדָּל, וְאָמַר 'שֶׁל פְּלוֹנִי הֵן', 'שֶׁל**
10 **מַעֲשֵׂר שֵׁנִי הֵן': אִם כְּמוֹסֵר**[29] **- דְּבָרָיו קַיָּמִין; אִם**
11 **כְּמַעֲרִים**[30] **- לֹא אָמַר כְּלוּם.**

27) ברייתא בסנהדרין ל. ואף הרי"ף שם, נתן הלכה זו כדוגמא להלכה הקודמת. 28) ארון מסויים. 29) בלשון צוואה (רש"י שם). ולפיכך אין חוששים כל כך ל"השבעה". 30) שלא יראוהו כעשיר.

12 **ו. וְכֵן**[31] **אִם בָּא אֶחָד**[32] **וְאָמַר לָהֶם: אֲנִי רָאִיתִי אֶת**
13 **אֲבִיכֶן שֶׁהִטְמִין מָעוֹת בְּשָׂדֶה תֵּבָה וּמִגְדָּל, וְאָמַר**
14 **'שֶׁל פְּלוֹנִי הֵם', 'שֶׁל מַעֲשֵׂר**[33] **הֵן': אִם הָיוּ טְמוּנִין**
15 **בַּבַּיִת**[34] **- לֹא אָמַר כְּלוּם**[35]**; בַּשָּׂדֶה**[36] **- דְּבָרָיו קַיָּמִין**[37]**.**
16 **כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: כֹּל שֶׁאֵלּוּ יָכוֹל לְטַל - דְּבָרָיו קַיָּמִין;**
17 **וְאִם לָאו - לֹא אָמַר כְּלוּם.**

31) אף זה בברייתא שם. ורוצה לומר שחוץ ממה שאמרנו למעלה שאם אמר דבריו כמוסר - נאמן, כמו כן ישנה נאמנות בהא דלהלן אף על פי שלא אמר מפורש כמוסר אלא שהעניין מוכיח כן. 32) דווקא באחד צריך "מיגו", אבל שניים יכולים להוציא ממון אפילו בלי "מיגו". 33) בכתב יד תימן: "מעשר שני". 34) במקום שהעד אינו יכול להגיע אליו. 35) שאין מוציאין ממון על פי עד אחד. 36) במקום שהוא יכול ליטול בעצמו. 37) שהרי יש לו מיגו, שיכול הוא ליטלם בעצמו ולעשות בהם כרצונו, ולפיכך נאמן לאמר כי אביהם אמר לו כן. ואף על פי שלא אמר דבריו כמוסר, אין חשש של "השבעה", מאחר שהטמין הכסף בפני העד הזה ובמקום שהעד יכול ליטלו משם, בוודאי דברי אמת מסר לו (נימוקי יוסף שם).

18 **ז. הֲרֵי**[38] **שֶׁהָיָה מְצַטַּעֵר עַל מָעוֹת שֶׁהִנִּיחַ לוֹ אָבִיו**
19 **וְלֹא יָדַע הֵיכָן הֶחְבִּיאָם, וְאָמְרוּ לוֹ בַּחֲלוֹם: כָּךְ וְכָךְ**
20 **הֵם, בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי הֵן, וְשֶׁל פְּלוֹנִי הֵן, וְשֶׁל מַעֲשֵׂר**
21 **שֵׁנִי הֵן, וּמָצָאן בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ וּבַמְּנֻיָן**
22 **שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ - זֶה הָיָה מַעֲשֶׂה, וְאָמְרוּ חֲכָמִים: דִּבְרֵי**
23 **חֲלוֹמוֹת לֹא מַעֲלִין וְלֹא מוֹרִידִין.**

38) אף זה בברייתא שם.

24 **ח. שְׁכִיב מְרַע**[39] **שֶׁהוֹדָה**[40] **שֶׁיֵּשׁ לְפְלוֹנִי בְּיָדוֹ מָנֶה,**
25 **וְאָמְרוּ יְתוֹמִים: חָזַר וְאָמַר לָנוּ אֲבִינוּ 'פְּרַעְתִּיו'**[41] **-**
26 **נֶאֱמָנִין, וְנִשְׁבָּעִין**[42] **עַל זֶה שְׁבוּעַת הֶסֵּת.**

39) בבא בתרא קעה. מימרא של רבה. 40) בגמרא שם: "שכיב מרע שאמר". אבל רבינו רצה להדגיש בזה, שהיה בדרך הודאה, וכמו שכתב למעלה הלכה ד. 41) כלומר: בעת שאמר להם "מנה לפלוני בידי" סבור היה שעודנו חייב לו ואחר כך נזכר שפרע לו (תוספות שם דיבור המתחיל חזר) ורק שכיב מרע, שאין דעתו מיושבת עליו, נאמן בזה, ולא בריא (תוספות שם). ואם אמר שפרע אחר כך נאמן אפילו אם היה בריא (תוספות שם, וראה בהגהות מיימוני). 42) כדין כל כופר הכל. והיינו, כשהתובע טוען שלא זזה ידו מתחת ידו של אביהם וברי לו שלא אמר פרעתי, כי אחרת אין נשבעים היסת על טענת שמא (פרק א מהלכות טוען ונטען הלכה ז).

27 **ט. אָמַר**[43] **'תְּנוּ', וְאָמְרוּ יְתוֹמִים: חָזַר וְאָמַר לָנוּ**
28 **אֲבִינוּ 'פְּרַעְתִּיו'**[44] **- אֵין נֶאֱמָנִין**[45]**.**

43) המשך המימרא של רבה לפי המסקנה בגמרא שם. 44) כלומר, נזכר אחר כך שפרע כנ"ל. 45) שכיוון שאמר "תנו", ודאי דקדק היטב בדבר וידע שלא פרע, ואינו נאמן לומר שנזכר אחר כך. אולם, אם טוענים שאמר להם אביהם שפרע אחר כך ודאי נאמנים, וראה ש"ך שם סעיף קטן יד.

1 **י. אָמַר[46] : מָנֶה לְפְלוֹנִי בְּיָדִי[47], וְאָמְרוּ יְתוֹמִים :**
2 **נָתַנּוּ[48] - אֵין נֶאֱמָנִין ; שֶׁחֲרֵי לֹא אָמַר 'תְּנוּ'[49], וּמִנַּיִן**
3 **יְדָעוּ שֶׁחַיָּבִין לִתֵּן[50] ?**

46) בבא בתרא שם בסוגיית הגמרא. 47) והיינו, בדרך הודאה, שאם לא כן יש חשש של "השבעה" שהרי המדובר כשלא אמר "תנו" כדלהלן, אלא שהיתומים לא ידעו מזה, ראה להלן. 48) שהם פרעו בעצמם, בניגוד להלכות הקודמות, שטענתם הייתה שאביהם פרע. 49) ויש חשש של "השבעה", כמבואר למעלה הלכה ג אלא שנתברר לבסוף שאמירתו הייתה בדרך הודאה, כנ"ל. 50) שהרי לא ידעו שאמירתו הייתה בדרך הודאה עד שנתברר הדבר לבסוף, ואם כן ודאי סברו שאמר כן שלא להשביע את בניו ובוודאי לא נתנו. דוגמא לכך מה שאמרו בבבא מציעא יז. "אמרו לו (=בית הדין) צא תן לו (=לבעל חובך) ואמר פרעתי, נאמן - חייב אתה ליתן לו ואמר פרעתי אינו נאמן", לפי ש"צא תן לו" הוא פסק־דין ברור ויודע שעליו ליתן, אבל "חייב אתה ליתן לו" אינו פסק־דין ברור ולפיכך אינו נאמן לומר פרעתי, שוודאי לא פרע כיוון שלא ברור לו שצריך לשלם (מגיד משנה). וראה בראב"ד.

4 **יא. אָמַר 'תְּנוּ', וְאָמְרוּ יְתוֹמִים 'נָתַנּוּ' - נֶאֱמָנִין,**
5 **וְנִשְׁבָּעִין שְׁבוּעַת הֵסֵת שֶׁנָּתְנוּ.**

6 **יב. שְׁכִיב מְרַע[51] שֶׁנָּתַן מָנֶה לְאֶחָד וְאָמַר לוֹ : הוֹלֵךְ[52]**
7 **מָנֶה זֶה לְפְלוֹנִי, וְהָלַךְ וּמְצָאוֹ שֶׁמֵּת : אִם קַיָּם הָיָה**
8 **בְּשָׁעָה שֶׁנָּתַן לוֹ הַשְׁכִיב מְרַע[53] - יִנָּתְנוּ לְיוֹרְשֵׁי מִי**
9 **שֶׁנִּשְׁתַּלְּחוּ לוֹ ; שְׁכִיב מְרַע[54] כְּכְתוּבִין**
10 **וְכִמְסוּרִין[55] הֵן. וְאִם לֹא הָיָה קַיָּם[56] - יַחְזְרוּ לְיוֹרְשֵׁי**
11 **מְשַׁלֵּחַ ; שֶׁאֵין קִנְיָן לְמֵת[57].**

51) גיטין יד: 52) וכלל הוא ש"הולך לאו כזכי", ואין המקבל זוכה עד שיגיע לידו (למעלה פרק ד הלכה ד) - זה אינו אלא בבריא אבל בשכיב מרע אמרו "הולך כזכי" (גמרא שם). 53) שאז יכול היה השליח לזכות בעבורו. 54) מדברי הרי"ף שם. 55) ואינו צריך קניין. ואף על פי שמתנת שכיב מרע אינה קונה אלא לאחר מיתה (למעלה פרק ח הלכה ח) וכאן הרי מת המקבל בחיי השכיב מרע? - כיוון שטרח ונתן המנה לשליח בוודאי דעתו שיקנה מיד (ש"ך בחושן משפט סימן קכה סעיף קטן לו בשם בית יוסף). 56) בשעה שנתן השכיב־מרע לשליח. 57) מדברי הרי"ף שם.

12 **יג. שְׁכִיב מְרַע[58] שֶׁאָמַר : תְּנוּ[59] מָאתַיִם זוּז לְפְלוֹנִי,**
13 **וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת זוּז לְפְלוֹנִי, וְאַרְבַּע מֵאוֹת זוּז לְפְלוֹנִי -**
14 **אֵין אוֹמְרִין : הַקּוֹדֵם בַּשֶּׁטַר זָכָה[60]. לְפִיכָךְ[61], אִם לֹא**
15 **הִנִּיחַ תְּשַׁע מֵאוֹת - חוֹלְקִין הַנִּמְצָא לְפִי[62] מַה שֶּׁכָּתַב**
16 **לָהֶן. וְאִם[63] יָצָא עָלָיו שְׁטַר חוֹב - גּוֹבֶה מִכֻּלָּן[64],**
17 **מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד כְּפִי מַה שֶּׁכָּתוּב לָהֶן[65]. כֵּיצַד[66] ?**
18 **הָיָה הַחוֹב אַרְבַּע מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים - בַּעַל הַמָּאתַיִם**
19 **נוֹתֵן מֵאָה, וּבַעַל הַשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת מֵאָה וַחֲמִשִּׁים, וּבַעַל**
20 **הָאַרְבַּע מֵאוֹת נוֹתֵן מָאתַיִם.**

58) בבא בתרא קלח. 59) והיינו, במחלק כל נכסיו ללא שיור, או במצווה מחמת מיתה. 60) שאין אדם יכול להוציא שני משפטים כאחד, והוא התכוון בעצם לתת לכולם בבת אחת, אלא שהכרחי היה לו לפרט את שמות המקבלים בזה אחרי זה. ויש אומרים שאם הסכום שווה בכולם, שהיה יכול לכוללם יחד, ולא לפרט בזה אחרי זה, - יש כאן דין קדימה (מגיד משנה). 61) מדברי הרי"ף. 62) היינו, לפי האחוזים, כמו שמסביר הרי"ף, שחלוקה זו מעמידה אותנו על רצונו של הנפטר, לתת לזה כפליים או פעם וחצי מן השני. ולעניין כתובה, עיין פרק י"ז מהלכות אישות הלכה ח. ולעניין חוב, עיין בפרק כ מהלכות מלוה ולוה הלכה ד.
63) המשך הברייתא שם. 64) אחרי שכולם קיבלו את המתנה בעת אחת. והמדובר כשלא הניח נכסיו ליורשים, שאם הניח להם, גובה מהם (מגיד משנה להלן הלכה יד בשם הרשב"א). 65) היינו, לפי האחוזים כדלהלן.
66) מדברי הרי"ף, שם.

21 **יד. אֲבָל[67] אִם אָמַר : תְּנוּ מָאתַיִם זוּז לְפְלוֹנִי,**
22 **וְאַחֲרָיו[68] שְׁלֹשׁ מֵאוֹת לְפְלוֹנִי, וְאַחֲרָיו אַרְבַּע מֵאוֹת**
23 **לְפְלוֹנִי - כָּל הַקּוֹדֵם[69] בַּשֶּׁטַר זָכָה. לְפִיכָךְ, אִם יָצָא**
24 **עָלָיו שְׁטַר חוֹב - גּוֹבֶה מִן הָאַחֲרוֹן ; אֵין לוֹ - גּוֹבֶה**
25 **מִשֶּׁלְפָנָיו ; אֵין לוֹ - גּוֹבֶה מִשֶּׁלְפָנֵי פָנָיו.**

67) לשון הברייתא, שם. 68) שכאן הוא מדגיש את הקדימה והאיחור. 69) שאם אין סכום מספיק בעיזבונו לחלוקת כולם, ייקח הראשון, שקיבל את המתנה, קודם לאלו שבאים אחריו.

26 **טו. שְׁכִיב מְרַע[70] שֶׁאָמַר : יָדוּר פְּלוֹנִי בְּבֵית זֶה, יֹאכַל**
27 **פְּלוֹנִי פֵּרוֹת דֶּקֶל זֶה - לֹא אָמַר כְּלוּם ; שֶׁלֹּא[71] הִקְנָה**
28 **לָהֶם דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַמָּשׁ, שֶׁהַדִּירָה וְהָאֲכִילָה וְכַיּוֹצֵא**
29 **בָּהֶן חֲרֵי הֵן כְּדִבּוּר וּכְשֶׁנָּה שֶׁאֵין נִקְנִין[72]. אֲבָל[73] אִם**
30 **אָמַר : תְּנוּ בַּיִת זֶה לְפְלוֹנִי כְּדֵי שֶׁיָּדוּר בּוֹ עַד זְמַן**
31 **פְּלוֹנִי, אוֹ : תְּנוּ דֶּקֶל זֶה לְפְלוֹנִי כְּדֵי שֶׁיֹּאכַל פֵּרוֹתָיו**
32 **- דְּבָרָיו קַיָּמִין ; שֶׁחֲרֵי הִקְנָה לָהֶם הַגּוּף לַפֵּרוֹת[74],**
33 **וְהַגּוּף דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַמָּשׁ. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

70) שם קמז: מימרא של רב נחמן. 71) מדברי הר"י מיגאש. ולרשב"ם (שם דיבור המתחיל אמר רב נחמן) טעם אחר על אכילת פירות. 72) כלומר, אף בבריא בקניין. ואם כן גם האמירה בשכיב־מרע, שהיא במקום קניין, אינה מועילה (גמרא שם). 73) המשך המימרא שם. 74) ראה פרק כג מהלכות מכירה הלכה א.

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) נתבארו בו משפטי שכיב מרע שלא ביאר בדבריו, אם שלא ביאר מי הם המקבלים, אם שלא ביאר שיעור הדבר

הניתן להם או עניינו, וכל הנמשך אחר זה, וכן לדון כוונתו במתנותיו וכל התלוי בזה ומה שהוא נמשך בזה.

א. שְׁכִיב מְרַע[2] שֶׁאָמַר: נְכָסִים אֵלּוּ לִבְנֵי - אֵין הַבָּנוֹת בִּכְלָלָם[3]. הָיָה[4] לוֹ בֵּן אֶחָד וּבַת, אוֹ בֵּן וּבֶן הַבֵּן[5], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אָמַר 'לִבָנַי', שֶׁהוּא לְשׁוֹן רַבִּים - אֵין נוֹתְנִין אֶלָּא לִבְנוֹ; שֶׁהַבֵּן הָאֶחָד נִקְרָא בָּנִים[6].

2) יוצא מתוך המשך ההלכה שלפנינו. 3) דווקא בשכיב מרע אין הבנות בכלל בניו, לפי שבשעת מיתה אינו רוצה לעקור נחלה דאורייתא, אבל במתנת בריא - אף הבנות בכלל, כמפורש למעלה פרק ו הלכה יד, ועיין שם הערה פח. 4) בבא־בתרא קמג: בעיא שנפתרה על־ידי רבא ורב יוסף. 5) שאינו בכלל בניו (בבא־בתרא שם) בלשון בני אדם (רשב"ם שם). 6) כמו בבמדבר כו, ח: "ובני פלוא אליאב".

ב. שְׁכִיב מְרַע[7] שֶׁאָמַר 'נְכָסַי לְטוֹבְיָה', וָמֵת, וּבָא אֶחָד שֶׁשְּׁמוֹ טוֹבְיָה וְאָמַר 'אֲנִי הוּא' - נוֹטְלָן[8]. וְאִם הֶחֱזַק[9] שְׁמוֹ רַב[10] טוֹבְיָה - אֵינוֹ נוֹטְלָן[11]. וְאִם הָיָה שְׁכִיב מְרַע גַּס[12] בּוֹ וְקוֹרֵא אוֹתוֹ בִּשְׁמוֹ[13] - נוֹטְלָן[14].

7) כתובות פה: מימרא של רבי יוחנן. 8) אע"פ שיש בסביבה עוד אחד ושמו טוביה, שגם אותו אפשר להביא בחשבון - כיון שזה שלפנינו הזדרז לבוא, נותנים לו (שו"ע חושן־משפט סימן רנג סעיף כט). שוודאי כיוון לו, ואין חשש לרמאות, שהרי סוף הדבר להגלות (סמ"ע שם ס"ק סג). 9) שם בגמרא. 10) מוסמך להוראה. 11) מפני שאין לזהות אותו עם טוביה סתם, שלרב לא היה קורא בשמו. 12) רגיל בו. 13) בינו לבין עצמו (משנה־למלך). 14) אע"פ שקרא לו כן בפני אחרים - כיון שרגיל לקראו תמיד כן בינו לבין עצמו (משנה־למלך).

ג. בָּאוּ[15] שְׁנַיִם לְתָבְעַ, וְכָל אֶחָד מֵהֶן מֻחְזָק שְׁמוֹ טוֹבְיָה, אִם הָיָה אֶחָד מֵהֶם תַּלְמִיד חָכָם - תַּלְמִיד חָכָם קוֹדֵם[16]. אֵין בָּהֶן תַּלְמִיד חָכָם, וְהָיָה אֶחָד מֵהֶן שָׁכֵן[17] אוֹ קָרוֹב - הוּא קוֹדֵם. הָיָה[18] אֶחָד שָׁכֵן וְאֶחָד קָרוֹב - שָׁכֵן קוֹדֵם[19]. שְׁנֵיהֶם[20] קְרוֹבִים אוֹ שְׁנֵיהֶם שְׁכֵנִים אוֹ שְׁנֵיהֶם תַּלְמִידֵי חֲכָמִים - יַעֲשׂוּ[21] הַדַּיָּנִין כְּמוֹ שֶׁיִּרְאֶה לָהֶם; כָּל מִי שֶׁדַּעְתָּן נוֹטָה שֶׁעַל זֶה אָמַר - נוֹתְנִין לוֹ. וְכֵן אִם הָיוּ רַבִּים.

15) המשך הסוגיא שם. 16) כי מן הסתם רוצה אדם, ההולך למות, להנות תלמיד־חכם מנכסיו, שמצוה רבה היא (ברכות לד: - רש"י). 17) כלומר, חבר הרגיל אצלו במשא ומתן (רמ"א שם). 18) בעיא שנפתרה, שם. 19) בהתאם למה שנאמר במשלי כז, י: "טוב שכן קרוב מאח רחוק". והמדובר כשהקרוב אינו ראוי ליורשו, שאם ראוי ליורשו - הוא קודם לשכן (ש"ך סימן רנג ס"ק לח בשם ה'טור'). 20) שם. 21) זהו פירושו של רבינו למונח התלמודי: שודא דדייני. והוא, שהדיינים יעשו לפי אומד דעתם, למי היתה כוונת הנותן לתת. וכן פירש רש"י שם. ברם ה'תוספות' שם, ד"ה שודא דדייני, פירשו: שהדיינים נותנים למי שהם רוצים. וראה למעלה פרק כא מהלכות מכירה הלכה טו. ומה שאמרו בתוספתא (בבא־בתרא פרק יא צוק"מ עמ' 414.18): "האומר תנו מאתים דינר ליוסף בן שמעון, והיו שם שני יוסף בן שמעון, אין דורשין לשון הדיוט לומר לזה היה אוהב ולא לזה היה אוהב, אלא שניהם חולקים בשוה". - "התוספתא - כדעת רב בשני שטרות [שאמר: יחלוקו] (כתובות צד.) ואין הלכה כן [אלא כשמואל שם שאמר שודא דדייני]" - מאירי בכתובות פה: עמוד 380. וכן כתב הרא"ה שם שהתוספתא "משובשת, מדלא מייתינן לה בגמרא דילן". ועיין כסף־משנה. וכתב הש"ך (שם ס"ק לט) שהמדובר באופן שהיורשים מסכימים לשלם לאחד מהם, אבל אם רוצים לדחותם, - יכולים הם לעשות כן כמו בשני יוסף בן שמעון שיצא שטר חוב על אחד מהם, ששניהם יכולים לדחותו (פכ"ד מהלכות מלוה ולוה הלכה ח). וראה בלחם־משנה כאן.

ד. שְׁכִיב מְרַע[22] שֶׁאָמַר: נְכָסַי לְפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי - חוֹלְקִין בְּשָׁוֶה, אֲפִלּוּ הֵן מֵאָה.

22) יוצא מתוך ההלכה הבאה. ומדובר במחלק או במצוה מחמת מיתה.

ה. אָמַר[23]: נְכָסַי לְפְלוֹנִי וּלְבָנַי - חוֹלְקִין: פְּלוֹנִי נוֹטֵל מֶחֱצָה, וְכָל בָּנָיו מֶחֱצָה[24]. וּמַעֲשֶׂה[25] בְּאֶחָד שֶׁאָמַר לְאִשְׁתּוֹ: נְכָסַי לִיךְ וְלִבְנַיִךְ; וְאָמְרוּ חֲכָמִים: תִּטֹּל הִיא מֶחֱצָה, וְכָל הַבָּנִים מֶחֱצָה.

23) בבא־בתרא קמג. כדעת רב יוסף. 24) וכך הם דברי רבי בברייתא שם: "והיתה לאהרן ולבניו - מחצה לאהרן ומחצה לבניו". 25) בבא־בתרא שם.

ו. אָמַר: לְפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי וְלִבְנֵי פְּלוֹנִי - נוֹטְלִין בְּנֵי פְּלוֹנִי מֶחֱצָה[26], וְהַשְּׁנַיִם הָרִאשׁוֹנִים מֶחֱצָה.

26) לשיטת רבינו, הכלל נוטל תמיד מחצה, לא רק במקום פרט אחד כבהלכה הקודמת, אלא אף כלפי כמה פרטים.

ז. שְׁכִיב מְרַע[27] שֶׁאָמַר: יַחֲלֹק פְּלוֹנִי בִּנְכָסַי - יִטֹּל מֶחֱצָה[28]. חָנוּ[29] חֵלֶק[30] לִפְלוֹנִי בִּנְכָסַי - יִטֹּל אֶחָד מִשִּׁשָּׁה עָשָׂר[31]. וְיֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה: יִטֹּל רְבִיעַ הַנְּכָסִים[32].

27) בבא־בתרא סג. ושם לא נזכר מפורש "שכיב מרע", אלא מכיון שהובא שם "האומר" - סובר רבינו שמדובר בשכיב מרע, שדבריו ככתובים וכמסורים, שהרי בבריא צריך קנין. 28) שזה כלול במילה: "יחלוק". 29) בעיא שם, שנפתרה מברייתא, שתוכנה הובא בהלכה הבאה. 30) ולא ידוע לנו "חלק" מהו? 31) והוא הפחות שבשיעורים שבהלכה הבאה. וזו היתה הכוונה של רבינא בר קיסי לפתרון הבעיא. 32) כמו שכתב הרי"ף: "שאין דרך בני אדם לומר חלק סתם על פחות מרביע". וכוונת רבינא בר קיסי בפתרון הבעיה, היתה לפתור מתחילת הברייתא "תנו חלק לפלוני בבור - אין פחות מרביע".

ח. שְׁכִיב מְרַע[33] שֶׁאָמַר: תְּנוּ חֵלֶק לְפְלוֹנִי בְּבוֹר חֲמִשָּׁה לִי - יִטֹּל רְבִיעַ הַיַּיִן. אָמַר: תְּנוּ לוֹ בּוֹ חֵלֶק לֶחָבִית[35] - הֲרֵי מְעוּטֶ[36], וְיִטֹּל שְׁמִינִית[37] הַיַּיִן. אָמַר: תְּנוּ לוֹ בּוֹ חֵלֶק לַקְּדֵרָה[38] - נוֹטֵל חֵלֶק מִשְּׁנֵיהֶם עָשָׂר מִן הַיַּיִן. אָמַר: תְּנוּ לוֹ בּוֹ חֵלֶק לַטָּפִיחַ[39] - נוֹטֵל חֵלֶק מִשִּׁשָּׁה עָשָׂר מִן הַיַּיִן שֶׁבַּבּוֹר; שֶׁהֲרֵי גִּלָּה דַּעְתּוֹ שֶׁלְּחֵלֶק מוּעָט נִתְכַּוֵּן[40].

33) ברייתא שם. 34) ברי"ף וברשב"ם: בור של מים. 35) למלאות מן הבור לתוך החבית. 36) שמילת ל"חבית" באה למעט ממדת הבור. כלומר, שלא צריך מן הבור, אלא בכדי למלאות חבית. 37) שכך שיערו חכמים (רי"ף שם). 38) מה שצריך לשים בקדרה, הקטנה מחבית. 39) כד קטן לשתייה. 40) שיטת הר"ח, שהלכה זו רק במתנה, אבל במקח - הדמים מודיעים, היינו, שהוא מקבל חלק לפי חשבון המעות שנתן (מגיד־משנה). אבל רבינו אינו סובר שהדמים מודיעים, כמו שנראה למעלה פכ"ז מהלכות מכירה הלכה ג (לחם־משנה).

ט. וְאֵין[41] גּוֹמְרִין מִן הַשְּׁעוּרִין הָאֵלּוּ לְדִין אַחֵר.

41) מדברי הרי"ף שם. לפי שאין אנו יודעים יפה לנמק את השיעורים האלו שנתנו כאן חכמים. ורק לענין "תנו חלק לפלוני בנכסי", למדו בכאן (רי"ף שם).

י. שְׁכִיב מְרַע[42] שֶׁאָמַר: תְּנוּ[43] אִשְׁתִּי כְּאֶחָד מִן הַבָּנִים[44] - נוֹטֶלֶת כְּאֶחָד מִבָּנָיו. וְאִם[45] נוֹלְדוּ[46] לוֹ בָּנִים אַחַר הַצַּוָּאָה - מִצְטָרְפִין עִם אִלּוּ שֶׁהָיוּ בִּשְׁעַת הַצַּוָּאָה, וְנוֹטֶלֶת חֵלֶק עִם כֻּלָּן. כֵּיצַד? הָיוּ שִׁלְשָׁה בָּנִים בִּשְׁעַת הַצַּוָּאָה, וּלְאַחַר זְמַן נוֹלְדוּ לוֹ שְׁנַיִם - נוֹטֶלֶת כְּאֶחָד מִן הַחֲמִשָּׁה, שֶׁהוּא שְׁתוּת כָּל הַמָּמוֹן.

42) בבא־בתרא קכח: מימרא ששלח רבי אבא לרב יוסף בר חמא. ואף שם לא הוזכר שכיב מרע, וראה למעלה הלכה ז והערה כו, ולהלן בהערה הבאה. 43) וזהו לשון המועיל רק בשכיב מרע (ראה למעלה פרק ט הלכה ג). 44) היינו, חלק שוה כאחד מן הבנים. 45) כדברי התוספת של רבא, בגמרא שם. 46) ואם מתו אחר הצוואה, ונתרבה חלקם של אלה שנשארו - נוטלת אף היא כאחד מהם (רשב"ם). ויש מפקפקים בזה (מגיד־משנה בשם הראב"ד).

יא. וְאֵינָהּ[47] נוֹטֶלֶת עִמָּהֶם אֶלָּא בִּנְכָסִים שֶׁהָיוּ לוֹ בִּשְׁעַת הַצַּוָּאָה. אֲבָל נְכָסִים שֶׁבָּאוּ לוֹ אַחַר זְמַן הַצַּוָּאָה[48] - אֵין לָהּ בָּהֶן חֵלֶק; שֶׁאֵין אָדָם מַקְנֶה דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא בִּרְשׁוּתוֹ.

47) מדברי רבא. 48) כן גם ברשב"ם שם, ד"ה ובנכסים של עכשיו.

יב. שְׁכִיב מְרַע[49] שֶׁאָמַר: מְטַלְטְלִין שֶׁיֵּשׁ לִי לְפְלוֹנִי - נוֹטֵל כְּלֵי תַּשְׁמִישׁוֹ[50], אֲבָל לֹא חֲטִים וּשְׂעוֹרִים וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן[51]. אָמַר[52]: כָּל מְטַלְטְלִין שֶׁלִּי - נוֹטֵל הַכֹּל[53].

49) שם קנ. וגם שם לא הוזכר "שכיב מרע" אלא שמכיון שלא הוזכרה אלא אמירה בלי קנין, ע"כ שמדובר בשכיב מרע. 50) תשמישי הבית, שרק אלו הם בכלל "מטלטלין" בלשון בני אדם. 51) כגון בהמות (רשב"ם שם ד"ה לבד מחיטי ושערי) וסחורות ופרקמטיאות (רמ"ה), שאינם בכלל "מטלטלין". 52) שם. 53) שמילת "כל" באה לרבות, אף אלו.

יג. וְהָעֲבָדִים[54] בִּכְלַל[55] הַמְּטַלְטְלִין, אֲבָל לֹא רְחַיִם הַתַּחְתּוֹנָה וְכֵיוֹצֵא בָּהּ, שֶׁהֲרֵי הִיא מְחֻבֶּרֶת לָאָרֶץ[56].

54) בעיא בגמרא שם, שלא נפשטה, אך הרי"ף פתר אותה ממה שאמרו שם קכח. שאין המלוה גובה חובו מיתומים ומעבדים, הרי שהם כמטלטלין, כיון שאפשר להסתירם, אע"פ שמן הדין הם כקרקע. ועיין נמוקי־יוסף שם. 55) והיינו, אם אמר "כל מטלטלין שלי". שאם לא כן, הם כחיטים ושעורים (מגיד־משנה). 56) כלומר, אין נוהגים לטלטלה. אבל הריחיים העליונה, שרגילים לטלטלה כדי לתקנה, - היא בכלל מטלטלין (גמרא ורי"ף שם).

יד. אָמַר[57]: כָּל הַמְּטַלְטֵל[58] - נוֹטֵל אַף רְחַיִם הַתַּחְתּוֹנָה וְכֵיוֹצֵא בָּהּ.

57) שם. 58) משמע, כל מה שאפשר לטלטלו, אם כי אין נוהגים לעשות כן.

טו. שְׁכִיב מְרַע[59] שֶׁאָמַר: נְכָסַי לְפְלוֹנִי - נוֹטֵל כָּל הַמְּטַלְטְלִין[60] וְכָל הַקַּרְקָעוֹת[61] וְהַבְּגָדִים[62] וְהָעֲבָדִים וְהַבְּהֵמָה וְהָעוֹפוֹת[63]. וְהַתְּפִלִּין עִם שְׁאָר סְפָרִים - הַכֹּל בִּכְלַל הַנְּכָסִים. אֲבָל סֵפֶר תּוֹרָה - יֵשׁ בּוֹ סָפֵק[64] אִם הוּא בִּכְלַל[65] נְכָסִים אוֹ אֵינוֹ[66]; לְפִיכָךְ, אִם תָּפְסוּ - אֵין מוֹצִיאִין[67] מִיָּדוֹ.

59) שם קנ: וקנא. 60) לא נאמר מפורש בגמרא, אבל יוצא מתוך פירוט הדברים דלהלן. 61) מפורש שם. 62) גם זה מפורש שם. 63) כל זה מפורש שם. והעיר בלחם־משנה על "כספים ושטרות" שנזכרו בגמרא שם, והשמיטם רבינו. 64) בעיא שם בגמרא. 65) שהרי יכול למוכרו לצרכים מסויימים, כגון לישא אשה (שם). 66) שהרי אין לו רשות למוכרו לכל דבר. ואין להעיר: אם אינו בכלל הנכסים, למה אינו שיור במתנת השכיב־מרע, שיצריך קנין כמתנת בריא (למעלה פ"ח הלכה טו)? - שכיון שאינו בכלל הנכסים, אין זה שיור (אור־שמח). 67) למעלה (פרק ט הלכה ד) בדין ספק במתנת שכיב מרע, פסק רבינו "לא קנה", ולא כתב ש"אם תפס אין מוציאין מידו" - שם כל המתנה מוטלת בספק, אבל כאן אין ספק על עיקר המתנה, אלא על ספר־התורה אם גם הוא בכלל או לא (לחם־משנה). [וראה בפ"ט מהלכות טוען ונטען הלכה יב, וצ"ע].

טז. שְׁכִיב מְרַע[68] שֶׁאָמַר: תְּנוּ מָאתַיִם זוּז לְפְלוֹנִי בְּכוֹרִי בָּרְאוּי לוֹ[69] - נוֹטְלָן וְנוֹטֵל בְּכוֹרָתוֹ.

68) בבא־בתרא קלח. בברייתא. 69) אלו הן מילים מיותרות, ולפיכך הן באות לרבות שנוטלן נוסף על חלק בכורה שלו. וראה בסמוך אם לא הזכיר מילה מיותרת זו.

יז. אָמַר[70] 'בִּכּוֹרָתִי'[71] - יָדוֹ עַל הָעֶלְיוֹנָה: רָצָה חֵלֶק בְּכוֹרָה - נוֹטֵל[72], רָצָה[73] מָאתַיִם זוּז - נוֹטֵל.

70) שם, המשך הברייתא. 71) ולא אמר: כראוי לו. 72) אם חלק הבכורה הוא יותר ממאתיים זוז, שאינו יכול לסלק אותו מהבכורה, אם כי יכול לגרוע מחלקם של יתר היורשים. ראה בפ"ו מהלכות נחלות הלכה ג, ובסמ"ע סימן רנג ס"ק יח. 73) ואם לא הזכיר לא "כראוי לו" ולא "בבכורתו", ראה לקמן.

יח. וְכֵן[74] אִם אָמַר: תְּנוּ מָאתַיִם זוּז לְפִלּוֹנִית אִשְׁתִּי כָּרָאוּי לָהּ[75] - נוֹטֶלֶת וְנוֹטֶלֶת כְּתֻבָּתָהּ. וְאִם אָמַר 'כִּכְתֻבָּתָהּ' - יָדָהּ עַל הָעֶלְיוֹנָה[76].

74) המשך הברייתא שם. 75) ושוב יש כאן מילים מיותרות, הבאות לרבות את העודף על הכתובה. 76) שאינו יכול לבטל את כתובתה, ואם הכתובה יותר מהמתנה - נוטלת הכתובה.

יט. אָמַר: תְּנוּ מָאתַיִם זוּז לְפִלּוֹנִי בַּעַל חוֹבִי כָּרָאוּי לוֹ - נוֹטֵלֶת וְנוֹטֵל אֶת חוֹבוֹ. אָמַר 'כְּחוֹבוֹ' - אֵין לוֹ אֶלָּא חוֹבוֹ[77].

77) ואין ידו על העליונה לקחת את המתנה, אם היא יותר מחובו, מפני שאם הוא לוקח יותר מחובו, זה נראה כריבית, אחרי שהוא הזכיר "בחובו", משא"כ כשאומר "כראוי לו", שהוא דיבור המוכיח, שחייב לו הכרת תודה בעד איזו גמילות חסד, ולא כתוספת בעד ההלואה, וראה בסמ"ע שם ס"ק טז.

כ. שְׁכִיב מְרַע[78] שֶׁאָמַר: תְּנוּ אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז לְפִלּוֹנִי וְיִשָּׂא בִתִּי - חֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁנָּתַן לוֹ שִׁתֵּי מַתָּנוֹת, כָּל אֵיזֶה מֵהֶן שֶׁיִּרְצֶה יִקַּח[79]. לְפִיכָךְ, אִם רָצָה לְקַח הַמָּעוֹת וְלֹא יִשָּׂא הַבַּת - יִקַּח. אֲבָל אִם אָמַר: יִקַּח בִּתִּי וּתְנוּ לוֹ אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז - חֲרֵי זֶה תְּנָאִי[80], וְלֹא יִזְכֶּה בַּמָּעוֹת עַד שֶׁיִּקַּח הַבַּת.

78) ביצה כ. מימרא של רב פפא. על רקע עובדא מסויימת, ולפי ביאורו של הרי"ף בבבא־בתרא פרק מי שמת (דפוס ווילנא דף סו ע"ב). 79) [לולא טעם זה, היה צריך לקיים את התנאי, אע"פ שאין התנאי קיים אלא אם הוא קודם למעשה (בבא־מציעא צד.) - לדעת רבינו (בפ"ו מהלכות אישות הלכה ד) כל שלא הקדים ממש את המעשה, כלומר כל זמן שלא נתן - תנאו קיים, אע"פ שהזכיר את המעשה לפני התנאי, ועיין עוד להלן בדברי הרמב"ן]. 80) אע"פ שלא כפל תנאו, וכל תנאי שאינו כפול אינו תנאי (הלכות אישות שם הלכה ב), ואף בממון הלכה כן (עיין שם הלכה יד) - בשכיב מרע, לא הצריכו דיני תנאי כשם שלא הצריכו בו קנין, שלא תיטרף דעתו עליו (רמב"ן במלחמות שם, וראה בהערה שלמעלה).

כא. שְׁכִיב מְרַע[81] שֶׁאָמַר: תְּנוּ אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז לְבִתִּי בְּכְתֻבָּתָהּ, אוֹ לְכְתֻבָּתָהּ, אִם דֶּרֶךְ אֲנָשִׁי הָעִיר לְהוֹסִיף[82] בְּשׁוּמַת הַנְּדוּנְיָא[83] וְלִכְתֹּב שְׁוֶה מָנֶה בְּמָאתַיִם - אֵינָהּ נוֹטֶלֶת אֶלָּא מָאתַיִם זוּז; שֶׁהֲרֵי לֹא אָמַר אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז סְתָם, אֶלָּא בִּכְתֻבָּתָהּ. כְּלוֹמַר: תְּנוּ לָהּ מַה שֶּׁתִּהְיֶה שׁוּמָתוֹ בִּכְתֻבָּתָהּ אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז.

81) בבא־מציעא קד: לפי מסקנת הגמרא. 82) משום כבוד הכלה. 83) שהיא מכניסה לו, ושהוא זוכה בהם, בגוף ובפירות, והוא אחראי להם ומשעבד נכסיו לשם כך, ועם פרידתה ממנו או לאחר מיתתו היא מקבלת בחזרה את תמורתם, והם "נכסי צאן ברזל" (פרק טז מהלכות אישות הלכה א) ומשום כבודה של האשה היו שמים את ערך הנדוניה שהיא מכניסה בשליש או חצי יותר משויים (פרק כג שם הלכה יא, כרבן שמעון בן גמליאל בכתובות סו:). וכמובן כשהיא יוצאת היו מנכים מן הסכום כפי המנהג שהיה להוסיף (שם הלכה יב).

כב. אָמַר[84]: תְּנוּ נְדוּנְיָא לְבִתִּי כָּךְ וְכָךְ בְּגָדִים, כָּךְ וְכָךְ כֵּלִים; הוּזְלוּ הַבְּגָדִים וְהַכֵּלִים אַחַר כֵּן - הָרֶוַח לַיְתוֹמִים, וְנוֹתְנִין לָהּ כְּשַׁעַר הַזּוֹל. וְכֵן[85] אִם אָמַר: תְּנוּ אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז דְּמֵי הַיַּיִן[86] לְבִתִּי, וְהוּזַל הַיַּיִן - הָרֶוַח לַיְתוֹמִים, וְנוֹתְנִין לָהּ אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז[87]. מַעֲשֶׂה[88] בְּאֶחָד, שֶׁהָיָה יוֹצֵא בְּקוֹלָר[89] וְאָמַר: תְּנוּ לְפִלּוֹנִי אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז מֵהַיַּיִן[90] שֶׁל מָקוֹם פְּלוֹנִי; וְאָמְרוּ חֲכָמִים: יִטֹּל אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז מִדְּמֵי אוֹתוֹ הַיַּיִן. שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן זֶה לְתֵת לוֹ מִן הַיַּיִן מִשְׁקַל אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז[91], וְלֹא נִתְכַּוֵּן אֶלָּא לְדָמִים[92]; וְזֶה שֶׁיִּחְדָּן[93], כְּדֵי לְיַפּוֹת אֶת כֹּחוֹ[94]. וְשׁוּב[95] מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁאָמַר: הַדֶּקֶל לְבִתִּי, וְהַנִּיחַ שְׁנֵי חֲצָאֵי דֶּקֶל[96]; אָמְרוּ חֲכָמִים: תִּטֹּל הַשְּׁנֵי חֲצָאִים. שֶׁלָּזֶה נִתְכַּוֵּן, וְהֵם שֶׁקָּרָא דֶּקֶל. וְשׁוּב מַעֲשֶׂה[97] בְּאֶחָד שֶׁאָמַר: תְּנוּ לְפִלּוֹנִי בַּיִת הַמַּחֲזִיק מֵאָה כּוֹרִין[98], וְנִמְצָא הַבַּיִת שֵׁשׁ לְזֶה הַמַּחֲזִיק מֵאָה וְעֶשְׂרִים; וְאָמְרוּ חֲכָמִים: זָכָה בְּבַיִת זֶה[99]. שֶׁהַדְּבָרִים מֹרִאִין שֶׁנָּתַן לָזֶה[100] הָיְתָה; שֶׁכָּל הַנּוֹתֵן[101] - בְּעַיִן יָפָה נוֹתֵן[102]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ.

84) כתובות נד. מימרא של רב אידי בר אבין. ואין אנו אומרים, שיתנו לה דמים לפי השער של שעת הצוואה. ואם הוקרו הבגדים והכלים, הפסידו היתומים, וצריכים לתת כשעת היוקר (מגיד־משנה). 85) אף זה שם נד: מימרא של רב יוסף. 86) בגמרא שם: "מן חמרא" (=מן היין), ורבינו גרס שם "מדמי חמרא". וכן גרסו הרי"ף, הראב"ד (הובא ברשב"א לגיטין סו.) והמאירי שם. שאילו אמר "מן חמרא" - דינו מבואר להלן. וראה 'תוספות' שם ד"ה ארבע. 87) שהרי דמי היין ציוה לתת לה, ולא יין. 88) גיטין סה: סו. 89) בסוגר שעל הצואר מבית הסוהר לגרדום. 90) לא אמר "דמי היין", ולא אמר "יין במשקל". 91) שהרי לא הזכיר "משקל". 92) אע"פ שלא הזכיר "דמי היין". 93) לומר: "של מקום פלוני", שזה מוכיח כאילו הכוונה למשקל ארבע מאות זוז מאותו יין, שאם היתה כוונתו לדמי היין, למה הזכיר יין של מקום פלוני. 94) [שלא יוכלו היתומים לדחותו (רמב"ן ורשב"א שם בשם

ר"ח) כלומר: אם היה אומר "ארבע מאות זוז מיין שלי", ולא היה מפרש "מהיין של מקום פלוני" - היו יכולים לדחותו שליין קבור שיש לו באיזה מקום, התכוון. וכמו שאמרו בגיטין יג. "שכיב מרע שאמר תנו מנה לפלוני מנכסי, מנה זה נותנין, מנה סתם אין נותנין, חיישינן שמא מנה קבור קאמר". ואע"פ שבמסקנא שם אמרו: "והלכתא - לקבורה לא חיישינן", וכן פסק רבינו למעלה פרק י הלכה א - כתב כן לייפות את כחו "להסתלק מן הדינים והטענות", כלשון רבינו בפכ"ד מהלכות מכירה הלכה יד. ובגמרא שם שלפנינו שם: "מחמרא, כדי לייפות כחו", ופירש"י לא הזכיר בפירוש לא "יין" ולא "דמי יין" (ועיי"ש מה שכתב במה שאמרו "כדי לייפות כחו"). ומתוך דברי רבינו, נראה שגרס שם: "מחמרא דנהר פניא, כדי לייפות כחו"].

95) כתובות קט: בעיית רב אשי שנפשטה על־ידי אבימי מהגרוניא בשם רבא. 96) שיש לו שותפות בשני דקלים נפרדים, בכל אחד מהם - חצי. ונחלקו המפרשים בדבר: יש אומרים שהניח גם דקלים אחרים, והספק היה אם יכולים היורשים לדחותה ולתת לה שני חצאים אלה, ופסקו להלכה שידה על התחתונה (רש"י שם). ויש מפרשים, שלא הניח אלא שני חצאים אלה, והספק היה אם יכולה ליטלם, כיון שאינו דקל שלם, ופסקו להלכה שיכולה ליטלם. ולפי דעה זו, אם יש לו דקלים אחרים בוודאי יכולה לתבוע דקל שלם (רא"ש שם סימן יד). וכתב הבית־יוסף בסימן רנג, שדעת רבינו נוטה כדעה השניה, ועיין מגיד־משנה. 97) בבא־בתרא עא. כדעת רב אשי. 98) בכ"י תימן: "כדין", וכ"ה בדפוס רומי. והיינו "מאה גולפי" שבגמרא שם. שאפשר לסדר על פני השטח שלו, באורך וברוחב - מאה כדים. 99) אם אין לו אחר פחות מזה. 100) למרות שהוא יותר גדול משהוא אמר. 101) שם, בדברי רב אשי. 102) ואין אנו אומרים כמר זוטרא שהתכוון לתת לו רק שטח של מאה כורים מתוך הבית, והיתר השאיר ליורשים (רשב"ם שם ד"ה מאה ועשרים).

1 **כג. שְׁכִיב מְרַע**[103] **שֶׁאָמַר: תְּנוּ לְבָנַי שֶׁקֶל**[104] **בְּכָל**
2 **שַׁבָּת, אוֹ**[105] **שֶׁאָמַר: אַל תִּתְּנוּ לָהֶם אֶלָּא שֶׁקֶל,**
3 **וְנִמְצָא שֶׁאֵינוֹ מַסְפִּיק לָהֶם אֶלָּא סֶלַע בְּכָל שַׁבָּת -**
4 **נוֹתְנִים לָהֶם כָּל צָרְכָּן**[106]**; שֶׁלֹּא**[107] **נִתְכַּוֵּן זֶה לְהַרְעִיב**
5 **אֶת בָּנָיו, אֶלָּא לְזָרֵז אוֹתָם, שֶׁמָּא יַרְוִיחוּ בְּהוֹצָאָה**[108]
6 **יוֹתֵר מִדַּי.**

103) ברייתא בכתובות סט: 104) חצי סלע. 105) כרב חסדא בשם מר עוקבא (שם ע.) שסיכם את ההלכה בניגוד לנאמר בברייתא. 106) שבוודאי זה היה רצונו, כדלקמן. 107) גמרא שם. 108) כלומר, ירחיבו ויגדילו הוצאתם.

7 **כד. שְׁכִיב מְרַע שֶׁצִּוָּה וְאָמַר: אַל תִּסְפְּדוּהוּ - אֵין**
8 **סוֹפְדִין אוֹתוֹ**[109]**. אַל**[110] **תְּקָבְּרוּהוּ מְנֻכָּסָיו**[111] **- אֵין**
9 **שׁוֹמְעִין לוֹ שֶׁיְּחוֹס עַל מָמוֹן בָּנָיו וְיַפִּיל עַצְמוֹ עַל**
10 **הַצְּבוּר, שֶׁאָסוּר לְהַנִּיחוֹ בְּלֹא קְבוּרָה**[112]**, אֶלָּא כּוֹפִין**
11 **אֶת הַיּוֹרְשִׁין לְקָבְּרוֹ מְנֻכָּסָיו.**

109) בסנהדרין מו: נסתפקו בזה אם כבוד המת הוא ויכול לוותר עליו, או הוא כבוד החיים, ואין בידו לוותר, ונפשטה מברייתא של רבי נתן שהוא כבוד המת. וכן פסק רבינו בפרק יב מהלכות אבל, הלכה א. 110) כתובות מח. מימרא של רב מתנה. 111) אלא מן הצדקה (רש"י שם). 112) שהקבורה מצוה הי, א שנאמר כי קבור תקברנו (הלכות אבל שם). וכל המלין מתו עובר עליו בלא־תעשה (סנהדרין מז:). ואם ציוה שלא לקברו כלל, בעיא היא בסנהדרין שם, וראה בהלכות אבל שם.

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) נתבארו בו משפטי שכיב מרע שנתן נכסיו ליורשיו או לאחד מהן והתנה בהן, וכן כל הנותן נכסיו לאחר ואחריו לאחר מה דינן, והנותן נכסיו לאחר מותו, וכל הדומה לזה. ונסתיים הפרק בביאור שראוי לחסידים להסתפק במה שיש להם ולא יקבלו מתנות שנאמר ושונא מתנות יחיה.

12 **א. שְׁכִיב מְרַע**[2] **שֶׁאָמַר**[3]**: בְּנִי**[4] **פְּלוֹנִי יִירָשֵׁנִי**[5] **- הֲרֵי**
13 **זֶה יוֹרֵשׁ אוֹתוֹ לְבַדּוֹ**[6]**, וְלֹא יִירָשׁוּהוּ שְׁאָר הַבָּנִים.**
14 **וְכֵן**[7] **אִם אָמַר עַל בַּת בֵּין הַבָּנוֹת, אוֹ אָח בֵּין הָאַחִין,**
15 **אוֹ שְׁאָר יוֹרְשִׁין**[8] **- דְּבָרָיו קַיָּמִין.**

2) בבא־בתרא קל. במשנה, וכרבי יוחנן בן ברוקה, שנפסקה הלכה כמותו, שם בגמרא. ודוקא שכיב מרע, אבל בריא - לא (להלן הלכה ב). 3) דוקא אמר, אבל כתב - לא קנה בנו, שלא כתב אלא לעשותו אפוטרופוס (למעלה פ"ו הלכה ב, ולהלן פ"ו מהלכות נחלות הלכה ב). 4) אבל למי שאינו ראוי ליורשו, אינו יכול להוריש במקום שיש יורשים (גמרא שם, וכ"ה בפ"ו מהלכות נחלות הלכה א). 5) דוקא כשאומר בלשון ירושה, אבל אם אמר בלשון מתנה - אין הבדל בין בריא לשכיב מרע, ובין מי שראוי ליורשו לבין מי שאינו ראוי ליורשו - בכל אופן יכול ליתן כאוות נפשו (להלן הלכה ה, והלכות נחלות שם הלכה ה). 6) ולמדו כן מהפסוק (דברים כא, טז) "והיה ביום הנחילו את בניו" - "התורה נתנה רשות להנחיל לכל מי שירצה" (בבא־בתרא שם) שהרי לא נאמר שינחלו בניו אלא הנחילו את בניו - הרי שהוא המנחיל לכל מי שירצה מבניו (רשב"ם שם). והמדובר במקרה שאין בכור, שאם יש בכור - לא אמר כלום, שנאמר "לא יוכל לבכר וגו'" (הלכות נחלות שם הלכה ב). 7) ברייתא שם. 8) בבת בין הבנות, כשאין בנים; באח בין האחים, כשאין לא בנים ולא בנות. ובשאר יורשין, כשרק הם היורשים, ואין אחרים קודמים להם.

16 **ב. אֲבָל הַבְּרִיא**[9] **- אֵין דְּבָרָיו קַיָּמִין**[10]**.**

9) שנתן כל נכסיו לאחד מיורשיו, בלשון ירושה, ובקנין, כדין מתנת בריא. 10) שם קלא. בעיא של רבא. ולדעת רב האי, הרי"ף ור"י מיגאש, היא בעיא שלא נפתרה "ולא עבדינן בה עובדא" (=לא עושים בה מעשה), וראה 'נמוקי יוסף', שאפילו תפס המקבל מוציאים ממנו, וכן נראה מלשון רבינו. וראה למעלה פי"א הלכה טו והערה סו. ולהלן בהלכות נחלות שם הלכה ד, ובלחם־משנה שם.

17 **ג. שְׁכִיב מְרַע**[11] **שֶׁאָמַר: נְכָסַי לִפְלוֹנִי**[12]**, וְאַחֲרָיו**[13]
18 **לִפְלוֹנִי - אֵין לַשֵּׁנִי אֶלָּא מַה שֶּׁשִּׁיֵּר רִאשׁוֹן**[14]**.**

11) בבא־בתרא קלז. בברייתא, וכרבן שמעון בן גמליאל,

שכן פסק רבי יוחנן שם, הלכה כמותו. ודוקא שכיב מרע. 12) כלומר: נכסי במתנת שכיב מרע לפלוני, שאינו ראוי ליורשו. 13) אחרי מותו של פלוני, והוא־הדין אם אמר לו "אם תמות" ('טור' חושן־משפט סימן רמח, בשם רבינו יונה). 14) שכל זמן שהמתנה בידו - היא כולה שלו, גם הגוף וגם הפירות, ולפיכך יכול למכרה. ואז אין לו לשני כלום, ראה להלן הלכה י. אבל מה ששייר יש לו, לפי שאמר "ואחריו לפלוני", והמקבל הראשון אינו ראוי ליורשו, ואין זו אלא מתנה שיש לה הפסק.

1 **ד. וְאִם[15] הָיָה רִאשׁוֹן רָאוּי לְיָרְשׁוֹ[16], כְּגוֹן שֶׁהָיָה**
2 **בֵּן מִכָּל הַבָּנִים[17] - אֵין לַשֵּׁנִי כְּלוּם[18]; שֶׁכָּל לְשׁוֹן**
3 **מַתָּנָה[19] לְיוֹרֵשׁ הֲרֵי הוּא כִּלְשׁוֹן יֵרֵשָׁה, וְיֵרֵשָׁה אֵין**
4 **לָהּ הֶפְסֵק[20], וְאַף עַל פִּי שֶׁאָמַר 'וַאֲחָרָיו לְפְלוֹנִי'.**

15) שם קלג. בשם רב אחא בנו של רב עויא. 16) אע"פ שגם השני ראוי ליורשו (מגיד־משנה). 17) ובאופן שאין חשש שלא עשאו אלא אפוטרופוס, כגון ששייר משהו, שלא נתן לו כל נכסיו (לעיל פ"ו ה"ב) או שהיה באמירה בלבד (פ"ו מהלכות נחלות הלכה ב). והוא־הדין לבת בין הבנות במקום שאין בנים, ולאח בין האחים אם אין לו בנים ובנות. 18) אם מת הראשון, אלא הכל ליורשין. 19) כן דעת הגאונים, שאפילו כתב במפורש לשון מתנה, הרי זו ירושה (אם לא שכתב במפורש שאינו נותן בירושה אלא במתנה, כדלהלן). ויש חולקים על זה (מגיד־משנה). 20) מימרא של רב אחא שם, שמכיון שעשאו ליורש, אינו יכול שוב להפסיק את שלשלת הירושה, ומגלה את רצונו בזה, שאין אדם מתנה לעקור דבר מן התורה (רשב"ם שם).

5 **ה. אֲבָל הַבָּרְיָא שֶׁנָּתַן מַתְּנַת בָּרְיָא[21] עַל דֶּרֶךְ זֶה,**
6 **וְכָתַב לָזֶה: נְכָסַי לָךְ, וְאַחֲרֶיךָ לִפְלוֹנִי - אֵין לַשֵּׁנִי**
7 **אֶלָּא מַה שֶּׁשִּׁיֵּר רִאשׁוֹן, בֵּין שֶׁהָיָה הָרִאשׁוֹן[22] רָאוּי**
8 **לְיָרְשׁוֹ בֵּין שֶׁלֹּא הָיָה רָאוּי לְיָרְשׁוֹ[23].**

21) דוקא בלשון מתנה, שהרי בלשון ירושה אין דבריו קיימים כלל, כמבואר למעלה הלכה ב. 22) [כוונת רבינו להשמיענו, שמה ששייר ראשון יש לו לשני, וכפי הנוסח שכתב להלן הלכה ו: "השני קונה מה שמשייר הראשון"]. 23) אחרי שבריא אין בכחו להנחיל למי שירצה בתורת ירושה, וכל כחו אינו אלא בלשון מתנה - מתנה יש לה הפסק, ויש לשני מה ששייר ראשון.

9 **ו. שְׁכִיב מְרַע שֶׁאָמַר: נְכָסַי לָךְ, וְאַחֲרֶיךָ לִפְלוֹנִי,**
10 **וְהָיָה רִאשׁוֹן רָאוּי לְיָרְשׁוֹ, וּפֵרַשׁ וְאָמַר: לֹא מִשּׁוּם**
11 **יֵרֵשָׁה אֲנִי נוֹתֵן לָךְ, שֶׁאֵין לָהּ הֶפְסֵק, אֶלָּא בְּמַתָּנָה,**
12 **וַהֲרֵי הִפְסֵקְתִּיהָ - הַשֵּׁנִי קוֹנֶה מַה שֶּׁמְּשַׁיֵּר הָרִאשׁוֹן[24].**
13 **לְפִיכָךְ, אִם נָתַן הַמָּעוֹת עַל יַד שָׁלִישׁ[25], אוֹ שֶׁאָמַר:**
14 **תְּנוּ לְבָנַי שֶׁקֵּל בְּכָל שַׁבָּת, וְלֹא מִשּׁוּם יֵרֵשָׁה אֲנִי**
15 **נוֹתְנָם לָהֶם, וְהַנִּשְׁאָר מִן הַנְּכָסִים אַחַר מוֹתָם יִהְיֶה**
16 **לִפְלוֹנִי - אֵין נוֹתְנִין לָהֶם אֶלָּא שֶׁקֶל[26], אַף עַל פִּי**
17 **שֶׁאֵינוֹ מַסְפִּיק לָהֶם[27].**

24) דבר זה למד רבינו, ממה שאמרו (בבא־בתרא קכט:):
"האומר תנו שקל לבני בשבת, וראויין ליתן להם סלע, נותנין להם סלע וכו' ואם אמר אם מתו יירשו אחרים תחתיהם כו' אין נותנים להם אלא שקל" - הרי שאפילו בבנו אם אמר אם מתו יירשו אחרים תחתיהם - יורשים האחרים, ושם בברייתא במימרא של רב אחא בריה דרב עויא מפורש שאמר למי שראוי ליורשו: נכסי לך ואחריך לפלוני - אין לשני במקום ראשון כלום (הובא למעלה הלכה ד) - אלא על־כרחנו שכאן באומר תנו שקל לבני, מדובר כשפירש ואמר לא משום ירושה אני נותן, אלא משום מתנה, ועיין ראב"ד. וראה להלן הערה הבאה. 25) אפילו אם נתן סתם, ולא פירש שאין זה בירושה אלא במתנה שיש לה הפסק - כיון שלא בא ליד היורשים אלא מסר לשליש עבורם, יעשה שליש מה שהושלש בידו. וכן כתב ה'בית יוסף' סימן רמח, בשם הר"ן. ובסברא זו מתרץ שם את הסתירה שהובאה למעלה בהערה הקודמת. 26) בניגוד למה שכתב בפרק יא הלכה כג. 27) שבשני האופנים הנ"ל אין אנו אומרים שכוונת הצמצום היתה לזרז אותם (כמו בפרק יא שם), אלא לחסוך מן הנכסים למען האחרים, המקבלים נכסיו לאחרי מותם של אלה.

18 **ז. נְכָסַי[28] לְפְלוֹנִי, וְאַחֲרָיו לְפְלוֹנִי: מֵת רִאשׁוֹן - קָנָה**
19 **שֵׁנִי; מֵת שֵׁנִי - הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁל יוֹרְשֵׁי הַשֵּׁנִי[29]; מֵת שֵׁנִי**
20 **בְּחַיֵּי רִאשׁוֹן - יִהְיוּ הַנְּכָסִים שֶׁל יוֹרְשֵׁי רִאשׁוֹן.**

28) ברייתא בבבא־בתרא קכט: ושם מעשה בשלשה מקבלים, ורבינו כתב בשנים והוא־הדין לשלשה (ראה מגיד־משנה). 29) שכיון שבשעת מותו של ראשון אין השני בחיים, אינו זוכה בנכסים אלו. שהנותן לא כיון ליורשי השני אלא לשני עצמו.

21 **ח. וְאַף עַל פִּי[30] שֶׁאֵין לַשֵּׁנִי אֶלָּא מַה שֶּׁשִּׁיֵּר רִאשׁוֹן,**
22 **אָסוּר[31] לָרִאשׁוֹן לִמְכֹּר וְלִתֵּן גּוּפוֹ, אֶלָּא אוֹכֵל**
23 **הַפֵּרוֹת[32] עַד שֶׁיָּמוּת וְיִזְכֶּה הַשֵּׁנִי.**

30) שם קלו. כרשב"ג בברייתא השנייה, הנראית כסותרת לברייתא הראשונה (שבהלכה ז). וכפי שפורשו הדברים בשקלא־וטריא שם. 31) שברייתא ראשונה - בדיעבד, וברייתא שניה - לכתחילה. כדי שיתקיים רצונו של הנותן, שהשני יזכה אף הוא בנכסים. 32) או מוכר אותם לאחרים.

24 **ט. וְאִם[33] עָבַר הָרִאשׁוֹן וּמָכַר וְנָתַן בְּמַתָּנָה - אֵין**
25 **הַשֵּׁנִי מוֹצִיא מִיַּד הַלָּקוֹחוֹת; שֶׁאֵין לַשֵּׁנִי לֹא מִן**
26 **הַגּוּף וְלֹא מִן הַפֵּרוֹת אֶלָּא הַנִּשְׁאָר. וְכָל הַמַּשִּׁיא[34]**
27 **עֵצָה לָרִאשׁוֹן לִמְכֹּר - נִקְרָא רָשָׁע[35]. וַאֲפִלּוּ הָיָה בָּהֶן**
28 **עֲבָדִים וְהוֹצִיאָן הָרִאשׁוֹן לְחֵרוּת[36], אוֹ כְּלִים וַעֲשָׂאָן**
29 **תַּכְרִיכִים לְמֵת[37] - מַעֲשָׂיו קַיָּמִין.**

33) כרשב"ג בברייתא הראשונה שם. 34) מימרא של אביי, שם. 35) רק המשיא נקרא רשע, אחרי שהוא חוטא ולא לו, אבל מקבל המתנה עצמו שמכר, שעשה זאת להנאתו - אף כי עשה איסור, אינו נקרא רשע (רשב"ם שם). 36) מימרא של רבי זירא בשם רבי יוחנן, שם. ואע"פ שהמשחרר עבדו עובר ב'עשה' (פ"ט מהלכות עבדים הלכה

ו), ויש כאן טענה שמא לא נתן לו על־מנת שיעשה עבירה בנכסיו - בכל זאת מה שעשה עשוי (שם בגמרא). 37) מימרא של רב יוסף בשם רבי יוחנן, שם. ואע"פ שהם אסורים בהנאה כדין כלי המת (פי"ד מהלכות אבל, הלכה כא) ויש כאן טענה שמא לא נתן אלא על־מנת שיהנו בני אדם מנכסיו, ולא על־מנת לאסרם בהנאה - בכל זאת מה שעשה עשוי (גמרא שם).

י. בַּמֶּה[38] דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁמָּכַר הָרִאשׁוֹן אוֹ נָתַן מַתָּנָה[40] לַאֲחֵרִים; אֲבָל אִם מָכַר הָרִאשׁוֹן אוֹ נָתַן לִבְנוֹ מַתָּנָה אוֹ לְאֶחָד מִיּוֹרְשָׁיו - לֹא עָשָׂה כְּלוּם[41]. וְכֵן[42] אִם נָתַנוּ[43] מַתְּנַת שְׂכִיב מְרַע, אֲפִלּוּ לַאֲחֵרִים - לֹא עָשָׂה כְּלוּם; שֶׁאֵין מַתְּנַת שְׂכִיב מְרַע קוֹנֶה אֶלָּא לְאַחַר מִיתָה[44], וּכְשֶׁמֵּתוּ[45] יִקְנֶה הַשֵּׁנִי[46].

38) שם קלז: מימרא של רב הונא בנו של רב יהושע, במעשה שהיה. 39) שאם עבר ומכר - אין השני מוציא מיד הלקוחות. 40) מתנת בריא. 41) שכוונת הנותן כשאמר "ואחריך לפלוני", לא היה בדעתו שיוכל המקבל הראשון לתתם לבניו או ליורשיו, שאם כן לא עשה ולא כלום - שכל מה שיש לאדם הוא נותן לבניו. אבל כשאינו יכול לתתם לבניו או ליורשיו, אע"פ שיוכל לתתם לאחרים, אין אדם חוטא (שהרי אסור למכור ולתת לאחרים כנ"ל הלכה ח) ונותן לאחרים (מגיד־משנה). ולרשב"ם והראב"ד פירוש אחר בדברי הגמרא שם. 42) שם קלז. מימרא של רבי יוחנן. 43) מקבל־מתנה ראשון זה. 44) מימרא של אביי שם. וכן פסק רבינו למעלה פ"ח הלכה ט. 45) היינו, בשעת מיתה, לפני גמר המיתה, שהנותן רצה לְזַכּוֹת בנכסים את המקבל הראשון רק כל זמן שהוא זקוק להם, ולא כשהוא עומד למות, ואינו יכול להנות מהם, שאז רוצה הוא שיעברו לאחרים. אבל שכיב מרע הנותן נכסיו לאחרים, מעוניין הוא להחזיק בהם עד הרגע האחרון, ולפיכך אינו זוכה המקבל אלא לאחר גמר המיתה, ראה רשב"ם שם ד"ה וכבר קדמו. [והמדובר כשהנותן נתן לראשון ולשני במתנת שכיב מרע, אבל אם נתן במתנת בריא ובקנין, אין צריך לדקדק שהשני קודם למקבל מהראשון, אלא אפילו שניהם שווים - השני קודם, שהרי הוא קונה מן התורה, ואילו המקבל מהראשון אינו זוכה אלא מדין מתנת שכיב מרע, שחכמים עשו דבריו ככתובים וכמסורים, וראה למעלה פ"ח הלכה ט, ובהערה נו שם]. 46) שהוא, הזוכה בגמר מיתה, קודם למקבל מן הראשון בתורת מתנת שכיב מרע, שאינו זוכה אלא לאחר מיתה.

יא. הָיָה חוֹב עַל הָרִאשׁוֹן אוֹ כְּתֻבַּת אִשָּׁה[47], וּבָאוּ לְבֵית דִּין לְהַפְרַע מִנְּכָסִים אֵלּוּ, אַף עַל פִּי שֶׁהָרִאשׁוֹן קַיָּם - אֵין בֵּית דִּין מַגְבִּין אוֹתָם מִגּוּף הַנְּכָסִים[48], אֶלָּא מִן הַפֵּרוֹת בִּלְבַד[49] שֶׁמִּין לָהֶם. מֵת הָרִאשׁוֹן, וּבָא בַּעַל חוֹבוֹ וְאִשְׁתּוֹ לִגְבּוֹת מִנְּכָסִים אֵלּוּ - אֵין מַגְבִּין לָהֶם כְּלוּם[50]. אֲפִלּוּ עֲשָׂאָן אַפּוֹתֵיקִי[51], אוֹ שֶׁיִּחֲדָן לְאִשְׁתּוֹ בִּכְתֻבָּתָהּ - אֵינָן גּוֹבִין מִנְּכָסִים אֵלּוּ כְּלוּם, אֶלָּא חֲרֵי הֵן שֶׁל שֵׁנִי.

47) כגון שגירש את אשתו. 48) אע"פ שאמרנו לעיל (הלכה ט) שאם עבר ומכר או נתן, אין השני מוציא מיד הלקוחות - כל זמן שלא גבה המלוה בחובו ולא גבתה האשה בכתובתה, אע"פ שהנכסים משועבדים להם, אין זה כעבר ומכר או נתן במתנה, שהרי יכול לסלק חובו במעות, וכן יכול לסלק הכתובה במעות (מגיד־משנה). ומהר"ם מרוטנבורג חולק על רבינו (טור' סימן רמח). 49) שהם שלו, והוא יכול למכרם אפילו לכתחילה (למעלה הלכה ח). 50) לא מן הגוף ולא מן הפירות, שלאחר מותו אין לו כלום, שהכל שייך לשני (סמ"ע שם סעיף־קטן יח). 51) שמייחד נכסים מסויימים לגביית החוב. והיא מילה יוונית, ופירושה משכון ושעבוד (מוסף הערוך, ערך אפתק ב). ויש אומרים שהיא נוטריקון "אפה (=על פה) תהא קאי", כלומר, ממנה תתבע חובך (ערוך שם, ורש"י ב"ק יא:).

יב. שְׂכִיב מְרַע[52] שֶׁאָמַר לְאִשָּׁה פְּנוּיָה: נְכָסַי לָךְ, וְאַחֲרַיִךְ לְפְלוֹנִי, וְעָמְדָה וְנִשֵּׂאת[53] - בַּעַל לוֹקֵחַ הוּא[54], וְאֵין הַשֵּׁנִי מוֹצִיא מִיַּד הַבַּעַל[55]. וְאִם[56] אָמַר לָהּ כְּשֶׁהִיא נְשׂוּאָה: נְכָסַי לִיךְ, וְאַחֲרַיִךְ לְפְלוֹנִי, וְמֵתָה - הַשֵּׁנִי מוֹצִיא מִיַּד הַבַּעַל; שֶׁכֵּיוָן שֶׁזָּכְתָה בִּנְכָסִים עַל תְּנַאי זֶה כְּשֶׁהִיא נְשׂוּאָה, נִמְצָא כְּאִלּוּ אָמַר לָהּ בְּפֵרוּשׁ: אַחֲרַיִךְ יִקְנֶה פְּלוֹנִי, לֹא הַבַּעַל. לְפִיכָךְ, אִם מָכְרָה[57] נְכָסִים אֵלּוּ כְּשֶׁהִיא תַּחַת בַּעְלָהּ[58], וּמֵתָה תַּחַת בַּעְלָהּ - יַעֲמְדוּ נְכָסִים בְּיַד הַלּוֹקֵחַ[59]. שֶׁאִם יוֹצִיא הַבַּעַל מִיַּד הַלּוֹקֵחַ מִפְּנֵי שֶׁמָּכְרָה כְּשֶׁהִיא נְשׂוּאָה[60] - חֲרֵי הַשֵּׁנִי מוֹצִיא מִיַּד הַבַּעַל[61], וְהַלּוֹקֵחַ חוֹזֵר וּמוֹצִיא מִיַּד הַשֵּׁנִי, שֶׁהֲרֵי מָכְרָה לוֹ, וְאֵין לוֹ אֶלָּא מַה שֶּׁשִּׁיֵּר רִאשׁוֹן, וְאֵין בִּשְׁלִשְׁתָּן מִי שֶׁהוֹצִיא מָמוֹן אֶלָּא הַלּוֹקֵחַ[62], וּלְפִיכָךְ תַּעֲמֹד בְּיָדוֹ. מַעֲשֶׂה[63] בְּאֶחָד שֶׁאָמַר: נְכָסַי לְאִמִּי[64], וְאַחֲרֶיהָ לְיוֹרְשַׁי, וְהָיְתָה לוֹ בַּת נְשׂוּאָה, וּמֵתָה הַבַּת בְּחַיֵּי בַּעְלָהּ וּבְחַיֵּי אֵם אָבִיהָ, וְאַחַר כָּךְ מֵתָה הַזְּקֵנָה; וְאָמְרוּ חֲכָמִים[65]: אֵין הַבַּעַל יוֹרֵשׁ אוֹתָן נְכָסִים, מִפְּנֵי שֶׁהֵן רְאוּיִין לְאִשְׁתּוֹ, וְלֹא זָכְתָה בָּהֶן הָאִשָּׁה אֶלָּא אַחַר שֶׁמֵּתָה[66]. אֲבָל אִם הִנִּיחָה[67] הַבַּת בֵּן אוֹ בַּת, הָיוּ יוֹרְשִׁין הַנְּכָסִים; שֶׁמַּשְׁמַע יוֹרְשִׁין וַאֲפִלּוּ יוֹרְשֵׁי יוֹרְשִׁין[68]. וְאִלּוּ אָמַר: וּכְשֶׁתָּמוּת הַזְּקֵנָה חֲרֵי הֵן לְבִתִּי מֵעַכְשָׁו, הָיָה[69] הַבַּעַל יוֹרֵשׁ אוֹתָן אַחַר מִיתַת אִשְׁתּוֹ[70].

52) כתובות צה: מימרא ראשונה של אביי, וכמו שפירשו אותה בשקלא־וטריא שם. 53) אבל אין להשיא לה עצה זו כדי להבריח את הנכסים מן השני (שם בגמרא, וכמו שאמרנו למעלה הלכה ט). 54) מתקנת אושא (כתובות נ.). 55) כאילו מכרה לאחר (למעלה הלכה ט). 56) מימרא שניה של אביי, וכמו שפירשוה שם. 57) זו שאמר לה שכיב מרע, כשהיא נשואה: "נכסי ליך ואחריך לפלוני". 58) שאם היה המדובר בנכסיה (=נכסי מלוג או נכסי צאן ברזל) הבעל מוציא מיד הלקוחות (פכ"ח מהלכות אישות הלכה ז). 59) היינו שלכתחילה מעמידים הנכסים בידי הלוקח, שהרי בסופו של דבר הם עתידים לעמוד בידו,

ולמה צריך לטרוח בחינם (מגיד־משנה). וזה בניגוד לפירוש רש"י שם ד"ה ומוקמינן. וראה 'תוספות' שם ד"ה ומוקמינן. 60) שאילו מכרה כשהיא ארוסה, אינו מוציא מיד הלוקח, שאין לבעל בנכסי ארוסתו כלום עד שיכנוס (הלכות אישות שם הלכה ח). 61) שכיון שהשכיב־מרע אמר לה כשהיא נשואה, הרי זה כאילו אמר לה: אחריך ולא הבעל, כנ"ל. 62) לפי שבאמת הדברים חוזרים וסובבים, שהרי מיד כשהלוקח מחזיקם בא שוב הבעל ונוטל, ושוב בא השני ומוציא מיד הבעל, ושוב הלוקח מוציא מיד השני וחוזר חלילה וכו' וכו' ולפיכך קבעו חכמים שהנכסים נשארים ביד מי שהוציא ממון, הוא הלוקח (גמרא שם). 63) בבא־בתרא קכה: 64) שם: "לסבתא", ומפרש הרשב"ם: "לזקנתי". ורבינו מפרש: "סבתא" ביחס לבתו, והיא - אמו. 65) בבא־בתרא שם. 66) וכן פסק רבינו בפ"א מהלכות נחלות הלכה יא. 67) כ"ה בכ"י תימן. 68) כרב הונא, שם. אחרת היו זוכים בהם יורשי הסבתא, כדין מת שני בחיי הראשון (למעלה הלכה ז). 69) יוצא מתוך הסברת רבי אלעזר לדברי רב הונא, וכן דייק הרי"ף שם. ויש חולקים בזה (מגיד־משנה). 70) שאין זה "ראוי" אלא מוחזק ביד הבת למפרע. ושכתוצאה מזה אם מכרה האם, בטל המכר למפרע (רשב"ם שם).

1 **יג. הַכּוֹתֵב[71] נְכָסָיו לִבְנוֹ[72] וּלְאַחֵר[73] מוֹתוֹ[74] - הֲרֵי**
2 **הַגּוּף שֶׁל בֵּן מִזְּמַן הַשְׁטָר, וְהַפֵּרוֹת לָאָב עַד**
3 **שֶׁיָּמוּת[75]. לְפִיכָךְ[76]: הָאָב אֵינוֹ יָכוֹל לְמָכְרָן[77], מִפְּנֵי**
4 **שֶׁהֵן נְתוּנִין לַבֵּן; וְהַבֵּן אֵינוֹ יָכוֹל לְמָכְרָן[78], מִפְּנֵי שֶׁהֵן**
5 **בִּרְשׁוּת הָאָב. מֵת הָאָב וְהִנִּיחַ[79] פֵּרוֹת מְחֻבָּרִים**
6 **לַקַּרְקַע[80] - הֲרֵי הֵן שֶׁל בֵּן[81], מִפְּנֵי[82] שֶׁדַּעְתּוֹ[83] שֶׁל**
7 **אָדָם קְרוֹבָה אֵצֶל בְּנוֹ[84]. הָיוּ[85] תְּלוּשִׁין אוֹ שֶׁהִגִּיעוּ**
8 **לְהִבָּצֵר[86] - הֲרֵי הֵן שֶׁל יוֹרְשִׁין[87]. עָבַר[88] הָאָב וּמָכַר[89]**
9 **- מְכוּרִין[90] עַד שֶׁיָּמוּת, וּכְשֶׁיָּמוּת הָאָב מוֹצִיא הַבֵּן**
10 **מִיַּד הַלָּקוֹחוֹת. וְאִם[91] הָיוּ שָׁם פֵּרוֹת מְחֻבָּרִין[92] -**
11 **שָׁמִין[93] אוֹתָם לַלּוֹקֵחַ[94], וְנוֹתֵן הַבֵּן דְּמֵיהֶם. הָיוּ**
12 **תְּלוּשִׁין אוֹ שֶׁהִגִּיעוּ לְהִבָּצֵר - הֲרֵי הֵן שֶׁל לוֹקֵחַ.**
13 **עָבַר[95] הַבֵּן וּמָכַר - אֵין לַלּוֹקֵחַ כְּלוּם[96] עַד שֶׁיָּמוּת**
14 **הָאָב. מָכַר[97] הַבֵּן בְּחַיֵּי הָאָב, וּמֵת הַבֵּן וְאַחַר כָּךְ מֵת**
15 **הָאָב - כְּשֶׁיָּמוּת הָאָב קָנָה הַלּוֹקֵחַ; שֶׁאֵין לָאָב אֶלָּא**
16 **פֵּרוֹת, וְקִנְיָן[98] פֵּרוֹת אֵינוֹ כְּקִנְיַן הַגּוּף[99].**

71) בבא־בתרא קלו. במשנה, כדעת ר' יוסי. 72) והיו לו עוד בנים אחרים. 73) בכ"י תימן: "לאחר". וכ"ה במגדל־עוז ובמגיד־משנה. 74) ובשטר כתוב זמן הנתינה, והרי זה כאילו היה כתוב: "מהיום ולאחר מותו", לפי שיטת רבי יוסי (שם), שהלכה כמותו, וראה להלן הלכה טו. 75) כן פירשו בגמרא שם, את שני הביטויים האלה: "מהיום" ו"לאחר מותו", שלכאורה הם סותרים זה את זה, - שכוונתם: גוף מהיום, ופירות לאחר מיתה, שכל זמן שאפשר לנו לפרש את דבריו, שלא תהיה בהם סתירה, אנו עושים זאת. ועיין רשב"ם שם ד"ה גט ואינו גט, וראה בהלכה הבאה. 76) משנה, שם. 77) כלומר: מכירה סתם, שמשמע גם הגוף וגם הפירות. 78) אף כאן מכירה סתם, כנ"ל. 79) יוצא מתוך המשנה, שם קלח: כמו שהסיקו בגמרא (שם קלט.). 80) שעל־פי הדין הם שייכים לכל היורשים, שהרי הפירות הם של האב ולא של הבן המקבל. 81) של בן זה, שלו כתב נכסיו, ולא של בניו האחרים. 82) מימרא של עולא, בגמרא שם. 83) ואנו אומרים שבשעת מיתתו מחל לבנו (הרי"ף). 84) ראה למעלה פרק ח הלכה ה. ואלמלא סברא זו - שייכים הפירות לכל היורשים, ראה להלן הערה צב. 85) משנה, שם. 86) שהם כתלושים, ראה בפ"א מהלכות מכירה הלכה יז. 87) שהרי לא נתן לבן אלא גוף הקרקע, ואילו הפירות נשארו לאב, ובמותו נפלו לירושה לפני כל בניו. 88) משנה, שם קלו. 89) סתם ולא פירש שמוכר רק הפירות (רשב"ם). 90) היינו, הפירות. אבל גוף הקרקע, אינו מכור, שהרי אינו שלו, מכיון שנתנה לבנו. ואם רצה הלוקח לחזור בו מן המקח, חוזר בו, שהרי הוא רצה לקנות גם הגוף וגם הפירות (נמוקי־יוסף). 91) בבא־בתרא קלט. 92) לקרקע, וצריכים לה, שלא הגיעו להבצר. 93) מה שוים במצב זה, שהם מחוברים וצריכים עוד לקרקע. 94) שהרי על־פי הדין הם של האב, וכשמכר האב ללוקח - הכל ללוקח. אלא שאם עודם ברשות האב בשעת מיתתו, הוא מוחל אותם לבנו, מפני שדעתו קרובה אליו, כמבואר למעלה, וראה מגיד־משנה. 95) בבא־בתרא קלו. במשנה. 96) כלומר: בפירות. 97) בבא־בתרא שם, פלוגתת רבי יוחנן וריש לקיש, והלכה כריש לקיש. 98) בגמרא שם תלו הלכה זו בעיקרון זה, אם קנין הפירות כקנין הגוף, ואז אינו יכול למכור, או לאו כקנין הגוף, ואז יכול היה הבן למכור. 99) כריש לקיש שם. שהלכה זו היא בין שלושת ההלכות שרבא פסק כריש לקיש ביבמות לו. ולרבי יוחנן הסובר קנין פירות כקנין הגוף, אין מכירתו של הבן מכירה, אלא אם מת האב בחייו, שבאו הנכסים לרשותו, אבל אם מת הבן בחיי האב, שלא באו הנכסים לרשותו של הבן, הרי הנכסים נחשבים כאילו הם של האב, אע"פ שאין לו אלא פירותיהם - שקנין פירות כקנין הגוף.

17 **יד. מַתָּנַת[100] בְּרִיא[101] שֶׁכָּתוּב בָּהּ 'מֵהַיּוֹם וּלְאַחַר**
18 **מִיתָה'[102] - הֲרֵי הִיא כְּמַתְּנַת שָׂכִיב מְרַע, שֶׁאֵינוֹ קוֹנֶה**
19 **אֶלָּא לְאַחַר מִיתָה; שֶׁמַּשְׁמַע דְּבָרִים אֵלּוּ: שֶׁאַף עַל**
20 **פִּי שֶׁקָּנָה הַגּוּף מֵהַיּוֹם, אֵינוֹ זוֹכֶה בּוֹ וְאוֹכֵל פֵּרוֹת**
21 **אֶלָּא לְאַחַר מִיתָה.**

100) ברייתא שם קלה: וכפירושה על־ידי אביי. 101) והיינו, שעשה בה קנין ככל בריא, ראה סמ"ע בימן רנז ס"ק יא. 102) רק לענין זה, דינה כמתנת שכיב מרע, אבל לענין חזרה, אין דינה כמתנת שכיב מרע שיכול לחזור בו, אלא מכיון שעשה קנין אינו יכול לחזור בו. וכן פירשו רשב"ם ורמב"ן. ויש אומרים, שגם לענין חזרה - דינה כמתנת שכיב מרע (מגיד־משנה).

22 **טו. שְׁטָר[103] מַתָּנָה[104] שֶׁכָּתוּב בּוֹ שֶׁיִּקְנֶה פְּלוֹנִי שָׂדֶה**
23 **פְּלוֹנִית לְאַחַר מִיתָה, בֵּין שֶׁהָיָה בַּשְׁטָר קִנְיָן[105] בֵּין**
24 **שֶׁלֹּא הָיָה בּוֹ קִנְיָן[106], כֵּיוָן שֶׁכָּתוּב בּוֹ זְמַן וּבְזְמַן זֶה**
25 **חַי הָיָה, הַזְּמַן מוֹכִיחַ[107] שֶׁמֵּחַיִּים הִקְנָה לוֹ[108], וְאֵינוֹ**
26 **זוֹכֶה[109] אֶלָּא לְאַחַר מִיתָה[110]; שֶׁאִלּוּ הָיָה בְּדַעְתּוֹ**

לְהַקָּנוֹת לוֹ בְּשִׁטָּר זֶה לְאַחַר מִיתָה, לֹא הָיָה כּוֹתֵב בּוֹ זְמַן[111]. לְפִיכָךְ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין כָּתוּב בּוֹ 'מֵהַיּוֹם וּלְאַחַר מִיתָה' - קוֹנֶה לְאַחַר מִיתָה. וְזֶה שֶׁכּוֹתְבִין בְּכָל הַמַּתָּנוֹת וְהַמִּמְכָּרוֹת 'מֵעַכְשָׁו' וְאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בַּשִּׁטָּר הַזְּמַן - לְהַרְוִיחַ הַדָּבָר כּוֹתְבִין בּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ[112].

103) כרבי יוסי, שם קלו. במשנה, ולא כרבי יהודה החולק עליו שם. וכמו שפסק רב הלכה כמותו (שם). 104) של בריא (סמ"ע סימן רנז ס"ק א). ואילו מתנת שכיב מרע שכתוב בה קנין - כיון שאינו צריך קנין, יש חשש שנתכוון להקנות בשטר לאחר מיתה (למעלה פרק ח הלכה י). ולדעת ה'נמוקי יוסף' (בבא־בתרא פרק ט דפוס ווילנא עא ע"ב) מתנת שכיב מרע שכתוב בה מהיום, דינה כמתנת בריא וזקוקה לקנין, וראה להלן הערה קט. 105) שזה אף רבי יהודה מודה, כמו שהעלו בשקלא־וטריא שם. 106) אלא השטר עצמו משמש קנין כשהגיע ליד המקבל (פ"א מהלכות מכירה הלכה ז). 107) כדברי רב נחמן בשיטת רבי יוסי, וכן מפורש בברייתא של רבי יוסי שם. 108) גוף הקרקע. 109) לאכול פירותיה. 110) וכלל הוא בידינו: "אין שטר לאחר מיתה" (בבא־בתרא קנב.). 111) [כל זה אינו אלא במתנת בריא, אבל במתנת שכיב מרע אין הזמן מוכיח, כי ודאי לא נתכוון להקנות אלא לאחר מיתה, ראה למעלה פ"ח הלכה י, והערה סב]. 112) ראה ברשב"ם (שם קלו.) ד"ה מוכיח.

טז. בְּרִיא[113] שֶׁנָּתַן מַתָּנָה וְכָתַב בַּשִּׁטָּר 'מֵחַיִּים וּבְמָוֶת' - הֲרֵי זוֹ מַתָּנָה גְּמוּרָה[114] מֵחַיִּים, שֶׁהֲרֵי כָּתוּב בּוֹ 'מֵחַיִּים'[115]; וְזֶה שֶׁכָּתוּב בּוֹ 'וּבְמָוֶת' - כְּמִי שֶׁאוֹמֵר 'מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם', וּכְמוֹ נוֹיֵי הַשִּׁטָּר הוּא זֶה.

113) יוצא מתוך פלוגתת רב ושמואל (שם קנג.), שבו נפסקה ההלכה כרב, הובאה למעלה פרק ח הלכה יט, ונראה משם שרק בשכיב מרע כוונתו לאחר מיתה, וזה שכתב "מחיים" הוא לסימן יפה, אבל בבריא אנו אומרים להיפך, שעיקר כוונתו מחיים, וזה שכתוב "ובמות", הוא כמו שאומרים "מעתה ועד עולם", וכמו שכתב רבינו. 114) לגוף ולפירות. 115) ובבריא אין לומר שכתב כן "ליישב דעתו שיחיה מחולי זה", כמו שאמרו בשכיב מרע (פ"ח הלכה יט).

יז. הַגְּמוּרִים[116] וְאַנְשֵׁי מַעֲשֶׂה לֹא יְקַבְּלוּ מַתָּנָה מֵאָדָם, אֶלָּא בּוֹטְחִים בַּה' בָּרוּךְ שְׁמוֹ, לֹא בִּנְדִיבִים[117]. וַהֲרֵי נֶאֱמַר: וְשׁוֹנֵא מַתָּנֹת יִחְיֶה.

116) קידושין נט. ושם מעשה ברב גידל שלא רצה לקבל מתנה. ובחולין מד: אמרו: "רבי אלעזר כי הוו משדרי ליה מבי נשיאה מידי לא שקיל, וכי הוו מזמני ליה לא אזיל" (כששלחו לו מבית הנשיא איזו מתנה, לא היה מקבל. וכשהזמינו אותו לסעודה, לא היה הולך), אמר: לא קא בעי מר דאיחי? (אינו רוצה שאחיה?) דכתיב ושונא מתנות יחיה, רבי זירא - כי הוו מזמני ליה אזיל, אמר אתייקורי הוא דמתייקרו בי (=מתכבדים הם בי)". [ורבינו לא כתב שאם מזמינים אותו - מותר, מפני שפסק כרבי אלעזר החולק על רבי זירא, וראה בהגהות מיימוניות]. 117) על־פי הפסוקים: "ברוך הגבר אשר יבטח בה', והיה ה' מבטחו" (ירמיה יז, ז) ו"אל תבטחו בנדיבים בבן אדם שאין לו תשועה" (תהלים קמו, ג). וכתב במגדל־עוז, שכתבו כאן רבינו בסוף הלכות זכיה ומתנה, כדי לחתום ההלכות האלו בענין טוב ויפה.

סְלִיקוּ לְהוּ הִלְכוֹת זְכִיָּה וּמַתָּנָה בְּסַיְעָתָא דִּשְׁמַיָּא

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – י'־ט"ז מנחם־אב תשע"ו

יום ראשון י' מנחם־אב ה'תשע"ו

הִלְכוֹת פָּרָה אֲדֻמָּה

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יבאר אם שוחטים ב' פרות אדומות כאחת, ואם לא רצתה לצאת אם מוציאים אחרת עמה, פרה שנשחטה שלא לשמה או על מנת לאכול מבשרה או מקבל דמה בכלי, אם היזו (שבעה) כהנים כאחת או שלא כיוון כנגד ההיכל או חיסר אחת מהמתנות כו', הוציא הדם חוץ ממערכתה או היזה בלילה, ואם שחטה חוץ ממקום שריפתה, שרפה חוץ למערכתה או הפשיטה ואחר־כך שרף ואם חסר או פקע ממנה, אם נפסלת בלינה, ואם שרפה שלא בקידוש ידים ורגלים, והיכן מקדש, שרפה שלא בעצים, ואם מרבה לה עצים.

א. אֵין שׁוֹחֲטִין[2] שְׁתֵּי פָּרוֹת אֲדֻמּוֹת כְּאַחַת, שֶׁנֶּאֱמַר: וְשָׁחַט אֹתָהּ.

2) 'ספרי' חוקת קכג.

ב. לֹא רָצְתָה[3] פָּרָה לָצֵאת - אֵין מוֹצִיאִין עִמָּהּ שְׁחוֹרָה[4], שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: שְׁחוֹרָה שָׁחֲטוּ; וְלֹא אֲדֻמָּה, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: שְׁתַּיִם שָׁחֲטוּ.

3) פרה, פ"ג מ"ז. 4) כשפרה מתעקשת ואינה רוצה לצאת, לוקחים פרה אחרת הנשמעת למוליכה, ועמה הולכת גם המסרבת.

ג. פָּרָה[5] שֶׁנִּשְׁחֲטָה שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ[6], אוֹ שֶׁקִּבֵּל[7] אוֹ שֶׁהִזָּה[8] שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, אוֹ לִשְׁמָהּ וְשֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ[9], אוֹ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ וְלִשְׁמָהּ, אוֹ שֶׁנַּעֲשֵׂית שֶׁלֹּא בְּכֹהֵן אוֹ

בְּמִחַסֵּר בְּגָדִים[10], אוֹ שֶׁעָשָׂאָה בִּכְגָדֵי זָהָב[11] אוֹ בִּכְגָדֵי חֹל - פְּסוּלָה[12]. שְׁחָטָהּ עַל מְנָת לֶאֱכֹל מִבְּשָׂרָהּ אוֹ לִשְׁתּוֹת מִדָּמָהּ - כְּשֵׁרָה[13], לְפִי שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בָּהּ רֵיחַ נִיחוֹחַ[14].

5) שם פ"ד ה"א. 6) בשעת שחיטה אמר שהוא שוחטה לשם אחד הקרבנות, כגון עולה או חטאת. 7) דמה. 8) ראה פ"ג ה"ב. 9) כגון לשם פרה אדומה ולשם עולה. 10) שלא לבש כל ארבעת הבגדים. 11) של כהן גדול. 12) שלא לשמה פסולה, מפני שנקראה חטאת, שנאמר (במדבר יט, יט): "חטאת היא" וחטאת פסולה שלא לשמה. ומחוסר בגדים, בגדי זהב ובגדי חול, למדנו גם כן ב'ספרי' שם פיסקה קכד מפסוק זה, אולם רבינו בפירושו למשנה כותב שכל זה למדנו ב'גזירה־שוה' מעבודת יום הכיפורים. 13) שם מ"ג. ויש גורסים שם "פסולה". 14) כלומר, שדמה ובשרה אינם קרבים לגבי מזבח. (תמהו רבים, שהרי גם בקרבנות שנאמר בהם "ריח ניחוח" אין מחשבה כזו פוסלת לדעת חכמים – שהלכה כמותם – במשנה זבחים לה, א. ונראה שרבינו מוסיף נימוק זה שכוחו יפה גם לפי דעת רבי אליעזר במשנה שם, שמחשבה כזו פוסלת בקרבנות).

ד. קִבֵּל דָּמָהּ בִּכְלִי - פְּסוּלָה; שֶׁנֶּאֱמַר: וְלָקַח אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן מִדָּמָהּ בְּאֶצְבָּעוֹ - מִצְוָתָהּ מִצַּוֹת יָד וְלֹא מִצַּוַּת כְּלִי[15].

15) 'ספרי' שם, פיסקה קכג.

ה. הִזָּה בִּכְלִי[16] אֲפִלּוּ אַחַת מֵהֶן - הַזָּאתוֹ פְּסוּלָה. הִזָּה אַחַת מֵהֶן בִּשְׁמֹאלוֹ - פְּסוּלָה. הִזּוּ שִׁבְעָה כֹּהֲנִים[17] הַזָּיָתָן כְּאֶחָד[18] - הַזָּיָתָן פְּסוּלָה; זֶה אַחַר זֶה - כְּשֵׁרָה[19]. הִזָּה וְלֹא כִּוֵּן כְּנֶגֶד הַהֵיכָל - פְּסוּלָה[20]; שֶׁנֶּאֱמַר: אֶל נֹכַח פְּנֵי אֹהֶל מוֹעֵד - עַד שֶׁיְּכַוֵּן כְּנֶגֶד הַהֵיכָל וְיִהְיֶה רוֹאֶהוּ[21]. וְכֵן אִם שְׁחָטָהּ אוֹ שְׁרָפָהּ שֶׁלֹּא כְּנֶגֶד הַהֵיכָל - פְּסוּלָה; שֶׁנֶּאֱמַר: וְשָׁחַט אֹתָהּ לְפָנָיו[22].

16) תוספתא, שם פ"ד ה"א. 17) כל אחד הזה הזאה אחת. 18) בבת אחת. 19) שם. 20) פרה פ"ד מ"ב. 21) הכהן יראה את ההיכל בשעה שהוא מזה. 22) לא נתבאר כיצד נלמד ממקרא זה שצריך לשחוט ולשרוף כנגד ההיכל (בגמרא זבחים קיג, א - למדו דינים אלה מהיקש מן הזאה).

ו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁהִזָּה אוֹ שָׁרַף אוֹ שָׁחַט כְּנֶגֶד הַדָּרוֹם אוֹ כְּנֶגֶד צָפוֹן אוֹ שֶׁהָיָה אֲחוֹרָיו לַמִּקְדָּשׁ; אֲבָל אִם עָמַד בֵּין מִזְרָח וּמַעֲרָב וּפָנָיו כְּנֶגֶד הַהֵיכָל, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא כִּוֵּן כְּנֶגֶד [הַהֵיכָל] בְּדִקְדּוּק - כְּשֵׁרָה[24].

23) שלא כנגד ההיכל, פסולה. 24) כרבא, מנחות כח, א - בפירושה של הברייתא, וכן מתפרשת לדעתו גם משנתנו (פ"ד, ג).

ז. חִסֵּר[25] אַחַת מִן הַמַּתָּנוֹת - פְּסוּלָה. טָבַל שְׁתַּיִם וְהִזָּה אַחַת - הַזָּאתוֹ פְּסוּלָה. טָבַל אַחַת וְהִזָּה שְׁתַּיִם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא חִשֵּׁב הַזָּאָה שְׁנִיָּה אֶלָּא טָבַל וְהִזָּה אַחֶרֶת - הַזָּיָתוֹ פְּסוּלָה[26]. כֵּיצַד? טָבַל אֶצְבָּעוֹ טְבִילָה שִׁשִּׁית וְהִזָּה שִׁשִּׁית וּשְׁבִיעִית[27], אַף עַל פִּי שֶׁחָזַר וְטָבַל אֶצְבָּעוֹ וְהִזָּה שְׁבִיעִית - הַזָּיָתוֹ פְּסוּלָה. הִזָּה מִטְּבִילָה שְׁבִיעִית [שְׁבִיעִית] וּשְׁמִינִית, אֲפִלּוּ חָזַר וְטָבַל טְבִילָה שְׁמִינִית וְהִזָּה שְׁמִינִית - כְּשֵׁרָה; שֶׁכָּל שֶׁמּוֹסִיף עַל הַשֶּׁבַע אֵינוֹ כְּלוּם. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה זֶה שֶׁהוֹסִיף כֹּהֵן אַחֵר; אֲבָל הַכֹּהֵן הַשּׁוֹרֵף אוֹתָהּ אִם הוֹסִיף - פְּסוּלָה, מִפְּנֵי שֶׁנִּתְעַסֵּק בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ בִּשְׁעַת שְׂרֵפָתָהּ.

25) משנה, מנחות כז, א: "שבע הזאות שבפרה מעכבות זו את זו". ב'ספרי' חוקת, פיסקה קכד, למדו מן הכתוב (במדבר יט, י) "חטאת היא" שאם שינה אחד מכל מעשיה, פסולה. ובגמרא שם מנמק רבא, משום שכתוב בפרה (שם): "חוקת עולם", וכל מקום שנאמר בו לשון חוקה – מעכב. 26) תוספתא, פרה פ"ד, ה"א. ב'קרית ספר' להמבי"ט מנמק, מפני שהתורה קבעה טבילה אחת לכל הזאה ולא שתי טבילות. ודעתו, שבכל הדינים האמורים כאן נפסלה הפרה ולא אותה ההזאה בלבד, והטעם מפני שעשה פעולה שלא לצורך הזאה כשירה. 27) במשנה, שם: "הזה ששית שביעית". ומפרש רבינו, מטבילה ששית הזה גם את השביעית בלי טבילת אצבע בינתיים, והתורה אמרה טבילה לכל הזאה. כל שינוי במעשה פרה מעכב (פוסל אפילו בדיעבד). ראה למעלה הערה כד. במשנתנו מפרש רבינו: ואף־על־פי שהוא שב אחר זה וטבל טבילה שביעית, והזה ממנה הזאה שביעית, הנה זה לא יספיק לפי שהוא כבר פסלה.

ח. הוֹצִיא[28] אֶת הַדָּם חוּץ מְמַעֲרַכְתָּהּ וְהִזָּה[29] - פְּסוּלָה[30].

28) תוספתא, שם פ"ג ה"ו. 29) חוץ למערכתה. 30) הפרה נפסלה. ולכתחילה לא יחזיר את הדם לשטח מערכתה על מנת להזות, אבל אם החזיר את הדם למערכתה והזה – כשירה. (בתוספתא זו ישנן כמה גירסאות, וקשה לקבוע את גירסת רבינו).

ט. הִזָּה[31] מִדָּמָהּ בַּלַּיְלָה, אֲפִלּוּ הִזָּה שֵׁשׁ הַזָּיוֹת בַּיּוֹם וְאַחַת בַּלַּיְלָה - פְּסוּלָה[32].

31) תוספתא, שם פ"ד ה"א. 32) כמו בקרבנות, שהתורה קראה לפרה 'חטאת' (במדבר, שם).

י. שְׁחָטָהּ[33] חוּץ מִמְּקוֹם שְׂרֵפָתָהּ, אֲפִלּוּ שְׁחָטָהּ לִפְנִים מִן הַחוֹמָה[34] - פְּסוּלָה.

33) זבחים קיב, א. 34) חומת ירושלים. בגמרא שם קיג, א - אמרו, שאפשר להעלות על הדעת, שאם הקריב את הפרה למקום מקודש יותר – היא כשירה.

יא. שְׂרָפָהּ[35] חוּץ מִמַּעֲרָכָה שֶׁנִּשְׁחֲטָה עָלֶיהָ, אוֹ

שֻׁחְלְקָה לִשְׁנַיִם וּשְׁרָפָהּ בִּשְׁתֵּי מַעֲרָכוֹת, אוֹ שֶׁשָּׂרַף שְׁתַּיִם בְּמַעֲרָכָה אַחַת - פְּסוּלָה[36]. וְאִם אַחַר שֶׁנַּעֲשֵׂית אֵפֶר מֵבִיא אַחֶרֶת - שׁוֹרֵף עַל גַּבָּהּ[37] וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ.

35) פרה פ"ד מ"ב. שם שנינו: "שרפה חוץ מגיתה". ודעת רבינו שגת ומערכה היינו הך (כסף־משנה), ובפירושו למשנה זבחים קיב, א - מפרש: "עצים מסודרים כעין גת במקום ששוחטים אותה בהר המשחה". ונראה שמדובר כששרפה שלא כנגד פתח ההיכל, ופסק כרבי יוחנן (שם קיג, א). וכן פירש הברטנורא במשנתנו. (ויש מפרשים, שאפילו נגד פתח ההיכל – פסולה, מפני שצריך לשורפה במקום שחיטתה. על דעתם יתפרש שינוי לשון רבינו מלשון המשנה שבא להשמיענו ש"חוץ מגיתה" שאמרו, הוא לאו דווקא, אלא אפילו חוץ ממערכתה – פסולה). 36) כמו בשחיטה, למעלה ה"א, מפני שנאמר "אותה" ודרשו: אותה – לבדה. 37) על גבי הראשונה. תוספתא, שם פ"ד ה"ה.

יב. הִפְשִׁיטָהּ וְנִתְּחָהּ[38] וְאַחַר כָּךְ שָׂרַף כֻּלָּהּ - כְּשֵׁרָה[39]; וְאִם חִסֵּר מִמֶּנָּה כְּלוּם, אֲפִלּוּ מִפְרְשָׁהּ[40] - פְּסוּלָה[41]. פָּקַע[42] מֵעוֹרָהּ אוֹ מִבְּשָׂרָהּ, אֲפִלּוּ מִשְּׁעָרָהּ, כְּזַיִת - יַחֲזִיר[43]; וְאִם לֹא הֶחֱזִיר - פְּסוּלָה. פָּקַע חוּץ לְמַעֲרַכְתָּהּ - מַרְבֶּה עָלָיו וְשׁוֹרְפוֹ בִּמְקוֹמוֹ. פָּקַע מִקַּרְנֶיהָ, מִטְּלָפֶיהָ אוֹ מִפִּרְשָׁהּ - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַחֲזִיר[44].

38) שם מ"ג. 39) לכתחילה צריך לשרפה כשהיא שלימה (חולין יא, א) אבל בדיעבד לא נפסלה אם נותחה לפני שריפתה. 40) האוכל המעוכל שבמעיה. 41) כתוב בתורה (שם יט, ה): "את עורה ואת בשרה ואת דמה על פרשה ישרוף". 42) תוספתא, פרה פ"ג ה"ז. 43) בתוספתא שנינו: "פקע מעורה משערה ומבשרה חוץ לגיתה יחזיר, ואם לא החזיר פסול, חוץ ממערכתה הרי זה מרבה עליו ושורפו במקומו". כאן על־כרחנו עלינו לפרש שגת היא חפירה בקרקע, ובה מסדרים מערכת עצים לשרוף עליה את הפרה, והמערכה אינה ממלאה את כל החפירה. ואם פקע ונפל חוץ לגת צריך להחזיר ואם לא החזיר פסול, אבל אם פקע ונפל בתוך הגת רחוק מן המערכה מרבה עצים ומרחיב את המערכה עד מקומו ושורפו במקום שנפל. וכן יש להבין גם דברי רבינו כאן. 44) תוספתא, שם.

יג. הַפָּרָה[45] אֵינָהּ נִפְסֶלֶת בְּלִינָה לְפִיכָךְ, אִם נִשְׁחֲטָה בְּיוֹם וְהִזָּה דָּמָהּ כְּהִלְכָתוֹ וְנִשְׂרְפָה לְמָחָר - כְּשֵׁרָה.

45) תוספתא, שם פ"ד ה"א.

יד. שְׂרָפָהּ[46] אוֹנֵן[47] אוֹ מְחֻסַּר כַּפָּרָה[48] - כְּשֵׁרָה[49].

46) זבחים יז, ב. 47) אבל ביום מיתת קרוביו (רבינו בפ"ב מהל' ביאת מקדש ה"ט). ויש אומרים שלפני הקבורה בלבד נקרא אונן. בפ"ב מהל' אבל ה"א, מונה רבינו את הקרובים שאוננים על מיתתם. 48) מצורע, זב וזבה ויולדת מביאים קרבנות אחרי שטבלו והעריב שמשם, ולפני הקרבתם נקראים "מחוסרי כיפורים", 49) ואף־על־פי שהם פסולים בקרבנות, והתורה קראה לפרה – חטאת. והטעם, לפי שאמרה תורה טבול יום כשר בפרה (למעלה פ"א הי"ג) יש ללמוד מזה קל־וחומר להכשיר אונן ומחוסר כיפורים, שטומאתם קלה מטומאת טבול־יום ('תוספות' שם ד"ה שרפה).

טו. שְׂרָפָהּ[50] שֶׁלֹּא בְּקִדּוּשׁ[51] יָדַיִם וְרַגְלַיִם - פְּסוּלָה, מִפְּנֵי שֶׁמַּעֲשֶׂיהָ כְּעֵין עֲבוֹדָה[52]. וְהֵיכָן מְקֻדֶּשׁ[53] יָדָיו וְרַגְלָיו? בְּכִלְי שָׁרֵת[54] בִּפְנִים[55]. וְאִם קִדֵּשׁ בַּחוּץ וּמִכְּלִי חֹל, אֲפִלּוּ בִּמְקִידָה[56] שֶׁל חֶרֶס - כָּשֵׁר, הוֹאִיל וְכָל מַעֲשֶׂיהָ בַּחוּץ. וְכֵן כְּשֶׁמַּטְבִּילִין אֶת הַכֹּהֵן הַשׁוֹרֵף אַחַר שֶׁמְּטַמְּאִין אוֹתוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[57] - אֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְקַדֵּשׁ[58], הוֹאִיל וְכָל מַעֲשֶׂיהָ בְּטִבּוּלֵי יוֹם[59].

50) פרה פ"ד מ"א. 51) כהן מחויב לרחוץ ידיו ורגליו לפני שהוא מתחיל בעבודה, ורחיצה זו נקראת "קידוש". 52) עבודת קרבנות. 53) זבחים ב, ב. 54) כלי שנתקדש לצרכי המקדש. 55) בעזרה. 56) כוס קטנה. (בסוף מס' שבת, מפרש רבינו: לוח קטן. מובן שכאן אין לפרש כך). 57) למעלה פ"ג ה"ב. 58) כהן שנטמא וטבל, צריך לקדש. 59) שם כ, א.

טז. שְׂרָפָהּ[60] שֶׁלֹּא בְּעֵצִים[61] אוֹ בְּכָל עֵצִים[62], אֲפִלּוּ בְּקַשׁ אוֹ בִּגְבָבָא[63] - כְּשֵׁרָה. וּמְצָוָתָהּ[64] שֶׁלֹּא יְמַעֵט לָהּ עֵצִים מִן הָרָאוּי לָהּ, אֲבָל מַרְבֶּה הוּא לָהּ חֲבִילֵי אֵזוֹב[65] וְאֵזוֹב יָוָן בִּזְמַן שֶׁרָפָה כְּדֵי לְהַרְבּוֹת אֶת הָאֵפֶר. וְיֵשׁ לוֹ[66] לְהַרְבּוֹת עֵצִים בְּשָׂרְפָתָהּ עַד שֶׁתֵּעָשֶׂה אֵפֶר; אֲבָל מֻשְׁתֵּעָשֶׂה אֵפֶר, אִם הוֹסִיף בָּהּ אֲפִלּוּ עֵץ אֶחָד - הֲרֵי זֶה כְּמַעֲרֵב אֵפֶר מְקֻלֶּה[67] בְּאֵפֶר הַפָּרָה.

60) פרה פ"ד מ"ג. 61) אלא הצית את גוף הפרה. 62) בכל עצים שהם, אפילו לא מסוגים שנמנו למעלה (פ"ג ה"ב). 63) בהל' שבת תחילת פ"ג, מפרש רבינו: "זבל שדות", ונראה שהתכוון למה שנשאר בקרקע אחר קצירת התבואה. 64) שם מ"ד. 65) בתוספתא, פרה פ"ד ה"ו: "לעולם מרבה לה עצים. אמר רבי יהודה, אף כשהיו מרבין לה לא היו מרבין אלא חבילי אזוב מפני שאפרו יפה ומרובה". ודעת רבינו שרבי יהודה אינו חולק על תנא־קמא אלא מפרש דבריו, ולפיכך פסק כמותו (כסף־משנה). 66) כלומר, מותר לו עד שתיעשה אפר. 67) אפר מעצים שנשרפו לצרכי חולין.

יז. כָּל מַעֲשֶׂה הַפָּרָה[68] מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף אֵינוֹ אֶלָּא בַּיּוֹם, וּבְזִכְרֵי כְּהֻנָּה[69], וְהַמְּלָאכָה פּוֹסֶלֶת בָּהּ[70], עַד שֶׁתֵּעָשֶׂה אֵפֶר. אֲבָל מֻשְׁתֵּעָשֶׂה אֵפֶר[71], אִם כִּנֵּס אֶפְרָהּ בַּלַּיְלָה אוֹ שֶׁכִּנְּסָתוּ אִשָּׁה אוֹ שֶׁעָשָׂה מְלָאכָה אַחֶרֶת בִּשְׁעַת כְּנִיסָתוֹ - הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה[72]. וּמִנַּיִן שֶׁאַסִּיפַת הָאֵפֶר בְּכָל אָדָם[73] מִיִּשְׂרָאֵל חוּץ מֵחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן[74]? שֶׁנֶּאֱמַר[75]: וְאָסַף אִישׁ טָהוֹר.

מְקֻלָּל[76] שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה כֹּהֵן. וּכְאִלּוּ אָמַר: אָדָם[77] טָהוֹר, בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה. וּמִנַּיִן שֶׁהַמְּלָאכָה פּוֹסֶלֶת

68) פרה פ"ד מ"ב. 69) זבחים יז, ב. 70) אבל ביום מיתת קרוביו (רבינו בפ"ב מהל' ביאת מקדש ה"ט). ויש אומרים שלפני הקבורה בלבד נקרא אונן. בפ"ב מהל' אבל ה"א, מונה רבינו את הקרובים שאוננים על מיתתם. 71) מצורע, זב וזבה ויולדת מביאים קרבנות אחרי שטבלו והעריב שמשם, ולפני הקרבתם נקראים "מחוסרי כיפורים", 72) ואף־על־פי שהם פסולים בקרבנות, והתורה קראה לפרה – חטאת. והטעם, לפי

בָּהּ?[78] שֶׁנֶּאֱמַר: וְשָׁחַט אֹתָהּ[79]. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁלֹּא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לְלַמֵּד, שֶׁאִם נִתְעַסֵּק בְּדָבָר אַחֵר בִּשְׁעַת שְׁחִיטָתָהּ - פְּסָלָהּ. וְנֶאֱמַר: וְשָׂרַף אֶת הַפָּרָה לְעֵינָיו - שֶׁיִּהְיוּ עֵינָיו בָּהּ. לְלַמֵּד, שֶׁהַמְלָאכָה פּוֹסֶלֶת בָּהּ מִשְּׁעַת שְׁחִיטָה עַד שֶׁתֵּעָשֶׂה אֵפֶר. וְכָל הָעוֹסֵק בִּשְׂרָפָתָהּ וְעָשָׂה מְלָאכָה אַחֶרֶת - פְּסָלָהּ, עַד שֶׁתֵּעָשֶׂה אֵפֶר.

68) שם פ"ד מ"ד. 69) משמע שגם שחיטה טעונה כהן, אולם בפ"א מהל' פסולי המוקדשין פסק בפירוש שכשירה בזר. ראה סוף הלכה זו. 70) אם המתעסק בה עשה אז איזו מלאכה שהיא אינה לצורך שריפתה – הפרה פסולה. 71) תוספתא, שם פ"ד ה"ו. 72) במסכת יומא מב, ב. ומג, א - דרשו זה מהמקרא. 73) בין איש ובין אשה. 74) התורה אמרה "והניח", ודרשו חכמים (שם מג, א) מי שיש בו דעה להניח, ואלה אין בהן דעת. 75) נימוק להכשיר בכל אדם. 76) מזה שאמר "איש" ולא "כהן", יוצא ברור שגם זר (לא כהן) כשר. 77) שאם עשה מלאכה אחרת בשעה שהיה עוסק במעשה פרה – נפסלה. 78) כלומר, המילה איש אינה מוציאה את האשה, ופירושה – אדם. בגמרא שם אמרו: "איש" להכשיר את הזר, "טהור" להכשיר את האשה. פירוש: כתוב בתורה (במדבר יט, ט) "ואסף איש טהור את אפר הפרה", המילה "איש" מלמדת שאיסוף אינו צריך כהן, והמילה "טהור" שהיא מיותרת, שהרי נאמר בה (שם, יט) "חטאת היא" וטמא פסול למעשה חטאת, באה ללמד שעל טהרה בלבד הקפידה תורה, אבל לא על המין. 79) שם מב, א - נאמרה דרשה זו לדעת רב, ששחיטת פרה צריכה כהן, אבל לדעת שמואל למדו ממקרא זה ששחיטתה כשירה בזר, ופסול מלאכה נלמד מהכתוב (שם, ה) ושרף את הפרה לעיניו. ותמוה הדבר, שהרי רבינו פסק בפ"א מהל' פסולי המוקדשין ה"ב, ששחיטת פרה כשרה בזר, וכיצד למד ממקרא זה פסול מלאכה? (ונראה לומר בדעת רבינו, שאפשר לדרוש שתי הדרשות מהפסוק הזה, ולפיכך דקדק רבינו והביא כאן רק את קטע הפסוק "ושחט אותה", שממנו לומדים פסול מלאכה, ומן "לפניו" למדנו, שזר שוחט ואלעזר רואה, כשמואל. נראית לו לרבינו סברת רב, שצריכים לימוד מיוחד להיסח הדעת (פסול מלאכה) בשחיטה וכן גם בשריפה, אבל להלכה פסק כשמואל ששחיטה בזר כשירה, ואין בכך כל סתירה. עי' בגמרא שם).

יח. שָׁחַט[80] אֶת הַפָּרָה וְנִשְׁחֲטָה בְּהֵמָה אַחֶרֶת עִמָּהּ[81] אוֹ נָתְכָּה דַּלַעַת עִמָּהּ - כְּשֵׁרָה, שֶׁהֲרֵי לֹא נִתְכַּוֵּן[82] לִמְלָאכָה; אַף עַל פִּי שֶׁהַבְּהֵמָה שֶׁנִּשְׁחֲטָה עִמָּהּ כְּשֵׁרָה לַאֲכִילָה[83], שֶׁאֵין שְׁחִיטַת הַחֻלִּין צְרִיכָה כַּוָּנָה. אֲבָל אִם נִתְכַּוֵּן לַחְתֹּךְ הַדַּלַעַת[84] וְנֶחְתְּכָה בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה - פְּסוּלָה, שֶׁהֲרֵי עָשָׂה עִמָּהּ מְלָאכָה.

80) חולין לב, א. 81) שלא בכוונה, כגון ששחט בסכין ארוכה. 82) עשיית מלאכה פוסלת מפני שמסיח דעתו מן הפרה, ומובן שמלאכה בלי כוונה אין בה היסח הדעת. 83) לפי הגירסה שלפנינו בדברי רבא שם, תלויים שני הדינים זה בזה, אם שחיטת בהמת חולין אינה צריכה כוונה – הפרה פסולה, מהדרשה "ושחט אותה" ולא אותה ואת חבירתה, ואם שחיטת בהמת החולין פסולה – הפרה כשירה, ומתפלא ה'כסף משנה' על רבינו כאן שמכשיר שתיהן (פתגם תלמודי אומר: "מזכי שטרא לבי תרי"), ולא מצא דרך אחרת אלא לשנות את הגירסא בדברי רבא. עיי"ש. 84) וכל־שכן אם נתכוון לשחוט בהמה אחרת.

יום שני י"א מנחם־אב ה'תשע"ו

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יבאר שכל העוסקים בפרה מתחלה ועד סוף מטמאים בגדים, אם אחר שיפרוש ממטמאיו מטמא בגדים, והפרה עצמה אם מטמאה, המתעסק בה אחר שהכניסו אפרה, כל הנשרפים מטמאים עד שייעשו אפר, ובאיזה מקום הוא שורף, מאימתי מטמאים בגדים הנושאים פרים ושעירים הנשרפים.

א. כָּל הָעוֹסְקִין בַּפָּרָה מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף מְטַמְּאִין בְּגָדִים כָּל זְמַן עֲשִׂיָּתָן. שֶׁנֶּאֱמַר בַּשּׁוֹחֵט וּמַשְׁלִיךְ עֵץ אֶרֶז: וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ; וְנֶאֱמַר בַּשּׂוֹרֵף: וְהַשֹּׂרֵף אֹתָהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו; וְנֶאֱמַר: וְכִבֶּס הָאֹסֵף אֶת אֵפֶר הַפָּרָה. מְלַמֵּד, שֶׁכָּל הָעוֹסְקִין בָּהּ מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף מְטַמְּאִים בְּגָדִים וּטְעוּנִין טְבִילָה וְהֶעֱרֵב שֶׁמֶשׁ דִּין תּוֹרָה. אֲבָל הַמְשַׁמְּרָהּ בִּשְׁעַת עֲשִׂיָּתָהּ מְטַמֵּא בְּגָדִים מִדִּבְרֵיהֶם, גְּזֵרָה שָׁמָּא יָזִיז בָּהּ אֵיבָר[2].

2) לצורך שריפתה ודינו יהיה כעסוק בפרה.

ב. כָּל מָקוֹם[3] שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה בְּטֻמְאוֹת "יְכַבֵּס בְּגָדָיו" - לֹא בָּא לְלַמְּדֵנוּ שֶׁהַבְּגָדִים שֶׁעָלָיו בִּלְבַד הֵם טְמֵאִים; אֶלָּא לְלַמֵּד, שֶׁכָּל בֶּגֶד אוֹ כְּלִי שֶׁיִּגַּע בּוֹ הַטָּמֵא הַזֶּה בִּשְׁעַת חִבּוּרוֹ בְּמְטַמְּאָיו - הֲרֵי הֵן טְמֵאִים. אֲבָל אַחַר שֶׁיִּפְרֹשׁ מִמְּטַמְּאָיו אֵינוֹ מְטַמֵּא בְּגָדִים. כֵּיצַד? הַנּוֹשֵׂא אֶת הַנִּבְלָה - אֶחָד בֶּגֶד שֶׁעָלָיו אוֹ כְּלִי שֶׁיִּגַּע בּוֹ כָּל זְמַן שֶׁהוּא נוֹשְׂאָהּ הֲרֵי הֵן טְמֵאִין, וַהֲרֵי הֵן רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה. וְכֵן זֶה הַנּוֹשֵׂא הֲרֵי הוּא רִאשׁוֹן. פֵּרֵשׁ מִמְּטַמְּאָיו וְהִשְׁלִיךְ אֶת הַנִּבְלָה - הֲרֵי הוּא רִאשׁוֹן כְּמוֹת שֶׁהָיָה, וְאִם יִגַּע בִּכְלִי אוֹ בֶּגֶד - אֵינוֹ מְטַמֵּא אוֹתוֹ, שֶׁאֵין וְלַד טֻמְאָה מְטַמֵּא כֵּלִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּתְחִלַּת סֵפֶר זֶה. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בִּנְבֵלָה. וְכֵן כָּל הָעוֹסְקִין בַּפָּרָה, אִם נָגַע בְּבֶגֶד אוֹ בִּכְלִי בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה אוֹ בִּשְׁעַת שְׂרֵפָה - הֲרֵי הֵן טְמֵאִין. אֲבָל אַחַר שֶׁיִּפְרֹשׁ מִמַּעֲשֶׂיהָ, אַף עַל פִּי שֶׁעַדַיִן לֹא טָבַל, אִם נָגַע בִּכְלִי - אֵינוֹ מְטַמֵּא, מִפְּנֵי שֶׁהוּא וְלַד הַטֻּמְאָה[4]. וְהַפָּרָה עַצְמָהּ אֵינָהּ מְטַמְּאָה לֹא אָדָם וְלֹא כֵּלִים[5] שֶׁנָּגְעוּ בּוֹ, אֶלָּא הַמִּתְעַסֵּק בָּהּ בִּלְבַד הוּא הַטָּמֵא וְטָעוּן טְבִילָה וּמְטַמֵּא בְּגָדִים כָּל זְמַן שֶׁעוֹסֵק בָּהּ.

3) תורת כהנים שמיני פרק ו פרשתא ו: "מנין לעשות שאר כלים כבגדים? תלמוד לומר וטמא". 4) ראשון לטומאה.

אדם וכלים הנוגעים באב הטומאה נעשים ולד הטומאה. 5) והוא הדין שאינה מטמאה אוכלים, אלא שכאן המדובר בטומאת אדם וכלים בלבד וסמך על דבריו בהלכה ז.

1 **ג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁנִּשְׂרְפָה כְּמִצְוָתָהּ;**
2 **אֲבָל אִם נִפְסְלָה - הַמִּתְעַסֵּק בָּהּ טָהוֹר. אֵרַע פְּסוּל**
3 **בְּשְׁחִיטָתָהּ[6] - אֵינָהּ מְטַמְּאָה בְּגָדִים. אֵרַע פְּסוּל**
4 **בְּהַזָּיָתָהּ - כָּל הָעוֹסֵק בָּהּ לִפְנֵי פְּסוּלָהּ מְטַמֵּא**
5 **בְּגָדִים[7], לְאַחַר פְּסוּלָהּ אֵינוֹ מְטַמֵּא בְּגָדִים.**

6) הרי לא נעשה בה כל פעולה כשירה לשם אפר פרה. 7) ואין אנו אומרים הרי פרה זו לא נעשתה כמצוותה ולא תטמא בגדים אפילו לפני פיסולה. וטעמו של דבר, מכיוון שהאדם או הכלים נטמאו, אינם חוזרים לטהרתם בלי טבילה והערב שמש.

6 **ד. הִשְׁלִים לִכְנֹס אֶת אֶפְרָהּ - הַמִּתְעַסֵּק בָּהּ אַחַר כֵּן**
7 **בְּחִלּוּק הָאֵפֶר אוֹ בְּהַצְנָעָתוֹ וְכֵן הַנּוֹגֵעַ בּוֹ טָהוֹר[8]. וְלֹא**
8 **הָפָרָה בִּלְבַד, אֶלָּא כָּל הַחַטָּאוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת[9] מִן הַפָּרִים**
9 **וּמִן הַשְּׂעִירִים - הַשּׁוֹרְפָם מְטַמֵּא בְּגָדִים בְּשָׁעַת**
10 **שְׂרֵפָתוֹ עַד שֶׁיֵּעָשׂוּ אֵפֶר. שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר בְּפַר**
11 **וְשָׂעִיר שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים: וְהַשֹּׂרֵף אֹתָם יְכַבֵּס. מִפִּי**
12 **הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁזֶּה בְּנֵין אָב[10] לְכָל הַנִּשְׂרָפִים שֶׁיְּהוּ**
13 **מְטַמְּאִין בְּגָדִים עַד שֶׁיֵּעָשׂוּ אֵפֶר. בַּמֶּה דְּבָרִים**
14 **אֲמוּרִים? בְּשֶׁלֹּא אֵרַע לָהֶן פְּסוּל וְנִשְׂרְפוּ כְּמִצְוָתָן**
15 **בְּבֵית הַדֶּשֶׁן[11]; אֲבָל אִם נִפְסְלוּ בָּעֲזָרָה - נִשְׂרָפִין**
16 **שָׁם[12] כִּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין, וְשׁוֹרְפָן טָהוֹר. וְכֵן**
17 **הַמִּתְעַסֵּק בָּהֶן[13] מְשֻׁיֶּעָשׂוּ אֵפֶר[14] אֵינוֹ מְטַמֵּא בְּגָדִים.**
18 **וְאֵי זֶהוּ שׂוֹרֵף? זֶה הַמְסַיֵּעַ בִּשְׂרֵפָה, כְּגוֹן הַמְהַפֵּךְ**
19 **בַּבָּשָׂר וְהַמַּשְׁלִיךְ עֵצִים וְהַמְהַפֵּךְ בָּאֵשׁ וְהַחוֹתָהּ**
20 **גֶּחָלִים כְּדֵי שֶׁתִּבְעַר הָאֵשׁ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן; אֲבָל הַמַּצִּית**
21 **הָאוּר[15] וְהַמְסַדֵּר אֶת הַמַּעֲרָכָה - טָהוֹר. כָּךְ לָמְדוּ מִפִּי**
22 **הַשְּׁמוּעָה, שֶׁהַנּוֹשֵׂא פָּרִים וּשְׂעִירִים הַנִּשְׂרָפִין**
23 **לְחוּצְיָן לְבֵית הַדֶּשֶׁן לְשָׂרְפָן - טָמֵא וּמְטַמֵּא בְּגָדִים**
24 **דִּין תּוֹרָה כָּל זְמַן שֶׁהוּא עוֹסֵק בְּהוֹלָכָתָן, וְטָעוּן**
25 **טְבִילָה וְהֶעֱרֵב שֶׁמֶשׁ; כְּמוֹ הַמְשַׁלֵּחַ אֶת הַשָּׂעִיר**
26 **לַעֲזָאזֵל, שֶׁהוּא מְטַמֵּא כָּל בֶּגֶד וְכָל כְּלִי שֶׁיִּגַּע בּוֹ**
27 **בַּכְּלִים שֶׁעָלָיו כָּל זְמַן שֶׁמִּתְעַסֵּק בְּשִׁלּוּחוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר:**
28 **וְהַמְשַׁלֵּחַ אֶת הַשָּׂעִיר לַעֲזָאזֵל יְכַבֵּס בְּגָדָיו.**

8) איסוף האפר הוא המעשה האחרון בעיסוק הפרה. 9) פר ושעיר של יום הכיפורים, פר העלם דבר של צבור ופר כהן משיח ושעירי חטאת של ציבור על עוון עבודה זרה. 10) אחת המידות שהתורה נדרשת בהן ומשמעותה, הדבר שנאמר כאן מחייב גם בכל העניינים הדומים. 11) שמחוץ לחומת ירושלים. 12) אם נפסלו לאחר זריקת דמם, ואם נפסלו לפני זריקה שורפים אותם בהר הבית. 13) בפרים ושעירים הנשרפים. 14) ונגמרה מצוותם, שהרי אפרם אינו טעון איסוף כאפר פרה. 15) בעצים.

29 **ה. מֵאֵימָתַי מְטַמְּאִין בְּגָדִים הַנּוֹשְׂאִין פָּרִים וּשְׂעִירִים**
30 **הַנִּשְׂרָפִים? מִשֶּׁיָּצְאוּ בָּהֶן חוּץ לְחוֹמַת הָעֲזָרָה. נָשָׂאוּם**
31 **בְּמוֹטוֹת וְיָצְאוּ מִקְצָת הַנּוֹשְׂאִים חוּץ לְחוֹמַת הָעֲזָרָה**
32 **וְהָאַחֲרוֹנִים לֹא יָצְאוּ - אֵלּוּ שֶׁיָּצְאוּ מְטַמְּאִין בְּגָדִים,**
33 **וְאֵלּוּ שֶׁעֲדַיִן לֹא יָצְאוּ אֵינָן מְטַמְּאִין בְּגָדִים עַד שֶׁיֵּצְאוּ.**
34 **יָצְאוּ וְחָזְרוּ[16] לָעֲזָרָה - הַנּוֹשְׂאִין בָּעֲזָרָה[17] טָהוֹר[18] עַד**
35 **שֶׁיֵּצֵא בָּהֶן. הָיָה עוֹמֵד חוּץ לָעֲזָרָה[19] וּמוֹשֵׁךְ אוֹתָם**
36 **מִשָּׁם מֵאַחַר שֶׁחָזְרוּ[20], הוֹאִיל וּכְבָר יָצְאוּ לַחוּץ וַהֲרֵי**
37 **זֶה הַמּוֹשְׁכָם בַּחוּץ - הֲרֵי הוּא סְפֵק טָמֵא.**

16) הפרים. 17) באו אנשים אחרים והתחילו לנושאם. 18) ואין אנו אומרים הפרים כבר יצאו ולפיכך הם מטמאים את כל המטפל בהם. וטעמו של דבר, לפי שנאמר (במדבר יט, ז), "ורחץ בשרו במים ואחר יבוא אל המחנה", משמע שהוא נמצא מחוץ למחנה, ואלה הלא עודם בעזרה. 19) האנשים האחרים שבאו להוציא שנית את הפרים. 20) הפרים.

38 **ו. וּמֵאֵימָתַי מְטַמֵּא בְּגָדִים הַמְשַׁלֵּחַ אֶת הַשָּׂעִיר[21]?**
39 **מִשֶּׁיָּצָא חוּץ לְחוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם עַד שָׁעַת דְּחִיָּתוֹ**
40 **לַעֲזָאזֵל[22]. אֲבָל אַחַר שֶׁדָּחָהוּ, אִם נָגַע[23] בִּכְלִים**
41 **וּבִבְגָדִים - טְהוֹרִים[24].**

21) לעזאזל ביום הכיפורים, ונאמר בו (ויקרא טז, כו): ורחץ בשרו במים ואחר יבא אל המחנה. 22) שהוא דוחה את השעיר מן הצוק (צוק = הר סלעי זקוף). 23) הדוחה. והוא הדין אם נגע לפני דחייתו בשעה שפירש מן השעיר. 24) אבל מטמא אוכלין ומשקין כוולד הטומאה.

42 **ז. הַנּוֹגֵעַ בְּפָרִים וּבִשְׂעִירִים הַנִּשְׂרָפִין עַצְמָן, אֲפִלּוּ**
43 **אַחַר שֶׁיָּצְאוּ, בֵּין אָדָם בֵּין כֵּלִים, בֵּין אֳכָלִין בֵּין**
44 **מַשְׁקִין[25] - הַכֹּל טָהוֹר. וְכֵן אִם נָגְעוּ בְּשָׂעִיר**
45 **הַמִּשְׁתַּלֵּחַ עַצְמוֹ בִּזְמַן הוֹלָכָתוֹ - טְהוֹרִין. שֶׁאֵין אֵלּוּ**
46 **מְטַמְּאִין אֶלָּא לַמִּתְעַסֵּק בָּהֶן בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַשֹּׂרֵף**
47 **אֹתָהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו; אֲבָל הַנּוֹגֵעַ - טָהוֹר.**

25) כרב דימי זבחים קה, א. לפי גירסת הספרים שבידינו (וכן גורס רש"י שם): "צריכים הכשר טומאה ממקום אחר" ורבינו מפרש הדברים כפשוטם, שלדעת חכמים פרים הנשרפים ופרה אדומה אינם מטמאים טומאת אוכלין, אלא אם נגעו בשרץ וכדומה, אבל כל זמן שלא נטמאו אינם מטמאים.

יום ג' י"ב מנחם־אב ה'תשע"ו

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) יבאר המים שנותנים עליהם אפר פרה מאי זה מקום ממלאים אותם, ובאי זה דבר, הכשרים למלאות המים או לקדש, ואם מילוי וקידוש כשרים בלילה, כלים הכשרים למלאות ולקדש, והמסייע למלאות בדבר המקבל טומאה, המפנה המעיין לתוך הגת וחזר ומילא ממנו בכלי, המים הכשרים למלאות ומי התערובת.

48 **א. הַמַּיִם שֶׁנּוֹתְנִין עֲלֵיהֶן אֵפֶר הַפָּרָה - אֵין מְמַלְּאִין**

1 **אוֹתָן אֶלָּא בִּכְלִי, וּמִן הַמַּעְיָנוֹת אוֹ מִן הַנְּהָרוֹת**
2 **הַמּוּשְׁכִין[2] ; שֶׁנֶּאֱמַר : וְנָתַן עָלָיו מַיִם חַיִּים אֶל כֶּלִי[3].**
3 **וּנְתִינַת אֵפֶר הַפָּרָה עַל הַמַּיִם[4] שֶׁנִּתְמַלְּאוּ הוּא הַנִּקְרָא**
4 **קְדוּשׁ, וְהַמַּיִם הָאֵלּוּ שֶׁנִּתַּן עֲלֵיהֶן הָאֵפֶר הֵן הַנִּקְרָאִין**
5 **מֵי חַטָּאת וּמַיִם מְקֻדָּשִׁין, וְהֵם שֶׁקְּרָאָן הַכָּתוּב מֵי**
6 **נִדָּה[5].**

2) אבל מי בורות שניקוו פסולים. 3) מקרא זה מלמדנו שני הדינים: א. שאין ממלאים אלא בכלים; ב. מי בורות פסולים. "מים חיים" פירושו מי מעיינות או נהרות מושכים. 4) בתוספתא פרה פ"ו ה"ב, שנינו: "נתן את האפר ואחר־כך נתן את המים, פסול". ובגמרא סוטה טז, ב מפורש הטעם, מפני שכתבה תורה "מים חיים אל כלי", משמע שהמים צריכים להגיע ישר לכלי, בלי הפסק אפר ביניהם. 5) במדבר יט, ט.

7 **ב. הַכֹּל כְּשֵׁרִים[6] לְמַלֹּאת הַמַּיִם, חוּץ מֵחֵרֶשׁ שׁוֹטֶה**
8 **וְקָטָן[7] ; וְהַכֹּל כְּשֵׁרִין לְקַדֵּשׁ[8], חוּץ מֵחֵרֶשׁ שׁוֹטֶה**
9 **וְקָטָן[9]. וְאֵין מְמַלְּאִין וְאֵין מְקַדְּשִׁין אֶלָּא בִּכְלִי, וְאֵין**
10 **מַזִּין אֶלָּא מִכְּלִי[10]. וְהַמְּלוּי וְהַקְּדוּשׁ כְּשֵׁרִין בַּלַּיְלָה[11],**
11 **אֲבָל אֵין מַזִּין וְאֵין טוֹבְלִין[12] אֶלָּא בַּיּוֹם[13]. וְכָל הַיּוֹם**
12 **כָּשֵׁר לְהַזָּאָה וְלִטְבִילָה[14].**

6) אפילו אשה. רבינו מדמה מילוי לאיסוף האפר (ראה פ"ד הי"ז). 7) ראה פ"ב ה"ז, ובהערות שם. 8) לתת האפר על המים. 9) פרה פ"ה, מ"ד, כתנא־קמא. 10) ידים פ"א מ"ב. 11) תוספתא פרה פ"ד ה"ו. 12) את האזוב במי חטאת, כדי להזות על הטמא. 13) פרה פי"ב מי"א. והטעם, מפני שכתבה תורה (שם, יט): "והזה הטהור על הטמא ביום השלישי וכו'". וטבילת אזוב למדנו בהיקש מהזאה, משום שנאמר: וטבל . . . והזה (רבינו בפירושו למשנה שם). 14) הכסף־משנה רושם מקור הדין במשנה מגילה כ, ב. לא התכוון למה שנאמר במשנה "הזאה", שהרי שם הכוונה להזאת דם קרבנות, אלא למה שאמרו: זה הכלל, כל שמצוותו ביום, כשר כל היום.

13 **ג. בְּכָל הַכֵּלִים מְמַלְּאִין וּמְזַיִן וּמְקַדְּשִׁין[15], אֲפִלּוּ**
14 **בִּכְלֵי גְלָלִים[16] וּכְלֵי אֲבָנִים וּכְלֵי אֲדָמָה[17] וּבִסְפִינָה.**
15 **וְאֶחָד כְּלֵי חֶרֶס וְאֶחָד כָּל הַכֵּלִים. אֲבָל אֵין מְמַלְּאִין**
16 **וְאֵין מְקַדְּשִׁין וְלֹא מַזִּין בְּדָפְנוֹת הַכֵּלִים[18], וְלֹא**
17 **בְּשׁוּלֵי הַמַּחַץ[19], וְלֹא בִּמְגוּפַת הֶחָבִית[20], וְלֹא**
18 **בְּחָפְנָיו[21], וְלֹא בְּבֵיצַת הַתַּרְנְגֹלֶת[22], וְלֹא בְּשֹׁקֶת**
19 **שֶׁבְּסֶלַע[23]. אֲבָל בֵּיצַת הַיּוֹצְרִים[24] כְּשֵׁרָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא**
20 **כְּלִי אֲדָמָה.**

15) בפרה פ"ה מ"ה, שנינו: "בכל הכלים מקדשים". ורבינו מדמה מילוי והזאה לקידוש. 16) רפש בקר מיובש. 17) ואף־על־פי שלגבי טומאה אין דינם ככלי. 18) כלי שנשבר ונשאר בית קיבול בדופן שבור. 19) כלי חרס לשאוב בו יין מן הגת, ובשוליו מבחוץ יש לו בית קיבול (ויש מפרשים, גומא בשולי הכלי בפנים). 20) אם יש בה בית קיבול, מפני שחור זה אינו משמש לקבלת משקין אלא לתחוב בו אצבע ולהוציא את המגופה מן החבית. 21) בכף היד. 22) כחכמים שם במשנה. 23) שחצב בית קיבול בסלע המחובר לקרקע, ונופלים בו מי מעיינות (רבינו כותב שם: "אם יהיה בו חפירה". אולם אין הבדל בין חפירה טבעית ובין חצובה בידי אדם). 24) יוצרי כלי חרס גובלים בתחילה תבנית ביצה מטיט, ויש לה בית קיבול, ולאחר מכאן נותנים לה התבנית הרצויה להם. ביצת היוצרים היא איפוא חומר גלמי, ואף־על־פי־כן מותר לקדש בה מפני שהיא כבר כלי (שם משנה ו).

21 **ד. שׁוּלֵי כְּלֵי עֵץ[25] וּכְלֵי זְכוּכִית וּכְלֵי עֶצֶם - אֵין**
22 **מְקַדְּשִׁין בָּהֶן עַד שֶׁיְּשַׁוֵּף אוֹתָן וְיִתַּקְּנֵם וְיַעֲשֶׂם כֵּלִים**
23 **בִּפְנֵי עַצְמָן[26]. וְכֵן מְגוּפָּה שֶׁהִתְקִינָהּ[27] לִהְיוֹת כְּלִי -**
24 **מְקַדְּשִׁין בָּהּ. וּבֵיצַת הַנַּעֲמִית[28] כְּשֵׁרָה לְקַדֵּשׁ בָּהּ[29],**
25 **וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁכְּשֵׁרָה לְמַלֹּאת בָּהּ וּלְהַזּוֹת**
26 **מִמֶּנָּה[30].**

25) תוספתא שם פ"ה ה"ו. שולי כלים שיש להם בית קיבול מבחוץ. 26) אבל אם הפך את הכלי ושוליו למעלה - אין מקדשים בהם. 27) תוספתא שם, לפי גירסת הר"ש והגר"א. 28) של בת היענה, שהיא גדולה וקליפתה קשה כאבן, ומתקנים ממנה כלים. 29) תוספתא שם. 30) עיקר הדין שצריכים כלי, נאמר בתורה גבי קידוש: "ונתן עליו מים חיים אל כלי". ומילוי והזאה למדנו מקידוש, ולפיכך הכשר לקידוש, ברור שהוא כשר גם למילוי והזאה.

27 **ה. כְּלִי[31] שֶׁחִבְּרוּ בָּאָרֶץ אוֹ בְּסֶלַע[32], אֲפִלּוּ חִבְּרוּ**
28 **בְּסִיד - מְקַדְּשִׁין בּוֹ[33] וּמַזִּין מִמֶּנּוּ. עָשָׂה עֲטָרָה[34] שֶׁל**
29 **טִיט סָבִיב לַכְּלִי[35], וְהַמַּיִם שֶׁבַּכְּלִי צָפִין עַד שֶׁהָלְכוּ[36]**
30 **לָעֲטָרָה : אִם נִטְּלָה הָעֲטָרָה עִם הַכְּלִי[37] - חֲרֵי הַמַּיִם**
31 **שֶׁפְּתוֹכָהּ כְּשֵׁרִים, שֶׁחֲרֵי הֵן בִּכְלִי אֲדָמָה[38] ; וְאִם לָאוּ**
32 **- חֲרֵי הֵן כְּמֵי שֶׁהֻקַּף עֲטָרָה שֶׁל טִיט בְּסֶלַע אוֹ עַל**
33 **הָאָרֶץ וּמִלֵּא אוֹתָהּ מַיִם, שֶׁהֵן פְּסוּלִין מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן**
34 **בִּכְלִי.**

31) משנה שם פ"ה, ז. 32) מחובר לקרקע מימי בראשית. 33) הכלי לא נתבטל לגבי האדמה או הסלע. 34) שם. 35) רבינו במשנה אומר, שהמדובר בכלי שחיברו לסלע שבבבא הראשונה. וכן גם משמעות לשונו כאן בסוף ההלכה, ומפרש, שהקיף את כל הכלי בעטרה של טיט ושפתה עודפת על שפת הכלי. נראה כוונתו שהעטרה מרוחקת קצת מן הכלי, ונוצר חלול בינה ובין הכלי והיא מחוברת לשולי הכלי, וכשהמים עוברים על שפת הכלי הם נשפכים לחלול. 36) שהגיעו לעטרה אחרי שעברו על שפת הכלי. 37) ואינה מתפוררת ולא נשארת במקומה. 38) שאינו קשור בסלע (הר"ש פירש שהמדובר בסלע תלוש, וכן פירוש הברטנורא).

35 **ו. כְּלִי חֶרֶס[39] שֶׁנִּנְקַב בְּכוֹנֵס מַשְׁקֶה[40] - אֵין מְמַלְּאִין**
36 **וּמְקַדְּשִׁין בּוֹ ; אֲבָל אִם נִקַּב בְּמוֹצִיא מַשְׁקֶה[41] -**
37 **מְקַדְּשִׁין בּוֹ.**

39) מימרא של רבא, במסכת שבת צה, ב. 40) אם יכניסו את המקום המנוקב למשקין, ייכנסו דרך הנקב. 41) המשקה שבתוך הכלי המנוקב יוצא דרך הנקב, אבל המשקין אינם נכנסים דרכו. מובן ששיעור זה הוא פחות מכונס משקה. [רבינו כאן וגם רבא שם, לא פירשו באיזה משקה אמרו. ברור שיש נקב שמוציא מים ואינו מוציא שמן. ונראה שהכוונה למים].

1 **ז. כְּלִי שֶׁנִּנְקַב[42] מִלְּמַטָּה[43] וּסְתָמוֹ בְּסַמַּרְטוּטִין -**
2 **פָּסוּל, שֶׁהַמַּיִם שֶׁבּוֹ אֵינָן עַל עִגּוּל הַכְּלִי[44] אֶלָּא עַל**
3 **הַפְּקָק[45]. הָיָה נָקוּב מִן הַצַּד וּפְקָקוֹ - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר[46]**
4 **לְמַלֹּאת וּלְקַדֵּשׁ וּלְהַזּוֹת מִמֶּנּוּ.**

42) פרה פ"ה מ"ז. 43) בשוליים. 44) סתם כלים, עגולים הם. 45) הכלי אינו מחזיק את המים, ולולא הפקק היו נשפכים. 46) פירוש, החלק שלמטה מן הנקב, והוא־הדין כשלא סתם את הנקב. ונקט "פקקו", משום הרישא בנקוב מלמטה, שאפילו פקקו - פסול (כן פירוש הרא"ש והגר"א במשנה).

5 **ח. הַזּוֹלֵף מַיִם[47] מִן הַמַּעְיָן בְּיָדָיו וּבְרַגְלָיו[48]**
6 **וּבַחֲרָסִים[49] וְנָתַן לְתוֹךְ הֶחָבִית - פְּסוּלִין[50], מִפְּנֵי שֶׁלֹּא**
7 **נִתְמַלְּאוּ בְּכֶלִי. נָתַן אֶת הֶחָבִית[51] בַּמַּיִם וְדָחַק הַמַּיִם**
8 **בְּיָדָיו אוֹ בְּרַגְלָיו אוֹ בַּעֲלֵי יָרָקוֹת כְּדֵי שֶׁיַּעַבְרוּ לֶחָבִית**
9 **- הֲרֵי אֵלּוּ פְּסוּלִין[52]. וְכֵן אִם שָׁקְעוּ בַּמַּיִם כְּדֵי**
10 **שֶׁיִּגְּבְרוּ הַמַּיִם וְיַעֲלוּ וְיִשָּׁפְכוּ לֶחָבִית - פְּסוּלִין. וְאִם**
11 **עָשָׂה כֵּן בַּעֲלֵי קָנִים אוֹ בַּעֲלֵי אֲגוּז[53] - הֲרֵי הַמַּיִם**
12 **כְּשֵׁרִים. זֶה הַכְּלָל: דָּבָר שֶׁהוּא מְקַבֵּל טֻמְאָה, אִם**
13 **סַיַּע בּוֹ הַמַּיִם כְּדֵי שֶׁיִּמָּלְאוּ הַכְּלִי - הַמַּיִם פְּסוּלִין;**
14 **וְאִם סַיַּע בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה - כְּשֵׁרִים.**

47) תוספתא פרה פ"ו ה"ב. 48) שואב את המים בידיים או ברגליים. 49) שברי כלי חרס. 50) כך גורס רבינו בתוספתא, ולא כגירסא שבספרים שלנו. ואפשר גם לפרש שהעמיד ידיו או רגליו במקום המעיין או הנהר המושך, והפנה את זרם המים לחבית. 51) פרה פ"ו מ"ד. 52) מפני שנכנסו לחבית באמצעות או בסיוע דבר המקבל טומאה. 53) שניהם אינם ראויים לאכילה ואינם מקבלים טומאה.

15 **ט. הַמַּפְנֶה[54] הַמַּעְיָן לְתוֹךְ הַגַּת אוֹ לְתוֹךְ הַגֶּבֶא[55],**
16 **וְחָזַר וּמִלֵּא בְּכֶלִי מֵאוֹתוֹ הַגֶּבֶא אוֹ הַגַּת - פְּסוּלִים;**
17 **שֶׁהֲרֵי צָרִיךְ שֶׁתְּהֶיהָ לְקִיחַת הַמַּיִם מִן הַמַּעְיָן בִּכְלִי**
18 **בַּתְּחִלָּה.**

54) שם מ"ה. רבינו שם מפרש, שהשקיע ידו במעיין, ועלו המים ונשפכו לתוך הגת. והר"ש פירש שעשה חריץ מן המעיין עד הגת, וזרמו מים לתוכו ואחר־כך סתם את החריץ. 55) בור קטן לא עמוק, מלשון "כמשק גבים שוקק" בישעיה לג, ד (הר"ש).

19 **י. הַיָּם[56] הַגָּדוֹל[57] - כְּמִקְוֶה[58], וְאֵינוֹ כְּמַעְיָן. לְפִיכָךְ**
20 **אֵין מְמַלְּאִין מִמֶּנּוּ לְקִדּוּשׁ. וְכָל הַנְּהָרוֹת[59] פְּסוּלִין[60]**
21 **לְקַדֵּשׁ מֵהֶן מֵי חַטָּאת. וּשְׁאָר הַמַּיִם[61] - כְּמַעְיָן[62].**

56) שם פ"ח מ"ח. 57) הכוונה לים התיכון ולאוקיינוס (תפארת ישראל). 58) שנאמר (בראשית א, י): "ולמקוה המים קרא ימים", ולפיכך אף־על־פי שמימיו חוזרים ושבים (ובגמרא חולין סז, א קורא להם "נובעים") פסולים לקדש מגזירת הכתוב. 59) שיש עליהם חשש תערובות של מים פסולים. 60) תוספתא פרה פ"ט ה"א. [גירסת הגר"א בתוספתא: "כשרות", וכנראה גם בדברי רבינו הוא גורס כך, בהסתמך על דבריו בהלכה א, שכל הנהרות המושכים כשרים]. אבל נהרות שאין בהם חשש תערובות, כתב רבינו למעלה בהלכה א שהם כשרים. 61) הקטנים, כגון כנרת וחולה. 62) כשרים לקידוש.

22 **יא. וְהַמַּיִם הַנִּגָּרָרִין[63] מִשְּׁאָר הַמַּיִם[64], וְהֵן הַנִּקְרָאִין**
23 **זוֹחֲלִין - פְּסוּלִין[65]. וְהַזּוֹחֲלִין מִן הַמַּעְיָן - הֲרֵי הֵם**
24 **כְּמַעְיָן וּכְשֵׁרִים[66].**

63) עוברים את שפת הים ונמשכים ונקווים בגומות. 64) וכל־שכן הנגררים מים הגדול. 65) לחטאת, כר' יוסי במשנה שם. ואפשר שגם ר' יהודה מודה שזוחלים פסולים גם בשאר ימים. 66) מקוואות פ"ה מ"ה, "הזוחלין כמעיין".

25 **יב. מַיִם[67] הַמֻּכִּין[68] וְהַמְכַזְּבִין[69] - פְּסוּלִין. וְאֵלּוּ הֵן**
26 **הַמֻּכִּין: הַמְּלוּחִים אוֹ הַפּוּשְׁרִים[70]. וְהַמְכַזְּבִים הֵם**
27 **הַמַּעְיָנוֹת שֶׁפְּעָמִים מְקִירִים[71] וּפְעָמִים חָרְבִין וְיִבָּשִׁין.**
28 **אֲפִלּוּ הָיוּ חֲרֵבִין פַּעַם אַחַת לְשִׁבְעָה שָׁנִים - פְּסוּלִין.**
29 **אֲבָל אִם הָיוּ חֲרֵבִין בִּשְׁנֵי בַּצּוֹרֶת[72] אוֹ לִשְׁנַיִם רְבוּת**
30 **יָתֵר מִשִּׁבְעָה, אוֹ שֶׁהָיוּ מֵימֵיהֶן פְּעָמִים מְרֻבִּין וּפְעָמִים**
31 **מוּעָטִין וְאֵינָן חֲרֵבִין - הֲרֵי אֵלּוּ כְּשֵׁרִים. וּמַעְיָן**
32 **הַיּוֹצֵא בַּתְּחִלָּה[73] - כָּשֵׁר[74], וְאֵינוֹ צָרִיךְ לִבְדֹּק שֶׁמָּא**
33 **יְכַזֵּב.**

67) פרה פ"ח מ"ט. 68) שהם מזיקים לגוף. 69) כלשון "אשר לא יכזבו מימיו" (ישעיה נח, יא). לקמן יבואר. 70) מעיין שמימיו מלוחים מטבעם או חמים, הם הנקראים "מוכים". 71) מוציאים מים, מלשון: "כהקיר בו מימיה" (ירמיה ו, ז). 72) עצירת גשמים יוצאת מן הכלל. 73) מעיין חדש, ואין אנו יודעים אם יכזב או לא. 74) כחכמים בתוספתא פרה פ"ט ה"ב.

34 **יג. מֵי בְצִים[75] וּמֵי הַיַּרְדֵּן וּמֵי הַיַּרְמוּךְ - פְּסוּלִין,**
35 **מִפְּנֵי שֶׁהֵן מֵי הַתַּעֲרוֹבוֹת[76]. וְאֵלּוּ הֵן מֵי הַתַּעֲרוֹבוֹת:**
36 **מַיִם כְּשֵׁרִים לְקִדּוּשׁ שֶׁנִּתְעָרְבוּ בְּמַיִם פְּסוּלִין - אֵין**
37 **מְמַלְּאִין מִתַּעֲרֻבֶת שְׁנֵיהֶם; אֲבָל מַיִם כְּשֵׁרִים**
38 **שֶׁנִּתְעָרְבוּ בְּמַיִם כְּשֵׁרִים, בְּגוֹן מֵימֵי שְׁתֵּי הַמַּעְיָנוֹת**
39 **שֶׁנִּתְעָרְבוּ וְנִמְשְׁכוּ - מְמַלְּאִין מֵהֶן[77].**

75) משנה יוד שם. פירוש, מים שנמצאים שמקומות מרעה שמעורב בהם טיט רך. 76) מעורבים בהם מים פסולים. 77) ולא גזרו על תערובת כשרים משום תערובת פסול. כחכמים שם.

40 **יד. הַמַּיִם[78] שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ[79] שִׁנּוּיִין מֵחֲמַת עַצְמָן[80] -**
41 **כְּשֵׁרִין.**

78) שם מי"א. 79) נשתנה טעמם או צבעם. 80) ולא מתערובת דבר מן החוץ.

טו. בְּאֵר[81] שֶׁנָּפַל לְתוֹכָהּ חַרְסִית אוֹ אֲדָמָה וְנַעֲשׂוּ מ�ֵימֶיהָ עֲכוּרִין[82] - מְמַלְּא מִמֶּנָּה וְאֵין צָרִיךְ לְהַמְתִּין[83]. נָפַל לְתוֹכָהּ שֶׁטַח[84] שֶׁל מֵימֵי גְּשָׁמִים[85] - יַמְתִּין עַד שֶׁתֵּצַל[86].

81) שהוא מעיין. 82) על־ידי עליית אבק וחול מקרקע הבאר (רבינו בפירושו שם). 83) עד שקיעת החול, שהחול הבא מקרקעית המעיין, אינו פוסל. כר' עקיבא שם. 84) תוספתא שם פ"ט ה"ב. 85) ונשתנה מראה מי הבאר (הגר"א שם). 86) שיחזרו המים לצלילותם הקודמת. חרסית ואדמה אינם מתערבים כל־כך במים, ולפיכך אין צריך להמתין. אבל מי גשמים מתערבים ונשתנו המים שלא מחמת עצמם. שנינו בתוספתא: הכול שווים (אין אדם חולק על זה) בבאר שירד לתוכה שטף של מי גשמים שצריך להמתין.

טז. אַמַּת[87] הַמַּיִם[88] הַבָּאָה מֵרָחוֹק, הוֹאִיל וּתְחִלָּתָהּ מִן הַמַּעְיָן - כְּשֶׁרָה לְמַלֹּאת מִמֶּנָּה. וּבִלְבַד שֶׁיִּשְׁמְרֶנָּה שֶׁלֹּא יִפְסְקֶנָּה אָדָם[89], וְנִמְצָא מְמַלֵּא מִן הַמַּיִם שֶׁפָּסְקוּ תְּחִלָּתָן מִן הַמַּעְיָן, שֶׁהֵן פְּסוּלִין.

87) שם במשנה. 88) חריץ עמוק בקרקע, ומי מעיין מושכים בו. 89) "אדם" לאו דווקא, אפילו תיפסק מאליה, נפסלו המים שנשארו בחלק האמה שאינו מחובר למעיין. פסק כתנא־קמא, שצריכה שמירה.

יום ד' י"ג מנחם־אב ה'תשע"ו

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) יבאר אם המלאכה פוסלת במים קודם שיתקדשו או בהזאה, השכר אם פוסל בקידוש ובהזייה ומילוי, הממלא בידו אחת ועושה מלאכה באחרת, והממלא לאחרים או לעצמו, חמשה שמילאו חמש חביות לקדשם חמשה קידושים ונמלכו לערבם, הרוצה למלאות מים לקדש ומים אחרים לצרכיו, השואל חבל למלאות בו כו', הממלא ונותן לחבית והצניע החבית שלא תשבר, הממלא ונותן לשוקת ופינה חרסית מהשוקת והממלא לשתות ונמלך, שלשל הדלי ונפסק החבל מידו, ומים שמלאם לחטאת ואח"כ נמלך.

א. הַמְּלָאכָה פּוֹסֶלֶת[2] בַּמַּיִם קֹדֶם שֶׁיִּתְקַדְּשׁוּ[3], וְאֵינָהּ פּוֹסֶלֶת בַּהַזָּאָה. וּדְבָרִים אֵלּוּ הֵן דִּבְרֵי קַבָּלָה[4]. כֵּיצַד? הַמְמַלֵּא מַיִם לְקִדּוּשׁ וְנִתְעַסֵּק בִּמְלָאכָה אַחֶרֶת בִּשְׁעַת הַמִּלּוּי, אוֹ בִּשְׁעַת הוֹלָכַת הַמַּיִם שֶׁמִּמַּלֵּא, אוֹ בְּעֵת שֶׁמְּעָרֶה אוֹתָן מִכְּלִי אֶל כְּלִי[5] - פְּסָלָן. לְעוֹלָם הַמְּלָאכָה פּוֹסֶלֶת בַּמַּיִם עַד שֶׁיְּטִיל לָהֶן אֶת הָאֲפֶר. הֵטִיל אֶת הָאֲפֶר וְנִתְקַדְּשׁוּ וְנַעֲשׂוּ מֵי נִדָּה - אֵין הַמְּלָאכָה פּוֹסֶלֶת בָּהֶן; אֶלָּא הַמּוֹלִיךְ הַמַּיִם הַמְקֻדָּשִׁין אוֹ מְעָרֶה אוֹתָן מִכְּלִי לִכְלִי וְהוּא עוֹסֵק בִּמְלָאכָה אַחֶרֶת - אֵין בְּכָךְ כְּלוּם. וְכֵן מַזֶּה מֵהֶן בְּיָדוֹ אַחַת וְהוּא עוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּיָדוֹ הָאַחֶרֶת.

2) משנה, פרה פ"ד, ד. 3) לפני נתינת האפר עליהם. 4) איש מפי איש עד משה רבינו. ב'ספרי' חוקת, פיסקה קכד - שנינו: אין לי אלא שמלאכה פוסלת בפרה, במים מנין (שמלאכה פוסלת אותם)? תלמוד־לומר (במדבר יט, ט): "והיתה לעדת בני ישראל למשמרת למי נדה". או אפילו קידשו (המלאכה פוסלת אותם)? תלמוד־לומר "למי נדה", כבר הם מי נדה. ובמשנתנו מפרש רבינו שלמדנו מים מפרה, ששניהם נכללו באותו פסוק, ואות "ל" של "למי נדה" משמעותה, שהאדם חושב לעשותם מי נדה, ואחרי נתינת האפר כבר נעשו מי נדה, ואין הכתוב מדבר בהם. (נתבאר כבר, שהדינים שאינם יוצאים מפשוטו של הכתוב, אלא ע"י דרשה נוטה מהפשוט, דינים מקובלים הם, ומקובל גם לדרוש כך את הכתוב, ולפיכך אומר רבינו כאן: "דברי קבלה" אף־על־פי שנדרשים ב'ספרי' מן הכתוב).
5) מהכלי ששאב בו את המים מהמעיין, לכלי שבו יתן את האפר על המים.

ב. הַשָּׁכָר[6] פּוֹסֵל בַּקִּדּוּשׁ וּבַהַזָּיָה[7], וְאֵינוֹ פּוֹסֵל בַּמִּלּוּי[8]. כֵּיצַד? הַנּוֹטֵל שְׂכָרוֹ לְקַדֵּשׁ מֵי חַטָּאת אוֹ לְהַזּוֹת מֵהֶן - הֲרֵי אוֹתָן הַמַּיִם כְּמֵי הַמַּעֲרָה[9] וְהָאֵפֶר כְּאֵפֶר מִקְלֶה[10] שֶׁאֵינוֹ כְלוּם. אֲבָל נוֹטֵל הוּא שָׂכָר לְמַלֹּאת הַמַּיִם אוֹ לְהוֹלִיכָן. וּמְקַדֵּשׁ אוֹתָן בְּחִנָּם, וּמַזֶּה מֵהֶן הַמְקֻדָּשׁ אוֹ הַמְקֻדָּשׁ אוֹ הַמַּזֶּה זָקֵן[11] שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַלֵּךְ עַל רַגְלָיו, וּבָא הַטָּמֵא וּבִקֵּשׁ מִמֶּנּוּ לַהֲלֹךְ עִמּוֹ בְּמָקוֹם רָחוֹק לְקַדֵּשׁ אוֹ לְהַזּוֹת - הֲרֵי זֶה מַרְכִּיבוֹ עַל הַחֲמוֹר, וְנוֹתֵן שְׂכָרוֹ כְּפוֹעֵל בָּטֵל שֶׁפָּטַל מְאוֹתָהּ מְלָאכָה שֶׁבִּטְּלוֹ מִמֶּנָּה[12]. וְכֵן אִם הָיָה כֹּהֵן, וְהָיָה טָמֵא[13] בְּטֻמְאָה הַמּוֹנַעְתּוֹ מִלֶּאֱכֹל תְּרוּמָתוֹ[14] בְּעֵת שֶׁיֵּלֵךְ עִמּוֹ לְהַזּוֹת אוֹ לְקַדֵּשׁ - הֲרֵי זֶה מַאֲכִילוֹ וּמַשְׁקֵהוּ וְסָכוֹ[15]; וְאִם בִּטְּלוֹ מִמְּלָאכָה - נוֹתֵן לוֹ שְׂכָרוֹ כְּפוֹעֵל בָּטֵל שֶׁל אוֹתָהּ מְלָאכָה. שֶׁכָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים אֵינָן שָׂכָר שֶׁנִּשְׁתַּכֵּר בַּקִּדּוּשׁ אוֹ בַּהַזָּאָה, שֶׁהֲרֵי לֹא הִרְוִיחַ כְּלוּם וְלֹא נָטַל אֶלָּא כְּנֶגֶד מַה שֶּׁהִפְסִיד.

6) משנה, בכורות כט, א. 7) אם קיבל שכר כדי לקדש או להזות, לא נתקדשו המים וההזאה פסולה, בגמרא שם למדו זה מן המקרא. 8) גמרא, שם. 9) שפסולים לקידוש.
10) אפר עצים שרופים. 11) משנה, שם. 12) כפי שכר פועל בינוני שמנכים משכרו המלא את ערך מניעת טירחת העבודה. כלומר, שמים במה היה הפועל מסכים לקבל ולהיבטל ממלאכתו, ורק סכום זה מותר לו לקבל (רבינו בפירושו למשנה). 13) ההליכה תגרום לו טומאה.
14) וצריך לקנות חולין שמחירם גדול ממחיר תרומה שמותרת רק לכהנים בלבד. 15) רגילים היו לסוך גופם בשמן (מלשונו – שהיא גם לשון המשנה – משמע שמאכילהו ומשקהו חינם, ולא נתבאר למה לא ינכה דמי תרומה).

ג. הַמְמַלֵּא[16] בְּאַחַת יָדוֹ וְעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּיָדוֹ הָאַחֶרֶת, אוֹ הַמְמַלֵּא לוֹ וּלְאַחֵר, אוֹ שֶׁמִּלֵּא לִשְׁנַיִם

כְּאַחַת[17] - שְׁנֵיהֶן פְּסוּלִין; שֶׁהַמְּלוּי מְלָאכָה, וְנִמְצָא כָּל מִלּוּי מִשְׁנֵיהֶם כְּאִלּוּ עָשָׂה עִמּוֹ מְלָאכָה אַחֶרֶת. וּכְבָר הוֹדַעְנוּ, שֶׁהַמְּלָאכָה פּוֹסֶלֶת בַּמִּלּוּי, בֵּין שֶׁמִּלֵּא לְעַצְמוֹ בֵּין שֶׁמִּלֵּא לַאֲחֵרִים.

16) פרה פ"ז מ"ב. 17) אבל בזה אחר זה כשרים, כמבואר בה"ד.

ד. הַמְמַלֵּא[18] לַאֲחֵרִים, אֲפִלּוּ מִלֵּא אֶלֶף חָבִיּוֹת זוֹ אַחַר זוֹ לְאֶלֶף בְּנֵי אָדָם[19] - כֻּלָּן כְּשֵׁרִים, וְכָל אֶחָד מֵהֶן נוֹטֵל הַמַּיִם שֶׁלּוֹ וּמְקַדְּשָׁן. מִלֵּא לְעַצְמוֹ חָבִית אַחַת: אִם נִתְכַּוֵּן לְקַבֵּץ כָּל הֶחָבִיּוֹת לִכְלִי אֶחָד וּלְהַשְׁלִיךְ עֲלֵיהֶן אֶת הָאֵפֶר וּמְקַדְּשָׁן קִדּוּשׁ אֶחָד - כֻּלָּן כְּשֵׁרִים, שֶׁהַכֹּל מִלּוּי אֶחָד הוּא[20]; אֲבָל אִם נִתְכַּוֵּן לְקַדֵּשׁ כָּל חָבִית וְחָבִית בִּפְנֵי עַצְמָהּ - כֻּלָּן פְּסוּלִין חוּץ מִן הָאַחֲרוֹנָה; שֶׁהָרִאשׁוֹנָה נִפְסֶלֶת בַּמְּלָאכָה שֶׁעָשָׂה קֹדֶם שֶׁיְּקַדֵּשׁ, וְהוּא מִלּוּי הַשֵּׁנִיָּה, וְכֵן הַשְּׁנִיָּה נִפְסֶלֶת בְּמִלּוּי הַשְּׁלִישִׁית, וְאֵין כְּשֵׁרָה אֶלָּא אַחֲרוֹנָה[21].

18) רבינו בפירושו למ"א שם, כותב שדין זה התבאר בתוספתא (כנראה התכוון לפ"ז ה"ד) ומנמק את ההבדל בין לאחרים ובין לעצמו: אם מילא לאחרים, הרי אחר מילוי כל חבית גמר את פעולתו במים שבחבית זו, ולהיפך אין המילויים האחרונים פוסלים את הקודמים, אבל במילא לעצמו כדי לקדש הרי המילוי השני הוא מלאכה המפסיקה בין מילוי לקידוש ופוסל את המילוי. 19) משמע, שאם מילא כמה חביות לאדם אחד, הדין כמו במילא לעצמו. (וכן משמע מדבריו בפ"ח ה"ה במילא לאחר בשתי ידיו). 20) והמילוי ייגמר עם שפיכת כל המים לכלי הגדול. 21) שלא עשה כל מלאכה בין מילואה לבין הקידוש.

ה. חֲמִשָּׁה[22] שֶׁמִּלְאוּ חֲמֵשׁ חָבִיּוֹת לְקַדְּשָׁן חֲמִשָּׁה קִדּוּשִׁים[23], כְּגוֹן שֶׁיַּשְׁלִיךְ הָאֵפֶר עַל כָּל אַחַת וְאַחַת בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וְנִמְלְכוּ לְעָרְבָן וּלְקַדְּשָׁן כֻּלָּן קִדּוּשׁ אֶחָד, אוֹ שֶׁמִּלְאוּם לְקַדְּשָׁן קִדּוּשׁ אֶחָד וְנִמְלְכוּ לְקַדְּשָׁן חֲמִשָּׁה קִדּוּשִׁין - כֻּלָּן כְּשֵׁרִין, שֶׁהֲרֵי לֹא נִתְעַסֵּק הַמְמַלֵּא בְּמִלּוּי אַחֵר[24]. אֲבָל הַיָּחִיד שֶׁמִּלֵּא חֲמֵשׁ חָבִיּוֹת לְקַדְּשָׁם חֲמִשָּׁה קִדּוּשִׁין, אַף עַל פִּי שֶׁחָזַר וְנִמְלַךְ לְקַדְּשָׁן קִדּוּשׁ אֶחָד - אֵין כָּשֵׁר אֶלָּא אַחֲרוֹן[25]. מִלְּאָן לְקַדְּשָׁם קִדּוּשׁ אֶחָד וְנִמְלַךְ לְקַדְּשָׁן חֲמִשָּׁה קִדּוּשִׁין - אֵין כָּשֵׁר אֶלָּא זֶה שֶׁקִּדֵּשׁ בַּתְּחִלָּה[26]. וְכֵן אִם אָמַר לַאֲחֵר[27]: קַדֵּשׁ לְךָ[28] אֶת אֵלּוּ - אֵין כָּשֵׁר אֶלָּא זוֹ שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה מֵהֶן בַּתְּחִלָּה. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: קַדֵּשׁ לִי[29] אֶת אֵלּוּ - הֲרֵי כֻּלָּן כְּשֵׁרִין[30]; שֶׁהֲרֵי לְקִדּוּשׁ אֶחָד מִלְּאָן[31], וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּמְלַךְ עָלֶיהָ לְקַדְּשָׁהּ חֲמִשָּׁה קִדּוּשִׁין[32] - הֲרֵי לֹא קִדֵּשׁ הוּא אֶלָּא אַחֵר[33] קִדֵּשׁ לוֹ.

22) שם מ"א. 23) שכל אחד יקדש את חביתו. 24) וגם לא היה הפסק בין מילוי לקידוש. 25) הראשונות נפסלו לפני שנמלך, ואינן חוזרות להיות כשרות. 26) והאחרות נפסלו על־ידי קידוש ראשון המפסיק בין מילויין ובין קידושן. ואין זה דומה לחמשה שנמלכו, מפני ששם כל אחד מטפל בחבית שלו בלבד, ובה אין כל הפסק. 27) המדובר במילאן לקדש קידוש אחד ונמלך לקדש חמשה. שאם מילאן בתחילה על־מנת לקדש כל אחת בפני־עצמה נפסלו ארבע החביות הראשונות ע"י המלויים שאחריהן, כמו שנתבאר למעלה. 28) והממלא מסתלק מכל הענין, הרי השני בא במקומו, וכאילו הוא מילאן (רבינו בפירושו למשנתנו). 29) ואם כן, השני אין לו כל השתדלות במעשה המילוי, והראשון שמילא אינו עושה כל מלאכה. 30) כמו בחמישה שמילאו. 31) נימוק למה לא נפסלו ארבעה הראשונים. 32) ואמרנו שבנמלך, כשרה הראשונה בלבד. 33) שלא מילא, ואינו פוסל את המילויים של אדם אחר.

ו. הָרוֹצֶה[34] לְמַלֹּאת מַיִם לְקַדְּשָׁן וּמַיִם אֲחֵרִים לְצָרְכָיו[35] - מְמַלֵּא אֶת שֶׁל צָרְכָיו תְּחִלָּה, וְקוֹשְׁרָן[36] וְטוֹעֲנָן לַאֲחוֹרָיו, וְאַחַר כָּךְ מְמַלֵּא אֶת שֶׁל חַטָּאת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְעַסֵּק בְּמִלָּאכָה[37] אַחַר הַמִּלּוּי[38], וְנוֹתְנָם לְפָנָיו[39] וְהוֹלֵךְ.

34) שם מ"ה. 35) צרכים פרטיים. 36) בזמנם היו ממלאים מים בנודות של עור, וקושרים את פיהם בחבל וכדומה, כדי שלא יישפכו. 37) מילוי המים לצרכיו הפרטיים. 38) של מי חטאת. 39) ואם נתן את מי החטאת לאחוריו – פסולים, לפי שכתבה תורה (במדבר יט, ט): "למשמרת", משמע שצריך לשומרם, ואם הם מאחוריו אינו יכול לשמרן שמירה מעולה (נראה שפסולים מדרבנן, ומדאורייתא מספיקה השמירה גם כשהמים לאחוריו. ראה לקמן פ"י ה"ד).

ז. שְׁנַיִם[40] שֶׁהָיוּ מְמַלְּאִין כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְעַצְמוֹ וְהִגְבִּיהוּ זֶה עַל זֶה[41] וְנָטַל זֶה לָזֶה קוֹץ מְיֻדֶּה אוֹ מְגוּפָּה בִּשְׁעַת מִלּוּאוֹ[42]: אִם מִלְּאוּ שְׁנֵיהֶם לְקִדּוּשׁ אֶחָד[43] - הַמַּיִם כְּשֵׁרִים[44]; וְאִם מִלְּאוּ לְקַדֵּשׁ כָּל אֶחָד לְעַצְמוֹ - זֶה שֶׁהִגְבִּיהַּ אוֹ הוֹצִיא אֶת הַקּוֹץ פָּסַל מֵימָיו[45].

40) שם מי"א. 41) עזרו זה לזה בהגבהת החביות. 42) והקוץ התחוב מפריע לו בעבודת המילוי. 43) לערב את המים וליתן את האפר על המים המעורבים. 44) מפני שכל המלאכות היו לצורך המילוי האחד. 45) מפני שעשה מלאכה בשעת המילוי שלא לצורך המילוי שלו.

ח. הַשּׁוֹאֵל[46] חֶבֶל לְמַלֹּאת בּוֹ וּמִלֵּא, וְנָטַל הַחֶבֶל בְּיָדָיו וּמִיָּמָיו עַל כְּתֵפוֹ, וּפָגַע בַּבְּעָלִים[47] בְּדַרְכּוֹ וְנָתַן לָהֶן אֶת הַחֶבֶל כְּשֶׁהוּא מְהַלֵּךְ - כְּשֵׁרִין[48]. וְאִם יָצָא מִן הַדֶּרֶךְ כְּדֵי לְהוֹלִיךְ הַחֶבֶל לַבְּעָלִים - פָּסַל אֶת הַמַּיִם[49].

46) שם מ"ו. 47) שהשאילו את החבל. 48) הולכת החבל בלי הוספת דרך, אינה מלאכה. 49) ההליכה שלא לצורך המים - פוסלת.

ט. מִי שֶׁהָיָה מְמַלֵּא[50] וּמַשְׁלִיךְ הַחֶבֶל שֶׁמִּלֵּא בּוֹ עַל הָאָרֶץ, וְאַחַר שֶׁמִּלֵּא חָזַר וְקִבֵּץ[51] עַל יָדוֹ - פָּסְלָן[52]. וְאִם הָיָה דּוֹלֶה וּמְקַבֵּץ לְתוֹךְ יָדוֹ - הַמַּיִם כְּשֵׁרִים.

50) שם מ"ז. 51) כרך אותו סביב ידו. 52) אפשר היה לו לכרוך על ידו אגב דליה, והוסיף עבודה ע"י השלכת החבל על הקרקע.

י. הַמְמַלֵּא[53] וְנוֹתֵן לְחָבִית[54] עַד שֶׁיְּמַלְּאֶנָּה מַיִם, וְהִצְנִיעַ אֶת הֶחָבִית[55] שֶׁלֹּא תִּשָּׁבֵר[56] בְּשָׁעָה שֶׁהָיָה מְמַלֵּא, אוֹ שֶׁכְּפָאָהּ עַל פִּיהָ עַל מָנָת לְנַגְּבָהּ[57] לְמַלֹּאת בָּהּ - כָּשֵׁר, שֶׁזֶּה מִצְרָךְ הַמִּלּוּי הוּא. אֲבָל אִם הִצְנִיעָהּ אוֹ נִגְּבָהּ כְּדֵי לְהוֹלִיךְ בָּהּ אֶת הַקִּדּוּשׁ[58] - פָּסַל, שֶׁהֲרֵי עָשָׂה מְלָאכָה שֶׁאֵינָהּ לְצֹרֶךְ הַמִּלּוּי[59]. וְכֵן הַמְמַלֵּא וְנוֹתֵן לְשׁוֹקֶת, וּפִנָּה חַרְסִית מִן הַשּׁוֹקֶת בְּשָׁעַת מִלּוּי: אִם בְּשִׁבְיל שֶׁתַּחֲזִיק מַיִם רַבִּים - כְּשֵׁרִים, שֶׁהֲרֵי זוֹ צֹרֶךְ הַמִּלּוּי; וְאִם בְּשִׁבְיל שֶׁלֹּא יְהִיוּ הַחֲרָסִין מְעַכְּבִין אוֹתוֹ בְּשָׁעָה שֶׁהוּא זוֹלֵף[60] אֶת הַמַּיִם שֶׁמִּלֵּא בַּשּׁוֹקֶת - הֲרֵי אֵלּוּ פְּסוּלִין.

53) שם מ"ח. 54) ממלא בדלי קטן, ומערה לתוך חבית גדולה על שתתמלא. אף־על־פי שהוא דולה כמה פעמים, הרי זה מילוי אחד. 55) להעמידה במקום שאין שם עוברים ושבים. 56) ברגלי אדם ובהמה. 57) להוציא ממנה את המים שלא נשאבו לשם מי חטאת. 58) את המים המקודשים. כשנתמלאה החבית, מפזר אפר פרה על המים ואחר הקידוש הזה הוא שואב ממנה פעם אחר פעם כפי צרכיו ונותן לחבית קטנה, ואם הצניע או נגב את החבית הקטנה כדי להוליך את המים המקודשים. 59) אלא לצורך קידוש או הזאה. 60) מוציא את המים מן השוקת.

יא. הַמְמַלֵּא[61] דְּלִי לִשְׁתּוֹת, וְנִמְלַךְ וְחִשֵּׁב עָלָיו לְמֵי חַטָּאת: אִם עַד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ הַדְּלִי לַמַּיִם חִשֵּׁב - מְעָרֶה[62] וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְנַגֵּב[63]; וְאִם מִשֶּׁהִגִּיעַ הַדְּלִי לַמַּיִם חִשֵּׁב - מְעָרֶה וְצָרִיךְ לְנַגֵּב[64] וְאַחַר כָּךְ יְמַלֵּא בּוֹ לְחַטָּאת. שִׁלְשֵׁל הַדְּלִי וְנִפְסַק הַחֶבֶל מִיָּדוֹ[65], אִם עַד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ הַדְּלִי לַמַּיִם חִשֵּׁב עָלָיו - מְעָרֶה וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְנַגֵּב[66]. נִמְלַךְ וְהוּא עוֹדֵהוּ בְּתוֹךְ הַמַּיִם[67] וְחִשֵּׁב עָלָיו לְמֵי חַטָּאת - מְעָרֶה וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְנַגֵּב[68]. מַיִם שֶׁמִּלְּאָן לְמֵי חַטָּאת[69], וְאַחַר שֶׁנִּתְמַלֵּא[70] חִשֵּׁב עֲלֵיהֶן לִשְׁתּוֹתָן - כְּשֶׁיַּטֶּה אֶת הַכְּלִי לִשְׁתּוֹת פָּסַל הַמַּיִם[71], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא שָׁתָה מֵהֶן כְּלוּם.

61) תוספתא פרה פ"ה ה"ב, ויש בה גירסאות שונות, וגירסת רבינו ניכרת מתוך דבריו כאן. 62) שופך את המים ששאב. כלומר, הם פסולים למי חטאת, מפני שהורדת הדלי היתה שלא לשם מי חטאת. 63) המחשבה שלפני הגעת הדלי למים הועילה במקצת, שלא יצטרך לנגב את הדלי לפני שאיבת מים אחרים במחשבת קידוש (כסף־משנה). 64) המחשבה אחר שהגיע הדלי למים אינה מועילה כלום, ודין דלי זה ככל דלי שיש בו רטיבות מים פסולים שצריך ניגוב. 65) ונפל הדלי למים. 66) כמו בלא נפסק. 67) נמלך אחר שהגיע למים, ולפני שהוציאו. 68) ה'כסף משנה' גורס "וצריך לנגב". אולם אפשר לקיים גירסתנו: "ואינו צריך לנגב", וכן היא בדפוס רומי (ר"מ) וכן בכת"י תימן. והטעם, מפני שהוא לא הוריד את הדלי עד למים במחשבת שתיה אלא שנפל מאליו ע"י קריעת החבל, אנו רואים מחשבתו לשתיה כאילו נפסקה לפני הגעת הדלי למים. (אמנם לא ברור למה לא כלל את שני הדינים (עד שלא הגיע ואחר שהגיע) בבבא אחת, אולם גם לגירסת ה'כסף משנה' קשה למה לא כלל בבבא אחת דיני נפסק ולא נפסק, שהרי דינם שווה). 69) משנה, שם פ"ט, ד. 70) ולפני שנתקדשו. 71) המחשבה לבדה אינה פוסלת אלא עם מעשה ההטייה, כרבי יהושע במשנה שם. והטעם, מפני שהפסול הוא משום היסח הדעת משמירת המים לחטאת, וכל זמן שלא עשה מעשה אינו מסיח דעתו כי שמא יימלך ולא ישתה. לקמן (פ"ט הט"ו) יתבאר דין מים מקודשים.

יום ה' י"ד מנחם־אב ה'תשע"ו

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) יבאר המתעסק בדבר אחר קודם שיתן האפר על המים, דבר שאין בו משום מלאכה ועמד או בהיפך, הממלא מים לקדשם ומסרם לאחר לשומרם ועשו הבעלים מלאכה, היו שנים שומרים המים ועשה אחד מהם מלאכה, והמקדש בידו אחת ועשה מלאכה באחרת, מילוי או קידוש שעשה עמו מלאכה לעצמו או לאחד, האומר קדש או מלא לי ואקדש ואמלא לך, אם אמר מלא לי ואקדש לך, וההולך לקדש מה עושה.

א. מִי שֶׁהָיוּ מֵימָיו עַל כְּתֵפוֹ וְעָמַד וְהוֹרָה הוֹרָאָה[2] לַאֲחֵרִים, אוֹ שָׁתָה דִּין, אוֹ שֶׁחָלְצָה בְּפָנָיו[3] אוֹ מֵאֲנָה[4], אוֹ שֶׁהֵרְאָה לַאֲחֵרִים אֶת הַדֶּרֶךְ[5], אוֹ שֶׁהָרַג[6] נָחָשׁ אוֹ עַקְרָב, אוֹ נָטַל אֳכָלִין מִן הַשּׁוּק לְהַצְנִיעָם - הֲרֵי הַמַּיִם פְּסוּלִין, שֶׁהֲרֵי נִתְעַסֵּק בְּדָבָר אַחֵר קֹדֶם שֶׁיִּתֵּן הָאֵפֶר עַל הַמַּיִם. אֲבָל אִם נָטַל הָאֳכָלִין לְאָכְלָן וַאֲכָלָן כְּשֶׁהוּא מְהַלֵּךְ, אוֹ שֶׁהָרַג נָחָשׁ אוֹ עַקְרָב הַמְעַכְּבִין אוֹתוֹ[7] - הֲרֵי הַמַּיִם כְּשֵׁרִים, שֶׁזֶּה מִצְרָךְ הוֹלָכַת הַמַּיִם[8]. זֶה הַכְּלָל: כָּל דָּבָר שֶׁהוּא מִשּׁוּם מְלָאכָה שֶׁעָשָׂהוּ קֹדֶם מַתַּן הָאֵפֶר, בֵּין עָמַד בֵּין לֹא עָמַד - פָּסַל; וְדָבָר שֶׁאֵינוֹ מִשּׁוּם מְלָאכָה: אִם לֹא עָמַד - כְּשֵׁרִים, וְאִם עָמַד - פָּסַל. הָיָה מְהַלֵּךְ בַּמַּיִם וּפָרַץ בְּשָׁעַת הִלּוּכוֹ מָקוֹם שֶׁיֵּלֵךְ בּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁפָּרַץ עַל מְנָת לִגְדֹּר[9] - כְּשֵׁרִים[10]; וְאִם גָּדַר קֹדֶם שֶׁיִּתֵּן הָאֵפֶר - פְּסוּלִין[11]. וְכֵן אִם קָצָה[12] פֵּרוֹת לֶאֱכֹל, אַף עַל פִּי שֶׁכָּוַנְתּוֹ לְהַקְצוֹת[13] אֶת הַשְּׁאָר[14] - כְּשֵׁרִין; וְאִם הִקְצָה קֹדֶם מַתַּן הָאֵפֶר - פָּסַל[15].

2) בענייני איסור והיתר. 3) השתתף כדיין בסידור החליצה. 4) קטנה יתומה שהשיאוה אמה ואחיה, יכולה

למאן ולומר בפני עדים אינני רוצה בבעלי זה והנישואין בטלים. 5) עד כאן המדובר בעמד, אבל אם עשה אחת מאלה אגב הילוכו - המים כשרים. 6) אפילו אגב הילוך וכן מתפרש הדין הבא "נטל אוכלין להצניעם". מפני ששני אלה הם מלאכה ממש פוסלים אפילו לא עמד. 7) אינו יכול להמשיך בדרכו מפני הסכנה. 8) נראה שרבינו מכשיר בנחש ועקרב המעכבים אותו אפילו עמד. 9) כשיחזור בלי מי חטאת. 10) הפירצה היא לצורך הולכת המים ואינה פוסלת אף על פי שהיא מלאכה, ואפילו אם לא נתנו לו לפרוץ בלי התחייבות לגדור אחר כך את הפירצה. 11) אף על פי שלא הוסיף על מה שהיה לפני שפרץ, הרי היא מלאכה שלא לצורך המים (מהר"ם מרוטנבורג בפירושו למשנה). 12) קצץ. 13) לקצוץ ויש מפרשים לשטוח לייבוש. 14) את הפירות שנשארו על העץ ובעל הפירות אינו נותן לו לאכול אם לא יתחייב להקצות אותם אחר כן. 15) שמלאכה זו אינה לצורך האכילה ממש.

1 **ב. הָיָה אוֹכֵל בִּשְׁעַת הוֹלָכַת הַמַּיִם וְהוֹתִיר, וְזָרַק מַה**
2 **שֶּׁהוֹתִיר לְתַחַת הַתְּאֵנָה אוֹ לְתַחַת הַמֶּקְצֶה[16]: אִם**
3 **נִתְכַּוֵּן שֶׁלֹּא יֹאבְדוּ הַפֵּרוֹת - הֲרֵי הַמַּיִם פְּסוּלִין,**
4 **שֶׁהֲרֵי עָשָׂה מְלָאכָה; וְאִם זָרָק לְפִי שֶׁאֵין לוֹ צֹרֶךְ**
5 **בָּהֶן - הֲרֵי הַמַּיִם כְּשֵׁרִין. הַמְמַלֵּא מַיִם לְקַדְּשָׁן וּמְסָרָן**
6 **לְאַחֵר לְשָׁמְרָן, וְעָשׂוּ הַבְּעָלִים מְלָאכָה - לֹא נִפְסְלוּ**
7 **הַמַּיִם, שֶׁהֲרֵי מְסָרָן לְשׁוֹמֵר; וְאִם עָשָׂה הַשּׁוֹמֵר**
8 **מְלָאכָה - פָּסָלָן, שֶׁהֲרֵי הֵן בִּרְשׁוּתוֹ וְהוּא נִכְנַס תַּחַת**
9 **הַבְּעָלִים. הָיוּ שְׁנַיִם שׁוֹמְרִין אֶת הַמַּיִם וְעָשָׂה אֶחָד**
10 **מֵהֶן מְלָאכָה - הַמַּיִם כְּשֵׁרִים, שֶׁהֲרֵי הַשֵּׁנִי מְשַׁמֵּר;**
11 **חָזַר הָרִאשׁוֹן[17] לִשְׁמֹר[18] וְעָמַד הַשֵּׁנִי וְעָשָׂה מְלָאכָה**
12 **- הַמַּיִם כְּשֵׁרִים[19], עַד שֶׁיַּעֲשׂוּ כָּל הַשּׁוֹמְרִין מְלָאכָה**
13 **כְּאַחַת[20].**

16) מחצלת שיש לה לבזבז ונותנים בה תאנים לייבשן. 17) אחר שעשה מלאכה. 18) בעשיית מלאכה הוא מסיח דעתו מן השמירה ולפיכך אומר רבינו "חזר לשמור". 19) אף על פי ששניהם עשו מלאכה בשעת שמירה. 20) אבל אם כל אחד עשה מלאכה בשעה אחרת - המים כשרים שהרי לא נפסקה השמירה.

14 **ג. הַמְקַדֵּשׁ בְּאַחַת יָדוֹ וְעָשָׂה מְלָאכָה בַּשְּׁנִיָּה: אִם**
15 **לְעַצְמוֹ קִדֵּשׁ - פָּסַל, שֶׁהֲרֵי עָשָׂה מְלָאכָה קֹדֶם מַתַּן**
16 **אֵפֶר בַּמַּיִם[21]; וְאִם לַחֲבֵרוֹ קִדֵּשׁ - הַמַּיִם כְּשֵׁרִים,**
17 **שֶׁאֵין זֶה פּוֹסֵל מֵימָיו שֶׁל חֲבֵרוֹ[22] בַּמְּלָאכָה שֶׁעָשָׂה;**
18 **שֶׁאֵין הַמְּלָאכָה פּוֹסֶלֶת בַּקִּדּוּשׁ[23] אֶלָּא בַּמַּיִם, וְהוּא[24]**
19 **שֶׁיִּהְיֶה הָעוֹשֶׂה הַשּׁוֹמֵר אוֹ הַבְּעָלִים.**

21) שהרי בשעה שלקח האפר לידו התחיל לעשות מלאכה. [והר"ש מפרש הטעם, שמא קדמה המלאכה]. 22) חבירו לא מסר לו כל פעולה במילוי המים אלא בקידוש, ומלאכה פוסלת רק במילוי עד נתינת האפר. 23) ולפיכך אף על פי שנמסרה לו פעולה בקידוש, אין מלאכתו פוסלת. 24) בתנאי. ובכן, מלאכה פוסלת רק אם קיימים שני התנאים האמורים: א. אם נעשתה לפני נתינת האפר על המים; ב. עשו את המלאכה הבעלים או מי שנמסרה לו השמירה על המים.

20 **ד. הַמְקַדֵּשׁ לְעַצְמוֹ וּלְאַחֵר כְּאַחַת - שֶׁלּוֹ פָּסוּל,**
21 **שֶׁהֲרֵי נִפְסְלוּ הַמַּיִם שֶׁל עַצְמוֹ[25] בָּעֵסֶק שֶׁנִּתְעַסֵּק**
22 **בְּקִדּוּשׁ חֲבֵרוֹ. אֲבָל אִם קִדֵּשׁ לִשְׁנַיִם כְּאַחַת - שְׁנֵיהֶם**
23 **כְּשֵׁרִין, שֶׁאֵין מְלַאכְתּוֹ פּוֹסֶלֶת מֵי אֲחֵרִים.**

25) לפני נתינת האפר.

24 **ה. הַמְמַלֵּא לְעַצְמוֹ בִּשְׁתֵּי יָדָיו[26] כְּאַחַת: בְּקִדּוּשׁ**
25 **אֶחָד - פָּסוּל, בִּשְׁנֵי קִדּוּשִׁים - כָּשֵׁר[27]. קִדֵּשׁ לְעַצְמוֹ**
26 **בִּשְׁתֵּי יָדָיו כְּאַחַת: בְּקִדּוּשׁ אֶחָד[28] - כְּשֵׁרִים[29], בִּשְׁנֵי**
27 **קִדּוּשִׁין[30] - פְּסוּלִין[31]. מִלֵּא וְקִדֵּשׁ בִּשְׁתֵּי יָדָיו כְּאַחַת**
28 **לְעַצְמוֹ[32] - שְׁנֵיהֶן פְּסוּלִין[33]. מִלֵּא לְאַחַר בִּשְׁתֵּי יָדָיו**
29 **כְּאַחַת: בְּקִדּוּשׁ אֶחָד - כָּשֵׁר, בִּשְׁנֵי קִדּוּשִׁין -**
30 **פְּסוּלִין[34]. קִדֵּשׁ לְאַחַר בִּשְׁתֵּי יָדָיו כְּאַחַת, בֵּין בְּקִדּוּשׁ**
31 **אֶחָד בֵּין בִּשְׁנֵי קִדּוּשִׁין - שְׁנֵיהֶן כְּשֵׁרִים[35]. מִלֵּא**
32 **וְקִדֵּשׁ בִּשְׁתֵּי יָדָיו כְּאַחַת לְאַחַר - הַמִּלּוּי פָּסוּל[36],**
33 **וְהַקִּדּוּשׁ כָּשֵׁר[37]. זֶה הַכְּלָל: כָּל מִלּוּי שֶׁעָשָׂה עִמּוֹ**
34 **מְלָאכָה, בֵּין שֶׁמִּלֵּא לְעַצְמוֹ בֵּין שֶׁמִּלֵּא לְאַחֵר -**
35 **פָּסוּל. וְכָל מַיִם שֶׁנִּתְמַלְּאוּ בְּהִלְכָתָן וְעָשָׂה מְלָאכָה**
36 **קֹדֶם שֶׁיִּתֵּן אֶת הָאֵפֶר: אִם הָיוּ הַמַּיִם שֶׁלּוֹ - הֲרֵי הֵן**
37 **פְּסוּלִין, וְאִם הָיוּ שֶׁל אַחֵר - כְּשֵׁרִין. וְכָל דָּבָר**
38 **שֶׁבְּיָדוֹ[38] וְעָשָׂה מְלָאכָה, בֵּין שֶׁיֵּשׁ שָׁם שׁוֹמֵר שֶׁאֵינוֹ**
39 **עוֹשֶׂה מְלָאכָה בֵּין שֶׁאֵין [שָׁם] שׁוֹמֵר - פָּסוּל[39];**
40 **וְדָבָר שֶׁאֵינוֹ בְּיָדוֹ וְעָשָׂה מְלָאכָה: אִם יֵשׁ [שָׁם]**
41 **שׁוֹמֵר - לֹא פָּסַל[40], אִם אֵין שָׁם שׁוֹמֵר - פָּסַל[41].**

26) שתי חביות. 27) הכסף משנה גורס: "בקידוש אחד כשר בשני קידושין פסול" ומפרש, בקידוש אחד - כשנתכוון לקבץ כל המים לכלי אחד ולקדשם - כשר, שהרי אפילו מילא בזה אחר זה - כשרים (כלמעלה פרק ז הלכה ד), אבל בשני קידושין - לקדש כל חבית בפני עצמה - שניהם פסולים, מפני שמילוי שני פוסל את הראשון ואין אנו יודעים איזו חבית קדמה. 28) הטיל אפר בשתי ידיו לחבית אחת. 29) מפני שקידוש אחד הוא ואפילו קדמה יד אחת לשנייה אין בכך כלום, כאילו הטיל בידו אחת קימעה קימעה. 30) הטיל אפר לשתי חביות כאחת. 31) שקידוש הראשון פוסל את המים שבחבית השנייה ואין אנו יודעים איזו ראשונה. [נתבאר כבר (פרק ז הלכה ה), שלעצמו פוסל הקידוש את המילוי]. 32) מילא חבית וקידש חבית שמילאה קודם. 33) שמא קדם מילוי השנייה לקידוש הראשונה ונפסלה הראשונה על ידי מילוי השנייה, והשנייה נפסלה על ידי קידוש הראשונה. 34) במילוי אין הבדל בין לעצמו ובין לאחרים, שמלאכת הממלא פוסלת אפילו לאחרים, כמו שנתבאר למעלה. 35) כמו קידש לשניים כאחת בהלכה ד. 36) שמא קדם לו הקידוש. 37) שאפילו קדם המילוי לקידוש, לא נפסל כמו שנתבאר בהלכה ג. 38) אף על פי שאינו שלו אלא חבירו מסר לו. 39) פיסול המלאכה אינו תלוי בהיסח הדעת משמירת המים

אלא פיסול בפני עצמו הוא (ודעת הראב"ד שמלאכה פוסלת מפני היסח הדעת). 40) מלאכה אינה פוסלת בשל אחרים, והיסח הדעת אין כאן שהרי יש שומר אחר. 41) בשעת עשיית המלאכה הוא מסיח דעתו מן השמירה.

1 ו. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: קַדֵּשׁ לִי וַאֲקַדֵּשׁ לָךְ, וְקִדְּשׁוּ זֶה
2 לָזֶה - הָרִאשׁוֹן כָּשֵׁר, וְהַשֵּׁנִי פָּסוּל, שֶׁהֲרֵי קִדֵּשׁ
3 בְּשָׂכָר[42]. אָמַר לוֹ: מָלֵא לִי וַאֲמַלֵּא לָךְ, וּמִלְאוּ זֶה
4 לָזֶה - הָרִאשׁוֹן פָּסוּל, הוֹאִיל וְכַוָּנָתוֹ שֶׁיְּמַלֵּא לוֹ
5 חֲבֵרוֹ חֶלֶף מִלּוּי זֶה, הֲרֵי זֶה כְּמַמְלֵא לוֹ וּלְאַחֵר[43]
6 שֶׁהֵן פְּסוּלִין[44]; וְהַשֵּׁנִי כָּשֵׁר, שֶׁהַמִּלּוּי בְּשָׂכָר מֻתָּר,
7 וַהֲרֵי לֹא עָשָׂה מְלָאכָה אַחַר שֶׁמִּלֵּא, וְאֵין בְּכַוָּנָתוֹ
8 מִלּוּי אַחֵר[45].

42) ונתבאר למעלה (פרק ז הלכה ב) שקידוש בשכר - פסול. והקידוש הראשון כשר מפני שבשעה שקידש לא קיבל כלום בשכרו וגם לא יקבל כל שכר, שהרי הקידוש השני יהיה פסול. 43) בבת אחת. 44) כלמעלה פרק ז הלכה ג, מפני שכל מילוי הוא מלאכה לגבי מילוי שני. וגם כאן רואים את מחשבתו למילוי שני כמלאכה. 45) הוא מתכוון רק למלא לחבירו אבל על מילוי בשביל עצמו אינו חושב כלל, שהרי מימיו כבר נתמלאו. והמדובר, כשקידש את מימיו לפני שהוא ממלא לחבירו, שאם לא קידשם עדיין, גם מימיו נפסלו, מפני שמילא לחבירו לפני נתינת האפר במים שלו.

9 ז. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: קַדֵּשׁ לִי וַאֲמַלֵּא לָךְ - שְׁנֵיהֶן
10 כְּשֵׁרִין; שֶׁהַמְּלָאכָה אֵינָהּ פּוֹסֶלֶת הַקִּדּוּשׁ[46], וְהַמִּלּוּי
11 בְּשָׂכָר מֻתָּר. מַלֵּא לִי וַאֲקַדֵּשׁ לָךְ - שְׁנֵיהֶן פְּסוּלִין.
12 זֶה שֶׁמִּלֵּא בַּתְּחִלָּה פָּסוּל - שֶׁהֲרֵי הוּא כְּמַמְלֵא
13 וּמְקַדֵּשׁ כְּאַחַת[47], וּפָסַל הַמַּיִם בְּמִלָּאכָה; וְזֶה שֶׁקִּדֵּשׁ
14 בָּאַחֲרוֹנָה פָּסוּל - שֶׁהֲרֵי קִדֵּשׁ בְּשָׂכָר, וּכְאִלּוּ הֶחֱזִיר
15 חוֹב שֶׁעָלָיו.

46) כמבואר למעלה הלכה ג, ולפיכך אין מחשבת המילוי פוסלת את הקידוש. וההבטחה למלא בשבילו אינה נחשבת כשכר, מפני שהמקדש אינו סומך עליה, שהרי אם זה יקיימה יפסול את מימיו שנתקדשו. 47) מחשבת הקידוש כקידוש, כמו במלא לי ואמלא לך.

16 ח. הַהוֹלֵךְ לְקַדֵּשׁ - הֲרֵי זֶה נוֹטֵל אֶת הַמַּפְתֵּחַ וּפוֹתֵחַ
17 לְהוֹצִיא הָאֵפֶר, וְנוֹטֵל קֶרֶדֹּם אִם צָרִיךְ לַחְפֹּר בּוֹ אֵפֶר
18 הַפָּרָה, וְנוֹטֵל סֶלָּם וּמוֹלִיךְ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם לְהָבִיא
19 הָאֵפֶר, וְכָשֵׁר[48]. וְאִם מִשְׁנָטַל הָאֵפֶר לְקַדֵּשׁ בּוֹ כְּסָה
20 הַכְּלִי שֶׁהָיָה בּוֹ הָאֵפֶר אוֹ שֶׁהִגִּיף[49] אֶת הַדֶּלֶת אוֹ
21 שָׁזַק אֶת הַכְּלִי[50] בָּאָרֶץ קֹדֶם שֶׁיַּשְׁלִיךְ הָאֵפֶר לַמַּיִם
22 - פָּסַל הַמַּיִם[51]; אֲבָל הָאֵפֶר כָּשֵׁר לְקַדֵּשׁ בּוֹ מַיִם
23 אֲחֵרִים. זָקַף אֶת הַכְּלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הָאֵפֶר בְּיָדוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא
24 יִתְפַּזֵּר[52] - כְּשֵׁרִים, מִפְּנֵי שֶׁאֵי אֶפְשָׁר; שֶׁהֲרֵי אִם
25 הִנִּיחוֹ בָּאָרֶץ - פָּסַל, וְאִם כִּסָּהוּ - פָּסַל[53]. נָטַל אֶת
26 הָאֵפֶר וְרָאָה שֶׁהוּא מְרֻבֶּה וְהֶחֱזִיר מִמֶּנּוּ[54] - כָּשֵׁר[55].
27 נָתַן הָאֵפֶר עַל הַמַּיִם וְרָאָה שֶׁהוּא מְרֻבֶּה וְנָטַל מִמֶּנּוּ
28 לְקַדֵּשׁ מַיִם אֲחֵרִים - כָּשֵׁר[56]. קִרְסֹם[57] עֵלָה זַיִת
29 לַחְתּוֹת בּוֹ הָאֵפֶר[58]: אִם בִּשְׁבִיל שֶׁלֹּא יַחֲזִיק אֵפֶר
30 הַרְבֵּה[59] - פָּסַל[60], וְאִם בִּשְׁבִיל שֶׁיִּכָּנֵס הָאֵפֶר בַּכְּלִי[61]
31 - כָּשֵׁר[62].

48) שכל אלה הם לצורך הקידוש. 49) סגר. 50) שנטל ממנו את האפר. 51) כל אלה הם לצורך האפר ולא בשביל קידוש זה ואם כן עשה מלאכה לפני נתינת האפר על המים. 52) כשהוא שופך את האפר על המים הוא מטה את הכלי שהאפר בו (במשנה: שפופרת) ואם לא יזקפנו יתפזר האפר שבו. 53) המשך הנימוק למה שאמר: "אי אפשר". הדין עצמו, שאם כיסהו פסול, נאמר כבר למעלה. 54) לפני נתינתו על המים. 55) שהחזרת האפר לשפופרת אינה מלאכה (כסף משנה בשם הר"ש). 56) מפני שמלאכה אינה פוסלת אחר נתינת האפר על המים. 57) קטף (ויש מפרשים: חתך והתאימו לשפופרת). 58) עשהו כעין מרזב והכניסו לשפופרת, כדי שהאפר יעבור על פניו. 59) שלא יפול הרבה אפר לתוך המים. 60) שהרי מלאכה זו אינה לצורך קידוש זה, אלא לקמץ אפר. 61) כשיטה את השפופרת שהאפר בה, לא יתפזר האפר חוץ לכלי שהמים בו, אלא יפול לתוכו. 62) מעשה זה הוא לצורך הקידוש.

יום ו' ט"ו מנחם־אב ה'תשע"ו

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) יבאר כיצד מקדשים המים באפר פרה, ואם צריך כוונה לקידוש כו', קידש פחות מכשיעור בכלי זה ופחות מכשיעור בכלי אחר, אפר שנגע במים אם מקדשים ממנו פעם שנית. וכלי קטן שהוא בכלי גדול שהם מלאים מים, היה ספוג במים בעת שנתן האפר ושתי שוקתות שבאבן אחת שנתנו אפר לאחת מהן, שתי אבנים שהקיפן זו לזו ועשאן שוקת, ומים מקודשים שנתערבו בהם מים אחרים, המטביל כלי לחטאת במים שאינם ראויים לקדש, מים מקודשים שנפלו לתוכם שרצים ורמשים או ששתתה מהם בהמה או חיה, מי חטאת או אפר חטאת שנשתנו מראיהם, החושב על מי חטאת לשתותם, מים שהניחם מגולים ומצאם מכוסים או איפכא, המוסר מים מקודשים לטמא לשמרם.

32 א. כֵּיצַד מְקַדְּשִׁין[2] אֶת הַמַּיִם בְּאֵפֶר הַפָּרָה? נוֹתֵן אֶת
33 הַמַּיִם שֶׁנִּתְמַלְּאוּ לְשָׁם מִי חַטָּאת בִּכְלִי, וְנוֹתֵן אֵפֶר
34 עַל פְּנֵי הַמַּיִם כְּדֵי שֶׁיֵּרָאֶה עַל פְּנֵי הַמַּיִם, אַף עַל פִּי
35 שֶׁהִיא חֲבִית גְּדוֹלָה מְלֵאָה מַיִם[3], וּמְעָרֵב הַכֹּל. וְאִם
36 נָתַן הָאֵפֶר תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ נָתַן עָלָיו הַמַּיִם - פָּסַל[4].
37 וּמַהוּ זֶה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה: וְנָתַן עָלָיו[5] מַיִם חַיִּים? כְּדֵי
38 לְעָרֵב אֶת הָאֵפֶר בַּמַּיִם[6].

2) סוטה טז, ב. 3) אינו צריך לתת יותר מכדי שייראה על פני המים. 4) כחכמים שם, נגד דעת ר' שמעון. 5) ומשמע שנותן המים על האפר. 6) אחר נתינת האפר על המים, יערב הכול ויהיו מים על האפר. שם מבואר,

שחכמים אומרים "אל כלי" דווקא. פירוש, כתוב בתורה "מים חיים אל כלי", משמע שהמים ניתנים ישר אל הכלי ולא אל האפר.

1 **ב. הַמְקַדֵּשׁ צָרִיךְ שֶׁיִּתְכַּוֵּן**[7] **וְיִתֵּן הָאֵפֶר בְּיָדוֹ עַל**
2 **הַמַּיִם; שֶׁנֶּאֱמַר: וְלָקְחוּ לַטָּמֵא - עַד שֶׁיִּהְיֶה מִתְכַּוֵּן**
3 **לְקַדּוּשׁ וּלְמִלּוּי וּלְהַזָּיָה**[8]**. אֲבָל אִם נָפַל הָאֵפֶר מִן**
4 **הַכֶּלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הָאֵפֶר לְתוֹךְ הַמַּיִם, אוֹ שֶׁנָּטַל הָאֵפֶר**
5 **בְּיָדוֹ וּדְחָפוֹ חֲבֵרוֹ אוֹ הָרוּחַ וְנָפַל הָאֵפֶר מִיָּדוֹ עַל**
6 **הַמַּיִם, אוֹ שֶׁנָּפַל הָאֵפֶר מִיָּדוֹ עַל צַד הַכֶּלִי**[9] **אוֹ עַל**
7 **יָדוֹ וְאַחַר כָּךְ נָפַל לַמַּיִם - הֲרֵי זֶה פָּסוּל**[10]**.**

7) תוספתא פ"ו ה"ג. 8) "ולקחו לטמא", משמע שהלקיחה תהיה לשם טהרת הטמא. וכן שאר הפעולות. 9) משנה פרה פ"ו, מ"א. 10) מפני שנאמר "ולקחו . . . ונתן", משמע מה שלקח, יתן הוא עצמו.

8 **ג. קִדֵּשׁ**[11] **פָּחוֹת מִכְּדֵי הַזָּאָה בִּכְלִי זֶה וּפָחוֹת מִכְּדֵי**
9 **הַזָּאָה בִּכְלִי אַחֵר - לֹא נִתְקַדֵּשׁוּ. הָיָה הָאֵפֶר**[12] **צָף עַל**
10 **פְּנֵי הַמַּיִם וְכָנַס מִמֶּנּוּ מִלְמַעְלָה**[13] **וְקִדֵּשׁ בּוֹ מַיִם**
11 **אֲחֵרִים - הֲרֵי אֵלּוּ מְקֻדָּשִׁין; וְכֹל שֶׁנָּגַע בַּמַּיִם - אֵין**
12 **מְקֻדָּשִׁין בּוֹ פַּעַם שְׁנִיָּה**[14]**, וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּגְּבוּ. וַאֲפִלּוּ**
13 **נָשְׁבָה רוּחַ וְנָתְנָה אֶת הָאֵפֶר עַל גַּבֵּי הַמַּיִם**[15] **- אֵינוֹ**
14 **מְנֻגָּבוֹ וּמְקֻדָּשׁ בּוֹ.**

11) זבחים צג, ב. 12) פרה פ"ו מ"ב. 13) אפר שלא נרטב במים. 14) כחכמים, שם. 15) ואמרנו למעלה (ה"ב) שאין המים מקודשים, אף־על־פי־כן נפסל האפר לקידוש. רבינו למד דין זה מדבריהם של חכמים במשנתנו, שאמרו: כל שנגע במים אין מקדשים בו, ומשמע אפילו לא נתקדשו המים.

15 **ד. כְּלִי קָטָן**[16] **שֶׁהָיָה בְּתוֹךְ כְּלִי גָּדוֹל וְהֵן מְלֵאִין מַיִם**
16 **וְהַמַּיִם מְעֹרָבִין - כֵּיוָן שֶׁנָּתַן הָאֵפֶר בַּמַּיִם שֶׁבַּכְּלִי**
17 **הַגָּדוֹל נִתְקַדְּשׁוּ כָּל הַמַּיִם שֶׁבְּתוֹךְ הַכְּלִי הַקָּטָן; וְאַף**
18 **עַל פִּי שֶׁהָיָה פִּיו צַר בְּיוֹתֵר וְלֹא נִכְנַס לוֹ אֵפֶר, שֶׁהֲרֵי**
19 **הַמַּיִם כֻּלָּן מְעֹרָבִין.**

16) שם משנה ג.

20 **ה. הָיָה סְפוֹג**[17] **בְּתוֹךְ הַמַּיִם בְּעֵת שֶׁנָּתַן הָאֵפֶר - הֲרֵי**
21 **הַמַּיִם שֶׁבַּסְּפוֹג פְּסוּלִין, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן בִּכְלִי**[18]**. כֵּיצַד**
22 **יַעֲשֶׂה? זוֹלֵף אֶת כָּל הַמַּיִם עַד שֶׁמַּגִּיעַ לַסְּפוֹג, וְלֹא**
23 **יִגַּע בַּסְּפוֹג. וְאִם נָגַע בַּסְּפוֹג, אַף עַל פִּי שֶׁהַמַּיִם צָפִין**
24 **עַל גַּבָּיו כָּל שֶׁהֵן**[19] **- פְּסוּלִין, מִפְּנֵי שֶׁהַמַּיִם שֶׁבַּסְּפוֹג**
25 **יוֹצְאִין**[20] **וּמִתְעָרְבִין בַּמַּיִם הַכְּשֵׁרִין. נָפַל סְפוֹג לְתוֹךְ**
26 **הַמַּיִם הַמְקֻדָּשִׁין - נוֹטְלוֹ**[21] **וְסוֹחֲטוֹ חוּץ לַכְּלִי,**
27 **וְהַמַּיִם שֶׁבַּכְּלִי כְּשֵׁרִין**[22]**.**

17) שם. 18) והתורה אמרה: אל כלי. 19) פירוש, בכל כמות שהיא, אפילו הרבה. 20) ע"י לחץ קל. 21) מוציאו מן המים, ואינו חושש שמא יצאו מים ע"י סחיטה קלה. 22) אבל המים שנסחטו - פסולים. הכסף־משנה בשם הר"י קורקוס מנמק: גזרו משום נפל קודם קידוש, ולא החמירו כל־כך לאסור הנגיעה בספוג. ועוד נימוק: כי המים שאינם יוצאים אלא ע"י סחיטה, הרי הם כנשפכו מן הכלי. מקור דין זה בתוספתא פרה פ"ה ה"ה (נפלו שיבושים בתוספתא זו, וגירסת רבינו היא כמו בספרים שלפנינו).

28 **ו. שְׁתֵּי**[23] **שְׁקָתוֹת**[24] **שֶׁבְּאֶבֶן**[25] **אַחַת שֶׁנָּתַן אֶת הָאֵפֶר**
29 **לְתוֹךְ אַחַת מֵהֶן - אֵין הַמַּיִם שֶׁבַּשְּׁנִיָּה מְקֻדָּשִׁין. וְאִם**
30 **הָיוּ נְקוּבוֹת זוֹ לָזוֹ**[26] **כְּשִׁפּוֹפֶרֶת הַנּוֹד**[27]**, אוֹ שֶׁהָיוּ**
31 **הַמַּיִם צָפִין עַל גַּבֵּיהֶן**[28] **אֲפִלּוּ כִּקְלִפַּת הַשּׁוּם, וְנָתַן**
32 **אֵפֶר לְאַחַת מֵהֶן - הֲרֵי הַמַּיִם שֶׁבַּשְּׁנִיָּה מְקֻדָּשִׁין**[29]**.**

23) משנה שם פ"ה, ח. 24) שני בתי קיבול חצובים. 25) לא מחוברת בקרקע. 26) היה נקב במחיצה שבין שתי השקתות, והמים עוברים דרכן מאחת לשניה. 27) כשרוצים לשפוך המשקין שבנודות של עור, נותנים שפופרת לתוך פיו וקושרים אותו יפה, כדי שלא יזלפו המשקין מן הצדדים. ושיעורה כעובי "שתי אצבעות חוזרות למקומן". פירוש, שאפשר להכניס בנקב שתי אצבעות (אצבע ואמה) ולסבב אותן ברווח. 28) על גבי המחיצה המפרידה ביניהן, ונמצאו שתיהן מחוברות במים הצפים. 29) מפני שהן ככלי אחד.

33 **ז. שְׁתֵּי אֲבָנִים**[30] **שֶׁהִקִּיפָן זוֹ לָזוֹ וַעֲשָׂאָן שׁוֹקֶת**[31]**, וְכֵן**
34 **שְׁתֵּי עֲרֻבוֹת**[32]**, וְכֵן שׁוֹקֶת שֶׁנֶּחְלְקָה, וְנָתַן אֵפֶר בְּחֵלֶק**
35 **אֶחָד מֵהֶן - הַמַּיִם שֶׁבִּיגִיהֶן**[33] **אֵינָן מְקֻדָּשִׁין**[34]**. וְאִם**
36 **חִבְּרָן בְּסִיד אוֹ בְּגִפְסִים**[35] **וְהֵם יְכוֹלוֹת לְהִנָּטֵל כְּאַחַת**
37 **- הַמַּיִם שֶׁבִּיגֵיהֶן מְקֻדָּשִׁין**[36]**.**

30) שם מ"ט. 31) כגון שבשתיהן היתה חציבה פתוחה מצד אחד ופתוחה מלמעלה, וכשהסמיכן זו לזו נוצרה שוקת. 32) כלומר, שברי עריבות (ראב"ד). 33) שכנגד החריץ שביניהן. והמדובר כשחיברן בטיט, ואם יטול לידו חלק אחד תשבר השוקת. אולם אין המים יוצאים דרך הסדק, ולפיכך המים שבשוקת מקודשים, ואם לא חיברם כלל, אין כאן כלי וכל הקידוש פסול (כסף־משנה). 34) מפני שמקום החריץ משתייך גם לחצייה השני של השוקת שמימיה נתקדשו, אבל אם נתן אפר בשני החלקים - נתקדשו גם המים שבחריץ. 35) בהרבה לשונות לועזיות - גיפס. 36) אפילו אם נתן האפר רק בחלק אחד.

38 **ח. מַיִם מְקֻדָּשִׁין**[37] **שֶׁנִּתְעָרְבוּ בָּהֶן מַיִם אֲחֵרִים כָּל**
39 **שֶׁהוּא, אֲפִלּוּ מַיִם שֶׁנִּתְמַלְּאוּ לְקִדּוּשׁ - הֲרֵי אֵלּוּ**
40 **פְּסוּלִין**[38]**. וְכֵן אִם יָרַד לְתוֹכָן טַל**[39] **- הֲרֵי אֵלּוּ**
41 **פְּסוּלִין. נָפַל לְתוֹכָן מַשְׁקִין**[40] **וּמֵי פֵּרוֹת - יְעָרֵה הַכֹּל,**
42 **וְצָרִיךְ לְנַגֵּב הַכְּלִי וַאֲחַר כָּךְ יִתֵּן לְתוֹכוֹ מַיִם מְקֻדָּשִׁין**
43 **אֲחֵרִים. נָפַל לְתוֹכָן דִּיּוֹ קוֹמוֹס**[41] **וְקַנְקַנְתּוֹם**[42] **וְכָל**
44 **דָּבָר שֶׁהוּא רוֹשֵׁם - יְעָרֵה וְאֵין צָרִיךְ לְנַגֵּב**[43]**; שֶׁאִם**
45 **יִשָּׁאֵר שָׁם דָּבָר הָרוֹשֵׁם, הֲרֵי הוּא נִרְאֶה.**

37) שם פ"ט מ"א. 38) בפרה החמירו שלא יתבטלו המים הפסולים בכשרים. [פסק כחכמים, ונימוקם נתבאר בזבחים

פ, א, שהזאה צריכה שיעור, וכאן אין שיעור מלא מפני שמים פסולים מעורבים בהם, ואפילו אם יזה פעמיים לא יועיל מפני שהזאות אינן מצטרפות. ואף־על־פי שרבינו (לקמן פ"י ה"ז) פסק שאם נפלה הזאה כל שהיא על הטמא נטהר, מודה הוא שעל האזוב שבו מזים - צריך להיות שיעור (הר"י קורקוס)]. 39) נגד דעת ר' אליעזר, האומר "יניחנה בחמה והטל עולה". 40) המונח "משקין" בכל הספרות התלמודית, פירושו שבעת המשקין: מים, חלב, שמן, טל, יין, דם, ודבש דבורים. אבל מיצים הנסחטים מפירות, חוץ מזיתים וענבים, נקראים "מי פירות", וגם כאן כך. ויוצא מזה, שגם בנפלו מים או טל, צריך לערות ולנגב כשרוצה לקדש מים אחרים באותו כלי. ולמה כתב רבינו בבבא ראשונה סתם "פסולים"? מפני ששם בא להשמיענו דין המים המקודשים, שהלכה כחכמים נגד ר' אליעזר שאמר: יזה שתי הזיות. ובנוגע לעירוי וניגוב, סמך על מה שיתבאר בבבא שניה (תפארת ישראל, בועז אות ג). 41) שרף־אילן צובע. 42) מים מכילים חלקיקי נחושת, ועושים מהם צבע. 43) אם לא נשארו רשמי צבע על דופני הכלי. ואם נשארו צריך להסירם, והניגוב לא יועיל.

1 **ט. הַמַּטְבִּיל[44] כְּלִי לְחַטָּאת בְּמַיִם שֶׁאֵינָן רְאוּיִין**
2 **לְקַדֵּשׁ[45] - צָרִיךְ לְנַגֵּב[46] וְאַחַר כָּךְ יְקַדֵּשׁ בּוֹ. הִטְבִּילוֹ**
3 **בְּמַיִם הָרְאוּיִין לְקַדֵּשׁ - אֵינוֹ צָרִיךְ לְנַגֵּב[47]. וְאִם**
4 **הִטְבִּילוֹ לֶאֱסֹף בּוֹ מַיִם מְקֻדָּשִׁין - בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ**
5 **צָרִיךְ לְנַגֵּב[48].**

44) שם פ"ה מ"ב. כל הכלים צריכים טבילה לפני שמשתמשים בהם למי חטאת. 45) שאינם מים חיים. ראה למעלה פ"ו. 46) כדי להעביר את לחלוחית המים הפסולים שעל דופני הכלי. 47) ואף־על־פי שצריכים מילוי לשם קידוש, לא הקפידו על הלחלוחית כמו במים פסולים. ועוד, מפני שהטבילו לצרכי חטאת, הרי זה כמו לשם מילוי (תפארת ישראל). 48) מפני שתערובת מים שאינם מקודשים במקודשים - פוסלת בכל שהיא.

6 **י. קְרוּיָה[49] שֶׁהִטְבִּילָהּ בְּמַיִם הָרְאוּיִין לְקַדֵּשׁ[50] -**
7 **מְקֻדָּשִׁין בָּהּ[51]; אֲבָל אֵין אוֹסְפִין לְתוֹכָהּ מֵי חַטָּאת[52],**
8 **מִפְּנֵי שֶׁהַמַּיִם שֶׁהֻטְבְּלָה בָּהֶן נִבְלָעִים בְּתוֹכָהּ וְיוֹצְאִין**
9 **וּמִתְעָרְבִין בְּמֵי חַטָּאת וּפוֹסְלִין אוֹתָן. נִטְמְאוּ**
10 **וְהִטְבִּילוּהָ - אֵין מְקֻדָּשִׁין בָּהּ[53], שֶׁהַמַּשְׁקִין הַטְּמֵאִין**
11 **הַנִּבְלָעִין בְּגוּפָהּ יֵצְאוּ וְיִתְעָרְבוּ בַּמַּיִם שֶׁמְּקַדְּשִׁין אוֹתָן**
12 **בְּתוֹכָהּ.**

49) דלעת שהוציאו את מה שבתוכה, ונשארה הקליפה העבה, וראויה לשאוב בה מים. ומפני שהיא גוף ספוגי, נבלעים בה מים ונפלטים ממנה (שם מ"ג). 50) במשניות שבידינו, הגירסא "במים שאין ראויים לקדש". ורבינו גורס "הראויים". 51) ואין חוששים שמא ספגה מים אגב טבילה, ולא נשאבו לשם מי חטאת, ונפלטים לתוך המים העומדים לקידוש. אבל אם הטבילוה במים שאינם ראויים לקדש - חוששים (ראה ההלכה הקודמת בדין ניגוב). 52) החמירו בתערובת שאינם מקודשים במקודשים, יותר מתערובת מים שנשאבו שלא לשם מילוי. 53) בטומאה החמירו יותר (כסף־משנה).

13 **יא. מַיִם מְקֻדָּשִׁין[54] שֶׁנָּפַל לְתוֹכָן שְׁקָצִים וּרְמָשִׁים**
14 **וְנִתְבַּקְּעוּ אוֹ שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ מַרְאֵיהֶן[55] - פְּסוּלִין[56]. אֲפִלּוּ**
15 **הָיוּ יְבֵשִׁים[57] בְּיוֹתֵר, כְּגוֹן הַנִּמְלָה וְהַדְּיָרָה וְהַכְּנָה**
16 **שֶׁמַּבְּהִיאָה. נָפַל לְתוֹכָהּ חִפּוּשִׁין[58], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא**
17 **נִתְבַּקְּעוּ וְלֹא נִשְׁתַּנּוּ מַרְאֵיהֶן - הֲרֵי הַמַּיִם פְּסוּלִין,**
18 **מִפְּנֵי שֶׁהִיא כִּשְׁפּוֹפֶרֶת[59] וְהַמַּיִם נִכְנָסִין בְּתוֹכָהּ**
19 **וְיוֹצְאִין מִתּוֹכָהּ עִם הַלֵּחָה שֶׁבָּהּ.**

54) שם פ"ט מ"ב. 55) של המים, ואף־על־פי שלא נתבקעו. 56) שינוי מראה המים מוכיח שנפלטה לתוכם ליחותם של בעלי החיים. 57) מטבעם, ועורם קשה. 58) תולעת שחורה בעלת כנפים קשות סוככות על כנפים דקות. 59) פיה, וכן מקום יציאתה רחבים והמעי ישר.

20 **יב. מַיִם מְקֻדָּשִׁין[60] שֶׁשָּׁתָת מֵהֶן בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה -**
21 **פְּסוּלִין[61]. וְכֵן כָּל הָעוֹפוֹת - פְּסוּלִין; חוּץ מִן הַיּוֹנָה,**
22 **מִפְּנֵי שֶׁהִיא מוֹצָצַת[62] וְאֵין רִיר יוֹצֵא מִפִּיהָ וּמִתְעָרֵב**
23 **בַּמַּיִם. וְכֵן כָּל הַשָּׁרָצִים[63] שֶׁשָּׁתוּ - אֵינָן פּוֹסְלִין; חוּץ**
24 **מִן הַחֲלָדָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא מְלַקֶּקֶת בִּלְשׁוֹנָהּ, וְנִמְצֵאת**
25 **הַלֵּחָה יוֹצְאָה מִפִּיהָ לַמַּיִם.**

60) שם מ"ג. 61) מפני שמים מעורבים בריר, ניגרים מפיהן וחוזרים לכלי (רבינו במשנה). 62) כשהיא שותה, פותחת את פיה קימעה ומוצצת. 63) שמונת השרצים האמורים בתורה (ויקרא יא, כט - ל): החולד (חולדה) והעכבר והצב והאנקה והכח והלטאה והחומט והתנשמת.

26 **יג. מֵי חַטָּאת[64] שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ מַרְאֵיהֶן[65] מֵחֲמַת עַצְמָן -**
27 **כְּשֵׁרִים; נִשְׁתַּנּוּ מֵחֲמַת עָשָׂן[66] - פְּסוּלִין. הִגְלִידוּ[67]**
28 **וְחָזְרוּ וְנִמּוֹחוּ - כְּשֵׁרִים[68]. אֲפִלּוּ נִמּוֹחוּ[69] בַּחַמָּה.**
29 **אֲבָל אִם הִמְחָן בָּאוּר - פְּסוּלִין.**

64) מים מקודשים ומי חטאת היינו הך, אלא שרבינו נקט לשונם של המקורות שמהם שאב. 65) תוספתא פרה פ"ט ה"ה. 66) עשן מעכיר את המים. 67) קרשו מפני הקור. 68) שם. 69) חימום טבעי, לא בידי אדם - דינו כמו נימוח מאליו.

30 **יד. אֵפֶר חַטָּאת[70] שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ מַרְאָיו מֵחֲמַת עַצְמוֹ אוֹ**
31 **מֵחֲמַת עָשָׂן - כָּשֵׁר[71]. נִשְׁתַּנּוּ מֵחֲמַת אָבָק, אוֹ שֶׁנָּפַל**
32 **לְתוֹכוֹ סִיד אוֹ גִּפְסִים, אוֹ שֶׁנִּתְעָרֵב בּוֹ אֵפֶר מִקְלֶה[72]**
33 **כָּל שֶׁהוּא - הֲרֵי זֶה פָּסוּל.**

70) שם. 71) מפני שעשן אינו דבר זר לגבי אפר. 72) אפר פשוט, שלא משריפת פרה אדומה.

34 **טו. הַחוֹשֵׁב[73] עַל מֵי חַטָּאת לִשְׁתּוֹתָן - לֹא פְסָלָן,**
35 **עַד שֶׁיִּשְׁתֶּה מֵהֶן[74]. וְאִם שָׁפַךְ מִן הַכְּלִי לְתוֹךְ גְּרוֹנוֹ**
36 **וְלֹא נָגְעָה שְׂפָתוֹ בַּמַּיִם שֶׁבַּכְּלִי - לֹא פָּסַל[75].**

73) משנה פרה פ"ט, ד. 74) כר' יוסי בשיטתו של ר' יהושע. והטעם, מפני שהמים כבר מקודשים אינו מסיח דעתו מהם, אולי יחזור בו ברגע האחרון. אבל אם שתה פסלם, מפני הרוק שבפיו, כמו בעלי חיים אחרים (ראה

למעלה סוף פ"ז דין מים שאינם מקודשים). 75) את המים שנשארו בכלי. שם: ואם גרגר כשר. והטעם, זהירותו שלא לנגוע בשפתיו במים, מוכיחה שלא הסיח דעתו לגמרי, וחשב על הכשרן של המים שישארו.

1 **טז. כְּלִי[76] שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַיִם מְקֻדָּשִׁין שֶׁהִנִּיחוֹ מְגֻלֶּה וּבָא**
2 **וּמָצָאוֹ מְכֻסֶּה - הֲרֵי אֵלּוּ פְּסוּלִין; שֶׁמָּא אָדָם שֶׁאֵינוֹ**
3 **טָהוֹר לְחַטָּאת נָגַע בְּהֶן, שֶׁהֲרֵי אָדָם כְּשֶׁהוּ בְּוַדַּאי.**
4 **הִנִּיחוֹ מְכֻסֶּה וּבָא וּמְצָאוֹ מְגֻלֶּה: אִם יְכוֹלָה**
5 **הַחַלְדָּה[77] לִשְׁתּוֹת מִמֶּנּוּ אוֹ שֶׁיָּרַד לוֹ טַל בַּלַּיְלָה -**
6 **פְּסוּלִין, וְאִם לָאו - כְּשֵׁרִין. מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ כָּאן שְׁתֵּי**
7 **סְפֵקוֹת: סָפֵק אָדָם גִּלָּה אוֹ בְּהֵמָה חַיָּה וָרֶמֶשׂ; וְאִם**
8 **תִּמְצָא לוֹמַר אָדָם גִּלָּהוּ, שֶׁמָּא הָיָה טָהוֹר[78] לְחַטָּאת**
9 **אוֹ לֹא.**

76) שם פי"א מ"א. 77) הפוסלת בשתייתה (ראה למעלה הי"ב). 78) ושני ספקות להתיר - מותר בין באיסור והיתר, ובין בטומאה וטהרה.

10 **יז. הַמּוֹסֵר[79] מַיִם מְקֻדָּשִׁין אוֹ מַיִם שֶׁנִּתְמַלְּאוּ לְקִדּוּשׁ**
11 **לְטָמֵא לְשָׁמְרָן - הֲרֵי אֵלּוּ פְּסוּלִין[80].**

79) שם פ"ז מ"י. 80) טמא אינו שומר כראוי מן הטומאה.

12 **יח. שְׁנַיִם[81] שֶׁהָיוּ שׁוֹמְרִין אֶת הַמַּיִם וְנִטְמָא אֶחָד**
13 **מֵהֶן - כְּשֵׁרִים, מִפְּנֵי שֶׁהֵן בִּרְשׁוּתוֹ שֶׁל שֵׁנִי[82]. טָהַר**
14 **וְחָזַר לִשְׁמֹר וְנִטְמָא הַשֵּׁנִי - כְּשֵׁרִים, מִפְּנֵי שֶׁהֵן**
15 **בִּרְשׁוּתוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן[83]. נִטְמְאוּ שְׁנֵיהֶן כְּאַחַת - הַמַּיִם**
16 **פְּסוּלִין[84].**

81) שם פ"ח מ"א. 82) השני שומר עליהם. 83) שחזר לטהרתו. 84) מפני שאין להם שומר טהור. [דינים דומים נתבארו למעלה (פ"ח ה"ב)].

יום ש"ק ט"ז מנחם־אב ה'תשע"ו

פֶּרֶק עֶשְׂרִי[1]

1) יבאר הממלא מים לקידוש אם צריך שיהיה הוא בעצמו המקדש והמזה, אם ממלא ומקדש אדם מים ומניחם אצלו ואם מוליכם ממקום למקום, אם יוליכם בנהר ובספינה, ומים שנתקדשו אם מפשיל הכלי לאחוריו, מי חטאת ששקלם במשקל, ומי הוא כשר להזות, המזה וזה שמזין עליו אם צריך כוונה, ואם צריך טבילת האיזוב לכל הזייה.

17 **א. הַמְמַלֵּא[2] מַיִם לְקִדּוּשׁ - אֵינוֹ צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה הוּא**
18 **עַצְמוֹ הַמְקַדֵּשׁ וְהַמַּזֶּה, אֶלָּא מְקַדֵּשׁ אֶחָד וּמַזֶּה אֶחָד.**
19 **וְכֵן מְמַלֵּא אָדָם בִּכְלִי וּמְעָרֶה מִכְּלִי לִכְלִי[3] וּמְקַדֵּשׁ**
20 **בִּכְלִי אַחֵר, וּמְעָרֶה הַמַּיִם הַמְקֻדָּשִׁין מִכְּלִי לִכְלִי**
21 **וּמַזֶּה מִכְּלִי אַחֵר.**

2) יומא מג, א. 3) תוספתא פרה פ"ט ה"א, וכן משמע בכמה משניות במס' פרה.

22 **ב. מְמַלֵּא אָדָם[4] מַיִם וּמַנִּיחָן אֲצָלוֹ בְּלֹא קִדּוּשׁ כָּל**
23 **זְמַן שֶׁיִּרְצֶה וְאֵין בְּכָךְ כְּלוּם, וּמוֹלִיכָן מִמָּקוֹם לְמָקוֹם**
24 **וּמֵעִיר לְעִיר, וְנוֹתֵן עֲלֵיהֶן אֹפֶר וּמְקַדְּשָׁן בְּכָל עֵת**
25 **שֶׁיִּרְצֶה. וְכֵן הַמַּיִם הַמְקֻדָּשִׁין מַנִּיחָן אָדָם אֲצָלוֹ יָמִים**
26 **וְשָׁנִים וּמַזֶּה מֵהֶן בְּכָל יוֹם שֶׁהוּא צָרִיךְ עַד שֶׁיִּתַּמּוּ,**
27 **וּמוֹלִיכָן מִמָּקוֹם לְמָקוֹם וּמֵעִיר לְעִיר. וּמְשַׁמֵּר אָדָם**
28 **אֹפֶר פָּרָה אֲצָלוֹ וּמוֹלִיכוֹ[5] מִמָּקוֹם לְמָקוֹם וּמֵעִיר**
29 **לְעִיר. פַּעַם אַחַת[6] הוֹלִיכוּ כְּלִי שֶׁהָיָה בּוֹ מֵי חַטָּאת**
30 **בִּסְפִינָה בַּיַּרְדֵּן, וְנִמְצָא כְּזַיִת מִן הַמֵּת בְּקַרְקַע**
31 **הַסְּפִינָה וְנִטְמְאוּ הַמַּיִם. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה גָּזְרוּ בֵּית דִּין**
32 **הַגָּדוֹל, שֶׁאֵין מַעֲבִירִין מֵי חַטָּאת וְלֹא אֹפֶר חַטָּאת**
33 **בְּנָהָר[7] וּבִסְפִינָה, וְלֹא יְשִׁיטֵם עַל פְּנֵי הַמַּיִם, וְלֹא**
34 **יַעֲמֹד בְּצַד הַנָּהָר מִכָּאן וְיִזְרְקֵם לַצַּד הַשֵּׁנִי. אֲבָל**
35 **עוֹבֵר הוּא אָדָם בַּמַּיִם עַד צַוָּארוֹ[8] וּבְיָדוֹ אֹפֶר פָּרָה**
36 **אוֹ מַיִם מְקֻדָּשִׁין. וְכֵן אָדָם וְכֵלִים הָרִיקָנִים שֶׁהֵן**
37 **טְהוֹרִין לְחַטָּאת, וּמַיִם שֶׁנִּתְמַלְּאוּ לְחַטָּאת וַעֲדַיִן לֹא**
38 **נִתְקַדְּשׁוּ - מַעֲבִירִין אוֹתָם בְּנָהָר בִּסְפִינָה[9].**

4) תוספתא חגיגה פ"ג, ט. 5) בכת"י תימן: ומוליכו. 6) חגיגה כג, א. 7) כחכמים, שם. ובמשנה פרה פ"ט מ"ה, שגזרו בכל הנהרות, נגד דעת חנניה בן עקביה "שלא גזרו אלא בירדן ובספינה כמעשה שהיה". 8) פרה, שם. 9) שם, שלא גזרו אלא על מי חטאת אחר שנתקדשו בנתינת האפר.

39 **ג. מַעֲבִירִין מַיִם מְקֻדָּשִׁין בִּסְפִינָה בַּיָּם הַגָּדוֹל[10]**
40 **וְשָׁטִין [בָּהֶם] עַל פְּנֵי הַמַּיִם; שֶׁלֹּא גָּזְרוּ אֶלָּא עַל**
41 **הַמַּיִם הַמְקֻדָּשִׁין וְעַל הָאֹפֶר בְּנָהָר.**

10) משמיענו, שאפילו החכמים שאינם מצמצמים את הגזירה לכמעשה שהיה, לא הרחיבוה על הים הגדול, ואפילו בספינה לא גזרו בו. ולמד זה מלשונם בברייתא: "אחד הירדן ואחד שאר הנהרות" משמע נהרות אבל לא ים.

42 **ד. הַמּוֹלִיךְ מַיִם[11] לְקַדְּשָׁן, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר מַיִם**
43 **שֶׁנִּתְקַדְּשׁוּ[12], לֹא יַפְשִׁיל הַכְּלִי לַאֲחוֹרָיו אֶלָּא לְפָנָיו.**
44 **שֶׁנֶּאֱמַר: לִמְשֶׁמֶרֶת לְמֵי נִדָּה; בִּזְמַן שֶׁהֵן שְׁמוּרִין -**
45 **הֵן מֵי נִדָּה, וְאִם לָאו - פְּסוּלִין. מִלֵּא שְׁתֵּי חֲבִיּוֹת -**
46 **נוֹתֵן אַחַת לְפָנָיו וְאַחַת לַאֲחוֹרָיו, מִפְּנֵי שֶׁאֵי אֶפְשָׁר[13].**

11) שם, פ"ז, מ"ו. 12) בבא זו הוסיף רבינו מדעתו בהתאם לשיטתו, שפסול מלאכה ופסול היסח הדעת הם שני ענינים, והמלאכה אמנם אינה פוסלת מים שנתקדשו, אבל היסח הדעת פוסלת אותם. (נתבארה כבר שיטת הראב"ד, שמלאכה פוסלת מפני היסח הדעת משמירת המים. ומכיוון ששנינו, שמלאכה אינה פוסלת מים מקודשים, ברור שהיסח הדעת אינה פוסלת, ולפיכך השיג כאן על דברי רבינו). 13) השמירה היא אמנם מדאורייתא, אבל חובת שמירה מעולה מלפניו דווקא ולא מאחוריו – גזירת חכמים היא, ולא גזרו במקום שאי־אפשר, ולא החמירו על הממלא ללכת פעמיים (ראה למעלה פ"ז ה"ו).

47 **ה. מֵי חַטָּאת שֶׁשְּׁקָלָן[14] בְּמִשְׁקָל[15]: אִם הִסִּיחַ דַּעְתּוֹ**

- פְּסוּלִין[16], וְאִם לָאו - כְּשֵׁרִין. אֲבָל אִם שָׁקַל דְּבָרִים אֲחֵרִים בְּמֵי חַטָּאת, הוֹאִיל וַעֲשָׂאָן מִשְׁקֹלֶת - פְּסָלָן[17], שֶׁאֵין זוֹ מִשְׁמֶרֶת[18]. כָּל אֵלּוּ הַטְּהוֹרִים שֶׁמְּמַלְּאִין אוֹ שֶׁמְּקַדְּשִׁין אוֹ שֶׁמַּזִּין, וְכֵן כָּל הַכֵּלִים שֶׁמְּמַלְּאִין וּמְקַדְּשִׁין מֵהֶם וְשֶׁמַּזִּין מֵהֶן, אִם הָיוּ טְבוּלֵי יוֹם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֶעֱרִיב שִׁמְשָׁן - הֲרֵי אֵלּוּ כְּשֵׁרִים[19]; שֶׁכָּל מַעֲשֵׂה הַפָּרָה וְהַמְּלּוּי וְהַקִּדּוּשׁ וְהַהַזָּיָה כָּשֵׁר בִּטְבוּל יוֹם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וּמִפְּנֵי הַצְּדוּקִין מְטַמְּאִין אֶת כָּל כְּלֵי שֶׁטַח וּמַטְבִּילִין אוֹתָן וְאַחַר כָּךְ מִשְׁתַּמְּשִׁין בָּהֶן בְּמֵי חַטָּאת.

14) גיטין נג, א־ב. 15) כדי לדעת משקל המים, מסקנת הגמרא שם "כנגדן" – אם הסיח דעתו פסולים, ואם לאו – כשרים. ומפרש רבינו "שכנגדן" היינו שהניח כנגד המים משקלות בכף המאזנים. 16) מפני שהיסח הדעת פוסל גם במים המקודשים. 17) בגמרא שם אמרו "בגופם", פסולים אפילו כשלא הסיח דעתו מהם. ולפי פירוש רבינו "בגופם" הכוונה שהשתמש בהם במשקלות לשקול דברים אחרים (לרש"י דרך אחרת בפירוש הסוגיא שם. ראה 'חזון איש' ו'אור שמח'). 18) והתורה אמרה (במדבר יט, ט) "למשמרת למי נדה". יוצא מזה שמלאכה במים עצמם פוסלת אפילו במקודשים, ומה שאמרו שמלאכה אינה פוסלת אחר הקידוש, הכוונה אם עשה מלאכה אחרת בשעת עיסוקו במים (ראה 'מנחת חינוך' מצוה שצט). 19) נתבאר למעלה פ"א הי"ג, ופ"ד, וכפלו דברים אלו כאן במקומן של ההלכות הנוגעות לבני אדם העוסקים במי חטאת.

ו. הַכֹּל כְּשֵׁרִין[20] לְהַזּוֹת, חוּץ מֵאִשָּׁה וְטֻמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס[21] [וְחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה] וְקָטָן שֶׁאֵין בּוֹ דַּעַת[22]; אֲבָל קָטָן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּעַת - כָּשֵׁר לְהַזּוֹת. וְהֶעֱרֵל כָּשֵׁר לְהַזּוֹת, שֶׁאֵין הֶעָרֵל טָמֵא. קָטָן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּעַת שֶׁהִזָּה וְהָאִשָּׁה מְסַעֲדַתּוּ[23], כְּגוֹן שֶׁאָחַז לוֹ הַמַּיִם בְּיָדוֹ - הַזָּאָתוֹ כְּשֵׁרָה, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא תֶּאֱחֹז בְּיָדוֹ בִּשְׁעַת הַזָּאָה. וְאִם אָחֲזָה בְּיָדוֹ בִּשְׁעַת הַזָּיָתוֹ - פְּסוּלָה.

20) פרה פי"ב מ"י. 21) שהם ספק אשה. 22) במשנה: "ותינוק שאין בו דעת". (ביומא מג, א - דרשו מן הכתוב, שקטן כשר להזות אף־על־פי שהוא פסול למילוי מים ולאיסוף אפר. ומובן שהכשירו רק קטן שיש בו דעת, שהרי הזאה צריכה כוונה (לקמן ה"ז). ומזה יוצא, שבאיסוף ומילוי ששנינו (פרה פ"ה מ"ד) "חוץ מחרש שוטה וקטן", פסול גם קטן שיש בו דעת ('תוספות יום־טוב' במשנה ג שם, וראה קושייתו מברייתא יומא שם)). 23) שם.

ז. הַמַּזֶּה צָרִיךְ לְכַוֵּן וּלְהַזּוֹת עַל הַטָּמֵא לְטַהֲרוֹ[24]; וְאִם הִזָּה שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה - הַזָּאָתוֹ פְּסוּלָה. אֲבָל זֶה שֶׁמַּזִּין עָלָיו[25] אֵינוֹ צָרִיךְ כַּוָּנָה, אֶלָּא מַזִּין עַל הָאָדָם לְרַעְתּוֹ וְשֶׁלֹּא לְרַעְתּוֹ. הַמִּתְכַּוֵּן לְהַזּוֹת[26] לְפָנָיו וְהִזָּה לַאֲחוֹרָיו, לַאֲחוֹרָיו וְהִזָּה לְפָנָיו - הַזָּיָתוֹ פְּסוּלָה[27]. נִתְכַּוֵּן לְהַזּוֹת לְפָנָיו וְהִזָּה לַצְּדָדִין שֶׁל פָּנָיו - הַזָּיָתוֹ כְּשֵׁרָה[28].

24) 'ספרי' זוטא: "והזה הטהור על הטמא" (שם, יט) ולא בזמן שלא נתכוון לטמא. 25) שם מ"ב. 26) במשנה, שם. 27) מפני שלא התכוון להזאה זו. 28) הצדדים של פניו, דינם כפניו.

ח. הַמַּזֶּה[29] אֵינוֹ צָרִיךְ טְבִילָה[30] לְכָל הַזָּיָה, אֶלָּא טוֹבֵל אֶת הָאֵזוֹב וּמַזֶּה הַזָּיָה אַחַר הַזָּיָה עַד שֶׁיְּגַמְּרוּ הַמַּיִם[31]. וּמַזֶּה הַזָּיָה אַחַת עַל כַּמָּה בְּנֵי אָדָם אוֹ עַל כַּמָּה כֵּלִים כְּאַחַת, אֲפִלּוּ מֵאָה. כֹּל שֶׁנִּגַּע בּוֹ מִן הַמַּיִם כָּל שֶׁהוּא - טָהוֹר[32], וְהוּא שֶׁיִּתְכַּוֵּן הַמַּזֶּה לְהַזּוֹת עָלָיו. טָבַל אֶת הָאֵזוֹב[33] וְנִתְכַּוֵּן לְהַזּוֹת עַל דָּבָר שֶׁמְּקַבֵּל טֻמְאָה[34] אוֹ עַל הָאָדָם[35], וְהִזָּה מֵאוֹתָהּ טְבִילָה עַל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה אוֹ עַל הַבְּהֵמָה, אִם נִשְׁאֲרוּ מַיִם בָּאֵזוֹב - אֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְהַטְבִּיל[36], אֶלָּא מַזֶּה מִן הַשְּׁאָר עַל הָאָדָם אוֹ עַל הַכֵּלִים הַטְּמֵאִים, שֶׁהֲרֵי תְּחִלַּת טְבִילָתוֹ כְּשֵׁרָה הָיְתָה[37]. אֲבָל אִם טָבַל אֶת הָאֵזוֹב לְהַזּוֹת עַל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה אוֹ עַל הַבְּהֵמָה, וְהִזָּה עַל הָאָדָם אוֹ עַל הַכְּלִי הַטָּמֵא - הַזָּיָתוֹ פְּסוּלָה[38], עַד שֶׁיַּחֲזֹר וְיִטְבֹּל פַּעַם שְׁנִיָּה וְיִתְכַּוֵּן לְהַזּוֹת עַל הָאָדָם אוֹ עַל דָּבָר הַמְקַבֵּל טֻמְאָה.

29) שם. 30) טבילת אזוב במי חטאת. 31) שבאזוב. 32) למד זה מלשון המשנה "עד מאה". 33) שם מ"ג. 34) כלים. מלשונו של רבינו בפירושו למשנתנו, יש ללמוד שמדובר בכלים טמאים ממש, וכן באדם טמא (ראה 'ברטנורא' ו'תפארת ישראל'). 35) נקט לשון המשנה, שכתבה "אדם" בבבא בפני־עצמה (ולא נתברר לי טעם הכפילות במשנה). 36) במשנה: "לא ישנה", ומפרש רבינו, שאינו צריך להטביל פעם שנית. 37) לשם דבר שצריך הזאה. 38) מפני שהטבילה פסולה. (במשנה: "אם יש באזוב ישנה". ורבינו מפרש צריך לטבול שנית, ולפי זה, צריך לפרש מה ששנינו: "אם יש באזוב", הכוונה אפילו נשארו מים באזוב. ראה גירסת 'רבינו חננאל' ביומא יז, א. ופירושו. וראה רש"י שם).

ט. הִטְבִּיל[39] אֶת הָאֵזוֹב וְנִתְכַּוֵּן לְהַזּוֹת עַל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה - הַמַּיִם הַמְנַטְּפִים[40] כְּשֵׁרִין[41]. לְפִיכָךְ, אִם נָטְפוּ בַּכֵּלִי וְחָזַר וְהִטְבִּיל בָּהֶן אֶת הָאֵזוֹב בְּכַוָּנָה לְהַזּוֹת עַל דָּבָר הַמְקַבֵּל טֻמְאָה - הַזָּיָתוֹ כְּשֵׁרָה.

39) פרה, שם. 40) מן האזוב. 41) הטבילה בכוונה לא נכונה פסולה, שהרי התורה אמרה "וטבל... והזה", אבל המים נשארו בכשרותם. ונראה, שאפילו הזה על דבר שאינו מקבל טומאה, לא נפסלו המים שנשארו באזוב, ואם נטפו לכלי טהור לחטאת - מותר לטבול בהם את האזוב ולהזות.

י. מֵי חַטָּאת[42] שֶׁנִּתְמַעֲטוּ - טוֹבֵל בָּהֶן אֲפִלּוּ רָאשֵׁי גְּבָעוֹלִין[43] וּמַזֶּה, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִסָּפֵג[44]. צְלוֹחִית[45] שֶׁפִּיהָ צַר - טוֹבֵל וּמַעֲלֶה כְּדַרְכּוֹ[46] וּמַזֶּה, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהַזָּהֵר שֶׁמָּא יִגַּע בְּצַדֵּי הַכְּלִי[47] בְּפַעַם שְׁנִיָּה.

42) שם מ"ב. 43) ראשי הבדים של האזוב. 44) שלא

מתוך מהדורת חזק

יקנח מדופני הכלי, אלא יטבול (רבינו בפירושו למשנתנו). 45) שם. 46) אפילו כמה פעמים. 47) שנדבקו שם טיפות מים אגב הוצאת האזוב בפעם הקודמת, ועכשיו יעלה האזוב את אותן הטיפות ויזה בהן ואין כאן טבילה (רבינו, במשנה שם). אמנם הסגנון מגומגם קצת, אבל הכוונה ברורה (ראה ראב"ד וכסף־משנה).

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – י־ט"ז מנחם־אב תשע"ו

יום ראשון י׳ מנחם־אב ה׳תשע"ו

מצות לא תעשה רנג.

1 הַמִּצְוָה הָרנ"ג —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהוֹנוֹת גֵּר
2 צֶדֶק וּמִלְּהַזִּיקוֹ בְּמִקָּחוֹ וּמִמְכָּרוֹ וְהוּא אָמְרוֹ: "וְלֹא
3 תִלְחָצֻנּוּ" (שמות כב, כ) וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים
4 שם): "וְלֹא תִלְחָצֻנּוּ —— בְּמָמוֹן" וּכְבָר נִתְבָּאֵר בִּגְמָרָא
5 בָּבָא מְצִיעָא (כט:) שֶׁהַמְאַנֶּה אֶת־הַגֵּר —— עוֹבֵר מִשּׁוּם
6 "לֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו", וּמִשּׁוּם "וְגֵר לֹא־תוֹנֶה" (שם).
7 וְכֵן הַלּוֹחֵצוֹ —— עוֹבֵר מִשּׁוּם "[ן]לֹא תִלְחָצֻנּוּ" (שם), נוֹסָף
8 עַל הָלָאו (לא תעשה רז) הַכּוֹלְלוֹ עִם כָּל־יִשְׂרָאֵל, כְּלוֹמַר:
9 אוֹנַאת מָמוֹן.

יום שני י״א מנחם־אב ה׳תשע"ו

מצות לא תעשה רנב.

10 הַמִּצְוָה הָרנ"ב —— הָאַזְהָרָה שֶׁגַּם הֻזְהַרְנוּ מִלְּהוֹנוֹת
11 אֶת־הַגֵּר בִּדְבָרִים, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְגֵר לֹא־תוֹנֶה"
12 (שם) וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים שם): "וְגֵר לֹא־
13 תוֹנֶה" —— בִּדְבָרִים. וְנִכְפַּל הַלָּאו וְאָמַר: "לֹא תוֹנוּ אִתּוֹ"
14 (ויקרא יט, לג). וּבְסִפְרָא (פרשת קדושים): "שֶׁלֹּא תֹּאמַר לוֹ:
15 אֶמֶשׁ הָיִיתָ עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה וְעַכְשָׁו נִכְנַסְתָּ תַּחַת כַּנְפֵי
16 הַשְּׁכִינָה".

יום שלישי י״ב מנחם־אב ה׳תשע"ו

מצות לא תעשה רנב.

17 הַמִּצְוָה הָרנ"ב —— הָאַזְהָרָה שֶׁגַּם הֻזְהַרְנוּ מִלְּהוֹנוֹת
18 אֶת־הַגֵּר בִּדְבָרִים, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְגֵר לֹא־תוֹנֶה"
19 (שם) וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים שם): "וְגֵר לֹא־
20 תוֹנֶה" —— בִּדְבָרִים. וְנִכְפַּל הַלָּאו וְאָמַר: "לֹא תוֹנוּ אִתּוֹ"
21 (ויקרא יט, לג). וּבְסִפְרָא (פרשת קדושים): "שֶׁלֹּא תֹּאמַר לוֹ:
22 אֶמֶשׁ הָיִיתָ עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה וְעַכְשָׁו נִכְנַסְתָּ תַּחַת כַּנְפֵי
23 הַשְּׁכִינָה".

יום רביעי י״ג מנחם־אב ה׳תשע"ו

מצות עשה רמה.

24 הַמִּצְוָה הָרמ"ה —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין מִקָּח
25 וּמִמְכָּר, כְּלוֹמַר: הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן מִתְקַיֵּם הַמִּקָּח וְהַמִּמְכָּר
26 בֵּין הַמּוֹכְרִים וְהַקּוֹנִים, וּכְבָר לָמְדוּ עַל אֹפֶן (קנין) זֶה
27 מִמַּה־שֶּׁאָמַר יִתְעַלֶּה: "וְכִי־תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ וְגוֹ'"
28 (ויקרא כה, יד), אָמְרוּ (בבא מציעא מז:): "דָּבָר הַנִּקְנֶה מִיָּד
29 לְיָד, כְּלוֹמַר הַמִּשְׁיכָה". וּכְבָר נִתְבָּרֵר, שֶׁדִּבַּר תּוֹרָה מָעוֹת
30 קוֹנוֹת, וְאֵין הַמִּשְׁיכָה בַּמַּטַּלְטְלִין אֶלָּא תַּקָּנַת חֲכָמִים: וְכֵן
31 הַמְּסִירָה וְהַהַגְבָּהָה. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (שם צט.): כְּדֶרֶךְ
32 שֶׁתִּקְּנוּ מְשִׁיכָה בַּלּוֹקְחִין כָּךְ תִּקְּנוּ מְשִׁיכָה בַּשּׁוֹמְרִין
33 (שה"משיכה" לרשותן מטילה עליהן חיובי השומרים). הִנֵּה
34 נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁזֶּה שֶׁהִתְנוּ מְשִׁיכָה בְּמִקָּח וּמִמְכָּר —— תַּקָּנָה,
35 כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ: אֲבָל שְׁאָר הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן נִקְנוֹת
36 הַקַּרְקָעוֹת וְזוּלָתָן. כְּלוֹמַר שְׁטָר וַחֲזָקָה —— הִסְמִיכוּן
37 לַפְּסוּקִים. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ מִשְׁפְּטֵי דִּין זֶה, כְּלוֹמַר: יְדִיעַת
38 הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן מִתְקַיֵּם הַמִּקָּח בְּכָל־סוּג וְסוּג, בְּפֶרֶק א׳
39 מִקִּדּוּשִׁין וּפֶרֶק ד׳ וּפֶרֶק ח׳ מ(בבא) מְצִיעָא וּפֶרֶק ג׳ וּפֶרֶק
40 ד׳ וּפֶרֶק ה׳ וּפֶרֶק ו׳ וּפֶרֶק ז׳ מ(בבא) בַּתְרָא.

יום חמישי י״ד מנחם־אב ה׳תשע"ו

מצות עשה רמה.

הַמִּצְוָה הָרמ"ה נדפסה ביום הקודם.

יום שישי ט״ו מנחם־אב ה׳תשע"ו

מצות עשה רמה.

הַמִּצְוָה הָרמ"ה נדפסה ביום רביעי.

יום שבת קודש ט״ז מנחם־אב ה׳תשע"ו

מצות עשה רמה.

הַמִּצְוָה הָרמ"ה נדפסה ביום רביעי.

ישעיה פרק כט א־ו

א הוֹי אֲרִיאֵל אֲרִיאֵל קִרְיַת חָנַה דָּוִד סְפוּ שָׁנָה עַל־שָׁנָה חַגִּים יִנְקֹפוּ: ב וַהֲצִיקוֹתִי לַאֲרִיאֵל וְהָיְתָה
תַאֲנִיָּה וַאֲנִיָּה וְהָיְתָה לִי כַּאֲרִיאֵל: ג וְחָנִיתִי כַדּוּר עָלַיִךְ וְצַרְתִּי עָלַיִךְ מָצֹב וַהֲקִימֹתִי עָלַיִךְ מְצֻרֹת:
ד וְשָׁפַלְתְּ מֵאֶרֶץ תְּדַבֵּרִי וּמֵעָפָר תִּשַּׁח אִמְרָתֵךְ וְהָיָה כְּאוֹב מֵאֶרֶץ קוֹלֵךְ וּמֵעָפָר אִמְרָתֵךְ תְּצַפְצֵף:
ה וְהָיָה כְּאָבָק דַּק הֲמוֹן זָרֶיךָ וּכְמֹץ עֹבֵר הֲמוֹן עָרִיצִים וְהָיָה לְפֶתַע פִּתְאֹם: ו מֵעִם יְהוָה צְבָאוֹת תִּפָּקֵד
בְּרַעַם וּבְרַעַשׁ וְקוֹל גָּדוֹל סוּפָה וּסְעָרָה וְלַהַב אֵשׁ אוֹכְלָה:

רש"י

(א) **הוי אריאל.** ת"י מדבחא דה' ואף יחזקאל קראו כן שנא' (יחזקאל מג) והאריאל שתים עשרה ע"ש אש של מעלה שהיתה רובצת כארי על גבי המזבח כמו ששנינו בסדר יומא ורבותינו פירשו על ההיכל שהיה צר מאחוריו ורחב מלפניו: **קרית חנה דוד.** דאיתבני בקרתא דשרא בה דוד: **ספו שנה על שנה.** ותמיד עונותיכם הולכים וחזקים עד שחגים שלכם ינקופו ויכרתו ל' נוקף זית (לעיל יז): (ב) **והיתה לי כאריאל.** תהא מוקפת חללי חרב כמזבח המוקף זבחי בהמות: (ג) **כדור.** כשורה של גייסות מקיפות: **מוצב.** ל' כרקום המוצב על העיירות: **מצורות.** ל' מצור: (ד) **מארץ תדברי.** יהא נראה כאילו דבור היוצא מפיך יוצא מתחת הקרקע: **אמרתך תצפצף.** להתחנן אלי ומתוך תחינתך יכמרו רחמי: **צפצוף.** הוא ל' קול לחש כקול עופות דקים: (ה) **והיה כאבק דק המון זריך.** אוכלוסי סנחרב שיהיו למאכולת אש ויעשו אבק: **והיה.** הדבר הזה: **פתע פתאום.** מקרה פתאום: (ו) **מעם ה' צבאות תפקד.** ואחרי שתשפלי ותצפצף אמרתך תפקד אריאל מאתי להושיעה ברעם וברעש וגו':

מצודת דוד

(א) **הוי אריאל.** אמר הנביא יש להתאונן על המזבח העומד בהעיר אשר שכן שם דוד: **ספו וכו'.** כי מעולם לא לן אדם בירושלים ועון בידו כי תמיד השחר כיפר על עוונות הלילה ותמיד של בין הערבים כיפר על עוונות היום אבל מעתה יתוספו עוונות שנה זו על עוונות שנה שעברה כי הקרבנות יכרתו ואינם להתכפר: (ב) **והציקותי וכו'.** אביא מצוק וצרה על ירושלים ותהיה מלאה מצער ויללה ותהיה מוקפת הרוגים כמו המזבח המוקף זבחי בהמות: (ג) **וחניתי כדור עליך.** אשכון עליך גייסות מסביב ככדור הזה שהיא עגולה ועל מחנה סנחריב יאמר: **וצרתי עליך מוצב.** אעיר לב סנחריב לצור עליך בהעמדת מוצב הוא מגדל עץ שמעמידים סמוך לעיר לזרוק ממנו חצים ואבני בליסטראות: **מצורות.** שאר מיני מצור: (ד) **ושפלת.** תהיה מושפלת ותדברי בהכנעה בקול נמוך כאילו הקול יוצא מתחת לארץ: **ומעפר תשח אמרתך.** תכופף אמרתך כאילו תדבר מן העפר וכפל הדבר במ"ש להורות על גודל ההכנעה: **והיה כאוב.** ותדבר בלחש בהכנעה וישמע קול כקול האוב הנשמע מארץ שהוא קול נמוך עד שלא ידמה דבור אדם אלא צפצוף כעופות: **ומעפר.** תצפצף בקול כאילו יוצא מן העפר וכפל הדבר פעמים רבות על גודל ההכנעה ומרבית התחנונים: (ה) **והיה כאבק.** ובעבור מרבית ההכנעה יכמרו רחמי עליך ויהיו המון הזרים הצרים עליך כאבק דק ההולך בנפיחת הפה כי יכלו מהרה על ידי המלאך המכה בהם: **וכמוץ עובר.** כמו המוץ שעובר ברוח קימעא כן יכלו המון העריצים וכפל הדבר במ"ש: **והיה לפתע פתאום.** הדבר הזה יהיה בפתע פתאום: (ו) **מעם ה'.** מאת המקום תבוא עליהם הפקודה הזאת ברעם וברעש וכו' והמשיל הכאת המלאך בהם לרעם ורעש וכו': **ולהב אש אוכלה.** כאילו שרפה בהם להבת אש:

מצודת ציון

(ב) **והציקותי.** מלשון צוקה וצרה: **לאריאל.** קרא שם העיר ירושלם ע"ש המזבח העומד בה: **תאניה ואניה.** ענין אבל וצער כמו וירב בבת יהודה תאניה ואניה (איכה ב): (ג) **וחניתי.** מלשון חניה ושכנות: **כדור.** כמו ככדור ותחסר כ"ף השמוש וכן כדור אל ארץ רחבת ידים (לעיל כב) והוא כל מה שזורקין מיד ליד ומקבלין אותה: **וצרתי.** מלשון מצור וכן יקראו הבנינים שעושין ומקיפין את העיר לכבשה ונקראו כן ע"ש שהם מצירים ודוחקים אותם בזה: **מוצב.** מגדל עץ גבוה נצב הקומה: **מצורות.** מלשון מצור: (ד) **תשח.** ענין כפיפה כמו וישח אדם (לעיל ב): **כאוב.** כן יקרא גוף המת המגיד עתידות על ידי כשוף כמו דרשו אל האובות (לעיל ח): **תצפצף.** כן נקרא קול העופות וכן ופוצה פה ומצפצף (לעיל י): (ה) **כאבק.** כן יקרא העפר הדק וכן והיה לאבק על ארץ מצרים (שמות ט) ולתוספת ביאור אמר דק: **המון.** ענין ריבוי עם כמו כל ההמון הגדול הזה (מ"א כ): **זריך.** מלשון זר ונכרי: **וכמוץ.** הוא פסולת התבואה כמו כמוץ יסוער מגורן (הושע יג): **עריצים.** חזקים כמו כגבור ערץ (ירמיה כ): **לפתע.** כמו בפתע וכן ישבת לכסא (תהלים ט) ומשפטו בכסא ופתע ענינו כמו פתאום וכפל המלה בשמות נרדפים וכן אדמת עפר (דניאל יב): (ו) **תפקד.** ענין השגחת הבאת הפורעניות וכן באו ימי הפקודה (הושע ט): **סופה וסערה.** רוחות חזקות: **ולהב.** שלהבת: **אוכלה.** שורפת:

איוב פרק ו יב־כב

יב אִם־כֹּחַ אֲבָנִים כֹּחִי אִם־בְּשָׂרִי נְחוּשִׁי: יג הֲאִם אֵין עֶזְרָתִי בִּי וְתֻשִׁיָּה נִדְּחָה מִמֶּנִּי: יד לַמָּס מֵרֵעֵהוּ חֶסֶד וְיִרְאַת שַׁדַּי יַעֲזוֹב: טו אַחַי בָּגְדוּ כְמוֹ־נָחַל כַּאֲפִיק נְחָלִים יַעֲבֹרוּ: טז הַקֹּדְרִים מִנִּי־קָרַח עָלֵימוֹ יִתְעַלָּם־שֶׁלֶג: יז בָּעֵת יִזֹּרְבוּ נִצְמָתוּ בֶּחָמּוֹ נִדְעֲכוּ מִמְּקוֹמָם: יח יְלַפְּתוּ אָרְחוֹת דַּרְכָּם יַעֲלוּ בַתֹּהוּ וְיֹאבֵדוּ: יט הִבִּיטוּ אָרְחוֹת תֵּמָא הֲלִיכֹת שְׁבָא קִוּוּ־לָמוֹ: כ בֹּשׁוּ כִּי־בָטָח בָּאוּ עָדֶיהָ וַיֶּחְפָּרוּ: כא כִּי־עַתָּה הֱיִיתֶם לֹא תִרְאוּ חַתַּת וַתִּירָאוּ: כב הֲכִי־אָמַרְתִּי הָבוּ לִי וּמִכֹּחֲכֶם שְׁחַדוּ בַעֲדִי:

רש"י

(יג) האם אין עזרתי בי. לשון תימה הגם זאת תבא עלי שאין עזרתי בי אותם ריעים שהיו לי לעזרני אינם בעזרתי: **ותושיה נדחה.** עצה של יועצים נדחה ממני שקמה עלי להקניט ולדחות: **(יד) למס מרעהו חסד.** למי שמונע חסד מחבירו והלמ"ד משמשת כמו לרב, לצו, לשב, מס גם הוא לשון פועל, כמו בא שב גד גם אלה לשון עושה: **למס.** החסד מכלה אותו, כמו וחם השמש ונמס (שמות טז): **(טו) אחי.** בני מליצתי: **בגדו.** בי, כמו הנחל הבוגד בגידות כמו שמפרש בענין: **כאפיק נחלים.** מוצא נחלים יעברו ממיד' נכוח' וריעות ומה היא בגידותו של נחל: **(טז) הקודרים מני קרח.** אם בא עליהם קרח נקמטים ונעשים קרים (קרשים קרים): **ועלימו יתעלם.** מתכסה השלג שנופל על הקרח הרי בגידה אחת שנתכסה מן העין ואין הצמא מוצא מים לשתות: **(יז) בעת יזורבו.** ל' יצורבו כחום השמש: **נצמתו.** רטרי"ש בלע"ז כמו וחומץ צומתן בל' גמרא (פסחים מ ע"ב) צ' מתחלפת בז' כמו צעקה זעקה: **יזורבו.** לשון ונצרבו בה כל פנים (יחזקאל כא) וכמו אש צרבת (משלי טז): **נדעכו.** נקפצו ממקומם: **(יח) ילפתו.** יאחזו אורחות דרכם כמו וילפת שמשון (שופטים טו) וכן ויחרד האיש וילפת שחבקתו האשה: **(יט) תימא.** ארץ ישמעאל שהיא נמוכה והמים נגרים שם: **קוו.** לשון קו נטוי, ד"א ל' יקוו המים: **(כ) בושו כי בטח באו עדיה.** יבושו שותיה כי בטח כל איש ואיש לשתות מהם: **(כא) כי עתה הייתם לו.** הייתם נמשלים לאותו נחל: **תירא חתת.** ופחד המכה ותיראו לומר האמת ומחניפים את בעל ריבי: **(כב) ומכחכם שחדו בעדי.** וממונכם:

מצודת דוד

(יב) אם כח אבנים. וכי כחי כאבנים וכי בשרי חזקה בנחושה עד שאוכל לשאת מכאובים כאלו ולחזור לקדמותי: **(יג) האם.** וכי גם זאת יבוא לי שלא יהיה בי עזר מה הראוי עתה לי והיא תנחומות אוהבים: **ותושיה.** וכי יהיה נדחה ממני כל מה אשר יש עם מחשבותי כי תשחק על אמרי ותלעג למו: **(יד) למס.** היתכן אשר להאיש שנמס בשרו מגודל המכאוב יהיה לו עוד חרפה מרעהו ויעזוב יראת שדי כי הלא אין פחד אלהים לנגד עיניו לומר הלא די לו בהמכאוב ולמה עוד אקניטו: **(טו) אחי.** רעי בגדו בי כמו נחל אשר ירבה לבגוד באנשיו: **כאפיק.** כזרם נחלים אשר יעברו ממקומם וילכו להם וכפל הדבר במ"ש: **(טז) הקודרים.** כי הנחלים הקודרים מהתחלת ימי הקרח היא עת כי ירבו מי הנחלים ויחשכו הנחלים מרוב עומק המים והשלג היורד על הנחלים ההם מתעלם ומתכסה בהם לרוב עומקם וחשכותם: **(יז) בעת יזורבו.** בימי הקיץ בעת יתחממו נכרתו ממקומם ואינם כי נתייבשו הנחלים: **בחומו.** בזמן שיחומו נקפצו ממקומם וכפל הדבר במ"ש: **(יח) ילפתו.** המים ההם יאחזו ארחות דרכם ר"ל לא נודע למי אנה הלכו ורק הם לבדם יודעים ארחות דרכם מהם נתייבשו בחמה מהם נבלעו בארץ וכל המים עלו בתוהו מקום שאין שם אנשים להנות מהם והרי הם אבודים מאנשים: **(יט) הביטו.** המים ההם הביטו ארחות תימא ללכת שמה ודרך ההולך לשבא עשוהו לעצמן קו ישר ללכת בו והוא ענין מליצה לומר לא נודע איה הם, כאילו הלכו בדרך רחוק מאוד לתימא ולשבא: **(כ) בושו כי בטח.** הנה כ"א אשר בטח לשתות ממי הנחלים ההם בושו כאשר באו למקום הנחל ולא מצאו מים: **באו.** כאשר באו אליה הנה נחפרו ונכלמו כי אין מים וכפל הדבר במ"ש: **(כא) הייתם לו.** דומים אתם להנחל הזה כי כמו שהנחל בגד באנשיו והלך לו בזמן החום אשר היא העת המצטרך ביותר למים כן אתם בגדתם בי בעת צרה עת המצטרך לתנחומות האוהבים: **תראו חתת.** כאשר ראיתם השבר הבאה עלי תפחדו לומר האמת מול המקום ב"ה שלא יקרה לכם כמקרי: **(כב) הכי אמרתי.** האם אמרתי תנו לי מה מן ההון: **ומכחכם.** ממון שלכם הבא בעמל וכח ממנו תנו שוחד בעבורי כי אם אמרתי כזאת היה מקום לחשוב כי בעבור הצלת ההון תרשיעו אותי על לא חמס:

מצודת ציון

(יג) ותושיה. מל' יש: **(יד) למס.** מל' המסה והמגה: **חסד.** ענינו חרפה כמו חסד הוא (ויקרא כ): **(טו) כאפיק.** ענינו זרם מרוצת המים כמו כאפיקים בנגב (תהלים קכו): **(טז) הקודרים.** ענין שחרות וחושך כמו שמש וירח קדרו (יואל ב): **מני.** מן: **קרח.** הוא הגליד הנקפה מהקור כמו משליך קרחו כפיתים (תהלים קמז): **יתעלם.** מל' העלם ומכוסה: **(יז) יזורבו.** כמו יצרבו כי זסשר"ץ מתחלפים והוא מענין חימום כמו צרבת השחין (ויקרא יג): **נצמתו.** ענין כריתה כמו לבקרים אצמית (תהלים קא): **נדעכו.** ענין ניתור וקפיצה כמו דעכו כאש קוצים (שם קיח): **(יח) ילפתו.** ענין אחיזה כמו וילפת שמשון (שופטים טז): **בתוהו.** במקום שממה: **(יט) קוו.** מל' קו וחבל: **(כ) עדיה.** אליה כמו תגע עדיך (לעיל ד): **ויחפרו.** ענין בושה: **(כא) חתת.** שבר כמו חתתה קשתותם (ירמיה נא): **(כב) הבו.** תנו:

פרק שלישי

א מֵאֵימָתַי מוֹצִיאִין זְבָלִים לְאַשְׁפַּתּוֹת? מִשֶּׁיִּפְסְקוּ עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מִשֶּׁיִּבַּשׁ הַמָּתוֹק. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: מִשֶּׁיִּקְשֶׁר.

ב עַד כַּמָּה מְזַבְּלִין? עַד שָׁלֹשׁ שָׁלֹשׁ אַשְׁפַּתּוֹת לְבֵית סְאָה, שֶׁל עֲשֶׂר עֲשָׂר מַשְׁפֵּלוֹת שֶׁל לֶתֶךְ לֶתֶךְ. מוֹסִיפִין עַל הַמַּשְׁפֵּלוֹת, וְאֵין מוֹסִיפִין עַל הָאַשְׁפָּתוֹת. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אַף עַל הָאַשְׁפָּתוֹת.

ג עוֹשֶׂה אָדָם אֶת שָׁדֵהוּ שָׁלֹשׁ שָׁלֹשׁ אַשְׁפָּתוֹת לְבֵית סְאָה. יָתֵר מִכֵּן, מַחֲצִיב; דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן. וַחֲכָמִים אוֹסְרִין, עַד שֶׁיַּעֲמִיק שְׁלֹשָׁה, אוֹ עַד שֶׁיַּגְבִּיהַּ שְׁלֹשָׁה. עוֹשֶׂה אָדָם אֶת זִבְלוֹ אוֹצָר. רַבִּי מֵאִיר אוֹסֵר, עַד שֶׁיַּעֲמִיק שְׁלֹשָׁה,

פירוש ברטנורא

ג א מאימתי מוציאים זבלים לאשפות. דרך עובדי אדמה לכנוס הזבל למקום אחד בשדה ועושה שם אשפה גדולה עד שהוא מפזרו בשדה לזבלה: **משיפסקו עובדי עבירה.** לעבוד את הארץ בשנה השביעית, וקודם שיפסקו עובדי עבירה אסור שלא יאמרו מעוברי עבירה הוא ולזבל שדהו הוא מוציא. ויש ספרים שכתוב בהם עובדי עבודה והיא היא: **משיבש המתוק.** משיהיה יבש הזבל שנותן מתיקה לפירות: **משיקשר.** כשמתחיל להתיבש מתעבה ונעשה קשרים, וקרובים דבריהם לחיות שוים. ובירושלמי מפרש משיבש המתוק סדקין שבבקעה כשהמטר יורד מתמלאים מים ואינם מתיבשים אלא לאחר זמן, ונקראים מתוק על שם מתקו לו רגבי נחל (איוב כא):

ב משפלות. קופות שמוציאין בהם זבלים שכל משפל מחזיק לתך שהוא משאוי של חמור, והלתך חצי כור ט"ו סאין: **מוסיפין על המשפלות.** נותן באשפה אחת משפלות כמו שהוא רוצה: **ואין מוסיפין על האשפות.** לעשות יותר משלש אשפות בבית סאה שלא יראה כמזבל את השדה: **רבי שמעון אומר אף על האשפות.** מוסיפין, כיון שיש צבור גדול במקום אחד לא מיחוי כמזבל. ואין הלכה כר' שמעון:

ג יתר מכאן. מג' [אשפות] מותר. והיינו דרבי שמעון דרישא, והשתא אתא לאשמעינן דשרי ר' שמעון אפילו אין י' משפלות ובלבד שלא יהיה בה פחות משלש, דאף על פי שיש מעט זבל באשפה וסד"א דמודה רבי שמעון דאם מוסיף האשפות נראה כמזבל, קמ"ל דלא מיחזי כמזבל הואיל ואינו מפזרו: **עד שיעמיק שלשה.** שיעמיק מקום האשפה או יגביה משאר הקרקע ג' טפחים, שיהיה ניכר דלכנוס הזבל למקום א' הוא עושה ולא לזבל את השדה: **עושה**

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה א

זיבול השדה אסור בשביעית, בין לצורך שביעית בין לצורך מוצאי שביעית. וכל זמן שרגילים לזבל השדות אסור בשביעית אף להוציא זבל מביתו או מחצרו לשדה, ולעשות שם עירמה במקום אחד, שכן דרך המזבלים לצבור את הזבל בשדה עירמות עירמות, ואחר כך מפזרים אותו, ולכן יחשדו בו שמזבל את שדהו בשביעית. – משנתנו באה ללמד, שלאחר שעבר הזמן שרגילים לזבל לצורך אותה שנה, מותר להוציא הזבל לשדהו ולצברו שם בעירמות לצורך זיבול השדה במוצאי שביעית.

מֵאֵימָתַי מוֹצִיאִין זְבָלִים לְאַשְׁפָּתוֹת – מאיזה זמן מותר בשביעית להוציא זבלים לשדהו כדי לצברו שם ב"אשפתות", היינו בעירמות, לצורך השנה השמינית? **מִשֶּׁיִּפְסְקוּ עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה** – משעה שנכרים או עוברי עבירה יפסקו לעבוד את שדותיהם לצורך השנה השביעית, ויש גורסים: "משיפסקו עוברי עבירה" **(ברטנורא); דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר** – שמשפסקו עובדי עבודה, הכל יודעים שאין צוברים את הזבל בשדה אלא לצורך השנה הבאה, ולכן מותר מאותו הזמן להוציא זבלים לאשפתות. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מִשֶּׁיִּבַּשׁ הַמָּתוֹק** – היינו הזבל, שהוא "ממתק" את הפירות **(ר"ש);** ובערוך מובא פירוש: משייבשו פקועות השדה, והן הדלועים המרות הנקראות "מתוק" בלשון "סגי נהור". ויש מפרשים: משייבשו המים בבקיעים שבשדה **(ירושלמי),** ונקראים "מתוק" על שם הכתוב **(איוב כא, לג):** "מתקו לו רגבי נחל". ויש מבארים: משייבשו העשבים המתוקים וכלה ליחלוחם **(ר"ח אלבק).** מכל מקום לדעת רבי יהודה, משייבש המתוק שוב אין עובדים בשדה לצורך שנה זו, ולכן מותר מאז בשביעית לצבור את הזבל בשדה בעירמות. **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: מִשֶּׁיִּקְשֶׁר** – המתוק, שיתייבש עד שייעשו בו כמיני קשרים. ובירושלמי מובאת ברייתא: "קרובים דבריהם להיות שווים".

באור משנה ב

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת והיא באה ללמדנו, כמה עירמות זבל מותר בשביעית לעשות בשדהו בזמן שמותר להוציא הזבלים לאשפתות, ומהו שיעור הערימות.

עַד כַּמָּה מְזַבְּלִין – כמה זבלים מותר להוציא לאשפתות, ומהו שיעור האשפתות, שלא יהא נראה כמזבל שדהו בשביעית? **עַד שָׁלֹשׁ שָׁלֹשׁ אַשְׁפָּתוֹת לְבֵית סְאָה** – לשטח של בית סאה, שהוא חמישים על חמישים אמה, מוציאים עד שלש אשפתות, היינו עירמות, **שֶׁל עֲשֶׂר עֲשָׂר מַשְׁפֵּלוֹת** – שכל עירמה היא לפחות של עשר משפלות, היינו עשר קופות שמוציאים בהן זבלים, **שֶׁל לֶתֶךְ לֶתֶךְ** – וכל קופה היא של לתך, היינו חמש עשרה סאה (לתך הוא חצי כור, והכור = 30 סאה). נמצאת כל עירמת זבל מאה וחמישים סאה. **מוֹסִיפִין עַל הַמַּשְׁפֵּלוֹת** – יכולים לתת יותר מעשר משפלות בעירמה אחת, אלא שאסרו לתת פחות מעשר משפלות שלא ייראה כמזבל בשביעית, **וְאֵין מוֹסִיפִין עַל הָאַשְׁפָּתוֹת** – אסור לעשות יותר משלש אשפתות לבית סאה, מפני שנראה כמזבל שדהו. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אַף עַל הָאַשְׁפָּתוֹת** – מוסיפים, שהואיל ויש עירמה גדולה במקום אחד אין זה נראה כמזבל שדהו. ואין הלכה כרבי שמעון.

באור משנה ג

משנה זו מוסיפה ללמד "עד כמה מזבלין", והיא ממשיכה ברישא בדברי רבי שמעון, שמסתיימת בהם המשנה הקודמת.

עוֹשֶׂה אָדָם אֶת שָׁדֵהוּ שָׁלֹשׁ שָׁלֹשׁ אַשְׁפָּתוֹת לְבֵית סְאָה – כמו שבארנו לעיל במשנה הקודמת. בירושלמי מבואר, שמשנתנו באה להשמיע כאן שלדעת רבי שמעון אין האשפתות צריכות להיות דווקא של עשר עשר משפלות, אלא מותר גם לעשות אשפתות יותר קטנות, ובלבד שלא יהא בכל אחת מהן פחות משלש משפלות. **יָתֵר מִכֵּן** – יותר משלש אשפתות, כלומר (לפי הירושלמי) שאם האשפתות הן קטנות, והוא בא להוסיף על שלש אשפתות לבית סאה, **מַחֲצִיב** – כלומר מניח את האשפתות בצורת רגלי ה"חצובה" (בסיס של קנקן בן הרבה רגלים). ולא בשורה ישרה **("תוספות יום טוב").** ויש גורסים: "יתר מכן מותר", וכותב בעל "תוספות יום טוב" שזו הגירסה הנכונה (ויתכן שנשתרבבה תיבת "מחציב" לכאן ממשנה ו שלהלן). ופירוש הדברים, שלדעת רבי שמעון מותר להוסיף על שלש אשפתות לבית סאה (אפילו כשהן קטנות). ויש שאין גורסים לא תיבת "מחציב" ולא תיבת "מותר", **אלא** "עושה אדם את שדהו שלש שלש אשפתות לבית סאה, יתר מכן: **דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן** – כלומר שמשנתנו מפרשת דברי רבי שמעון, שמה ששנינו בסוף המשנה הקודמת: "רבי שמעון אומר: אף על האשפתות", היינו שעושה אדם בשדה שלש שלש אשפתות ואף יתר מכן. ונישנו כאן דברי רבי שמעון אגב דברי חכמים דלקמן. **וַחֲכָמִים אוֹסְרִין** – להוסיף על שלש אשפתות לבית סאה, **עַד שֶׁיַּעֲמִיק**

אוֹ עַד שֶׁיְּגַבְּיהַּ שְׁלִשָּׁה. הָיָה לוֹ דָּבָר מֻעָט, מוֹסִיף עָלָיו וְהוֹלֵךְ. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹסֵר, עַד שֶׁיְּעַמֵּיק שְׁלִשָּׁה, אוֹ עַד שֶׁיִּתֵּן עַל הַסֶּלַע.

ד הַמְדַיֵּר אֶת שָׂדֵהוּ – עוֹשֶׂה סַהַר לְבֵית סָאתַיִם, עוֹקֵר שָׁלֹשׁ רוּחוֹת וּמַנִּיחַ אֶת הָאֶמְצָעִית, נִמְצָא מְדַיֵּר בֵּית אַרְבַּעַת סְאִין. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: בֵּית שְׁמוֹנַת סְאִין. הָיְתָה כָּל שָׂדֵהוּ בֵּית אַרְבַּעַת סְאִין – מְשַׂיֵּר מִמֶּנָּה מְקֹצָת, מִפְּנֵי מַרְאִית הָעַיִן, וּמוֹצִיא מִן הַסַּהַר וְנוֹתֵן לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ כְּדֶרֶךְ הַמְּזַבְּלִין.

ה לֹא יִפְתַּח אָדָם מַחְצֵב בַּתְּחִלָּה לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ, עַד שֶׁיִּהְיוּ בּוֹ שָׁלֹשׁ מֶרְבִּיּוֹת, שֶׁהֵן שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ עַל רוּם שָׁלֹשׁ, שִׁעוּרָן עֶשְׂרִים וְשֵׁבַע אַמּוֹת.

פירוש ברטנורא

אדם את זבלו אוצר. אותם ג' אשפות של שלשים משפלות יכול לעשות אותם אשפה אחת ולהוסיף עליהם כמו שירצה, דלא תימא כי היכי דאסור יותר מג' אשפות לבית סאה הכי נמי אסור יותר משיעור ג' אשפות במקום א': **ר"מ אוסר.** בירושלמי מוכח דביותר מכשיעור בלבד אסר ר"מ. אבל בכשיעור, השתא בג' מקומות מותר במקום א' לא כ"ש. ואין הלכה כר"מ: **היה לו דבר מועט.** שאין לו להוציא בפעם א' כשיעור המפורש לעיל מוציא אותו מעט ומוסיף עליו והולך: **ר"א בן עזריה אוסר.** שמא לא יהיה לו זבל יותר ונראה כמזבל שדהו עד שיוציא עשר משפלות כאחת או **עד שיעמיק ג' או יגביה ג'.** שכיון שאותו מקום משונה משאר השדה לא מיחזי כמזבל וכן אם נתנו על הסלע שאינו ראוי לזריעה:

ד המדייר שדהו. לשון דיר של בהמות, שאין לו מקום פנוי להעמיד בהמותיו אלא שם ואינו מתכוין לזבל שדהו בענין זה ודעתו להכניס הזבל לאשפות אח"כ: **סהר.** כמו סחר, היקף של מחיצה סביב הצאן: **עוקר ג' רוחות.** כשנתמלאת הסהר זבל עוקר מן הסהר שלש רוחות וזוקפן לצד [אחר] של אמצעית ומדייר שם כמו כן בית סאתים, ועושה אשפות בתוך שדהו ג' אשפות לבית סאה כדאמרן: **נמצא מדייר בית ארבעת סאים.** סאתים מצד זה של מחיצה אמצעית וסאתים מצד [אחר]. ואשמעינן מתניתין דשרי לדייר בית ד' סאין קודם שיעשה ממנה אשפות, אבל טפי לא שלא יאמרו לדייר שדהו מתכוין: **מפני מראית העין.** שלא יהא נראה כמתכוין לזבל שדהו אם עושה את כולה סהר: **כדרך המזבלין.** ג' אשפות לכל בית סאה. ואין הלכה כרשב"ג:

ה מחצב. מקום בתוך שדהו שחוצבין ממנו אבנים לבנין. אם היה מכוסה עפר ולא היה נראה אין פותחין אותו בתחלה בשביעית, שהרואה אומר לתקן שדהו הוא עושה כדי לזרוע בתוכו ולא להוציא האבנים לבנין: **עד שיהא בו שלש מורביות.** שיהיו נגלים ונראים מאותו מחצב קודם שביעית שלש שורות

משניות מבוארות – קהתי

שְׁלִשָּׁה – שיתן את האשפתות בבור עמוק שלושה טפחים, **אוֹ עַד שֶׁיְּגַבְּיהַּ שְׁלִשָּׁה** – שיתן אותן על מקום שהוא גבוה משאר הקרקע שלושה טפחים, כדי שיהא ניכר שאינו מתכוון לזבל את שדהו אלא לצבור את הזבל. **עוֹשֶׂה אָדָם אֶת זְבָלוֹ אוֹצָר** – מותר לצבור את כל הזבל בערימה אחת גדולה ואפילו אם יש בה יותר משיעור שלש אשפתות. **רַבִּי מֵאִיר אוֹסֵר** – לעשות ערימה אחת גדולה, **עַד שֶׁיְּעַמִּיק שְׁלִשָּׁה, אוֹ עַד שֶׁיְּגַבְּיהַּ שְׁלִשָּׁה** – טפחים, כמו שבארנו לעיל; ובירושלמי מוכח, שאין רבי מאיר אוסר אלא ביותר מכשיעור שלש אשפתות, אבל בשיעור שלש אשפתות, היינו שלושים משפלות זבל, אם בשלושה מקומות מותר להניחן, במקום אחד לא כל שכן. ואין הלכה כרבי מאיר. **הָיָה לוֹ דָּבָר מֻעָט** – מעט זבל, שאין בו כדי להוציא לשדה את השיעורים ששנינו למעלה, **מוֹסִיף עָלָיו וְהוֹלֵךְ** – מוציא את המעט שיש לו, ואחר כך מוסיף עליו מעט מעט עד שמצטרף לכשיעור, שאינו צריך להוציא את כל השיעור בפעם אחת. **רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹסֵר** – להוציא מעט מעט, שנראה כמזבל שדהו, **עַד שֶׁיְּעַמִּיק שְׁלִשָּׁה, אוֹ עַד שֶׁיְּגַבְּיהַּ שְׁלִשָּׁה** – טפחים, שניכר שאינו מתכוון עכשיו לזבל, **אוֹ עַד שֶׁיִּתֵּן** – את הזבל, **עַל הַסֶּלַע** – שאינו ראוי לזריעה.

באור משנה ד

מי שאין לו מקום נוח להעמיד צאנו, מותר לו לעשות בתוך שדהו כמין דיר לצאנו בשביעית, דהיינו שגודר שטח מסויים ומכניס צאנו לשם, והוא הנקרא "דיור". ואף על פי שצאנו מזבל שדהו בדרך זו והדבר נוח לו, מכל מקום מותר, כיון שעיקר כוונתו להעמיד צאנו שם. משנתנו באה ללמד, מהו שיעור השטח שמותר לגדרו ל"דיור".

הַמְדַיֵּר אֶת שָׂדֵהוּ – העושה שדהו כמין דיר לצאנו בשביעית, ונמצאת השדה מזדבלת מאליה, **עוֹשֶׂה סַהַר** – ויש גורסים: סחר. היינו מקום גדור מחיצות, **לְבֵית סָאתַיִם** – לשטח של בית סאתים, היינו מאה על חמישים אמה, **עוֹקֵר שָׁלֹשׁ רוּחוֹת** – משנתמלא הסהר זבל עוקר ממנו את המחיצות של שלש רוחות, **וּמַנִּיחַ אֶת הָאֶמְצָעִית** – שמעמיד את שלש המחיצות בצד האחר של המחיצה הרביעית, ועל ידי כך הוא עושה סהר שני לבית סאתיים, ונמצאת המחיצה הרביעית באמצע שני הסהרים; מכאן היא נקראת כאן "האמצעית". **נִמְצָא מְדַיֵּר בֵּית אַרְבַּעַת סְאִין** – כלומר שבאה המשנה להשמיענו, שמותר לדייר בשביעית בית ארבעת סאים (כ־3400 מטרים מרובעים); אבל יותר מכן אסור, שלא יאמרו שדייר כדי לזבל שדהו. **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: בֵּית שְׁמוֹנַת סְאִין** – מותר לעשות בתחילה סהר לבית שמונה סאים, ולא לבית סאתיים בלבד. ויש מפרשים שאמנם בתחילה עושה סהר לבית סאתיים כדברי תנא קמא, אלא שעושה אחר כך סהר לבית סאתיים מכל צד וצד של הסהר האמצעי, ונמצא מדייר בית שמונת סאין מלבד הסהר האמצעי. ואין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל. **הָיְתָה כָּל שָׂדֵהוּ בֵּית אַרְבַּעַת סְאִין** – אינו מדייר את כל השדה, אלא **מְשַׂיֵּר מִמֶּנָּה מְקֹצָת** – מקום פנוי, **מִפְּנֵי מַרְאִית הָעַיִן** – שלא יחשדוהו שהוא מתכוון לזבל שדהו, **וּמוֹצִיא מִן הַסַּהַר** – כלומר שלאחר שנתמלא הסהר זבל, הרי הוא מוציאו משם, **וְנוֹתֵן לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ כְּדֶרֶךְ הַמְּזַבְּלִין** – לפי השיעור של שלש שלש אשפתות בבית סאה, כמו ששנינו במשניות הקודמות. – כך פירשו רוב מפרשי המשנה. אבל הרמב"ם כותב (**הל' שמיטה ב, ד**): "מותר לאדם להוציא זבל מן הסהר של צאן ונותן לתוך שדהו כדרך כל מכניסי זבל", כלומר שלדעת הרמב"ם אם רוצה להשאיר את הזבל בתוך הסהר הרי הוא מותר, אלא שמשנתנו באה להשמיע, שכשם שמוציא אדם זבל מחצרו לשדהו בשביעית כדרך המזבלים, כך רשאי הוא גם להוציא מן הסהר ולהניחו בשדהו כדרך המזבלים (עיין השגות הראב"ד שם שמשיג על הרמב"ם ומבאר משנתנו כמו שבארנו לעיל).

באור משנה ה

משנתנו דנה בשדה שיש בה סלעים ורוצה בעל השדה לחצוב מהן אבנים לבניין או למטרה אחרת דומה, באיזה אופן מותר לו לעסוק בשביעית בעבודת החיצוב, שלא ייראה כמתקן שדהו בשביעית.

לֹא יִפְתַּח אָדָם מַחְצֵב בַּתְּחִלָּה לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ – מי שיש לו מחצב בתוך שדהו, היינו סלע שחוצבים ממנו אבנים לבניין, לא יתחיל בשביעית לחצוב אבנים מהסלע, אם לא חצב ממנו מערב שביעית, **עַד שֶׁיִּהְיוּ בּוֹ** – במחצב, **שָׁלֹשׁ מֶרְבִּיּוֹת** – שלש שורות זו על גבי זו, **שֶׁהֵן שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ** – אמות, **עַל רוּם שָׁלֹשׁ** – אמות, כלומר שהסלע הוא גדול עד שאפשר לחצוב ממנו לפחות שלש שורות של אבנים זו על גבי זו, שכולן כאחת הן שלש אמות אורך על שלש אמות רוחב בגובה של שלש אמות, **שִׁעוּרָן עֶשְׂרִים**

ו גֶּדֶר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ עֶשֶׂר אַבָּנִים שֶׁל מַשְׁאוֹי שְׁנַיִם שְׁנַיִם, הֲרֵי אֵלּוּ יְנָטְלוּ. שִׁעוּר גֶּדֶר עֲשָׂרָה טְפָחִים. פְּחוֹת מִכֵּן — מְחַצֵּב (נוסח אחר: מַחְצֵב), וְגוֹמְמוֹ עַד פְּחוֹת מֵהָאָרֶץ טֶפַח. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? מִתּוֹךְ שֶׁלּוֹ, אֲבָל מִתּוֹךְ שֶׁל חֲבֵרוֹ, מַה שֶּׁהוּא רוֹצֶה יִטֹּל. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּזְמַן שֶׁלֹּא הִתְחִיל בּוֹ מֵעֶרֶב שְׁבִיעִית, אֲבָל אִם הִתְחִיל בּוֹ מֵעֶרֶב שְׁבִיעִית, מַה שֶּׁהוּא רוֹצֶה נוֹטֵל.

ז אֲבָנִים שֶׁזִּעְזְעָתַן הַמַּחֲרֵשָׁה, אוֹ שֶׁהָיוּ מְכֻסּוֹת וְנִתְגַּלּוּ — אִם יֵשׁ בָּהֶן שְׁתַּיִם שֶׁל מַשְׁאוֹי שְׁנַיִם שְׁנַיִם, הֲרֵי אֵלּוּ יְנָטְלוּ. הַמְסַקֵּל אֶת שָׂדֵהוּ, נוֹטֵל אֶת הָעֶלְיוֹנוֹת וּמַנִּיחַ אֶת הַנּוֹגְעוֹת בָּאָרֶץ. וְכֵן גַּרְגַּר שֶׁל צְרוֹרוֹת אוֹ גַּל שֶׁל אֲבָנִים — נוֹטֵל אֶת הָעֶלְיוֹנוֹת וּמַנִּיחַ אֶת הַנּוֹגְעוֹת בָּאָרֶץ. אִם יֵשׁ תַּחְתֵּיהֶן סֶלַע אוֹ קַשׁ, הֲרֵי אֵלּוּ יְנָטְלוּ.

פירוש ברטנורא

של אבנים, שכל שורה מהם שלש אמות אורך ושלש אמות רוחב ברום שלש אמות, שנמצאו שם ט' אבנים שכל אבן הוא אמה על אמה ברום ג', וכן בכל שורה ושורה הרי כ"ז אבנים לשלש שורות, ובהכי ניכר שלצורך אבנים לבנין הוא מוציאם ולא לתקן שדהו:

ו של משאוי שנים שנים. שיש בכל אחת מהן משאוי שני בני אדם: **הרי אלו ינטלו.** כלן ואפילו הקטנות שבהן ולא מתחזי כמפנה הגדר לעשות מקומו שדה: **פחות מכאן מחצב.** ואינו נוטלו כולו אלא גוממו ומניח מן הסלע בארץ טפח כדי שלא יהא ראוי לזריעה: **במה דברים אמורים.** האי דלא יפתח מחצב והאי דגוממו: **מה שהוא רוצה יטול.** דלא מיחזי כמתקן שדה כיון דלאו דידיה הוא ואפילו בשלו נמי לא מיחזי כמתקן שדה אם התחיל ליטול מערב שביעית:

ז שזיעזעתן המחרישה. ואפילו לא זיעזעתן אלא שעתידה לזעזען הוי כאילו זיעזעתן: **הרי אלו ינטלו.** כולן אגב אותם שתים: **המסקל שדהו.** שמסלק האבנים מן השדה, לשון סקלו מאבן (ישעיה סב): **ומניח את התחתונות הנוגעות בארץ.** דבכה"ג לא מחזי כמתקן שדה: **גרגיר של צרורות.** גל של אבנים קטנות: **אם יש תחתיהן סלע או קש.** לא מחזי כמתקן כיון דאין המקום ראוי לזריעה:

משניות מבוארות – קהתי

וְשֶׁבַע אֲבָנִים – בכל שורה תשע אבנים, שכל אבן היא אמה מעוקבת (אמה על אמה ברום אמה), שבכגון שיעור זה הכל רואים שחוצב אבנים לבניין, ולא יחשדו בו שהוא מתקן שדהו בשביעית; אבל אם אין במחצב כדי שיעור של עשרים ושבע אבנים, כמבואר לעיל, אסור לו להתחיל בעבודת החיצוב בשביעית, שהרואה סובר, שאינו עושה עבודה זו אלא כדי לסקל את שדהו, שהוא אסור בשביעית.

בארנו משנתנו כפשוטה (על פי "מלאכת שלמה" בשם ר' יוסף אשכנזי; וכן מפרש גם הרש"ש). אבל רוב מפרשי המשנה מבארים (על פי הר"ש), שמדובר במשנתנו בסלע שהיה מכוסה עפר, ובאה המשנה ללמדנו שלא יפתח אותו בתחילה בשביעית, כלומר שלא יחפור בשדהו כדי לגלותו ולחצוב ממנו אבנים, שלא יאמרו שהוא עודר בשדהו כדי לתקנה לזריעה בשביעית, אלא אם כן היה פתוח ומגולה מאותו מחצב לפני שביעית כדי לחצוב ממנו שלש מורביות שהם שלש על שלש ברום שלש, כלומר שלש שורות אבנים שכל אחת מהן היא שלש אמות אורך על שלש אמות רוחב ברום שלש אמות, שיעורן עשרים ושבע אבנים. היינו שכל אבן היא אמה על אמה ברום שלש אמות (ברטנורא; "תפארת ישראל"). והרמב"ם מפרש, שלא יפתח אדם מחצב בשביעית אלא אם כן התחיל לחצוב לפני שביעית, וכבר חצב ממנו עשרים ושבע אבנים, שכל אחת מהן אמה על אמה ברום אמה, או גדולות מזו, שבכגון זה מותר לו להמשיך בעבודת החיצוב בשביעית (פירוש המשניות להרמב"ם, הל' שמיטה ויובל ב, ו).

באור משנה ו

משנה זו דנה בסילוק גדר של אבנים מהשדה בשביעית.

גֶּדֶר – העומד בשדה, **שֶׁיֵּשׁ בּוֹ עֶשֶׂר אֲבָנִים שֶׁל מַשְׁאוֹי שְׁנַיִם שְׁנַיִם** – שכל אבן היא כדי משא שני בני אדם, **הֲרֵי אֵלּוּ יְנָטְלוּ** – מותר ליטול בשביעית את כל אבני הגדר, ואפילו הקטנות שבהן, לפי שניכר שאינו נוטלן כדי לפנות את המקום מאבנים ולתקן את השדה אלא מפני שהוא צריך לאבנים. **שִׁעוּר גֶּדֶר** – שיעור גבהו של גדר שנוהג בו הדין שלמעלה, **עֲשָׂרָה טְפָחִים** – (96 סנטימטרים בערך). **פְּחוֹת מִכֵּן** – אם הגדר אינו גבוה עשרה טפחים, או שאין בו עשר אבנים, או שאין האבנים של משא שני בני אדם **(רמב"ם),** **מְחַצֵּב** (נוסח אחר: **מַחְצֵב**), **וְגוֹמְמוֹ** – אינו נוטל את כל הגדר אלא חוצב ועוקר ממנו אבנים, **עַד פָּחוֹת מֵהָאָרֶץ טֶפַח** – כלומר שמניח מן הגדר טפח על פני הארץ, שלא יהא המקום ראוי לזריעה. יש מפרשים: מַחְצֵב (כפי הניקוד שבסוגרים בנוסח המשנה) – דינו כמחצב, כלומר שהמשנה באה ללמדנו שגם במחצב אינו נוטל כולו, אלא גוממו עד פחות מהארץ טפח **(ר"ש)**. ויש מפרשים, שכל הפיסקה מוסבה גם על מחצב ששנינו במשנה הקודמת וגם על גדר ששנינו כאן, שאם יש במחצב או בגדר פחות מהשיעור ששנינו בכל אחד מהם, מחצב – **במחצב**, וגוממו – **בגדר**, עד פחות מהארץ טפח **("תוספות אנשי שם").** **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** – שגוממו עד פחות מהארץ טפח? **מִתּוֹךְ שֶׁלּוֹ** – שהגדר עומד בתוך שדהו והוא בא ליטול אבנים ממנו, **אֲבָל מִתּוֹךְ שֶׁל חֲבֵרוֹ** – מתוך שדה חבירו, **מַה שֶּׁהוּא רוֹצֶה יִטֹּל** – שהרי לא יחשדו בו שהוא מתכוון לתקן שדה חבירו. **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** – שמתוך שלו אסור ליטול אבנים, אלא אם כן יש בגדר כשיעורים ששנינו לעיל, או שגוממו? **בְּזְמַן שֶׁלֹּא הִתְחִיל בּוֹ מֵעֶרֶב שְׁבִיעִית** – שלא התחיל ליטול אבנים מהגדר לפני שביעית, **אֲבָל אִם הִתְחִיל בּוֹ מֵעֶרֶב שְׁבִיעִית, מַה שֶּׁהוּא רוֹצֶה נוֹטֵל** – בשביעית, וגומם עד לארץ **(רמב"ם)**. אבל רוב מפרשי המשנה מבארים: במה דברים אמורים – שלא יפתח מחצב בתחילה ושגוממו עד פחות מהארץ טפח? מתוך שלו וכו', כלומר שלפי פירוש זה מוסבה הסיפא גם על ההלכה של המשנה הקודמת **(ר"ש; רא"ש; ברטנורא; "תפארת ישראל").**

באור משנה ז

משנתנו ממשיכה בדין סילוק אבנים מהשדה בשביעית.

אֲבָנִים שֶׁזִּעְזְעָתַן הַמַּחֲרֵשָׁה – ממקומן; ואפילו לא זעזעתן עדיין, אלא שעתידה המחרשה לזעזען, דינן כאילו זעזעתן **(ירושלמי), אוֹ שֶׁהָיוּ מְכֻסּוֹת וְנִתְגַּלּוּ** – אבנים שהיו מכוסות בעפר ונתגלו, **אִם יֵשׁ בָּהֶן שְׁתַּיִם** – שתי אבנים, **שֶׁל מַשְׁאוֹי שְׁנַיִם שְׁנַיִם** – שכל אבן היא כדי משא של שני בני אדם, כמו האבנים שלוקחים לבניין, **הֲרֵי אֵלּוּ יְנָטְלוּ** – מותר ליטול כל האבנים אגב שתיים אלו. **הַמְסַקֵּל אֶת שָׂדֵהוּ** – המפנה אבנים משדהו מפני שהוא צריך לאבנים **(רמב"ם),** **נוֹטֵל אֶת הָעֶלְיוֹנוֹת** – את האבנים העליונות, **וּמַנִּיחַ אֶת הַנּוֹגְעוֹת בָּאָרֶץ** – את האבנים התחתונות הנוגעות בקרקע, שבכגון זה ניכר שאינו נוטל את האבנים העליונות כדי לתקן את השדה אלא מפני שהוא צריך לאבנים. **וְכֵן גַּרְגַּר שֶׁל צְרוֹרוֹת** – גל קטן של אבנים קטנות, **אוֹ גַּל שֶׁל אֲבָנִים** – גדולות, **נוֹטֵל אֶת הָעֶלְיוֹנוֹת וּמַנִּיחַ אֶת הַנּוֹגְעוֹת בָּאָרֶץ** – מהטעם שבארנו לעיל. **אִם יֵשׁ תַּחְתֵּיהֶן סֶלַע אוֹ קַשׁ** – הואיל ואין המקום ראוי לזריעה, **הֲרֵי אֵלּוּ יְנָטְלוּ** – כולן, שאינו נראה כמתקן שדהו, כיון שגם לאחר נטילת האבנים, עדיין אין השדה מתוקנת.

ח אֵין בּוֹנִין מַדְרֵגוֹת עַל פִּי הַגָּאָיוֹת עֶרֶב שְׁבִיעִית מִשֶּׁפָּסְקוּ הַגְּשָׁמִים, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְתַקְּנָן לַשְּׁבִיעִית; אֲבָל בּוֹנֶה הוּא בַּשְּׁבִיעִית מִשֶּׁפָּסְקוּ הַגְּשָׁמִים, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְתַקְּנָן לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית. וְלֹא יִסְמוֹךְ בָּעָפָר, אֲבָל עוֹשֶׂה הוּא חַיִץ. כָּל אֶבֶן שֶׁהוּא יָכוֹל לִפְשׁוֹט אֶת יָדוֹ וְלִטְּלָהּ, הֲרֵי זוֹ תִּנָּטֵל.

ט אַבְנֵי כָתֵף בָּאוֹת מִכָּל מָקוֹם. וְהַקַּבְּלָן מֵבִיא מִכָּל מָקוֹם. וְאֵלּוּ הֵן אַבְנֵי כָתֵף? כָּל שֶׁאֵינָהּ יְכוֹלָה לְהִנָּטֵל בְּאַחַת יָד; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אַבְנֵי כָתֵף כְּשֶׁמָּן, כָּל שֶׁהֵן נִטָּלוֹת שְׁתַּיִם שָׁלֹשׁ עַל הַכָּתֵף.

י הַבּוֹנֶה גָּדֵר בֵּינוֹ וּבֵין רְשׁוּת הָרַבִּים, מֻתָּר לְהַעֲמִיק עַד הַסֶּלַע. מַה יַּעֲשֶׂה בֶּעָפָר? צוֹבְרוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וּמְתַקְּנוֹ;

פירוש ברטנורא

ח אין בונין מדרגות. מעלות ע"פ הגאיות, שלא יחליקו בירידתן לקחת המים שנתקבצו בעמק באותן הגומות, דנראה כמתקנן להשקות בהן שדותיו בשביעית: **לא יסמוך בעפר.** אם בא להיות סוכר מקום יציאת המים באבנים, לא יתן עפר וטיט בין האבנים משום דמיחזי טפי שהוא מתכוין להשקות מהן שדותיו: **אבל עושה הוא חייץ.** אבנים סדורות זו על זו כעין גדר בלא עפר וטיט: **כל אבן.** שבשדהו אפילו קטנה אם כשהוא בונה הגדר או הבנין יכול לפשוט ידו וליטלה ולבנות בה: **הרי זו תנטל.** שהגדר מוכחת עליו דלבנות גדרו הוא נוטלה ולא לתקן השדה לזריעה:

ט באות מכל מקום. אפילו מתוך שלו דמידע ידיע דלבנין קבעי להו ולא לתקן את השדה: **והקבלן.** שקבל שדה באריסות מביא מ"מ ואפילו מאותה שדה שהוא ארים בה אפילו אבנים קטנות שאין [שדה זו חשובה כשלו. וי"מ והקבלן שדרכו לבנות בנינים בקבולת שאין] כוונתו אלא לקבץ אבנים מביא [מ"מ ואפילו משדה] שלו: **ר' יוסי אומר כו'.** והלכה כר' יוסי:

י להעמיק עד הסלע. ולא חיישינן דלמא ממלך זורע ליה, שאין דרך בני אדם לזרוע סמוך להר"ר. אבל בינו לבין חבירו חיישינן דילמא ממלך וזרע ליה ואסור: **צוברו ברה"ר.** ואח"כ נוטלו משם ומתקן את רה"ר כמו שהיה: **כשם שאין מקלקלים רה"ר כך לא יתקן.** כלומר לא מבעיא לצבור עפרו לרה"ר שהוא אסור אע"פ שיסירנו אח"כ שהרי מקלקל הוא לשעה, אלא אפילו לתקן אסור, כגון אם היו אבנים או עפר מפוזרים ברה"ר לא יצברם במקום אחד

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ח

אֵין בּוֹנִין מַדְרֵגוֹת עַל פִּי הַגָּאָיוֹת עֶרֶב שְׁבִיעִית מִשֶּׁפָּסְקוּ הַגְּשָׁמִים – שהיו בונים שם מדרגות לאחר שפסקו הגשמים, כדי שלא יחליקו היורדים לקחת המים שנתקבצו בעמק, ואסור לבנותן בערב שביעית, **מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְתַקְּנָן לַשְּׁבִיעִית** – שנראה כמתקן את המדרגות להשקאת שדותיו בשביעית; **אֲבָל בּוֹנֶה הוּא בַּשְּׁבִיעִית מִשֶּׁפָּסְקוּ הַגְּשָׁמִים** – בשביעית עצמה מותר לבנות מדרגות על פי הגאיות, **מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְתַקְּנָן לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית** – לשנה השמינית. **וְלֹא יִסְמוֹךְ בָּעָפָר** – כשהוא בונה את המדרגות בשביעית או סוכר מקום יציאת המים, לא יתן עפר וטיט בין האבנים, **אֲבָל עוֹשֶׂה הוּא חַיִץ** – מותר לו לעשות מחיצה של אבנים סדורות זו על זו בלא עפר וטיט. **כָּל אֶבֶן** – שבשדהו, **שֶׁהוּא יָכוֹל לִפְשׁוֹט אֶת יָדוֹ וְלִטְּלָהּ** – בשעה שהוא בונה את החייץ, **הֲרֵי זוֹ תִּנָּטֵל** – מותר לו ליטלה, שהרי רואים שנוטלה לצורך בניין המחיצה ולא כדי לתקן שדהו.

בארנו את המשנה כפי שפירשוה הר"ש, הרב מברטנורא ובעל "תפארת ישראל". אבל רבים תמהים על פירוש זה, שהרי לשיטת הרב מברטנורא השקאה עצמה מותרת בשביעית, וכאן הוא מפרש שאין לבנות מדרגות בערב שביעית, לפי שנראה כמתקנן להשקות בהן שדותיו בשביעית (עיין "משנה ראשונה" שמיישב קושיה זו). ולפי פירוש הרמב"ם יוצא שהמדרגות עשויות בשביל לרדת לתוך השדות שבגיא לתקנן, ומפני שאין דרך לתקן השדות עד אחרי שעבר זמן הגשמים, לכן נקטה המשנה "משפסקו הגשמים" ("תוספות אנשי שם"). וזה ששנינו: "ולא יסמוך בעפר אבל עושה הוא חייץ" מפרש הרמב"ם: "לא יחזיר העפר לגאיות ההם (שבונה עליהן את המדרגות) כדי שישווה פניהם, אבל עושה הוא מחיצה להבדיל אותו גיא מכל השדה". וב"משנה תורה" הוא כותב: לא ימלא אדם גיא עפר או יתקננו בעפר, מפני שמתקן את הארץ; אבל עושה הוא חייץ על פני הגיא" (הל' שמיטה ויובל ב, יא). אף פירוש זה קשה. ואמנם הראב"ד משיג על פירושו והוא כותב (שם): המשנה לא דברה על זה כלל... אבל היא כך... שעל המדרגה שעל שפת הגיא היא מדברת, כשבונה אותה בשביעית לא יעשנה בעפר מפני שמכשירה לזריעה, אבל עושה הוא חייץ, היינו באבנים". כן גם בסיפא נאמרו פירושים שונים (עיין השגות הראב"ד שם, ועיין פירוש המשניות להרמב"ם). ויש מבארים, שכוונת המשנה למדרגות של אבנים שעושים בשיפוע ההרים על הבקעות ונותנים עליהן עפר וזורעים ונוטעים בהן. ונקטה המשנה "משפסקו הגשמים", שאז היו בונים ומתקנים את המדרגות שנתקלקלו בימות הגשמים. ולא יסמוך בעפר – כשהוא בונה את המדרגות בשביעית לא יסמכן בעפר, מפני שנראה כמתקנן לזרוע שם בשביעית, אבל עושה הוא חייץ – מחיצת אבנים בלא עפר ביניהן ואף לא על גביהן (ר"ח אלבק).

באור משנה ט

משנתנו מוסיפה ללמד, אלו אבנים מותר לאדם ליטול משדהו בשביעית ואינו נראה כמתקן שדהו.

אַבְנֵי כָתֵף – אבנים כבדות שנושאים בכתף, **בָּאוֹת מִכָּל מָקוֹם** – ניטלות בשביעית מכל שדה, ואפילו מתוך שלו, שהכל יודעים, שאבנים אלו ניטלות לבניין ולא לתיקון השדה. **וְהַקַּבְּלָן** – לבניינים, **מֵבִיא מִכָּל מָקוֹם** – מותר לו ליטול גם אבנים שהן קטנות מאבני כתף אפילו משדהו, לפי שידוע שהוא נוטלן לבניין. – הרמב"ם מפרש: והקבלן – המקבל שדות באריסות וצריך אבנים לבניין, מותר לו ליטול מכל מקום, ואפילו משדה שהוא אריס בה, לפי שאינה חשובה כשדה שלו, ושנינו (לעיל משנה ו) שמשל חבירו נוטל מה שהוא רוצה. **וְאֵלּוּ הֵן אַבְנֵי כָתֵף** – אלו אבנים נקראות אבני כתף? **כָּל שֶׁאֵינָהּ יְכוֹלָה לְהִנָּטֵל בְּאַחַת יָד** – אבן שאין אדם יכול ליטלה ביד אחת נקראת "אבן כתף". **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר** – שלדעתו אבני כתף היינו שכל אחת מהן היא אבן כבדה. **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אַבְנֵי כָתֵף כְּשֶׁמָּן: כָּל שֶׁהֵן נִטָּלוֹת שְׁתַּיִם שָׁלֹשׁ עַל הַכָּתֵף** – ששתים שלש אדם נוטל מהן על כתפו. והלכה כרבי יוסי. ומה ששנינו (שם), שאינו נוטל אבנים מגדר אלא אם כן כל אבן היא כדי משא שני בני אדם, היינו שבכגון זה מותר לו ליטול גם את האבנים הקטנות (**"תפארת ישראל"**), אבל כאן מדובר בנוטל אבנים הגדולות בלבד, ולכן די כשהן ניטלות שתיים שלוש על כתף (לדעת רבי יוסי), או כל שאינה יכולה להינטל ביד אחת (לדעת רבי מאיר), שאבנים אלו מוכיחות על עצמן שניטלות הן לבניין.

באור משנה י

הַבּוֹנֶה גָּדֵר – בשביעית, **בֵּינוֹ וּבֵין רְשׁוּת הָרַבִּים** – ששדהו גובלת עם רשות הרבים, והוא בא לבנות גדר בין שדהו לבין רשות הרבים, **מֻתָּר לְהַעֲמִיק עַד הַסֶּלַע** – מותר לו לחפור בעומק הקרקע כדי לעשות יסוד לגדר, ואין חוששים שמא יאמרו שהוא עודר שם כדי לתקן את המקום לזריעה, שאין דרך בני אדם לזרוע סמוך לרשות הרבים. ברם, בין שדהו לשדה חברו אסור לבנות גדר בשביעית, לפי שיחשדו בו בשעה שיחפור בקרקע שמתקן שטח זה לזריעה (**ירושלמי**). **מַה יַּעֲשֶׂה בֶּעָפָר** – שהוא מוציא מן החפירה? **צוֹבְרוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים** – ולא בשדהו, שלא יהא נראה כמתקן שדהו בשביעית, **וּמְתַקְּנוֹ** – ומתקן אחר כך את העפר שצבר שם, שמפזרו ומשווה

דִּבְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: כְּדֶרֶךְ שֶׁאֵין מְקַלְקְלִין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, כָּךְ לֹא יְתַקְּנוּ. מַה יַּעֲשֶׂה בָּעָפָר? צוֹבְרוֹ בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ כְּדֶרֶךְ הַמְזַבְּלִין. וְכֵן הַחוֹפֵר בּוֹר וְשִׁיחַ וּמְעָרָה.

פרק רביעי

א בְּרֵאשׁוֹנָה הָיוּ אוֹמְרִים: מְלַקֵּט אָדָם עֲצִים וַאֲבָנִים וַעֲשָׂבִים מִתּוֹךְ שֶׁלּוֹ, כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא מְלַקֵּט מִתּוֹךְ שֶׁל חֲבֵרוֹ, אֶת הַגַּס הַגַּס. מִשֶּׁרַבּוּ עוֹבְרֵי עֲבֵרָה הִתְקִינוּ, שֶׁיְּהֵא זֶה מְלַקֵּט מִתּוֹךְ שֶׁל זֶה וְזֶה מְלַקֵּט מִתּוֹךְ שֶׁל זֶה, שֶׁלֹּא בְּטוֹבָה, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁיְּקַצֵּץ לָהֶם מְזוֹנוֹת.

פירוש ברטנורא

אלא יסלקם לגמרי מרה"ר, והיינו דקאמר כשם שאין מקלקלין רה"ר לצבור עפרו לרה"ר אע"פ שדעתו לסלקו מיד, כך לא יתקן לצבור אבנים או עפר המפזרים ברה"ר ולשום אותם בצדי רה"ר לפי שעה, אלא יסלקם מיד לגמרי מכל רה"ר ויוציאם לים או לנהר: **מה יעשה בעפר.** אליבא דר"ע: **צוברו בתוך שדהו כדרך המזבלים.** ג' אשפות לבית סאה: **וכן החופר בור שיח מערה.** בשאר ימות השנה פליגי בה ר' יהושע ור"ע, לר"י צוברו ברה"ר ובלבד שיסלקנו אחר כך ויתקן רה"ר כמו שהיה, ולר"ע אע"פ שדעתו לתקן אסור אלא צוברו ברשותו. והלכה כר"ע:

ד א בראשונה. **כדרך שהוא מלקט מחברו את הגס הגס.** הכי מפרשא מתניתין בירושלמי בראשונה היו אומרים מלקט אדם בתוך שלו את הגס הגס כדרך שמלקט בשל חבירו בין גסין בין דקין, ואע"ג דעצים ועשבים כשמלקטים אותן מתוך השדה מתקן השדה לזריעה, כשמלקט הגס כלומר העצים והעשבים הגסים ומניח את הדקין תלינן דצריך לעצים הוא ולאו לתקן את הקרקע קעביד, כדרך דתלינן במלקט בשדה חבירו בין דקין ובין גסין דלא עביד אינש לתקן שדה חבירו ומידע ידיע דלעצים הוא צריך: **משרבו עוברי עבירה.** שהיו מלקטין בשדותיהן בין דקים בין גסין והן אומרים בגסים לקטנו: **שלא בטובה.** שאין חבירו מחזיק לו טובה דהשתא ודאי לא אתי למלקט הדקין, כיון שאין חבירו מחזיק לו טובה על זה: **ואין צריך לומר שיקצץ להם מזונות.** שיאמר לו לקוט משדי היום ואתן לך מזונותיך, דפשיטא דאסור:

משניות מבוארות – קהתי

בו את הגומות שברשות הרבים (**שנות אליהו**); **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ** – הסובר, שמותר לאדם לקלקל לשעה את רשות הרבים על מנת לתקנו אחר כך. **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: כְּדֶרֶךְ שֶׁאֵין מְקַלְקְלִין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, כָּךְ לֹא יְתַקְּנוּ** – כלומר שאין אדם רשאי לקלקל ברשות הרבים, כגון לצבור שם את עפרו, ואף לא על מנת לתקן אחר כך (**"מלאכת שלמה" בשם ה"ר יהוסף**). ויש מפרשים, שכשם שאסור לאדם לקלקל ברשות הרבים כך אסור לו לתקן, שמא תיקונו קלקול הוא לגבי אחר, כגון בענייננו שהוא מפזר את העפר ומשווה את הגומות, שמא יש אדם שמעוניין בגומות (**שנות אליהו**). **מַה יַּעֲשֶׂה בֶּעָפָר** – לדעת רבי עקיבא? **צוֹבְרוֹ בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ כְּדֶרֶךְ הַמְזַבְּלִין** – שלש אשפות לבית סאה, כמו ששנינו לעיל (משנה ב). **וְכֵן הַחוֹפֵר בּוֹר וְשִׁיחַ וּמְעָרָה** – בשאר השנים, נחלקו בזה רבי יהושע ורבי עקיבא, שלדעת רבי יהושע מותר לצבור את העפר ברשות הרבים ובלבד שיתקן אחר כך ויפזר את העפר או יפנהו משם; ורבי עקיבא סובר, שאינו רשאי לצבור את העפר ברשות הרבים, מהטעמים שהזכרנו לעיל, ולכן אינו צוברו אלא ברשותו. – כך מבארים רוב המפרשים. אבל הרמב"ם מפרש, שאף בסיפא מדובר בשביעית, ובאה המשנה להשמיענו, שלדעת רבי עקיבא אף "החופר בור ושיח ומערה בשביעית צובר העפר בתוך שדהו כדרך כל החופרים" (**הל' שמיטה ויובל ב, יד**). והלכה כרבי עקיבא.

באור משנה א

בְּרֵאשׁוֹנָה הָיוּ אוֹמְרִים – חכמים: **מְלַקֵּט אָדָם עֲצִים וַאֲבָנִים וַעֲשָׂבִים מִתּוֹךְ שֶׁלּוֹ, כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא מְלַקֵּט מִתּוֹךְ שֶׁל חֲבֵרוֹ, אֶת הַגַּס הַגַּס** – בירושלמי מבואר, שהפיסקה "את הגס הגס" מוסבה על "מתוך שלו", כלומר שמותר לאדם ללקט עצים ואבנים ועשבים מתוך שדהו את הגס הגס, היינו העצים והאבנים והעשבים הגסים (הגדולים), כדרך שמותר לו ללקט מתוך שדה חברו בין גסים ובין דקים, שהואיל ואינו מלקט בשדהו אלא הגסים הרי זה מוכיח שאינו מתכוון לתקן את שדהו אלא שהוא צריך לעצים וכדומה, כשם שבמלקט בשדה חברו הכל יודעים שאינו מלקט אלא מפני שהוא צריך לעצים, שהרי אין אדם בא לתקן שדה חברו. **מִשֶּׁרַבּוּ עוֹבְרֵי עֲבֵרָה** – שהיו מלקטים בשדותיהם גם את הדקים ואומרים: לא ליקטנו אלא את הגסים, **הִתְקִינוּ** – חכמים, **שֶׁיְּהֵא זֶה מְלַקֵּט מִתּוֹךְ שֶׁל זֶה וְזֶה מְלַקֵּט מִתּוֹךְ שֶׁל זֶה** – כלומר שלא יהא אדם מלקט בכלל מתוך שדהו בשביעית, אלא שכל אחד יהא מלקט מתוך שדה חבירו, **שֶׁלֹּא בְּטוֹבָה** – ובלבד שחבירו לא יחזיק לו טובה על כך (**ר"ש; ברטנורא**); ויש מפרשים שלא בטובה – שלא תהא הסכמה בין שניהם, היינו שלא יאמר לחבירו: "תלקט אתה משדי ואני אלקט בשדך או אעשה לך ענין פלוני או אגמלך עליו וכיוצא בזה" (**פירוש המשניות להרמב"ם**), **וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר** שאסור **שֶׁיְּקַצֵּץ לָהֶם מְזוֹנוֹת** – שיפסוק בעל השדה מזונות למלקטים בשדהו, כגון שיאמר אדם לחבירו: לקט משדי ואתן לך מזונך, שאם אסור להחזיק לו טובה, הרי מכל שכן שאסור לקצוב לו מזונות. בירושלמי הוסיפו: "נחשדו להיות מלקטין בטובה ואומרים: "שלא בטובה ליקטנו"; התקינו שלא יהיו מביאים אלא מן הקרוב ומן המצוי, היינו מן הבית ומן החצר ולא מן השדה. ויש מפרשים: מן ההפקר.

יש מקשים על מה ששנינו במשנתנו: "התקינו שיהא זה מלקט מתוך של זה וזה מלקט מתוך של זה שלא בטובה" – אם אמנם כל אחד עושה כך בשל חברו, הרי ודאי הם גומלים זה לזה ונמצא כל אחד מתקן שדהו של חברו? – ומיישבים המפרשים קושייה זו, שלא התירו דבר זה אלא בשני תנאים: א. שלא ילקט כל אחד בשדה חברו אלא את הגסים בלבד; ב. שלא יאמר אדם לחברו: לקט אתה משדי ואני אלקט משדך, כלומר שלא יהא כל הסכם מוקדם בין שניהם, אלא שילקטו סתם, ואפילו בכגון זה אסור שיחזיק טובה אחד לחברו (הרדב"ז). וכן מבאר הרב מברטנורא (בעקבות הר"ש): שלא בטובה – "שאין חברו מחזיק לו טובה, שעכשיו ודאי לא יבוא ללקט הדקים, כיון שאין חברו מחזיק לו טובה על זה". מכאן, שמה ששנינו במשנתנו "שיהא זה מלקט מתוך של זה וזה מלקט מתוך של זה" – היינו הגסים בלבד, אבל הדקים אסור להם ללקט, שהואיל וכל אחד מלקט בשדה חבירו, אף על פי שמלקטים שלא בטובה, מכל מקום כאילו כל אחד מתקן שדה חבירו. ולפי זה משמע, שאמנם המלקט משדה חבירו, בכגון שאין חבירו מלקט מתוך שלו, מותר ללקט אף את הדקים, שהואיל והוא מלקט שלא בטובה, אין חשש שמא כוונתו לתקן שדהו של חבירו ("תוספות אנשי שם").

בדרך זו אפשר גם לבאר את דברי הרמב"ם בענין זה, שכן הרמב"ם כותב (הלכות שמיטה ויובל א, טז): "בראשונה היו אומרים מלקט אדם עצים ואבנים ועשבים מתוך שדהו, והוא שיטול הגס הגס, כדי שלא יתכוון לנקות הארץ. אבל משדה חבירו נוטל בין דק בין גס. משרבו עוברי עבירה שמתכוונים לנקות ואומרים: הגס הגס אנו נוטלין, אסרו ליטול אדם משדהו אלא מתוך שדה חברו, והוא שלא בטובה, שלא יאמר לו: ראה כמה טוב עשיתי לך, שהרי ניקיתי שדך", – ומשמע מלשון הרמב"ם, שאף לאחר התקנה, נוטל אדם משדה חבירו אפילו את הדקים (עיין "תוספות יום טוב"); אך אפשר לבאר, שהרמב"ם מדבר אמנם במי שמלקט משדה חבירו ואין חבירו מלקט מתוך שלו, שבכגון זה, אף משנתנו סוברת שמותר ללקט אפילו הדקים, כמו שהסקנו

ב שָׂדֶה שֶׁנִּתְקַוְּצָה – תִּזָּרַע בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית; שֶׁנִּטַּיְּבָה אוֹ שֶׁנִּדַּיְּרָה – לֹא תִזָּרַע בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית. שָׂדֶה שֶׁנִּטַּיְּבָה – בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: אֵין אוֹכְלִין פֵּרוֹתֶיהָ בַּשְּׁבִיעִית; וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: אוֹכְלִין. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: אֵין אוֹכְלִין פֵּרוֹת שְׁבִיעִית בְּטוֹבָה; וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: אוֹכְלִין בְּטוֹבָה וְשֶׁלֹּא בְּטוֹבָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: חִלּוּף הַדְּבָרִים, זוֹ מִקֻּלֵּי בֵּית שַׁמַּאי וּמֵחֲמִרֵי בֵּית הִלֵּל.

ג חוֹכְרִין נִירִין מִן הַגּוֹיִם בַּשְּׁבִיעִית, אֲבָל לֹא מִיִּשְׂרָאֵל. וּמַחֲזִיקִין יְדֵי גּוֹיִם בַּשְּׁבִיעִית, אֲבָל לֹא יְדֵי יִשְׂרָאֵל. וְשׁוֹאֲלִין בִּשְׁלוֹמָן, מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם.

פירוש ברטנורא

ב שנתקווצה. שנטלו קוציה בשביעית: **שנטייבה.** שנחרשה היטב שכל העולם חורשים פעם אחת והוא חרש שתי פעמים. ומתניתין איירי בשעת הסכנה שהיתה המלכות אונסת על המס המוטל על הקרקעות והתירו לחרוש בשביעית כדי ליתן המס הקצוב מתבואתה למלך, ואם חרש שתי פעמים קנסוהו רבנן, דחרישה אחת התירו ולא שתי חרישות: **או שנדיירה.** שעשו ממנה דיר לבהמות שעשה בה סהר כדאמרינן בפרקין דלעיל, ולא עשה ממנו אשפות אלא הניחו כדי לזבל בו השדה: **לא תזרע למוצאי שביעית.** דקנסינן ליה בהני יותר מבנתקווצה: **בטובה.** אסור דאין מחזיקין טובה לבעלים דרחמנא אפקרינהו: **חלוף הדברים.** דב"ש לקולא. ואין הלכה כר' יהודה:

ג חוכרין נירין. יכול ישראל לקבל עליו בכך וכך כורים לשנה שדה הנכרי שחרשה בשביעית לזרעה למוצאי שביעית, ואע"פ שגורם לנכרי לחרוש בשביעית. נירין לשון נירו לכם ניר (ירמיה ד): **ומחזיקים ידי נכרים.** אם מצאו חורש יכול לומר לו יישר כחך וכיוצא בזה: **ושואלים בשלומן.** ואפילו ביום חגו:

משניות מבוארות – קהתי

לעיל. וכן גם נראה מלשונו, שכתב: "אסרו ליטול אדם משדהו אלא מתוך שדה חבירו", ולא כתב כלשון משנתנו "שיהא זה מלקט מתוך של זה וזה מלקט מתוך של זה".

אמנם יש גורסים במשנתנו: "התקינו שיהא זה מלקט מתוך של זה שלא בטובה", (ולא כפי גירסתנו: "זה מתוך של זה וזה מתוך של זה"); ולפי גירסה זו אף משנתנו סוברת שמותר ללקט משדה חבירו אפילו הדקים, כפי שגם מוכח מלשון הרמב"ם ("משנה ראשונה").

באור משנה ב

כבר הזכרנו, שאסור לאדם לתקן שדהו בשביעית, בין לצורך שביעית בין לצורך מוצאי שביעית. משנתנו באה ללמד שאמנם לכתחילה אסרו חכמים כל עבודה הבאה לתקן את השדה לזריעה, אבל בדיעבד אם עבר אדם ותיקן שדהו בשביעית לצורך זריעה במוצאי שביעית יש הבדל בין שני סוגי עבודות, שאם עשה עבודה כדי להשביח את הקרקע ולהכינה ממש לזריעה, כגון שחרשה כדי לעקור ממנה עשבים רעים או שזיבלה וכיוצא בזה, קנסוהו חכמים שאסור לזורעה במוצאי שביעית, אבל אם לא עשה אלא עבודת נקור, כגון שפינה את השדה מאבנים או מקוצים שהיו בה, לא קנסוהו חכמים ומותר לזורעה במוצאי שביעית.

שָׂדֶה שֶׁנִּתְקַוְּצָה – שניטלו קוציה בשביעית, כדי לתקנה למוצאי שביעית, **תִּזָּרַע בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית** – מותר לזורעה במוצאי שביעית, שלא קנסוהו חכמים על עבודה זו. אבל שדה **שֶׁנִּטַּיְּבָה** – שהשביחוה בשביעית על ידי שחרשוה כדי לעקור ממנה את קוציה **(ירושלמי)**, ויש מפרשים שנטייבה – שנזדבלה על ידי זבל שהובא בעגלות לשדה **(רש"י)**, **אוֹ שֶׁנִּדַּיְּרָה** – שעשאה דיר לצאנו כדי לזבלה, ולא כדי לצבור את הזבל באשפתות כפי ששנינו (לעיל ג, ד), **לֹא תִזָּרַע בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית** – שקנסוהו חכמים בעבודות אלו, הואיל ויש בהן משום השבחת הקרקע והכנתה לזריעה. – בירושלמי מובא, שבפירוש משנתנו נחלקו אמוראי בבל ואמוראי ארץ ישראל, שלדעת אמוראי בבל מדובר ברישא בקוצים תלושים ומפוזרים בשדה, שהנוטל אותם בשביעית ומפנה שדהו לזריעה במוצאי שביעית, מותר לזורעה במוצאי שביעית **(וכן מפרשים גם רש"י ותוספות בכורות לד, ב)**, ואילו מה ששנינו בסיפא: "שנטייבה" – היינו שחרש את השדה כדי לעקור את קוציה ממנה, כמו שבארנו לעיל; אבל אמוראי ארץ ישראל פירשו: "שדה שנתקוצה" – היינו שחרש את שדהו כדי לעקור ממנה את קוציה, שהואיל וחרישה זו אינה עדיין הכנה לזריעה לא קנסוהו חכמים ומותר לזורעה במוצאי שביעית, אבל שדה שנטייבה – היינו שנחרשה פעמיים, ובשעת גזירת המלכות נשנתה משנתנו, שהטילו מס על הקרקעות והתירו חכמים לחרוש פעם אחת ולזרוע בשביעית כדי שיוכלו ליתן למלכות את המס הקצוב מן התבואה, ובאה משנתנו ללמד, שאם חרש פעמיים כדי שתשביח השדה ותתן יבול רב, קנסוהו חכמים שאסור לזורעה בשמינית. **שָׂדֶה שֶׁנִּטַּיְּבָה** – שהושבחה בשביעית, כמו שבארנו לעיל, **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: אֵין אוֹכְלִין פֵּרוֹתֶיהָ בַּשְּׁבִיעִית** – אסור לאכול פירות שדה זו, **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: אוֹכְלִין** – מותר לאכול פירותיה בשביעית. ומדובר כאן בפירות שהם מותרים באכילה בשביעית, כגון פירות האילן **(הרא"ש)**, או ספיחים שלא גזרו עליהם (עיין בפתיחה למסכתנו בענין גזירת ספיחים). ויש סוברים שמדובר כאן קודם גזירת חכמים על הספיחים **("משנה ראשונה")**. **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: אֵין אוֹכְלִין פֵּרוֹת שְׁבִיעִית בְּטוֹבָה** – אסור להחזיק טובה לבעלים בעד הפירות שאוכל משדהו, לפי שהתורה הפקירה אותם, ואם הוא מחזיק טובה לבעלים ומודה להם על הפירות, הרי זה כאילו אוכל מן השמור. **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: אוֹכְלִין בְּטוֹבָה וְשֶׁלֹּא בְּטוֹבָה** – כלומר אף על פי שהפירות הפקר הם, מותר להכיר טובה לבעל השדה ולהודות לו בעד הפירות שאוכלים משדהו. וכן גם מותר להיכנס לכל שדה ולאכול מפירותיה ולא להחזיק טובה לבעל השדה. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: חִלּוּף הַדְּבָרִים** – שבית שמאי מקילים וסוברים, שאוכלים גם בטובה, ובית הלל מחמירים וסוברים, שאין אוכלים פירות שביעית בטובה. **זוֹ מִקֻּלֵּי בֵּית שַׁמַּאי וּמֵחֲמִרֵי בֵּית הִלֵּל** – ברוב ההלכות שנחלקו בהן בית שמאי ובית הלל, בית שמאי מחמירים ובית הלל מקילים, ויש עשרים ושלש הלכות, המנויות במסכת עדיות, שבהן בית שמאי מקילים ובית הלל מחמירים, ולדעת רבי יהודה יש הלכות נוספות שהן מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל, וזו שבמשנתנו היא אחת מהן. יש גורסים בדברי בית שמאי (שהם דברי בית הלל לדעת רבי יהודה): "אין אוכלים אלא בטובה" – לפי שגוזרים בשביעית משום שאר השנים, שלא יהא אדם רגיל לכינס בשדה חבירו ובגינתו ובפרדסו שלא מדעתו. אבל מן התורה מותר אף שלא בטובה, שכתוב **(שמות כג, יא)**: "והשביעית תשמטנה ונטשתה", ושנו במכילתא: מגיד שהוא פורץ בה פרצות, אלא שגזרו חכמים מפני תיקון העולם **(הראב"ד)**. ולפי גירסה זו החומרה היא שאין אוכלים אלא בהחזקת טובה, והקולה היא שאוכלים אפילו שלא בטובה.

באור משנה ג

חוֹכְרִין נִירִין מִן הַגּוֹיִם בַּשְּׁבִיעִית – רשאי ישראל לקבל מן הגויים בחכירה, תמורת תשלום כך וכך כורים לשנה, נירים, היינו שדות שנחרשו בשביעית, כדי לזורען במוצאי שביעית, אף על פי שנמצא מעודדם לחרוש בשביעית, לפי שאין הגויים מצווים על שביתת הארץ, **אֲבָל לֹא מִיִּשְׂרָאֵל** – אסור לחכור מישראל שדות שחרשן בשביעית באיסור. **וּמַחֲזִיקִין יְדֵי גּוֹיִם בַּשְּׁבִיעִית** – כשרואים אותם עובדים את שדותיהם בשביעית, מברכים אותם: תחזקנה ידיכם או

ד הַמֵּדֵל בַּזֵּיתִים – בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: נָגֹם; וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: יְשָׁרֵשׁ. וּמוֹדִים בְּמַחֲלִיק עַד שֶׁיָּגֹם. אֵיזֶה הוּא הַמֵּדֵל? אֶחָד אוֹ שְׁנַיִם. הַמַּחֲלִיק? שְׁלֹשָׁה זֶה בְּצַד זֶה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? מִתּוֹךְ שֶׁלּוֹ, אֲבָל מִתּוֹךְ שֶׁל חֲבֵרוֹ אַף הַמַּחֲלִיק יְשָׁרֵשׁ.

פירוש ברטנורא

ד המדל בזיתים. כשהזיתים מקורבים זה לזה יותר מדאי נוטל אחד ומניח ב' או נוטל ב' ומניח אחד כדי שיגדל ויתעבה. מדל לשון שליפה והסרה, וי"מ לשון דלדול ודלות שמדלדל שדהו מן הזיתים: **יגום.** גומם ומקציץ האילן ומשאיר השרש בארץ, ולא ישרש לגמרי שלא יראה כעובד את האדמה: **ומודים במחליק.** כגון אם נוטל שלשה זיתים זה בצד זה שמחליק פני הקרקע יותר מדאי יאמרו לעבודת קרקע הוא מתכוין ואסור: **מתוך של חבירו אף המחליק ישרש.** דלא עביד אינש שיתקן קרקע חבירו, וידוע דלעצים הוא מכוין:

משניות מבוארות – קהתי

הצליחו במעשיכם, **אֲבָל לֹא יָדֵי יִשְׂרָאֵל** – שאסור להחזיק ידי עוברי עבירה. ויש מפרשים, שמשנתנו באה להשמיע שאפילו בזמן גזירת המלכות, שהתירו חכמים לעבוד, כמו שהזכרנו במשנה הקודמת, מכל מקום אסור לאחל זה לזה שיצליח במעשי ידיו, שנראה כאילו שמח בביטול המצוה ובועט בה (**"תוספות חדשים"**). **וְשׁוֹאֲלִין בִּשְׁלוֹמָן** – של הגויים בכל הימים, **מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם** – פיסקה זו הובאה כאן אגב העניינים שברישא. בבבלי מבואר (**גיטין סב, א**), שאין צורך לומר ששואלין בשלומם של גויים, שהרי אם מחזיקין ידיהם בשביעית, מכל שכן ששואלין בשלומם, אלא אפילו ביום חגם, אף על פי שהם חוגגים לכבוד עבודה זרה, מכל מקום מפני דרכי שלום שואלים בשלומם.

באור משנה ד

הַמֵּדֵל בַּזֵּיתִים – בשביעית; "המדל" משורש "דלל", והיינו שעוקר אילן אחד או שניים מבין אילני הזיתים הצפופים מדי, כדי שיגדלו הנשארים בריווח (**ר"ש; ברטנורא**), ויש מפרשים, שעוקרם מפני שהוא צריך לעצים (**רמב"ם; "תפארת ישראל"**). **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: נָגֹם** – יקצץ את גזע האילן וישאיר את שרשו בארץ, שלא יהא נראה כמתקן שדהו בשביעית; **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: יְשָׁרֵשׁ** – מותר לו אפילו לעקור את השורש, שהואיל ואינו עוקר אלא אילנות בודדים פה ושם, אין בזה משום תיקון השדה. **וּמוֹדִים** – בית הלל לבית שמאי, כלומר שסוברים כמותם, **בְּמַחֲלִיק** – בעוקר הרבה אילנות במקום אחד ועושה שטח ניכר חלק (פנוי, בלא אילנות), **עַד שֶׁיָּגֹם** – אינו רשאי להחליק בשביעית אלא אם כן יגום, שיקצץ את הגזע בלבד ולא ישרש, שאם גם יעקור את השרשים יהא חשוד שמתקן הוא את הקרקע לזריעה. **אֵיזֶה הוּא הַמֵּדֵל** – שלדעת בית הלל מותר אפילו לשרש? **אֶחָד אוֹ שְׁנַיִם** – שעוקר אילן אחד או שניים, כמו שבארנו לעיל. ואיזה הוא **הַמַּחֲלִיק** – שאף לדעת בית הלל אסור לשרש? **שְׁלֹשָׁה זֶה בְּצַד זֶה** – שעוקר שלושה אילנות שהם סמוכים זה לזה. **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** – שהמחליק אסור לשרש? **מִתּוֹךְ שֶׁלּוֹ** – כשהוא עוקר אילנות מתוך שדה זיתיו, **אֲבָל מִתּוֹךְ שֶׁל חֲבֵרוֹ** – בעוקר אילנות מתוך שדה זיתים של חבירו, **אַף הַמַּחֲלִיק יְשָׁרֵשׁ** – אף כשהוא עוקר הרבה במקום אחד, מותר לו לעקור אפילו את שרשם, שאין כל חשש שמא יחשדוהו שהוא מתקן את הקרקע, לפי שאין דרך אדם לתקן שדה חבירו, ובידוע שלעצים הוא מתכוון בעבודתו זו.

אגרות קודש

ב"ה, יו"ד מנ"א, תשי"ד

ברוקלין.

צעירי אגודת חב"ד אשר באה"ק ת"ו סניף לוד,

ד' עליהם יחיו

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבם מכ"ח תמוז בו כותבים ע"ד יסוד סניפם ובחירת הועד.

הנה יה"ר מהשי"ת, אשר חפץ ה' בידם יצליח להפיץ תורת החסידות הדרכותי' ומנהגי' - בסביבתם הקרובה וגם בסביבתם היותר רחבה, אשר הפצה זו תביא אור וכח וחיות נוספים גם בלימוד הנגלה וקיום המצות בהידור, וכמובן מלשון זהר הק' (חלק ג' קנ"ב עמוד א) שקורא זה בשם נשמתא דאורייתא, שככל שמציאות הנשמה מתבלטת יותר ונראית יותר - מתוסף ג"כ בחיות הגוף בכללותו, ובחיות כל אבר ואבר ממנו.

והנמשל מובן.

וע"פ מרז"ל לא המדרש עיקר אלא המעשה, הנה בודאי ימשיכו את כל הנ"ל במעשה בפועל, היינו - הפצה בפועל בהנוגע לאחרים, והמשכת החסידות שלהם - בנוגע לעצמם - במעשה ממש.

המשך בעמוד הבא

רש"י

והביטו אלי את אשר דקרו — יסתכלו בהרוג שלפניהם. **וספדו עליו כמספד על היחיד** — כאדם המספיד על בן יחיד שהיה לו ומת. **צדיקים בוכים** — שנזכרים בצערם שהיה להם, לכבוש הרשע הזה בחייהם. **כי יפלא בעיני וגו'** — סיפיה דקרא "גם בעיני יפלא". **של בוכיא** = עכבישׁ, שקורין *אירינ"א. **ולבסוף** — משאדם נמשך אחריו מעט — מתגבר והולך בו. **מושכי העון בחבלי השוא** — בתחלה היו מביאין אותו עליהם על ידי חבלים שאינן של כלום. **וכעבות העגלה** — חבל עבה, שקושרין בו את הפרה למחרישה. **אספרה אל חוק** — אספר דבר זה להיות לחק ולזכרון. **היום ילדתיך** — היום אגלה לבריות שבני אתה.

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף נב עמוד א. מפרשת הגמרא את הפסוק הנזכר: **הָא הֶסְפֵּידָא מַאי עֲבִידְתֵּיהּ** - על מי יהיה ההספד הנזכר בדברי הנביא, **פְּלִיגִי בָּהּ רַבִּי דּוֹסָא וְרַבָּנָן, חַד** - אחד מהם **אָמַר** שההספד הוא **עַל מָשִׁיחַ בֶּן יוֹסֵף שֶׁנֶּהֱרַג, וְחַד** מהם **אָמַר** שההספד הוא **עַל יֵצֶר הָרָע שֶׁנֶּהֱרַג** ונתבטל כחו. מקשה הגמרא: **בְּשִׁלְמָא דְּאָמַר** שההספד הוא **עַל מָשִׁיחַ בֶּן יוֹסֵף שֶׁנֶּהֱרַג, הֵיינוּ דִּכְתִיב** - מובן מה שכתוב **'וְהִבִּיטוּ אֵלַי אֵת אֲשֶׁר דָּקָרוּ, וְסָפְדוּ עָלָיו כִּמְסֵפֵד עַל הַיָּחִיד'** - ויספידוהו כאב המספיד את בנו יחידו, שיהיה הצער על הריגתו גדול מאוד. **אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר** שההספד הוא **עַל יֵצֶר הָרָע שֶׁנֶּהֱרַג,** קשה, **הָאי הֶסְפֵּידָא בְּעֵי לְמֶעְבַּד** - וכי הספד צריך לעשות עליו, אדרבא **שִׂמְחָה בָּעֵי לְמֶעְבַּד** - שמחה צריכים לעשות, **וְאַמַּאי בָּכוּ** - מדוע יצטערו ויבכו. מתרצת הגמרא: טעם הבכי הוא **כִּדְרַבִּי רַבִּי יְהוּדָה,** שֶׁלֶּעָתִיד **לָבֹא מְבִיאוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיֵצֶר הָרָע וְשׁוֹחֲטוֹ,** ועל ידי זה יתבטל כחו. ושחיטה זו יעשנה הקדוש ברוך הוא **בִּפְנֵי הַצַּדִּיקִים וּבִפְנֵי הָרְשָׁעִים,** אלא שה**צַּדִּיקִים נִדְמֶה לָהֶם** היצר הרע **כְּהַר גָּבוֹהַּ** שלא ניתן לכובשו, **וְהָרְשָׁעִים נִדְמֶה לָהֶם** היצר הרע **כְּחוּט הַשַּׂעֲרָה** שלא מובן איך לא כבשוהו, ומתוך כך **הַלָּלוּ** - הצדיקים **בּוֹכִין, וְהַלָּלוּ** - הרשעים **בּוֹכִין.** ה**צַּדִּיקִים בּוֹכִין** כיון שנזכרים הם בצער שהיה להם בעולם הזה להתגבר עליו **וְאוֹמְרִים הֵיאַךְ יָכוֹלְנוּ לִכְבּוֹשׁ הַר גָּבוֹהַּ כָּזֶה,** וְה**רְשָׁעִים בּוֹכִין** על מצבם, **וְאוֹמְרִים הֵיאַךְ לֹא יָכוֹלְנוּ לִכְבּוֹשׁ אֶת חוּט הַשַּׂעֲרָה הַזֶּה.** מוסיפה הגמרא: **וְאַף הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא תָּמֵהַּ עָמָּהֶם** - עם הצדיקים, **שֶׁנֶּאֱמַר 'כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת כִּי יִפָּלֵא בְּעֵינֵי שְׁאֵרִית הָעָם הַזֶּה בַּיָּמִים הָהֵם** - היינו כשהצדיקים [־שארית העם] יתפלאו [־כי יפלא] לעתיד לבוא [־בימים ההם] **גַּם בְּעֵינַי יִפָּלֵא'** הדבר כיצד יכלו לכבוש את היצר הרע.

אָמַר רַבִּי אַפֵּי, יֵצֶר הָרָע, בַּתְּחִילָּה - כל זמן שאין האדם נמשך אחריו, כחו חלש **וּדְמָה לְחוּט שֶׁל בּוּכְיָא** - קורי עכביש, **וּלְבַסּוֹף** אם חוטא האדם ונמשך אחריו מעט, הרי הוא מתחזק ונהיה עבה וחזק **וּדְמָה כַּעֲבוֹתוֹת הָעֲגָלָה** - כחבלים עבים המחברים את הפרה למחרישה, **שֶׁנֶּאֱמַר 'הוֹי מֹשְׁכֵי הֶעָוֹן בְּחַבְלֵי הַשָּׁוְא וְכַעֲבוֹת הָעֲגָלָה חַטָּאָה'** - כלומר גוררים יצר הרע עליהם מעט מעט בתחילה בחבלי השוא כחוט של קורי עכביש, ומשנתגרה בהם מתגבר והולך עד שנעשה כעבות העגלה.

תָּנוּ רַבָּנָן, מָשִׁיחַ בֶּן דָּוִד שֶׁעָתִיד לְהִגָּלוֹת בְּמְחֲרָה בְּיָמֵינוּ, אוֹמֵר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא למשיח, **שְׁאַל מִמֶּנִּי דָּבָר וְאֶתֵּן** אותו **לְךָ, שֶׁנֶּאֱמַר 'אֲסַפְּרָה אֶל חֹק וְגוֹ'** ה' אָמַר אֵלַי בְּנִי אַתָּה **אֲנִי הַיּוֹם יְלִדְתִּיךָ, שְׁאַל מִמֶּנִּי וְאֶתְּנָה גּוֹיִם נַחֲלָתֶךָ'** - דוד המלך מתנבא על המשיח ואומר עבורו, אספר זאת להיות לחוק וזכרון מה שאמר לי הקדוש־ברוך־הוא היום אגלה לכל העולם שבני אתה ולכן שאל ממני וכו', **וְכֵיוָן שֶׁרָאָה** משיח בן דוד את **מָשִׁיחַ בֶּן יוֹסֵף שֶׁנֶּהֱרַג, אוֹמֵר** המשיח **לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אֵינִי מְבַקֵּשׁ מִמְּךָ אֶלָּא חַיִּים.** משיב הקדוש ברוך הוא **וְאוֹמֵר לוֹ, חַיִּים** אינך צריך לבקש, כיון שעַד **שֶׁלֹּא אָמַרְתָּ** וביקשת, **כְּבָר הִתְנַבֵּא עָלֶיךָ דָּוִד אָבִיךָ** וקיבל חיים, **שֶׁנֶּאֱמַר 'חַיִּים שָׁאַל מִמְּךָ נָתַתָּה לוֹ' וְגוֹ',** ואם כן כבר קיבלת חיים עוד קודם השאלה.

המשך מהעמוד הקודם

ויה"ר, שמתאים ללשון המדויק חפץ ה', שחפץ ה' הוא פנימיות הרצון ; תענוג - הרי תהי' גם התעסקותם בחפץ פנימי, אשר פעולות הנעשות מתוך ענג אמיתי - מצליחות ביותר.

בברכת הצלחה בעבודתם בקדש,

מ. שניאורסאהן

מתרצת הגמרא: שָׁלֹא בְּבֵית דִּין הֲוָה קָאֵי – רבי יהושע לא היה בבית הדין בשעה שרבן גמליאל הודה לפניו, ורק המודה בבית דין פטור.

הגמרא מקשה מברייתא אחרת, ממנה משמע שהברייתא הראשונה חולקת על רב הונא: וְהָתַנְיָא, שכך השיב רבי יהושע לרבן גמליאל, וְאָמַר לוֹ, אֵין בְּדָבְרֵיךָ שאמרת שטבי יצא לחירות כְּלוּם מפני שֶׁכְּבָר הוֹדִיתָ, והמודה בקנס פטור. משמע שלאחר שהודה כבר אי אפשר שוב לחייבו [ואפילו יבואו עדים]. מַאי לָאו תַּנָּאֵי הִיא – מסתבר שנחלקו הברייתות בדין המודה בקנס ואחר כך באו עדים. לַאי תַּנָּא – התנא בברייתא הראשונה, דְּאָמַר שרבי יהושע השיב אין בדבריך כלום מפני שֶׁכְּבָר אֵין לְךָ עֵדִים, ומשמע שאם באו עדים לאחר שהודה חייב, סָבַר מוֹדֶה בְּקֶנֶס וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים חייב. וְלַאי תַּנָּא שבברייתא השניה, דְּאָמַר שרבי יהושע השיב אין בדבריך כלום מפני שֶׁכְּבָר הוֹדִיתָ, ומשמע שאפילו יבואו עדים הוא פטור, סָבַר מוֹדֶה בְּקֶנֶס וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים פָּטוּר.

משיבה הגמרא: לֹא בדין זה נחלקו, אלא דְּכוּלֵּי עָלְמָא – שתי הברייתות סוברות מוֹדֶה בְּקֶנֶס וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים פָּטוּר, וּבְהָא קָמִיפַּלְגִי – ובזה נחלקו, דְּאִי תַּנָּא שבברייתא הראשונה דְּאָמַר שֶׁכְּבָר אֵין לְךָ עֵדִים, סָבַר שרבי יהושע חוּץ לְבֵית דִּין הֲוָה בשעה שהודה רבן גמליאל, ואין הודאתו מועילה, לפיכך אם יבואו עדים אחר כך יהא חייב. וְהַךְ תַּנָּא שבברייתא השניה דְּאָמַר שֶׁכְּבָר הוֹדִיתָ, סָבַר שרבי יהושע בְּבֵית דִּין הֲוָה באותה שעה, והועילה הודאתו, לפיכך אפילו יבואו עדים אחר כך, פטור.

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בדין מודה בקנס ואחר כך באו עדים: אִיתְּמַר, המוֹדֶה בְּקֶנֶס וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים, רַב אָמַר פָּטוּר, וּשְׁמוּאֵל אָמַר חַיָּיב. אָמַר רָבָא בַּר אָהִילַאי, מַאי טַעְמָא דְּרַב – מה טעמו של רב, משום שנאמר בענין חיוב כפל [שהוא קנס] (שמות כב ג) 'אִם הַמֻּצָא תִּמָּצֵא בְיָדוֹ הַגֵּנֵבָה וגו' שְׁנַיִם יְשַׁלֵּם', ודרש רב 'אִם הַמֻּצָא' – אם הוברר הדבר בְּעֵדִים, אז 'תִּמָּצֵא' בְּדַיָּינִין – הדיינים יחייבו אותו כפל, פָּרַט לְמַרְשִׁיעַ אֶת עַצְמוֹ – למעט מאופן שהדבר הוברר על ידי שהודה הגנב והרשיע את עצמו. אלא שיש להקשות, לָמָּה לִי לדרוש כן מהפסוק 'הַמֻּצָא תִּמָּצֵא', והרי מֵ'אֲשֶׁר יַרְשִׁיעֻן אֱלֹהִים יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ' (שם כב ח) נִלְמַד דין זה, שכן משמע רק כאשר הורשע הגנב על ידי הדיינים [דהיינו על פי העדים] הוא חייב כפל, אבל המרשיע את עצמו מקודם פטור. אֶלָּא ממה שנאמרו שני פסוקים בענין, שְׁמַע מִינָּהּ – אתה למד לומר שאף המוֹדֶה בְּקֶנֶס וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים פָּטוּר. וּשְׁמוּאֵל הסובר שהמודה בקנס ואחר כך באו עדים חייב, אָמַר לָךְ, הַהוּא – הפסוק 'הַמֻּצָא תִּמָּצֵא', מִבָּעֵי לֵיהּ – נצרך לדעתו, ללמד לְגַנֵּב עַצְמוֹ שחייב כפל על כל דבר שגנב, וּכְדְתָנָא דְּבֵי חִזְקִיָּה שדרש כן (לעיל סג:) מפסוק זה. ורק מהפסוק 'אֲשֶׁר יַרְשִׁיעֻן אֱלֹהִים' אנו למדים לפטור את המודה בקנס, לפיכך אינו פטור כשלא באו עדים אחר כך.

אֵיתִיבֵיהּ רַב לְשִׁמוּאֵל, שנינו בברייתא, אִם רָאָה הגנב עֵדִים שֶׁמְּמַשְׁמְשִׁים וְבָאִים – מתקרבים לבית דין להעיד עליו, וקדם וְאָמַר לבית דין, אכן נָּגַבְתִּי, אֲבָל לֹא טְבָחְתִּי וְלֹא מְכַרְתִּי, אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא קֶרֶן בלבד, לפי שהמודה בקנס פטור אף על פי שהודה מחמת העדים. ומשמע, שאפילו באו אחר כך העדים שגנב, הוא פטור. אָמַר לֵיהּ – השיב שמואל לרב, הָכָא – בברייתא זו בְּמַאי עָסְקִינַן – מדובר, כְּגוֹן שֶׁחָזְרוּ עֵדִים לַאֲחוֹרֵיהֶם ולא באו להעיד, ולכן הוא פטור, אבל אם באו והעידו הוא חייב. חוזר רב ומקשה, וְהָא מִדְּתָנֵי סֵיפָא – מזה ששנינו בסוף הברייתא, רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי [–בן רבי] שִׁמְעוֹן חולק וְאוֹמֵר, אף לאחר שהודה הגנב ונפטר יָבוֹאוּ הָעֵדִים וְיָעִידוּ ויחייבוהו, מְכַּלֵּל – מתוך דבריו אתה למד דְּתָנָא קַמָּא רַבָּנַן שֹׁלֹא יבואו העדים להעיד לאחר שהודה הגנב, לפי שהמודה בקנס פטור. אָמַר לֵיהּ – השיב שְׁמוּאֵל לרב, אכן תנא קמא אינו סובר כמוני, אֲבָל לַאו אִינְיָא – וכי אין את שיטת רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּקָאֵי בָּוְותֵי – שסובר כמוני, אִם כֵּן אֲנָא דְּאָמְרִי – אני שאמרתי שאם באו עדים לאחר שהודה הוא חייב, בְּרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אמרתי כן.

הגמרא מבררת כיצד יפרש רב את המחלוקת בברייתא: לְשִׁמוּאֵל, בְּוַדַּאי תַּנָּאֵי הִיא – נחלקו תנא קמא ורבי אלעזר ברבי שמעון בדין זה, שלדעת תנא קמא המודה בקנס ואחר כך באו עדים פטור, ולדעת רבי אלעזר ברבי שמעון חייב. אבל לְרַב מִי לֵימָא – האם נאמר תַּנָּאֵי הִיא – שנחלקו התנאים בדין זה, או שנחלקו בענין אחר ואילו המודה בקנס ואחר כך באו עדים לפי כולם הוא פטור. משיבה הגמרא: אָמַר לָךְ רַב, אֲנָא דְּאָמְרִי שהמודה בקנס ואחר כך באו עדים פטור, אֲפִילּוּ לְשיטת רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אמרתי כן. הוּאיל וְעַד כָּאן לֹא קָאָמַר – לא נחלק רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן הָתָם – בברייתא שאף לאחר שהודה הגנב "יבואו עדים ויעידו", אֶלָּא מִשּׁוּם דְּקָא מוֹדֵי מַחֲמַת גֵּיעֻתָּא דְּעֵדִים – שהגנב הודה רק מחששו מהעדים, שקרבו לבית דין להעיד עליו, והודאה זו אינה פוטרת. אֲבָל הָכָא – באופן שדבר רב, דְּמוֹדֶה מֵעַצְמוֹ ולא מחמת העדים, אֲפִילּוּ רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן מוֹדֶה שאפילו באו עדים אחר כך פטור.

רב המנונא מגביל את שיטת רב: אָמַר רַב הַמְנוּנָא, מִסְתַּבְּרָא מִילְּתֵיהּ דְּרַב – מסתבר שדברי רב נאמרו רק בְּגנב שֶׁאוֹמֵר נָּגַבְתִּי וְבָאוּ עֵדִים שֶׁגָּנַב, ואז הוא פָּטוּר, שֶׁהֲרֵי בהודאה זו הוא חַיֵּיב את עַצְמוֹ בְּקֶרֶן [שהמודה בממון חייב], לפיכך הוא פטור מן הכפל. אֲבָל אִם אָמַר לֹא גָּנַבְתִּי, וְבָאוּ עֵדִים שֶׁגָּנַב וחייבוהו קרן וכפל, וְחָזַר הגנב וְאָמַר טָבַחְתִּי וּמָכַרְתִּי, וְבָאוּ עֵדִים שֶׁטָּבַח וּמָכַר, באופן זה הוא חַיָּיב על הטביחה ומכירה, שֶׁהֲרֵי בהודאתו הוא פָּטַר את עַצְמוֹ מִכְּלוּם – מכל תשלום, ולא התבוון להתחייב [שכן ידע שהמודה בקנס פטור], לפיכך אם באו עדים אחר כך חייב.

רבא דוחה את דברי רב המנונא: אָמַר לוֹ רָבָא לרב המנונא, [קִפַּחְתְּ] קִפַּחְתָּ – ציערת לְכָבֵי דְּבֵי רַב – את תלמידי בית המדרש בכך שאמרת בדעת רב דבר שאינו נכון, שכן מרב הונא שידע דברי רב והיה גדול ממך, מוכח שלא כדבריך. דְּהָא – שהרי רַבָּן נַמְלִיאֵל שהודה שסימא את עין טבי עבדו, פְּטַר עַצְמוֹ מִכְּלוּם הָוֵה – פטר את עצמו לגמרי [שהרי המסמא את עין עבדו אינו חייב אלא קנס בלבד], וְקָאָמַר לֵיהּ – ואף על פי כן הקשה רַב חִסְדָּא לְרַב הוּנָא – שמדברי רבי יהושע 'שהרי אין לך עדים', משמע שאם באו עדים אחר כך חייב, וְלֹא קָא מְשַׁנֵּי לֵיהּ – ולא תירץ רב הונא לרב חסדא שאין הודאתו זו פוטרת לפי שפטר את עצמו מהכחל. ומוכח, שגם בכזה אופן הוא פטור לדעת רב.

הגמרא מביאה ראיות לדברי רב המנונא: אִיתְּמַר נַמִּי, אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, גנב שהודה ואמר נָּגַבְתִּי, וְבָאוּ אחר כך עֵדִים שֶׁגָּנַב, פָּטוּר מכפל, שֶׁהֲרֵי חַיֵּיב הגנב את עַצְמוֹ בְּקֶרֶן, לפיכך מועילה הודאתו לפטרו מכפל. אֲבָל אם אָמַר שהוא לֹא גָּנַב, וְבָאוּ עֵדִים שֶׁגָּנַב, וְחָזַר הגנב וְאָמַר טָבַחְתִּי וּמָכַרְתִּי, וְבָאוּ עֵדִים שֶׁטָּבַח וּמָכַר, חַיָּיב אף בתשלומי ארבעה וחמשה, שֶׁהֲרֵי כשהודה הוא פָּטַר את עַצְמוֹ מִכְּלוּם, והודאה כזו אינה פוטרת. אָמַר רַב אַשֵׁי, מַתְנִיתִין דְּרַבִּי יְהוּדָה הִיא – אף מהם יש לדייק כדברי רב המנונא. מַתְנִיתִין דְּתָנֵן, גָּנַב עַל פִּי עדות שְׁנַיִם, וְטָבַח וּמָכַר עַל פִּי עֵד אֶחָד אוֹ עַל פִּי עַצְמוֹ – שהודה בעצמו, מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל על הגניבה שהרי יש על כך שני עדים, וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה על הטביחה ומכירה לפי שאין על כך שני עדים, והמודה בקנס פטור. ויש לדייק בדברי המשנה, מאחר ורצה התנא ללמדנו שהמודה בקנס פטור לָמָּה לִי דְּתָנֵי – מדוע שנה 'גָּנַב עַל פִּי שְׁנַיִם' והשמיענו את דין המודאה בקנס רק בטביחה ומכירה, לֵיתְנֵי – שישנה 'גָּנַב וְטָבַח [וּמָכַר] עַל פִּי עֵד אֶחָד אוֹ עַל פִּי עַצְמוֹ אֵינוֹ מְשַׁלֵּם קנס אֶלָּא את הַקֶּרֶן', שגם בגנבה הודה הגנב ופטור אף מכפל.

שֶׁלֹּא בְּבֵית דִּין הֲוָה קָאֵי וְהָתַנְיָא אָמַר לוֹ אֵין בִּדְבָרֶיךָ כְּלוּם שֶׁכְּבָר הוֹדֵיתָ מַאי לָאו תַּנָּאֵי הִיא הַאי תַּנָּא דְּאָמַר שֶׁכְּבָר אֵין לְךָ עֵדִים סָבַר מוֹדֶה בִּקְנָס וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים חַיָּיב וְהַאי תַּנָּא דְּאָמַר שֶׁכְּבָר הוֹדֵיתָ סָבַר מוֹדֶה בִּקְנָס וְאח"כ בָּאוּ עֵדִים פָּטוּר לֹא דְּכ"ע מוֹדֶה בִּקְנָס וְאח"כ בָּאוּ עֵדִים פָּטוּר וּבְהָא קָמִיפַּלְגֵי הַאי תַּנָּא דְּאָמַר שֶׁכְּבָר אֵין לְךָ עֵדִים סָבַר חוּץ לְב"ד הֲוָה וְהַךְ תַּנָּא דְּאָמַר שֶׁכְּבָר הוֹדֵיתָ סָבַר בְּבֵית דִּין הֲוָה: אִיתְּמַר מוֹדֶה בִּקְנָס וְאח"כ בָּאוּ עֵדִים רַב אָמַר פָּטוּר וּשְׁמוּאֵל אָמַר חַיָּיב אָמַר רָבָא בַּר אֲהִילָאִי מַאי טַעְמָא דְּרַב אִם הִמָּצֵא בְּעֵדִים תִּמָּצֵא בְּדַיָּינִין פְּרָט לְמַרְשִׁיעַ אֶת עַצְמוֹ לָמָּה לִי מֵאֲשֶׁר יַרְשִׁיעוּן נַפְקָא אֶלָּא ש"מ מוֹדֶה בִּקְנָס וְאח"כ בָּאוּ עֵדִים פָּטוּר וּשְׁמוּאֵל אָמַר לָךְ הַהוּא מִבָּעֵי לֵיהּ לְגַנָּב עַצְמוֹ כִּדְתָנָא דְּבֵי חִזְקִיָּה אֵיתִיבֵיהּ רַב לִשְׁמוּאֵל רָאָה עֵדִים שֶׁמְּמַשְׁמְשִׁים וּבָאִים וְאָמַר גָּנַבְתִּי אֲבָל לֹא טָבַחְתִּי וְלֹא מָכַרְתִּי אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא קֶרֶן אָמַר לֵיהּ הָכָא בְּמַאי עַסְקִינַן כְּגוֹן שֶׁחָזְרוּ עֵדִים לַאֲחוֹרֵיהֶם וְהָא מִדְּתָנֵי סֵיפָא רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַ' שִׁמְעוֹן אוֹמֵר יָבוֹאוּ עֵדִים וְיָעִידוּ מִכְּלַל דְּתַנָּא קַמָּא סָבַר לֹא אָמַר לֵיהּ שְׁמוּאֵל לָאו אִיכָּא ר' אֶלְעָזָר בְּרַ' שִׁמְעוֹן דְּקָאֵי כַּוָּותִי אֲנָא דְּאָמְרִי כְּרַ' אֶלְעָזָר בְּרַ' שִׁמְעוֹן לִשְׁמוּאֵל וַדַּאי תַּנָּאֵי הִיא לְרַב מִי לֵימָא תַּנָּאֵי הִיא אָמַר לָךְ רַב אֲנָא דְּאָמְרִי אֲפִי' לְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַ' שִׁמְעוֹן עַד כָּאן לֹא קָאָמַר ר' אֶלְעָזָר בְּרַ' שִׁמְעוֹן הָתָם אֶלָּא מִשּׁוּם דְּקָא מוֹדֵי מֵחֲמַת בִּיעֲתוּתָא דְּעֵדִים אֲבָל הָכָא דְּמוֹדֶה מֵעַצְמוֹ אֲפִי' ר' אֶלְעָזָר בְּרַ' שִׁמְעוֹן מוֹדֶה אָמַר רַב הַמְנוּנָא מִסְתַּבְּרָא מִילְּתֵיהּ דְּרַב בְּאוֹמֵר גָּנַבְתִּי וּבָאוּ עֵדִים שֶׁגָּנַב פָּטוּר שֶׁהֲרֵי חִיֵּיב עַצְמוֹ בְּקֶרֶן אֲבָל אָמַר לֹא גָּנַבְתִּי וּבָאוּ עֵדִים שֶׁגָּנַב וְחָזַר וְאָמַר טָבַחְתִּי וּמָכַרְתִּי וּבָאוּ עֵדִים שֶׁטָּבַח וּמָכַר חַיָּיב שֶׁהֲרֵי פָּטַר עַצְמוֹ מִכְּלוּם אָמַר רָבָא [קִפַּחְתִּי] לְסָבֵי דְּבֵי רַב דְּהָא רַבָּן גַּמְלִיאֵל פּוֹטֵר עַצְמוֹ מִכְּלוּם הֲוָה וְקָאָמַר לֵיהּ רַב חִסְדָּא לְרַב הוּנָא וְלֹא קָא מְשַׁנֵּי לֵיהּ אִיתְּמַר נַמִּי אָמַר ר' חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר ר' יוֹחָנָן גָּנַבְתִּי וּבָאוּ עֵדִים שֶׁגָּנַב פָּטוּר שֶׁהֲרֵי חִיֵּיב עַצְמוֹ בְּקֶרֶן אֲבָל אָמַר לֹא גָּנַב וּבָאוּ עֵדִים שֶׁגָּנַב וְחָזַר וְאָמַר טָבַחְתִּי וּמָכַרְתִּי וּבָאוּ עֵדִים שֶׁטָּבַח וּמָכַר חַיָּיב שֶׁהֲרֵי פָּטַר עַצְמוֹ מִכְּלוּם אָמַר רַב אַשִׁי מַתְנִיתִין וּבְרַיְיתָא נַמִּי דַּיְקָא מַתְנִיתִין דִּתְנַן גָּנַב עַל פִּי שְׁנַיִם וְטָבַח וּמָכַר ע"פ עֵד אֶחָד אוֹ עַל פִּי עַצְמוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֵּפֶל וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה לָמָּה לִי דְּתָנֵי גָּנַב עַל פִּי שְׁנַיִם לִיתְנֵי גָּנַב וְטָבַח [וּמָכַר] עַל פִּי עֵד אֶחָד אוֹ עַל פִּי עַצְמוֹ אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא הַקֶּרֶן

אלא

רש"י

שֶׁלֹּא בְּבֵית דִּין הֲוָה. לֹא הָיוּ בֵּית דִּין יוֹשְׁבִין וְלֹא מְקוֹם יְשִׁיבַת ב"ד הֲוָה אֶלָּא בְּשׁוּק הוֹדָה לוֹ: שֶׁכְּבָר הוֹדֵיתָ. מַשְׁמַע אֲפִילּוּ אָתוּ עֵדִים בָּתַר הָכֵי פָּטוּר: תִּמָּצֵא בְּדַיָּינִין פְּרָט לְמַרְשִׁיעַ אֶת עַצְמוֹ. וְהַאי קְרָא לְמ"ל מֵאֲשֶׁר יַרְשִׁיעוּן אֱלֹהִים נַפְקָא פְּרָט לְמַרְשִׁיעַ אֶת עַצְמוֹ אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינָּהּ חַד לְמוֹדֶה בִּקְנָס וְלֹא בְּעֵדִים וְחַד לְמוֹדֶה בִּקְנָס וְאַחַר כֵּן בָּאוּ עֵדִים: מִיבָּעֵי לֵיהּ לְגַנָּב עַצְמוֹ. לְחַיֵּיב כֵּפֶל לְגַנָּב עַצְמוֹ דְּדַרְשִׁינַן כְּלָל וּפְרָט מֵהִמָּצֵא תִּמָּצֵא כִּדְתָנָא דְּבֵי חִזְקִיָּה: גָּנַבְתִּי. וְחִיֵּיב עַצְמוֹ בְּקֶרֶן: אֲבָל לֹא טָבַחְתִּי וְלֹא מָכַרְתִּי. רְבוּתָא אַשְׁמְעִי' כִּדְאַמְרִינַן לְקַמָּן דְּאע"ג דְּאַטְבִיחָה לֹא הוֹדָה וְנִמְצָא שֶׁטָּבַח אוֹ מָכַר דְּבָאוּ עֵדִים פָּטוּר דְּכֵיוָן דְּמִכֵּפֶל אִיפְּטַר לֵיהּ בְּהוֹדָאָה דְּגָנַבְתִּי תּוּ לֹא מְחַיֵּיב אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה דְּכֵיוָן דְּמַדְלִית כֵּפֶל מִינַּיְיהוּ הֲוֵי לֵיהּ תַּשְׁלוּמֵי שְׁלֹשָׁה וְאַרְבָּעָה וְהָנֵי לֹא כְּתִיבֵי: וְיָעִידוּ. לְאַחַר שֶׁהוֹדָה וְיִתְחַיֵּיב קְנָסָא: לִשְׁמוּאֵל וַדַּאי תַּנָּאֵי הִיא. דְּהָא לֹא מָצֵי לְמֵימַר דְּתַנָּא קַמָּא קָאֵי כַּוָּותֵיהּ דְּהַשְׁתָּא וּמַה הָכָא דְּשָׁמַע שֶׁמְּמַשְׁמְשִׁין וּבָאִין וּמֵחֲמַת בִּיעֲתוּתַיְיהוּ אוֹדֵי פָּטַר לֵיהּ וְאַף ע"ג דְּהַדְרוּ אָתוּ כָּל שֶׁכֵּן מוֹדֶה מֵעַצְמוֹ וְאח"כ בָּאוּ: לְרַב מִי לֵימָא. מִי אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ לְאוֹקְמֵי מִילְּתֵיהּ כְּתַנָּאֵי אוֹ דִּלְמָא מָצֵי לְשַׁנּוּיֵי לְר' אֶלְעָזָר בַּר ר' שִׁמְעוֹן אַלִּיבֵּיהּ וּלְמֵימַר דְּשַׁנִּי לֵיהּ לְר' אֶלְעָזָר בֵּין רָאָה עֵדִים שֶׁמְּמַשְׁמְשִׁין וּבָאִין לְמוֹדֶה מֵעַצְמוֹ בְּלֹא פַּחַד עֵדִים: מִסְתַּבְּרָא מִילְּתֵיהּ דְּרַב. דְּפָטַר אֲפִילּוּ אִם בָּאוּ עֵדִים: בְּאוֹמֵר גָּנַבְתִּי. דְּחִיֵּיב עַצְמוֹ לְשַׁלֵּם קֶרֶן מִיהָא בְּהוֹדָאָה הִלְכָּךְ הוֹדָאָה גְּמוּרָה הִיא וּפָטוּר מִכֵּפֶל וּמֵאַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה: שֶׁהֲרֵי פָּטַר עַצְמוֹ מִכְּלוּם. בְּהוֹדָאָה דִּטְבִיחָה לֹא הָיָה מְחַיֵּיב עַצְמוֹ בִּכְלוּם שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ שֶׁהַמּוֹדֶה בִּקְנָס פָּטוּר הִלְכָּךְ לָאו הוֹדָאָה הִיא וּמְשַׁלֵּם אִם בָּאוּ עֵדִים וְלֹא אַמְרִינַן מוֹדֶה בִּקְנָס וּבָאוּ עֵדִים פָּטוּר אֶלָּא הֵיכָא דְּאִיכָּא קֶרֶן וּקְנָס דְּאִיחַיֵּיב לֵיהּ מָמוֹנָא בְּהוֹדָאָתוֹ וּמִתְכַּוֵּין לְהַחֲזִיר מָמוֹן: אָמַר רָבָא גָּרְסִינַן וְלֹא גָּרְסִינַן אָמַר לֵיהּ קִפַּחְתִּינְהוּ לְסָבֵי דְּבֵי רַב רַב הַמְנוּנָא קָרֵי סָבֵי דְּבֵי רַב כִּדְאָמַר בְּפ"ק דְּסַנְהֶדְרִין (דף יז:): [קִפַּחְתִּי]. יֵשׁ בְּיָדִי תְּשׁוּבָה לְקַפֵּחַ דְּבָרָיו: דְּהָא רַבָּן גַּמְלִיאֵל. בְּהוֹדָאָה שֶׁסִּימֵּא אֶת עֵין עַבְדּוֹ פָּטַר עַצְמוֹ מִכְּלוּם הָיָה דְּאֵין כָּאן אֶלָּא קְנָס וְכִי מוֹדֶה מִפְּטַר מֵאֵילָיו וְהָא חָזִינַן לְעֵיל דְּאוֹתְבֵיהּ רַב חִסְדָּא לְרַב הוּנָא מִינָּהּ מִדּוּקְיָא דִּכְבָר אֵין לְךָ עֵדִים הָא אָתוּ עֵדִים מְחַיֵּיב: וְלֹא שַׁנִּי לֵיהּ. רַב הוּנָא לְמֵימַר דְּשָׁאנִי רַבָּן גַּמְלִיאֵל דְּפוֹטֵר עַצְמוֹ מִכְּלוּם הֲוָה וְכִי הַאי גַּוְונָא צְרִיכָא לֵיהּ לְאוֹקְמֵי בְּחוּץ לְבֵית דִּין הָא בְּבֵית דִּין מִיפְּטַר לֵיהּ בְּהַהִיא הוֹדָאָה אַלִּיבָּא דְּרַב: שֶׁהֲרֵי חִיֵּיב עַצְמוֹ בְּקֶרֶן. בְּהוֹדָאָה רִאשׁוֹנָה הִלְכָּךְ נִפְטַר מִן הַכֵּפֶל וְכֵיוָן דְּלֵיכָּא כֵּפֶל תּוּ לֹא מְחַיֵּיב בְּאַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה: שֶׁהֲרֵי פָּטַר עַצְמוֹ מִכְּלוּם. כְּלוֹמַר אֵין זֶה הוֹדָאָה שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ בָּא לְהָשִׁיב כְּלוּם בְּהוֹדָאָתוֹ דְּיוֹדֵעַ הוּא דְּמוֹדֶה בִּקְנָס פָּטוּר הִלְכָּךְ לִפְטוֹר עַצְמוֹ נִתְכַּוֵּין: לָמָּה לִי דְּקָתָנֵי. הָכֵי הוֹאִיל וְאָתָא לְאַשְׁמוּעִינַן דְּמוֹדֶה בִּקְנָס פָּטוּר לַשְׁמְעִינַן בֵּין בְּכֵפֶל וּבֵין בְּד' וַחֲמִשָּׁה וְנִיתְנֵי גָּנַב וְטָבַח וּמָכַר ע"פ עֵד אֶחָד אוֹ ע"פ עַצְמוֹ אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא קֶרֶן אֶלָּא לָאו ש"מ לְהָכֵי לֹא נָקַט הוֹדָאָה גַּבֵּי קֶרֶן וְכֵפֶל דְּבָעֵי לְמִיתְנֵי ע"פ עַצְמוֹ דּוּמְיָא דְּעֵד אֶחָד וּלְמֵימַר דְּאִי הָדַר אָתוּ עֵדִים חַיָּיב וְאִי הֲוָה תָּנֵי הוֹדָאָה גַּבֵּי גְּנֵיבָה תּוּ לֹא מִיתְנֵי לֵיהּ ע"פ עַצְמוֹ דּוּמְיָא דְּעֵד אֶחָד דְּא"נ אָתוּ עֵדִים פָּטוּר אֲבָל הַשְׁתָּא דְּלֹא אוֹדֵי בְּקֶרֶן דִּשְׁנֵי עֵדִים שֶׁהֵעִידוּ עַל הַגְּנֵיבָה חִיְּיבוּהוּ מְחַיֵּיב אַף בְּאַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה לְכִי אָתוּ סַהֲדֵי כְּרַ' יוֹחָנָן:

ה"ג

תוספות

מִשּׁוּם בִּיעֲתוּתָא דְּעֵדִים קָא מוֹדֶה. וְהָא דְּאָמַר בְּפֶּרֶק שְׁבוּעַת הָעֵדוּת (שבועות ד' לג:) דִּלְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַ' שִׁמְעוֹן לֹא מַשְׁכַּחַת לָהּ דְּמוֹדֶה מִפִּי עַצְמוֹ דְּפָטוּר אֶלָּא הֵיכָא דְּלֵיכָּא עֵדִים כְּלָל הַיְינוּ אַלִּיבָּא דִּשְׁמוּאֵל: אָמַר לֵיהּ רָבָא קִפַּחְתְּ לְסָבֵי דְּבֵי רַב. פֵּי' בַּקּוּנְטְרֵס צִיעַרְתָּ תַּלְמִידִים שֶׁבְּבֵית הַמִּדְרָשׁ שֶׁאָמַר דָּבָר שֶׁאֵינוֹ דְּהָא רַב הוּנָא דְּיָדַע מִילְּתֵיהּ דְּרַב גָּדוֹל מִמְּךָ אֵין לוֹ זֶה הַחִילּוּק וְקָשֶׁה דִּבְכָל דּוּכְתֵּי הֲוֵי קִיפּוּחַ לְשׁוֹן נִיצּוּחַ כְּמוֹ לְקַפְּחֵנִי בַּהֲלָכוֹת הֵן בָּאִין בְּפ' שֵׁנִי דְּקִדּוּשִׁין (ד' נב:) וּדְנָזִיר (ד' מט:) וּכְמוֹ קַפְּחִינְהוּ לִתְלָתָא רַבָּנָן סְמִיכֵי בְּטָעוּתָא גִּיטִּין (ד' כט:) וְרַשְׁבַּ"ם פֵּי' דְּל"ג אָמַר לֵיהּ רָבָא אֶלָּא אָמַר רָבָא קִפַּחְתִּי לְסָבֵי דְּבֵי רַב פֵּירוּשׁ נִצַּחְתִּי אֶת רַב הַמְנוּנָא שֶׁהוּא סָבֵי דְּבֵי רַב וְהוֹכַחְתִּי לוֹ מִכֹּחַ דִּבְרֵי רַב הוּנָא שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ דִּבְרֵי רַב יוֹתֵר מִמֶּנּוּ שֶׁאֵין לְחַלֵּק כְּמוֹ שֶׁחִילֵּק וְהֵבִיא רְאָיָה מִפ"ק דְּסַנְהֶדְרִין (ד' יז: ושם) דְּאָמַר הָתָם אָמְרֵי בֵּי רַב רַב הוּנָא וּפָרִיךְ וְהָאָמַר רַב הוּנָא אָמְרֵי בֵּי רַב וּמְשַׁנֵּי אֶלָּא אֵימָא רַב הַמְנוּנָא וּלְהָכֵי קָרֵי לֵיהּ סָבֵי דְּבֵי רַב וְקָשֶׁה חֲדָא שֶׁמּוֹחֵק כָּאן בַּסְּפָרִים אָמַר לֵיהּ וְעוֹד דְּאֵין דֶּרֶךְ לוֹמַר אִיתְּמַר נַמִּי אַחֲרֵי שֶׁסָּתַר אֶת דְּבָרָיו וְעוֹד דִּכְוָותֵיהּ דְּרַב הַמְנוּנָא דַּיֵּיק מַתְנִי' וּבְרַיְיתָא כִּדְאָמַר בְּסָמוּךְ וּלְרַב הוּנָא מַפְּקָא מַתְנִי' מִדִּבְרֵי רַב וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ אָמַר לֵיהּ רָבָא קִפַּחְתְּ לְסָבֵי דְּבֵי רַב כְּלוֹמַר אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַב הַמְנוּנָא נִצַּחְתְּ אֶת רַב הוּנָא שֶׁהוּא סָבֵי דְּבֵי רַב שֶׁהוּא לֹא יָדַע לְחַלֵּק כַּאֲשֶׁר חִלַּקְתָּ וּבְסַנְהֶדְרִין מְפָרֵשׁ ר"ת אֵימָא רַב הַמְנוּנָא פֵּירוּשׁ לֹא תֵּימָא אָמַר רַב הוּנָא אָמְרֵי בֵּי רַב אֶלָּא אָמַר רַב הַמְנוּנָא אָמְרֵי בֵּי רַב וְכֵן מַשְׁמַע דִּלְפִי הָאֱמֶת נַמִּי הֲוֵי אָמְרֵי בֵּי רַב רַב הוּנָא דִּבְהֶעָרֵל (יבמות ד' פג: ושם) קָאָמַר בֵּי רַב מָנִי רַב הוּנָא וְרַב הוּנָא אֵין הֲלָכָה קָאָמַר וּבַקּוּנְטְ' דָּחַק שָׁם לְפָרֵשׁ דְּהָא דְּאָמַר בְּסַנְהֶדְרִין אֵימָא רַב הַמְנוּנָא דַּוְקָא הֵיכָא דְּמוּכָח דְּהַיְינוּ הֵיכָא דְּאִיכָּא אָמַר רַב הוּנָא אָמְרֵי בֵּי רַב הָתָם הֲוֵי רַב הַמְנוּנָא וְקָשֶׁה דְּא"כ כִּי קָאָמַר בְּסַנְהֶדְרִין שָׁלְחוּ מִתָּם רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא מְחַכּוּ עֲלֵיהּ בְּמַעֲרָבָא ר' אֶלְעָזָר וּפָרִיךְ הָא שָׁלְחוּ מִתָּם לְרַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא מוֹצֵא כו' וּמְשַׁנֵּי אֶלָּא אֵיפוּךְ ה"ל לְשַׁנּוּיֵי הֵיכָא דְּמוּכָח שַׁאנִי וְעוֹד דְּלֹא יִתָּכֵן כְּלָל שֶׁיֹּאמַר רַב הוּנָא מִשּׁוּם רַב הַמְנוּנָא שֶׁהָיָה תַּלְמִיד תַּלְמִידוֹ כִּדְמַשְׁמַע בְּרֵישׁ הַדָּר (עירובין ד' סג.) וְאֵין לְהַאֲרִיךְ כָּאן בָּזֶה:

ברייתא

ה"ג אֶלָּא לַאו הָא קמ"ל גָּנֵב עַל פִּי שְׁנַיִם וְטָבַח וּמָכַר ע"פ עַצְמוֹ אוֹ ע"פ אֶחָד דִּלְמָא חַיֵּיב עַצְמוֹ בְּקֶרֶן הוּא דְּאָמְרִינַן ע"פ עַצְמוֹ כו'. כְּלוֹמַר בְּכִי הַאי גַּוְונָא הוּא דְּאָמַר דּוּמְיָא דְּעַד אֶחָד לְחַיְּבֵיהּ כִּי הָדַר אָתוּ סַהֲדֵי הֵיכָא דְּגָנֵיבָה עַצְמוֹ מוֹדֶה לֹא אָמְרִינַן דּוּמְיָא דְּעַד אֶחָד: נִיתְנֵי גָּנַבְתִּי אוֹ שָׁאַמַר טָבַחְתִּי וּמָכַרְתִּי. פְּשׁוּטֵי מִתַּשְׁלוּמֵי ד' וְה' וְשָׁמְעִינַן מִינָּהּ תַּרְתֵּי דְּאע"ג דְּלֹא הוֹדֶה אֶלָּא אַטְּבִיחָה וּפְטַר עַצְמוֹ מִכְּלוּם הַוְיָא הוֹדָאָה אֶלָּא מִדְּלֹא תָּנֵי הָכִי ש"מ טַעְמָא דְּאָמַר גָּנַבְתִּי כו': לֵימָא כְּתַנָּאֵי. הוֹדָאָה דְּטָבְיחָה אִי הוֹדָאָה הַוְיָא בְּלֹא הוֹדָאָה דְּגָנֵיבָה דְּלֹא מְחַיֵּיב עַצְמוֹ בְּקֶרֶן לְפוֹטְרוֹ אִם בָּאוּ עֵדִים אוֹ לֹא: בְּטָלָה כּוּלָּהּ. דְּיכוֹל דְּלֹא גָּנַב לֹא טָבַח וְהָרְאשׁוֹנִים פְּטוּרִין: הַיְינוּ עֵדֵי טְבִיחָה. וְלֹא עֵדֵי גְּנֵיבָה: וְהֵן מְשַׁלְּמִין תַּשְׁלוּמֵי שֵׁלֹשָׁה. לְגַנֵּב: אִילֵימָא אַרִישָׁא. דְּהוֹזְמוּ עֵדֵי גְּנֵיבָה וְקָאָמַר סוּמְכוֹס הֵן מְשַׁלְּמִין כְּפֵל בִּשְׁבִילוֹ לְבַעֲלִים כְּמִשְׁפָּטוֹ וְהוּא מְשַׁלֵּם שְׁלֹשָׁה מְשׁוּם טְבִיחָה דְּעֵדֵי טְבִיחָה לֹא הוֹזְמוּ: וְלַיְּת לֵיהּ לְסוּמְכוֹס כו'. הָא וַדַּאי כֵּינָן דְּלֹא גָּנַב לֹא טָבַח: אֶלָּא לַאו עַל בָּרְחִיךְ מֵילְתָא אַחֲרִיתִי. אָמוּר רַבָּנָן דְּקָאֵי סוּמְכוֹס עֲלָהּ וְלֹא מִשְׁכַּחַת דְּתֵיקוּ מֵילְתָא דְּסוּמְכוֹס אַתְּנָא קַמָּא שַׁפִּיר אֶלָּא הָכִי בְּגוֹן דְּאָתוּ כו': אֵין גָּנַבְתִּי. וְהַךְ הוֹדָאָה דְּגָנֵב לָאו הוֹדָאָה הִיא דְּהָא מְחַמֶּת הַנֵּי עֵדִים דְּקָאָמְרִי לֵיהּ גָּנַבְתָּ הוּא דְּמוֹדֶה אֲבָל הוֹדָאָה דְּטָבְיחָה וּמְכִירָה לָאו מַחֲמַת בִּיעֲרוּתַיְיהוּ אוֹדֵי דְּהָא לֹא אָמְרִי לֵיהּ [טָבַחְתָּ] אֶלָּא גָּנַבְתָּ: וְאַיְיתֵי בַּעַל הַבַּיִת סָהֲדֵי. דְּמַשְׁלְמִי תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל וְהַנְּגֵב וְהַטּוֹבֵחַ וְהַמּוֹכֵר וְקָאָמְרִי לְהוּ סוּמְכוֹס הֵן מְשַׁלְּמִין כֶּפֶל וְהוּא פָּטוּר מד' וה' דְּהָא אוֹדֵי אַטְּבִיחָה וְהוֹדָאָה הִיא וְאע"ג דְּאַיְיתֵי בַּעַל הַבַּיִת סָהֲדֵי דְּגָנֵב פָּטוּר דְּהוֹדָאָה גְּמוּרָה הִיא אַף ע"פ שֶׁלֹּא חַיֵּיב עַצְמוֹ בְּקֶרֶן וְקָאָמַר לְהוּ סוּמְכוֹס הֵן מְשַׁלְּמִין כֶּפֶל וְהוּא מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי שְׁלֹשָׁה דְּהוֹדָאָה דְּטָבְיחָה לָאו הוֹדָאָה הִיא שֶׁהֲרֵי פָּטַר עַצְמוֹ מִכְּלוּם: רַבָּנַן סָבְרֵי אע"ג דְּגְנֵיבָה מַחֲמַת עֵדִים קָא מוֹדֶה. וְאִינְהוּ הוֹדָאָה וְחַיֵּיב לְשַׁלֵּם לְבַעַל אוֹתוֹ כֶּפֶל שֶׁנּוֹטֵל מֵאֵלּוּ: הוֹדָאָה דְּטָבְיחָה. דִּלְמָא מַחֲמַת בִּיעֲרוּתָא אוֹדֵי מֵיקָא הוֹדָאָה הִיא וּפָטוּר מד' וה' אע"ג דְּפָטַר עַצְמוֹ מִכְּלוּם בְּהוֹדָאָה זוֹ דְּהָא הוֹדָאָה שְׁגַנְבַתְּי כְּמַאן דְּאָמַר לֹא גָּנַבְתִּי דְּמֵי דְּמַחֲמַת קַמָּאֵי אוֹדֵי וּמֵה דְּמַחַיֵּיב בְּקֶרֶן וְכֶפֶל מִשּׁוּם הוֹדָאָתוֹ: לֹא דְּכוּלֵּי הָאַחֲרוֹנִים הוּא וְלָאו מִשּׁוּם הוֹדָאָתוֹ: עַלְמָא הוֹדָאָה דְּטָבְיחָה. בְּלֹא הוֹדָאָה דְּגְנֵיבָה לָאו כְּלוּם הִיא לְפוֹטְרוֹ בְּמָקוֹם עֵדִים כְּרַבִּי יוֹחָנָן וְאִי הַנֵּי סָהֲדֵי בְּתַרְאֵי סָהֲדוּתָא מְעַלְיוּתָא הוֹיָא לֹא הַוֵּי פְּטָרֵי לֵיהּ רַבָּנַן אֶלָּא הָכָא בְּעֵדוּת שְׁאֵי אַתָּה יָכוֹל לַהֲזִימָהּ עַסְקִינַן וּכְגוֹן דְּהַנֵּי עֵדִים אַחֲרוֹנִים הִכְּשִׁירִים שֶׁהֵבִיא בַּעַל הַבַּיִת לְהָעִיד שֶׁגָּנַב וְטָבַח וּמָכַר עַל פִּי הַגַּנָּב הֶבִיאוּם שֶׁאָמַר הַגַּנָּב בְּבֵית דִּין בְּפָנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי גָּנַבְתִּי כְּדַמְפָרֵשׁ וְאָזַל וְאָתוּ פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי כו': רַבָּנַן פְּטָרֵי לֵיהּ לְגַנָּב מֵאַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה אֶלָּא מְשַׁלֵּם לְבַעֲלִים קֶרֶן לְבַדּוֹ וְהוּא נוֹטֵל בְּכָל מִן הָרִאשׁוֹנִים שֶׁרָצוּ לְהַפְסִידוּ כְּפֵל וּקְנָסָא לֹא מְשַׁלֵּם מַאי טַעְמָא דְּהַנֵּי סָהֲדֵי בְּתַרְאֵי אֵינָן עֵדִים דְּיָכוֹל לְהַזִּימָם וּלְקַיְּימָם בְּעֵדוּת זוֹ דִּין הַזְּמָמָה שֶׁהֲרֵי הוּא הוֹדָה תְּחִילָּה שֶׁבְּפִיהֶם גָּנַב וְעַל פִּיו בָּאוּ לְהָעִיד וְלָאו עֵדוּת הִיא הִלְכָךְ אַמַּאי מְחַיְּבִית לֵיהּ אַהוֹדָאַת פִּיו עַל פִּי עַצְמוֹ לֹא יְשַׁלֵּם קְנָס וְאַהָא מֵילְתָא קָאֵי סוּמְכוֹס וְקָבַר עֵדוּת שְׁאֵי אַתָּה יָכוֹל לַהֲזִימָהּ עֵדוּת הִיא וְעֵדִים הַמּוּזְמָן

1 **בְּרַיְיתָא** דְּתַנְיָא רָאֹה עֵדִים כו'. תֵּימָה דְּאַמַּאי לֹא הָבִיא מַתְנִיתִין דְּפֶרֶק בְּתְרָא
2 דְּשָׁבוּעוֹת (דף מט. ושם) דְּלֵעִיל וְדַאי נִיקְא שַׁפִּיר
3 בְּרַיְיתָא לְפִי שֶׁצָּרִיךְ לְדַקְדֵּק מִסֵּיפָא דְּר"א בְּר'
4 שִׁמְעוֹן דְּלֹא מַתְנֵיָא בְּמַתְנִי' דְּשָׁבוּעוֹת אֲבָל הָכָא
5 אֵין צָרִיךְ לְדַקְדֵּק כְּלָל מִסֵּיפָא וְי"ל דְּאַמַּתְנִי'
6 דְּשָׁבוּעוֹת יָדַע שַׁפִּיר דְּאֵיכָא לְדַחוּיֵי דְּהָיָה גּוֹפָהּ
7 קמ"ל דִּבְקֶמְאַר בִּקְמוּחַ אֲבָל בְּרַיְיתָא שְׁמוֹסָפָת עַל
8 הַמִּשְׁנָה סְבוּר דְּקמ"ל דְּהוֹדָאָה דְּטְבִיחָה לָאו
9 הוֹדָאָה הִיא:

תשלום

1 אֶלָּא לַאו הָא קמ"ל גָּנַב עַל פִּי שְׁנַיִם וְטָבַח עַל פִּי עֵד
2 אֶחָד אוֹ עַל פִּי עַצְמוֹ הוּא דְּלֹא מְחַיֵּיב עַצְמוֹ בְּקֶרֶן
3 הוּא דְּאָמְרִינַן ע"פ עַצְמוֹ דּוּמְיָא דְּע"פ עֵד אֶחָד מָה
4 ע"פ עֵד אֶחָד כִּי אָתֵי עֵד אֶחָד מִצְטָרֵף בַּהֲדֵיהּ מְחַיֵּיב
5 עַל פִּי עַצְמוֹ נַמִּי כִּי אָתוּ עֵדִים מְחַיֵּיב אֲבָל גָּנַב וְטָבַח
6 וּמָכַר ע"פ עֵד אֶחָד אוֹ ע"פ עַצְמוֹ דְּחַיֵּיב עַצְמוֹ בְּקֶרֶן
7 לֹא אָמְרִינַן עַל פִּי עַצְמוֹ דּוּמְיָא דְּעַל פִּי עֵד אֶחָד
8 בְּרַיְיתָא דְּתַנְיָא רָאֹה עֵדִים שֶׁמְּמַשְׁמְשִׁין וּבָאִין וְאָמַר
9 גָּנַבְתִּי אֲבָל לֹא טְבַחְתִּי וְלֹא מְכַרְתִּי אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא
10 קֶרֶן לָמָּה לִי לְמֵיתְנָא וְאָמַר גָּנַבְתִּי אֲבָל לֹא טְבַחְתִּי

11 וְלֹא מְכַרְתִּי נִיתְנֵי אוֹ גָּנַבְתִּי אוֹ טְבַחְתִּי וּמְכַרְתִּי אֶלָּא הָא קמ"ל טַעֲמָא דְּאָמַר גָּנַבְתִּי הוּא
12 דְּחַיֵּיב עַצְמוֹ בְּקֶרֶן דְּפָטוּר אֲבָל אָמַר לֹא גָּנַבְתִּי וּבָאוּ עֵדִים שֶׁגָּנַב וְחָזַר וְאָמַר טָבַחְתִּי וּמָכַרְתִּי
13 וּבָאוּ עֵדִים שֶׁטָּבַח וּמָכַר דְּלֹא חַיֵּיב עַצְמוֹ בְּקֶרֶן חַיֵּיב אַלְמָא הוֹדָאָה דְּטְבִיחָה לָאו הוֹדָאָה הִיא
14 אָמְרֵי לֹא הִיא גּוּפָהּ קמ"ל דְּכֵיוָן דְּאָמַר גָּנַבְתִּי אע"ג דְּאָמַר לֹא טָבַחְתִּי וְלֹא מָכַרְתִּי וּבָאוּ עֵדִים
15 שֶׁטָּבַח וּמָכַר פָּטוּר מַאי טַעְמָא תַּשְׁלוּמֵי (אַרְבַּע) חֲמִשָּׁה אָמַר רַחֲמָנָא וְלֹא תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה
16 וְלֹא תַּשְׁלוּמֵי שְׁלֹשָׁה לֵימָא כְּתַנָּאֵי הֵיוּ שְׁנַיִם שֶׁגָּנַב וְהֵיוּ שְׁנַיִם מְעִידִין אוֹתוֹ שֶׁטָּבַח
17 וּמָכַר הַוְזְמוּ עֲדֵי גְּנֵיבָה עֲדוּת שֶׁבְּטֵלָה מִקְצָתָהּ בְּטֵלָה כּוּלָּהּ הַוְזְמוּ עֲדֵי טְבִיחָה הוּא מְשַׁלֵּם
18 תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל וְהֵן מְשַׁלְּמִין תַּשְׁלוּמֵי שְׁלֹשָׁה מִשּׁוּם סוּמְכוֹס אָמְרוּ הֵן מְשַׁלְּמִין תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל
19 וְהוּא מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי שְׁלֹשָׁה לְפִי וּשְׁנַיִם לְאֵיל אֲהֵייא קָאֵי סוּמְכוֹס אִילֵימָא אַרִישָׁא לַיְּת לֵיהּ
20 לְסוּמְכוֹס עֲדוּת שֶׁבְּטֵלָה מִקְצָתָהּ בְּטֵלָה כּוּלָּהּ וְאֶלָּא אַסֵּיפָא שַׁפִּיר קָאָמְרֵי רַבָּנַן הוּא מְשַׁלֵּם
21 תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל וְהֵם מְשַׁלְּמִין תַּשְׁלוּמֵי שְׁלֹשָׁה אֶלָּא מֵילְתָא אַחֲרִיתִי אֵיפָא בֵּינַיְיהוּ בְּגוֹן דְּאָתוּ בֵּי
22 תְּרֵי אָמְרֵי לֵיהּ גָּנַבְתָּ אֵין גָּנַבְתִּי וּטְבַחְתִּי וּמְכַרְתִּי מֵיהוּ לֹא בִּפְנֵיכֶם גָּנַבְתִּי וְאַיְיתֵי
23 סָהֲדֵי וְאַזְמִינְהוּ דְּלֹא בְּאַפֵּיהוּ גָּנַב וְאַיְיתֵי בַּעַל הַבַּיִת סָהֲדֵי וְאַסְהִידוּ בֵּיהּ דְּגָנַב וְטָבַח וּמָכַר
24 וּבְהוֹדָאַת טְבִיחָה קָמֵיפְלְגִי רַבָּנַן סָבְרֵי אע"ג דְּהוֹדָאָה דְּגְנֵיבָה מַחֲמַת עֵדִים הוּא דְּקָא מוֹדֶה
25 הוֹדָאָה דְּטְבִיחָה הוֹדָאָה הִיא וּפָטוּר וְסוּמְכוֹס סָבַר כֵּיוָן דְּהוֹדָאָה דְּגְנֵיבָה מַחֲמַת עֵדִים הוּא
26 דְּקָא מוֹדֶה דְּטְבִיחָה הוֹדָאָה וְהַנָּךְ עֵדִים קַמָּאֵי דְּאַזְמִינְהוּ מְשַׁלְּמִין תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל וְהוּא
27 מְשַׁלֵּם שְׁלֹשָׁה לְפַר וּשְׁנַיִם לְאֵיל אָמַר רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִיקָא לֹא דְּכוּלֵּי עֲלְמָא הוֹדָאָה
28 דְּטְבִיחָה לָאו הוֹדָאָה הִיא אֶלָּא בְּעֵדוּת שֶׁאִי אַתָּה יָכוֹל לְהַזִּימָהּ קָמֵיפְלְגִי בְּגוֹן דְּאָתוּ סָהֲדֵי
29 וְאָמְרֵי לֵיהּ גָּנַבְתָּ וְאָמַר לְהוּ גָּנַבְתִּי וְטָבַחְתִּי וּמְכַרְתִּי מֵיהוּ לֹא בִּפְנֵיכֶם גָּנַבְתִּי אֶלָּא בִּפְנֵי פְּלוֹנִי
30 וּפְלוֹנִי וְאַיְיתֵי סָהֲדֵי וְאַזְמִינְהוּ דְּלֹא בְּאַפַּיְיהוּ גָּנַב וְאָתוּ פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי וְאַסְהִידוּ בֵּיהּ דְּגָנַב וְטָבַח
31 וּמָכַר וּבָהָא קָמֵיפְלְגִי דְּרַבָּנַן סָבְרֵי הַוָיָא לָהּ עֵדוּת שֶׁאִי אַתָּה יָכוֹל לְהַזִּימָהּ וְכָל עֵדוּת שֶׁאִי
32 אַתָּה יָכוֹל לְהַזִּימָהּ לֹא הַוָיָא עֵדוּת וְסוּמְכוֹס סָבַר עֵדוּת שֶׁאִי אַתָּה יָכוֹל לְהַזִּימָהּ הַוָיָא עֵדוּת
33 וְהָא קַיְימָא לָן דְּעֵדוּת שֶׁאִי אַתָּה יָכוֹל לְהַזִּימָהּ לֹא הַוָיָא עֵדוּת הַנֵּי מִילֵּי הֵיכָא דְּלֹא יָדְעִי
34 בְּאֵיזֶה יוֹם בְּאֵיזֶה שָׁעָה דְּלֵיכָּא לְמֵעֵדוּת כְּלָל אֲבָל הָכָא סֵיעֵי הוּא דְּקָא מַסְיְיעֵי לֵיהּ אָמַר מַר
35 הֵן מְשַׁלְּמִין תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל מִדְּקָא מוֹדֶה דְּנָגַב קֶרֶן בְּעֵי שְׁלוּמֵי הוּא דְּקָא מְשַׁיְיעֵי לֵיהּ אֶלְעָזָר מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב הָנֵי

תשלום

אֶלָּא לַאו – בודאי, הָא קָא מַשְׁמַע לָן – דין זה למדתנו המשנה, שרק אִם עָנַב עַל פִּי שְׁנַיִם, וְטָבַח עַל פִּי עֵד אֶחָד אוֹ עַל פִּי עַצְמוֹ, שבאופן זה הוּא דְּלָא מְחַיֵּיב את עַצְמוֹ בְּקָרֶן, שהרי כבר העידו עליו שגנב, הוּא דְּאָמְרִינַן – אז אנו אומרים שכשהודה עַל פִּי עַצְמוֹ הוא דּוֹמֶיָא – דינו דומה דְּעַל פִּי עֵד אֶחָד – לזה שעד אחד מחייבו, ולכן מַה – כשם שהמתחייב עַל פִּי עֵד אֶחָד כִּי אָתֵי – כשיבוא עֵד אֶחָד נוסף וּמְצָטְרֵף בַּהֲדֵיהּ – עם העד הראשון, מְחַיֵּיב – מתחייב הגנב לשלם ארבעה וחמשה על פי עדותם, כך עַל פִּי עַצְמוֹ נַמִּי כִּי אָתוּ עֵדִים מְחַיֵּיב ואף על פי שכבר הודה, כיון שלא חייב עצמו בכלום. אֲבָל אִם גָּנַב וְטָבַח וּמָכַר עַל פִּי עֵד אֶחָד אוֹ עַל פִּי עַצְמוֹ, שגם על הגנבה אין שני עדים, דְּחַיֵּיב הגנב את עַצְמוֹ בְּקָרֶן, לֹא אָמְרִינַן שכשהודה עַל פִּי עַצְמוֹ הוא דּוֹמֶיָא דְּעַל פִּי עֵד אֶחָד. אלא הואיל וחייב את עצמו, אפילו יבואו עדים אחר כך נפטר, ואילו בעד אחד אם יצטרף אליו אחר חייב.

רב אשי מבאר את הראיה לרבי יוחנן מהברייתא. דְּתַנְיָא, אִם רָאָה הגנב עֵדִים שֶׁמַּמְשְׁמְשִׁין – מתקרבים וּבָאִין להעיד עליו, וקדם וְאָמַר לבית דין גָּנַבְתִּי, אֲבָל לֹא טְבַחְתִּי וְלֹא מְכַרְתִּי, אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא קֶרֶן, שהמודה בקנס פטור אפילו באו עדים אחר כך. וקשה, לָמָּה לִי לְמֵימְרָא – מדוע שונה התנא 'וְאָמַר גָּנַבְתִּי אֲבָל לֹא טְבַחְתִּי וְלֹא מְכַרְתִּי', כלומר שהודה רק בגנבה ולא בטביחה ומכירה, נִיתְנֵי – שישנה אוֹ גָּנַבְתִּי אוֹ טְבַחְתִּי וּמְכַרְתִּי, דהיינו בין שהודה רק על הגנבה ובין שהודה רק על הטביחה ומכירה הוא פטור מהקנס. אֶלָּא לכן לא שנה התנא כך, כִּי הָא קָא מַשְׁמַע לָן – את דינו של רבי יוחנן הוא בא להשמיענו. לפיכך, טַעֲמָא דְּאָמַר גָּנַבְתִּי, שבהודאה זו הוּא דְּחַיֵּיב עַצְמוֹ בְּקֶרֶן, אז הוא דְּפָטוּר מכפל כיון שהודה בקנס. אֲבָל אִם אָמַר לֹא גָּנַבְתִּי, וְבָאוּ עֵדִים שֶׁגָּנַב וחייבוהו לשלם קרן וכפל, וְחָזַר הגנב וְאָמַר טָבַחְתִּי וּמָכַרְתִּי, וּבָאוּ עֵדִים שֶׁטָּבַח וּמָכַר, דְּלֹא חַיֵּיב עַצְמוֹ בהודאתו בְּקֶרֶן, שהרי הָעֵדִים הראשונים כבר חייבוהו על כך, חַיֵּיב ארבעה וחמשה, ואינו נפטר משום מודה בקנס. אַלְמָא – מוכח מכאן כרבי יוחנן, שהוֹדָאָה דְּטִבְחָה לחוד לַאו הוֹדָאָה הִיא – אינה נחשבת הודאה לפטרו, לפי שלא חייב את עצמו כלום.

הגמרא דוחה את ראית רב אשי מהברייתא: אָמְרִי בני הישיבה, לֹא את דברי רבי יוחנן כוונת הברייתא להשמיענו, אלא הִיא גּוּפָהּ – דין זה עצמו האמור בה הָא קָא מַשְׁמַע לָן, דְּיָכוֹל דְּאָמַר הגנב גָּנַבְתִּי ונפטר מכפל, אַף עַל גַּב דְּאָמַר לֹא טָבַחְתִּי וְלֹא מָכַרְתִּי וְאחר כך בָּאוּ עֵדִים שֶׁטָּבַח וּמָכַר, פָּטוּר אף על הטביחה ומכירה. מַאי טַעְמָא, משום שתַּשְׁלוּמֵי (ארבע) [אַרְבָּעָה וַ]חֲמִשָּׁה אָמַר רַחֲמָנָא – חייבה התורה לשלם, וְלֹא תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וְלֹא תַּשְׁלוּמֵי שִׁשָּׁה. וזה שהודה ונפטר מכפל לא ישלם אלא ארבעה או שלשה, לפיכך הוא פטור לגמרי.

לֵימָא כְּתַנָּאֵי – נאמר שנחלקו תנאים בדין זה שאמר רבי יוחנן. שכן שנינו בברייתא, אִם הָיוּ שְׁנַיִם מְעִידִין על אחד שֶׁגָּנַב שור או שה, וְהָיוּ שְׁנַיִם אחרים מְעִידִים אוֹתוֹ – עליו שֶׁטָּבַח וּמָכַר אותם, והוּזְמוּ עֵדֵי הַגְּנֵיבָה, כיון שבטלה עדות הגניבה הרי עֵדוּת שֶׁבָּטְלָה מְקַצָּתָהּ בָּטְלָה כּוּלָּהּ ובטלה גם עדות הטביחה ומכירה [שהרי אם לא גנב אף לא טבח ומכר], ועדי הגניבה משלמים לגנב כפל והוא פטור לגמרי. ואם הוּזְמוּ רק עֵדֵי הַטְּבִיחָה, הוּא – הגנב מְשַׁלֵּם לבעלים תַּשְׁלוּמֵי כָּפֶל על פי עדי הגניבה, וְהֵן – עדי הטביחה מְשַׁלְּמִין תַּשְׁלוּמֵי שִׁשָּׁה לגנב, כיון שרצו לחייבו על הטביחה. מֵשׁוּם – בשם סוּמְכוֹס אָמְרוּ, שֶׁהֵן – עדי הגניבה מְשַׁלְּמִין לגנב תַּשְׁלוּמֵי כָּפֶל, וְהוּא – הגנב מְשַׁלֵּם לבעלים תַּשְׁלוּמֵי שִׁלְשָׁה לְפָר וְתשלומי שְׁנַיִם לָאַיִל על הטביחה.

הגמרא מבארת תחילה את דברי סומכוס, ומוכיחה את מחלוקת התנאים בדברי רבי יוחנן: אֲהֵנְיָא קָאֵי סוּמְכוֹס – על איזה דין בברייתא חלק סומכוס. אִילֵימָא – אם נאמר שהוא חולק אֲרִישָׁא, ואומר שאם הוזמו עדי הגניבה חייב הגנב על הטביחה כיון שלא הוזמו עדי הטביחה, וכי לֵית לֵיהּ לְסוּמְכוֹס שֶׁעֵדוּת שֶׁבָּטְלָה מְקַצָּתָהּ בָּטְלָה כּוּלָּהּ, והרי אם לא גנב אף לא טבח ומכר. וְאֶלָּא תאמר שסומכוס דבר אַפִּיקָא, שהוזמו עדי הטביחה, הרי שֶׁפִּיר קָאָמְרִי רַבָּנָן שהוּא – הגנב מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כָּפֶל על פי עדי הגניבה, וְהֵם – עדי הטביחה מְשַׁלְּמִין לגנב תַּשְׁלוּמֵי שִׁשָּׁה שרצו לחייבו. אֶלָּא בודאי מִילְּתָא אַחֲרִיתִי אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ – דבר נוסף אמרו חכמים שלא נאמר בברייתא, ועליו חלק סומכוס. וּכְגוֹן דְּאָתוּ בֵּי תְּרֵי – שבאו שני עדים וְאָמְרֵי לֵיהּ לגנב גָּנַבְתָּ, וְאָמַר לְהוּ הגנב אֵין – כן, גָּנַבְתִּי, וְאַף טְבַחְתִּי וּמְכַרְתִּי אותו, מֵיהוּ – אבל לֹא בְּפָנֵיכֶם גָּנַבְתִּי. וְאִיתֵּי סַהֲדֵי וְאַזְמִינְהוּ – והביא הגנב עדים שהזימו את עדי הגניבה, והעידו דְּלֹא בְּאַפַּיְיהוּ גָּנַב – שלא בפניהם גנב, אלא הם היו במקום אחר באותה שעה. וְאַיְיתֵי בַּעַל הַבַּיִת סַהֲדֵי – וחזר בעל השור והביא עדים אחרים, וְאַסְהִידוּ בֵּיהּ – והעידו בו דְּגָנַב וְטָבַח וּמָכַר, וּבְהוֹדָאַת טְבִיחָה קָמִיפַּלְגִי חכמים וסומכוס, האם ההודאה על הטביחה נחשבת כדי לפטרו מתשלומי ארבעה וחמשה. דְּרַבָּנַן סָבְרִי, אַף עַל גַּב דְּהוֹדָאָה דְּגַנְבָה מֵחֲמַת עֵדִים הוּא דְּקָא מוֹדֶה ואינה פוטרת אותו מכפל, מכל מקום הוֹדָאָה דְּטִבְחָה הוֹדָאָה הִיא שהרי אינו מודה מחמת העדים, וְפָטוּר מארבעה וחמשה אף על פי שלא חייב עצמו בכלום. לפיכך העדים הראשונים משלמים כפל לגנב כפי שרצו לחייבו, והגנב נותן אותו לבעלים ופטור מארבעה וחמשה. וְסוּמְכוֹס סָבַר, כֵּיוָן דְּהוֹדָאָה דְּגַנְבָה מֵחֲמַת עֵדִים הוּא דְּקָא מוֹדֶה ואינה פוטרת, דְּטִבְחָה לָאו הוֹדָאָה – גם ההודאה על הטביחה אינה נחשבת שהרי אינו מחייב את עצמו כלום, וכשיבואו עדים אחר כך יחייבוהו. ולפיכך, הַנָּךְ עֵדִים קַמָּאֵי דְּאַזְמִינְהוּ – עדי הגניבה שהזומו, מְשַׁלְּמִין תַּשְׁלוּמֵי כָּפֶל, וְהוּא – הגנב, מְשַׁלֵּם שִׁלְשָׁה לְפָר וּשְׁנַיִם לָאַיִל על הטביחה, ומשלים לתשלומי ארבעה וחמשה. נמצא שנחלקו בדין מודה בקנס שפטר עצמו מכלום ובאו עדים אחר כך, שלחכמים הוא פטור וברב הונא, ולסומכוס הוא חייב כרבי יוחנן.

דוחה הגמרא: אָמַר רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִיקָא, לֹא בענין זה נחלקו חכמים וסומכוס, אלא דְּכוּלֵּי עָלְמָא – הכל מודים שהוֹדָאָה דְּטִבְחָה לָאו הוֹדָאָה הִיא לפי שלא חייב עצמו בכלום, וכרבי יוחנן. אֶלָּא בְּדִין עֵדוּת שֶׁאי [–שאין] אַתָּה יָכוֹל לְהַזִּימָהּ – לקיים בה דין הזמה קָמִיפַּלְגִי. וּכְגוֹן דְּאָתוּ סַהֲדֵי וְאָמְרֵי לֵיהּ – לגנב גָּנַבְתָּ, וְאָמַר לְהוּ הגנב אכן גָּנַבְתִּי וְטָבַחְתִּי וּמָכַרְתִּי, מֵיהוּ – אבל לֹא בְּפָנֵיכֶם גָּנַבְתִּי אֶלָּא בְּפָנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי. וְאַיְיתֵי סַהֲדֵי – והביא הגנב עדים, וְאַזְמִינְהוּ דְּלֹא בְּאַפַּיְיהוּ גָּנַב – והזימו את עדי הגניבה שלא בפניהם גנב אלא הם היו במקום אחר באותה שעה. וְאָתוּ – ובאו אותם פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי שאמר הגנב, וְאַסְהִידוּ בֵּיהּ – והעידו על הגנב דְּגָנַב וְטָבַח וּמָכַר. וּבְהָא קָמִיפַּלְגִי – ובזה נחלקו חכמים וסומכוס, דְּרַבָּנַן שפטרו מתשלומי ארבעה וחמשה סָבְרִי, מכיון שהודה הגנב תחילה בעדותם של האחרונים הַוְיָא לֵהּ עדות האחרונים עֵדוּת שֶׁאי אַתָּה יָכוֹל לְהַזִּימָהּ, שהרי הגנב מודה שגנב וטבח ומכר בפניהם, וְכָל עֵדוּת שֶׁאי אַתָּה יָכוֹל לְהַזִּימָהּ לֹא הַוְיָא עֵדוּת, לפיכך הוא פטור לגמרי כדין מודה בקנס. וְסוּמְכוֹס סָבַר עֵדוּת שֶׁאי אַתָּה יָכוֹל לְהַזִּימָהּ הַוְיָא עֵדוּת, לפיכך העדים הראשונים שהוזמו משלמים כפל לבעלים [בעבור הגנב], והוא משלים לארבעה וחמשה על פי עדות האחרונים.

מקשה הגמרא: וְהָא קַיְימָא לָן – הלכה בידינו דְּעֵדוּת שֶׁאי אַתָּה יָכוֹל לְהַזִּימָהּ לֹא הַוְיָא עֵדוּת, וכיצד חולק סומכוס על כך. מתרצת הגמרא: הָנֵי מִילֵּי – שאינה עדות, הֵיכָא – רק כאשר הסיבה שאי אפשר להזימה היא משום דְּלֹא יָדְעִי העדים בְּאֵיזֶה יוֹם וּבְאֵיזֶה שָׁעָה היתה הגניבה, דְּלֵיכָּא – אין קיום לְעֵדוּת כְּלָל, ויש לחשוש שמא שקרו ונמנעו מלומר את היום והשעה כדי שלא יוכלו להזימם. אֲבָל הָכָא, הסיבה שאי אפשר להזימם היא משום שהגנב עצמו סַיְּעֵי הוּא דְּקָא מְסַיְּעֵי לֵיהּ ומודה שגנב וטבח ומכר בפניהם, וְהוֹדָאַת בַּעַל כְּמֵאָה עֵדִים, לפיכך סובר סומכוס שעדות בשרה והודאת בעל דין כמאה עדים, ולפיכך הוא חייב כבר משעה שגנב.

הגמרא מקשה על דברי סומכוס: אָמַר מַר בברייתא לעיל בדברי סומכוס, שֶׁהֵן – העדים שהזומו מְשַׁלְּמִין תַּשְׁלוּמֵי כָּפֶל, ומשמע שהם משלמים קרן וכפל. ושקשה, מַדְקָא מוֹדֶה דְּגַנְבָה קֶרֶן בָּעֵי שַׁלּוּמֵי – מאחר והוא מודה שגנב, הוא חייב לשלם את הקרן. ואין העדים מפסידים לו מאומה בעדותם, מאחר והוא חייב כבר משעה שגנב. מתרצת הגמרא, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב, תְּנִי – תשנה בדברי סומכוס

תַּשְׁלוּם דְּכֻפֶּל – תשלום הכפל בלבד הם משלמים, אבל את הקרן משלם הגנב.

שנינו במשנה: גָּנַב וְהִקְדִּישׁ וְאַחַר כָּךְ טָבַח וּמָכַר כּוּ', ואינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה:

אָמְרֵי – הקשו בני הישיבה, בְּשִׁלְמָא אַטְבִּיחָה מובן שלא מְחַיֵּיב לשלם, משום דְּכִי קָא טָבַח דְּהֶקְדֵּשׁ קָא טָבַח וְלֹא דְּמָרֵיהּ קָא טָבַח – שבשעה שטבח היה השור של הקדש, ונמצא שלא טבח שור של הבעלים, ופטור מלשלם על הטביחה, אֶלָּא יקשה, אַהֶקְדֵּשׁ לִיחַיֵּיב – על עצם מה שהקדיש את השור והוציאו מרשות הבעלים לרשות ההקדש, יש לו להתחייב ארבעה וחמשה כמו אם היה מוכר השור לאדם אחר, וּמַה לִּי אִם מָכְרוֹ לְהֶדְיוֹט וּמַה לִּי אִם מָכְרוֹ לַשָּׁמַיִם – להקדש, הלא בשניהם הוא מכירה המחייבת בארבעה וחמשה.

מתרצת הגמרא: הָא מַנִּי – משנה זו מי שנה אותה, רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, דְּאָמַר קָדָשִׁים שֶׁחַיָּיב בְּאַחֲרָיוֹתָן בִּרְשׁוּתֵיהּ דְּמָרֵיהּ קָיְימִי – שקדשים שחייבים עליהם הבעלים אחריות, הרי הם כממונו משום שהם ׳גורם לממון׳, שהרי אם נגנבה הבהמה היו חייבים להביא אחרת ועתה שלא נגנבה ובהמה זו קרבה נפטרו מלהביא בהמה אחרת, וסובר רבי שמעון שכל דבר ה׳גורם לממון׳ הרי הוא כממונו, ולכך שור זה שגנבו הגנב והקדישו לנדרו, לא יצא מרשות הבעלים לרשות ההקדש, ואינו כמכירה גמורה להתחייב עליה ארבעה וחמשה.

הגמרא מקשה על תירוץ זה: הָא מִדְּסֵיפָא – הרי ממה שהסיפא של המשנה רַבִּי שִׁמְעוֹן הֵיא, שהרי שנינו בסיפא ׳רבי שמעון אומר קדשים שחייבים באחריותן משלם תשלומי ארבעה וחמישה ושאינו חייב באחריותם פטור׳, ומבואר שהרֵישָׁא לָאו רַבִּי שִׁמְעוֹן היא אלא כדעת רבנן הסוברים שאף קדשים שחייב באחריותן אינם ממון הבעלים, ושוב יקשה מדוע אין הגנב משלם ארבעה וחמשה על עצם ההקדש שהוא כמכירה.

הגמרא מתרצת באופן אחר: אֶלָּא, הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן, בְּקָדָשִׁים קַלִּים – באופן שהגנב הקדיש את השור לקדשים קלים, כגון לקרבן שלמים, וְאַלִּבָּא דְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי – והמשנה כדעת רבי יוסי הגלילי היא, דְּאָמַר קָדָשִׁים קַלִּים מָמוֹן בָּעָלִים הוּא לכל דבר, ואף לקדש בה אשה, עד שתשחט, וּלכך בִּרְשׁוּתֵיהּ קָיְימִי – אף הגנב שהקדיש השור לקדשים קלים, לא יצא מרשות הבעלים בכך, ואין הקדש זה כמכירה להתחייב עליו ארבעה וחמשה.

מקשה הגמרא: אֲבָל אם אכן הקדישה לְקָדְשֵׁי קָדָשִׁים וכגון לעולה, מַאי יהיה דינו, משמע שמְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי ד' וַחֲמִשָּׁה על עצם ההקדש, שאף לרבי יוסי הגלילי קדשי קדשים ממון גבוה הם, ואם כן יקשה, אִדְּתָנֵי רֵישָׁא – עד ששנינו במשנה לעיל, שאם גָּנַב וְטָבַח וְאַחַר כָּךְ הִקְדִּישׁ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי ד' וְה' על הטביחה, משום שכבר נתחייב על הטביחה לפני שהקדיש, מדוע הוצרכה המשנה לחלק בין אם היתה הטביחה לפני ההקדש או לאחריה, לִיפְלוֹג וְלֵיתְנֵי בְּרֵירָה – היתה יכולה לחלק אף באופן זה של הסיפא שהטביחה היתה לאחר ההקדש, ולחלק כך, בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שאם טבח לאחר ההקדש אינו משלם ארבעה וחמישה, בְּקָדָשִׁים קַלִּים, וכרבי יוסי הגלילי שממון בעלים הם, אֲבָל בְּקָדְשֵׁי קָדָשִׁים, מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. וממה שלא חילקה כן, משמע שבכל אופן אינו חייב על ההקדש ואף בקדשי קדשים, ושוב יקשה מדוע אכן אינו חייב.

הגמרא חוזרת בה ומתרצת באופן אחר: אֶלָּא לְעוֹלָם לֹא שָׁנָא קָדְשֵׁי קָדָשִׁים וְלֹא שָׁנָא קָדָשִׁים קַלִּים אינו חייב ארבעה וחמישה על עצם ההקדש, וּרְקָשְׁיָא לָךְ מדוע אינו נחשב כמכירה, שהרי מַה לִּי אִם מָכְרוֹ לְהֶדְיוֹט וּמַה לִּי אִם מָכְרוֹ לַשָּׁמַיִם, יש לחלק ביניהם, שכן בְּמָכְרוֹ לְהֶדְיוֹט, מָעֲקְרָא – מתחילה קודם שמכרו היה השור נקרא ׳תּוֹרָא דְּרַאוּבֵן׳ – שורו של ראובן, כלומר הגנב שהקדישו, וְהָשְׁתָּא – לאחר שמכרו, נקרא השור ׳תּוֹרָא דְּשִׁמְעוֹן׳ – שורו של שמעון הלוקח, וכיון שנשתנה שמו הרי זה מכירה גמורה וחייב ארבעה וחמישה, אך בְּמָכְרוֹ לַשָּׁמַיִם – כלומר בשהקדישו, לא נשתנה שם השור בכך, שכן מֵעֲיקָרָא – קודם ההקדש היה נקרא ׳תּוֹרָא דְּרַאוּבֵן׳, וְהָשְׁתָּא – ואף עתה לאחר ההקדש עדיין נקרא ׳תּוֹרָא דְּרַאוּבֵן׳, אלא שנקרא ׳עולת ראובן׳, ומכל מקום אינו נקרא ׳שור של הקדש׳, ולכך אין ההקדש במכירה גמורה שיוצאת מרשותו לגמרי, ואינו חייב על ההקדש ארבעה וחמשה:

שנינו במשנה: ׳רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר וְכוּ' קדשים שחייב באחריותם משלם תשלומי ארבעה וחמישה, ושאינו חייב באחריותם פטור׳: ומבינה הגמרא שאין כוונת רבי שמעון שבקדשים שחייב באחריותן חייב על הטביחה, שהרי מכל מקום יצא השור מרשות הבעלים הראשונים, ואינו טובח את שור הבעלים להתחייב עליו, אלא שסובר רבי שמעון שעל עצם ההקדש יש לחייבו ארבעה וחמשה, לפי שההקדש חשוב כמכירה. ועל ביאור זה אָמְרֵי – הקשו בני הישיבה, נְהִי – אף אם נאמר, דְּסָבַר רַבִּי שִׁמְעוֹן ׳מַה לִּי מָכְרוֹ לְהֶדְיוֹט מַה לִּי מָכְרוֹ לַשָּׁמַיִם׳, ולכך חייב על עצם ההקדש, עדיין אֵיפְּכָא מִיבָּעֵי לֵיהּ – היה לו לומר הדין להיפך, שקָדָשִׁים שֶׁחַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתָן פָּטוּר מתשלומי ארבעה וחמישה, משום דַּאֲפִילּוּ לֹא נָפַק מֵרְשׁוּתֵיהּ – שלא יצאה הבהמה מרשותו, לפי שגורם לממון הוא׳, אך בְּקָדָשִׁים שֶׁאֵינוֹ חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתָן חַיָּיב, משום דְּמִפְקֵי לֵיהּ מֵרְשׁוּתֵיהּ – שבהקדש זה יצאה לגמרי מרשות הבעלים, שכן אף אינו ׳גורם לממון׳, ואילו במשנה אמר רבי שמעון להיפך.

אָמְרֵי – תירצו בני הישיבה, אכן באופן המבואר ברישא שהגנב הקדיש את השור, סובר רבי שמעון שאין לחייבו כלל על עצם ההקדש ואף בקדשים שאינו חייב באחריותם, וכמו שנתבאר לעיל שעדיין שם הבעלים על ההקדש. ורַבִּי שִׁמְעוֹן אַמֵּילְתָא אַחֲרִיתִי קָאֵי – מדבר על אופן אחר שנכתב במשנה לעיל, וְהָכִי קָתָנֵי, ששנינו לעיל (סב:), אֵין הַגּוֹנֵב אַחַר הַנָּגָב מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי ד' וְה' – הגונב שור ובא אחר וגנבו ממנו וטבח או מכר, אינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה, וְכֵן מתבאר מדין זה, שאף הַגּוֹנֵב בהמת הֶקְדֵּשׁ מְבֵית הַבָּעָלִים שהקדישוה ולאחר מכן טבח או מכר, אף הוא פָּטוּר על הטביחה והמכירה, וַאֲפִילּוּ טַעֲמָא, לפי שנאמר (שמות כב ו) לענין תשלומי כפל ׳וְגָנַב מִבֵּית הָאִישׁ אִם יִמָּצֵא הַגַּנָּב יְשַׁלֵּם שְׁנָיִם׳, ויש לדרוש שרק כשגנב ׳מבית האיש׳ כלומר הבעלים, משלם תשלומי כפל, וְלֹא כשגנב מִבֵּית הֶקְדֵּשׁ, וכיון שאינו חייב בכפל אינו חייב אף על טביחה ומכירה, שבמקום שאין כפל אין חיוב ארבעה וחמשה. ועל אופן זה נאמר כאן, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, יש לחלק בדין זה של גונב בהמת הקדש מהבעלים, שקָדָשִׁים שֶׁחַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתָן, חַיָּיב הגנב תשלומי כפל וארבעה וחמשה, וַאֲפִילּוּ טַעֲמָא, משום שעדיין קָרִינָא בֵּיהּ – בקדשים אלו ׳וְגָנַב מִבֵּית הָאִישׁ׳, משום שהם ׳גורם לממון׳ וחשובים כממון הבעלים. וְקדשים שֶׁאֵינוֹ חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתָן, פָּטוּר מכפל וארבעה וחמשה, משום דְּלָא קָרִינָן בֵּיהּ בקדשים אלו ׳וְגָנַב מִבֵּית הָאִישׁ׳, אלא ׳מבית הקדש׳, שהרי אינם אף ׳גורם לממון׳ לבעלים.

הגמרא מקשה על ביאור זה: מִכְּדֵי – הרי שַׁמְעִינָן לֵיהּ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּאָמַר לגבי גנב ששחט בהמה ונמצאת טריפה (לעיל ע.), שפטור עליה מתשלומי ארבעה וחמישה, משום שֶׁשְּׁחִיטָה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לאכילה לֹא שְׁמָהּ שְׁחִיטָה. ואם כן קָדָשִׁים נַמִּי – אף גנב שטבח קדשים, הרי שְׁחִיטָה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לאכילה הֵיא, שהרי קדשים שנשחטו חוץ למקומם, דהיינו חוץ לעזרה, אסורים באכילה, ומדוע מחייב כאן על טביחת קדשים שחייב באחריותם.

מתרצת הגמרא: כִּי אָתָא – כשבא רַב דִּימִי מארץ ישראל, אָמַר בשם רַבִּי יוֹחָנָן, לתרץ, שכאן מדובר בְּשׁוֹחֵט תְּמִימִים מְבַפְנִים לְשָׁם בָּעָלִים – ששחט הגנב את הבהמה כמו שהיא תמימה בלא מום, בתוך העזרה לשם הבעלים, והיינו שהקרבן הוקרב כדין ושחיטה ראויה היא, ולכך מחייב רבי שמעון על שחיטה זו.

הגמרא מקשה על תירוץ זה: וְהָרְתַנְיָא כששחט באופן זה, חֲזָרָה חֻלִּין לַבָּעָלִים – הרי זה כמו שהחזיר את הגניבה לבעליה, שכיון שהקריבה הגנב לשמם, הרי זה כמו שהחזירה להם, וגנב שהחזיר את הגניבה לפני שבאו עדים אינו משלם כפל וארבעה וחמשה.

אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר אָבִין, כאן מדובר שֶׁנִּשְׁפַּךְ הַדָּם לאחר השחיטה,

המשך בעמוד רו

תַּשְׁלוּם דְּכֵפֶל: גָּנַב וְהִקְדִּישׁ וְאַחַר כַּךְ טָבַח וּמָכַר כו׳: אַמְרֵי בִּשְׁלָמָא אַטְּבִיחָה לֹא מְחַיֵּיב דְּכִי קָא טָבַח דְּהֶקְדֵּשׁ קָא טָבַח וְלֹא דְּמָרֵיהּ קָא טָבַח אֶלָּא אַהֶקְדֵּשׁ לִיחַיֵּיב מַה לִּי מָכְרוֹ לְהֶדְיוֹט מַה לִּי מָכְרוֹ לַשָּׁמַיִם הָא מַנִּי ר"ש הִיא דְּאָמַר קָדָשִׁים שֶׁחַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתָן בִּרְשׁוּתֵיהּ דְּמָרֵיהּ קַיְימֵי הָא מִדְּסֵיפָא ר"ש הֲוֵי רֵישָׁא לַאו ר"ש אֶלָּא הָכָא בְּמַאי עַסְקִינָן בְּקָדָשִׁים קַלִּים וְאַלִּיבָּא דְּר׳ יוֹסֵי הַגְּלִילִי דְּאָמַר קָדָשִׁים קַלִּים מָמוֹן בְּעָלִים הוּא וּבִרְשׁוּתֵיהּ קַיְימֵי אֲבָל קָדְשֵׁי קָדָשִׁים מַאי מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי ד׳ וַחֲמִשָּׁה אַדְּתָנֵי רֵישָׁא גָּנַב וְטָבַח וְאח"כ הִקְדִּישׁ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי ד׳ וְה׳ לִיפְלוֹג וְלִיתְנֵי בְּדִידַהּ בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בְּקָדָשִׁים קַלִּים אֲבָל בְּקָדְשֵׁי קָדָשִׁים מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה אֶלָּא לְעוֹלָם לֹא שְׁנָא קָדְשֵׁי קָדָשִׁים וְלֹא שְׁנָא קָדָשִׁים קַלִּים וּדְקַשְׁיָא לָךְ מַה לִּי מָכְרוֹ לְהֶדְיוֹט מַה לִּי מָכְרוֹ לַשָּׁמַיִם מָכְרוֹ לְהֶדְיוֹט מֵעִיקָּרָא תּוֹרָא דִּרְאוּבֵן וְהַשְׁתָּא תּוֹרָא דְּשִׁמְעוֹן מָכְרוֹ לַשָּׁמַיִם מֵעִיקָּרָא תּוֹרָא דִּרְאוּבֵן וְהַשְׁתָּא תּוֹרָא דִּרְאוּבֵן: רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר וְכוּ׳: אַמְרֵי נְהִי דְּסָבַר ר"ש מַה לִּי מָכְרוֹ לְהֶדְיוֹט מַה לִּי מָכְרוֹ לַשָּׁמַיִם אִיפְּכָא מִיבָּעֵי לֵיהּ קָדָשִׁים שֶׁחַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתָן פָּטוּר דְּאַכַּתִּי לֹא נָפַק מֵרְשׁוּתֵיהּ קָדָשִׁים שֶׁאֵינוֹ חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתָן חַיָּיב דְּמַפְּקֵי לֵיהּ מֵרְשׁוּתֵיהּ אַמְרֵי ר"ש אַמִּילְּתָא אַחֲרִיתִי קָאֵי וְהָכֵי קָתָנֵי אֵין הַגּוֹנֵב אַחַר הַגַּנָּב מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי ד׳ וְה׳ וְכֵן גּוֹנֵב הֶקְדֵּשׁ מִבֵּית בְּעָלִים פָּטוּר מ"ט וְגוּנַּב מִבֵּית הָאִישׁ וְלֹא מִבֵּית הֶקְדֵּשׁ רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר קָדָשִׁים שֶׁחַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתָן חַיָּיב מַאי טַעְמָא קָרֵינָא בֵּיהּ וְגוּנַּב מִבֵּית הָאִישׁ וְשֶׁאֵינוֹ חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתָן פָּטוּר דְּלֹא קָרֵינָן בֵּיהּ וְגוּנַּב מִבֵּית הָאִישׁ מִכְּדֵי שַׁמְעִינָן לֵיהּ לְר"ש דְּאָמַר שְׁחִיטָה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לֹא שְׁמָהּ שְׁחִיטָה קָדָשִׁים נַמִּי שְׁחִיטָה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה הִיא כִּי אֲתָא רַב דִּימִי אָמַר ר׳ יוֹחָנָן בְּשׁוֹחֵט תְּמִימִים מִבִּפְנִים לְשֵׁם בְּעָלִים וַהֲרֵי חָזְרָה קֶרֶן לַבְּעָלִים אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר אָבִין שֶׁנִּשְׁפַּךְ הַדָּם כִּי אֲתָא רָבִין אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בְּשׁוֹחֵט תְּמִימִים בִּפְנִים שֶׁלֹּא לְשֵׁם בְּעָלִים

ור"ש

רש"י

תַּשְׁלוּם דְּכֵפֶל. מְשַׁלְּמִין אֶת הַכֵּפֶל וְהוּא מְשַׁלֵּם שְׁלֹשָׁה לְבַד הַקֶּרֶן: כִּי קָא טָבַח דְּהֶקְדֵּשׁ קָא טָבַח. דְּהָא בִּלְאַחַר יֵאוּשׁ קַיְימִינַן דְּאִי לִפְנֵי יֵאוּשׁ לֹא קְדָשָׁהּ וְכֵיוָן דְּאַיְיאוּשׁ קַנְיֵיהּ הֶקְדֵּשׁ בְּיֵאוּשׁ וְשִׁינּוּי רְשׁוּת הִלְכָּךְ לַאו דְּמָרֵיהּ קָטָבַח: ר"ש הִיא. וּכְגוֹן שֶׁאָמַר הֲרֵי עָלַי עוֹלָה וְהִפְרִישׁ גְּנֵיבָה זוֹ לְנִדְרוֹ דְּכֵיוָן דְּחַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתוֹ וְדָבָר הַגּוֹרֵם לְמָמוֹן הוּא כְּמָמוֹן דָּמֵי וְלַאו מְכִירָה הִיא וּמִיהוּ לְעִנְיַן טְבִיחָה פָּטוּר דְּאע"ג דִּבְרְשׁוּת גַּנָּב קַיְימָא דְּאִם אָבְדוּ חַיָּיב בְּאַחְרָיוּתָם לְהֶקְדֵּשׁ חַל עֲלֵיהּ מִיהָא שֵׁם הֶקְדֵּשׁ לַאֲפּוּקֵי מֵרְשׁוּת מָרֵהּ קַמָּא וְלַאו דְּמָרֵהּ קָא טָבַח: בְּקָדָשִׁים קַלִּים. שֶׁהִקְדִּישׁוֹ לִשְׁלָמִים: דְּר׳ יוֹסֵי הַגְּלִילִי. בְּפ"ק (דף יב:) הִלְכָּךְ לַאו מְכִירָה הִיא וּמִיהוּ מֵרְשׁוּת מָרֵהּ קַמָּא אַפְקִינְהוּ שֵׁם הֶקְדֵּשׁ וְכִי קָא טָבַח לַאו דְּמָרֵהּ קָא טָבַח ל"א בִּטְבִיחָה מִשּׁוּם הָכֵי לֹא מְחַיֵּיב דְּבִשְׁעַת טְבִיחָה דְּהֶקְדֵּשׁ נִינְהוּ דְּאָמַר בְּפ"ק דְּכִי אָמַר רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי מָמוֹן בְּעָלִים מֵחַיִּים אֲבָל לְאַחַר טְבִיחָה לֹא אֶלָּא מִשֻּׁלְחַן גָּבוֹהַּ קָא זָכוּ וְלֹא נְהִירָא לִי דִּבְכִי הַאי שְׁחִיטָה לֹא אָמַר ר׳ יוֹסֵי הַגְּלִילִי דְּמִשֻּׁלְחַן גָּבוֹהַּ קָא זָכוּ אֶלָּא בְּמַקְדֵּשׁ בְּחֶלְקוֹ שֶׁחָלְקוּ בְּקָדָשִׁים דַּהֲוָיָא הָתָם שְׁחִיטָה וּזְרִיקָה וְהַקְטָרַת חֲלָבִים אֲבָל בִּשְׁעַת טְבִיחָה אַכַּתִּי מָמוֹן בְּעָלִים הֵם: אַדְּתָנֵי רֵישָׁא כו׳. דְּמַשְׁמַע דְּלֹא מָצֵי לְמִיתְנֵי חִיּוּבָא בָּתַר דְּאַקְדִּישׁ: לִפְלוֹג וְלִיתְנֵי. בְּסֵיפָא וּלְאַשְׁמוּעִינַן חִיּוּבָא אֲפִילּוּ הֵיכָא דְּאַקְדִּישׁ קוֹדֶם טְבִיחָה: מָכְרוֹ לְהֶדְיוֹט מֵעִיקָּרָא תּוֹרָא דִּרְאוּבֵן. קוֹדֶם שֶׁמְּכָרוֹ קָרוּי הַשּׁוֹר עַל שְׁמוֹ שֶׁל גַּנָּב וּמִשֶּׁמְּכָרוֹ קָרוּי עַל שֵׁם לוֹקֵחַ אֲבָל מָכְרוֹ לַשָּׁמַיִם עֲדַיִין שֵׁם הַמַּקְדִּישׁוֹ עָלָיו שֶׁקָּרוּי עוֹלָתוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי: אַמְרֵי נְהִי דְּסָבַר רַבִּי שִׁמְעוֹן כוּ׳. דְּקָא סַלְקָא דַּעְתָּךְ מִשּׁוּם טְבִיחָה לֹא מְחַיֵּיב לֵיהּ ר"ש דַּאֲפִילּוּ הִפְרִישׁוֹ לְשֵׁם נֶדֶר הַמּוּטָּל עָלָיו אַחֲרָיוּת נָפַק מֵרְשׁוּת מָרֵיהּ קַמָּא וְנַעֲשָׂה זֶה שׁוֹמֵר לְהֶקְדֵּשׁ וְכִי טָבַח לַאו דְּמָרֵיהּ קָא טָבַח וְכִי מְחַיֵּיב לֵיהּ ר"ש אַשַּׁעְתָּא דְּהֶקְדֵּשׁ קָמְחַיֵּיב לֵיהּ דַּהֲוָיָא מְכִירָה הִלְכָּךְ מִיבָּעֵי לֵיהּ לְמֵימַר אִיפְּכָא: דְּאַכַּתִּי לֹא נָפִיק מֵרְשׁוּתֵיהּ. הִלְכָּךְ לַאו מְכִירָה הִיא וְאַטְּבִיחָה נַמִּי לֹא מְחַיֵּיב דְּמֵרְשׁוּת מָרֵיהּ קַמָּא נָפִיק: שֶׁאֵין חַיָּיב בְּאַחְרָיוּתָן חַיָּיב. אַשַּׁעַת הֶקְדֵּשׁ דִּמְכִירָה הִיא: אַמִּילְּתָא אַחֲרִיתִי קָאֵי. דְּהֵיכָא דְּאַקְדִּישׁ גַּנָּב בֵּין לְנֶדֶר בֵּין לִנְדָבָה לֹא מְחַיֵּיב לֵיהּ ר"ש לַאו אַשַּׁעְתָּא דְּהֶקְדֵּשׁ מִשּׁוּם דַּעֲדַיִין שְׁמוֹ עָלָיו נִדְבָתוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי וְלַאו אַטְּבִיחָה דְּהָא מֵרְשׁוּת מָרֵיהּ קַמָּא נָפַק אֶלָּא אַגּוֹנֵב הֶקְדֵּשׁ שֶׁהִקְדִּישׁוּ בְּעָלִים קָאֵי דְּכֵיוָן דְּחַיָּיב בְּעָלִים בְּאַחְרָיוּת כִּי קָא טָבַח דְּמָרֵיהּ קָא טָבַח דְּדָבָר הַגּוֹרֵם לְמָמוֹן כְּמָמוֹן דָּמֵי: שַׁמְעִינָן לֵיהּ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן. דְּמַתְנִי׳ דְּפָטַר אַטְּבִיחַת טְרֵיפָה: קָדָשִׁים נַמִּי שְׁחִיטָה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה הִיא. דְּקָדָשִׁים הַנִּשְׁחָטִין בַּחוּץ פְּסוּלִין וּמַאי טַעְמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּאָמַר קָדָשִׁים שֶׁחַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתָן חַיָּיב דְּמַשְׁמַע שֶׁאִם גָּנַב קָדָשִׁים וְטָבְחָן דְּחַיָּיב בְּתַשְׁלוּמֵי ד׳ וְה׳: וַהֲרֵי חָזְרָה קֶרֶן לְבַעַל הַבַּיִת. הוֹאִיל וּלְשֵׁם בְּעָלִים נִזְבְּחוּ: שֶׁנִּשְׁפַּךְ הַדָּם. וּמִיהוּ בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה רְאוּיָה הִיא: שֶׁלֹּא לְשֵׁם בְּעָלֶיהָ. דִּשְׁחִיטָה רְאוּיָה הִיא דְּקַיְימָא לָן (זבחים ד׳ ב.) כָּל הַזְּבָחִים שֶׁנִּזְבְּחוּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָן כְּשֵׁרִים וְקֶרֶן לֹא חָזְרָה לַבְּעָלִים דְּקַיְימָא לָן שֶׁלֹּא עָלוּ לַבְּעָלִים לְשֵׁם חוֹבָה:

בעלי

תוספות

תַּשְׁלוּם דְּכֵפֶל. וּלְעֵיל (דף סח:) דְּמוֹקֵי רֵישׁ לָקִישׁ מַתְנִי׳ דְּגָנַב וְהִקְדִּישׁ וְאח"כ טָבַח מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֵּפֶל כְּשֶׁהִקְדִּישׁ בְּעָלִים בְּיַד גַּנָּב צָרִיךְ לוֹמַר נַמִּי תַּשְׁלוּם דְּכֵפֶל: אֶלָּא אַהֶקְדֵּשׁ לִיחַיֵּיב. כּוּלָּהּ הַךְ סוּגְיָא כְּר׳ יוֹחָנָן וּדְלֹא כְּרֵישׁ לָקִישׁ דְּמוֹקֵי לָהּ לְעֵיל (דף סח:) כְּשֶׁהִקְדִּישׁוּ בְּעָלִים בְּיַד גַּנָּב:

וְהַשְׁתָּא תּוֹרָא דְּשִׁמְעוֹן. וְהָא דְּאָמַר לְקַמָּן גָּנַב וְהִקְדִּישׁ חַיָּיב ד׳ וְה׳ דַּהֲוֵי כְּמוֹכְרוֹ לְהֶדְיוֹט הַיְינוּ בְּקָדְשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת דְּלֹא מִיקְּרוּ עַל שֵׁם בְּעָלִים וְקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ אוֹמֵר ר"י אע"ג דְּמִיקְּרוּ עַל שֵׁם בְּעָלִים וְלֹא הֲוֵי הֶקְדֵּשׁ כִּמְכִירָה מ"מ לְמ"ד יֵאוּשׁ לֹא קָנֵי חָשִׁיב כְּיֵאוּשׁ וְשִׁינּוּי רְשׁוּת לְעִנְיַן דְּחָל הֶקְדֵּשׁ אַחַר יֵאוּשׁ כִּדְמַשְׁמַע לְעֵיל (דף סו:) דִּבְעֵי לְאוֹכוּחֵי אַבַּיֵּי לְרַבָּה דְּיֵאוּשׁ לֹא קָנֵי מִקָּרְבָּנוֹ וְלֹא הַגָּזוּל וַאֲפִילּוּ הָכֵי אָמַר שָׁם דְּחָל הֶקְדֵּשׁ אע"ג דְּאַכַּתִּי לֹא אַסִּיק אַדַּעְתֵּיהּ דַּהֲוֵי יֵאוּשׁ וְשִׁינּוּי הַשֵּׁם אֶלָּא מִשּׁוּם דַּהֲוֵי יֵאוּשׁ וְשִׁינּוּי רְשׁוּת:

וְרַבִּי שִׁמְעוֹן הָא אָמַר שְׁחִיטָה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לֹא שְׁמָהּ שְׁחִיטָה. הָא לֹא אִיצְטְרִיךְ אֶלָּא מִשּׁוּם מ"ד אֵין לִשְׁחִיטָה אֶלָּא לְבַסּוֹף דִּלְמ"ד דְּיֶשְׁנָהּ לִשְׁחִיטָה מִתְּחִילָּה וְעַד סוֹף מָצֵי לְמִפְרַךְ אֲפִילּוּ סָבַר ר"ש שְׁחִיטָה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה שְׁמָהּ שְׁחִיטָה אַמַּאי חַיָּיב אַשְּׁחוּטֵי חוּץ ד׳ וְה׳ מִכִּי שָׁחַט בֵּיהּ פּוּרְתָּא אַסְרֵהּ וְאִידָּךְ לַאו דְּמָרֵהּ קָטָבַח:

שְׁחִיטָה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה הִיא וְלֹא שְׁמָהּ שְׁחִיטָה. לְגַבֵּי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה דְּגָמַר מוּטְבוֹחַ טֶבַח וְהָכֵן בַּר מִלְּגַבֵּי לַאו דִּשְׁחוּטֵי חוּץ דִּבְהָכֵי חַיֵּיב רַחְמָנָא וְא"ת וְאַמַּאי חָשִׁיב לֵיהּ שְׁחִיטָה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה הָא יָכוֹל לִפְדּוֹת בִּשְׁעַת פִּירְכּוּס דְּבַר הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה הִיא כִּדְאַמְרִינַן בְּפ"ב דְּחוּלִּין (דף ל.) וְאֵין לְךָ מוּם גָּדוֹל יוֹתֵר מִשְּׁחִיטָה וְאֵין סְבָרָא לוֹמַר דִּלְפִי שֶׁנִּפְסַל שׁוּב אֵין לוֹ פִּדְיוֹן דְּבִשְׁלָמָא פְּסוּל שֶׁהוּא בִּשְׂרֵיפָה כְּגוֹן פִּיגּוּל אֵין לוֹ פְּדִיָּיה מִשּׁוּם דְּמִצְוָה לְשׂוֹרְפוֹ כִּדְאַמְרִינַן בְּפֶרֶק כָּל שָׁעָה (פסחים ד׳ כד.) כָּל שֶׁבַּקֹּדֶשׁ פָּסוּל בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף אֲבָל שְׁחִיטַת חוּץ אֵינָהּ בִּשְׂרֵיפָה אֶלָּא בִּקְבוּרָה כִּדְאַמְרִינַן בְּפֶרֶק עַד כַּמָּה (בכורות דף כח.) מִי שֶׁאֵינוֹ מוּמְחֶה וְרָאָה אֶת הַבְּכוֹר וְנִשְׁחַט עַל פִּיו הֲרֵי זֶה יִקָּבֵר וּמִיהוּ לְדִבְרֵי הַמְפָרֵשׁ דְּלֹא חָשִׁיב הַמְפַרְכֶּסֶת כְּחַיָּה אֶלָּא כְּגוֹן יִשְׂרָאֵל בִּטְמֵאָה וְנָכְרִי בִּטְהוֹרָה דְּלַאו שְׁחִיטָה הִיא דְּהַהִיא דְּשָׁחַט בָּהּ שְׁנַיִם אוֹ רוֹב שְׁנַיִם וַעֲדַיִין מְפַרְכֶּסֶת הֲרֵי הִיא כְּחַיָּה דִּבְפ"ב דְּחוּלִּין (ד׳ ל. ושם) אֵין מִשְׁנָה בְּשׁוּם מָקוֹם אֶלָּא הַיְינוּ הַהִיא דְּהָעוֹר וְהָרוֹטֶב (שם ד׳ קכא.) דְּשׁוֹנִים יִשְׂרָאֵל בִּטְמֵאָה כוּ׳ אֲבָל הֵיכָא דִּשְׁחָטָהּ כְּתִיקּוּנָהּ לֹא חָשִׁיב מְפַרְכֶּסֶת כְּחַיָּה מִתְיַישֵּׁב כַּאן דִּשְׁחִיטַת חוּץ לַאו בַּת פְּדִיָּיה הִיא כֵּיוָן דִּשְׁחִיטָה גְּמוּרָה הִיא לְהוֹצִיא מִידֵי נְבֵילָה וְגַם לְהַתִּירָהּ בַּאֲכִילָה אִם הָיָה לָהּ פִּדְיוֹן דְּהָכָא אַלִּיבָּא דְּר"ש קַיְימֵי דְּבֵין רַבִּי יוֹחָנָן וּבֵין ר"ל מוֹדוּ דְּקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ לְר"ש הָיוּ בִּכְלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה כִּדְאַמְרִינַן בְּפֶרֶק בַּתְרָא דִּתְמוּרָה (ד׳ לב:) וְלֹא פְּלִיגֵי אֶלָּא אַלִּיבָּא דְּרַבָּנָן אֲבָל מ"מ קָשֶׁה לְרֵישׁ לָקִישׁ אַלִּיבָּא דְּרַבָּנָן דְּקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ לֹא הֲוֵי בִּכְלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה כִּדְאָמַר הָתָם דְּלֹא מִשְׁתַּמֵּיט בְּשׁוּם מָקוֹם לְשׁוּם תַּנָּא שֶׁיִּהְיוּ נִפְדִּין וְדוֹחֵק לוֹמַר דְּמִדְּרַבָּנָן הוּא דְּאֵין נִפְדִּין לְפִי שֶׁעָשָׂה מוּם זֶה בְּיָדַיִם כִּשְׁאָר מֵטִיל מוּם שֶׁאֵין נִשְׁחָט וְנִיתָּר עַל יְדֵי אוֹתוֹ מוּם וְי"ל דְּמוּם שֶׁהוּא מֵחַיִּים חָשִׁיב מוּם לִפְדּוֹת עַל יָדוֹ אֲבָל מוּם דִּלְאַחַר מִיתָה לֹא חָשִׁיב מוּם כִּדְתַנְיָא בְּסוֹף תְּמוּרָה (לג.) בְּהֶדְיָא מֵתוּ תְּמִימִים יִקָּבְרוּ בַּעֲלֵי מוּמִים יִפָּדוּ דְּלֹא בָּעֵי הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה וַאֲפִילּוּ הָכֵי תְּמִימִים יִקָּבְרוּ:

שֶׁלֹּא לְשֵׁם בַּעֲלֵיהֶן. וְה"ה שֶׁלֹּא לִשְׁמָן אִי נַמִּי הַהוּא נַמִּי קָרֵי לֵיהּ שֶׁלֹּא לְשֵׁם בַּעֲלֵיהֶן מִשּׁוּם שֶׁלֹּא עָלוּ לַבְּעָלִים לְשֵׁם חוֹבָה וְנִרְאֶה לוֹ דּוֹחַק לְהַעֲמִיד בְּנִשְׁפַּךְ הַדָּם וְרַב דִּימִי דְּאוֹקְמָא כְּשֶׁנִּשְׁפַּךְ הַדָּם מִשּׁוּם דְּנִיחָא לֵיהּ לְאוֹקְמָא בְּכָל קָדָשִׁים שֶׁחַיָּיב בְּאַחְרָיוּתָן [דְּבִשֶׁלֹּא] לְשֵׁם בַּעֲלֵיהֶן לֹא מִתּוֹקְמָא בְּפֶסַח וְחַטָּאת דְּמִפַּסְלֵי שֶׁלֹּא לִשְׁמָן:

ור"ל

וְרִישׁ לָקִישׁ אָמַר בְּשׁוֹחֵט בַּעֲלֵי מוּמִין בַּחוּץ תָּהֵי בָּהּ רַבִּי אֶלְעָזָר לְרִ' יוֹחָנָן שְׁחִיטָה מַתֶּרֶת וַהֲלֹא זְרִיקָה מַתֶּרֶת לְרִישׁ לָקִישׁ שְׁחִיטָה מַתֶּרֶת וַהֲלֹא פְּדָיָה מַתֶּרֶת אִישְׁתְּמִיטְתֵּיהּ הָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן כָּל הָעוֹמֵד לִזְרוֹק בְּזָרוּק דָּמָיו וְכָל הָעוֹמֵד לִפְדּוֹת כִּפְדוּי דָּמָיו כָּל הָעוֹמֵד לִזְרוֹק בְּזָרוּק דָּמָיו רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר יֵ"ש נוֹתָר שֶׁהוּא מְטַמֵּא טוּמְאַת אוֹכְלִין וְיֵ"ש נוֹתָר שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא טוּמְאַת אוֹכְלִין כֵּיצַד לָן לִפְנֵי זְרִיקָה אֵינוֹ מְטַמֵּא טוּמְאַת אוֹכְלִין לְאַחַר זְרִיקָה מְטַמֵּא טוּמְאַת אוֹכְלִין וְקַיְימָא לָן מַאי לִפְנֵי זְרִיקָה קוֹדֶם שֶׁנִּזְרָאָה לִזְרִיקָה לְאַחַר זְרִיקָה לְאַחַר שֶׁנִּזְרָאָה לִזְרִיקָה קוֹדֶם שֶׁנִּזְרָאָה לִזְרִיקָה לָן מַאי הִיא דְּלֹא הַיְינָא שְׁהוּת בְּיוֹם לְמִזְרְקֵיהּ דְּשַׁחְטֵיהּ סָמוּךְ לִשְׁקִיעָה הַחַמָּה וְאֵינוֹ מְטַמֵּא טוּמְאַת אוֹכְלִין לְאַחַר שֶׁנִּזְרָאָה לִזְרִיקָה לָן מַאי הִיא שְׁהוּת בְּיוֹם לְמִזְרְקֵיהּ מְטַמֵּא טוּמְאַת אוֹכְלִין אַלְמָא כָּל הָעוֹמֵד לִזְרוֹק בְּזָרוּק דָּמָיו וְכָל הָעוֹמֵד לִפְדּוֹת כִּפְדוּי דָּמָיו דְּתַנְיָא רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר

פרה

אָמַר רבּ. רֵישׁ לָקִישׁ לֹא קַאֵי אִסּוּרָא דְּיִדַּן דְּלִדְיִדֵיהּ לֹא צָרִיךְ לְמֵימַר דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן קָאֵי אֲמֵילְתֵּיהּ אַחֲרִיתִי אֶלָּא לְפִי דְּבָרָיו דְּמוֹקֵי מַתְנִיתִין לָעֵיל (ד' סח:) כְּשֶׁהִקְדִּישׁוּ בָּעֲלִים בְּיָד גַּבָּהּ מוֹקֵי לָהּ בְּשׁוֹחֵט בַּעֲלֵי מוּמִין בַּחוּץ: **בְּשׁוֹחֵט** בְּעֲלֵי מוּמִין בַּחוּץ. פִּי' בְּקוּנְטְרֵס דְּבְעֲלֵי מוּמִין מְעִיקָּרָא עִסְקִינַן דְּאִי בְּשֶׁקִּדְּשָׁן לְמוּמָן תּוֹ לֹא חָזוּ לִפְדִיוֹן מִשּׁוּם שֶׁנִּשְׁחֲטוּ דְּשָׁמְעִינַן לֵיהּ לְרִ' אֶלְעָזָר דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בְּשֶׁמַּעְתָּא בְּתַרְייֶיתָא דְּתְמוּרָה (ד' לב:) דְּקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ הֵיוּ בְּכָל הָעֲמָדָה וְהָעֲרָכָה וּמִשֶּׁנִּשְׁחֲטָה אֵין יְכוֹלָה לַעֲמוֹד וּבְבַעַל מוּם מְעִיקָּרוֹ מוֹדֶה רַבִּינוּ תָּם מִפָּרָשׁ דְּבְשָׁעַת פִּירְכּוּס בְּעוֹדָן יְכוֹלִין לַעֲמוֹד בְּנֵי הָעֲמָדָה וְהָעֲרָכָה נִינְהוּ כִּדְאָמְרִינַן בְּפ"ב דְּחוּלִּין (ד' ל. ושם) וּמֵימוֹ לְאוֹתָן הַמְפֻרָּשִׁים דְּבִשְׁחִיטָה גְּמוּרָה אֵין מוֹעִיל פִּירְכּוּס כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי לְעֵיל (עמוד א צָרִיךְ לְאוֹקְמֵי בְּבַעַל מוּם מְעִיקָּרוֹ כְּמוֹ שֶׁפֵּ' בְּקוּנְטְרֵס: **וַהֲלֹא** זְרִיקָה מִתֶּרֶת. לְמֵאן דְּמוֹקֵי לָהּ כְּשֶׁנִּשְׁפַּךְ הַדָּם קָרֵי לְמֵאן דְּאָמַר שְׁלֹא לְשֵׁם בְּעָלַיהֶן כֵּיוָן דְּנִשְׁחַט וְנִזְרַק בְּהֶכְשֵׁר שְׁחִיטָה רְאוּיָה הֵיא בְּלֹא טַעַם כָּל הָעוֹמֵד לִזְרוֹק בְּזָרוּק דָּמָיו וְאַף עַל גַּב דִּכְפָּרָק אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ (חוּלִּין ד' פ: ושם) בָּעֵי לְמֵימַר דְּכָל שְׁחִיטַת קָדָשִׁים שְׁחִיטָה שֶׁאֵין רְאוּיָה הֵיא לֹא קַיְימָא מַשְׁקָנָא הָכִי אֶלָּא בְּמַשְׁקָנָא מַשְׁמַע הֵיכָא דְּנִזְרַק הַדָּם אֲפִילּוּ אֵין מִצְוָה לִפְדּוֹתָן וּבִכְרִיתוּת בְּפ' אֶשֶׁם תָּלוּי (ד' כד:) אָמַר בְּהָדֵיהּ אֵימוֹר דְּאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּמִידֵי דְּעוֹמֵד לִזְרוֹק וְהָכִי אֵיתָא הָגִיסָא בְּטִפְרִים אֶלָּא אָמַר רַבָּא ה"ק רַב הַמְנוּנָא אֵין מַלְקוֹת אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ נוֹהֵג בְּקָדָשִׁים דְּכֵיוָן דְּכָל בַּמָּה דְּלֹא נִזְרַק דָּם לֹא מִשְׁתְּרֵי אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ נוֹהֵג בְּקָדָשִׁים וְאֵין מַלְקוֹת אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ בְּקָדָשִׁים וְלֹא יוֹתֵר וְלֹא מִשּׁוּם דְּמִשּׁוּם דִּמְחוּסַר זְמַן הוּא דְּשְׁחִיטָה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה הֵיא וְקָשָׁה לְרִ"י אִי חְשִׁיב מְחוּסַר זְמַן וְאָסוּר לְשׁוֹחֲטוֹ מִשּׁוּם אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ אִם כֵּן הוּא לוֹקֶה מִשּׁוּם לֹא תִשְׁחָטוּ כֵּיוָן דְּאָמַר רַחֲמָנָא אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ נוֹהֵג בְּקָדָשִׁים וְא"א אֶלָּא בְּשְׁחִיטָה שֶׁאֵין רְאוּיָה בְּעֵל כָּרְחָךְ גְּזִירַת הַכָּתוּב כָּךְ הִיא שֶׁהִיא בְּשְׁחִיטָה הָרְאוּיָה לְהִתְחַיֵּב עָלֶיהָ מִידֵי דַּהֲוָה אַשְׁחוּטֵי חוּץ וְאַ"ג דִּלְמִידֵי אַחֲרִינָא חְשִׁיב שְׁחִיטָה שְׁאֵינָהּ רְאוּיָה לְעִנְיַן שְׁחוּטֵי חוּץ מִיהָא מַחַיֵּיב כֵּיוָן שֶׁאֵין הָאִיסּוּר מֻחְמָת דָּבָר אַחֵר ה"נ בְּאוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ ו"ת וְאַמַּאי צָרִיךְ בְּפֶרֶק בְּתֶרֶא דְּזְבָחִים (דף קיג:) לְמֵעוּטֵי רוֹבֵעַ וְנִרְבָּע דִּלְא מְחַיֵּיב מִשּׁוּם שְׁחוּטֵי חוּץ מִדִּכְתִיב וְאֶל פֶּתַח אֹהֶל לֹא' תַּיפּוֹק לֵיהּ דְּשְׁחִיטָה שֶׁאֵין רְאוּיָה הֵיא מֻחְמֶּת אִיסּוּר אַחֵר וְדוֹחֵק לוֹמַר דְּלִרְבָּנָן אֵיצְטְרִיךְ קְרָא וְלֹא לְרַבִּי שִׁמְעוֹן וְיֵ"ש רוֹצִים לְתָרֵץ דְּאַ"ג דִּבְעִלְמָא יְלַפִּינַן מִוּטְבוֹ"ן טָבח וְהָכֵן בְּשְׁחוּטֵי חוּץ גּוּפֵיהּ סְבָרָא הוּא דְּיִלַּפִינַן מִגּוּפֵיהּ וְאֵין נִרְאֶה לְרִ"י דְּאִם כֵּן שׁוֹחֵט טְרֵפַת חוּלִּין בָּעֲזָרָה אַמַּאי מַתְיִר רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּהֲנָאָה בְּספ"ב דְּקִדּוּשִׁין (דף נז. ושם) וּבְכִיסּוּי הַדָּם (חוּלִּין דף פה: ושם) מִשּׁוּם דְּהָוְיָא שְׁחִיטָה שְׁאֵינָהּ רְאוּיָה נַיְלַף מִגּוּפֵיהּ דְּלִיכָּא לְמֵימַר דְּלֹא עָמוֹד לִזְרוֹק בְּיוֹם הָוֶה דְּלִיכָּא לְמֵימַר בְּזָרוּק דָּמָיו לְשַׁוּיוֹהָ אוֹכֶלֶת: לָן לְאַחַר שֶׁנִּזְרָאָה לִזְרִיקָה. דַּהֲוֵי שְׁהוּת בְּיוֹם אוֹכֶלֶת הוּא אַלְמָא בְּזָרוּק דָּמָיו:

בַּעֲלֵי מוּמִין. שְׁחִיטָתָן הָיְתָה בַּחוּץ: **תָּהֵי.** לְשׁוֹן מֵרִיחַ בְּקִנְקַן כְּמוֹ תְּהֵי לֵיהּ אַקְנְקַנְיָה (ב"ב ד' כב.). כְּלוֹמַר דַּיֵּיק לָהּ רַבִּי אֶלְעָזָר וּפְרִיךְ לְרַבִּין יוֹחָנָן וְכִי שְׁחִיטָתוֹ מַתֶּרֶת וַהֲלֹא זְרִיקָה מַתֶּרֶת וּבִשְׁעַת טְבִיחָה שְׁאֵינָהּ רְאוּיָה הִיא: **אִישְׁתְּמִיטְתֵּיהּ** . לְרַבִּי אֶלְעָזָר הָא דִּלְרִ' שִׁמְעוֹן כָּל הָעוֹמֵד לִפְדּוֹת כִּ': וְכָל הָעוֹמֵד לִפְדּוֹת כִּפְדוּי דָּמָיו. וּבַעֲלֵי מוּמִין כִּפְדוּיִם דָּמוֹ הוֹאִיל וְסוֹפָן לִכְלוֹ כִּבְעֲלֵי מוּמִין מְעִיקָּרָן עִסְקִינַן דְּאִי בְּשֶׁקִּדְּשָׁן הֶקְדֵּשָׁן לְמוּמָן תּוֹ לֹא חָזוּ לִפְדִיוֹן מִשְׁנִּשְׁחֲטוּ דְּשָׁמְעִינַן לֵיהּ לְרִ' אֶלְעָזָר דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בְּשֶׁמַּעְתָּא בְּתַרְייֶיתָא דִּתְמוּרָה (ד' לב:) דְּקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ הֵיוּ בְּכָל הָעֲמָדָה וְהָעֲרָכָה וּמִשֶּׁנִּשְׁחֲטָה אֵין יְכוֹלָה לַעֲמוֹד וּבְבַעַל מוּם מְעִיקָּרוֹ מוֹדֶה רַבִּינוּ תָּם מְפָרֵשׁ דְּבִשְׁעַת פִּירְכּוּס בְּעוֹדָן יְכוֹלִין לַעֲמוֹד בְּנֵי הָעֲמָדָה וְהָעֲרָכָה נִינְהוּ כִּדְאָמְרִינַן בְּפ"ב דְּחוּלִּין (ד' ל. ושם) וּמֵימוֹ לְאוֹתָן הַמְפֻרָּשִׁים דְּבִשְׁחִיטָה גְּמוּרָה אֵין מוֹעִיל פִּירְכּוּס כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי לְעֵיל (עמוד א צָרִיךְ לְאוֹקְמֵי בְּבַעַל מוּם מְעִיקָּרוֹ כְּמוֹ שֶׁפֵּ' בְּקוּנְטְרֵס: **וַהֲלֹא** זְרִיקָה מִתֶּרֶת. לְמֵאן דְּמוֹקֵי לָהּ כְּשֶׁנִּשְׁפַּךְ הַדָּם קָרֵי לְמֵאן דְּאָמַר שְׁלֹא לְשֵׁם בְּעָלַיהֶן כֵּיוָן דְּנִשְׁחַט וְנִזְרַק בְּהֶכְשֵׁר שְׁחִיטָה רְאוּיָה הֵיא בְּלֹא טַעַם כָּל הָעוֹמֵד לִזְרוֹק בְּזָרוּק דָּמָיו וְאַף עַל גַּב דִּכְפָּרָק אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ (חוּלִּין ד' פ: ושם) בָּעֵי לְמֵימַר דְּכָל שְׁחִיטַת קָדָשִׁים שְׁחִיטָה שֶׁאֵין רְאוּיָה הֵיא לֹא קַיְימָא מַשְׁקָנָא הָכִי אֶלָּא בְּמַשְׁקָנָא מַשְׁמַע הֵיכָא דְּנִזְרַק הַדָּם אֲפִילּוּ אֵין מִצְוָה לִפְדּוֹתָן וּבִכְרִיתוּת בְּפ' אֶשֶׁם תָּלוּי (ד' כד:) אָמַר בְּהָדֵיהּ אֵימוֹר דְּאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּמִידֵי דְּעוֹמֵד לִזְרוֹק וְהָכִי אֵיתָא הָגִיסָא בְּטִפְרִים אֶלָּא אָמַר רַבָּא ה"ק רַב הַמְנוּנָא אֵין מַלְקוֹת אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ נוֹהֵג בְּקָדָשִׁים דְּכֵיוָן דְּכָל בַּמָּה דְּלֹא נִזְרַק דָּם לֹא מִשְׁתְּרֵי אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ נוֹהֵג בְּקָדָשִׁים וְאֵין מַלְקוֹת אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ בְּקָדָשִׁים וְלֹא יוֹתֵר וְלֹא מִשּׁוּם דְּמִשּׁוּם דִּמְחוּסַר זְמַן הוּא דְּשְׁחִיטָה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה הֵיא וְקָשָׁה לְרִ"י אִי חְשִׁיב מְחוּסַר זְמַן וְאָסוּר לְשׁוֹחֲטוֹ מִשּׁוּם אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ אִם כֵּן הוּא לוֹקֶה מִשּׁוּם לֹא תִשְׁחָטוּ כֵּיוָן דְּאָמַר רַחֲמָנָא אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ נוֹהֵג בְּקָדָשִׁים וְא"א אֶלָּא בְּשְׁחִיטָה שֶׁאֵין רְאוּיָה בְּעֵל כָּרְחָךְ גְּזִירַת הַכָּתוּב כָּךְ הִיא שֶׁהִיא בְּשְׁחִיטָה הָרְאוּיָה לְהִתְחַיֵּב עָלֶיהָ מִידֵי דַּהֲוָה אַשְׁחוּטֵי חוּץ וְאַ"ג דִּלְמִידֵי אַחֲרִינָא חְשִׁיב שְׁחִיטָה שְׁאֵינָהּ רְאוּיָה לְעִנְיַן שְׁחוּטֵי חוּץ מִיהָא מַחַיֵּיב כֵּיוָן שֶׁאֵין הָאִיסּוּר מֻחְמֶּת דָּבָר אַחֵר ה"נ בְּאוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ ו"ת וְאַמַּאי צָרִיךְ בְּפֶרֶק בְּתֶרֶא דְּזְבָחִים (דף קיג:) לְמֵעוּטֵי רוֹבֵעַ וְנִרְבָּע דִּלְא מְחַיֵּיב מִשּׁוּם שְׁחוּטֵי חוּץ מִדִּכְתִיב וְאֶל פֶּתַח אֹהֶל לֹא' תַּיפּוֹק לֵיהּ דְּשְׁחִיטָה שֶׁאֵין רְאוּיָה הֵיא מֻחְמֶּת אִיסּוּר אַחֵר וְדוֹחֵק לוֹמַר דְּלִרְבָּנָן אֵיצְטְרִיךְ קְרָא וְלֹא לְרַבִּי שִׁמְעוֹן וְיֵ"ש רוֹצִים לְתָרֵץ דְּאַ"ג דִּבְעִלְמָא יְלַפִּינַן מִוּטְבוֹ"ן טָבח וְהָכֵן בְּשְׁחוּטֵי חוּץ גּוּפֵיהּ סְבָרָא הוּא דְּיִלַּפִינַן מִגּוּפֵיהּ וְאֵין נִרְאֶה לְרִ"י דְּאִם כֵּן שׁוֹחֵט טְרֵפַת חוּלִּין בָּעֲזָרָה אַמַּאי מַתְיִר רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּהֲנָאָה בְּספ"ב דְּקִדּוּשִׁין (דף נז. ושם) וּבְכִיסּוּי הַדָּם (חוּלִּין דף פה: ושם) מִשּׁוּם דְּהָוְיָא שְׁחִיטָה שְׁאֵינָהּ רְאוּיָה נַיְלַף מִגּוּפֵיהּ דְּלִיכָּא לְמֵימַר דְּלֹא עָמוֹד לִזְרוֹק בְּיוֹם הָוֶה דְּלִיכָּא לְמֵימַר בְּזָרוּק דָּמָיו לְשַׁוּיוֹהָ אוֹכֶלֶת: לָן לְאַחַר שֶׁנִּזְרָאָה לִזְרִיקָה. דַּהֲוֵי שְׁהוּת בְּיוֹם אוֹכֶלֶת הוּא אַלְמָא בְּזָרוּק דָּמָיו:

וְלָהֲלָא זְרִיקָה מִתֶּרֶת. תֵּימַה מַה פָּרִיךְ דִּלְמָא כְּשֶׁנִּפְדֵּית אִיירֵי שֶׁהָרֵי יָכוֹל לִפְדּוֹת אַחַר שְׁחִיטָה לִפִּ' הַקּוּנְטְרֵס דְּאִיירֵי בְּבַעַל מוּם מְעִיקָּרוֹ וְכֵיוָן דְּלִכְסוֹף נִפְדֵּית הָוְיָא שְׁחִיטָה רְאוּיָה כְּדִמּוּכָח בְּחוּלִּין (דף פ: ושם) וּמֵימוֹ לְפֵר"ת מִיירֵי בְּהֶקְדֵּישׁוֹ קוֹדֶם לְמוּמוֹ אע"ג דִּבְשָׁעַת פִּירְכּוּס הָיְתָה יְכוֹלָה לִפְדּוֹת סְתָמָא דְּמִילְתָא דְּנִפְּגַּם אֵין נוֹדָע לוֹ שֶׁהוּא דְּקָדָשִׁים עַד אַחַר זְמַן שֶׁכְּבָר אֵין מְפַרְכֵּס אֲבָל לְפִירוּשׁ הַקּוּנְטְרֵס קָשֶׁה מֵידֵי לְפִירוּשׁוֹ נְמֵי מְצֵי לְמֵימַר דִּסְתָם גְּנֵיבָה שְׁחִיטָה וְכָל מַעֲשֶׂיהָ בְּסֵתֶר וּמִיהוּ אַחַר הַשְּׁחִיטָה רְגִילִין לְאוֹכְלָהּ וְסָתָמָא דְּמִילְתָא לֹא נוֹדָע לוֹ שֶׁהִיא דְּהֶקְדֵּשׁ עַד שֶׁנֶּאֱכְלָה דִּתְנַן לֹא מִיפָּרְקָא: **כָּל** הָעוֹמֵד לִזְרוֹק בְּזָרוּק דָּמָיו. תֵּימַה דִּבְפֶרֶק אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ (חוּלִּין דף פ. ושם) אָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא כּוּלָּהּ מַתְנִיתִין דְּלֹא כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן כו' עַד קָדָשִׁים בְּפָנִים מִכְּדֵי שִׁמְעִינַן לֵיהּ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּאָמַר שְׁחִיטָה שְׁאֵינָהּ רְאוּיָה לֹא שְׁמָהּ שְׁחִיטָה קָדָשִׁים נְמֵי שְׁחִיטָה שְׁאֵינָהּ רְאוּיָה הֵיא דְּכָל כַּמָּה דְּלֹא נִזְרַק דָּם לֹא מִשְׁתְּרֵי בָּשָׂר שְׁנֵי אִמַּאי סוֹפֵּג אֶת הָאֵרָבָעִים וּפָסוּל כּוּלֹּמַר דְּחִשְׁבִינַן לֵיהּ לְקַמָּא כְּאִילּוּ קְטָלֵיהּ וְהָוֶה לֵיהּ שְׁנֵי כְּשֵׁר גְּמוּר וְאַמַּאי חְשִׁיב לֵיהּ דְּלֹא מִשְׁתְּרֵי בָּשָׂר אֶלָּא בְּזְרִיקַת הַדָּם הָלֹא מִשְׁעַת שְׁחִיטָה הָוֵי בְּזָרוּק דְּכָל הָעוֹמֵד לִזְרוֹק בְּזָרוּק דָּמָיו וּמִפְּרָשׁ רַבִּינוּ תָּם דְּרִבִּי אוֹשַׁעְיָא לֵית לֵיהּ כָּל הָעוֹמֵד לִזְרוֹק בְּזָרוּק דָּמָיו אֶלָּא סְבִירָא לֵיהּ כְּתַנָּא קַמָּא דְּמַתְנִיתִין דְּתָנֵי (ד' פא:) דְּתָנוּ הַשּׁוֹחֵט וְנִמְצֵאת טְרֵפָה הַשּׁוֹחֵט פָּרַת חַטָּאת רַבִּי שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר דִּלְא מַחַיֵּיב מְשׁוּם אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ דְּשְׁחִיטָה שֶׁאֵין רְאוּיָה הִיא וְלֵית לֵיהּ כָּל הָעוֹמֵד לִפְדּוֹת כִּפְדוּי דָּמָיו וְהָתָם בְּגִמְרָא פְּרִיךְ עָלָהּ מֵהָהִיא דְּפָרָה מְטַמָּא טוּמְאַת אוֹכְלִין וּמִשְּׁנֵי פָּרַת חַטָּאת אֵינָהּ מְשַׁנָּה אֲבָל ר' אוֹשַׁעְיָא סָבַר דְּאַדְרַבָּה מִתַּנִּיתִין דְּהָתָם עִיקַּר וְהָהִיא דְּפָרָה לֵיתָא וְעוֹד י"ל דְּקָסָבַר ר' אוֹשַׁעְיָא כֵּיוָן דְּלֹא אָמְרִינַן בְּזָרוּק דָּמָיו עַד שֶׁיִּתְקַבֵּל בְּבוֹס כִּדְמַשְׁמַע בְּפ"ק דְּפְסָחִים (דף יג: ושם) דְּמִצְוָה הוּא לְהַמְתִּין מִלִּזְרוֹק עַד דַּם הַנֶּפֶשׁ הַלְכָךְ בְּגִמְרָא הָכִי נָמֵי דְּלֹא אָמְרִינַן בְּזָרוּק דָּמָיו וְע"ל דְּקָסָבַר ר' אוֹשַׁעְיָא דְּאֲפִילּוּ הָוֵי בְּזָרוּק בְּשָׁעַת שְׁחִיטָה כֵּיוָן דְּבִשְׁחִיטָה לְחוּדָהּ לֹא מְשְׁתְּרֵי בָּשָׂר אֶלָּא מֵחֲמַת דָּמָיו דְּהָוֵי דּוֹמְיָא דִּטְבוּחַ טָבח וְהָכֵן וּשְׁחִיטָה שֶׁאֵין רְאוּיָה הִיא וְא"ש דִּבְרֵישׁ הַמַּנְחוֹת וְהַנְּסָכִים (מנחות דף קא: ושם) פָּרִיךְ לֵיהּ לְר' אוֹשַׁעְיָא מִכְּדֵי שִׁמְעִינַן לֵיהּ לְר' שִׁמְעוֹן כָּל הָעוֹמֵד לִזְרוֹק בְּזָרוּק דָּמָיו כו' וּמֵימוֹ סוּגְיָא דְּשָׁמְעִינַן לֵיהּ שִׁפּוּר שְׁחִיטָה רְאוּיָה וְכֵן בְּמִסְקָנָא דְּהָתָם וְכִי הֵיכִי דְּפָרִיךְ הָתָם אַרַב הַמְנוּנָא הָוֵי מְצֵי לְמִפְרַךְ לְר' אוֹשַׁעְיָא וְכִי הֵיכִי דְּמִתָּרֵץ לְרַב הַמְנוּנָא הָוֵי מְצֵי לְתָרֵץ לְרַבִּי אוֹשַׁעְיָא דְּהָא דְּלֹא מוֹקֵי מַתְנִיתִין כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן מִשּׁוּם דְּלְרַבִּי שִׁמְעוֹן שְׁנֵי אֵין סוֹפֵּג אֶת הָאֵרָבָעִים דְּה"ל הַתְחָלַת סְפֵק וְר"ת לֹא גָּרַס וְשֵׁנִי אַמַּאי סוֹפֵּג אֶת הָאֵרָבָעִים וּפָסוּל דְּשְׁחִיטָה רִאשׁוֹנָה שְׁחִיטָה רְאוּיָה הִיא כֵּיוָן דְּנִזְרַק הַדָּם בְּהֶכְשֵׁר וְהָוֵי שְׁנִי מְחוּסַּר זְמַן אֶלָּא סוֹפֵּג אֶת הָאֵרָבָעִים וְתוֹ לֹא וּמִן הַשֵּׁנִי דְּיֵיק דְּשְׁחִיטָה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה הִיא וְאַמַּאי סוֹפֵּג אֶת הָאֵרָבָעִים הָא ה"ל הַתְחָלַת סְפֵק דְּשָׁקְנָא לֹא יְזוּרְקוּ וּפְרִיךְ פְּשִׁיטָא דְּהָכֵי אֵיתָא יִלָּקֶה דְּהָא הַתְחָלַת סְפֵק הִיא וְעוֹד דְּאָסוּר לִזְרוֹק הַדָּם וּפְשִׁיטָא דְּלֹא תִּגְמַר הַשְּׁחִיטָה וּמִשֵּׁנִי הַשְּׁחִיטָה כו' וְהִשְׁתָּא אַרַבִּי אוֹשַׁעְיָא לֹא מְצֵי פָּרִיךְ מִידֵי אֶלָּא לְרַב הַמְנוּנָא:

פרה

תירוץ נוסף מדוע אין השחיטה 'שחיטה שאינה ראויה': וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר, כאן מדובר בְּשׁוֹחֵט בַּעֲלֵי מוּמִין בַּחוּץ – בבהמה בעלת מום ששחטה הגנב מחוץ לעזרה כדינה, ולכך שחיטה ראויה היא וחייב עליה ארבעה וחמישה.

רבי אלעזר מקשה על התירוצים שהוזכרו לעיל: תָּהֵי בָּהּ – דייק בתירוצים אלו רַבִּי אֶלְעָזָר והקשה, לְרבין בשם רַבִּי יוֹחָנָן קשה, וכי שְׁחִיטָה לבדה מַתֶּרֶת הקרבן באכילה, וַהֲלֹא וְרִיקָה של הדם כדין, היא זו שמַתֶּרֶת, ולפני הזריקה אסור עדיין לאכול מבשר הקרבן, ואם כן בשעת השחיטה עדיין שחיטה שאינה ראויה היא. וְלֵרֵישׁ לָקִישׁ קשה, וכי הַשְׁחִיטָה מַתֶּרֶת, וַהֲלֹא הַפְרָיָה היא זו שמַתֶּרֶת, ובשעת השחיטה קודם שפדו את הקרבן, עדיין שחיטה שאינה ראויה היא.

מתרצת הגמרא: אִישְׁתְּמִיטְתֵיהּ – נשמט מרבי אלעזר הָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן – מה שאמר רבי שמעון, 'כָּל הָעוֹמֵד לִזְרוֹק בְּזָרוּק דָּמִי' – כל דם העומד להיזרק, דינו כאילו כבר נזרק, 'וְכָל הָעוֹמֵד לִפְדּוֹת כְּפָדוּי דָּמִי' – וכל בהמה העומדת להיפדות, דינה כאילו כבר נפדתה. ולכך אף שעדיין לא נזרק הדם ולא נפדתה הבהמה, שחיטה ראויה היא.

הגמרא מביאה היכן מצאנו שאמר רבי שמעון כן: 'כָּל הָעוֹמֵד לִזְרוֹק בְּזָרוּק דָּמִי', יש ללמוד ממה דְּתַנְיָא לגבי טומאת אוכלים, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, יֵשׁ נוֹתָר שֶׁהוּא מְטַמֵּא טוּמְאַת אוֹכָלִין – אותם קרבנות הנפסלים באכילה ובהנאה אחר שעבר עליהם לילה אחת, יש פעמים שאף שנאסר הבשר מכל מקום הוא מטמא בטומאת אוכלין, שאם יגע בו שרץ יהיה טמא ואם יגע בו אחר כך אוכל אחר יטמא. וְיֵשׁ נוֹתָר שֶׁכֵּיוָן שנאסר בהנאה אֵינוֹ מְטַמֵּא טוּמְאַת אוֹכָלִין, כדין איסורי הנאה לדעת רבי שמעון שאינם חשובים אוכל.

ומבארת הברייתא: כֵּיצַד, אם לָן לִפְנֵי זְרִיקָה – אם נאסר ב'לינה' קודם שנזרק דמו על המזבח ביום, הרי הוא איסור הנאה שאֵינוֹ מְטַמֵּא טוּמְאַת אוֹכָלִין, אך אם נאסר ב'לינה' לְאַחַר זְרִיקָה, הרי זה מְטַמֵּא טוּמְאַת אוֹכָלִין, שכיון שנזרק דמו והיה מותר באכילה, ירד עליו תורת אוכל באותה שעה, ואף שנאסר לאחר מכן אינו עולה ממנו. וְקַיְימָא לָן – ומקובל בידינו בביאור הברייתא, שמַאי 'לן לִפְנֵי זְרִיקָה', אין הכוונה שלן לפני זריקת הדם על המזבח ממש, אלא קוֹדֶם שֶׁנִּזְרְקָה לִזְרִיקָה – קודם שהיתה אפשרות כלל לזרוק את הדם, שדווקא באופן זה אינו מטמא טומאת אוכלין, וכן מה שאמר 'לן לְאַחַר זְרִיקָה', לאו דווקא אם אכן נזרק הדם על המזבח, אלא אף אם לן לְאַחַר שֶׁנִּזְרְקָה לִזְרִיקָה – לאחר שהיתה אפשרות לזרוק את הדם, אף אם בפועל לא נזרק הדם, די בכך בכדי שיטמא טומאת אוכלין.

ומבארת הגמרא: קוֹדֶם שֶׁנִּזְרְקָה לִזְרִיקָה לָן, מַאי הִיא – מהו אופן זה, דִּלְמָא הַוְיָא שָׁהוּת בַּיּוֹם לְמִזְרְקֵיהּ – שלא היה די זמן ביום שבו נשחט הקרבן להספיק לזרוק את הדם, משום דְּשַׁחְטֵיהּ – ששחטו סָמוּךְ לְשֶׁקִּיעַת הַחַמָּה, ולכך אֵינוֹ מְטַמֵּא טוּמְאַת אוֹכָלִין. ומה שאמר שאם לְאַחַר שֶׁנִּזְרְקָה לִזְרִיקָה לָן הרי הוא מטמא בטומאת אוכלין, היינו באופן דַּהֲוָיָא שָׁהוּת בַּיּוֹם לְמִזְרְקֵיהּ – שהיתה שהות ביום שנשחט להספיק לזרוק את הדם, וכגון שלא נשחט כל כך סמוך לשקיעת החמה, ולכך מְטַמֵּא טוּמְאַת אוֹכָלִין, אף אם בסופו של דבר לא נזרק הדם באותו יום ומשום כך נאסר הבשר, שכיון שהיה ראוי לזרוק את הדם והיה מותר באכילה, ירדה עליו בכך תורת אוכל.

אַלְמָא מבואר מכאן, שסובר רבי שמעון כָּל הָעוֹמֵד לִזְרוֹק בְּזָרוּק דָּמֵי, ולכך נחשב הבשר כמו שכבר נזרק עליו הדם וראוי לאכילה, אף שבפועל לא נזרק עליו ולא הותר באכילה.

וְ'כָל הָעוֹמֵד לִפְדּוֹת כְּפָדוּי דָּמֵי', יש ללמוד מִדְּתַנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר,

---

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום שבת קודש עמ' ב

מִדְּאוֹרַיְיתָא הוּא, דְּקָאֵי בְּי מִיצְרֵי – שיכוון את חבירו להקיף בין הכרמים, אבל לא לחתוך את הזמורות לשם כך, וְאָתָא הוּא – בא יהושע וְתִקֵּן – ותיקן דְּמַפֵּיג – שחותך את הזמורות, וְעוֹלֶה חבירו במעלה הכרם, או מַפֵּיג וְיוֹרֵד חבירו במורד הכרם.

הגמרא דנה בתנאי העשירי שהתנה יהושע: וּמֵת מִצְוָה קוֹנֶה מְקוֹמוֹ שבו מת, ושם תהא קבורתו, ואין בעל הקרקע יכול לעכב זאת. מקשה הגמרא: וְרַמִינְהִי – קשה על הברייתא ששנינו, הַמּוֹצֵא מֵת מוּטָל בְּאֶיסְרְטָיָא – ברשות הרבים, מְפַנֵּהוּ לִימִין הָאֶיסְרְטָיָא אוֹ לִשְׂמֹאל הָאֶיסְרְטָיָא, ואם בצד אחד של רשות הרבים היתה שָׂדֶה בּוּר – שאינה חרושה, וּבצד השני היתה שָׂדֶה נִיר – חרושה ואינה זרועה, מְפַנֵּהוּ לִשְׂדֵה בּוּר, שהפסדה פחות משדה ניר, ואם היתה שָׂדֶה נִיר בצד אחד, וּבצד השני שָׂדֶה זֶרַע – זרועה, מְפַנֵּהוּ לִשְׂדֵה נִיר, שהפסדה פחות משדה זרע. ואם הָיוּ שְׁתֵּיהֶן בּוּרוֹת, או שְׁתֵּיהֶן נִירוֹת, או שְׁתֵּיהֶן זְרוּעוֹת, מְפַנֵּהוּ לְמָקוֹם שֶׁיִּרְצֶה. ומבואר שמת המונח ברשות הרבים אינו קונה את מקומו, שהרי אם היה קונה את מקומו, היה בעל השדה יכול לעכב שלא יניח את המת בשדהו. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב בִּיבִי, מדובר בְּמת המוּטָל עַל הַמֵּיצַר – לכל רוחב הדרך, שאם לא יפנוהו יש לחשוש שמא יעברו שם כהנים המתעסקים בטהרות ויטמאו, וּמִתּוֹךְ שֶׁנִּיתַּן לְפַנּוֹתוֹ כדי שלא יטמאו, מְפַנֵּהוּ לְכָל מָקוֹם שֶׁיִּרְצֶה.

הגמרא דנה בתנאי יהושע. מקשה הגמרא: אָמְרִי, וכי יש רק עֲשָׂרָה תנאים, הֲנֵי חַד תְּרֵי הֲוֵין – הרי הברייתא מפרטת אחד עשר תנאים. מתרצת הגמרא: התקנה שעוברי דרכים מְהַלְּכִין בִּשְׂבִילֵי הָרְשׁוּת – בשדות שבצידי הדרכים קודם זריעתן, שלמה המלך אָמְרָה ולא יהושע. כְּדַתַנְיָא, חֲרֵי שָׁכְלוּ פֵּירוֹתֶיהָ מִן הַשָּׂדֶה, ואין ההליכה בשדהו מזיקה לו, וְאֵינוֹ מַנִּיחַ בְּנֵי אָדָם לִיכָּנֵם בְּתוֹךְ שָׂדֶהוּ, מָה הַבְּרִיּוֹת אוֹמְרוֹת עָלָיו, מַה הֲנָאָה יֵשׁ לְפִלּוֹנִי בכך שמונע מאנשים להיכנס לשדהו, וּמָה הַבְּרִיּוֹת מַזִּיקוֹת לוֹ אם יכנסו אליה, וְעָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר 'מְהֻיוֹת טוֹב אַל תִּקְרֵי רַע', היינו שאם ביכולתך להיטיב עם אנשים אל תרע להם. שואלת הגמרא: וּמִי כְּתִיב – וכי יש פסוק 'מְהֻיוֹת טוֹב אַל תִּקְרֵי רַע'. משיבה הגמרא: אִין [– כן], יש פסוק שכְּתִיב כִּי חַאי גַּוְונָא – כתוב בו כעין מילים אלו, שנאמר (משלי ג כז) 'אַל תִּמְנַע טוֹב מִבְּעָלָיו בִּהְיוֹת לְאֵל יָדְךָ לַעֲשׂוֹת', כלומר שלא תִמְנַע מלעשות טובה כשיש בידך לעשותה.

הגמרא מקשה עוד על מנין תְּנָאֵי יהושע: וְתוּ לֵיכָּא – וכי אין תנאים נוספים שהתנה יהושע, וְהָא אִיכָּא – והרי יש את התנאי דְּאמר רַבִּי יְהוּדָה, דְּתַנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בְּשָׁעָה הוֹצָאַת זְבָלִים – בשעה שבעלי הבהמות רגילים להוציא את זבליהן, אָדָם מוֹצִיא את זְבָלוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים, וְרשאי לצוֹבְרוֹ כָּל שְׁלֹשִׁים יום, כְּדֵי שֶׁיִּהֵא נִישׁוּף – שישתפשף בָּרַגְלֵי אָדָם וּבְרַגְלֵי בְּהֵמָה, ויהיה ראוי לזבל את השדות, שָׁעָל מְנָת כֵּן הֶנְחִיל יְהוֹשֻׁעַ לְיִשְׂרָאֵל אֶת הָאָרֶץ. ומבואר שיהושע התנה תנאי נוסף. וכן הָא אִיכָּא – הרי יש את התנאי דְּאמר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה, דְּתַנְיָא, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר, תְּנֵאי שהתנו בֵּית דִּין הוּא, שֶׁיְּהֵא זֶה שברחו לו קבוצת דבורים, יוֹרֵד לְתוֹךְ שָׂדֶה חֲבֵירוֹ, וְקוֹצֵץ שׁוֹכוֹ – את ענף האילן שֶׁל חֲבֵירוֹ שעליו נתיישבו הדבורים, כדי לְהַצִּיל נָחִיל – את קבוצת הדבורים שָׁלוֹ, וְנוֹתֵן לוֹ את דְּמֵי שׁוֹכוֹ – ענף האילן שֶׁל חֲבֵירוֹ שקצץ, ואין חבירו יכול לעכב בעדו. וּתְנֵאי נוסף שהתנו בֵּית דִּין הוּא, שֶׁיְּהֵא זֶה שיש לו כד יין, שׁוֹפֵךְ את יֵינוֹ, וּמַצִּיל את דּוּבְשָׁנוֹ [– דבשו] שֶׁל חֲבֵירוֹ, שלא ישפך מחמת שנסדק הכד שהיה מונח בו, ושופך את הדבש לתוך חביתו, וְנוֹטֵל מציל הדבש את דְּמֵי יֵינוֹ מִתּוֹךְ דּוּבְשָׁנוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ, היינו שנוטל דבש מחבירו בשווי היין ששפך. וּתְנֵאי נוסף שהתנו בֵּית דִּין הוּא, שֶׁיְּהֵא זֶה מְפָרֵק אֶת עֲצֵי מעל גבי חמורו ומפקירם, וְטוֹעֵן את פִּשְׁתָּנוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ שהיה מונח על גבי חמור ומת החמור, וְנוֹטֵל את דְּמֵי עֲצֵי מִתּוֹךְ פִּשְׁתָּנוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ, היינו שנוטל פשתן מחבירו בשווי העצים שהפקיר. וטעם תנאים אלו, שָׁעָל מְנָת כֵּן הֶנְחִיל יְהוֹשֻׁעַ לְיִשְׂרָאֵל אֶת הָאָרֶץ. ואם כן קשה מדוע לא נמנו התנאים הללו בברייתא. מתרצת הגמרא: בֵּיתְיֵהּ לָא קָאֲמַרִינַן – תנאים אלו שלא נמנו בברייתא, שנו אותם תנאים יחידים, והברייתא דיברה רק בתנאים שנשנו בבית המדרש בסתם.

1 **פָּרָה** אדומה **מְטַמְּאָה טוּמְאַת אוֹכָלִין**, ואם יגע בה שרץ נטמאת
2 בטומאת אוכלין, ואם אחר כך יגע בה אוכל יטמא. ואף שהפרה
3 אסורה בהנאה, ולדעת רבי שמעון איסורי הנאה אינם חשובים
4 כאוכל לענין טומאת אוכלין, **הוֹאִיל וְהָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכּוֹשֶׁר** – כיון
5 שלאחר שנשחטה היתה שעה שהיתה יכולה להיות מותרת
6 באכילה, ירדה לה באותה שעה תורת אוכל, ושוב אינה עולה
7 ממנה אף עתה שאינה יכולה להיות מותרת.

אגרות קודש

ב״ה, כ״ז תמוז, תשי״ח
ברוקלין.

הרה״ג וו״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ מו״ה
גדלי׳ שי׳

שלום וברכה!...

במ״ש ע״ד הכתוב בשער ר״ה ויוהכ״פ, לאדמו״ר האמצעי, שהמכנסים של הכה״ג היו עד העקבים.

זה מזמן העירוני על זה ובחפשי בין הכתבי יד, הנה מאמר האמור לע״ע לא נמצא, אבל מצאתי מאדמו״ר הצ״צ מאמר באותם הענינים ומבאר ג״כ ענין הבגדים ושם אין התיבות המדברים בשיעור המכנסים.

במה שאמרתי בדיוק הלשון, אין עומדים להתפלל אלא מתוך כו׳ - בהוספה על הלשון (שלכאורה - **הוא** הסגנון **הפשוט**) עומדין להתפלל מתוך כו׳, שהוספה זו מדגשת דיוק הענין והכרחיות שלו, ומביא שנמצא לפעמים סגנון זה ובכ״ז אינו אלא לכתחילה, והוא בשתה״ל כפסק הרמב״ם (הל׳ תו״מ פ״ח ה״ב). - ותמיהני על כת״ר שהרי אדרבה משם ראיתי - ע״פ דברי התוס׳ בסוגיא זו (מנחות פג, ב) ולח״מ וכס״מ (בתירוץ הא׳) ברמב״ם שם.

והנה אפילו את״ל ככתבו, הרי בלכתחלה גופא - כמה דרגות ישנן וע״ד מצוה כתקונה ומהדרין ומהדרין מן המהדרין, והוספה הנ״ל על סגנון הפשוט מוסיף עכ״פ בדרגת הלכתחלה (וככתוב בפי׳ בהכס״מ בתירוץ השני - שכנראה ממנו מקשה כת״ר).

ובאמת הרי אין צריך לראיות בענין שהוא פירוש המלות **כפשוטן**, כהחילוק הנ״ל דהסגנון עומדין להתפלל מתוך כו׳ אין בזה הדגשה מיוחדת איך הוא באם אין מתקיים הנאמר, משא״כ בהסגנון אין עומדין להתפלל אלא כו׳ שבפשטות יש בזה הדגשה, וק״ל.

תקותי שהתועדו גם במחנם הט׳ בימי י״ב וי״ג תמוז, גאולת רבינו נשיאנו ראש ישראל, וגופא בתר רישא אזיל, אשר יגאל כאו״א מאתנו בתכ״י מכל ענינים המבלבלים הן בגשם והן ברוח ויוכלו לעבוד השי״ת בשמחה ובטוב לבב.

בכבוד ובברכה לבשו״ט.

פָּרָה מְטַמָּא טוּמְאַת אוֹכְלִין הוֹאִיל וְהָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכּוֹשֶׁר

ואמר

רש"י

פָּרָה. אֲדוּמָּה מְטַמְּאָה טוּמְאַת אוֹכְלִין: דַּהֲוָיָא לָהּ שְׁעַת הַכּוֹשֶׁר. לֶאֱכוֹל מִשֶּׁנִּשְׁחֲטָה וְיָרְדָה לָהּ תּוֹרַת אוֹכֶל:

ואמר

תוספות

פָּרָה מְטַמָּא טוּמְאַת אוֹכְלִין כו'. תֵּימַהּ דְּמִדְּקָאָמַר הוֹאִיל וְהָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכּוֹשֶׁר מִכְּלָל דְּהַשְׁתָּא לַאו בַּת פְּדִיָּיה הִיא וְאַמַּאי וְהָא אִית לֵיהּ לְר"ש בִּשְׁבוּעוֹת (דף יא: ושם) דְּפָרָה קָדְשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת הִיא וּלְר"ש אִית לֵיהּ דְּקָדְשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת לֹא הָיוּ בִּכְלַל הַעֲמָדָה וְהַעֲרָכָה בְּהַהִיא שְׁמַעְתָּא גּוּפָא וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ דְּהָא דְּקָתָנֵי הוֹאִיל וְהָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכּוֹשֶׁר מַיְירֵי לְאַחַר הַזָּאָה דְּאֵין סְבָרָא שֶׁתְּהֵא בַּת פְּדִיָּיה אַחַר שֶׁהוּזָּה דָּמָהּ וַאפ"ה מְטַמָּא טוּמְאַת אוֹכְלִין הוֹאִיל וְהָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכּוֹשֶׁר קוֹדֶם הַזָּאָה וְא"ת וְהָא כָּל הָעוֹמֵד לְהַזּוֹת כְּמוּזֶּה דָּמֵי וְי"ל דְּקוֹדֶם קַבָּלָה לַאו כְּמוּזֶּה דָּמֵי כִּדְפִרְישִׁית לְעֵיל הִקְשָׁה רַבֵּינוּ שְׁמוּאֵל בַּר חַיִּים לָמָּה לִי דְּהָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכּוֹשֶׁר תֵּיפוֹק לֵיהּ דְּחִיבַּת הַקֹּדֶשׁ מַכְשַׁרְתּוֹ וּמְשַׁוְּיָא לָהּ אוּכְלָא כִּדְדָרְשִׁינַן בְּפ"ב דְּחוּלִּין (דף לו: ושם) וְהַבָּשָׂר לְרַבּוֹת עֵצִים וּלְבוֹנָה וְכ"ת דְּפָרָה לְר"ש כֵּיוָן דְּקָדְשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת הִיא לֹא שַׁיָּיךְ בָּהּ חִיבַּת הַקֹּדֶשׁ דַּאֲפִילּוּ בְּקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ לֹא מְהַנֵּי חִיבַּת הַקֹּדֶשׁ אֶלָּא כְּשֶׁקְּדָשׁוֹ קְדוּשַּׁת הַגּוּף בִּכְלֵי שָׁרֵת כִּדְמוּכָח בְּרֵישׁ הַמְּנָחוֹת וְהַנְּסָכִים (מנחות דף קב:) וּבְפ' כָּל הַפְּסוּלִין (זבחים דף לד.) הָא ע"כ שַׁיָּיךְ בְּפָרָה חִיבַּת הַקֹּדֶשׁ אֲפִילּוּ לְר"ש דִּבְרֵישׁ הַמְּנָחוֹת וְהַנְּסָכִים פָּרִיךְ לְר"ש נוֹתָר וּפָרָה אַמַּאי מְטַמָּא טוּמְאַת אוֹכְלִין עַפְרָא בְּעָלְמָא הוּא דְּכָל הָעוֹמֵד לִשְׂרוֹף כְּשָׂרוּף דָּמֵי וּמְשַׁנֵּי חִיבַּת הַקֹּדֶשׁ מַכְשַׁרְתּוֹ וְהַיְינוּ טַעְמָא דְּאע"ג דְּאֵין בָּהּ קִידּוּשׁ כְּלִי כֵּיוָן דְּקָדְשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת הִיא מ"מ שַׁיָּיךְ בֵּיהּ חִיבַּת הַקֹּדֶשׁ כֵּיוָן דְּחַטָּאת קַרְיֵיהּ רַחְמָנָא וְכָל עִנְיָינֶיהָ כְּעֵין עֲבוֹדַת הַגּוּף שֶׁיֵּשׁ בָּהּ הַזָּאָה וּפְסוּלָה שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ וְתֵירֵץ ר"י דְּאֵין חִיבַּת הַקֹּדֶשׁ מוֹעֶלֶת אֶלָּא לְשַׁוְּיֵיהּ שֶׁאֵין אוֹכֶל כְּאוֹכֶל כְּגוֹן נוֹתָר וּפָרָה שֶׁהֵן חֲשׁוּבִים כְּעַפְרָא וְעֵצִים וּלְבוֹנָה אֲבָל דָּבָר שֶׁהוּא אוֹכֶל אֶלָּא שֶׁאֵין מְקַבֵּל טוּמְאָה לְר"ש מִשּׁוּם אוֹכֶל שֶׁאֵין אַתָּה יָכוֹל לְהַאֲכִילוֹ לַאֲחֵרִים לֹא יוֹעִיל חִיבַּת הַקֹּדֶשׁ לַעֲשׂוֹת הָאִיסּוּר כְּמוּתָּר וְהָא דְּמַשְׁמַע בְּרֵישׁ כָּל הַפְּסוּלִין דְּאוֹכֶל בָּשָׂר שֶׁנִּטְמָא לִפְנֵי זְרִיקָה ה"א דְּלֹא לָקֵי עַל יְדֵי דְּרָשָׁה דְּכָל שֶׁאֵין נִיתָּר לִטְהוֹרִים אֵין חַיָּיבִין עָלָיו מִשּׁוּם טוּמְאָה אִי לַאו מִשּׁוּם דְּמְרַבִּינַן מוּהְבְּשַׁר כְּמוֹ עֵצִים וּלְבוֹנָה הָתָם כֵּיוָן דְּלֹא בָּעֵי פְּטַר לֵיהּ אֶלָּא מִשּׁוּם דְּבָעֵי לְמֵילַף מִטּוּמְאַת הַגּוּף יֵשׁ לָנוּ לְרַבּוֹת מוּהְבָּשָׂר מק"ו דְּעֵצִים וּלְבוֹנָה וְא"ת אַמַּאי לֹא אָמַר דְּכָל קָדָשִׁים יְקַבְּלוּ טוּמְאָה מֵחַיִּים כֵּיוָן דְּמִצְוָה לְשׁוֹחֲטָן וְנֵימָא כָּל הָעוֹמֵד לִשְׁחוֹט כִּשְׁחוּט דָּמֵי וְי"ל דַּאֲפִילּוּ נִשְׁחַט לֹא אַמְרִינַן דְּכִזְרוּק דָּמֵי עַד שֶׁיְּקַבֵּל בְּכוֹס כ"ש כְּשֶׁעֲדַיִין לֹא נִשְׁחַט וּמִיהוּ שְׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ קָשֶׁה לְר"י שֶׁיִּטַּמֵּא מֵחַיִּים טוּמְאַת אוֹכְלִין לְר"ש לְמ"ד (יומא סז.) דְּשָׁרוּ אֵיבָרָיו בַּהֲנָאָה דְּכֵיוָן שֶׁעוֹמֵד לִדְחוֹת כְּדָחוּי דָּמֵי וְי"ל דְּכָל הָעוֹמֵד לַעֲשׂוֹת לֹא אָמַר דִּכְעָשׂוּי דָּמֵי אֶלָּא בְּאוֹכֶל הָאָסוּר לִהְיוֹת כְּמוּתָּר וְקָרֵינַן בֵּיהּ אוֹכֶל שֶׁאַתָּה יָכוֹל לְהַאֲכִילוֹ לַאֲחֵרִים אֲבָל לֹא מְהַנֵּי לְשֶׁאֵין אוֹכֶל כְּמוֹ ב"ח לֵיחָשֵׁב כְּאוֹכֶל אע"ג דַּהֲוָה מְהַנֵּי עַל הָאוֹכֶל כְּגוֹן נוֹתָר וּפָרָה לֵיחָשֵׁב כְּעַפְרָא אִי לַאו דְּמַכְשַׁר לְהוּ חִיבַּת הַקֹּדֶשׁ מִידֵּי דַּהֲוָה אֶבֶן פְּקוּעָה וְדָגִים שֶׁהֵן מוּתָּרִין בְּלֹא שְׁחִיטָה וַאפ"ה חַיּוּתָן מְטַהַרְתָּן לְרַבָּנָן דִּפְלִיגֵי אַר' יוֹסֵי הַגְּלִילִי בְּפ' בְּהֵמָה הַמַּקְשָׁה (חולין דף עה.):

פָּרָה מְטַמָּא טוּמְאַת אוֹכְלִין. הִקְשָׁה בְּקוּנְטְרֵס בְּפ' אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ (חולין דף פא: ושם) לָמָּה לִי קַבָּלַת טוּמְאָה תֵּיפוֹק לֵיהּ דְּהִיא גּוּפָהּ מְטַמְּאָה אָדָם וּבְגָדִים וְתֵירֵץ דִּבְכַּה"ג מְפָרֵשׁ בִּכְרִיתוּת בְּפ' דַּם שְׁחִיטָה (דף כא.) כְּגוֹן שֶׁחִיפָּהוּ פָּחוֹת מִכַּבֵּיצָה בָּצֵק אִי מַשְׁוִית לָהּ אוֹכֶל מִצְטָרֵף בַּהֲדֵי בָּצֵק וּמְקַבֵּל הַאי בָּצֵק טוּמְאָה אִם יִגַּע בְּטוּמְאָה וּמְטַמֵּא שְׁאָר אוֹכָלִים וְאִי לַאו אוֹכֶל הוּא לֹא מְקַבֵּל הַאי בָּצֵק טוּמְאָה דְּלֵית בֵּיהּ שִׁיעוּרָא וְכִי נָגְעוּ בֵּיהּ אוֹכְלִין אֲחֵרִים טְהוֹרִין הֵן שֶׁאֵין נוֹגְעִין בִּנְבֵילָה אֶלָּא בְּבָצֵק עכ"ל וּמַה שֶּׁהִזְכִּיר נְבֵילָה מִשּׁוּם דַּעֲלָהּ דִּכְרִיתוּת קָאָמַר וּמַה שֶּׁאָמַר וּמְקַבֵּל הַאי בָּצֵק טוּמְאָה אִם יִגַּע בְּטוּמְאָה נִרְאֶה לְר"י דְּלֹא דָּק דְּהַהִיא דְּחִיפָּהוּ בְּבָצֵק דִּכְרִיתוּת מַיְירֵי כְּשֶׁיֵּשׁ כְּזַיִת מִן הַנְּבֵילָה וְנִרְאֶה שֶׁטָּמֵא הַבָּצֵק מִן הַנְּבֵילָה ע"י צֵרוּפוֹ לִכְבֵיצָה כְּמוֹ שֶׁמִּיטַּמֵּא מִמָּקוֹם אַחֵר שֶׁהַכְּזַיִת יָכוֹל לִהְיוֹת מְטַמֵּא וּמִצְטָרֵף וְנִרְאֶה שֶׁחָזַר בּוֹ מִשִּׁיטָתוֹ שֶׁהָיָה רָגִיל לְפָרֵשׁ בְּכָל מָקוֹם דְּאוֹכֶל פָּחוֹת מִכַּבֵּיצָה מְקַבֵּל טוּמְאָה מִן הַתּוֹרָה שֶׁהֲרֵי פֵּירֵשׁ בְּהֶדְיָא דְּלֹא מְקַבֵּל הַאי בָּצֵק טוּמְאָה דְּלֵית בֵּיהּ שִׁיעוּרָא וְאֵין לְתָרֵץ קוּשְׁיַית הַקּוּנְטְרֵס דִּבְלֹא צֵירוּף בָּצֵק צָרִיךְ הוּא לְטַעַם שֶׁל שְׁעַת הַכּוֹשֶׁר מִשּׁוּם דְּלֹא מָצִינוּ שֶׁמְּטַמְּאָה אֶלָּא מִתְעַסְּקִין כִּדְתְנַן בְּמַסֶּ' פָּרָה (פ"ח מ"ג) הַשּׂוֹרֵף פָּרָה וּפָרִים וְהַמְשַׁלֵּחַ אֶת הַשָּׂעִיר מְטַמֵּא בְּגָדִים וְהֵן עַצְמָם אֵין מְטַמֵּא בְּגָדִים הֲרֵי זֶה אוֹמֵר [מְטַמְּאֶיךָ] לֹא טִימְּאוּנִי וְאַתְּ טִמֵּאתַנִי דְּמ"מ מְטַמְּאָה הִיא אוֹכְלִין וּמַשְׁקִין מֵאַחַר שֶׁסּוֹפָהּ לְטַמֵּא טוּמְאָה חֲמוּרָה אֶת מִתְעַסְּקִין וְלֹא בָּעֵי לֹא הֶכְשֵׁר מַיִם וְלֹא הֶכְשֵׁר שֶׁרֶץ כִּדְתָנֵי דְּבֵי ר' יִשְׁמָעֵאל בְּפ' בָּא סִימָן (נדה דף נא. ושם) מַה זְּרָעִים שֶׁאֵין סוֹפָן לְטַמֵּא טוּמְאָה חֲמוּרָה צְרִיכִין הֶכְשֵׁר כו' וְר"י מְתָרֵץ דְּמַה שֶּׁסּוֹפוֹ לְטַמֵּא טוּמְאָה חֲמוּרָה לֹא מְהַנֵּי אֶלָּא לְעִנְיָן זֶה דְּחַשְׁבִינַן לֵיהּ כְּאִילּוּ הוּכְשַׁר בְּמַיִם וּכְאִילּוּ נָגַע בְּשֶׁרֶץ אֲבָל אֵין מוֹעִיל לַעֲשׂוֹת שֶׁאֵין אוֹכֶל כְּאוֹכֶל הִלְכָּךְ לְר"ש דִּבְעֵי אוֹכֶל שֶׁאַתָּה יָכוֹל לְהַאֲכִיל לַאֲחֵרִים מַה שֶּׁסּוֹפוֹ לְטַמֵּא טוּמְאָה חֲמוּרָה לֹא יַעֲשֶׂנּוּ [כְּאוֹכֶל] לְהַאֲכִילוֹ לַאֲחֵרִים וּלְכָךְ לֹא מְטַמֵּא אֶלָּא מִשּׁוּם שֶׁהָיָה לָהּ שְׁעַת הַכּוֹשֶׁר וְכֵן מוּכָח בִּזְבָחִים בְּס"פ טְבוּל יוֹם (דף קה.) דְּת"ר הַשּׂוֹרֵף הַפָּרָה וּפָרִים וְהַמְשַׁלֵּחַ הַשָּׂעִיר מְטַמֵּא בְּגָדִים וְהֵם [עַצְמָם] אֵינָם מְטַמֵּא בְּגָדִים אֶלָּא מְטַמֵּא אוֹכֶל וּמַשְׁקֶה דִּבְרֵי ר"מ וַחֲכָמִים אוֹמְרִים פָּרָה וּפָרִים מְטַמֵּא טוּמְאַת אוֹכְלִין וּמַשְׁקִין אֲבָל לֹא שְׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ מִפְּנֵי שֶׁהוּא חַי וּפָרִיךְ בִּשְׁלָמָא ר"מ כִּדְתָנָא דְּבֵי ר' יִשְׁמָעֵאל מַה זְּרָעִים כו' אֶלָּא לְרַבָּנָן אִי אִית לְהוּ דְּתָנָא דְּבֵי ר' יִשְׁמָעֵאל אֲפִילּוּ שְׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ נַמִּי וְאִי לֵית לְהוּ פָּרָה וּפָרִים מְנָלֵיהּ וּמְשַׁנֵּי אֵין צְרִיכִין הֶכְשֵׁר טוּמְאָה מִמָּקוֹם אַחֵר פִּי' נְהִי דְּהַאי דְּסוֹפוֹ לְטַמֵּא טוּמְאָה חֲמוּרָה אֵין צְרִיכִין הֶכְשֵׁר טוּמְאָה אֲבָל הֶכְשֵׁר אוֹכֶל בָּעֵי וּמש"ה שְׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ דְּלֹא חָזֵי לַאֲכִילָה שֶׁהוּא חַי לֹא מְטַמֵּא וְהַשְׁתָּא פְּלִיגֵי דְּר"מ סָבַר דְּמַה שֶּׁסּוֹפוֹ לְטַמֵּא טוּמְאָה חֲמוּרָה מוֹעִיל לֵיחָשֵׁב אֲכִילָה וְרַבָּנָן סָבְרֵי דְּפָרָה וּפָרִים דַּוְקָא מְטַמֵּא וְלֹא שְׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ מִשּׁוּם דְּאֵינוֹ מוֹעִיל לֵיחָשֵׁב אוֹכֶל וְר"ש סָבַר דַּוְקָא פָּרָה הוֹאִיל וְהָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכּוֹשֶׁר קָרֵינַן בֵּיהּ אוֹכֶל שֶׁאַתָּה יָכוֹל לְהַאֲכִילוֹ לַאֲחֵרִים וְלֹא פָּרִים וְשָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ שֶׁלֹּא הָיְתָה לָהֶן שְׁעַת הַכּוֹשֶׁר וְכֵן מוּכָח בַּתּוֹסֶפְתָּא דְּפָרָה דְּבָתַר מִילְּתַיְיהוּ דר"מ וְרַבָּנָן קָתָנֵי ר"ש אוֹמֵר פָּרָה מְטַמָּא טוּמְאַת אוֹכְלִין הוֹאִיל וְהָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכּוֹשֶׁר פָּרִים הַנִּשְׂרָפִין וּשְׂעִירִים הַנִּשְׂרָפִין אֵין מְטַמְּאִין טוּמְאַת אוֹכְלִין הוֹאִיל וְלֹא הָיָה לָהֶן שְׁעַת הַכּוֹשֶׁר וְעוֹד מַיְיתֵי ר"י רְאָיָה דִּבְבַהֵמָה דּוּכְתֵּי קָתָנֵי צְרִיכִין מַחְשָׁבָה וְאֵין צְרִיכִין הֶכְשֵׁר בְּפ' דַּם שְׁחִיטָה (כריתות דף כא.) גַּבֵּי נִבְלַת בְּהֵמָה טְמֵאָה בְּכָל מָקוֹם וְנִבְלַת הָעוֹף בִּכְפָרִים וּבְפ' בָּא סִימָן (נדה דף נ:) גַּבֵּי גּוֹזָל שֶׁנָּפַל לְגַת וּבְרֵישׁ טָהֳרוֹת גַּבֵּי נִבְלַת עוֹף טָהוֹר דְּאע"פ שֶׁאֵין צְרִיכִין הֶכְשֵׁר לְפִי שֶׁסּוֹפוֹ לְטַמֵּא טוּמְאָה חֲמוּרָה צְרִיכִין מַחְשָׁבָה דִּלְגַבֵּי הָא [לְשַׁוּוֹיֵי אוֹכֶל] לֹא מְהַנֵּי מַה שֶּׁסּוֹפוֹ לְטַמֵּא טוּמְאָה חֲמוּרָה וְתֵימַהּ אִי פָּלִיג ר"מ אַכָּל הַנֵּי וְעוֹד דִּבְפ' ג"ה (חולין דף קב.) וּבְפ' טְבוּל יוֹם (זבחים ד' קה:) בָּעֵי לְמֵידַק דְּהַהִיא דִּצְרִיכָה מַחְשָׁבָה וְאֵין צְרִיכָה הֶכְשֵׁר דְּטַהֲרוֹת אַתְיָא כְּר"מ מִדְּסֵיפָא ר"מ דְּקָתָנֵי שְׁחִיטָה וּמְלִיקָה מְטַהֶרֶת טְרֵיפָתָהּ מִטּוּמְאָתָהּ וּמְשַׁנֵּי מִידֵּי אִרְיָא סֵיפָא ר"מ וְרֵישָׁא רַבָּנָן וְהֵיכִי הֲוָה בָּעֵי לְאוֹכוּחֵי הָא ע"כ צְרִיכָה מַחְשָׁבָה אָתְיָא דְּלֹא כְּר"מ וְעוֹד דִּבְהָעוֹר וְהָרוֹטֶב (חולין ד' קכח: ושם) גַּבֵּי חָתַךְ בָּשָׂר מִן אֵבֶר מִן הַחַי חֲתָכוֹ וְאח"כ חִישֵּׁב עָלָיו טָהוֹר חִישֵּׁב עָלָיו וְאח"כ חֲתָכוֹ טָמֵא וּמוֹקְמִינַן לָהּ הָתָם כְּר"מ וּפָרִיךְ הָתָם לְמַאן דְּמוֹקֵי לָהּ בְּשֶׁהוּכְשַׁר ל"ל הוּכְשַׁר הֲרֵי מְטַמֵּא טוּמְאָה חֲמוּרָה אַגַּב אָבִיו מַשְׁמַע אע"ג דְּמוֹקְמִינַן לָהּ כְּר"מ נִיחָא לֵיהּ מַה שֶּׁמּוֹעִיל לְטַמֵּא טוּמְאָה חֲמוּרָה אַגַּב אָבִיו לְעִנְיָן דְּלֹא בָּעֵי הֶכְשֵׁר וּלְעִנְיָן מַחְשָׁבָה לֹא מְהַנֵּי וְאוֹר"י דְּיֵשׁ לְחַלֵּק בֵּין שְׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ דְּמִמֵּילָא אִם הָיָה נִשְׁחָט הֲוֵי חָזֵי לַאֲכִילָה בְּלֹא מַחְשָׁבָה מַה שֶּׁאֵין בְּנִבְלַת עוֹף טָהוֹר וּבְאֵבֶר מִן הַחַי שֶׁאֵין סוֹפוֹ לַעֲשׂוֹת אוֹכֶל מוֹדֶה ר"מ דִּבְעִינַן מַחְשָׁבָה וְגָרְסִינַן פָּרָה מְטַמָּא וְל"ג מִיטַּמְּאָה דִּלְמַאי נ"מ קַבָּלַת טוּמְאָה שֶׁלָּהּ אִי לְטַמֵּא אֲחֵרִים כֵּיוָן שֶׁהָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכּוֹשֶׁר תּוֹרַת אוֹכֶל יֵשׁ לָהּ וּבְלֹא קַבָּלַת טוּמְאָה הִיא מְטַמָּא אֲחֵרִים מִשּׁוּם דְּסוֹפָהּ לְטַמֵּא טוּמְאָה חֲמוּרָה וּבַתּוֹסֶפְתָּא נַמִּי מוּכָח דְּגָרְסִינַן מְטַמָּא וְלֹא מִיטַּמְּאָה דְּקָתָנֵי מְטַמָּא אוֹכְלִין וּמַשְׁקִין וְאִי גָּרְסִינַן מִיטַּמָּא צ"ל כְּמוֹ שֶׁתֵּירֵץ רַשִׁ"י כְּשֶׁצֵּירְפָהּ פָּחוֹת מִכַּבֵּיצָה בָּצֵק שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְפָרָה לְטַמֵּא בָּצֵק שֶׁאֵין מוֹעִיל מַה שֶּׁסּוֹפוֹ לְטַמֵּא טוּמְאָה חֲמוּרָה אֶלָּא דַּהֲוֵי כְּנוֹגֵעַ בְּשֶׁרֶץ וְאִילּוּ נָגַע בְּשֶׁרֶץ לֹא הָיָה מְטַמֵּא אֶת הַבָּצֵק כֵּיוָן שֶׁבְּשַׂר פָּרָה הוּא פָּחוֹת מִכַּבֵּיצָה לְכָךְ צָרִיךְ קַבָּלַת טוּמְאָה מִמָּקוֹם אַחֵר כְּדֵי שֶׁיְּטַמֵּא הַבָּצֵק וְקָשֶׁה דִּלְמַאי נ"מ בְּמָה שֶׁמִּצְטָרֵף לְפָחוֹת מִכַּבֵּיצָה הָא בְּלא"ה אוֹכֶל מְקַבֵּל טוּמְאָה בְּכָל שֶׁהוּא וְאִי לְעִנְיָן קַבָּלַת טוּמְאָה דְּאוֹרַיְיתָא לִשְׂרוֹף עָלָיו אֶת הַקֳּדָשִׁים הָנִיחָא אִי חִיבַּת הַקֹּדֶשׁ דְּפָרָה דְּאוֹרַיְיתָא אע"פ שֶׁאֵין בָּהּ קִידּוּשׁ כְּלִי אֲבָל אִם מִדְּרַבָּנָן ע"כ לֹא מְקַבְּלֵי טוּמְאָה הַנֵּי אוֹכְלִין אֶלָּא מִדְּרַבָּנָן דְּמִדְּאוֹרַיְיתָא כְּשָׂרוּף דָּמֵי וְעַפְרָא בְּעָלְמָא נִינְהוּ וְעוֹד מְפָרֵשׁ ר"י מַה שֶּׁמִּיטַּמֵּא ע"י קַבָּלַת טוּמְאָה מִן הַשֶּׁרֶץ (ו) וְנִפְסֶלֶת בְּכָךְ אִי לַאו דְּהָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכּוֹשֶׁר לֹא הָיְתָה מְקַבֶּלֶת טוּמְאָה וְלֹא הָיְתָה נִפְסֶלֶת דְּאע"ג דְּקָפִיד רַחְמָנָא בְּעוֹסְקִין בָּהּ שֶׁיִּהְיוּ טְהוֹרִים לַאו מִשּׁוּם דַּהֲוָה מִטַּמְּאוּ לָהּ אֶלָּא מִשּׁוּם גְּזֵירַת הַכָּתוּב הוּא דַּאֲפִילּוּ בְּעוֹסְקִין בָּהּ בְּקָנֶה אוֹ בִּפְשׁוּטֵי כְּלֵי עֵץ בְּעִינַן שֶׁיִּהְיוּ טְהוֹרִין וְא"ת דְּאִי לְאִפְסוּלֵי [הִיא] עַצְמָהּ גַּם הָאֵפֶר יִהְיֶה נִפְסָל בִּנְגִיעַת הַטּוּמְאָה כִּדְאָמַר בְּפֶרֶק חוֹמֶר בַּקֹּדֶשׁ (חגיגה דף כג. ושם) לֹא יִשָּׂא אָדָם אֵפֶר חַטָּאת וּמֵי חַטָּאת וְיַעֲבִירֵם בִּסְפִינָה מִשּׁוּם מַעֲשֶׂה שֶׁהָיָה וְי"ל דְּאִי חֲשִׁיבָא אוֹכֶל מְקַבֵּל טוּמְאָה מִשֵּׁנִי וּמִשְּׁלִישִׁי וְאִי לֹא לֹא וְאֵין לוֹמַר דְּנ"מ מַה שֶּׁמְּטַמֵּא טוּמְאַת אוֹכְלִין דְּמֵאַחַר שֶׁנִּפְסַל וְאֵין עָלֶיהָ עוֹד טוּמְאָה חֲמוּרָה אַכַּתִּי אִשְׁתַּיֵּיר בָּהּ טוּמְאַת אוֹכְלִין אִי נַמִּי הָכֵי קָאָמַר אַחַר שֶׁנִּפְסְלָה אִם נָגַע בָּהּ שֶׁרֶץ מִיטַּמָּא טוּמְאַת אוֹכְלִין הוֹאִיל וְהָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכּוֹשֶׁר דְּמַה שֶּׁכְּבָר טָמֵא טוּמְאָה חֲמוּרָה אֵין מוֹעִיל לוֹ מֵאַחַר דְּהַשְׁתָּא מִיהָא אֵין עוֹד סוֹפוֹ לְטַמֵּא טוּמְאָה חֲמוּרָה וּרְאָיָה מִפֶּרֶק בְּהֵמָה הַמַּקְשָׁה (חולין דף עב:) וְאֵין לְהַאֲרִיךְ כָּאן בָּזֶה דְּלֹא יִתָּכֵן לְפָרֵשׁ כָּאן כְּלָל מִדְּפָרִיךְ בִּמְנָחוֹת (דף קב:) כֵּיוָן דְּכָל הָעוֹמֵד לִשְׂרוֹף כְּשָׂרוּף דָּמֵי נוֹתָר וּפָרָה אַמַּאי מְטַמָּא טוּמְאַת אוֹכְלִין וּמַאי קוּשְׁיָא וְהָא לְאַחַר שֶׁקִּבְּלָה הַפָּרָה טוּמְאָה אֵין עוֹמֶדֶת לִישָּׂרֵף דְּנִפְסְלָה וְנִשְׁתַּיֵּיר בָּהּ מַגַּע טוּמְאָה וַאֲפִילּוּ לֹא נָגַע בָּהּ שֶׁרֶץ אֶלָּא פַּעַם אַחַת מִכָּל מָקוֹם בִּתְחִילַּת נְגִיעָה כְּבָר נִפְסְלָה הַפָּרָה וּבְסוֹף נְגִיעָה מְטַמְּאָה טוּמְאַת אוֹכְלִין דְּאָז כְּבָר אֵין עוֹמֶדֶת לִישָּׂרֵף:

אומר

אומר היכא ר"ש פרה נפדית כו'. נראה שר"ל דאפילו מדרבנן מותר לפדותה דבסוק דשבועות (דף יא:) דייק אמתניתא (תוספתא פ"א) דמסקת פרה דקתני שחטה על גב מערכתה אין לה פדייה עולמית דלא אתי בר"ש ע"כ דראשחן הכא ותימה דע"ב מה שאין נפדית לרבנן אין זה מן התורה דהא בת העמדה והערכה היא כל זמן שמפרכסת לפי פי אחד דלעיל (ד' עו. ואם כן מנ"ל לר"ל דר"ש פליג ארבנן דלמא מודה ר"ש דמדרבנן לאו בת פדייה היא אלא מדאורייתא ולהכי מטמא טומאת אוכלים הואיל והיתה לה שעת הכושר וזה לומר דאף על גב דמדאורייתא בת פדייה היא כיון דמדרבנן לאו בת פדייה לא חשיב אוכל שאתה יכול להאכיל לאחרים וי"ל דמאן דאסר אסר אפילו מדאורייתא כיון ששחט לשמה בהכשר קרבן ומאן דשרי שרי אפילו מדרבנן עד שישעשו הזיותיה כדפרישית לעיל ואם תימנו אומרים דלרבנן פרה קדשי מזבח היא הוי א"ש אך אין נראה שישבור שום תנא דפרה קדשי מזבח היא ע"ג דתנן בשקלים (ד' ו) שהיא מתרומת הלשכה תיימנו לפי שצריכין לה כהנים העובדים קרבנות חשוב צורך קרבן ולב ב"ד מתנה עליהן דאפילו מלמדי הלכות קמיצה לכהנים נוטלין שכרן מתרומת הלשכה ואפילו בלא ב"ד מתנה על הלשכה יכול להיות שבאה ממנה מן התורה הואיל וצורך קרבנות היא והא דאמר דקדשי בדק הבית היא לא שתהא קנויה מקודשי בדק הבית אלא דינה ככקדשי בדק הבית דקרושה קרושת דמים ולא קרושת הגוף ככקדשי מזבח: **כל** היכא דאיתיה במכירה איתיה בטביחה כו'. ומוכר בשבת דחייב אע"ג דאם טבח פטור התיא בהמה איתא בטביחה בחול:

זה בנה אב בכל מקום שנאמר שה אינו אלא להוציא את הכלאים. בפרק אותו ואת בנו (חולין ד' עח: ושם) פי' בקונטרס דעביד בנין אב מדכתיב שור שה כשבים ושה עזים ונקשה לר"י דלקמן אמר דלרבי אליעזר אתאי דרבא לטמא שנולד מן השחור ועיבורו מן השמא דלא כר' יהושע דאי כר' יהושע משה כשבים ומשה עזים נפקא כלומר ולא צריך לבנין אב דרבא ואדרבה מההוא קרא חני בנין אב דרבא ונראה לר"י דבנין אב דרבא לא איתמר דתנן אין פודין כו' ובסוק"ק דבכורות (ד' יב. ושם) מפיק ליה משה שה דפסח וא"ת ומ"ש דהכא קרי ליה בנין אב ובבכורות קרי ליה ג"ש דקאמר נאמר כאן שה ונאמר להלן שה ועוד מ"ש דנקט רבא כלאים טפי מעגל וחיה טריפה ושחוטה דכל הני פודין פטר חמור משה דפסח דקאמר התם מה להלן פרט לכל השמות הללו ועוד אמאי לא פריך טריפה שה כתיב כי היכא דפריך כלאים שה כתיב ועוד דלרבי אליעזר דשרי בכלאים פטר חמור אמאי לא שרי בשחוטה וטריפה כיון דמוקי לה בנין אב לטמא שנולד כו' כדאמרינן לקמן בשמעתין ועוד כי בעי לקמן לרבי אליעזר בנין אב דרבא למאי הלכתא לימא לימעוטי אחריני אתא דאין פודין וכ"ת דטריפה ושחוטה ממשמעותיה דשה נפקא כמו עגל וחיה דהא אמר בפרק הוציאו לו (יומא ד' מט: ושם) דפר אפילו שחוט קרוי פר וכן שה דפסח אי לאו דכתיב מהיות משה מחזיותיה דשה ונראה לר"י דבנין אב דרבא וג"ש דבכורות לאו חדא מילתא היא דודאי תרוייהו נפקי משה ובנין אב דרבא אתי מיתורא דכשבים ומן העזים תקחו דמשמע עד שיהא אביו בכשה ואמו בכשה ולגופיה לא איצטריך דמשאר קדשים נפקא דתניא בסמוך שור או כשב או עז פרט לכלאים אלא ללמוד בעלמא אתי דכל מקום שנאמר שה אינו אלא להוציא כלאים ואי לאו בנין אב מגזירה שוה דשה שה לא הוה ממעטינן כלאים משום דשה תפדה תפדה ריבה כי היכי דלא ממעטינן זכר תמים ובן שנה מג"ש משום תפדה תפדה ריבה וסברא הוא למעט בוכה מגזירה שוה דשה טפי מכלאים ודאיתמי נמי מקרי שה ומש"ה רבי אליעזר דמוקי בנין אב דרבא לטמא שנולד כו' שרי בכלאים ולקמן דקאמר אי לקדשים בהדיא כתיב בהו משמע דאי לא הוה כתיב בהדיא הוה אתי ליה שפיר אע"ג דעיקר בנין אב לא הוה מייתר בפסח אלא משום דבפסח גופיה לא איצטריך דמקדשים נפקא בן דרך הגמרא שעושה כאילו קים ליה מקום אחר וה"ק אי לקדשים ותאמר דמקרא אחרינא נפקא לן בפסח למעוטי כלאים כו' וכעגין זה יש ברישׁ קדושין (דף ג: ושם) ובפרק נערה (כתובות דף מו:) גבי קידושי הבת לאביה דקאמר וכ"ת ניליף מבושת ופגם אע"ג דבושת ופגם לא קים לן דאבוה הוא אלא מקדושין בס"פ אלו נערות (שם דף מ: ושם):

נבי גניבה דכתיב שור או שה שאין אתה יכול להוציא כלאים מבניהם. ואם תאמר בלאו הכי נמי הא"ל גבי גניבה דכתיב שה למעט כלאים כדרבא אתי או לרבויי וי"ל דמילתא דרבא לא איתמר אלא היכא דכתיב שה לחוד אבל הכא בכתיב נמי שור:

ואמר ריש לקיש אומר היה רבי שמעון פרה נפדית ע"ג מערכתה אלמא כל העומד לפדות כפדוי דמי בשלמא רבי יוחנן לא אמר ברבי שמעון בן לקיש דקא בעי לאוקמה למתניתין אפילו בתמימין אלא ריש לקיש מאי טעמא לא אמר ברבי יוחנן אמר לך וטבחו ומכרו כל היכא דאיתיה במכירה איתיה בטביחה וכל היכא דליתיה במכירה ליתיה בטביחה והני קדשים הואיל דכי מזבין קדשים לא הויא מכירה ליתנהו בטביחה ואזדו לטעמייהו דאתמר המוכר טריפה לדברי ר' שמעון רבי יוחנן אמר חייב וריש לקיש אמר פטור רבי יוחנן אמר אע"ג דליתיה בטביחה איתיה במכירה וריש לקיש אמר פטור כיון דליתיה בטביחה ליתיה במכירה איתיביה רבי יוחנן לר"ש בן לקיש גנב בלאים וטבחה ומכרה משלם תשלומי ארבעה וחמשה מאי לאו ר"ש היא אלמא אע"ג דליתיה בטביחה איתיה במכירה אמר ליה לא רבנן אי רבנן טריפה במכירה איתא בזביחה ליתא ואלא מאי ר"ש כלאים בטביחה איתא במכירה ליתא אלא תנא טבחה והוא הדין למכירה אימא לרבנן נמי תנא מכירה והוא הדין לטבחה ורבי יוחנן אמר לך האי מאי אי אמרת בשלמא ר"ש איידי דתנא טריפה בחדא תנא כלאים בחדא אלא אי אמרת רבנן נערבינהו וניתנינהו גנב כלאים וטריפה טבחן ומכרן משלם תשלומי ארבעה וחמשה קשיא כלאים שה כתיב או רחמנא רבא זה בנה אב בכל מקום שנאמר שה אינו אלא להוציא את הכלאים שאני הכא דאמר קרא או לרבות את הכלאים וכל או לרבות הוא ותנתניא שור או כשב או עז פרט לכלאים או עז פרט לנדמה אמר רבא הכא מעניניה דקרא והכא מעניניה דקרא הכא גבי גניבה דכתיב שור או שה שאי אתה יכול להוציא כלאים מבניהם או לרבות כלאים גבי קדשים דכתיב כשב ועז שאתה יכול להוציא כלאים מבניהם או למעט הוא והא

וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ בביאור מה שאמר רבי שמעון שהיתה לפרה אדומה שעת הכושר, משום שאוֹמֵר הָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן, פָּרָה אדומה שמצאו בית דין פרה אחרת נאה ממנה, נַפְּדֵית – מצוה לפדותה ותצא לחולין, ויקחו תחתיה את הנאה, ואף שהראשונה כבר עָל נַבֵּי מַעֲרֶכְתָּהּ –נשחטה כדינה על גבי מערכה של עצים.

ומבואר שכיון שהיה יכול לפדותה, בכך ירד עליה תורת אוכל ואף שלא פדה, אַלְמָא מוכח מכאן, שכָּל הָעוֹמֵד לִפְדּוֹת כְּפָדוּי דָּמֵי. הגמרא חוזרת לתירוצי רבי יוחנן וריש לקיש (לעיל עו.) מדוע אין שחיטת הקדשים שנגנבו מבית הבעלים אינה שחיטה שאינה ראויה, שתירץ רבי יוחנן שמדובר בקדשים תמימים ששחט אותם בעזרה כדין, וריש לקיש תירץ (עו:), שמדובר בקרבנות בעלי מומין ששחטם מחוץ לעזרה. ומבררת הגמרא: בִּשְׁלָמָא מה שרַבִּי יוֹחָנָן לֹא אָמַר כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ שמדובר בבעלי מומין, משום דְּקָא בָּעֵי לְאוּקְמָהּ לְמַתְנִיתִין – לפי שרצה להעמיד המשנה אֲפִילּוּ בְּתְמִימִין ששחטם כדינם בפנים, ולא להעמיד בבעלי מומין שזהו תירוץ דחוק, אמנם ודאי מודה שאף בבעלי מומין הדין כן. אֶלָּא רֵישׁ לָקִישׁ, מַאי טַעֲמָא לֹא אָמַר כְּרַבִּי יוֹחָנָן שמדובר אף בקרבנות תמימים ששחטם בפנים כדינם.

מבארת הגמרא: אָמַר לָךְ ריש לקיש, אין להעמיד בשוחט תמימים בפנים, שלכך נאמר בסמיכות (שמות כא לז) 'וּטְבָחוֹ' 'וּמְכָרוֹ', להקישם זה לזה ולומר, שכָּל הֵיכָא דְּאִיתֵיהּ בְּמִכְרָה אִיתֵיהּ בְּטִבְחָה – בכל מקום ששייך בו האופן של מכירה, שאם ימכור יתחייב ארבעה וחמישה, חייבים בו אף על הטביחה, וְכָל הֵיכָא דְּלֵיתֵיהּ בְּמִכְרָה – ובכל מקום שאין שייך בו האופן של מכירה, לֵיתֵיהּ בְּטִבְחָה – אין חייבים בו אף על הטביחה, וְהָנֵי קָדָשִׁים שהם תמימים, הוֹאִיל דְּכִי מְזַבַּן קָדָשִׁים – כיון שאם ימכור אותם לֹא הֲוָיָא מְכִירָה – אין המכירה חלה, שהרי קדשים תמימים אינם יוצאים לחולין, לֵיתְנְהוּ אף בְּטִבְחָה, ולכך אם היה מדובר בקדשים תמימים לא היה חייב בהם על הטביחה, ורק בבעלי מומים שחלה בהם המכירה, חייב בהם אף על הטביחה. ולדעת רבי יוחנן אין מקישים את הטביחה למכירה, וחייבים על הטביחה אף במקום שאין חייבים על המכירה.

ומבארת הגמרא: וְאָזְדוּ לְטַעְמַיְיהוּ – רבי יוחנן וריש לקיש הולכים במחלוקת זו לשיטתם, שכן נחלקו במקום אחר. דְּאָתְמַר, גנב חַמּוֹרֵי טְרֵיפָה, לְדִבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן הפוטר על טביחת טריפה (לעיל ע.) משום שחיטה שאינה ראויה, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר חַיָּיב על המכירה, וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר, פָּטוּר על המכירה. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר חַיָּיב, שאַף עַל גַּב דְּלֵיתֵיהּ בְּטִבְחָה, מכל מקום אִיתֵיהּ בְּמִכְרָה, שאין הטביחה והמכירה תלויים זה בזה. וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר פָּטוּר, שכֵּיוָן דְּלֵיתֵיהּ בְּטִבְחָה, לֵיתֵיהּ אף בְּמִכְרָה.

אֵיתִיבֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, ממה ששנינו בברייתא, גָּנַב בהמה של כַּלְאַיִם – שנולדה מכבשה ותיש, וּטְבָחָהּ, או שגנב טְרֵיפָה, וּמְכָרָהּ, מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. מַאי לָאו – האם לא ברייתא זו רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, ולכך לא הוזכר בגניבת הטריפה טביחה לפי שפטור עליה לדעתו, ומכל מקום מבואר שחייב על המכירה, אַלְמָא שאַף עַל גַּב דְּלֵיתֵיהּ בְּטִבְחָה אִיתֵיהּ בְּמִכְרָה, ושלא כדברי ריש לקיש.

אָמַר לֵיהּ ריש לקיש לרבי יוחנן, לֹא – הברייתא אינה כרבי שמעון, אלא כְּרַבָּנָן המחייבים בטריפה אף על הטביחה ולכך חייב אף על המכירה, אך לרבי שמעון פטור אף על המכירה.

מקשה הגמרא: אִי הברייתא כְּרַבָּנָן, יקשה וכי טְרֵיפָה בְּמִכְרָה אִיתָא בְּזִבְחָה לֵיתָא – פטור, ומדוע נקטה הברייתא בטריפה רק האופן של מכירה בלבד. הגמרא מתרצת בשאלה, וְאֶלָּא מַאי תאמר, שהברייתא כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, והרי עדיין יקשה על דברי הברייתא בתחילה 'גנב כלאים וטבחה', וכי כִּלְאַיִם בְּטִבְחָה אִיתָא בְּמִכְרָה לֵיתָא – וכי רק על טביחת הכלאים חייב ואילו על מכירתה פטור, והרי הדין אינו כן אלא חייב עליה אף על מכירתה. אֶלָּא בהכרח לומר שתָּנָא טְבִיחָה וְהוּא הַדִּין לְמִכְרָה – שאמנם שנה התנא שחייב על הטביחה, אך הוא הדין שחייב על המכירה, אם כן אֵימָא לְרַבָּנָן נַמִּי – תאמר כך אף לדעת רבנן, שלענין גניבת הטריפה תָּנָא מְכִירָה וְהוּא הַדִּין לִטְבִיחָה – אף ששנה התנא בברייתא שחייב על מכירתה, הוא הדין שחייב על טביחתה.

וְרַבִּי יוֹחָנָן שהקשה מברייתא זו, אָמַר לָךְ, הַאי מַאי – מה הוכחה היא זו, אִי אָמְרִתְּ בְּשִׁלְמָא שאכן הברייתא רַבִּי שִׁמְעוֹן היא, מובן מדוע לענין הכלאים נקטה הברייתא רק שחייב על טביחתה, שאַיְידֵי דְּתָנָא טְרֵיפָה בַּהֲדָא – שכיון שבטריפה הוצרך לשנות רק אופן אחד, שהרי אינו חייב על הטביחה אלא על המכירה, לכך אף תָּנָא כִּלְאַיִם בַּהֲדָא, ואף שאכן חייב בה גם על המכירה. אֶלָּא אִי אָמְרִתְּ שהברייתא רַבָּנָן היא, נמצא שלדעתם חייב בין בכלאים ובין בטריפה הן על המכירה והן על הטביחה, ומדוע חילקה הברייתא וכתבה אופן אחד לכלאים ואופן אחד לטריפה, נְעָרֵבִינְהוּ וְנֵיתְנִינְהוּ – היתה צריכה לערב את שניהם ולכתוב יחד, גָּנַב כִּלְאַיִם וּטְרֵיפָה, וּטְבָחָן וּמְכָרָן, מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. ובהכרח הברייתא רבי שמעון היא, ומבואר שאף לדעתו חייב על המכירה, בדעת רבי יוחנן. ואכן קַשְׁיָא – הברייתא קשה על ריש לקיש.

הגמרא דנה במה שחייבה הברייתא לעיל לגונב כלאים בתשלומי ארבעה וחמישה. מקשה הגמרא: כִּלְאַיִם – וכי ניתן לחייב ארבעה וחמשה על הכלאיים, והרי שֶׁה' כְּתִיב לגבי ארבעה וחמישה, וכמו שנאמר (שמות כא לז) 'כִּי יִגְנֹב אִישׁ שׁוֹר אוֹ שֶׂה וּטְבָחוֹ אוֹ מְכָרוֹ', וְאָמַר רָבָא, שממה שנאמר בפסוק (דברים יד ד), 'זֹאת הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר תֹּאכֵלוּ שׁוֹר שֵׂה כְּשָׂבִים וְשֵׂה עִזִּים', והיה יכול לכתוב 'שה שוחט ועזים' אלא שלכך חילקה התורה שה לכבשים בפני עצמו ולעזים בפני עצמו, לומר שרק אם אביו ואמו של השה שווים, ששניהם או מכבשים או מעזים, נקרא הנולד מהם 'שה', אך בהמת כלאים שנולדה מכבש ועז אינה נקראת 'שה', וְזֶה בָּנָה אָב לְכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר 'שֶׂה', שֶׁאֵינוֹ בא אֶלָּא לְהוֹצִיא – למעט אֶת הַכִּלְאַיִם. ואף בטביחה ומכירה שנאמר 'שה' יש למעט כלאים.

מתרצת הגמרא: שַׁאנִי הָכָא בטביחה ומכירה, משום דְּאָמַר קְרָא 'אוֹ' מיותרת, 'שׁוֹר אוֹ שֶׂה', לְרַבּוֹת אֶת הַכִּלְאַיִם.

מקשה הגמרא: וְכִי כָּל מקום שנאמר 'אוֹ', לְרַבּוֹת הוּא בא, וְהָתַנְיָא, נאמר בפסוק (ויקרא כב כז) 'שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב אוֹ עֵז וכו' יֵרָצֶה לְקָרְבַּן אִשֶּׁה לַה'', וממה שנאמר פעמיים 'או', יש לדרוש, 'שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב', פָּרָט לִכְלָאַיִם – למעט כלאים שפסולים לקרבן, 'אוֹ עֵז' פָּרָט לִנְדָמָה – למעט בהמה שאינה דומה לאביה ולאמה, כגון שנולדה מאיל ורחל כדרכה אך דומה לעז, שפסולה לקרבן. הרי שדורשים מה שנאמר 'או' למעט כלאים, ומנין לדרוש לגבי טביחה ומכירה שבא לרבות.

מתרצת הגמרא: אָמַר רָבָא, אכן יש לדרוש הן לרבות והן למעט, וְהָכָא מֵעָנְיָנֵיהּ דִּקְרָא וְהָכָא מֵעָנְיָנֵיהּ דִּקְרָא – בכל מקום הולכים לפי ענינו של הפסוק. הָכָא לִגְּבֵי גְּנֵיבָה, דִּכְתִיב 'שׁוֹר אוֹ שֶׂה', שהם שני מינים שֶׁאִי אַתָּה יָכוֹל לְהוֹצִיא כִּלְאַיִם מִבֵּינֵיהֶם, לפי שאינם מתעברים זה מזה, ואף אם היה נאמר בפסוק 'שור ושה' בלבד היה משמעותו כל אחד לבד ולא כלאים, בהכרח מה שבהוספה התורה 'או', לְרַבּוֹת כִּלְאַיִם הוא בא ולא למעט. אך לְגַבֵּי קָדָשִׁים, דִּכְתִיב 'כֶּשֶׂב וְעֵז', שֶׁאַתָּה יָכוֹל לְהוֹצִיא כִּלְאַיִם מִבֵּינֵיהֶם, לכך לולא שכתבה התורה 'או' היה מקום לומר שאף בהמת כלאים שמעורב בה מכבש ועז יחד אף היא בכלל ובשרה לקרבן, ובהכרח מה שכתבה התורה 'אוֹ', לְמַעֵט הוּא בא ולא לרבות.

מקשה הגמרא: **וְהָא** בתחילת הפסוק האמור ל**גַּבֵּי קָדָשִׁים, נַמִּי נֶאֱמַר** 'שׁוֹר **אוֹ כֶשֶׂב**', שהם מינים **שֶׁאֵין אַתָּה יָכוֹל לְהוֹצִיא כְּלָאַיִם מִבֵּינֵיהֶם, וְגַבֵּי** מה'או' האמור שם כלאים, וכמו שנתבאר לגבי גניבה.

מתרצת הגמרא: **מַדְּסֵיפָא לְמַעֵט** – כיון שה'או' האמור לגבי 'כֶּשֶׂב או' עד', בהכרח בא למעט, וכמו שנתבאר, **רֵישָׁא נַמִּי** – אף ה'או' האמור ברישא בא **לְמַעֵט** כלאים ולא לרבות.

מקשה הגמרא: **אַדִּרַבָּה, מִדְּרֵישָׁא לְרַבּוֹת** – נאמר שכיון שה'או' האמור לגבי 'שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב' בהכרח לרבות הוא בא, **סֵיפָא נַמִּי** – אף ה'או' האמור בסיפא בא **לְרַבּוֹת** ולא למעט. מתרצת הגמרא, **הַאי מַאי** – מה קושיה היא זו, **אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא**, שבשניהם בא ה'או' **לְמַעֵט, הוּא דְּאִיצְטְרִיךְ תְּרֵי מִיעוּטֵי** – מובן שלכך צריך לשני מיעוטים, **דְּאַף עַל גַּב דְּאִימַּעֵט כִּלְאַיִם** – שאף לאחר שנתמעטו כלאים עדיין **אִיצְטְרִיךְ לְמִיעוּטֵי** – צריך מיעוט נוסף למעט את הנדמה. **אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ** שבשניהם בא ה'או' **לְרַבּוֹת**, יש להקשות, **תְּרֵי רִיבּוּיֵי לְמָה**, הלא **הַשְׁתָּא** אף **כִּלְאַיִם אִירְבֵּי לֵיהּ** שכשרים לקרבן, **נִדְמֶה מִבַּעְיָא** – האם צריך עוד לרבות את נדמה, הרי יש ללמוד להכשירו מקל וחומר. ובהכרח שה'או' בא למעט ולא לרבות.

הגמרא חוזרת לדון בדברי רבא לעיל. מקשה הגמרא: **אֶלָּא הָא דְּאָמַר רָבָא זֶה בָּנָה אָב, כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר** 'שֶׂה', **אֵינוֹ אֶלָּא לְהוֹצִיא אֶת הַכִּלְאַיִם. לְמַאי הִלְכְתָא** – לגבי איזה דבר נאמר בנין אב זה. **אִי לְעִנְיַן** הקרבת **קָדָשִׁים**, שיש למעט בהם כלאים מ'שה', וכמו שנאמר (במדבר טו יא) 'אוֹ לַשֶּׂה בַּכְּבָשִׂים אוֹ בָּעִזִּים', אין צורך בכך שהרי **בְּהֶדְיָא כְּתִיב בְּהוּ** – בפירוש נאמר בהם למעט כלאים, וכמו שנדרש לעיל **'שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב' פָּרַט לְכִלְאַיִם.**

וְאִי נאמר בנין אב זה **לְעִנְיַן מַעֲשֵׂר** בהמה, ללמד שבהמת כלאים פטורה ממעשר, וכן אינה נספרת למעשר עם שאר הבהמות להשלימם למנין עשרה, ויש ללמוד כן ממה שנאמר (ויקרא כז לב) 'וְכָל מַעְשַׂר בָּקָר וָצֹאן כֹּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר תַּחַת הַשָּׁבֶט הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה קֹדֶשׁ לַה'', ו'צאן' היינו 'שה', אף כאן אין צורך בכך, שהרי 'תַּחַת' 'תַּחַת' 'יָלִיף **מִקָּדָשִׁים** – כל דיני מעשר למדים בגזירה שוה 'תחת תחת' מקדשים, שבמעשר נאמר (שם) 'כֹּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר תַּחַת הַשָּׁבֶט', ובקדשים נאמר (ויקרא כב כז) 'וְהָיָה שִׁבְעַת יָמִים תַּחַת אִמּוֹ', ומאחר שבקדשים נתמעטו כלאים מ'שור או כשב' כמו שנתבאר לעיל, אף לענין מעשר נתמעטו.

וְאִי נאמר שהבנין אב נצרך **לְגַבֵּי בְּכוֹר**, ללמוד מ'שה' האמור בבכור למעט כלאים, וכמו שנאמר (ויקרא כז כו) 'אַךְ שׁוֹר אִם שֶׂה לַה' הוּא', אף כאן אין צורך בכך, שהרי 'הָעֲבָרָה' 'הַעֲבָרָה' 'יָלִיף **מִמַּעֲשֵׂר** – כל דיני בכור למדים בגזירה שוה ממעשר, שבבכור נאמר (שמות יג יב) 'וְהַעֲבַרְתָּ כָּל פֶּטֶר רֶחֶם לַה'', ובמעשר נאמר (ויקרא כז לב) 'כֹּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר תַּחַת הַשָּׁבֶט', ומאחר שבמעשר נתמעטו כלאים בגזירה שוה מקדשים כמו שנתבאר לעיל, אף לענין בכור נתמעטו. **אִי נַמִּי** מכאן נלמד למעט כלאים בבכור, שאם הנִדְמֶה הקל מכלאים **אָמְרַתְּ לֹא** –שאינו קדוש בקדושת בכור, וכמו **דִּכְתִיב** לגבי בכור (במדבר יח יז) 'אַךְ **בְּכוֹר שׁוֹר**', ויש לדרוש **עַד שֶׁיִּהְיֶה הוּא** במראה של **שׁוֹר, וּבְכוֹרוֹ** במראה של **שׁוֹר**, ולא שיהיה הוא במראה אחד ובכורו במראה אחר, **כִּלְאַיִם** החמור מנדמתה, **מִבַּעְיָא** שאינו קדוש.

אֶלָּא, כִּי אִיתְּמַר הבנין אב **דִּרְבָא, לְעִנְיַן פֶּטֶר חֲמוֹר**, שצריך לפדותו בשה ולתתו לכהן, וממה שנאמר בו 'שה' יש למעט כלאים, וכמו שנאמר (שמות יב יג) 'וְכָל פֶּטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה'. **וּכְדִתְנַן, אֵין פּוֹדִין** פטר חמור **לֹא בְּעֻבָּל**, משום שנאמר 'שה', **וְלֹא בְּחַיָּה**, כגון צבי ואיל, **וְלֹא בְּשִׁחוּטָה** ואף אם הוא שה, משום שלאחר שנשחט אינו נקרא 'שה', **וְלֹא בְּטְרֵיפָה** – שיש בה מכה שסופה למות ממנה, **וְלֹא בִּכְלָאַיִם** – שנולדה משני מיני בהמות, כגון מתיש הבא על רחל, ואף ששני המינים הם 'שה', **וְלֹא בְּכוֹי** – כלאים שנולד מבהמה וחיה, כגון מתיש וצביה, והוא שפסק חיה ספק בהמה.

שואלת הגמרא: **וּלְרַבִּי אֶלְעָזָר דְּאָמַר** לפדות פטר חמור **בִּכְלָאַיִם**, וכמו **דִּתְנַן** במשנה שם, **רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר מְתִיר בִּכְלָאַיִם מִפְּנֵי שֶׁהוּא שֶׂה** – כיון ששני המינים שנולד מהם נקראים שה. אם כן לדעתו **לְמַאי הִלְכְתָא** – לגבי מה נאמר הבנין אב של רבא, שכל פסוק שנאמר בו 'שה' בא למעט כלאים.

אָמַר לָךְ רַבִּי אֶלְעָזָר, כִּי אִיתְּמַר דִּרְבָא, לְטַמֵּא שֶׁנּוֹלַד מִן הַטָּהוֹר וְעֵיכּוּרוֹ מִן הַטָּמֵא, וכגון סוס שנולד מפרה ואביו סוס, שדינו כבהמה טמאה ואסור באכילה, שכיון שנאמר (דברים יד ד) 'זֹאת הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ שׁוֹר שֵׂה כְשָׂבִים וְשֵׂה עִזִּים', יש ללמוד מה'שה' למעט אופן זה שנתעברה מטמא וילדה טמא, שאסורה באכילה. ולימוד זה הוא **דְּלֹא כְּדַעַת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, דְּאִי כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, מֵ'שֵׂה כְשָׂבִים וְשֵׂה עִזִּים' נַפְקָא לֵיהּ** דבר זה, ממה שנאמר 'כבשים' 'עיזים' בלשון רבים, ומשמע **עַד שֶׁיִּהְיֶה אָבִיו כֶּבֶשׂ וְאִמּוֹ כַּבְשָׂה** – כלומר מין טהור, אך בהמה זו שאביה טמא אסורה באכילה, ולדבריו אין לומדים כן מ'שה'.

מקשה הגמרא: **וְטָהוֹרָה מִטַּמְּאָה מִי מִיעַבְּרָא** – וכי בהמה טהורה יכולה להתעבר מבהמה טמאה, שהוצרכו רבי אלעזר ורבי יהושע ללמד שאסורה באכילה. מתרצת הגמרא, **אִין** – אכן, יש אופן שבהמה טהורה התעברה מבהמה הנקראת 'טמאה', ואת הולד שלה צריך למעט. שכן נחלקו רבי שמעון ורבי יהושע (בכורות ז.) בבהמה שנולדה לאב ואם טהורים, אלא שאין לה סימני טהרה, שפרסותיה קלוטות, ולדעת רבי שמעון אסורה באכילה, ולרבי יהושע כיון שיש לה סימן אחד של טהרה מותרת באכילה, ובזה מדובר כאן, כגון **דְּגַיְּימָא** לָן

אגרות קודש

ב"ה, ד' מנ"א, תשי"ח

ברוקלין.

ועדת החינוך אשר בכפר חב"ד

ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

מאשרים קבלת מכתבם מכ"ו תמוז, בו כותבים ע"ד סידור המסיבות שבת, ובודאי גם בהנוגע להבנות תי' סדרו ענין זה כמובן בהדרכת נשי ובנות חב"ד תי' אשר בכפר חב"ד.

ויהי רצון שהן המסיבות לבנים והן המסיבות לבנות יצליחו להחדיר בהבנים והבנות עוד יותר ועוד יותר עניני יהדות תורה ומצותי' מוארים באור וחום חסידותי.

המשך בעמוד הבא

לְהוֹצִיא כְּלָאִים מִבִּינֵיהֶם. אֵין כְּלָאִים בָּאִים מִשְּׁנֵיהֶם: מִדְּסֵיפָא לְמַעֵט. אוֹ דְּסֵיפָא דְּקָרָא כֶּשֶׁב אוֹ עֵז וְדִאי לְמַעֵט אֹתָהּ שֶׁהֲרֵי כִּלְאַיִם בָּאִים מֵהֶם וּמִמֵּילָא מִשְׁתַּמַּע לְרַבּוֹת לֹא אִיצְטְרִיךְ וְאִי לְרַבּוֹת נִדָּמָה כָּל שֶׁכֵּן דְּלֹא אִיצְטְרִיךְ דְּכִיוָן דְּמַרְשָׁא הוּא מִתְרַבֵּי כִּלְאַיִם כָּל שֶׁכֵּן נִדָּמָה דְּקִיל: אִי לְקָדְשִׁים. לְמֵימְרָא דְּפָסוּל לְקָרְבָּן דִּכְתִיב בֵּהֶמֶת בְּפֶרֶשׁ נִסְכִּים (במדבר טו) אוֹ לְשֶׁה בִּכְבָשִׂים וְגוֹ': הָא בְּהֶדְיָא כְּתִיב בָּהֶם. מִרַבּוּיָא דְּאוֹ כֶּשֶׂב פֶּרֶט לְכִלְאַיִם דְּפָסוּל: אִי לְמַעֲשֵׂר בְּהֶמָה. וְאִי"ג דְּלֹא כְּתִיב בֵּיהּ שֶׂה אֶלָּא צֹאן קָאָמַר רָבָא דְּפָסוּל הָא אָמְרִינַן בְּבְכוֹרוֹת לְעִנְיַן מִילֵּי טוּבָא דְּגָמַר תֵּחַת הַשֵּׁבֶט מִתַּחַת אִמּוֹ הִלְכָךְ לָהָא מִלְתָא לְיֵלִיף נָמֵי וּפָסוּל: הָעֲבָרָה. וְהָעֲבָרַת כָּל פֶּטֶר רֶחֶם לַה' (שמות יג) וְכֹל אֲשֶׁר יַעֲבֹר (ויקרא כז): לְעִנְיַן פִּדְיוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר. דִּכְתִיב שֶׂה וְקָא אַשְׁמְעִינַן רָבָא טַעְמָא דְּמִתְנִי' דְּקָתָנֵי אֵין פּוֹדִין בִּכְלְאַיִם מֵהֶכָא הוּא: וְלֹא בְּחִיָּה. צְבִי וְאַיָּל: וְלֹא בְּשֵׂה שְׁחוּטָה. דְּלָאו שֶׂה קְרִינָא בָּהּ: כִּלְאַיִם. מִשְּׁנֵי מִינֵי בְּהֵמוֹת. כּוּי. מֵבְהֵמָה וְחַיָּה: לְמַטָּא שֶׁנּוֹלַד מִן הַטָּהוֹר. פָּרָה שֶׁיָּלְדָה סוּס וְאָבִיו סוּס אוֹ רֶחֶל שֶׁיָּלְדָה חֲזִיר וְאָבִיו חֲזִיר דְּאִסּוּר בָּאֲבִילָה דִּכְתִיב זֹאת הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ שׁוֹר שֶׂה בְּשָׂבִים (דברים יד) וְכִיוָן דְּכְתִיב שֶׂה פֶּרֶט לְכִלְאַיִם בְּה"ג הוּא: דְּר' יְהוֹשֻׁעַ. בְּפֶרֶק קַמָּא דְּבְכוֹרוֹת (דף ז.): וּטְהוֹרָה מִטְּמֵאָה מִי מִיעַבְּרָא. דְּאִיצְטְרִיךְ לְמִעוּטֵי וְהָא קְיָימָא לַן בְּפ"ק דְּבְכוֹרוֹת (דף ז) לְעוֹלָם אֵין מִתְעַבֶּרֶת לֹא טְמֵאָה מִן הַטְּהוֹרָה וְלֹא טְהוֹרָה מִן הַטְּמֵאָה: ראיעבר

וְהָא גַּבֵּי קָדָשִׁים נָמֵי נֶאֱמַר שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב שֶׂאֵין אַתָּה יָכוֹל לְהוֹצִיא כִּלְאַיִם מִבֵּינֵיהֶם וְגָרְסִי' מִדְּסֵיפָא לְמַעֵט רֵישָׁא נָמֵי לְמַעֵט אַדְרַבָּה מִדְּרֵישָׁא לְרַבּוֹת סֵיפָא נָמֵי לְרַבּוֹת הַאי מַאי אִי אֲמָרַת בְּשִׁלְמָא לְמַעֵט הוּא דְּאִיצְטְרִיךְ תְּרֵי מִיעוּטֵי דְּאַ"ג דְּאִימְעַט כִּלְאַיִם אִיצְטְרִיךְ לְמִעוּטֵי נִדָּמָה אֶלָּא אִי אֲמָרַת לְרַבּוֹת תְּרֵי רֵיבּוּיֵי לָמָּה הַשְׁתָּא כִּלְאַיִם אִירְבֵּי לֵיהּ נִדָּמָה מִבָּעְיָא אֶלָּא הָא דְּאָמַר רָבָא זֶה בְּנָה אַב כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר שֶׂה אֵינוֹ אֶלָּא לְהוֹצִיא אֶת הַכִּלְאַיִם לְמַאי הִלְכְתָא אִי לְקָדָשִׁים בְּהֶדְיָא כְּתִיב בְּהוּ שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב פֶּרֶט לְכִלְאַיִם אִי לְמַעֲשֵׂר תַּחַת תַּחַת יָלִיף מִקָּדָשִׁים אִי נָמֵי נִדָּמָה לִבְכוֹר הָעֲבָרָה יָלִיף מִמַּעֲשֵׂר אִי נָמֵי נִדָּמָה אַמֶּרֶת לֹא דְּכְתִיב אַף בְּכוֹר שׁוֹר עַד שֶׁיִּהֶא הוּא שׁוֹר וּבְכוֹרוֹ שׁוֹר כִּלְאַיִם מִבָּעְיָא אֶלָּא כִּי אֵיתֵימַר דְּרָבָא לְעִנְיַן פֶּטֶר חֲמוֹר כְּדְרָתַנְיָן אֵין פּוֹדִין לֹא בְּעֶגֶל וְלֹא בְּחַיָּה וְלֹא בְּשׁוּחָטָה וְלֹא בְּטְרֵיפָה וְלֹא בִּכְלְאַיִם וְלֹא בִּבְכוֹר וּלְרַבִּי אֶלְעָזָר דְּמַתִּיר בִּכְלְאַיִם דְּתָנַן ר"א מַתִּיר בִּכְלְאַיִם מִפְּנֵי שֶׁהוּא שֶׂה לְמַאי הִלְכְתָא אָמַר לָךְ ר"א כִּי אֵיתֵימַר דְּרָבָא לְטַמֵּא שְׁנוֹלַד מִן הַטָּהוֹר וְעִיבּוּרוֹ מִן הַטָּמֵא לְהַ' ר' יְהוֹשֻׁעַ דְּאִי ר' יְהוֹשֻׁעַ מִשֵּׁה כְּשֵׁבִים וּשֵׂה עִזִּים נִפְקָא לֵיהּ עַד שֶׁיִּהֶא אָבִיו בֶּכֶשׂ וְאִמּוֹ בִּבְשָׂה וְטָהוֹרָה מִטְּמֵאָה מִי מִיעַבְּרָא אֵין דְּקוּי"ל ראיעבר

גמ' ש"מ דְּהַעֲבָרָה הַעֲבָרָה מִבְּכוֹר דִּכְתִיב בֵּיהּ שֶׂה (ויקרא כו) אִם שׁוֹר אִם שֶׂה וּבְקוּנְטְרֵס פִּי' דִּבְמַעֲשֵׂר כְּתִיב צֹאן דְּהַיְנוּ בְּכֹמוֹ שֶׂה וְאֵין נִרְאֶה וְעוֹד בְּפֶרֶק בְּתְרָא דִּבְכוֹרוֹת (דף נז.) פָּרִיךְ אִי גְּמַר מַעֲשֵׂר תַּחַת תַּחַת מִקָּדָשִׁים אֲפִי' הָנֵךְ נָמֵי פִּי' יוֹצֵא דּוֹפֵן וּמוּרוּפֵי לֹא יְכַנְּסוּ לְדִיר לְהִתְעַשֵּׂר וְאִי לֹא גְּמַר מִקָּדָשִׁים בְּשִׁלְמָא טְרֵיפָה כָּל אֲשֶׁר יַעֲבוֹר פָּרָט לְטְרֵיפָה אֶלָּא כִּלְאַיִם מַנִּ"ל וּמַאי קוּשְׁיָא לֵיכָּא לֵיהּ דִּמְבַנְּיָן אַב דְּרָבָא נִפְקָא לֵיהּ כִּלְאַיִם דִּין דִּמְעַשֵּׂר כְּתִיב [וְאַגַּן] בְּדִפְרִישְׁתִּי דְּאַשְׁכַּח דִּבְכוֹר טָמִיךְ א"ש דְּלֹא מְצֵי לְמֵימַר הָתָם דִּילְיף מִמְּעַשֵּׂר מִבְּכוֹר דְּמִיעֵט בֵּיהּ כִּלְאַיִם דְּאַם כֵּן יוֹצֵא דּוֹפֵן נָמֵי נִמְעֵט בְּמַעֲשֵׂר דִּנְיֹלֵף מִבְּכוֹר:

עַד שֶׁיִּהֶא הוּא שׁוֹר וּבְכוֹרוֹ שׁוֹר. אוֹמֵר ר"י דִּבְפֶרֶק קַמָּא דְּבְכוֹרוֹת (דף ה:) מוֹקֵי לָהּ דְּרוֹקָא בְּשֶׁאֵין דּוֹמֶה בְּלָל אָבִיו דּוֹמֶה בְּמִקְצַת סִימָנִין יְלִיף הָתָם מֵאַךְ דְּקָדֵישׁ בִּבְכוֹר וְצָרִיךְ לְמִעֵט נִדָּמָה בְּקָדָשִׁים וּבְכוֹר דְּאִי לֹא כְּתִיב אֶלָּא בְּקָדָשִׁים הָוֶה מְמַעֲטִינַן בִּבְכוֹרוֹת אֲפִילּוּ יֵשׁ בּוֹ מִקְצַת סִימָן וְאִי הָוֶה כְּתִיב רֵיבּוּי לְחוּדֵיהּ בִּבְכוֹרוֹת לְרַבּוֹת נִדָּמָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מִקְצַת סִימָן הָוֶה מְרַבִּינַן לֵיהּ נָמֵי בְּקָדָשִׁים דְּיִלְפִינַן מֵהֶדְדֵי בג"ש וְכֵן אִי לֹא הָוֶה כְּתִיב בְּקָדָשִׁים כְּלָל אֶלָּא בִּבְכוֹר מִיעוּט וְרֵיבּוּי הָוֶה יְלִיפִינַן קָדָשִׁים מִבְּכוֹר אֲבָל הַשְׁתָּא דִּכְתִיב בְּקָדָשִׁים וּכְתִיב נָמֵי מִיעוּט וְרֵיבּוּי בִּבְכוֹר לִיכָּא לְמִילַּף קָדָשִׁים מִבְּכוֹר דְּאִם כֵּן לִישְׁתּוֹק קְרָא מִמִּיעוּט דְּקָדָשִׁים:

לְטַמֵּא שְׁנוֹלַד מִן הַטָּהוֹר וְעִיבּוּרוֹ מִן הַטְּמֵא וּדְלָא כְּר' יְהוֹשֻׁעַ. פִּי' בְּקוּנְטְרֵס דְּר' יְהוֹשֻׁעַ פְּלִיג אַדְּר"ש וְשָׁרֵי גְּמָל הַבָּא מִן הַפֶּרֶה שֶׁעִיבְּרָתוּ מְשׁוֹר בְּסִימָן אֶחָד שֶׁל טָהֳרָה מַעֲלָה גֵּרָה אוֹ מַפְרִיס פָּרְסָה וְדָרִיס אֶת זֶה לֹא תֹאכְלוּ אֶת הַגְּמָל גְּמָל אִי אַתָּה אוֹכֵל בְּסִימָן אֶחָד אֲבָל אַחֵר אַתָּה אוֹכֵל בְּסִימָן אֶחָד וְאֵיזֶה זֶה זֶה טָמֵא שֶׁנּוֹלַד מִן הַטָּהוֹר וְעִיבּוּרוֹ מִן הַטָּהוֹר יָכוֹל אַפִּי' מִן הַטָּהוֹר וְעִיבּוּרוֹ מִן הַטָּמֵא לְמִעוּטֵי וה"ה אוֹ דְּרֵישָׁא לְמִעוּטֵי דְּרִישָׁנִין לֵיהּ וְלֹא לְרַבּוֹתֵי וּפְרִיךְ אִדְּרַבָּה אֵימָא אֵיפְכָּא דְּאוֹ רֵאשׁוֹן כְּתִיב בְּמָקוֹם שֶׁכִּיוֹצֵא בּוֹ בְּמָקוֹם אַחֵר רָאוּי לְדָרְשׁוֹ לְרַבּוֹת וְדָרְשֵׁי לֵיהּ נָמֵי הָכָא לְרַבּוֹת וה"ה נָמֵי שְׁנֵי וּמִשְּׁנֵי כו' וְאִם תֹּאמַר וְלֹא לֵיכְתּוֹב אֶלָּא הַהוּא אוֹ דָּבִין כֶּשֶׂב וְעֵז דְּמִשּׁוֹנֵי וְכֶשֶׂב הָוֶה מְמַעֲטִינַן כִּלְאַיִם וּמַאוֹ דְּכֶשֶׂב וְעֵז הָוֶה מְמַעֲטִינַן נִדָּמָה וְר"ל דְּאִי לֹא כְּתִיב אֶלָּא חַד אֲפִילּוּ הָוֶה כְּתִיב גַּבֵּי כֶּשֶׂב וְעֵז הָוֶה דְּרִשִׁינַן לְרַבּוֹת כִּלְאַיִם דְּבִין דְּאִי לֹא כְּתִיב אוֹ כְּלָל הָוֶה מְמַעֲטִינַן כִּלְאַיִם מִשּׁוֹר וְכֶשֶׂב בִּדְפִרִישׁית לְעֵיל:

הַשְׁתָּא כִּלְאַיִם אֵיתְרְבוּ כוּ'. וְא"ת בְּלָא ק"ו לְרַבּוֹת דְּמִמֵּילָא מִתְרַבֵּי כָּל כַּמָּה דְּלֹא מְעַטְיהּ קְרָא דְּהָא כִּי אָמַר דְּאָתוּ אוֹיִין לְמִעֵט צָרִיךְ קְרָא לְמִעוּטֵי וְאע"ג דְּמִמְּעַטִינַן כִּלְאַיִם לֹא הָוֶה מְמַעֲטִינַן נִדָּמָה אִי לְאו דְּמְעַטְיהּ קְרָא וְר"ל דִּבְלָא שׁוּם קְרָא הָוֶה מְרַבִּינַן נִדָּמָה בְּמִקְצַת סִימָנִין וּמִמִּעוּטֵי נִדָּמָה שְׁאֵין דּוֹמֶה בְּלָל דְּהָוֶה יְלִיפִינַן בְּתַחַת תַּחַת מִמַּעֲשֵׂר וּמַעֲשֵׂר בְּהַעֲבָרָה הָעֲבָרָה דִּבְכוֹר וְהַשְׁתָּא כִּי אָמַר דְּאָתוּ אוֹ לְמִעֵט מִמְּעֵט נִדָּמָה אֲפִילּוּ אוֹתוֹ שֶׁנִּדְמָה בְּמִקְצַת סִימָנִים וְכִי אָמְרִי אָתָא לְרַבּוֹתֵי בְּעֵי לְרַבּוֹתֵי נִדָּמָה אֲפִילּוּ אוֹתוֹ שֶׁאֵין דּוֹמֶה כְּלָל וּלְהֵכִי דַּיֵּיק הַשְׁתָּא כִּלְאַיִם אֵיתְרְבוּ נִדָּמָה אֲפִילּוּ אֵין דּוֹמֶה כְּלָל מִבָּעְיָא:

אִי לְמַעֲשֵׂר. פֵּירוּשׁ דְּהֵוֵי כְּאִילּוּ כְּתִיב בֵּיהּ שֶׂה לְמַעֲשֵׂר. וְא"ת בְּלָא ק"ו לְמִפְרָךְ דְּמָה צָרִיךְ לְמִעֵט נִדָּמָה אֲפִילּוּ אוֹתוֹ שֶׁנִּדְמָה בְּמִקְצַת סִימָנִין וְכִי אָמְרִי אָתָא לְרַבּוֹתֵי בְּעֵי לְרַבּוֹתֵי נִדָּמָה אֲפִילּוּ אוֹתוֹ שֶׁאֵין דּוֹמֶה כְּלָל וּלְהֵכִי דַּיֵּיק הַשְׁתָּא כִּלְאַיִם אֵיתְרְבוּ נִדָּמָה אֲפִילּוּ אֵין דּוֹמֶה כְּלָל מִבָּעְיָא: לְמַעֲשֵׂר. פֵּירוּשׁ דְּהֵוֵי כְּאִילּוּ כְּתִיב בֵּיהּ שֶׂה

המשך מהעמוד הקודם

ואשרי חלקם של כאו"א העוסקים במלאכת שמים זו והצלחתם נוסף על הברכה והצלחה שנמשך בעניניהם הפרטים.

בברכת הצלחה ולבשו"ט.

דְּאִיעַבַּר מִקָּלוּט כְּרִבִּי שִׁמְעוֹן. קָלוּט פַּרְסוֹתָיו קָלוּטוֹת וְנוֹלַד מִן הַטָּהוֹר וְרִבִּי שִׁמְעוֹן קָרֵי לֵיהּ טָמֵא דְּתַנְיָא בְּכוֹרוֹת (דף ו:) רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר גָּמָל גָּמָל שְׁנֵי פְּעָמִים אֶחָד גָּמָל הַנּוֹלָד מִן הַגְּמַלָּה וְאֶחָד גָּמָל הַנּוֹלָד מִן הַפָּרָה וַאֲפִילּוּ עִבְּרוּתוֹ מִן הַטָּהוֹר גְּמוּר קָאָסַר לֵיהּ ר"ש וּפְלִיג עֲלֵיהּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הֵיכָא דְּעִבְּרוּתוֹ מִן הַטָּהוֹר מִשּׁוּר שֶׁאֵינוֹ קָלוּט וּמוּתָּרוּ בְּסִימָן אֶחָד שֶׁל טָהֳרָה אוֹ מַעֲלָה גָּרָה אוֹ מַפְרִיס פַּרְסָה וְדוֹרֹשׁ אֶת זֶה לֹא תֹאכְלוּ אֶת הַגָּמָל זֶה אִי אַתָּה אוֹכֵל בְּסִימָן אֶחָד אֲבָל יֵשׁ אַחַר שֶׁאַתָּה אוֹכֵל בְּסִימָן אֶחָד וְזֶה זֶה טָמֵא הַנּוֹלָד מִן הַטָּהוֹר וְעִיבּוּרוֹ מִן הַטָּהוֹר יָכוֹל אַף עִיבּוּרוֹ מִן הַטָּמֵא כְּלוֹמַר יָכוֹל כֹּשֵׁם שֶׁאֲנִי מַכְשִׁיר בּוֹ כָּךְ אֲנִי מַכְשִׁיר בִּבְנוֹ אִם נִתְעַבְּרָה פָּרָה הֵימֶנּוּ ת"ל שֹׂה כְּשֵׁבִים וְשֵׂה עִזִּים עַד שֶׁיְּהֵא נוֹלָד מִשְּׁנֵי כְּבָשִׂים שֶׁיְּהוּ אָבִיו וְאִמּוֹ כְּבָשִׂים וְהֵהִיא פְּסוּקָא דִּבְנוֹ דְּנַפְקָא לֵיהּ לְר' יְהוֹשֻׁעַ מִכְּבָשִׂים מִשְּׁמַע לֵיהּ לְרַבָּא מִשָּׁה: **מִי פָּטַר נָגָב נַפְשִׁיה.** גִּבֵּי בְּעֻלָּה: בְּכֻבָּשׂ. דְּאָמַר לֵיהּ עוֹלָה קָא מְחַיֶּבֶת וְעוֹלָה מִשְׁלִימָא לָךְ וְלֹא אִפְּסְדַת תּוּ מִידֵּי דְּהָא יוֹצֵא בָּהּ אִתָּהּ יְדֵי נְדָרָהּ: **נָגָב פָּטַר עַצְמוֹ.** דְּאִתְּשְׁלוּמֵי דִּבְעָלִים מְחַיֵּב וְהָרֵי הוֹצִיאוּ יְדֵי נִדְרוֹ וְאִפְּסִידָא דְּהִקְדֵּשׁ מִיפְּטַר דְּמִבֵּית הָאִישׁ כְּתִיב וְלֹא הֻקְדַּשׁ וְאֵלִיבָּא דְּר' שִׁמְעוֹן נָקֵט לָהּ דְּאָמַר שְׁחִיטָּה וְזִיקַּת הֲנָאָה מְחַיֶּבֶת דְּרַבָּנָן וְר"א וְטַעֲמַיְּידוּ בְּפֶרֶק בְּתְרָא דְּמַנָּחוֹת: **מתני'** אוֹ שֶׁהָיְתָה לוֹ בּוֹ שׁוּתָּפוּת. קוֹדֶם שֶׁגָּנַבוֹ לֹא קָרְיִנַן בֵּיהּ וּמִכְּרוֹ כּוּלּוֹ בְּאִיסּוּרָא: הַנּוֹחֵר. קוֹרְעוֹ מִגַּחְזִירָיו עַד לִבּוֹ: וְהַמְעַקֵּר. עוֹקֵר סִימָנָיו: **פָּטוּר.** וְאַפְּי' לְרַבָּנָן דְּהָא לָאו שְׁחִיטָה הִיא כְּלָל: **גמ' מַאי** חוּץ **מֵאֶחָד מִמַּאָה.** כְּלוֹמַר מִמַּאי קָאָמְרִינַן דְּאִי שֶׁיֵּרְדוּ הַנִּיתָּר **עִמּוֹ**: כְּגוֹן מִכְשָׁרוֹ אֲבָל שֶׁיֵּרְדוּ עוֹרָהּ וְקַרְנֵיהָ וְגִידֶיהָ לֹא הָוֵי שִׁיּוּר: וְלָוֵי **אַמַּר.** אֲפִילּוּ גִּידֶיהָ הָוֵי שִׁיּוּר: **הַמְעַכֵּב בִּשְׁחִיטָה.** דְּבָר שֶׁאִם נִישַּׁל הַיְמִנְּךָ נַעֲשֵׂית בּוֹ נְבֵילָה מְחַיֵּים כְּגוֹן וּוֶשֶׁט אוֹ קָנֶה אוֹ הַחֶרֶת וְחֶלְקָּהּ שָׁלֵם אוֹ כָּבֵד אוֹ אֶחָד מִבְּנֵי מְעַיִים דְּלֹא מַתִּיר לֵהּ שְׁחִיטָה אֲבָל יָדָהּ וְרַגְלָהּ מִן הָאַרְכּוּבָּה וּלְמַטָּה לֹא וְטַעֲמָא דִּכְתִיב מִפֶּרֶשׁ לִקַּמֵּן: **אֶלָּא** לְרַב דְּאָמַר כְּמַאן. אִי כְּת"ק חוּץ מִגִּיזּוֹתֶיהָ אִי כְּרִבִּי אֲפִילּוּ יָדָהּ נָמֵי לֹא: מִידֵּי דַּהֲוֵי בִּמְכִירָה. הָוֵי שִׁיּוּר בִּמְכִירָה: וְר"ש בֶּן אֶלְעָזָר. לֹא דָּרִישׁ דּוּמְיָא דְּטַבִּיחָה וּמִיהוּ גִּיזּוֹתֶיהָ לֹא הָוֵי שִׁיּוּר דִּלְמֵיגַז קַיְימִי: **אֶת הַקֵּיצָתַיִם.** אע"ג דְּלִיבְּא כּוּלָּהּ חַיֶּיב דְּמֵאי דְּגָנַב הָא זַבִּין כּוּלֵּיהּ: **שׁוּתָּף שֶׁגָּנַב מֵחֲבֵירוֹ.** פָּטוּר מֵאַרְבָּעָה וְחֲמִשָּׁה אֲפִי' מֵחֵלֶק חֲבֵירוֹ דְּלִיבְּא וּטְבָחוֹ כּוּלּוֹ בְּאִיסּוּרָא: **שׁוּתָּף שֶׁמָּכַר לְרֵעַ חֲבֵירוֹ.** מִשְׁלְמִין בֵּין שְׁנֵיהֶם דְּאִיבָּא וּטְבָחוֹ כּוּלָּהּ בְּחֵיבָא דְּהִיטּוּבֵי חַיֶּיב עַל חֶלְקוֹ וְחֲבֵירוֹ נָמֵי עָשְׂאוֹ שְׁלִיחַ וְהָא רִבִּינָן לְעֵיל (דף עא.) דְּיֵשׁ שָׁלִיחַ לְדָבָר עֲבֵירָה הָכָא דְּאָמְרִינַן תַּחַת לְרִבּוֹת אֶת הַשְּׁלִיחַ: **שׁוּתָּף שֶׁמָּכַר שֶׁלֹּא לְרֵעַ חֲבֵירוֹ.** פָּטוּר דְּלִיבְּא וּטְבָחוֹ כּוּלּוֹ בְּחֵיבָא דְּהֶחְזוּ פְּלָגָא דְּחֲבֵירֵיהּ לֹא נַעֲשָׂה שְׁלִיחַ וְהָוֶה לֵיהּ כְּטוֹבֵחַ וּמוֹכֵר אַחַר הַגָּנָב דְּפָטוּר וְעַל חֶלְקוֹ נָמֵי פָּטוּר הוֹאִיל וְלִיבְּא וּטְבָחוֹ כּוּלּוֹ בְּחֵיבָא וְאַף עַל גַּב דְּאָמְרַן לְעֵיל חֲמִשָּׁה בָּקָר וַאֲפִי' חֲמִשָּׁה חֲצָאֵי בָּקָר הָנֵי מִילֵּי הֵיכָא שֶׁגָּנַב בַּהֲמַת הַשּׁוּתָּפִין וּטְבָחוֹ וְאַחַר כָּךְ הוֹדָה לְאֶחָד מֵהֶם עַל חֶלְקוֹ דִּבְשָׁעַת טְבִיחָה הָוֵאי כּוּלֵּיהּ בְּחֵיבָא וְהָכִי אָמְרִינַן בְּהַגּוֹזֵל (לקמן דף קו:) דְּשׁוּתָּף שֶׁטָּבַח שֶׁלֹּא לְדַעַת חֲבֵירוֹ פָּטוּר: חוּץ מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם. אֲעֻשָּׂה בָּהּ מְלָאכְתִּי: חוּץ מִמְּלַאכְתָּהּ. אם תִּרְצֶה לְשׁוֹחֲטָהּ שְׁחוֹט מִיָּד וְאִם תַּעֲשֶׂה בָּהּ מְלָאכָה הַמְּלָאכָה הִיא שֶׁלִּי מִי הָוֵי שִׁיּוּר אוֹ לֹא: **עוֹבֵר יֶרֶךְ אִמּוֹ הוּא.** פְּלוּגְתָּא בְּתְמוּרָה (ל: לא.): **נָגַב וְנָתַן לְאַחֵר וְטָבַח.** לֹא נִתַּן בְּמַתְנָה דְּא"כ אֲפִילּוּ לֹא טָבַח מַחֲזֵיר אַנְתִּינָה מִשּׁוּם מְכִירָה כִּדְקָתָנֵי סֵיפָא אֶלָּא עֲשָׂאוֹ שְׁלִיחַ לִטְבִיחָה אוֹ לְמְכִירָה:

1 **מִי** פָּטַר נִפְשִׁיהּ כו'. אֲבָל הַנּוֹדֵר עַצְמוֹ פְּשִׁיטָא
2 דְּמִצִּי פָּטַר נִפְשִׁיהּ אִי לָא בְּעִי לְמֵיעֲבַד מִצְוָה
3 מִן הַמּוּבְחָר:
גנב
4
5 תּוֹר אוֹ בֶּן יוֹנָה מַאי מִי אֲמְרִינַן שֵׁם עוֹלָה קָבִיל עִילּוּיֵיהּ אוֹ דִלְמָא מָצֵי א"ל אֲנָא מִצְוָה
6 מִן הַמּוּבְחָר בְּעִינָא לְמֵיעֲבַד בָּתַר דְּאִיבָּעֵיָא הָדַר פָּשַׁט גַּנָּב פָּטַר עַצְמוֹ בְּכֻבָּשׂ לְרַבָּנָן בְּעוֹלַת
7 הָעוֹף לְר' אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִיקָא מַתְנִי לָהּ בְּהֶדְיָא אָמַר רָבָא הָרֵי עָלַי
8 עוֹלָה וְהִפְרִישׁ שׁוֹר וּבָא אַחֵר וְגָנְבוֹ פָּטַר עַצְמוֹ בְּכֻבָּשׂ לְרַבָּנָן וּבְעוֹלַת הָעוֹף לְר' אֶלְעָזָר בֶּן
9 עֲזַרְיָה: **מתני'** מָכְרוֹ חוּץ מֵאֶחָד מִמַּאָה שֶׁבּוֹ אוֹ שֶׁהָיְתָה לוֹ בּוֹ שׁוּתָּפוּת הַשּׁוֹחֵט וְנִתְנַבְּלָה
10 בְּיָדוֹ הַנּוֹחֵר וְהַמְעַקֵּר מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה: **גמ'** מַאי
11 חוּץ מֵאֶחָד מִמַּאָה שֶׁבּוֹ אָמַר רַב חוּץ מִדָּבָר הַנִּיתָּר עִמּוֹ בַּשְּׁחִיטָה וְלֵוִי אָמַר חוּץ מִגִּיזּוֹתֶיהָ
12 וְכֵן תַּנְיָא בְּמַתְנִיתָא חוּץ מִגִּיזּוֹתֶיהָ מֵיתִיבִי מָכְרָהּ חוּץ מִיָּדָהּ חוּץ מֵרַגְלָהּ אֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי
13 אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה רְבִּי אוֹמֵר דָּבָר הַמַּעֲכֵּב בַּשְּׁחִיטָה אֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה ר"ש
14 בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר חוּץ מִקַּרְנָהּ אֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה חוּץ מִגִּיזּוֹתֶיהָ מְשַׁלֵּם
15 תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה בִּשְׁלָמָא לְלֵוִי כְּתָנָא קַמָּא אֶלָּא לְרַב כְּמַאן אַמְרֵי רַב דְּאָמַר כִּי
16 הַאי תַּנָּא דְּתַנְיָא ר"ש בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר מָכְרָהּ חוּץ מִיָּדָהּ וְחוּץ מֵרַגְלָהּ אֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי
17 אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה חוּץ מִקַּרְנָהּ חוּץ מִגִּיזּוֹתֶיהָ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי
18 תַּנָּא קַמָּא סָבַר וּטְבָחוֹ כּוּלּוֹ בְּעֵינָן וּמְכָרוֹ כּוּלּוֹ בְּעֵינָן וְרַבִּי סָבַר וּטְבָחוֹ מִידֵּי דַּהֲוֵי בְּמִכְירָה
19 לַאֲפוּקֵי מִידֵּי דְּלֹא הָוְיָא בְּמִכְירָה וּמְכָרוֹ דּוּמְיָא דְּטַבִּיחָה וְר' שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר סָבַר קָרָנָא
20 דְּלֹא לְמִגְזָא קָיְימָא הָוֵי שִׁיּוּר וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּם אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה גִּיזּוֹתֶיהָ דִּלְמֵיגַז קַיְימֵי
21 לֹא הָוֵי שִׁיּוּר וּמְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּם אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה וְאִידָךְ תָּנָא דְּבֵי ר' שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר סָבַר
22 יָדָיו וְרַגְלָיו מִצְּרֵיכֵי טְבִיחָה הָוֵי שִׁיּוּר וְלֹא מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה קַרְנָיו וְגִיזּוֹתֶיהָ
23 דְּלֹא צְרִיכֵי טְבִיחָה לֹא הָוֵי שִׁיּוּר קַשְׁיָא דְּר' שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אַדְּר' שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר
24 תֵּרֵי תַּנָּאֵי וְאַלִּיבָּא דְּר"ש בֶּן אֶלְעָזָר ת"ר הַגּוֹנֵב הַקִּיטֵּעַת וְאֶת הַחִיגֶּרֶת וְאֶת הַסּוּמָא וְכֵן
25 הַגּוֹנֵב בְּהֶמַת הַשּׁוּתָּפִין חַיָּיב וְשׁוּתָּפִים שֶׁגָּנְבוּ פְּטוּרִים וְהָתָנְיָא שׁוּתָּפִין שֶׁגָּנְבוּ חַיָּיבִין אָמַר
26 רַב נַחְמָן לֹא קַשְׁיָא כַּאן בְּשׁוּתָּף שֶׁגָּנַב מֵחֲבֵירוֹ כַּאן בְּשׁוּתָּף שֶׁגָּנַב מֵעַלְמָא אֵיתֵיבֵיהּ רָבָא
27 לְרַב נַחְמָן יָכוֹל שׁוּתָּף שֶׁגָּנַב מֵחֲבֵירוֹ וְשׁוּתָּפִין שֶׁגָּנְבוּ יְהוּ חַיָּיבִין תַּלְמוּד לוֹמַר וּטְבָחוֹ כּוּלּוֹ
28 בְּעֵינָן וְלִיבָּא אֶלָּא אָמַר רַב נַחְמָן לֹא קַשְׁיָא כַּאן בְּשׁוּתָּף שֶׁטָּבַח לְדַעַת חֲבֵירוֹ כַּאן בְּשׁוּתָּף
29 שֶׁטָּבַח שֶׁלֹּא לְדַעַת חֲבֵירוֹ בָּעֵי רַבִּי יִרְמְיָה מְכָרָהּ חוּץ מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם חוּץ מִמְּלַאכְתָּהּ חוּץ
30 מֵעוּבָּרָהּ מַהוּ אַלִּיבָּא דְּמַאן דְּאָמַר עוֹבֵר יֶרֶךְ אִמּוֹ הוּא לֹא תִּבְעֵי לָךְ דְּהָא שַׁיֵּיר בָּהּ כִּי
31 תִּבְעֵי לָךְ אַלִּיבָּא דְּמַאן דְּאָמַר דְּעוֹבֵר לָאו יֶרֶךְ אִמּוֹ מַאי מֵימַר אַמְרִינַן בֵּין דְּמְחוּבָּר בָּהּ הָוֵי
32 שִׁיּוּר אוֹ דִלְמָא בֵּין דְּלִמְפְרַשׁ מִינַּהּ קָאֵי לֹא הָוֵי שִׁיּוּר אֵיפָא דְּאָמְרֵי בֵּין דְּלָאו יֶרֶךְ אִמּוֹ
33 הוּא לֹא הָוֵי שִׁיּוּר אוֹ דִלְמָא בֵּין דְּצָרִיךְ לְאִישְׁתְּרוּיֵי בַּהֲדָהּ בַּשְּׁחִיטָה כְּמַאן דְּשַׁיֵּיר בְּגוּפָהּ
34 דְּמֵי תֵּיקוּ: בָּעֵי רַב פָּפָּא גְּנֵבָה קְטָעָהּ וּמְכָרָהּ מַהוּ מִי אָמְרִינַן מַאי דְּגָנַב הָא לֹא זַבִּין אוֹ
35 דִלְמָא מַה דְּזַבִּין הָא לֹא שַׁיֵּיר תֵּיקוּ: תָּנוּ רַבָּנָן גָּנַב וְנָתַן לְאַחֵר וְטָבַח גָּנַב וְנָתַן לְאַחֵר וּמָכַר
36 גנב

דְּאִיעַבַּר מִקָּלוּט – שידוע שאמה של בהמה זו היתה טהורה אלא שנתעברה מ'קלוט', שפרסותיו של אביה היו שלמות כבהמה טמאה, ולא סדוקות כבהמה טהורה, ולא היה לו אלא סימן אחד משני סימני הטהרה שבבהמה, שהיה מעלה גרה. ובהמה זו שנולדה מקלוט לומדים רבי אלעזר ורבי יהושע לאוסרה באכילה. ומה שנקרא הקלוט 'טמאה' היינו כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן שאוסרה באכילה.

הגמרא מביאה ספק בגונב בהמת הקדש: בָּעֵי רָבָא, הנודר ואומר 'הֲרֵי עָלַי עוֹלָה', וְהִפְרִישׁ שׁוֹר לנדרו, וּבָא אַחֵר וְגָנַב את השור, מִי פָּטַר גַּנָּב נַפְשֵׁיהּ – האם יכול לפטור הגנב עצמו מחובתו כלפי הבעלים בְּכֶבֶשׂ – על ידי שיחזיר כבש, לְדעת רַבָּנָן, או בְּעוֹלַת הָעוֹף – תור או בן יונה, לְדעת רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, שזהו המין הפחות שיכולים הבעלים להביא לנדרם, וכמו דִּתְנַן, הנודר ואומר 'הֲרֵי עָלַי עוֹלָה', יָבִיא לפחות כֶּבֶשׂ לעולה, ואינו יכול להביא עוף. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר, יָבִיא אפילו תּוֹר אוֹ בֶּן יוֹנָה. ואף כאן יש להסתפק, מַאי, מִי אַמְרִינַן שֵׁם 'עוֹלָה' קַבִּיל עִילָּוֵיהּ – הבעלים קיבלו על עצמם להביא קרבן הנקרא 'עולה', ויכול הגנב לומר לבעלים, עולה התחייבת ועולה החזרתי לך, ואף אם אחזיר לך כבש או עוף לא הפסדתיך דבר, שהרי יוצא הנך ידי חובת נדרך בהם, אוֹ דִּלְמָא, מָצֵי אָמַר לֵיהּ – יכולים הבעלים לומר לגנב, 'אֲנָא מִצְוָה מִן הַמּוּבְחָר בְּעֵינָא לְמֶיעְבַּד' – אני רוצה לעשות מצוה מובחרת, ולהביא לנדרי שור המובחר מכבש או עוף, וצריך הגנב לשלם לבעלים שור.

בָּתַר דְּאִיבַּעְיָא הָדַר פְּשַׁט – אחר שנסתפק רבא בדין זה, חזר ופשט והכריע, שאכן הַגַּנָּב פָּטַר – יכול לפטור עַצְמוֹ בְּכֶבֶשׂ לְרַבָּנָן או בְּעוֹלַת הָעוֹף לְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, שכיון שכל חיובו הוא כלפי הבעלים, נפטר הוא במה שיביא הכבש או העוף, שבכך הוציאם ידי חובת נדרם, ועל מה שההקדש נפסד אינו חייב לשלם, שהרי נאמר (שמות כב ו) 'וְגֻנַּב מִבֵּית הָאִישׁ', ולא מבית הקדש, וכמו שדרשו לעיל (עו.).

רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִיקָא מַתְנֵי לָהּ בְּהֶדְיָא – היה שונה את דברי רבא בפירוש ולא בלשון ספק, אָמַר רָבָא, האומר הֲרֵי עָלַי עוֹלָה, וְהִפְרִישׁ שׁוֹר, וּבָא אַחֵר וּגְנָבוֹ, פָּטַר עַצְמוֹ בְּכֶבֶשׂ לְרַבָּנָן, וּבְעוֹלַת הָעוֹף לְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה:

משנה

הגונב שור, וּמְכָרוֹ חוּץ מֵחלק אֶחָד מִמֵּאָה שֶׁבּוֹ, ששייר בשור שאותו לא מכר, אוֹ שגנב שור שֶׁהָיְתָה לוֹ בּוֹ שׁוּתָּפוּת עוד קודם הגניבה, וטבחו או מכרו, ונמצא שלא טבח ומכר באיסור את כל השור, בשני אופנים אלו אינו משלם ארבעה וחמשה, משום שלא מכר את כל השור. וכן הַשּׁוֹחֵט בהמה שגנב וְנִתְנַבְּלָה – מתה הבהמה בְּיָדוֹ תוך כדי השחיטה, וְהַנּוֹחֵר – שקרעו מנחיריו עד ליבו, וְהַמְעַקֵּר – שעקר את סימניו, בכל אלו מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל על הגניבה וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה על הטביחה והמכירה, שאין אופנים אלו נקראים טביחה:

גמרא

מבררת הגמרא: מַאי חוּץ מֵאֶחָד מִמֵּאָה שֶׁבּוֹ – איזה חלק מהבהמה אם שיירו נחשב שיור לענין שלא מכר את כל השור להתחייב ארבעה וחמשה.

מבארת הגמרא: אָמַר רַב, חוּץ מִדָּבָר הַנִּיתָּר עִמּוֹ בִּשְׁחִיטָה – דווקא אם שייר חלק הניתר באכילה על ידי שחיטת הבהמה, כגון חלק מבשרה. אך אם שייר מעור הבהמה או מקרניה או מצמרה, שלא השחיטה מתירה אותם באכילה, אינו נפטר. וְלֵוִי אָמַר, אף אם מכר כל הבהמה חוּץ מִגִּיזּוֹתֶיהָ – ששייר מצמרה, הרי זה שיור במכירה ופטור. וְכֵן תַּנְיָא בְּמַתְנִיתָא –בברייתא, שאם מכר חוץ מִגִּיזּוֹתֶיהָ פטור.

הגמרא מקשה מברייתא על דעת רב: מֵיתִיבֵי, הגונב בהמה אם מְכָרָהּ חוּץ מִיָּדָהּ, או חוץ מֵרַגְלָהּ, חוץ מִקַּרְנָהּ, חוץ מִגִּיזּוֹתֶיהָ, אֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. רַבִּי אוֹמֵר, דָּבָר הַמְעַכֵּב בִּשְׁחִיטָה – חלק מהבהמה המעכב בשחיטה, שאם היתה חסרה חלק זה בחייה לא היתה ניתרת בשחיטתה לפי שללא חלק זה הרי היא נבילה ואין השחיטה מתירתה, אֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. וְחֵלֶק שֶׁאֵינוֹ מְעַכֵּב את שחיטתה, שאף אם היתה חסרה חלק זה בחייה היתה ניתרת בִּשְׁחִיטָה, אין זה שיור וּמְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, מכרה חוץ מִקַּרְנָהּ אֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, אך אם מכרה חוץ מִגִּיזּוֹתֶיהָ אין זה שיור וּמְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה.

ומבואר שנחלקו תנאים בדבר זה, וּבִשְׁלָמָא לְלֵוִי לא יקשה מהברייתא, שכן יש לומר שהוא סובר כְּתַנָּא קַמָּא, שאף אם מכרה חוץ מקרנה או גיזותיה הרי זה שיור ופטור, אֶלָּא לְרַב שאינו פוטר אלא אם שייר דבר הניתר עמה בשחיטה, כְּמַאן – כמי מהתנאים המבוארים בברייתא הוא סובר, הרי לתנא קמא אף אם שייר חוץ מגיזותיה הוא שיור, ולרבי אף אם שייר את ידה שהוא ניתר בשחיטה אינו שיור עד שישייר בדבר המעכבר בשחיטה, ולרבי שמעון בן אלעזר אף קרנה הוא שיור, ואילו לרב אינו שיור.

מתרצת הגמרא: אָמְרֵי, רַב דְּאָמַר כִּי הַאי תַּנָּא – סובר כמו הברייתא ששנאה תנא אחר, שמביא דברי רבי שמעון בן אלעזר באופן אחר, וכמו דְּתַנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, גנב בהמה וּמְכָרָהּ חוּץ מִיָּדָהּ וְחוּץ – או חוץ מֵרַגְלָהּ, אֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, משום שהם דברים הניתרים עמה בשחיטה, אך אם מכרה חוּץ מִקַּרְנָהּ, חוּץ מִגִּיזּוֹתֶיהָ, מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, משום שאינם ניתרים עם הבהמה בשחיטה, ואינם שיור.

הגמרא מבארת טעם דעות אלו. מבררת הגמרא, בְּמַאי קָמִיפַּלְגֵי – מה טעם מחלוקתם. מבארת הגמרא, תַּנָּא קַמָּא סָבַר, כיון שנאמר 'וּטְבָחוֹ' משמע שכּוּלּוֹ בְּעֵינַן – שצריך שיטבח את כל השור, ורק אז חייב, וכן כיון שנאמר 'וּמְכָרוֹ' משמע שכּוּלּוֹ בְּעֵינַן – שצריך שימכור את כל השור, ורק אז חייב, ולכך כל דבר ששייר בו פטור אף שאינו ניתר בשחיטה.

וְרַבִּי סָבַר, שיש לדרוש הפסוק כך, 'וּטְבָחוֹ', מִידִי דְּהָוֵי בִּטְבִיחָה – דווקא אותם איברים שבהם שייך שחיטה, שלולא הם לא היתה שחיטת הבהמה מתירתה, בהם נאמר דין המכירה, שצריך שימכור כל איברים אלו אך אם שייר מהם אינה מכירה, וּלְאַפּוּקֵי מִידִי דְּלָא הַוְיָא בִּטְבִיחָה – למעט אותם האיברים שאין שייך בהם שחיטה, שאף אם היתה הבהמה חסרה איברים אלו היתה השחיטה מתירה את הבהמה, שבהם לא נאמר דין המכירה, ואם מכר את כל הבהמה חוץ מאיברים אלו אין זה שיור. שכיון שנאמר לאחר 'וטבחו', 'וּמְכָרוֹ', משמע שהמכירה צריכה שתהיה דּוּמְיָא דִּטְבִיחָה – באותם הגדרים של טביחה.

וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר סָבַר שאין לדרוש 'ומכרו' דומיא דטביחה, ולכך קַרְנָא דְּלָא לְמִגְזָא קַיְימָא – קרנה של הבהמה שאינה עומדת להיגזז, הרי היא כחלק ממנה, וְהָוֵי שִׁיּוּר במכירה, וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּם אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. אך גִּיזּוֹתֶיהָ דִּלְמֵיגַז קָיְימֵי – צמרה של הבהמה שעומד להיגזז, אינו נחשב חלק ממנה, ואם שייר בו לֹא הָוֵי שִׁיּוּר במכירה, וּמְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּם אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. וְאִידָךְ תַּנָּא דְּבֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר – והתנא של הברייתא השניה המביאה דברי רבי שמעון בן אלעזר באופן אחר, טעמו משום שסָבַר, שיָּדָיו וְרַגְלָיו שהם איברים דִּצְרִיכֵי טְבִיחָה – שצריכים שחיטה, שאינם ניתרים באכילה אלא אחר שחיטת הבהמה, הָוֵי שִׁיּוּר במכירה, וְלָא מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, אך אם שייר קַרְנֶיהָ וּגִיזּוֹתֶיהָ, דְּלָא צְרִיכֵי טְבִיחָה – שאינם זקוקים לשחיטה, לֹא הָוֵי שִׁיּוּר במכירה, ומשלם ארבעה וחמשה.

מקשה הגמרא: קַשְׁיָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אַדְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר – קשה מדברי רבי שמעון בן אלעזר בברייתא הראשונה על דברי רבי שמעון בן אלעזר בברייתא השניה. כלומר שהברייתות

המשך בעמוד כד

וכן אם **גָּנַב** וְהִקְדִּישׁ את הבהמה, או **שְׁגָנַב** וְהִקְדִּישׁ – מכרה בהקפה ובאשראי, שלא קיבל תמורתה מעות בשעת המכירה, או **שְׁגָנַב** וְהֶחֱלִיף את הבהמה בחפץ אחר, או **שְׁגָנַב** וְנָתַן את הבהמה **בְּמַתָּנָה**, או **שְׁגָנַב** וּפָרַע בה את **חוֹבוֹ**, או **שְׁגָנַב** וּפָרַע **בְּהֶקֵּיפוֹ** – שמכרו לו סחורה בהקפה, ונתנה בפירעון ההקפה, או **שְׁגָנַב** וְשָׁלַח את הבהמה **כְּסִבְלוֹנוֹת בְּבֵית חָמִיו** – מתנות שדרך החתן לשלוח לארוסתו, בכל אלו **מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה** במכירה.

שואלת הגמרא: **מַאי קָא מַשְׁמַע לָן** בברייתא באופנים אלו. מבארת הגמרא, **אַשְׁמְעִינַן רֵישָׁא** – הרישא מחדשת **שְׁגָנַב וְנָתַן לְאַחֵר וְטָבַח** חייב משום **דְּיֵשׁ שָׁלִיחַ לְדָבָר עֲבֵירָה** – שלענין מכירה או טביחה חייב אף אם לא טבח הוא עצמו אלא שלח שליח שיעשה כן, **וַאֲפִילּוּ עַל גַּב דִּבְכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ אֵין שָׁלִיחַ לְדָבָר עֲבֵירָה** – השולח את חבירו לעבור על אחת ממצוות התורה, אין המשלח חייב על מעשה העבירה שעשה השליח בשליחותו, אלא השליח הוא שחייב על העבירה שעשה, מכל מקום **הָכָא** – לענין טביחה ומכירה **יֵשׁ שָׁלִיחַ לְדָבָר עֲבֵירָה**, וחייב המשלח. **וּמַאי טַעְמָא**, משום שנאמר (שמות כא לז) 'וּמְכָרוֹ' 'וּמְכָרוֹ', ויש להקיש את הטביחה למכירה, **מָה מְּכִירָה דִּלְאוֹ אֶפְשָׁר דְּלַאו עַל יְדֵי אַחֵר** – כשם שהמכירה אי אפשר שתיעשה אלא בצירוף אחר שקונה את הבהמה, **אַף טְבִיחָה עַל יְדֵי אַחֵר מְחַיֵּיב** – כך בטביחה חייבה התורה אף באופן שנעשית בצירוף אחר, והיינו ששלח שליח לטבוח את הבהמה.

וְאַשְׁמְעִינַן סֵיפָא – והסיפא מחדשת **שְׁגָנַב וְהִקְדִּישׁ** חייב, והטעם משום **שְׁמָה לִי אִם מְכָרוֹ לְחֲדָיוּט וּמָה לִי אִם מְכָרוֹ לַשָּׁמַיִם**, בשניהם מוציא הגנב החפץ מרשותו לרשות אחרת וחייב עליה:

משנה

אין הגנב חייב בתשלומי כפל וד' וה' עד שיעשה קנין בחפץ הנגנב. המשנה מבארת אופנים שלא קנה את הגניבה והוא פטור, ואופנים שקנה את הגניבה והוא חייב: **גָּנַב** שור או שה **בְּרְשׁוּת** [– מרשות] **הַבְּעָלִים**, **וְטָבַח וּמָכַר** אותו לאחר שהוציאו חוץ **מֵרְשׁוּתָם** של הבעלים, ובשעה שהוציאו ומשכו נעשה עליו גנב וקנה את הגניבה, **אוֹ שְׁגָנַב** שור או שה בקנין משיכה כשהיו חוץ **מֵרְשׁוּתָם** של הבעלים, **וְטָבַח וּמָכַר** אותו **בְּרְשׁוּתָם** של הבעלים. **אוֹ שְׁגָנַב** שור או שה **וְטָבַח וּמָכַר** אותו חוץ **מֵרְשׁוּתָם** של הבעלים. בכל אופנים אלו, **מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה** על הטביחה והמכירה. **אֲבָל** אם **גָּנַב וְטָבַח וּמָכַר בִּרְשׁוּתָם** של הבעלים, **פָּטוּר** מכפל וד' וה', מפני שהבהמה נשארה ברשות הבעלים, ולא עשה בה קנין.

המשנה מבארת אופנים נוספים שהגנב נפטר מכפל: **הָיָה** הגנב **מוֹשְׁכוֹ** את השור **וְיוֹצֵא** מרשות הבעלים, **וּמֵת** השור **בִּרְשׁוּת הַבְּעָלִים** קודם שהספיק לקנותו במשיכה, **פָּטוּר** לגמרי. אבל אם **הֶגְבִּיהוּ** ברשות הבעלים, **אוֹ שֶׁהוֹצִיאוֹ מֵרְשׁוּת הַבְּעָלִים, וּמֵת** השור, **חַיָּיב** כפל, שהרי עשה קנין בשור ונעשה עליו גנב. וכן אם **נָתְנוּ** הגנב את השור או את השה לכהן [בעודו ברשות הבעלים] **לִכְבוֹרוֹת בְּנוֹ** – לצורך פדיון בנו הבכור, **אוֹ** לצורך **חוֹב** לפריעת חובו, **אוֹ לְשׁוֹמֵר חִנָּם**, או **לְשׁוֹאֵל**, או **לְנוֹשֵׂא שָׂכָר** [– לשומר שכר] **וְלִשְׁוֹכֵר**, **וְהָיָה** הכהן או הבעל חוב או השומר **מוֹשְׁכוֹ** – מושך את הבהמה, **וּמֵת** השור או השה **בִּרְשׁוּת הַבְּעָלִים** קודם שזכו בו, **פָּטוּר** הגנב מתשלומין, שהרי עדיין לא נעשה קנין בגניבה. אבל אם הכהן או הבעל חוב או השומר **הֶגְבִּיהוּ אוֹ שֶׁהוֹצִיאוֹ** את השור **מֵרְשׁוּת הַבְּעָלִים, וּמֵת** השור, **חַיָּיב** הגנב בתשלומין על ידי הקנין שעשו הכהן או הבעל חוב או השומר, משום שהם שלוחיו לגנוב את הבהמה:

גמרא

הגמרא מסתפקת בדיני שומרים, ומביאה ראיה ממשנתינו לנידון זה: **פְּעֵי** – הסתפק **אֲמֵימַר**, האם חכמים **תִּיקְּנוּ** קנין **מְשִׁיכָה בְּשׁוֹמְרִים**, והשומר מתחייב בשמירה רק משעה שמושך, **אוֹ לָא** תיקנו משיכה, והשומר מתחייב בשמירה משעה שקיבל עליו לשומרו. רב יימר פושט את הספק ממשנתינו: **אָמַר רַב יֵימַר, תָּא שְׁמַע**, ששנינו במשנה, **נָתְנוּ** הגנב את השור לכהן **לִכְבוֹרוֹת בְּנוֹ** – לפדיון בנו הבכור, **אוֹ לְבַעַל חוֹבוֹ**, או **לְשׁוֹמֵר חִנָּם**, או **לְשׁוֹאֵל, לְנוֹשֵׂא שָׂכָר וּלְשׁוֹכֵר**, **וְהָיָה** הכהן או הבעל חוב או השומר **מוֹשְׁכוֹ** את השור **וְיוֹצֵא** מרשות הבעלים, **וּמֵת** השור **בִּרְשׁוּת הַבְּעָלִים** קודם שזכה בו, **פָּטוּר**. ומדייק רב יימר, **מַאי לָאו** – האם לא מדובר שהשומר פטור והגנב חייב, **וּשְׁמַע מִינָּהּ שְׁתִּיקְנוּ מְשִׁיכָה בְּשׁוֹמְרִין**, שהרי אם השומר היה חייב באחריות החפץ מיד כשקיבל לשומרו, היה הגנב מתחייב גם אם השומר עדיין לא משך. אמימר דוחה את הראיה: **אָמַר לֵיהּ** אמימר לרב יימר, **לָא** – אין ראיה מהמשנה, משום שיש לפרש **שֶׁהַגָּנָב** פטור, כלומר שהמשנה דיברה באופן שבעל הבהמה נתן רשות לכהן או לבעל חוב או לשומר ליטול את בהמתו, ובא אחר וגנב את הבהמה משם ומשך אותה, ואם מתה הבהמה ברשות הבעלים, הגנב פטור כיון שלא עשה קנין בגניבה, ולא מדובר כלל שהשומר משך.

מקשה רב יימר לאמימר: איך אתה מעמיד שהגנב משך, **תָּא תָּנָא לֵיהּ** – הלא התנא שנה **בְּרֵישָׁא** את דינו של הגונב מבית הבעלים, ומדוע נצרך התנא לשנות דין זה שוב. מתרץ אמימר לרב יימר: שני דינים שונים הם, **תָּנָא** – שנה התנא ברישא את דין **הַגָּנַב שְׁגָנַב מִבֵּית הַבְּעָלִים**, שחייב כפל, **וְתָנָא** – ושנה התנא בסיפא דין נוסף **שְׁגָנַב שְׁגָנַב מִבֵּית הַשּׁוֹמֵר** גם הוא חייב כפל.

אָמַר לֵיהּ רַב אַשִׁי לאמימר, **לָא תְּדַחֵיהּ** – אין בדבריך דחיה לדברי, שכן **מָה לִי** – מה ההבדל אם מדובר **בַּגָּנַב שְׁגָנַב מִבֵּית הַשּׁוֹמֵר, וּמָה לִי** אם מדובר **בַּגָּנַב שְׁגָנַב מִבֵּית הַבְּעָלִים**, הרי בשניהם הדין שווה שחייב כפל בין אם גנב מבית הבעלים או מבית השומר, וחוזרת הקושיא מדוע התנא כפל דין זה. **אֶלָּא לָאו** – מוכרחים לבאר שמדובר במשנה **שֶׁהַשּׁוֹמֵר** הוציא את הבהמה בשליחות הגנב, והשומר פטור והגנב חייב, **וּשְׁמַע מִינָּהּ שְׁתִּיקְנוּ מְשִׁיכָה בְּשׁוֹמְרִין**, שהרי הגנב מתחייב בתשלומים רק מחמת משיכת השומר, ולא מיד כשהשומר קיבל על עצמו את השמירה. מסיימת הגמרא: אכן **שְׁמַע מִינָּהּ**.

הגמרא מביאה מקורות נוספים לדין זה: **אִיתְּמַר נַמִּי** – כך גם שנינו, **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, כְּדֶרֶךְ שֶׁתִּיקְנוּ מְשִׁיכָה בַּלְקוֹחוֹת**, וקודם המשיכה הלוקח אינו קונה את החפץ, **כָּךְ תִּיקְנוּ מְשִׁיכָה בְּשׁוֹמְרִין**, וקודם המשיכה השומר אינו מתחייב באחריות הפיקדון. **וְתַנְיָא נַמִּי הָכִי** – כך שנינו גם בברייתא, **כְּדֶרֶךְ שֶׁתִּיקְנוּ מְשִׁיכָה בַּלְקוֹחוֹת כָּךְ תִּיקְנוּ מְשִׁיכָה בְּשׁוֹמְרִין. וּכְשֵׁם שֶׁהַמְקַרְקַע נִקְנֵית בִּכְסָף** שהלוקח נותן למוכר, או **בְּשֶׁטָּר** שהמוכר כותב ללוקח, **וּבַחֲזָקָה** – שהלוקח עושה, כנעילת דלת או גדירה או פריצה, **כָּךְ** גם **שְׁכִירוּת נִקְנֵית בִּכְסָף בְּשֶׁטָּר וּבַחֲזָקָה.**

הגמרא מבררת את דברי הברייתא שהשכירות נקנית בכסף בשטר ובחזקה, **שְׁכִירוּת דְּמַאי** – איזו שכירות נקנית כך, **אִילֵימָא** – אם נאמר שעשו הכהן או הבעל חוב או השומר, משום שהם שלוחיו לגנוב את הבהמה:

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום שני עמ' א

ולא נזרק על המזבח כדינו, ונמצא שלא עלה הקרבן לבעלים לשם חובתם, ולא חזרה הגניבה אליהם, ולכך צריך הגנב לשלם. ומכל מקום כיון שהיתה השחיטה כדין שחיטה ראויה היא, וחייב עליה ארבעה וחמשה.

תירוץ נוסף בשם רבי יוחנן: **כִּי אָתָא רַבִּין** מארץ ישראל, **אָמַר** בשם **רַבִּי יוֹחָנָן** לתרוץ, שכאן מדובר **בְּשׁוֹחֵט תְּמִימִים בְּפָנִים שֶׁלֹּא לְשֵׁם בְּעָלִים** – ששחט את הקדשים בתוך העזרה כדינם, אך לא שחטם לשם הבעלים, ואמנם הקרבן כשר ומותר באכילה, אך לא עלה לבעלים לשם חובתם, וכמבואר במשנה (זבחים ב.) 'שכל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים אלא שלא עלו לבעלים לשם חובתן', ולכך שחיטה ראויה היא אך לא חזרה הגניבה לבעלים שהרי צריכים להביא קרבן אחר לנדרם, ולכך חייב לשלם כפל וארבעה וחמשה.

וְהִקְרִיב. מִכָּר בָּאֲמָנָה וְאִשְׁרָאֵי וְלֹא קִיבֵּל דָּמִים: **גָּנַב וּפָרַע בְּחַיָּיפוּ.** שֶׁהִקִּיפוּ חֲבֵירוֹ פַּרְקְמַטְיָא בְּאִשְׁרָאֵי וּפָרַע לוֹ בְּהֶמְה זוֹ: **מתני'** **וְטָבְחוֹ וּמְכָרוֹ חוּץ מֵרְשׁוּתוֹ.** כְּשֶׁהוֹצִיא מֵרְשׁוּתוֹ נַעֲשָׂה עָלָיו גָּנַב (לְרַב יְהוּדָה) וְקָנָאוֹ: **אוֹ שֶׁגָּנַב חוּץ מֵרְשׁוּתוֹ.** קָנָאוֹ בְּמִשִּׁיכָה מִיָּד וְנַעֲשָׂה גָּנַב עָלָיו אֲבָל גָּנַב וְטָבַח וּמָכַר בִּרְשׁוּתוֹ פָּטוּר דִּלְא נַעֲשָׂה עָלָיו גַּנָּב: **הָיָה.** גָּנַב מוֹשְׁכוֹ וְיוֹצֵא פָּטוּר מִכְּלוּם: **חַיָּבִיהוּ.** אֲפִי' בְּרְשׁוּת בְּעָלִים שְׁהֵרֵי הַגְּבָהָה קוֹנָה בְּכָל מָקוֹם בְּמַסֶּכֶת קִדּוּשִׁין (דף כה.): **נָתְנוּ.** בְּעָלִיו לְבָכוֹרוֹת בְּנוֹ לְכֹהֵן בְּהּ' סְלָעִים שֶׁל פִּדְיוֹן הַבֵּן דְּל"א נְתָנוּ גַּבֵּי לְבָכוֹרוֹת בְּנוֹ וְנָתְנוּ לוֹ שָׁם בְּמָקוֹם שֶׁגָּבוּ לִשׁוֹמֵר חִנָּם וּלְשׁוֹאֵל: **הָיָה מוֹשְׁכוֹ.** הַכֹּהֵן אוֹ בַּעַל חוֹב אוֹ הַשּׁוֹמֵר וּמֵת בִּרְשׁוּת בְּעָלִים: **פָּטוּר.** הַגַּבֵּי מִכְּלוּם וְלִשּׁוֹן אַחֲרִינָא עִיקַּר הָאי חַיָּיב אוּגַּבֵּי קָאֵי דְּמִחַיֵּיב גַּבֵּי בְּקִנְיָן שֶׁלְּחִיָּיו דְּאִי נְתִנוּ בְּעָלִיו מֵאִי חַיָּיב נְהֵי דְּשׁוֹאֵל מְצִי לְמֵימַר חַיָּיב בְּאוֹנְסִין אֶלָּא שׁוֹמֵר מְנָלַן דְּחַיָּיב וְלֹא מְצִי לְמֵימַר הָכִי אֶלָּא מִשּׁוּם דְּדַרְכָּהּ וְעוֹד לְגַבֵּי כֹּהֵן וּבַעַל חוֹב מֵאי חַיָּיב וּפְטוּר אִיבָּא הַפְסֵד וְלֹא הַפְסֵד מִבָּעֵי לֵיהּ: **גמ'** תִּיקְנוּ מִשִּׁיכָה בְּשׁוֹמְרִים. שֶׁלֹּא יְתַחַיֵּיב שׁוֹמֵר בְּשִׁמִּירָה עַד שֶׁיְּמַשְׁכוֹנּוּ: **מַאי לָאו.** הָיָה מוֹשְׁכוֹ שׁוֹמֵר וּמֵת חַיָּיב גַּבֵּי בְּמִשִּׁיכָה שׁוֹמֵר: **לֹא** גַּנָּב. וְהָכֵי קָאָמַר נָתַן בְּעַל הַבַּיִת לְבָכוֹרוֹת בְּנוֹ כו' וּבָא גַּבֵּי לְגוֹבְנוֹ מִשּׁוּם הָיָה מוֹשְׁכוֹ וְיוֹצֵא כו':

שכירות

גָּנַב וְהִקְרִישׁ גָּנַב וְהִקְרִיב גָּנַב וְהֶחֱלִיף גָּנַב וְנָתַן בְּמַתָּנָה גָּנַב וּפָרַע חוֹבוֹ גָּנַב וּפָרַע בְּהֶקֵּיפוֹ גָּנַב וְשָׁלַח סְבָלוֹנוֹת בְּבֵית חָמִיו מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה מַאי קְמ"ל אַשְׁמְעִינַן רֵישָׁא גָּנַב וְנָתַן לְאַחֵר וְטָבַח דְּיֵשׁ שָׁלִיחַ לְדָבָר עֲבֵירָה אַשְׁמְעִינַן סֵיפָא גָּנַב וְשָׁלַח לְדָבָר עֲבֵירָה ע"ג דְּבָכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ אֵין שָׁלִיחַ לְדָבָר עֲבֵירָה הָכָא יֵשׁ שָׁלִיחַ לְדָבָר עֲבֵירָה מַאי טַעְמָא וּטְבָחוֹ וּמְכָרוֹ מַה מְּכִירָה דִּלְא אִפְּשָׁר דִּלְאו עַל יְדֵי אַחֵר אַף טְבִיחָה ע"י אַחֵר מְחַיֵּיב וְאַשְׁמְעִינַן סֵיפָא גָּנַב וְהִקְרִישׁ מַה לִּי מָכְרוֹ לְהֶדְיוֹט מַה לִּי מָכְרוֹ לַשָּׁמַיִם: מתני' גָּנַב בִּרְשׁוּת הַבְּעָלִים וְטָבַח וּמָכַר חוּץ מֵרְשׁוּתָם וּשְׁחָטוֹ וּמָכַר בִּרְשׁוּתָם אוֹ שֶׁגָּנַב חוּץ מֵרְשׁוּתָם וְטָבַח וּמָכַר בִּרְשׁוּתָם אוֹ שֶׁגָּנַב וְטָבַח וּמָכַר חוּץ מֵרְשׁוּתָם מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה אֲבָל גָּנַב וְטָבַח וּמָכַר בִּרְשׁוּתָם פָּטוּר מִשּׁוּם גָּנַב וְהָיָה מוֹשְׁכוֹ וְיוֹצֵא וּמֵת בִּרְשׁוּת הַבְּעָלִים פָּטוּר מִשּׁוּם הֶחֱלִיפוֹ אוֹ הוֹצִיאוֹ מֵרְשׁוּת בְּעָלִים וּמֵת חַיָּיב נָתְנוּ לִבְכוֹרוֹת בְּנוֹ

אוֹ לְבַעַל חוֹב לְשׁוֹמֵר חִנָּם לְשׁוֹאֵל לְנוֹשֵׂא שָׂכָר וּלְשׁוֹכֵר וְהָיָה מוֹשְׁכוֹ וּמֵת בִּרְשׁוּת הַבְּעָלִים פָּטוּר הֶחֱלִיפוֹ אוֹ שֶׁהוֹצִיאוֹ מֵרְשׁוּת הַבְּעָלִים וּמֵת חַיָּיב: **גמ'** בָּעֵי אֲמֵימַר תִּיקְנוּ מְשִׁיכָה בְּשׁוֹמְרִים אוֹ לֹא אָמַר רַב יֵימַר ת"ש נָתְנוּ לִבְכוֹרוֹת בְּנוֹ אוֹ לְבַעַל חוֹבוֹ לְשׁוֹמֵר חִנָּם וּלְשׁוֹאֵל לְנוֹשֵׂא שָׂכָר וּלְשׁוֹכֵר הָיָה מוֹשְׁכוֹ וְיוֹצֵא וּמֵת בִּרְשׁוּת הַבְּעָלִים פָּטוּר מַאי לָאו שׁוֹמֵר וּמֵת תִּיקְנוּ מְשִׁיכָה בְּשׁוֹמְרִים אָמַר רַב יְהוּדָה לֹא גַּנָּב הָא תָּנָא לֵיהּ לֹא גַּנָּב הָא תָּנָא לֵיהּ רֵישָׁא תָּנָא גַּנָּב שֶׁגָּנַב מִבֵּית הַבְּעָלִים וְתָנָא גַּנָּב שֶׁגָּנַב מִבֵּית בְּעָלִים אֶלָּא לָאו שׁוֹמֵר וּשׁ"מ תִּיקְנוּ מְשִׁיכָה בְּשׁוֹמְרִין אָמַר לֵיהּ רַב אַשֵׁי לֹא תִּדְחֵיהּ מַה לִּי גַּנָּב שֶׁגָּנַב מִבֵּית בְּעָלִים אֶלָּא לָאו שׁוֹמֵר וּשׁ"מ אִיתְמַר נָמֵי אָמַר ר' אֶלְעָזָר בָּרֵיךְ שֶׁתִּיקְנוּ מְשִׁיכָה בִּלְקוּחוֹת כַּךְ תִּיקְנוּ מְשִׁיכָה בְּשׁוֹמְרִין תַּנְיָא נָמֵי הָכֵי בָּרֵיךְ שֶׁתִּיקְנוּ מְשִׁיכָה בִּלְקוּחוֹת כַּךְ תִּיקְנוּ מְשִׁיכָה בְּשׁוֹמְרִין וְכֵן שֶׁהַקַּרְקַע נִקְנֵית בִּכְסָף בְּשֶׁטָּר וּבַחֲזָקָה כַּךְ שְׁכִירוּת נִקְנֵית בִּכְסָף בְּשֶׁטָּר וּבַחֲזָקָה שְׁכִירוּת דְּמַאי אִילֵימָא

שכירות

גָּנַב וְהִקְרִישׁ מִשֶּׁלּוֹ ד' וְה'. בְּדִמְפָרֵשׁ מַה לִּי מָכְרוֹ לְהֶדְיוֹט מַה לִּי מָכְרוֹ לַשָּׁמַיִם וְאַיְירֵי בְּקִדְּשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת דְּלֹא שַׁיְּיךְ לְמֵימַר מֵעִיקָּרָא תּוֹרָא דְּרָאוּבֵן וְהִשְׁתָּא תּוֹרָא דִּרְאוּבֵן כְּמוֹ בְּקִדְּשֵׁי מִזְבֵּחַ שֶׁקִּרְבָּן קָרֵב לְכַפֵּר עַל הַבְּעָלִים וְנִשְׁחַט וְשָׁם בְּעָלִים עָלָיו וְאֵין לְהַקְשׁוֹת אַמַּאי לֹא פָּרִיךְ לְעֵיל (דף עו.) וְלִיפְלוֹג וְלֵיתֵי בְּדִידֵיהּ בד"א נַעֲשָׂה עָלָיו גַּנָּב: **הָיָה.** גָּנַב מוֹשְׁכוֹ וְיוֹצֵא פָּטוּר מִכְּלוּם: **חַיָּבִיהוּ.** אֲפִי' בְּרְשׁוּת בְּעָלִים שְׁהֵרֵי הַגְּבָהָה קוֹנָה בְּכָל מָקוֹם בְּמַסֶּכֶת קִדּוּשִׁין (דף כה.): **נָתְנוּ.** בְּעָלִיו לְבָכוֹרוֹת בְּנוֹ לְכֹהֵן בְּהּ' סְלָעִים שֶׁל פִּדְיוֹן הַבֵּן דְּל"א נְתָנוּ גַּבֵּי לְבָכוֹרוֹת בְּנוֹ וְנָתְנוּ לוֹ שָׁם בְּמָקוֹם שֶׁגָּבוּ לִשׁוֹמֵר חִנָּם וּלְשׁוֹאֵל: **הָיָה מוֹשְׁכוֹ.** הַכֹּהֵן אוֹ בַּעַל חוֹב אוֹ הַשּׁוֹמֵר וּמֵת בִּרְשׁוּת בְּעָלִים: **פָּטוּר.** הַגַּבֵּי מִכְּלוּם וְלִשּׁוֹן אַחֲרִינָא עִיקַּר הָאי חַיָּיב אוּגַּבֵּי קָאֵי דְּמִחַיֵּיב גַּבֵּי בְּקִנְיָן שֶׁלְּחִיָּיו דְּאִי נְתִנוּ בְּעָלִיו מֵאי חַיָּיב נְהֵי דְּשׁוֹאֵל מְצִי לְמֵימַר חַיָּיב בְּאוֹנְסִין אֶלָּא שׁוֹמֵר מְנָלַן דְּחַיָּיב וְלֹא מְצִי לְמֵימַר הָכִי אֶלָּא מִשּׁוּם דְּדַרְכָּהּ וְעוֹד לְגַבֵּי כֹּהֵן וּבַעַל חוֹב מֵאי חַיָּיב וּפְטוּר אִיבָּא הַפְסֵד וְלֹא הַפְסֵד מִבָּעֵי לֵיהּ: **גמ'** תִּיקְנוּ מְשִׁיכָה בְּשׁוֹמְרִים. שֶׁלֹּא יְתַחַיֵּיב שׁוֹמֵר בְּשִׁמִּירָה עַד שֶׁיְּמַשְׁכוֹנּוּ: **מַאי לָאו.** הָיָה מוֹשְׁכוֹ שׁוֹמֵר וּמֵת חַיָּיב גַּבֵּי בְּמִשִּׁיכָה שׁוֹמֵר: **לֹא** גַּנָּב. וְהָכֵי קָאָמַר נָתַן בְּעַל הַבַּיִת לְבָכוֹרוֹת בְּנוֹ כו' וּבָא גַּבֵּי לְגוֹבְנוֹ מִשּׁוּם הָיָה מוֹשְׁכוֹ וְיוֹצֵא כו':

אוֹ לְבַעַל חוֹב לְשׁוֹמֵר חִנָּם לְשׁוֹאֵל לְנוֹשֵׂא שָׂכָר וּלְשׁוֹכֵר וְהָיָה מוֹשְׁכוֹ וּמֵת בִּרְשׁוּת הַבְּעָלִים פָּטוּר הֶחֱלִיפוֹ אוֹ שֶׁהוֹצִיאוֹ מֵרְשׁוּת הַבְּעָלִים וּמֵת חַיָּיב: **גמ'** בָּעֵי אֲמֵימַר תִּיקְנוּ מְשִׁיכָה בְּשׁוֹמְרִים אוֹ לֹא אָמַר רַב יֵימַר ת"ש נָתְנוּ לִבְכוֹרוֹת בְּנוֹ אוֹ לְבַעַל חוֹבוֹ לְשׁוֹמֵר חִנָּם וּלְשׁוֹאֵל לְנוֹשֵׂא שָׂכָר וּלְשׁוֹכֵר הָיָה מוֹשְׁכוֹ וְיוֹצֵא וּמֵת בִּרְשׁוּת הַבְּעָלִים פָּטוּר מַאי לָאו שׁוֹמֵר וּמֵת תִּיקְנוּ מְשִׁיכָה בְּשׁוֹמְרִים אָמַר רַב יְהוּדָה לֹא גַּנָּב הָא תָּנָא לֵיהּ לֹא גַּנָּב הָא תָּנָא לֵיהּ רֵישָׁא תָּנָא גַּנָּב שֶׁגָּנַב מִבֵּית הַבְּעָלִים וְתָנָא גַּנָּב שֶׁגָּנַב מִבֵּית בְּעָלִים אֶלָּא לָאו שׁוֹמֵר וּשׁ"מ תִּיקְנוּ מְשִׁיכָה בְּשׁוֹמְרִין אָמַר לֵיהּ רַב אַשֵׁי לֹא תִּדְחֵיהּ מַה לִּי גַּנָּב שֶׁגָּנַב מִבֵּית בְּעָלִים אֶלָּא לָאו שׁוֹמֵר וּשׁ"מ אִיתְמַר נָמֵי אָמַר ר' אֶלְעָזָר בָּרֵיךְ שֶׁתִּיקְנוּ מְשִׁיכָה בִּלְקוּחוֹת כַּךְ תִּיקְנוּ מְשִׁיכָה בְּשׁוֹמְרִין תַּנְיָא נָמֵי הָכֵי בָּרֵיךְ שֶׁתִּיקְנוּ מְשִׁיכָה בִּלְקוּחוֹת כַּךְ תִּיקְנוּ מְשִׁיכָה בְּשׁוֹמְרִין וְכֵן שֶׁהַקַּרְקַע נִקְנֵית בִּכְסָף בְּשֶׁטָּר וּבַחֲזָקָה כַּךְ שְׁכִירוּת נִקְנֵית בִּכְסָף בְּשֶׁטָּר וּבַחֲזָקָה שְׁכִירוּת דְּמַאי אִילֵימָא

הַסְפִּינָה (שם) מִשְׁמַע שֶׁהֵם עִיקָּר וְלֹא שַׁיְּיךְ כָּאן כָּל הֵיכָא דִּפְלִיגֵי רַב אַחָא וְרִבִינָא הֲלָכָה כְּרִבִינָא לְקוּלָּא:

נָתְנוּ לִבְכוֹרוֹת בְּנוֹ אוֹ לְב"ח. אוֹתוֹ לְשׁוֹן שְׁפֵרֵשׁ בְּקוּנְטְרֵס דְּאַבָּעַלִים קָאֵי דְּרוֹב מְאֹד חָדָא שַׁיְּצִרְיֵיךְ לְפָרֵשׁ לְאוֹתוֹ לְשׁוֹן שָׁמַת בְּפִשִׁיעָה וְלֹא כִּי אוּרְחֵיהּ וְעוֹד דְּלִשּׁוֹן חִיּוּב וּפְטוּר לֹא שַׁיְּיךְ אַבְּכוֹרוֹת בְּנוֹ וּב"ח לְשׁוֹן שְׁפֵרֵשׁ בְּקוּנְטְרֵס קָאֵי דְּרוֹב מְאֹד חָדָא שַׁיְּצִרְיֵיךְ לְפָרֵשׁ לְאוֹתוֹ לְשׁוֹן שָׁמַת בְּפִשִׁיעָה וְלֹא כִּי אוּרְחֵיהּ וְעוֹד דְּלִשּׁוֹן חִיּוּב וּפְטוּר לֹא שַׁיְּיךְ אַבְּכוֹרוֹת בְּנוֹ אַחֲרִינָא נָקֵט חִיּוּב וּפְטוּר וְעוֹד דְּבְרוֹתֵיפְתָּא (פ"ז) קָתָנֵי הַגְבִיהוּ אוֹ נָתְנוּ לִבְכוֹרוֹת בְּנוֹ מִשְׁמַע דְּאַגַּבֵּי קָאֵי דְּאִי אַבְּעַלִים מַה צָּרִיךְ הַגְבָּהָה וְהָא דִּידֵיהּ הוּא וְעוֹד דְּרָאֵיהּ דְּמַיְּתֵי מִמְּתָנֵי בְּגֶמָרָא אַבְּעֵיָא דְּתַקְנַהּ מְשִׁיכָה בְּשׁוֹמְרִים אִי אֲפְשָׁר לְיַיְשְׁבָהּ דְּלְמָה לִי מִשְׁכוֹ וּמֵת וְלֹ"א שַׁיְּפִרְכָּא בְּגַמָּ' וְלֹ"א שַׁיְּפִרְכָּא בְּקוּנְטְרֵס נָתְנוּ הַגַּבֵּי לִבְכוֹרוֹת בְּנוֹ הוּא עִיקָּר דְּמִתְחַיֵּיב הַגַּבֵּי בְּמִשִּׁיכָה הַנֵּי וְא"ת וְאַמַּאי מְחַיֵּיב בְּמִשִּׁיכָה וְהָא אֵין שָׁלִיחַ לְדָבָר עֲבֵירָה וְיֵ"ל דְּהָנָּהוּ לֹא יְדֵעִי דְּאָתֵי לִידֵיהּ בְּאִיסּוּרָא אֶלָּא סְבוּרִין שֶׁלּוֹ הוּא וּבְיוֹן לְלַיְשְׁנָא דְּמִתְחַיֵּיב הַגַּבֵּי בְּמִשִּׁיכָה וְהָא דְּאָמְרִינַן בְּפ"ק דְּבָבָא מְצִיעָא (דף י: ושם) טָעְמָא דְּאֵין שָׁלִיחַ לְדָבָר עֲבֵירָה מְשׁוּם דְּשָׁלִיחַ בַּר חִיּוּבָא הוּא וְדִבְרֵי הָרַב וְדִבְרֵי הַתַּלְמִיד דִּבְרֵי מִי תִּיקְנוּ מְשִׁיכָה בְּשׁוֹמְרִין וּבְיוֹן לְלַיְשְׁנָא דְּאֵי בָּעֵי לֹא עָבִיד אֵין שָׁלִיחַ לְכָאן מִדְּהָתָם אֵין יוֹדֵעַ שֶׁהַשָּׁלִיחַ יַעֲבוֹר אֲבָל כָּאן יוֹדֵעַ הוּא שֶׁשִּׁיקֵּשׁ שֶׁהוּא סָבוּר שֶׁהוּא שָׁלוּ וּלְעֵיל (עא.) גַּבֵּי גָּנַב וְטָבַח בְּשַׁבָּת דְּמוֹכֵר לָהּ בְּטוֹבַת עַל יְדֵי אַחֵר וּפָרִיךְ וְכִי הֵיכִן מְצִינוּ שָׁזֶּה חוֹטֵא וְזֶה מְתְחַיֵּיב הָנֵי מִצֵי לְמֵימַר דְּסָבוּר שֶׁהוּא שָׁלוּ אֲבָל מִשְּׁנֵי שְׁפִיר וְהָאֱמֶת אֲבָל ק"ק הֵיכִי יְלִיף מֵה מְכִירָה ע"י אַחֵר אַף טְבִיחָה כו' דִּלְמָא דְּוָקָא בְּשֶׁסָּבוּר שֶׁהוּא שָׁלוּ כֵּיוָן דְּלִיקָּה יִתּוֹר:

[רעיין תוס' קדושין מב: ד"ה אמאי]:

תִּיקְנוּ מְשִׁיכָה בְּשׁוֹמְרִין אוֹ לֹא. הָא לֹא מִבָּעֵי לֵיהּ אִי מִשְּׁעַת מְשִׁיכָה [אוֹ מִשְּׁעַת מִלְאַכְתָּהּ] מִתְחַיְּבִים כָּל חַד וְחַד כְּדִינֵיהּ שׁוֹמֵר חִנָּם בְּפְשִׁיעָה וְשׁוֹמֵר שָׂכָר בְּגָנֵיבָה וַאֲבִידָה וְשׁוֹאֵל בְּאוֹנְסִין דְּפְשִׁיטָא דְּמִשְּׁעַת מְשִׁיכָה מִתְחַיְּבִים דְּאִם לֹא כֵּן מַאֵימָתַי דְּבְשׁוֹאֵל (ב"מ דף צח: ושם) תְּנַן אִם אָמַר לוֹ הַשּׁוֹאֵל שְׁלַח וְשָׁלְחָה וּמֵתָה חַיָּיב וּבְגֶמָרָא אָמַר פָּרָה בְּמִשִּׁיכָה וּבְשִׁמְעָתַיְתָא דְּשׁוֹאֵל קוֹרְדוֹם (שם צט.) אָמַר אִי לְאוֹנְסִים מ"ש פָּרָה דְּמִשְּׁעַת שְׁאֵלָה אֶלָּא אוֹר"י דְּמִבָּעֵי לֵיהּ בְּשׁוֹאֵל וְשׁוֹבֵר אִי מִצֵי מְשַׁאֵיל וּמְשַׁכֵּיר לְמֵיהַדַּר בֵּיהּ אֲפִי' מִשֹּׁךְ עַד שֶׁיִּתְחִיל בְּמְלַאכְתּוֹ אוֹ לֹא דְּאֵיבָא לְמ"ד גַּבֵּי שׁוֹאֵל קוֹרְדוֹם מְחַבְּרִינוֹ בִּיקַּע בּוֹ לֹא קָנָאוֹ לֹא בִּיקַּע בּוֹ לֹא קָנָאוֹ וּמְצִי מְשַׁאֵיל הָדַר בֵּיהּ וְכֵן בְּפָרָה עַד שֶׁיְּעַשֶּׂה בָּהּ מְלַאכְתָּהּ וּפְשִׁיט לֵיהּ מִמַּתְנִיתִין דְּנָתְנוּ לִבְכוֹרוֹת בְּנוֹ דְּקָתָנֵי הַגְבִיהוּ אוֹ שֶׁהוֹצִיאוֹ מֵרְשׁוּת בְּעָלִים וּמֵת חַיָּיב מַאי לָאו שׁוֹמֵר וּמַדְּמְחַיֵּיב גַּבֵּי אַמְּשִׁיכָה שׁוֹמֵר ש"מ דְּמִשִּׁיכָה גְּמוּרָה הוּא שֶׁאֵין יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ שֶׁאִם הָיָה יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ לֹא הָיָה מִתְחַיֵּיב בְּמִשְׁיכָתוֹ וּמִשֶּׁנֵּי לֹא גַּבֵּי שֶׁהָיָה מִבֵּית שׁוֹמְרִים וְתָנָא גַּבֵּי שֶׁגְּנָבוּהוּ מִבֵּית שׁוֹמְרִים וּמְיַיְרֵי שֶׁלֹּא נָתַן לְבָכוֹרוֹת בְּנוֹ וּלְבַעַל חוֹבוֹ לְגַמְרֵי דְּא"כ הָוֵי בְּעָלִים וְלֹא שׁוֹמֵר אֶלָּא אַפּוֹתִיקִי בְּעַלְמָא עֲשָׂה לָהֶם שֶׁאִם לֹא יִפְרַע עַד יוֹם פְּלוֹנִי שֶׁיְּהֵא קָנוּי לָהֶם וְרַב הוּנָּא דְּאָמַר בְּפֶרֶק הַשּׁוֹאֵל דְּלֹא בִּיקַּע בּוֹ מְצִי מְשַׁאֵיל הָדַר בֵּיהּ הָכֵי וְלֹא חַיִּישׁ לְפִירְכָא דִּבְסָמוּךְ מַה לִּי גַּבֵּי מִשְׁכוֹ וּמֵת מֵרְשׁוּת בְּעָלִים וּבְהָאיש מְקַדֵּשׁ (קדושין דף מז: ושם) אִיבָּא תַּנָּא קַרְבּ הוּנָּא דְּאָמַר בְּמִלְוָה יָכוֹל לַחֲזוֹר כָּל זְמַן שֶׁלֹּא הוֹצִיאוֹ כ"ש שֶׁאִילּוּ וג' מֻחְלוֹקוֹת בְּדָבָר דְּלֹרב הוּנָּא לֹא תִּקְנוּ מְשִׁיכָה בְּשׁוֹמְרִים וְלֹר"א תִּקְנוּ דְּקָאָמַר הָתָם וּפְלִיגָא דְּר"א וְלֹר' אֶלְעָזָר נָמֵי מִדְּאוֹרַיְיתָא יָכוֹל לַחֲזוֹר אֶלָּא שֶׁחָכָמִים תִּקְּנוּ מְשִׁיכָה וְעוֹד קָאָמַר הָתָם וּפְלִיגָא אַדְּרַבִּי אֲמֵי דְּאָמַר ר' אֲמֵי הַמְּשַׁאיל קוֹרְדּוֹם שֶׁל לַחֲבֵירוֹ מֵעֵל וְחַבֵּירוֹ מוּתָּר לִבְקֹעַ בּוֹ לְבַתְּחִילָּה מְשַׁמַּע דְּקַנְיָא לֵיהּ מִדְּאוֹרַיְיתָא דְּאִי מִצֵי לַחֲזוֹר בּוֹ לְבַתְּחִילָּה מוּתָּר לִבְקֹעַ בּוֹ לְבַתְּחִילָּה:

שהטמין

שֶׁהַטְּמִין בְּחוֹרְשִׁין. פֵּי׳ הַטְמִין עַצְמוֹ וְס״ד שֶׁהָלַךְ בַּחֲשַׁאי וְטָבַח הַבְּהֵמָה בְּמָקוֹם שֶׁהוּא וּמֹשֶׁ״ה פָּרִיךְ וְהָא לֹא מָשַׁךְ:

כֵּיוָן דְּרָאוּהוּ גַּזְלָן הוּא. כְּלוֹמַר שֶׁעוֹשֶׂה בְּמָקוֹם גְּלוּי וְלֹא דָּמֵי לְגוֹנֵב בְּבֵית אוֹ בְּחָצֵר: **וְרַבִּי** יוֹחָנָן הָא דְּמִסְמְרֵי כו׳. לְמ״ד בַּהֲבוֹנָם (לעיל דף נו. ושם) דְּלֹא׳ יוֹחָנָן לְסָטִים מְזוּיָּן כֵּיוָן דְּמִשְׁמַ מֵאִינָשֵׁי גַּנָּב הוּא אֲצְטְרִיךְ לְהַאי טַעְמָא דְּלְמ״ד דְּגַזְלָן הוּא לְר׳ יוֹחָנָן לֹא צָרִיךְ לְהַאי טַעְמָא כְּלָל:

מִפְּנֵי מָה הַחֲמִירָה תּוֹרָה כו׳. בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב וְטַעֲנַת גַּזְלָן לֹא שַׁיְיךְ הַאי טַעְמָא כְּלָל:

אֵין מְגַדְּלִין בְּהֵמָה דַּקָּה. אָפֵי׳ בְּבֵית קָאָמַר דְּלִרְעוּת אָפֵי׳ בְּהֵמָה גַּסָּה אָסוּר כְּדְאָמְרִינַן בְּזֶה בּוֹרֵר (סנהדרין דף כה:) רוֹעֶה שֶׁאָמְרוּ אֶחָד רוֹעֶה בְּהֵמָה גַּסָּה וְאֶחָד רוֹעֶה בְּהֵמָה דַּקָּה וְא״ת וְהָא דְּמַסִּיק הָתָם דְּרָבָא מְגַדְּלִין אֵיתְמַר דְּמִגְּדְּלֵי בְּהֵמָה דַּקָּה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל פְּסוּלִין בְּחוּצָה לָאָרֶץ כְּשֵׁרִים מִגְּדְּלֵי בְּהֵמָה גַּסָּה אָפֵי׳ בְּא״י כְּשֵׁרִים מַאי קָמְשַׁמַע לָן דְּהָא דִּבְחו״ל כְּשֵׁרִים מֵהָנֵי׳ הֵיא דְּאָפֵי׳ בְּסוּרְיָא שָׁרֵי כ״ש בְּחו״ל וְיֵשׁ לוֹמַר דְּוַדַּאי לֹא אֲצְטְרִיךְ אֶלָּא אֵיידֵי דְּאָמַר דְּבָא״י פְּסוּלִין קָמַסַּיֵּים דִּבְחו״ל כְּשֵׁרִים וּמִגְּדְּלֵי בְּהֵמָה גַּסָּה דְּאָפֵי׳ בָּא״י כְּשֵׁרִים אֲצְטְרִיךְ לְאַשְׁמוּעִינַן דְּאִי מִמַּתְנִיתִין הֲוָה אָמִינָא דְּאָפֵי׳ גַּסָּה אָסוּר וְהָא דְּנָקֵט דַּקָּה לְאַשְׁמוּעִינַן דְּאָפֵי׳ דַּקָּה שָׁרֵי כְּסוּרְיָא וְנִרְאָה דְּהָא דְּאָמְרִינַן בְּפ״ק דְּב״מ (דף ה:) דְּרוֹעֶה בְּהֵמוֹת שֶׁל אַחֵרִים כְּשֵׁר דְּאִין אָדָם חוֹטֵא וְלֹא לוֹ הָיְינוּ דְּוַקָא גַּסָּה שְׁמוּתָּר לְגַדֵּל אֲבָל דַּקָּה בָּא״י אוֹ בְּבָבֶל לְרֹב אֵין נִרְאֶה לְחַלֵּק בֵּין מְגַדֵּל שֶׁלּוֹ לְשֶׁל אֲחֵרִים דְּהָא אָפֵי׳ קְשׁוּרָה בְּבִרְעֵי הַמִּטָּה אָסוּר וְלֹא כְּדִבְרֵי הַמְפָרֵשׁ לְקַמָּן דְּסָבַר רַב הוּנָא שְׁמוּתָּר לְמִסּוֹר לְאִשְׁתּוֹ כְּמוֹ שְׁמוּתָּר לְרוֹעֶה וּלְכָךְ הָיְתָה מְנַטֶּרֶת לְהוּ חוֹבָה דְּהָא בֵּיוָן דְּבָבֶל בָּא״י לְבָהֵמָה דַּקָּה אֵין לוֹ לְחַלֵּק בֵּין עַל יְדֵי עַצְמוֹ בֵּין ע״י אֲחֵרִים וְהַנְהוּ עִיזֵי דְּאִבְלֵי חוֹשְׁלֵי בִּנְהַרְדְּעָא בְּחֻזְקַת הַבָּתִּים (ב״ב דף לו.) וְקָאָמַר שְׁאנִי עִיזֵי דְּמִסְיְרֵי לְרוֹעֶה אַף עַל גַּב דִּנְהַרְדְּעָא הִיא בְּבֶבֶל שְׁמָא לֹא הָיוּ כָּל כָּךְ נִזְהָרִים עַל דִּבְרֵי רַב שְׁאָמַר בְּבֶבֶל בָּא״י לְבָהֵמָה דַּקָּה שָׁגַם רַב הוּנָא לֹא הֶחֱמִיר וְכֵן מִשְׁמַע דְּאָפֵי׳ ע״י אֲחֵרִים אָסוּר מִדְּלֹא מָסַר הַהוּא חָסִיד בְּהֵמָה לְרוֹעֶה וְכֵן בְּעֵלֵי בָּתִּים שְׁבִּגְלִיל מִסְתַּמָּא לֹא הָיוּ מְרַעִין בְּעִצְמָן אֶת צֹאנָן וְרוֹעֶה שֶׁעֲשָׂה תְּשׁוּבָה מִי לֹא עִסְקִינַן שְׁמוּצָא אֲחֵרִים שֶׁיִּרְעוּ לוֹ וְאָפֵי׳ הָכִי קָאָמַר יִמְכּוֹר עַל יְד׳ והטבח

שְׁכִירוּת דְּמַטַּלְטְלֵי. שֶׁהַשְׂכִּיר לוֹ כֵּלָיו: **בְּנֵי** שָׁטָרָא נִינְהוּ. בְּתִמְיָה הָא לֹא מַקְנוּ מְטַלְטְלִין אֶלָּא בִּמְשִׁיכָה כְּדְאָמְרִינַן בְּקִדּוּשִׁין (דף כו.) וְנִדְחֵי נְמֵי דְּמָקְנוּ בְּכַסְפָּא לְעִנְיַן קִבּוּלֵי מִי שֶׁפָּרַע מִיהוּ בְּשֶׁטָר לֹא מִיקְנוּ מִידֵי דְּדָבְרִים בְּעַלְמָא נִינְהוּ כְּדְאָמְרִינַן בְּהֶזְהֵק (ב״מ דף מט.) דְּבָרִים אֵין בָּהֶם מַשּׁוֹם מְחוֹסְרֵי אֶמְנָה: **שֶׁהַטְּמִין** בְּחוֹרְשִׁין. שֶׁנִּטְמַן בְּיֵיעָר לְגָנוֹב בְּהֵמוֹת הָרוֹעוֹת שָׁם: **וְכֵיוָן** דְּרָאוּהוּ גַּזְלָן הוּא. וְלֹא דּוֹמֶה לְגֹנֵב בִּפְנֵי שְׁנַיִם דְּהָתָם אע״ג דְּחָזוּ לֹא שָׂאַר אִינְשֵׁי מִיסְתַּפֵּי מִינַּיְיהוּ דְּמִימַר אָמַר לֹא מִינַּיְיהוּ שְׁקִילְנָא מִידֵי אֲבָל חוֹרְשִׁין מְרֻעָה לְכֹל הִיא וְלֹא יָדַע דְּמַאן נִיחָא הָךְ בְּהֵמָה וְכֵיוָן דְּלֹא מִיסְתַּפֵּי מִכּוּלֵי עָלְמָא גַּזְלָן הוּא: **הַחֲמִירָה** תּוֹרָה. לְשַׁלֵּם כְּפֶל אַרְבָּעָה וְחֲמִשָּׁה: **הַשּׁוֹנֶה** כְּבוֹד עֲבֵד. לֹא יָרֵא מִבְּנֵי אָדָם כְּדֶרֶךְ שֶׁלֹּא יָרֵא מֵהַקב״ה אֲבָל גַּנָּב לֹא הַשּׁוֹנֶה עֲבֵד לְקוֹנוֹ אֶלָּא בְּיִבּוּד הָעֲבֵד יוֹתֵר מִקּוֹנוֹ שֶׁהוּא יָרֵא מִבְּנֵי אָדָם וּמַעֲיַן שֶׁל מַעְלָה לֹא נִזָּהֵר: **לְסַתִּיר** עֲצָה. כְּמוֹ לְהִסְתִּיר יוֹעֵץ בְּמִסְתָּרִים לְגָנוֹב לְהָרַע: שֶׁה שֶׁהִרְכִּיבוֹ. הַגַּנָּב עַל כְּתֵיפוֹ וְזִלְזֵל אֶת עַצְמוֹ בּוֹ לְפִיכָךְ הִיקֵּל הַקב״ה עָלָיו בְּתַשְׁלוּמִין:

מתני׳ אֵין מְגַדְּלִין בְּהֵמָה דַּקָּה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. מִשּׁוּם יְשׁוּב א״י שֶׁמַּבְעִיר אֶת הַשְּׂדוֹת וְכָל שְׂדוֹת א״י סְתָמָן דִּישְׂרָאֵל: **אֲבָל** מְגַדְּלִין בְּסוּרְיָא. אֲרַם צוֹבָה דָּוִד כִּיבְּשָׁה וְקָטְבַר דִּלְא שְׁמִיהּ כִּיבּוּשׁ וְהוּרְיָא כְּחוּצָה לְאָרֶץ וּבְחוּצָה לָאָרֶץ מוּתָּר לְגַדֵּל דִּלְא חֲיִישִׁינַן לְיִשּׁוּב וְאִם יִפְסִידוּ שְׂדוֹת אֲחֵרִים יִשְׁלְמֻנָּה: **אֵין** מְגַדְּלִין תַּרְנְגוֹלִין בִּירוּשָׁלַיִם. אָפֵי׳ יִשְׂרָאֵל: **מִפְּנֵי** הַקֳּדָשִׁים. שֶׁיִּשְׂרָאֵל אוֹכְלִים שָׁם בְּשֵׂר שְׁלָמִים וְתוֹדָה וּמַעֲשֵׂר בְּהֵמָה וְדֶרֶךְ תַּרְנְגוֹלִים לִנְקֹר בָּאַשְׁפָּה שָׁמָא יָבִיאוּ עִצָּם כְּעַדְשָׁה מִן הַשֶּׂרֶץ וִיטַמְּאוּ אֶת הַקֳּדָשִׁים: **וְלֹא** יְגַדְּלוּ כֹּהֲנִים תַּרְנְגוֹלִין. בְּבָבֶל א״י: **מִפְּנֵי** הַטָּהֳרוֹת. שֶׁהַכֹּהֲנִים אוֹכְלִין תְּרוּמָה הֵן צְרִיכִין לְהִזָּהֵר בְּטָהֳרָתָן: חֲזִירִין. טַעֲמָא מָפָרֵשׁ בִּגְמָרָא: **אֶת** הַכֶּלֶב. מִפְּנֵי שְׁנוֹשֵׁךְ וּמְנַבֵּל וּמִפְלֶת אִשָּׁה מֵיְרֵאתוֹ: **נְשׁוֹבִים**. פְּחִים שֶׁלֹּא יִלָּכְדוּ בְּהֶן יוֹנֵי בְּנֵי הַיִּשּׁוּב: שְׁלָשִׁים רִים. אַרְבַּע מִילִין: **גמ׳** בְּחוֹרְשִׁין. בִּיעֹרוֹת כְּדִמְתַרְגְּמִינַן בְּיַעַר חוֹרְשָׁא: **בְּהֵמָה** גַּסָּה. צְרִיכָה לְמִשְׁאוֹי וְלַחֲרִישָׁה: **שֶׁלֹּא** יַשְׁהֶה הָאַחֲרוֹנָה שֶׁבָּהֶן שְׁלָשִׁים יוֹם. לְקַח בְּהֵמוֹת קוֹדֶם לְרֶגֶל שְׁלָשִׁים יוֹם וְקָמוּךְ לְרֶגֶל לֹא יֹאמַר הֲרֵינִי שׁוֹחֵט אֶת הַמּוּקְדָּמוֹת וּמֵאַחַר אֶת הָאַחֲרוֹנוֹת אַף לְאַחַר הֶרֶגֶל עַד מְלֹאוֹת שְׁלֹשִׁים יוֹם לְמֻקְחָן: והטבח

שְׁכִירוּת דְּמַטַּלְטְלֵי בְּנֵי שְׁטָרָא נִינְהוּ אָמַר רַב חִסְדָּא שְׁכִירוּת דְּקַרְקַע: אָמַר ר׳ אֶלְעָזָר רָאוּהוּ שֶׁהַטְּמִין בְּחוֹרְשִׁין וְטָבַח וּמָכַר מְשֻׁלָּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה אַמַּאי הָא לֹא מָשַׁךְ א״ר חִסְדָּא שֶׁהִכְּישָׁהּ בְּמַקֵּל אָמְרֵי וְכֵיוָן דְּרָאוּהוּ גַּזְלָן הוּא כֵּיוָן דְּקָא מְמַטְמְרֵי מְנַיְּיהוּ גַּנָּב הוּא וְאֶלָּא גַּזְלָן הֵיכִי דָּמֵי אָמַר ר׳ אֲבָהוּ בְּגוֹן שֶׁנָּאֲמַר וַיִּגְזֹל אֶת הַחֲנִית מִיַּד הַמִּצְרִי וַיַּהַרְגֵהוּ בַּחֲנִיתוֹ ר׳ יוֹחָנָן אָמַר כְּגוֹן בַּעֲלֵי שְׁכֶם שֶׁנָּאֲמַר וַיָּשִׂימוּ לוֹ בַּעֲלֵי שְׁכֶם מְאָרְבִים עַל רָאשֵׁי הֶהָרִים וַיַּגְזְלוּ [אֶת] כָּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר עֲלֵיהֶם בַּדָּרֶךְ וְר׳ אֲבָהוּ מַאי טַעְמָא לֹא אָמַר מֵהַאי אָמַר לְךָ כֵּיוָן דְּמְמַטְמְרֵי אֵיטַמּוּרֵי לֹא גַּזְלָנֵי נִינְהוּ וְר׳ יוֹחָנָן הָא דְּקָא מְמַטְמְרֵי דִּלְא נִיחֲזִינְהוּ אִינָשֵׁי וְנֵיעָרְקוּ מִנַּיְיהוּ שָׁאֲלוּ תַּלְמִידָיו אֶת רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי מִפְּנֵי מָה הַחֲמִירָה תּוֹרָה בְּגָנֵב יוֹתֵר מִגַּזְלָן אָמַר לָהֶן זֶה הַשּׁוֹנֶה כְּבוֹד עֲבֵד לְכְבוֹד קוֹנוֹ וְזֶה לֹא הַשּׁוֹנֶה כְּבוֹד עֲבֵד לְכְבוֹד קוֹנוֹ כְּבָיכוֹל עָשָׂה עַיִן שֶׁל מַטָּה כְּאִילּוּ אֵינָהּ רוֹאָה וְאוֹזֶן שֶׁל מַטָּה כְּאִילּוּ אֵינָהּ שׁוֹמַעַת שֶׁנֶּאֱמַר הוֹי הַמַּעֲמִיקִים מֵה׳ לַסְתִּיר עֵצָה וְהָיָה בְּמַחְשָׁךְ מַעֲשֵׂיהֶם וְגוֹ׳ וְכִתִיב וַיֹּאמְרוּ לֹא יִרְאֶה יָהּ וְלֹא יָבִין אֱלֹהֵי יַעֲקֹב וְכִתִיב כִּי [אָמְרוּ] עָזַב ה׳ אֶת הָאָרֶץ וְאֵין ה׳ רוֹאֶה (תַּנְיָא) אָמַר ר׳ מֵאִיר מָשָׁל מָה מָשָׁל מְשׁוּם רַבָּן גַּמְלִיאֵל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לִשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם שֶׁהָיוּ בָּעִיר וְעָשׂוּ מִשְׁתֶּה אֶחָד זִימֵּן אֶת בְּנֵי הָעִיר וְלֹא זִימֵּן אֶת בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וְאֶחָד לֹא זִימֵּן אֶת בְּנֵי הָעִיר וְלֹא זִימֵּן אֶת בְּנֵי הַמֶּלֶךְ אֵיזֶה מֵהֶן עוֹנְשׁוֹ מְרוּבֶּה הֲוֵי אוֹמֵר זֶה שֶׁזִּימֵּן אֶת בְּנֵי הָעִיר וְלֹא זִימֵּן אֶת בְּנֵי הַמֶּלֶךְ אָמַר רַבִּי יְהוֹיָדָע שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּגְזֹל אֶת הַחֲנִית מִיַּד הַמִּצְרִי וַיַּהַרְגֵהוּ בַּחֲנִיתוֹ ר׳ יוֹחָנָן אָמַר כְּגוֹן בַּעֲלֵי שְׁכֶם שֶׁנֶּאֱמַר וַיָּשִׂימוּ לוֹ בַּעֲלֵי שְׁכֶם מְאָרְבִים עַל רָאשֵׁי הֶהָרִים וַיַּגְזְלוּ [אֶת] כָּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר עֲלֵיהֶם בַּדָּרֶךְ וְר׳ אֲבָהוּ מַאי טַעְמָא לֹא אָמַר מֵהַאי אָמַר לְךָ כֵּיוָן דְּמְמַטְמְרֵי אֵיטַמּוּרֵי לֹא גַּזְלָנֵי נִינְהוּ וְר׳ יוֹחָנָן הָא דְּקָא מְמַטְמְרֵי דִּלְא נִיחֲזִינְהוּ אִינָשֵׁי וְנֵיעָרְקוּ מִנַּיְיהוּ שָׁאֲלוּ תַּלְמִידָיו אֶת רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי מִפְּנֵי מָה הַחֲמִירָה תּוֹרָה בְּגָנֵב יוֹתֵר מִגַּזְלָן אָמַר לָהֶן זֶה הַשּׁוֹנֶה כְּבוֹד עֲבֵד לְכְבוֹד קוֹנוֹ וְזֶה לֹא הַשּׁוֹנֶה כְּבוֹד עֲבֵד לְכְבוֹד קוֹנוֹ כְּבָיכוֹל עָשָׂה עַיִן שֶׁל מַטָּה כְּאִילּוּ אֵינָהּ רוֹאָה וְאוֹזֶן שֶׁל מַטָּה כְּאִילּוּ אֵינָהּ שׁוֹמַעַת שֶׁנֶּאֱמַר הוֹי הַמַּעֲמִיקִים מֵה׳ לַסְתִּיר עֵצָה וְהָיָה בְּמַחְשָׁךְ מַעֲשֵׂיהֶם וְגוֹ׳ וְכִתִיב וַיֹּאמְרוּ לֹא יִרְאֶה יָהּ וְלֹא יָבִין אֱלֹהֵי יַעֲקֹב וְכִתִיב כִּי [אָמְרוּ] עָזַב ה׳ אֶת הָאָרֶץ וְאֵין ה׳ רוֹאֶה (תַּנְיָא) אָמַר ר׳ מֵאִיר מָשָׁל מָה מָשָׁל מְשׁוּם רַבָּן גַּמְלִיאֵל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לִשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם שֶׁהָיוּ בָּעִיר וְעָשׂוּ מִשְׁתֶּה אֶחָד זִימֵּן אֶת בְּנֵי הָעִיר וְלֹא זִימֵּן אֶת בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וְאֶחָד לֹא זִימֵּן אֶת בְּנֵי הָעִיר וְלֹא זִימֵּן אֶת בְּנֵי הַמֶּלֶךְ אֵיזֶה מֵהֶן עוֹנְשׁוֹ מְרוּבֶּה הֲוֵי אוֹמֵר זֶה שֶׁזִּימֵּן אֶת בְּנֵי הָעִיר וְלֹא זִימֵּן אֶת בְּנֵי הַמֶּלֶךְ

הַבְּרִיּוֹת שׁוֹר שֶׁהָלַךְ בְּרַגְלָיו חֲמִשָּׁה שֶׁהֶרְכִּיבוֹ עַל כְּתֵיפוֹ אַרְבָּעָה: **מתני׳** אֵין מְגַדְּלִין בְּהֵמָה דַּקָּה בָּא״י אֲבָל מְגַדְּלִין בְּסוּרְיָא וּבַמִּדְבָּרוֹת שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֵין מְגַדְּלִין תַּרְנְגוֹלִין בִּירוּשָׁלַיִם מִפְּנֵי הַקֳּדָשִׁים וְלֹא כֹּהֲנִים בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מִפְּנֵי הַטָּהֳרוֹת אֵין מְגַדְּלִין חֲזִירִין בְּכָל מָקוֹם לֹא יִגַּדֵּל אָדָם אֶת הַכֶּלֶב אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה קָשׁוּר בְּשַׁלְשֶׁלֶת אֵין פּוֹרְסִין נִישׁוֹבִים לְיוֹנִים אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה רָחוֹק מִן הַיִּשּׁוּב ל׳ רִים: **גמ׳** ת״ר אֵין מְגַדְּלִין בְּהֵמָה דַּקָּה בָּא״י אֲבָל מְגַדְּלִין בְּחוֹרְשִׁין שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּסוּרְיָא אֲפִילּוּ בְּיִשּׁוּב וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּחוּצָה לָאָרֶץ תַּנְיָא אִידָךְ אֵין מְגַדְּלִין בְּהֵמָה דַּקָּה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֲבָל מְגַדְּלִין בְּמִדְבָּר שֶׁבְּסִפְרֵי עַכּוֹ וְאַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ אֵין מְגַדְּלִין בְּהֵמָה דַּקָּה אֲבָל מְגַדְּלִין בְּהֵמָה גַּסָּה לְפִי שֶׁאֵין גּוֹזְרִין גְּזֵרָה עַל הַצִּבּוּר אֶלָּא אִם כֵּן רוֹב צִבּוּר יְכוֹלִין לַעֲמוֹד בָּהּ בְּהֵמָה דַּקָּה אֶפְשָׁר לְהָבִיא מְחוּצָה לָאָרֶץ בְּהֵמָה גַּסָּה אִי אֶפְשָׁר לְהָבִיא מְחוּצָה לָאָרֶץ וְאַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ אֵין מְגַדְּלִין בְּהֵמָה דַּקָּה אֲבָל מַשְׁהֶה קוֹדֶם לָרֶגֶל שְׁלֹשִׁים יוֹם וְקוֹדֶם מַשְׁהֶה בְּנוֹ ל׳ יוֹם וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַשְׁהֶה אֶת הָאַחֲרוֹנָה שְׁלֹשִׁים יוֹם דִּסְדִ״א דְּאִי נָפֵק לֵיהּ רֶגֶל וּמִכִּי זַבְנָהּ עַד הַשְׁתָּא אַכַּתִּי לֹא מְלוּ לֵיהּ תְּלָתִין יוֹמִין לֹא נִימָא תְּלָתִין מִשְׁרֵי לֵיהּ לִשְׁהוּיֵי אֶלָּא כֵּיוָן דְּנָפֵק לֵיהּ רֶגֶל לֹא מִבָּעֵי לֵיהּ לִשְׁהוּיֵי והטבח

שְׁכִירוּת דְּמַטַּלְטְלִין, כגון כלים, יקשה, מַטַּלְטְלֵי בְּנֵי שָׁטְרָא נִינְהוּ – וכי מיטלטלין נקנים בשטר, הלא הם נקנים רק במשיכה. משיבה הגמרא: אָמַר רַב חִסְדָּא, כוונת הברייתא לִשְׁכִירוּת דְּקַרְקַע, שהשכירות חלה על ידי שהשוכר נותן למשכיר בסף, או שהמשכיר כותב ומוסר לשוכר שטר 'ביתי מושכר לך', או שהשוכר מחזיק בבית, ואז אינם יכולים לחזור בהם.

הגמרא מבארת את אופני המשיכה שבגנב, ואת ההבדל בין גנב לגזלן: אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, רָאוּהוּ עדים את הגנב שֶׁהִטְמִין – שהתחבא בַּחֹרְשִׁין – ביער לגנוב את הבהמות הרועות שם, וְאחר כך טָבַח וּמָכַר את הבהמה, מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. שואלת הגמרא: אַמַּאי – מדוע משלם ד' וה', הָא לֹא מָשַׁךְ את הבהמה. משיבה הגמרא: אָמַר רַבִּי חִסְדָּא, מדובר שֶׁהִכִּישָׁהּ – הכה את הבהמה בְּמַקֵּל, וכשעקרה הבהמה יד ורגל מחמת מכתו זה נחשב משיכה. מקשה הגמרא: אֲמָרֵי, וְבֵיוָן דְּרָאוּהוּ בני אדם הנמצאים ביער, נַזְלָן הוּא ולא גנב, ומדוע מתחייב בד' וה'. מתרצת הגמרא: בֵּיוָן דְּקָא מַטַּמְרֵי מִנַּיְיהוּ – כיון שהוא מסתתר מהם, גַּנָּב הוּא.

שואלת הגמרא: וְאֶלָּא אם כן גַּזְלָן הֵיכִי דָּמֵי – באיזה אופן נחשב גזלן ולא גנב, שהרי אף אם ראוהו הוא נחשב גנב. משיבה הגמרא: אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, גזלן הוא כְּגוֹן בְּנָיָהוּ בֶּן יְהוֹיָדָע, שֶׁנֶּאֱמַר עליו (שמואל ב' כג כא) 'וַיְגֻזֹל אֶת הַחֲנִית מִיַּד הַמִּצְרִי וַיַּהַרְגֵהוּ בַּחֲנִיתוֹ', ומבואר שלשון 'גזילה' נאמר על החוטף מיד חבירו. הגמרא מביאה מקור נוסף ש'גזלן' הוא החוטף מחבירו: רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, כְּגוֹן בַּעֲלֵי שֶׁכֶם שמרדו באבימלך, שֶׁנֶּאֱמַר (שופטים ט כה) 'וַיָּשִׂימוּ לוֹ בַּעֲלֵי שְׁכֶם מְאָרְבִים עַל רָאשֵׁי הֶהָרִים וַיִּגְזְלוּ [אֵת] כָּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר עֲלֵיהֶם בַּדֶּרֶךְ', ומבואר שלשון 'גזילה' נאמר על החוטף מיד חבירו.

מקשה הגמרא: וְרַבִּי אַבָּהוּ מַאי טַעְמָא לֹא אָמַר מֵהַאי – מדוע לא למד מבעלי שכם. מתרצת הגמרא: אָמַר לָךְ רבי אבהו, בֵּיוָן דְּבעלי שכם מַטַּמְרֵי אִיטַּמּוּרֵי – הסתתרו, כמו שנאמר 'וַיָּשִׂימוּ לוֹ בַּעֲלֵי שְׁכֶם מְאָרְבִים', לֹא גַּזְלָנֵי נִינְהוּ – אינם נחשבים גזלנים, אלא גנבים.

וְרַבִּי יוֹחָנָן הלומד מבעלי שכם סבר שאינם גנבים, משום דְּקָא מַטַּמְרֵי – שהטעם שהם הסתתרו הוא מפני שאמרו, עדיף לנו לְהתחבאות דְּלֵא נֵיחְזִינְהוּ אִינָשֵׁי – כדי שלא יראונו אנשים וְנֵיעַרְקוּ מִנַּיְיהוּ – ויברחו מאיתנו, אבל לא הסתתרו מחמת שפחדו לגזול, ולכן אינם נחשבים גנבים.

הגמרא מבארת את טעם החילוק שבין תשלומי גנב לתשלומי גזלן: שָׁאֲלוּ תַּלְמִידָיו אֶת רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, מִפְּנֵי מַה הֶחֱמִירָה הַתּוֹרָה בְּגַנָּב שמשלם כפל וד' וה', יוֹתֵר מִגַּזְלָן שמשלם רק קרן. אָמַר לָהֶן רבן יוחנן בן זכאי, זֶה – גזלן חָשׁוּד כְּבוֹד עֶבֶד [– בן אדם] לִכְבוֹד קוֹנוֹ [– הקדוש ברוך הוא], שאינו ירא לא מבני אדם ולא מהקדוש ברוך הוא, וְזֶה – גנב לֹא חָשׁוּד כְּבוֹד עֶבֶד לִכְבוֹד קוֹנוֹ, שהוא נחבא וירא מבני אדם ואינו ירא מהקדוש ברוך הוא, ונמצא שהוא מכבד את האדם יותר ממה שהוא מכבד את הקדוש ברוך הוא, כְּבָיְכוֹל עָשָׂה עַיִן שֶׁל מַטָּה כְּאִילּוּ אֵינָהּ רוֹאָה, וְאוֹזֶן שֶׁל מַטָּה כְּאִילּוּ אֵינָהּ שׁוֹמַעַת. ומביאה הגמרא פסוקים על הרשעים הכופרים בהשגחת ה', שֶׁנֶּאֱמַר בדברי ישעיהו המתאונן על העם החושבים להסתיר עצמם הרעה מה' (ישעיהו כט טו), 'הוֹי הַמַּעֲמִיקִים מֵה' לְהַסְתִּיר עֵצָה וְהָיָה בְּמַחְשָׁךְ מַעֲשֵׂיהֶם וַיֹּאמְרוּ מִי רֹאֵנוּ וּמִי יוֹדְעֵנוּ' וְגוֹ', כלומר, שהרשעים מעמיקים במחשבתם להסתיר את עצתם הרעה מה', כי הם חושבים שה' אינו משגיח בעניני הארץ, וכאילו הם עושים את מעשיהם בחושך כלפי מעלה. וְכָתִיב (תהלים צד ז) 'וַיֹּאמְרוּ לֹא יִרְאֶה יָהּ וְלֹא יָבִין אֱלֹהֵי יַעֲקֹב', כלומר, שהרשעים עושים את מעשיהם הרעים, ואומרים שה' אינו רואה ואינו שומע מעשי בני אדם. וְכָתִיב (יחזקאל ט ט) 'כִּי [אָמְרוּ] עָזַב ה' אֶת הָאָרֶץ וְאֵין ה' רֹאֶה', כלומר, שהרשעים אומרים שה' אינו רואה מה שנעשה בארץ, וכופרים בשכר ועונש.

הגמרא מביאה משל לבאר את ההבדל שבין גנב לגזלן: (תניא) אָמַר רַבִּי מֵאִיר, מָשָׁל מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר [– בשם] רַבָּן גַּמְלִיאֵל, לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לִשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם שֶׁהָיוּ בָּעִיר וְעָשׂוּ מִשְׁתֶּה, אֶחָד מהם זִימֵּן אֶת בְּנֵי הָעִיר למשתה וְלֹא זִימֵּן אֶת בְּנֵי הַמֶּלֶךְ, וְאֶחָד – והשני לֹא זִימֵּן אֶת בְּנֵי הָעִיר וְלֹא זִימֵּן אֶת בְּנֵי הַמֶּלֶךְ, אֵיזֶה מֵהֶן עוֹנְשׁוֹ מְרוּבֶּה, הֱוֵי אוֹמֵר, שזֶה שֶׁזִּימֵּן אֶת בְּנֵי הָעִיר וְלֹא זִימֵּן אֶת בְּנֵי הַמֶּלֶךְ עונשו מרובה ממי שלא זימן אף אחד, מפני שהוא כיבד את בני העיר יותר מבני המלך. וכמו כן גנב שירא מבני אדם ולא מהקדוש ברוך הוא, עונשו חמור יותר מגזלן שלא ירא לא מבני אדם ולא מהקדוש ברוך הוא.

הגמרא מבארת מדוע הטובה שור משלם חמישה והטובה שה משלם ארבעה: אָמַר רַבִּי מֵאִיר, בּא וּרְאֵה כַּמָּה גָּדוֹל כֹּחַ שֶׁל מְלָאכָה, שהטובח או מוכר שׁוֹר, שֶׁבִּיטְּלוֹ את בעל השור מִמְּלַאכְתּוֹ, משלם חֲמִשָּׁה, אבל הטובח או מוכר שֶׂה, שֶׁלֹּא בִּיטְּלוֹ את בעל השה מִמְּלַאכְתּוֹ, שהרי אין דרך לעבוד עם שה, משלם רק אַרְבָּעָה. טעם נוסף לחלק בין שור לשה: אָמַר רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, בּא וּרְאֵה כַּמָּה גָּדוֹל כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת, שׁוֹר שֶׁהָלַךְ בְּרֶגְלָיו והגנב לא התבזה לנושאו על כתיפו, אם טבחו או מכרו משלם חֲמִשָּׁה, אבל בשֶׂה שֶׁהגנב הֶרְכִּיבוֹ עַל כְּתֵיפוֹ וולזלז בעצמו, אם טבחו או מכרו משלם רק אַרְבָּעָה.

משנה

אחרי ששנינו דיני נזיקין של בהמה מדאורייתא, המשנה אומרת דינים דרבנן הנוגעים לבהמות: אֵין מְנַדְּלִין בְּהֵמָה דַּקָּה – צאן בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, מפני שהיא אוכלת את הזרעים שבשדות, ומפסידה את שדותיהם של ישראל, אֲבָל מְנַדְּלִין בְּסוּרְיָא – ארם צובה שכבשה דוד, שאין בה משום ישוב ארץ ישראל, וּבְמִדְבָּרוֹת שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שאין בהם ישוב כלל.

דין נוסף: אֵין מְנַדְּלִין תַּרְנְגוֹלִין בִּירוּשָׁלַיִם, ואפילו אם המגדל הוא ישראל, מִפְּנֵי הַקְּדָשִׁים שאוכלים בה, כיון שדרך התרנגולים לנקר באשפה, וחוששים שמא יביאו בשר שרץ בשיעור עדשה ויטמאו את הקדשים, וְלֹא כֹּהֲנִים – והכהנים לא יגדלו תרנגולים בְּכל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, מִפְּנֵי הַטָּהֳרוֹת – התרומה שהם אוכלים.

דינים נוספים: אֵין מְנַדְּלִין חֲזִירִין בְּכל מָקוֹם ואף בחוץ לארץ, משום מעשה שהיה. וכן לֹא יְגַדֵּל אָדָם אֶת הַכֶּלֶב בכל מקום, מפני שעלול לנשוך או לנבוח ולהבהיל אדם ועל ידי כך להזיקו, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה הכלב קָשׁוּר בְּשַׁלְשֶׁלֶת, שאז אנשים יכולים להיזהר מלעבור בקירבתו.

אגב האיסורים הקודמים, מבארת המשנה איסור נוסף: אֵין פּוֹרְסִין נִישׁוּבִים [– רשתות מלכודת] לַיּוֹנִים לשם לכידתם, שמא היונים שייכים לבני הישוב הסמוך למקום הלכידה, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה המקום רָחוֹק מִן הַיִּשּׁוּב שְׁלוֹשִׁים רִים שהם ארבעה מילין, כיון שיותר ממרחק זה אין היונים מתרחקים ממקומם, ואין לחשוש שמא יצוד את יוני בני הישוב.

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא בענין גידול בהמה דקה: תָּנוּ רַבָּנָן, אֵין מְנַדְּלִין בְּהֵמָה דַּקָּה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, מפני שאוכלת את הזרעים שבשדות, ומפסידה את ישוב ארץ ישראל, אֲבָל מְנַדְּלִין אותה בַּחֹרְשִׁין [– יערות] שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, מפני שאינם מקומות ישוב, ואין בהם חשש הפסד הישוב. וכן בְּסוּרְיָא וַאֲפִילּוּ בִּישּׁוּב שבה, משום שאין בישובה משום ישוב ארץ ישראל, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שמגדלים אותה בְּחוּצָה לָאָרֶץ ממש, שאין חוששים שם להפסיד את הישוב.

הגמרא מביאה ברייתא נוספת בענין זה: תַּנְיָא אִידָךְ – שנינו ברייתא אחרת, אֵין מְנַדְּלִין בְּהֵמָה דַּקָּה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֲבָל מְנַדְּלִין בְּמִדְבָּר שֶׁבִּיהוּדָה, וּבְמִדְבָּר שֶׁבְּסַפַּר – בגבול עכו, שאינם מקומות ישוב. וְאַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ חכמים שאֵין מְנַדְּלִין בְּהֵמָה דַּקָּה, אֲבָל מְנַדְּלִין בְּהֵמָה גַּסָּה – בקר, ואף שיש לחשוש שמא יפסידו את הישוב על ידי אכילת הזרעים בשדות, לְפִי שֶׁאֵין גּוֹזְרִין גְּזֵרָה עַל

המשך בעמוד רי

וְהַמַּבָּח המתפרנס ממכירת בהמות ביום השוק, לוֹקֵחַ בהמות דקות
וְשׁוֹחֵט אותן מיד, או לוֹקֵחַ וְשׁוֹהֶה – ומשהה אותן כדי לשוחטן עד
שלשים יום לקנייתן, וּכְלָבָד שֶׁלֹּא יַשְׁהֶה את הָעֲנוּנָה – המאוחרת
שֶׁבָּהֶן, שלקחה סמוך ליום השוק, עד מלאת שְׁלֹשִׁים יוֹם לקנייתה:
הגמרא מביאה את דעת רבן גמליאל בענין זה: שָׁאַלוּ תַּלְמִידָיו אֶת
רַבָּן גַּמְלִיאֵל, טבח המתפרנס ממכירת בהמות, או כל אדם קודם
הרגל, מַהוּ – האם מותר לו לְגַדֵּל בהמות דקות. אָמַר לָהֶן, מוּתָּר.
מקשה הגמרא: וְהָתְנַן שאֵין מְגַדְּלִין בהמה דקה בארץ ישראל.
מבארת הגמרא: אֶלָּא הָכִי קָא בָּעוּ מִינַּיהּ – כך שאלו אותו, מַהוּ –
האם מותר לטבח או לעולה לרגל לַשְׁהוֹת אצלו בהמות דקות,
וְאָמַר לָהֶן, מוּתָּר, וּכְלָבָד שֶׁלֹּא תֵּצֵא מביתו וְתִרְעֶה בָּעֲדִר, כדי שלא
תפסיד שדות אחרים, אֶלָּא קוֹשְׁרָהּ בביתו בְּכַרְעֵי הַמִּטָּה.
הגמרא מביאה ברייתא בענין גידול בהמה דקה: תָּנוּ רַבָּנָן, מַעֲשֶׂה
בְּחָסִיד אֶחָד, שֶׁהָיָה גּוֹנֵחַ – צועק מכאב לִבּוֹ, ולא היה יכול להשיב
את רוחו, וְשָׁאֲלוּ לָרוֹפְאִים ברפואתו, וְאָמְרוּ שאֵין לוֹ תַּקָּנָה עַד שֶׁיִּנַּק
חָלָב רוֹתֵחַ מעז מִשְּׁחֲרִית לְשַׁחֲרִית – בכל בוקר, וְהֵבִיאוּ לוֹ עֵז וְקָשְׁרוּ
לוֹ אותה בְּכַרְעֵי הַמִּטָּה, וְהָיָה יוֹנֵק מִמֶּנָּה מִשַּׁחֲרִית לְשַׁחֲרִית. לְיָמִים
נִכְנְסוּ חֲבֵירָיו לְבַקְּרוֹ, כֵּיוָן שֶׁרָאוּ אוֹתָהּ הָעֵז קְשׁוּרָה בְּכַרְעֵי הַמִּטָּה,
חָזְרוּ לַאֲחוֹרֵיהֶם וְאָמְרוּ, לְסִטִּים מְזוּיָּין, דהיינו העז, שהיא בהמה
דקה הרועה בשדות אחרים וגוזלת את הרבים, נמצא בְּבֵיתוֹ שֶׁל
זֶה, וְכִי יתכן שאָנוּ נִכְנָסִין אֶצְלוֹ לבקרו. לאחר מכן יָשְׁבוּ וּבָדְקוּ
במעשיו של אותו חסיד, וְלֹא מָצְאוּ בּוֹ עוונות אֶלָּא אוֹתוֹ עָוֹן שֶׁל
אוֹתָהּ הָעֵז. וְאַף הוּא בְּשָׁעַת מִיתָתוֹ אָמַר, יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁאֵין בִּי כלל עָוֹן,
אֶלָּא עָוֹן אוֹתָהּ הָעֵז, שֶׁעָבַרְתִּי עַל דִּבְרֵי חֲבֵרַי.
הגמרא מביאה את עונש העובר על איסור זה: אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל,
מְפַעֲלֵי בָּתִּים – מן האנשים החשובים שֶׁמַּגְלִיל הָעֲלִיּוֹן, חָיִיב אנשי בֵּית
אַבָּא, וּמִפְּנֵי מָה חָרְבוּ, מפני שֶׁהָיוּ מְרַעְיָן בהמה דקה בַּחוֹרְשִׁין –
ביערות, וְהָיוּ דָנִין דיני מָמוֹנוֹת בְּיָחִיד מומחה. וְאַף עַל פִּי שֶׁהָיוּ לָהֶם
חוֹרְשִׁים סָמוּךְ לְבָתֵּיהֶם, ומותר לגדל בהמה דקה ביערות שבארץ
ישראל, נעשו משום שֶׁשָּׂרָה קִמְּנָה של אחרים הָיְתָה בין היערות,
וְהיו מַעֲבִירִין את הבהמות בְּרֶדֶף עָלֶיהָ, והיתה מפסידה את הזרעים
שבה.
הגמרא מביאה ברייתא בענין מי שעבר על איסור זה ורוצה לתקן
מעשיו, וכן באיסורים נוספים: תָּנוּ רַבָּנָן, רוֹעֶה שֶׁגִּידֵּל בהמות דקות
שלו בארץ ישראל, וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה והוא צריך למוכרן לתושבי חוץ
לארץ, אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לְמָכְרָן את כולן מִיָּד, אֶלָּא מוֹכֵר עַל יָד עַל
יָד – מעט מעט, כדי שלא יפסיד, שאם יראו אנשים שהוא דחוק
למוכרן, לא ירצו לקנות ממנו אלא בפחות משויין. וְכֵן גֵּר, שֶׁנִּפְלוּ
לוֹ כְּלָבִים וַחֲזִירִים בִּירוּשָׁתוֹ מאביו הגוי, ואסור לגדלן, אֵין מְחַיְּבִין
אוֹתוֹ לְמָכְרָן את כולם לגוי מִיָּד, כדי שלא יפסיד בכך, אֶלָּא מוֹכֵר
אותם עַל יָד עַל יָד. וְכֵן מִי שֶׁנָּדַר לִיקַּח – לקנות בַּיִת וְלִיקַּח – לישא
אִשָּׁה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לִיקַּח מִיָּד, אלא ימתין עַד
שֶׁיִּמְצָא אֶת האשה הַהוֹגֶנֶת לוֹ. וּמַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה אלמנה אַחַת, שֶׁהָיָה
בְּנָהּ מֵיצַר – מציק לָהּ, וְקָפְצָה וְנִשְׁבְּעָה שכָּל מִי שֶׁיָּבֹא לבקש
שאנשא לו, אֵינִי מַחֲזִירָתוֹ ריקם, אלא אנשא לו, וְקָפְצוּ עָלֶיהָ בְּנֵי
אָדָם שֶׁאֵינָן מְהוּגָנִין לישא אותה, וּכְשֶׁבָּא הַדָּבָר אֵצֶל חֲכָמִים, אָמְרוּ,
שאין שבועתה מחייבתה להינשא להם, משום שלֹא נִתְכַּוְּונָה זוֹ
אֶלָּא לְהָנוֹן לָהּ.
הברייתא מבארת ענין דומה: כְּשֵׁם שֶׁאָמְרוּ שאֵין מְגַדְּלִין בְּהֵמָה דַּקָּה
בארץ ישראל, כָּךְ אָמְרוּ שאֵין מְגַדְּלִין חֲזִיר דַּקָּה כגון צבי ושועל
בארץ ישראל, מאותו הטעם. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, אבל מְגַדְּלִין
כְּלָבִים כּוּפְרִין – קטנים ונמוכים, וַחֲתוּלִים, וְקוֹפִּין, וְחוּלְדוֹת סְנָאִים,
מִפְּנֵי שֶׁעֲשׁוּיִים הם לִנְקֹר – לפנות אֶת הַבַּיִת מן העכברים.
מבררת הגמרא: מַאי 'חוּלְדוֹת סְנָאִים'. אָמַר רַב יְהוּדָה, 'שַׁרְצָא
חַרְצָא', וְאִיכָּא דְּאָמְרִי – ויש אומרים 'שרצא חַרְזָא'. ונקראת
'חרצא' משום דִּקְטִינֵי שָׁקֵיהּ – ששוקיה דקים וחריציה ניכרים
ביניהם. ונקראת 'חולדת סנאים' משום דְּרָעֲיָא בֵּינֵי וָורְדִינֵי –
שרועה בין אילני הסנה. וּמַאי 'שַׁרְצָא', משום דְּמִתַּתְאֵי שָׁקֵיהּ –
ששוקיה נמוכים והיא שורצת על הארץ.
הגמרא מבארת שגידול בהמה דקה אסור אף בבבל: אָמַר רַב
יְהוּדָה אָמַר רַב, עָשׂוּ עֲצָמָן כְּבָבֶל בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְגַבֵּי גִּידּוּל בְּהֵמָה
דַּקָּה, משום ששתם שדות בבבל הן של ישראל. אָמַר לֵיהּ רַב אַדָּא
בַּר אַהֲבָה לְרַב הוּנָא, דִּידָךְ מַאי – מדוע אתה מגדל את בהמתך
הדקה. אָמַר לֵיהּ רב הונא, דִּידִי קָא מִינְטְרָא לְהוּ – את בהמתינו
שומרת חוֹבָה אשתי שלא תזיק לשדות. אָמַר לֵיהּ – קיללו רב אדא
בר אהבה, חוֹבָה תִּקְבְּרִינְהוּ לִבְנָהּ – תקבור את בניה, משום שאתה
סומך עליה שתשמור על הבהמה אף שאינה יכולה לשמור. ואכן,
בּוּלְּהָה שְׁנֵיהֶ – כל שנותיו דְּרַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה לֹא אִקְּנִים זַרְעָא לְרַב
הוּנָא – לא נתקיימו לרב הונא בנים מֵחוֹבָה.
הגמרא מביאה לשון אחרת במאמר זה: אִיכָּא דְּאָמְרִי, אָמַר רַב
הוּנָא אָמַר רַב, עָשׂוּ עֲצָמָן כְּבָבֶל בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְגַבֵּי גִּידּוּל בְּהֵמָה
דַּקָּה, מִכְּי אָתָא רַב לְבָבֶל – מעת שבא רב לבבל, שכיון שיסד שם
את ישיבתו, נתרבו המתיישבים שם מישראל, וסתם שדות הן של
ישראל.
הגמרא מביאה מעשה הקשור לדין האמור: רַב וּשְׁמוּאֵל וְרַב אַפִּי
אִיקְּלָעוּ לְבֵי שְׁבוּעַ הַבָּן – נקלעו לבית שבו נערכה ברית מילה,
וְאָמְרֵי לָהּ – ויש אומרים שנקלעו לְבֵי יְשׁוּעַ הַבָּן – לבית שבו נערך
משתה לכבוד פדיון הבן, רַב לֹא עָיֵיל קַמֵּיהּ דִּשְׁמוּאֵל – רב לא רצה
להיכנס לבית קודם שמואל,

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום חמישי עמ' ב

הַצְּבוּר, אֶלָּא אִם כֵּן רוֹב הצבור יְכוֹלִין לַעֲמוֹד בָּהּ, ולכן בְּהֵמָה דַּקָּה
שצריכים אותה בעיקר לאכילת בשרה, אסרו לגדלה בארץ
ישראל, שהרי אֶפְשָׁר לְהָבִיא אותה מְחוּצָה לָאָרֶץ ולשחטה, אבל
בְּהֵמָה גַּסָּה שצריכים אותה להולכת משאות על גבה ולחרישת
השדות, אִי אֶפְשָׁר לְהָבִיא אותה לצורך זה מְחוּצָה לָאָרֶץ לארץ
ישראל, ולכן לא אסרו חכמים לגדלה בארץ ישראל. וְאַף עַל פִּי
שֶׁאָמְרוּ שאֵין מְגַדְּלִין בְּהֵמָה דַּקָּה, אֲבָל יש זמנים שמותר לגדל בהם
בהמה דקה, דהיינו, העולה לרגל וצריך צאן לקרבן, מַשֶּׁהָה הוּא –
מותר לו לקנות בהמה דקה קוֹדֶם לָרֶגֶל שְׁלֹשִׁים יוֹם, וכן המשיא את
בנו וצריך צאן לסעודת הנישואין, מותר לו לקנות בהמה דקה
קוֹדֶם מִשָּׁתֵּה בְּנוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם. וּבִלְבָד שֶׁלֹּא יַשְׁהֶה אֶת הָאֲחֲרוֹנָה
שבבהמות שרוצה לשחוט לצורך הרגל או המשתה, וכגון שקנה
בהמות נוספות פחות משלשים יום קודם לכן, במשך שְׁלֹשִׁים יוֹם,
אלא ישחטנה עד הרגל בלבד.
מבארת הגמרא: מדוע הברייתא צריכה לומר שלא ישהה את
האחרונה במשך שלושים יום, דְּמִלְּתָא דַּעֲתָּךְ אֲמִינָא – שהיית
מעלה בדעתך לומר, דְּאִי נָפֵק לֵיהּ רֶגֶל – שאם עבר הרגל, וּמִכְּי
וַנַּהּ עַד הַשַּׁתָּא – ואל מעת שקנה את הבהמה עד עתה אֲמַרְתִּי לֹא
מָלְיָא לֵיהּ תְּלָתִין יוֹמִין – עדיין לא עברו שלשים יום, יכול לשחוט
את הבהמות שקנה מוקדם יותר, ואת הבהמות שקנה מאוחר יותר
לא ישחוט עד שימלאו שלשים יום לקניית, לכן משמיעה
הברייתא שלֹא נָיְמָא – לא נאמר תְּלָתִין מִשָּׁרָא שָׁרֵי לֵיהּ לְשַׁהוּיֵי –
שעד שלשים יום מקנייתה מותר לו להשהותה, אֶלָּא כל ההיתר
הוא רק לצורך הרגל, וּבֵיוָן דְּנָפֵק לֵיהּ רֶגֶל לֹא מְצָעֵי לֵיהּ לְשַׁהוּיֵי –
וכיון שעבר הרגל, אין לו להשהותה.

וְהַמַּבָּח. הַמְקַבֵּץ אֶת הַבְּהֵמוֹת לְיוֹם הַשּׁוּק: לוֹקֵחַ וְשׁוֹחֵט אוֹ לוֹקֵחַ וְשׁוֹחֵה. עַד יוֹם הַשּׁוּק שְׁלֹשִׁים יוֹם לְמָקוֹחוֹ: וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַשְׁהֶה אֶת הָעֲנוּנָה. הַמְאוּחֶרֶת לְמָקוֹחוֹ שֶׁלְּקָח סָמוּךְ לְעֵת הַשּׁוּק לֹא יַשְׁהֶה אוֹתָהּ לְאַחַר יוֹם הַשּׁוּק לְהַשְׁלִים שְׁלֹשִׁים יוֹם לְמָקוֹחָהּ: הָעֲנוּנָה. מְאוּחֶרֶת כְּמוֹ הֶלְהֵן תְּעֻגְּנָה (רות א) תֵּאָחַרְנָה מִלְהִנָּשֵׂא: אֶלָּא קוֹשָׁרָה. וְרֶבֶן פְּלִיגִי עֲלֵיהּ דְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל: גּוֹנַח. פליידר"א צוֹעֵק מִפְּנֵי כְּאֵב הַלֵּב לֹא הָיָה יָכוֹל לְהָשִׁיב רוּחוֹ: לְבֻטִּים מְזוּיָן. רוֹעֶה בְּשַׁדּוֹת אֲחֵרִים וְגוֹזֵל אֶת הָרַבִּים: שֶׁהָיוּ מְרֻעִין. בְּהֶמְהּ דַּקָּה שֶׁלָּהֶן בְּחוּרְשִׁין: וְאע"פ שֶׁהָיוּ חוּרְשִׁין סָמוּךְ לָבְתֵיהֶם. וְלֹא הָיוּ רוֹעִין בִּשְׂדוֹת אֲחֵרִים וּמִשּׁוּם חוּרְשִׁין לֵיכָא גָּזֵל דְּאָמַר לְעֵיל אֲבָל מְגַדְּלִין בְּחוּרְשִׁין וּלְקָמָן (דף פא.) נָמֵי בְּתִקְנַת יְהוֹשֻׁעַ תִּיקֵּן שֶׁלֹּא יַקְפִּיד בַּעַל הַיַּעַר עַל כָּךְ אִפֵּי הָכִי נָעֲנְשׁוּ מִפְּנֵי שֶׁשָּׁדֶה קְטַנָּה הָיְתָה בֵּינֵיהֶם וְשֶׁל אֲחֵרִים הָיְתָה: רוֹעֶה. בְּהֵמוֹת שֶׁלּוֹ: שֶׁעֲשָׂה תְּשׁוּבָה. שֶׁלֹּא לְגַדֵּל בְּהֵמָה דַּקָּה עוֹד: בָּלְבִים וַחֲזִירִים. תְּנַן בְּמַתְנִיתִין דְּאָסוּר לְגַדְּלָן: חַיָּה דַּקָּה. צְבָיִים וְשׁוּעָלִין: כְּלָבִים כּוּפְרִיים. קְטַנִּים וְנִפְסָדִים הֵם ל"א כְּלָבִים גְּדוֹלִים שֶׁל צַיָּדִים וְאֵין מְזִיקִין: חוּלְדוֹת סְנָאִין. גְּדִילוֹת בִּסְנָה: לְנַקֵּר אֶת הַבַּיִת. מִן הָעִכְבָּרִים: וְזִרְדֵנִי. סְנָה: דְּקִטֵנִי . דְּקִים: דְּמִתַּתֵאי שְׁקֵיָה. שׁוֹקֵיהּ גּוּצִין: בְּבָבֶל בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. שְׁמִיעָה גְּלוּת יְכֶנְיָה רַבּוּ שָׁם תַּלְמִידִים וְנִתְיַשְּׁבוּ שָׁם בִּישׁוּב קְבוּעַ: דְּיָדֵהּ מַאי. הֲלֹא יֵשׁ לָךְ בְּהֶמָה דַּקָּה: חוֹבָה. שֶׁם אִשְׁתּוֹ: תְּקַבְּרִינְהוּ לְבָנָה. שֶׁאִשָּׁה סוֹמֶכֶת עָלֶיהָ וְהִיא אֵינָהּ יְכוֹלָה לִשְׂמוֹר: מִכִּי אָתָא רַב לְבָבֶל. רִבּוּ מִתְיַשְּׁבִין שָׁם מִפְּנֵי יְשִׁיבָתוֹ לִישְׁנָא אַחֲרִינָא הוּא בָּא וְלִמְדָנוּ לְהַזְהִיר בְּכָךְ שֶׁרָאָה שָׁם רוֹב יִשְׂרָאֵל וְיִשּׁוּב קְבוּעַ: שָׁבוּעַ הַבֵּן. בְּרִית מִילָה עַל שֵׁם שֶׁעָבְרוּ עָלָיו שִׁבְעָה יָמִים: יְשׁוּעַ הַבֵּן. מִשְׁתֶּה שֶׁעוֹשִׂין לְפִדְיוֹן הַבֵּן בְּכוֹר יְשׁוּעַ מִתַּרְגּוּמָיו פּוֹרְקָן כְּמוֹ פִּדְיוֹן: רַב לֹא עָיֵיל בַּיְמֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל. סַיְעָא אַמְּרִינַן לְקַמָּן: שמואל

וְהַמַּבָּח לוֹקֵחַ וְשׁוֹחֵט לוֹקֵחַ וְשׁוֹחֶה וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַשְׁהֶה הֶעֲנוּנָה שֶׁהֲרֵי מְאַחֵר לְמָקוֹחַ וְאֵין מְגַדְּלִין אֶלָּא הֲכִי קָא פָּעֲיָו מִינֵיהּ מַהוּ לְשַׁחוֹת אָמַר לָהֶן מוּתָּר וּבִלְבַד שֶׁלֹּא תֵּצֵא וְתֵרָעֶה בְּעֲדֶר אֶלָּא קוֹשָׁרָה בְּכַרְעֵי הַמִּטָּה: ת"ר מַעֲשֶׂה בְּחָסִיד אֶחָד שֶׁהָיָה גּוֹנֵחַ מִלִּבּוֹ וְשָׁאֲלוּ לְרוֹפְאִים וְאָמְרוּ אֵין לוֹ תַּקָּנָה עַד שֶׁיְּנַּק חֲלָב רוֹתֵחַ מִשַּׁחֲרִית וְהֵבִיאוּ לוֹ עֵז וְקָשְׁרוּ לוֹ בְּכַרְעֵי הַמִּטָּה וְהָיָה יוֹנֵק מִמֶּנָּה מִשַּׁחֲרִית לְשַׁחֲרִית לְיָמִים נִכְנְסוּ חֲבֵרָיו לְבַקְּרוֹ בֵּינָן שֶׁרָאוּ אוֹתָהּ הָעֵז קְשׁוּרָה בְּכַרְעֵי הַמִּטָּה חָזְרוּ לַאֲחוֹרֵיהֶם וְאָמְרוּ לִסְטִים מְזוּיָּן בְּבֵיתוֹ שֶׁל זֶה וְאָנוּ נִכְנָסִין אֲצָלוֹ יָשְׁבוּ וּבָרְקוּ וְלֹא מָצְאוּ בּוֹ אֶלָּא אוֹתוֹ עֹנֶשׁ שֶׁל אוֹתָהּ הָעֵז וְאַף הוּא בְּשָׁעַת מִיתָתוֹ אָמַר יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁאֵין בִּי עָוֹן אֶלָּא עָוֹן אוֹתָהּ הָעֵז שֶׁעָבַרְתִּי עַל דִּבְרֵי חֲבֵרַי: אָמַר ר' יִשְׁמָעֵאל מַבְּעֵלֵי בָּתִּים שֶׁבַּגָּלִיל הָעֶלְיוֹן הָיוּ בֵּית אַבָּא וּמִפְּנֵי מָה חָרְבוּ שֶׁהָיוּ מַרְעִין בְּחוּרְשִׁין וְדָנִין דִּינֵי מָמוֹנוֹת בְּיָחִיד וְאע"פ שֶׁהָיוּ לָהֶם חוּרְשִׁים סָמוּךְ לְבָתֵּיהֶם שֶׁדֶּה קְטַנָּה הָיְתָה וּמִפְּנֵי שֶׁהָיוּ מְגַדְּלִין אוֹתוֹ לְמִכּוֹר מִיָּד אֶלָּא מוֹכֵר עַל יַד עַל יַד וְכֵן מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לְמִכּוֹר מִיָּד אֶלָּא מוֹכֵר עַל יַד עַל יַד וְכֵן מִי שֶׁנָּדַר לִיקַּח בַּיִת וְלִיקַּח אִשָּׁה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לִיקַּח מִיָּד עַד שֶׁיִּמְצָא אֶת הַהוֹגֶנֶת לוֹ וּמַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה אַחַת שֶׁהָיָה בְּנָהּ מֵיצֵר לָהּ וְקָפְצָה וְנִשְׁבְּעָה כָּל מִי שֶׁיָּבֹא אֵינִי מַחֲזִירָתוֹ וְקָפְצוּ עָלֶיהָ בְּנֵי אָדָם שֶׁאֵינָן מְהוּגָנִין וּכְשֶׁבָּא הַדָּבָר אֵצֶל חֲכָמִים אָמְרוּ לֹא נִתְּבְּוּנָה זוּ אֶלָּא לְהָגוֹן לָהּ כְּשֵׁם שֶׁאָמְרוּ אֵין מְגַדְּלִין בְּהֵמָה דַּקָּה כַּךְ אָמְרוּ אֵין מְגַדְּלִין חַיָּה דַּקָּה ר' יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר מְגַדְּלִין כְּלָבִים כּוּפְרִין וַחֲתוּלִים וְקוֹפִּין וְחוּלְדּוֹת סְנָאִים מִפְּנֵי שֶׁעֲשׂוּיִין לְנַקֵּר אֶת הַבַּיִת מַאי חוּלְדּוֹת סְנָאִים אָמַר רַב יְהוּדָה שִׁירְצָא חַרְצָא וְאִיכָּא דְּאָמְרִי חַרְזָא דִּקְטִינֵי שָׁקֵיהּ וְרַעְיָא בֵּינֵי וָורְדִינֵי וּמַאי שִׁרְצָא דְּמִתַּתֵאי שָׁקֵיהּ אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב עֲשׂוּנוּ עֲצֻמֵנוּ בְּבָבֶל כְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְבְהֵמָה דַּקָּה א"ל רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה לְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ מַאי דְּיָדֵהּ מַאי א"ל דִּידַן קָא מְנַטְּרָא לְהוּ חוֹבָה א"ל תְּקַבְּרִינְהוּ לְבָנָה כּוֹלָּהּ שְׁנֵיהֶן דְּרַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה לֹא אַקְנִים זַרְעָא לְרַב הוּנָא מֵחוֹבָה אִיכָּא דְּאָמְרִי אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב עֲשׂוּנוּ עֲצֻמֵנוּ בְּבָבֶל כְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְבְהֵמָה דַּקָּה מִכִּי אָתָא רַב לְבָבֶל וְנִתְיַשְּׁבוּ שָׁם רִבּוּ מִתְיַשְּׁבִין וְאֵין מְזִיקִין: חוּלְדוֹת סְנָאִין. גְּדִילוֹת בִּסְנָה: לְנַקֵּר אֶת הַבַּיִת. מִן הָעִכְבָּרִים: וְזִרְדֵנִי. סְנָה: דְּקִטֵנִי . דְּקִים: דְּמִתַּתֵאי שְׁקֵיהּ. שׁוֹקֵיהּ גּוּצִין: בְּבָבֶל בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. שְׁמִיעָה גְּלוּת יְכֶנְיָה רַבּוּ שָׁם תַּלְמִידִים וְנִתְיַשְּׁבוּ שָׁם בִּישׁוּב קְבוּעַ: דְּיָדֵהּ מַאי. הֲלֹא יֵשׁ לָךְ בְּהֶמָה דַּקָּה: חוֹבָה. שֶׁם אִשְׁתּוֹ: תְּקַבְּרִינְהוּ לְבָנָה. שֶׁאִשָּׁה סוֹמֶכֶת עָלֶיהָ וְהִיא אֵינָהּ יְכוֹלָה לִשְׂמוֹר: מִכִּי אָתָא רַב לְבָבֶל. רִבּוּ מִתְיַשְּׁבִין שָׁם מִפְּנֵי יְשִׁיבָתוֹ לִישְׁנָא אַחֲרִינָא הוּא בָּא וְלִמְדָנוּ לְהַזְהִיר בְּכָךְ שֶׁרָאָה שָׁם רוֹב יִשְׂרָאֵל וְיִשּׁוּב קְבוּעַ: שָׁבוּעַ הַבֵּן. בְּרִית מִילָה עַל שֵׁם שֶׁעָבְרוּ עָלָיו שִׁבְעָה יָמִים: יְשׁוּעַ הַבֵּן. מִשְׁתֶּה שֶׁעוֹשִׂין לְפִדְיוֹן הַבֵּן בְּכוֹר יְשׁוּעַ מִתַּרְגּוּמָיו פּוֹרְקָן כְּמוֹ פִּדְיוֹן: רַב לֹא עָיֵיל בַּיְמֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל. סַיְעָא אַמְּרִינַן לְקַמָּן: שמואל

וְהַמַּבָּח לוֹקֵחַ וְשׁוֹחֵט לוֹקֵחַ וְשׁוֹחֶה וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַשְׁהֶה הֶעֲנוּנָה שֶׁהֲרֵי מְאַחֵר לְמָקוֹחַ וְאֵין מְגַדְּלִין אֶלָּא הֲכִי קָא פָּעֲיָו מִינֵיהּ מַהוּ לְשַׁחוֹת אָמַר לָהֶן מוּתָּר וּבִלְבַד שֶׁלֹּא תֵּצֵא וְתֵרָעֶה בְּעֲדֶר אֶלָּא קוֹשָׁרָה בְּכַרְעֵי הַמִּטָּה: ת"ר מַעֲשֶׂה בְּחָסִיד אֶחָד שֶׁהָיָה גּוֹנֵחַ מִלִּבּוֹ וְשָׁאֲלוּ לְרוֹפְאִים וְאָמְרוּ אֵין לוֹ תַּקָּנָה עַד שֶׁיְּנַּק חֲלָב רוֹתֵחַ מִשַּׁחֲרִית וְהֵבִיאוּ לוֹ עֵז וְקָשְׁרוּ לוֹ בְּכַרְעֵי הַמִּטָּה וְהָיָה יוֹנֵק מִמֶּנָּה מִשַּׁחֲרִית לְשַׁחֲרִית לְיָמִים נִכְנְסוּ חֲבֵרָיו לְבַקְּרוֹ בֵּינָן שֶׁרָאוּ אוֹתָהּ הָעֵז קְשׁוּרָה בְּכַרְעֵי הַמִּטָּה חָזְרוּ לַאֲחוֹרֵיהֶם וְאָמְרוּ לִסְטִים מְזוּיָּן בְּבֵיתוֹ שֶׁל זֶה וְאָנוּ נִכְנָסִין אֲצָלוֹ יָשְׁבוּ וּבָרְקוּ וְלֹא מָצְאוּ בּוֹ אֶלָּא אוֹתוֹ עֹנֶשׁ שֶׁל אוֹתָהּ הָעֵז וְאַף הוּא בְּשָׁעַת מִיתָתוֹ אָמַר יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁאֵין בִּי עָוֹן אֶלָּא עָוֹן אוֹתָהּ הָעֵז שֶׁעָבַרְתִּי עַל דִּבְרֵי חֲבֵרַי: אָמַר ר' יִשְׁמָעֵאל מִבַּעֲלֵי בָּתִּים שֶׁבַּגָּלִיל הָעֶלְיוֹן הָיוּ בֵּית אַבָּא וּמִפְּנֵי מָה חָרְבוּ שֶׁהָיוּ מַרְעִין בְּחוּרְשִׁין וְדָנִין דִּינֵי מָמוֹנוֹת בְּיָחִיד וְאע"פ שֶׁהָיוּ לָהֶם חוּרְשִׁים סָמוּךְ לְבָתֵּיהֶם שֶׁדֶּה קְטַנָּה הָיְתָה וּמִפְּנֵי שֶׁהָיוּ מְגַדְּלִין אוֹתוֹ לְמִכּוֹר מִיָּד אֶלָּא מוֹכֵר עַל יַד עַל יַד וְכֵן מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לְמִכּוֹר מִיָּד אֶלָּא מוֹכֵר עַל יַד עַל יַד וְכֵן מִי שֶׁנָּדַר לִיקַּח בַּיִת וְלִיקַּח אִשָּׁה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לִיקַּח מִיָּד עַד שֶׁיִּמְצָא אֶת הַהוֹגֶנֶת לוֹ וּמַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה אַחַת שֶׁהָיָה בְּנָהּ מֵיצֵר לָהּ וְקָפְצָה וְנִשְׁבְּעָה כָּל מִי שֶׁיָּבֹא אֵינִי מַחֲזִירָתוֹ וְקָפְצוּ עָלֶיהָ בְּנֵי אָדָם שֶׁאֵינָן מְהוּגָנִין וּכְשֶׁבָּא הַדָּבָר אֵצֶל חֲכָמִים אָמְרוּ לֹא נִתְּבְּוּנָה זוּ אֶלָּא לְהָגוֹן לָהּ כְּשֵׁם שֶׁאָמְרוּ אֵין מְגַדְּלִין בְּהֵמָה דַּקָּה כַּךְ אָמְרוּ אֵין מְגַדְּלִין חַיָּה דַּקָּה ר' יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר מְגַדְּלִין כְּלָבִים כּוּפְרִין וַחֲתוּלִים וְקוֹפִּין וְחוּלְדּוֹת סְנָאִים מִפְּנֵי שֶׁעֲשׂוּיִין לְנַקֵּר אֶת הַבַּיִת מַאי חוּלְדּוֹת סְנָאִים אָמַר רַב יְהוּדָה שִׁירְצָא חַרְצָא וְאִיכָּא דְּאָמְרִי חַרְזָא דִּקְטִינֵי שָׁקֵיהּ וְרַעְיָא בֵּינֵי וָורְדִינֵי וּמַאי שִׁרְצָא דְּמִתַּתֵאי שָׁקֵיהּ אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב עֲשׂוּנוּ עֲצֻמֵנוּ בְּבָבֶל כְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְבְהֵמָה דַּקָּה א"ל רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה לְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ מַאי דְּיָדֵהּ מַאי א"ל דִּידַן קָא מְנַטְּרָא לְהוּ חוֹבָה א"ל תְּקַבְּרִינְהוּ לְבָנָה כּוֹלָּהּ שְׁנֵיהֶן דְּרַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה לֹא אַקְנִים זַרְעָא לְרַב הוּנָא מֵחוֹבָה אִיכָּא דְּאָמְרִי אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב עֲשׂוּנוּ עֲצֻמֵנוּ בְּבָבֶל כְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְבְהֵמָה דַּקָּה מִכִּי אָתָא רַב לְבָבֶל וְנִתְיַשְּׁבוּ שָׁם רִבּוּ מִתְיַשְּׁבִין וְאֵין מְזִיקִין: חוּלְדוֹת סְנָאִין. גְּדִילוֹת בִּסְנָה: לְנַקֵּר אֶת הַבַּיִת. מִן הָעִכְבָּרִים: וְזִרְדֵנִי. סְנָה: דְּקִטֵנִי . דְּקִים: דְּמִתַּתֵאי שְׁקֵיהּ. שׁוֹקֵיהּ גּוּצִין: בְּבָבֶל בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. שְׁמִיעָה גְּלוּת יְכֶנְיָה רַבּוּ שָׁם תַּלְמִידִים וְנִתְיַשְּׁבוּ שָׁם בִּישׁוּב קְבוּעַ: דְּיָדֵהּ מַאי. הֲלֹא יֵשׁ לָךְ בְּהֶמָה דַּקָּה: חוֹבָה. שֶׁם אִשְׁתּוֹ: תְּקַבְּרִינְהוּ לְבָנָה. שֶׁאִשָּׁה סוֹמֶכֶת עָלֶיהָ וְהִיא אֵינָהּ יְכוֹלָה לִשְׂמוֹר: מִכִּי אָתָא רַב לְבָבֶל. רִבּוּ מִתְיַשְּׁבִין שָׁם מִפְּנֵי יְשִׁיבָתוֹ לִישְׁנָא אַחֲרִינָא הוּא בָּא וְלִמְדָנוּ לְהַזְהִיר בְּכָךְ שֶׁרָאָה שָׁם רוֹב יִשְׂרָאֵל וְיִשּׁוּב קְבוּעַ: שָׁבוּעַ הַבֵּן. בְּרִית מִילָה עַל שֵׁם שֶׁעָבְרוּ עָלָיו שִׁבְעָה יָמִים: יְשׁוּעַ הַבֵּן. מִשְׁתֶּה שֶׁעוֹשִׂין לְפִדְיוֹן הַבֵּן בְּכוֹר יְשׁוּעַ מִתַּרְגּוּמָיו פּוֹרְקָן כְּמוֹ פִּדְיוֹן: רַב לֹא עָיֵיל בַּיְמֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל. סַיְעָא אַמְּרִינַן לְקַמָּן: שמואל

וְהַמַּבָּח לוֹקֵחַ וְשׁוֹחֵט לוֹקֵחַ וְשׁוֹחֶה. פִּי' בְּקוּנְטְרֵס עַד יוֹם הַשּׁוּק וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַשְׁהֶה הֶעֲנוּנָה שֶׁבְּהֶם שְׁלֹשִׁים יוֹם אוֹתָהּ שֶׁלְּקָח בְּאַחֲרוֹנָה לֹא יַשְׁלִים לָהּ שְׁלֹשִׁים יוֹם אַחַר הַשּׁוּק וְקָשֶׁה דִּבְתוֹסְפְתָּא (פ"ח) גָּרַס יוֹתֵר מִל' יוֹם וְא"כ לְפִי הַתּוֹסְפְתָּא יָכוֹל לְהַשְׁהוֹת אַחַר יוֹם הַשּׁוּק וְעוֹד קָשֶׁה דִּלְעֵיל גַּבֵּי רֶגֶל קָרֵי לָהּ אַחֲרוֹנָה וְהָכָא קָרֵי לָהּ עֲנוּנָה וְעוֹד שֶׁלֹּא הַזְכִּיר הַתְּנָא יוֹם הַשּׁוּק בְּלָל וְנִרְאֶה לְרַ"י לְפִי שֶׁהַשְׁהָבָה רְגִיל לִקְנוֹת בְּמֶה בְּהֵמוֹת בְּיוֹתֵר וּמוּתָּר לְהַשְׁהוֹת וּבִלְבַד שֶׁאֲפִי' הֶעֲנוּנָה שֶׁבְּהֶן אוֹתָהּ שֶׁנִּשְׁאֲרָה יְחִידָה אַחַר חֲבֵרוֹתֶיהָ שֶׁלֹּא יַשְׁהֶה יוֹתֵר מִל' יוֹם אַף עַל פִּי שֶׁהִיא יְחִידָה וּמִיהוּ בְּכָל הַסְּפָרִים גֵּרְסִינַן שְׁלֹשִׁים יוֹם וְלֹא גֵּרְסִינַן יוֹתֵר:

מַהוּ לְהַשְׁהוֹת מְקֻבָּעוּ מִינַּיהּ. אֵין נ"ל דִּפְלִיגִי רַבָּנַן עֲלֵיהּ דְּרַ' גִּדֵּל' בְּקוּנְטְרֵס דְּמַהוּ לְהַשְׁהוֹת קוֹדֶם הָרֶגֶל קָבְעוּ מִינַּיהּ וְאָמַר לָהֶן מוּתָּר וְלֹא דָּוְקָא נָקֵט קוֹשְׁרָהּ אֶלָּא אוֹרְחָא דְּמִלְּתָא נָקֵט שֶׁדַּרְכָּן הָיָה לִקְשׁוֹר בְּהֵמָה דַּקָּה לְכַרְעֵי הַמִּטָּה כִּדְאָמַר בְּאֵלּוּ טְרֵיפוֹת (חולין דף נד:) חֲבֵל הַיּוֹצֵא מִן הַמִּטָּה עַד תִּשְׁעָה טְפָחִים טָהוֹר וּפִירַשׁ שָׁם בְּקוּנְטְרֵס שֶׁבְּכָךְ הוּא רָאוּי לִקָּשֵׁר בְּהֵמָה דַּקָּה בְּכַרְעֵי הַמִּטָּה כְּדַכְּרֵי אִסְרוּ חַג בְּעֲבוֹתִים עַד קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ שֶׁהֵן הַקַּרְבָּנוֹת בְּכַרְעֵי הַמִּטָּה עַד שֶׁיְּבִיאוּהוּ לְקַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ אִי נָמֵי נָקֵט קָשֵׁר לְאַשְׁמוּעִינַן דְּאֲפִילּוּ בְּקָשׁוּרִים אָסוּר לְגַדֵּל כ"א לְהַשְׁהוֹת וּבְתוֹסְפְתָּא (פ"ח) נָמֵי מְשְׁמַע דְּאַף קוֹדֶם הָרֶגֶל לֹא שָׁרֵי לְהַשְׁהוֹת אֶלָּא בְּבֵית דְּהָכִי קָתָנֵי בְּהָדְיָא אֲבָל מְגַדְּלִים קוֹדֶם הָרֶגֶל ל' יוֹם וְלֹא שְׁתְּהֵא יוֹצְאָה וְרוֹעָה בְּשׁוּק אֶלָּא קוֹשְׁרָהּ בְּכַרְעֵי הַמִּטָּה שֶׁאָלוּ לְרַ"ג כו':

דִּקְטִינֵי שְׁקֵיהּ. פִּי' שׁוֹקָיו דַּקִּין וּלְהָכֵי נִקְרָא חַרְצָא שֶׁהַחַרְצָנִין נִיבֵּר בֵּין הַשּׁוֹקִים מִתּוֹךְ שֶׁהֵן דַּקִּים וְנִרְאִין גְּבוֹהִים וּמְשׁוּם הָכִי תָּנֵן בְּפ"א דְּאֵלּוּ חוּלְדוֹת הַסְּנָאִים רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר ב"ש מְטַמְּא כְּזִית בְּמִשָּׁה וְכַעֲדָשָׁה בְּמֶגֶס דְּמִתּוֹךְ שֶׁרַגְלֶיהָ גְּבוֹהִים וְדַקִּים מְסַפְּקָא לָהֶן שֶׁמָּא לַאו הַיְינוּ חוּלְדָּה דִּקְרָא וְיֵשׁ לָהּ תּוֹרַת נְבֵילָה אוֹ שֶׁמָּא הַיְינוּ הִיא וְיֵשׁ לָהּ תּוֹרַת שֶׁרֶץ וְהַאי דְּמַסְיֵי וּמַאי שִׁרְצָא דְּמִתַּתֵאי שְׁקֵיהּ ה"ק וּמַאי שִׁרְצָא חוּלְדָּה דִּכְתִיב בְּקֶרֶא שֶׁאֵין סָפֵק דְּמִתַּתֵאי שְׁקֵיהּ שְׁהֵי' רַגְלֶיהָ קְצָרוֹת וְשׁוֹרֶצֶת עַל הָאָרֶץ וְכֵן נִרְאֶה לְר"ת:

חוֹבָה תְּקַבְּרִינְהוּ לִבְנָה. פֵּרֵ"ח בְּתִמְיָה וְכִי דַּרְכָּהּ לִקְבּוֹר בְּנֵיהָ שֶׁאֵין עוֹסֶקֶת לְגַדֵּל אֶלָּא עוֹסֶקֶת לְגַדֵּל צֹאן וְהָוֵי כְּשֶׁנִּגְּזָה הֵיוֹצֵאת מִלְּפָנֵי הַשְּׁלִיט וּמֵיהוּ בְּפֶרֶק שְׁנֵי נְזִירִים (נזיר דף נז: ושם) גַּבֵּי הַקְּפַּת הָרֹאשׁ אֵין שַׁיָּיךְ לְפָרֵשׁ כֵּן דְּאָמַר לֵיהּ רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה לְרַב הוּנָא לְדִידָךְ מֵאן מַקְיֵם לְהוּ אָמַר לֵיהּ חוֹבָה א"ל תְּקַבְּרִינְהוּ לִבְנָה כּוֹלָּהּ וְאֵין שַׁיָּיךְ לְפָרֵשׁ שָׁם אֶלָּא לְשׁוֹן קְלָלָה אִי נָמֵי יֵשׁ לוֹמַר אֵין יִרְאָה שְׁתַּעֲנֵשׁ בְּקִבּוּרַת בָּנֶיהָ:

מִכִּי אָתָא רַב לְבָבֶל. פִּי' בְּקוּנְטְרֵס וְהָיוּ רוֹב שְׁדוֹתֵיהֶן שָׁם מִפְּנֵי יְשִׁיבָתוֹ וְהָיוּ רוֹב מִישְׂרָאֵל וּכְעִנְיָן זֶה פִּי' בְּפֶרֶק קַמָּא דְּגִיטִּין (דף ו. ושם) עֲשׂוּנוּ עֲצֻמֵנוּ בְּבָבֶל כְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְגִיטִּין מִכִּי אָתָא רַב לְבָבֶל וְנַעֲשׂוּנוּ בְּקִיאִין לִשְׁמָהּ מִתּוֹךְ שֶׁהִרְבָּתָה יְשִׁיבוֹת וְקָשֶׁה לְר"ת דְּא"כ מֵאי פְּרִיךְ הָתָם מִמַּתְנִי' דְּעִבּוּד בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְגִיטִּין אֲבָל בָּבֶל לֹא וְהָלֹא הַמִּשְׁנָיוֹת נִשְׁנוּ קוֹדֶם דְּאָתָא רַב לְבָבֶל וּמִפֵּר"ת הָתָם מִכִּי אָתָא רַב לְבָבֶל וְהוֹרָה לָנוּ שְׁמִימוֹת יְכֶנְיָה וְהַמִּסְגָּר יְכֶנְיָה לְהִיוֹת בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְגִיטִּין שֶׁבְּקִיאִין לִשְׁמָהּ וְכֵן כָּאן לְעִנְיַן בְּהֵמָה דַּקָּה שֶׁיֵּשׁ שָׁם רוֹב יִשְׂרָאֵל וְכֵן יֵשׁ בְּרֵישׁ בֵּכל מְעָרְבִין (עירובין דף כח.):

לְבֵי יְשׁוּעַ הַבֵּן. פ"ה פִּדְיוֹן הַבֵּן וְכֵן הֶעָרוּךְ וְקָשֶׁה דְּאע"ג דְּמִתַּרְגְּמִינַן פִּדְיוֹן פּוֹרְקָן מ"מ אֵין שַׁיָּיךְ לְשׁוֹן יְשׁוּעָה וּרְ"ת פִּי' שְׁנוֹלַד שָׁם בֵּן וְעַל שֵׁם שֶׁהוֹלַד נוֹשֵׁעַ וְנִמְלַט מִמַּעֲי אִמּוֹ כְּדִכְתִיב וְהִמְלִיטָה זָכָר (ישעיה סו) נָקֵט לְשׁוֹן יְשׁוּעָה וְהָיוּ רְגִילִין לַעֲשׂוֹת סְעוּדָה:

נפק רב ורתש. לא עתה על זה המעשה תיקן דהא פריך עלה מברייתא אלא דרש דמקודם נתקן:

מותר להורגו ואסור לקיימו. והא דאמר ר"ל בפ"ק דסנהדרין (דף טו: ושם) גבי ארי ונמר ודוב וזאב וברדלס ונחש דאפי' ר"א דאמר כל המקודם להורגו זכה הייטו דוקא בשאהמיתו אבל לא המיתו לא הייטו בקשורין בשלשלת שכן דרך לגדלן והכא בחתול שאין קשורה א"נ מהנהו רגילים בני אדם להזהר ולא אתי לידי היזק אבל מחתול אין נזהרין שאין יודעים אם היא בר אוכמא או בר חיורא שאין מבחירים באבותיהם:

אמר רבינא לעורו. שאם מצאן מת אין חייב בהשבת העור וקצת תימה ביון דאשמועינן דאין בו משום גזל למאי איצטריך הך דמותר להורגו וי"ל דאין לחוש ביון דמתחילה קאמר דמותר להורגו:

מתריעין על החיבוח בשבת. ע"כ לאו הייטו התרעה בשופר דשופר בשבת מי איכא כדדייק בפסק"ק דתענית (דף יד. ושם) אלא התרעה בפה בעננו וקבר כמ"ד התם דענננו קרי ליה התרעה ותימה דמאי פריך מהכיא דבשאר מיני פורענויות דקתני לא היו מתריעין על החיבוח אלא צועקים דילמא ה"ק לא היו מתריעין בשופר אלא צועקים בפה בעננו ואין לומר אע"ג דתרוייהו בפה התרעה לחוד וצעקה לחוד דהתם משמע דלמ"ד עננו קרי ליה התרעה חדא היא וי"ל דה"פ מדקאמר שבשבת מתריעין לכל הפחות בעננו א"כ ראוי לעשות על החיבוח התרעה אפי' בשופר בחול כיון שהוא דבר גדול כל כך דבשבת צועקים:

על החבוב. ע"ג ועל הגובאי דהא במתני' דסדר תעניות האלו (תענית יט.) תנן שמתריעין על הארבה ועל החסיל ועל הגובאי וי"ל דהתם בפה ועי"ל דשפיר גרסינן ליה והתם בגובאי המזיק לשדות דומיא דארבה וחתול דקתני התם וגובאי דהכא במזיק לבני אדם דומיא דצרעים ושילוח נחשים. פירוש ר"י:

לעולם אין מטיבין לו. והא דקאמר איהו גופיה בעובדא דידיה לא במהרה מטיבין לו בפרק קמא דברכות בתרא (דף יב:) זה אמר בשעה שהיה סבור עדיין שיחזירו וימנו אותו ראש ישיבה אבל לבסוף שלא החזירוהו אמר לעולם אין מטיבין לו:

אומר לנכרי ועושה. דוקא משום מצוה זו דישוב ד"א אבל לצורך מצוה אפי' לנכרי לצורך ואפי' לצורך מילה משמע בפרק הדר (עירובין דף סח.) דלא שרי אמירה לנכרי באיסורא דאורייתא גבי הוא ינוקא דאישתפיך דקאמר נשייליה לאימיה אי צריכה נחים ליה אגב אימיה משמע דאי לא צריכה אימיה לא שרי אפילו על ידי נכרי וי"ס שבתוב בהדיא נחים ליה נכרי אגב אימיה ולכאורה משמע שלפני המילה היה וחיו צריכין לחמימי בדי למולו ולא שרי אפילו ע"י נכרי אלא אגב אימיה כדשרינא הכא והתם בעובדא דלעיל דקאמר גבי ינוקא אחרינא נימא ליה לנכרי דניתי מגו ביתא ההוא דלעיל איסורא דרבנן הוה להביא דרך חצר שלא בשיירא ואפילו איסורא דר"י שאין להתיר משום מצוה אחרת על ידי נכרי כגון להביא ספר תורה כדרמלית בדי ללמוד בו דדוקא מילה דהיא גופא דחזי שבת שרי על ידי נכרי איסור דרבנן ומיהו בה"ג משמע דאפילו איסורא דאורייתא שרי על ידי נכרי לצורך מילה שפירש דאפי' דניתי נכרי מתוך ביתו דהיא דרך רשות הרבים דהוי איסורא דאורייתא שרי על ידי נכרי לצורך מילה כמו הכא משום ישוב ארץ ישראל ולדברייהם בעובדא בתרא דקאמר נחים ליה נכרי אגב אימיה לאחר המילה הוה ולאחר שלשה שכבר נתרפא הוללד יפה ולפסקים דל"ג נכרי נוכל לומר דע"י ישראל קאמר ותוך שבעה דמחללין עליה השבת אם אמרה צריכה אני כדאמרינן בפרק מפנין (שבת דף קכט. ושם) אבל אין נראה דעל ידי ישראל הוה אסור להרבות בשביל התינוק כדאמרינן בפ"ק דחולין (דף טו:) ולפי ה"ג טפי אית לן למשרי על ידי נכרי איסורא דאורייתא מאיסורא דרבנן על ידי ישראל כדמסיק התם אהאי ולא שני לך בין שבות דאית ביה מעשה לשבות דלית ביה מעשה ואמרינן נמי בפרק ר' אליעזר דמילה (שבת דף קל:) כשם שאין מביאין דרך רשות הרבים כך אין מביאין דרך גגות חצירות וקרפיפות והיה נראה מתוך ה"ג להתיר ביום שני אפילו של ר"ה לעשות כל צרכי מילה אפילו לכרות עצים לעשות ברזל ע"י ישראל שהרי מת דלא שרי לקבור על ידי נכרי כדמוכח בפ"ק דר"ה (דף כ.) אפילו הכי

שמואל לא עייל קמיה דרב אסי. שהיה גדול ממנו ורב אסי תלמיד של רב היה: מאן נתרח. מי תאחר מבחוץ ויבוא אחרונה יחידי: נתרח שמואל. בחוץ ויבואו רב ורב אסי רב ואח"כ תלמידו: מלתא בעלמא הוא דעבד לשמואל. שמואל קטן שבכולן היה וזה שאין רב נכנס לפניו טיבותא ויקרא הוא דקא עבד ליה משום מעשה דלטייה לשמואל בשמונה שרצים (שבת דף קח.): אדהייה עליה. הטעינו עליה לנהוג בו כבוד: אדהכי והכי. דהוו מסרבי אתא שונרא וקטעיה ליקרא דהוה ינוקא: חיורא. מועד לחזיק אדם: מתריעים. בצבור ובתענה ובשופרות ובחצוצרות במסקנת תענית: חיכוך. שחין שמתחכך האדם עליה פרוטי"ר בלע"ז: ורלת הנענלת. על האדם מהיות מצליח: לא בטהרה תפתח. ונפקא מינה לאפושי ברחמי: מלתא דנפשיה. בב"ב בהשותפין (דף יב:) דאימנוהו לאותובי ברישא ולא איסתייעא מילתא: והלוקח בית. מנברי: אונו. שטר מכירה: לא היו מתריעין. בשבת: צועקין. ביחיד: יבש. קשה מלת: אבעבועות פורח. בפריחתו דהיינו מבחוץ הוא מבעבע דהיינו לח מכלל דבפנים חלוי יבש:

שְׁמוּאֵל לֹא עַיֵּיל קַמֵּיהּ דְּרַב אַסֵּי. שְׁהָיָה גָּדוֹל מִמֶּנּוּ וְרַב אַסֵּי תַּלְמִיד שֶׁל רַב הָוָה: מַאן נָתַרח. מִי תְאַחַר מִבַּחוּץ וְיָבֹא אַחֲרוֹנָה יְחִידִי: נָתַרח שְׁמוּאֵל. בַּחוּץ וְיָבוֹאוּ רַב וְרַב אַסֵּי רַב וְאח"כ תַּלְמִידוֹ: מִלְּתָא בְּעַלְמָא הוּא דְּעָבֵד לִשְׁמוּאֵל. שְׁמוּאֵל קָטָן שֶׁבְּכוּלָּן הָיָה וְזֶה שֶׁאֵין רַב נִכְנָס לְפָנָיו טִיבּוּתָא וְיִקְרָא הוּא דְּקָא עָבֵד לֵיהּ מִשּׁוּם מַעֲשֶׂה דְּלִטְיֵיהּ לִשְׁמוּאֵל בִּשְׁמוֹנָה שְׁרָצִים (שבת דף קח.): אַדְּהַכֵּייהּ עֲלֵיהּ. הִטְעִינוּ עָלָיו לִנְהוֹג בּוֹ כָּבוֹד: אַדְּהָכִי וְהָכִי. דַּהֲווּ מְסָרְבֵי אָתָא שׁוּנְרָא וְקָטְעֵיהּ לְיִקְרָא דְּהַהוּא יְנוּקָא: חִיוְּרָא. מוּעָד לְהַזִּיק אָדָם: מְתְרִיעִים. בְּצִבּוּר וּבְתַעֲנִית וּבְשׁוֹפָרוֹת וּבַחֲצוֹצְרוֹת בְּמַסֶּכֶת תַּעֲנִית: חִיכּוּךְ. שְׁחִין שֶׁמִּתְחַכֵּךְ הָאָדָם עָלָיו פרוטי"ר בְּלַע"ז: וְרַלְּת הַנַּעֲנָלַת. עַל הָאָדָם מֵהֵיוֹת מַצְלִיחַ: לֹא בְּטָהֳרָה תִּפְתַּח. וְנִפְקָא מִינָּהּ לְאַפּוּשֵׁי בְּרַחֲמֵי: מִלְּתָא דְּנַפְשֵׁיהּ. בִּב"ב בְּהַשּׁוּתָּפִין (דף יב:) דְּאִימְּנוּהוּ לְאוֹתּוֹבֵי בְּרֵישָׁא וְלֹא אִיסְתַּיְיעָא מִילְּתָא: וְהַלּוֹקֵחַ בַּיִת. מִנְּבְרִי: אוֹנוֹ. שְׁטַר מְכִירָה: לֹא הָיוּ מַתְרִיעִין. בְּשַׁבָּת: צוֹעֲקִין. בְּיָחִיד: יָבֵשׁ. קָשֶׁה מִלָּה: אֲבַעֲבוּעוֹת פּוֹרֵחַ. בִּפְרִיחָתוֹ דְּהַיְינוּ מִבַּחוּץ הוּא מְבֻעְבָּע דְּהַיְינוּ לַח מִכְּלָל דִּבְפָנִים חָלוּי יָבֵשׁ:

שְׁמוּאֵל לֹא עַיֵּיל קַמֵּיהּ דְּרַב אַסֵּי רַב אַסֵּי לֹא עַיֵּיל קַמֵּיהּ דְּרַב אָמְרֵי מַאן נָתַרח נָתַרח שְׁמוּאֵל וְנִיתֵּי רַב וְרַב אַסֵּי וְנִתְרַח רַב אוֹ רַב אַסֵּי רַב מֵילְתָא בְּעַלְמָא הוּא דְּעָבֵד לֵיהּ לִשְׁמוּאֵל מִשּׁוּם הַהוּא מַעֲשֶׂה דְּלַטְיֵיהּ אַדְּבְרֵייהּ רַב עֲלֵיהּ אַדְּהָכֵי וְהָכֵי אָתָא שׁוּנְרָא קַטְעֵיהּ לְיִקְרָא דִּינּוּקָא נָפַק רַב וְדָרַשׁ חָתוּל מוּתָּר לְהוֹרְגוֹ וְאָסוּר לְקַיְּימוֹ וְאֵין בּוֹ מִשּׁוּם גְּזֵל וְאֵין בּוֹ מִשּׁוּם הָשֵׁב אֲבֵידָה לַבְּעָלִים וְכֵיוָן דְּאָמְרַת מוּתָּר לְהוֹרְגוֹ מַאי נִיהוּ תּוּ אָסוּר לְקַיְּימוֹ מַהוּ דִּתֵּימָא מוּתָּר לְהוֹרְגוֹ אֵיסּוּרָא לֵיכָּא קמ"ל אָמְרֵי וְכֵיוָן דְּאָמְרַת אֵין בּוֹ מִשּׁוּם גְּזֵל מַאי נִיהוּ תּוּ אֵין בּוֹ מִשּׁוּם הָשֵׁב אֲבֵידָה לַבְּעָלִים מְנַדְּלִין כְּלָבִים כּוּפְרִין וַחֲתוּלִין וְקוֹפִין וְחוּלְדּוֹת סְנָאִים מִפְּנֵי שֶׁעֲשׂוּיִין לְנַקֵּר אֶת הַבַּיִת לֹא קַשְׁיָא הָא בְּאוּכְמָא הָא בְּחִיוְּרָא וְהָא מַעֲשֶׂה הָרַב אוּכְמָא הֲוָה הָתָם אוּכְמָא בַּר חִיוְּרָא הֲוָה וְהָא מִבְּעָיָא בְּעָיָא לֵיהּ רָבִינָא דְּבָעֵי רָבִינָא אוּכְמָא בַּר חִיוְּרָא מַהוּ כִּי קָמְבַּעְיָא לֵיהּ לְרָבִינָא בְּאוּכְמָא בַּר חִיוְּרָא בַּר אוּכְמָא מַעֲשֶׂה דְּרַב בְּאוּכְמָא בַּר חִיוְּרָא מַהוּ כִּי קָמְבַּעְיָא לֵיהּ לְרָבִינָא בְּאוּכְמָא בַּר חִיוְּרָא בַּר אוּכְמָא מַעֲשֶׂה דְּרַב בְּאוּכְמָא בַּר חִיוְּרָא הֲוָה (חב"ד בי"ח בח"ן סימן) אָמַר רַבִּי אַחָא בַּר פָּפָּא מִשּׁוּם רַבִּי אַבָּא בַּר פָּפָּא מִשּׁוּם רַבִּי אַדָּא בַּר פָּפָּא וַאֲמָרֵי לָהּ אָמַר ר' אַבָּא בַּר פָּפָּא מִשּׁוּם רַבִּי חִיָּיא בַּר פָּפָּא מִשּׁוּם רַבִּי אַחָא בַּר פָּפָּא וַאֲמָרֵי לָהּ אָמַר ר' אַבָּא בַּר פָּפָּא מִשּׁוּם רַבִּי אַחָא בַּר פָּפָּא מִשּׁוּם רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָּא מַתְרִיעִין עַל הַחִיכּוּךְ בְּשַׁבָּת וְדֶלֶת הַנִּנְעֶלֶת לֹא בְּמְהֵרָה תִּפְתַּח וְהַלּוֹקֵחַ בַּיִת בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כּוֹתְבִין עָלָיו אוֹנוֹ אֲפִילּוּ בְּשַׁבָּת מֵיתִיבִי וּשְׁאָר פּוּרְעָנֻיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת עַל הַצִּבּוּר כְּגוֹן חִיכּוּךְ חָגָב זְבוּב צְרָעָה וְיַתּוּשׁ וְשִׁילּוּחַ נְחָשִׁים וְעַקְרַבִּים לֹא הָיוּ מַתְרִיעִין אֶלָּא צוֹעֲקִים לֹא קַשְׁיָא כַּאן בְּלַח כַּאן בְּיָבֵשׁ דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי שְׁחִין שֶׁהֵבִיא הַקב"ה עַל הַמִּצְרִים לַח מִבַּחוּץ וְיָבֵשׁ מִבִּפְנִים שֶׁנֶּאֱמַר וַיְהִי שְׁחִין אֲבַעְבֻּעֹת פּוֹרֵחַ בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה וְדֶלֶת הַנִּנְעֶלֶת לֹא בְּמְהֵרָה תִּפְתַּח מַאי הִיא מַר זוּטְרָא אָמַר סְמִיכָה רַב אַשִׁי אָמַר כָּל הַמְרִיעִין לוֹ לֹא בְּמְהֵרָה מְטִיבִין לוֹ רַב אַחָא מְדִיפְתִּי אָמַר לְעוֹלָם אֵין מְטִיבִין לוֹ וְלֹא הִיא רַב אַחָא מְדִיפְתִּי מֵילְתָא דְּנַפְשֵׁיהּ הוּא דְּאָמַר וְהַלּוֹקֵחַ בַּיִת בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כּוֹתְבִין עָלָיו אוֹנוֹ אֲפִילּוּ בְּשַׁבָּת בְּשַׁבָּת סַלְּקָא דַּעְתָּךְ אֶלָּא כְּדַרְמַאי רָבָא הָתָם אוֹמֵר לְנָכְרִי וְעוֹשֶׂה ה"ג אוֹמֵר לְנָכְרִי וְעוֹשֶׂה וְאע"ג דַּאֲמִירָה לְנָכְרִי שְׁבוּת הִיא מִשּׁוּם יִשּׁוּב אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לֹא גָּזְרוּ בֵּיהּ רַבָּנָן אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן הַלּוֹקֵחַ עִיר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כּוֹפִין אוֹתוֹ לִיקַּח לָהּ דֶּרֶךְ מֵאַרְבַּע רוּחוֹתֶיהָ מִשּׁוּם יִשּׁוּב אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל: ת"ר עָשָׂרָה תְּנָאִין הִתְנָה יְהוֹשֻׁעַ

וּשְׁמוּאֵל לֵית לֵיהּ דְּרַב אַסִּי – לא רצה להיכנס קודם רב אסי
שהיה גדול ממנו, וְרַב אַסִּי לֵית לֵיהּ דְּרַב – לא רצה להיכנס
קודם רב שהיה רבו. אָמְרֵי הַחֲכָמִים שֶׁהָיוּ שָׁם, מָאן נְתָרֵח – מי
יתאחר ויבוא לבדו, וְהַחְלִיטוּ דְּנִתְרַח – שיתאחר שְׁמוּאֵל וְנֵיתֵי –
ויכנסו תחילה רַב וְרַב אַסִּי. שואלת הגמרא: וְנִתְרַח – מדוע לא
יתאחרו רַב אוֹ רַב אַסִּי. ומשיבה: בדין הוא שרב ורב אסי יכנסו
לפני שמואל, משום ששמואל הוא הקטן שבהם, וְרַב מִילְּתָא
בְּעָלְמָא הוּא דְּעָבַד לֵיהּ – דבר בעלמא של כבוד עשה לִשְׁמוּאֵל,
מִשּׁוּם הַהוּא מַעֲשֶׂה דְּלַטְיֵיהּ אַדְּבֵירֵיהּ רַב עֲלֵיהּ – שקילל רב את
שמואל, ומאותה שעה קיבל רב על עצמו לנהוג בשמואל כבוד.
אַדְּהָכִי וְהָכִי – תוך כדי שסרבו החכמים להיכנס זה קודם זה, אָתָא
שׁוֹנְרָא קַטְעֵיהּ לִידָא דִּינוּקָא – בא חתול וקטע ידו של ילד, ומשום
כך נָפַק [– יצא] רַב וְדָרַשׁ, חָתוּל מוּתָּר לְהוֹרְגוֹ, וְאָסוּר לְקַיְּימוֹ בביתו,
וְאֵין בּוֹ מִשּׁוּם גֵּזֶל כשהורגו, וְאֵין בּוֹ מִשּׁוּם הציווי של חֶשְׁבּ אֲבֵידָה
לַבְּעָלִים, כשנאבד לבעליו.
הגמרא מבארת מדוע רב היה צריך לומר את כל הדינים
האמורים. שואלת הגמרא: וְכִי מֵהָאֲמְרַתְּ – שאמר רב שמותָּר
לְהוֹרְגוֹ, מַאי נִיהוּ תּוּ – לשם מה אמר שוב שאָסוּר לְקַיְּימוֹ בביתו,
הרי אם מותר להורגו כל שכן שאסור לקיימו. משיבה הגמרא: מַהוּ
דִּתֵּימָא – היה אפשר לומר, שאף שמותָּר לְהוֹרְגוֹ, אֵימּוֹרָא לֵיכָּא –
אין איסור לקיימו, קָא מַשְׁמַע לָן רב שאסור גם לקיימו בביתו.
שואלת הגמרא: אָמְרֵי, וְכִי מֵהָאֲמְרַתְּ – שאמר רב שאֵין בּוֹ מִשּׁוּם
גֵּזֶל בשהורגו, מַאי נִיהוּ תּוּ – לשם מה אמר שוב שאֵין בּוֹ מִשּׁוּם
חֶשְׁבּ אֲבֵידָה לַבְּעָלִים, הלא הוא באילו ברשות האדם לעשות בו
כרצונו. אָמַר רָבִינָא, לְעִנְיַן שאם מצאו מת, אינו חייב להשיב את
עוֹרוֹ לבעליו.
הגמרא מקשה על רב מבריית: מֵיתִיבִי, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר
אוֹמֵר, מְגַדְּלִין בְּלָבִים כּוֹפְרִין – קטנים ונמוכים, וַחֲתוּלִין, וְקוֹפִּין,
וְחוּלְדּוֹת סְנָאִים – סוג שרץ הגדל בין עצי הסנה, מִפְּנֵי שֶׁעוֹשִׂיוִין
לְנַקֵּר אֶת הַבַּיִת מן העכברים. ומבואר שמותר לגדל חתולים.
מתרצת הגמרא: לֹא קַשְׁיָא, הָא בְּאוּכְמָא – הברייתא דיברה על
חתול שחור שאינו מסוכן, וְהָא בְּחִיוָּרָא – ורב דיבר על חתול לבן,
שהוא מסוכן ומועד להזיק לאדם. מקשה הגמרא: וְהָא מַעֲשֶׂה הֲוָה,
אוּכְמָא הֲוָה – אירע בחתול שחור, ומדוע אסר רב לגדל חתול
כזה. מתרצת הגמרא: הָתָם – במעשה של רב, אוּכְמָא בַּר חִיוָּרָא
הֲוָה – החתול השחור היה בנו של חתול לבן, ולכן הוא מסוכן.
מקשה הגמרא: וְהָא מַצָּיָא צָיֵד לֵיהּ רָבִינָא – הלא רבינא נסתפק
בחתול כזה, דְּבָעֵי [– שנסתפק] רָבִינָא, אוּכְמָא בַּר חִיוָּרָא – חתול
שחור בנו של לבן, מַהוּ – האם מותר לגדלו, ומדוע פשוט לגמרא
שחתול כזה מסוכן לאדם. מתרצת הגמרא: כִּי קָמַצָּיָא לֵיהּ לְרָבִינָא
– רבינא נסתפק רק בְּאוּכְמָא בַּר חִיוָּרָא בַּר אוּכְמָא – בחתול שחור
בן לבן בן שחור, ולכן יש מקום לומר שאינו מסוכן, אבל מַעֲשֶׂה
דְּרַב, בְּאוּכְמָא בַּר חִיוָּרָא בַּר חִיוָּרָא הֲוָה – היה בחתול שחור בן לבן
בן לבן, שהוא מסוכן לאדם כחתול לבן.
הגמרא מביאה סימן לאמוראים המוזכרים במימרא הבאה: (חב"ד
בי"ח בח"ן סִימָן).
הגמרא מביאה שלושה דינים, ונחלקו מי אמרם: אָמַר רַבִּי אַחָא בַּר
פָּפָּא מִשּׁוּם [– משמו של] רַבִּי אַבָּא בַּר פָּפָּא מִשּׁוּם רַבִּי אַחָא בַּר
פָּפָּא, וְאָמְרֵי לָהּ – ויש אומרים, שאָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר פָּפָּא מִשּׁוּם רַבִּי
חִיָּיא בַּר פָּפָּא מִשּׁוּם רַבִּי אַחָא בַּר פָּפָּא, וְאָמְרֵי לָהּ, שאָמַר רַבִּי אַבָּא
בַּר פָּפָּא מִשּׁוּם רַבִּי אַחָא בַּר פָּפָּא מִשּׁוּם רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָּא, מַתְרִיעִין
עַל הַחִיכּוּךְ – הציבור מתחננים בתפילה ומריעים בשופרות
ובחצוצרות, על שבא עליהם שחין הגורם לאדם להתחכך
ולהתגרד, ואפילו בְּשַׁבָּת שאסור להתענות בה ולהזכיר בה צרכיו.
וְהֲדָלֶת להצלחה הַנַּעֲלֶת בפני האדם, לֹא בְּמְהֵרָה תִּפָּתַח לו שוב,
שאם אדם הפסיק להצליח במעשיו, לא יחזור במהרה להצלחתו
הראשונה, ולכן צריך להרבות לבקש רחמים על כך. וְהַלּוֹקֵחַ בַּיִת
מנכרי בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כּוֹתְבִין עָלָיו אוֹנוֹ – שטר מכירה אֲפִילּוּ בְּשַׁבָּת,
באופן שהנכרי רוצה ללכת לדרכו בשבת, כדי שלא להפסיד את
ישוב ארץ ישראל.
הגמרא מקשה על הדין הראשון: מֵיתִיבִי, שנינו בברייתא, וּשְׁאָר
פּוֹרְעָנִיּוֹת הַמִּתְגַּשְּׁמוֹת וּבָאוֹת עַל הַצִּבּוּר, כְּגוֹן חִיכּוּךְ – שחין, ועל
חָגָב אוֹ זִבּוּב אוֹ צְרָעָה וְיִתּוּשׁ שמזיקים להם, וְשִׁילּוּחַ נְחָשִׁים
וְעַקְרַבִּים שמסכנים אותם, לֹא הָיוּ מַתְרִיעִין בציבור בשבת, אֶלָּא רק
צוֹעֲקִים בתפילה ביחיד. ומבואר שאין מתריעים בשבת על השחין
הנקרא 'חיכוך'. מתרצת הגמרא: לֹא קַשְׁיָא, כָּאן – בברייתא מדובר
בְּשַׁחִין לַח שאינו קשה כל כך, ולכן לא התירו להתריע עליו
בציבור בשבת, וְכָאן – בסוגייתינו מדובר בְּשַׁחִין יָבֵשׁ שקשה יותר.
דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, הַשְׁתִּין שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל
הַמִּצְרִיִּים, הָיָה לַח מַבְּחוּץ וְיָבֵשׁ מִבְּפְנִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ט י) 'וַיְהִי
שְׁחִין אַבַּעְבֻּעֹת פֹּרֵחַ בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה', והיינו, שבפריחתו במקום
הנראה לאדם היה מבעבע דהיינו לח, ומשמע שבתוכו היה יבש.
הגמרא ממשיכה לבאר את דברי האמוראים: וְהֲדָלֶת להצלחה
הַנַּעֲלֶת בפני האדם, לֹא בְּמְהֵרָה תִּפָּתַח לו שוב. מבררת הגמרא:
מַאי הִיא – מהי הכוונה במאמר זה. מבארת הגמרא: מַר זוּטְרָא
אָמַר, שהכוונה היא לְמִמְיָכָה, שאם הסכימו לסמוך את אחד
מהחכמים לרב, ולבסוף לא מכהו, שוב לא יוכלו לסומכו
במהרה. רַב אַשִׁי אָמַר, כָּל הַמְרַיְּיעִין לוֹ – מי שהביאו עליו רעה מן
השמים, לֹא בְּמְהֵרָה מְטִיבִין לוֹ. רַב אַחָא מִדִּיפְתִּי אָמַר, לְעוֹלָם אֵין
מְטִיבִין לוֹ יותר. דוחה הגמרא את דבריו: וְלֹא הִיא – אין דבריו
נכונים, ורק רַב אַחָא מִדִּיפְתִּי מִילְּתָא דְּנַפְשֵׁיהּ הוּא דְּאָמַר – אמר
זאת על דבר שארע בו, כמבואר בגמרא (ב"ב יב:) שנתמנו
החכמים להושיבו בראשם, ולבסוף מינו את מר בר רב אשי, ואז
קרא על עצמו מאמר זה, ששוב לא ימליכוהו יותר.
הגמרא ממשיכה לבאר את דברי האמוראים: וְהַלּוֹקֵחַ בַּיִת מנכרי
בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כּוֹתְבִין עָלָיו אוֹנוֹ – שטר מכירה אֲפִילּוּ בְּשַׁבָּת.
מקשה הגמרא: בְּשַׁבָּת מַלְּקָא דַּעְתָּךְ – וכי עולה על דעתך שהתירו
לכתוב בשבת משום ישוב ארץ ישראל, הלא כתיבה אסורה מן
התורה. מתרצת הגמרא: אֶלָּא כִּדְאָמַר רַבָּא הָתָם (שבת קכט.) לגבי
עשיית צרכי חולה שאין בו סכנה בשבת, שאם יש בהם חילול
שבת אוֹמֵר לַנָּכְרִי וְעָשֹׂה אותם, וְהָכָא נַמִּי – גם כאן אוֹמֵר לַנָּכְרִי
וְעָשֹׂה. וְאַף עַל גַּב דַּאֲמִירָה לְנָכְרִי לעשות מלאכה איסור שַׁבָּת הִיא
מדרבנן, מִשּׁוּם יִשּׁוּב אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לֹא גָּזְרוּ בֵּיהּ רַבָּנָן שלא יאמר
לנכרי לעשות מלאכה.
הגמרא מביאה דין נוסף בענין ישוב ארץ ישראל: אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל
בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, הַלּוֹקֵחַ – הקונה עִיר שלימה בְּאֶרֶץ
יִשְׂרָאֵל, כּוֹפִין אוֹתוֹ לְיַקֵּחַ – לקנות לָהּ דֶּרֶךְ בכל אחת מֵאַרְבַּע
רוּחוֹתֶיהָ, מִשּׁוּם יִשּׁוּב אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כדי שיהיה נוח להגיע אליה
מכל צד ולהתיישב בה.
הגמרא מביאה בריייתא המבארת את התנאים שהתנה יהושע
כשהנחיל לישראל את הארץ, שהתנאי הראשון הוא שיהיו רועים
ביערות:
תָּנוּ רַבָּנָן, עֲשָׂרָה תְּנָאִין הִתְנָה יְהוֹשֻׁעַ עם ישראל כשהנחיל להם את
הארץ.

המשך מעמוד ריד

ובמענה על הודעתו אשר בשבוע זו נכנסים לדירתם, הנה בטח לכל לראש יכניס לשם סידור חומש תהלים ותניא ויה"ר מהשי"ת שידורו שם בשלום ובהרחבה וימלא השי"ת משאלות לבבם לטובה בכל הפרטים.

בברכה.

ואלו הם: א. **שֶׁיִּהוּ מַרְעִין** בהמות **בַּחוֹרְשִׁין** – ביערות שבארץ ישראל, ולא יקפיד על כך בעל היער. ב. **וּמְלַקְּטִין עֲצִים כְּשְׁדוֹתֵיהֶם** של חבריהם. ג. **וּמְלַקְּטִים עֲשָׂבִים** למאכל בהמתם **בְּכָל מָקוֹם**, חוץ **מֵהגְּדֵלִים עם הַתְּלָתָן** – מין קטנית, שהעשבים טובים לו. ד. **וְקוֹטְמִים נְטִיעוֹת** – קוצצים ענפי אילן **בְּכָל מָקוֹם**, כדי לטעת אותם במקום אחר, או להרכיבם על אילן אחר, ולא יקפיד על כך בעל האילן, כיון שאין זה מפסידו, חוץ **מִשְׁתֵּי גְּרוֹפְיוֹת** – מידות שהן כמלא שני אגרופים **שֶׁל** ענפים מעץ **הַזַּיִת**, כיון שדרך העולם להשאירם באילן כשקוצץ את ענפיו כדי לשורפם, כדי שמהם יתחילו שוב לצמוח ענפי האילן, ואם יקצצו אותם יפסידו את האילן. ה. **וּמַעֲיָן הַיּוֹצֵא בַּתְּחִילָּה** מן האדמה, לאחר הנחלת הארץ, בקרקע של אדם, **בְּנֵי הָעִיר מַסְתַּפְּקִין** – נוטלים מים **מִמֶּנּוּ**, ולא יקפיד עליהם בעל הקרקע. ו. **וּמְחַכִּין** – פורסים חכה לצידת דגים **בְּיָמָּה שֶׁל טְבֶרְיָא**, אף שהוא בחלקם של שבט נפתלי ושייכת להם, **וּבִלְבָד שֶׁלֹּא יִפְרוֹס קֶלַע** – גדר קנים על ידי יתידות בקרקע הים, **וְיַעֲמִיד** – יעבב **אֶת הַכִּפְּפִינָה** העוברת שם, ויפסיד את בעליה. ז. **וְהַהוֹלְכִים** בדרך ונצרכים לנקביהם **נִפְנִין לְאֲחוֹרֵי הַגָּדֵר** של שדה משום צניעות, ונוטלים אבן מהגדר לניקוי גופם, ואף שעל ידי כך נפרצת הגדר, **וַאֲפִילּוּ בְּשָׂדֶה מְלֵיאָה כְּרֵכוֹם** שהוא צמח יקר וצריך שמירה מעולה, תיקן יהושע שאין חוששים לפריצת הגדר. **וּמְחַלְּקִים בְּשִׁבְילֵי הָרְשׁוּת** – בשדות לאחר שקצרו את התבואה, ובעליהם מפקירים אותם שילכו בהם אנשים ולא יצטרכו להקיף את השדה, **עַד שֶׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה** – עד שירד הגשם השני, דהיינו מי"ז במרחשון (תענית ו.), שמזמן זה והלאה צומחת התבואה, ונפסדת כשדורסים עליה. ח. **וְעוֹבְרֵי הַדְּרָכִים מְסַתְּלְקִין לְגִבּוּל** השדות **שִׁבְצִידֵי הַדְּרָכִים**, אף שיש בהן תבואה, **מִפְּנֵי יְתֵידוֹת הַדְּרָכִים** – מפני הטיט שבדרכים, שמתקשה בימות הקיץ על ידי שדרסו עליו אנשים או בהמות בימות החורף, ונעשה כעמודים קטנים המפריעים להליכה. ט. **וְהַתּוֹעֶה בֵּין הַכְּרָמִים**, ואינו מוצא את הדרך, **מְפַסֵּיג** – חותך את זמורות הגפנים המעכבות בעדו, **וְעוֹלֶה** במעלה הכרם לחפש את הדרך, **וּמְפַסֵּיג** – חותך את הזמורות, **וְיוֹרֵד** במורד הכרם לחפש את הדרך. י. **וּמֵת מְצָוֶה קוֹנֶה** את **מְקוֹמוֹ** שבו מת, ושם תהא קבורתו, ואין בעל הקרקע יכול לעכב זאת.

הגמרא מבארת את הברייתא ודנה בדבריה: התנאי הראשון שהתנה יהושע היה, **שֶׁיִּהוּ מַרְעִין** בהמות **בַּחוֹרְשִׁין** – ביערות שבארץ ישראל. **אָמַר רַב פָּפָּא, לֹא אָמְרָן** – לא אמרנו היתר זה, **אֶלָּא** כשרועה בהמה **דַּקָּה בְּגַנָּה** – ביער גדול שאילנותיו מרובים, ואינה מכלה את האילנות שבו, **אֲבָל** לרעות בהמה **דַּקָּה בְּדַקָּה** – ביער קטן שאילנותיו מועטים, ויכולה לכלות את האילנות שבו, **וְכֵן** לרעות בהמה **גַּסָּה אַף בְּגַנָּה** – ביער גדול, **לֹא** התיר יהושע, **וְכָל שֶׁכֵּן** לרעות בהמה **גַּסָּה בְּדַקָּה** – ביער קטן, **דְּלֹא** התיר.

הגמרא דנה בתנאי השני שהתנה יהושע: **וּמְלַקְּטִין עֲצִים מְשְׁדוֹתֵיהֶם** של חבריהם. מבארת הגמרא: **לֹא אָמְרָן** – לא אמרנו היתר זה, **אֶלָּא בְּחֵיזְמֵי וְחֵיגֵי** – עצי סנה של קוצים שאינם חשובים, **אֲבָל בְּשָׂאר הָעֵצִים לֹא**, כיון שמפסיד את בעל העץ. **וַאֲפִילּוּ בְּחֵיזְמֵי וְחֵיגֵי** – בקוצים **לֹא אָמְרָן** – לא אמרנו **אֶלָּא בְּמְחוּבָּרִין** לקרקע, **אֲבָל בְּתְלוּשִׁין לֹא**, כיון שבעל השדה טרח ותלשם, וודאי דעתו להשתמש בהם. **וַאֲפִילּוּ בְּמְחוּבָּרִין לֹא אָמְרָן** – לא אמרנו **אֶלָּא בְּלַח** – בקוצים לחים, **אֲבָל בְּיבֵשִׁים לֹא**, כיון שבעלידם צריך אותם להבערת אש. **וּבִלְבָד שֶׁלֹּא יְשָׁרֵשׁ** – שלא יעקור את שרשי העץ, כיון שאז לא יוכל לגדול שוב.

הגמרא דנה בתנאי השלישי שהתנה יהושע: **וְמְלַקְּטִים עֲשָׂבִים** למאכל בהמה **בְּכָל מָקוֹם**, חוץ **מֵעשבים** הגדלים עם **תִּלְתָּן** – מין קטנית, **מפני** שהם מועילים לו, וכשתולשם הוא מפסידו. מקשה הגמרא: **לְמֵימְרָא דְּתִלְתָּן מְעַלּוּ לֵהּ עֲשָׂבִים** – וכי אפשר לומר שעשבים מועילים לתלתן, **וְרַבִּינְחִי** – והרי קשה על כך מהמשנה (כלאים פ"ב מ"ה), **תִּלְתָּן שֶׁעָלְתָה** [– שצמחה] **עִם מִינֵי עֲשָׂבִים, אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ** – את בעל השדה **לַעֲקוֹר** את העשבים משום כלאים, כיון שהוא עתיד מעצמו לעקרם מפני שמפסידים את התלתן. ומבואר שהעשבים מפסידים את התלתן. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב יִרְמְיָה, לֹא קַשְׁיָא, כָּאן** – במשנה לענין כלאים מדובר שנטע את התלתן **לְזֶרַע**, שרוצה לזרוע אותה שוב, **וְכָאן** – בתנאים שהתנה יהושע, מדובר שנטעה **לְזֵירִין** – להאכיל לבהמה את ענפיה הלחים. שאם נטעה **לְזֶרַע, קָשׁוּ לֵהּ עֲשָׂבִים** – העשבים קשים לתלתן, משום **דְּמַכְחֲשֵׁי לֵהּ** – שהם מכחישים אותה, ואם נטעה **לְזֵירִין, מְעַלֵּי לֵהּ** – הם מועילים לה, משום **דְּכִי קָיְימִי בֵּינֵי עֲשָׂבִים מְרַכְּכָא** – שכשהיא עומדת בין העשבים היא מתפשטת עליהם, והם סומכים אותה שלא תיפול, ולכן אסור ללקוט את העשבים. תירוץ נוסף: **אִיבָּעֵית אֵימָא**, לעולם עשבים קשים לתלתן, אלא **שְׁכָאן** – במשנה לענין כלאים מדובר שנטע את התלתן **לְאכילת אָדָם**, והוא עתיד לעקור את העשבים שלא יזיקו לה, **וְכָאן** – בתנאים שהתנה יהושע מדובר שנטעה **לְאכילת בְּהֵמָה, דְּכֵיוָן דְּלִבְהֵמָה הוּא דְּזַרְעָהּ, הֲעֲשָׂבִים נַמֵּי מֵיבָּעֵי לָהּ** – גם העשבים דרושים לאכילתה, ונוח לו שתאכל את שניהם. מבררת הגמרא: **וּמְנָא יָדְעִינַן** – ומנין אנו יודעים האם נטע את התלתן לאדם או לבהמה. מבארת הגמרא: **אָמַר רַב פָּפָּא, שָׂאֲרֵיהּ מַשָּׂארֵי** – אם נטע את התלתן בסדר מסוים כערוגות, סימן הוא שנטע **לְאָדָם**, ואם **לֹא שָׂאֲרֵיהּ מַשָּׂארֵי** – לא נטע כערוגות, סימן הוא שנטע **לִבְהֵמָה**.

הגמרא דנה בתנאי הרביעי שהתנה יהושע: **וְקוֹטְמִים נְטִיעָה** – קוצצים ענף אילן **בְּכָל מָקוֹם** לשם נטיעה או הרכבה, ולא יקפיד על כך בעל האילן, **חוץ מִשתי גְּרוֹפְיוֹת** – מידות שהן כמלא שני אגרופים, **שֶׁל** ענפים מעץ **הַזַּיִת**, שצריך להשאיר באילן, שאם יקצצו אותם יפסידו את האילן שלא יתחילו ענפיו לצמוח מחדש. ומבארת הגמרא את שיעור גובה הענפים שצריך להשאיר בזית ובעוד מיני עצים: **פֵּירְשׁוּ רַבִּי תַּנְחוּם וְרַבִּי בְּרַיָּים מְשׁוּם וָקֵן אֶחָד, בְּזַיִת צריך להשאיר שיעור כַּבֵּיצָה** בתחתית הענף סמוך לגזע האילן. **בָּקָנִים וּבְנַפָּנִים** מותר לקטום רק **מִן הַפָּקָק** – הקשר התחתון [– הקו שמסובב את הענף] שבענף **וּלְמַעְלָה. וּבְשְׂאָר כָּל הָאִילָנוֹת** מותר לקטום רק **מִן אוּפּוֹ** – מפריו **שֶׁל הָאִילָן**, דהיינו מענפיו הרכים והדקים, **וְלֹא מִן חוּדּוֹ שֶׁל הָאִילָן**, כלומר מענפיו הגדולים והגסים, שמהם יצמחו שוב שאר ענפי האילן, ורק **מִן** ענף **חָדָשׁ** משנה זו **שְׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה פֵּירוֹת, וְלֹא מִן יָשָׁן שֶׁהוּא עוֹשֶׂה פֵּירוֹת**, ורק **מִמָּקוֹם שְׁאֵינוֹ רוֹאֶה אֶת הַחַמָּה**, דהיינו מהענפים שבין ענפי האילן, שאינו מצמיח פרות טובים כל כך,

המשך בעמוד ריג

אגרות קודש

ב"ה, ז' תמוז, תשי"ב

ברוקלין.

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבו מד' תמוז, בו כותב ע"ד הלימוד שיש לו עם זוגתו תחי', ויה"ר מהשי"ת אשר יהי' בהצלחה ובקרוב יברכם השי"ת בזחו"ק אשר לימוד תורת דא"ח הוא צנור וכלי להמשכת וקבלת הברכה בזה.

שֶׁיִּהוּ מַרְעִין. בְּהֵמוֹת הַחוֹרְשִׁין וְשֶׁלֹּא יִקְפִּיד בַּעַל הַיַּעַר עַל כָּךְ: וּמְלַקְּטִין עֵצִים. מִשְּׁדֵה חֲבֵירוֹ וְכֵן עֲשָׂבִים לְמַאֲכַל בְּהֵמָה: חוּץ מִשֶּׁלּוֹ. דְּמֵעֲלוּ לֵהּ עֲשָׂבִים הַגְּדֵילוֹת עִמּוֹ וְהִתּוֹלְשִׁין מְפַסִּיד אֶת הַתְּלָתָן תּוֹלְתָן מִן קְטַנִּית וְשׁוּמָּה פנגרי"א: וְקוֹטְמִין נְטִיעוֹת. מִן הָאִילָן קוֹטֵם בַּד לְיֹשֶׁב אוֹ לְהַרְכִּיב וְלֹא יַקְפִּיד בַּעַל הָאִילָן: חוּץ מִגְּרוּפְיוֹת שֶׁל זֵית. הַקּוֹצֵץ זֵיתָיו לִשְׁרוֹף מְנִיחַ שְׁתֵּי גְרוּפְיוֹת מִלֹּא שְׁנֵי אֻגְרוֹפִין בְּדַאֲמַר בְּהַמּוֹכֵר אֶת הַסְּפִינָה (ב"ב דף פ.) וְהֵן מַחֲלִיפוֹת וּמוֹצִיאוֹת בְּדֵין וּמִשָּׁם אֵין לְקָטוֹם נְטִיעָה מִפְּנֵי שֶׁמַּפְסִיד אֶת הַגְּרוּפְיוֹת: בַּתְּחִילָה. מֵחָדָשׁ וְכָל שֶׁכֵּן מֵעֵינוֹת יְשָׁנִים שֶׁהֵיוּ מִימוֹת יְהוֹשֻׁעַ: וּמְחַכִּין. וּמְטִילִין חֻכָּה לְצוּד דָּגִים: בְּיָמָּה שֶׁל מַבְרֵיא. וְאע"פ שֶׁהֶחֱלַק נַפְתָּלִי הָיְתָה כּוֹלָּה כְּדַאֲמְרִינַן לְקַמָּן: שֶׁלֹּא יִפְרוֹס קָלַע. דֶּרֶךְ צַיָּדִים לִתְקוֹעַ יְתֵדוֹת וְלַעֲשׂוֹת גְּדֵרִי קָנִים בְּפִיּוֹם לְהַלְכֵד שָׁם דָּגִים וְקוֹרֵין לוֹ בְּמָקוֹמֵינוּ גֶזֶר וּבְאֶרֶץ אַשְׁכְּנַז קוֹרִין לוֹ ווב"א (שֵׁלֹא יִפְרוֹס קָלַע) מִפְּנֵי שֶׁמַּעֲבִיד וּמַעֲמִיד אֶת הַסְּפִינָה: לְאַחוֹרֵי הַגֶּדֶר. לְקַמָּן מַפְרֵשׁ לֵהּ לֹא נִצְרְכָה אֶלָּא לִיטּוֹל הַיְמָּנָה צְרוֹר לְקַנֵּחַ וְאע"פ שֶׁפּוֹרֵץ אֶת הַגָּדֵר: וּמַהֲלְכִין בְּשָׁבִילֵי הָרְשׁוּת. סְתָם בְּנֵי אָדָם מְשַׁהֲכִינִים תְּבוּאָתָם עַד שְׁעַת הַזְּרִיעָה מְפַקִּירִים שְׁדוֹתֵיהֶם לִיפָּנֵס בָּהֶן כָּל אָדָם לְקַצֵּר אֶת הַדֶּרֶךְ שֶׁלֹּא יִקּוֹף וְהֵן נִקְרָאִין שְׁבִילֵי הָרְשׁוּת לְפִי שֶׁבְּרְשׁוּת עוֹשִׂין וְהִתְנָה יְהוֹשֻׁעַ שֶׁלֹּא יַקְפִּידוּ עַל כָּךְ: עַד שֶׁתַּרְד רְבִיעָה שֵׁנִיָּה. וְזֶמָּנָהּ בְּי"ז בְּמַרְחֶשְׁוָן דְּאַמְרִינַן בְּתַעֲנִית (דף טז.) וּמַאז וְהָלְאָה הַזְּרָעִים צוֹמְחוֹת וְקָשֶׁה לָהּ דְּרִיסַת הָרֶגֶל: וּמְסַתְּלְקִין לְצִדֵּי הַדְּרָכִים. בְּכָל עֵת וַאֲפִי' בְּזֶמֶן שֶׁהַתְּבוּאָה בְּשָׂדוֹת הִפְקִיר לְכָל אָדָם לְהִסְתַּלֵּק מִן הַדֶּרֶךְ מִפְּנֵי הַיְּהוּדוֹת וְלִיכָּנֵס לִגְבוּל שָׂדֶה חֲבֵירוֹ וְלַיְלָה עַל הַמֵּיצַר אֵצֶל הַדֶּרֶךְ: מִפְּנֵי יְהוּדוֹת הַדְּרָכִים. בֵּימוֹת הַחַמָּה יָבֵשׁ הַטִּיט וְנַעֲשֶׂה כִּיהוּדוֹת מָקוֹם דְּרִיסַת הָאָדָם וּבְחַמָּה שֶׁדַּרְסוֹ שָׁם בֵּימוֹת הַחוֹרֶף וְנַעֲשׂוּ כְּשִׁחִיהוֹת: מַפְסִיד. מְנַתֵּק זְמוֹרוֹת הַנּוֹשְׁבוֹת הַמְּעֻבְּבוֹת אוֹתוֹ וְעוֹלֶה וְיוֹרֵד עַד שֶׁמּוֹצֵא אֶת הַדֶּרֶךְ: מְקוֹטֵם. מָקוֹם שֶׁנִּפַּל שָׁם בְּעֵת מוֹתוֹ קָנֵאוֹ לְקִבּוּרָה וְאֵין בַּעַל הַשָּׂדֶה מְעַכֵּב עָלָיו: דַּקָּה. בְּהֵמָה דַּקָּה בִּיעֵר גַּסָּה שֶׁאֵינָהּ מְכַלָּה אֶת הָאִילָנוֹת: אֲבָל בְּתֻלּוֹשִׁין. אַחֲרֵי שֶׁטָּרַח עֲלֵיהֶן בַּעַל הַשָּׂדֶה וְתָלְשָׁן אָסוּר לִיטְּלָן דִּדְעָתֵיהּ עֲלֵיהוּ: יְבִישִׁין. דַּעְתּוֹ עֲלֵיהֶם לְאוֹר: אֵין מַחֲיִיבִין אוֹתוֹ לַעֲקוֹר. הָעֲשָׂבִים מִמְּנָּה מִשּׁוּם כְּלָאִים לְפִי דִּבְעַל בְּרְחוֹ עִתִּיד לִיטְּלוֹ שֶׁמַּפְסִיד אֶת הַתְּלָתָן: כָּאן. שֶׁהַתְּלָתָן עוֹמֶדֶת לִיזָּרַע: כָּאן. שֶׁזָּרְעָה לְאֲכוֹל הַזֵּירִים טודילי"ש בְּלַע"ז: דְּמִיכְּבָא. מִתְפַּשֶּׁטֶת וְגוֹדֶלֶת עַל הָעֲשָׂבִים וְנַעֲשִׂין לָהּ סְמִיכָה בְּעִין דֶּלֶת שֶׁל כֶּרֶם: וּמְנָא יָדְעִינַן. אִם זָרְעָה לְאָדָם דִּשְׁרֵי לֵיהּ לְמִלְקָט מִן הָעֲשָׂבִים בְּתְנַאי יְהוֹשֻׁעַ: מְשָׁאֲרֵי. עֲשׂוּיִים כְּעֵרוּגוֹת: בְּזֵית בְּבִיצָה. כְּשִׁיעוּר גּוּבְהָהּ בֵּיצָה צָרִיךְ לְהָנִיחַ מִן הַזֵּית מִלְּמַטָּה סָמוּךְ לַגֵּזַע: מִן הַפִּקָּק וּלְמַעְלָה. מִוֹתָּר לְקִטּוּם פִּקָּק קָשֶׁה: מַאיזוֹ שֶׁל אִילָן. מִפְּרִיוֹ לְכוֹלְמֹר מֵעֲנָפִין הָרִכִּין וְדַקִּין: וְלֹא מֵחוּדִּי. מֵעֲנָפִין גְּדוֹלִים וְגַסִּין כְּאִילָן גָּמוּר ל"א מֵחוּבּוֹ שֶׁל אִילָן מִמְּקוֹם שֶׁיֵּשׁ עֲנָפִין הַרְבֵּה דְּהֵיינוּ בְּאֶמְצַע גָּבְהוֹ וְלֹא מֵחוּדּוֹ מִלְּמַעְלָה עֲנָף הָאֶמְצָעִי שֶׁהוּא עֶלְיוֹן וְעִיקַּר הָאִילָן מִתְּשׁוּבוֹת הַגְּאוֹנִים: מִן הֶחָדָשׁ. בֵּד שֶׁגָּדֵל וְיָתוֹסֵף בְּשָׁנָה זוֹ שֶׁעֲדַיִן אֵין עוֹשֶׂה פֵּרוֹת:

ולא

שֶׁיִּהוּ מַרְעִין בְּחוֹרְשִׁין וּמְלַקְּטִין עֵצִים בִּשְׁדוֹתֵיהֶם וּמְלַקְּטִים עֲשָׂבִים בְּכָל מָקוֹם חוּץ מִתְּלָתָן וְקוֹטְמִים נְטִיעוֹת בְּכָל מָקוֹם חוּץ מִגְּרוּפְיוֹת שֶׁל זַיִת וּמַעֲיָן הֵיוֹצֵא בַּתְּחִילָה בְּנֵי הָעִיר מְסַתְּפְּקִין מִמֶּנּוּ וּמְחַכִּין בְּיָמָּה שֶׁל מַבְרֵיא וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִפְרוֹס קָלַע וְיַעֲמִיד אֶת הַסְּפִינָה וְנִפְנִין לַאֲחוֹרֵי הַגָּדֵר וַאֲפִילּוּ בְּשָׂדֶה מְלֵיאָה כְּרָכּוֹם וּמְהַלְּכִים בִּשְׁבִילֵי הָרְשׁוּת עַד שֶׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה וּמְסַתְּלְקִין לְצִדֵּי הַדְּרָכִים מִפְּנֵי יְהוּדוֹת הַדְּרָכִים וְהַתּוֹלֶשׁ בֵּין הַכָּרְמִים מַפְסִיק וְעוֹלֶה מַפְסִיק וְיוֹרֵד וּמֵת מְצִיָּה קוֹנֶה מְקוֹמוֹ: שֶׁיִּהוּ מַרְעִין בְּחוּרְשִׁין וְעֲשָׂבִים בְּכָל מָקוֹם חוּץ מִתְּלָתָן וְקוֹטְמִים נְטִיעוֹת בְּכָל מָקוֹם חוּץ מִגְּרוּפְיוֹת שֶׁל זַיִת וּמַעֲיָן הֵיוֹצֵא בַּתְּחִילָה בְּנֵי הָעִיר מְסַתְּפְּקִין מִמֶּנּוּ וּמְחַכִּין בְּיָמָּה שֶׁל מַבְרֵיא וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִפְרוֹס קָלַע וְיַעֲמִיד אֶת הַסְּפִינָה וְנִפְנִין לַאֲחוֹרֵי הַגָּדֵר וַאֲפִילּוּ בְּשָׂדֶה מְלֵיאָה כְּרָכּוֹם וּמְהַלְּכִים בִּשְׁבִילֵי הָרְשׁוּת עַד שֶׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה וְהַתּוֹלֶשׁ בֵּין הַכָּרְמִים מַפְסִיק וְעוֹלֶה מַפְסִיק וְיוֹרֵד וּמֵת מְצִיָּה קוֹנֶה מְקוֹמוֹ: שֶׁיִּהוּ מַרְעִין בְּחוּרְשִׁין וּמְלַקְּטִין עֵצִים בִּשְׁדוֹתֵיהֶם וּמְלַקְּטִים עֲשָׂבִים בְּכָל מָקוֹם חוּץ מִתְּלָתָן וְקוֹטְמִים נְטִיעוֹת בְּכָל מָקוֹם חוּץ מִגְּרוּפְיוֹת שֶׁל זַיִת וּמַעֲיָן הֵיוֹצֵא בַּתְּחִילָה בְּנֵי הָעִיר מְסַתְּפְּקִין מִמֶּנּוּ וּמְחַכִּין בְּיָמָּה שֶׁל מַבְרֵיא וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִפְרוֹס קָלַע וְיַעֲמִיד אֶת הַסְּפִינָה וְנִפְנִין לַאֲחוֹרֵי הַגָּדֵר וַאֲפִילּוּ בְּשָׂדֶה מְלֵיאָה כְּרָכּוֹם וּמְהַלְּכִים בִּשְׁבִילֵי הָרְשׁוּת עַד שֶׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה וְהַתּוֹלֶשׁ בֵּין הַכָּרְמִים מַפְסִיק וְעוֹלֶה מַפְסִיק וְיוֹרֵד וּמֵת מְצִיָּה קוֹנֶה מְקוֹמוֹ: שֶׁיִּהוּ מַרְעִין בְּחוּרְשִׁין וּמְלַקְּטִין עֵצִים בִּשְׁדוֹתֵיהֶם וּמְלַקְּטִים עֲשָׂבִים בְּכָל מָקוֹם חוּץ מִתְּלָתָן וְקוֹטְמִים נְטִיעוֹת בְּכָל מָקוֹם חוּץ מִגְּרוּפְיוֹת שֶׁל זַיִת וּמַעֲיָן הֵיוֹצֵא בַּתְּחִילָה בְּנֵי הָעִיר מְסַתְּפְּקִין מִמֶּנּוּ וּמְחַכִּין בְּיָמָּה שֶׁל מַבְרֵיא וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִפְרוֹס קָלַע וְיַעֲמִיד אֶת הַסְּפִינָה וְנִפְנִין לַאֲחוֹרֵי הַגָּדֵר וַאֲפִילּוּ בְּשָׂדֶה מְלֵיאָה כְּרָכּוֹם וּמְהַלְּכִים בִּשְׁבִילֵי הָרְשׁוּת עַד שֶׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה וְהַתּוֹלֶשׁ בֵּין הַכָּרְמִים מַפְסִיק וְעוֹלֶה מַפְסִיק וְיוֹרֵד וּמֵת מְצִיָּה קוֹנֶה מְקוֹמוֹ: פָּפָּא לֹא אָמַרְן אֶלָּא דַּקָּה בְּגַסָּה אֲבָל דַּקָּה בְּדַקָּה דִּלְא: וְגַסָּה בְּגַסָּה לֹא וְכָל שֶׁכֵּן גַּסָּה בְּדַקָּה דִּלְא: וּמְלַקְּטִין עֵצִים מִשְּׁדוֹתֵיהֶם לֹא אָמַרְן אֶלָּא בְּהֵיזֵּקֵי וְהֵיזֵּי אֲבָל בִּשְׁאָר עֵצִים לֹא וַאֲפִילּוּ בְּהֵיזֵּקֵי וְהֵיזֵּי לֹא אָמַרְן אֶלָּא בְּמְחוּפָּרִין לֹא וַאֲפִי' בְּמְחוּפָּרִין לֹא אָמַרְן אֶלָּא בְּלַח אֲבָל בְּיבֵשִׁים לֹא וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְשַׁרֵּשׁ: וּמְלַקְּטִין עֲשָׂבִים בְּכָל מָקוֹם חוּץ מִשֶּׁלּוֹ. שֶׁיֵּשׁ לוֹ לְמִימַר דְּמֵעֲלוּ לֵהּ עֲשָׂבִים וְרִמִּינְהִי תִּלְתָּן שֶׁעָלְתָה עִם מִינֵי עֲשָׂבִים אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לַעֲקוֹר אָמַר רַב יִרְמְיָה לֹא קַשְׁיָא כַּאן לְזֶרַע כַּאן לְזִירִין לְזֶרַע קָשׁוּ לֵהּ עֲשָׂבִים דְּמַכְחֲשִׁי לֵהּ לְזִירִין מַעֲלֵי לֵהּ דְּכִי קָיְימִי בֵּינֵי עֲשָׂבִים מִירְכְּבָא אִיבְּעִית אֵימָא כַּאן לְאָדָם כַּאן לִבְהֵמָה דְּכֵיוָן דִּלְבְהֵמָה הוּא דְּזָרְעָה עֲשָׂבִים נַמִּי מִיבְּעֵי לֵהּ וּמְנָא יָדְעִינַן א"ר פָּפָּא שָׁאֲרֵיהּ מְשָׁאֲרֵי לְאָדָם לֹא שָׁאֲרֵיהּ מְשָׁאֲרֵי לִבְהֵמָה: וְקוֹטְמִין נְטִיעָה בְּכָל מָקוֹם חוּץ מִגְּרוּפְיוֹת שֶׁל זַיִת פְּי' ר' תַּנְחוּם וְר' בְּרַיִים מְשׁוּם זָקֵן אֶחָד בְּזַיִת בְּבֵיצָה בְּקָנִים וּבְנִפְנִים מִן הַפִּקָּק וּלְמַעְלָה וְשָׁאָר כָּל הָאִילָנוֹת מִן אוּבּוֹ שֶׁל אִילָן וְלֹא מִן חוּדּוֹ שֶׁל אִילָן מִן חָדָשׁ שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה פֵּרוֹת וְלֹא מִן יָשָׁן שֶׁהוּא עוֹשֶׂה פֵּרוֹת מִמָּקוֹם שֶׁאֵינוֹ רוֹאֶה אֶת הַחַמָּה

ולא

הָכִי אָמַר בְּפ"ק דְּבִיצָה (דף ו. ושם) בְּיו"ט שְׁנֵי יִתְעַסְּקוּ בּוֹ יִשְׂרָאֵל אֲפִילּוּ בְּיו"ט שֶׁל ר"ה כ"ש מִילָה דְּשָׁרֵי ע"י נָכְרִי אִיסּוּרָא דְּאוֹרַיְיתָא בְּשַׁבָּת כְּדִפ' בַּהֲלָכוֹת גְּדוֹלוֹת וְשָׁרֵי נַמִּי ע"י יִשְׂרָאֵל בְּיו"ט שֶׁנִּי שֶׁל ר"ה וּמִידֵּי אֵין זֶה דְּמָן הַדִּין הָוֶה לֵיהּ לְמִימְרֵי לְקַבּוֹר מֵת בְּשַׁבָּת אֶלָּא לְפִי שֶׁהוּא מְכוֹעֵר וּמְגוּנֶּה וּמִתְבַּיֵּישׁ שֶׁנִּקְבָּר בְּשַׁבָּת שֶׁנַּעֲשָׂה בְּאִישּׁוּר שַׁבָּת אֲפִילּוּ ע"י נָכְרִי מִידֵי דַּהֲוָה אַהֲהִיא דְּתָנֵן בְּפֶרֶק הַשּׁוֹאֵל (שבת דף קנא.) עָשָׂה נָכְרִי אָרוֹן וְחָפַר קֶבֶר אִם בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל לֹא יִקָּבֵר בּוֹ עוֹלָמִית וְלֹא שָׁרֵי בִּבְדֵי שֶׁיֵּעָשׂוּ כְּמוֹ בְּדֵי מִטְעָם דִּפְרִישׁוּת וְתַדַּע דְּהָא בְּמַת שָׁרֵיא בְּרַמְלִית כְּדַאֲמְרִינַן בְּהַמַּצְנִיעַ (שם דף צה:) דְּגַדּוֹל כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת א"כ כ"ש דְּהָוֶה לֵיהּ לְמִימְרֵי לְקַבּוֹר ע"י נָכְרִי אֶלָּא עַל כָּרְחָךְ טַעְמָא דְּהֵוֵי בְּדִפְרִישׁוּת וְא"ש נַמִּי הָא דַּאֲמְרִינַן בְּפ"ב דְּבִיצָה (דף כב.) אֲמִימָר שָׁרֵק לְמֵיכַחֵל עֵינָא אֲפִי' בְּיו"ט שֶׁנִּי שֶׁל ר"ה וּפְרִיךְ וְהָאֲמַר רַבָּה מֵת בְּיו"ט שֶׁנִּי מְסַפְּקִין בּוֹ יִשְׂרָאֵל מִבְּעוֹד יוֹם לְצֹרֶךְ לְמָחָר מַאי פָּרִיךְ מִבֵּיצָה וְהָא צְרָכֵי חוֹלֶה אִית לָן לְמִשְׁרֵי טַפֵּי אֲפִי' מֵמֵת דִּבְסוֹף מְפַנִּין (שבת דף קכט.) אָמַר דְּכָל צְרָכֵי חוֹלֶה נַעֲשִׂין עַל יְדֵי אַרְמַאי בְּשַׁבָּת וּמֵיכַחֵל עֵינָא מְדַמֵּה הָתָם לְחוֹלֶה שֶׁאֵין בּוֹ סַכָּנָה וְאוֹמֵר לְנָכְרִי וְעוֹשֶׂה אֲפִי' אִיסּוּרָא דְּאוֹרַיְיתָא א"כ אִית לָן לְמִשְׁרֵי בְּק"ו מֵמֵת אֲפִי' לְכִתּוּשׁ סַמְנִין בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל וּלְמַאי דְּפָרֵיךְ שְׁנִיָּא אֲתֵי שִׁפּוּר לְדִילֵיכָּא ק"ו:

חוּץ מִגְּרוּפְיוֹת שֶׁל זַיִת. פֵּירַשׁ בְּקוּנְטְרֵס מִלֹּא שְׁנֵי אֻגְרוֹפִין וּבְעָרוּךְ פֵּירַשׁ מִגְּרוּפִיִּים עֲנָפִים וַעֲנָפִי הַזַּיִת קְרוּיִין גְּרוּפִים כְּמוֹ יְחוֹר בְּתִאנָה וּמְזוֹרָה בִּגְפָנִים שֶׁכָּל אֶחָד יֵשׁ לוֹ שֵׁם לְבַדּוֹ וְהֵבִיא הָא דְּאָמַר בְּבְרֵאשִׁית רַבָּה וְאַתָּה קַח לְךָ מִכָּל מַאֲכָל אֲשֶׁר יֵאָכֵל וְמוֹרוֹת לִנְטִיעוֹת יְחוֹרִי לְתֵאנִים גְּרוּפִיּוֹת לְזֵיתִים:

וּמַעְיָן הַיּוֹצֵא בַּתְּחִילָה בְּנֵי הָעִיר מִסְתַּפְּקִין וּמִמֶּנּוּ. לְמֵאי דְּאָמַר לְקַמָּן דִּתְנַאִים שֶׁהִתְנָה יְהוֹשֻׁעַ אֲפִי' בְּחוֹ"ל יֵשׁ לְתַמּוֹהַּ הָא דְּאָמַר בְּפֶרֶק כָּל הַצְּלָמִים (ע"ז דף מז. ושם) הַמִּשְׁתַּחֲוֶה לְמַעְיַן מֵימָיו מֵהוּ לִנְסָכִים וּפְשִׁיט לֵיהּ מֵהָא דְּאָמַר מַיִם שֶׁל רַבִּים אֵין נֶאֱסָרִים וּמְשַׁנֵּי דִּנְבָעֵי מֵאַרְעֵיהּ וְהִשְׁתָּא אַבְּתֵּי שֶׁל רַבִּים הֵם מִתְּנַאי יְהוֹשֻׁעַ וְיֵשׁ לְחַלֵּק בֵּין יוֹצֵא מֵאֵלָיו לְטָרַח בּוֹ וְחָפְרוּ:

וּמְחַכִּין בְּיָמָּה שֶׁל מַבְרֵיא. כָּל אָדָם וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִפְרוֹס קָלַע נַמִּי לְכָל אָדָם וַאֲפִי' הַבְּעָלִים עַצְמָן בְּדַתְנַיָא לְקַמָּן שֶׁהִתְנוּ הַשְׁבָּטִים זֶה עִם זֶה אֲבָל צָד הוּא בְּמִכְמוֹרוֹת וּבְרֶשֶׁת וְהַיְינוּ הַבְּעָלִים שֶׁהֵם: **אֵין** מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לַעֲקוֹר. פֵּירַשׁ בְּקוּנְטְרֵס שֶׁע"כ עָתִיד לְיִשְׁלֹם לְפִי שֶׁמַּפְסִידִין אֶת הַתְּלָתָן וְקָשֶׁה לְפִירוּשׁוֹ דְּאֵין מְחַיְּבִין מַשְׁמַע שֶׁאֵין אָסוּר בְּהֶנְאָתוֹ וְעוֹד דְּאִם מְתָיְיאֵשׁ וּמִתְעַצֵּל לְעוֹקְרוֹ לָמָּה לֹא נְחַיְּבֵנוּ דְּהָא אִיבָּא אִיסּוּר כְּשֶׁמִּתְיָיאֵשׁ בִּדְתָנַן בְּמַסֶּכֶת כִּלְאַיִם (פ"ה מ"ו) הָרוֹאֶה יָרָק בְּכַרְמוֹ וְאָמַר לְכַשֶּׁאֶגְיַע שָׁם אֲלַקְּטֶנּוּ מוּתָּרִין לְכַשֶּׁאַחֲזוֹר אֲלַקְּטֶנּוּ וְהוֹסִיף מְאַתַּיִם אָסוּר וְנִרְאֶה לְר"י דְּאֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לַעֲקוֹר דְּלֵיכָּא אִיסּוּרָא שֶׁהֲרֵי הוּא לֹא זָרְעוֹ אֶלָּא מֵאֲלֵיהֶן בָּאוּ וּמִשּׁוּם מְקַיֵּים בִּכְלָאִים לֵיכָּא כֵּיוָן דְּקָשֶׁה לְהוּ עֲשָׂבִים וּלְ"ע אִיצְטְרִיךְ דְּאָמַר בְּפֶרֶק בְּחֶרֶב דַּע"ז (דף סד.) וּבְמִכּוֹת (דף כא:) הַמְּקַיֵּים בִּכְלָאִים לוֹקֶה וְלֹאו מִלְּקוּת מִמַּשׁ דְּלֹאו שֶׁאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה הוּא אֶלָּא אִיסּוּרָא בְּעָלְמָא הוּא א"נ אֲפִי' לְרַבָּנָן אִיצְטְרִיךְ וְהֵיכָא דְּנִיחָא לֵיהּ חִיּוּבוּהוּ חֲכָמִים שֶׁלֹּא יְחַשְּׁדוּהוּ שֶׁזָּרְעָה וְהָא דְּנָקֵט תְּלָתָן שֶׁעָלְתָה עִם מִינֵי עֲשָׂבִים וְלֹא נָקֵט תְּלָתָן שֶׁעָלָה עִמּוֹ עֲשָׂבִים רְבוּתָא נָקֵט אֲפִילּוּ שֶׁמִּתְבַּיֵּן לְזֹרֵעַ תְּחִילָּה שֶׁאֵר זְרָעִים וְהַתְּלָתָן עָלָה מֵאֵלָיו אפ"ה כֵּיוָן דְּהִשְׁתָּא מִיקָּא לֹא נִיחָא לֵיהּ בְּזֹרְעִים מַחְמֶת הַתְּלָתָן שֶׁעָלָה אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לַעֲקוֹר: **כָּאן** שֶׁזָּרְעָה לִזִּירִין. הֵיכִי דְּחוּץ מִשֶּׁדֶה תְּלָתָן לִזִּירִים מֵעֲלוּ לֵיהּ וְא"ת כֵּיוָן דְּאִיבָּא אִיסּוּר כִּלְאַיִם אַמַּאי אָסוּר לְלַקֵּט וְהָאֲמַר בְּפ"ק דְּמוֹ"ק (דף ו:) שֶׁתַּקְנוּ שֶׁיִּהְיוּ מְפַקִּירִין כָּל הַשָּׂדֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כִּלְאַיִם וִי"ל דְּהָכָא בְּדַלֵּיכָא שִׁיעוּרָא כְּדִתְנַן בְּמַסֶּכֶת כִּלְאַיִם (פ"ב מ"א) וּמַיְיתֵי לָהּ בְּהַמּוֹכֵר פֵּירוֹת (ב"ב דף צד.) כָּל סָאָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ רוֹבַע מִמִּין אַחֵר יִמָּעֵט:

אין לך כל שבט ושבט מישראל גרסינן. ובפ' יש נוחלין (ב"ב דף קכב. ושם) גבי חלוקת הטובים הבא גרסינן אין לך כל אחד ואחד מישראל כן נראה לר"ת: **ונוטל** דמי יינו מתוך דוגשנו של חבירו. ע"כ מיירי כשעקל בית הבד ברוך עליה דאל"כ לימא ליה מהפקירה קזבינא כדאמר לקמן בפרק בתרא (דף קטו:) וא"ת ואמאי נוטל דמי יינו הא אמר לקמן בפרק בתרא (שם) דאין לו אלא שברו ומצי למימר דהך דר' שמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה פליג כדאמר בסמוך ביחידאה לא קאמר וכן משמע בתוספתא דבתר הך דלא יקוץ קתני הך אבל אין נראה דלמה יטול דמי יינו הלא יכול לומר אני הייתי דוחק ומציל כיון

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

ולא מפקום הרואה את החמה. סביבות צדדין מבחוץ מפני שהוא עיקר האילן שהחמה מבשלת שם את הפרי ומתחתיקו: **מלא** חבל של מצודה היה לו ברדומה מן היציאה למשוך רשתו חרם כמו מצודים וחרמים (קהלת ז:) **בחזקת כל השבטים.** כל מי שירצה יטול דהא כמטלטלי ושאר השלל והמלוקח היו: **וכן אתה מוצא בכנעני.** אע"פ שכתוב כאן הר האמורי אף בגבעוני ופרזיי כך היו להם לישראל שירשו היה להם לכל אחד הר ושפלה ונגב וערמק ארץ שדות ובקעות שקורין כנפיינ"ה לכן נקראת נגב שכל שעה היא נגובה שאין שם צל אילנות וחמה זורחת ומנגבתה: **אמר** ליה לשמעיה. בחול: **שרקיה.** טהיחהו בטיט וחברדה יפה: **והא.** קרקע דידן: **אפילו** טל. ירד עליה בלילה קשה לה דרישת הרגל ממחרתו: **אפילו** בחוצה לארץ. וכ"ש בבבל שמצויין שם שיירות ועוברין ושבים והוצרך להתנות: **מפסע** ואזיל. מיתד ליתד פסיעות גסות ולא היה רוצה להסתלק אל מצר השדה: גדולתו. שהוא מרחה לנו שהוא ירא שמים מאד ואינו חושש לתנאי שהתנה יהושע ומחזי כיוהרא: **בניזרא דפריזלא.** כלומר נדוי: **מאי וכן.** פשיטא מאי שנא אידך מהברייה: **והשבותו.** את גופו משמע שאם טרפה חבירתה אתה צריך להעלותו להדרך: **דאוריית בי** מצרי. יקוף סביבות מצרי הכרמים ולא יעבור בתוכם ויפסידם: **איסרטיא.** רה"ר ט"ז אמה: **שדה** בור. מכאן לאיסרטיא ושדה ניר מכאן מפגנהו לשדה בור שדה ניר חרוש ולא זרוע: **מפגנהו.** אלמא לא קנה מקומו דאי קנה מקומו מצי בעל השדה של ימין ושל שמאל לעכובי: **על המצר.** מוטל ברוחב הדרך ועוברין ומאהילין עליו עושי טהרות ומטמאות: **כל שלשים יום.** שלשים יום רשאי להניחו שם: **דר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה.** בפרק הגוזל בתרא: **נחיל.** של דבורים שהלכו לשדה חבירו ונתיישבו על שוכתה של אילן ואם יטול אחד אחד הן פורחות ואובדות מאחר שנתנו עיניהן באותה שוכה לפיכך קוצצה ונותן לו דמים: **ומציל** דובשנו. זה בא בכדו של יין וזה בא בכדו של דבש ונסדקה חבית של דבש וכן זה בא בחבילת פשתן על חמורו וזה בא בחבילת עצים ומת חמורו של בעל פשתן יפרק זה את עצים וטוענו: **דר' יהודה** ודרבי ישמעאל יחידאי נינהו וברייתא דעשרה תנאים סתמא היא:

והא

ולא מפקום הרואה את החמה שנאמר ומגד תבואות שמש: **ומעין** היוצא תחילה בני העיר מסתפקין ממנו אמר רבה בר רב הונא ונותן לו דמים ולית הלכתא כוותיה: **ומחפין** ביומה של מטריא ובלבד שלא יפרום קלע ויעמיד את הפפינה אבל צד הוא ברשות ובמכמרות ת"ר ברשות אבל צד הוא ברשות שבטים זה עם זה שלא יפרום קלעה ויעמיד את הפפינה אבל צד הוא ברשות ובמכמרות תנו רבנן יפה של טרפיא בחלקו של נפתלי היתה ולא עוד אלא שנטל מלא חבל חרם בדרומה כנגד שבט מה שנאמר ים ודרום ירשה תנינא רבי שמעון בן אלעזר אומר תלושין שבהרים בחזקת כל השבטים הן עומדים ומחופרים בחזקת אותו השבט ואין לך כל שבט ושבט מישראל שאין לו בהר ובשפלה ובנגב ובעמק שנאמר פנו וסעו לכם ובאו הר האמורי ואל כל שכניו בערבה בהר בשפלה ובנגב ובחוף הים וגו' וכן אתה מוצא בבקעים ובפרזיים ובאמורים שלפניהם שנאמר ואל כל שכניו אלמא שכניו הכי הוו: ונפנין לאחורי הגדר ואפילו בשדה שהיא מלאה פרכום אמר רב אחא בר יעקב לא נצרכה אלא ליטול הימנו צרור אמר רב חסדא ואפילו בשבת מר זוטרא חסידא שקיל ומהדר וא"ל לשמעיה (למחר) זיל שיורקיה: ומהלכין בשבילי הרשות עד שתדר רביעה שניה אמר רב פפא והאי דידן אפילו טל קשי לה: ומסלקין לצידי הדרכים מפני יתידות הדרכים שמואל ורב יהודה הוו שקלי ואזלי באורחא הוה מסתלק שמואל לצידי הדרכים א"ל רב יהודה תנאן שהתנה יהושע אפילו בבבל א"ל שאני אומר אפילו בחוצה לארץ רבי ורבי חייא הוו שקלי ואזלי באורחא אסתלקו לצידי הדרכים הוה קא מפסיע ואזיל ר' יהודה בן קנוסא קמייהו א"ל רבי לרבי חייא מי הוא זה שמדראה גדולה בפנינו א"ל ר' חייא שמא ר' יהודה בן קנוסא תלמידי הוא וכל מעשיו לשם שמים כי מטו לנביה חזייה א"ל אי לאו יהודה בן קנוסא אתי גזרתינהו לשקדך בגיזרא דפרזלא: התועה בין הכרמים מפסיג ויורד מפסיג ועולה: ת"ר הרואה חבירו תועה בין הכרמים מפסיג ועולה מפסיג ויורד עד שמעלהו לעיר או למדרך וכן הוא שתועה בין הכרמים מפסיג ועולה מפסיג ויורד עד שיעלה לעיר או למדרך מאי וכן מהו דתימא חבירו הוא דידע להיכא מסלק דניפסוג אבל הוא דלא ידע להיכא קא סליק לא ניפסוג נהדריה נהדר בי מיצרי קמ"ל הא דאוריית הוא דתניא השבת גופו מניין ת"ל והשבותו דאוריית הוא דקאי בי מיצרי אתא הוא תקון דמפסיג ועולה מפסיג ויורד: ומת מצוה קנה מקומו: ורמינהי המוצא מת מוטל באיסרטיא מפגנהו לימין איסרטיא או לשמאל איסרטיא שדה בור ושדה ניר מפגנהו לשדה בור שדה ניר ושדה זרע מפגנהו לשדה ניר היו שתיהן בורות שתיהן נירות שתיהן זרועות מפגנהו לקמקום שיירצה אמר רב ביבי במוטל על המיצר מתוך שנינתן לפגנותו מפגנהו לכל מקום שיירצה אמרי עשרה הני חד מרי הניין מהלכין בשבילי הרשות שלמה אמרה כדתניא חרי שפלו פירותיו מן השדה ואינו מניח בני אדם ליכנס בתוך שדהו מה הבריות אומרות עליו מה הנאה יש לפלוני ומה הבריות מזיקות לו עליו הכתוב אומר מהיות טוב אל תקרי רע ומי כתיב כי האי גוונא אל תמנע טוב מבעליו בהיות לאל ידך לעשות ותו ליכא והא איכא דרבי יהודה דתניא רבי יהודה אומר בשעת הוצאת בלים אדם מוציא זבלו לרה"ר וצוברו כל שלשים כדי שיהא נישוף ברגלי אדם וברגלי בהמה שעל מנת כן הנחיל יהושע לישראל את הארץ והא איכא דר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה דתניא רבי ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה אומר תנאי ב"ד הוא שיהא זה יורד לתוך שדה חבירו וקוצץ שוכו של חבירו להציל נחיל שלו ונותן לו דמי שוכו של חבירו ותנאי ב"ד הוא שיהא זה שופך יינו ומציל דובשנו של חבירו ונוטל דמי יינו מתוך דובשנו של חבירו ותנאי ב"ד הוא שיהא זה מפרק את עציו וטוען פשתנו של חבירו ונוטל דמי עציו מתוך פשתנו של חבירו שעל מנת כן הנחיל יהושע לישראל את הארץ ביחידאי לא קאמרינן

והא

וְלֹא מֵהענפים הגדלים בְּמָקוֹם שֶׁהוּא – האילן רוֹאֶה אֶת הַחַמָּה, דהיינו בצידי האילן, כיון שהחמה מבשלת את הפרי וממתיקה אותו, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לג יד) 'וּמִמֶּגֶד תְּבוּאוֹת שָׁמֶשׁ', ו'מגד' הוא לשון מתיקות, כלומר שהשמש ממתיקה את התבואות.

הגמרא דנה בתנאי החמישי שהתנה יהושע: וּמַעְיָן הַיּוֹצֵא בַּתְּחִילָּה מן האדמה לאחר הנחלת הארץ, בקרקע של אדם, בְּנֵי הָעִיר מְסֻתָּפְקִין – נוטלים מים מִמֶּנּוּ, ולא יקפיד עלידם בעל הקרקע. אָמַר רַבָּה בַּר רַב הוּנָא, והמשתמש נוֹתֵן לוֹ – לבעל הקרקע דָּמִים על ההשתמשות. מסיימת הגמרא: וְלֵית הִלְכְתָא כְּוָותֵיהּ – ואין הלכה כמותו, אלא אינו חייב לשלם לו על כך.

הגמרא דנה בתנאי השישי שהתנה יהושע: וּמְחַצִּין – פורסים חכה לצידת דגים בְּיַמָּהּ שֶׁל טְבֶרְיָא, אף שהוא בחלקם של שבט נפתלי ושייך להם, וּבִלְבָד שֶׁלֹּא יִפְרוֹס קֶלַע – גדר קנים על ידי יתידות בקרקע הים, וְיַעֲמִיד – יעבב אֶת הַסְּפִינָה העוברת שם, ויפסיד את בעליה, אֲבָל צָד הוּא בִּרְשָׁתוֹת וּבְמִכְמָרוֹת שאינן מעכבות את הספינה. הגמרא מביאה ברייתא נוספת בענין זה: תָּנוּ רַבָּנָן, בָּרִאשׁוֹנָה כשחילקו את הארץ, הִתְנוּ הַשְּׁבָטִים זֶה עִם זֶה, שֶׁלֹּא יִפְרוֹס אחד מהם קֶלַע – גדר בעלת יתידות לצידת דגים בים וְיַעֲמִיד אֶת הַסְּפִינָה, אֲבָל התנו שצָד הוּא בִּרְשָׁתוֹת וּבְמִכְמָרוֹת שאינן מעכבות את הספינה.

הגמרא מביאה ברייתא המבארת בחלקו של מי נמצאת ימה של טבריה: תָּנוּ רַבָּנָן, יַמָּהּ שֶׁל טְבֶרְיָא בְּחֶלְקוֹ שֶׁל שבט נַפְתָּלִי הָיְתָה, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁנִּמְשַׁל גם מְלֹא חֵבֶל – נחלה שלימה של חֵרֶם – מצודה, כדי להניח בה מצודות לצידת הדגים, בִּרְמִיזָה של הכינרת מן היבשה, כדי לְקַיֵּים מַה שֶּׁנֶּאֱמַר בשבט זה (דברים לג כג) 'יָם וְדָרוֹם יְרָשָׁה', דהיינו שירש בחלקו את ימה של טבריה וגם את דרומו של הים.

הגמרא מביאה ברייתא העוסקת בנחלת כל השבטים: תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, כשחילקו את הארץ לשבטים, אמרו, שכל הצמחים התלושין שֶׁבָּהָרִים, בְּחֶזְקַת כָּל הַשְּׁבָטִים הֵן עוֹמְדִים, וכל מי שירצה יטלם, ואינם שייכים רק לשבט שבחלקו נמצאו, כיון שהם כשאר שלל המיטלטלין שנמצאו בארץ ישראל, וְהַמְחוּפָּרִים הם בְּחֶזְקַת אוֹתוֹ הַשֵּׁבֶט שבו נמצאו, ואין אדם משבט אחר רשאי ליטלם, כיון שדינם כקרקע שגדלים בה. וְאֵין לְךָ כָּל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁאֵין לוֹ בנחלתו חלק בָּהָר, וּבִשְׁפֵלָה – מישור, וּבַנֶּגֶב – ארץ שדות ובקעות המנוגבת מכל לחלוחית, וּבָעֲמָק, שֶׁנֶּאֱמַר בענין הכניסה לארץ ישראל (דברים א ז) 'פְּנוּ וּסְעוּ לָכֶם וּבֹאוּ הַר הָאֱמֹרִי וְאֶל כָּל שְׁכֵנָיו בָּעֲרָבָה בָהָר [ו]בַּשְּׁפֵלָה וּבַנֶּגֶב וּבְחוֹף הַיָּם' וגו', ומבואר שהיה לכולם מכל סוגי הארצות האמורים, ואף שנאמר בפסוק רק 'האמורי', מכל מקום בֵּן אַתָּה מוֹצֵא אף בִּכְנַעֲנִים וּבְפְרִיזִּים (ובאמוריים שלפניהם), שֶׁנֶּאֱמַר בפסוק זה 'וְאֶל כָּל שְׁכֵנָיו', אֲלָמָּא שְׁכֵנָיו הָכִי הֲווֹ – הרי שגם לשכניו של הר האמורי היו אדמות אלו.

הגמרא מבארת את התנאי השביעי שהתנה יהושע: הנצרכים לנקביהם, מותרים להיכנס לשדה של אחר וְנִפְנִין לַאֲחוֹרֵי הַגָּדֵר, וַאֲפִילּוּ בְּשָׂדֶה מְלֵיאָה כַּרְכּוֹם שהוא צמח יקר. אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב, לֹא נִצְרְכָה – לא צריך לחדש תנאי זה אֶלָּא כדי להתיר לְיִטּוֹל חֵימָנוּ – מן הגדר צְרוֹר [– אבן] ולקנח בו לאחר עשיית צרכיו, ואף שפורץ את הגדר. אָמַר רַב חִסְדָּא, ומותר לעשות כן אֲפִילּוּ בְּשַׁבָּת, אף שהאבן היא מוקצה, מפני כבוד הבריות.

הגמרא מביאה מעשה בענין זה: מַר זוּטְרָא חָסִידָא, שָׁקַל וּמְחַדַּר – היה נוטל אבן מגדר של שדה אחרים לקנח בה, ולאחר מכן היה מחזירה למקומה, וְאָמַר לֵיהּ לְשַׁמָּעְיָה (למחר) – לשמשו, זִיל שְׁיַרְקֵיהּ – לך ותטוח בטיט את הגדר, כדי לחבר היטב את האבן.

הגמרא דנה בתקנה נוספת שהביאה הברייתא לעיל (ע"א): וּמְחַלְּקִים בִּשְׂכִירֵי חֲרִישׁוֹת – בשדות לאחר שקצרו את התבואה, ובעליהן מפקירים אותן שילכו בהן אנשים ולא יצטרכו להקיף את השדה, עַד שֶׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה – עד שירד הגשם השני, דהיינו מי"ז במרחשון (תענית ו.), שמזמן זה והלאה צומחת התבואה, ונפסדת כשדורסים עליה. אָמַר רַב פָּפָּא, וְהַאי דִּידָן – והקרקע שלנו בבבל, שהיא לחה ומלאה בוץ, אֲפִילּוּ אם ירד עליה טַל בלילה, קָשֵׁי לָהּ דרישת הרגל אחר כך, ולכן אין לעבור בשדה לאחר שנזרעה, אף קודם הרביעה השניה.

הגמרא דנה בתנאי השמיני שהתנה יהושע: וְעוברי הדרכים מְסֻתָּפְקִין לְגבול השדות שבִּצְדֵי הַדְּרָכִים, אף שיש בהן תבואה, מִפְּנֵי יְתֵירוֹת הַדְּרָכִים – מפני הטיט שבדרכים, שמתקשה בימות הקיץ על ידי שדרסו עליו בימות החורף, ונעשה כעמודים קטנים המפריעים להליכה. הגמרא מביאה מעשה בענין זה: שְׁמוּאֵל וְרַב יְהוּדָה הֲווּ שָׁקְלֵי וְאָזְלֵי בְּאוֹרְחָא – היו הולכים בדרך, והפריעו להם יתידות בדרכם, וַהֲוָה [– היה] מְסַתַּלֵּק שְׁמוּאֵל לַשדות שבִּצְדֵי הַדְּרָכִים, ואף שיהושע התנה כן בארץ ישראל, מכל מקום עשה כן אף בבבל. אָמַר לֵיהּ רַב יְהוּדָה, האם הַתְּנָאִין שֶׁהִתְנָה יְהוֹשֻׁעַ נוהגים אֲפִילּוּ בְּבָבֶל. אָמַר לֵיהּ, אכן כך הדבר, שֶׁאֲנִי אוֹמֵר שיהושע התנה אֲפִילּוּ בְּחוּצָה לָאָרֶץ, כיון שהוצרך להתנות לצורך אנשים העוברים בדרכים, וזה שייך גם בחוץ לארץ, וכל שכן שהוצרך להתנות שמותר לעשות כן בבבל, שמצויים שם שיירות ועוברים ושבים בדרכים. הגמרא מספרת מעשה נוסף בענין זה: רַבִּי חִיָּיא וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר הֲווּ שָׁקְלֵי וְאָזְלֵי בְּאוֹרְחָא – היו הולכים בדרך, והיו בדרכם יתידות המעכבות את ההליכה, ולכן אִסְתַּלְּקוּ לַשדות שבִּצְדֵי הַדְּרָכִים. הֲוָה קָא מַפְטְרֵיעַ וְאָזֵיל רַבִּי יְהוּדָה בֶּן קוֹנְסָא קַמַּייהוּ – היה פוסע פסיעות גסות והולך מיתד ליתד לפניהם, ולא הסתלק לשדות שבצדדים. אָמַר לֵיהּ רַבִּי לְרַבִּי חִיָּיא, מִי הוּא זֶה שֶׁמַּרְאֶה גְּדוּלָּה בְּפָנֶיךָ, ומראה שהוא ירא שמים גדול יותר ואינו רוצה להקל כתנאי זה, ונראה כגאוותן. אָמַר לֵיהּ רַבִּי חִיָּיא, שֶׁמָּא רַבִּי יְהוּדָה בֶּן קוֹנְסָא תַּלְמִידִי הוּא, וְכָל מַעֲשָׂיו לְשֵׁם שָׁמַיִם, ואינו מתכוון להתגאות. כִּי מָטוּ לְגַבֵּיהּ – כשהגיעו אליו רבי ורבי חייא, חֲזָיֵיהּ – הסתבל בו רבי, וראה שאכן רבי יהודה בן קנוסא הוא, וְאָמַר לֵיהּ, אִי לַאו יְהוּדָה בֶּן קוֹנְסָא אַתְּ – אם לא שאתה יהודה בן קנוסא, גְּזַרְתִּינְהוּ לְשַׁקְּדֵי בְּגִיזְרָא דְּפַרְזְלָא – הייתי גוזר את שוקיך במגזרה של ברזל, כלומר הייתי מנדה אותך, כיון שהיית נראה כמתגאה.

הגמרא דנה בתנאי התשיעי שהתנה יהושע: וְהַהוֹעֶה בֵּין הַכְּרָמִים, ואינו מוצא את הדרך, מְפַסֵּיעַ – חותך את הזמורות הגפנים המעכבות בעדו, וְעוֹלֶה במעלה הכרם לחפש את הדרך, וּמְפַסֵּיעַ – חותך את הזמורות, וְיוֹרֵד במורד הכרם לחפש את הדרך. הגמרא מביאה ברייתא בענין זה: תָּנוּ רַבָּנָן, הָרוֹאֶה את חֲבֵירוֹ שֶׁתּוֹעֶה בֵּין הַכְּרָמִים, מְפַסֵּיעַ וְעוֹלֶה וּמְפַסֵּיעַ וְיוֹרֵד, עַד שֶׁמַּעֲלֶהוּ לָעִיר אוֹ לַדֶּרֶךְ. וְכֵן הוּא עצמו שֶׁתּוֹעֶה בֵּין הַכְּרָמִים, מְפַסֵּיעַ וְעוֹלֶה וּמְפַסֵּיעַ וְיוֹרֵד, עַד שֶׁיַּעֲלֶה לָעִיר אוֹ לַדֶּרֶךְ.

שואלת הגמרא: מַאי וְכֵן – מדוע הברייתא צריכה לומר שגם כשהוא עצמו תועה הוא יכול לחתוך את הזמורות, וכי במה שונה הוא מחבירו. משיבה הגמרא: מַהוּ דִּתֵּיתֵי – היית מעלה בדעתך לומר, שֶׁחֲבֵירוֹ הוּא דְּיָדַע לְהֵיכָא מְסַלֵּק – שדווקא כדי להעלות את חבירו, התירו לו דִּינְפְסוֹג – לחתוך את הזמורות, כיון שהוא יודע איזה מן הזמורות לחתוך, אֲבָל כשהוא עצמו תועה, דְּלָא יָדַע לְהֵיכָא קָא סָלִיק – שהוא אינו יודע להיכן הוא עולה, לֹא נִיפְסוֹג – לא יחתוך את הזמורות, מחשש שיחתוך זמורות רבות לחינם עד שיגיע למקומו, אלא נָהְדְּרִיהּ נָהֳדֵי בֵּי מֵיצְרֵי – יחזר אחר הדרך ויקיף בין הכרמים, קָא מַשְׁמַע לָן שגם כשהוא עצמו תועה מותר לו לחתוך את הזמורות כדי למצוא את הדרך.

מקשה הגמרא על תנאי זה: מדוע היה צריך יהושע להתנות שמותר לחתוך זמורות כדי למצוא לחבירו את הדרך, הָא – הלא מִדְּאוֹרַייְתָא הוּא, דְּתַנְיָא, אדם חייב בהשבת ממון חבירו, אך בְּהָשְׁבַת גּוּפוֹ מָנַיִין שחייב, כגון אם מצאו תועה ואינו מוצא את הדרך, או שטבע בנהר וצריך להצילו, תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים כב ב) 'וַהֲשֵׁבֹתוֹ', שמשמע שאף את גופו צריך להשיב אם מצאו תועה. ואם כן מדוע הוצרך יהושע להתנות כן.

המשך בעמוד קצז

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

יד. מִי שֶׁאֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת לִקְנוֹת יַיִן לְקִדּוּשׁ וּלְהַבְדָּלָה נִתְבָּאֵר בְּסִימָן רע"א[90] אֵיזֶה מֵהֶם קוֹדֵם וּמִי שֶׁאֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת לִקְנוֹת שֶׁמֶן לְנֵר חֲנֻכָּה וְיַיִן לְהַבְדָּלָה יִתְבָּאֵר בְּסִימָן תרע"ח[91]:

חלק ב סימן רצו דיני הבדלה על היין סעיף יד
מתוך שולחן ערוך אדמו"ר הזקן עם ביאורי הלכה, הוצאת קה"ת

ציונים והוספות

90) סעיף כא, שמי שיש לו כוס אחת לקידוש והבדלה ישאירנה להבדלה משום שאפשר לקדש על הפת, אבל אם יש לו חמר מדינה יבדיל עליו, ויקדש על היין.

91) סי' זה בשוע"ר לא הגיע לידינו, וברמ"א שם: נר חנוכה קודם ליין הבדלה (משום שפרסומי ניסא עדיף, ועוד שאפשר לצאת ידי חובת הבדלה בתפלה).

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות שבת – לפי לוח "רב יומי"

ז ...במה דברים אמורים כשהיה בספינה מבעוד יום (ולא יצא ממנה ליבשה משנכנס השבת או שיצא ממנה במקום שלא היה אפשר לו להשאר שמה עד למוצאי שבת שהספינה של נכרים ולא ימתינו עליו והוצרך לחזור לספינה שזהו אנוס הוא בחזירתו לספינה וביציאתו בה חוץ לתחום מאותו מקום) אבל אלו שקונים שביתה בספינה ויוצאים ממנה לבתיהם ללון ולמחר נכנסים לספינה ומפליגים הרי זה כיוצא לדעת ואם נכנס לעיר המוקפת [ל]דירה אינה חשובה לו כד' אמות כיון שלא שבת באויר מחיצותיה ואסור לצאת מהספינה לעיר אף אם לא היתה לעולם למטה מי' טפחים לפי שאף את"ל שאין תחומין למעלה מי' טפחים ולא קנה שביתה בין השמשות כשהיה בספינה מכל ־מקום הרי קנה שביתה אחר כך בביתו.

אבל מכל־מקום הספינה כולה נחשבת לו כד' אמות אפילו אם היתה מהלכת הכל למטה מי' טפחים ויכול להלך בכולה אף לאחר שהפליגה חוץ לתחום הואיל ושבת באויר מחיצותיה אבל אסור לצאת מספינה לספינה ומכל־מקום יכול ליכנס לספינה קטנה לעשות צרכיו ולחזור לספינה גדולה כמו שיתבאר בסי' ת"ו.

ואם נפחתו דפני הספינה בשבת ואינן גבוהים י' טפחים אינו מהלך בה יותר מד' אמות ואפילו אם לא יצא ממנה משנכנס השבת אלא שהיתה במקום אחד למטה מי' טפחים משנכנס השבת והפליגה מאותו מקום יותר מאלפים שכיון שאין לה מחיצות אין כולה כד' אמות.

(ואפילו במקום שהיא עומדת למעלה מי' טפחים אינו מהלך בה יותר מד' אמות שלא אמרו אין תחומין למעלה מעשרה אלא בהילוך הספינה על פני המים שהוא דומה לקפיצה באויר ואינו נקרא הילוך כמו שנתבאר בסי' ת"ד אבל הילוך האדם בתוך הספינה הילוך הוא כמו המהלך בארץ.

במה דברים אמורים כשהיא עומדת אבל כשהיא מהלכת מהלך את כולה בכל ענין מפני שטרם שיספיק להלך (ד' אמות) אפילו פסיעה אחת נוטלתו הספינה מד' אמות אלו ומניחתו בד' אמות אחרות על כרחו ויש לו שם ד' אמות אחרות כמו מי שהוציאוהו נכרים מד' אמות ונתנוהו בד' אמות אחרות שיש לו שם ד' אמות וכן מאותו ד' אמות לד' אמות אחרות וכן לעולם).

ואם באמצעה יש לה מחיצות עשרה ובראשה אין לה כגון שהיא עמוקה באמצעיתה ובראשה היא משופעת והולכת כלפי מעלה קצת כדרך ספינות קטנות אעפ"כ כולה כד' אמות אפילו כשעומדת מפני שכולה רשות היחיד היא שראשיה הם כחורי רשות היחיד שנידונים כרשות היחיד כמו שנתבאר בסי' שמ"ה.

ואפילו אם גם באמצעיתה אינה עמוקה עשרה אלא שיש בה לחקוק להשלימה לעשרה דהיינו עובי הנסרים שבקרקעיתה שיש בה כדי להשלים גובהה לעשרה הרי הם מצטרפים להשלימה ונעשית כולה כד' אמות שהרי יש לה מחיצות שהן גבוהות עשרה מבחוץ שעובי קרקעיתה שמן הצדדים כלפי חוץ מצטרף הוא עם המחיצות אשר עליו (לפי שאף עובי זה שמן הצדדים רואים אותו כאילו עומד כמחיצה על גבי קרקעיתה משום תורת גוד אסיק כמו שנתבאר בסי' שמ"ה) והרי זה דומה לחצר שקרקעיתה גבוה מחצר אחרת ה' טפחים וכותל גבוה ה' טפחים מפסיק ביניהם ואין כותל זה גבוה י' טפחים אלא לחצר הנמוכה אבל להגבוהה אינו גבוה י' ואעפ"כ היא מחיצה גמורה לשתיהן כמו שנתבאר בסי' שע"ב הואיל שאף לחצר הגבוה הוא גבוה י' מבחוץ ועוד שכיון שבקרקעיתה יש כדי לחקוק להשלימה לעשרה אנו רואים כאילו הוא חקוק כי יש מי שאומר שבכל מקום אומרים חוקקים להשלים ויש לסמוך על דבריהם לענין תחומין שהלכה כדברי המיקל בהם:

ח אם נכנס לספינה על דעת שלא להפליג חוץ לתחום ויצאה הספינה חוץ לתחום וחזרה לאחוריה לנמל

שהפליגה משם הרי הוא כאילו לא יצא שנעשה כמו שהוציאוהו נכרים חוץ לתחום והחזירוהו לתחומו ואפילו אם נכנס על מנת להפליג אלא שנכנס מבעוד יום ולא יצא ממנה משנכנס השבת אע"פ שהיתה למטה מי' טפחים שקנה שם שביתה, מכל־מקום אם אח"כ חזרה לתוך תחום המקום שקנה שם שביתה הרי הוא כאילו לא יצא שכיון שנכנס לה מערב שבת הרי זה כיוצא שלא לדעת כמו שנתבאר:

ט פירות שהוציאם חוץ לתחום והחזירם לתחומם אפילו במזיד הרי הם כאלו לא יצאו מה טעם אנוסים הם ביציאתם ובחזרתם והרי כל העיר להם כד' אמות כבתחלה וחוצה לה אלפים לכל רוח אם הוא יו"ט שההוצאה מרשות לרשות מותרת בו ואם הוא שבת מותרים עכ"פ באכילה במקומם.

ואפילו לאותו ישראל שהחזירם לצרכו אין דינם כשאר דבר הבא מחוץ לתחום שאסור למי שהובא בשבילו הואיל ופירות אלו היו כבר בתחום זה בשבת זו ואפילו המחזיר עצמו שעשה איסור אין קונסין אותו שלא יאכלם בשבת.

(ואינו דומה להמעשר פירות בשבת שקנסו אותו שלא יאכל מהם לפי שע"י עשיית האיסור נתקנו לאכילה שלא היו ראויים כלל מקודם לכן מפני שהם טבל אבל פירות אלו היו ראויים לו כשהיה עמהם חוץ לתחום ולא הועיל לו כלום לאכילתם במה שהחזירם לתחומם ואינו נהנה מן האיסור באכילתו אותם.

ואינו דומה להמבשל בשבת פירות הנאכלים חיים שאסורים מפני שעשה בהם איסור של תורה אבל תחומין הם מדברי סופרים).

וכל זמן שלא הוחזרו והם חוץ לתחום אם הוציאם בשוגג מותרים לאכלם ואסור לטלטלם חוץ מד' אמות ואם הוציאם במזיד אסורין אפילו למי שלא הוציאם בשבילו ואינו דומה לבא מחוץ לתחום ע"י נכרי שמותר למי שלא הובא בשבילו שכיון שנעשה האיסור ע"י ישראל החמירו יותר לאסור לכל אדם.

ואעפ"כ מותר לטלטלם תוך ד' אמות ואין להם דין מוקצה אע"פ שאינם ראויים באכילה לשום אדם מישראל כיון שאין איסורן אלא משום קנס לא רצו לקנוס אלא באכילה ולא בטלטול:

חלק ב סימן תה דין היוצא חוץ לתחום:

א מי שיצא חוץ לתחום שאין לו אלא ד' אמות והוצרך לנקביו יכול לצאת מהן עד שימצא מקום צנוע לפנות שגדול כבוד הבריות ועצה טובה לו שיתקרב לצד תחומו שיצא ממנו שאם לא ימצא מקום צנוע עד תחומו יכול ליכנוס ולאחר שנכנס הרי הוא כאילו לא יצא כיון שנכנס ברשות אבל אם מצא מקום צנוע קודם לא יכנוס אלא יפנה שם ויתרחק ממקום שנפנה עד שיכלה הריח ושם יש לו ד' אמות ואם נתרחק מהריח ונכנס בתחומו כאילו לא יצא כיון שנכנס ברשות חכמים שחסו על כבודו ולא הצריכוהו לעמוד במקום מטונף או ריח רע במה דברים אמורים כשיצא שלא לדעת אבל אם יצא לדעת אף על פי שנכנס ברשות לתוך תחום שיצא ממנו אין לו שם אלא ד' אמות אלא א"כ נכנס לעיר ששבת בה כמו שנתבאר בסי' ת"ה:

ב זה שאמרנו בהוצרך לנקביו יש אומרים אפילו לקטנים ויש אומרים שלא הקילו משום כבוד הבריות לצאת חוץ לד' אמות אלא בגדולים אבל בקטנים אין כבוד הבריות כל כך שהרי משתינים מים בפני רבים וגם אין לחוש שיעמוד במקום מטונף מפני שבמי רגלים אין כל כך טינוף שנבלעים במקומם (ויש להחמיר כדבריהם) דבתראי נינהו:

ג לא בהוצרך לנקביו בלבד הקילו כן אלא אפילו אם גשמים יורדים עליו או שהחמה זורחת עליו ומצערתו כמו שנתבאר בסי' ת"ד:

חלק ב סימן תו מי שיצא חוץ לתחום שלא לדעת:

א מי שיצא חוץ לתחום משום פיקוח נפש כגון חכמה הבאה לילד וכיוצא בזה יש לו אלפים אמה לכל רוח ממקום שהגיע לו כדי שלא תהא מכשילו לעתיד לבוא שימנע מלילך אם לא יהיה לו שם אלא ד' אמות ואם הגיע לעיר הרי הוא כאנשי העיר ויש לו אלפים לכל רוח חוץ לעיר:

ב היה יוצא ברשות והוא הולך בדרך ואמרו לו כבר נעשית המצוה שיצאת לעשות יש לו ממקומו אלפים לכל רוח ואם מקצת התחום שיצא ממנו ברשות הוא מובלע בתוך אלפים אלו שיש לו ממקומו הרי זה חוזר לעירו וכאילו לא יצא שהבלעת התחומים מועלת כשיצא ברשות כמו שנתבאר בסי' ת"ה:

ג כל היוצאים להציל נפשות מישראל מיד נכרים או מן הנהר או מן המפולת יש להם אלפים אמה לכל רוח ממקום שהצילו בו ואם היתה יד נכרים תקיפה והיו מפחדים לשבות במקום שהצילו בו הרי אלו חוזרים בשבת למקומם ובכלי זיינם:

חלק ב סימן תז מי הם שיכולים לילך חוץ לתחום:

א מפני שתחומין מדברי סופרים הקילו בהם והתירו למי שצריך לילך ד' אלפים אמה לרוח אחת מרוחות העיר שיניח מזון ב' סעודות בסוף אלפים מן העיר וזהו הנקרא עירובי תחומין שמערב התחומין זה עם זה ויתכוין לקנות שביתתו במקום עירובו או סמוך לו במקום שיוכל להביא לשם עירובו בבין השמשות ולאכלו אם היה רוצה להיות שם עד בין השמשות ולאכלו שמתוך כך מועיל לו עירובו לקנות שם שביתה בבין השמשות שנחשוב אותו כאילו שבת שם אע"פ שאינו שם בין השמשות לפי שדעתו של אדם ודירתו במקום מזונותיו הוא וכיון שמזונותיו מונחים שם בין השמשות הרי זה כאילו הוא עצמו שבת שם ויכול להלך למחר ממקום עירובו אלפים אמה לכל רוח אע"פ ששבת ולן בבית.

ומכל־מקום אף שמשתכר בעירובו אלפים אמה שעכשיו יכול להלך מן העיר ד׳ אלפים לרוח אחת אלפים עד עירובו ואלפים להלאה מעירובו הרי הוא מפסיד בו אלפים שמן העיר לרוחות אחרות כגון אם הניח עירובו לסוף אלפים למזרח העיר אין לו ממקום עירובו אלא אלפים לכל רוח עם ד׳ קרנים שכל קרן הוא ג״כ אלפים כמו שנתבאר בסי׳ שצ״ט נמצא שהאלפים שלמערב הם בצד מזרח העיר ואינו יכול להלך חוץ לשער העיר לצד צפון ולצד דרום אפילו פסיעה אחת ואין צריך לומר לצד מערב העיר ואפילו לצד מזרחה אינו יכול להלך על פני כולה אם היא רחבה יותר מד׳ אלפים וד׳ אמות שזהו שיעור של מערב עירובו אלפים של רוחב קרן צפונית מערבית ואלפים של רוחב קרן מערבית דרומית וד׳ אמות ביניהן כשיעור רוחב מקום קניית שביתתו שקונה לו עירובו שכל המניח עירוב יש לו שם ד׳ אמות כמו שיתבאר בסי׳ ת״ט כשמודדים לו אלפים לכל רוח מעירובו מודדים מחוץ לד׳ אמות אלו ואח״כ ממלאים הקרנות:

חלק ב סימן תח דין הנחת עירוב וקנין שביתה:

א חכמים הראשונים תקנו בזמן שבית המקדש היה קיים שיתחילו הדרשנים לדרוש ברבים הלכות הרגל שלשים יום לפני הרגל דהיינו שמפורים ואילך ידרשו הלכות פסח ומחמשה באייר ואילך ידרשו הלכות עצרת ומי״ד באלול ואילך ידרשו הלכות החג לפי שכל אחד ואחד הדר בארץ ישראל חייב להביא ברגל ג׳ קרבנות עולת ראייה ושלמי חגיגה ושלמי שמחה וכל קרבן צריך להיות נקי מכל מום ומשאר דברים הפוסלים את הקרבן לפיכך תקנו חכמים לדרוש הלכות הרגל שלשים יום לפניו כדי להזכיר העם את הרגל שלא ישכחו להכין בהמות הכשרים לקרבן ויהיה להם שהות כל שלשים יום:

ב ותקנה זו לא נתבטלה מישראל אף לאחר שחרב בית המקדש שכל חכם היה שונה לתלמידיו הלכות הרגל שלשים יום לפניו כדי שיהיו בקיאים בהלכותיו וידעו המעשה אשר יעשון ולהמון עם היו דורשים הלכות הרגל בשבת שלפניו שבשבת זו היו מתקבצין כל העם מכל הכפרים לשמוע הלכות הרגל מפי החכם לפיכך נהגו בדורות האחרונים שהחכם דורש הלכות פסח בשבת שלפניו אם אינו ערב פסח והלכות החג דורש בשבת שובה (אבל עצרת אין בו הלכות מיוחדות שכל איסור והיתר הנוהגין בו נוהגין גם כן בפסח וסוכות).

והעיקר לדרוש ולהורות להם דרכי ה׳ וללמד להם המעשה אשר יעשון ולא כמו שנוהגין עכשיו:

ג ובדורות הללו שאין החכם שונה לתלמידיו הלכות (לפי שהכל כתוב בספר) מצוה על כל אחד ואחד שילמוד הלכות הרגל קודם הרגל עד שיהיה בקי בהם וידע המעשה אשר יעשה:

ד משה רבנו עליו־השלום תיקן להם לישראל שיהיה כל חכם העיר דורש לבני עירו בכל רגל בענינו של יום נס הנעשה בו ביום כגון בפסח ביציאת מצרים ובעצרת במתן תורה ובחג בהיקף ענני כבוד וגם כן ידרוש לעם בכל רגל הלכות הצריכות לבו ביום שיודיע להם האסור והמותר בו ביום הלכות פסח בפסח והלכות עצרת בעצרת והלכות חג בחג אף על פי שדרש להם הלכות הרגל שלשים יום לפניו.

ועכשיו אין נוהגין לדרוש הלכות בחג עצמו (לפי שהכל כתוב בספר) אלא דורשין באגדה מענינו של יום כמו שיתבאר בסימן תקכ״ט:

ה מנהג פשוט בכל ישראל שכל קהל וקהל משימים מס על בני עירן לצורך חטים לפסח לקנותם ולחלקם לעניי עירן וכל מי שדר בעיר י״ב חודש נעשה כבני העיר וחייב ליתן מס עמהם לזה ואפילו תלמידי חכמים הפטורין ממס נותנין חלקם לפי שצדקה היא זו וכל עני הדר בעיר י״ב חדש נעשה כעניי העיר וחייבין בני העיר ליתן לו חטים לפסח ועכשיו מרוב הגלות נהגו העם דין שלשים יום שכל מי שדר בעיר שלשים יום נעשה כבני העיר וכופין אותו ליתן עמהם לצורך חטים לפסח וכן כל עני הדר בעיר שלשים יום נעשה כעניי העיר וחייבים בני העיר ליתן לו חטים לפסח:

ו וכל זה שבא לעיר לגור שם ואומר שאינו רוצה להשתקע שם אבל מי שבא לעיר להשתקע שם נעשה כבני העיר מיד וכופין אותו ליתן עמהם לצורך חטים לפסח וכן עני שבא לעיר כדי להשתקע שם נעשה כעניי העיר וחייבים ליתן לו חטים לפסח:

ז ועני שאין דעתו להשתקע בעיר ולא שהה שלשים יום אע״פ שאין בני העיר חייבים ליתן לו חטים, מכל־מקום חייבים ליתן לו מצה בפסח כדרך שחייבים ליתן לו פת בכל ימות השנה מזון שתי סעודות לכל יום ויום מימות החול שהוא שוהה בעיר ובשבת מזון שלש סעודות כמ״ש ביורה דעה סי׳ רנ״ו ע״ש:

ח נוהגין במדינות אלו שבכל חדש ניסן אין אומרים תחנון ולא והוא רחום בב׳ וה׳ ולא יהי רצון שאחר קריאת התורה ולא צו״צ שבמנחה בשבת ואין מזכירין נשמות כלל (והוא הדין שאין אומרים אב הרחמים) חוץ מביום האחרון של פסח.

ואין אומרים צדוק הדין וקדיש שלאחריו אפילו היה המת תלמיד חכם מופלג וגדול הדור אלא דורשין עליו ואומרים קדיש אחר הדרשה אם הוא תלמיד חכם אפילו אינו מופלג אבל אם אינו תלמיד חכם אין דורשין עליו ואין מספידין עליו שאין מספידין בכל החדש אלא לחכם בפניו דהיינו בעוד שלא נקבר:

ט ואין מתענין בכל חדש ניסן אפילו תענית יחיד ואין צריך לומר שאין גוזרין תענית על הציבור בכל החדש.

וכל דברים אלו אינם מעיקר הדין אלא הם מנהג שנהגו בדורות האחרונים וסמכו על מה שאמרו חכמים שבא׳ בניסן התחילו הנשיאים להקריב את קרבניהם לחנוכת המזבח נשיא אחד ליום עד י״ג בניסן וכל נשיא ביום שהקריב קרבנו היה יום טוב שלו וערב פסח הוא יו״ט לכל ישראל שהיו מקריבין הפסח ואין כאן פנוי אלא יום י״ג שלא היה בו יו״ט ואח״כ ח׳ ימי הפסח הן ימים טובים אם כן יצא

רוב החדש בקדושה לפיכך נוהגין לעשות כולו קודש כעין יום טוב.

ואין מתענין אפילו בערב ר"ח אייר ואפילו תענית יום שמת בו אביו ואמו (שקורין יאר צייט) אין מתענין בכל החדש אבל החתן והכלה ביום חופתם נוהגין להתענות אפילו בר"ח ניסן מטעם שיתבאר בסימן תקע"ג:

חלק ב סימן תכט מנהג ימי ניסן:

תורה אור

הטעם שמי המבול נקראים "מי נח" - לשון "נייחא דרוחא"

[מפרק זה ואילך מבאר רבינו באריכות כיצד דוקא על ידי טרדות הפרנסה ("מים רבים") יכולה הנשמה להגיע לאהבת ה' במדריגה גבוהה יותר ממדריגת אהבתה בהיותה למעלה].

והנה בחינת מים רבים הנ"ל נקראים מי נח, וכמו שכתוב אשר נשבעתי מעבור מי נח עוד על הארץ כן נשבעתי מקצף עליך ומגער בך.

כדי להבין כיצד הירידה אל תוך "מים רבים" של טרדות הפרנסה גורמת עילוי בנשמה, יש להקדים תחילה ביאור ענינם של מי המבול ("מים רבים" כפשוטו), שגם הם מורים על ענין טרדות הפרנסה (כמו "מים רבים" שבכתוב דידן).

והנה, מצינו שמי המבול נקראים בנביאים בשם "מי נח". ולכאורה, אינו מובן: מדוע נקראו על שם נח, ולא "מי המבול"?

כי הנה נח הוא נייחא דרוחא.

אך הענין, כי חז"ל פירשו את השם "נח" - "נייחא דרוחא", היינו לשון מנוחה ונחת רוח.

שהוא בחינת שביתה, כאדם השובת ממלאכתו, וכמו שכתוב וישבת ביום השביעי ותרגומו ונח ביומא שביעאה כו'.

ונמצא, שענינו של "נח" שוה לענין השבת, שכן, שבת הוא יום מנוחה, וזהו פירוש לשון "שבת", כמו שתרגם אונקלוס על "וישבות ביום השביעי" - "ונח ביומא שביעאה" [וכן כתיב "ונוח בחמשה עשר גו'", שפירושו - "שביתה אחר מלחמה"]. והוא ענין המנוחה והעונג (נחת רוח) שיש לאדם אחר שגומר עשיית מלאכתו.

ומה שכתוב נח נח ב' פעמים, הם נייחא דעילאי ונייחא דתתאי.

בכתוב נאמר "אלה תולדות נח, נח איש צדיק גו'" - שתי פעמים "נח", ופירשו רז"ל "נייחא בעליונים [לעילאין] ונייחא בתחתונים [לתתאין]", היינו נחת רוח למעלה ונחת רוח למטה.

שהוא בחינת שבת תתאה ושבת עילאה שיהיה לעתיד שנקרא יום שכולו שבת, משא"כ שבת תתאה אינו כולו שבת, כאשר יתבאר.

כפל זה ["נייחא לעליונים" ו"נייחא לתחתונים"] מתאים לשתי הבחינות שמצינו בשבת (שהיא בחינת "נח" כנ"ל), כדאיתא בזהר ששבת הוא יום "חדוותא (שמחה).. נייחא דעילאי ותתאי", שהן הן שתי הבחינות בשבת המבוארות בזהר - "שבת תתאה ושבת עילאה" - אשר שבת עילאה היא בחינת השבת דלעתיד לבוא שנקרא "יום שכולו שבת", משא"כ "שבת תתאה" אינה "כולו שבת".

[אך לפי זה, שתוכן שם "נח" הוא ענין המנוחה וה'נחת רוח', תמוה עוד יותר מדוע מי המבול נקראים "מי נח" - והרי המבול בא לשחת את הארץ, היפך ענין המנוחה?

אלא על כרחך צריך לומר שבמי המבול עצמם יש תועלת, כי תכליתם היא להביא לידי "נייחא דרוחא".

וזהו שממשיך לבאר:]

כי הנה לכאורה אינו מובן ענין המבול, שאם היה רק להעביר ולשחת האנשים החוטאים למה הוצרך לבחינת רעש גדול כזה, הלא ברגע אחד היה ביכולת ה' להעבירם אף בלא המבול.

ההשחתה על ידי המבול היתה ב"רעש גדול" - בבקיעת מעיינות תהום רבה ופתיחת ארובות השמים ומילוי העולם במים רבים במשך ימים רבים. ולכאורה, הרי הקב"ה הי' יכול להאביד את כל דור המבול ברגע אחד על ידי "דבר" או רעב וכי האי גוונא בכמה דרכי המות והכליון, כמ"ש בפרעה גבי מכת דבר "ותכחד מן הארץ".

אך באמת היה המבול בא לטהר את הארץ, שנאמר כי מלאה הארץ חמס, ונתקלקלה מאד, והיה נצרך לטהרה.

אך הענין בזה:

על ידי העוונות והחטאים שבני האדם עושים הם מביאים טומאה על הארץ, על־דרך שמצינו בחטא עץ הדעת שקילל ה' את האדמה, כמ"ש ארורה האדמה בעבורך. וכמו כן דור המבול על ידי חטאיו ומעשיו הרעים הביא בעולם זוהמא וטומאה גדולה כל כך עד שהארץ עצמה נטמאה מאד.

וזהו פירוש הכתוב "כי מלאה הארץ חמס", וכן כתיב "ותשחת הארץ", היינו שהארץ עצמה הושחתה ונטמאה.

ונמצא שהי' צורך "לטהר את הארץ" מטומאתה.

ולזאת בא המבול דוקא שהוא בחינת מים, בכדי לטהר את הטמאים.

שהוא כדוגמת המקוה מ' סאה שהיא מטהרת את הטמא, כמו כן היה המבול בא בכדי לטהר את כל הארץ, וכמו שכתוב וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם כו'.

ולכן הביא הקב"ה דוקא מי המבול לשחת את הארץ, ולא האביד את הרשעים בדרך אחרת בנקל יותר ובמהירות יותר וללא "רעש", כי מי המבול היו מי טהרה להוציא את רוח הטומאה מן הארץ. וכשם שמקוה מים של ארבעים סאה מטהר את הטמא, כך מי המבול טיהרו את כל הארץ מטומאתה, על־דרך הכתוב "וזרקתי עליכם מים טהורים, וטהרתם כו'" [ולכן ירד המבול ארבעים יום דוקא, כנגד ארבעים סאה שהוא שיעור מקוה].

"ואם ליחיד הטמא צריך מ' סאה טהורים לטהרתו [שיעור ש"כל גופו עולה בהם"], אם כן לכל הארץ צריך להיות מים רבים מאד, שתטבול הארץ ותכסה בהן כולה, וגם כל ההרים הגבוהים כו'".

ולזאת נקראים מי נח, שנעשה מזה נייחא דרוחא כו'.

וזהו הטעם שמי המבול נקראים בשם "מי נח" לשון מנוחה, כי המבול פעל טהרה בארץ, והביא לעולם מנוחה ונחת רוח ("נייחא דרוחא") - כמנוחה הבאה אחר "מלחמה" והיפך הטוב.

ד"ה מים רבים פרק ב

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

(ד) **ואמנם** כמו שנעוץ תחלתן בסופן שאין התחלה מתאמת רק בסוף כנ"ל כך נעוץ סופן בתחלתן שאין עיקר קיום האמת שבסוף רק מכח האמת שבתחילה וכנראה בחוש שכל איש אמיתי שתחילתו באמת סופו מתקיים באמת שבתחלתו וכענין ודוגמא שא' כל זה ברמז יש שאמרו אשרי ילדותנו שלא ביישה זקנותנו שזהו כח התחלה בסוף ויש שאמרו אשרי זקנותנו שלא ביישה ילדותנו שזהו האמת שבסוף שמאמת את התחלה כו' עד"מ מבריח ועמוד התיכון שמבריח בכותל ומקיים לקצה העליון וקצה התחתון בשוה ממש דהיינו שכל א' נותן כח לזולתו קצה התחתון מחזק לקצה העליון וקצה העליון לתחתון מבלי שימצא ראש וסוף כו'. והיינו מצד שרשו של אמת שהוא בבחי' העצמות דוקא שראשו וסופו א' להיותו למעלה מבחי' ראש וסוף למעלה עד אין קץ כו' כמו שבתחילתו לא יופסק באין שיעור למעלה כך בסופו אין לו שיעור למטה כו' ולמטה באדם התחתון היינו בחי' העצמיות שלו דוקא שכל בחי' עצמיות אין בו שינוי והפסק לא בתחילתו ולא בסופו ולא יוסיף ולא יגרע תחילתו מסופו וסופו מתחילתו משא"כ בבחי' ההתפשטות שיוסיף או יגרע תחילתו מסופו וסופו מתחילתו כו' כהתפשטות שכל ומדות בקטנותו וזקנותו שמשתני' לעילוי או לגרעון כזקן שקנה חכמה או להיפך כזקני ע"ה שדעתן כו' וכן במדות לעילוי בתכלית החסד והרחמים מצד ההתרחבות שכל כזקן שכולו רחמים פשוטים כו' או להיפך שכולו דין וקטנות כתינוק קטן מצד עוצם קטנות דעתו כזקני ע"ה כו' אבל בחי' עצמיות (בל"א נאטור) כו' כמו שנולד בטבע עצמותו כך הוא ממש בזקנותו כו'. והנה בחי' מדת האמת אין לו שיעור למעלה וממילא אין לו שיעור

למטה ולכך אמרו גם במשה שלא יכול להכיל מדת האמת וע"כ נאמר וירא משה ויקוד ארצה כו' מאי ראה מדת אמת ראה שלא יכול לעמוד בה כו' והענין הוא כי תכלית מדרגת אמיתית האמת אין לו שיעור למעלה מעלה כמו שא' שגם שמים לא זכו כו' וכך טבעה של מדה זו ע"כ אמת אמר אל יברא כו' שהרי גם משה לא עמד בה כאשר ראה והסתכל לתכלי' מדת האמת נתבטל מציאותו כי כמו שקר חשב בנפשו לגבי אמיתתו של מדת האמת כו' שהרי גם כל כשרון לבב היותר מופלג בעולם השפל הזה כשקר ממש יחשב בעולם העליון הימנו עד שנק' עוה"ז עולם השקר לגבי העולם העליון הימנו שנק' עולם האמת ולפי ערך זה גם העולם העליון לגבי שלמעלה הימנו וכן עד רום המעלות מעילה לעילה העליון הימנו הרי אין לו שיעור למעלה מעלה כו' מצד כח תחילתו בעצמות ממש שאין לו שיעור למעלה מעלה כו' וממילא אין לו שיעור למטה מטה דהיינו בירידתו מתחילתו בסופו שמתקיי' גם בסוף כל סופין עד אין שיעור למטה שזהו עיקר האמת כאשר אינו משתנה גם בסוף הכל כנ"ל א"כ ככחו בתחילתו בלי שיעור למעלה כנ"ל כך כחו בסופו בלי שיעור למטה מטה כו' וד"ל וכל זה מטעם הנ"ל דאמת הוא בקו האמצעי דיעקב (ולזה רמזו דיעקב לא מת שאין בו כליון והפסק כו') והיינו נחלה בלי מצרי' כלל למעלה ולמטה כמ"ש והאכלתיך נחלת יעקב אביך כו' וזהו קרוב ה' באמת דאעפ"י שאין לו שיעור למעלה ואינו נתפס בשום בחי' אמת עד תכלית אמיתת כמו שבעצמותו שאין לו שיעור למעלה כו' מ"מ בשפת אמת שתכון לעד שזהו קיום כח האמת בסוף מעשה דוקא בזה הוא נמשך כל בחי' אמיתת עצמותו כמ"ש אשר יקראוהו באמת מפני שנעוץ סופן בתחילתן וכו' כנ"ל. ומה שלא היה ביכולת משה להכיל האמת היינו כמו שהוא למעלה מעלה עד אין שיעור כו' אבל בכח ירידתו למטה מטה אדרבה שם הוא עיקר מדרגת משה שהוא בבחי' קיום התורה שנקרא אמת כמארז"ל אין אמת אלא תורה וכו' ומאחר שמשה אמת ותורתו אמת לכאור' יפלא ביות' האיך לא יכול לעמוד במדת אמת כשראה אך מה שתורת אמת צוה לנו משה כו' הוא בבחי' כחה של אמת כמו שהוא בסוף מעשה דוקא כי עיקר התורה הוא רק בסוף מעשה כמ"ש סוף דבר הכל נשמע כו' כי זה כל האדם פי' זהו כל התורה שנק' אדם כשהיא במעשה דוקא והלמד שלא ע"מ לעשות כו' או אינו מקיים מה שלומד עשה מן האמת שקר והפר ברית תורה כו'. כמ"ש להקים דברי הברית כו' כידוע מפני שנעוץ תחלתן בסופן ע"כ ארז"ל ע"ז שאמר אשר יקראוהו באמת אין אמת אלא תורה דוקא שנק' שפת אמת כו' ומטעם הנ"ל וד"ל. ובכ"ז יובן כאשר האדם משפיל א"ע מצד מדת האמת (שאין לו שיעור) כנ"ל עד שגם כל הטוב שעושה בכל לבבו בעיניו הוא בתכלית השפלות בבחי' העדר האמת בנפשו אז הוא משפיל א"ע בתחתית כל המדרגות שבעבור זה הקב"ה מגביהו למעלה בבחי' כחה של אמת בתחילתו שאין לו שיעור למעלה כנ"ל כי הרי מה שעושה מכל האמת שלו כשקר ה"ז כמו כחה של אמת בתחילתה שהוא עד אין שיעור למעלה כו' וה"ז כמשל העיגול כשנדחה למטה בתחתיתו הרי בא לעליונו שאין בו מעלה ומטה כנ"ל באריכות כך ע"י קו האמצעי דאמת שבא לקצה התחתון דעיגול בשפלות עצמותו בנפשו בהעדר האמת כו' בא הוא עי"ז דוקא לתכלית האמת בתחילתו שאין לו שיעור כו' וז"ש קרוב ה' באמת בסופו כתחילתו כמשל העיגול בעליונו ותחתיתו כו' אך ע"י הקו מתחבר ונמשך עליונו בתחתיתו ותחתיתו בעליונו והיינו בחי' קו האמצעי דאמת בחי' ראש תוך סוף שנק' בריח התיכון מדתו של יעקב כמ"ש תתן אמת ליעקב דוקא כנ"ל וד"ל.

שנער התפילה. אחרי ה"א תלכו. מג"פ

קונטרס קטן בענין בחירה

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

מאמרי הצ"צ תרי"ד־תרט"ו

וזהו תבוא אשם ותכפר כי כשהוא עושה תו"מ ויש לו צלם אלקי' אזי הוא אוכל הבהמה ומברר אותה אבל כשפוגם בתו"מ אזי הוא פוגם בצלם אלקי' אזי צריך אכילת מזבח היינו להקריב הבהמה ע"ג המזבח ולשורפה אותה ו[ת]עלה לשרשה בחיות שבמרכבה והחיות נושאות את הכסא ועל הכסא דמות כמראה אדם הן מדות עליונו' חסד דרועא ימינא גבורה דרועא שמאלא וכו' והם נושאים את הכסא ואת האדם שעל הכסא בבחי' כי לא אדם הוא ושם הוא בחי' י"ג מדה"ר סליחת עונות ועי"ז תכופר העון, אבל

הוא מחויב לסמוך על הקרבן בסמיכה וגם לדבר בשפתיו הר"ז קרבן ובשעת מעשה להיות בבחי' ביטול והכהן מקריב אותו. וזהו ענין תבוא אשם ותכפר לשון אשם יאשם, היינו להתוודות על החטא ולהשפיל עצמו ולעשות עצמו חייב, אזי יכופר עונו. אך זהו רק על השוגג כי התורה הגם שהיא בבחי' סובב אבל זהו רק הארת הסובב שבממלא, אבל הקב"ה אמר על המזיד יעשה תשובה. והענין הוא כי הנה כתי' שבת שבתון [היא] לכם ועניתם את נפשותיכם ולכאורה הוא דבר פלא כי הלא בשבת נא' וקראת לשבת עונג שבשבת הוא בחי' תענוג ע"י אכילה ושתיה ושבת שבתון הוא יותר נעלה התענוג ואיך הוא זה ועניתם את נפשותיכם בתענית שהוא היפך התענוג.

שובה ישראל

ד.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

הקבצו ושמעו בני יעקב ושמעו אל ישראל אביכם, ולכאורה תיבת אל ישראל אביכם מיותר דהלא נאמר בני יעקב. ובמד"ר ר' פנחס אמר אל הוא ישראל אביכם. ומפרש אל על יעקב, מה הקב"ה בורא עולמות, אף אביכם בורא עולמות. אלעזר בן אחוי אמר מכאן זכו ישראל לק"ש בשעה שהי' יעקב אבינו נפטר מן העולם קרא לי"ב בניו אמר להם שמעו אל ישראל אביכם שבשמים שמא יש בלבכם מחלוקת על הקב"ה, אמרו לו שמע ישראל אבינו כשם שאין מחלוקת בלבך על הקב"ה כך אין בלבנו מחלוקת אלא הוי' אלקינו הוי' אחד. וצ"ל ההפרש בין ב' הפירושים בתיבת אל ומה שזכו מזה לק"ש. וגם צ"ל האיך שייך לקרות לנברא בשם אל, ובכמה מקומות מצינו שנק' בשם אל במס' מגילה פ"ב ויקרא לו אל אלקי ישראל ויקרא לו ליעקב אל, ומי קראו אל, אלקי ישראל. ובמד"ר אמר הקב"ה ליעקב אני אלקה בעליונים ואתה אלקה בתחתונים. ובזהר מפרש ג"כ שיעקב נק' אל. וצ"ל תחלה מהו אלקי ישראל, במק"מ פי' אלקי ישראל בינה שהוא אלקה של ישראל שהוא ז"א. ולפי פירושו יעקב הוא הוא בחי' מל' כי יעקב הוא יו"ד עקב שהיו"ד מתלבש בבחי' עקב סוף אצי', ומל' הוא סוף אצי' ונק' בשם אל ע"ש שכל ההשפעה שנשפע בז"א הוא בשביל המל', כי במחשבה ארץ קדמה כי מדות ומל' נק' בשם שמים וארץ. ופי' קדמה שזהו עיקר הכוונה. וא"כ ההשפעה שנשפע בשמים הוא בשביל המל', וכמו שאנו רואים שיש בארץ דוקא הכח להצמיח מאין ליש מה שאינו בשמים, כמ"ש תדשא הארץ, ומגרעין א' נצמח הרבה גרעינים בריבוי, ויש דברים שנצמח בארץ בלי זריעה, וזהו מפני שמל' שרשו בכתר וכמו שיש בכח האין דכתר להוות מאין ליש וכמ"ש והחכמה מאין תמצא כמו מציאה שאינו יודע מאין בא לו זה, וא"כ הוא התחדשות, כן באין דמל' ששרשו בכתר יש בו ג"כ כח להצמיח מאין ליש. וזהו שנק' בשם אל כי אל הוא מלשון כח ע"ש כח ההתהוות, אך זהו עצם מעלת המל' וכן כל עיקר הגילויים בז"א הוא בשביל המל' דוקא, דהרי בזמה"ג שהשכינה בגלות וכמ"ש ושכנתי בתוכם, גלו לאדום שכינה כו', אז צדיק אבד מלקבל ברכאן ולכן נקרא המל' אל. ועוי"ל כי המל' משפלת א"ע בבי"ע לברר בירורים והוא בירורי ניצוצות הקדושות דתהו שנפלו בשבה"כ ומעלה אותם אל הקדושה עי"ז נעשה תוספת אורות בז"א כי ז"א בעצמו נאצל בסוד שרש ו"ק וע"י הבירור מיתוסף גילוי מוחין בז"א, ומדות לגבי מוחין אין ערוך, וע"ש זה ודאי יקרא אל כי על ידו נעשה גילוי אורות דתהו. וזהו מה שארז"ל הקב"ה מניח תפילין, היינו חיבור מוחין במדות, וע"י התפילין שאיש הישראלי מניח שהוא בירור ניצוצות הקדושות דתהו שנעשה מקלף גשמי שנפל בשבירה וע"י זה שעושה אותה מצוה עי"ז גורם שיהי' הקב"ה מניח תפילין תוספת אורות.

הקבצו ושמעו (א)

בס"ד, פ' ויחי, תרל"ב.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

וזה מה שמבאר כאן הרבי נ"ע, מהו אופן המעבר בין הגילוי העצמי של הבורא להשערת העולמות שהיא גילוי שנועד בשביל לפעול.

דהנה, ניתן היה לפרש, שלאחר שנעשתה השערת העולמות, משפיעה ההשערה ו'תופסת' גם ברצון העצמי, היינו - בגילוי של הבורא כפי שהוא. ולפי פירוש זה היינו אומרים, שמה שנמשך אחר כך בעולמות זה רק אור הגבול, ואין לעולמות שייכות לאור הבלי־גבול, היינו - לגילוי העצמי של הבורא, שהרי הגילוי העצמי של הבורא נתפס ומתפעל על־ידי השערת העולמות שנמשכה ממנו.

ועל זה מבהיר כאן הרבי נ"ע, שזה שנעשתה מגמה אצל הבורא להתגלות בעולמות אינו עיקר האלוקות, ורק בערכנו יש התחלקות והשערה מוגבלת, אבל מצד הסתכלות הסובב הרי הכל בהשוואה. והיינו, שאין זה משנה ברצון העצמי של הבורא, וכדברי הזוהר שהקדוש־ברוך־הוא לא נתפס בזה.

[והסיבה לזה - בדרך אפשר - כיון שגם אור הממלא שמטרתו להאיר בעולמות באופן פנימי, הוא בסופו של דבר רק אמצעי בשביל לגלות את אור הסובב, היינו - הגילוי העצמי של הבורא. שהרי כוונת הבורא היא שיהיה גילוי עצמות הבורא באופן של דירה בתחתונים, וגילוי עצמות הבורא הוא גילוי הסובב. וגילוי הממלא, שיוצר את עצם המציאות של העולמות המוגבלים, הוא רק אמצעי לכך שבסופו של דבר יתגלה בהם הגילוי העצמי של הבורא].

והענין הוא דהנה נתבאר לעיל דענינו של אור הוא שההמשכות והגילויים לכל סוגיהם, הכל הוא בבחינת אור, שנמשך באופן מקיף ואינו נתפס, והיינו דלכך שההמשכות דאור מקיף גופא (וכמו המקיפים הפרטים) הם המשכות בבחינת אור, שהרי ענינו של אור המקיף הוא שלא נתפס בעולמות, הנה החידוש הוא, שגם מה שנמשך ממנו בחינת האור פנימי (וכשרשו של האור הפנימי הוא בבחינת ההשערה ששיער בעצמו לפני הצמצום להאיר במדה וגבול כו'), דאור זה עצמו הוא בבחינת שפע על־דרך משל, כפי שהתבאר, שהאור הפנימי שבא במידה והגבלה הוא בחינת שפע, בכל זאת, אופן המשכתו מהאור מקיף היינו מאור האין־סוף, הוא בבחינת אור כו'.

ביאור הדברים:

בפרקים הקודמים ביאר הרבי נ"ע, כי דרגת ה'סובב' נקראת אור ודרגת ה'ממלא' נקראת שפע, ולמרות זאת, אופן המשכת ה'ממלא' מה'סובב' הוא לא באופן של שפע אלא באופן של אור. ואף שה'ממלא' מצד עצמו נחשב כשפע, ביחס ל'סובב' הוא נקרא אור.

וכוונת הדברים היא, דהנה התבאר לעיל ההבדל בין אור לשפע, שהמשכת אור היא בדרך ממילא ואינה גורמת שינוי והשפעה במאור, והמשכת שפע גורמת ופועלת שינוי במשפיע. ולפי כלל זה לכאורה, כיון שאור הממלא הוא בחינת שפע, אמורה המשכתו להשפיע ולפעול במקור ההמשכה. וזה החידוש כאן, שלמרות שהוא בחינת שפע, המשכתו מהסובב היא באופן של אור, ולכן הסובב לא נתפס בו ואינו מתפעל כלל ממנו אלא רואה את כל פרטיו בהשוואה אחת ללא התחלקות כלל.

והסיבה לכך שהאור הפנימי הוא שפע רק ביחס לעצמו אך אור הסובב מצידו אינו נתפס בו, כיון שמהות האור המקיף אינה בשביל לפעול אלא הוא גילוי מן העצם, לכן אינו מתפעל מהגילויים הפנימיים ונתפס בהם. וכך בנפש, הרצון הוא התפשטות וביטוי עצמי של הנפש, ולכן אינו נתפס בכוחות הפנימיים ומתפעל מהם.

וכמו בנפש, שפעולת הרצון שפועל בכל הכחות היא לא בבחינת תפיסה בהם, כמו כן למעלה האור אין־סוף הגם שהאור פנימי התהוותו ואצילותו הוא מהאור מקיף כנזכר לעיל פרק נ"ח, שכל ההמשכות והגילויים של האורות הפנימיים שורשם הוא מאור המקיף, מכל־מקום הרי המשכת הכוחות מהרצון זה בבחינת אור שאינו נתפס בהם כו',

ועיין מה שנתבאר לעיל פרק כ"ז[170] ד'השערה של העולמות הנזכרת לעיל הוא בחינת אחרונה שבאור

---

170) **וזה לשונו שם:** ומבו' בלק"ת בהבי' דשחורה אני דהיינו בחינת אר"ר האין סוף דלהיותו בחינת אור וזיו בלבד ה"ז בחינת אחרונה כו', ושם דמ"ש בע"ח בחינת היותר אחרונה אין הכוונה על כללות האור כ"א שמבחינת האחרונה שבהאור נמשך להיות עתיק כו', די"ל שזהו בחינת עשר ספירות הגנוזות שהו"ע התכללות בחינת ממכ"ע שבאור אין סוף הסוכ"ע ה"ז בחינת היותר אחרונה שבאור אין סוף כו', דענין התכללות הזאת הוא מה שהאור אין־סוף הבלי־גבול שיער בעצמו ההמשכה שבבחינת גבול כו' (עמשנת"ל פט"ז צור שבו שרשי ההוויות כו'), דהשערה זו היא בחינת היותר אחרונה שבאור אין־סוף כו' (והיינו בחינת עלות הרצון שז"ע השערה הנ"ל שבאור אין־סוף הבלי־גבול ה"ז בחינת האחרונה שבאור אין־סוף כו').

אין־סוף ונקראת 'מלכות דאין־סוף' **ואם כן** - כיון שההשערה עצמה נקראת הבחינה התחתונה שבאין־סוף, הכל - גם המשכת האור הפנימי - **הוא בבחינת אור כו'**).

וכמו כן אחר שנתהוו העולמות הנה האור אין־סוף סובב ומקיף אותם כו'. - לפי אותו עיקרון שלמדנו, שלפני הצמצום הסובב מתייחס להשערה באופן שלא נתפס בה, כך גם היחס של אור הסובב לעולמות לאחר שנתהוו הוא באופן שסובב ומקיף אותם בהשוואה.

והוא בחינת העיגול הגדול שהוא אור הסובב שלפני הקו שהוא המשכת האור הפנימי **שסובב ומקיף כללות ההשתלשלות מריש כל דרגין** (מראש כל המדריגות) **עד סוף כל דרגין** (סוף כל המדריגות) **בהשוואה ממש כו'**, **ועל זה נאמר**[171] **מעונה אלקי קדם ומתחת זרועות עולם ואיתא במדרש רבה**[172] הקדוש־ברוך־הוא **מעונו של עולם כו'**, **והוא ענין** מה שכתוב לפני זה במדרש שם[173] **הוא מקומו של עולם ואין העולם מקומו כו'**, - למרות ש"הוא מקומו של עולם", היינו - שכל העולם נמשך ממנו, הרי "אין העולם מקומו", היינו - שאין הוא נתפס במציאות העולם. **וזהו** שאומר הפסוק **ומתחת זרועות עולם** שפירושו הוא שהבורא תופס ומקיף **את כולם** - כל ההשתלשלות ("זרועות עולם") - **כו'** למרות ש"אין העולם מקומו" ואינו נתפס בו.

וכפי שאור הסובב מקיף את ההשערה שלפני הצמצום באופן שלא נתפס בה, וכפי שמקיף את כללות העולמות לאחר שנתהוו בהשוואה אחת, **כן הוא גם בבחינת עולם 'אדם קדמון'** - העולם הראשון לאחר הצמצום שכולל בתוכו את שאר העולמות, שהיחס בינו לשאר העולמות הוא שסובב את כולם בהשוואה אחת.

שעולם 'אדם קדמון' **זהו בחינת טהירו תתאה** (הטוהר התחתון) **שאחר הצמצום, בחינת מחשבה הקדומה ורצון הקדום על כללות ההשתלשלות שגם כן סובב ומקיף כולם בהשוואה כו'**, למרות שיש הבדל בין הרצון שלפני הצמצום ('טהירו עילאה') לבין מחשבתו של 'אדם קדמון' שלאחר הצמצום ('טהירו תתאה') וכפי שיתבאר בהמשך הפרקים, מכל־מקום, ענין זה שהסובב מקיף את כולם בהשוואה הוא נכון גם לגבי היחס שבין 'אדם קדמון' לכללות העולמות שבאים אחריו.

וכידוע שכל מה שנתהווה בעולמות הכל כלול במחשבה הקדומה דאדם קדמון וחם שם - ב'אדם קדמון' - **בהשוואה, וכמאמר**[174] **צופה ומביט עד סוף כל דרגין** (סוף כל הדרגות) **כו'** שגם עולם העשיה הגשמי שהוא העולם הנמוך ביותר, הוא כלול במחשבה הקדומה של 'אדם קדמון', וכל העולמות **כולם נמקרים בסקירה אחת כו' וכמו שנתבאר במקום אחר.**

שבת פרשת תצא

171) דברים לג, כז.

172) **על פרשת ויצא. וזה לשונו שם:** א"ר יצחק כתיב (דברים לג) מעונה א־להי קדם אין אנו יודעים אם הקדוש ברוך הוא מעונו של עולמו ואם עולמו מעונו מן מה דכתיב (תהלים צ) ה' מעון אתה הוי הקדוש ברוך הוא מעונו של עולמו ואין עולמו מעונו.

173) **וזה לשונו שם:** ויפגע במקום ר"ה בשם ר' אמי אמר מפני מה מכנין שמו של הקדוש ברוך הוא וקוראין אותו מקום שהוא מקומו של עולם ואין עולמו מקומו מן מה דכתיב (שמות לג) הנה מקום אתי הוי הקדוש ברוך הוא מקומו של עולם ואין עולמו מקומו.

174) **על פי נוסח ברכת זכרונות. וראה ספר דרך מצוותיך לצמח צדק דף נח, סוף ע"ב ואילך. ספר המאמרים תרנ"ב סוף עמ' מ ואילך. ובכ"מ.**

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים קונטרסים חלק א

תושבע"פ נקרא דבר קטן, כי התורה התלבשה בדברים גשמיים, שהם קטנים לגבי עצמות א"ס. התורה היא המשכה עצמית ובאה בדברים גשמיים דוקא, כמו שדוקא כח הראיה תופס דבר גשמי, ושמיעה תופס דבר רוחני.

ד) **אָמְנָם** חֶלְיוֹת דְּאַבַּיֵי וְרָבָא נִקְרָא "דָּבָר קָטָן", דְּהִנֵּה אִיתָא בְּמִדְרָשׁ רַבָּה (שְׁמוֹת פָּרָשָׁה לג) "אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָא בְּרַבִּי, בְּנֹהַג שֶׁבָּעוֹלָם אָדָם מוֹכֵר חֵפֶץ מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ וְהוּא עָצֵב עָלָיו, וְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא נָתַן תּוֹרָה מִן הַשּׁוּק שֶׁמָּא יָכוֹל לִקָּנוֹת בְּעָלָיו, אֲבָל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא נָתַן תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל וְאוֹמֵר לָהֶם כְּבָיָכוֹל לִי אַתֶּם לוֹקְחִים". חֲרֵי שֶׁעַל יְדֵי הַתּוֹרָה נִמְשָׁךְ בְּחִינַת עַצְמוּת אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא. וְהִנֵּה לְקִיחָה הִיא עַל יְדֵי בֵּית יָד, שֶׁהוּא עִנְיָן אַחֵר מֵהַדָּבָר שֶׁלּוֹקְחִים אוֹתוֹ, וּכְמוֹ

לְקִיחַת הַשֵּׂכֶל עַל יְדֵי אוֹתִיּוֹת, הֲרֵי הָאוֹתִיּוֹת הֵם רַק בֵּית יָד אֶל הַשֵּׂכֶל, וְכֵן בַּתּוֹרָה הִנֵּה עִנְיַן הַלְקִיחָה הוּא מַה שֶּׁהַתּוֹרָה נִתְלַבְּשָׁה בְּשֵׂכֶל וְהַשָּׂגָה וַהֲלָכוֹת גַּשְׁמִיּוּת, דְּזֶהוּ עִנְיַן הַלְקִיחָה עַל יְדֵי עִנְיָן אַחֵר. וְזֶהוּ שֶׁהֲרֵיוֹת דְּאַבָּיֵי וְרָבָא נִקְרָא "דָּבָר קָטָן", דְּתוֹרָה הִיא הַמְשָׁכָה עַצְמִית מֵעֶצְמוּת אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא רַק שֶׁנִּתְצַמְצֵם בְּדִבָּרִים קְטַנִּים, וְהַיְנוּ שֶׁהַתּוֹרָה נִתְלַבְּשָׁה בַּהֲלָכוֹת גַּשְׁמִיּוּת וּפְרָטֵי הֲלָכוֹת וְדִינִים דְּשַׁבָּת וּתְפִלִּין וְצִיצִית וְכוּ', וְכֵן הַמִּצְוֹת הֵם בְּדִבָּרִים גַּשְׁמִיִּים, תְּפִלִּין בַּקְלָף הַגַּשְׁמִי, וְצִיצִית בַּצֶּמֶר הַגַּשְׁמִי, סֵכָּה בִּסְכַךְ גַּשְׁמִי, וְד' מִינִים שֶׁבַּלּוּלָב בִּצְמָחִים גַּשְׁמִיִּים, וּתְרוּמוֹת וּמַעַשְׂרוֹת וְקָרְבָּנוֹת הַכֹּל בְּעִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים, וּבְכָל מִצְוָה יֵשׁ כַּמָּה פְּרָטֵי דִינִים כְּפִי גְּזֵרַת חָכְמָתוֹ וּרְצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ בְּדִיּוּק וּבְהַגְבָּלָה דַּוְקָא. וְהִיא הַנּוֹתֶנֶת, לִהְיוֹת שֶׁהַתּוֹרָה וּמִצְוֹת הֵם בְּחִינַת פְּנִימִיּוּת וַעֲצָמִיּוּת הָרָצוֹן, הִנֵּה מִשּׁוּם זֶה בָּא בְּהַגְבָּלָה וּבְמִצִיאוּת יֵשׁ דַּוְקָא. וּכְמוֹ בָּאָדָם, הִנֵּה הַהַשְׁפָּעָה עַצְמִית שֶׁהִיא לְמַעְלָה מֵהַשְׂכֵּל, דְּהַשְׁפָּעַת הַשֵּׂכֶל הוּא רַק הֶאָרָה לְבָד, וְהַשְׁפָּעָה עַצְמִית הֲרֵי נוֹתֵן לוֹ מֵעַצְמוּת כֹּחוֹתָיו וּמֵעֶצֶם הַנֶּפֶשׁ שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַכֹּחוֹת עַד שֶׁיָּכוֹל לִהְיוֹת יָפֶה כֹּחַ הַבֵּן, וּמִכָּל־מָקוֹם הִנֵּה הַשְׁפָּעַת הַשֵּׂכֶל שֶׁהִיא הֶאָרָה בָּאָה בְּדִבּוּר, וְהַשְׁפָּעָה עַצְמִית בָּאָה בְּגַשְׁמִי, הֲרֵי שֶׁהָעַצְמִי דַּוְקָא בָּא בְּדָבָר גַּשְׁמִי. וּכְמוֹ כֵן יוּבָן בַּתּוֹרָה שֶׁהִיא הַמְשָׁכָה עַצְמִית הֲרֵי הִיא בָּאָה בְּעִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים דַּוְקָא. וְיֵשׁ עַל זֶה הַרְבֵּה דְּגְמָאוֹת בְּגַשְׁמִיּוּת, וּכְמוֹ עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל חוֹתָם הֶחָקוּק עַל אֶבֶן טוֹב, הֲרֵי מִצַּד בְּהִירַת הָאֶבֶן אִי אֶפְשָׁר לִקְרֹא הָאוֹתִיּוֹת הַחֲקוּקִים בּוֹ כִּי־אִם חוֹתָמִים עַל הַשַּׁעֲוָה, וְאִם הָאֶבֶן בִּלְתִּי מַבְהִיק יְכוֹלִים לִקְרֹא הָאוֹתִיּוֹת עַל הָאֶבֶן עַצְמוֹ, אָמְנָם כַּאֲשֶׁר הוּא אֶבֶן הַמַּבְהִיק אִי אֶפְשָׁר לִקְרֹא הָאוֹתִיּוֹת הַחֲקוּקִים בּוֹ כִּי־אִם עַל הַשַּׁעֲוָה. נִמְצָא דְּבָדָבָר הַבִּלְתִּי בָּהִיר וּמַבְהִיק אִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת הַגִּלּוּי בְּקִרְוּב אֶל מְקוֹרוֹ כִּי־אִם בְּרִחוּק דַּוְקָא, וְהַדֻּגְמָא מִזֶּה יוּבָן לְמַעְלָה, דְּחוֹתָמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אֱמֶת, שֶׁהוּא עִנְיַן "אֲנִי רִאשׁוֹן וַאֲנִי אַחֲרוֹן וּמִבַּלְעָדַי אֵין אֱלֹקִים", שֶׁעַל זֶה מוֹרֶה תֵּבַת "אֱמֶת", דְּרֵאשִׁיתוֹ אֶמְצָעִיתוֹ וְסוֹפוֹ אֶחָד, וְאֵין אֱמֶת אֶלָּא תּוֹרָה, שֶׁעַל יְדֵי הַתּוֹרָה הוּא גִּלּוּי בְּחִינַת "וֶאֱמֶת הָוָי' לְעוֹלָם", וְהִתְגַּלּוּת זֹאת הִיא בְּרִחוּק דַּוְקָא, הַיְנוּ כְּמוֹ שֶׁנִּתְלַבְּשָׁה בְּדִבָּרִים גַּשְׁמִיִּים דַּוְקָא, וְהַיְנוּ דְּזֶה עַצְמוֹ מוֹרֶה עַל מַעֲלָתָהּ וּמַדְרֵגָתָהּ הָעַצְמִי. וְיוּבָן זֶה מִמַּה שֶּׁאָנוּ רוֹאִים בְּכֹחוֹת הַנֶּפֶשׁ דְּרְאִיָּה הִיא לְמַעְלָה מִשְּׁמִיעָה, דְּכַאֲשֶׁר אָדָם שׁוֹמֵעַ אֵיזֶה דָּבָר וּמֵבִין אוֹתוֹ, דַּהֲבָנָה זוֹ הִיא מַה שֶּׁנַּעֲשָׂה קִנְיָן בְּנַפְשׁוֹ. וְאַחַר כָּךְ כְּשֶׁרוֹאֶה אֶת הַדָּבָר, נַעֲשֶׂה קִנְיָן בַּנֶּפֶשׁ בְּאֹפֶן אַחֵר לְגַמְרֵי. וּבַנֶּפֶשׁ הוּא דִּשְׁמִיעָה תּוֹפֵס רַק הַמְּצִיאוּת וּרְאִיָּה תּוֹפֵס הַמַּהוּת. וּבִדְבָרִים הַנִּתְפָּסִים בִּרְאִיָּה וּשְׁמִיעָה, הֲרֵי שְׁמִיעָה תּוֹפֶסֶת דָּבָר רוּחָנִי וּרְאִיָּה תּוֹפֶסֶת דָּבָר גַּשְׁמִי דַּוְקָא, וְיָדוּעַ דְּרְאִיָּה דְּחָכְמָה הוּא בְּחִינַת פְּנִימִיּוּת וְעַצְמוּת הַחָכְמָה וּבָא דַּוְקָא לְמַטָּה יוֹתֵר, וּכְמוֹ "הָוָי' בְּחָכְמָה יָסַד אָרֶץ".

ד"ה והאר עינינו בתורתך

ספר השיחות – ה'ש"ת־תש"א בלה"ק

ש"פ קדושים, בסעודת הלילה

א. מורנו הבעל־שם־טוב ידע ממורו הבעל ח"י (חי' יחידה[149]) שהשליחות שעליו לבצע היא תיקון נה"י וחג"ת, על ידו ועל־ידי אחד מתלמידיו הקדושים במשך שנים קצובות, ואילו תיקון מוחין חב"ד צריך להיות על־ידי נשמה חדשה.

מורנו הבעל־שם־טוב ידע אופן עמידת הנשמות למעלה באוצר הנשמות, כפי שמבואר בחסידות על מאמר הזהר[150] כל נשמתא ונשמתא הוה קיימא בדיוקנהא קמי' מלכא קדישא, ומלכא קדישא היא ז"א דאצילות, וכאשר על הנשמה לרדת למטה להתלבש בגוף, היא זקוקה להכנה בת שנה, ואילו ההכנה של נשמה חדשה היא בת שלש שנים.

מורנו הבעל־שם־טוב ידע שתיקון פרצוף חב"ד צריך להיות על־ידי נשמה חדשה של חכמה דאצילות, שחכמה סתימאה מאירה בגילוי בחכמה הגלויה בבעל נשמה זו, ואשר נשמה חדשה צריכה הכנה בת שלש שנים לפני שבא הזמן לירידתה להתלבש בגוף.

ב. כשהחליטו בבית דין של מעלה שתהיה ההתגלות של נשמה חדשה בעולם התחתון, ואשר באותה שנה תהיה התחלת הכנת הנשמה החדשה – החליט בית דין של מעלה לגלות למורנו הבעל־שם־טוב על פסק זה.

כשהודיעו לרבינו הבעל־שם־טוב על פסק ההחלטה של בית הדין של מעלה, רצה הבעל־שם־טוב לדעת מי יזכה שבבנו תהיה נשמה חדשה זו, אך

149) הוא אחי' השילוני. ראה לקמן שיחת ש"פ פינחס.

150) ראה זח"ג קד, ב. שם כט, ב. ד"ה תקעו תרצ"ד (ספר המאמרים ה'תשי"א - לכ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע - ע' יא).

זאת העלימו גם ממורנו הבעל־שם־טוב.

ברישומי זכרונותיי במשך של ב"ה כמעט חמישים שנה, ישנם ב"ה הרבה סיפורים בזה, סיפורים שבאו בקבלה מהוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק, מכבוד אמי זקנתי הרבנית רבקה, ממורי ר' ניסן, מורי הרשב"ץ, מהחסיד ר' חנוך הענדל ומזקני חסידים.

ג. כעת עסוקים אנו כולנו בשליחות העבודה הקשה, לבקוע את קיר הקרח הקשה של מנהגי אמריקה. ואנו כולנו עם תלמידי ישיבת תומכי תמימים ליובאוויטש ובעזרת חסידי חב"ד בארצות הברית, צריכים בעזה"י לעשות את אמריקה למדינה של תורה ויראת שמים.

כשיעזור לנו השי"ת לעשות עבודת השליחות שלנו במסירות הנפש הנכונה, הריני מובטח מרבותינו הקדושים שנצליח.

כואב לי מאד לומר לכם מה שאני יודע, שנסבול הרבה מהרבנים הרדומים בתרדמתם המתוקה, שיצאו בהתנגדות נגדנו, כטבעו של אדם ישן שהוא נרגז ונכעס כאשר מעוררים אותו משינתו המתוקה. אך כשהוא יודע שההתעוררות עשתה לו טוב, הריהו מתחיל לעשות עבודתו. הרבנים יתחילו לפעול, אבל לעת עתה הוא עדיין זמן ההתנגדות. אך בעוד כמה שנים הרי בעזה"י גם הם יעשו את העבודה. בודאי יכחישו מי היה הכוח המעורר, אך את האמת ידעו הכל. ובמקום הנהגה של התנגדות, תהיה הנהגה של קירוב. הריני מספר לכם זאת כדי שתהיו חזקים בעצמכם ותדעו שסוף סוף עבודת אהבת ישראל שלנו תצליח.

ש"פ קדושים, בסעודת הלילה

אגרות קודש

ב"ה, כ' אייר, ת"ש

נויארק

ידידי התלמיד החשוב מוה"ר שרגא יצחק שי'

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מיום ז' לחדש זה, נהניתי לשמוע אשר ת"ל השעורים בלמוד דא"ח ברבים נשמרים, ואשר ת"ל מתרבים הבאים אל הלמודים ואל זמני חזרת דא"ח ברבים.

אנ[ו]דות למוד התניא אשר חפצים ללמוד בכל יום בודאי נכון הוא צריכים למלאות חפצם.

אנ[ו]דות האברך המצוין מר נובומובסקי שי' נהניתי במאד, והשי"ת יצליח לו להבין ולהשיג היטב את הענינים ואשר יביא התועלת האמיתי בתקון המדות ובהנהגה נעימה, שדבר זה מאמת את ההשגה, וועז עס איז פאראן א חידוש דבר אין א בפועל ממש אין אהבת ה' ויראתו, אין אהבת ישראל, אין חיבת המצות אין למוד התורה דאן איז א הוראה אז מען האט ריכטיג פארשטאנען די השגה. אתענין לדעת פרטיות מהותו ובמה הוא עוסק. והשי"ת יזמין לו פרנסתו בריוח שיוכל לשקוד בתורה בנגלה ובדא"ח.

שמחתי לשמ[ו]ע אנ[ו]דות ההתועדות דאחו"ת במחנם הט', ובמדה האפשרית היו צריכים לסדר ללמוד שתי פעמים בשבוע, ובטח ישתדלו לסדר אשר בעת החופש יתענינו יותר בזה, וצריכים לסדר שיעשו תעמולה בין מכרותיהן להכנס באחו"ת. והשי"ת יעזר להן בגשמיות וברוחניות.

אנ[ו]דות ליסד גמ"ח ע"ש הוד כ"ק רבינו אדמו"ר הזקן זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע בודאי נכון הדבר במאוד, וזכות גדול הוא לכל מי שישתתף בזה, כי בודאי יהי' זה לקורת רוח לנשמתו הקדושה של הוד כ"ק אדמו"ר הזקן - אשר בהיותו בעלמא דין מסר נפשו הקדושה בשביל טובתן של ישראל בגשמיות והי' שולח שדרי"ם לקבץ נדבות בשביל פדיון שבוים והחזקת הכפרים שעסקו בעבודת האדמה שירדו מנכסיהם, נוסף על השדרי"ם בשביל מעמד רמבעה"נ - וישא רנה ותפלה לעורר רחמי שמים עליהם להוושע בגשמיות וברוחניות.

בטח קבל מכתבי הקודם.

הנני מסגיר בזה מכתב אל ועד הנהלת אחו"ת במחנם הט'.

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

מצורף מכתב לפעלעץ, בבקשה למסור לו.

אג"ק מוהריי"צ כרך יד

אגרת קודש מאת כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע

תרגום חפשי מאידיש ללא אחריות כלל וכלל

חלק א

ב"ה א' ט"ז שבט רצ"ה

בתי יקירתי חביבתי מרת חי' מושקא תי'

תודה לא־ל בעד החיים והשלום כה לחי.

את מכתבך החביב בת אהובה קבלתי בשמחה, הנני מודה על העבר ומבקש שגם בעתיד תמשיכי לכתוב לי.

כן, כך הוא הדבר, כל אדם, גדול ככל שיהיה, יש לו "מאניע", בשפת עבר זה נקרא "ציאטעלע"

הפלא הוא גדול יותר, ידוע שיש כזה מין מעשה הנקרא "מאניע", ואין אפשרות להיעזר בזה.

בשבוע שעבר כתבתי מכתב לאחותך היקרה בתנו שינדעלע תי' וגיסך חתנינו היקר הרב מנחם מענדל שי' ובמכתב סיפרתי אודות מאורע שקרה בעת התוועדות חסידית אצל חסידי אדמו"ר הזקן בליאזנע עם החסיד ר' שמואל מונקעס, ובסיפור מוזכר אברך בשם מרדכי מהורודוק.

ר' מרדכי הנ"ל נהיה אחר כך אחד האברכים החשובים אצל האדמו"ר האמצעי ואחד מהמהוללים אצל זקני אדמו"ר הצמח צדק.

תוך כדי הכתיבה נזכרתי בסיפור שקרה עם ר' מרדכי מהורודוק כפי שסיפר החסיד ר' שמואל דב מבוריסוב שגדל בביתו של ר' מרדכי מהורודוק.

ר' שמואל דב היה אומר שהודות לר' מרדכי הוא לא נפל לידי המתנגדים ונשאר חסיד.

בהיותו בן שתים עשרה שנה – מספר ר' שמואל דב לאבי [=הרש"ב נ"ע] – הביאו אותו לישיבה במינסק, וכיוון שהיה ילד בעל כישרונות ומתמיד, נתקבל מיד לישיבה, ונתנו לו "ימים", (בתקופה ההיא נשלחו הבחורים לאכול אצל בעלי בתים, ולכל פעם כזו קראו "ימים"). כמו כן קבעו לו אצל אחד מבעלי הבתים מקום לינה.

במינסק למד בהתמדה רבה במשך ארבע שנים והיה לו שם טוב בישיבה.

בדרכו חזרה לביתו – כפר שהיה ליד בוריסוב - נסע דרך העיירה צאשניק, כי שם היה לו דוד עשיר, אחי האם, ומהבית הודיעו לו שיסע לשם, ויתעכב כמה שבועות, עד ימי היריד שייערך במקום, ולשם יגיע אביו, ובנסיעתו חזרה ייקחהו עמו.

החסיד ר' שמואל דב היה יהודי שמח – בכלל השתדלו החסידים להיות תמיד שמחים – כמו כן היה מאוד פיקח – הדוד רז"א [=ר' זלמן אהרן] היה אומר שבטבעו הוא שונא שוטים ואוהב פקחים, ואחד התענוגות הגדולים שלו הוא להתוועד עם ר' שמואל דב, מלה של ר' שמואל דב אינה נשכחת – והוא נהנה להתבדח.

הוא – ר' שמואל דב – היה אומר על נסיעה זו שנסע ממינסק לצאשניק:

בגשמיות רכש זקננו יעקב בחרן סחורה טובה יותר ממה שאני רכשתי בצאשניק, כי הוא קנה את הבנות של דודו לבן, אבל ברוחניות יש לו סחורה טובה יותר מהסחורה שסחר הסבא יעקב בחרן.

הסבא יעקב רכש חומר גָּלְמִי, ואילו אני רכשתי את הַיֶּדַע איך לעבד את החומר הגָּלְמִי.

כאשר הגעתי לצאסניק - מספר הרב שמואל דב – מצאתי שם צעירים ואנשים בגיל העמידה, קהל שלומד חסידות בהתמדה. כאשר באתי מספר פעמים לבית המדרש הגדול כדי ללמוד גמרא ופוסקים כפי הסדר שהיה במינסק, נגשו אלי לשוחח בלימוד. בלימוד שלי הורגש עדיין ריח של גאווה ורציתי להראות את גדולתי על ידי הפלפולים שלי. אבל החברה הכניסו אותי מייד ל"סאונה" ו"כיבדו" אותי ב"כינוי האמיתי", ובמשך שבוע אחד הצליחו לנקות אותי בצורה כזו, שכל העור הגס שצמח עלי בישיבה במינסק נשר ממני.

האברכים קרבו אותי והתחילו ללמוד איתי חסידות.

בכמה שבועות הראשונים למדתי רק חסידות ועמלתי בכוחות עצומים ופנימיים, לנגד עיני נגלה עולם חדש, כל מלה הייתה יקרה אצלי. נקשרתי לכל אחד שרק התיר לי להתקרב אליו, עד שנהייתי מקורב לר' מרדכי משפיע, אותו שלח האדמו"ר האמצעי לצאשניק, ובפקודת הרבי לחסידי צאשניק שידאגו לו ל"דמי מעמד" שני רובל כסף לחודש ושיהיה למנהל עדת החסידים.

למרות שבצאשניק היו חסידי סטראשעליע, וחסידי טשערנאביל, והיה שמח, אך לאמיתו של דבר, מוכרחים לומר, שאפילו לחסידים האחרים היה דרך ארץ וכבוד כלפי הרבי – הסבא הצמח צדק - ומאד רעדו מר' מרדכי משפיע.

אני – מספר הרב שמואל דב – מצאתי מאוד חן בעיני ר' מרדכי המשפיע, עד שהכניסני לחדרו, היה זה חדר מגודר בתוך מניין שני של חסידי ליובאוויטש ואצלו שהיתי במשך שנה ותשעה חדשים.

אחר כך נסעתי לביתי למספר חדשים, והגעתי חזרה לצאשניק, שם נשאתי אשה וכעבור מספר חדשים נסעתי לליובאוויטש, היה זה בשנת תקצ"ז. שם - בליובאוויטש - התעכבתי כחצי שנה.

החסיד ר' מרדכי היה מחסידי אדמו"ר הזקן, בהיותו אברך בגיל 19־18, תיכף לאחר חתונתו נסע מהורודוק לאדמו"ר הזקן בליאזנא, (זה היה שנים אחדות לפני שאדמו"ר הזקן עבר לליאדי).

עוד בגיל צעיר התחיל ר' מרדכי ללמוד חסידות - והיה לו חינוך חסידי טוב, התאבק בעפר רגליהם של חסידים, אך תורת החסידות שלו הייתה תערובת של סוגי חסידויות, אביו, ר' שמחה זיסל, היה מחסידי קאליסק ובמשך שנים, תלמידו של הצדיק הנודע הרב החסיד ר' אברהם מקאליסק.

הרב הצדיק הרב החסיד ר' אברהם מקאליסק היה תלמידו של המגיד הגדול, הוא היה במעזריטש לפני אדמו"ר הזקן.

כידוע, היה להרב הצדיק ר' אברהם סדר עבודה שונה לגמרי בחסידות. אצלו נחשבה התפעלות הלב לאחת מהמעלות הגדולות ביותר, גם תנועות חיצוניות תפסו אצלו מקום נכבד בסדר עבודתו, (וכפי שמסופר בזה רבות).

האברכים שהיו סביב הצדיק ר' אברהם קבלו מיד את סדר עבודתו, אך אצלם לא הייתה דרך זו על יסוד כזה כמו אצלו – אצל ר' אברהם –אצלו ההתפעלות ולהיות בטל ומבוטל היו רק אמצעי לעבודת השם יתברך, ואילו אצל האברכים הייתה זו עבודה ומטרה בפני עצמה. ובמילא היה זה מאוד פראי.

באותו זמן עבר הרב הצדיק הרב החסיד ר' מענדל מויטעבסק – על פי הוראת רבו המגיד ממעזריטש - להאראדאק, וכל האברכים הצעירים מהסביבה דבקו אליו בחזקה. היה זה בשנת תקכ"ח־ט.

דרך החסידות של הרב הקדוש הרב הצדיק הרב החסיד ר' מענדל הייתה שונה לגמרי, דרכו הייתה עבודת המוחין ללא התפעלות חיצונית ולכן היה הקהל סביבו קטן, תורותיו היו עמוקות אך ללא הסבר.

לאידך, עיקר העבודה אצל הרב הצדיק ר' אברהם הייתה בהתפעלות, אך תורה בעמקות הייתה אצלו במשורה, לכן, המון העם היה מקושר להרב הצדיק ר' אברהם.

אחד מגדולי מקושריו של הרב הצדיק ר' אברהם מקאליסק היה ר' שמחה זיסל [=אביו של ר' מרדכי], וביכולתו היה ללכת ולטייל בשוק ביום חול, יום קיץ שרבי, עם מעיל פרווה, והשער כלפי חוץ, על רגליו מגפי חורף, על ראשו כובע חורפי שאוזניו חבושות, עם שני עיזים המלווים אותו משני צידיו.

בדרך זו ומעשי תעתועים דומים רצו להראות את ביטול היש העצמי, עד שנודע הדבר למגיד ממעזריטש, וכאשר ביקר הרב הצדיק הרב החסיד ר' אברהם במעזריטש, הוכיחו המגיד.

המאורעות הללו, מעשי התעתועים האלו ודומיהם, (או כפי שחסידי קאליסק קראום "דרכי החסידות") הגיעו לשיאם בשנת תק"ל ונתנו פיתחון פה למתנגדים לטעון שהחסידים מתכוונים לעשות מצוות חדשות.

לא כאן המקום להרחיב את הדיבור אודות הרכילויות ודברי לשון הרע אשר נבנו ונרקמו במחנות המתנגדים על יסוד התנהגות חסידי קאליסק. ועד, כפי שכבר הוזכר, שנודע הדבר למגיד שנקט עמדה תקיפה ואסר את הדרך הזו לגמרי.

המגיד ממעזריטש היה קפדן ביותר לחסידים בכלל ולתלמידיו בפרט. אצל כל תלמידי המגיד הייתה משמעת – בשפת היום יומית זה נקרא "משמעת כיתתית" – קפדנית ביותר ועבור אי מילוי החלטה או פקודה וצו הכי קטן בצורה המדוייקת ביותר, הענישו קשות.

באחד ממכתביו להרב הצדיק ר' אברהם [=מקאליסק] רומז לו אדמו"ר הזקן שייזכר במסירות הנפש שלו – של אדמו"ר הזקן – כאשר השתדל לטובתו – של הרב הצדיק ר' אברהם – אצל המגיד ממעזריטש וכמעשה הידוע.

בעת ההיא היה המצב שהמגיד ממעזריטש ידחה חלילה את הרב הצדיק ר' אברהם מתוך החברייה, וכל הבקשות של כל החברים מהמגיד לא הועילו, ורק אדמו"ר הזקן בכוחות עילאיים ואלוקיים השתדל ביותר בזה עד שפעל אצל הרב המגיד סליחה ומחילה עבור הרב הצדיק ר' אברהם.

אדמו"ר הזקן מכנה את ההשתדלות הזאת בשם "מסירת נפש", זאת־אומרת שהעמיד את נפשו בכף המאזניים, אבל יכול לו ופעל, ואז יצאה לאוויר העולם האמרה הידועה אצל החסידים: "דרכי חסידות תלק - אינם טאלק". זאת אומרת: דרך החסידות של שנת תק"ל אינה סדר (באידיש המלה "טאלק" פירושה "סדר").

מאז הפסיק הרב הצדיק ר' אברהם לעסוק בהדרכת חסידים, והתקשר יותר אל הרב הקדוש הרב הצדיק ר' מענדל כחבר, והיה בא לעיתים קרובות להאראדאק, ולאחר הסתלקותו של המגיד ממעזריטש נהייה חסידו של ר' מענדל ואחר כך נסע עמו לארץ הקודש תיבנה ותיכונן.

אגרות קודש כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע כרך ג' עמודים קנו־רעט
שמועות וסיפורים חלק ג עמודים 1–186.
הוגהה על פי צילום כתב יד קודש. הסיום חסר

פרק ד הלכה א

אֶבֶן הָיְתָה בְּקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים בְּמַעֲרָבוֹ, וְעָלֶיהָ הָיָה הָאָרוֹן מֻנָּח, וּלְפָנָיו צִנְצֶנֶת הַמָּן וּמַטֵּה אַהֲרֹן. וּבְעֵת שֶׁבָּנָה שְׁלֹמֹה אֶת הַבַּיִת, וָיָדַע שֶׁסּוֹפוֹ לֵחָרֵב, בָּנָה מָקוֹם לְגָנְזוֹ בּוֹ הָאָרוֹן לְמַטָּה, בְּמַטְמוֹנִיּוֹת עֲמֻקּוֹת וַעֲקַלְקַלּוֹת; וְיֹאשִׁיָּהוּ הַמֶּלֶךְ צִוָּה, וְגָנְזוּ אוֹתָן בַּמָּקוֹם שֶׁבָּנָה שְׁלֹמֹה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֹּאמֶר לַלְוִיִּם הַמְבִינִים לְכָל יִשְׂרָאֵל הַקְּדוֹשִׁים לַה': תְּנוּ אֶת אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ בַּבַּיִת אֲשֶׁר בָּנָה שְׁלֹמֹה בֶּן דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל, אֵין לָכֶם מַשָּׂא בַּכָּתֵף. עַתָּה עִבְדוּ אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם" וְגוֹ'. וְנִגְנַז עִמּוֹ מַטֵּה אַהֲרֹן וְצִנְצֶנֶת הַמָּן וְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה; וְכָל אֵלּוּ לֹא חָזְרוּ בְּבֵית שֵׁנִי. וְאֻרִּים וְתֻמִּים שֶׁהָיוּ בְּבֵית שֵׁנִי - לֹא הָיוּ מְשִׁיבִין בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ, וְלֹא הָיוּ נִשְׁאָלִין בָּהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַד עֲמֹד כֹּהֵן לְאוּרִים וּ[לְ]תֻמִּים"; וְלֹא הָיוּ עוֹשִׂין אוֹתָן אֶלָּא כְּדֵי לְהַשְׁלִים בָּהֶן שְׁמוֹנָה בְּגָדִים לְכֹהֵן גָּדוֹל, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵיה מְחֻסַּר בְּגָדִים.

נקודות משיחות קודש

בנוגע לדברי הרמב"ם על גניזת ארון הברית צריך להבין: למאי נפקא־מינה להלכה כל אריכות וסיפור הדברים, היכן ועל־ידי מי נגנז הארון? והרי דברי הרמב"ם בספרו "יד החזקה" אמורים רק לענינים הנוגעים להלכה. יתירה מזו: עניין זה (איך והיכן נגנז הארון) "במחלוקת שנוי" (יומא נג, ע"ב), ואם כן לשם מה מכריע הרמב"ם כדברי האחד, מאחר שלכאורה אין עניין זה נוגע לדינא?

גם צריך להבין: מפשטות לשון הרמב"ם משמע ששלמה בנה את ה"מקום" בבית המקדש מדעת עצמו (לפי "שידע שסופו ליחרב"). ותמוה: הרי כל חלקי ופרטי הבית ניבנו על־פי ציווי ד' - "הכל בכתב מיד ד' עלי השכיל" - ואם כן איך בנה שלמה "מקום" בבית המקדש מדעת עצמו?

יש להקדים דיוק בדברי הרמב"ם: הרי הרמב"ם מפרט בפרקים ב' וג' של הל' בית הבחירה את צורת כלי המקדש, ואילו בפרק ד' את צורת הבית. לפי זה צריך ביאור: הרי הארון שייך לכאורה לכלי המקדש, ומדוע עניין גניזת הארון מופיע בפרק העוסק בצורת הבית? מזה משמע שהארון העומד בקדש הקדשים הוא (לדעת הרמב"ם) פרט בצורת הבית, והוא אינו רק כלי שמצוי בקדש הקדשים, אלא הוא חלק מבנין קדש הקדשים עצמו. זאת כיוון שהארון עושה את בית המקדש לבית לד', כמו שנאמר "ונועדתי לך שם".

אלא שעל פי זה מתעוררת תמיהה גדולה: בבית שני, בו לא היה הארון במקומו, לא היה קודש הקדשים בשלימותו שהרי היה חסר אחד הדברים שהם "עיקר בבנין הבית"?! כדי להסיר תמיהה זו מביא הרמב"ם את כל האריכות לגבי גניזת הארון, שלפי זה יובן שאף בבית שני לא היה חסר בבניין הבית.

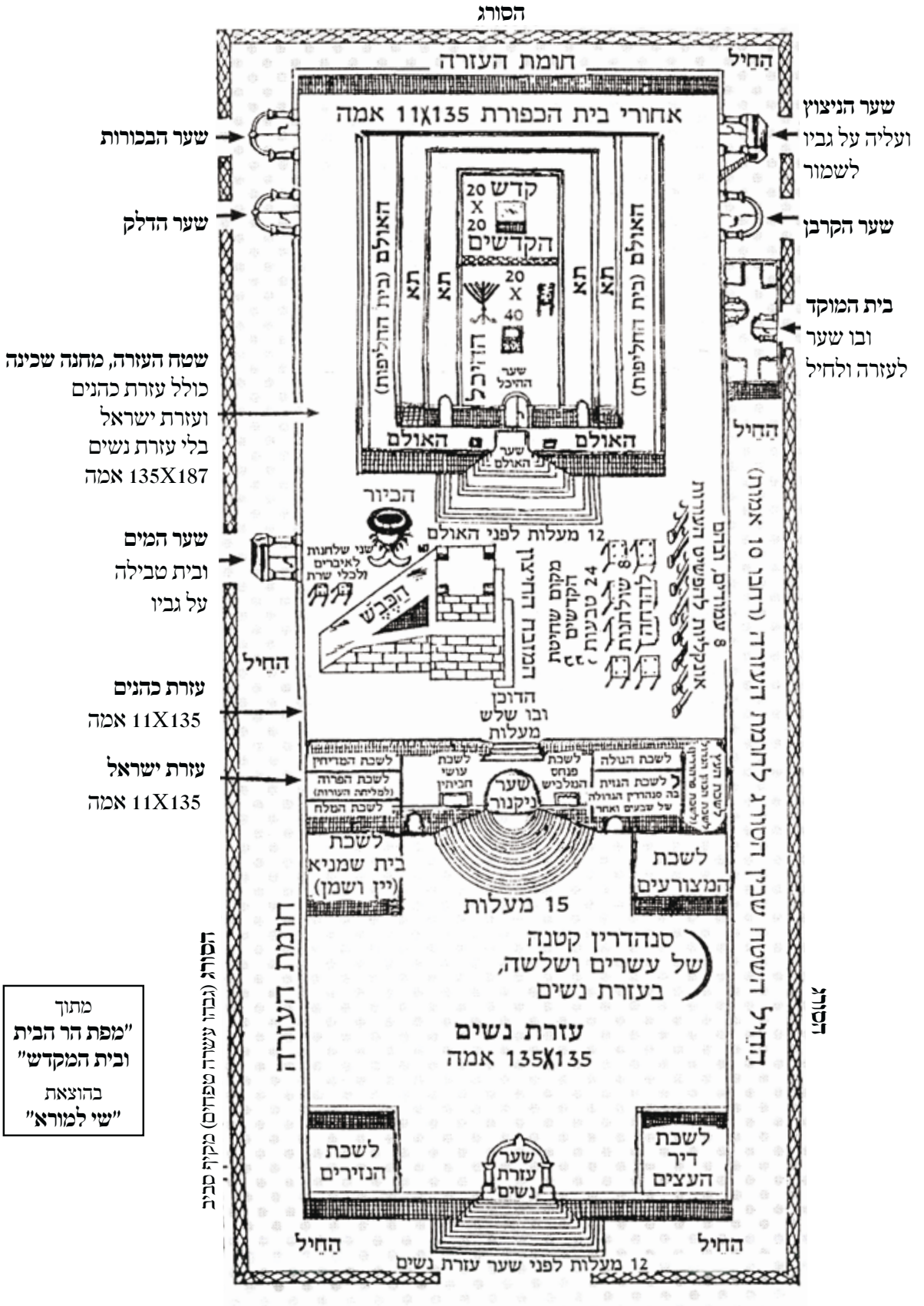
ביאור העניין: מלכתחילה נקבע בבנין הבית שלארון יהיו שני מקומות בבית המקדש: א) מקום גלוי, על אבן השתיה. ב) מקום לגונזו "למטה" מקודש הקדשים - ואף מקום זה הוא לכתחילה חלק ממבנה הבית. וזהו פירוש דברי הרמב"ם "ובעת שבנה שלמה ... וידע שסופו ליחרב בנה בו מקום": לא ששלמה בנה את המקום מדעת עצמו ח"ו, אלא שבעת בניינו היה צריך לדעת שיחרב ונצטווה ובנה בו את מקום הגניזה. ממילא הוא קידשו בתור מקום לארון, וממילא הוא חלק מקודש הקדשים.

גניזת הארון לא היתה בזמן החורבן, אלא בשעה שבית המקדש לא היה בסכנה כלל - כידוע תוקף ישראל בזמן יאשיהו. יתירה מזו: ההכנסה היתה מעין הכנסת הארון לקדש הקדשים על־ידי שלמה. לכן מדייק הכתוב "תנו את ארון הקדש בבית אשר בנה שלמה וגו'", שאין זו פעולה של סילוק ונטילת הארון ממקומו, אלא אדרבא זהו עניין של נתינה בבית.

על־פי זה יתווסף עומק בהקישור בין ג' בתי המקדש: אין זה שישנם ג' בתי מקדש נפרדים, אלא בעיקר הם בית אחד. כבר בבניינו של הבית הראשון נקבע עניין שהוא לשעתו ולעתיד לבא. מקום הארון הוא ה"עצם" של בית המקדש, שבו לא שייך שום חורבן והפסד, וממנו נבנה המקדש השני והשלישי.

(לקוטי שיחות חלק כ"א, שיחה ב לפר' תרומה)

תרשים של החיל , העזרה ובית במקדש (לפי שיטת הרמב"ם ז"ל) בקירוב בלבד

מתוך
"מפת הר הבית ובית המקדש"
בהוצאת
"שי למורא"

פרק ג משנה ו

רַבִּי חֲלַפְתָּא בֶן דּוֹסָא אִישׁ כְּפַר חֲנַנְיָה אוֹמֵר, עֲשָׂרָה שֶׁיּוֹשְׁבִין וְעוֹסְקִין בַּתּוֹרָה, שְׁכִינָה שְׁרוּיָה בֵּינֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל. וּמִנַּיִן אֲפִלּוּ חֲמִשָּׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: וַאֲגֻדָּתוֹ עַל אֶרֶץ יְסָדָהּ. וּמִנַּיִן אֲפִלּוּ שְׁלֹשָׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט. וּמִנַּיִן אֲפִלּוּ שְׁנַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: אָז נִדְבְּרוּ יִרְאֵי ה' אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ וַיַּקְשֵׁב ה' וַיִּשְׁמָע וְגוֹ'. וּמִנַּיִן אֲפִלּוּ אֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר: בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַזְכִּיר אֶת שְׁמִי אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ:

נקודות משיחות קודש

לפי משנתנו יוצא שבפסוק "אלקים נצב בעדת אל בקרב אלקים ישפוט"[1] נרמזת השראת השכינה בעשרה ובשלשה שעוסקים בתורה. ויש לדקדק בזה: מדוע דילג הכתוב על הדרגה שביניהם – השראת השכינה בחמשה שיושבים ועוסקים בתורה?

ויש לומר, דהנה בפסוק זה מדובר אודות דרגת השראת השכינה השייכת למציאות העולם, ולכן הובאו בו רק המספרים עשרה ושלשה, הקשורים במיוחד לכללות מציאות העולם (כדלקמן).

עשרה – "בעשרה מאמרות נברא העולם"[2]. וענין זה שייך לתורה, כמארז"ל[3] "אסתכל באורייתא וברא עלמא". ומספר זה מתבטא בעבודת ישראל בלימוד התורה כשישנם "עשרה שיושבים ועוסקין בתורה", שעל זה נאמר "אלקים נצב בעדת אל".

שלשה – "על שלשה דברים העולם עומד"[4]. והשייכות לתורה על פי מאמר רז"ל[5] על הפסוק[6] "ארץ יראה ושקטה" שנתינת התורה גרמה והביאה לידי עמידת העולם. ובעבודת בני ישראל הוא שלשה שעוסקין בתורה, שעל זה נאמר "בקרב אלקים ישפוט".

(ואילו שאר המספרים שבמשנתנו (חמשה, שנים, ואחד) אינם שייכים כל כך לכללות מציאות העולם.

חמשה - הוא חצי דבר בלבד (ביחס לעשרה)[7]. שנים - מספר זה שייך בעיקר לעולם התהו, שבו יש שני קוין בלבד (בניגוד לעולם התיקון, שבו יש גם קו שלישי, קו האמצעי המחבר שני הקוין של חסד וגבורה)[8] אחד - מספר זה נעלה ממציאות העולם, כמאמר רז"ל[9] "יום אחד, שבו הי' הקב"ה יחידי בעולמו, שלא הי' בעולמו אלא הוא"[10].

עֲשָׂרָה שֶׁיּוֹשְׁבִין וְעוֹסְקִין בַּתּוֹרָה

יש כאן תכלית השלימות דלימוד התורה:

עשרה - העילוי דתלמוד תורה דרבים[11]. שיושבין - לימוד באופן של התיישבות. ובלשון המשנה[12] לגבי מ"ח הדברים שהתורה נקנית בהם: "בישוב". ועוסקין - לימוד באופן של עסק, ש"עסק התורה הוא העמל והטורח"[13]. וכביאור הידוע[14] שלימוד התורה צריך להיות כמו בעל עסק, היינו לא רק כפועל ושכיר שעבודתו היא בזמן מוגבל בלבד, כי אם כמו בעל העסק, שהעסק נוגע לו ביותר, וגם לאחרי גמר המלאכה, טרודה דעתו ומחשבתו בעניני העסק, ואפילו בעת השינה חולם מעניני העסק. ודוגמתו בנמשל: לימוד התורה הוא באופן של עסק, שמסור ונתון לזה בכל לבו ונפשו, ועד כדי כך, שגם בעת השינה חולם דברי תורה[15].

בתורה - הישיבה וההתעסקות בלימוד התורה היא באופן שהוא וכל מציאות העשרה הם בתורה. והיינו, שלא שייכת אצלם דעה והנחה קדומה מצד מציאותם הם (שאז יש מקום לחשוש שתגרום לאיזו נטי'), כי אם שכל מציאותם היא בתורה, להתייגע ולעמוד על אמיתתה של תורה.

ותכלית השלימות היא, שפועלים זאת אצל כל בני ישראל, הן לגבי כל עשרת הסוגים דבני ישראל[16], הן לגבי תכלית הריבוי בכמות, הנכלל במספר עשרה, כמובן מפסק ההלכה[17] שאחד עשרה ואחד עשרה רבוא מברכים ומזמנים בנוסח שוה.

והנה, לגבי יהודי המצוי במצב רוחני ירוד, הפירוש דמשנתנו הוא באופן דלימוד התורה סתם (עוד לפני שבאים לשלימות הלימוד). ויתירה מזה - עוד לפני שבאים ללימוד התורה בכלל, כי אם, ענין האחדות[18].

עשרה - למרות שאין דיעותיהם שוות[19], נעשים "עדה", מציאות אחת[20].

שיושבין - התיישבות וקביעות, היינו שאחדות זו אינה רק בעת מן העתים, ביום סגולה וכיוצא בזה, כי אם התיישבות וקביעות, בכל זמן ובכל מצב. ועוסקין - האחדות חודרת בעניני העסק שלו כפשוטו, מבלי לחשוש שעל ידי זה שיספר לחבירו מעניני העסק, עלול הדבר לפגוע בפרנסתו. בתורה - סוף סוף נעשית אצלם האחדות גם בתורה[21].

---

1. תהלים פב, א. **2.** ריש פרק ה. **3.** זח"ב קסא, ב. וראה זח"ג יא, ב: עשרה מאמרות למעשה בראשית . . עשרה מאמרות למתן תורה. **4.** ריש פרק א. **5.** שבת פח, א. **6.** תהלים עו, ט. **7.** ראה פרקי דר"א פי"ח: נטה ימינו וברא שמים, נטה שמאלו וברא ארץ. הרי שיד אחת (ה' אצבעות) היא חצי העולם בלבד. **8.** ראה ספר הליקוטים (דא"ח להצ"צ) ערך תהו ותיקון (עמ' יב). **9.** ב"ר פ"ג, ח. **10.** משיחת ש"פ שלח תשמ"ג – על פי רשימת השומעים בלבד. **11.** ראה אגה"ק סכ"ג. **12.** פ"ו מ"ו. **13.** ב"ח או"ח סמ"ז (ד"ה ונוסחא). **14.** ספה"מ קונטרסים ח"א עמ' רנח. **15.** ראה ספה"מ ה'ש"ת עמ' א. **16.** ראשיכם שבטיכם גו' מחוטב עציך עד שואב מימיך (ר"פ נצבים). **17.** רמב"ם הלכות ברכות פ"ה ה"ד. **18.** כמו שלפני מ"ת היו ישראל כאיש אחד בלב אחד (רש"י יתרו יט, ב). **19.** ראה ברכות נח, א. **20.** ראה ברכות כא, ב. **21.** לקו"ש חכ"ח עמ' 271.

פרשת ואתחנן

ג כג וָאֶתְחַנַּן אֶל־יְהוָה בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר:
כד אֲדֹנָי יֱהוִה אַתָּה הַחִלּוֹתָ לְהַרְאוֹת אֶת־עַבְדְּךָ
אֶת־גָּדְלְךָ וְאֶת־יָדְךָ הַחֲזָקָה אֲשֶׁר מִי־אֵל
בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה כְמַעֲשֶׂיךָ
וְכִגְבוּרֹתֶךָ: כה אֶעְבְּרָה־נָּא וְאֶרְאֶה אֶת־הָאָרֶץ
הַטּוֹבָה אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הָהָר הַטּוֹב הַזֶּה
וְהַלְּבָנוֹן: (לוי) כו וַיִּתְעַבֵּר יְהוָה בִּי לְמַעַנְכֶם וְלֹא
שָׁמַע אֵלָי וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי רַב־לָךְ אַל־תּוֹסֶף
דַּבֵּר אֵלַי עוֹד בַּדָּבָר הַזֶּה: כז עֲלֵה | רֹאשׁ
הַפִּסְגָּה וְשָׂא עֵינֶיךָ יָמָּה וְצָפֹנָה וְתֵימָנָה
וּמִזְרָחָה וּרְאֵה בְעֵינֶיךָ כִּי־לֹא תַעֲבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן
הַזֶּה: כח וְצַו אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וְחַזְּקֵהוּ וְאַמְּצֵהוּ כִּי־
הוּא יַעֲבֹר לִפְנֵי הָעָם הַזֶּה וְהוּא יַנְחִיל אוֹתָם
אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּרְאֶה: כט וַנֵּשֶׁב בַּגָּיְא מוּל
בֵּית פְּעוֹר: פ ד א וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל שְׁמַע אֶל־
הַחֻקִּים וְאֶל־הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אָנֹכִי מְלַמֵּד
אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת לְמַעַן תִּחְיוּ וּבָאתֶם וִירִשְׁתֶּם
אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם נֹתֵן
לָכֶם: ב לֹא תֹסִפוּ עַל־הַדָּבָר אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה
אֶתְכֶם וְלֹא תִגְרְעוּ מִמֶּנּוּ לִשְׁמֹר אֶת־מִצְוֹת
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם:
ג עֵינֵיכֶם הָרֹאוֹת אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה בְּבַעַל
פְּעוֹר כִּי כָל־הָאִישׁ אֲשֶׁר הָלַךְ אַחֲרֵי בַּעַל־פְּעוֹר
הִשְׁמִידוֹ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִקִּרְבֶּךָ: ד וְאַתֶּם
הַדְּבֵקִים בַּיהוָה אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים כֻּלְּכֶם הַיּוֹם:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לו עמ' 91)

כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמֶּךָ

"לְכָבוֹד הַבּוֹרֵא צָוָה לְכַבֵּד הָאָב, הַמְּשֻׁתָּף בְּיִצִירָה" (רמב"ן). יֵשׁ לְבָאֵר אֶת הַדִּיּוּק "בְּיִצִירָה", וְלֹא כָּתַב גַּם כְּפִי שֶׁכָּתְבוּ הַמְּפָרְשִׁים שֶׁ"הִשְׁקוּהוּ וְהֶאֱכִילוּהוּ וְהִלְבִּישׁוּהוּ", שֶׁכֵּן יְצִירַת הַוָּלָד הִיא שֶׁתַּפּוּת גְּלוּיָה עִם הַקָּבָ"ה, שֶׁנּוֹתֵן בּוֹ נְשָׁמָה; וְאִלּוּ הַאֲכָלַת הַבֵּן הִיא דָּבָר טִבְעִי, שֶׁהָאָב עוֹשֶׂה (כְּאִלּוּ) בְּכֹחַ עַצְמוֹ, אַף שֶׁבֶּאֱמֶת הַקָּבָ"ה הוּא הַזָּן אֶת כָּל הָעוֹלָם.

(ישראל) שני ה רְאֵה | לִמַּדְתִּי אֶתְכֶם חֻקִּים
וּמִשְׁפָּטִים כַּאֲשֶׁר צִוַּנִי יְהוָה אֱלֹהָי לַעֲשׂוֹת כֵּן
בְּקֶרֶב הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם בָּאִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ:
ו וּשְׁמַרְתֶּם וַעֲשִׂיתֶם כִּי הִוא חָכְמַתְכֶם וּבִינַתְכֶם
לְעֵינֵי הָעַמִּים אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֶת כָּל־הַחֻקִּים
הָאֵלֶּה וְאָמְרוּ רַק עַם־חָכָם וְנָבוֹן הַגּוֹי הַגָּדוֹל
הַזֶּה: ז כִּי מִי־גוֹי גָּדוֹל אֲשֶׁר־לוֹ אֱלֹהִים קְרֹבִים
אֵלָיו כַּיהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּכָל־קָרְאֵנוּ אֵלָיו: ח וּמִי גּוֹי
גָּדוֹל אֲשֶׁר־לוֹ חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים צַדִּיקִם כְּכֹל
הַתּוֹרָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לִפְנֵיכֶם הַיּוֹם:
ע"כ במנחת שבת ובחו"ל ט רַק הִשָּׁמֶר לְךָ וּשְׁמֹר נַפְשְׁךָ מְאֹד
פֶּן־תִּשְׁכַּח אֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־רָאוּ עֵינֶיךָ וּפֶן־
יָסוּרוּ מִלְּבָבְךָ כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ וְהוֹדַעְתָּם לְבָנֶיךָ
וְלִבְנֵי בָנֶיךָ: י יוֹם אֲשֶׁר עָמַדְתָּ לִפְנֵי יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ בְּחֹרֵב בֶּאֱמֹר יְהוָה אֵלַי הַקְהֶל־לִי
אֶת־הָעָם וְאַשְׁמִעֵם אֶת־דְּבָרַי אֲשֶׁר יִלְמְדוּן
לְיִרְאָה אוֹתִי כָּל־הַיָּמִים אֲשֶׁר הֵם חַיִּים עַל־
הָאֲדָמָה וְאֶת־בְּנֵיהֶם יְלַמֵּדוּן: יא וַתִּקְרְבוּן
וַתַּעַמְדוּן תַּחַת הָהָר וְהָהָר בֹּעֵר בָּאֵשׁ עַד־לֵב
הַשָּׁמַיִם חֹשֶׁךְ עָנָן וַעֲרָפֶל: יב וַיְדַבֵּר יְהוָה אֲלֵיכֶם
מִתּוֹךְ הָאֵשׁ קוֹל דְּבָרִים אַתֶּם שֹׁמְעִים וּתְמוּנָה
אֵינְכֶם רֹאִים זוּלָתִי קוֹל: יג וַיַּגֶּד לָכֶם אֶת־בְּרִיתוֹ
אֲשֶׁר צִוָּה אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים
וַיִּכְתְּבֵם עַל־שְׁנֵי לֻחוֹת אֲבָנִים: יד וְאֹתִי צִוָּה
יְהוָה בָּעֵת הַהִוא לְלַמֵּד אֶתְכֶם חֻקִּים
וּמִשְׁפָּטִים לַעֲשֹׂתְכֶם אֹתָם בָּאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם
עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: טו וְנִשְׁמַרְתֶּם מְאֹד
לְנַפְשֹׁתֵיכֶם כִּי לֹא רְאִיתֶם כָּל־תְּמוּנָה בְּיוֹם
דִּבֶּר יְהוָה אֲלֵיכֶם בְּחֹרֵב מִתּוֹךְ הָאֵשׁ: טז פֶּן־
תַּשְׁחִתוּן וַעֲשִׂיתֶם לָכֶם פֶּסֶל תְּמוּנַת כָּל־סָמֶל
תַּבְנִית זָכָר אוֹ נְקֵבָה: יז תַּבְנִית כָּל־בְּהֵמָה אֲשֶׁר
בָּאָרֶץ תַּבְנִית כָּל־צִפּוֹר כָּנָף אֲשֶׁר תָּעוּף

בַּשָּׁמַיִם: יח תַּבְנִית כָּל־רֶמֶשׂ בָּאֲדָמָה תַּבְנִית כָּל־דָּגָה אֲשֶׁר־בַּמַּיִם מִתַּחַת לָאָרֶץ: יט וּפֶן־תִּשָּׂא עֵינֶיךָ הַשָּׁמַיְמָה וְרָאִיתָ אֶת־הַשֶּׁמֶשׁ וְאֶת־הַיָּרֵחַ וְאֶת־הַכּוֹכָבִים כֹּל צְבָא הַשָּׁמַיִם וְנִדַּחְתָּ וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לָהֶם וַעֲבַדְתָּם אֲשֶׁר חָלַק יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֹתָם לְכֹל הָעַמִּים תַּחַת כָּל־הַשָּׁמָיִם: כ וְאֶתְכֶם לָקַח יְהוָה וַיּוֹצֵא אֶתְכֶם מִכּוּר הַבַּרְזֶל מִמִּצְרַיִם לִהְיוֹת לוֹ לְעַם נַחֲלָה כַּיּוֹם הַזֶּה: כא וַיהוָה הִתְאַנַּף־בִּי עַל־דִּבְרֵיכֶם וַיִּשָּׁבַע לְבִלְתִּי עָבְרִי אֶת־הַיַּרְדֵּן וּלְבִלְתִּי־בֹא אֶל־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה: כב כִּי אָנֹכִי מֵת בָּאָרֶץ הַזֹּאת אֵינֶנִּי עֹבֵר אֶת־הַיַּרְדֵּן וְאַתֶּם עֹבְרִים וִירִשְׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה הַזֹּאת: כג הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן־תִּשְׁכְּחוּ אֶת־בְּרִית יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר כָּרַת עִמָּכֶם וַעֲשִׂיתֶם לָכֶם פֶּסֶל תְּמוּנַת כֹּל אֲשֶׁר צִוְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: כד כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵשׁ אֹכְלָה הוּא אֵל קַנָּא: פ כה כִּי־ תוֹלִיד בָּנִים וּבְנֵי בָנִים וְנוֹשַׁנְתֶּם בָּאָרֶץ וְהִשְׁחַתֶּם וַעֲשִׂיתֶם פֶּסֶל תְּמוּנַת כֹּל וַעֲשִׂיתֶם הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְהַכְעִיסוֹ: כו הַעִידֹתִי בָכֶם הַיּוֹם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ כִּי־אָבֹד תֹּאבֵדוּן מַהֵר מֵעַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ לֹא־תַאֲרִיכֻן יָמִים עָלֶיהָ כִּי הִשָּׁמֵד תִּשָּׁמֵדוּן: כז וְהֵפִיץ יְהוָה אֶתְכֶם בָּעַמִּים וְנִשְׁאַרְתֶּם מְתֵי מִסְפָּר בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר יְנַהֵג יְהוָה אֶתְכֶם שָׁמָּה: כח וַעֲבַדְתֶּם־שָׁם אֱלֹהִים מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם עֵץ וָאֶבֶן אֲשֶׁר לֹא־יִרְאוּן וְלֹא יִשְׁמְעוּן וְלֹא יֹאכְלוּן וְלֹא יְרִיחֻן: כט וּבִקַּשְׁתֶּם מִשָּׁם אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּמָצָאתָ כִּי תִדְרְשֶׁנּוּ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשֶׁךָ: ל בַּצַּר לְךָ וּמְצָאוּךָ כֹּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאַחֲרִית הַיָּמִים וְשַׁבְתָּ עַד־ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְקֹלוֹ: לא כִּי אֵל רַחוּם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא יַרְפְּךָ וְלֹא יַשְׁחִיתֶךָ וְלֹא יִשְׁכַּח אֶת־בְּרִית אֲבֹתֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לָהֶם: לב כִּי שְׁאַל־נָא לְיָמִים רִאשֹׁנִים אֲשֶׁר־הָיוּ לְפָנֶיךָ לְמִן־ הַיּוֹם אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים | אָדָם עַל־הָאָרֶץ וּלְמִקְצֵה הַשָּׁמַיִם וְעַד־קְצֵה הַשָּׁמַיִם הֲנִהְיָה כַּדָּבָר הַגָּדוֹל הַזֶּה אוֹ הֲנִשְׁמַע כָּמֹהוּ: לג הֲשָׁמַע עָם קוֹל אֱלֹהִים מְדַבֵּר מִתּוֹךְ־הָאֵשׁ כַּאֲשֶׁר־ שָׁמַעְתָּ אַתָּה וַיֶּחִי: לד אוֹ | הֲנִסָּה אֱלֹהִים לָבוֹא לָקַחַת לוֹ גוֹי מִקֶּרֶב גּוֹי בְּמַסֹּת בְּאֹתֹת וּבְמוֹפְתִים וּבְמִלְחָמָה וּבְיָד חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה וּבְמוֹרָאִים גְּדֹלִים כְּכֹל אֲשֶׁר־עָשָׂה לָכֶם יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֶיךָ: לה אַתָּה הָרְאֵתָ לָדַעַת כִּי יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים אֵין עוֹד מִלְבַדּוֹ: לו מִן־הַשָּׁמַיִם הִשְׁמִיעֲךָ אֶת־קֹלוֹ לְיַסְּרֶךָּ וְעַל־ הָאָרֶץ הֶרְאֲךָ אֶת־אִשּׁוֹ הַגְּדוֹלָה וּדְבָרָיו שָׁמַעְתָּ מִתּוֹךְ הָאֵשׁ: לז וְתַחַת כִּי אָהַב אֶת־אֲבֹתֶיךָ וַיִּבְחַר בְּזַרְעוֹ אַחֲרָיו וַיּוֹצִאֲךָ בְּפָנָיו בְּכֹחוֹ הַגָּדֹל מִמִּצְרָיִם: לח לְהוֹרִישׁ גּוֹיִם גְּדֹלִים וַעֲצֻמִים מִמְּךָ מִפָּנֶיךָ לַהֲבִיאֲךָ לָתֶת־לְךָ אֶת־אַרְצָם נַחֲלָה כַּיּוֹם הַזֶּה: לט וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל־לְבָבֶךָ כִּי יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל־ הָאָרֶץ מִתָּחַת אֵין עוֹד: מ וְשָׁמַרְתָּ אֶת־חֻקָּיו וְאֶת־מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם אֲשֶׁר יִיטַב לְךָ וּלְבָנֶיךָ אַחֲרֶיךָ וּלְמַעַן תַּאֲרִיךְ יָמִים עַל־ הָאֲדָמָה אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ כָּל־הַיָּמִים: פ

נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לו עמ' 93)

כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמֶּךָ

יֵשׁ לִשְׁאוֹל, מַה בֵּין אָב וָאֵם, שֶׁחַיָּבִים בִּכְבוֹדָם, לְכוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת, שֶׁאֵין רָאוּי לְכַבְּדָם, אַף שֶׁעַל־יָדָם מַנְהִיג הַקָּבָ״ה אֶת הָעוֹלָם וּמַשְׁפִּיעַ אֲלֵינוּ. וּמְבֹאָר עַל פִּי בַּחֲסִידוּת, שֶׁלְּצָבָא הַשָּׁמַיִם אֵין בְּחִירָה לְהַשְׁפִּיעַ אוֹ לֹא לְהַשְׁפִּיעַ, וְהֵם רַק ׳כְּנַרְוֵן בְּיַד הַחוֹצֵב בּוֹ׳; וְאִלּוּ הוֹרִים בַּעֲלֵי בְּחִירָה הֵם וְ׳שׁוּתָפִים׳ לַהַקָּבָ״ה בִּיצִירַת הַוָּלָד, וְלָכֵן נִצְטַוּוּינוּ לְכַבְּדָם.

שלישי מא אָז יַבְדִּיל מֹשֶׁה שָׁלֹשׁ עָרִים בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן
מִזְרְחָה שָׁמֶשׁ: מב לָנֻס שָׁמָּה רוֹצֵחַ אֲשֶׁר יִרְצַח
אֶת־רֵעֵהוּ בִּבְלִי־דַעַת וְהוּא לֹא־שֹׂנֵא לוֹ מִתְּמֹל
שִׁלְשֹׁם וְנָס אֶל־אַחַת מִן־הֶעָרִים הָאֵל וָחָי:
מג אֶת־בֶּצֶר בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ הַמִּישֹׁר לָרְאוּבֵנִי
וְאֶת־רָאמֹת בַּגִּלְעָד לַגָּדִי וְאֶת־גּוֹלָן בַּבָּשָׁן
לַמְנַשִּׁי: מד וְזֹאת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: מה אֵלֶּה הָעֵדֹת וְהַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים
אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּצֵאתָם
מִמִּצְרָיִם: מו בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בַּגַּיְא מוּל בֵּית פְּעוֹר
בְּאֶרֶץ סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבּוֹן
אֲשֶׁר הִכָּה מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּצֵאתָם מִמִּצְרָיִם:
מז וַיִּירְשׁוּ אֶת־אַרְצוֹ וְאֶת־אֶרֶץ | עוֹג מֶלֶךְ־הַבָּשָׁן
שְׁנֵי מַלְכֵי הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְרְחָ
שָׁמֶשׁ: מח מֵעֲרֹעֵר אֲשֶׁר עַל־שְׂפַת־נַחַל אַרְנֹן
וְעַד־הַר שִׂיאֹן הוּא חֶרְמוֹן: מט וְכָל־הָעֲרָבָה עֵבֶר
הַיַּרְדֵּן מִזְרָחָה וְעַד יָם הָעֲרָבָה תַּחַת אַשְׁדֹּת
הַפִּסְגָּה: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לו עמ' 94)

כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמֶּךָ

"רַב יוֹסֵף, כִּי הֲוָה שָׁמַע קָל כַּרְעָא דְּאִימֵּיהּ, אָמַר: אִיקּוּם מִקַּמֵּי שְׁכִינְתָּא דְּאָתְיָא" (קידושין לא, ב). יֵשׁ לְבָאֵר דִּבְרֵי רַב יוֹסֵף עַל פִּי הַמְבֹאָר בַּחֲסִידוּת, שֶׁכֹּחַ הַהוֹלָדָה הוּא כֹּחַ בְּלִי גְּבוּל, לְהוֹלִיד עַד אֵין סוֹף, וְגַם עָצֶם הַהוֹלָדָה הוּא כְּעֵין יֵשׁ מֵאַיִן. וְכֹחַ זֶה חֲרֵי לֹא נִמְצָא בְּנִבְרָא, בַּעַל גְּבוּל, מִצַּד עַצְמוֹ, אֶלָּא מִצַּד הַקָּבָּ"ה, שֶׁהוּא בְּלִי גְּבוּל, וְהוּא שֶׁקָּבַע כֹּחַ זֶה בְּטֶבַע הָאָדָם.

רביעי ה א וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר
אֲלֵהֶם שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אֶת־הַחֻקִּים וְאֶת־
הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אָנֹכִי דֹּבֵר בְּאָזְנֵיכֶם הַיּוֹם
וּלְמַדְתֶּם אֹתָם וּשְׁמַרְתֶּם לַעֲשֹׂתָם: ב יְהוָה
אֱלֹהֵינוּ כָּרַת עִמָּנוּ בְּרִית בְּחֹרֵב: ג לֹא אֶת־
אֲבֹתֵינוּ כָּרַת יְהוָה אֶת־הַבְּרִית הַזֹּאת כִּי אִתָּנוּ
אֲנַחְנוּ אֵלֶּה פֹּה הַיּוֹם כֻּלָּנוּ חַיִּים: ד פָּנִים |
בְּפָנִים דִּבֶּר יְהוָה עִמָּכֶם בָּהָר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ:
ה אָנֹכִי עֹמֵד בֵּין־יְהוָה וּבֵינֵיכֶם בָּעֵת הַהִוא
לְהַגִּיד לָכֶם אֶת־דְּבַר יְהוָה כִּי יְרֵאתֶם מִפְּנֵי
הָאֵשׁ וְלֹא־עֲלִיתֶם בָּהָר לֵאמֹר: ס * אָנֹכִי יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית
עֲבָדִים לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל־פָּנָי לֹא
תַעֲשֶׂה־לְךָ | פֶּסֶל | כָּל־תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם |
מִמַּעַל וַאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתָּחַת וַאֲשֶׁר בַּמַּיִם |
מִתַּחַת לָאָרֶץ לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תָעָבְדֵם
כִּי אָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵל קַנָּא פֹּקֵד עֲוֹן אָבוֹת
עַל־בָּנִים וְעַל־שִׁלֵּשִׁים וְעַל־רִבֵּעִים לְשֹׂנְאָי
וְעֹשֶׂה חֶסֶד לַאֲלָפִים לְאֹהֲבַי וּלְשֹׁמְרֵי
מִצְוֹתָי: ס לֹא תִשָּׂא אֶת־שֵׁם־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
לַשָּׁוְא כִּי לֹא יְנַקֶּה יְהוָה אֵת אֲשֶׁר־יִשָּׂא
אֶת־שְׁמוֹ לַשָּׁוְא: ס שָׁמוֹר אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת
לְקַדְּשׁוֹ כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ | יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שֵׁשֶׁת יָמִים
תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל־מְלַאכְתֶּךָ וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי
שַׁבָּת | לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה כָל־מְלָאכָה
אַתָּה וּבִנְךָ־וּבִתֶּךָ וְעַבְדְּךָ־וַאֲמָתֶךָ וְשׁוֹרְךָ וַחֲמֹרְךָ
וְכָל־בְּהֶמְתֶּךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ לְמַעַן יָנוּחַ
עַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ כָּמוֹךָ וְזָכַרְתָּ כִּי־עֶבֶד הָיִיתָ |
בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיֹּצִאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם בְּיָד
חֲזָקָה וּבִזְרֹעַ נְטוּיָה עַל־כֵּן צִוְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
לַעֲשׂוֹת אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת: ס כַּבֵּד אֶת־אָבִיךָ
וְאֶת־אִמֶּךָ כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְמַעַן |
יַאֲרִיכֻן יָמֶיךָ וּלְמַעַן יִיטַב לָךְ עַל הָאֲדָמָה
אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ: ס לֹא
תִרְצָח: ס וְלֹא תִנְאָף: ס וְלֹא תִגְנֹב: ס וְלֹא־
תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ עֵד שָׁוְא: ס וְלֹא תַחְמֹד אֵשֶׁת
רֵעֶךָ ס וְלֹא תִתְאַוֶּה בֵּית רֵעֶךָ שָׂדֵהוּ וְעַבְדּוֹ
וַאֲמָתוֹ שׁוֹרוֹ וַחֲמֹרוֹ וְכֹל אֲשֶׁר לְרֵעֶךָ: פ

*) בטעם עליון

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ה עמ' 310)

כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמֶּךָ

כָּתַב הָרַמְבַּ"ם (ממרים ו, ד): "וְהָאָב שֶׁהָיָה תַּלְמִיד בְּנוֹ, אֵין הָאָב עוֹמֵד מִפְּנֵי הַבֵּן, אֲבָל הַבֵּן עוֹמֵד מִפְּנֵי אָבִיו". וְעוֹד כָּתַב (שָׁם יא), שֶׁ"אֲפִילּוּ הָיָה אָבִיו רָשָׁע . . מְכַבְּדוֹ וּמְתָרֵא מִמֶּנּוּ". וְאָזִיל לְשִׁיטָתוֹ, שֶׁבְּכִבּוּד אָב וָאֵם אֵין 'נִפְקָא מִינָה' מַעֲלָתָם וְדַרְגָּתָם שֶׁל הַהוֹרִים. וְיֵמָתֵק עַל פִּי הַמְּבֹאָר בַּחֲסִידוּת, שֶׁהַקֶּשֶׁר שֶׁל אָב וּבֵן הוּא 'עֶצֶם עִם עֶצֶם', וְאֵינוֹ מִשְׁתַּנֶּה עַל יְדֵי שִׁנּוּי בְּ'גִּלּוּיִים'.

חמישי יט אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה דִּבֶּר יְהוָה אֶל־כָּל־
קְהַלְכֶם בָּהָר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ הֶעָנָן וְהָעֲרָפֶל קוֹל
גָּדוֹל וְלֹא יָסָף וַיִּכְתְּבֵם עַל־שְׁנֵי לֻחֹת אֲבָנִים
וַיִּתְּנֵם אֵלָי: כ וַיְהִי כְּשָׁמְעֲכֶם אֶת־הַקּוֹל מִתּוֹךְ
הַחֹשֶׁךְ וְהָהָר בֹּעֵר בָּאֵשׁ וַתִּקְרְבוּן אֵלַי כָּל־
רָאשֵׁי שִׁבְטֵיכֶם וְזִקְנֵיכֶם: כא וַתֹּאמְרוּ הֵן הֶרְאָנוּ
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֶת־כְּבֹדוֹ וְאֶת־גָּדְלוֹ וְאֶת־קֹלוֹ
שָׁמַעְנוּ מִתּוֹךְ הָאֵשׁ הַיּוֹם הַזֶּה רָאִינוּ כִּי־יְדַבֵּר
אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם וָחָי: כב וְעַתָּה לָמָּה נָמוּת כִּי
תֹאכְלֵנוּ הָאֵשׁ הַגְּדֹלָה הַזֹּאת אִם־יֹסְפִים |
אֲנַחְנוּ לִשְׁמֹעַ אֶת־קוֹל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עוֹד
וָמָתְנוּ: כג כִּי מִי כָל־בָּשָׂר אֲשֶׁר שָׁמַע קוֹל
אֱלֹהִים חַיִּים מְדַבֵּר מִתּוֹךְ־הָאֵשׁ כָּמָנוּ וַיֶּחִי:
כד קְרַב אַתָּה וּשְׁמַע אֵת כָּל־אֲשֶׁר יֹאמַר יְהוָה
אֱלֹהֵינוּ וְאַתְּ | תְּדַבֵּר אֵלֵינוּ אֵת כָּל־אֲשֶׁר יְדַבֵּר
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֵלֶיךָ וְשָׁמַעְנוּ וְעָשִׂינוּ: כה וַיִּשְׁמַע
יְהוָה אֶת־קוֹל דִּבְרֵיכֶם בְּדַבֶּרְכֶם אֵלָי וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֵלַי שָׁמַעְתִּי אֶת־קוֹל דִּבְרֵי הָעָם הַזֶּה
אֲשֶׁר דִּבְּרוּ אֵלֶיךָ הֵיטִיבוּ כָּל־אֲשֶׁר דִּבֵּרוּ:
כו מִי־יִתֵּן וְהָיָה לְבָבָם זֶה לָהֶם לְיִרְאָה אֹתִי
וְלִשְׁמֹר אֶת־כָּל־מִצְוֹתַי כָּל־הַיָּמִים לְמַעַן יִיטַב
לָהֶם וְלִבְנֵיהֶם לְעֹלָם: כז לֵךְ אֱמֹר לָהֶם שׁוּבוּ
לָכֶם לְאָהֳלֵיכֶם: כח וְאַתָּה פֹּה עֲמֹד עִמָּדִי
וַאֲדַבְּרָה אֵלֶיךָ אֵת כָּל־הַמִּצְוָה וְהַחֻקִּים
וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תְּלַמְּדֵם וְעָשׂוּ בָּאָרֶץ אֲשֶׁר

אָנֹכִי נֹתֵן לָהֶם לְרִשְׁתָּהּ: כט וּשְׁמַרְתֶּם לַעֲשׂוֹת
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֶתְכֶם לֹא תָסֻרוּ יָמִין
וּשְׂמֹאל: ל בְּכָל־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
אֶתְכֶם תֵּלֵכוּ לְמַעַן תִּחְיוּן וְטוֹב לָכֶם וְהַאֲרַכְתֶּם
יָמִים בָּאָרֶץ אֲשֶׁר תִּירָשׁוּן: ו א וְזֹאת הַמִּצְוָה
הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
לְלַמֵּד אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת בָּאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים
שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: ב לְמַעַן תִּירָא אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
לִשְׁמֹר אֶת־כָּל־חֻקֹּתָיו וּמִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ
אַתָּה וּבִנְךָ וּבֶן־בִּנְךָ כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ וּלְמַעַן יַאֲרִכֻן
יָמֶיךָ: ג וְשָׁמַעְתָּ יִשְׂרָאֵל וְשָׁמַרְתָּ לַעֲשׂוֹת אֲשֶׁר
יִיטַב לְךָ וַאֲשֶׁר תִּרְבּוּן מְאֹד כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה
אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ לָךְ אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כב עמ' 214)

כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמֶּךָ

"תַּלְמִיד שֶׁרוֹצֶה לָלֶכֶת לְמָקוֹם אַחֵר, שֶׁהוּא בּוֹטֵחַ שֶׁיִּרְאֶה סִימָן בְּרָכָה בְּתַלְמוּדוֹ . . וְאָבִיו מוֹחֶה בּוֹ . . אֵינוֹ צָרִיךְ לִשְׁמוֹעַ לְאָבִיו בָּזֶה" (שו"ע יו"ד סר"מ). וְיֵשׁ לִשְׁאוֹל, מַדּוּעַ מוֹפִיעָה הֲלָכָה זוֹ בְּהִלְכוֹת כִּבּוּד אָב וָאֵם, אַף שֶׁמְּקוֹמָהּ, לְכְאוֹרָה, בְּהִלְכוֹת תַּלְמוּד תּוֹרָה. וְיֵשׁ לוֹמַר, כִּי גַּם סִימָן בְּרָכָה לַבֵּן בְּתַלְמוּדוֹ הוּא כִּבּוּד אָב וָאֵם.

ששי ד שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה | אֶחָד:
ה וְאָהַבְתָּ אֵת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־
נַפְשְׁךָ וּבְכָל־מְאֹדֶךָ: ו וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר
אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל־לְבָבֶךָ: ז וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ
וְדִבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ
וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ: ח וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל־יָדֶךָ
וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ: ט וּכְתַבְתָּם עַל־מְזוּזוֹת
בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ: ס י וְהָיָה כִּי־יְבִיאֲךָ | יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ
לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לָתֶת לָךְ עָרִים גְּדֹלֹת
וְטֹבֹת אֲשֶׁר לֹא־בָנִיתָ: יא וּבָתִּים מְלֵאִים כָּל־טוּב
אֲשֶׁר לֹא־מִלֵּאתָ וּבֹרֹת חֲצוּבִים אֲשֶׁר לֹא־חָצַבְתָּ
כְּרָמִים וְזֵיתִים אֲשֶׁר לֹא־נָטָעְתָּ וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ:

יב הִשָּׁמֶר לְךָ֣ פֶּן־תִּשְׁכַּח֮ אֶת־יְהוָה֒ אֲשֶׁ֣ר הוֹצִיאֲךָ֗ מֵאֶ֙רֶץ מִצְרַ֔יִם מִבֵּ֖ית עֲבָדִֽים׃ יג אֶת־יְהוָ֤ה אֱלֹהֶ֙יךָ֙ תִּירָ֔א וְאֹת֖וֹ תַּעֲבֹ֑ד וּבִשְׁמ֖וֹ תִּשָּׁבֵֽעַ׃ יד לֹ֣א תֵלְכ֗וּן אַחֲרֵי֙ אֱלֹהִ֣ים אֲחֵרִ֔ים מֵֽאֱלֹהֵ֖י הָעַמִּ֥ים אֲשֶׁ֖ר סְבִיבֹתֵיכֶֽם׃ טו כִּ֣י אֵ֤ל קַנָּא֙ יְהוָ֣ה אֱלֹהֶ֔יךָ בְּקִרְבֶּ֑ךָ פֶּן־יֶֽחֱרֶ֞ה אַף־יְהוָ֤ה אֱלֹהֶ֙יךָ֙ בָּ֔ךְ וְהִשְׁמִ֥ידְךָ֖ מֵעַ֥ל פְּנֵ֖י הָאֲדָמָֽה׃ ס טז לֹ֣א תְנַסּ֔וּ אֶת־יְהוָ֥ה אֱלֹהֵיכֶ֖ם כַּאֲשֶׁ֣ר נִסִּיתֶ֑ם בַּמַּסָּֽה׃ יז שָׁמֹ֤ר תִּשְׁמְרוּן֙ אֶת־מִצְוֹ֣ת יְהוָ֣ה אֱלֹהֵיכֶ֔ם וְעֵדֹתָ֖יו וְחֻקָּ֑יו אֲשֶׁ֥ר צִוָּֽךְ׃ יח וְעָשִׂ֥יתָ הַיָּשָׁ֖ר וְהַטּ֑וֹב בְּעֵינֵ֣י יְהוָ֔ה לְמַ֣עַן יִֽיטַב־לָ֗ךְ וּבָאתָ֙ וְיָרַשְׁתָּ֣ אֶת־הָאָ֔רֶץ הַטֹּבָ֕ה אֲשֶׁ֥ר־נִשְׁבַּ֖ע יְהוָ֑ה לַאֲבֹתֶֽיךָ׃ יט לַהֲדֹ֤ף אֶת־כָּל־אֹיְבֶ֙יךָ֙ מִפָּנֶ֔יךָ כַּאֲשֶׁ֖ר דִּבֶּ֥ר יְהוָֽה׃ ס כ כִּֽי־יִשְׁאָלְךָ֥ בִנְךָ֛ מָחָ֖ר לֵאמֹ֑ר מָ֣ה הָעֵדֹ֗ת וְהַחֻקִּים֙ וְהַמִּשְׁפָּטִ֔ים אֲשֶׁ֥ר צִוָּ֖ה יְהוָ֥ה אֱלֹהֵ֖ינוּ אֶתְכֶֽם׃ כא וְאָמַרְתָּ֣ לִבְנֶ֔ךָ עֲבָדִ֥ים הָיִ֛ינוּ לְפַרְעֹ֖ה בְּמִצְרָ֑יִם וַיֹּצִיאֵ֨נוּ יְהוָ֤ה מִמִּצְרַ֙יִם֙ בְּיָ֣ד חֲזָקָ֔ה׃ כב וַיִּתֵּ֨ן יְהוָ֜ה אֹתֹ֣ת וּמֹפְתִ֗ים גְּדֹלִ֤ים וְרָעִים֙ | בְּמִצְרַ֔יִם בְּפַרְעֹ֖ה וּבְכָל־בֵּיתֽוֹ לְעֵינֵ֑ינוּ׃ כג וְאֹתָ֗נוּ הוֹצִ֛יא מִשָּׁ֖ם לְמַ֣עַן הָבִ֣יא אֹתָ֔נוּ לָתֵ֥ת לָ֛נוּ אֶת־הָאָ֖רֶץ אֲשֶׁ֥ר נִשְׁבַּ֖ע לַאֲבֹתֵֽינוּ׃ כד וַיְצַוָּ֣נוּ יְהוָ֔ה לַעֲשׂ֖וֹת אֶת־כָּל־הַחֻקִּ֣ים הָאֵ֑לֶּה לְיִרְאָ֞ה אֶת־יְהוָ֤ה אֱלֹהֵ֙ינוּ֙ לְט֣וֹב לָ֔נוּ כָּל־הַיָּמִ֖ים לְחַיֹּתֵ֣נוּ כְּהַיּ֥וֹם הַזֶּֽה׃ כה וּצְדָקָ֖ה תִּהְיֶה־לָּ֑נוּ כִּֽי־נִשְׁמֹ֣ר לַעֲשׂ֗וֹת אֶת־כָּל־הַמִּצְוָ֤ה הַזֹּאת֙ לִפְנֵ֣י יְהוָ֔ה אֱלֹהֵ֖ינוּ כַּאֲשֶׁ֥ר צִוָּֽנוּ׃ ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ה עמ' 155)

כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמֶּךָ

"עֶשֶׂר מִצְוֹות נִצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל בְּמָרָה, שֶׁבַע שֶׁקִּבְּלוּ עַלֵיהֶן בְּנֵי נֹחַ . . וְכַבֵּד אָב וָאֵם" (סנהדרין נו, ב). וְקָשֶׁה, מַדּוּעַ נֶעֱנַשׁ יַעֲקֹב עַל שֶׁלֹּא קִיֵּם כַּבֵּד אָב, וַהֲרֵי בְּנֵי נֹחַ לֹא נִצְטַוּוּ עַל כָּךְ. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה בְּנֵי נֹחַ נִצְטַוּוּ עַל הַדִּינִין, וּלְפִי שִׁיטַת הָרַמְבַּ"ן נִכְלָלֶת בְּמִצְוָה זוֹ כָּל מַה שֶּׁנֶּחוּץ לִישׁוּבוֹ שֶׁל עוֹלָם; וַהֲרֵי כַּבֵּד אָב נָחוּץ לִישׁוּבוֹ שֶׁל עוֹלָם.

שביעי **ז** א כִּֽי־יְבִיאֲךָ֣ יְהוָ֔ה אֱלֹהֶ֖יךָ אֶל־הָאָ֑רֶץ

אֲשֶׁר־אַתָּ֥ה בָא־שָׁמָּ֖ה לְרִשְׁתָּ֑הּ וְנָשַׁ֤ל גּוֹיִם־רַבִּים֙ | מִפָּנֶ֔יךָ הַֽחִתִּ֥י וְהַגִּרְגָּשִׁ֖י וְהָאֱמֹרִ֣י וְהַכְּנַעֲנִ֑י וְהַפְּרִזִּ֥י וְהַחִוִּ֖י וְהַיְבוּסִ֑י שִׁבְעָ֤ה גוֹיִם֙ רַבִּ֣ים וַעֲצוּמִ֔ים מִמֶּ֖ךָּ׃ ב וּנְתָנָ֣ם יְהוָ֤ה אֱלֹהֶ֙יךָ֙ לְפָנֶ֔יךָ וְהִכִּיתָ֖ם הַחֲרֵ֣ם תַּחֲרִ֑ים אֹתָ֗ם לֹֽא־תִכְרֹ֤ת לָהֶם֙ בְּרִ֔ית וְלֹ֥א תְחָנֵּ֖ם׃ ג וְלֹ֥א תִתְחַתֵּ֖ן בָּ֑ם בִּתְּךָ֙ לֹֽא־תִתֵּ֣ן לִבְנ֔וֹ וּבִתּ֖וֹ לֹא־תִקַּ֥ח לִבְנֶֽךָ׃ ד כִּֽי־יָסִ֥יר אֶת־בִּנְךָ֖ מֵאַחֲרַ֑י וְעָבְד֣וּ אֱלֹהִ֔ים אֲחֵרִ֖ים וְחָרָ֨ה אַף־יְהוָ֤ה בָּכֶם֙ וְהִשְׁמִידְךָ֣ מַהֵֽר׃ ה כִּֽי אִם־כֹּ֥ה תַֽעֲשׂ֖וּ לָהֶ֑ם מִזְבְּחֹתֵיהֶם֙ תִּתֹּ֣צוּ וּמַצֵּבֹתָ֔ם תְּשַׁבֵּ֖רוּ וַאֲשֵׁרֵיהֶ֥ם תְּגַדֵּעֽוּן וּפְסִילֵיהֶ֖ם תִּשְׂרְפ֥וּן בָּאֵֽשׁ׃ ו כִּֽי־עַ֤ם קָדוֹשׁ֙ אַתָּ֣ה לַיהוָ֔ה אֱלֹהֶ֖יךָ בְּךָ֣ | בָּחַ֣ר יְהוָ֣ה אֱלֹהֶ֗יךָ לִֽהְיוֹת֩ לוֹ֙ לְעַ֣ם סְגֻלָּ֔ה מִכֹּל֙ הָעַמִּ֔ים אֲשֶׁ֖ר עַל־פְּנֵ֥י הָאֲדָמָֽה׃ ז לֹ֣א מֵרֻבְּכֶ֗ם מִכָּל־הָעַמִּים֙ חָשַׁ֤ק יְהוָה֙ בָּכֶ֔ם וַיִּבְחַ֖ר בָּכֶ֑ם כִּֽי־אַתֶּ֥ם הַמְעַט֙ מִכָּל־הָעַמִּֽים׃ ח כִּ֚י מֵאַהֲבַ֣ת יְהוָ֔ה אֶתְכֶ֖ם וּמִשָּׁמְרוֹ֙ אֶת־הַשְּׁבֻעָ֔ה אֲשֶׁ֥ר נִשְׁבַּ֖ע לַאֲבֹתֵיכֶ֑ם הוֹצִ֨יא יְהוָ֤ה אֶתְכֶם֙ בְּיָ֣ד חֲזָקָ֔ה וַיִּפְדְּךָ֙ מִבֵּ֣ית עֲבָדִ֔ים מִיַּ֖ד פַּרְעֹ֥ה מֶֽלֶךְ־מִצְרָֽיִם׃ ט וְיָדַעְתָּ֣ כִּֽי־יְהוָ֣ה אֱלֹהֶ֗יךָ הוּא֙ הָאֱלֹהִ֔ים הָאֵ֖ל הַנֶּאֱמָ֑ן שֹׁמֵ֤ר הַבְּרִית֙ וְהַחֶ֣סֶד לְאֹהֲבָ֔יו וּלְשֹׁמְרֵ֖י כתיב מצותו קרי מִצְוֹתָ֑יו לְאֶ֥לֶף דּֽוֹר׃ י וּמְשַׁלֵּ֥ם לְשֹׂנְאָ֖יו אֶל־פָּנָ֑יו לְהַאֲבִידֽוֹ לֹֽא יְאַחֵ֥ר לְשֹׂנְאוֹ֖ אֶל־פָּנָ֥יו יְשַׁלֶּם־לֽוֹ׃ יא וְשָׁמַרְתָּ֣ אֶת־הַמִּצְוָ֗ה וְאֶת־הַחֻקִּ֤ים וְאֶת־הַמִּשְׁפָּטִים֙ אֲשֶׁ֣ר אָנֹכִ֔י מְצַוְּךָ֖ הַיּ֑וֹם לַעֲשֹׂתָֽם׃

פפפ

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך

לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדַּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלַּל, שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת ליל שמחת תורה תשמ"ז)

כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמֶּךָ

"כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמֶּךָ . . בָּתַר דְּמִית, אִי תֵּימָא הָא פָּטוּר מִגִּיהּ הוּא, לָאו הָכִי, אַף עַל גַּב דְּמִית אִתְחַיַּב בִּיקָרֵיהּ יַתִּיר" (זהר סוף פרשת בחקתי). זֹהַר – מוֹרֶה עַל אוֹר וְגִלּוּי. בְּחֻקֹּתַי – מוֹרֶה עַל כְּלָלוּת הַתּוֹרָה, כִּי צְרִיכִים לְקַיֵּם אֶת כָּל הַתּוֹרָה, גַּם הַמִּשְׁפָּטִים וְהָעֵדוּת, מִצַּד צִוּוּי ה', לֹא מִצַּד הַטַּעַם. וֶהֱוֵי אוֹמֵר: הַחִיּוּב לְכַבֵּד אָב גַּם לְאַחַר מוֹתוֹ הוּא בְּכָל עִנְיְנֵי הַתּוֹרָה וּבְאֹפֶן שֶׁל גִּלּוּי.

מפטיר ט וְיָדַעְתָּ֕ כִּֽי־יְהוָ֥ה אֱלֹהֶ֖יךָ הֽוּא־הָאֱלֹהִ֑ים הָאֵ֣ל ׀ הַנֶּאֱמָ֣ן שֹׁמֵ֣ר הַבְּרִ֣ית וְהַחֶ֔סֶד לְאֹהֲבָ֖יו וּלְשֹׁמְרֵ֥י כתיב מצותו קרי מִצְוֹתָ֖יו לְאֶ֥לֶף דּֽוֹר: י וּמְשַׁלֵּ֥ם לְשֹׂנְאָ֖יו אֶל־פָּנָ֑יו לְהַאֲבִידֽוֹ לֹ֥א יְאַחֵ֖ר לְשֹׂנְאוֹ֙ אֶל־פָּנָ֣יו יְשַׁלֶּם־לֽוֹ: יא וְשָׁמַרְתָּ֣ אֶת־הַמִּצְוָ֗ה וְאֶת־הַחֻקִּ֤ים וְאֶת־הַמִּשְׁפָּטִים֙ אֲשֶׁ֣ר אָנֹכִ֔י מְצַוְּךָ֖ הַיּ֑וֹם לַעֲשׂוֹתָֽם: פפפ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (מענה לשאלה – לקוטי שיחות לט עמ' 239)

כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמֶּךָ

תַּעְתִּיק בְּפִסַּת נְיָיר אֶת הַדִּבּוּר כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ גו' עַד סוֹפוֹ, וְיִהְיֶה זֶה בְּכִיסְךָ (לְבַד בְּשַׁבָּת, בַּמּוּבָן), וּמִזְמָן לִזְמַן תִּקְרָא אוֹתוֹ. עַד חַג הַשָּׁבוּעוֹת הַבָּא עָלֵינוּ לְטוֹבָה.

ק"ח פסוקים, עזיא"ל סימן.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בְּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

א אַתֶּם הַנְּבִיאִים נֶחֱמוּ נֶחֱמוּ עַמִּי יֹאמַר אֱלֹהֵיכֶם: ב דַּבְּרוּ עַל־לֵב יְרוּשָׁלַיִם וְקִרְאוּ אֵלֶיהָ כִּי מָלְאָה צְבָאָהּ נִתְמַלֵּא זֹנַל גְּלוּתָהּ כִּי נִרְצָה נִתְפַּפֵּר עֲוֹנָהּ עַל יְדֵי תְּשׁוּבָה וּיְסוּרִים וְגַם כִּי לָקְחָה פּוּרְעָנוּת מִיַּד יְהוָה כְּפְלַיִם גְּלוּת בָּבֶל וְזֶה הַגָּלוּת, בַּעֲבוּר בְּכָל־חַטֹּאתֶיהָ: ג קוֹל קוֹרֵא מכריז בַּמִּדְבָּר וְאוֹמֵר פַּנּוּ דֶּרֶךְ יְהוָה לְהָשִׁיב בּוֹ בְּנֵי הַגּוֹלָה יַשְּׁרוּ עֲשׂוּ דֶּרֶךְ יָשָׁר בָּעֲרָבָה מִסְלָה לֵאלֹהֵינוּ כִּי הוּא יִלֵּךְ לִפְנֵיהֶם: ד כָּל־גַּיְא עֵמֶק יִנָּשֵׂא יִרּוֹם וְכָל־הַר וְגִבְעָה יִשְׁפָּלוּ לְהִיוֹת הַדֶּרֶךְ יָשָׁר וְשָׁוֶה וְהָיָה דֶּרֶךְ הֶעָקֹב הָעָקוּם, יִהְיֶה לְמִישׁוֹר וְהָרְכָסִים הָרִים הַסְּמוּכִים זֶה לָזֶה, וּמִתּוֹךְ סְמִיכָתָן מוֹרֶד שֶׁבֵּינֵיהֶם זָקוּף, יִהְיוּ לְבִקְעָה אֶרֶץ חֲלָקָה וְשָׁוָה: ה וְנִגְלָה כְּשֶׁיִּצְאוּ מֵהַגָּלוּת וְנִגְלָה כְּבוֹד יְהוָה אוֹ וְרָאוּ כָל־בָּשָׂר בְּיָם יַחְדָּו כִּי פִּי יְהוָה דִּבֵּר הוּאיל וְנִתְקַיְּמוּ הַנֶּחָמוֹת: ו קוֹל מֵאֵת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֹמֵר אֱלִי קְרָא וְהַכְרֵז בָּרַבִּים וְאָמַר רוּחִי אֵלָיו מָה אֶקְרָא וְהַקּוֹל מְשִׁיבוֹ זֹאת קְרָא כָּל־הַבָּשָׂר כָּל הָעַמִּים שֶׁיִּבְוֹאוּ עִם גּוֹג עַל יְרוּשָׁלַיִם לְמִלְחָמָה יִבּוֹלוּ וְיִכְמְשׁוּ כְּחָצִיר שֶׁהֵם יְבֵשִׁים בְּמַהֲרָה וְכָל־חַסְדּוֹ וְאַף מִי מֵהֶם עָשָׂה חֶסֶד מָה, יִהְיֶה כְּצִיץ כְּפֶרַח הַשָּׂדֶה הַנּוֹפֵל גַּם בָּרוּחַ הַנּוֹשֶׁבֶת: ז לָזֶה יָבֵשׁ יִתְיַבֵּשׁ כְּחָצִיר נָבֵל יִכְמוֹשׁ כְּצִיץ כִּי רוּחַ יְהוָה נָשְׁבָה בּוֹ אָכֵן בָּאֱמֶת יִהְיֶה כְּחָצִיר הָעָם שֶׁעִם גּוֹג: ח הָעָם הַזֶּה יָבֵשׁ יִתְיַבֵּשׁ כְּחָצִיר נָבֵל צִיץ וְכָלָם יֹאבְדוּ וּדְבַר אֱלֹהֵינוּ שֶׁהִבְטִיחַ עַל יְדֵי הַנְּבִיאִים יָקוּם לְעוֹלָם: ט עַל הַר־גָּבֹהַּ עֲלִי־לָךְ לְהַשְׁמִיעַ הַקּוֹל לְמֵרָחוֹק מְבַשֶּׂרֶת צִיּוֹן הָרִימִי בַכֹּחַ קוֹלֵךְ מְבַשֶּׂרֶת יְרוּשָׁלַיִם אֵת צִיּוֹן הָרִימִי אַל־תִּירָאִי אִמְרִי לְעָרֵי יְהוּדָה הִנֵּה אֱלֹהֵיכֶם בָּא לִגְאוֹל אֶתְכֶם וּכְבוֹדוֹ יָשׁוּב לִירוּשָׁלַיִם: י הִנֵּה אֲדֹנָי יֱהוִה בְּחָזָק יָבוֹא וְזִרֹעוֹ מָשְׁלָה לוֹ לֹא יְדֵי הַנְּבִיאִים יִתְקַיְּם לְעוֹלָם וְלֹא יוּכְלוּ לְבַטֵּל דְּבָרָיו. ט **עַל הַר גָּבֹהַּ עֲלִי־לָךְ,** לְהַשְׁמִיעַ הַקּוֹל לְמֵרָחוֹק. **מְבַשֶּׂרֶת צִיּוֹן,** עֲדַת הַנְּבִיאִים הַמְבַשְּׂרִים אֶת הַנָּאֻלָּה לְצִיּוֹן, פֵּרוּשׁ אַחֵר, אַתְּ צִיּוֹן הַמְבַשֶּׂרֶת. (וְכֵן הַפֵּרוּשִׁים בְּ"מְבַשֶּׂרֶת יְרוּשָׁלַיִם"). **הָרִימִי אַל תִּירָאִי,** הָרִימִי אֶת קוֹלֵךְ, וְאַל תִּפְחֲדִי מִלְּבַשֵּׂר אֶת הַבְּשׂוֹרָה. **הִנֵּה אֱלֹהֵיכֶם,** הִנֵּה בָּא הקב"ה לִגְאֹל אֶתְכֶם. י) **בְּחָזָק יָבוֹא,** בְּכֹחַ

שי למורא

א) **נַחֲמוּ נַחֲמוּ עַמִּי,** אַתֶּם נְבִיאַי, נַחֲמוּ אֶת עַמִּי. וְהַכֶּפֶל "נַחֲמוּ נַחֲמוּ" הוּא לְחִזּוּק. ב) **עַל לֵב,** דִּבְרִים הַמִּתְקַבְּלִים עַל הַלֵּב. **כִּי מָלְאָה צְבָאָהּ,** כִּי נִשְׁלַם הַזְּמַן הַקָּצוּב לָהּ, דְּהַיְנוּ קֵץ הַגָּלוּת. פֵּרוּשׁ אַחֵר, כִּי הִתְמַלְּאָה יְרוּשָׁלַיִם מִצְּבָאָהּ שֶׁשָּׁבוּ מֵהַגָּלוּת. **כִּי נִרְצָה עֲוֹנָהּ,** כִּי נִשְׁלַם כַּפֶּרֶת עֲוֹנָהּ. "נִרְצָה", נִשְׁלַם, כְּמוֹ "אָז תִּרְצֶה הָאָרֶץ אֶת שַׁבְּתוֹתֶיהָ" (ויקרא כו,לד). **כִּי לָקְחָה,** כִּי קִבְּלָה עֹנֶשׁ. **כְּפְלַיִם,** שְׁתֵּי גְּלֻיּוֹת, גָּלוּת בָּבֶל וְגָלוּת אֱדוֹם. ג) **קוֹל קוֹרֵא בַּמִּדְבָּר,** קוֹל קוֹרֵא בְּצִיּוֹן שֶׁהִיא שׁוֹמָמָה כַּמִּדְבָּר. **פַּנּוּ דֶּרֶךְ ה',** פַּנּוּ הַדֶּרֶךְ לַשָּׁבִים לְאֶרֶץ הַקֹּדֶשׁ. **בָּעֲרָבָה,** הִיא אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁהִיא בִּזְמַן הַגָּלוּת כְּמוֹ עֲרָבוֹת מִדְבָּר. ד) **כָּל גַּיְא,** כָּל עֵמֶק. **יִנָּשֵׂא,** יִתְרוֹמֵם. **יִשְׁפָּלוּ,** יִנָּמְכוּ. (כְּלוֹמַר, הַגּוֹיִם שֶׁהָיוּ בְּגֹבַהּ יִהְיוּ שְׁפָלִים). **הֶעָקֹב,** הַמָּקוֹם שֶׁהוּא מְעֻקָּם וּמְעֻוָּת. **וְהָרְכָסִים,** הֶהָרִים הַסְּמוּכִים זֶה לָזֶה, וּמִתּוֹךְ כָּךְ הַגַּיְא שֶׁבֵּינֵיהֶם זָקוּף מְאֹד. **לִבְקָעָה,** לְאֶרֶץ חֲלָקָה וְיִשָּׁרָה. ה) **וְנִגְלָה כְּבוֹד ה' וגו',** אָז יִתְגַּלֶּה כְּבוֹד ה' וְכֻלָּם יִרְאוּ כִּי פִּי ה' דִּבֵּר אֶת הַנֶּחָמוֹת הָאֵלֶּה, הוֹאִיל וְהִתְקַיְּמוּ. ו) **קוֹל אוֹמֵר קְרָא,** קוֹל נְבִיאָה אוֹמֵר לַנְּבִיא, קְרָא וְהַכְרֵז בָּרַבִּים. **וְאָמַר מָה אֶקְרָא,** וְהַנָּבִיא שָׁאַל וְאָמַר מָה אֶקְרָא. **כָּל הַבָּשָׂר חָצִיר,** וְקוֹל הַנְּבִיאָה מֵשִׁיב לַנָּבִיא, שֶׁיֹּאמַר, כָּל הַבָּשָׂר חָצִיר, כְּלוֹמַר, הַגּוֹיִם שֶׁיִּבְוֹאוּ עִם גּוֹג וּמָגוֹג עַל יְרוּשָׁלַיִם לְמִלְחָמָה יִבּוֹלוּ וְיִכְמְשׁוּ כֶּחָצִיר. **וְכָל חַסְדּוֹ כְּצִיץ הַשָּׂדֶה,** וְכָל עִנְיְנֵי חֶסֶד שֶׁעָשׂוּ בָּעֲבָר, יִהְיוּ נֶחְשָׁבִים כְּפֶרַח הַשָּׂדֶה שֶׁיִּבּוֹל מַהֵר, כֵּיוָן שֶׁבָּאוּ לְהָרַע לְיִשְׂרָאֵל. (וְעַל־דֶּרֶךְ הַכָּתוּב "וְחֶסֶד לְאֻמִּים חַטָּאת" (משלי יד, לד). ז) **אָכֵן חָצִיר הָעָם,** בֶּאֱמֶת שֶׁהָעָם שֶׁעִם גּוֹג וּמָגוֹג יִתְיַבֵּשׁ כֶּחָצִיר. ח) **יָבֵשׁ חָצִיר וגו',** כָּפֵל וְשַׁלֵּשׁ לְחַזֵּק הָעִנְיָן. **וּדְבַר אֱלֹהֵינוּ יָקוּם לְעוֹלָם,** וּדְבַר ה' שֶׁהִבְטִיחַ עַל יְדֵי הַנְּבִיאִים יִתְקַיֵּם לְעוֹלָם וְלֹא יוּכְלוּ לְבַטֵּל דְּבָרָיו. ט) **עַל הַר גָּבֹהַּ עֲלִי לָךְ,** לְהַשְׁמִיעַ הַקּוֹל לְמֵרָחוֹק. **מְבַשֶּׂרֶת צִיּוֹן,** עֲדַת הַנְּבִיאִים הַמְבַשְּׂרִים אֶת הַנָּאֻלָּה לְצִיּוֹן. פֵּרוּשׁ אַחֵר, אַתְּ צִיּוֹן הַמְבַשֶּׂרֶת. (וְכֵן הַפֵּרוּשִׁים בְּ"מְבַשֶּׂרֶת

הפטרה לפרשת ואתחנן לקריאה

בציבור ולשמו"ת בישעיה פרק מ

מ א **נַחֲמוּ נַחֲמוּ עַמִּי יֹאמַר אֱלֹהֵיכֶם:**
ב **דַּבְּרוּ עַל־לֵב יְרוּשָׁלַיִם וְקִרְאוּ אֵלֶיהָ**
כִּי מָלְאָה צְבָאָהּ כִּי נִרְצָה עֲוֹנָהּ כִּי
לָקְחָה מִיַּד יְהוָה כְּפְלַיִם בְּכָל־
חַטֹּאתֶיהָ: ג **קוֹל קוֹרֵא בַּמִּדְבָּר פַּנּוּ דֶּרֶךְ**
יְהוָה יַשְּׁרוּ בָּעֲרָבָה מְסִלָּה לֵאלֹהֵינוּ:
ד **כָּל־גַּיְא יִנָּשֵׂא וְכָל־הַר וְגִבְעָה יִשְׁפָּלוּ**
וְהָיָה הֶעָקֹב לְמִישׁוֹר וְהָרְכָסִים
לִבְקָעָה: ה **וְנִגְלָה כְּבוֹד יְהוָה וְרָאוּ**
כָל־בָּשָׂר יַחְדָּו כִּי פִי יְהוָה דִּבֵּר: ו **קוֹל**
אֹמֵר קְרָא וְאָמַר מָה אֶקְרָא כָּל־הַבָּשָׂר
חָצִיר וְכָל־חַסְדּוֹ כְּצִיץ הַשָּׂדֶה: ז **יָבֵשׁ**
חָצִיר נָבֵל צִיץ כִּי רוּחַ יְהוָה נָשְׁבָה בּוֹ
אָכֵן חָצִיר הָעָם: ח **יָבֵשׁ חָצִיר נָבֵל צִיץ**
וּדְבַר אֱלֹהֵינוּ יָקוּם לְעוֹלָם: ט **עַל הַר־**
גָּבֹהַּ עֲלִי־לָךְ מְבַשֶּׂרֶת צִיּוֹן הָרִימִי בַכֹּחַ
קוֹלֵךְ מְבַשֶּׂרֶת יְרוּשָׁלַיִם הָרִימִי אַל־
תִּירָאִי אִמְרִי לְעָרֵי יְהוּדָה הִנֵּה
אֱלֹהֵיכֶם: י **הִנֵּה אֲדֹנָי יֱהוִה בְּחָזָק יָבוֹא**

שי למורא

וּבִכְוָרָה יָבוֹא לְהַפְרִיעַ מִן הַגּוֹיִם. **וְזֹרְעוֹ מִשְׁלָה לוֹ,** בְּלוֹמַר, לֹא יִצְטָרֵךְ לְשׁוּם עֶזְרָה מִזּוּלָתוֹ. **הִנֵּה שָׁכְרוֹ אִתּוֹ,** שְׂכַר הַמַּעֲשֶׂה מְזֻמָּן אִתּוֹ לְשַׁלֵּם לְכָל אֶחָד כְּגֹמוּלוֹ. **וּפְעֻלָּתוֹ לְפָנָיו,** וּשְׂכַר הַפְּעֻלָּה מְזֻמָּנֶת לְפָנָיו. (וְהוּא כָּפֶל לָשׁוֹן).

יא) בְּזֹרְעוֹ יְקַבֵּץ טְלָאִים וּבְחֵיקוֹ יִשָּׂא, בְּזֹרְעוֹ וְלֹא בְּמַקֵּל, יְקַבֵּץ אֶת הַטְּלָאִים שֶׁבַּצֹּאן וְיִשָּׂאֵם בְּחֵיקוֹ. **עָלוֹת יְנַהֵל,** וְהַצֹּאן הַמֵּינִיקוֹת יְנַהֵל בְּנַחַת. כֵּן יוֹלִיכֵם הקב"ה בְּנַחַת בְּשׁוּבָם מֵהַגּוֹלָה.

יב) מִי מָדַד בְּשָׁעָלוֹ מַיִם, כְּלוֹמַר, אַל תִּתְמְהוּ אֵיךְ יִהְיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, שֶׁהֲרֵי הקב"ה שֶׁבָּרָא אֶת הָעוֹלָם מֵאַיִן, יָכוֹל לַעֲשׂוֹת הַכֹּל. לְפִיכָךְ אָמַר, מִי מָדַד בְּקֻמְצוֹ מַיִם, לְהַעֲלוֹת חֲצָצִים לְמַטָּה, וְשָׂם אוֹתָם בְּמָקוֹם וְיָדַע מְדָתָם, וְאָמַר בְּרָךְ מָשָׁל בִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם שֶׁמּוֹדְדִים הַמַּיִם. **וְשָׁמַיִם בְּזֶרֶת תִּכֵּן,** שָׂמָה אֶת הַשָּׁמַיִם בְּיֵרִיעָה וְיָדַע מְדָתָם, כִּי הוּא בָּרָאָם בִּגְבוּרָתוֹ בְּפִי הַחָכְמָה, וּכְאִלּוּ מְדָדָם בְּזֶרֶת. **וְכָל בַּשְּׁלִשׁ עָפָר הָאָרֶץ,** וּמָדַד בְּמִדַּת "שָׁלִישׁ" אֶת גֹּדֶל בַּדּוּר הָאָרֶץ. "וְכָל", וּמָדַד, "יְמַדּוּ בָעֳמֶר" (שמות טז,יח) תַּרְגּוּמוֹ "וְכָלוּ". "בַּשְּׁלִשׁ", בְּמִדָּה הַנִּקְרֵאת כָּךְ, כְּמוֹ "בִּרְמָעוֹת שָׁלִישׁ" (תהלים פ,ו). פֵּרוּשׁ אַחַר, וּמָדַד אֶת בַּדּוּר הָאָרֶץ בִּשְׁלִישִׁיּוֹת, שְׁלִישׁ מִדָּבָר, שְׁלִישׁ יִשּׁוּב, שְׁלִישׁ יַמִּים וּנְהָרוֹת. **וְשָׁקַל בַּפֶּלֶס הָרִים,** "פֶּלֶס" הוּא מוֹט בַּרְזֶל שֶׁמְּסָמְנִים עָלָיו נְקֻדּוֹת לְדַעַת בָּהֶם הַמִּשְׁקָל. וְכָל הַר מְתֹאָם לְפִי הָאֲדָמָה שֶׁתַּחְתָּיו, הַר כָּבֵד בְּאַדְמָה קָשָׁה, וְהַר קַל בַּאֲדָמָה רַכָּה. **וּגְבָעוֹת בְּמֹאזְנָיִם,** וְהַגְּבָעוֹת כְּמוֹ נִשְׁקְלוּ בְּמֹאזְנַיִם, וְכֻלָּם בָּרָאָם בְּשִׁעוּר טוֹב וּמִדָּה נְכוֹנָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה טוֹב מְאֹד" (בראשית א,לא). **יג) מִי תִכֵּן אֶת רוּחַ ה',** מִי הֵכִין אֶת רְצוֹנוֹ שֶׁל ה', כְּלוֹמַר, מִי הִטָּה אֶת רְצוֹן ה' אַחַר דַּעְתּוֹ. **וְאִישׁ עֲצָתוֹ יוֹדִיעֶנּוּ,** וּמִי הוּא הָאִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן עֲצָתוֹ לְהקב"ה. **יד) אֶת מִי נוֹעָץ וַיְבִינֵהוּ,** עִם מִי הִתְיַעֵץ לִלְמֹד מִמֶּנּוּ בִּינָה. **בְּאֹרַח מִשְׁפָּט,** בְּדֶרֶךְ תְּכוּנַת הָעוֹלָם וְסִדְרֵי הַנְהָגוֹתָיו. **דַּעַת,** לְדַעַת הָעֲתִידוֹת. **וְדֶרֶךְ תְּבוּנוֹת,** דַּרְכֵי הַתְּבוּנָה וְאָרְחוֹתֶיהָ. **טו) הֵן גּוֹיִם כְּמַר מִדְלִי,** הֲרֵי גְּבוּרַת כָּל הַגּוֹיִם נֶחְשֶׁבֶת כְּטִפָּה מָרָה הַנּוֹטֶפֶת מִשּׂוֹלֵי הַדְּלִי כְּשֶׁשּׁוֹאֲבִים מַיִם מִן הַבּוֹר, שֶׁהַטִּפָּה הִיא דָּבָר מוּעָט לְלֹא חֲשִׁיבוּת נֶגֶד הַדְּלִי. **וּכְשַׁחַק מֹאזְנַיִם נֶחְשָׁבוּ,** בְּעֵינֵי הקב"ה נֶחְשָׁבִים הֵם כְּמוֹ אָבָק הַבָּא מִשְּׁחִיקַת קַעֲרוֹת הַמֹּאזְנַיִם, שֶׁהוּא דָּבָר מוּעָט מְאֹד כִּי בִּנְפִיחָה מְעוּטָה יֵצֵא מִשָּׁם. **הֵן אִיִּים,** הֲרֵי אֵת אִיֵּי הַיָּם. **כַּדַּק יִטּוֹל,** כְּאָבָק דַּק יִשָּׂאֵם וְיִטֹּלֵם וְיַהֲפְכֵם. **טז) וּלְבָנוֹן,** שֵׁם עֵר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. **אֵין דֵּי בָעֵר,** אֵין דֵּי בְּעֵצָיו לְהַבְעִיר בָּהֶם אֵשׁ עַל מִזְבְּחוֹ. **וְחַיָּתוֹ,** הַבְּהֵמוֹת וְהָעוֹפוֹת שֶׁבָּעֵר הַלְּבָנוֹן. **אֵין דֵּי עוֹלָה,** אֵין דֵּי בָּהֶם לְהַקְרִיבָם עוֹלוֹת לְפָנָיו. **יז) כְּאַיִן,** כְּלֹא דָּבָר. **מֵאֶפֶס וָתֹהוּ נֶחְשְׁבוּ לוֹ,** הַגּוֹיִם נֶחְשָׁבִים לְפָנָיו כְּאִלּוּ הֵם פְּחוֹת מֵאֶפֶס וְתֹהוּ. **יח) תְּדַמְּיוּן,** תְּדַמּוּ וְתָשִׁוּ. **תַּעַרְכוּ לוֹ,** תַּחֲשִׁיבוּ לְנֶגְדּוֹ. **יט) הַפֶּסֶל נָסַךְ חָרָשׁ,** וְכִי תְּדַמּוּ לוֹ אֶת הַפֶּסֶל אֲשֶׁר הָאָמָּן הִתִּיכוֹ מִמַּתֶּכֶת. **וְצֹרֵף בַּזָּהָב יְרַקְּעֶנּוּ,** וְהַצּוֹרֵף יְרַדֵּד עָלָיו צִפּוּי שִׁכְבַת זָהָב. **וּרְתָקוֹת כֶּסֶף צוֹרֵף,** וְשַׁרְשְׁרוֹת כֶּסֶף יְחַבֵּר לוֹ הַצּוֹרֵף. כ) **הַמְסָכָּן תְּרוּמָה,** הַמְמֻחֶה לְהַפְרִישׁ וּלְהַבְדִּיל בֵּין סוּגֵי הָעֵצִים. "הַמְסָכָּן", הַמְלַמֵּד וְרָגִיל, מִלְּשׁוֹן

עטרת מרים

שֶׁכֵּר הַפְּעוּלָּה לַצַּדִּיקִים לְפָנָיו. יא **כְּרֹעֶה** טוֹב שֶׁעֲדָרוֹ יְרֹעֶה **בְּזְרֹעוֹ** לֹא בְּמַקֵּל **יְקַבֵּץ טְלָאִים** וּבְחֵיקוֹ **יִשָּׂא עָלוֹת** הַמֵּינִיקוֹת **שֶׁבָּהֶם יְנַהֵל** אוֹתָם בְּנַחַת, כֵּן יוֹלִיכֵם הַמָּקוֹם בְּנַחַת בְּשׁוּבָם מֵהַגּוֹלָה: יב **מִי־מָדַד בְּשָׁעָלוֹ** בְּאֶגְרוֹפוֹ עִסָּק הַמַּיִם בַּיָּם וְשָׁמַיִם רֹחַב הַשָּׁמַיִם **בַּזֶּרֶת תִּכֵּן** מָדַד **וְכָל** וּמָדַד **בַּשָּׁלִשׁ** מִדָּה גְּדוֹלָה **עֲפַר הָאָרֶץ** וְשָׁקַל **בַּפֶּלֶס** מֹטֶה הַבַּרְזֶל הַמְסֻמָּן לְדַעַת הַמִּשְׁקָל **הָרִים** וּגְבָעוֹת **בְּמֹאזְנָיִם** כַּף הַמִּשְׁקָל: יג **מִי־תִכֵּן** הִטָּה **אֶת־רוּחַ יְהוָה** אַחַר דַּעְתּוֹ **וְאִישׁ** מִי הוּא **אֲשֶׁר עֲצָתוֹ יוֹדִיעֶנּוּ** לְהִתְקַדֵּשׁ בָּרוּךְ הוּא: יד **אֶת־מִי** עִם מִי **נוֹעָץ** נִתְיַעֵץ, וּמִי **וַיְבִינֵהוּ** הִשְׂכִּילוֹ בִּינָה **וַיְלַמְּדֵהוּ** לְלֶכֶת **בְּאֹרַח** בְּדֶרֶךְ **מִשְׁפָּט** וּמִי **וַיְלַמְּדֵהוּ דַּעַת** וְדֶרֶךְ **תְּבוּנוֹת** יוֹדִיעֵנּוּ: טו **הֵן** גְּבוּרוֹת הַגּוֹיִם **נֶחְשָׁב** לְמוֹלוֹ **כְּמַר** כְּטִפָּה **מִדְּלִי** שֶׁשּׁוֹאֲבִים בּוֹ מַיִם **וּכְשַׁחַק** כְּאָבָק הַנִּשְׁחָק מֵעִפּוּשׁ **מֹאזְנַיִם** שֶׁל נְחוֹשֶׁת **נֶחְשָׁבוּ הֵן** אִיִּים אֵי הַיָּם **כַּדַּק** כְּאָבָק דַּק **יִטּוֹל** יַשְׂלִיךְ, וְאִם כֵּן, אֵיךְ יַעַמְדוּ לְמוּלוֹ לְהָמִית בָּנָיו? מִלְּהוֹצִיא אֶת יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם: טז **וּלְבָנוֹן** אֵין דֵּי עֵצִים **בָּעֵר** לְהַבְעִיר בָּהֶם אֵשׁ מִזְבְּחוֹ **וְחַיָּתוֹ** שֶׁל לְבָנוֹן **אֵין** דֵּי מֵהֶם לְהָעֲלוֹת **עוֹלָה** לְכַפֵּר עַל עֲוֹן הָאוּמוֹת: יז **כָּל־הַגּוֹיִם כְּאַיִן נֶגְדּוֹ** כְּלֹא דָּבָר נֶגְדּוֹ פָּחוֹת **מֵאֶפֶס וָתֹהוּ** וְחֶלֶל רֵיק **נֶחְשְׁבוּ־לוֹ** לְמוּלוֹ: יח **וְאֶל־מִי תְדַמְּיוּן אֵל** הֲלֹא הָאֵל לֹא נִמְצָא לוֹ דְּמוּי כְּלָל **וּמַה־דְּמוּת** וּמַהוּ הַדְּמִיוֹן **אֲשֶׁר תַּעַרְכוּ־לוֹ** תְּשַׁוּוּ לוֹ: יט **וְכִי תְדַמּוּ** לוֹ **אֶת הַפֶּסֶל** אֲשֶׁר **נָסַךְ חָרָשׁ** הִתִּיכוֹ מִמַּתֶּכֶת **וְצוֹרֵף בַּזָּהָב יְרַקְּעֶנּוּ** יְרַדֵּד עָלָיו מִמַּעַל **וּרְתָקוֹת** שַׁלְשְׁלָאוֹת **כֶּסֶף** יַעֲשֶׂה **הַצּוֹרֵף** לְמָשְׁכוֹ בָּהֶם כִּי מִמְּקוֹמוֹ לֹא יָמִישׁ: כ **הַמְסָכָּן** הֶעָנִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַפְרִישׁ **תְּרוּמָה** מִכַּסְפּוֹ עַל הַפֶּסֶל כְּמוֹ הָעֲשִׁירִים,

וְזֹרְעוֹ מִשְׁלָה לוֹ הִנֵּה שְׂכָרוֹ אִתּוֹ וּפְעֻלָּתוֹ לְפָנָיו: יא כְּרֹעֶה עֲדָרוֹ יִרְעֶה בִּזְרֹעוֹ יְקַבֵּץ טְלָאִים וּבְחֵיקוֹ יִשָּׂא עָלוֹת יְנַהֵל: יב מִי־מָדַד בְּשָׁעָלוֹ מַיִם וְשָׁמַיִם בַּזֶּרֶת תִּכֵּן וְכָל בַּשְּׁלִשׁ עֲפַר הָאָרֶץ וְשָׁקַל בַּפֶּלֶס הָרִים וּגְבָעוֹת בְּמֹאזְנָיִם: יג מִי־תִכֵּן אֶת־רוּחַ יְהוָה וְאִישׁ עֲצָתוֹ יוֹדִיעֶנּוּ: יד אֶת־מִי נוֹעָץ וַיְבִינֵהוּ וַיְלַמְּדֵהוּ בְּאֹרַח מִשְׁפָּט וַיְלַמְּדֵהוּ דַּעַת וְדֶרֶךְ תְּבוּנוֹת יוֹדִיעֶנּוּ: טו הֵן גּוֹיִם כְּמַר מִדְלִי וּכְשַׁחַק מֹאזְנַיִם נֶחְשָׁבוּ הֵן אִיִּים כַּדַּק יִטּוֹל: טז וּלְבָנוֹן אֵין דֵּי בָעֵר וְחַיָּתוֹ אֵין דֵּי עוֹלָה: יז כָּל־הַגּוֹיִם כְּאַיִן נֶגְדּוֹ מֵאֶפֶס וָתֹהוּ נֶחְשְׁבוּ־לוֹ: יח וְאֶל־מִי תְדַמְּיוּן אֵל וּמַה־דְּמוּת תַּעַרְכוּ־לוֹ: יט הַפֶּסֶל נָסַךְ חָרָשׁ וְצוֹרֵף בַּזָּהָב יְרַקְּעֶנּוּ וּרְתָקוֹת כֶּסֶף צוֹרֵף: כ הַמְסָכָּן תְּרוּמָה

עטרת מרים

הִנֵּה עֵץ חָזָק אֲשֶׁר לֹא־יִרָקֵב יִבְחַר חָרָשׁ חָכְמָ֣ה יְבַקֶּשׁ־לּוֹ לְהָכִין פֶּ֫סֶל שֶׁלֹּא יִמּוֹט שֶׁלֹּא יִתְפָּרֵד וְיֵחָלֵק: כא הֲלוֹא תֵדָעוּ מִדִּבְרוֹתָיו כִּי הוּא אֲדוֹן הָעוֹלָם הֲלוֹא תִשְׁמָעוּ מִן הַמּוֹרֶה אֲשֶׁר חָקַר מִדִּבְרוֹתָיו הֲלוֹא הֻגַּד מִן הַתְּקִבָּלָה אִישׁ מִפִּי אִישׁ מֵרֹאשׁ מְיֻמָּים מְקֻדָּמוֹנִים לָכֶם הֲלוֹא הֻבְּינוֹתֶם הַאִם תּוּכְלוּ לְהָבִין מוֹסְדוֹת יְסוֹדוֹת הָאָרֶץ עַל מָה הִיא עוֹמֶדֶת, אִם לֹא בְּגִזְרַת הַמָּקוֹם: כב הֲלֹא הוּא הַיּוֹשֵׁב עַל־חוּג הָאָרֶץ עַל הַשָּׁמַיִם הַמְסֻבָּבִים אֶת הָאָרֶץ וְיוֹשְׁבֶיהָ יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ הַמָּה בְּעֵינָיו כַּחֲגָבִים הֲלֹא הוּא הַנּוֹטֶה כַדֹּק שָׁמַיִם וַיִּמְתָּחֵם פְּרָשָׂם כָּאֹהֶל לָשָׁבֶת תַּחְתָּיו: כג הוּא הַנּוֹתֵן רוֹזְנִים שָׂרִים לְאַיִן שֹׁפְטֵי אֶרֶץ שֶׁמִּתְגָּאִים בִּגְדֻלָּתָם כַּתֹּהוּ עָשָׂה אוֹתָם: כד כָּל בָּךְ יִתְנַם לְאַיִן עַד שֶׁיֹּאמְרוּ הֲרֵי הֵם אַף בַּל כְּמוֹ שֶׁלֹּא נִטָּעוּ מֵעוֹלָם אַף בַּל נִזְרְעוּ אַף בַּל־יַשְׁרִישׁ בָּאָרֶץ לְגִזְעָם וְלֹא יַחְזִירוּ לְקַדְמוּתָם, וְגַם נָשַׁף בָּהֶם נְפִיחָה קַלָּה וַיִּבָּשׁוּ וּסְעָרָה רוּחַ סְעָרָה כַּקַּשׁ תִּשָּׂאֵם מִמְּקוֹמָם: כה וְאֶל־מִי תְדַמְּיוּנִי תּוּכְלוּ לְדַמּוֹת אוֹתִי וְאָשְׁוֶה לוֹ יֹאמַר הָאֵל הַקָּדוֹשׁ: כו שְׂאוּ־מָרוֹם עֵינֵיכֶם וּרְאוּ מִי־בָרָא אֵלֶּה הַכּוֹכָבִים וְהַמַּזָּלוֹת הַמּוֹצִיא בְמִסְפָּר צְבָאָם בְּכָל יוֹם, לְכֻלָּם לְכָל כּוֹכָב בְּשֵׁם יִקְרָא בַּעֲבוּר מֶרֹב אוֹנִים הִתְגַּלּוּת הַכֹּחַ וְאַמִּיץ וְהַתְמָדַת כֹּחַ לָכֵן אִישׁ לֹא נֶעְדָּר אֶחָד מֵהֶם כָּל יְמֵי עוֹלָם:

שי למורא

"הַהַסְבֵּנִי הַסְבַּנְתִּי" (במדבר כב,ל). פְּרוּשׁ אַחֵר, "הַמְסֻכָּן תְּרוּמָה", הַמִּסְכֵּן וְעָנִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַפְרִישׁ מִמַּפְסִיד לַעֲשׂוֹת פֶּסֶל יָקָר כְּמוֹ הָעֲשִׁירִים. **לֹא יִמּוֹט,** לְחַזְּקוֹ בְּמַסְמְרִים וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה, שֶׁלֹּא יִתְמוֹטֵט וְיִתְקַלְקֵל. וּכְאוֹמֵר, אִם מַהֲצַדָּדָיו לְחַזְּקוֹ, אֵיךְ יַדְּמוּהוּ לְעֶלְיוֹן. **כא) הֲלוֹא הֻבְּינוֹתֶם מוֹסְדוֹת הָאָרֶץ,** הֲרֵי גַּם מִבִּינָתָכֶם תּוּכְלוּ לְהָבִין מוֹסְדוֹת הָאָרֶץ. כְּלוֹמַר, אִם יֵשׁ בָּכֶם דַּעַת לְהָבִין, תּוּכְלוּ לְהָבִין מִמּוֹסְדֵי הָאָרֶץ וּמַהַשָּׁמַיִם וּמַעֲרֶכֶת הַכּוֹכָבִים, שֶׁיֵּשׁ בּוֹרֵא לָעוֹלָם, וּבְרֹאוֹ וּמִנְהִיגוֹ בְּסֵדֶר מְסֻדָּר, וְלֹא נָפַל בְּמִקְרֶה. וְהָאָדָם שֶׁהוּא בַּעַל שֵׂכֶל יִדְרֹשׁ לָדַעַת מִי הוּא אֲדוֹן הָעוֹלָם וּמָה רְצוֹנוֹ שֶׁנַּעֲשֶׂה בָּעוֹלָם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵחָטֵא לַעֲבֹר עַל פְּקֻדָּתוֹ, כִּי אֶת כָּל מַעֲשֵׂה הָאָדָם יָבִיא הָאֱלֹהִים בַּמִּשְׁפָּט עַל כָּל נֶעְלָם. **כב) הַיֹּשֵׁב עַל חוּג הָאָרֶץ,** הֲלֹא הַבּוֹרֵא הוּא יוֹשֵׁב בַּשָּׁמַיִם שֶׁהֵם כְּמוֹ הָעִגּוּל הַנַּעֲשֶׂה בְּמַחוּגָה סָבִיב הַנְּקֻדָּה שֶׁהִיא כְּדוּר הָאָרֶץ. **וְיוֹשְׁבֶיהָ כַּחֲגָבִים,** וְיוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ הֵם בְּעֵינָיו כַּחֲגָבִים. וְאֹמֶר בְּדֶרֶךְ מָשָׁל, מִדֶּרֶךְ הָאָדָם הַיּוֹשֵׁב מִמַּעַל בְּגֹבַהּ רַב, שֶׁכָּל מַה שְּׁמִתַּחְתָּיו נִדְמֶה בְּעֵינָיו לְקָטָן. **הַנּוֹטֶה כַדֹּק שָׁמַיִם,** הֲלֹא הוּא הַנּוֹטֶה אֶת הַשָּׁמַיִם כְּאָדָם הַנּוֹטֶה יְרִיעָה אוֹ קֶרוֹם. **וַיִּמְתָּחֵם כָּאֹהֶל לָשָׁבֶת,** פָּרַשׂ אוֹתָם כְּמוֹ אֹהֶל שֶׁפּוֹרְשִׂים בְּשָׂבִיל לָשֶׁבֶת תַּחְתָּיו. **כג) הַנּוֹתֵן רוֹזְנִים לְאַיִן,** הָעוֹשֶׂה שָׂרִים וּגְדוֹלִים שֶׁיִּהְיוּ לְאַיִן וְאֶפֶס. **כַּתֹּהוּ עָשָׂה,** עָשָׂה אוֹתָם לִהְיוֹת תֹּהוּ. **כד) אַף בַּל נִטָּעוּ,** אוֹתָם הָרוֹזְנִים וְהַשּׁוֹפְטִים, הֲרֵי הֵם אֲפִלּוּ כְּאִלּוּ לֹא נִטְּעוּ מֵעוֹלָם. **אַף בַּל זָרְעוּ,** וַאֲפִלּוּ כְּאִלּוּ לֹא נִזְרְעוּ מֵעוֹלָם, שֶׁהוּא פָּחוֹת מִנִּטְּעָה. **אַף בַּל שֹׁרֶשׁ בָּאָרֶץ גִּזְעָם,** לְכִשֶּׁעֲקְרוּ לֹא יַשְׁרִישׁ הַגֶּזַע בָּאָרֶץ לְהַחֲלִיף עֲנָפִים. כְּלוֹמַר, לֹא יַחְזִירוּ לְקַדְמוּתָם. **וְגַם נָשַׁף בָּהֶם וַיִּבָּשׁוּ,** וְגַם בְּנִשִּׁיפַת רוּחַ בָּהֶם יִתְיַבְּשׁוּ וְיֹאבְדוּ. **וּסְעָרָה כַּקַּשׁ תִּשָּׂאֵם,** וְרוּחַ סְעָרָה תִּשָּׂאֵם מִמְּקוֹמָם כְּתֶבֶן הַנִּשָּׂא בְּרוּחַ. **כה) וְאֶל מִי תְדַמְּיוּנִי וְאָשְׁוֶה יֹאמַר קָדוֹשׁ,** הקב"ה שֶׁהוּא הַקָּדוֹשׁ וְהַנִּבְדָּל מִכָּל נֶפֶשׁ וּמִכָּל דִּמְיוֹן, הוּא מִצַּד עַצְמוֹ יֹאמַר "וְאֶל מִי תְדַמְּיוּנִי וְאָשְׁוֶה", הֲלֹא אֵין לִי דְּמוּת וְדִמְיוֹן כְּלָל. **כו) מִי בָרָא אֵלֶּה,** מִי בָּרָא אֶת כָּל צְבָא הַכּוֹכָבִים אֲשֶׁר תִּרְאוּ בַּמָּרוֹם. **הַמּוֹצִיא בְמִסְפָּר צְבָאָם,** וּמִי הוּא מוֹצִיא בְּכָל יוֹם בְּמִסְפָּר אֶת צְבָא הַמָּרוֹם. **לְכֻלָּם בְּשֵׁם יִקְרָא,** כְּלוֹמַר, לְכָל אֶחָד מֵהֶם יִקְרָא שֵׁם הָרָאוּי לוֹ לְפִי הַדָּבָר שֶׁבַּעֲבוּרוֹ נִבְרָא. **מֶרֹב אוֹנִים וְאַמִּיץ כֹּחַ אִישׁ לֹא נֶעְדָּר,** מֵרֹב הָאוֹן שֶׁיֵּשׁ לוֹ וְשֶׁהוּא אַמִּיץ כֹּחַ, עַל כֵּן אִישׁ מֵהַצָּבָא לֹא נֶעְדָּר שֶׁלֹּא יִקָּרֵא לוֹ בְּשֵׁם, וְשֶׁיִּהְיֶה כָּל אֶחָד מֵהֶם קָיָם כָּל יְמֵי עוֹלָם.

עֵץ לְאֹ־יִרָקֵב יִבְחַר חָרָשׁ חָכְמָ֣ה יְבַקֶּשׁ־
לּוֹ לְהָכִין פֶּ֫סֶל לְאֹ יִמּוֹט: כא הֲלוֹא
תֵדָעוּ הֲלוֹא תִשְׁמָעוּ הֲלוֹא הֻגַּד מֵרֹאשׁ
לָכֶם הֲלוֹא הֻבְּינוֹתֶם מוֹסְדוֹת הָאָרֶץ:
כב הַיֹּשֵׁב עַל־חוּג הָאָרֶץ וְיוֹשְׁבֶיהָ
כַּחֲגָבִים הַנּוֹטֶה כַדֹּק שָׁמַיִם וַיִּמְתָּחֵם
כָּאֹהֶל לָשָׁבֶת: כג הַנּוֹתֵן רוֹזְנִים לְאַיִן
שֹׁפְטֵי אֶרֶץ כַּתֹּהוּ עָשָׂה: כד אַף בַּל־
נִטָּעוּ אַף בַּל־זָרְעוּ אַף בַּל־שֹׁרֶשׁ בָּאָרֶץ
גִּזְעָם וְגַם נָשַׁף בָּהֶם וַיִּבָּשׁוּ וּסְעָרָה
כַּקַּשׁ תִּשָּׂאֵם: כה וְאֶל־מִי תְדַמְּיוּנִי
וְאָשְׁוֶה יֹאמַר קָדוֹשׁ: כו שְׂאוּ מָרוֹם
עֵינֵיכֶם וּרְאוּ מִי־בָרָא אֵלֶּה הַמּוֹצִיא
בְמִסְפָּר צְבָאָם לְכֻלָּם בְּשֵׁם יִקְרָא מֶרֹב
אוֹנִים וְאַמִּיץ כֹּחַ אִישׁ לֹא נֶעְדָּר:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֶל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ, יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

סוף זמן קידוש לבנה:
יום רביעי בערב, י"ג מנחם–אב

קריאת התורה למנחת שבת קודש

יג וְהָיָה | עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן אֵת הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּה וּשְׁמַרְתֶּם וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְשָׁמַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְךָ
אֶת־הַבְּרִית וְאֶת־הַחֶסֶד אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ: יד וַאֲהֵבְךָ וּבֵרַכְךָ וְהִרְבֶּךָ וּבֵרַךְ פְּרִי־בִטְנְךָ
וּפְרִי־אַדְמָתֶךָ דְּגָנְךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ שְׁגַר־אֲלָפֶיךָ וְעַשְׁתְּרֹת צֹאנֶךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע
לַאֲבֹתֶיךָ לָתֵת לָךְ: טו בָּרוּךְ תִּהְיֶה מִכָּל־הָעַמִּים לֹא־יִהְיֶה בְךָ עָקָר וַעֲקָרָה וּבִבְהֶמְתֶּךָ: טז וְהֵסִיר
יְהוָה מִמְּךָ כָּל־חֹלִי וְכָל־מַדְוֵי מִצְרַיִם הָרָעִים אֲשֶׁר יָדַעְתָּ לֹא יְשִׂימָם בָּךְ וּנְתָנָם בְּכָל־שֹׂנְאֶיךָ:
יז וְאָכַלְתָּ אֶת־כָּל־הָעַמִּים אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ לֹא־תָחוֹס עֵינְךָ עֲלֵיהֶם וְלֹא תַעֲבֹד
אֶת־אֱלֹהֵיהֶם כִּי־מוֹקֵשׁ הוּא לָךְ: ס יח כִּי תֹאמַר בִּלְבָבֶךָ רַבִּים הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִמֶּנִּי אֵיכָה אוּכַל
לְהוֹרִישָׁם: יט לֹא תִירָא מֵהֶם זָכֹר תִּזְכֹּר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפַרְעֹה וּלְכָל־מִצְרָיִם:
כ הַמַּסֹּת הַגְּדֹלֹת אֲשֶׁר־רָאוּ עֵינֶיךָ וְהָאֹתֹת וְהַמֹּפְתִים וְהַיָּד הַחֲזָקָה וְהַזְּרֹעַ הַנְּטוּיָה אֲשֶׁר הוֹצִאֲךָ
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כֵּן־יַעֲשֶׂה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְכָל־הָעַמִּים אֲשֶׁר־אַתָּה יָרֵא מִפְּנֵיהֶם: כא וְגַם אֶת־הַצִּרְעָה

יְשַׁלַּח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בָּם עַד־אֲבֹד הַנִּשְׁאָרִים וְהַנִּסְתָּרִים מִפָּנֶיךָ׃ כא לֹא תַעֲרֹץ מִפְּנֵיהֶם כִּי־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּקִרְבֶּךָ אֵל גָּדוֹל וְנוֹרָא׃ (לוי) כב וְנָשַׁל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־הַגּוֹיִם הָאֵל מִפָּנֶיךָ מְעַט מְעָט לֹא תוּכַל כַּלֹתָם מַהֵר פֶּן־תִּרְבֶּה עָלֶיךָ חַיַּת הַשָּׂדֶה׃ כג וּנְתָנָם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנֶיךָ וְהָמָם מְהוּמָה גְּדֹלָה עַד הִשָּׁמְדָם׃ כד וְנָתַן מַלְכֵיהֶם בְּיָדֶךָ וְהַאֲבַדְתָּ אֶת־שְׁמָם מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם לֹא־יִתְיַצֵּב אִישׁ בְּפָנֶיךָ עַד הִשְׁמְדֶךָ אֹתָם׃ כה פְּסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ לֹא־תַחְמֹד כֶּסֶף וְזָהָב עֲלֵיהֶם וְלָקַחְתָּ לָךְ פֶּן־תִּוָּקֵשׁ בּוֹ כִּי תוֹעֲבַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא׃ כו וְלֹא־תָבִיא תוֹעֵבָה אֶל־בֵּיתֶךָ וְהָיִיתָ חֵרֶם כָּמֹהוּ שַׁקֵּץ | תְּשַׁקְּצֶנּוּ וְתַעֵב | תְּתַעֲבֶנּוּ כִּי־חֵרֶם הוּא׃ **פ ח** א כָּל־הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם תִּשְׁמְרוּן לַעֲשׂוֹת לְמַעַן תִּחְיוּן וּרְבִיתֶם וּבָאתֶם וִירִשְׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֵיכֶם׃ ב וְזָכַרְתָּ אֶת־כָּל־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הוֹלִיכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ זֶה אַרְבָּעִים שָׁנָה בַּמִּדְבָּר לְמַעַן עַנֹּתְךָ לְנַסֹּתְךָ לָדַעַת אֶת־אֲשֶׁר בִּלְבָבְךָ הֲתִשְׁמֹר כתיב מצותו קרי מִצְוֹתָיו אִם־לֹא׃ ג וַיְעַנְּךָ וַיַּרְעִבֶךָ וַיַּאֲכִלְךָ אֶת־הַמָּן אֲשֶׁר לֹא־יָדַעְתָּ וְלֹא יָדְעוּן אֲבֹתֶיךָ לְמַעַן הוֹדִיעֲךָ כִּי לֹא עַל־הַלֶּחֶם לְבַדּוֹ יִחְיֶה הָאָדָם כִּי עַל־כָּל־מוֹצָא פִי־יְהוָה יִחְיֶה הָאָדָם׃ ד שִׂמְלָתְךָ לֹא בָלְתָה מֵעָלֶיךָ וְרַגְלְךָ לֹא בָצֵקָה זֶה אַרְבָּעִים שָׁנָה׃ (ישראל) ה וְיָדַעְתָּ עִם־לְבָבֶךָ כִּי כַּאֲשֶׁר יִיַּסֵּר אִישׁ אֶת־בְּנוֹ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מְיַסְּרֶךָּ׃ ו וְשָׁמַרְתָּ אֶת־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בִּדְרָכָיו וּלְיִרְאָה אֹתוֹ׃ ז כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מְבִיאֲךָ אֶל־אֶרֶץ טוֹבָה אֶרֶץ נַחֲלֵי מָיִם עֲיָנֹת וּתְהֹמֹת יֹצְאִים בַּבִּקְעָה וּבָהָר׃ ח אֶרֶץ חִטָּה וּשְׂעֹרָה וְגֶפֶן וּתְאֵנָה וְרִמּוֹן אֶרֶץ־זֵית שֶׁמֶן וּדְבָשׁ׃ ט אֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא בְמִסְכֵּנֻת תֹּאכַל־בָּהּ לֶחֶם לֹא־תֶחְסַר כֹּל בָּהּ אֶרֶץ אֲשֶׁר אֲבָנֶיהָ בַרְזֶל וּמֵהֲרָרֶיהָ תַּחְצֹב נְחֹשֶׁת׃ י וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עַל־הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַן־לָךְ׃

אגרות קודש

ב״ה, ג׳ מנ״א, תשי״ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מד׳ מסעי, וכבקשתו הנני עונה עליו יוצא מהתור.

ותוכנו שמציעים לו שידוך שכל הפרטים בזה מתאימים וכנראה שמשני הצדדים כן הוא אלא שממקום שהוא בא היו אנשים כאלה שנזהרו מלהשתדך עם גרושה.

הנה למרות המובא עד״ז בכמה ספרים הנה גם בזמנים ההם רק במקרים יוצאים מן הכלל מיוחדים נזהרו בהנ״ל ובפרט בזמננו זה ובפרטי פרטית שאשה כשרה היא וכו׳ ולכן לדעתי יש לקרב הדבר וכיון שאמרז״ל שזיווג שני הוא לפי מעשיו הרי עליו להוסיף בלימוד התורה בנגלה דתורה ובפנימיות התורה זוהי תורת החסידות ובקיום המצות בהידור, וליתן - עד לאחר החתונה בשעה טובה ומוצלחת - בכל יום מימות החול קודם התפלה איזה פרוטות לצדקה, והשי״ת יצליחו לבנות ביתו לבנין עדי עד בית יהודי חסידותי. - וידוע ספור רז״ל (ב״ר ספי״ז) בחסידה שנתגרשה ואח״כ נישאת כו׳ שאפילו לכזה - ל״ע - עשאתו צדיק.

בברכה.

לוח זמנים לשבת פרשת ואתחנן בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ק)	06:06	06:10	08:47	08:49	09:24	09:25	10:32	10:32	19:24	19:18	19:52	19:45	18:59	19:56
חיפה (ק)	06:03	06:07	08:44	08:46	09:22	09:23	10:31	10:31	19:29	19:22	19:54	19:47	18:53	19:58
ירושלים (ק)	06:03	06:07	08:45	08:47	09:21	09:23	10:31	10:30	19:28	19:22	19:51	19:44	18:43	19:55
תל אביב (ק)	06:05	06:09	08:46	08:48	09:23	09:24	10:32	10:32	19:27	19:20	19:53	19:46	19:01	19:57
אוסטריה, וינה (ק)	05:48	05:56	08:28	08:34	09:21	09:25	10:35	10:37	20:10	19:59	20:46	20:34	19:43	20:49
אוסטרליה, מלבורן (ח)	07:06	06:59	09:06	09:02	09:44	09:39	10:39	10:35	17:45	17:50	18:13	18:18	17:31	18:29
אוקראינה, אודסה (ק)	05:55	06:02	08:36	08:41	09:26	09:29	10:39	10:41	20:08	19:58	20:43	20:32	19:42	20:46
אוקראינה, דונייצק (ק)	05:22	05:31	08:03	08:09	08:56	08:59	10:09	10:11	19:43	19:33	20:20	20:08	19:16	20:23
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	05:32	05:41	08:13	08:19	09:06	09:10	10:20	10:22	19:56	19:45	20:32	20:21	19:28	20:35
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	05:53	06:02	08:33	08:39	09:29	09:33	10:44	10:46	20:26	20:14	21:04	20:52	19:58	21:07
אוקראינה, קייב (ק)	05:45	05:54	08:24	08:31	09:22	09:25	10:36	10:39	20:19	20:07	20:58	20:45	19:51	21:00
איטליה, מילאנו (ק)	06:23	06:30	09:05	09:09	09:53	09:56	11:06	11:08	20:34	20:24	21:06	20:56	20:08	21:09
אקוואדור, קיטו (ח)	06:15	06:14	08:46	08:45	09:15	09:14	10:18	10:16	18:22	18:20	18:44	18:43	18:03	18:52
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	07:34	07:27	09:39	09:35	10:14	10:10	11:10	11:07	18:24	18:28	18:50	18:55	18:09	19:05
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	08:36	08:27	10:32	10:27	11:11	11:06	12:05	12:02	19:04	19:10	19:34	19:40	18:51	19:52
ארה"ב, בולטימור (ק)	06:19	06:24	09:01	09:04	09:43	09:45	10:53	10:54	20:02	19:54	20:33	20:24	19:38	20:36
ארה"ב, ברוקלין (ק)	06:06	06:12	08:48	08:51	09:31	09:33	10:42	10:43	19:54	19:46	20:26	20:16	19:29	20:29
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	06:06	06:12	08:48	08:52	09:31	09:34	10:42	10:43	19:55	19:46	20:26	20:17	19:30	20:29
ארה"ב, דטרויט (ק)	06:39	06:45	09:21	09:25	10:06	10:08	11:17	11:18	20:34	20:25	21:06	20:56	20:08	21:09
ארה"ב, האוסטון (ק)	06:49	06:52	09:30	09:31	10:05	10:06	11:13	11:14	20:04	19:57	20:29	20:23	19:41	20:33
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	06:13	06:18	08:55	08:57	09:33	09:34	10:42	10:43	19:39	19:32	20:07	20:00	19:15	20:11
ארה"ב, מיאמי (ק)	06:54	06:56	09:34	09:35	10:07	10:08	11:15	11:15	19:57	19:52	20:22	20:17	19:35	20:27
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	06:00	06:06	08:42	08:46	09:26	09:28	10:37	10:38	19:51	19:43	20:23	20:14	19:26	20:26
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	06:30	06:36	09:12	09:16	09:55	09:57	11:06	11:07	20:18	20:10	20:49	20:40	19:53	20:52
ארה"ב, שיקגו (ק)	05:58	06:04	08:40	08:44	09:24	09:27	10:36	10:37	19:51	19:42	20:23	20:14	19:26	20:26
בוליביה, לה-פס (ח)	06:51	06:47	09:11	09:09	09:42	09:39	10:42	10:40	18:24	18:25	18:47	18:48	18:07	18:57
בלגיה, אנטוורפן (ק)	06:28	06:37	09:06	09:13	10:05	10:09	11:20	11:22	21:05	20:53	21:45	21:32	20:37	21:48
בלגיה, בריסל (ק)	06:29	06:38	09:08	09:14	10:06	10:10	11:21	11:23	21:04	20:52	21:44	21:31	20:37	21:46
ברזיל, סאן פאולו (ח)	06:33	06:28	08:48	08:45	09:20	09:17	10:18	10:16	17:54	17:57	18:15	18:17	17:38	18:26
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	06:20	06:15	08:36	08:33	09:08	09:05	10:06	10:04	17:39	17:41	18:03	18:05	17:23	18:15
בריטניה, לונדון (ק)	05:45	05:54	08:23	08:30	09:23	09:27	10:38	10:40	20:26	20:14	21:04	20:51	20:01	21:07
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	05:47	05:58	08:23	08:32	09:28	09:33	10:44	10:47	20:39	20:25	21:21	21:07	20:13	21:24
גרמניה, ברלין (ק)	05:48	05:58	08:25	08:33	09:27	09:32	10:43	10:45	20:35	20:22	21:14	21:01	20:06	21:17
גרמניה, פרנקפורט (ק)	06:14	06:23	08:53	09:00	09:50	09:53	11:04	11:06	20:45	20:34	21:24	21:11	20:18	21:27
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	06:37	06:32	08:50	08:47	09:22	09:19	10:20	10:18	17:54	17:56	18:13	18:15	17:38	18:25
הודו, מומבאי (ח)	06:19	06:21	08:57	08:58	09:29	09:29	10:35	10:35	19:07	19:03	19:31	19:27	18:45	19:36
הודו, פונה (ח)	06:16	06:18	08:54	08:54	09:26	09:26	10:31	10:31	19:02	18:58	19:26	19:22	18:41	19:31
הונגריה, בודפשט (ק)	05:39	05:47	08:20	08:25	09:11	09:15	10:25	10:27	19:57	19:46	20:33	20:22	19:30	20:36
טורקיה, איסטנבול (ק)	06:09	06:15	08:51	08:55	09:35	09:37	10:46	10:47	20:00	19:51	20:31	20:22	19:35	20:35
יוון, אתונה (ק)	06:40	06:45	09:22	09:25	10:03	10:04	11:13	11:14	20:19	20:11	20:49	20:41	19:55	20:53
מולדובה, קישינב (ק)	06:01	06:09	08:42	08:47	09:33	09:36	10:46	10:48	20:17	20:06	20:53	20:41	19:50	20:55

לוח זמנים לשבת פרשת ואתחנן בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קי"ץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	06:16	06:18	08:54	08:55	09:26	09:26	10:32	10:32	19:04	19:00	19:28	19:24	18:43	19:33
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	07:30	07:20	09:17	09:12	10:00	09:54	10:53	10:49	17:39	17:46	18:12	18:19	17:27	18:31
נפאל, קטמנדו (ח)	05:34	05:37	08:14	08:16	08:49	08:50	09:57	09:57	18:43	18:37	19:09	19:03	18:20	19:13
סינגפור, סינגפור (ח)	07:05	07:03	09:35	09:35	10:05	10:04	11:08	11:06	19:14	19:12	19:37	19:35	18:55	19:44
פולין, ורשא (ק)	05:18	05:28	07:56	08:03	08:57	09:01	10:13	10:15	20:02	19:49	20:43	20:29	19:34	20:46
פרו, לימה (ח)	06:22	06:19	08:45	08:43	09:15	09:13	10:16	10:14	18:04	18:04	18:27	18:27	17:46	18:36
צרפת, ליאון (ק)	06:40	06:47	09:21	09:26	10:10	10:13	11:23	11:25	20:50	20:40	21:25	21:14	20:24	21:27
צרפת, פריז (ק)	06:42	06:51	09:23	09:28	10:17	10:20	11:31	11:33	21:09	20:58	21:45	21:32	20:42	21:47
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:53	05:52	08:25	08:25	08:55	08:54	09:58	09:57	18:09	18:07	18:32	18:30	17:49	18:39
קנדה, טורונטו (ק)	06:22	06:28	09:03	09:07	09:50	09:52	11:02	11:03	20:25	20:15	20:55	20:45	19:59	20:58
קנדה, מונטריאול (ק)	05:54	06:02	08:36	08:40	09:24	09:27	10:37	10:39	20:04	19:54	20:37	20:26	19:37	20:40
קפריסין, לרנקה (ק)	06:05	06:10	08:47	08:49	09:25	09:27	10:35	10:36	19:35	19:27	20:03	19:56	19:11	20:07
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	05:30	05:41	08:03	08:13	09:13	09:18	10:30	10:33	20:30	20:17	21:15	21:00	20:01	21:18
רוסיה, מוסקבה (ח)	05:00	05:12	07:31	07:42	08:45	08:50	10:02	10:05	20:11	19:56	20:53	20:37	19:41	20:56
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	05:17	05:25	07:58	08:03	08:49	08:52	10:02	10:04	19:34	19:23	20:10	19:58	19:07	20:13
שוויץ, ציריך (ק)	06:21	06:29	09:02	09:07	09:54	09:57	11:07	11:09	20:43	20:33	21:15	21:03	20:16	21:18
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:05	06:06	08:41	08:41	09:12	09:12	10:17	10:16	18:40	18:37	19:04	19:00	18:20	19:10

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם! משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח – התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנֻיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי' **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00539
14/08/2016

P.P.
שולם
1949
תל אביב

2304-3377

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים